HE 52/2026 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi ulkomaalaislakia, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia, kotoutumisen edistämisestä annettua lakia, terveydenhuoltolakia, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annettua lakia, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annettua lakia, rikosrekisterilakia, Maahanmuuttovirastosta annettua lakia, turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annettua lakia, yksityisistä turvallisuuspalveluista annettua lakia, lastensuojelulakia, lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia, hallinto-oikeuslakia, korkeimmasta hallinto-oikeudesta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettua lakia, työvoimapalveluiden järjestämisestä annettua lakia sekä yleistukilakia.

Esityksen tarkoituksena on tehdä EU:n uuden muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksessa edellytetyt muutokset kansalliseen lainsäädäntöön. Koska suuri osa säädöksistä on suoraan sovellettavia asetuksia, päällekkäinen kansallinen lainsäädäntö kumottaisiin. Kansallista liikkumavaraa sisältävien säännösten osalta säädettäisiin uutta kansallista lainsäädäntöä ja muutettaisiin voimassa olevaa. Liikkumavaraa sisältyy erityisesti toimivaltaisiin viranomaisiin, kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaan, oikeusapuun, muutoksenhakuun sekä vastaanottopalveluihin. Suurin osa ehdotetuista säädösmuutoksista kohdistuisi ulkomaalaislakiin ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin.

Esityksen mukaan Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja suojelupoliisi olisivat niin sanotun seulonta-asetuksen mukaisia seulontaviranomaisia. Maahanmuuttovirastolle tulisi uusia tehtäviä, kun hakija jättäisi kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen Maahanmuuttovirastolle, joka myös antaisi sitä ennen maksutonta oikeudellista neuvontaa hakijalle. Muutoksenhaun pääasialliset muutokset liittyisivät tiettyjen kansainvälistä suojelua koskevien päätösten valitusaikojen lyhentämiseen ja hallinto-oikeuksien käsittelyaikojen säätämiseen. Vastaanoton muutokset liittyisivät vastaanottopalvelujen rajaamiseen, rajoittamiseen ja peruuttamiseen sekä vastaanottopalvelujen asiakkaan tunnistautumiseen ja liikkumisvapauden rajoittamiseen. Myös ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakijoiden edustajajärjestelmä uudistettaisiin.

Täytäntöönpano sovitettaisiin yhteen pääministeri Petterin Orpon hallituksen hallitusohjelman tavoitteiden kanssa. Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin yleisesti hallituksen ohjelman tavoitteen mukaisesti niin, että turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttöä ehkäistään ja turvapaikkapolitiikkaa tiukennetaan sisältäen myös kielteisen päätöksen saaneiden tehokkaamman maasta poistumisen tai poistamisen. Lisäksi toteutetaan myös hallituksen ohjelman kirjausta, jonka mukaan Suomen turvapaikanhakujärjestelmää tehostetaan ja sen laatua kehitetään. Esityksellä toimeenpantaisiin lisäksi hallitusohjelman vastaanottotoimintaa koskevat tavoitteet.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 12.6.2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ 1
PERUSTELUT 13
1 Asian tausta ja valmistelu 13
1.1 Tausta 13
1.2 Valmistelu 16
1.2.1 EU-säädösten valmistelu 16
1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu 19
2 EU-säädösten tavoitteet ja pääasiallinen sisältö 20
2.1 EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen yleiset tavoitteet 20
2.2 Hallinta-asetus 22
2.2.1 Hallinta-asetuksen tavoite 22
2.2.2 Velvoitteiden noudattamatta jättämisen seuraukset 22
2.2.3 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta 22
2.2.4 Alaikäisille myönnettävät takeet 23
2.2.5 Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteet 23
2.2.6 Siirtopäätös 23
2.2.7 Muutoksenhaku 24
2.2.8 Säilöönotto ja pakenemisen vaara 25
2.2.9 Turvallisuuden kannalta merkityksellisten tietojen vaihto 25
2.2.10 Toimivaltaiset viranomaiset 25
2.2.11 Yhteisvastuu 25
2.2.12 Määräaikojen laskeminen 28
2.2.13 Siirretty säädösvalta ja täytäntöönpanovalta 28
2.2.14 Hallinta-asetuksen soveltaminen 29
2.3 Menettelyasetus 29
2.3.1 Menettelyasetuksen tavoite 29
2.3.2 Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely ja toimivaltaiset viranomaiset 29
2.3.3 Hakijan velvollisuus hakemuksen perusteiden esittämisessä 30
2.3.4 Oikeus jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi 30
2.3.5 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta 31
2.3.6 Erityiset menettelylliset takeet 32
2.3.7 Alaikäiset ja iän arviointi 32
2.3.8 Oikeustoimikelpoisuus 33
2.3.9 Menettelyn alkuvaiheet 33
2.3.10 Hakemuksen käsittely 34
2.3.11 Henkilökohtainen puhuttelu 34
2.3.12 Hakemuksen tutkimatta jättäminen 35
2.3.13 Hakemuksen peruuttaminen 35
2.3.14 Nopeutettu menettely 36
2.3.15 Hakemuksen hylkääminen perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana 36
2.3.16 Rajamenettely 37
2.3.17 Myöhemmät hakemukset 38
2.3.18 Turvalliset maat 39

2.3.19 Päätös ja sen tiedoksianto 40
2.3.20 Menettelyt kansainvälisen suojelun poistamiseksi 40
2.3.21 Muutoksenhaku....41
2.3.22 Oikeus oleskella maassa muutoksenhaun ajan ja päätöksen täytäntöönpano....42
2.3.23 Määräaikojen laskeminen 43
2.3.24 Siirretyn säädösvallan käyttäminen 43
2.3.25 Menettelyasetuksen soveltaminen 43
2.4 Paluurajamenettelyasetus....43
2.4.1 Rajalla tapahtuva palauttamismenettely 43
2.4.2 Vapaaehtoisen paluun aika 44
2.5 Määritelmäasetus 44
2.5.1 Määritelmäasetuksen tavoite ja soveltamisala....44
2.5.2 Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten arviointi....44
2.5.3 Määritteleminen kansainvälistä suojelua saavaksi henkilöksi....45
2.5.4 Kansainvälisen suojelun sisältö 45
2.5.5 Pitkään oleskelleiden direktiivi....45
2.5.5.1 Vaadittavan oleskeluajan laskeminen....45
2.5.5.2 Toimeentuloedellytys 46
2.5.6 Asetuksen soveltaminen 46
2.6 Kriisiasetus 47
2.7 Eurodac-asetus....48
2.7.1 Eurodac-asetuksen tavoite 48
2.7.2 Velvollisuus ottaa biometriset tiedot 49
2.7.3 Alaikäisten suojeluun liittyvät säännökset Eurodac-asetuksessa 49
2.8 Seulonta-asetus 50
2.8.1 Seulonta-asetuksen tavoite....50
2.8.2 Seulonta-asetuksen soveltamisala....50
2.8.3 Toimivaltaiset viranomaiset....51
2.8.4 Seulontamenettelyn toimenpiteet....51
2.8.5 Seulonnan kohteena olevan henkilön oikeudet ja velvollisuudet 52
2.8.6 Seulonnan päättyminen....52
2.8.7 Perusoikeusseuranta seulontamenettelyssä ja rajamenettelyssä 52
2.9 Seulontaan liittyvän tietojärjestelmäpääsyn edellytyksistä annettu asetus....53
2.10 Vastaanottodirektiivi....53
2.10.1 Yleistä 53
2.10.2 Vastaanoton kohde, määritelmät ja soveltamisala....54
2.10.3 Vastaanotto-olosuhteita koskevat yleiset säännökset 54
2.10.4 Aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittaminen tai peruuttaminen....64
2.10.5 Hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita 65
2.10.6 Oikeussuojakeinot....70
2.10.7 Vastaanottojärjestelmän tehostaminen 70
3 Nykytila ja sen arviointi 72
3.1 Kansainvälisen suojelun tilannekuva ja maahanmuuton olettamat 72
3.2 Yleistä paktin säädöksistä....73
3.3 Hallinta-asetus 73

3.3.1 Velvoitteiden noudattamatta jättämisen seuraukset....73
3.3.2 Maksuton oikeudellinen neuvonta ja oikeusapu....73
3.3.3 Alaikäisille myönnettävät takeet....73
3.3.4 Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteet....74
3.3.5 Siirtopäätös....74
3.3.6 Muutoksenhaku....75
3.3.7 Säilöönotto ja pakenemisen vaara....76
3.3.8 Turvallisuuden kannalta merkityksellisten tietojen vaihto....76
3.3.9 Toimivaltaiset viranomaiset....77
3.3.10 Yhteisvastuu....77
3.4 Menettelyasetus....78
3.4.1 Kansallinen menettelyasetuksen kanssa päällekkäinen lainsäädäntö....78
3.4.2 Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn soveltamisala....79
3.4.3 Toimivaltaiset viranomaiset ja menettelyn alkuvaiheet....79
3.4.4 Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittaisessa maahantulotilanteessa....80
3.4.5 Oikeus jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi....80
3.4.6 Oikeusapu ja yleinen oikeudellinen neuvonta....81
3.4.7 Erityiset menettelylliset takeet....85
3.4.8 Alaikäiset....85
3.4.9 Iän arviointi....86
3.4.10 Oikeustoimikelpoisuus....86
3.4.11 Tutkintamenettelyn kesto....87
3.4.12 Turvapaikkapuhuttelu....87
3.4.13 Hakemuksen peruuttaminen ja raukeaminen....88
3.4.14 Hakemuksen tutkimatta jättäminen....89
3.4.15 Hakemuksen hylkääminen ilmeisen perusteettomana....89
3.4.16 Rajamenettely ja liikkumisvapauden rajoittaminen....89
3.4.17 Turvalliset maat....90
3.4.18 Euroopan unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevat hakemukset....91
3.4.19 Tiedoksiannot....92
3.4.20 Menettelyt kansainvälisen suojelun poistamiseksi....93
3.4.21 Muutoksenhaku....93
3.4.21.1 Valituksen tekeminen....93
3.4.21.2 Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa....94
3.4.21.3 Ensimmäisen asteen muutoksenhaun kesto....94
3.4.22 Päätöksen täytäntöönpano....94
3.5 Paluurajamenettelyasetus....95
3.5.1 Rajamenettelyn päättyminen....95
3.5.2 Vapaaehtoisen paluun aika....96
3.6 Määritelmäasetus....96
3.6.1 Kansallinen määritelmäasetuksen kanssa päällekkäinen lainsäädäntö....96
3.6.2 Kansainvälisen suojelun tarpeen ilmeneminen sur place -tilanteessa....96
3.6.3 Kansainvälisen suojelun myöntämättä jättäminen tai poistaminen tiettyihin rikoksiin syyllistymisen vuoksi....96
3.6.4 Kansainvälisen suojelun sisältö....97

3.6.4.1 Oleskelulupien pituus 97
3.6.4.2 Ilman huoltajaa olevien edustajajärjestelmä 98
3.6.5 Pitkään oleskelleiden direktiivin muutokset 98
3.6.5.1 Vaadittavan oleskeluajan laskeminen 98
3.6.5.2 Toimeentuloedellytys 99
3.7 Kriisiasetus 99
3.8 Eurodac-asetus 100
3.8.1 Yleistä 100
3.8.2 Kansalliseen sääntelyyn perustuva toimivalta, jonka nojalla tietoja saa käsitellä 103
3.8.3 Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjä ja kansallinen yhteyspiste 103
3.8.4 Nimetty viranomainen, ja tarkastava viranomainen 104
3.8.5 Seuraukset lainvastaisesta tietojen käsittelystä 105
3.8.6 Jäsenvaltioiden velvollisuus ottaa biometriset tiedot 105
3.8.7 Eurodac-asetus ja alaikäiset 105
3.9 Seulonta-asetus 106
3.9.1 Yleistä 106
3.9.2 Kansallinen liikkumavara 106
3.9.3 Seulontaviranomaiset 108
3.9.4 Seulontaviranomaisten toimivaltuudet 108
3.9.5 Seulonnan suorittaminen 109
3.9.5.1 Alustavat terveystarkastukset ja haavoittuvuudet 109
3.9.5.2 Läsnäolovelvollisuus ja liikkumisvapauden rajoittaminen 109
3.9.6 Perusoikeuksien seurantamekanismi seulontamenettelyssä ja rajamenettelyssä 111
3.9.7 Muutoksenhaku 112
3.9.8 Neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolo 112
3.9.9 Henkilötietojen kansallinen käsittely 113
3.10 Vastaanottodirektiivi ja vastaanottotoiminta 115
3.10.1 Vastaanoton järjestäminen 115
3.10.1.1 Vastaanoton kustannukset 116
3.10.1.2 Vastaanotto laajamittaisen maahantulon tilanteessa 117
3.10.2 Vastaanottopalvelut 117
3.10.2.1 Vastaanottopalvelujen saaja ja vastaanoton kesto 118
3.10.2.2 Tiedottaminen 120
3.10.2.3 Majoittaminen ja oikeus liikkua 121
3.10.2.4 Vastaanottoraha 125
3.10.2.5 Sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut 130
3.10.2.6 Työ- ja opintotoiminta 132
3.10.2.7 Paluun tukeminen 132
3.10.2.8 Vastaanottopalveluista perittävä maksu 133
3.10.3 Aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittaminen tai peruuttaminen 134
3.10.4 Hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita 135
3.10.4.1 Vastaanottolain soveltaminen lapseen 135
3.10.4.2 Erityiset vastaanottotarpeet ja niiden arvioiminen 135
3.10.4.3 Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen 136
3.11 Vastaanottodirektiivi ja sosiaaliturva 141

3.12 Vastaanoton ja säilöönoton terveydenhuoltopalvelujen tuottamisvastuun selkeyttäminen 142
3.12.1 Yleistä 142
3.12.2 Julkisen terveydenhuollon palveluiden tilanne ja hoitoon pääsy hyvinvointialueilla 143
3.12.2.1 Perusterveydenhuolto 143
3.12.2.2 Erikoissairaanhoito 144
3.12.3 Tietyistä vastaanottolain henkilöpiirin terveyspalveluista julkisessa terveydenhuollossa 144
3.12.4 Henkilöiden terveydentila ja palvelutarpeet 145
3.12.5 Varautuminen 146
3.12.6 Terveydenhuoltopalvelujen järjestäminen ja tuottaminen 146
4 Tavoitteet 147
5 Ehdotukset ja niiden vaikutukset 148
5.1 Keskeiset ehdotukset 148
5.1.1 Yleistä esityksen ehdotuksista 148
5.1.2 Seulonta 148
5.1.3 Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjä ja kansallinen yhteyspiste 148
5.1.4 Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely 149
5.1.4.1 Menettelyn alkuvaiheet 149
5.1.4.2 Iän arviointi 150
5.1.4.3 Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan 150
5.1.4.4 Hakemuksen tutkimatta jättäminen 151
5.1.4.5 Käsittelyajat tuomioistuimen kumotessa kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen ja palauttaessa sen Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi 151
5.1.4.6 Rajamenettely 152
5.1.4.7 Turvalliset maat 153
5.1.4.8 Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset 154
5.1.5 Maksuton oikeudellinen neuvonta ja oikeusapu 154
5.1.6 Muutoksenhaku 155
5.1.7 Maahantulijoiden rekisteröinti järjestelykeskuksessa laajamittaisen maahantulon aikana 157
5.1.8 Turvapaikanhakijan työnteko-oikeus ja oikeus työttömyysturvan ansiopäivärahaan 158
5.1.9 Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos 158
5.1.10 Passilain soveltaminen 159
5.1.11 Yhteisvastuu 159
5.1.12 Vastaanotto 160
5.1.12.1 Tunnistautuminen 160
5.1.12.2 Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto 160
5.1.12.3 Vastaanotto- ja käyttöraha 161
5.1.12.4 Vastaanottopalveluista perittävät maksut 162
5.1.12.5 Vastaanottopalveluja koskevat rajoitustoimet 162
5.1.13 Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä 164
5.1.13.1 Yleistä 164

5.1.13.2 Vastaanotto 164
5.1.13.3 Kotoutuminen 165
5.1.14 Terveydenhuoltolaki 166
5.2 Pääasialliset vaikutukset 166
5.2.1 Paktin taloudelliset vaikutukset 166
5.2.1.1 Yleistä taloudellisista vaikutuksista 166
5.2.1.2 Tietojärjestelmät 168
5.2.1.3 Seulonta 170
5.2.1.4 Kansainvälisen suojelun myöntäminen ja poistaminen sekä vastuuvaltion määrittäminen 171
5.2.1.5 Oikeussuoja 173
5.2.1.6 Yhteisvastuu 176
5.2.2 Vastaanoton taloudelliset vaikutukset 177
5.2.2.1 Yleistä vastaanoton taloudellisista vaikutuksista 177
5.2.2.2 Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto 177
5.2.2.3 Vastaanottopalvelut 178
5.2.2.4 Vastaanottopalveluja koskevat rajoitustoimet 179
5.2.2.5 Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen 180
5.2.3 Vastaanoton ja säilöönoton terveydenhuoltopalvelujen tuottamisvastuun selkeyttäminen 180
5.2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan 181
5.2.4.1 Yleistä 181
5.2.4.2 Maahanmuuttovirasto 181
5.2.4.3 Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja Oikeusrekisterikeskus 187
5.2.4.4 Tuomioistuimet 189
5.2.4.5 Yhdenvertaisuusvaltuutettu 191
5.2.4.6 Oikeusaputoimistot 192
5.2.4.7 Hyvinvointialueet, kunnat ja Kansaneläkelaitos 192
5.2.4.8 Elinvoimakeskukset 195
5.2.5 Vaikutukset viranomaisten tietojärjestelmiin 195
5.2.6 Vaikutukset tiedonhallintaan 196
5.2.7 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen 197
5.2.7.1 Yleistä 197
5.2.7.2 Palautuskielto 197
5.2.7.3 Oikeusturvan toteutuminen 198
5.2.7.4 Yhdenvertaisuus 200
5.2.7.5 Liikkumisvapaus 201
5.2.7.6 Toimeentulo ja huolenpito 203
5.2.8 Vaikutukset sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen 204
5.2.9 Vaikutukset eri ihmisryhmiin 204
5.2.9.1 Vaikutukset seulottaville henkilöille 204
5.2.9.2 Vaikutukset kansainvälisen suojelun hakijoihin 205
5.2.9.3 Vaikutukset kansainvälistä suojelua saaviin 209
5.2.9.4 Vaikutukset alaikäisiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin hakijoihin 210
5.2.9.5 Vaikutukset tilapäistä suojelua saaviin 214

5.2.9.6 Vaikutukset ihmiskaupan uhreihin 214
5.2.9.7 Vastaanoton ja säilöönoton terveydenhuoltopalvelujen tuottamisvastuun selkeyttämisen vaikutus henkilöiden terveydentilaan 216
5.2.10 Vaikutukset kotoutumiseen 217
5.2.11 Vaikutukset yhteiskuntaan 217
5.2.12 Vaikutukset kansalliseen turvallisuuteen 218
5.2.13 Vaikutukset Ahvenanmaan maakunnassa 220
5.2.14 Oikeus työttömyysturvan ansiopäivärahaan 222
5.2.15 Aiempien kansainvälistä suojelua koskevien lainsäädäntömuutosten yhteisvaikutus 223
6 Muut toteuttamisvaihtoehdot 223
6.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset 223
6.1.1 Menettelyn alkuvaiheet 223
6.1.2 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta 224
6.1.3 Iän arviointi 224
6.1.4 Turvalliset maat 224
6.1.5 Tiedoksiannot 225
6.1.6 Muutoksenhaku 225
6.1.7 Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto 225
6.1.8 Alaikäisen majoittaminen aikuisten vastaanottokeskukseen 225
6.1.9 Yksityismajoitus 226
6.1.10 Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen 226
6.1.11 Seulonta 227
6.1.12 Perus- ja ihmisoikeusvalvonta 227
6.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot 227
6.2.1 Yleistä 227
6.2.2 Maksuton oikeusapu hallintovaiheessa 227
6.2.3 Iän arviointi 228
6.2.4 Turvalliset maat 228
6.2.5 Muutoksenhaku 229
6.2.6 Seulonta-asetus 229
6.2.7 Vastaanotto 230
7 Lausuntopalaute 233
7.1 Yleistä 233
7.2 Eurodac 234
7.3 Seulonta 234
7.4 Monitieteinen iän arviointi 235
7.5 Poikkeus oikeuteen jäädä Suomen alueelle 235
7.6 Hakemuksen alkuvaiheet ja hakemuksen jättäminen 236
7.7 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta 236
7.8 Rajamenettely ja tutkimatta jättäminen 237
7.9 Turvalliset kolmannet maat 238
7.10 Tutkintamenettelyn kesto hallinto-oikeuden palauttaessa hakemuksen käsiteltäväksi 238
7.11 Muutoksenhaku 238

7.12 Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa 239
7.13 Turvapaikanhakijan työnteko-oikeus.....239
7.14 Vastaanotto 240
7.15 Edustajajärjestelmä 242
7.16 Kotoutuminen 243
7.17 Terveydenhuoltolaki 244
8 Säännöskohtaiset perustelut.....245
8.1 Ulkomaalaislaki 245
8.2 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 311
8.3 Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa 368
8.4 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 373
8.5 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 375
8.6 Laki kotoutumisen edistämisestä 376
8.7 Terveydenhuoltolaki 382
8.8 Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten 383
8.9 Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella 383
8.10 Rikosrekisterilaki 384
8.11 Laki Maahanmuuttovirastosta 385
8.12 Laki turvatoimista Maahanmuuttovirastossa 385
8.13 Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista 385
8.14 Lastensuojelulaki 385
8.15 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 385
8.16 Hallinto-oikeuslaki 387
8.17 Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta.....388
8.18 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa 388
8.19 Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä.....389
8.20 Yleistukilaki.....391
9 Lakia alemman asteinen sääntely 391
9.1 Asetuksenantovaltuus turvallisiksi katsottavista kolmansista maista sekä alkuperämaista 391
9.2 Asetuksenantovaltuuden kumoaminen oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekemisen tarkemmista säännöksistä 392
9.3 Asetuksen antovaltuuden kumoaminen valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä sekä työjärjestyksestä.....392
10 Voimaantulo 392
11 Toimeenpano ja seuranta.....394
12 Suhde muihin esityksiin 394
12.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä 394
13 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys.....395
13.1 Yleistä 395
13.2 Palautuskielto.....397
13.3 Oikeusturva ja tuomioistuimen riippumattomuus 400
13.3.1 Johdanto.....400

13.3.2 Valitusajat 401
13.3.3 Hallinto-oikeuden käsittelyajat 403
13.3.4 Muutoksenhakukielto 404
13.3.4.1 Seulontaan liittyvä muutoksenhakukielto 405
13.3.4.2 Kansainvälisen suojelun poistamiseen liittyvä muutoksenhakukielto 406
13.3.5 Oikeusapu hallinnollisessa vaiheessa 406
13.3.6 Oikeusturvan kokonaisuus kansainvälisen suojelun hakijan näkökulmasta 408
13.4 Välttämätön toimeentulo ja huolenpito 408
13.4.1 Vastaanottopalvelujen saaja ja vastaanoton kesto 408
13.4.2 Välttämätön toimeentulo 410
13.4.3 Velvoitteet ja seuraamukset 412
13.4.4 Vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuva perintä 419
13.4.5 Oikeus terveydenhuoltoon 420
13.5 Alaikäisten oikeudet 421
13.5.1 Yleistä 421
13.5.2 Monitieteinen iän arviointi 421
13.5.3 Alaikäisen kuuleminen 423
13.5.4 Vastaanotto 423
13.5.5 Edustajan määrääminen Ahvenanmaan maakunnassa 425
13.5.6 Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriotteen tarkistaminen 425
13.6 Liikkumisvapauden rajoittaminen 426
13.6.1 Yleistä 426
13.6.2 Vastaanottolain mukaiset liikkumisvapauden rajoitustoimet 426
13.6.3 Rajamenettely ja paluurajamenettely 429
13.6.4 Seulonta 432
13.7 Oikeus työhön 434
13.8 Yksityiselämän suoja 434
13.8.1 Yleistä 434
13.8.2 Tekninen valvonta seulontamenettelyssä 434
13.8.3 Henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely ja henkilötietojen kansallinen käsittely 435
13.8.4 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely 439
13.8.5 Kotirauhan suoja 440
13.8.6 Edustajatoiminnan ohjaus- ja valvontatehtävään liittyvän tiedonsaantioikeuden laajennus 441
13.9 Julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle 441
13.9.1 Yleistä 441
13.9.2 Vastaanottopalvelujen tuottamisesta sopiminen 442
13.9.3 Monitieteinen iän arviointi 443
13.9.4 Vastaanottopalvelujen kesto 444
13.9.5 Vastaanottopalveluihin liittyvät rajoitustoimet 445
13.10 Alueellinen itsehallinto 446
13.11 Asetuksenantovaltuus 447
LAKIEHDOTUKSET 449
1. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 449

2. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta 474
3. Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta 490
4. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta 495
5. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta .498
6. Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta 500
7. Laki terveydenhuoltolain muuttamisesta 505
8. Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain 4 §:n muuttamisesta 506
9. Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain 2 §:n muuttamisesta 507
10. Laki rikosrekisterilain 4 a §:n muuttamisesta 508
11. Laki Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta....509
12. Laki turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta 510
13. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 28 §:n muuttamisesta 511
14. Laki lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta 512
15. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta 513
16. Laki hallinto-oikeuslain 12 a ja 12 b §:n muuttamisesta 514
17. Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta....515
18. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta....516
19. Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 27 §:n muuttamisesta....518
20. Laki yleistukilain 6 ja 8 §:n muuttamisesta 519
LIITE 520
RINNAKKAISTEKSTIT 520
1. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta....520
2. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta 584
3. Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta 616
4. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta 625
5. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta .629
6. Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta 632
7. Laki terveydenhuoltolain muuttamisesta 640
8. Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain 4 §:n muuttamisesta 641
9. Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain 2 §:n muuttamisesta 642
10. Laki rikosrekisterilain 4 a §:n muuttamisesta 643
11. Laki Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta....645
12. Laki turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta 646
13. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 28 §:n muuttamisesta 647

14. Laki lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta 648
15. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta 649
16. Laki hallinto-oikeuslain 12 a ja 12 b §:n muuttamisesta 651
17. Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta 653
18. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta 654
19 Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 27 §:n muuttamisesta 657
20. Laki yleistukilain 6 ja 8 §:n muuttamisesta 658

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Euroopan unionin uuden muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen (jäljempänä *pakti*) muodostavat säädökset tulivat voimaan 11.6.2024, ja niitä aletaan pääosin soveltaa kahden vuoden kuluttua tästä eli vuoden 2026 puolivälissä. Vuosien neuvottelujen jälkeen sopimuksen hyväksymistä voidaan pitää historiallisena läpimurtona, joka tarjoaa EU:lle oikeudellisen kehyksen ja välineet, joilla unioni voi tehostaa edelleen ulkorajojensa valvontaa ja luoda nopeita ja tehokkaita turvapaikka- ja palauttamismenettelyjä, ja samalla sillä varmistetaan vahvat takeet hakijoille. Sillä luodaan muuttoliikkeen yhteiseen hallintaan yhteisvastuujärjestelmä, jossa jäsenvaltioita ei jätetä yksin paineen alle. Sopimuksen hyväksyminen kertoo siitä, että EU ja sen jäsenvaltiot sitoutuvat yhdessä löytämään lujittuneen keskinäisen luottamuksen avulla ratkaisuja yhteisiin haasteisiin.

Pakti sisältää seuraavat kymmenen kattavaa säädöstä:

1. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1346, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vaatimuksista (jäljempänä *vastaanottodirektiivi*)[1]

2. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1347, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta (jäljempänä *määritelmäasetus*)[2]; oikaisu annettu 25.11.2025[3]

3. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1348, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, kansainvälistä suojelua unionissa koskevan yhteisen menettelyn luomisesta ja direktiivin 2013/32/EU kumoamisesta (jäljempänä *menettelyasetus*)[4]; oikaisu annettu 25.11.2025[5]

4. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1349, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, rajalla tapahtuvasta palauttamismenettelystä ja asetuksen (EU) 2021/1148 muuttamisesta (jäljempänä *paluurajamenettelyasetus*)[6]

[1] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401346
[2] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401347
[3] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202590926
[4] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401348
[5] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202590922
[6] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401349

5. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1350, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, uudelleensijoittamista ja humanitaarista maahanpääsyä koskevan unionin kehyksen käyttöönotosta ja asetuksen (EU) 2021/1147 muuttamisesta (jäljempänä *uudelleensijoittamisasetus*)[7]; oikaisu annettu 25.11.2025[8]

6. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1351, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnasta, asetusten (EU) 2021/1147 ja (EU) 2021/1060 muuttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 604/2013 kumoamisesta (jäljempänä *hallinta-asetus*)[9]; oikaisu annettu 25.11.2025[10]

7. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1352, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, asetusten (EU) 2019/816 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta kolmansien maiden kansalaisten seulonnan käyttöön ottamiseksi ulkorajoilla (jäljempänä *seulontaan liittyvän tietojärjestelmäpääsyn edellytyksistä annettu asetus*)[11]

8. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1356, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta (jäljempänä *seulonta-asetus*)[12]

9. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1358, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, Eurodac-järjestelmän perustamisesta biometristen tietojen vertailua varten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2024/1351 ja (EU) 2024/1350 ja neuvoston direktiivin 2001/55/EY tehokkaaksi soveltamiseksi ja laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tunnistamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksia varten tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 kumoamisesta (jäljempänä *Eurodac-asetus*)[13]; oikaisu annettu 25.11.2025[14]

10. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1359, annettu 14 päivänä toukokuuta 2024, muuttoliikkeeseen ja turvapaikanhakuun liittyviin kriisitilanteisiin ja ylivoimaisen esteen tilanteisiin vastaamisesta ja asetuksen

[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401350
[8] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202590930
[9] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401351
[10] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202590929
[11] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401352
[12] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401356
[13] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401358
[14] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202590925

(EU) 2021/1147 muuttamisesta (jäljempänä *kriisiasetus*)[15]; oikaisu annettu 25.11.2025[16]

Komissio antoi 12.6.2024 tiedonannon yhteisestä täytäntöönpanosuunnitelmasta, jolla autetaan unionia ja sen jäsenvaltioita valmistautumaan tehokkaasti säädösten täytäntöönpanoon (Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle COM (2024)251 final, 12.6.2024[17]). Yhteisessä suunnitelmassa jätetään jäsenvaltioille joustovaraa mukauttaa muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen mukaiset velvoitteet kansallisiin järjestelmiinsä ottaen huomioon, että jäsenvaltioilla on erilaisia haasteita ratkaistavanaan ja ne ovat valmisteluissaan eri vaiheissa. Hallinta-asetuksen ja menettelyasetuksen mukaisesti kunkin jäsenvaltion on laadittava kansallinen täytäntöönpanosuunnitelma, jossa vahvistetaan tarvittavat toimet sekä niiden toteutusaikataulu. Suomessa kansallinen täytäntöönpanosuunnitelma laadittiin sisäministeriön johdolla syksyllä 2024 yhteistyössä asiaankuuluvien viranomaisten kanssa.

Turvapaikkavirasto EUAA on laatinut vastaanottodirektiivin pohjalta mallin valmiussuunnitelmalle, joka kunkin jäsenvaltion on laadittava osana paktin täytäntöönpanoa. Tavoitteena on parantaa jäsenvaltioiden varautumista erilaisiin muuttoliiketilanteisiin. Suomi on toimittanut kansallisen valmiussuunnitelmansa huhtikuussa 2025. Jäsenvaltioiden on myös hallinta-asetuksen mukaan laadittava komission mallin mukaiset kansalliset muuttoliike- ja turvapaikkastrategiat. Suomen strategia on käsitelty sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä ja toimitettu kesäkuussa 2025. Komission tehtävänä on laatia kansallisten strategioiden pohjalta 5-vuotinen eurooppalainen muuttoliike- ja turvapaikkastrategia. Ensimmäinen strategia annettiin 29.1.2026[18].

Suomi uudistaa hallituskaudella 2023–2027 maahanmuutto- ja turvapaikkalainsäädäntöään ja paktin täytäntöönpano sovitetaan yhteen pääministeri Petterin Orpon hallituksen ohjelman tavoitteiden kanssa. Hankkeessa otetaan käyttöön kaikki EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen säädösten sallimat tiukennukset ja toteutetaan hallitusohjelman yleistä tahtotilaa, jolla hallitus saattaa Suomen turvapaikkapolitiikan keskeisten säädösten osalta yleispohjoismaiselle tasolle. Ensisijaisesti hädänalaisimpia autetaan lähtöalueilla. Euroopan rajojen ylittämiseen ja turvapaikan hakemiseen Suomesta perustuva turvapaikkamekanismi minimoidaan. Tavoitteena on turvapaikkajärjestelmän väärinkäytön ehkäiseminen ja turvapaikkapolitiikan tiukentaminen, johon sisältyy myös kielteisen päätöksen saaneiden tehokas maasta poistuminen tai poistaminen.

Paktin täytäntöönpanoon liittyvillä lakimuutoksilla toteutetaan myös kirjausta, jonka mukaan Suomen turvapaikanhakujärjestelmää tehostetaan ja sen laatua kehitetään. Esityksellä toteutetaan lisäksi hallituksen ohjelman kirjaus kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) (jäljempänä *vastaanottolaki*) uudistamisesta. Kirjauksen mukaan vastaanottopalveluita tehostetaan hyödyntämällä vastaanottodirektiivin liikkumavara ja muiden EU- maiden parhaat käytännöt. Samalla toteutetaan hallitusohjelman kirjaus vastaanottopalveluiden rajaamisesta

[15] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401359
[16] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202590921
[17] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1d7a409a-2948-11ef-9290-01aa75ed71a1.0020.02/DOC_1&format=PDF
[18] https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/ce0d294e-5dd9-4e2a-bf68-53d9d16fc95a_en?filename=European%20Asylum%20and%20Migration%20Strategy.pdf

vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin uusintahakemuksen käsittelyajan osalta ja ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden edustajajärjestelmän uudistamisesta ja edustajan roolin selkeyttämisestä. Hallitusohjelman tavoitteet huomioiden hankkeessa valmisteltavilla kansallisilla lakimuutoksilla pyritään hakemaan myös säästöjä.

Paktin säädökset ovat vastaanottodirektiiviä lukuun ottamatta asetuksia ja suoraan kansallisesti sovellettavaa lainsäädäntöä. Ne jättävät jäsenvaltioille kuitenkin kansallista liikkumavaraa, erityisesti turvapaikkahakemuksen tutkintaan ja muutoksenhakuun liittyvien säännösten osalta. Paktin säädöksistä aiheutuu muutostarpeita kansallisen lainsäädännön lisäksi tietojärjestelmiin sekä toimivaltaisten viranomaisten prosesseihin. Menettelyn kaikkia vaiheita on välttämätöntä tehostaa samalla, kun kehitetään laatua ja varmistetaan hakijoiden oikeusturva.

1.2 Valmistelu

1.2.1 EU-säädösten valmistelu

Komissio antoi 6.4.2016 yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän uudistamista ja laillisten maahanpääsyväylien kehittämistä koskevan tiedonannon (COM (2016) 197 final[19], E 31/2016 vp). Tiedonanto annettiin vuosien 2015–2016 Euroopan muuttoliikekriisin aikaan, jolloin oli selvää, että järjestelmä —mukaan lukien Schengen- ja Dublin-järjestelmät— ei toimi laajamittaisen maahantulon tilanteessa, jossa hakijamäärät ovat suuria. Yhteisen turvapaikkajärjestelmän muuttaminen pikaisesti siten, että mikään ulkorajavaltio ei joudu kohtuuttomaan tilanteeseen, oli tarpeen. Komissio piti tiedonannossa tarpeellisena seuraavia toimia yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän (CEAS) kehittämiseksi: tasapuolinen järjestelmä vastuuvaltion määrittämistä varten, Eurodac-järjestelmän lujittaminen, aidosti yhteinen eurooppalainen turvapaikkajärjestelmä, edelleen liikkumisen ehkäiseminen EU:n sisällä sekä uusia tehtäviä silloiselle EU:n turvapaikka-asioiden tukivirastolle (EASO), nykyiselle Euroopan turvapaikkavirastolle (EUAA). Tiedonannossa luvattiin antaa tarpeelliset lainsäädäntöehdotukset myöhemmin.

Ensimmäinen säädöspaketti annettiin 4.5.2016 ja se sisälsi niin sanottua Dublin-asetusta (COM (2016) 270 final[20], U 31/2016 vp[21]), Eurodac-rekisteriä (COM (2016) 272 final[22], U 30/2016 vp[23]) ja EU:n turvapaikkavirastoa (COM (2016) 271 final[24], U 29/2016 vp[25]) koskevat asetusehdotukset. Komissio antoi 13.7.2016 toisen säädöspaketin, joka sisälsi neljä ehdotusta lisää: ehdotus menettelyasetukseksi (COM (2016) 467 final[26], U 34/2016 vp[27]), ehdotus

---

[19] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0197
[20] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0270
[21] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_31+2016.pdf
[22] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0272
[23] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Sivut/U_30+2016.aspx
[24] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ce773c1e-1689-11e6-ba9a-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF
[25] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_29+2016.pdf
[26] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2c404d27-4a96-11e6-9c64-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF
[27] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_34+2016.pdf

määritelmäasetukseksi (COM (2016) 466 final[28], U 35/2016 vp[29]), ehdotus vastaanottodirektiivin uudelleen laatimiseksi (COM (2016) 465 final[30], U 37/2016 vp[31]) ja ehdotus asetukseksi uudelleensijoittamisesta (COM (2016) 468 final[32], U 36/2016 vp[33]). Neuvotteluissa päästiin määritelmäasetusta, vastaanottodirektiiviä, turvapaikkavirastoa sekä uudelleensijoittamista koskevien ehdotusten osalta pitkälle ja jopa alustavaan poliittiseen yhteisymmärrykseen Euroopan parlamentin kanssa. Lopullinen hyväksyminen jäi kuitenkin odottamaan kaikkien ehdotusten hyväksymistä.

Komissio antoi 12.9.2018 ehdotuksen (COM (2018) 634 final[34], U 96/2018 vp[35]) Euroopan parlamentin ja neuvoston uudelleen laadittavaksi direktiiviksi jäsenvaltioissa sovellettavista yhteisistä vaatimuksista ja menettelyistä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi (jäljempänä *paluudirektiivi*). Direktiivistä saavutettiin neuvoston osittainen yleisnäkemys, jonka ulkopuolelle jäi rajamenettelyä koskeva sääntely. Euroopan parlamentin vastuuvaliokunta LIBE ei muodostanut kantaansa ennen parlamenttivaaleja.

Seuraava komissio antoi 23.9.2020 kokonaisvaltaisen tiedonannon maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistamisesta (New Pact on Migration and Asylum, COM/2020/609 final[36], E 125/2020 vp). Tiedonanto kattoi politiikan kaikki keskeiset alueet ja antoi suuntaa alkaneelle lainsäädäntökaudelle. Erityisesti se käynnisti uudelleen edellisen lainsäädäntökauden aikana kesken jääneen yhteisen turvapaikkajärjestelmän uudistuksen.

Tiedonannon liitteenä annettiin viisi lainsäädäntöehdotusta. Kolme ehdotuksista oli uusia: hallinta-asetus (COM/2020/610 final[37], U 62/2020 vp[38]), kriisiasetus (COM/2020/613 final[39], U 61/2020 vp[40]) ja seulonta-asetus (COM/2020/612 final[41], U 60/2020 vp[42]). Lisäksi annettiin kaksi muutettua ehdotusta vuoden 2016 ehdotuksista: menettelyasetus (COM/2020/611 final[43])

---

[28] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:6d976705-4a95-11e6-9c64-01aa75ed71a1.0021.02/DOC_1&format=PDF
[29] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_35+2016.pdf
[30] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0465
[31] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_37+2016.pdf
[32] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0468
[33] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_36+2016.pdf
[34] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:829fbece-b661-11e8-99ee-01aa75ed71a1.0022.02/DOC_1&format=PDF
[35] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_96+2018.pdf
[36] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:85ff8b4f-ff13-11ea-b44f-01aa75ed71a1.0016.02/DOC_1&format=PDF
[37] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2a12bbba-ff62-11ea-b31a-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF
[38] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_62+2020.pdf
[39] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0613
[40] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_61+2020.pdf
[41] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:0e922ce2-ff62-11ea-b31a-01aa75ed71a1.0021.02/DOC_1&format=PDF
[42] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_60+2020.pdf
[43] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0611

ja Eurodac-asetus (COM/2020/614 final[44]). Tiedonannossa komissio ilmoitti, että kuusi aiemmin annettua ehdotusta jätetään sellaisenaan jatkoneuvotteluiden pohjaksi. Myös paluudirektiiviä koskevia neuvotteluja oli tarkoitus jatkaa komission edellisellä lainsäädäntökaudella antaman ehdotuksen mukaisesti. Rajamenettelyä koskeva sääntely siirrettiin kuitenkin tässä yhteydessä menettelyasetukseen sitä koskevan muutosehdotuksen mukaisesti.

Kolmansien maiden kansalaisten seulontaan liittyen komissio antoi 2.3.2021 täydentävän asetusehdotuksen (COM (2021) 96 final[45], U 21/2021 vp[46]) seulonnan edellyttämän tietojärjestelmäpääsyn muutossäännösten osalta. Samana vuonna, 14.12.2021 komissio antoi Valko-Venäjän hallinnon syksyllä 2021 toteuttamien Latviaan, Liettuaan ja Puolaan suuntautuvien muuttoliikkeen välineellistämistoimien seurauksena asetusehdotuksen muuttoliikkeen välineellistämiseen vastaamiseksi maahanmuuton ja turvapaikka-asioiden alalla (COM(2021) 890 final[47], U 15/2022 vp[48]). Ehdotuksen tarkoituksena oli mahdollistaa tietyistä unionin turvapaikkamenettelyä, turvapaikanhakijoiden vastaanottoa ja paluuta koskevista säädöksistä poikkeaminen välineellistämistilanteisiin vastaamiseksi. Ehdotus yhdistettiin myöhemmin kriisiasetukseen.

Neuvottelut etenivät hitaasti, koska monet jäsenvaltiot vaativat turvapaikkajärjestelmän uudistuksen hyväksymistä kokonaisuutena eli pakettiratkaisuna, minkä takia pitkälle neuvoteltujakaan ehdotuksia ei voitu hyväksyä. Myös Euroopan parlamentti puolusti pakettiratkaisua. Suurimpana jäsenvaltioita jakavana kysymyksenä oli neuvottelujen ajan tasapainon löytäminen erityisesti ulkorajatoimiin liittyvien velvoitteiden ja yhteisvastuutoimien välille. Tämän kokonaisuuden sisällä erityiskysymyksiä olivat muun muassa yhteisvastuumekanismiin kuuluvat toimet, kuten sisäiset siirrot ja muut tukitoimet, erillinen yhteisvastuumekanismi etsintä- ja pelastustoimien (SAR) yhteydessä, komission ehdottamat uudet velvoittavat ulkorajamenettelyt (rajamenettely ja seulonta), sekä edelleen liikkumisen torjunta. Ainoana pakettiratkaisusta erillisenä ehdotuksista hyväksyttiin 15.12.2021 EU:n turvapaikkavirastoa koskeva asetusehdotus[49].

Keväästä 2022 alkaen neuvotteluja edistettiin vaiheittaisen lähestymistavan mukaan, jossa keskeistä oli, että sekä velvoitteita että yhteisvastuuta koskevia elementtejä edistettäisiin yhtäläisesti. Neuvotteluissa saavutettiinkin näin konkreettista edistystä ja puuttuvat neuvoston yleisnäkemykset saatiin vuosien 2022 ja 2023 aikana. Euroopan parlamentin kanssa päästiin koko paktin sisällöstä poliittiseen yhteisymmärrykseen keväällä 2024, ja säädökset tulivat voimaan 11.6.2024. Määritelmäasetuksesta, menettelyasetuksesta, uudelleensijoittamisasetuksesta, hallinta-asetuksesta, Eurodac-asetuksesta ja kriisiasetuksesta annettiin oikaisut 25.11.2025. Oikaisussa yhtenäistettiin muun muassa soveltamisen alkaminen

[44] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:267d38e8-ff62-11ea-b31a-01aa75ed71a1.0003.02/DOC_1&format=PDF
[45] https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2021/0096/COM_COM(2021)0096_FI.pdf
[46] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_21+2021.pdf
[47] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0890
[48] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_15+2022.pdf
[49] Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/2303, annettu 15.12.2021, Euroopan unionin turvapaikkavirastosta ja asetuksen (EU) N:o 439/2010 kumoamisesta

ja korjattiin esimerkiksi ilmiselvät viittausvirheet. Kaikkien paktin asetusten soveltaminen alkaa 12.6.2026.

Komissio antoi keväällä 2025 kaksi ehdotusta, joilla muutettaisiin menettelyasetusta. Komission 16.4.2025 antama ehdotus koskee menettelyasetuksen muuttamista liittyen unionin tasolla laadittaviin luetteloihin turvallisista alkuperämaista (COM (2025) 186 final[50], U 20/2025 vp[51]). Ehdotuksessa esitetään, että unionin tasolla turvallisia alkuperämaita olisivat EU:n ehdokasmaat tietyin edellytyksin sekä menettelyasetuksen liitteessä lueteltavat muut maat. Ehdotuksessa esitetään myös mahdollisuutta jäsenvaltioille alkaa soveltaa menettelyasetuksen tiettyjä kohtia ennen 12.6.2026, eli paktin varsinaista voimaantuloa. Komission toinen, 20.5.2025 antama ehdotus koskee menettelyasetuksen muuttamista liittyen turvallisen kolmannen maan käsitteen soveltamiseen (COM (2025) 259 final[52], U 26/2025 vp[53]). Ehdotus perustuu menettelyasetuksen 77 artiklaan, jonka mukaan komissio arvioi viimeistään 12.6.2025 turvallisen kolmannen maan käsitettä ja ehdottaa tarvittaessa kohdennettuja muutoksia. Ehdotuksessa esitetyt muutokset liittyvät hakijan ja kolmannen maan välisen yhteysvaatimukseen sekä muutoksenhaun automaattisen lykkäävän vaikutuksen poistamiseen turvallisen kolmannen maan käsitettä sovellettaessa. Molemmista ehdotuksista saavutettiin neuvoston yleisnäkemys 8.12.2025. Myös Euroopan parlamentti sai mietintönsä hyväksyttyä joulukuussa 2025. Trilogit aloitettiin Euroopan parlamentin, Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan komission välillä heti joulukuussa 2025. Neuvottelut saatiin päätökseen vielä ennen vuodenvaihdetta, ja parlamentti hyväksyi lopulliset asetusehdotukset äänestyksessä 10.2.2026. Asetukset julkaistiin virallisessa lehdessä 26.2.2026, ja ne tulivat voimaan heti seuraavana päivänä.[54][55]

Paluudirektiivin käsittely ei edennyt kolmikantaneuvotteluihin. Sen sijaan Euroopan komissio antoi 11.3.2025 paluuasetusta koskevan ehdotuksen (COM (2025) 101 final[56]), josta on laadittu U-kirjelmä (U 15/2025 vp[57]) eduskunnalle 15.5.2025. Asetus korvaisi paluudirektiivin ja aiheuttaisi hyväksytyksi tultuaan merkittäviä muutoksia ulkomaalaislain (301/2004) maasta poistamista koskevaan sääntelyyn, ja sillä voi olla vaikutusta myös tämän esityksen alaan kuuluviin ehdotuksiin.

1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu sisäministeriössä. Sisäministeriö asetti ajalle 15.10.2024 - 31.7.2026 EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen kansallista täytäntöönpanoa koskevan lainsäädäntöhankkeen. Hankkeen tavoitteena oli selvittää ja valmistella kansalliset säädösmuutokset, joita tarvitaan paktin täytäntöönpanemiseksi kansallisesti. Valmisteluun osallistuivat sisäministeriön maahanmuutto- ja rajavartio-osastot. Valmistelua tehtiin yhteistyössä sisäministeriön poliisiosaston, kansainvälisten asioiden yksikön sekä kansallisen

[50] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ce9d2b1d-1ab3-11f0-b1a3-01aa75ed71a1.0011.02/DOC_1&format=PDF
[51] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_20+2025.pdf
[52] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025PC0259
[53] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_26+2025.pdf
[54] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202600463
[55] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202600464
[56] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9565bdd7-ff1a-11ef-9503-01aa75ed71a1.0020.02/DOC_1&format=PDF
[57] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_15+2025.pdf

turvallisuuden yksikön, oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, valtiovarainministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, ulkoministeriön, Maahanmuuttoviraston, Rajavartiolaitoksen, suojelupoliisin, Poliisihallituksen, Tuomioistuinviraston, Oikeuspalveluviraston, yhdenvartaisuusvaltuutetun sekä tietosuojavaltuutetun kanssa. Lisäksi valmistelun aikana kuultiin muita viranomaisia ja järjestöjä. Sisäministeriö osallistui myös 8.4.2025 Euroopan muuttoliikeverkosto EMN:n järjestämään keskustelutilaisuuteen maahanmuuttopaktin kansallisesta täytäntöönpanosta Suomessa.

Hankkeen toimeksiantoa päätettiin 7.8.2025 laajentaa niin, että sen yhteydessä toimeenpannaan lisäksi uudelleenlaaditun vastaanotto-olosuhteita koskevan direktiivin vaatimat lakimuutokset, joita aiemmin valmisteltiin erillisessä 8.7.2024 asetetussa vastaanottolain uudistamista koskevassa lainsäädäntöhankkeessa (SM020:00/2024). Hankkeessa valmistellaan lisäksi vastaanottolakiin tarvittavat säännösmuutokset hallitusohjelmassa kirjattujen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajajärjestelmää koskevaa valmistelua on tehty yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Asiaa valmisteltaessa on kuultu vastaanottokeskuksia, perheryhmäkoteja, ELY- keskuksia, järjestöjä ja ilman huoltajaa olevien lasten edustajia. Kotoutumislakia koskevat edustajajärjestelmän muutokset on valmisteltu työ- ja elinkeinoministeriössä virkatyönä. Terveydenhuoltolakia koskevat muutokset on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä.

Hallituksen esitysluonnos oli lausuntokierroksella 19.12.2025.–2.2.2026. Lausuntoaikaa pidennettiin kesken lausuntokierroksen 9.2.2026 saakka. Lausuntoa pyydettiin yhteensä 108 taholta, minkä lisäksi myös muilla tahoilla oli mahdollisuus antaa esitysluonnoksesta lausuntonsa Lausuntopalvelu.fi -palvelussa. Vaikka lausuntoaika ajoittui osittain lomakauteen, sitä ei ollut mahdollista pidentää enempää. Ehdotetulla lainsäädännöllä pannaan kansallisesti täytäntöön EU-lainsäädäntöä, jonka tulee olla voimassa 12.6.2026. Täytäntöönpantavan EU-lainsäädännön laajuus edellytti huolellista ja laaja-alaista perusvalmistelua valtioneuvostossa, minkä vuoksi oli välttämätöntä huolehtia myös siitä, että eduskuntakäsittelylle jätetään riittävä aika. Lausuntopalautetta ja sen huomioon ottamista käsitellään jaksossa 7. Lausunnoista on lisäksi laadittu lausuntoyhteenveto.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat saatavilla valtioneuvoston hankesivuilla osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella SM032:00/2024. Lausuntojen sisältöä käsitellään esityksessä jäljempänä.

2 EU-säädösten tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

2.1 EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen yleiset tavoitteet

Muuttoliike- ja turvapaikkapolitiikan uudistus on historiallinen läpimurto. Pakti tarjoaa EU:lle oikeudellisen kehyksen ja välineet, joilla unioni voi tehostaa edelleen ulkorajojensa valvontaa ja luoda nopeita ja tehokkaita turvapaikka- ja palauttamismenettelyjä, ja samalla varmistaa vahvat takeet hakijoille. Sillä luodaan muuttoliikkeen yhteiseen hallintaan oikeudenmukainen ja toimiva yhteisvastuu- ja vastuunjakojärjestelmä, jossa yhtäkään jäsenvaltiota ei jätetä yksin paineen alle. Turvapaikkajärjestelmää koskevat säädökset liittyvät kiinteästi toisiinsa, eivätkä voi toimia tehokkaasti erikseen. Yhdessä säädökset muodostavat yhtenäisen järjestelmän, joka ilmentää kokonaisvaltaista ja tasapainoista eurooppalaista lähestymistapaa muuttoliikkeisiin. Paktin säädöksiä aletaan soveltaa pääosin 12.6.2026.

EU:n ulkorajojen valvonnan tehostamiseen vastataan paktin seulonta-asetuksella, menettelyasetuksella ja paluurajamenettelyasetuksella. Kaikki ilman maahantulon edellytyksiä olevat seulotaan, ja heidän henkilöllisyytensä, heidän aiheuttamansa turvallisuusriski sekä heidän haavoittuvuutensa ja terveytensä tarkastetaan. Tämä koskee myös unionin alueella kiinni otettuja henkilöitä, joille ei ole vielä tehty seulontaa tai rajatarkastusta, sekä kaikkia henkilöitä, jotka hakevat kansainvälistä suojelua rajanylityspaikalla. Seuraavassa vaiheessa sovelletaan pakollista rajamenettelyä niihin, jotka todennäköisesti eivät tarvitse suojelua, aiheuttavat turvallisuusuhkaa, tai johtavat toiminnallaan viranomaisia harhaan. Uusien velvoitteiden onnistunut täytäntöönpano edellyttää, että seulonta ja rajalla tapahtuvat turvapaikka- ja palauttamismenettelyt toimivat saumattomasti yhdessä ja varmistavat tehokkaan, perusteellisen ja oikeudenmukaisen päätöksenteon.

Uudelleenlaaditussa vastaanottodirektiivissä säädetään vastaanottovaatimusten vähimmäistasosta, jonka tarkoituksena on varmistaa kansainvälistä suojelua hakevien riittävä elintaso ja tasavertaiset elinolosuhteet kaikissa jäsenvaltioissa. Vastaanotto-olosuhteiden yhdenmukaistamisella EU:ssa on tarkoitus vähentää vastaanotto-olosuhteiden välisten eroavaisuuksien osaltaan aiheuttamaa, hakijoiden myöhempää liikkumista jäsenvaltiosta toiseen.

Turvapaikkajärjestelmän luotettavuuden säilyttämisen sekä edelleen liikkumisen vähentämisen ja väärinkäytösten ehkäisemisen kannalta ratkaisevan tärkeässä asemassa ovat tehokkaammat ja yhdenmukaisemmat menettelyt. Menettelyasetuksella ja määritelmäasetuksella virtaviivaistetaan ja yhdenmukaistetaan yksittäisten turvapaikkahakemusten arviointia ja päätöksentekoprosessia kaikkialla EU:ssa ja samalla vahvistetaan kansainvälistä suojelua hakevien ja saavien henkilöiden suojatoimia, oikeuksia ja takeita. Menettelyihin liittyvät muutokset tarjoavat jäsenvaltioille mahdollisuuden vastata nykyisiin haasteisiin, jotka liittyvät pitkiin menettelyihin ja kertyneeseen käsittelyruuhkaan.

EU:n muuttoliike- ja turvapaikkapolitiikka on toimivaa vain siinä tapauksessa, että ne henkilöt, joilla ei ole oikeutta oleskella EU:ssa, todella palautetaan lähtömaihinsa. Paktissa palautusten tehostamiseen pyritään velvoittamalla jäsenvaltiot tekemään kaikille kielteisen kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen saaneille samanaikaisesti tai pian sen jälkeen myös palauttamispäätös.

Yksi paktin ensisijaisista tavoitteista on toimivan ja vakaan vastuunjaon luominen kaikkialle unioniin ja edelleen liikkumisen kannustimien vähentäminen. Hallinta-asetuksella otetaan käyttöön oikeudenmukaisemmat ja toimivammat vastuuta koskevat säännöt. Menettelyjä tehostetaan lyhentämällä määräaikoja ja muuttamalla takaisinottomenettely ilmoitukseksi. Asetus sisältää myös uusia hakijoiden velvollisuuksia, joilla on tarkoitus vähentää järjestelmän väärinkäyttöä. Vastapainona vastuuta koskeville säännöille EU ottaa ensimmäistä kertaa käyttöön myös pysyvän, oikeudellisesti sitovan mutta joustavan yhteisvastuumekanismin, jolla varmistetaan, että yksikään jäsenvaltio, johon kohdistuu painetta, ei jää yksin.

Paktissa myös vahvistetaan ja selvennetään edelleen suojatoimia ja takeita, jotka koskevat kansainvälistä suojelua hakevia henkilöitä ja henkilöitä, joilla on erityistarpeita, erityisesti alaikäisiä ja lapsiperheitä tai yksin eläviä naisia ja yksinhuoltajaäitejä. Kaikissa uusissa säädöksissä säädetään uusista ja laajemmista oikeuksista. Suojatoimet ja takeet sisältävät muun muassa vahvistetut tiedonsaantioikeudet kansainvälistä suojelua hakeville henkilöille, jotta he ymmärtävät oikeutensa, velvollisuutensa ja velvollisuuksiensa noudattamatta jättämisen seuraukset ajoissa. Lisäksi ne sisältävät uuden oikeuden maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan menettelyn hallinnollisessa vaiheessa ja haavoittuvuuksien, menettelyyn ja vastaanottoon liittyvien erityistarpeiden tunnistamisen aikaisemmassa vaiheessa sekä

riippumattoman perusoikeuksien noudattamisen seuraamiseksi perustettavan mekanismin seulontavaiheen ja rajamenettelyn aikana. Rajamenettelyyn liittyy myös ilman huoltajaa olevia alaikäisiä koskevia, vahvistettuja takeita.

2.2 Hallinta-asetus

2.2.1 Hallinta-asetuksen tavoite

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 80 artiklassa vahvistetun yhteisvastuun ja oikeudenmukaisen vastuunjaon periaatteen mukaisesti ja vastavuoroisen luottamuksen lujittamiseksi hallinta-asetuksessa: a) vahvistetaan yhteinen kehys turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnalle unionissa ja Euroopan yhteisen turvapaikkajärjestelmän toiminnalle; b) perustetaan yhteisvastuumekanismi; c) säädetään perusteista ja menettelyistä, joiden mukaisesti määritetään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio. Yhteisen turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallintakehyksen ja yhteisvastuumekanismin osalta kyse on kokonaan uudesta EU-lainsäädännöstä, kun taas vastuuvaltion määrittämiseen liittyvien säännösten osalta kyse on olemassa olevan EU-lainsäädännön uudistamisesta.

Hallinta-asetuksella korvataan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 604/2013, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta (uudelleenlaadittu, jäljempänä *Dublin III-asetus*). Hallinta-asetuksella selkeytetään vastuuperusteita ja sääntöjä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämiseksi ja ehkäistään hakijoiden luvatonta edelleen liikkumista EU:ssa. Uudistuksella lyhennetään menettelyjen määräaikoja, mikä nopeuttaa ja tehostaa vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämistä. Hakija velvoitetaan hakemaan suojelua siinä jäsenvaltiossa, johon hän ensiksi saapuu, ja pysymään siellä, kunnes vastuussa oleva jäsenvaltio on määritetty ja tapauksen mukaan siirto vastuussa olevaan jäsenvaltioon pantu täytäntöön. Hakijan edellytetään myös oleskelevan vastuussa olevassa jäsenvaltiossa tai (yhteisvastuuta sovellettaessa) sisäisen siirron kohdejäsenvaltiossa hakemuksen käsittelyn ajan. Velvoitteiden noudattamatta jättäminen johtaa merkittäviin seurauksiin, kuten siihen, että jäsenvaltio huolehtii ainoastaan hakijan perustarpeista, ja että hakijalla ei ole oikeutta kaikkiin vastaanotto-olosuhteisiin. Takaisinottomenettelyä tehostetaan henkilöiden siirtämiseksi vastuussa olevaan jäsenvaltioon. Uudistetuilla säännöillä varmistetaan, että hakijoiden toimet eivät johda vastuun siirtymiseen EU-jäsenvaltiolta toiselle. Perheen yhtenäisyyttä koskevia sääntöjä vahvistetaan.

2.2.2 Velvoitteiden noudattamatta jättämisen seuraukset

Hallinta-asetuksen 18 artiklassa säädetään velvoitteiden noudattamatta jättämisen seurauksista. Artiklan 1 kohdan mukaan hakija ei ole oikeutettu vastaanottodirektiivin 17–20 artiklassa säädettyihin vastaanotto-olosuhteisiin kyseisen direktiivin 21 artiklan mukaisesti missään muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa hänen edellytetään olevan hallinta-asetuksen 17 artiklan 4 kohdan nojalla siitä hetkestä lähtien, kun hänelle on ilmoitettu päätöksestä siirtää hänet vastuussa olevaan jäsenvaltioon. Säännöksen soveltaminen edellyttää, että hakijaa on asianmukaisesti tiedotettu hänen velvollisuuksistaan ja niiden noudattamatta jättämisen seurauksista.

2.2.3 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta

Hallinta-asetuksen 21 artiklassa säädetään maksuttomasta oikeudellisesta neuvonnasta vastuuvaltion määrittämistä koskevassa menettelyssä. Asetus ei edellytä maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarjoamista muissa vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyissä eli vastaanottopyyntöjä tai takaisinottoilmoituksia koskevissa menettelyissä. Neuvontaan on sisällyttävä ohjeistus ja selonteko vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteista ja -menettelyistä, mukaan lukien tiedot oikeuksista ja velvoitteista kyseisen menettelyn kaikissa vaiheissa; ohjeistus ja avustaminen sellaisten tietojen antamista varten, jotka voivat auttaa määrittämään vastuussa olevan jäsenvaltion sekä ohjeistus ja avustaminen hallinta-asetuksen 22 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun turvapaikkaviraston laatiman malliasiakirjan osalta. Malliasiakirja on toimitettava hakijalle, jos on viitteitä siitä, että hakijalla on perheenjäseniä tai sukulaisia jossakin jäsenvaltiossa ja hakijan on annettava kyseisessä malliasiakirjassa saatavillaan olevat tiedot vastaanottopyynnön esittämistä koskevan 39 artiklan soveltamisen helpottamiseksi. Turvapaikkavirasto laatii myös perheenjäsenten tunnistamista ja jäljittämistä koskevat suuntaviivat, joilla tuetaan pyynnön esittänyttä jäsenvaltiota ja pyynnön saanutta jäsenvaltiota 25–28 ja 34 artiklan soveltamisessa 39 ja 40 artiklan mukaisesti.

Hallinta-asetuksen mukainen maksuton oikeudellinen neuvonta voidaan evätä, jos hakijaa avustaa ja edustaa oikeudellinen avustaja. Oikeudellista neuvontaa saavat 3 kohdan mukaan antaa kansallisen lainsäädännön mukaan hyväksytyt tahot ja 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat järjestää oikeudellisen neuvonnan antamisen kansallisten järjestelmiensä mukaisesti. Yksi henkilö voi antaa oikeudellista neuvontaa samanaikaisesti useille hakijoille.

Asetus ei velvoita tarjoamaan maksutonta oikeusapua menettelyn hallinnollisessa vaiheessa. Jäsenvaltioiden tulee kuitenkin 43 artiklan mukaan tarjota maksutonta oikeusapua ja oikeudellinen edustus muutoksenhakumenettelyssä.

2.2.4 Alaikäisille myönnettävät takeet

Hallinta-asetuksen 23 artiklassa säädetään alaikäisille myönnettävistä takeista, mukaan lukien ilman huoltajaa oleville nimitettävästä edustajasta sekä toimista alaikäisen perheenjäsenten, sisarusten tai sukulaisten tunnistamiseksi.

2.2.5 Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteet

Lähtökohtana hallinta-asetusta sovellettaessa on se, että kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelee yksi ainoa jäsenvaltio. Asetuksen III osassa säädetään vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteista sekä niiden etusijajärjestyksestä.

Jos hakija on ilman huoltajaa oleva alaikäinen, sovelletaan ainoastaan asetuksen 25 artiklassa säädettyjä perusteita. Ottaen huomioon perhesiteiden merkityksen, vastuuperusteiden hierarkiassa asetetaan sen jälkeen etusijalle kaikki tapaukset, joihin liittyy perheenjäseniä (artiklat 26 ja 27). Jotta voidaan varmistaa, että sama jäsenvaltio käsittelee saman perheen jäsenten kansainvälistä suojelua koskevat hakemukset, ja ettei perheenjäseniä eroteta toisistaan, kyseisiä hakemuksia koskevat vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyt suoritetaan yhdessä (artikla 28). Tämän jälkeen vastuuperusteina tulevat kyseeseen oleskeluasiakirjojen tai viisumien myöntäminen (artikla 29), tutkintotodistukset tai muut pätevyystodistukset (artikla 30), viisumivapaa maahantulo (artikla 31), hakemuksen tekeminen lentokentän kansainvälisellä kauttakulkualueella (artikla 32) ja maahantulo (artikla 33).

2.2.6 Siirtopäätös

Hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa säädetään siirtopäätöksen tekemisestä osana vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämiseen liittyviä menettelyjä. Määrittämisestä vastaavan jäsenvaltion, jonka esittämä 36 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua hakijaa koskeva vastaanottopyyntö on hyväksytty tai joka on tehnyt takaisinottoilmoituksen 36 artiklan 1 kohdan b ja c alakohdassa tarkoitetuista henkilöistä, on tehtävä siirtopäätös kahden viikon kuluessa hyväksymisestä tai vahvistuksesta. Artiklan 2 kohdan mukaan, jos vastaanottopyynnön saanut jäsenvaltio suostuu ottamaan hakijan vastaan tai takaisinottoilmoituksen saanut jäsenvaltio vahvistaa ottavansa takaisin 36 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdassa tarkoitetun henkilön, siirron toteuttavan jäsenvaltion on viipymättä ilmoitettava asianomaiselle henkilölle kirjallisesti ja käyttäen yksinkertaista kieltä, päätöksestä siirtää hänet vastuussa olevaan jäsenvaltioon ja tapauksen mukaan siitä, että se ei käsittele hänen kansainvälistä suojelua koskevaa hakemustaan, sekä siirron toteuttamisen määräajoista ja 17 artiklan 5 kohdan mukaisesta velvoitteesta noudattaa päätöstä.

Hallinta-asetuksen 67 artiklan 10 kohdassa säädetään siirtopäätöksen tekemisestä osana sisäistä siirtoa koskevaa menettelyä. Yhteisvastuusta hyötyvän jäsenvaltion on tehtävä siirtopäätös viikon kuluessa sisäisen siirron kohdejäsenvaltion antamasta vahvistuksesta. Sen on ilmoitettava asianomaiselle henkilölle viipymättä kirjallisesti päätöksestä siirtää hänet kyseiseen jäsenvaltioon viimeistään kaksi päivää ennen siirtoa, kun on kyse kansainvälistä suojelua hakevista henkilöistä, ja viimeistään viikkoa ennen siirtoa, kun on kyse kansainvälistä suojelua saavista henkilöistä. Jos sisäisesti siirrettävä henkilö on hakija, hänen on noudatettava sisäistä siirtoa koskevaa päätöstä. Sisäisten siirtojen menettelyyn sovelletaan soveltuvin osin myös hallinta-asetuksen III osan siirtoja koskevia säännöksiä: 42 artiklan 3, 4 ja 5 kohtaa, 43 ja 44 artiklaa, 46 artiklan 1 ja 3 kohtaa, 47 artiklan 2 ja 3 kohtaa sekä 48 ja 50 artiklaa.

2.2.7 Muutoksenhaku

Hallinta-asetuksen 43 artiklan 1 kohdassa säädetään oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin sekä siitä, millä tavalla näiden oikeussuojakeinojen laajuutta rajoitetaan. Oikeussuojakeinojen laajuutta on rajoitettu koskemaan vain sen arvioimista, aiheutuisiko siirrosta asianomaiselle henkilölle todellinen vaara altistua perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitetulle epäinhimilliselle tai halventavalle kohtelulle; onko siirtopäätöksen tekemisen jälkeen ilmennyt olosuhteita, jotka ovat ratkaisevia asetuksen asianmukaisen soveltamisen kannalta; ja onko 25–28 ja 34 artiklaa rikottu, jos on kyse 36 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla vastaanotetuista henkilöistä.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä siirtopäätöksen tiedoksi antamista seuraavasta vähintään yhden viikon mutta enintään kolmen viikon määräajasta, jonka aikana asianomainen henkilö voi käyttää oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Artiklan 3 kohdan mukaan asianomaisella henkilöllä on oltava oikeus pyytää kohtuullisen ajan kuluessa siirtopäätöksen tiedoksi antamisesta mutta joka tapauksissa enintään jäsenvaltioiden 2 kohdan nojalla säätämässä määräajassa tuomioistuinta lykkäämään siirtopäätöksen täytäntöönpanoa, kunnes muutoksenhaun tai uudelleenkäsittelyn tulos on selvillä. Jäsenvaltiot voivat säätää kansallisessa lainsäädännössä, että siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskeva pyyntö on esitettävä yhdessä 1 kohdan mukaisen muutoksenhaun kanssa. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että käytettävissä on tehokkaat oikeussuojakeinot, lykkäämällä siirtoa, kunnes päätös ensimmäisestä lykkäyspyynnöstä on tehty. Päätös siirtopäätöksen täytäntöönpanon mahdollisesta lykkäämisestä on tehtävä kuukauden kuluessa päivästä, jona toimivaltainen tuomioistuin vastaanotti kyseisen pyynnön. Jos asianomainen henkilö ei ole käyttänyt oikeuttaan pyytää lykkäävää vaikutusta, siirtopäätöstä koskeva muutoksenhaku tai

uudelleenkäsittely ei lykkää siirtopäätöksen täytäntöönpanoa. Päätös siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämättä jättämisestä on perusteltava. Jos lykkäävä vaikutus myönnetään, tuomioistuimen on pyrittävä antamaan kuukauden kuluessa lykkäävän vaikutuksen myöntämispäätöksestä ratkaisu muutoksenhaun tai uudelleenkäsittelyn pääasiasta.

2.2.8 Säilöönotto ja pakenemisen vaara

Hallinta-asetuksen III osassa säädetään säilöönotosta siirtämistä varten ja siihen liittyvistä määräajoista. Asetuksen 44 artiklan 2 kohdan mukaan, jos on olemassa pakenemisen vaara tai jos kansallisen turvallisuuden tai yleisen järjestyksen suojaaminen sitä edellyttää, jäsenvaltiot voivat ottaa asianomaisen henkilön säilöön hallinta-asetuksen mukaisten siirtomenettelyjen varmistamiseksi, kun säilöönotto tehdään asianomaisen henkilön olosuhteiden yksilöllisen arvioinnin perusteella ja kun se on oikeasuhteinen eikä lievempiä vaihtoehtoisia toimenpiteitä voida soveltaa tehokkaasti.

Hallinta-asetuksen 2 artiklan 18 kohdan mukaan ”pakenemisen vaaralla” tarkoitetaan hallinta-asetuksessa sitä, että yksittäistapauksessa on olemassa kansallisessa lainsäädännössä määriteltyihin objektiivisiin kriteereihin perustuvia erityisiä syitä ja olosuhteita, joiden perusteella voidaan olettaa, että hallinta-asetuksessa säädettyjen menettelyjen kohteena oleva asianomainen henkilö saattaa paeta.

2.2.9 Turvallisuuden kannalta merkityksellisten tietojen vaihto

Hallinta-asetuksen 49 artiklassa säädetään turvallisuuden kannalta merkityksellisten tietojen vaihdosta. Jos hallinta-asetuksen 41 artiklaa sovellettaessa siirron toteuttavalla jäsenvaltiolla on hallussaan tietoja, jotka viittaavat siihen, että on perusteltua syytä katsoa hakijan tai muun 36 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdassa tarkoitetun henkilön olevan vaaraksi jonkin jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle, kyseisen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten on ilmoitettava tällaisten tietojen olemassaolosta vastuussa olevalle jäsenvaltiolle. Kyseisten jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten tai muiden toimivaltaisten viranomaisten on jaettava tiedot keskenään tällaiseen tietojenvaihtoon käytettävien asianmukaisten kanavien kautta.

2.2.10 Toimivaltaiset viranomaiset

Hallinta-asetuksen 52 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle asetuksen mukaisten velvoitteiden täyttämisestä vastaavat toimivaltaiset viranomaiset. Asetuksen mukaisissa tehtävissä on kyse kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyjen soveltamisesta, menettelyn varmistamisesta eri jäsenvaltioissa olevien perheenjäsenten ja sukulaisten yhteen saattamiseksi, vastaamisesta tiedonsaantipyyntöihin, vastaanottopyyntöihin ja takaisinottoilmoituksiin sekä soveltuvin osin yhteisvastuuta koskevan IV osan mukaisten velvoitteiden noudattamisesta.

2.2.11 Yhteisvastuu

Hallinta-asetuksella otetaan käyttöön pysyvä ja oikeudellisesti sitova yhteisvastuumekanismi, jolla tuetaan muuttoliikepaineen kohteena olevia jäsenvaltioita. Komissio hyväksyy vuosittain 15.10. mennessä 9 artiklan mukaisen Euroopan vuotuisen turvapaikka- ja muuttoliikekertomuksen ja 11 artiklan mukaisen täytäntöönpanopäätöksen muuttoliikepaineen tai sen riskin alaisena olevista jäsenvaltioista tai merkittävän muuttoliiketilanteen kohteena olevista jäsenvaltioista. Samalla komissio antaa 12 artiklaan perustuvan ehdotuksen neuvoston

täytäntöönpanosäädökseksi, jolla muodostetaan vuotuinen yhteisvastuureservi tulevan vuoden muuttoliiketilanteen käsittelemiseksi. Ehdotuksessa määritetään reserviin vaadittavien sisäisten siirtojen ja rahoitusosuuksien vuotuiset kokonaismäärät, joiden on oltava vähintään: a) 30 000 sisäisten siirtojen osalta; b) 600 miljoonaa euroa rahoitusosuuksien osalta. Komission ehdotuksessa vahvistetaan myös kunkin jäsenvaltion osuuksien vuotuiset ohjeelliset määrät soveltamalla 66 artiklassa säädettyä, bruttokansantuotteeseen ja väkilukuun perustuvaa viiteperustetta, jotta voidaan helpottaa jäsenvaltion sitoumusten antamista yhteisvastuutarjouksistaan (ns. sitoumusmenettely).

Jäsenvaltioiden on 13 artiklan mukaan annettava neuvoston koolle kutsumassa korkean tason foorumissa sitoumuksensa reserviin, joka hyväksytään 57 artiklan nojalla kunkin vuoden loppuun mennessä neuvoston täytäntöönpanosäädöksellä määräenemmistöllä. Vuotuinen yhteisvastuureservi muodostuu artiklan 56 mukaan seuraavan tyyppisistä yhteisvastuutoimenpiteistä (ns. ensisijaiset yhteisvastuutoimenpiteet), joita pidetään keskenään samanarvoisina: sisäiset siirrot, rahoitusosuudet ja vaihtoehtoiset yhteisvastuutoimenpiteet. Jäsenvaltioilla on 57 artiklan mukaan täysi harkintavalta valita jokin yhteisvastuutoimenpiteiden tyypeistä tai niiden yhdistelmä.

Täydentävien yhteisvastuutarjousten antaminen voi olla tarpeen asetuksen 13 artiklan 4 kohdan nojalla, jos neuvosto jonkin jäsenvaltion aloitteesta tai komission kehotuksesta katsoo vuotuiseen yhteisvastuureserviin osoitettujen yhteisvastuutarjousten olevan riittämättömiä määritettyihin tarpeisiin nähden, muun muassa kun on myönnetty merkittäviä vähennyksiä 61 ja 62 artiklan mukaisesti, tai kun yhden tai useamman muuttoliikepaineen alaisena olevan jäsenvaltion tarpeet ovat ennakoitua suuremmat tai kun kokonaistilanne edellyttää lisää yhteisvastuutukea. Näissä tilanteissa neuvosto päättää yksinkertaisella enemmistöllä kutsua korkean tason foorumin uudelleen koolle pyytääkseen jäsenvaltioita esittämään täydentäviä yhteisvastuutarjouksia. Sitoumusmenettelyssä noudatetaan 57 artiklassa säädettyä menettelyä.

”Muuttoliikepaineella” tarkoitetaan hallinta-asetuksen 2 artiklan 24 alakohdan mukaan tilannetta, joka syntyy, kun maahan tulee maitse, meritse tai lentoteitse kolmansien maiden kansalaisia tai kansalaisuudettomia henkilöitä tai he jättävät hakemuksia siinä mittaluokassa, että siitä aiheutuu jäsenvaltiolle, jopa hyvin varautuneelle turvapaikka-, vastaanotto- ja maahanmuuttojärjestelmälle, unionin kokonaistilanne huomioon ottaen suhteettomia velvoitteita, ja se edellyttää välittömiä toimia, erityisesti hallinta-asetuksen IV osan mukaisia yhteisvastuutarjouksia; ottaen huomioon jäsenvaltion maantieteelliseen sijaintiin liittyvät erityispiirteet ”muuttoliikepaineeseen” luetaan tilanteet, joissa maahan tulee tai uhkaa tulla suuri määrä kolmansien maiden kansalaisia tai kansalaisuudettomia henkilöitä, myös kun tällaiset maahantulot johtuvat etsintä- ja pelastusoperaatioita seuranneesta toistuvasta maihin laskemisesta tai kolmansien maiden kansalaisten tai kansalaisuudettomien henkilöiden luvattomasta edelleen liikkumisesta jäsenvaltioiden välillä. ”Merkittävällä muuttoliiketilanteella” tarkoitetaan 2 artiklan 25 alakohdan mukaan muuttoliikepaineesta eroavaa tilannetta, jossa hyvin varautunut turvapaikka-, vastaanotto- ja maahanmuuttojärjestelmä saavuttaa kapasiteettinsa äärirajat kolmansien maiden kansalaisten tai kansalaisuudettomien henkilöiden meneillään olevan maahantulon ja aiempien vuosien maahantulojen kumulatiivisesta vaikutuksesta.

Muuttoliikepaineen alaiset jäsenvaltiot voivat saada tukea sisäisinä siirtoina, rahoitusosuuksina tai vaihtoehtoisina yhteisvastuutoimenpiteinä. Hallinta-asetuksen 58 artiklan mukaan jäsenvaltion, joka on 11 artiklassa tarkoitetussa päätöksessä määritetty muuttoliikepaineen alaisena olevaksi, on 57 artiklassa tarkoitetun neuvoston täytäntöönpanosäädöksen hyväksymisen jälkeen ilmoitettava komissiolle ja neuvostolle, jos se aikoo hyödyntää vuotuista yhteisvastuureserviä. Jäsenvaltion on annettava tiedot tilanteen korjaamiseksi tarvittavista

yhteisvastuutoimenpiteistä, minkä jälkeen se voi käyttää vuotuista yhteisvastuureserviä 60 artiklan mukaisesti. EU:n yhteisvastuukoordinaattori kutsuu teknisen tason foorumin koolle viipymättä ja joka tapauksessa kymmenen päivän kuluessa tietojen vastaanottamisesta yhteisvastuutoimenpiteiden operatiivista toimeenpanoa varten.

Jos jäsenvaltiota ei ole 11 artiklassa tarkoitetussa päätöksessä määritetty muuttoliikepaineen alaisena olevaksi, mutta se katsoo olevansa muuttoliikepaineen alaisena, sen on hallinta-asetuksen 59 artiklan mukaan ilmoitettava komissiolle tarpeestaan hyödyntää vuotuista yhteisvastuureserviä ja tiedotettava asiasta neuvostolle. Jäsenvaltion on tässä tilanteessa toimitettava yksityiskohtaisempia tietoja tilanteensa perustelemiseksi. Komissio arvioi ilmoituksen pikaisesti ja tekee päätöksen siitä, onko jäsenvaltion katsottava olevan muuttoliikepaineen alaisena. Jos komissio päättää, että kyseinen jäsenvaltio on muuttoliikepaineen alaisena, asianomaisesta jäsenvaltiosta tulee hyötyvä jäsenvaltio, paitsi jos siltä evätään vuotuisen yhteisvastuureservin hyödyntäminen 59 artiklan 6 kohdan mukaisesti. Komissio toimittaa päätöksensä viipymättä asianomaiselle jäsenvaltiolle, Euroopan parlamentille ja neuvostolle ja päätöksen ollessa myönteinen EU:n yhteisvastuukoordinaattori kutsuu viipymättä ja kahden viikon kuluessa koolle teknisen tason foorumin, yhteisvastuutoimenpiteiden operatiivista toimeenpanoa varten. EU:n yhteisvastuukoordinaattori kutsuu teknisen tason foorumin koolle, paitsi jos komissio katsoo tai neuvosto päättää antamalla täytäntöönpanosäädöksen kahden viikon kuluessa komission päätöksen toimittamisesta, että vuotuisessa yhteisvastuureservissä ei ole riittävästi kapasiteettia, jotta asianomaisen jäsenvaltion voitaisiin antaa hyödyntää vuotuista yhteisvastuureserviä, tai että on olemassa muita objektiivisia syitä olla sallimatta kyseisen jäsenvaltion hyödyntää vuotuista yhteisvastuureserviä. Jos neuvosto päättää, että vuotuisessa yhteisvastuureservissä ei ole riittävästi kapasiteettia, sovelletaan 13 artiklaa ja kutsutaan koolle korkean tason foorumi. Jos komissio hylkää pyynnön tulla katsotuksi muuttoliikepaineen alaisena olevaksi, voi jäsenvaltio antaa uuden ilmoituksen lisätietoineen.

Muuttoliikepaineen alaiset jäsenvaltiot, jotka eivät ole hyödyntäneet vuotuista yhteisvastuureserviä 58 artiklan mukaisesti tai ilmoittaneet tarpeestaan käyttää vuotuista yhteisvastuureserviä 59 artiklan mukaisesti, ja jäsenvaltiot, joissa on merkittävä muuttoliiketilanne, voivat pyynnöstä saada sitoumustensa mukaisista yhteisvastuutarjouksista täyden tai osittaisen vähennyksen. Hallinta-asetuksen 61 artiklassa säädetään menettelystä tilanteissa, joissa jäsenvaltio on muuttoliikepaineen alaisena oleva, ja 62 artiklassa menettelystä merkittävissä muuttoliiketilanteissa. Jos jäsenvaltio katsoo olevansa muuttoliikepaineen alaisena tai merkittävässä muuttoliiketilanteessa, mutta asiaa ei ole ennalta määritetty komission 11 artiklan mukaan tekemässä päätöksessä, on jäsenvaltion toimitettava yksityiskohtaisempia tietoja tilanteensa perustelemiseksi. Komissio ilmoittaa tekemästään pyyntöä koskevasta arvioinnista neuvostolle neljän viikon kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Viime kädessä neuvosto antaa jäsenvaltiolle luvan täysimääräiseen tai osittaiseen vähentämiseen. Neuvosto hyväksyy täytäntöönpanosäädöksen, jolla määritetään, annetaanko jäsenvaltiolle lupa poiketa 57 artiklassa tarkoitetusta neuvoston täytäntöönpanosäädöksestä.

Hallinta-asetuksen 60 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot, joille on myönnetty yhteisvastuutarjousten täysimääräinen vähentäminen 61 tai 62 artiklan mukaisesti tai jotka ovat itse hyötyviä jäsenvaltioita 58 artiklan 1 kohdan ja 59 artiklan 4 kohdan nojalla, eivät ole velvollisia toteuttamaan 56 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja sitoumustensa mukaisia yhteisvastuutarjouksia tiettynä vuonna.

Osallistuvien jäsenvaltioiden ei 60 artiklan 3 kohdan mukaan edellytetä toteuttavan antamiaan sitoumuksia eikä soveltavan vastuun korvaamisia, jos komissio on 11 artiklassa tai 59 artiklan 4 kohdassa tarkoitetussa päätöksessä yksilöinyt kyseisessä hyötyvässä jäsenvaltiossa

järjestelmäpuutteita, jotka liittyvät hallinta-asetuksen III osassa säädettyihin sääntöihin ja joilla voisi olla asetuksen toiminnan kannalta vakavia kielteisiä seurauksia.

Hallinta-asetuksen 63 artiklassa säädetään vastuun korvaamisesta ja 69 artiklassa vapaaehtoista vastuun korvaamista koskevasta menettelystä. Kyse on toissijaisista yhteisvastuutoimenpiteistä, joissa jäsenvaltio ottaa vastuun sellaisten henkilöiden kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tutkimisesta, jotka jo ovat sen alueella ja joiden suhteen hyötyvä jäsenvaltio on määritetty vastuuvaltioksi. Vastuun korvaaminen voi olla vapaaehtoista tai pakollista. Vapaaehtoista vastuun korvaamista voidaan soveltaa sisäisten siirtojen sijaan tilanteissa, joissa jäsenvaltio on sitoutunut sisäisiin siirtoihin. Velvoite osallistua vastuun korvaamiseen puolestaan aktivoituu esimerkiksi, jos sisäisiä siirtoja koskevia sitoumuksia ei anneta riittävästi.

Yhteisvastuutarjousten operatiivisesta toimeenpanosta ja koordinoinnista säädetään hallinta-asetuksen 60 artiklassa. Täytäntöönpanoa koordinoi komission 15 artiklan nojalla nimittämä EU:n yhteisvastuukoordinaattori, joka myös toimii puheenjohtajana 14 artiklan mukaisessa, jäsenvaltioiden edustajien muodostamassa EU:n teknisen tason yhteisvastuufoorumissa.

Hallinta-asetuksen 67 artiklassa säädetään menettelystä ennen sisäistä siirtoa ja 68 artiklassa menettelystä sisäisen siirron jälkeen. Sisäisten siirtojen menettelyyn sovelletaan soveltuvin osin myös hallinta-asetuksen III osan siirtoja koskevia säännöksiä. Sisäisten siirtojen menettelyä ei sovelleta, jos on perusteltua syytä katsoa asianomaisen henkilön muodostavan uhan sisäiselle turvallisuudelle.

2.2.12 Määräaikojen laskeminen

Hallinta-asetuksen 75 artiklan mukaan asetuksessa päivinä, viikkoina tai kuukausina ilmoitettu määräaika lasketaan alkavaksi jonkin tapahtuman tai toiminnan toteuttamishetkestä. Tapahtumapäivän tai toiminnan toteuttamispäivän ei katsota sisältyvän tähän määräaikaan. Viikkoina tai kuukausina ilmaistu määräaika päättyy määräajan viimeisen viikon tai kuukauden sen päivän päätyttyä, joka on sama viikonpäivä tai joka sattuu samalle kuukauden päivämäärälle, joka nimeltään tai järjestysnumeroltaan vastaa sitä tapahtumapäivää tai toiminnan toteuttamispäivää, josta määräaika on laskettava. Jos kuukausina ilmaistun määräajan viimeisessä kuukaudessa ei ole päivää, jona määräajan tulisi päättyä, määräaika päättyy keskiyöllä kyseisen viimeisen kuukauden viimeisenä päivänä. Lauantait, sunnuntait ja asianomaisen jäsenvaltion yleiset vapaapäivät sisältyvät määräaikoihin. Jos määräaika päättyy lauantaina, sunnuntaina tai yleisenä vapaapäivänä, sitä seuraava työpäivä lasketaan määräajan viimeiseksi päiväksi.

2.2.13 Siirretty säädösvalta ja täytäntöönpanovalta

Hallinta-asetuksen 78 artiklassa säädetään siirretyn säädösvallan käyttämisestä. Komissiolle siirretään 25 artiklan 6 kohdassa ja 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu valta antaa delegoituja säädöksiä, liittyen ilman huoltajaa olevien alaikäisten perhesiteiden selvittämiseen ja riippuvuussuhteessa oleviin henkilöihin. Delegoidut säädökset annetaan vuoden 2026 puoliväliin mennessä.

Komissiolle siirretään hallinta-asetuksen artikloissa 7(6), 23(7), 25(7), 34(4), 39(3), 40(4), 40(8), 41(5), 46(1), 46(4), 48(4), 50(1), 50(5), 52(4), 64(3) ja 67(14) täytäntöönpanovaltaa. Komissiolle siirretään hallinta-asetuksen artikloissa 7(6), 23(7), 25(7), 34(4), 39(3), 40(4), 40(8), 41(5), 46(1), 46(4), 48(4), 50(1), 50(5), 52(4), 64(3) ja 67(14) täytäntöönpanovaltaa. Komissio on 18.3.2025 antanut täytäntöönpanopäätöksen (EU) 2025/503 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1351 soveltamissäännöistä siltä osin kuin on kyse mallista,

jota jäsenvaltioiden on käytettävä sen varmistamiseksi, että niiden kansalliset turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallintastrategiat ovat tiettyjen keskeisten osatekijöiden osalta vertailukelpoisia. Päätös tuli voimaan 9.4.2025. Komissio on 2.10.2025 antanut myös täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2025/2055 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1351 soveltamissäännöistä turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnan osalta ja komission asetuksen (EY) N:o 1560/2003 kumoamisesta. Täytäntöönpanoasetus koskee muun muassa jäsenvaltioiden välistä tietojenvaihtoa ja vastaanottopyyntöjä, takaisinottoilmoituksia ja siirtoja koskevia vakiolomakkeita. Asetus tulee sovellettavaksi 12.6.2026. Täytäntöönpanosäädökset on hyväksytty 77 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua tarkastelumenettelyä noudattaen.

2.2.14 Hallinta-asetuksen soveltaminen

Hallinta-asetusta sovelletaan pääosin 12.6.2026 alkaen. Asetuksen 85 artiklan mukaan sen 7–15 artiklaa, 22 artiklan 1 kohdan neljättä alakohtaa, 23 artiklan 7 kohtaa, 25 artiklan 6 ja 7 kohtaa, 34 artiklan 3 ja 4 kohtaa, 39 artiklan 3 kohdan toista alakohtaa, 40 artiklan 4 kohtaa, 40 artiklan 8 kohdan toista alakohtaa, 41 artiklan 5 kohtaa, 46 artiklan 1 kohdan viidettä alakohtaa, 46 artiklan 4 kohtaa, 48 artiklan 4 kohtaa, 50 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa, 50 artiklan 5 kohtaa, 52 artiklan 4 kohtaa, 56 ja 57 artiklaa, 64 artiklan 3 kohtaa, 67 artiklan 14 kohtaa sekä 78 ja 84 artiklaa on sovellettu jo 11.6.2024 alkaen.

Jäsenvaltioiden on 70 artiklan mukaan pidettävä komissio, erityisesti EU:n yhteisvastuukoordinaattori, ajan tasalla yhteisvastuutoimenpiteiden, myös yhteistyössä kolmansien maiden kanssa toteutettavien toimenpiteiden, toteuttamisesta.

2.3 Menettelyasetus

2.3.1 Menettelyasetuksen tavoite

Menettelyasetuksessa säädetään kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevasta yhteisestä menettelystä ja sillä korvataan 26.6.2013 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/32/EU kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevista yhteisistä menettelyistä (uudelleenlaadittu, jäljempänä *menettelydirektiivi*). Menettelyasetuksen tavoitteena on yhtenäistää ja tehostaa koko EU-alueen turvapaikkamenettelyjä. Asetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota suojelua tarvitseville tehokkaasti myönnettävään suojeluun ja samalla periaatteella perusteettomien hakemusten tehokkaaseen tutkintaan ja kielteisen päätöksen saaneiden nopeaan ohjaamiseen paluuprosessiin. Asetuksella pyritään menettelyn väärinkäytösten ja luvattomaan edelleen liikkumiseen estämiseen.

2.3.2 Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely ja toimivaltaiset viranomaiset

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyllä tarkoitetaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkittavaksi ottamisen edellytysten tai perusteiden täyttymisen tarkastelua menettelyasetuksen ja määritelmäasetuksen mukaisesti (3 artiklan 9 kohta). Hallinta-asetuksessa määritelmää täydennetään toteamalla, että hakemuksen käsittelyyn ei kuulu menettelyt hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämiseksi (hallinta-asetuksen 2 artiklan 5 kohta). Menettelyasetusta sovelletaan kaikkiin kolmannen maan kansalaisten tai kansalaisuudettomien henkilöiden jäsenvaltioiden alueella, myös niiden ulkorajoilla, aluemerellä tai kauttakulkualueilla, tekemiin kansainvälistä suojelua koskeviin hakemuksiin sekä kansainvälisen suojelun poistamiseen. Jäsenvaltiot voivat päättää soveltaa

asetusta myös sellaisiin suojelua koskeviin hakemuksiin, joihin ei sovelleta määritelmäasetusta (2 artikla ja 3 artiklan 12 kohta).

Jäsenvaltioiden on nimettävä kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti määrittävä viranomainen, joka suorittaa sille menettelyasetuksessa ja määritelmäasetuksessa annetut tehtävät, erityisesti kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamisen ja tutkinnan sekä päätösten tekemisen hakemuksista ja suojelun poistamisesta. Määrittävä viranomainen on ainoa viranomainen, jolla on hallinnollisen menettelyn aikana valtuudet päättää kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkittavaksi ottamisesta ja perusteista. Määrittävän viranomaisen lisäksi jäsenvaltioiden on nimettävä hakemuksia vastaanottavat sekä rekisteröivät viranomaiset. Hakemuksia vastaanottaviin viranomaisiin on asetuksen mukaan kuuluttava vähintään poliisi, maahanmuuttoviranomaiset, rajavartijat ja säilöönottoyksiköistä tai vastaanottotiloista vastaavat viranomaiset (4 artikla).

2.3.3 Hakijan velvollisuus hakemuksen perusteiden esittämisessä

Menettelyasetuksen—ja toisaalta koko paktin—yksi keskeisistä teemoista on hakijoiden velvollisuuksien selventäminen ja korostaminen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnassa. Hakijan on tehtävä täysimääräisesti yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa, mikä tuodaan asetuksessa menettelydirektiiviä selkeämmin esiin. Hakijan velvollisuutena on ensinnäkin tehdä hakemus hakemuksen tutkinnasta vastuussa olevassa valtiossa. Tämän lisäksi hakijan on toimitettava kaikki olennaiset ja tarvittavat seikat toimivaltaisille viranomaisille mahdollisimman aikaisessa vaiheessa hakemuksen tutkintaa. Menettely on siis hakijalähtöinen (9 artikla). Asetuksessa myös puututaan hakijan toimintaan, jolla hakija vaikeuttaa hakemuksensa tutkintaa tai ei noudata velvollisuuksiaan. Menettelyasetuksessa hakemuksen epäsuoran peruuttamisen käsitettä (41 artikla) on laajennettu kattamaan paremmin myös velvollisuuksien noudattamatta jättäminen. Myös nopeutetun menettelyn käyttäminen tapauksissa, joissa hakija antaa vääriä tietoja tai jättää antamatta hakemuksen kannalta oleellisia tietoja, on sanoitettu selkeämmin.

Jotta hakijalla on mahdollisuus noudattaa edellä mainittuja velvollisuuksiaan, hänellä on oikeus saada niistä, niiden noudattamatta jättämisen seurauksista sekä oikeuksistaan tieto mahdollisimman pian tehtyään hakemuksen. Hakijan muista oikeuksista hakemuksen tutkinnan aikana säädetään tyhjentävästi menettelyasetuksessa (8 artikla).

2.3.4 Oikeus jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi

Hakijoilla on menettelyasetuksen mukaan oikeus jäädä sen jäsenvaltion alueelle, jossa heidän edellytetään olevan saapuvilla hallinta-asetuksen mukaisesti, kunnes määrittävä viranomainen on tehnyt hakemusta koskevan päätöksen. Oikeus jäädä maahan ei oikeuta oleskelulupaan. Poikkeuksena oikeuteen jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi menettelyasetuksessa viitataan 13.5.2002 tehtyyn neuvoston puitepäätöksen 2002/584/JHA eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä ja siihen, jos henkilö on luovutettava toiseen jäsenvaltioon puitepäätöksestä johtuvien velvoitteiden mukaisesti (10 artikla).

Oikeus jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi sisältää myös kansallista liikkumavaraa, koska jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksen hakijan oikeuteen jäädä alueelleen hallinnollisen menettelyn ajaksi tietyissä tilanteissa. Poikkeus on mahdollista säätää ensinnäkin tietyissä myöhemmän hakemuksen tilanteissa, jos hakijan ensimmäinen myöhempi hakemus on jätetty ainoastaan sellaisen päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi, joka johtaisi hakijan välittömään poistamiseen kyseessä olevasta jäsenvaltiosta, eikä kyseistä hakemusta

oteta sisällöllisesti tutkittavaksi Suomessa, tai on kyse toisesta tai sen jälkeisestä myöhemmästä hakemuksesta (10 artiklan 4 kohdan a alakohta ja 56 artikla).

Poikkeus hakijan oikeuteen jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi voidaan säätää myös tilanteisiin, joissa hakija luovutetaan tai siirretään tai tullaan luovuttamaan tai siirtämään toiseen jäsenvaltioon, kolmanteen maahan, kansainväliseen rikostuomioistuimeen tai muuhun kansainväliseen tuomioistuimeen syytetoimia tai vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai säilöönottopäätöksen täytäntöönpanoa varten, tai jos hakija on vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta määritelmäasetuksen poissuljentaa koskevien artiklojen soveltamista. Poikkeusten soveltaminen edellyttää, että palautuskieltoa ei rikota. (10 artiklan 4 kohdan b ja c alakohdat)

2.3.5 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta

Menettelyasetuksen mukaan jäsenvaltioilla on velvollisuus hakijan pyynnöstä järjestää maksutonta oikeudellista neuvontaa hakemuksen rekisteröinnin jälkeen menettelyasetuksen III luvussa säädetyssä hallinnollisessa menettelyssä. Asetus ei edellytä maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarjoamista kansainvälisen suojelun poistamista koskevassa menettelyssä. Tietyissä tilanteissa, kuten toisen tai sen jälkeisen myöhemmän hakemuksen kohdalla, maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antaminen hallinnollisessa menettelyssä voidaan evätä, jos näin on säädetty kansallisessa lainsäädännössä (16 artiklan 3 kohta). Maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan on kuuluttava hallinnollista menettelyä koskevien ohjeiden ja selitysten antaminen, mukaan lukien tiedot oikeuksista ja velvollisuuksista kyseisen menettelyn aikana; avustaminen hakemuksen jättämisessä sekä ohjeiden antaminen eri menettelyistä, joiden mukaisesti hakemus voidaan tutkia, ja kyseisten menettelyjen soveltamisen perusteista sekä hakemuksen tutkittavaksi ottamista koskevista säännöistä ja menettelyn aikana esiin tulevista oikeudellisista kysymyksistä, mukaan lukien tiedot siitä, miten päätökseen haetaan muutosta. Oikeudelliseen neuvontaan ei kuulu puhutteluun osallistuminen. (8 artiklan 2 d kohta, 15 ja 16 artikla)

Maksutonta oikeudellista neuvontaa saavat antaa kansallisen lainsäädännön mukaisesti hyväksytyt tai luvan saaneet oikeudelliset tai muut neuvonantajat, jotka voivat neuvoa, avustaa tai edustaa hakijoita, tai valtioista riippumattomat järjestöt, jotka on hyväksytty kansallisen lainsäädännön mukaisesti tarjoamaan oikeudellisia palveluja tai edustusta hakijoille (19 artiklan 1 kohta). Yksi henkilö voi antaa oikeudellista neuvontaa samanaikaisesti useille hakijoille (16 artiklan 1 kohta).

Menettelyasetuksessa ei edellytetä maksuttoman oikeusavun tai oikeudellisen edustuksen tarjoamista hallinnollisessa vaiheessa, vaan tähän jää kansallista liikkumavaraa (15 artikla). Muutoksenhaussa oikeusapua ja oikeudellisen edustajan tarjoamista asetuksessa edellytetään. Tällaiseen maksuttomaan oikeusapuun ja oikeudelliseen edustukseen on sisällyttävä kansallisen lain nojalla vaadittavien menettelyyn liittyvien asiakirjojen laatiminen, muutoksenhaun valmistelu, ja jos järjestetään tuomioistuinkäsittely, osallistuminen tähän käsittelyyn tuomioistuimessa. Asetuksessa jätetään kansallista liikkumavaraa siihen, evätäänkö tietyissä tilanteissa maksuton oikeusapu ja oikeudellinen edustus myös muutoksenhakuvaiheessa. (17 artikla)

Oikeudelliselle neuvonantajalle, joka toimii hakijan oikeudellisena edustajana kansallisen lainsäädännön mukaisesti, on myönnettävä oikeus tutustua niihin hakijan asiakirja-aineistossa oleviin tietoihin, joiden perusteella päätös on tehty tai tehdään. Pääsy hakijan asiakirja-aineistossa oleviin tietoihin tai lähteisiin voidaan rajoittaa kansallisen lainsäädännön mukaisesti esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen liittyvistä syistä. Tällöin tuomioistuimille on annettava mahdollisuus tutustua tällaisiin tietoihin tai lähteisiin muutoksenhakumenettelyssä. Lisäksi on

varmistettava, että hakijan oikeutta puolustukseen kunnioitetaan ja näin ollen oikeudellisen neuvonantajan, joka toimii hakijan oikeudellisena edustajana, ja josta on tehty turvallisuusselvitys, on annettava tutustua tällaisiin tietoihin tai lähteisiin siltä osin kuin tiedot ovat hakemuksen tutkinnan tai kansainvälisen suojelun poistamista koskevan päätöksen tekemisen kannalta merkityksellisiä. (18 artikla)

2.3.6 Erityiset menettelylliset takeet

Menettelyasetus edellyttää, että toimivaltainen viranomainen arvioi yksilöllisesti, tarvitseeko hakija erityisiä menettelyllisiä takeita (20 artikla). Vastaavaa sääntelyä sisältyi jo menettelydirektiiviin. Erityisten menettelyllisten takeiden arviointi voi perustua vastaanottodirektiivissä (25 artikla) tarkoitettuun erityisten vastaanottotarpeiden arviointiin, eikä sen tarvitse olla muodoltaan hallinnollinen menettely. Kansallisen lainsäädännön niin edellyttäessä hakijan suostumuksella vastaanottodirektiivin mukaiset tiedot voidaan asettaa määrittävän viranomaisen saataville. Arviointi on aloitettava mahdollisimman pian hakemuksen tekemisen jälkeen ja saatettava päätökseen 30 päivän kuluessa.

Kun hakijan on todettu tarvitsevan erityisiä menettelyllisiä takeita, on asetuksen mukaan annettava tarvittavaa tukea, jotta hakija voi hyötyä asetuksen mukaisista oikeuksista ja noudattaa asetuksen mukaisia velvollisuuksia koko kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn ajan (21 artikla). Erityistä huomioita on kiinnitettävä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen, seksuaalisen tai sukupuoleen perustuvan väkivallan uhreihin. Rajamenettelyä tai nopeutettua menettelyä ei voi soveltaa sellaiseen hakijaan tai soveltaminen tulee lopettaa, jos tarvittavaa tukea ei voida antaa.

2.3.7 Alaikäiset ja iän arviointi

Menettelyasetuksessa alaikäisille myönnettävät takeet (22 artikla) ja ilman huoltajaa oleville alaikäisille myönnettävät erityistakeet (23 artikla) on erotettu omiksi artikloikseen. Menettelydirektiivi sisälsi vain ilman huoltajaa oleville alaikäisille myönnettäviä takeita koskevan artiklan. Toimivaltaisten viranomaisten on asetusta soveltaessaan otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu ja määrittävän viranomaisen on arvioitava lapsen etua vastaanottodirektiivin 26 artiklan mukaisesti. Alaikäisten hakijoiden henkilökohtaisesta kuulemisesta on säädetty asetuksessa menettelydirektiiviä tarkkarajaisemmin. Määrittävän viranomaisen on annettava alaikäiselle mahdollisuus henkilökohtaiseen puhutteluun ja perusteltava päätös olla antamatta mahdollisuutta siihen.

Menettelyasetuksessa on säädetty tarkemmin ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle lapselle nimettävän edustajan nimeämisen määräajasta, edustajan tehtävistä, edustajan kelpoisuudesta, edustettavien lasten enimmäismäärästä ja edustajatoiminnan valvonnasta. Uutena seikkana asetuksessa edellytetään tilapäisen edustajan nimeämistä ennen varsinaisen edustajan nimeämistä. Tilapäinen edustaja on määrättävä mahdollisimman pian ja varsinainen edustaja viimeistään 15 työpäivän kuluttua, kun hakemus on tehty. Määräaikaa voidaan jatkaa 10 työpäivällä tietyin edellytyksin. Tilapäinen edustaja avustaa ilman huoltajaa olevaa lasta menettelyn alkuvaiheissa. Edustajalla ei saa olla rikosrekisteriä ja hänen on hoidettava tehtävänsä asianmukaisesti. Tavanomaisissa olosuhteissa yhdellä edustajalla voi olla enintään 30 edustettavaa lasta yhtäaikaisesti. Poikkeuksellisissa olosuhteissa edustettavien lasten määrä voidaan nostaa enintään 50:een. Vastaavaa sääntelyä sisältyy vastaanottodirektiiviin (27 artikla).

Määrittävä viranomainen voi teettää pätevillä ammattilaisilla monitieteisen iän arvioinnin, psykososiaalinen arviointi mukaan lukien, hakijan iän määrittämiseksi hakemuksen tutkinnan

yhteydessä, jos on epäilystä siitä, onko hakija alaikäinen. Jos hakijan iästä on monitieteisen arvioinnin jälkeenkin epäilystä, lääkärintarkastuksia *(medical examination, medicinska undersökningar)* voidaan käyttää viimeisenä keinona hakijan iän määrittämiseksi. (menettelyasetus 25 artikla). Monitieteinen iän arviointi on uutta velvoittavaa sääntelyä. Menettelydirektiiviin sisältyi sääntelyä vain lääkärintarkastuksin toteutettavista iän arvioinneista.

2.3.8 Oikeustoimikelpoisuus

Sellaisen aikuisen puolesta, jota on avustettava oikeustoimien tekemisessä, hakemuksen voi tehdä tai jättää hänestä joko asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön tai käytännön mukaan vastuussa oleva aikuinen. Huollettavana oleva aikuinen on läsnä hakemusta jätettäessä, paitsi jos on perusteltuja syitä, joiden vuoksi hän ei voi olla tai ei kykene olemaan läsnä, tai jos hakemus jätetään lomakkeella. (menettelyasetus 31 artikla).

Huoltajan kanssa olevalla alaikäisellä on oltava oikeus jättää hakemus omissa nimissään, jos hän on oikeustoimikelpoinen asianomaisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Muutoin hakemuksen jättää alaikäisen puolesta vanhempi tai hänestä joko asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön tai käytännön mukaan vastuussa oleva aikuinen. Alaikäinen lapsi on läsnä hakemusta jätettäessä, paitsi jos on perusteltuja syitä, joiden vuoksi hän ei voi olla tai ei kykene olemaan läsnä, tai jos hakemus jätetään lomakkeella. (menettelyasetus 32 artikla).

Ilman huoltajaa olevalla alaikäisellä on oltava oikeus jättää hakemus omissa nimissään, jos hän on oikeustoimikelpoinen asianomaisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Muutoin hakemuksen jättää alaikäisen puolesta tilapäinen edustaja tai edustaja. Alaikäinen lapsi on läsnä hakemusta jätettäessä, paitsi jos on perusteltuja syitä, joiden vuoksi hän ei voi olla tai ei kykene olemaan läsnä, tai jos hakemus jätetään lomakkeella. (menettelyasetus 33 artikla).

2.3.9 Menettelyn alkuvaiheet

Menettelyasetuksessa kansainvälisen suojelun hakemuksen alkuvaihe on menettelydirektiiviä selkeämmin eroteltu kolmeen eri vaiheiseen (hakemuksen tekeminen, rekisteröinti ja jättäminen). Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on katsottava tehdyksi silloin, kun kolmannen maan kansalainen tai kansalaisuudeton henkilö, mukaan lukien ilman huoltajaa oleva alaikäinen, ilmaisee henkilökohtaisesti toimivaltaiselle viranomaiselle haluavansa saada jäsenvaltiolta kansainvälistä suojelua. (menettelyasetus 26 artikla) Hakijan oikeus vastaanottopalveluihin alkaa hakemuksen tekemisestä. (vastaanottodirektiivi 3 artikla).

Hakemus on rekisteröitävä viimeistään viiden päivän kuluessa hakemuksen tekemisestä. Laittomasti ulkorajan ylittäneiden sekä etsintä- ja pelastusoperaation seurauksena maahan tulleiden tilanteessa rekisteröinti tehdään vasta seulonnan jälkeen. Menettelyasetuksessa luetellaan tyhjentävästi, mitä tietoja hakemusta rekisteröitäessä on kerättävä. Jos tiedot on saatu jo seulonnan yhteydessä, niitä ei saa pyytää uudestaan. Muita hakemuksen tutkinnassa tarvittavia lisätietoja voidaan kerätä myös rekisteröinnin yhteydessä, jos rekisteröinnin tekee määrittävä viranomainen tai muu viranomainen, joka avustaa sitä hakemuksen tutkinnassa. (menettelyasetuksen 27 artikla)

Eurodac-järjestelmään tallennettavat biometriset tunnisteet, sormenjälkitiedot ja kasvokuva, kerätään joko seulonnan tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä. Tieto on päivitettävä järjestelmään, kun hakemuksen tutkinnasta vastaava jäsenvaltio selviää. (Eurodac-asetus 15, 16, 22 ja 24 artikla sekä seulonta-asetus 8 artiklan 4 kohdan d alakohta)

Hakemusta jättäessään hakijan on toimitettava mahdollisimman pian kaikki saatavillaan olevat seikat ja mahdolliset asiakirjat, jotka tukevat hänen kansainvälistä suojelua koskevaa hakemustaan. Jättämistä koskevassa menettelyasetuksen säännöksessä viitataan määritelmäasetukseen, jossa säädetään näistä kansainvälisen suojelun hakemusta tukevista seikoista. Hakemuksen jättäminen on hakija-aloitteinen toimi, johon hänellä tulee olla mahdollisuus, mutta toisaalta hänellä on siihen myös velvollisuus, jonka noudattamatta jättämisestä on seurauksia. Normaalissa menettelyssä hakemus tulee jättää viimeistään 21 päivän ja rajamenettelyssä viimeistään viiden päivän kuluessa hakemuksen rekisteröinnistä. Toimivaltainen viranomainen määrää jättämisen ajankohdan ja paikan. (28 artikla, 51 artiklan 1 kohta ja määritelmäasetus 4 artikla 2 kohta)

Hakijalle on hakemuksen jättämisen jälkeen myönnettävä asiakirja, jossa henkilötietojen ohella mainitaan muun muassa, onko hakijalla oikeus jäädä kyseisen jäsenvaltion alueelle hakemuksen tutkintaa varten, ja onko hakijalla oikeus liikkua vapaasti kyseisen jäsenvaltion koko alueella tai osalla sen aluetta. Asiakirjaa päivitetään tarpeen mukaan. (29 artikla)

2.3.10 Hakemuksen käsittely

Määrittävän viranomaisen on menettelyasetuksen mukaan tehtävä päätökset kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkittavaksi ottamisen edellytysten tai perusteiden asianmukaisen tutkimisen jälkeen. Määrittävän viranomaisen on tutkittava hakemukset objektiivisesti, puolueettomasti ja yksittäin. Hakijalla on pääasiallinen velvollisuus toimittaa kaikki saatavillaan olevat seikat, jotka tukevat hänen kansainvälistä suojelua koskevaa hakemustaan. Määrittävän viranomaisen on hakemusta arvioidessaan otettava nämä seikat huomioon, kuten myös hakijan alkuperämaata, turvallista turvapaikkamaata tai turvallista kolmatta maata koskevat, päätöksen tekemisajankohtana merkitykselliset, täsmälliset ja ajantasaiset tiedot. Määrittävän viranomaisen on huomioitava myös hakijan asema ja henkilökohtaiset olosuhteet, kuten hakijan tausta, ikä, sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen, jotta se voi arvioida, onko hakijan henkilökohtaisten olosuhteiden perusteella niitä tekoja, joiden kohteeksi hakija on joutunut tai voisi joutua, pidettävä vainona tai vakavana haittana. Arviointiin kuuluu myös se, onko hakijan alkuperämaasta lähtemisen jälkeen toteuttamien toimien ainoana tai tärkeimpänä tarkoituksena ollut luoda edellytykset kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekemiselle. (34 artikla)

Menettelyasetuksessa säädetään myös eri menettelyjen käsittelyajoista pääsääntöisesti tyhjentävästi ja menettelydirektiiviä laajemmin. Normaalissa menettelyssä päätös tulee tehdä viimeistään kuuden kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä, nopeutetussa menettelyssä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä, ja jos hakemus jätetään tutkimatta, pääsääntöisesti viimeistään kahden kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä. Viranomaisella on mahdollisuus tietyissä asetuksessa erikseen määritellyissä tilanteissa pidentää edellä mainittuja käsittelyaikoja. (35 artikla)

Kansallista harkintaa menettelyasetuksessa jätetään tuomioistuimen määrittävälle viranomaiselle uudelleen käsiteltäväksi palauttamien hakemusten tutkinnan käsittelyaikojen osalta. Jäsenvaltioiden on säädettävä näistä määräajoista kansallisesti ja niiden on oltava lyhyempiä kuin menettelyasetuksessa menettelyistä säädetyt määräajat. (35 artiklan 8 kohta)

2.3.11 Henkilökohtainen puhuttelu

Hakijalle on pääsääntöisesti annettava mahdollisuus joko tutkittavaksiottamispuhutteluun, jossa hakijalla on tilaisuus esittää perustelut sille, miksi tutkimattajättämisperusteita ei voida soveltaa häneen (11 artikla), tai varsinaiseen puhutteluun, jossa hakijalla on tilaisuus esittää seikat, joita

tarvitaan hänen hakemuksensa perustelemiseksi määritelmäasetuksen mukaisesti (12 artikla). Puhuttelut voidaan suorittaa myös samanaikaisesti, jos hakijalle on ilmoitettu tästä etukäteen. Asetus ei myöskään estä varsinaisen puhuttelun pitämistä samassa yhteydessä hakemuksen jättämisen kanssa.

Menettelyasetuksessa säädetään vaatimuksista, joiden mukaisesti henkilökohtaiset puhuttelut on suoritettava (13 artikla). Vaatimukset ovat suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, johon ei juurikaan ole jätetty kansallista harkintaa. Artiklassa on säännökset muun muassa puhuttelujen olosuhteista, hakijan oikeudellisen neuvonantajan läsnäolosta ja roolista, tulkeista, puhuttelun suorittajasta ja puhuttelun järjestämisestä videoneuvotteluna. Artiklassa on säännökset myös tilanteista, jolloin puhuttelun pitämisestä voidaan luopua.

Menettelyasetuksessa on säännökset myös puhutteluista laadittavasta pöytäkirjasta tai tallenteesta (14 artikla). Kuten menettelydirektiivissä myös menettelyasetuksessa säädetään, että puhuttelusta on laadittava yksityiskohtainen ja tosiasioihin perustuva pöytäkirja, josta käyvät ilmi henkilökohtaisen puhuttelun kaikki keskeiset seikat, tai selostus tällaisesta puhuttelusta taikka selostus tällaisen puhuttelun tallenteesta. Puhuttelut on asetuksen mukaan tallennettava käyttämällä äänitallennetta. Kansallista harkintaa sisältyy puhuttelupöytäkirjan tai selostuksen kommentoinnin mahdollistamiseen joko heti puhuttelun päätteeksi tai asetetussa määräajassa sen jälkeen.

2.3.12 Hakemuksen tutkimatta jättäminen

Kuten menettelydirektiivissä myös menettelyasetuksessa säädetään tietyistä edellytyksistä, joiden täyttyessä määrittävä viranomainen voi hylätä hakemuksen tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi (38 artikla). Tämä tarkoittaa, että hakemuksen perusteita ei näissä tilanteissa tutkita.

Menettelyasetuksessa säädetään, että niissä myöhemmän hakemuksen tilanteissa, joissa hakija ei ole esittänyt uusia merkityksellisiä tosiseikkoja hakemuksensa tueksi, tai niitä ei ole ilmennyt, määrittävän viranomaisen on hylättävä hakemus tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi (38 artiklan 2 kohta). Jäsenvaltiot voivat lisäksi lainsäädännössään säätää, että hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa, jos voidaan soveltaa ensimmäisen turvapaikkamaan tai turvallisen kolmannen maan käsitteitä, jokin muu jäsenvaltio on myöntänyt hakijalle suojelua, kansainvälinen rikostuomioistuin on tarjonnut hakijalle turvallista uudelleensijoittamista jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan tai on yksiselitteisesti toteuttamassa sitä koskevia toimia taikka hakijalle on annettu paluudirektiivin 6 artiklan mukainen palauttamispäätös ja hän tekee hakemuksen vasta seitsemän työpäivän kuluttua päivästä, jona hän on saanut palauttamispäätöksen.

Hakemuksen perusteita ei tutkita myöskään niissä tapauksissa, joissa jokin toinen jäsenvaltio on vastuussa tutkimisesta hallinta-asetuksen mukaisesti. Tällöin kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta ei kuitenkaan hylätä menettelyasetuksen 38 artiklan nojalla tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa, vaan asiassa tehdään hallinta-asetuksen mukainen siirtopäätös. (39 artiklan 1 kohdan a alakohta, hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohta)

2.3.13 Hakemuksen peruuttaminen

Hakemus voidaan menettelyasetuksen mukaan peruuttaa joko nimenomaisesti (40 artikla) tai epäsuorasti (41 artikla). Myöskään näissä tilanteissa hakemuksen perusteita ei tutkita. Nimenomaisessa peruuttamisessa hakija peruuttaa hakemuksensa omasta aloitteestaan. Hakijan on peruutettava hakemus kirjallisesti ja henkilökohtaisesti tai hänen oikeudellisena

edustajanaan toimivan oikeudellisen neuvonantajan toimesta kansallista lainsäädäntöä noudattaen. Menettelyasetuksen mukaan nimenomaisen peruuttamisen johdosta tehtyyn päätökseen ei voi hakea muutosta.

Hakemuksen voidaan katsoa olevan epäsuorasti peruutettu, jos 1) hakija ei ole jättänyt hakemustaan ilman hyväksyttävää syytä, vaikka hänellä oli tosiasiallinen mahdollisuus tehdä niin; 2) hakija kieltäytyy yhteistyöstä niin, ettei hän ilmoita hakemuksen rekisteröinnissä kerättäviä tietoja tai toimita biometrisiä tietojaan; 3) hakija kieltäytyy ilmoittamasta mahdollista osoitettaan; 4) hakija on jättänyt ilman perusteltua syytä tulematta henkilökohtaiseen puhutteluun, tai hän on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt puhuttelunsa aikana vastaamasta kysymyksiin siinä määrin, että haastattelun tulokset eivät ole riittävät päätöksen tekemiseen; 5) hakija on toistuvasti laiminlyönyt ilmoittautumisvelvollisuutensa tai ei pysyttele toimivaltaisten hallinto- tai oikeusviranomaisten saavutettavissa; tai 6) hakija on jättänyt hakemuksen muuhun kuin hallinta-asetuksessa tarkoitettuun vastuussa olevaan jäsenvaltioon, tai hän ei jää oleskelemaan kyseiseen jäsenvaltioon siksi ajaksi, kun vastuussa oleva jäsenvaltio määritellään tai tapauksen mukaan siirtomenettely toteutetaan.

2.3.14 Nopeutettu menettely

Toisin kuin menettelydirektiivissä menettelyasetuksessa nopeutetun menettelyn soveltaminen on jäsenvaltioille pakollista. Määrittävä viranomainen nopeuttaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteiden tutkintaa, jos 1) hakija on asiaa esittäessään tuonut esiin vain seikkoja, joilla ei ole lainkaan merkitystä kansainvälisen suojelun myöntämisessä; 2) hakija on esittänyt selvästi epäuskottavia seikkoja hakemuksensa perusteeksi; 3) hakijan katsotaan johtaneen viranomaisia tarkoituksella harhaan muun muassa esittämällä vääriä tietoja tai asiakirjoja tai jättämällä ilmoittamatta erityisesti henkilöllisyyttään tai kansalaisuuttaan koskevia merkityksellisiä tietoja tai asiakirjoja, joilla olisi voinut olla kielteinen vaikutus päätökseen, tai hakija on vilpillisessä tarkoituksessa tuhonnut tai kadottanut henkilö- tai matkustusasiakirjan tarkoituksenaan estää hänen henkilöllisyytensä tai kansalaisuutensa selvittäminen; 4) hakija tekee hakemuksen vain viivyttääkseen hänen poistamiseensa jäsenvaltion alueelta johtavan päätöksen täytäntöönpanoa tai estääkseen sen; 5) kolmatta maata voidaan pitää hakijalle turvallisena alkuperämaana; 6) on perusteltua syytä katsoa hakijan olevan vaaraksi jäsenvaltioiden kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle taikka hakija on poistettu maasta pakkokeinoin kansallisen lainsäädännön mukaisesti kansallista turvallisuutta tai yleistä järjestystä koskevista vakavista syistä; 7) hakemus on myöhempi hakemus, jota ei voitaisi jättää tutkimatta; 8) hakija on tullut jäsenvaltion alueelle tai jatkanut siellä oleskeluaan laittomasti ja ilman hyvää syytä ei joko ole ilmoittautunut toimivaltaisille viranomaisille tai ei ole tehnyt kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta mahdollisimman pian maahantuloonsa liittyvät olosuhteet huomioon ottaen; 9) hakija on tullut jäsenvaltion alueelle laillisesti ja ei ilman hyvää syytä ole tehnyt kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta mahdollisimman pian ottaen huomioon hänen hakemuksessaan esitetyt perusteet, huomioiden kuitenkin mahdollisuuden kansainvälisen suojelun tarpeen ilmenemiseen *sur place* -tilanteessa; tai 10) hakija on sellaisen kolmannen maan kansalainen tai vakituinen asukas, josta tulijoille myönnetään kansainvälistä suojelua enintään 20 prosentissa tapauksia. (42 artiklan 1 kohta) Ilman huoltajaa oleviin alaikäisiin nopeutettua menettelyä voidaan soveltaa vain osassa edellä mainituissa tilanteissa (42 artiklan 3 kohta).

2.3.15 Hakemuksen hylkääminen perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana

Määrittävän viranomaisen on menettelyasetuksen mukaan hylättävä hakemus perusteettomana, jos se on todennut, että hakijalle ei voida myöntää kansainvälistä suojelua määritelmäasetuksen nojalla. (39 artiklan 3 kohta)

Kansallisella lainsäädännöllä voidaan säätää, että määrittävä viranomainen voi todeta perusteettoman hakemuksen ilmeisen perusteettomaksi, jos tutkinnan päättyessä vallitsee jokin nopeutetun menettelyn olosuhteista (39 artiklan 4 kohta). Ilmeisen perusteettomaksi toteamisella on merkitystä erityisesti vapaaehtoisen paluun ajan ja maahantulokiellon määräämisessä. Oikeuteen oleskella maassa muutoksenhaun ajan ei vaikuta ilmeisen perusteettomaksi toteaminen vaan merkitystä on sillä, onko hakemus hylätty nopeutetussa menettelyssä vai ei (68 artiklan 3 kohdan a alakohta).

2.3.16 Rajamenettely

Rajamenettelyn perusajatus säilyy menettelydirektiiviin nähden samana menettelyasetuksessa: rajamenettely on turvapaikkamenettely, jossa tietyt ulkorajoilla tehdyt turvapaikkahakemukset voidaan tutkia hakijoiden ollessa rajalla, kauttakulkualueella tai niiden läheisyydessä menettelyn ajan. Menettelydirektiiviin verrattuna menettelyasetuksessa säädetään rajamenettelyn yksityiskohdista huomattavasti tarkemmin. (43–54 artikla)

Suurin ero menettelydirektiivin verrattuna on se, että rajamenettelystä tulee kaikille jäsenvaltioille pakollinen menettely tiettyjen perusteiden osalta, eikä rajamenettelyn soveltamisesta voi täysin luopua missään maahanmuuton tilanteessa, vaikka laajamittaisen maahanmuuton tilanteet on sääntelyssä otettu huomioon. Pakollinen rajamenettely koskee tilanteita, joissa 1) hakijan voidaan katsoa johtaneen viranomaisia tarkoituksella harhaan muun muassa esittämällä vääriä tietoja tai asiakirjoja; 2) hakijan katsotaan olevan vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle; tai 3) hakija tulee maasta, josta tulijoille myönnetään EU:ssa keskimäärin suojelua vain 20 prosentille tai alle sen. (45 artiklan 1 kohta) Pakollisten perusteiden lisäksi jäsenvaltiot voivat päättää kansallisessa lainsäädännössään soveltaa rajamenettelyä laajemminkin kaikissa ulkorajalla tehdyissä hakemuksissa, jos ne voidaan jättää sisällöllisesti tutkimatta tai tutkia nopeutetussa menettelyssä (44 artiklan 1 kohta).

Rajamenettelyn enimmäiskestoa pidennetään menettelydirektiivin neljästä viikosta 12 viikkoon. Menettelyn keston tulee asetuksen mukaan olla kuitenkin mahdollisimman lyhyt. Enimmäiskäsittelyaikaan sisältyy myös ensimmäisen asteen muutoksenhakumenettely. Jäsenvaltioiden on kansallisessa lainsäädännössään jaettava aika hallinnolliseen vaiheeseen ja muutoksenhakuun. Aikaan on sisällyttävä myös valitusaika. Rajamenettely päättyy siihen, kun hakijalla ei ole enää oikeutta oleskella jäsenvaltiossa. Rajamenettelyn 12 viikon käsittelyaikaa voidaan pidentää 16 viikkoon, jos on kyse hakijasta, joka siirretään jäsenvaltioon sisäisenä siirtona hallinta-asetuksen mukaisesti ja siirtävässä jäsenvaltiossa hakemusta on tutkittu rajamenettelyssä (51 artikla).

Rajamenettelyn jälkeen alkaa paluurajamenettely, joka on tarkoitettu paluun järjestämistä ja toteuttamista varten, ja sen enimmäiskesto on myös 12 viikkoa. (paluurajamenettelyasetus)

Hakija ei saa rajamenettelyn aikana tulla jäsenvaltion alueelle, joten hänen liikkumistaan on rajoitettava. Menettelyasetuksen mukaan kaikkien toimenpiteiden, jotka jäsenvaltio toteuttaa estääkseen luvattoman pääsyn alueelleen, on oltava vastaanottodirektiivin mukaisia. Liikkumisen rajoittaminen tulisi järjestää ensisijaisesti muutoin kuin säilöön ottamalla, jonka tulisi olla viimesijainen vaihtoehto. Menettelyasetuksessa viitataan tältä osin vastaanottodirektiivin 9 artiklan liikkumisvapauden rajoittamiseen, mutta mahdollistetaan jäsenvaltion erityisten maantieteellisten olosuhteiden huomioiminen rajoituksia toteuttaessaan. Asetuksessa suhtaudutaan hyvin joustavasti myös rajan läheisyyteen ja todetaan, että hakijoita voidaan pitää rajan läheisyyden lisäksi myös muissa nimetyissä paikoissa jäsenvaltion alueella. Vastaanottodirektiivin 9 artiklassa edellytetään hallintopäätöksen tekemistä siitä, miten

liikkumisvapautta rajamenettelyssä rajoitetaan. Tästä päätöksestä saa myös valittaa. Liikkumisvapauden rajoittaminen itsessään kuuluu menettelyyn suoraan menettelyasetuksen nojalla, joten siitä ei tehdä päätöstä. (43 artiklan 2 kohta ja 54 artikla)

Rajamenettelyn soveltamiseen on menettelyasetuksessa poikkeuksia. Ilman huoltajaa tulleisiin alaikäisiin rajamenettelyä voidaan soveltaa ainoastaan, jos hakijan katsotaan olevan vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle. Tämä poikkeaa menettelydirektiivin sääntelystä. Myös rajamenettelyssä ilman huoltajaa olevien alaikäisten kohdalla on aina asetuksen mukaan sovellettava menettelyllisiä ja vastaanottoa koskevia oikeuksia, kuten muutoksenhaun automaattista lykkäävää vaikutusta, mikäli turvapaikkahakemus hylätään. Muuten poikkeukset liittyvät siihen, että esimerkiksi haavoittuvassa asemassa oleville hakijoille ei voida järjestää heidän tarvitsemaansa tukea menettelyn aikana tai erityisiä vastaanotto-olosuhteita. Myös lapsille ja lapsiperheille tulee järjestää heille sopivat vastaanotto-olosuhteet, joista säädetään vastaanottodirektiivissä. (53 artikla)

Rajamenettelyn osalta menettelyasetuksessa määritellään sekä EU:n että jäsenvaltioiden osalta tietty riittävä kapasiteetti, joka niillä tulee olla jatkuvasti käytössä rajamenettelyn soveltamiseksi. Kapasiteetti koostuu sekä vastaanottokapasiteetista että hakemuksen käsittelyyn tarvittavasta resurssista. EU:n osalta riittävä kapasiteetti on määritelty kiinteäksi asetuksessa ja se on 30 000 hakemusta. Suomen riittävä kapasiteetti on määritelty komission 5.8.2024 antamassa täytäntöönpanopäätöksessä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1348 soveltamissäännöistä siltä osin kuin on kyse jäsenvaltioiden riittävästä kapasiteetista ja niiden hakemusten enimmäismäärästä, jotka jäsenvaltion on tutkittava rajamenettelyssä vuosittain (EU) 2024/2150, ja se on 170. Kapasiteettiin lasketaan vain pakollisen rajamenettelyn soveltamisen piirissä olevat hakemukset. Suomen vuotuinen enimmäismäärä on 510. Jos kapasiteetti olisi täyttymässä tai täyttyisi, asetuksessa säädetään tietyistä toimista, joita tällöin voidaan tehdä, muun muassa jättää soveltamatta tiettyjä rajamenettelyn perusteita. Jäsenvaltion tulee kuitenkin aina käsitellä rajamenettelyssä hakijat, joiden voidaan katsoa olevan vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle. (46–50 artikla)

Asetuksessa säädetään myös hakemusten priorisoinnista yleisesti rajamenettelyssä ja erityisesti silloin, jos kapasiteetti on täyttymässä. Lapset ja lapsiperheet ovat aina priorisoinnin kohteena. (44 artiklan 2 ja 3 kohta)

Jäsenvaltioiden on järjestettävä rajamenettelyyn myös perusoikeusmonitorointi, joka täyttää seulonta-asetuksessa vahvistetut kriteerit monitoroinnille. (43 artiklan 4 kohta)

2.3.17 Myöhemmät hakemukset

Menettelydirektiiviin nähden merkittävin selkeytys myöhemmissä hakemuksissa on se, että myöhemmäksi hakemukseksi katsotaan kaikki lainvoimaisen päätöksen jälkeen tehdyt hakemukset riippumatta siitä, missä jäsenvaltiossa lainvoimainen päätös on tehty, ja missä myöhempi hakemus tehdään. Tämä on suoraan sovellettavaa ja jäsenvaltioita pakottavaa lainsäädäntöä ja kattaa kaikki perusteet, joilla ensimmäinen hakemus on hylätty – myös sen, jos hakija on itse peruuttanut ensimmäisen hakemuksensa. Pääsääntö tutkinnassa säilyy samana: jos uusia perusteita ei ole esitetty, hakemus jätetään tutkimatta eli hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa, ja jos hakemus tutkitaan aineellisesti, se tutkitaan nopeutetussa menettelyssä. Jotta hakemus tutkittaisiin uudelleen, esitettyjen uusien seikkojen pitäisi lisätä merkittävästi sen todennäköisyyttä, että hakijalle voidaan myöntää kansainvälistä

suojelua. Jotta seikkoja voitaisiin pitää uusina seikkoina, voisivat ne olla vain sellaisia, joita hakija ei olisi voinut, itsestään riippumattomista syistä, esittää aiemmin. (55 artikla)

Myöhempien hakemusten kohdalla voidaan säätää tiettyjä poikkeuksia kansallisesti. Jäsenvaltiot voivat säätää, että maksutonta oikeudellista neuvontaa ei anneta tiettyjen myöhempien hakemusten yhteydessä (ks. kappale 2.3.5 maksuton oikeudellinen neuvonta). Kansallisesti on mahdollista säätää myös poikkeamisesta oikeudesta jäädä jäsenvaltion alueelle hallinnollisen vaiheen ajaksi tiettyjen myöhempien hakemusten kohdalla (ks. kappale 2.3.4).

Jäsenvaltiot voivat säätää myös aineellisten vastaanottopalvelujen rajoittamisesta myöhempien hakemusten yhteydessä. Rajoituksia käsitellään tarkemmin aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittamista tai peruuttamista koskevassa luvussa 2.10.3 (vastaanottodirektiivin 23 artikla).

2.3.18 Turvalliset maat

Kuten menettelydirektiivissä myös menettelyasetuksessa säädetään turvallisista maista. Suurin osa turvallisiin maihin liittyvistä säännöksistä on suoraan sovellettavia. Turvallisten maiden käsitteet menettelyasetuksessa ovat 1) ensimmäinen turvapaikkamaa, joka on sellainen kolmas maa, jossa hakija on jo saanut suojelua (58 artikla); 2) turvallinen kolmas maa, jossa hakijan on mahdollista pyytää ja edellytysten täyttyessä saada suojelua (59 artikla); sekä 3) turvallinen alkuperämaa, joka on turvalliseksi katsottava hakijan kotimaa tai pysyvä asuinmaa (61 artikla). Menettelyasetuksessa säädetään erikseen tehokkaan suojelun käsitteestä, jolla määritellään saatavilla olevan suojelun taso. (57 artikla)

Jos sovelletaan ensimmäisen turvapaikkamaan tai turvallisen kolmannen maan käsitteitä, hakemus jätetään tutkimatta, ja jos sovelletaan turvallisen alkuperämaan käsitettä, hakemus tutkitaan nopeutetussa menettelyssä. Komissio ehdotti keväällä 2025 muutosta turvallisen kolmannen maan menettelyllisiin seikkoihin. Ehdotuksesta neuvoteltiin koko vuosi ja neuvottelut saatiin päätökseen ennen vuodenvaihdetta, ja lopullinen asetusehdotus hyväksyttiin parlamentissa 11.2.2026. Asetus julkaistiin virallisessa lehdessä 26.2.2026, ja se tuli voimaan heti seuraavana päivänä. Hyväksytyssä ehdotuksessa menettelyasetuksen vaatimusta hakijan ja kolmannen maan yhteydestä muutetaan siten, että käsitettä voitaisiin soveltaa tehokkaammin. Lisäksi muutoksenhaun lykkäävä vaikutus poistetaan turvallisen kolmannen maan käsittelyä sovellettaessa.

Menettelydirektiiviin verrattuna turvallisten maiden osalta muuttuu eniten se, että asetuksessa mahdollistetaan EU:n yhteisten turvallisten maiden luettelojen laatiminen turvallisista kolmansista maista ja turvallisista alkuperämaista (60 ja 62 artikla). Komissio ehdotti keväällä 2025 määriteltäviksi tiettyjä maita unionin tasolla turvallisiksi alkuperämaiksi. Ehdotuksen käsittely eteni yhtenevästi yllä mainitun turvallisten kolmansien maiden asetusehdotuksen kanssa. Euroopan parlamentin 11.2.2026 hyväksymässä ja 27.2.2026 voimaan tulleessa menettelyasetuksen muutoksessa määritellään turvallisiksi alkuperämaiksi EU:n ehdokasmaat tietyin edellytyksin ja asetuksen liitteessä Bangladesh, Kolumbia, Egypti, Intia, Marokko ja Tunisia sekä mahdollinen ehdokasmaa Kosovo.

Muutos menettelydirektiiviin verrattuna tulee olemaan myös se, että maa voidaan asetuksen perusteella määritellä turvalliseksi kolmanneksi maaksi tai alkuperämaaksi vain tietyn maantieteellisen osan tai selvästi yksilöitävissä olevien henkilöryhmien osalta. Koko maan ei siis tarvitse olla turvallinen ollakseen turvallinen kolmas maa tai turvallinen alkuperämaa. (59 artiklan 2 kohta ja 61 artiklan 2 kohta)

EU-tason luetteloiden lisäksi jäsenvaltiot voivat määritellä omia luetteloitaan turvallisista kolmansista ja alkuperämaista. Turvallisten alkuperämaiden osalta kansallinen luettelo on laadittava, jos jäsenvaltio haluaa soveltaa käsitettä myös muihin kuin EU:n listalla oleviin maihin. Kolmatta maata voidaan tietyissä tapauksissa pitää turvallisena kolmantena maana myös pelkästään yksittäisen hakijan kohdalla, vaikka sitä ei olisi määritelty EU:n tai jäsenvaltion tasolla turvalliseksi. (59 artiklan 4 kohta, 62 ja 64 artikla) Kuten menettelydirektiivissä, myös menettelyasetuksessa kaikkien turvallisten maiden käsitteiden soveltaminen on mahdollista ainoastaan, jos hakija ei voi yksilöllisen arvioinnin yhteydessä esittää sellaisia tosiasioita, joiden perusteella häneen ei voitaisi käsitteitä soveltaa (58 artiklan 2 kohta, 59 artiklan 5 kohdan a alakohta ja 61 artiklan 5 kohdan c alakohta). Turvallisten maiden luettelot eivät muuta tätä.

2.3.19 Päätös ja sen tiedoksianto

Päätös kansainvälistä suojelua koskevasta hakemuksesta on tehtävä kirjallisesti. Jos hakemus hylätään, koska se ei täytä tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, on perusteeton tai ilmeisen perusteeton pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman osalta, tai koska hakija on peruuttanut sen nimenomaisesti tai epäsuorasti, päätöksessä on ilmoitettava hylkäämisen perusteina olevat tosiseikat ja oikeudelliset seikat. (36 artikla)

Jos hakemus hylätään, koska se ei täytä tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, se on perusteeton tai ilmeisen perusteeton sekä pakolaisaseman että toissijaisen suojeluaseman suhteen, tai se on peruutettu epäsuorasti tai nimenomaisesti, jäsenvaltioiden on osana hylkäämispäätöstä tai erillisenä toimena samanaikaisesti tai ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen tehtävä palauttamispäätös, jossa noudatetaan paluudirektiiviä ja palauttamiskiellon periaatetta. (37 artikla)

Määrittävän viranomaisen, tai tapauksen mukaan muiden toimivaltaisten viranomaisten tai organisaatioiden, on ilmoitettava hakijoille kielellä, jota he ymmärtävät, tai heidän voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän, kansainvälistä suojelua koskeva päätös (8 artikla). Jäsenvaltioiden on vahvistettava kansallisessa lainsäädännössään tiedoksiantotapa ja hetki, jona hakijan katsotaan vastaanottaneen tiedoksiannon (9 artikla). Päätös on annettava hakijalle tiedoksi mahdollisimman pian asianomaisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Jos hakijalla on edustaja tai oikeudellinen neuvonantaja, joka toimii hänen oikeudellisena edustajanaan, toimivaltainen viranomainen voi antaa päätöksen tiedoksi tälle hakijan sijasta (36 artikla).

2.3.20 Menettelyt kansainvälisen suojelun poistamiseksi

Kansainvälisen suojelun poistamisella tarkoitetaan määrittävän viranomaisen tai toimivaltaisen tuomioistuimen päätöstä peruuttaa kansainvälinen suojelu tai lakkauttaa se, myös jättämällä se uusimatta (menettelyasetuksen 3 artiklan 17 kohta ja määritelmäasetuksen 3 artiklan 14 kohta).

Menettelyasetuksessa säädetään kansainvälisen suojelun poistamista koskevista menettelyistä. Tutkinta kansainvälisen suojelun poistamiseksi on aloitettava, kun ilmenee uusia seikkoja tai perusteita, joiden nojalla on syytä harkita uudelleen, voidaanko kyseiselle henkilölle myöntää kansainvälistä suojelua (65 artikla). Kun kansainvälisen suojelun poistamista koskeva menettely käynnistetään, asianomaiselle henkilölle on ilmoitettava kirjallisesti siitä, että hänen edellytyksiään tulla määritellyksi kansainvälistä suojelua saavaksi henkilöksi harkitaan uudelleen, sekä syyt tähän uudelleenharkintaan. Lisäksi hänelle on kerrottava velvollisuudesta tehdä yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa, erityisesti antamalla kirjallinen lausunto, osallistumalla henkilökohtaiseen puhutteluun tai tuomioistuinkäsittelyyn ja

vastaamalla esitettyihin kysymyksiin. Henkilölle on myös ilmoitettava yhteistyön laiminlyönnin mahdollisista seurauksista. Henkilölle on annettava kirjallisesti sekä henkilökohtaisessa puhuttelussa mahdollisuus kohtuullisessa ajassa esittää syyt siihen, miksi hänen kansainvälistä suojeluaan ei saisi poistaa. Jos henkilö ei anna kirjallista lausuntoa tai saavu henkilökohtaiseen puhutteluun ilman asianmukaista syytä, ei se estä viranomaista tekemästä päätöstä kansainvälisen suojelun poistamisesta.

Menettelyn yhteydessä määrittävän viranomaisen tai toimivaltaisen tuomioistuimen on hankittava asiaankuuluvia, tarkkoja ja ajantasaisia tietoja kansallisista, unionin ja kansainvälisistä lähteistä. Tietoja ei saa hankkia tahoilta, joiden epäillään vainoavan henkilöä tai aiheuttavan hänelle vakavaa haittaa siten, että nämä saisivat tietää henkilön kansainvälisen suojelun asemasta. Päätös kansainvälisen suojelun poistamisesta on annettava kirjallisesti mahdollisimman pian.

Edellä esitettyä menettelyä ei sovelleta, jos henkilö yksiselitteisesti luopuu kansainvälisen suojelun asemastaan, saa jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden, tai hänelle myönnetään kansainvälistä suojelua toisessa jäsenvaltiossa. Näissä tapauksissa tapaukset saatetaan päätökseen kansallisen lainsäädännön mukaisesti. (66 artikla)

2.3.21 Muutoksenhaku

Menettelyasetuksessa säädetään muutoksenhausta asetuksessa säädetyissä kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevissa menettelyissä tehtäviin päätöksiin. Pääsääntö on, että kaikista asetuksen mukaisissa menettelyissä tehdyistä päätöksistä saa valittaa. Kansallisesti voidaan säätää valituskiellosta, jos kansainvälinen suojelu on poistettu, koska henkilö on itse luopunut kansainvälisen suojelun asemastaan, hän on saanut jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden taikka saa myöhemmin jonkin toisen jäsenvaltion myöntämänä kansainvälistä suojelua. Hakemuksen nimenomaisen peruuttamisen osalta valituskiellosta säädetään suoraan asetuksessa. Jos päätöksen yhteydessä on tehty myös palauttamispäätös, siihen haetaan muutosta yhdessä kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen kanssa samassa tuomioistuimessa, samoja oikeudenkäyntimenettelyjä noudattaen ja samoissa määräajoissa. (67 artiklan 1 ja 2 kohta) Menettelyasetuksen säännökset velvoittavat jäsenvaltioita ensimmäisen asteen muutoksenhaussa. Tuomioistuinjärjestelmän järjestäminen ja muutoksenhakuasteiden lukumäärä on jäsenvaltioiden kansallisessa harkinnassa. Jos kansallisessa lainsäädännössä säädetään mahdollisuudesta hakea muutosta ensimmäistä tai myöhempää muutoksenhakua koskevaan päätökseen, tällaiseen muutoksenhakuun liittyvää menettelyä ja lykkäävää vaikutusta olisi säänneltävä kansallisella lainsäädännöllä unionin oikeuden ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. (johdantokappale 89)

Jäsenvaltioiden on menettelyasetuksen mukaan asetettava kansallisessa lainsäädännössään valituksen tekemiselle määräajat, joista on säädettävä asetuksessa vahvistettujen määräaikojen puitteissa. Valitusajan on oltava vähintään 5 päivää ja enintään 10 päivää, jos hakemus hylätään 1) tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, 2) epäsuorasti peruutettuna taikka 3) perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana, kun hakemus on tutkittu nopeutetussa menettelyssä. Valituksen tekemiselle on määriteltävä vähintään kahden viikon ja enintään kuukauden määräaika kaikissa muissa tapauksissa. Poiketen menettelyasetuksessa yleisesti säädetyistä määräajoista, valitusajan ensimmäinen päivä on päivä, jolloin päätös annetaan tiedoksi. (67 artiklan 7 ja 8 kohta)

Menettelyasetuksessa on säännöksiä myös valituksen käsittelyyn tuomioistuimessa (67 artiklan 3–6 kohta). Jäsenvaltioiden on myös vahvistettava kansallisessa lainsäädännössään määräajat,

joiden kuluessa tuomioistuin käsittelee valitukset. Tämä tulee tehdä rajoittamatta muutoksenhaun asianmukaista ja perusteellista tutkintaa. (69 artikla)

2.3.22 Oikeus oleskella maassa muutoksenhaun ajan ja päätöksen täytäntöönpano

Kuten menettelydirektiivissä myös menettelyasetuksessa pääsääntö on, että hakijoilla ja henkilöillä, joilta on poistettu kansainvälinen suojelu, on automaattisesti oikeus jäädä jäsenvaltion alueelle siihen asti, kun määräaika, jonka kuluessa heidän tulee valittaa päätöksestään ensimmäisen asteen tuomioistuimeen, on päättynyt, ja silloin, kun valitus on tehty määräajassa, odottamaan muutoksenhaun tulosta (68 artiklan 2 kohta).

Poikkeukset edellä mainittuun pääsääntöön säädetään tyhjentävästi asetuksessa. Automaattista oikeutta jäädä alueelle muutoksenhaun ajaksi ei ole hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, jos 1) hakemus on hylätty nopeutetussa menettelyssä perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana taikka rajamenettelyssä, pois lukien ilman huoltajaa tulleet alaikäiset; 2) hakemus on jätetty tutkimatta koska, siinä on sovellettu a) ensimmäisen turvapaikkamaan käsitettä, b) turvallisen kolmannen maan käsitettä, c) kansainvälinen rikostuomioistuin on tarjonnut hakijalle turvallista uudelleensijoittamista jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan, d) hakijalle on annettu palauttamispäätös ja hän tekee kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen vasta seitsemän työpäivän kuluttua päivästä, jona hän on saanut palauttamispäätöksen, e) on kyse myöhemmästä hakemuksesta, jonka tueksi ei ole esitetty uusia merkityksellisiä tosiseikkoja, tai f) hakija on jo saanut kansainvälistä suojelua toisesta jäsenvaltiosta; 3) hakemus on hylätty epäsuorasti peruutettuna; 4) myöhempi hakemus on hylätty perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana; taikka 5) kansainvälinen suojelu on poistettu, koska a) pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema olisi pitänyt jättää myöntämättä poissulkemisen perusteella, b) on perusteltua aihetta olettaa, että kyseinen pakolaisaseman saanut henkilö on vaaraksi sen jäsenvaltion turvallisuudelle, jossa kyseinen henkilö on, taikka c) kyseinen pakolaisaseman saanut henkilö on lainvoiman saaneella tuomiolla tuomittu erityisen törkeästä rikoksesta ja on vaaraksi sen jäsenvaltion yhteisölle, jossa hän on. (68 artiklan 3 kohta) Turvallisen kolmannen maan käsitteen sekä kansainvälistä suojelua jäsenvaltiossa saaneiden osalta alkuperäistä asetusta on muutettu 27.2.2026 voimaan tulleella komission muutosehdotuksella, jonka myötä muutoksenhaun lykkäävä vaikutus poistettiin turvallisen kolmannen maan käsitteen soveltamisen osalta sekä tilanteissa, joissa hakija on jo saanut kansainvälistä suojelua toisesta jäsenvaltiosta.

Edellä mainituissa poikkeuksissa tuomioistuimella on menettelyasetuksen mukaan oltava valtuudet päättää, saako hakija tai henkilö, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, jäädä jäsenvaltion alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta (68 artiklan 4 kohta). Hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on asetuksen mukaan oltava vähintään viisi päivää aikaa hakea tuomioistuimelta lupaa jäädä jäsenvaltion alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta, eikä häntä saa tämän ajan kuluessa poistaa jäsenvaltion alueelta. Jos edellä mainittua lupaa on tuomioistuimelta pyydetty, maahan jääminen on sallittava, kunnes tuomioistuin on tehnyt pyyntöön päätöksen. Palauttamispäätöksen täytäntöönpano keskeytetään automaattisesti siksi aikaa, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oikeus jäädä jäsenvaltion alueelle tai tuomioistuin sen sallii. (68 artiklan 1, 4 ja 5 kohta)

Jäsenvaltiot voivat tietyissä myöhemmän hakemuksen tilanteissa kansallisella lainsäädännöllään poiketa oikeudesta oleskella maassa, kunnes tuomioistuimelta on pyydetty lupaa jäädä alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta. (68 artiklan 6 kohta)

Automaattista oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle ei menettelyasetuksen mukaan ole, jos hakija tai henkilö, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, hakee uudestaan muutosta ensimmäistä tai

myöhempää muutoksenhakua koskevaan päätökseen. Tuomioistuimella on kuitenkin mahdollisuus pyynnöstä tai viran puolesta sallia alueelle jääminen jatkomuutoksenhaun ajaksi tapauksissa, joissa vedotaan palauttamiskiellon periaatteeseen. (68 artiklan 7 kohta)

2.3.23 Määräaikojen laskeminen

Jos yksittäisessä menettelyasetuksen artiklassa ei toisin säädetä, päivinä, viikkoina tai kuukausina ilmoitettu asetuksen määräaika lasketaan alkavaksi jonkin tapahtuman tai toiminnan toteutushetkestä. Tapahtumapäivän tai toiminnan toteuttamispäivän ei katsota sisältyvän määräaikaan. Lauantait, sunnuntait ja jäsenvaltioiden yleiset vapaapäivät sisältyvät määräaikoihin. Jos määräaika päättyy lauantaina, sunnuntaina tai yleisenä vapaapäivänä, sitä seuraava työpäivä lasketaan määräajan viimeiseksi päiväksi. Viikkoina tai kuukausina ilmaistuista määräajoista on yksityiskohtaisempaa sääntelyä. (73 artikla)

2.3.24 Siirretyn säädösvallan käyttäminen

Komissiolle on 11.6.2024 alkaen siirretty viiden vuoden ajaksi valta antaa delegoituja säädöksiä 60, 62 ja 63 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa keskeytetään kolmannen maan määrittäminen turvalliseksi kolmanneksi maaksi tai turvalliseksi alkuperämaaksi unionin tasolla. (74 artikla)

2.3.25 Menettelyasetuksen soveltaminen

Menettelyasetusta sovelletaan kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan menettelyyn 12.6.2026 ja sen jälkeen jätettyjen hakemusten osalta. Menettelydirektiivillä säännellään ennen tuota ajankohtaa jätettyjä hakemuksia. Menettelyasetusta sovelletaan kansainvälisen suojelun poistamista koskevaan menettelyyn tapauksissa, joissa tutkinta kansainvälisen suojelun poistamiseksi käynnistetään 12.6.2026 tai sen jälkeen. Kun tutkinta kansainvälisen suojelun poistamiseksi on käynnistetty ennen 12.6.2026, kansainvälisen suojelun poistamista koskevaa menettelyä säädellään menettelydirektiivillä. (79 artiklan 3 kohta)

Kunkin jäsenvaltion on nimettävä kansallinen yhteysviranomainen menettelyasetuksen soveltamisalaan kuuluviin asioihin ja ilmoitettava tämän osoite komissiolle. (71 artikla)

2.4 Paluurajamenettelyasetus

2.4.1 Rajalla tapahtuva palauttamismenettely

Paluurajamenettelyasetuksessa säädetään rajamenettelyä seuraavasta paluumenettelystä (jäljempänä *paluurajamenettely*). Paluurajamenettelyä koskevat säännökset neuvoteltiin menettelyasetuksen, hallinta-asetuksen ja kriisiasetuksen yhteydessä ja siirrettiin valmistelun loppuvaiheessa erilliseen asetukseen. Kyseessä oli oikeudellistekninen järjestely, jolla varmistetaan se, että turvapaikka- ja Schengen –lainsäädäntö ovat eri säädöksissä.

Menettelynä paluurajamenettely on uutta EU-lainsäädäntöä. Rajamenettelyn jälkeinen aika on aiemmin ollut täysin kansallisen harkinnan ja lainsäädännön varassa. Paluurajamenettelyn tarkoituksena on varmistaa maastapoistamispäätösten täytäntöönpano tilanteessa, jossa kansainvälistä suojelua hakevan hakemus on hylätty rajamenettelyssä. (1 artikla) Asetuksessa säädetään 12 viikon enimmäismääräajasta, jonka aikana maasta poistaminen tulee tehdä päästämättä rajamenettelyssä olevaa hakijaa vielä oikeudellisesti jäsenvaltion alueelle. Jos maasta poistamista ei pystytä annetussa määräajassa toteuttamaan, tulee hakija päästää

jäsenvaltion alueelle ja maastapoistamisen täytäntöönpano jatkuu normaalin menettelyn mukaisesti. (4 artikla)

2.4.2 Vapaaehtoisen paluun aika

Paluurajamenettelyssä henkilölle on pyynnöstä myönnettävä vapaaehtoista paluuta varten enintään 15 päivän aika. Aikaa ei myönnetä, jos on olemassa pakenemisen vaara, tai jos hakemukset on hylätty rajamenettelyssä ilmeisen perusteettomana, tai jos asianomainen henkilö on vaaraksi jäsenvaltioiden yleiselle järjestykselle, yleiselle turvallisuudelle tai kansalliselle turvallisuudelle. Vapaaehtoisen paluun aika ei anna oikeutta tulla asianomaisen jäsenvaltion alueelle. Ajan myöntäminen ei myöskään rajoita henkilöiden mahdollisuutta palata vapaaehtoisesti milloin tahansa. (4 artiklan 5 kohta)

2.5 Määritelmäasetus

2.5.1 Määritelmäasetuksen tavoite ja soveltamisala

Määritelmäasetuksessa vahvistetaan yhdenmukaiset säännöt kansainvälisen suojelun myöntämiskriteereille sekä kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden suojeluasemaan liittyvien oikeuksien ja velvollisuuksien sisällölle. Määritelmäasetus korvaa 13.12.2011 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiseksi kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle sekä myönnetyn suojelun sisällölle (uudelleenlaadittu, jäljempänä *määritelmädirektiivi*) ja on pitkälti sisällön osalta yhteneväinen sen kanssa. Asetus on lähtökohtaisesti suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä ja sisältää vain vähän kansallista harkintaa. Asetuksen 41 artiklan mukaan viittauksia kumottuun direktiiviin pidetään viittauksina asetukseen sen liitteessä II olevan vastaavuustaulukon mukaisesti.

Määritelmäasetusta sovelletaan kolmansien maiden kansalaisten tai kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiseen kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi sekä myönnetyn kansainvälisen suojelun sisältöön. (2 artiklan 1 kohta)

2.5.2 Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten arviointi

Määritelmädirektiiviin verrattuna määritelmäasetuksessa korostetaan enemmän hakijan velvollisuutta toimittaa kaikki saatavillaan olevat seikat, jotka tukevat hänen kansainvälistä suojelua koskevaa hakemustaan. Hakijan on asetuksen mukaan tehtävä täysimääräisesti yhteistyötä määrittävän viranomaisen ja muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa hakemuksen tutkintaan liittyen. Määritelmäasetuksessa lähtökohta on siis hakijan oma vastuu hakemuksen perusteiden esittämisessä. Asetuksessa säädetään myös määritelmädirektiivistä poiketen hakijan velvollisuudesta pysytellä menettelyn koko keston ja hakemukseen liittyvien olennaisten seikkojen arvioinnin ajan saapuvilla ja viranomaisten käytettävissä sen jäsenvaltion alueella, joka on vastuussa hänen hakemuksensa käsittelystä. Velvoitteen rikkomisesta on myös seurauksia. Menettelyasetuksessa säädetään muun muassa mahdollisuudesta peruuttaa hakemus epäsuorasti (menettelyasetuksen 41 artikla). Määritelmädirektiivissä lähtökohta on jäsenvaltion velvollisuus tutkia hakemus yhteistyössä hakijan kanssa. (4 artiklan 1 kohta)

Jäsenvaltion velvollisuuksista hakemuksen tutkinnassa säädetään pääasiassa menettelyasetuksessa. Määritelmäasetuksessa viitataan menettelyasetukseen tältä osin. (ks. kappale 2.3.10) Koetun vainon vaikutuksesta perustellun pelon arviointiin sekä *benefit of the doubt* -periaatteen soveltamiseen liittyvät säännökset eivät poikkea määritelmädirektiivin

sääntelystä (4 artiklan 3–5 kohta). Nämä ovat asetuksessa suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, kuten kaikki hakemuksen arviointiin liittyvät asetuksen säännökset.

Osa määritelmädirektiivissä vapaaehtoisen soveltamisen piirissä olleista säännöksistä ovat asetuksessa suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä. Suoraan sovellettavaa sääntelyä on esimerkiksi *sur place* -tilanteita koskeva säännös, jonka mukaan tietyissä alkuperämaasta lähdön jälkeen ilmenneissä vainon perusteissa kansainvälinen suojelu voidaan jättää myöntämättä. Määrittävän viranomaisen tulee automaattisesti asetuksen perusteella arvioida asiaa, eikä itse arvioinnista tarvita enää kansallista sääntelyä. Määritelmäasetuksessa velvoitetaan jäsenvaltiot myös arvioimaan jokaisen suojelua tarvitsevan hakijan kohdalla, onko hakijalle olemassa sisäisen suojelun vaihtoehto. (5 ja 8 artikla)

2.5.3 Määritteleminen kansainvälistä suojelua saavaksi henkilöksi

Määrittelemisestä pakolaiseksi tai toissijaista suojelua saavaksi henkilöksi sekä pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman myöntämisestä koskevista vaatimuksista säädetään määritelmäasetuksessa tyhjentävästi. Sääntely on sisällöltään sama kuin määritelmädirektiivissä. Aiemmin kansallista harkintaa sisältänyt direktiivin sääntely kansainvälisen suojelun myöntämättä jättämisestä tai poistamisesta, jos henkilö on syyllistynyt tiettyihin törkeisiin rikoksiin, on asetuksessa jäsenvaltioita velvoittavaa ja suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä. (9–19 artikla)

2.5.4 Kansainvälisen suojelun sisältö

Määritelmäasetuksessa vahvistetaan myös oikeudet ja velvollisuudet, joita kansainvälistä suojelua saavilla henkilöillä on. Sääntely kattaa muun muassa, mitä tietoja kansainvälistä suojelua saaville henkilöille on annettava, perheenyhtenäisyyden säilyttämisen, matkustusasiakirjojen myöntämisen, liikkumisen unionissa, työnteko-oikeuden, koulutukseen pääsyn, sosiaalipalvelut, ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten edunvalvonnan, majoituksen saannin ja kotoutumistoimenpiteet. (20–36 artikla)

Osa säännöksistä sisältää kansallista harkintaa. Muun muassa kansainvälistä suojelua saaneen henkilön oleskeluluvan pituudesta tulee säätää kansallisesti asetuksessa säädetyn rajoissa. Oleskeluluvan ensimmäisen voimassaoloajan on oltava vähintään kolme vuotta pakolaisaseman saaneen henkilön osalta ja vähintään vuosi toissijaisen suojeluaseman saaneen henkilön osalta. Kun oleskeluluvan voimassaolo päättyy, se on uusittava vähintään kolmeksi vuodeksi pakolaisaseman ja vähintään kahdeksi vuodeksi toissijaisen suojeluaseman osalta, jos suojelun tarve on edelleen olemassa. Oleskelulupa on myönnettävä maksutta tai sellaista maksua vastaan, joka ei ylitä kyseisen jäsenvaltion omilta kansalaisilta henkilökortin myöntämisestä perittävän maksun määrää. (24 artikla)

2.5.5 Pitkään oleskelleiden direktiivi

2.5.5.1 Vaadittavan oleskeluajan laskeminen

Määritelmäasetuksen antamisen yhteydessä on muutettu myös neuvoston direktiiviä 2003/109/EY, annettu 25 päivänä marraskuuta 2003, pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta (jäljempänä *pitkään oleskelleiden direktiivi*). Direktiiviä on aiemmin muutettu 11.5.2011 annetulla muutosdirektiivillä (2011/51/EU), jolla sen soveltamisalaan on lisätty kansainvälistä suojelua saaneet henkilöt.

Direktiivin muutokset liittyvät sen 4 artiklaan, jossa säädetään pitkään oleskelleen aseman saamiseen vaadittavan oleskelun pituudesta ja sen laskemisen yksityiskohdista. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot myöntävät pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen aseman sellaisille kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat oleskelleet kyseisen jäsenvaltion alueella laillisesti ja yhtäjaksoisesti viiden vuoden ajan välittömästi ennen asiaa koskevan hakemuksen jättämistä. Muutokset koskevat sitä, miten kansainvälistä suojelua saaneiden 1 artiklassa tarkoitettu oleskeluaika lasketaan tietyissä tilanteissa.

Ensinnäkin artiklan 2 kohtaa muutetaan seuraavasti: ”Laskettaessa 1 kohdassa tarkoitettua ajanjaksoa niiden henkilöiden osalta, joille on myönnetty kansainvälistä suojelua, huomioon otetaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, jonka perusteella kansainvälinen suojelu myönnettiin, jättöpäivän ja asetuksen (EU) 2024/1347 24 artiklassa tarkoitetun oleskeluluvan myöntämispäivän välinen ajanjakso.” Kohta on aiemmin velvoittanut jäsenvaltioita hyväksymään vähintään puolet tällaisesta oleskelusta, jos aika on ollut korkeintaan 18 kuukautta, mutta nyt koko hakemuksen ja oleskeluluvan myöntämisen välisen ajan huomioon ottaminen muuttuu velvoittavaksi riippumatta käsittelyn kestosta.

Toiseksi artiklaan lisätään kokonaan uusi 3 a kohta, jonka 1 alakohta on velvoittava: ”Jos kansainvälistä suojelua saava henkilö tavataan muusta kuin kansainvälisen suojelun hänelle myöntäneestä jäsenvaltiosta, eikä hänellä ole oikeutta oleskella tai asua siellä asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön tai unionin tai kansainvälisen oikeuden mukaisesti, tällaista tilannetta edeltänyttä laillista oleskelujaksoa kansainvälisen suojelun myöntäneessä jäsenvaltiossa ei oteta huomioon laskettaessa 1 kohdassa tarkoitettua ajanjaksoa.” Käytännössä kyse on siitä, että viranomaisten tietoon tullut oikeudeton oleskelu toisessa jäsenvaltiossa aloittaa oleskeluajan laskennan alusta tulevaa mahdollista pitkään oleskelleen oleskelulupaa koskevaa hakemusta varten.

Kolmanneksi uuteen kohtaan lisätään valinnainen 2 alakohta: ”Poiketen siitä, mitä ensimmäisessä alakohdassa säädetään, erityisesti silloin, jos kansainvälistä suojelua saava henkilö osoittaa, että oikeudeton oleskelu tai asuminen on johtunut olosuhteista, joihin kyseinen suojelua saava henkilö ei voinut vaikuttaa, jäsenvaltiot voivat kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti säätää, että tämä ei keskeytä 1 kohdassa tarkoitetun ajanjakson laskemista.” Jäsenvaltiot voivat siis säätää siitä, ettei ensimmäistä alakohtaa sovelleta kategorisesti, vaan mahdollistetaan kunkin tapauksen olosuhteet huomioiva yksittäistapauksellinen harkinta.

2.5.5.2 Toimeentuloedellytys

Pitkään oleskelleiden direktiivin 5 artikla 1 kohdan a alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on vaadittava kolmannen maan kansalaista osoittamaan, että hänellä on sekä itselleen että huollettavinaan oleville perheenjäsenille vakaat ja säännölliset varat, jotka riittävät hänen itsensä ja hänen perheenjäsentensä elättämiseen turvautumatta kyseisen jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmään. Jäsenvaltiot arvioivat kyseiset varat ottamalla huomioon niiden laadun ja säännöllisyyden, ja ne voivat ottaa huomioon palkkojen ja eläkkeiden vähimmäistason pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen asemaa koskevan hakemuksen esittämistä edeltävältä ajalta. Kyseistä artiklaa ei ole muutettu direktiivin voimaantulon jälkeen.

2.5.6 Asetuksen soveltaminen

Määritelmäasetusta sovelletaan 12.6.2026 alkaen. (42 artikla)

Kunkin jäsenvaltion on nimettävä kansallinen yhteyspiste asetuksen tarkoituksia varten ja ilmoitettava tämän osoite komissiolle. (37 artikla)

2.6 Kriisiasetus

Kriisiasetus on sisällöltään uutta lainsäädäntöä, jolla vastataan väliaikaisten toimien avulla kriisitilanteisiin ja ylivoimaisen esteen tilanteisiin muuttoliikkeen ja turvapaikka-asioiden alalla.

Kriisitilanteella tarkoitetaan asetuksen 1 artiklan 4 kohdan mukaan a) poikkeuksellista tilannetta, jossa jäsenvaltioon maitse, ilmateitse tai meritse saapuvien, myös etsintä- ja pelastusoperaatioiden seurauksena maihin tulleiden, kolmansien maiden kansalaisten tai kansalaisuudettomien henkilöiden joukoittainen maahantulo on laajuudeltaan ja luonteeltaan sellaista, että kun otetaan huomioon muun muassa jäsenvaltion väestö, BKT ja maantieteelliset erityispiirteet, kuten pinta-ala, se lamauttaa jäsenvaltion hyvin valmistautuneen turvapaikka- tai vastaanottojärjestelmän, myös lastensuojelupalvelujen, tai palauttamisjärjestelmän toimintakyvyn, myös paikallisesti tai alueellisesti vallitsevan tilanteen seurauksena, siinä määrin, että tällä saattaa olla vakavia seurauksia Euroopan yhteisen turvapaikkajärjestelmän toiminnalle; tai b) välineellistämistilannetta, jossa jokin kolmas maa tai vihamielinen valtiosta riippumaton toimija kannustaa kolmansien maiden kansalaisia tai kansalaisuudettomia henkilöitä siirtymään ulkorajoille tai jäsenvaltioon tai helpottaa sitä, silloin kun tavoitteena on horjuttaa unionin tai jonkin jäsenvaltion vakautta ja kun tällaiset toimet ovat omiaan vaarantamaan jäsenvaltion keskeiset tehtävät, myös yleisen järjestyksen ylläpitämisen tai sen kansallisen turvallisuuden suojaamisen. Ylivoimaisen esteen tilanteella tarkoitetaan 1 artiklan 5 kohdan mukaan epätavallisia ja ennalta arvaamattomia olosuhteita, joihin jäsenvaltio ei voi vaikuttaa ja joiden seurauksia ei olisi voitu välttää kaikesta noudatetusta asianmukaisesta huolellisuudesta huolimatta, ja jotka estävät kyseistä jäsenvaltiota täyttämästä hallinta-asetuksen ja menettelyasetuksen mukaisia velvoitteita.

Jäsenvaltio voi kriisiasetuksen 2 artiklan mukaan esittää komissiolle perustellun pyynnön hyötyäkseen yhteisvastuutoimista, ja voidakseen poiketa turvapaikkamenettelyä koskevista asiaankuuluvista säännöistä kuitenkin siten, että varmistetaan hakijoiden perusoikeuksien kunnioittaminen. Komissio arvioi 3 artiklan mukaan tilanteen pikaisesti, tiiviissä yhteistyössä pyynnön esittäneen jäsenvaltion kanssa ja kuullen asiaankuuluvia unionin virastoja ja kansainvälisiä järjestöjä, erityisesti UNHCR:ää ja IOM:ää. Komissio antaa edellytysten täyttyessä viipymättä ja viimeistään kahden viikon kuluttua pyynnön toimittamisesta täytäntöönpanopäätöksen, jossa määritetään, onko pyynnön esittänyt jäsenvaltio kriisitilanteessa tai ylivoimaisen esteen tilanteessa. Komissio voi antaa myös suosituksen 14 artiklassa tarkoitetun nopeutetun menettelyn soveltamisesta kansainvälisen suojelun myöntämiseksi tietyille hakijaryhmille. Komissio esittää 4 artiklan mukaan tarvittaessa samanaikaisesti ehdotuksen neuvoston täytäntöönpanopäätökseksi, joka sisältää tarvittaessa poikkeukset, joiden soveltamiseen jäsenvaltiolle olisi annettava lupa, ja yhteisvastuutoimia koskevan suunnitelman. Neuvosto arvioi ehdotuksen ja hyväksyy täytäntöönpanopäätöksen kahden viikon kuluessa ehdotuksen vastaanottamisesta.

Kriisiasetuksen 10–13 artiklojen mukaisten poikkeusten soveltaminen edellyttää, että jäsenvaltio saa siihen luvan 4 artiklassa tarkoitetulla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä. Jäsenvaltiolle voidaan sallia poikkeaminen tietyistä menettelyasetuksen, paluurajamenettelyasetuksen ja hallinta-asetuksen säännöistä, jotka koskevat hakemusten rekisteröintiin, rajamenettelyyn, vastuunmäärittämiseen ja siirtoihin liittyviä määräaikoja. Jäsenvaltioille voidaan myös sallia rajamenettelyn soveltamisalan laajentaminen ja poikkeaminen velvoitteesta ottaa vastaan hallinta-asetuksen mukaiseen vastuunmäärittämiseen liittyviä siirtoja tai ottaa takaisin sen vastuulle kuuluvia hakijoita. Jäsenvaltio voi pyyntöä esittäessään ilmoittaa komissiolle, että se katsoo tarpeelliseksi soveltaa hakemusten rekisteröintiaikaa koskevaa poikkeusta ennen kuin se on saanut siihen luvan.

Kriisitilanteiden yhteisvastuutoimilla, joista säädetään kriisiasetuksen 8 ja 9 artikloissa, tarkoitetaan hallinta-asetuksen mukaisia sisäisiä siirtoja, rahoitusosuuksia, vaihtoehtoisia yhteisvastuutoimia ja vastuun korvaamista. Kriisiasetuksen nojalla annettava yhteisvastuu on kuitenkin vahvempaa kuin hallinta-asetuksessa vahvistetussa kehyksessä. Ensinnäkin yhteisvastuutoimet kohdennetaan kriisin koettelemaan jäsenvaltioon. Toiseksi menettely on nopeampi. Kolmanneksi kaikki jäsenvaltioiden sisäisiä siirtoja koskevat tarpeet on täytettävä.

Yhteisvastuutoimia koskevan suunnitelman on 4 artiklan mukaan sisällettävä niiden yhteisvastuutoimien kokonaismäärä, joka otetaan hallinta-asetuksen mukaan muodostettavasta vuotuisesta yhteisvastuureservistä ja lisäsitoumukset, jotka ovat tarpeen, jos olemassa olevat sitoumukset vuotuisessa yhteisvastuureservissä eivät ole riittäviä.

Vastuun korvaamisia koskevan kriisiasetuksen 9 artiklan 1 kohdan b) alakohdan mukaan, poiketen siitä mitä hallinta-asetuksen 63 artiklan 7 kohdassa säädetään, osallistuvien jäsenvaltioiden on tarvittaessa otettava vastuu niiden oikeudenmukaisen osuuden ylittävästä määrästä hakemuksia. Tämä pätee myös artiklaan 13, jossa säädetään poikkeuksellisessa joukoittaisen maahantulon tilanteessa sovellettavista poikkeuksista hakijan takaisinottovelvollisuuteen. Näissä tilanteissa osallistuvalla jäsenvaltiolla on kriisiasetuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaan oikeus yhteisvastuutarjouksia koskeviin vähennyksiin seuraavien viiden vuoden aikana.

Vastuun korvaamisia koskevan kriisiasetuksen 9 artiklan 2 kohdassa säädetään, että jos 1 kohdan soveltaminen ei riitä kattamaan sataa prosenttia sisäisiä siirtoja koskevista tarpeista, jotka yksilöidään 4 artiklan 3 kohdassa tarkoitetussa neuvoston täytäntöönpanopäätöksessä, EU:n korkean tason yhteisvastuufoorumi kutsutaan kiireellisesti koolle hallinta-asetuksen 13 artiklan 4 alakohdan mukaisesti ja noudattaen kyseisen asetuksen 57 artiklassa vahvistettua menettelyä. Kriisitilanteissa sovelletaan siten tarvittaessa hallinta-asetuksen mukaista sitoumusmenettelyä.

Kriisiasetuksen 11 artiklan 10 kohdan mukaan järjestöjen ja henkilöiden, joilla on kansallisen lainsäädännön mukaan lupa tarjota neuvontaa, on voitava tosiasiallisesti päästä vierailemaan hakijoiden luona säilöönottoyksiköissä tai rajanylityspaikoilla. Jäsenvaltiot voivat asettaa rajoituksia tällaisille toimille, jos rajoitukset ovat kansallisen lainsäädännön nojalla objektiivisesti tarpeellisia säilöönottoyksikön turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin kannalta, edellyttäen kuitenkin, että pääsyä ei näin rajoiteta ankarasti tai tehdä mahdottomaksi.

2.7 Eurodac-asetus

2.7.1 Eurodac-asetuksen tavoite

Eurodac-asetuksella korvataan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 603/2013 (jäljempänä *aiempi Eurodac-asetus*). Eurodac-sormenjälkitietokannalla on ollut keskeinen rooli etenkin kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisessä. Uuden Eurodac-asetuksen myötä tietojärjestelmän tietosisältö ja käyttötarkoitus laajenevat huomattavasti.

Eurodac-asetuksessa säädetään Eurodac-tietokannasta ja sen suhteesta unionin turvapaikka-asioihin ja muuttoliikkeen hallintaan. Eurodac-tietokantaa koskevien uusien sääntöjen ansiosta voidaan kerätä tarkempia ja kattavampia tietoja (myös biometrisiä tietoja) eri maahantulijaryhmistä, kuten kansainvälistä suojelua hakevista ja Euroopan unioniin laittomasti

saapuvista henkilöistä. Näin saadaan tietoa päätöksenteon tueksi ja tehostetaan laittoman muuttoliikkeen ja luvattoman liikkumisen valvontaa.

Eurodac-asetuksen myötä Eurodacin soveltamisalaa laajennetaan turvapaikanhakijoiden lisäksi uusiin henkilöryhmiin ja järjestelmän tietosisältöä kasvatetaan merkittävästi kattamaan myös muita hakijaa koskevia tietoja kuin sormenjälkiä. Jatkossa Eurodac on laaja-alainen muuttoliike- ja turvapaikka-asioita koskeva tietojärjestelmä, jolla tuetaan uuden muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen toimintaa käytännössä erityisesti määrittämällä vastuu ja seuraamalla edelleen liikkumista sekä varoittamalla henkilöistä, jotka saattavat muodostaa uhan sisäiselle turvallisuudelle. Eurodac liitetään osaksi EU:n yhteisten tietojärjestelmien yhteentoimivuuskehystä, tietojärjestelmien jakaessa tietoa keskenään. Tämä auttaa poliisi- ja maahanmuuttoviranomaisia tunnistamaan Eurodaciin rekisteröityjä henkilöitä sekä ehkäisemään väärinkäytöksiä.

Eurodac-asetuksen 82 johdantokappaleen ja 42 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion olisi oikeusvarmuuden ja avoimuuden vuoksi nimettävä se viranomainen, jonka katsotaan olevan asetuksen (EU) 2016/679 (jäljempänä *tietosuoja-asetus*), ja direktiivin (EU) 2016/680 mukainen rekisterinpitäjä ja jolla olisi oltava keskitetty vastuu henkilötietojen käsittelystä kyseisessä jäsenvaltiossa, kun kansalliset viranomaiset käsittelevät Eurodacissa olevia henkilötietoja.

Eurodac-asetuksen 2 artiklan 1 kohdan k alakohdan ja 3 artiklan 4 kohdan mukaan vertailu Eurodac-keskusjärjestelmän tietoihin tehdään jäsenvaltioissa yhden nimettävän kansallisen yhteyspisteen eli nimetyn kansallisen järjestelmän kautta.

Eurodac-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä lainvalvontatarkoituksia varten viranomaiset, joilla on valtuudet pyytää vertailua Eurodac-tietoihin tämän asetuksen mukaisesti.

2.7.2 Velvollisuus ottaa biometriset tiedot

Eurodac-asetuksen 13 artiklassa säädetään jäsenvaltioiden velvollisuudesta ottaa biometrisia tietoja. Jäsenvaltioiden on myös vaadittava, että biometriset tiedot annetaan, ja annettava tästä velvollisuudesta tieto kulloinkin kyseessä oleville henkilöille 42 artiklan mukaisesti. Kansallisessa lainsäädännössä on säädettävä hallinnollisista toimenpiteistä sen varmistamiseksi, että velvollisuutta antaa biometriset tiedot noudatetaan. Kyseisten toimenpiteiden on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niihin voi kuulua mahdollisuus käyttää viimeisenä keinona pakkokeinoa.

2.7.3 Alaikäisten suojeluun liittyvät säännökset Eurodac-asetuksessa

Eurodac-asetuksen 15 artiklan 1 kohta laajentaa biometristä tunnistejärjestelmää lisäämällä jäsenmaille velvollisuuden ottaa sormenjäljet ja kasvokuvat kaikilta yli 6-vuotiailta. Aiempi Eurodac-asetus edellytti näiden tietojen ottamista kaikilta vähintään 14-vuotiailta. Alle 14-vuotiasta lasta koskevia tietoja saa asetuksen mukaan kuitenkin käyttää kyseistä lasta vastaan lainvalvontatarkoituksia varten ainoastaan, jos asetuksen 33 artiklan kohdan d alakohdassa tarkoitettujen perusteiden lisäksi on syytä katsoa, että kyseiset tiedot ovat tarpeen terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen torjumiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi, jonka tekijäksi lasta epäillään.

Asetuksen 14 artikla sisältää alaikäisiin liittyviä erityisiä säännöksiä, joita ei sisältynyt aiempaan asetukseen. Asetuksen mukaan alaikäisen biometristen tietojen ottamisesta

vastaaville virkailijoille tulisi antaa koulutusta, jotta he voivat toimia huolellisesti ja lapsiystävällisesti. Biometrisiä tietoja otettaessa alaikäisen seurassa on oltava aikuinen perheenjäsen, edunvalvoja tai henkilö, joka on koulutettu suojelemaan lapsen etua ja yleistä hyvinvointia. Koulutettu henkilö ei voi olla sama kuin biometrisiä tietoja ottava virkailija. Biometrisia tietoja kerättäessä lasta kohtaan ei saa käyttää minkäänlaista voimaa, mutta viimeisenä keinona voidaan käyttää kohtuullisia pakkokeinoja sen varmistamiseksi, että he noudattavat velvollisuuttaan antaa biometriset tiedot. Alaikäisen kieltäytyessä biometristen tietojen ottamisesta ja jos on perusteltuja syitä uskoa, että alaikäisen hyvinvoinnin turvaamiseen tai suojeluun liittyy riskejä, alaikäinen olisi ohjattava esimerkiksi kansallisten lastensuojeluviranomaisten piiriin. Biometristen tietojen antamista koskevan kieltäytymisen seuraamuksista säädetään myös menettelyasetuksen 41 artiklan 1 kohdan b alakohdassa.

2.8 Seulonta-asetus

2.8.1 Seulonta-asetuksen tavoite

Seulonta-asetuksessa säädetään laittomasti jäsenmaihin tulevien kolmannen maan kansalaisten seulonnasta.

Seulonta-asetuksen 1 artiklan mukaan seulonnan tavoitteena on tehostaa ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten valvontaa, tunnistaa kaikki kolmansien maiden kansalaiset, joita seulonta koskee, ja tarkistaa asiaankuuluvista tietokannoista, muodostavatko henkilöt, joita seulonta koskee, mahdollisesti uhan sisäiselle turvallisuudelle. Seulontaan on sisällyttävä myös alustavia terveys- ja haavoittuvuustarkastuksia, jotta voidaan tunnistaa terveydenhuollon tarpeessa olevat henkilöt ja henkilöt, jotka mahdollisesti muodostavat uhan kansanterveydelle, sekä tunnistaa haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt. Tällaisten tarkastusten on helpotettava tällaisten henkilöiden ohjaamista asianmukaiseen menettelyyn.

2.8.2 Seulonta-asetuksen soveltamisala

Seulonta-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan asetusta sovelletaan ulkorajalla kaikkiin kolmansien maiden kansalaisiin, jotka riippumatta siitä, ovatko he tehneet kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, eivät täytä asetuksen (EU) 2016/399 (jäljempänä *Schengenin rajasäännöstö*) 6 artiklassa säädettyjä maahantuloedellytyksiä ja jotka

> a) on otettu kiinni siinä yhteydessä, kun he ovat ylittäneet jäsenvaltion ulkorajan luvattomasti maitse, meritse tai ilmateitse, lukuun ottamatta kolmansien maiden kansalaisia, joilta asianomainen jäsenvaltion ei edellytetä ottavan biometrisiä tietoja asetuksen (EU) 2024/1358 22 artiklan 1 ja 4 kohdan nojalla muusta syystä kuin heidän ikänsä vuoksi, tai
>
> b) ovat tulleet maihin jonkin jäsenvaltion alueella etsintä- ja pelastusoperaation seurauksena.

Seulonta-asetuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan seulontaa sovelletaan myös kaikkiin kolmansien maiden kansalaisiin, jotka ovat tehneet kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen ulkorajojen ylityspaikalla tai kauttakulkualueella, ja jotka eivät täytä Schengenin rajasäännöstön 6 artiklassa säädettyjä maahantulon edellytyksiä.

Edellä tarkoitetuille henkilöille ei seulonnan aikana saa antaa lupaa tulla jäsenvaltion alueelle.

Seulonta-asetuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on suoritettava alueellaan laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten seulonta vain, jos tällaiset kolmansien maiden kansalaiset ovat ylittäneet ulkorajan tullakseen jäsenvaltioiden alueelle luvattomasti, eikä heitä ole jo seulottu jossakin jäsenvaltiossa.

Seulontaa ei tehdä, se päättyy tai se keskeytetään seuraavissa tapauksissa:

- ulkorajalla kolmansien maiden kansalaisia, joille on sallittu maahantulo Schengenin rajasäännöstön 6 artiklan 5 kohdan nojalla, ei seulota. Kuitenkin ne kolmansien maiden kansalaiset, joille on sallittu maahantulo kyseisen asetuksen 6 artiklan 5 kohdan c alakohdan nojalla ja jotka tekevät kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, on seulottava. (5.3 artikla)

- jäsenvaltion alueella jäsenvaltio voi olla suorittamatta seulontaa, jos sen alueella laittomasti oleskeleva kolmannen maan kansalainen lähetetään välittömästi kiinnioton jälkeen takaisin toiseen jäsenvaltioon kahdenvälisten sopimusten tai järjestelyjen taikka kahdenvälisen yhteistyökehyksen puitteissa. Tällöin jäsenvaltion, johon asianomainen kolmannen maan kansalainen on lähetetty takaisin, on suoritettava seulonta (7.2 artikla)

- seulonta ulkorajalla ja jäsenvaltion alueella päättyy, jos seulonnan aikana käy ilmi, että asianomainen kolmannen maan kansalainen täyttää Schengenin rajasäännöstön 6 artiklassa säädetyt maahantulon ehdot (5 artiklan 3 kohdan toinen alakohta ja 7.3 artikla)

- seulonta ulkorajalla ja jäsenvaltion alueella voidaan keskeyttää, jos asianomainen kolmannen maan kansalainen poistuu jäsenvaltioiden alueelta lähtömaahansa tai asuinmaahansa taikka muuhun kolmanteen maahan, johon asianomaiset kolmannen maan kansalaiset vapaaehtoisesti päättävät palata ja jonne kyseiset kolmannen maan kansalaiset päästetään palaamaan (5 artiklan 3 kohdan kolmas alakohta ja 7.3 artikla).

2.8.3 Toimivaltaiset viranomaiset

Asetuksen mukaan seulontaviranomaisilla tarkoitetaan kaikkia toimivaltaisia viranomaisia, jotka on kansallisessa lainsäädännössä nimetty suorittamaan yksi tai useampi tämän asetuksen mukaisista tehtävistä, lukuun ottamatta terveystarkastuksia. Jäsenvaltioiden on nimettävä seulontaviranomaiset ja varmistettava, että seulonnan suorittavalla kyseisten viranomaisten henkilöstöllä on asianmukainen tietämys ja että he ovat saaneet tarvittavan koulutuksen Schengenin rajasäännöstön 16 artiklan mukaisesti (8 artikla).

2.8.4 Seulontamenettelyn toimenpiteet

Seulonnassa kolmansien maiden kansalaisten henkilöllisyys on todennettava tai todettava käyttämällä soveltuvin osin seuraavia keinoja: a) henkilötodistukset, matkustusasiakirjat tai muut asiakirjat; b) asianomaisen kolmannen maan kansalaisen antama tai häneltä saatu data tai tieto; sekä c) biometriset tiedot (artikla 14.1). Lisäksi olisi voitava käyttää kansallisia tietokantoja henkilöllisyyden todentamiseen.

2.8.5 Seulonnan kohteena olevan henkilön oikeudet ja velvollisuudet

Seulonta-asetuksessa säädetään takeista kolmansien maiden kansalaisten suojelemiseksi seulontaprosessin aikana. Tällä varmistetaan, että kolmansien maiden kansalaisia kohdellaan EU:n ja kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaisesti. Yleisen perusoikeuksien suojalausekkeen (3 artikla) lisäksi näihin säännöksiin kuuluu ihmisarvon ja syrjimättömyyden kunnioittaminen ja tasapuolisen kohtelun turvaaminen kansalaisuudesta tai asemasta riippumatta. Lisäksi on säännöksiä erityissuojelusta haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, kuten ilman huoltajaa oleville alaikäisille, jotka tarvitsevat asianmukaista tunnistamista ja osoittamista asiaankuuluviin tukipalveluihin (12 ja 13 artiklat). Kolmannen maan kansalaiselle taataan pääsy tietoihin kielellä, jota kolmannen maan kansalainen ymmärtää tai jota hänen voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän, ja varmistetaan, että yksilölle tiedotetaan asianmukaisesti hänen oikeuksistaan ja niihin vaikuttavista menettelyistä (11 artikla). Seulonnan kohteena olevalta henkilöltä ei saa oikeudettomasti tai mielivaltaisesti riistää vapautta. Seulonnassa kerättyjä henkilötietoja on käsiteltävä sovellettavan unionin tietosuojalainsäädännön mukaisesti.

Seulonta-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan seulottavien kolmansien maiden kansalaisten on oltava seulontaviranomaisten tavoitettavissa seulonnan aikana. Heidän on ilmoitettava nimensä, syntymäaikansa, sukupuolensa ja kansalaisuutensa sekä mahdolliset asiakirjat ja tiedot kyseisten tietojen todistamiseksi sekä annettava asetuksessa (EU) 2024/1358 tarkoitetut biometriset tiedot.

2.8.6 Seulonnan päättyminen

Seulonta päättyy, kun seulottavat kolmannen maan kansalaiset ohjataan asianmukaiseen kansainvälistä suojelua koskevaan menettelyyn, paluudirektiivin mukaiseen menettelyyn tai toisen jäsenvaltion asiaankuuluvien viranomaisten puoleen kolmansien maiden kansalaisten sisäisten siirtojen yhteydessä. Vaikka kaikkia tarkastuksia ei olisi saatettu päätökseen asetuksen 8 artiklassa tarkoitetuissa määräajoissa (3 tai 7 vuorokautta), seulonta on kuitenkin lopetettava kyseisen henkilön osalta, ja hänet on ohjattava asianmukaiseen menettelyyn. (18 artikla)

2.8.7 Perusoikeusseuranta seulontamenettelyssä ja rajamenettelyssä

Seulonta-asetuksen 10 artiklassa säädetään jäsenvaltion velvollisuudesta järjestää perusoikeuksien riippumaton seurantamekanismi. Sillä seurataan perusoikeuksien (erityisesti turvapaikkamenettelyyn pääsy, palauttamiskiellon periaate, lapsen etu ja säilöönotto) noudattamista kaikissa seulonnan vaiheissa ja varmistetaan, että epäillyt perusoikeuksien kunnioittamatta jättämiset käsitellään tehokkaasti ja käynnistetään tarvittaessa tutkinta.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion on luotava riittävät suojatoimet seurantamekanismin riippumattomuuden takaamiseksi. Kansallisten oikeusasiamiesten ja kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden, mukaan lukien OPCAT-valvontaelin, on osallistuttava riippumattoman seurantamekanismin toimintaan. Ne voidaan myös nimetä suorittamaan kaikki riippumattoman seurantamekanismin tehtävät tai osan niistä. Myös asiaankuuluvat kansainväliset valtioista riippumattomat järjestöt voivat osallistua riippumattomaan seurantamekanismiin. Jos yksi tai useampi kyseisistä instituutioista, järjestöistä tai elimistä ei ole suoraan mukana riippumattomassa seurantamekanismissa, riippumattoman seurantamekanismin on luotava tiiviit yhteydet niihin ja pidettävä yhteyksiä yllä.

Jäsenvaltion on tarjottava riippumattomalle seurantamekanismille riittävät taloudelliset resurssit. Seulonta-asetuksen johdanto-osan 27 kohdan mukaan jäsenvaltioiden olisi voitava turvautua jo olemassa oleviin kansallisiin perusoikeuksien seurantamekanismeihin.

Myös rajamenettelyn osalta on säädettävä riippumattomasta perusoikeusvalvontamekanismista, joka täyttää seulonta-asetuksessa määritellyt kriteerit (menettelyasetuksen 43 artiklan 4 kohta). Rajamenettelyn osalta seurantamekanismia on tarkoitus soveltaa täydentäen asetuksessa (EU) 2021/2302 säädettyä Euroopan turvapaikkaviraston ja komission yhteistä seurantamekanismia, jonka tehtävä on yhteisen turvapaikkajärjestelmän operatiivisen ja teknisen täytäntöönpanon seuraaminen ehkäistäkseen tai havaitakseen mahdollisia puutteita jäsenvaltioiden turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmissä.

Rajamenettelyn osalta perusoikeusvalvontamekanismiin käytännössä kuuluu muun muassa rajamenettelyn suorituspaikoilla tehtävät tarkastukset. Mekanismin on tarkoitus valvoa rajamenettelyssä olevien henkilöiden olosuhteita sekä viranomaisten toimia ja näin ollen varmistua, että EU:n perusoikeuskirjaa ja unionin oikeutta noudatetaan täysimääräisesti rajamenettelyä sovellettaessa.

2.9 Seulontaan liittyvän tietojärjestelmäpääsyn edellytyksistä annettu asetus

Seulontaan liittyvän tietojärjestelmäpääsyn edellytyksistä annetulla asetuksella 2024/1352 muutetaan niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annettua asetusta (EU) 2019/816 siten, että seulontaviranomaiset voivat käyttää ECRIS-TCN:n tietoja seulonta-asetuksen turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi. Muutoksilla laajennetaan ECRIS-TCN-järjestelmän käyttötarkoitusta sekä annetaan aikaisemmasta säätelystä poiketen useille kansallisille viranomaisille oikeus tehdä hakuja järjestelmään. Asetukseen lisätään muun muassa uusi artikla 7 c, jossa annetaan seulontaviranomaisille pääsy ECRIS-TCN:n tietoihin ja tehdä niihin hakuja. Asetuksen 7 c artiklan mukaisesti seulontaviranomaisilla on pääsy ainoastaan sellaisiin ECRIS-TCN:n tietueisiin CIR:ssä, joihin on lisätty liputus, joka osoittaa, onko asianomainen seulottava henkilö tuomittu eräistä asetuksissa listattavista rikoksista. Jos haku tuottaa osuman, tuomiojäsenvaltion kansallisten viranomaisten on annettava seulontaviranomaisille lausunto siitä, voisiko asianomainen henkilö muodostaa uhan sisäiselle turvallisuudelle. Seulontaan liittyvän tietojärjestelmäpääsyn edellytyksistä annetulla asetuksella muutetaan kehyksen vahvistamisesta poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä sekä turvapaikka- ja muuttoliikeasioita koskevien EU:n tietojärjestelmien yhteentoimivuudelle ja asetusten (EU) 2018/1726, (EU) 2018/1862 ja (EU) 2019/816 muuttamisesta annettua asetusta (EU) 2019/818 siten, että eurooppalaisen hakuportaalin (ESP) ja yhteisen henkilöllisyystietovarannon (CIR) käyttö mahdollistetaan seulontaviranomaisille. Asetukseen 2019/818 lisätään 20 a artikla, jonka mukaan seulontaviranomaiset voivat tehdä CIR:stä kyselyjä seulonta-asetuksen 14 artiklassa tarkoitetun henkilön tunnistamiseksi tai henkilöllisyyden todentamiseksi edellyttäen, että prosessi on käynnistetty kyseisen henkilön läsnä ollessa. Muut muutokset ovat luonteeltaan teknisiä.

2.10 Vastaanottodirektiivi

2.10.1 Yleistä

Vastaanottodirektiivissä säädetään vastaanottovaatimusten vähimmäistasosta, jonka tarkoituksena on varmistaa kansainvälistä suojelua hakevien riittävä elintaso ja tasavertaiset

elinolosuhteet kaikissa jäsenvaltioissa. Direktiivi ei ole suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, vaan se tulee saattaa kansallisesti voimaan. Direktiivi jättää jäsenvaltioille paikoitellen laajalti kansallista liikkumavaraa.

Uudelleenlaaditun vastaanottodirektiivin tavoitteena on vastaanotto-olosuhteiden entistä kattavampi yhdenmukaistaminen EU:ssa, luvattoman edelleen liikkumisen kannustimien vähentäminen sekä hakijoiden omatoimisuuden lisääminen ja heidän mahdollisten kotoutumisnäkymiensä parantaminen.

2.10.2 Vastaanoton kohde, määritelmät ja soveltamisala

Artikla 1. Vastaanottodirektiivin 1 artiklassa todetaan, että direktiivissä vahvistetaan kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevat vaatimukset. Uudelleenlaadittu artikla vastaa sisällöltään aiemman artiklan muotoilua, eikä edellytä muutoksia kansalliseen sääntelyyn.

Artikla 2. Vastaanottodirektiivin 2 artiklassa määritellään direktiivissä tarkoitetut kansainvälistä suojelua koskeva hakemus, hakija, perheenjäsen, alaikäinen, ilman huoltajaa oleva alaikäinen, vastaanotto-olosuhteet, päivittäisiin menoihin tarkoitettu etuus, säilöönotto, vastaanottokeskus, pakenemisen vaara, pakeneminen ja edustaja sekä hakija, jolla on erityisiä vastaanottotarpeita. Uudelleenlaaditussa artiklassa tarkennetaan erityisesti perheenjäsenen ja edustajan määritelmää. Uusina määritelminä otetaan käyttöön aineellisia vastaanotto-olosuhteita, päivittäisiin menoihin tarkoitettua etuutta, pakenemisen vaaraa, pakenemista koskevat määritelmät. Määritelmät ovat velvoittavia. Niitä on avattu tarkemmin seuraavissa kohdissa.

Artikla 3. Vastaanottodirektiivin 3 artiklassa säädetään soveltamisalasta. Direktiiviä sovelletaan kaikkiin kolmansien maiden kansalaisiin ja kansalaisuudettomiin henkilöihin, jotka tekevät kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jäsenvaltioiden alueella, edellyttäen, että kyseisten kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden sallitaan oleskella tällä alueella hakijoina. Direktiiviä sovelletaan myös hakijan perheenjäseniin edellyttäen, että tällainen kansainvälistä suojelua koskeva hakemus koskee kyseisiä perheenjäseniä kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Artiklan 1–2 kohdat ovat velvoittavia. Kohtien sisältö ei ole muuttunut aiemmasta. Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat päättää soveltaa tätä direktiiviä menettelyissä, joissa päätetään muunlaista kuin asetuksen (EU) 2024/1347 mukaista suojelua koskevista hakemuksista. Kansallista säätelyä on tarpeen tarkentaa direktiivin soveltamisalan mukaisesti.

Artikla 4. Artiklassa säädetään suotuisimmista säännöksistä. Artiklan sisältöä on täsmennetty aiemmasta. Artikla ei ole velvoittava, eikä edellytä muutoksia kansalliseen sääntelyyn.

2.10.3 Vastaanotto-olosuhteita koskevat yleiset säännökset

Artikla 5. Vastaanottodirektiivin 5 artiklassa säädetään tiedottamisesta. Hakijalle tulee antaa tietoja direktiivissä säädetyistä vastaanotto-olosuhteista ja vastaanottojärjestelmästä. Tiedot tulee antaa mahdollisimman hyvissä ajoin, jotta hakijat voivat tosiasiallisesti käyttää direktiivissä säädettyjä oikeuksia ja noudattaa siinä säädettyjä velvollisuuksia. Direktiivin johdannon 12 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on erityisesti tiedotettava hakijoille vastaanotto-olosuhteista, joihin he eivät ole oikeutettuja muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa heidän edellytetään olevan.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on annettava vastaanotto-olosuhteita koskevat perustiedot käyttäen Euroopan unionin turvapaikkaviraston kehittämää mallia. Tiedot on annettava mahdollisimman pian ja viimeistään kolmen päivän kuluttua hakemuksen tekemisestä tai sen rekisteröintiä koskevan menettelyasetuksen mukaisessa määräajassa. Aiemman direktiivin mukaan tiedot vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä etuuksista ja velvollisuuksista tuli antaa 15 päivän kuluessa hakemuksen tekemisestä. Jäsenvaltioiden on lisäksi varmistettava, että hakijat saavat tietoja järjestöistä tai ryhmistä, jotka antavat erityistä oikeusapua ja oikeudellista edustusta sekä järjestöistä, jotka voivat auttaa heitä saatavilla oleviin vastaanotto-olosuhteisiin, myös terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa.

Artiklan 2 kohtaa koskien tietojenantotapaa, on täsmennetty ja tarkennettu aiemmasta. Direktiivi velvoittaa antamaan tiedot kirjallisesti hakijan ymmärtämällä kielellä tiiviisti esitetyssä, avoimessa, ymmärrettävässä ja helposti saatavilla olevassa muodossa käyttäen selkeää ja yksinkertaista kieltä. Tarvittaessa tiedot on annettava myös suullisesti tai tapauksen mukaan visuaalisessa muodossa, kuten käyttäen videoita tai kuvamerkkejä, ja ne on mukautettava hakijan tarpeisiin. Ilman huoltajaa olevalle lapselle tiedot tulee antaa lapsen ikätason edellyttämällä tavalla edustajan tai tilapäisesti edustajana toimivan henkilön läsnä ollessa. Artikla on velvoittava lukuun ottamatta tietojen antamista suullisesti. Sääntely edellyttää kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Artikla 6. Asiakirjoja koskevan artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että hakijalle annetaan menettelyasetuksen 29 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu hakijan omalla nimellä oleva asiakirja, josta käy ilmi, että hakemus on tehty ja rekisteröity. Jäsenvaltio ei saa vain siksi, että hakija hakee kansainvälistä suojelua, tai pelkästään hänen kansalaisuutensa perusteella vaatia hakijaa toimittamaan tarpeettomia asiakirjoja tai suhteettoman suurta määrää asiakirjoja taikka asettaa hakijalle muita hallinnollisia vaatimuksia ennen kuin hänelle myönnetään oikeudet, joihin hän on oikeutettu direktiivin nojalla. Uudelleenlaaditusta artiklasta on poistettu eräitä asiakirjan antamiseen liittyviä tarkentavia säädöksiä. Artiklan 3 kohtaa on täsmennetty siten, että jäsenvaltiot voivat myöntää hakijalle matkustusasiakirjan vain, jos ilmenee vakavia humanitaarisia syitä tai muita pakottavia syitä, jotka edellyttävät hänen läsnä-oloaan toisessa valtiossa. Matkustusasiakirjan voimassaolo on rajattava kattamaan ainoastaan sen myöntämisperusteen mukainen tarkoitus ja kesto.

Kansainvälistä suojelua hakevalle toimitettavista asiakirjoista säädetään menettelyasetuksen 29 artiklassa. Kansallisessa lainsäädännössä ulkomaalaista ei vaadita toimittamaan asiakirjoja, eikä hänelle aseteta hallinnollisia vaatimuksia vastaanottopalvelujen saamisen ehtona. Artiklaan tehdyt muutokset eivät edellytä vastaanottolain muuttamista. Ulkomaalaislaista tulee kumota asiakirjojen toimittamista koskeva sääntely.

Artikla 7. Artikla koskee vastaanottojärjestelmien järjestämistä. Jäsenvaltiot voivat vapaasti järjestää vastaanottojärjestelmänsä direktiivin mukaisesti. Hakijat voivat liikkua vapaasti asianomaisen jäsenvaltion alueella. Aiemman direktiivin 1 kohdassa säädettiin, hakijan oikeudesta liikkua vapaasti vastaanottavan jäsenvaltion koko alueella tai osoitetulla alueella, joka ei saa rajoittaa yksityiselämää ja on riittävän laaja direktiivin etujen turvaamiseksi.

Artiklan 2 kohta on muutettu siten, että jäsenvaltiot voivat sijoittaa hakijoita majoituspaikkoihin maansa alueella hallinnoidakseen turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmiään edellyttäen, että hakijat voivat tosiasiallisesti käyttää direktiivin mukaisia oikeuksiaan. Aiemman direktiivin mukaan jäsenvaltio voi päättää hakijan asuinpaikasta yleisen edun, järjestyksen tai hakemuksen sujuvan käsittelyn perusteella. Kohta 3 on uusi ja sen mukaan jäsenvaltioiden on otettava huomioon objektiiviset tekijät, kuten 14 artiklassa tarkoitettu perheen yhtenäisyys ja hakijoiden

erityiset vastaanottotarpeet, sijoittaessaan tai uudelleen sijoittaessa hakijoita majoituspaikkoihin.

Artiklan 4 kohdassa säädetään siitä, että jäsenvaltiot voivat asettaa aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisen ehdoksi sen, että hakijat tosiasiallisesti asuvat heille osoitetussa majoituspaikassa. Aiempi direktiivi edellytti tekemään kyseisen päätöksen kussakin yksittäistapauksessa erikseen ja päätöksen oli perustuttava kansalliseen oikeuteen. Uudelleenlaaditun vastaanottodirektiivin 7 kohdan mukaan jäsenvaltioiden ei edellytetä tekevän hallinnollisia päätöksiä artiklan soveltamiseksi. Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön mekanismeja vastaanottojärjestelmien tarpeiden arvioimiseksi ja täyttämiseksi, joilla varmistetaan, että hakijat tosiasiallisesti asuvat heille osoitetussa majoituspaikassa. Direktiivin johdannon 17 kohdan mukaan tällaisilla mekanismeille ei saisi rajoittaa hakijoiden liikkumisvapautta asianomaisen jäsenvaltion alueella. Artiklan 6 kohtaa on täsmennetty siten, että jäsenvaltioiden tulee vaatia hakijoita ilmoittamaan toimivaltaisille viranomaisille osoitteen lisäksi myös puhelinnumero ja mahdollinen sähköpostiosoite. Aiemmin hakijoiden tietojenantovelvollisuus koski ainoastaan osoitetietoja.

Artikla jättää kansallista liikkumavaraa sen osalta, miten jäsenvaltio järjestää vastaanottojärjestelmänsä ja sijoittaa hakijat järjestelmän sisällä sekä valvoo hakijoiden tosiasiallista asumista. Artikla on velvoittava siltä osin, kun se asettaa edellytyksiä hakijan oikeuksien toteutumiselle ja hakijan tavoittamiselle sinä aikana, kun hän on vastaanoton piirissä. Vastaanoton järjestämistä koskevaa kansallista sääntelyä tulee tarkentaa.

Artikla 8. Vastaanottodirektiiviin on lisätty uusi artikla, joka koskee hakijoiden kohdentamista tietylle alueelle. Jäsenvaltiot voivat kohdentaa hakijat maansa tietylle maantieteelliselle alueelle, jolla he voivat liikkua vapaasti kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn keston ajan. Hakijoiden kohdentaminen tietylle maantieteelliselle alueelle on artiklan 2 kohdan mukaan mahdollista vain hakemusten nopean, tehokkaan ja tuloksellisen käsittelyn tai hakijoiden maantieteellisen jakautumisen varmistamiseksi, ottaen huomioon asianomaisten maantieteellisten alueiden kapasiteetin. Jäsenvaltioiden on ilmoitettava hakijoille direktiivin 5 artiklan mukaisesti heidän kohdentamisestaan tietylle maantieteelliselle alueelle sekä kyseisen alueen maantieteelliset rajat.

Artiklan 3 kohta velvoittaa jäsenvaltioita varmistamaan, että hakijat voivat tosiasiallisesti käyttää direktiivin mukaisia oikeuksiaan ja menettelyllisiä takeita kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä sillä maantieteellisellä alueella, jolle heidät kohdennetaan. Alueen on oltava riittävän suuri, sen on mahdollistettava tarvittavan julkisen infrastruktuurin käyttö, eikä se saa vaikuttaa hakijoiden yksityiselämän loukkaamattomuuteen. Kohdan 4 mukaan jäsenvaltioiden ei edellytetä tekevän hallinnollisia päätöksiä hakijoiden kohdentamisesta.

Kohdan 5 mukaan jäsenvaltioiden on hakijan pyynnöstä myönnettävä hänelle lupa väliaikaisesti poistua tilapäisesti kyseiseltä maantieteelliseltä alueelta asianmukaisesti perustelluista kiireellisistä ja vakavista perhesyistä, tai jotta hän voi saada tarpeellista lääketieteellistä hoitoa. Jos hakija poistuu kyseiseltä maantieteelliseltä alueelta ilman lupaa, jäsenvaltio ei saa soveltaa muita kuin vastaanottodirektiivissä säädettyjä seuraamuksia. Hakijan ei tarvitse pyytää lupaa mennäkseen sovittuun tapaamiseen viranomaisten kanssa, jos hänen läsnäolonsa on välttämätöntä. Sovituista tapaamista on ilmoitettava etukäteen toimivaltaisille viranomaisille.

Artiklan 6 kohdan mukaan hakijan kohdentamista alueelle ei tule enää soveltaa, jos on todettu, esimerkiksi hakijan 29 artiklan mukaisen muutoksenhaku- tai uudelleenkäsittelypyynnön seurauksena, että hakijalle ei ole myönnetty mahdollisuutta tosiasiallisesti käyttää direktiivin mukaisia oikeuksia tai menettelyllisiä takeita kyseisellä alueella. Artiklan kohta 7 velvoittaa

jäsenvaltiota säätämään artiklan soveltamisesta ja sen soveltamisen edellytyksistä kansallisessa lainsäädännössä. Asiasta on ilmoitettava komissiolle ja turvapaikkavirastolle.

Artikla ei ole velvoittava. Artikla sisältää kansallista liikkumavaraa ja jäsenvaltiot voivat säätää kansainvälisen suojelun hakijoiden kohdentamisesta tietylle maantieteelliselle alueelle varmistaakseen hakemusten nopean, tehokkaan ja tuloksellisen käsittelyn tai hakijoiden tasaisen maantieteellisen jakautumisen. Artiklalla on yhteys menettelyasetukseen, minkä takia sen täytäntöönpano on katsottu tarpeelliseksi. Artikla jättää kansallisesti ratkaistavaksi sen, miten maantieteellinen alue, jolla hakija saa liikkua vapaasti, rajataan, kunhan alue on riittävän suuri ja mahdollistaa hakijan direktiivin mukaisten oikeuksien toteutumisen. Täytäntöönpano edellyttää kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 9. Vastaanottodirektiiviin on lisätty uusi liikkumisvapauden rajoituksia koskeva artikla. Aiemmassa direktiivissä liikkumisvapaudesta säädettiin osana 7 artiklaa.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat päättää, että hakijalla on lupa asua vain määrätyssä, hakijoiden majoittamista varten mukautetussa paikassa yleiseen järjestykseen liittyvistä syistä tai jotta voidaan tehokkaasti estää hakijaa pakenemasta, jos pakenemisen vaara on olemassa. Tällainen päätös voi olla erityisesti tarpeen tapauksissa, joissa hakija ei ole noudattanut hallinta-asetuksen velvollisuutta pysytellä siinä jäsenvaltiossa, jossa hänen edellytetään olevan, tai tapauksissa, joissa hakija on siirretty jäsenvaltioon, jossa hänen edellytetään olevan, hänen paettuaan toiseen jäsenvaltioon. Jos hakijalle on annettu päätös asua vain määrätyssä paikassa, muiden aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisen ehdoksi on asetettava hakijan tosiasiallinen asuminen kyseisessä määrätyssä paikassa. Direktiivin johdannon 19 kohdan mukaan majoittamista varten mukautettu paikka voi olla esimerkiksi vastaanottokeskus, yksityiskoti, erillinen asunto, hotelli tai muu hakijoiden majoittamista varten mukautettu tila. Päätöksen asua tietyssä paikassa ei pitäisi johtaa hakijan säilöönottoon. Aiemman direktiivin 7 artiklan 3 kohdan mukaan aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisen ehdoksi voitiin asettaa se, että hakija tosiasiallisesti asuu tietyssä paikassa, jonka jäsenvaltio määrää. Tällainen luonteeltaan yleisluontoinen päätös oli tehtävä kussakin yksittäistapauksessa erikseen ja sen tuli perustua kansalliseen oikeuteen.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat tarvittaessa vaatia hakijoita ilmoittautumaan toimivaltaisille viranomaisille tiettynä ajankohtana tai kohtuullisin väliajoin edellyttäen, että se ei vaikuta suhteettomasti hakijoiden oikeuksiin. Ilmoittautumisvaatimus voidaan asettaa sen varmistamiseksi, että liikkumisvapauden rajoittamisesta annettua päätöstä noudatetaan, tai jotta hakijoita voidaan tosiasiallisesti estää pakenemasta.

Artiklan 3 kohdassa säädetään, että jäsenvaltio voi hakijan pyynnöstä myöntää tälle luvan asua tilapäisesti 1 kohdan mukaisesti nimetyn määrätyn paikan ulkopuolella. Päätökset luvasta on tehtävä objektiivisesti ja puolueettomasti kunkin yksittäistapauksen näkökohtien perusteella, jos lupaa ei myönnetä, on ilmoitettava perusteet tähän. Hakijan ei tarvitse pyytää lupaa mennäkseen sovittuun tapaamiseen viranomaisten kanssa, jos hänen läsnäolonsa on välttämätöntä. Hakijan on kuitenkin ilmoitettava tällaista välttämättömistä sovituista tapaamisista toimivaltaisille viranomaisille. Vastaava säädös oli aiemman 7 artiklan 4 kohdassa. Aiempi direktiivi ei velvoittanut hakijoita ilmoittamaan välttämättömistä tapaamisista toimivaltaisille viranomaisille. Artiklan 4 kohta velvoittaa huomioimaan liikkumisvapauden rajoittamista koskevissa päätöksissä, hakijan merkitykselliset näkökohdat, kuten hakijan erityiset vastaanottotarpeet. Päätösten tulee olla oikeasuhtaisia. Direktiivin johdannossa kohdassa 21 todetaan lisäksi, että päätöksissä tulee erityisten vastaanottotarpeiden ja suhteellisuusperiaatteiden lisäksi huomioida tarpeellisuusperiaatteet.

Liikkumisvapautta rajoittavien päätösten tekemisestä säädetään artiklan 5 kohdassa. Päätöksissä on esitettävä päätöksen perusteena olevat tosiseikat ja oikeudelliset seikat. Hakijalle on ilmoitettava kirjallisesti tehdystä päätöksestä ja siihen liittyvästä muutoksenhakumahdollisuudesta. Hakijalle tulee lisäksi ilmoittaa päätöksessä asetettujen velvollisuuksien noudattamatta jättämisen seurauksista. Tiedot on annettava hakijalle kielellä, jota hän ymmärtää tai jota hänen voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Jäsenvaltioiden on lisäksi varmistettava, että oikeusviranomaiset tutkivat päätösten laillisuuden, kun päätöksiä on sovellettu pidempään kuin kahden kuukauden ajan, tai että näihin päätöksiin voidaan hakea muutosta asianomaisen hakijan pyynnöstä 29 artiklan mukaisesti.

Johdannon 22 kohdassa todetaan lisäksi, että kaikissa rajoittamista koskevissa toimissa olisi sovellettava suhteellisuusperiaatetta sekä varmistaa aina vastaanotto-olosuhteiden tosiasiallinen saatavuus, erityisesti terveydenhuollon, koulutuksen, perheen yhtenäisyyden ja työmarkkinoille pääsyn osalta. Erityistä huomiota on lisäksi kiinnitettävä eri toimenpiteiden mahdolliseen kumulatiiviseen vaikutukseen.

Artiklan täytäntöönpano on velvoittavaa rajamenettelyn osalta. Komission mukaan, jos artikla otetaan käyttöön, tulee se toimeenpanna kokonaisuudessaan. Artikla jättää kansallista liikkumavaraa esimerkiksi sen osalta, mihin kohderyhmään sääntelyä kohdennetaan, mitä yleiseen järjestykseen liittyvillä syillä ja pakenemisen vaaralla tarkoitetaan, ja miten hakijoiden majoittamista varten mukautettu paikka määritellään. Artikla liittyy menettelyasetukseen sekä hallinta-asetukseen ja tästä syystä sen täytäntöönpano katsotaan tarpeelliseksi. Liikkumisvapauden rajoituksella on lisäksi yhteys valmisteilla olevaan paluuasetukseen. Täytäntöönpano edellyttää kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artiklat 10. Artiklassa säädetään säilöönotosta. Kohdan 1 mukaan jäsenvaltiot eivät saa ottaa henkilöä säilöön vain, koska hän on hakija, tai kyseisen hakijan kansalaisuuden perusteella. Säilöönotto tulee perustua yhteen tai useampaan säädetyistä säilöönoton perusteista. Kohtaan on lisätty vaatimus siitä, että säilöönotto ei saa olla rangaistusluonteinen. Kohta 2 on pysynyt ennallaan. Jäsenvaltiot voivat tarpeen mukaan ja kunkin tapauksen yksilöllisen arvioinnin perusteella ottaa hakijan säilöön, jos muita, lievempiä vaihtoehtoisia toimenpiteitä ei voida soveltaa tehokkaasti. Kohta 3 on uusi. Sen mukaan hakijaa säilöön otettaessa on otettava huomioon näkyvät merkitä, lausunnot ja käyttäytyminen, jotka viittaavat haavoittuvaan asemaan. Lisäksi hakijan 25 artiklan mukainen erityisten vastaanottotarpeiden arviointi tulee saattaa päätöksen ilman aiheetonta viivästystä ja sen tulokset on otettava huomioon päätettäessä, jatketaanko säilöönottoa tai onko säilöönotto-olosuhteita tarpeen mukauttaa.

Kohdan 4 mukaan säilöönotto voidaan toteuttaa ainoastaan yhdellä tai useammalla kohdassa luetelluista perusteista. Luetteloa on tarkennettu. Siihen on lisätty uusi c) kohta, jonka mukaan säilöön oton perusteena voi olla tarve varmistaa, ettei hakija pakene tilanteessa, jossa hakija ei ole noudattanut 9 artiklan mukaista liikkumisvapauden rajoitusta. Lisäksi perusteisiin on lisätty suorat viittaukset rajamenettelyyn ja hallinta-asetukseen. Kohta 5 on pysynyt ennallaan. Sen mukaan jäsenvaltioiden on kansallisessa lainsäädännössään säädettävä säilöönoton vaihtoehdoista.

Artikla on velvoittava. Kohdan 3 erityisten vastaanottotarpeiden arviointi pannaan täytäntöön tämän esityksen yhteydessä. Samalla tarkastetaan myös rajamenettelyä ja hallinta-asetusta koskevat viittaukset. Artikla ei muilta osin edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Artikla 11. Artiklassa 11 säädetään säilöön otetuille hakijoille myönnettävistä takeista. Kohdat 1 ja 2 vastaavat aiemmassa direktiivissä säädettyä. Kohdassa 3 määritellään uudet määräajat säilöönoton laillisuuden tutkimiselle. Viran puolesta tai hakijan pyynnöstä toteutettava

laillisuusvalvonta on saatettava päätökseen viimeistään 15 päivän kuluttua ja poikkeuksellisissa tilanteissa viimeistään 21 päivän kuluttua. Määräaika lasketaan viran puolesta toteutettavassa tutkinnassa säilöönoton alkamisesta tai hakijan pyynnöstä toteutettavassa tutkinnassa asiaankuuluvan menettelyn alkamisesta. Lisäksi, jos tutkintaa ei ole saatu päätöksen edellä mainituissa määräajoissa, on asianomainen hakija päästettävä välittömästi vapaaksi. Kohtaan 5 on lisätty alaikäisen säilöönoton perusteita koskeva lisäys. Säilöönotetun oikeusapua ja oikeudellista edustusta koskeva sääntely on uudessa direktiivissä siirretty muutoksenhakua koskevaan 29 artiklaan.

Artikla on velvoittava. Kansallinen lainsäädäntö vastaa artiklan vaatimuksia säilöön otetulle myönnettävistä takeista, eikä artikla siten vaadi kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 12. Artiklassa 12 säädetään säilöönotto-olosuhteista. Säilöönotto on toteutettava pääsääntöisesti säilöönottoyksiköissä. Artiklan sisältöön on tehty pieniä täsmennyksiä. Se vastaa kuitenkin pääosin aiempaa sääntelyä. Artikla ei edellytä kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 13. Artiklassa 13 säädetään sellaisten hakijoiden säilöönotosta, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Artiklan 1 kohdan 2 alakohdassa tuodaan uutena edellytyksenä esille, että säilöönoton vaarantaessa vakavasti sellaisten hakijoiden fyysisen terveyden ja mielenterveyden, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, kyseisiä hakijoita ei saa ottaa säilöön. Kohdan 2 mukaan alaikäisiä ei pääsääntöisesti saa ottaa säilöön, vaan heidät tulee majoittaa 26 ja 27 artiklan mukaisesti. Kohdan 2 alakohdan mukaan lapsen säilöönotto olisi mahdollista poikkeusolosuhteissa, viimeisenä keinona ja sen jälkeen, kun on todettu, että muita lievempiä vaihtoehtoisia toimenpiteitä ei voida soveltaa tehokkaasti, ja kun on arvioitu säilöönoton olevan alaikäisen edun mukaista, kun a) on kyse huoltajan kanssa olevista alaikäisistä ja huoltaja otetaan säilöön tai b) on kyse ilman huoltaa olevasta alaikäisestä ja säilöönotolla turvataan lapsen hyvinvointi. Jäsenvaltion on tehtävä kaikki mahdollinen säilöön otettujen alaikäisten päästämiseksi vapaaksi ja sijoittamiseksi alaikäisille soveltuvaan majoitukseen. Lisäksi uutena alakohtana säädetään, että alaikäisellä tulee olla oikeus käydä koulua säilöönoton aikana, paitsi jos säilöönotto jää hyvin lyhytkestoiseksi.

Kohtien 3–4 mukaan, jos ilman huoltajaa olevia lapsia tai perheen mukana olevia lapsia otetaan säilöön, on heidät majoitettava tiloihin, jotka on mukautettu ilman huoltajaa olevan lapsen tai perheiden majoittamista varten. Ilman huoltajaa olevaa lasta majoitettaessa tulee lisäksi varmistaa, että tiloissa on henkilökuntaa, joka on pätevää turvaamaan ilman huoltajaa olevien alaikäisten oikeudet ja huolehtimaan heidän tarpeistaan.

Artikla on velvoittava siltä osin, kun siinä säädetään haavoittuvassa asemassa olevalle hakijalle annettavista oikeustakeista. Artikla ei edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Artikla 14. Perheen yhtenäisyyden säilyttämisestä vastaanoton aikana säädetään artiklassa 14. Artiklan 2 kohdassa 3 perheen määritelmää on tarkennettu aiemmasta. Uuden määritelmän mukaan perheen käsitteeseen olisi sisällytettävä myös hakijoiden alkuperämaan ulkopuolella, mutta ennen jäsenvaltion alueelle saapumista muodostetut perheet. Artikla ei edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Artikla 15. Artiklassa 15 säädetään kansanterveydellisistä syistä tehtävistä lääkärintarkastuksista, joihin jäsenvaltio voi vaatia hakijan osallistumaan. Säännös vastaa aiempaa 13 artiklaa. Artikla ei ole velvoittava. Kansanterveydellisistä syistä tehtävistä lääkärintarkastuksista säädetään kansallisesti tartuntatautilaissa (1227/2016). Artikla ei vaadi kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 16. Alaikäisten koulunkäynnistä ja opiskelusta säädettiin aiemman direktiivin 14 artiklassa, jonka 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on annettava hakijoiden alaikäisille lapsille ja alaikäisille hakijoille mahdollisuus käydä koulua vastaavin edellytyksin kuin omille kansalaisilleen, niin kauan kuin heitä tai heidän vanhempiaan koskevaa maastapoistamistoimenpidettä ei tosiasiallisesti panna täytäntöön. Ilmaisu ”on annettava mahdollisuus käydä koulua vastaavin edellytyksin” on korvattu ilmaisulla ”on myönnettävä yhtäläinen pääsy”. Uuden vastaanottodirektiivin artiklan 1 kohta edellyttää lisäksi, että alaikäisten erityistarpeet on otettava huomioon, ja erityisesti on kunnioitettava lapsen oikeutta koulutukseen ja terveydenhuoltoon. Alaikäisten koulutus on pääsääntöisesti järjestettävä yhdessä ja saman laatuisena jäsenvaltioiden omien kansalaisten koulutuksen kanssa. Alaikäisten koulutuksen jatkuminen on varmistettava kaikin keinoin niin kauan, kun heitä tai heidän vanhempiaan koskevaa maastapoistamistoimenpidettä ei tosiasiallisesti panna täytäntöön. Aiemman direktiivin mukaan koulutus oli mahdollista järjestää vastaanottokeskuksissa.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on myönnettävä alaikäisille koulutusjärjestelmään mahdollisimman pian, ja ne saavat lykätä koulunkäynnin aloittamista enintään kahdella kuukaudella kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisestä huomioiden koulujen loma-ajat. Jäsenvaltioiden on tarjottava koulutus yleisessä koulutusjärjestelmässä. Koulutus voidaan järjestää yleisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella ainoastaan väliaikaisesti, enintään kuukauden ajan. Alaikäisille on tarjottava valmistavaa opetusta, myös kieliopetusta, silloin kun sitä tarvitaan helpottamaan heidän pääsyään ja osallistumistaan yleiseen koulutusjärjestelmään. Artiklan 3 kohdan mukaan, jos yleiseen koulutusjärjestelmään pääsy ei alaikäisen erityistilanteen vuoksi ole mahdollista, jäsenvaltion on tarjottava muita koulutusjärjestelyjä kansallisen lainsäädäntönsä ja käytäntönsä mukaisesti.

Artikla on velvoittava. Alaikäisten koulunkäynnistä ja opiskelusta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Opetus- ja kulttuuriministeriön arvion mukaan perusopetuslain sääntely vastaa uudelleenlaaditun direktiivin sääntelyä, eikä artikla siten edellytä muutoksia kansalliseen sääntelyyn.

Artikla 17. Artikla koskee työntekoa. Aikaisemman artiklan sisältöä on täsmennetty. Artiklan 1 kohdan mukaan hakijalla tulee olla pääsy työmarkkinoille viimeistään kuuden kuukauden kuluttua kansainvälisen suojelun hakemuksen rekisteröimisestä, aiemman yhdeksän kuukauden sijaan. Lisäksi jos jäsenvaltio on nopeuttanut kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteiden tutkintaa menettelyasetuksen 42 artiklan a-f kohtien mukaisesti, ei pääsyä työmarkkinoille myönnetä, tai jos se on jo myönnetty, se perutaan. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että niillä hakijoilla, joilla on pääsy työmarkkinoille, on tosiasiallinen pääsy työmarkkinoille. Artiklan uuteen 3 kohtaan on lisätty velvollisuus varmistaa, että hakijoita, joilla on pääsy työmarkkinoille, kohdellaan yhdenvertaisesti jäsenvaltion omien kansalaisten kanssa muun muassa työehtojen ja yhdistymisvapauden osalta.

Artiklan kohdat 4–7 ovat uusia. Kohdassa 4 säädetään tilanteista, joissa hakijoiden yhdenvertaista kohtelua voidaan rajoittaa. Tällaisia ovat esimerkiksi julkisoikeudellisten elinten hallintoon osallistuminen ja julkisoikeudellisten tehtävien hoitaminen, yleissivistävään ja ammatilliseen kolutukseen liittyvien tukien ja lainojen saanti ja yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen pääsy. Lisäksi 3 kohdassa säädettyä yhdenvertaista kohtelua voidaan olla soveltamatta kolmen kuukauden ajan päivästä, jona kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on rekisteröity.

Kohdan 5 mukaan työllisiä hakijoita tai hakijoita, joilla on oikeus sosiaaliturvaetuuksiin aiemman työsuhteen perusteella, tulee kohdella yhdenvertaisesti jäsenvaltion kansalaisten kanssa sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen (EY) N:o 883/2004 3

artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuilla sosiaaliturvan aloilla. Kohdassa 6 säädetään mahdollisuudesta rajoittaa yhdenvertaista kohtelua sosiaaliturvan alalla epäämällä sosiaaliturvaetuudet, jotka ovat riippumattomia työskentelykausista tai maksuista.

Kohdassa 7 todetaan, että yhdenvertainen kohtelu ei luo oikeutta oleskeluun, jos hakijalle on annettu päätös, jossa hakijan oikeus jäädä valtioon lakkautetaan. Kohdan 8 mukaan jäsenvaltioiden tulee edistää ulkomaisten tutkintojen tunnustamismenettelyä. Lisäksi 9 kohdan mukaan pääsyä työmarkkinoille ei saa peruuttaa muutoksenhakumenettelyn aikana tai ennen kuin kielteinen päätös on annettu tiedoksi.

Artiklan 1 ja 9 kohdan hakijan työnteko-oikeuteen ja työnteko-oikeuden peruuttamiseen tietyissä tilanteissa liittyvä sääntely edellyttää muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön. Muilta osin ei ehdoteta muutoksia kansalliseen sääntelyyn.

Artikla 18. Artiklassa säädetään kielikursseista ja ammatillisesta koulutuksesta. Aiemmassa direktiivissä säädettiin ainoastaan ammatillisesta koulutuksesta. Uudelleen laaditun vastaanottodirektiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että hakijat voivat osallistua tarpeellisiksi katsottaville kieli-, kansalaiskasvatus- tai ammattikoulutuskursseille, jotta voidaan parantaa hakijoiden kykyä toimia itsenäisesti, olla vuorovaikutuksissa viranomaisten kanssa ja löytää työtä. Vaihtoehtoisesti jäsenvaltioiden tulee helpottaa pääsyä tällaisille kursseille riippumatta siitä, onko hakijoille pääsyä työmarkkinoille 17 artiklan mukaisesti. Jos hakijoilla on riittävästi varoja, jäsenvaltiot voivat vaatia heitä maksamaan kurssien kustannukset kokonaan tai osallistumaan kustannuksiin.

Artikla on velvoittava. Voimassa oleva sääntely vastaa direktiivin edellytyksiä.

Artikla 19. Artikla koskee aineellisia vastaanotto-olosuhteita ja terveydenhoitoa koskevia säännöksiä. Direktiivin 2 artiklan 7 kohdan määritelmän mukaan aineellisilla vastaanotto-olosuhteilla tarkoitetaan vastaanotto-olosuhteita, joihin kuuluvat majoitus, ruoka, vaatetus ja henkilökohtaiset hygieniatuotteet, jotka annetaan luontoissuorituksina, rahallisina etuuksina tai maksukuponkeina tai niiden yhdistelmänä, sekä päivittäisiin menoihin tarkoitettu etuus. Päivittäinen etuus on 2 artiklan 8 kohdan mukaan etuus, joka annetaan hakijoille määräajoin, jotta he voisivat toimia päivittäisessä elämässään jossain määrin itsenäisesti, ja joka annetaan rahana, maksukuponkeina, luontoissuorituksina tai niiden yhdistelmänä edellyttäen, että tällaiseen etuuteen sisältyy myös rahaa. Aiemmassa direktiivissä ei ole säädetty päivittäisiin menoihin tarkoitetusta etuudesta.

Artiklan 1 kohtaa on täsmennetty siten, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että aineelliset vastaanotto-olosuhteet ovat hakijoiden saatavilla siitä hetkestä alkaen, kun he tekevät kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen (EU) 2024/1348 26 artiklan mukaisesti. Aiemman direktiivin mukaan aineelliset vastaanotto-olosuhteet tuli varmistaa kansainvälisen suojelun hakemisen aikana. Kohtaan 2 on täsmennetty hakijoille varmistettavaa riittävää elintasoa. Uudelleen laaditun kohdan mukaan vastaanotto-olosuhteiden ja terveydenhuollon tulee turvata hakijoille riittävä elintaso, joka takaa heidän toimeentulonsa, suojelee heidän fyysistä terveyttään ja mielenterveyttään sekä vastaa heidän perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksiaan. Artiklan 1 ja 2 kohdat ovat velvoittavia.

Kohdan 3 mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa kaikkien tai joidenkin aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisen ehdoksi sen, että hakijalla ei ole riittävästi varoja 2 kohdassa tarkoitettuun riittävään elintasoon. Aiemmassa direktiivissä ehtona esitettiin, että hakijalla ei ole riittäviä varoja hänen terveytensä kannalta riittävään elintasoon ja toimeentuloon. Myös artiklan 4 kohtaa on täydennetty aiemmasta. Kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia, että

hakija maksaa aineellisten vastaanotto-olosuhteiden kustannukset tai osallistuu näihin kustannuksiin, jos hänellä on riittävästi varoja. Tämä ei kuitenkaan rajoita artiklan 2 kohdan soveltamista. Jäsenvaltiot voivat myös vaatia, että hakija maksaa saamansa terveydenhuollon kustannukset tai osallistuu näihin kustannuksiin, jos hänellä on riittävästi varoja. Uudelleen laaditun kohdan mukaan tätä ei voida edellyttää, jos terveydenhuolto tarjotaan jäsenvaltion omille kansalaisille maksutta. Kohdan 5 mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia hakijaa korvaamaan aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tai terveydenhoidon kustannukset jälkikäteen, jos vasta myöhemmin ilmenee, että hakijalla olisi ollut riittävästi varoja kustannusten maksamiseen. Kohta vastaa aiemmin säädettyä.

Artiklaan on lisätty uusi 6 kohta, jonka mukaan on noudatettava suhteellisuusperiaatetta arvioidessa hakijan varoja, vaatiessaan hakijaa maksamaan aineellisten vastaanotto-olosuhteiden ja terveydenhuollon kustannukset tai osallistumaan niihin tai vaatiessaan korvaamaan ne jälkikäteen. Myös hakijan henkilökohtainen tilanne ja erityiset vastaanottotarpeet tulee huomioida sekä tarve kunnioittaa henkilön ihmisarvoa tai henkilökohtaista koskemattomuutta. Artiklan 7 kohdan mukaan, jos aineelliset vastaanotto-olosuhteet tarjotaan rahallisina etuuksina tai maksukuponkeina, on niiden määrä määritettävä käyttäen perusteena tasoja, jotka on vahvistettu omien kansalaisten riittävän elintason turvaamiseksi. Kohtaan on tehty lisäys, jonka mukaan jäsenvaltioiden on ilmoitettava nämä tasot komissiolle ja turvapaikkavirastolle. Jäsenvaltiot voivat soveltaa hakijoihin epäedullisempaa kohtelua kuin omiin kansalaisiinsa, etenkin jos aineellinen tuki tarjotaan kokonaan tai osittain luontoissuorituksina, tai jos kyseisillä omiin kansalaisiin sovellettavilla tasoilla on tarkoitus turvata korkeampi elintaso kuin direktiivissä velvoitetaan tarjoamaan hakijoille.

Vastaanottodirektiivin johdannon 60 kohdassa tarkennetaan jäsenvaltion tarvetta määritellä rahallisina etuuksina tai maksukuponkeina tarjottavien aineellisten vastaanotto-olosuhteiden taso käyttäen perusteena asiaankuuluvia viitetasoja, joita sovelletaan riittävän elintason turvaamiseksi jäsenvaltion omille kansalaisille, kuten kansallisesta kontekstista riippuen vähimmäistoimeentuloetuudet, vähimmäispalkka, vähimmäiseläke, työttömyyskorvaukset ja sosiaaliavustukset. Hakijoille myönnettävän määrän ei kuitenkaan tarvitse olla sama kuin jäsenvaltion omille kansalaisille myönnettävä määrä. Jäsenvaltioiden olisi voitava soveltaa hakijoihin epäedullisempaa kohtelua kuin omiin kansalaisiinsa tässä direktiivissä säädetyllä tavalla. Jäsenvaltioilla olisi lisäksi oltava mahdollisuus mukauttaa hakijoille myönnettävien rahallisten etuuksien tai maksukuponkien tasoa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 349 artiklassa tarkoitetuilla alueilla edellyttäen, että tässä direktiivissä säädetty vastaanotto-olosuhteiden vaatimustaso varmistetaan.

Artiklan 3–7 kohdat eivät ole velvoittavia, mutta jäsenvaltion on täytäntöönpantava kohta 6, jos kohta 4 tai 5, tai ne molemmat otetaan käyttöön. Kansallista sääntelyä on tarpeen täsmentää artiklaan tehtyjen muutosten osalta.

Artikla 20. Artiklassa säädetään aineellisia vastaanotto-olosuhteita koskevista järjestelyistä. Artiklan säädökset ovat velvoittavia.

Artiklan 1 kohdassa säädetään asumisen järjestämisestä luontoissuorituksena ja tavoista, joilla majoitus tulee järjestää. Kohtaan on lisätty säännös, jonka mukaan hakijoille järjestettävän majoituksen on tarjottava hakijalle riittävä elintaso sekä tarvittava tuki hakijan erityisten vastaanottotarpeiden huomioon ottamiseksi. Artiklan 2 kohta vastaa aiempaa direktiiviä. Kohtaa 3 on uudessa direktiivissä muutettu siten, että majoituksen lisäksi myös muita aineellisia vastaanotto-olosuhteita tarjottaessa tulee ottaa huomioon hakijoiden sukupuoleen, ikään ja erityisiin vastaanottotarpeisiin liittyvät seikat.

Artiklan 4 kohtaa, joka koskee asianmukaisten toimenpiteiden toteuttamista majoitusjärjestelyissä pahoinpitelyiden ja väkivallan ehkäisemiseksi, on täsmennetty siten, että myös seksuaalisiin, sukupuoleen liittyviin, rasistisisiin tai uskonnollisiin motiiveihin perustuvaa väkivaltaa tulee ehkäistä. Uudelleen laadittua säännöstä on lisäksi tarkennettu niin, että asianmukaisia ehkäiseviä toimenpiteitä tulee toteuttaa aina, kun se on mahdollista. Artiklaan on lisätty uusi 5 kohta, jonka mukaan naispuolisille hakijoille ja heidän alaikäisille lapsilleen on järjestettävä erilliset saniteettitilat ja turvallinen paikka kyseisissä keskuksissa.

Kohdan 6 sanamuotoa on uudessa direktiivissä muutettu siten, että huollettavat täysi-ikäiset hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, majoitetaan yhdessä samassa jäsenvaltiossa jo olevien täysi-ikäisten lähisukulaisten kanssa, jotka ovat jäsenvaltion lainsäädännön tai käytännön mukaan heistä vastuussa aina, kun se on mahdollista. Aiemman direktiivin (18 artiklan 5 kohdan) mukaan asia oli lähtökohtaisesti varmistettava. Artiklan hakijoiden siirtoa koskevaa 7 kohtaa on uudessa säädöksessä muutettu siten, että hakijoita voidaan siirtää majoitusyksiköstä toiseen vain, kun se on välttämätöntä.

Artiklan 8 kohta koskee vastaanottokeskusten henkilöstön koulutusta ja salassapitovelvollisuutta. Uuden direktiivin kohtaa on täsmennetty siten, että myös vastaanottokeskuksissa terveydenhoitoa ja opetusta tarjoavilla henkilöillä on oltava asianmukainen koulutus. Kohtaan 9 on tehty lisäys, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat sallia hakijoiden tehdä vapaaehtoistyötä vastaanottokeskuksen ulkopuolella kansallisessa lainsäädännössä säädetyin edellytyksin, rajoittamatta kuitenkaan 17 artiklan soveltamista.

Artiklan kohta 10 koskee mahdollisuutta poiketa aineellisia vastaanotto-olosuhteita koskevista tavanomaisista olosuhteista. Aiempaa säädöstä on täsmennetty. Kohdan mukaan hakijalle voidaan poikkeuksellisesti tarjota artiklassa 20 säädetyistä tavanomaisista vastaanotto-olosuhteista eroavat olosuhteet kohtuullisen, mahdollisimman lyhyen ajan. Näin voidaan toimia, jos hakijan erityistarpeet on arvioitava 25 artiklan mukaisesti tai tavallisesti käytettävissä olevat majoitustilat eivät tilapäisesti ole käytettävissä majoitettavien henkilöiden suhteettoman suuren määrän taikka ihmisen aiheuttaman katastrofin tai luonnonkatastrofin vuoksi. Tavanomaisesta eroavilla aineellisilla vastaanotto-olosuhteilla on joka tapauksessa varmistettava hakijoille 22 artiklan mukainen terveydenhuollon saatavuus sekä unionin oikeuden, mukaan lukien perusoikeuskirja, ja kansainvälisten velvoitteiden mukainen elintaso.

Kohtaan 10 on uudessa säädöksessä lisätty velvollisuus ilmoittaa viipymättä komissiolle ja turvapaikkavirastolle tavanomaisesta eroavien aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisesta hakijoille ja 32 artiklan 2 kohdan mukaisesti valmiussuunnitelman aktivoimisesta. Komissiolle ja turvapaikkavirastolle on myös ilmoitettava heti, kun tavanomaisesta eroavien aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamiselle ei enää ole perusteita.

Kansallista sääntelyä tulee muuttaa artiklan mukaisesti

Artikla 21. Vastaanottodirektiiviin on lisätty uusi 21 artikla. Sen mukaan hakija, jolle on ilmoitettu päätöksestä siirtää hänet hakemuksen käsittelystä vastuussa olevaan jäsenvaltioon hallinta-asetuksen mukaisesti, ei enää ole oikeutettu vastaanottodirektiivin 17–20 artiklassa säädettyihin vastaanotto-olosuhteisiin missään muussa jäsenvaltiossa paitsi siinä, jossa hänen edellytetään olevan hallinta-asetuksen mukaisesti. Jäsenvaltiolla on kuitenkin edelleen velvollisuus varmistaa, että hakijalla on asianmukainen elintaso unionin oikeuden ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. Jollei asiasta anneta erillistä päätöstä, siirtopäätöksessä on todettava, että asiaankuuluvat vastaanotto-olosuhteet on peruutettu artiklan mukaisesti. Hakijalle on ilmoitettava hänen oikeutensa ja velvollisuutensa suhteessa kyseiseen päätökseen.

Direktiivin johdannon 47 kohdan mukaan hakijan oikeuksia aineellisiin vastaanotto-olosuhteisiin olisi voitava supistaa tietyissä olosuhteissa, kuten silloin, kun hakija on paennut toiseen jäsenvaltioon jäsenvaltiosta, jossa hänen edellytetään olevan. Jäsenvaltion olisi kuitenkin kaikissa olosuhteissa varmistettava hakijoille terveydenhuollon saatavuus sekä unionin oikeuden, mukaan lukien perusoikeuskirja, ja muiden kansainvälisten velvoitteiden, mukaan lukien lapsen oikeuksista vuonna 1989 tehty Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus, mukainen elintaso. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti turvattava hakijan toimeentulo ja perustarpeet niin fyysisen turvallisuuden ja ihmisarvon kuin henkilösuhteidenkin osalta ottaen huomioon kansainvälistä suojelua hakevan henkilön sekä hänen perheensä tai huoltajansa luonnostaan haavoittuva asema. Lisäksi olisi otettava asianmukaisesti huomioon hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Seksuaalista tai sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden hakijoiden, erityisesti naisten, erityistarpeet olisi myös otettava huomioon muun muassa varmistamalla, että he pääsevät kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn eri vaiheissa terveydenhuollon, oikeusavun sekä asianmukaisen traumaterapian ja psykososiaalisen hoidon piiriin.

Artiklan säännös on velvoittava ja se tulee panna täytäntöön kansallisesti. Säännös jättää kansallista liikkumavaraa sen osalta, mitä unionin oikeuden ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti turvattu elintaso Suomen olosuhteissa käytännössä tarkoittaa. Kansallisessa sääntelyssä tulee lisäksi huomioida perustuslain ja perus- ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset. Artikla edellyttää kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 22. Artiklassa on säädetty terveydenhuollosta. Artikla on velvoittava. Aiemman direktiivin sääntelyä on tarkennettu. Kohtaa on muutettu siten, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että riippumatta siitä, missä hakijoiden edellytetään olevan hallinta-asetuksen mukaisesti, hakijat saavat tarvittavan terveydenhoidon joko yleislääkärien tai tarvittaessa erikoislääkärien antamana. Terveydenhoidon on oltava riittävän laadukasta ja käsitettävä vähintään akuutti terveydenhoito ja välttämätön sairaanhoito, mukaan lukien vakavien mielenterveyshäiriöiden hoito, sekä vakavan fyysisen vaivan hoitamiseksi tarvittavat seksuaali- ja lisääntymisterveyden palvelut. Direktiivin johdannon 46 kohdan mukaan, jotta otettaisiin huomioon tautien ehkäisyyn liittyvät kansanterveysnäkökohdat ja suojeltaisiin hakijoiden terveyttä, hakijoiden saatavilla olevaan terveydenhuoltoon olisi kuuluttava myös ennaltaehkäisevä lääketieteellinen hoito, kuten rokotukset.

Artiklaan on lisätty uusi 2 kohta, jonka mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapset saavat samanlaista terveydenhuoltoa kuin niiden omat alaikäiset kansalaiset. Jäsenvaltioiden on lisäksi varmistettava, että täysi-ikäiseksi tullut alaikäinen saa erityishoitoa, joka on alkanut ennen kuin hänestä tuli täysi-ikäinen, ja joka katsotaan tarpeelliseksi, ilman keskeytyksiä tai viivettä. Artiklan 3 kohdassa säädetään jäsenvaltion velvollisuudesta järjestää tarpeellinen lääketieteellinen ja muunlainen tuki, mukaan lukien asianmukainen mielenterveyshuolto hakijoille, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Uudelleenlaaditussa kohdassa velvollisuus järjestää hoito linkittyy tilanteisiin, joissa se on tarpeen lääketieteellisistä syistä. Lisäksi kohtaan on tehty lisäys, jonka mukaan muunlainen tuki voi tarkoittaa esimerkiksi tarvittavaa kuntoutusta ja lääkinnällisiä apuvälineitä.

Kansallinen sääntely vastaa artiklaa. Kansallista sääntelyä ei ole tarpeen muuttaa.

2.10.4 Aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittaminen tai peruuttaminen

Artikla 23. Artikla koskee aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittamista tai peruuttamista. Jäsenvaltiot voivat rajoittaa päivittäisiin menoihin tarkoitetun etuuden määrää tai peruuttaa tämän etuuden sellaisten hakijoiden osalta, joiden edellytetään olevan niiden alueella hallinta-

asetuksen 17 artiklan 4 kohdan mukaisesti. Kun se on asianmukaisesti perusteltua ja oikeasuhteista jäsenvaltiot voivat myös a) rajoittaa muita aineellisia vastaanotto-olosuhteita; tai b) peruuttaa muut aineelliset vastaanotto-olosuhteet, jos henkilö on vakavasti tai toistuvasti rikkonut vastaanottokeskuksen sääntöjä tai käyttäytynyt väkivaltaisesti. Säännös tarkentaa aiemmin 20 artiklassa säädettyjä vastaanotto-olosuhteiden rajoittamista.

Kohdassa 2 on listattu tilanteet, joissa jäsenvaltiot voivat tehdä rajoittamista tai peruuttamista koskevan päätöksen. Listaa on tarkennettu ja siihen on yhdistetty aiemmasta 20 artiklasta alakohdat 2-4. Päätös voidaan tehdä, jos hakija a) poistuu maantieteelliseltä alueelta, jolla hakija voi liikkua 8 artiklan mukaisesti tai toimivaltaisen viranomaisen 9 artiklan mukaisesti nimeämästä määrätystä asuinpaikasta ilman lupaa taikka pakenee; b) ei tee yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tai noudata niiden asettamia menettelyvaatimuksia; c) on tehnyt turvapaikkamenettelyasetuksessa määritellyn myöhemmän hakemuksen eli ns. uusintahakemuksen; d) on kätkenyt varoja ja saanut näin ollen aiheetonta etua aineellista vastaanotto-olosuhteista; e) on vakavasti tai toistuvasti rikkonut vastaanottokeskuksen sääntöjä tai käyttäytynyt väkivaltaisesti tai uhkaavasti vastaanottokeskuksessa; tai f) ei osallistu jäsenvaltion tarjoamiin tai järjestelemiin pakollisiin kotouttamista koskeviin toimenpiteisiin, paitsi jos on kyse hakijasta riippumattomista olosuhteista. Vastaanotto-olosuhteiden rajoittaminen kotouttamista koskevista toimenpiteistä kieltäytyminen vuoksi on uusi säännös. Aiempaan direktiiviin sisältyi mahdollisuus vastaanotto-olosuhteiden rajoittamisen tai peruuttamisen sijaan määrätä hakijalle seuraamuksia, jos hakija on rikkonut majoitustiloja koskevia sääntöjä vakavasti tai käyttäytynyt törkeän välivaltaisesti. Vastaavaa säännöstä ei sisälly uudelleen laadittuun direktiiviin.

Artiklaan on lisätty uusi 3 kohta, joka velvoittaa harkitsemaan, voidaanko peruutetut tai rajoitetut aineelliset vastaanotto-olosuhteet palauttaa, joko kokonaan tai osittain, jos päätös on tehty 2 kohdan a, b tai f alakohdassa tarkoitetussa tilanteessa. Jos olosuhteita ei palauteta kokonaan, on asiasta tehtävä perusteltu päätös ja annettava se tiedoksi hakijalle.

Artiklan 4 kohdassa säädetään rajoittamista ja peruuttamista koskevien päätösten tekemisestä. Päätökset on tehtävä objektiivisesti ja puolueettomasti kunkin yksittäistapauksen näkökohtien perusteella. Päätöksessä on todettava syyt, joihin se perustuu. Päätösten on erityisesti sellaisten hakijoiden osalta, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, perustuttava hakijan henkilökohtaiseen tilanteeseen suhteellisuusperiaate huomioon ottaen. Kohdan mukaan kaikille hakijoille on lisäksi varmistettava 22 artiklan mukainen terveydenhuollon saatavuus sekä unionin oikeuden, mukaan lukien perusoikeuskirja, ja kansainvälisten velvoitteiden mukainen elintaso. Aiemmassa direktiivissä edellytetään terveydenhuollon saatavuuden lisäksi varmistamaan ihmisarvon turvaava elintaso kaikille hakijoille. Artiklan 5 kohta vastaa aiemmin säädetyn 20 artiklan 6 kohtaa. Sen mukaan jäsenvaltion tulee varmistaa, ettei aineellisia vastaanotto-olosuhteita rajoiteta tai peruuteta ennen kuin asiasta on tehty päätös.

Artikla ei ole velvoittava. Se jättää jäsenvaltion harkittavaksi sen, miten vastaanotto-olosuhteiden rajoittamisen tai peruuttamisen täytäntöönpano toteutetaan käytännössä. Artiklan 4–5 kohtien lisäksi kansallista täytäntöönpanoa rajoittavat perustuslaki sekä perus- ja ihmisoikeuksien edellyttämät vaatimukset. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotto edellyttää kansallisen lainsäädännön muuttamista.

2.10.5 Hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita

Artikla 24. Artiklassa säädetään hakijoista, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Artiklan täytäntöönpano on velvoittavaa. Direktiivin 2 artiklan 14 kohdan mukaan hakijalla, jolla on erityisiä vastaanottotarpeita, tarkoitetaan hakijaa, joka tarvitsee erityisiä olosuhteita tai takeita

voidakseen käyttää direktiivissä säädettyjä oikeuksia ja noudattaa siinä säädettyjä velvollisuuksia.

Aiemman direktiivin 21 artiklassa säädettiin yleisperiaatteista, joiden mukaan jäsenvaltioiden tuli huomioida haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistilanne kansallisessa lainsäädännössä. Uudelleenlaaditun direktiivin 24 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltion on otettava huomioon niiden hakijoiden erityistilanne, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Artiklan mukaan tietyillä hakijoilla on muita todennäköisemmin erityisiä vastaanottotarpeita. Tällaisia hakijoita ovat esimerkiksi seuraaviin ryhmiin kuuluvat: a) alaikäiset; b) ilman huoltajaa olevat alaikäiset; c) vammaiset henkilöt; d) vanhukset; e) raskaana olevat naiset; f) homo- ja biseksuaaliset sekä trans- ja intersukupuoliset henkilöt; g) yksinhuoltajat, joilla on alaikäisiä lapsia; h) ihmiskaupan uhrit; i) henkilöt, joilla on vakava sairaus; j) henkilöt, joilla on mielenterveyshäiriö mukaan lukien traumaperäinen stressihäiriö; k) henkilöt, joita on kidutettu, jotka on raiskattu tai jotka ovat joutuneet kokemaan muuta vakavaa henkistä, ruumiillista tai seksuaalista väkivaltaa, kuten sukupuolistunutta väkivaltaa, naisten sukuelinten silpomista tai lapsi- tai pakkoavioliiton taikka seksuaalisiin sukupuoleen liittyviin rasistisiin tai uskonnollisiin motiiveihin perustuvaa väkivaltaa. Aiemmassa direktiivin vastaavassa listassa ei mainittu homo- ja biseksuaalisia sekä trans- ja intersukupuolisia henkilöitä. Listausta on täydennetty kattamaan myös traumaperäisestä stressihäiriöstä kärsivät ja sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneet henkilöt.

Kansallista sääntelyä on tarpeen muuttaa.

Artikla 25. Artikla koskee erityisten vastaanottotarpeiden arvioimista. Artikla on velvoittava ja sillä on yhteys menettelyasetukseen.

Artiklan uudelleen muotoillussa 1 kohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden on mahdollisimman pian sen jälkeen, kun kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on tehty, arvioitava yksilöllisesti, onko hakijalla erityisiä vastaanottotarpeita, tarvittaessa suullista käännöstä käyttäen. Arviointi voidaan suorittaa osana olemassa olevia kansallisia menettelyjä tai menettelyasetuksen 20 artiklassa tarkoitettua arviointia. Arvioinnin aluksi on tunnistettava erityiset vastaanottotarpeet käyttäen perusteena näkyviä merkkejä tai hakijan lausuntoja tai käyttäytymistä taikka soveltuvin osin hakijan vanhempien tai edustajan lausuntoja. Arviointi on saatava päätökseen 30 päivän kuluessa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekemisestä, tai jos se suoritetaan osana turvapaikkamenettelyasetuksessa tarkoitettua arviointia, asetuksessa säädetyssä määräajassa. Arvioinnin perusteella määritettyihin erityisiin vastaanottotarpeisiin on vastattava. Kun erityisiä vastaanottotarpeita ilmenee kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn myöhemmässä vaiheessa, jäsenvaltioiden on arvioitava kyseiset tarpeet ja vastattava niihin. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että hakijoille, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, direktiivin mukaisesti myönnettävässä tuessa otetaan huomioon heidän erityiset vastaanottotarpeensa koko kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn ajan ja huolehditaan heidän tilanteensa asianmukaisesta seurannasta. Artiklassa on täsmennetty aiemman direktiivin 22 artiklan 1 kohtaa. Uutena sääntelynä on erityisesti tarkat määräajat arvioinnille. Arviointi voidaan tehdä myös osana menettelyasetuksen artiklassa 20 tarkoitettua arviointia.

Artiklan 2 kohta on uusi ja se edellyttää jäsenvaltioita varmistamaan, että erityisiä vastaanottotarpeita arvioiva henkilöstö on koulutettu havaitsemaan merkit siitä, että hakijalla on erityisiä vastaanottotarpeita, ja vastaamaan määritettyihin tarpeisiin ja saa jatkuvasti tähän liittyvää koulutusta. Jäsenvaltion tulee lisäksi sisällyttää toimivaltaisten viranomaisten hallussa olevaan hakijan asiakirjakansioon tiedot erityisten vastaanottotarpeidensa luonteesta ja kuvauksen niistä näkyvistä merkeistä tai hakijan lausunnoista tai käyttäytymisestä, joilla on

merkitystä hakijan erityisten vastaanottotarpeiden arvioinnissa, sekä näihin tarpeisiin vastaamiseksi määritellyistä toimenpiteistä ja näihin tarpeisiin vastaamisesta vastuussa olevista viranomaisista.

Hakija tulee ohjata asianmukaisen lääkärin tai psykologin vastaanotolle hakijan psykologisen ja fyysisen tilan arvioimiseksi tarkemmin, jos on viitteitä siitä, että hakijan mielenterveys tai fyysinen terveys saattaa vaikuttaa hänen vastaanottotarpeisiinsa. Hakijalta tulee saada tämän arvioinnin toteuttamista varten kansallisen lainsäädännön mukainen suostumus, jos sellaista edellytetään. Sen varmistamiseksi, että hakija pystyy viestimään terveydenhuollon henkilöstön kanssa, on hakijalla oikeus saada tulkki. Jos hoito viivästyisi sen vuoksi, että virallista tulkkia ei ole saatavilla, voi tarvittaessa joku muu henkilö toimia tulkin roolissa hakijan suostumuksella. Toimivaltaisten viranomaisten on otettava arvioinnin tulos huomioon päättäessään siitä, minkä tyyppistä erityistä vastaanottotukea hakijalle mahdollisesti tarjotaan.

Artiklan 3–4 kohdat vastaavat aiemman direktiivin mukaista sääntelyä. Arvioinnin ei tarvitse olla muodoltaan hallinnollinen menettely ja ainoastaan hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, voivat saada direktiivin mukaisesti tarjottavaa erityistä tukea. Lisäksi erityisten vastaanottotarpeiden arviointi ei rajoita kansainvälisen suojelun tarpeen arviointia menettelyasetuksen mukaisesti. Artikla edellyttää kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 26. Artiklassa säädetään alaikäistä. Aiemman artiklan 1 kohdassa jäsenvaltioiden tuli ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu pannessaan täytäntöön direktiivin alaikäisiä koskevia säännöksiä. Uudelleen laaditun direktiivin kohta vastaa englanninkielisen version osalta aiempaa direktiiviä, vaikka suomenkielisen käännösversion artiklan kohdan mukaan lapsen edun on oltava yksi ensisijaisesti jäsenvaltion huomioon ottamista seikoista. Artiklan kohta ei siten edellytä muutoksia.

Kohdassa 2 on lueteltuna seikat, jotka on erityisesti otettava huomioon lapsen etua arvioitaessa. Kohdan 2 alakohtaan b on tehty lisäys, jonka mukaan alaikäisen hyvinvointia ja sosiaalista kehitystä arvioitaessa on tarve varmistaa lapsen taustan lisäksi myös huolenpidon vakaus ja jatkuvuus. Alakohtaa c on täsmennetty siten, turvallisuusnäkökohdat tulee huomioida erityisesti silloin, jos lapsi on saattanut olla kokenut väkivaltaa tai hyväksikäyttöä tai joutunut ihmiskaupan uhriksi. Aiemman artiklan kohdassa viitattiin ainoastaan ihmiskaupan uhrina olemiseen. Kohtaan 3 on tehty lisäys, jonka mukaan alaikäisillä tulee olla mahdollisuus saada koulutarvikkeita tarpeen mukaan.

Kohtaa 4 on täsmennetty siten, että alaikäisille, jotka ovat joutuneet kokemaan hyväksikäyttöä, laiminlyöntiä, riistoa, kidutusta tai julmaa, epäinhimillistä ja halventavaa kohtelua tai kärsimään aseellisesta selkkauksesta, järjestetään kuntoutuspalveluja, ja on varmistettava, että kehitetään asianmukaista mielenterveyshuoltoa ja tarjotaan tarvittaessa pätevää terapiaa. Aiemmassa kohdassa edellytettiin soveltuvien mielenterveyspalvelujen kehittämistä ja terapian sijaan neuvonnan antamista. Kohdan 5 sääntely vastaa sisällöltään aiemmin säädettyä.

Artiklaan on lisätty uusi 6 kohta, jonka mukaan alaikäisten parissa työskentelevillä henkilöillä ei saa olla rikosrekisterimerkintöjä lapsiin liittyvistä rikoksista tai rikkomuksista. Heidän on saatava asianmukaista perus- ja jatkokoulutusta ilman huoltajaa olevien alaikäisten oikeuksista ja tarpeista sekä lapsen hyvinvoinnin turvaamista koskevista vaatimuksista. Lisäksi heitä sitoo työssään saamiensa tietojen osalta kansallisen lainsäädännön mukainen salassapitovelvollisuus. Kohta koskee myös 27 artiklassa säädettäviä edustajia ja tilapäisiä edustajia. Aiemman direktiivin 24 artiklan 4 kohtaa on täsmennetty koulutuksen sisällön ja laajuuden osalta sekä siten, että koulutusta tulee tarjota myös edustajille. Artikla on velvoittava ja sillä on yhteys

menettelyasetukseen. Kansallista sääntelyä on tarpeen muuttaa artiklaan tehtyjen muutosten osalta.

Artikla 27. Artiklassa säädetään ilman huoltajaa olevista alaikäistä. Artikla on velvoittava ja sillä on yhteys menettelyasetukseen. Edustajan nimeämisestä ilman huoltajaa olevalle lapselle säädetään artiklan kohdissa 1–8. Kohdat ovat pääosin uusia. Aiemmassa direktiivissä edustajan nimeämisestä säädettiin 24 artiklan 1 kohdassa.

Ilman huoltajaa olevalla alaikäisellä tarkoitetaan 2 artiklan 5 kohdan mukaan alaikäistä, joka saapuu jäsenvaltioiden alueelle ilman hänestä joko asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön tai käytännön mukaan vastuussa olevaa aikuista ja niin kauan kuin kyseinen alaikäinen ei tosiasiallisesti ole tällaisen aikuisen huostassa, sekä alaikäistä, joka jää ilman huoltajaa sen jälkeen, kun hän on saapunut jäsenvaltioiden alueelle. Artiklan 13 kohdan mukaan edustajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai organisaatiota, myös viranomaista, jonka toimivaltaiset viranomaiset nimittävät edustamaan ja avustamaan ilman huoltajaa olevaa alaikäistä ja soveltuvin osin toimimaan hänen lukuunsa. Edustajalla on tarvittava osaaminen ja asiantuntemus, myös alaikäisten kohtelun ja erityistarpeiden osalta. Edustajan tehtävä on turvata ilman huoltajaa olevan alaikäisen etu ja yleinen hyvinvointi niin, että ilman huoltajaa oleva alaikäinen voi käyttää direktiivissä säädettyjä oikeuksia ja noudattaa siinä säädettyjä velvollisuuksia. Direktiivin johdanto-osion kohdan 43 mukaan edustajan päätehtävänä olisi taata lapsen etu ja edustaa tai avustaa ilman huoltajaa olevaa alaikäistä ja toimia tämän lukuun. Edustajan olisi voitava selittää lapselle annettavia tietoja ja pitää yhteyttä toimivaltaisiin viranomaisiin, jotta lapselle voidaan varmistaa välitön pääsy aineellisiin vastaanotto-olosuhteisiin ja terveydenhuoltoon.

Artiklan 1 kohdan mukaan, kun hakemuksen tekee henkilö, joka väittää olevansa alaikäinen tai jonka osalta on objektiivisia perusteita olettaa, että hän on alaikäinen, jäsenvaltioiden on nimettävä a) edustajan nimittämistä edeltäväksi ajaksi henkilö, joka soveltuu tilapäisesti toimimaan tämän direktiivin mukaisena edustajana, jäljempänä *tilapäinen edustaja*; b) varsinainen edustaja mahdollisimman pian ja viimeistään 15 työpäivän kuluttua. Edustajan ja tilapäisen edustajan, on tavattava ilman huoltajaa oleva alaikäinen ja otettava huomioon alaikäisen omat näkemykset hänen tarpeistaan. Direktiivi on tarkentunut tältä osin suhteessa aiempaan direktiiviin, jonka mukaan jäsenvaltioiden oli mahdollisimman pikaisesti toteutettava toimenpiteet sen varmistamiseksi, että edustaja edustaa ja avustaa ilman huoltajaa olevaa alaikäistä. Artiklan 1 kohdan 3 kohdan mukaan jäsenvaltion ei tarvitse nimittää edustajaa tai tilapäistä edustajaa, kun jäsenvaltio on arvioinut, että henkilö, joka väittää olevansa alaikäinen, on epäilyksettä 18 vuotta täyttänyt. Vastaavaa säännöstä ei ole ollut aiemmassa direktiivissä. Artiklan 1 kohdan 4 kohdan mukaan direktiivin 32 artiklan mukaisiin valmiussuunnitelmiin on sisällytettävä toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että edustaja ja tilapäinen edustaja nimetään myös tilanteissa, joissa jäsenvaltio saa suhteettoman suuren määrän ilman huoltajaa olevien alaikäisten tekemiä hakemuksia. Artiklan 1 kohdan 5 kohdassa säädetään toimenpiteistä, jotka voidaan toteuttaa tilanteessa, jossa valmiussuunnitelmaan kirjattujen toimenpiteiden täytäntöönpano ei riitä ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakemusten määrän kasvaessa suhteettoman suureksi, tai jos vallitsee muu poikkeuksellinen tilanne. Tällöin edustajien nimeämistä voidaan lykätä kymmenellä työpäivällä ja kunkin edustajan edustamien lasten lukumäärää nostaa niin, että se on enintään 50 lasta. Kohdan soveltamisesta on ilmoitettava komissiolle ja turvapaikkavirastolle. Aiemmassa direktiivissä ei säädetty edustajan määräämisestä poikkeustilanteissa. Aiemmassa direktiivissä edellytettiin kuitenkin asianomaisia viranomaisia tarkistamaan säännöllisesti tilanne mukaan lukien alaikäisen edustukseen saatavilla olevien välttämättömien resurssien osalta. Artiklan 1 kohdan 6 alakohdan mukaan edustajan ja tilapäisen edustajan tehtävät lakkaavat, jos toimivaltaiset viranomaiset menettelyasetuksen 25 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun iän arvioinnin jälkeen eivät

oleta, että hakija on alaikäinen, tai katsovat, että hakija ei ole alaikäinen, tai kun hakija ei enää ole ilman huoltajaa oleva alaikäinen. Aiemmassa direktiivissä ei ollut vastaavaa säännöstä.

Artiklan 2 kohta on uusi ja koskee tilapäisesti toimivan edustajan nimittämistä. Kun ilman huoltajaa oleva alaikäinen tekee kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, on tilapäiselle edustajalle ilmoitettava välittömästi kaikki kyseistä alaikäistä koskevat merkitykselliset tosiseikat. Henkilöä, jonka etu on tai saattaisi olla ristiriidassa ilman huoltajaa olevan lapsen edun kanssa, ei pidä nimetä tilapäisesti toimivaksi edustajaksi. Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on ilmoitettava välittömästi, että hänelle on nimetty tilapäinen edustaja. Direktiivin johdanto-osion kohdassa 45 todetaan, että tilapäisesti edustajana toimiva henkilö voisi olla esimerkiksi vastaanottokeskuksen, lasten päivähoitopaikan, sosiaalitoimen tai muun asiaankuuluvan organisaation työntekijä, joka on nimetty hoitamaan edustajan tehtäviä.

Artiklan 3 kohdassa todetaan, että kun edustajaksi tai tilapäiseksi edustajaksi nimetään organisaatio, on kyseisen organisaation nimitettävä luonnollinen henkilö, joka hoitaa edustajan tehtävät säädetyn mukaisesti. Artiklan 4 kohdan mukaan edustaja voi olla sama henkilö, josta säädetään menettelyasetuksen artiklan 23 kohdassa 2.

Artiklan 5 kohta velvoittaa toimivaltaisia viranomaisia ilmoittamaan välittömästi ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle, että hänelle on nimitetty edustaja ja kertomaan, miten kyseisestä edustajasta voi tehdä valituksen luottamuksellisesti ja turvallisesti. Tieto tulee antaa ilman huoltajaa olevan alaikäisen ikätasolle sopivalla tavalla. Toimivaltaisen viranomaisen tulee ilmoittaa välittömästi myös vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisesta vastuussa olevalle viranomaiselle, että alaikäiselle on nimitetty edustaja ja kyseiselle edustajalle ilman huoltajaa olevaa alaikäistä koskevat merkitykselliset seikat. Edustajan nimeämisestä tuli aiemman direktiivin mukaan ilmoittaa ainoastaan ilman huoltajaa olevalle lapselle.

Artiklan 6 kohdan mukaan edustaja tai tilapäinen edustaja, on vaihdettava vain, jos se on välttämätöntä eikä organisaatiota tai luonnollista henkilöä, jonka etu on tai saattaisi olla ristiriidassa ilman huoltajaa olevan lapsen kanssa, pidä nimittää edustajaksi tai tilapäiseksi edustajaksi. Artiklan 6 kohtaa on täydennetty siten, että edustajaa on vaihdettava vain, jos se on välttämätöntä, erityisesti, kun toimivaltaiset viranomaiset katsovat, että edustaja ei ole hoitanut tehtäviään asianmukaisesti. Artiklan uusi 7 kohta velvoittaa jäsenvaltioita antamaan edustajille tai tilapäisille edustajille oikeasuhteinen ja rajallinen lukumäärä ilman huoltaja olevia alaikäisiä. Artiklan mukaan tällainen määrä on normaalitilanteissa enintään 30 edustettavaa lasta.

Artiklan uuden 8 kohdan mukaan jäsenvaltion on varmistettava, että edustajien ja tilapäisiä edustajia valvonnasta vastaa hallinto- tai oikeusviranomainen tai muu yhteisö. Tahon on valvottava, että edustajat ja tilapäiset edustajat hoitavat tehtävänsä asianmukaisesti. Valvontaa voidaan suorittaa muun muassa tarkistamalla säännöllisin väliajoin kyseisten nimitettyjen edustajien ja nimettyjen henkilöiden rikosrekisteri. Kyseisen tahon on arvioitava valitukset, joita ilman huoltajaa olevat alaikäiset tekevät nimitetyistä edustajistaan tai nimetyistä henkilöistä. Ilman huoltajaa olevien lasten majoituksesta säädetään artiklan 9 kohdassa ja alaikäisen perheenjäsenien jäljittämisestä artiklan 10 kohdassa. Säädöksiin ei ole tehty merkittäviä sisällöllisiä muutoksia.

Ilman huoltajaa olevia lapsia koskeva sääntely on velvoittavaa ja vaatii kansallisen lainsäädännön muuttamista niiltä osin, kun kansallinen sääntely ei jo vastaa direktiivin vaatimuksia.

Artikla 28. Artikla koskee kidutuksen ja väkivallan uhreja. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että ihmiskaupan uhreille ja henkilöille, joita on kidutettu,

jotka on raiskattu tai jotka ovat joutuneet kokemaan muuta vakavaa henkistä, ruumiillista tai seksuaalista väkivaltaa, mukaan lukien seksuaalisisiin, sukupuoleen liittyviin, rasistisiin tai uskonnollisiin motiiveihin perustuva väkivalta, järjestetään tarvittavaa lääketieteellistä ja psykologista hoitoa ja huolenpitoa tällaisten tekojen aiheuttamiin vammoihin. Tarvittaessa hakijalle tulee järjestää myös kuntoutuspalveluja ja psykoterapiaa. Henkilöille on tarvittaessa tarjottava suullinen käännös 25 artiklan 2 kohdan mukaisesti. Hoitoon pääsy ja huolenpito tulee järjestää mahdollisimman pian sen jälkeen, kun kyseisten henkilöiden tarpeet on määritelty.

Artiklan 2 kohtaan on täsmennetty kidutuksen uhrien ja väkivallan uhrien parissa työskentelevien henkilöiden koulutusta. Lisäksi kohtaan on tarkennettu, että näitä työntekijöitä sitovat kansallisen lainsäädännön mukaisen salassapitovelvollisuuden ohella myös sovellettavat ammattieettiset säännökset. Artikla on velvoittava ja sen täytäntöönpano liittyy oleellisesti artiklan 25 erityisten vastaanottotarpeiden arvioimiseen. Artikla ei edellytä kansallisen sääntelyn muuttamista.

2.10.6 Oikeussuojakeinot

Artikla 29. Artikla koskee muutoksenhakua. Artiklan 1 kohtaa on täsmennetty. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että direktiivin mukaisten etujen myöntämistä, peruuttamista tai rajoittamista koskeviin päätöksiin, jotka koskevat hakijaa henkilökohtaisesti, voidaan hakea muutosta kansallisessa lainsäädännössä säädettyjen menettelyjen mukaisesti. Aiemman direktiivin 26 artiklan 1 kohdassa viitattiin 7 artiklan nojalla tehtyihin päätöksiin. Uudelleenlaaditussa direktiivissä viitataan 8 artiklan 5 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettuun lupaan ja 9 artiklan nojalla tehtyihin päätöksiin. Kohdassa todetaan lisäksi, että ainakin menettelyn viimeisessä vaiheessa on myönnettävä mahdollisuus hakea muutosta tai uudelleenkäsittelyä oikeusviranomaisessa. Aiemmin ilmaisuna käytettiin ”on annettava mahdollisuus hakea muutosta”.

Artiklan 2–6 kohdissa säädetään säilöönottoa ja säilöönoton tarkastelua koskevasta oikeusavusta ja oikeudellisesta edustuksesta, poikkeuksista myöntää maksutonta oikeusapua ja oikeudellista edustusta sekä siihen liittyvistä oikeussuojakeinoista, hakijan velvollisuudesta korvata kokonaan tai osittain hänelle tarjottu maksuton oikeusapu tai oikeudellinen edustus sekä erityisistä menettelysäännöistä, jotka jäsenvaltion on säädettävä koskien maksutonta oikeusapua ja oikeudellista edustusta.

Artikla on velvoittava lukuun ottamatta kohtia 3–5. Voimassa oleva kansallinen sääntely täyttää jo artiklan vaatimukset.

2.10.7 Vastaanottojärjestelmän tehostaminen

Artikla 30. Artikla koskee toimivaltaisia viranomaisia. Artikla vastaa sisällöltään aiemman direktiivin 27 artiklaa. Kunkin jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle viranomaiset, jotka ovat vastuussa tähän direktiiviin perustuvien velvoitteiden täyttämisestä. Jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle näiden viranomaisten vaihtumisesta. Artikla ei vaadi muutoksia kansalliseen sääntelyyn.

Artikla 31. Artikla koskee vastaanotto-olosuhteiden ohjausta, seurantaa ja valvontaa. Aiempaa 28 artiklaan on tarkennettu ja täsmennetty. Kohdan 1 mukaan jäsenvaltion on otettava käyttöön asiankuuluvia mekanismeja, joilla varmistetaan vastaanotto-olosuhteiden tasoa koskeva asianmukainen ohjaus, seuranta ja valvonta. Kohtaan on tehty lisäys, jonka mukaan jäsenvaltioiden tulee ottaa huomioon Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/2023 Euroopan unionin turvapaikkavirastosta ja asetuksen (EU) N:o 439/2010

kumoamisesta, jäljempänä *EU:n turvapaikkavirastosta annettu asetus*, 13 artiklan mukaisesti kehittämät vastaanotto-olosuhteita koskevat ei-sitovat operatiiviset vaatimukset, indikaattorit, suuntaviivat ja parhaat käytännöt. Tämä ei kuitenkaan rajoita jäsenvaltioiden toimivaltaa järjestää omaa vastaanottojärjestelmää direktiivin mukaisesti. Uuden 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on sovellettava turvapaikkavirastosta annetun asetuksen 5 luvussa säädettyä seurantamekanismia. Artikla on velvoittava ja edellyttää kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 32. Artikla on uusi ja koskee valmiussuunnittelua. Artikla velvoittaa jäsenvaltioita laatimaan valmiussuunnitelmat kuullen tarvittavalla tavalla paikallis- ja alueviranomaisia, kansalaisyhteiskunnan organisaatioita ja kansainvälisiä järjestöjä. Valmiussuunnitelmassa tulee kuvata toimenpiteet, joilla varmistetaan hakijoiden asianmukainen vastaanotto tilanteissa, joissa jäsenvaltioon saapuu suuri määrä kansainvälistä suojelua hakevia henkilöitä. Suunnitelman tulee ottaa huomioon myös ilman huoltajaa olevat alaikäiset. Suunnitelmaan on sisällyttävä myös toimenpiteitä, joilla ratkaistaan mahdollisimman nopeasti 20 artiklan 10 kohdan b alakohdassa tarkoitetut tilanteet.

Artiklan 2 kohdan mukaan valmiussuunnitelma on laadittava käyttäen turvapaikkaviraston kehittämää mallia. Suunnitelmassa on otettava huomioon kansalliset erityisolosuhteet. Suunnitelma oli annettava tiedoksi turvapaikkavirastolle viimeistään 12.4.2025. Valmiussuunnitelmaa on tarkasteltava uudelleen tarpeen mukaan olosuhteiden muuttuessa ja vähintään joka kolmas vuosi. Kun suunnitelmaa päivitetään, on se annettava tiedoksi turvapaikkavirastolle. Suunnitelman aktivoinnista on ilmoitettava aina komissiolle ja turvapaikkavirastolle. Kohdan 3 mukaan jäsenvaltion on pyynnöstä toimitettava turvapaikkavirastolle tiedot sen valmiussuunnitelmista. Turvapaikkavirasto avustaa jäsenvaltioita niiden suostumuksella valmiussuunnitelmien laatimisessa ja uudelleentarkastelussa. Artikla edellyttää kansallisen sääntelyn muuttamista.

Artikla 33. Artikla koskee henkilöstöä ja varoja. Artikla on velvoittava. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että viranomaisten ja muiden direktiivin täytäntöönpanosta suoraan vastuussa olevien järjestöjen henkilöstö saa tarvittavan koulutuksen hakijoiden tarpeisiin vastaamiseksi. Aiemman 29 artiklan 1 kohdassa koulutus tuli tarjota sekä mies- että naispuolisten hakijoiden tarpeisiin vastaamiseksi. Uudelleenlaaditussa artiklassa nostetaan eri sukupuolten sijaan esille alaikäisten tarpeisiin vastaaminen. Kohtaa on lisäksi täydennetty siten, että koulutukseen on sisällytettävä turvapaikkaviraston kehittämä eurooppalaisen turvapaikka-alan koulutusohjelman asiaankuuluvat, vastaanotto-olosuhteisiin liittyvät keskeiset osat sekä työkalu, jonka avulla tunnistetaan hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita.

Aiemman 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden oli myönnettävä riittävät varat direktiivin täytäntöönpanemiseksi annetun kansallisen lainsäädännön yhteydessä. Kohtaa on uudessa direktiivissä täsmennetty niin, että jäsenvaltioiden on osoitettava riittävät resurssit direktiivin täytäntöönpanoa varten, mukaan lukien tarvittava henkilöstö, kääntäjä ja tulkit. Jos direktiivin täytäntöönpanoon osallistuu paikallis- ja alueviranomaisia, kansalaisyhteiskunnan organisaatioita tai kansainvälisiä järjestöjä, myös heille on osoitettava tarvittavat resurssit.

Kansallista sääntelyä tulee täsmentää artiklan mukaisesti.

Artiklat 34–38. Artikloissa 34–38 ovat aiemman direktiivin loppusäännökset. Artiklassa 34 säädetään direktiivin soveltamisen seurannasta ja arvioinnista. Artiklassa 35 säädetään direktiiviin saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja artiklassa 36 aiemman direktiivin 2013/33/EU kumoamisesta. Artiklassa 37 säädetään direktiivin voimaantulosta ja artiklassa 38 direktiivin osoittamisesta jäsenvaltioille perussopimuksen mukaisesti.

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Kansainvälisen suojelun tilannekuva ja maahanmuuton olettamat

Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten määrät ovat viime vuosina laskeneet, mikä vastaa myös laajempaa eurooppalaista trendiä. Vuonna 2024 Suomessa jätettiin yhteensä 2 399 ensimmäistä kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta, mikä on 47 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2023. Vuoden 2024 hakemuksista 570 oli myöhempiä hakemuksia, mikä on noin kolmanneksen vähemmän kuin edellisenä vuonna. Vastaanottojärjestelmässä oli elokuussa 2025 kirjoilla noin 4 700 kansainvälistä suojelua hakenutta asiakasta. Heistä 1 970 oli saanut asiaansa lainvoimaisen päätöksen, mutta ei ollut poistunut maasta tai hakenut uudelleen kansainvälistä suojelua. Toisen tai tämän jälkeisen myöhemmän kansainvälisen suojelun hakemuksen jättäneitä oli vastaanottojärjestelmässä 371. Vuoden 2025 aikana kuntaan siirtyneitä kansainvälistä suojelua hakeneita on ollut yhteensä 510.

Maahanmuuttoviraston kesäkuussa 2025 julkaiseman tulevaisuusarvion mukaan turvapaikkahakemusten määrän arvioidaan pysyvän maltillisena, ja tilapäisen suojelun tarve tulee jatkumaan. Vuosina 2025 ja 2026 ensimmäisiä kansainvälisen suojelun hakemuksia tullaan viraston arvion mukaan jättämään 1 500–2 500 vuosittain ja tilapäisen suojelun hakemuksia puolestaan 8 000–12 000 vuosittain. Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tulevia määriä on vaikea arvioida, koska määrä riippuu moninaisista syistä ja muutoksista toimintaympäristössä. Toisaalta hakemusmäärien kasvua rajoittavat Suomen maantieteellinen etäisyys, Schengen-alueen sisätarkastukset ja se, että suurimmat muuttoliikkeet suuntatuvat Suomen sijaan Etelä- ja Keski-Eurooppaan. Maahanmuuttovirasto arvioi turvapaikkahakemusten määrän vuosina 2027–2030 olevan 2 000–4 000 vuosittain.

Vastaanottokeskuksia oli elokuussa 2025 toiminnassa 59, joista laitosmallisia vastaanottokeskuksia oli 24 ja asuntopohjaisia 35. Alaikäisten ryhmäkoteja oli toiminnassa 14. Kolme vastaanottokeskusta on Maahanmuuttoviraston ylläpitämiä. Lisäksi Maahanmuuttovirasto ylläpitää kahta säilöönottoyksikköä. Maahanmuuttovirasto on kilpailuttanut muut toiminnassa olevat vastaanottokeskukset, joista suurinta osaa ylläpitää yksityinen palveluntuottaja. Kaiken kaikkiaan vastaanottojärjestelmässä oli 4.8.2025 yhteensä 19 066 henkilöä, joista suurin osa oli Ukrainan kansalaisia. Kaikista vastaanottojärjestelmän piirissä olevista yli 50 prosenttia majoittui elokuussa 2025 yksityismajoituksessa.

Vastaanottokeskusten asiakkaina olevat lapset ovat joko ilman huoltajaa maahan tulleita alaikäisiä tai perheensä mukana kansainvälistä suojelua hakevia tai tilapäistä suojelua saavia alaikäisiä. Ilman huoltajaa olevat lapset majoitetaan lähtökohtaisesti lapsille tarkoitettuun ryhmäkotiin tai tukiasuntolaan, kun taas mukana hakevat alaikäiset ovat huoltajansa kanssa joko aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksessa tai yksityismajoituksessa. Vuosina 2020–2024 ja vuoden 2025 elokuun alkuun mennessä ilman huoltajaa maahan tulleet lapset jättivät ensimmäisiä kansainvälisen suojelun hakemuksia yhteensä 1 194, kun samana ajanjaksona huoltajansa mukana maahan tulleet lapset jättivät yhteensä 3 150 ensimmäistä hakemusta. Maaliskuussa 2025 vastaanottokeskusten asiakkaista noin 21 prosenttia (yhteensä 4 048 henkilöä) oli alle 18-vuotiaita. Elokuun 2025 puolivälissä ryhmäkodeissa oli kirjoilla 326 ilman huoltajaa olevaa alaikäistä kansainvälisen suojelun hakijaa.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimintaa ylläpitää Joutsenon vastaanottokeskus. Auttamisjärjestelmässä oli vuonna 2024 rekisteröityneenä yhteensä 1 610 ihmiskaupan uhria, joista 279 oli ihmiskaupan uhrien alaikäisiä lapsia. Kaikki auttamisjärjestelmään rekisteröidyt asiakkaat eivät kuitenkaan ole vastaanottopalveluiden piirissä, vaan osalla heistä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa. Vuoden 2025 ensimmäisellä

puoliskolla ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään otettiin 88 uutta asiakasta, joista 39 oli kansainvälisen suojelun hakijoita. He saavat palvelunsa siitä vastaanottokeskuksesta, jonka kirjoilla he ovat.

Tilapäistä suojelua saavien alkuvaiheen vastaanotto järjestetään vastaanottokeskuksissa. Tilapäistä suojelua saava voi hakea kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa ja siirtyä kunnan asiakkaaksi oleskeltuaan Suomessa vähintään vuoden, jollei tilapäistä suojelua saavan kohdalla ennen tätä täyty jokin muu kotikuntalain 4 §:ssä mainituista edellytyksistä. Suomessa tilapäisen suojelun hakemuksia on jätetty vuosien 2022–2024 ja vuoden 2025 ensimmäisen kahdeksan kuukauden aikana yhteensä 85 963. Lähes kaikki hakijoista ovat Ukrainan kansalaisia ja 27 prosenttia alaikäisiä lapsia. Suomessa yhä oleskelevista ukrainalaisista noin 14 000 on vastaanottojärjestelmän piirissä, ja kotikunnan on saanut noin 34 500 ukrainalaista. Noin 5 200 vastaanottojärjestelmän piirissä olevalla ukrainalaisella olisi oikeus hakea kotikuntaa, mutta vaihtelevien syiden takia he eivät ole hakeneet sitä.

3.2 Yleistä paktin säädöksistä

Paktin säädökset ovat vastaanottodirektiiviä lukuun ottamatta suoraan sovellettavia asetuksia. Asetukset sisältävät kuitenkin varsin paljon kansallista liikkumavaraa, joka vaatii kansallisia lainsäädäntömuutoksia. Tässä osiossa keskitytään erityisesti niihin seikkoihin ja kokonaisuuksiin, jotka aiheuttavat tarvetta lainsäädäntömuutoksille kansallisella tasolla, ja joita tällä hallituksen esityksellä ehdotetaan.

3.3 Hallinta-asetus

3.3.1 Velvoitteiden noudattamatta jättämisen seuraukset

Hakijan luvaton liikkuminen jäsenvaltiosta toiseen ei hallinta-asetuksella kumottavan Dublin III -asetuksen mukaan vaikuta hakijan vastaanotto-olosuhteisiin. Hallinta-asetuksen 18 artiklassa sen sijaan säädetään selkeästä oikeudellisesta seurauksesta, joka hakijalle aiheutuu velvoitteiden noudattamatta jättämisestä. Hakijan aineellisista vastaanotto-olosuhteista huolehditaan vastaanottodirektiivin 21 artiklan mukaisesti kokonaisuudessaan vain siinä jäsenvaltiossa, jossa hakijan edellytetään olevan hallinta-asetuksen säännösten mukaan. Jos hakija on toisessa jäsenvaltiossa, huolehditaan ainoastaan perustarpeista. Vastaanotto-olosuhteisiin kohdistuvia seurauksia ja vastaanottolain muutostarpeita käsitellään tarkemmin vastaanottodirektiiviä koskevassa luvussa 3.10.3.

3.3.2 Maksuton oikeudellinen neuvonta ja oikeusapu

Hallinta-asetuksen 21 artikla sisältää Dublin III -asetukseen verrattuna uutta velvoittavaa sääntelyä maksuttomasta oikeudellisesta neuvonnasta vastuuvaltion määrittämistä koskevassa menettelyssä. Hallinta-asetus ei velvoita tarjoamaan hakijoille hallinnollisessa vaiheessa maksutonta oikeusapua, jota tarjotaan tällä hetkellä oikeusapulain (257/2002) nojalla. Oikeudelliseen neuvontaan ja oikeusapuun liittyvä nykytila ja niihin liittyviä lainmuutostarpeita käsitellään tarkemmin menettelyasetusta koskevassa luvussa 3.4.6.

3.3.3 Alaikäisille myönnettävät takeet

Hallinta-asetuksen 23 artiklassa säädetään alaikäisille myönnettävistä takeista, mukaan lukien edustajan nimittämisestä ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle. Tämä edellyttää ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustamista koskevan vastaanottolain sääntelyn muuttamista.

Edustajajärjestelmää ja siihen kohdistuvia vastaanottolain muutostarpeita tarkastellaan vastaanottodirektiiviä koskevassa luvussa 3.10.4.3.

3.3.4 Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteet

Dublin III-asetukseen sisältyy vastuuperusteena kansainvälistä suojelua saavat perheenjäsenet. Perusteen soveltamisalaa laajennetaan hallinta-asetuksen myötä kattamaan myös perheenjäsenet, jotka oleskelevat laillisesti EU:n pitkään oleskelleen oleskeluluvalla; ovat aiemmin oleskelleet kansainvälistä suojelua saavina, mutta myöhemmin saaneet jäsenvaltion kansalaisuuden; ja lapset, jotka ovat syntyneet sen jälkeen, kun perheenjäsen saapui jäsenvaltion alueelle. Hallinta-asetuksen 26 artiklan 2 kohdan mukaan, jos hakijan perheenjäsen oli aiemmin saanut luvan asua jossakin jäsenvaltiossa kansainvälistä suojelua saavana henkilönä, mutta hänestä on myöhemmin tullut jonkin jäsenvaltion kansalainen, kyseinen jäsenvaltio on vastuussa hakemuksen käsittelystä edellyttäen, että asianomaiset henkilöt ovat ilmoittaneet kirjallisesti sitä haluavansa. Henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa säädetyn lain, jäljempänä *mahtilaki*, 15 §:ssä säädetään, että henkilön niin sanotut perustiedot tulee poistaa järjestelmästä kymmenen vuoden kuluttua kansalaisuuden saamisesta tai kuolemasta tai siitä, kun häneen liittyvien asioiden tiedot on poistettu. Muut tiedot poistetaan, kun oleskeluoikeuden päättymisestä tai viimeisimmän vireillä olleen asian viimeisestä tiedon merkitsemisestä on kulunut viisi vuotta. Myös menettelyasetuksen 72 artiklassa säädetään tiettyjen tietojen säilytysajasta. Kansalaisuuden saamista edeltävän oleskelulupaperusteen selvittämiseksi tietoja saatetaan tarvita myöhemminkin. Ulkomaalaisasioiden käsittelyjärjestelmän (jäljempänä *UMA-järjestelmä* nykyisen toteutusmallin mukaan) aktiivikannasta mahtilain 15 §:n nojalla poistetut tiedot arkistoidaan UMA-järjestelmän arkistokantaan. Tiedot voidaan tarkistaa arkistosta, jos se on välttämätöntä kyseisen vastuunmäärittämisperusteen soveltamisessa, eikä lainmuutostarpeita ole.

Hallinta-asetuksen 30 artiklaan on lisätty uutena vastuuperusteena hakijan jäsenvaltioon sijoittautuneessa oppilaitoksessa suorittama tutkinto tai pätevyys. Vastuu edellyttää, että hakemus rekisteröidään alle kuuden vuoden kuluttua tutkinto- tai pätevyystodistuksen myöntämisestä. Asetuksen 2 artiklan 15 ja 16 kohdissa tarkennetaan, millaiset tutkinnot, pätevyydet ja oppilaitokset täyttävät edellytykset. Koulutusohjelman tulee vastata vähintään kansainvälisen koulutusluokituksen tasoa 2. Säännöksessä mainitulla kansainvälisellä koulutusluokituksella tarkoitetaan International Standard Classification of Education:ia (ISCED). Lähtökohtana soveltuvan tutkinnon tai pätevyyden määrittämiseksi on ISCED-luokitus eli koulutuksen tulee olla osa Suomen koulutusjärjestelmää. Oppilaitoksen tulee olla hyväksytty kansallisen lainsäädännön tai hallinnollisen käytännön mukaisesti läpinäkyvien kriteerien perusteella. Läpinäkyvillä kriteereillä viitataan Suomen kontekstissa oppilaitoksille myönnettävään järjestämislupaan. Maahanmuuttoviraston tulee vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyn yhteydessä varmistaa, onko hakija saanut pätevyyden tai suorittanut Suomessa tutkinnon. Tiedonsaanti on mahdollista Opetushallituksen ylläpitämästä valtakunnallisesta tietovarannosta tai suoraan oppilaitokselta mahtilain 13 §:n 1 momentin nojalla, eikä lainmuutostarpeita ole.

3.3.5 Siirtopäätös

Dublin III-asetuksen mukaisen siirron yhteydessä tehdään ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla käännyttämispäätös. Maahanmuuttovirasto vastaa ulkomaalaislain 152 §:n nojalla päätöksen tekemisestä ja poliisi ja rajatarkastusviranomainen 151 §:n nojalla sen täytäntöönpanosta. Ulkomaalaislakia on tarkoitus muuttaa maasta poistamista koskevassa lainsäädäntöhankkeessa siten, että käännyttämispäätöksen sijaan tehtäisiin jatkossa siirtopäätös.

Siirtopäätöksen tekemisestä vastaisi Maahanmuuttovirasto ja sen täytäntöönpanosta poliisi ja rajatarkastusviranomainen.

Käännyttämispäätöksen täytäntöönpanokelpoisuudesta säädetään ulkomaalaislain 200 a §:ssä. Siirtopäätös on tarkoitus erottaa käännyttämispäätöksestä, minkä seurauksena sen täytäntöönpanokelpoisuudesta on tarpeen säätää erikseen tässä esityksessä ehdotettavalla tavalla.

Siirron yhteydessä tehdään ulkomaalaislain nojalla päätös kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkimatta jättämisestä. Ulkomaalaislain 103 §:n 2 kohdan mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan jättää tutkimatta, jos hakija voidaan lähettää toiseen valtioon, joka vastuuvaltion määrittämisestä annetun asetuksen mukaan on vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Ulkomaalaislain säännös ei perustu Dublin III -asetukseen, eikä sen korvaava hallinta-asetus myöskään sisällä säännöksiä tutkimatta jättämisestä. Kansallista lainsäädäntöä on tarpeen muuttaa tältä osin. Päätöksiä tutkimatta jättämisestä ei jatkossa tehtäisi siirron yhteydessä. Tutkittavaksi ottaminen ja tutkimatta jättäminen ovat osa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaa menettelyä, josta säädetään menettelydirektiivissä ja sen korvaavassa menettelyasetuksessa. Tutkimatta jättämiseen liittyviä lainmuutostarpeita käsitellään menettelyasetuksen osalta kohdassa 3.4.14.

3.3.6 Muutoksenhaku

Oikeussuojakeinoja koskevan hallinta-asetuksen 43 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä siirtopäätöksen tiedoksi antamista seuraavasta vähintään yhden viikon mutta enintään kolmen viikon määräajasta, jonka aikana asianomainen henkilö voi käyttää oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Valitusaika kaikissa ulkomaalaislain nojalla tehdyissä päätöksissä määräytyy oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 13 §:n 2 momentin mukaisesti. Valitusaika on siis 30 päivää päätöksen tiedoksisaannista, mikä ylittää hallinta-asetuksessa säädetyn enimmäismääräajan. Hallinta-asetuksen 43 artiklan 2 kohta edellyttää näin ollen uutta kansallista sääntelyä, jota ehdotetaan tässä esityksessä.

Hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan mukaan tuomioistuimen on tehtävä päätös siirtopäätöksen lykkäämisestä kuukauden kuluessa täytäntöönpanokieltohakemuksen tekemisestä. Ulkomaalaislain 199 §:n 4 momentin mukaan täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevaa hakemusta koskeva päätös on tehtävä seitsemän päivän kuluessa. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää. Hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan 4 alakohdan mukaan, jos lykkäävä vaikutus myönnetään, tuomioistuimen on pyrittävä antamaan kuukauden kuluessa lykkäävän vaikutuksen myöntämispäätöksestä ratkaisu muutoksenhaun tai uudelleenkäsittelyn pääasiassa. Tällä hetkellä tuomioistuimille ei ole kansallisessa lainsäädännössä säädetty määräaikaa valituksen ratkaisemiselle. Hallinta-asetuksen määräajat ovat suoraan sovellettavia, eivätkä näin ollen edellytä lainmuutosta. Toisin kuin Dublin III -asetuksessa, hallinta-asetuksen 43 artiklassa rajoitetaan oikeussuojakeinojen laajuutta koskemaan ainoastaan artiklan 1 kohdan toisen alakohdan a-c alakohtien mukaisten seikkojen arvioimista. Muutoksenhakuoikeus ei koske ainoastaan siirtopäätöksiä, vaan artiklan 1 kohdan toisen alakohdan c alakohdan mukaisesti valitus voi tietyissä tilanteissa koskea myös vastausta vastaanottopyyntöön. Edellä mainittu ei kuitenkaan muuta nykytilaa, koska EUT:n tuomion C-19/21 johdosta muutoksenhakuoikeus on aiemminkin ulottunut 43 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan c alakohdan tarkoittamiin tilanteisiin.

3.3.7 Säilöönotto ja pakenemisen vaara

Hallinta-asetuksen säilöönottoa koskevat säännökset määräaikoineen ovat suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä, kuten Dublin III -asetuksessa. Ulkomaalaislain säilöönottoa koskevaa sääntelyä on tarkoitus tarkentaa maasta poistamista koskevassa lainsäädäntöhankkeessa. Hankkeessa on myös tarkoitus selventää, että säilöönottoa lievempiä turvaamistoimia voidaan soveltaa siirtopäätösten yhteydessä. Hallinta-asetukseen ei sisälly säännöksiä lievemmistä turvaamistoimista.

Jäsenvaltiot voivat hallinta-asetuksen 44 artiklan 2 kohdan mukaan ottaa asianomaisen henkilön säilöön asetuksen mukaisten siirtomenettelyjen varmistamiseksi, jos on olemassa pakenemisen vaara. ’Pakenemisen vaara’ määritellään 2 artiklan 18 kohdassa, jossa myös edellytetään, että kriteereistä säädetään kansallisessa lainsäädännössä. Pakenemisen vaaran kriteereistä on säädetty 6.5.2025 voimaan tulleessa ulkomaalaislain 121 a §:ssä (147/2025) eikä tarvetta lainmuutokselle ole.

3.3.8 Turvallisuuden kannalta merkityksellisten tietojen vaihto

Toisin kuin Dublin III-asetuksessa, hallinta-asetuksen 49 artiklassa säädetään erikseen turvallisuuden kannalta merkityksellisten tietojen vaihdosta sovellettaessa 41 artiklaa. Hallinta-asetuksen 41 artiklassa säädetään takaisinottoilmoituksen esittämisestä tilanteissa, joissa vastuussa oleva jäsenvaltio on lähtökohtaisesti jo määritetty. Siirron toteuttavan jäsenvaltion lainvalvontaviranomaisten tai muiden toimivaltaisten viranomaisten on jaettava tiedot asianmukaisten kanavien kautta vastuussa olevalle jäsenvaltiolle henkilöstä, jonka voidaan perustellusta syystä katsoa olevan vaaraksi jonkin jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle. Rikoksen ennalta estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä toimivaltaisia viranomaisia ovat poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos, suojelupoliisi ja Puolustusvoimat. Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyjen yhteydessä toimivaltaisista viranomaisista poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos ja suojelupoliisi käytännössä ilmoittavat turvallisuuden kannalta merkityksellisistä tiedoista vastuussa olevalle jäsenvaltiolle.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta annettua lakia (806/2024) sovelletaan rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa, jollei muussa Euroopan unionin lainsäädännössä nimenomaisesti säädetä toisin. Laki sisältää poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tiedonluovutusta koskevaa sääntelyä toisen jäsenvaltion toimivaltaisille viranomaisille. Lailla on pantu täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta annettu direktiivi (EU) 2023/977 (jäljempänä *tietojenvaihtodirektiivi*), eivätkä suojelupoliisi tai Puolustusvoimat kuulu tietojenvaihtodirektiivin soveltamisalaan (HE 139/2024 vp). Lain 10 §:ssä säädetään tietojen oma-aloitteisesta luovuttamisesta. Pykälän 2 momentti edellyttää oma-aloitteista saatavilla olevien tietojen luovuttamista muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille tilanteissa, joissa voidaan olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä kyseisille jäsenvaltioille vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten. Lain 2 §:n 4 kohdassa on määritelty, mitä tarkoitetaan *vakavalla rikoksella*. Lain 10 §:n 1 momentissa säädetään toimivaltaisen viranomaisen oikeudesta luovuttaa tietoa oma-aloitteisesti, jos voidaan perustellusti olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla välttämättömiä kyseisille muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta annetun lain 15 §:n mukaan ”toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten on käytettävä tietojenvaihtodirektiivin 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua Europolin suojatun tiedonvaihdon verkkosovellusta (SIENA-sovellus), kun ne lähettävät tietopyyntöjä tai toimittavat tietoja pyynnöstä tai omasta aloitteestaan tämän lain 2 tai 3 luvun nojalla.” Toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset voivat poiketa SIENA-sovelluksen käyttämisestä lain 15 §:n 2 momentissa tyhjentävästi ilmoitetuin poikkeuksin. Europolin SIENA-sovellus on turvallinen viestinvälitysjärjestelmä, joka mahdollistaa rikostutkinnassa ja -tiedustelussa tarvittavan tiedonvaihdon Europolin, sen jäsenmaiden ja yhteistyökumppanien välillä. Lain 15 § tulee voimaan 1.6.2027. Siihen asti tietojen vaihtoon voidaan käyttää myös muita viestintäkanavia. Schengen-tietojärjestelmään (SIS) laadittavissa kuulutuksissa ja kuulutuksiin liittyvässä lisätietojenvaihdossa SIRENE-toimistojen välillä Schengenin sopimukseen liittyneiden jäsenmaiden ja neljän assosioituneen maan välisessä yhteistyössä käytetään kuulutusten käsittelyyn laadittua asiankäsittelyjärjestelmää, niin kutsuttua SIRENE-kanavaa. Lain 15 §:n voimaantulon myötä tietojenvaihto tapahtuu yksinomaan SIENA-sovelluksen välityksellä.

Suojelupoliisin osalta henkilötietojen luovuttamisesta kansainvälisessä yhteistyössä säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa. Tietoja voidaan luovuttaa kansainvälisiin tietojärjestelmiin salassapitosäännösten estämättä 26–29 §:n mukaisesti (51 § 3 mom.). Lain 51 §:n 1 momentin mukaan suojelupoliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa henkilötietoja ulkomaan turvallisuus- ja tiedustelupalvelulle sekä ulkomaan viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu kansallisen turvallisuuden suojaaminen, oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen sekä kansainväliselle rikospoliisijärjestölle (Interpol) ja Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastolle (Europol), jos luovuttaminen on välttämätöntä suojelupoliisin tehtävän suorittamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan suojelupoliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja mainitussa momentissa tarkoitetuille tahoille myös, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten ulkomaisten viranomaisten tehtävien suorittamiseksi. Tietoja voidaan luovuttaa kansainvälisiin tietojärjestelmiin salassapitosäännösten estämättä 26–29 §:n mukaisesti (51 § 3 mom.).

Tiedonluovutukseen ja tietojen käsittelyyn liittyvään kansalliseen lainsäädäntöön ei edellä kuvatun perusteella tarvita lainmuutosta hallinta-asetuksen 49 artiklan edellytysten täyttämiseksi.

3.3.9 Toimivaltaiset viranomaiset

Hallinta-asetuksen 52 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle asetuksen mukaisten velvoitteiden täyttämisestä vastaavat toimivaltaiset viranomaiset. Maahanmuuttoviraston toimivallasta Dublin III-asetuksen mukaisten velvoitteiden täyttämisessä säädetään ulkomaalaislain 116 §:n 1 momentin 3 kohdassa. Hallinta-asetus aiheuttaa tarpeen muuttaa ulkomaalaislain toimivaltasääntelyä siten, että se kattaa 52 artiklan 1 kohdassa kuvatut tehtävät sisältäen soveltuvin osin myös yhteisvastuuseen liittyvät kokonaan uudet tehtävät.

3.3.10 Yhteisvastuu

Yhteisvastuu on Euroopan unionin toimivallasta annetun sopimuksen 80 artiklassa vahvistettu EU:n perusperiaate. Hallinta-asetuksen säännökset yhteisvastuusta ovat kokonaan uutta, suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä. Asetuksella otetaan käyttöön pysyvä ja oikeudellisesti sitova yhteisvastuumekanismi. Jäsenvaltioiden on 13 artiklan mukaan annettava neuvoston

koolle kutsumassa EU:n korkean tason yhteisvastuufoorumissa sitoumuksensa vuotuiseen yhteisvastuureserviin, joka hyväksytään 57 artiklan nojalla kunkin vuoden loppuun mennessä neuvoston täytäntöönpanosäädöksellä määräenemmistöllä. Täydentävien yhteisvastuutarjousten antaminen voi olla tarpeen asetuksen 13 artiklan 4 kohdan nojalla.

Perustuslain 93 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto vastaa Euroopan unionissa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä, jollei päätös vaadi eduskunnan hyväksymistä. Selkeyden varmistamiseksi yhteisvastuusitoumusmenettelyn kansallisesta toimeenpanosta on tarpeen säätää perustuslakia tarkemmin laissa.

Jäsenvaltioilla on oltava sisäiset menettelyt yhteisvastuusitoumuksista päättämiseksi. Ulkomaalaislainsäädännöstä ei löydy soveltuvaa lainsäännöstä.

Muuttoliikepaineen alaiset jäsenvaltiot voivat saada tukea yhteisvastuureservistä sisäisinä siirtoina, rahoitusosuuksina tai vaihtoehtoisina yhteisvastuutoimina. Yhteisvastuureservin hyödyntäminen edellyttää ilmoitusta aikomuksesta komissiolle ja neuvostolle hallinta-asetuksen 58 mukaisessa tilanteessa, jossa jäsenvaltio on jo määritetty komission päätöksellä muuttoliikepaineen alaisena olevaksi. Asetuksen 59 artiklan mukaisessa tilanteessa, jossa jäsenvaltiota ei ole määritetty muuttoliikepaineen alaisena olevaksi mutta se katsoo olevansa muuttoliikepaineen alaisena, jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle tarpeestaan hyödyntää vuotuista yhteisvastuureserviä ja tiedotettava asiasta neuvostolle. Sekä muuttoliikepaineen alaiset jäsenvaltiot että jäsenvaltiot, joissa on merkittävä muuttoliiketilanne, voivat pyynnöstä saada sitoumustensa mukaisista yhteisvastuutarjouksista täyden tai osittaisen vähennyksen. Hallinta-asetuksen 61 artiklassa säädetään menettelystä tilanteissa, joissa jäsenvaltio on muuttoliikepaineen alaisena oleva, ja 62 artiklassa menettelystä merkittävissä muuttoliiketilanteissa.

Kansallisella tasolla on tarpeen säätää menettelystä ja toimivallasta, joka liittyy yhteisvastuureservin hyödyntämistä ja yhteisvastuutarjousten vähentämistä koskevien ilmoitusten ja pyyntöjen esittämiseen.

Hallinta-asetuksen 13 artiklassa säädetään EU:n korkean tason yhteisvastuufoorumista ja 14 artiklassa EU:n teknisen tason yhteisvastuufoorumista, jotka perustetaan yhteisvastuuta varten. Jäsenvaltioiden on oltava edustettuina korkean tason foorumissa asianmukaisella vastuun ja päätöksentekovallan tasolla, jotta foorumi voi hoitaa sille annetut tehtävät. Vastaavasti jäsenvaltioiden viranomaisten edustajien on edustettava riittävän korkeaa hierarkian tasoa, jotta teknisen tason foorumi voi hoitaa sille annetut tehtävät. Teknisen tason foorumi kokoontuu säännöllisesti ja niin usein kuin on tarpeen, järjestääkseen yhteisvastuumekanismin operatiivisen toimeenpanon jäsenvaltioiden välillä ja vastatakseen yhteisvastuutarpeisiin yksilöidyillä tarjouksilla. Ottaen huomioon hallinta-asetuksen asettamat kelpoisuusedellytykset foorumiin osallistuville ja foorumien tehtävät, korkean tason foorumiin osallistuisi lähtökohtaisesti sisäministeriön edustaja ja teknisen tason foorumiin Maahanmuuttoviraston edustaja.

3.4 Menettelyasetus

3.4.1 Kansallinen menettelyasetuksen kanssa päällekkäinen lainsäädäntö

Ulkomaalaislain säännökset kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevasta menettelystä perustuvat menettelydirektiiviin. Osa sääntelystä tulee suoraan yleislaeista, kuten hallintolaista (434/2003) ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetusta laista. Suuri osa

menettelyasetuksen säännöksistä on suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, joten osa sen vaatimista kansallisista lainsäädäntömuutoksista on päällekkäisen kansallisen lainsäädännön kumoamista tai viittausten muuttamista asetukseen. Pääosin tällaiset muutokset kohdistuvat ulkomaalaislakiin. Kumottaviin säännöksiin kuuluvat esimerkiksi hakemuksen tutkinnan periaatteisiin liittyvät säännökset, tutkintamenettelyn enimmäiskestot, suurin osa puhutteluja koskevista säännöksistä ja nopeutettu menettely.

3.4.2 Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn soveltamisala

Ulkomaalaislain 94 §:n 1 momentti koskee turvapaikkamenettelyn, jota menettelyasetuksessa kutsutaan kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaksi menettelyksi, soveltamisalaa. Säännöksen mukaan turvapaikkamenettelyssä käsitellään Suomen rajalla tai alueella viranomaiselle esitetty hakemus, jonka perusteena on tarve saada kansainvälistä suojelua. Säännöksellä laajennetaan menettelydirektiivin soveltamisalaa, joka on rajattu kolmannen maan kansalaisten ja kansalaisuudettomien esittämiin kansainvälistä suojelua koskeviin pyyntöihin. Ulkomaalaislain 94 §:n soveltamisala on mahdollistanut myös Euroopan unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittelyn samassa menettelyssä kolmannen maan kansalaisten ja kansalaisuudettomien hakijoiden kanssa. Menettelyasetuksessa, kuten ei myöskään menettelydirektiivissä, säädetä unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevista hakemuksista. Menettely niiden tutkimiseen on jätetty kansallisesti päätettäväksi. Ulkomaalaislain laajennettua soveltamisalaa ei ehdoteta muutettavaksi, jotta vähäiset unionin kansalaisten hakemukset voidaan käsitellä samassa menettelyssä mahdollistaen näin viranomaisten tehokkuuden eri menettelyjen läpiviemisessä. Unionin kansalaisten hakemusten käsittelyyn ehdotetaan kuitenkin muita muutoksia (ks. 3.4.18).

3.4.3 Toimivaltaiset viranomaiset ja menettelyn alkuvaiheet

Ulkomaalaislain 95 §:n mukaan turvapaikkahakemus on jätettävä poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle pääsääntöisesti maahan saavuttaessa tai mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen. Pääsääntöön on säädetty joitakin poikkeuksia. Viranomaisten on rekisteröitävä hakemus viipymättä. Turvapaikkahakemuksen vastaanottamiseen liittyy asian avaaminen sekä hakemusta ja hakijaa koskevien perustietojen kirjaaminen tietojärjestelmiin.

Ottaessaan vastaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen poliisi tai rajatarkastusviranomainen suorittaa turvapaikka-asian avaamisen kirjaamalla asiasta turvapaikka-asiaa koskevan S-ilmoituksen poliisiasiain tietojärjestelmään (jäljempänä *Patja-järjestelmä*). S-ilmoitukseen kirjatut henkilö- ja asianosaisuustiedot siirtyvät teknisen käyttöyhteyden välityksellä suoraan sähköiseen ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään. UMA-järjestelmän turvapaikkailmoitukseen kirjataan vähintään hakijan henkilötiedot, hakijan kielitaito, turvapaikka-asian tiedot (mukaan lukien rajanylityspaikka), välittömästi ilmoitettu turvapaikkahakemuksen peruste ja tieto siitä, onko hakija tullut Dublin-palautuksena. Lisäksi ilmoitukseen kirjataan hakijan matkustusasiakirjatiedot ja henkilöllisyysasiakirjatiedot sekä tieto, onko asiakirjojen aitoutta tarkistettu, kansainvälisen suojelun tiedot, perhesuhdetiedot samaan aikaan kansainvälistä suojelua hakevista perheenjäsenistä sekä perustiedot hakijan matkareitistä sekä mahdollisesta viisumista ja oleskeluluvasta. Hakijalta otetaan ulkomaalaislain edellyttämät biometriset tunnisteet (sormenjäljet), jotka tallennetaan UMA-järjestelmään. Sormenjäljet tallennetaan myös Eurodac-järjestelmään, josta selvitetään samalla mahdolliset muihin jäsenvaltioihin jätetyt turvapaikkahakemukset. Hakemusta rekisteröitäessä tehdään tarkastuksia myös useisiin muihin tietojärjestelmiin.

Hakemus katsotaan jätetyksi, kun rekisteröivä viranomainen vahvistaa hakemuksen ja se siirtyy UMA-järjestelmän kautta Maahanmuuttoviraston käsiteltäväksi. Ulkomaalaislaissa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekemistä, rekisteröintiä ja jättämistä ei ole eritelty yhtä selkeästi kuin menettelyasetuksessa, minkä vuoksi asetus aiheuttaa lainsäädäntömuutoksia menettelyn alkuvaiheen osalta. Käytännössä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekeminen, rekisteröinti ja jättäminen eivät voi vastaisuudessa pääsääntöisesti tapahtua samalla kertaa, sillä menettelyasetuksen 8 artiklan 2 kohdan d alakohta velvoittaa jäsenmaita tarjoamaan maksutonta oikeudellista neuvontaa hakemuksen jättämistä varten. Lisäksi asetus velvoittaa jäsenmaita säätämään toimivaltaisista viranomaisista kansainvälistä suojelua koskevassa hakemusprosessissa.

3.4.4 Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittaisessa maahantulotilanteessa

Ulkomaalaislain 133 §:n mahdollistaa maahantulijoiden rekisteröinnin laajamittaisen maahantulon tilanteessa niin sanotussa järjestelykeskuksessa. Menettelyä voidaan käyttää, jos maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mahdollista. Tässä tapauksessa valtioneuvosto päättää kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 3 §:ssä tarkoitetun järjestelykeskuksen käyttämisestä. Valtioneuvoston päätös tehdään määräajaksi, mutta enintään kuitenkin kolmeksi kuukaudeksi. Järjestelykeskukseen voidaan kansainvälisen suojelun hakijoiden lisäksi ohjata myös muut maahantulijat. Järjestelykeskuksessa poliisi tai rajatarkastusviranomainen taikka niiden valvonnassa sisäasianministeriön tehtävään määräämä virkamies saa rekisteröinnin yhteydessä ottaa maahantulijasta 131 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilötuntomerkit. Järjestelykeskuksen tarkoituksena on, että maahantulijan liikkumista voidaan rajoittaa ja hän on rekisteröinnin aikana velvoitettu oleskelemaan keskuksessa, ellei hänen terveydentilaansa liittyvä tai muu henkilökohtainen syy estä tätä. Rekisteröinti on suoritettava viipymättä, ja majoitus järjestelykeskuksessa on tarkoitettu lyhytaikaiseksi. Järjestelykeskuksessa majoittuvalle annetaan hyödykkeitä välttämätöntä toimeentuloa varten. Uuden seulontaa koskevan EU-lainsäädännön myötä järjestelykeskusta ei olisi voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti enää mahdollista kaikissa laajamittaisen maahantulotilanteissa perustaa, eikä sille myöskään olisi enää samalla tavalla tarvetta. Näin ollen kansallisesta lainsäädännöstä ehdotetaan kumottavan järjestelykeskuksia koskevat säännökset.

3.4.5 Oikeus jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi

Ulkomaalaislaissa menettelyasetuksen tarkoittama oikeus oleskella tietyn jäsenvaltion alueella on sidottu maastapoistamispäätökseen. Ainoat poikkeukset oikeuteen oleskella maassa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajan liittyvät myöhempien hakemusten tiettyihin tilanteisiin, joiden kohdalla on erikseen säädetty siitä, että aiempi maastapoistamispäätös voi olla täytäntöönpantavissa hakemuksen tutkinnan ollessa kesken. Ulkomaalaislain 200 a §:n 5–7 momentissa säädetään näistä myöhempiin hakemuksiin liittyvistä täytäntöönpanosäännöksistä. Kyseisen pykälän 5 momentin mukaan toisen tai tätä myöhemmän hakemuksen jättäminen ei estä aikaisempaan myöhempään hakemukseen muun kuin 95 b §:n nojalla tehdyn lainvoimaisen käännyttämis- tai karkottamispäätöksen täytäntöönpanoa. Pykälän 6 momentin mukaan, jos hakija peruuttaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksensa, myöhempi hakemus ei estä aikaisemman hakemuksen johdosta annetun lainvoimaisen käännyttämis- tai karkottamispäätöksen täytäntöönpanoa. Lisäksi 7 momentissa säädetään, että ensimmäinen myöhempi hakemus, joka ei täytä tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, ei estä aikaisemman hakemuksen nojalla tehdyn lainvoimaisen käännyttämis- tai karkottamispäätöksen täytäntöönpanoa, jos myöhemmän hakemuksen tarkoituksena on vain tämän päätöksen välittömän täytäntöönpanon estäminen tai

viivyttäminen. Menettelyasetuksen soveltaminen vaatii ulkomaalaislain systematiikan muutosta sen osalta, että hakijalla oleva oikeus oleskella jäsenvaltion alueella sidotaan maastapoistamispäätöksen sijaan kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen tehtävään päätökseen. Oikeudesta jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi säädetään menettelyasetuksen 10 artiklassa ja muutoksenhaun lykkäävästä vaikutuksesta 68 artiklassa.

Menettelyasetuksen 10 artiklan 3 kohdan mukaan hakijalla ei ole oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle hallinnollisen menettelyn ajaksi, jos henkilö on luovutettava toiseen jäsenvaltioon eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2002/584/OSA mukaisesti annetusta eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä johtuvien velvoitteiden mukaisesti. Tältä osin jäsenvaltioilla ei ole asetuksen mukaan luovuttamisen suhteen harkintavaltaa. Hakija on luovutettava, jos luovuttamismenettelyssä näin päätetään, vaikka kansainvälistä suojelua koskeva hallinnollinen menettely olisi kesken. Säännös on suoraan sovellettavaa EU-oikeutta. Mainittu puitepäätös on pantu kansallisesti täytäntöön rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetulla lailla (1286/2003).

Menettelyasetuksen 10 artiklan 4 kohdan mukaisissa tilanteissa jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksen oikeuteen jäädä Suomen alueelle hallinnollisen menettelyn ajaksi. Voimassa oleva ulkomaalaislaki ei sisällä 10 artiklan 4 kohdan b tai c kohdan mukaista sääntelyä. Nykyisin vireillä oleva kansainvälisen suojelun hakemus on käytännössä estänyt tai vähintään viivyttänyt ulkomaalaisen luovuttamista tai siirtoa koskevan menettelyn etenemisen siksi aikaa, kun kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen on tehty lainvoimainen päätös. Tämä on voinut asiasta riippuen kestää useista kuukausista jopa useaan vuoteen, joka on viivyttänyt rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaa menettelyä. Tuomitun siirtoa koskevissa menettelyissä vastaavaa haastetta menettelyn viivästymisestä ei ole toistaiseksi tunnistettu. Ei voida kuitenkaan pitää täysin poissuljettuna sitä, että myös tuomittujen siirtojen näkökulmasta vastaavia haasteita voisi tulevaisuudessa esiintyä, esimerkiksi niin sanottujen tahdonvastaisten siirtojen yhteydessä.

Menettelyasetuksen 10 artiklaan sisältyvän liikkumavaran käyttöönotto edellyttää ulkomaalaislain muutoksia.

3.4.6 Oikeusapu ja yleinen oikeudellinen neuvonta

Ulkomaalaisen oikeudesta saada oikeusapua säädetään oikeusapulaissa. Ulkomaalaislain 9 §:n 3 momentin mukaan käsitellessään ulkomaalaislaissa tarkoitettua asiaa tuomioistuin voi myöntää ulkomaalaiselle oikeusapua edellyttämättä selvitystä hakijan taloudellisesta asemasta. Oikeusapulain 2 §:n 2 momentin mukaan oikeusapua annetaan henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa tai koti- tai asuinpaikkaa toisessa Euroopan unionin jäsenvaltioissa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa, jos henkilön asia käsitellään Suomen tuomioistuimessa, tai jos oikeusapuun on erityistä syytä. Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista, siten kuin oikeusapulaissa säädetään.

Oikeusapua antaa oikeusapulain 8 §:n perusteella pääsääntöisesti julkinen oikeusavustaja, kun kyse on hallintovaiheesta eli turvapaikkahakemuksen jättämisestä ja käsittelystä Maahanmuuttovirastossa. Oikeusavun hakija voidaan ohjata yksityisen avustajan puoleen jo hallintovaiheessa, jos siihen on laissa säädetty peruste. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja. Oikeusapulain 9 §:n 2 momentin mukaan avustaja voidaan vaihtaa oikeusavun saajan tai avustajan perustellusta pyynnöstä tai pätevästä syystä.

Menettelydirektiivissä säädetään kansainvälistä suojelua hakeville julkisin varoin annettavan oikeusavun vähimmäistaso. Ensimmäiseen päätökseen liittyvissä menettelyissä eli hallintovaiheessa on direktiivin 19 artiklan mukaan varmistettava, että hakijoille tarjotaan pyynnöstä ja maksutta oikeudellisia sekä menettelyä koskevia tietoja hakijan henkilökohtainen tilanne huomioon ottaen. Direktiivin 20 artiklan mukaan 19 artiklaa ei sovelleta, jos hakijalle annetaan maksutonta oikeusapua ensimmäiseen päätökseen liittyvässä menettelyssä. Suomessa kansainvälistä suojelua hakevilla on oikeus julkisin varoin annettavaan oikeusapuun sekä hallintoasian käsittelyssä, että tuomioistuinvaiheessa. Menettelyasetuksessa tai hallinta-asetuksessa ei edellytetä maksuttoman oikeusavun tai oikeudellisen edustuksen tarjoamista hallinnollisessa vaiheessa, vaan tähän jää kansallista liikkumavaraa (menettelyasetus 15 artikla, hallinta-asetus 43 artikla).

Menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan mukaan asianosaisjulkisuutta voidaan rajoittaa kansallisen lainsäädännön mukaisesti, jos tietojen tai lähteiden paljastaminen vaarantaisi esimerkiksi kansallisen turvallisuuden. Tällöin määrittävän viranomaisen on annettava tuomioistuimille mahdollisuus tutustua tällaisiin tietoihin tai lähteisiin muutoksenhakumenettelyssä ja varmistettava, että hakijan oikeutta puolustukseen kunnioitetaan. Hakijan puolustautumisoikeuksien varmistamiseksi jäsenvaltioiden on annettava oikeudellisen neuvonantajan, joka toimii hakijan oikeudellisena edustajana ja josta on tehty turvallisuusselvitys, tutustua tällaisiin tietoihin tai lähteisiin siltä osin kuin tiedot ovat hakemuksen tutkinnan tai kansainvälisen suojelun poistamista koskevan päätöksen tekemisen kannalta merkityksellisiä.

Voimassa olevan menettelydirektiivin 23 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan sanamuoto poikkeaa menettelyasetuksen vastaavasta sääntelystä. Direktiivin mukaan jäsenvaltiot voivat erityisesti antaa asianomaisen henkilön neuvonantajan, josta on tehty turvallisuusselvitys, tutustua asiakirja-aineistoon sisältyviin tietoihin tai niiden lähteisiin siltä osin kuin tiedot ovat hakemuksen tutkinnan tai kansainvälisen suojelun poistamista koskevan päätöksen tekemisen kannalta merkityksellisiä. Direktiivissä ei täsmennetä, miten jäsenvaltioiden on taattava asianomaisen puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen silloin, kun oikeutta tutustua asiakirjoihin rajoitetaan kyseisen direktiivin 23 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan nojalla. Direktiivin säännöksen sanamuodosta ilmenee, että kyseisessä säännöksessä mainitun menettelyn käyttöönotto ei ole ainoa mahdollisuus turvata hakijan oikeutta puolustukseen, eikä niillä ole velvollisuutta ottaa käyttöön tällaista menettelyä (EUT C-159/21 kohdat 42–43).

Asetuksen 18 artiklan 2 kohdan 2 alakohdan sanamuoto on direktiiviä velvoittavampi ja se edellyttää, että osana hakijan puolustautumisoikeuksien turvaamista jäsenvaltioiden on annettava hakijan turvallisuusselvitytetyn oikeudellisen neuvonantajan, joka toimii hakijan edustajana, tutustua hakemuksen tutkinnan tai kansainvälisen suojelun poistamista koskevan päätöksen tekemisen kannalta merkityksellisiin tietoihin. Menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan b alakohta vastaa muilta osin aineelliselta sisällöltään ja sääntelytavoitteeltaan menettelydirektiivin 23 artiklan 1 kohdan b alakohtaa, jota unionin tuomioistuin tulkitsi asiassa C-159/21 ja C-431/24 antamissaan tuomioissa. Asetuksenkaan säännöksessä ei tarkenneta, mitä tietoja tai lähteitä oikeudelliselle edustajalle tulee luovuttaa.

Niissä tilanteissa, joissa hakijan katsotaan vaarantavan kansallista turvallisuutta, voi kielteinen kansainvälistä suojelua koskeva päätös perustua suojelupoliisin lausuntoon. Asianosaisjulkisuutta rajataan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) (jäljempänä *julkisuuslaki*) 11 §:n 2 mom. 1 kohdan perusteella. Näin ollen menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan vaatimus siitä, että asianosaisjulkisuuden rajoittamisen tulee perustua kansalliseen lainsäädäntöön, täyttyy. Suojelupoliisin lausunto rakentuu asianosaisjulkisesta lausunto-osasta (TL III) ja asianosaiselta salassa pidettävästä perusteluosasta (TL II), joka

sisältää lausunnon perustelut. Lausunnon perusteluosio ja lausunnon laatimisessa käytetty taustamateriaali ovat julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 9 kohdassa tarkoitettuja valtion turvallisuuden ylläpitämistä koskevia suojelupoliisin asiakirjoja. Hakijalle ja tämän edustajalle kerrotaan lausunto-osan sisältö ja hakijaa kuullaan asiasta hallintolain mukaisesti. Tuomioistuimille kerrotaan lausunnon sisältö kokonaisuudessaan suljetussa kuulemisessa.

Suojelupoliisin lausuntomenettelyssä kansallisilla hallintotuomioistuimilla on täysi pääsy suojelupoliisin lausuntomenettelyssä käyttämään aineistoon eli menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan a) alakohdan edellytys täyttyy. Hallinto-oikeuksien tiedonsaantioikeudesta on säädetty oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 50 §:ssä. Asianosaisen oikeudenkäyntiaineistoon liittyvästä tiedonsaantioikeudesta säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa (381/2007). Hallintotuomioistuin voi jättää tiedon antamatta eräissä tapauksissa siltä osin kuin kyse on tiedosta, jota asianosaisella tai tämän edustajalla ei julkisuuslain 11 §:n mukaan ole oikeutta saada. Tällöin tiedon antamatta jättäminen edellyttäisi, että se on välttämätöntä salassa pidettävän edun suojaamiseksi, eikä se vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa 9 § 3 mom.). Tuomioistuin perehtyy asianosaiselta salattuun aineistoon myös sen arvioimiseksi, onko salaamiselle ja asianosaisjulkisuuden ulkopuolelle jääneen aineiston nojalla tehdyille johtopäätöksille ollut perusteita.

Soveltavan viranomaisen on tapauskohtaisesti katsottava, mitä hakemuksen tutkinnan tai kansainvälisen suojelun poistamista koskevan päätöksen tekemisen kannalta merkityksellisiä tietoja lausunnon asianosaisjulkiseen osaan voidaan sisällyttää, jotta hakijan oikeutta puolustukseen kunnioitetaan. Kuten tuomion C-159/21 kohdissa 55–56 on todettu, oikeudella saada tutustua asiakirja-aineistoon sisältyviin tietoihin on tarkoitus mahdollistaa se, että asianomainen henkilö voi tarvittaessa neuvonantajan välityksellä esittää toimivaltaisille viranomaisille tai tuomioistuimille näkemyksensä näistä tiedoista ja niiden merkityksestä päätökselle, joka tullaan tekemään tai on jo tehty. Avustajalle ei voida antaa mahdollisuutta tutustua tietoihin ja samalla kieltää keskustelemasta näistä hakijan kanssa, koska tämä voisi käytännössä johtaa siihen, ettei tietoa voitaisi käyttää hallintomenettelyssä tai muutoksenhakuvaiheessa. Näin ollen asianosaisjulkiseen lausunto-osaan tulee sisällyttää kaikki päätöksen tekemisen kannalta merkitykselliset tiedot. Asianosaisjulkisuutta voidaan kuitenkin edelleen rajoittaa 18 artiklan 2 kohdan 1 alakohdan mukaisissa tilanteissa julkisuuslain ja unionin tuomioistuimen tuomion C-159/21 ja C-431/24 mukaisesti.

Menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan toinen alakohta edellyttää, että oikeudellisesta neuvonantajasta, joka toimii hakijan oikeudellisena edustajana, on tehty turvallisuusselvitys (*security check*)[58]. Suomen turvallisuusselvityslain (726/2014) mukaisesta turvallisuusselvityksestä käytetään EU-sääntelyssä pääsääntöisesti termiä *background check*. Menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan 2 alakohdassa tarkoitettua turvallisuusselvitystä ei ole määritelty ja näin ollen artiklakohdassa tarkoitetulla turvallisuusselvityksellä ei välttämättä tarkoiteta turvallisuusselvityslain (726/2014) mukaista turvallisuusselvitystä. Voidaan tulkita, että turvallisuusselvityksellä tavoitellaan sitä, että oikeudellisen neuvonantajan, joka toimii hakijan edustajana, henkilöllisyys ja luotettavuus on todennettu menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdassa tarkoittamien tahojen tai tietojen turvallisuuden varmistamiseksi. Riippuen siitä, onko kyse hallinto- vai muutoksenhakuvaiheesta, joko tuomioistuin tai Maahanmuuttovirasto on toimivaltainen luovuttamaan asianosaisjulkisen tiedon myös hakijan asiamiehelle.

[58] Menettelyasetuksen englanninkielisessä käännöksessä käytetään termiä ”security check” ja ruotsinkielisessä ”säkerhetskontroll”.

Tuomioistuimen tai Maahanmuuttoviraston tulee harkita, millainen selvitys missäkin tilanteessa on tarpeen.

Julkisuuslain 11 §:n 2 momentin mukaan asianosaisjulkisuutta rajoitetaan sekä hakijalta että hänen asiamieheltään. Asianosaisjulkiseen lausunto-osaan tulee edellä kuvatusti sisällyttää kaikki menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan 2 alakohdan mukaiset hakemuksen tutkinnan tai kansainvälisen suojelun poistamista koskevan päätöksen tekemisen kannalta merkitykselliset tiedot. Edellä esitetty huomioiden voidaan katsoa, että asiamiehen henkilöllisyyden selvittäminen sekä esimerkiksi asianajajaliiton jäsenyys tai julkisena oikeusavustajana toimiminen voisivat riittää varmistamaan asiamiehen luotettavuuden ja vastaamaan asetuksessa tarkoitetun turvallisuusselvitysedellytyksen täyttymiseen. Asianajaja on Suomen Asianajajaliittoon kuuluva lakimies, jonka toimintaa valvovat sekä Asianajajaliiton yhteydessä toimiva valvontalautakunta että oikeuskansleri. Asianajaja on velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa. Asianajajan ammattinimikettä saavat käyttää ainoastaan asianajajaluetteloon merkityt asianajajat. Julkisen oikeusavustajan työ taas on asianajotyötä, ja julkinen oikeusavustaja on toiminnassaan myös velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa. Tältä osin hän on Suomen Asianajajaliiton valvonnan alainen.

Asetuksen 18 artiklan 2 kohdan täytäntöönpano ei edellytä uutta sääntelyä.

Yleisen maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antamisesta ei ole tarkkoja säännöksiä voimassa olevassa kansainvälistä suojelua koskevassa kansallisessa lainsäädännössä. Käytännössä neuvontaa on järjestetty vastaanottokeskuksissa sen lisäksi, että hakija saa tietoa myös mahdolliselta oikeudelliselta avustajaltaan osana oikeusapua. Hallintolain mukaan viranomaisella on neuvontavelvollisuus. Lain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Vastaanottolain 15 §:ssä säädetään velvollisuudesta antaa tietoa vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä tai viimeistään 15 päivää hakemuksen rekisteröinnistä. Ulkomaalaislain 95 a §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle kerrotaan turvapaikkamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä. Pykälän perustelujen mukaan hakijalle tulisi antaa erityisesti tietoa hänen käytettävissään olevista keinoista toimittaa hakemuksensa perusteiksi tarvittavat seikat (HE 86/2008 vp). Tiedon tulisi pitää sisällään myös se, mitä seurauksia hakijalle on velvoitteiden noudattamatta jättämisestä tai kieltäytymisestä yhteistyöstä viranomaisten kanssa. Hakijalle tulisi kertoa muun muassa totuudessapysymisvelvollisuudesta ja sen noudattamatta jättämisestä aiheutuvista seuraamuksista. Lisäksi hakijalle tulisi esimerkiksi kertoa, että Maahanmuuttovirasto voi katsoa hakemuksen rauenneen, jos hakija ei pidä yhteyttä vastaanottokeskukseen, jonka kirjoilla hän on, tai hänen asiaansa käsitteleviin viranomaisiin. Pykälän perustelujen mukaan tietoja annetaan käytännössä pääsääntöisesti kirjallisesti antamalla hakijalle Maahanmuuttoviraston laatima turvapaikanhakijalle tarkoitettu esite. Tarvittaessa hakijalle myös muutoin lyhyesti selvitettäisiin hakemuksen käsittelymenettelyä sekä hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan menettelyssä.

Maahanmuuttovirasto on järjestänyt vastaanottokeskuksissa turvapaikkaprosessia koskevaa yleistä neuvontaa. Maahanmuuttoviraston 18.2.2020 laatimassa ohjeessa *Turvapaikkaprosessiin liittyvä menettelytapaneuvonta vastaanottokeskuksissa* (MIGDno-2020–247) ohjeistetaan toiminnan periaatteista. Turvapaikkaprosessiin liittyvä menettelytapaneuvonta tarkoittaa vastaanottokeskuksen toimesta tehtävää yleisen tiedon antamista turvapaikkaprosessista ja sen eri vaiheista, yleisen tiedon antamista turvapaikanhakijan oikeuksista ja velvollisuuksista turvapaikkaprosessissa sekä tiedon

antamista siitä, kuinka turvapaikanhakija saa yhteyden oikeusapua antavaan toimijaan ja tarvittaessa hakijan oikeusavun piiriin auttamista. Menettelytapaneuvonta ei ole oikeusavun kaltaista hakijan henkilökohtaista avustamista hakijan omassa asiassa, vaan turvapaikkaprosessiin liittyvää yleisluonteisen tiedon antamista. Menettelytapaneuvonnassa kerrotaan muun muassa hakijan oikeudesta käyttää avustajaa, eri toimijoiden salassapitovelvollisuudesta, turvapaikkamenettelyn eri vaiheista ja siitä, miten menettelyssä tulisi yleisellä tasolla toimia. Hakija saa menettelytapaneuvonnan kaltaista yleistä tietoa myös oikeudelliselta avustajalta osana oikeusapua.

Turvapaikkaprosessiin liittyvä menettelytapaneuvonta jakautuu kahteen eri osaan, joiden lisäksi hakijalle annetaan menettelytapaneuvontaa tarvittaessa. Lisäksi hakijoille annetaan Tietoa turvapaikkaprosessista -esite. Neuvontatilaisuuksiin osallistuminen on hakijalle vapaaehtoista. Tilaisuudet järjestetään ryhmissä tai yksilöllisissä asiakastapaamisissa. Neuvonta annetaan hakijan omalla kielellä tai kielellä, jota hänen voidaan olettaa ymmärtävän kohtuullisesti. Vastaanottokeskus voi päättää itse sisäisessä työnjaossaan työntekijän tai työntekijät, joiden tehtäviin menettelytapaneuvonnan antaminen kuuluu.

Hallinta-asetuksen 21 artiklassa ja menettelyasetuksen 16 artiklassa säädetään oikeudesta maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan hallinnollisessa menettelyssä. Asetuksissa tarkoitetusta maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antamisesta ei ole sääntelyä Suomen lainsäädännössä, joten asetusten täytäntöönpano edellyttää tältä osin uutta sääntelyä. Myös oikeusavun antaminen on tässä yhteydessä tarkastelun alla, jotta voidaan välttää päällekkäiset toiminnot.

3.4.7 Erityiset menettelylliset takeet

Ulkomaalaislain 96 a §:ssä säädetään velvollisuudesta antaa tukea sellaisille hakijoille, joiden on todettu olevan vastaanottolain 6 §:n mukaisesti haavoittuvassa asemassa tai heillä on muutoin turvapaikkamenettelyn aikana todettu erityistarpeita. Erityisen tuen arviointi toteutetaan osana hakemuksen tutkintaa. Vastaanottolain 6 §:n mukaan lakia sovellettaessa on otettava huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan, ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta.

Menettelyasetuksen 20 ja 21 artikla ovat suoraan sovellettavaa sääntelyä, eikä erityisten menettelyllisten takeiden arvioinnista ole jatkossa enää tarpeen säätää ulkomaalaislaissa. Vastaanottodirektiivin 24 ja 25 artiklan mukaiset erityiset vastaanottotarpeet ja niiden arvioiminen kuitenkin aiheuttavat muutostarpeita vastaanottolain puolelle. Vastaanottolakiin toteutettavat muutokset tukevat hakijoiden menettelyllisten ja vastaanottoon liittyvien tarpeiden ja tuen arviointia.

3.4.8 Alaikäiset

Ulkomaalaislain 6 §:n mukaan ulkomaalaislain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa, joka koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaa lasta, on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Pykälän 2 momentin mukaan ennen kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota. Pykälän 3 momentin mukaan alaikäistä lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

Menettelyasetuksen 22 artiklan 3 kohta edellyttää, että määrittävä viranomainen antaa alaikäiselle mahdollisuuden henkilökohtaiseen puhutteluun, paitsi jos se ei ole lapsen edun mukaista. Mahdollisuus henkilökohtaiseen puhutteluun on siten lähtökohtaisesti tarjottava kaikille alle 18-vuotiaille, huomioiden alaikäisen lapsen ikä ja kehitystaso. Ikä ei kuitenkaan saisi olla yksin perusteena olla tarjoamatta lapselle mahdollisuutta henkilökohtaiseen puhutteluun. Määrittävän viranomaisen on perusteltava päätös olla antamatta alaikäiselle mahdollisuutta henkilökohtaiseen puhutteluun. Menettelyasetuksen 22 artiklan 3 kohta edellyttää ulkomaalaislain muuttamista.

3.4.9 Iän arviointi

Ulkomaalaislain 6 a §:ssä säädetään iän selvittämisestä oikeuslääketieteellisellä tutkimuksella. Oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi voidaan tehdä oikeuslääketieteellinen tutkimus, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä hänen iästään antamiensa tietojen luotettavuutta. Tutkimuksen tekeminen edellyttää, että tutkittava ja hänen huoltajansa tai muu laillinen edustajansa on antanut tietoon ja vapaaseen tahtoon perustuvan kirjallisen suostumuksensa siihen. Tutkimuksesta kieltäytymisestä seuraa, että asianomaista kohdellaan täysi-ikäisenä, jollei kieltäytymiselle ole hyväksyttävää syytä. Tutkimuksesta kieltäytyminen ei yksinään voi olla peruste sille, että kansainvälistä suojelua koskeva hakemus hylätään. Ulkomaalaislain 6 b §:ssä säädetään oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekemisestä. Tutkimuksen tekee Maahanmuuttoviraston pyynnöstä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta laaditaan kahden asiantuntijan, kuten laillistetun lääkärin tai hammaslääkärin, yhteinen lausunto, joka toimitetaan Maahanmuuttovirastolle. Tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet voi tehdä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pyynnöstä myös keskussairaala, kunnallinen terveyskeskus tai yksityisen terveydenhuollon toimintayksikkö. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tutkimuksen tekemisestä.

Kansainvälistä suojelua hakevan iän selvittäminen on osa henkilöllisyyden selvittämistä, joka on ulkomaalaislain 97 §:n mukaan Maahanmuuttoviraston lakisääteinen tehtävä. Hakijan esittämien asiakirjatodisteiden ja lausumien lisäksi Maahanmuuttovirasto selvittää henkilöllisyyttä esimerkiksi kansainvälistä suojelua hakevalle järjestettävässä turvapaikkapuhuttelussa. Maahanmuuttovirasto voi saada henkilöllisyyteen liittyviä tietoja myös muilta viranomaisilta tai toisista sellaisista jäsenvaltioista, jotka soveltavat vastuunmäärittämisäännöksiä, ja jos ulkomaalainen on hakenut suojelua jossakin toisessa tällaisessa jäsenvaltiossa.

Ulkomaalaislaki ei sisällä sääntelyä monitieteisestä iän arvioinnista. Menettelyasetuksen 25 artiklan 1 kohdan mukainen monitieteinen iän arviointi on ensisijainen keino selvittää hakijan ikää suhteessa 25 artiklan 2 kohdassa säädettyihin lääkärintarkastuksiin (*medical examination, medicinska undersökningar*), joita voidaan käyttää viimesijaisena keinona hakijan iän määrittämiseksi hakemuksen tutkinnan yhteydessä. Asetuksen 25 artikla edellyttää ulkomaalaislain muuttamista.

3.4.10 Oikeustoimikelpoisuus

Holhoustoimilain (442/1999) 2 §:n mukaan vajaavaltaisella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä ja sellaista 18 vuotta täyttänyttä henkilöä, joka on julistettu vajaavaltaiseksi. Hallintolain 14 §:n mukaan vajaavaltaisen puolesta puhevaltaa käyttää hänen edunvalvojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustaja. Kahdeksantoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen käyttää kuitenkin yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla

laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta.

Ulkomaalaislain 8 §:n mukaan hallintoasia on pantava vireille henkilökohtaisesti, jollei laissa ole jäljempänä toisin säädetty. Vireillepanovaiheessa voi käyttää avustajaa. Ulkomaalaislain mukaisissa asioissa lapsen puhevaltaa käyttää tyypillisesti hänen huoltajansa tai vastaanottolain nojalla määrätty edustaja. Lapselle on voitu joissakin tilanteissa määrätä myös edunvalvoja, jonka puhevalta on kuitenkin ulkomaalaislain mukaisissa asioissa tyypillisesti rajatumpi.

Kansallinen sääntely sisältää säännöksiä oikeustoimikelpoisuudesta (vajaavaltaisuudesta). Ulkomaalaislaissa on erikseen säädetty hallintoasian vireillepanosta. Menettelyasetuksen 31 artikla on harkinnanvaraista sääntelyä eikä edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön tai käytäntöihin. Menettelyasetuksen 32 ja 33 artikloissa säädetty on luonteeltaan velvoittavaa, mutta sen ei arvioida edellyttävän muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön tai käytäntöihin. Huoltajan kanssa hakevalla alaikäisellä ja ilman huoltajaa olevalla alaikäisellä on nykyisinkin mahdollisuus panna vireille kansainvälistä suojelua koskeva hakemus itsenäisesti ja tarvittaessa arvioitavaksi tulee tapauskohtaisesti esimerkiksi oikeudellisen avustajan tai edunvalvojan hakeminen. Tältä osin kansallisessa lainsäädännössä ei ole tunnistettu muutostarpeita.

3.4.11 Tutkintamenettelyn kesto

Ulkomaalaislain 98 a §:n mukaan Maahanmuuttoviraston on tehtävä päätös kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen kuuden kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä tai, kun hakemukseen sovelletaan vastuuvaltion määrittämisestä annetussa asetuksessa säädettyä menettelyä, siitä kun Suomi on määritetty käsittelystä vastuussa olevaksi jäsenvaltioksi, hakija on Suomen alueella ja Maahanmuuttovirasto on ottanut hänet vastuulleen. Käsittelyaikaa voidaan laissa mainituissa erityistapauksissa tarpeen mukaan pidentää 15, 18 tai 21 kuukauteen. Muilta osin, kuten esimerkiksi hallinto-oikeuksien käsittelyyn palauttamien hakemusten ratkaisusta, ei ole lain tasolla määritelty menettelyä koskevia käsittelyaikoja. Tutkintamenettelyn kestosta säädetään menettelyasetuksen 35 artiklassa, joka on suurilta osin suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, mutta edellyttää jäsenvaltioiden määrittävän käsittelyajat myös hallinto-oikeuksien määrittävällä viranomaiselle palauttamille hakemuksille. Näin ollen asetuksen sääntely edellyttää ulkomaalaislain muuttamista.

3.4.12 Turvapaikkapuhuttelu

Ulkomaalaislain 97 a §:ssä säädetään turvapaikkapuhuttelusta. Suomessa Maahanmuuttovirasto on vastuussa turvapaikkapuhuttelun pitämisestä. Turvapaikkapuhuttelussa selvitetään ne syyt, joiden vuoksi hakija on kansainvälistä suojelua hakenut, ja tilaisuudessa on myös erityisesti tiedusteltava, miten hakija suhtautuu mahdolliseen maasta poistamiseen turvalliseen alkuperämaahan sekä maahantulokieltoon. Lisäksi on selvitettävä, onko hakijalla kansainvälisen suojelun tarpeen ohella muita perusteita oleskeluoikeuden saamiselle.

Turvapaikkapuhuttelu voidaan tallentaa äänenä ja kuvana. Tallentamisesta on ennen sen aloittamista ilmoitettava hakijalle. Käytännössä Maahanmuuttovirasto tallentaa säännönmukaisesti kaikki turvapaikkapuhuttelut äänenä. Sitä pidetään tärkeänä sekä hakijan että puhuttelijan oikeusturvan näkökulmasta. Julkisuuslain 12 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tieto häntä itseään koskevasta asiakirjasta. Asiakirjalla tarkoitetaan julkisuuslain 5 §:n mukaan myös sellaista käyttönsä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden

avulla. Äänitallenne säilytetään Maahanmuuttovirastossa kyseistä hakemusta koskevien tietojen yhteydessä, ja se on hakijan tai hänen avustajansa saatavilla prosessin aikana.

Turvapaikkapuhuttelusta laaditaan pöytäkirja. Hallituksen esityksen 86/2008 vp perustelujen ja Maahanmuuttoviraston turvapaikkaohjeen mukaan turvapaikkapuhuttelupöytäkirjaan kirjataan hakijan esittämät asiaan vaikuttavat seikat huolellisesti ja objektiivisesti. Jos hakijan avustaja esittää kysymyksiä, sekä kysymykset että hakijan antamat vastaukset kirjataan pöytäkirjaan. Jos hakija kieltäytyy vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen, tehdään myös siitä merkintä pöytäkirjaan. Turvapaikkapuhuttelupöytäkirjaan tehdään merkintä myös hakijan mahdollisista voimakkaista tunnetiloista. Edelleen hallituksen esityksen perustelujen ja turvapaikkaohjeen mukaan turvapaikkapuhuttelupöytäkirjasta tulee käydä ilmi, miten ja millä kielellä tutkinta on tapahtunut. Samoin tutkinnan ajankohta ja tauot merkitään pöytäkirjaan. Pöytäkirjaan tehdään merkintä myös siitä, jos tulkkauksessa tai hakijan ja puhuttelun suorittajan välisessä vuorovaikutuksessa on ilmennyt seikkoja, joiden voidaan arvioida vaikuttaneen hakijan käsitykseen kertomastaan. Puhuttelun jälkeen Maahanmuuttovirasto voi käydä pöytäkirjan läpi hakijan kanssa kokonaan tai osittain, tai se voidaan jättää tarkastamatta. Kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa hakijalle annetaan vähintään kahden viikon määräaika, jolloin hän voi halutessaan toimittaa lisäyksiä ja korjauksia pöytäkirjaan. Maahanmuuttovirasto ei voi ennen määräajan umpeutumista tehdä päätöstä asiaan.

Henkilökohtaisista puhutteluista säädetään menettelyasetuksessa pääosin suoraan sovellettavana lainsäädäntönä. Siinä määritellään henkilökohtaisia puhutteluita koskevat vaatimukset ja turvapaikkapuhuttelupöytäkirjan kirjaamisen tavat sekä puhutteluista laadittavien tallenteiden merkitys prosessissa. Menettelyasetuksessa säädetty edellyttää ulkomaalaislain muuttamista, sillä vain turvapaikkapuhuttelupöytäkirjan läpikäyntiin liittyvät seikat sisältävät kansallista harkintaa.

3.4.13 Hakemuksen peruuttaminen ja raukeaminen

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen peruuttamisesta säädetään ulkomaalaislain 95 b §:ssä ja raukeamisesta 95 c §:ssä. Hakija voi peruuttaa hakemuksensa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle tai vastaanottokeskuksessa sen johtajalle tai apulaisjohtajalle henkilökohtaisesti tekemällään kirjallisella ilmoituksella, josta yksiselitteisesti ilmenee, että hakijan tarkoituksena on peruuttaa hakemuksensa. Peruutusilmoituksen yhteydessä vastaanottajan tulee pyytää hakijaa ilmoittamaan kantansa maasta poistamiseen ja maahantulokieltoon, ja peruuttamisella tulee olla kaksi esteetöntä todistajaa. Tehdessään päätöksen hakemuksen raukeamisesta, Maahanmuuttovirasto voi päättää ulkomaalaisen maasta poistamisesta ja maahantulokieltoon määräämisestä. Jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on 95 b §:n perusteella peruutettu, päätöksestä ei voi valittaa.

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus raukeaa, jos hakija on kuollut tai hän on poistunut tai hänen katsotaan todennäköisesti poistuneen Suomesta. Hakijan katsotaan poistuneen todennäköisesti Suomesta, jos hänen olinpaikkansa on vastaanottokeskuksesta saatavan tiedon mukaan ollut tuntematon vähintään kahden kuukauden ajan, tai häneen ei ole vähintään kahteen kuukauteen saatu yhteyttä hänen viimeksi ilmoittamiensa yhteystietojen avulla. Jos hakija tämän jälkeen ilmoittautuu toimivaltaiselle viranomaiselle, hänelle kerrotaan oikeudesta tehdä uusi hakemus.

Menettelyasetuksessa hakemuksen peruuttaminen ja raukeaminen ovat jaoteltuina hakemuksen nimenomaiseen peruuttamiseen (artikla 40) ja hakemuksen epäsuoraan peruuttamiseen (artikla 41). Hakemuksen raukeamisesta hakijan kuollessa ei menettelyasetuksessa säädetä, joten tästä

on edelleen tarpeen säätää kansallisesti. Muuten menettelyasetuksen sääntely edellyttää ulkomaalaislain muuttamista erityisesti päällekkäisen lainsäädännön osalta.

3.4.14 Hakemuksen tutkimatta jättäminen

Ulkomaalaislain 103 §:n mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan jättää tutkimatta neljässä tilanteessa. Hakemus voidaan jättää tutkimatta, jos hakija on saapunut sellaisesta 99 §:ssä määritellystä turvallisesta turvapaikkamaasta tai 99 a §:ssä määritellystä turvallisesta kolmannesta maasta, jonne hänet voidaan palauttaa. Tutkimatta jättäminen voidaan tehdä myös, jos hakija voidaan lähettää toiseen valtioon, joka vastuuvaltion määrittämisestä annetun neuvoston asetuksen mukaan on vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä, tai jos hakija on saanut kansainvälistä suojelua toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa, johon hänet voidaan lähettää. Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan jättää tutkimatta myös silloin, kun hakija on tehnyt uusintahakemuksen, joka ei täytä 102 §:n 3 momentissa säädettyjä edellytyksiä hakemuksen tutkittavaksi ottamiselle. Hakemuksen tutkittavaksi ottamisesta säädetään menettelyasetuksen 38 artiklassa ja se edellyttää ulkomaalaislain muuttamista erityisesti päällekkäisen lainsäädännön kumoamisen muodossa. Ulkomaalaislaissa on kuitenkin edelleen tarpeen säätää tutkimatta jättämisestä niissä tilanteissa, joiden soveltamisesta päätetään asetuksen mukaan kansallisesti.

3.4.15 Hakemuksen hylkääminen ilmeisen perusteettomana

Ulkomaalaislain 101 §:n mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan katsoa ilmeisen perusteettomaksi, kun se on hylätty 104 §:ssä tarkoitetussa nopeutetussa menettelyssä. Nopeutetusta menettelystä säädetään menettelyasetuksen 42 artiklassa, joka on suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä. Menettelyasetuksen 39 artiklassa säädetään, että määrittävä viranomainen voi todeta hakemuksen ilmeisen perusteettomaksi, jos tutkinnan päättyessä vallitsee jokin 42 artiklan 1 ja 3 kohdassa tarkoitetuista olosuhteista, ja jos tästä on säädetty kansallisessa lainsäädännössä. Ilmeisen perusteettomuutta koskevaa 101 §:ää on muutettava, jotta siinä huomioidaan suoraan sovellettava EU-lainsäädäntö.

3.4.16 Rajamenettely ja liikkumisvapauden rajoittaminen

Rajamenettelystä ja siihen liittyvästä liikkumisvapauden rajoittamisesta säädetään ulkomaalaislain 104 a–104 c §:ssä. Rajamenettelyä sovelletaan, jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on tehty ulkorajan rajanylityspisteellä tai luvattoman ulkorajan ylityksen yhteydessä, ja se voidaan ulkomaalaislain 103 §:n nojalla jättää tutkimatta tai 104 §:n nojalla ratkaista nopeutetussa menettelyssä. Menettelyn tarkoituksena on, että turvapaikkatutkinta suoritetaan rajalla, kauttakulkualueella tai näiden läheisyydessä päästämättä hakijaa vielä oikeudellisesti maahan. Tästä syystä olennaisena osana rajamenettelyn soveltamista on turvapaikanhakijan liikkumisvapauden rajoittaminen siihen saakka, kunnes rajamenettelyä ei enää sovelleta. Kyseessä on liikkumisvapauden rajoittaminen osana sovellettavaa menettelyä, mikä erottaa sen yksittäistapauksessa määrättävästä turvaamistoimesta kuten säilöönotosta.

Liikkumisvapauden rajoittaminen rajamenettelyssä on ulkomaalaissa toteutettu säätämällä hakijalle velvollisuus pysyä rajamenettelyn ajan hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jolla pysymistä varmistetaan estein. Hakijalla on lisäksi mahdollisuus saada Maahanmuuttovirastolta lupa poistua alueelta esimerkiksi painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi, ja hänen on mahdollisuus valittaa tästä päätöksestä, jos hänelle ei lupaa myönnetä. Rajamenettelyn soveltamisesta tai liikkumisvapauden rajoittamisesta hakijalla ei ole valitusoikeutta. Toisaalta hakija voidaan myös edellytysten täyttyessä ottaa rajamenettelyn ajaksi säilöön, jotta rajamenettelyn soveltaminen ja hakemuksen perusteiden tutkiminen

voidaan turvata. Rajamenettelyä on toistaiseksi sovellettu Joutsenon vastaanottokeskuksen alueella.

Ulkomaalaislain mukaan käytettäessä rajamenettelyä Maahanmuuttoviraston on ratkaistava hakemus neljän viikon kuluessa sen jättämisestä. Jos hakemus hylätään, rajamenettely jatkuu toiset neljä viikkoa maasta poistamisen täytäntöönpanoa varten. Hakijalla on käytännössä tiedoksiannosta seitsemän päivää aikaa valittaa päätöksestä, koska tässä ajassa hänen tulee hakea täytäntöönpanon kieltoa hallinto-oikeudelta. Rajamenettely päättyy ulkomaalaislain mukaan myös, jos hallinto-oikeus kieltää täytäntöönpanon, koska silloin valituksen käsittelyn aikaa on mahdotonta arvioida.

Menettelyasetuksessa säädetään kaikille jäsenvaltioille pakollisesta rajamenettelystä tietyissä tilanteissa. Tämän lisäksi jäsenvaltiot voivat päättää soveltaa rajamenettelyä laajemminkin. Menettelyasetuksesta tulee myös muuta yksityiskohtaista sääntelyä rajamenettelyyn. Menettelyasetuksen sääntely edellyttää ulkomaalaislain muuttamista erityisesti päällekkäisen lainsäädännön kumoamisen muodossa. Rajamenettelylle menettelyasetuksessa säädetty 12 viikon käsittelyaika on myös jaettava kansallisessa lainsäädännössä hakemuksen tutkinnan ja muutoksenhaun määräajoiksi. Kokonaisaikaan on sisällytettävä myös valitusaika. Rajamenettely päättyy menettelyasetuksen mukaan siihen, kun hakijalla ei ole enää oikeutta jäädä eikä tämän sallita jäävän jäsenvaltion alueelle. Ulkomaalaislain 200 a §:n mukaan, jos asiassa tarvitaan valituslupa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, valitus ei estä täytäntöönpanoa, ellei korkein hallinto-oikeus toisin määrää. Hakijan oikeus oleskella päättyy siis aina siihen, jos hallinto-oikeus ei muuta hakemuksen hylkäävää päätöstä. Jos korkein hallinto-oikeus kieltää maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanon, oikeus oleskella alkaa uudelleen. Menettelyasetuksessa rajamenettelyn päättymisen ajankohdalla tarkoitetaan kuitenkin sitä ensimmäistä hetkeä, jolloin hakijalla ei ole enää oikeutta olla maassa. Rajamenettelyn 12 viikon käsittelyaika tullaan näin ollen jakamaan hakemuksen tutkinnan ja ensimmäisen asteen muutoksenhaun välillä. Myös liikkumisvapauden rajoittamiseen liittyen on säädettävä hakijalle annettava valituskelpoinen päätös siitä, miten liikkumista rajamenettelyssä hänen kohdallaan rajoitetaan. Liikkumisvapauden rajoittaminen rajamenettelyssä itsessään tulee suoraan sovellettavana menettelyasetuksesta, joten tästä ei edelleenkään tulla tekemään päätöstä.

3.4.17 Turvalliset maat

Turvallisen maan käsitteistä säädetään ulkomaalaislain 99, 99 a ja 100 §:ssä. Ulkomaalaislain 99 §:n mukaan valtio voidaan edellytysten täyttyessä katsoa hakijalle turvalliseksi turvapaikkamaaksi. Turvallisella turvapaikkamaalla tarkoitetaan valtiota, jossa hakija on saanut, ja voi edelleen saada, kansainvälistä suojelua. Menettelyasetuksessa tästä käsitteestä käytetään nimitystä ensimmäinen turvapaikkamaa. Ulkomaalaislain 99 a §:n mukaan valtio voidaan edellytysten täyttyessä katsoa hakijalle turvalliseksi kolmanneksi maaksi. Tällöin kyseessä on valtio, jossa hakija olisi voinut saada kansainvälistä suojelua. Ulkomaalaislain 99 §:ssä ja 99 a §:ssä on kyse valtiosta, joka ei ole hakijan alkuperämaa. Turvallisen alkuperämaan käsitteestä säädetään ulkomaalaislain 100 §:ssä, jonka mukaan valtio voidaan edellytysten täyttyessä hakemusta turvapaikkamenettelyssä ratkaistaessa katsoa hakijalle turvalliseksi alkuperämaaksi. Turvalliseksi alkuperämaaksi voidaan katsoa valtio, jossa henkilöllä ei ole vainon tai vakavien ihmisoikeusloukkausten vaaraa. Menettelyasetuksessa säädetään turvallisen maan käsitteistä, mikä edellyttää niitä koskevien kansallisten säännösten kumoamista. Ensimmäisen turvapaikkamaan ja turvallisen kolmannen maan käsitteiden soveltaminen on jäsenvaltioille vapaaehtoista. Näiden soveltamisesta eli hakemuksen hylkäämisestä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi on edelleen säädettävä ulkomaalaislaissa.

Suomessa ei ole käytössä menettelydirektiivin mahdollistamia kansallisia luetteloita turvallisista kolmansista maista tai turvallisista alkuperämaista. Turvallisen kolmannen maan ja turvallisen alkuperämaan käsitteiden soveltamisen mahdollisuus arvioidaan jokaisen hakemuksen kohdalla erikseen. Käytännössä tämä tarkoittaa Maahanmuuttoviraston yksilöllistä tutkintaa, jossa valtion turvallisuus arvioidaan suhteessa yksittäisen hakijan henkilökohtaisiin olosuhteisiin. Hakijalta tiedustellaan, mistä syystä kyseessä olevaa valtiota ei voitaisi katsoa hänen kohdallaan turvalliseksi. Menettelyasetuksen 64 artiklan mukaisten kansallisten luetteloiden laatimisen mahdollistaminen turvallisista kolmansista maista ja turvallisista alkuperämaista edellyttää kansallista lainsäädäntöä.

3.4.18 Euroopan unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevat hakemukset

Ulkomaalaislaissa lähtökohtana on, että Euroopan unionin jäsenvaltiot katsotaan turvallisiksi alkuperämaiksi ja hakemukset käsitellään nopeutetussa menettelyssä. Lain 105 §:n mukaan, jos Maahanmuuttovirasto ei katso kyseisen unionin jäsenvaltion olevan hakijalle turvallinen alkuperämaa, eikä ratkaise hakemusta soveltaen nopeutettua menettelyä ja katso hakemusta ilmeisen perusteettomaksi, viraston on ilmoitettava asiasta välittömästi sisäministeriölle. Sisäministeriö ilmoittaa asiasta neuvostolle.

Voimassa olevassa menettelydirektiivissä ei, kuten ei myöskään menettelyasetuksessa, säädetä unionin kansalaisten turvapaikkahakemusten käsittelystä. EU:n kansainvälistä suojelua koskevassa sekundaarilainsäädännössä soveltamisala kattaa ainoastaan kolmansien maiden kansalaiset ja kansalaisuudettomat. Unionin kansalaisten turvapaikoista säädetään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) pöytäkirjassa N:o 24 Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaisten turvapaikasta[59]. Jäsenvaltioita pidetään pöytäkirjan artiklan mukaan kaikissa turvapaikkaan liittyvissä oikeudellisissa ja käytännöllisissä seikoissa toisiinsa nähden turvallisina alkuperämaina. Pöytäkirjan artiklassa lähtökohtana on, että vain artiklassa mainituissa tapauksissa jäsenvaltio voi ottaa harkittavakseen tai hyväksyä käsiteltäväkseen toisen jäsenvaltion kansalaisen tekemän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen. Tilanteet, joissa artikla mahdollistaa hakemuksen käsittelyn, liittyvät siihen, että tietyn jäsenvaltion on todettu tai on aloitettu prosessi, jossa tullaan toteamaan, että jäsenvaltio rikkoo vakavasti ja jatkuvasti Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklan mukaisia unionin arvoja. Jäsenvaltio voi myös yksipuolisesti päättää ottaa toisen jäsenvaltion kansalaisen tekemän hakemuksen käsiteltäväksi. Tällöin oletuksena on, että hakemus on ilmeisen perusteeton. EU:n primaarioikeuteen kuuluvana pöytäkirja on suoraan sovellettavaa oikeutta jäsenvaltioissa ja sitä tulee soveltaa ensisijaisesti, jos EU:n sekundäärioikeus tai jäsenvaltioiden kansallinen lainsäädäntö on sen kanssa ristiriidassa. Tausta-ajatuksena pöytäkirjassa on selvästi se, että kaikki unionin jäsenvaltioiden kansalaiset ovat oman kansalaisuusvaltionsa lisäksi samalla unionin kansalaisia ja sellaisina kansainvälisen suojelun hakeminen toisessa jäsenvaltiossa tulisi rinnastaa siihen, että henkilö hakee kansainvälistä suojelua omassa kansalaisuusvaltiossaan.

Komissio on keväällä 2025 ehdottanut tiettyjä maita unionin tasolla turvallisiksi määriteltäviksi (ks. kohdat 1.2.1 ja 2.3.18). Komissio ei ehdottanut EU-jäsenvaltioita unionin tasolla turvallisiksi alkuperämaiksi. Kun otetaan huomioon tämä sekä paktin säädösten soveltamisala, joka ei koske unionin jäsenvaltioiden kansalaisia, voidaan todeta, että SEUT:n pöytäkirjaa N:o 24 ei ole tarkoitettu tulkittavan niin, että kaikkien unionin jäsenvaltioiden kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevat hakemukset tutkitaan sisällöllisesti, vaikkakin soveltaen

[59] Euroopan unionin virallinen lehti, EUVL C 115, 9.5.2008, p. 305–306.

nopeutettua menettelyä turvallisen alkuperämaan perusteella. Ulkomaalaislakia ehdotetaan muutettavan, jotta saavutetaan paremmin EU:n primaarioikeuteen kuuluvan SEUT:n pöytäkirjan N:o 24 tavoite unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevien hakemuksen käsittelyn osalta.

3.4.19 Tiedoksiannot

Ulkomaalaislain 204 §:n mukaan ulkomaalaislain nojalla tehtyjen päätösten tiedoksianto toimitetaan tavallisena tai todisteellisena tiedoksiantona taikka yleistiedoksiantona siten kuin ulkomaalaislaissa tarkemmin säädetään. Viranomaisten päätösten tiedoksiantoon sovelletaan muutoin hallintolakia, jollei ulkomaalaislaissa toisin säädetä. Suomessa tehtävistä tiedoksiannoista säädetään lain 205 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tavallinen tiedoksianto toimitetaan kirjeellä. Vastaanottajan katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, jollei muuta näytetä. Asian katsotaan kuitenkin tulleen Maahanmuuttoviraston tietoon kirjeen saapumispäivänä. Tavallista tiedoksiantoa saadaan käyttää päätöksissä, jotka ovat hakijalle myönteisiä. Pykälän 2 momentin mukaan tiedoksianto on muutoin toimitettava postitse saantitodistusta vastaan. Päätös voidaan myös luovuttaa tiedoksiannon vastaanottajalle tai tämän edustajalle. Tiedoksiannosta on tällöin laadittava kirjallinen todistus, josta käyvät ilmi tiedoksiannon toimittaja ja vastaanottaja sekä tiedoksiannon ajankohta. Pykälän 3 momentin mukaan, jos viranomainen katsoo siihen olevan aihetta, tiedoksianto voidaan toimittaa haastetiedoksiantona. Haastetiedoksiantoon sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Haastetiedoksiannon toimittaa poliisi tai rajatarkastusviranomainen. Pykälän 4 momentin mukaan sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa tiedoksianto on aina toimitettava todisteellisesti siten kuin 2 ja 3 momentissa säädetään. Tiedoksiannon toimittaa Maahanmuuttovirasto tai Maahanmuuttoviraston pyynnöstä poliisi, jos se voi tarkoituksenmukaisesti huolehtia tiedoksiantotehtävästä. Jos on tehty päätös hakijan maasta poistamiseksi, tiedoksiannon toimittaa poliisi tai poliisin pyynnöstä Maahanmuuttovirasto, jos se voi tarkoituksenmukaisesti huolehtia tiedoksiantotehtävästä. Pykälän 5 momentin mukaan, jos tiedoksiannon vastaanottaja piileskelee tai välttelee tiedoksisaantia taikka hänen olinpaikastaan ei muutoin ole tietoa, sovelletaan hallintolain 61 §:n säännöksiä sijaistiedoksiannosta.

Kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen tehdyn päätöksen antaa hakijalle tiedoksi joko Maahanmuuttovirasto tai poliisi. Jos hakijalle on tehty kielteinen päätös, johon liittyy myös päätös maasta poistamisesta, päätöksen antaa tyypillisesti tiedoksi poliisi. Päätös annetaan tiedoksi hakijan äidinkielellä tai kielellä, jota hän ymmärtää. Kansainvälistä suojelua koskeva tiedoksianto tapahtuu aina todisteellisesti. Tavallista tiedoksiantoa voidaan käyttää vain hakijan kannalta myönteisten päätösten tiedoksiannossa. Haastetiedoksiantoa käytetään vain erityisestä syystä ja tapauskohtaisesti arvioiden.

Menettelyasetuksen 36 artiklan 4 kohdan mukaan päätös voidaan antaa tiedoksi oikeudelliselle neuvonantajalle, joka toimii hakijan oikeudellisena edustajana. Vastaava säännös päätöksen tiedoksiannosta edustajalle on sisältynyt myös menettelydirektiiviin (12 artiklan 1 e kohta). Ulkomaalaislaki ja muu kansallinen sääntely vastaavat tältä osin menettelyasetuksessa säädettyä. Ulkomaalaislain 205 §:n mahdollistaa päätöksen tiedoksiannon hakijan edustajalle tämän sijasta (205 §:n 2 momentti). Maahanmuuttovirastolta saatujen tietojen perusteella tiedoksiantoa hakijan edustajalle ei kuitenkaan ole juurikaan sovellettu.

Hallintolain 12 §:n mukaan hallintoasiassa saa käyttää asiamiestä ja avustajaa. Asiamiehen on esitettävä valtakirja tai muulla luotettavalla tavalla osoitettava olevansa oikeutettu edustamaan päämiestään. Lain esitöiden mukaan asiamiehellä tarkoitettaisiin henkilöä, jolla on oikeus

toimia asiassa päämiehensä puolesta. Asiamies voi olla esimerkiksi asianajaja tai julkinen oikeusavustaja. Asiamieheltä ei kuitenkaan edellytettäisi erityisiä kelpoisuusvaatimuksia, joten myös muu kuin juridisen koulutuksen saanut voisi toimia hallintoasiassa asiamiehenä. Avustaja toimii päämiehen rinnalla oikeudellisena apuna. Ulkomaalaislain 9 §:n mukaan ulkomaalaisen oikeudesta saada oikeusapua säädetään oikeusapulaissa. Oikeusapulain 5 §:n 1 momentin mukaan yksittäisessä asiassa oikeusapuun kuuluvat ne oikeusavustajan toimenpiteet, jotka asiassa ovat tarpeen huomioon ottaen asian laatu ja merkitys, riidan kohteen arvo ja olosuhteet kokonaisuudessaan. Oikeusapulain esitöiden mukaan se, mitkä toimenpiteet ovat kussakin oikeusasiassa tarpeellisia, määräytyy asian erityispiirteiden mukaan.

Maahanmuuttovirastolla on jo nykyisinkin varsin laajat mahdollisuudet hyödyntää päätösten tiedoksiantoja hakijan sijasta tämän edustajalle. Kansainväistä suojelua koskevat päätökset voidaan antaa tiedoksi hakijan oikeudelliselle avustajalle, joka toimii hakijan edustajana, tai ilman huoltajaa olevan alaikäisen lapsen edustajalle. Tämä on mahdollista kansallisen sääntelyn ja unionin säännösten näkökulmasta.

3.4.20 Menettelyt kansainvälisen suojelun poistamiseksi

Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttamisesta ja peruuttamisesta säädetään ulkomaalaislain 107 ja 108 §:ssä. Kansainvälisen suojelun poistamista koskevista menettelysäännöistä ei ole yksityiskohtaista sääntelyä ulkomaalaislaissa, vaan menettelyssä sovelletaan ulkomaalaislain yleisiä säännöksiä ja yleislakeja, kuten hallintolakia. Ulkomaalaislain 107 ja 108 §:ssä säädetään menettelyllisenä edellytyksenä, että menettelyn aikana tulee suorittaa yksilöllinen tutkinta. Suoraan sovellettavan menettelyasetuksen myötä kansainvälisen suojelun poistamista koskevan menettelyn osalta tulee yksityiskohtaisempaa sääntelyä. Menettelyasetuksen 66 artiklan 6 kohdan mukaan artiklassa säädettyä menettelyä ei sovelleta, jos kolmannen maan kansalainen tai kansalaisuudeton henkilö yksiselitteisesti luopuu asemastaan kansainvälisen suojelun saajana, on saanut jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden, tai saa myöhemmin jonkin jäsenvaltion myöntämänä kansainvälistä suojelua. Jäsenvaltioiden on näissä tapauksissa saatettava tapaukset päätökseen kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Mainituissa tilanteissa menettely määräytyy hallintolain mukaan.

3.4.21 Muutoksenhaku

3.4.21.1 Valituksen tekeminen

Ulkomaalaislain 13 luvussa säädetään muutoksenhausta. Luvun säännökset koskevat muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kaikkia ulkomaalaislain perusteella tehtyjä päätöksiä, ei ainoastaan kansainvälistä suojelua koskevia päätöksiä. Kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevasta muutoksenhausta säädetään menettelyasetuksen 67 artiklassa. Artikla sisältää myös suoraan sovellettavia säännöksiä tuomioistuinkäsittelylle. Ottaen huomioon, että ulkomaalaislain muutoksenhakua koskevat yleiset säännökset koskevat myös muita kuin kansainväliseen suojeluun liittyvää muutoksenhakua, ulkomaalaislakia ei ole joitain viittaussäännöksiä lukuun ottamatta tarpeen muuttaa näiltä osin. Valituskieltoa koskevaan pykälään ehdotetaan lisättävän menettelyasetuksen mahdollistama valituskielto tietyistä kansainvälisen suojelun poistamista koskevista päätöksistä.

Valitusajasta ulkomaalaislaissa ei säädetä lainkaan, joten valitusaikaan sovelletaan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 13 §:n 2 momenttia. Valitusaika kaikissa ulkomaalaislain nojalla tehdyissä päätöksissä on siis 30 päivää päätöksen tiedoksisaannista. Vuosien 2016–2021 aikana valitusajat ensimmäisen asteen muutoksenhakuun olivat kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevien asioiden osalta 21 päivää tiedoksisaannista.

Tästä oli säädetty ulkomaalaislaissa. Tiettyjen kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevien päätösten osalta valitusajasta tulee jälleen säätää ulkomaalaislaissa, jotta täytetään menettelyasetuksen 67 artiklan 7 kohdan edellytykset.

3.4.21.2 Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa

Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa määräytyy ulkomaalaislain 193 §:n perusteella. Ulkomaalaislain 193 §:n voimassa oleva sisältö säädettiin lailla (16/2017) ulkomaalaislain 193 §:n ja 197 §:n 2 momentin muuttamisesta (HE 234/2016 vp[60]). Lainmuutoksella Helsingin hallinto-oikeuteen keskitettyjen kansainvälistä suojelua koskevien valitusasioiden käsittely ensimmäisessä tuomioistuinasteessa hajautettiin Helsingin hallinto-oikeuden lisäksi kolmeen muuhun hallinto-oikeuteen. Asioita käsitellään myös Itä-Suomen, Pohjois-Suomen ja Turun hallinto-oikeuksissa.

Toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön alueen perusteella. Ulkomaalaislain 193 §:n 4 momentin mukaisesti tarkemmat määräykset Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön alueista annetaan Maahanmuuttoviraston työjärjestyksessä. Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikkö on ollut yksi viraston tulosyksiköistä. Tulosyksikössä voi olla tulosalueita, vastuualueita ja muita ryhmiä. Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksiköllä oli aiemmin neljä aluetta, joilla oli toimipisteitä Helsingissä, Lappeenrannassa, Kuhmossa, Oulussa ja Turussa.

Maahanmuuttovirastossa on 1.6.2024 tehty organisaatiouudistus, eivätkä ulkomaalaislain 193 § 2 ja 4 momenttien sääntely vastaa enää viraston nykyorganisaatiota. Yksiköiden toimintaa ja vastuualueita muutettiin, eikä ulkomaalaislain 193 §:ssä mainittua turvapaikkayksikköä ole enää olemassa. Maahanmuuttovirasto on toistaiseksi ratkaissut toimivaltaisen hallinto-oikeuden määräytymisen tarkentamalla asiaa työjärjestyksessään. Maahanmuuttoviraston 9.5.2025 päivätyn työjärjestyksen mukaan ulkomaalaislain 193 §:ssä tarkoitettuja turvapaikkayksikön alueita ovat kansainvälisen suojelun osaston ja valvontaosaston alueet, joita ovat eteläinen alue, itäinen alue, pohjoinen alue ja läntinen alue.

3.4.21.3 Ensimmäisen asteen muutoksenhaun kesto

Ulkomaalaislaissa eikä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa ole säännöksiä valituksen käsittelyn kestolle hallinto-oikeudessa. Käsittelyaika on säädetty ainoastaan ulkomaalaislain 199 §:ssä ja se koskee täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen ratkaisemista. Menettelyasetuksen 69 artiklassa jäsenvaltiot velvoitetaan vahvistamaan kansallisessa lainsäädännössään määräajat, joiden kuluessa tuomioistuin tutkii valitukset. Artikla koskee otsikkonsakin perusteella ainoastaan ensimmäisen asteen tuomioistuinta, kuten suurin osa menettelyasetuksen muutoksenhakua koskevista säännöksistä. Ulkomaalaislakiin ehdotetaan otettavan määräajat hallinto-oikeuden kansainvälistä suojelua koskeville asioille.

3.4.22 Päätöksen täytäntöönpano

Ulkomaalaislain 200 a §:ssä säädetään käännyttämis- ja karkottamispäätöksen täytäntöönpanosta kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa. Menettelydirektiivin sääntely hakijan oikeudesta jäädä jäsenvaltion alueelle muutoksenhaun ajaksi on pantu täytäntöön Suomessa kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen osana olevan käännyttämis- tai

[60] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_234+2016.pdf

karkottamispäätöksen täytäntöönpanoa koskevilla säännöksillä. Pääsäännöstä, että päätöstä maasta poistamisesta, johon saa hakea muutosta valittamalla, ei saa panna täytäntöön ennen kuin asia on lainvoimaisesti ratkaistu, säädetään pykälän 1 momentissa. Poikkeuksista pääsääntöön säädetään pykälän 2–4 momenteissa, joiden mukaan tietyissä 103 §:n mukaisissa tutkimatta jättämisissä ja 104 §:n nopeutetun menettelyn tapauksissa sekä hakijan peruuttaessa hakemuksensa 95 b §:n mukaan maastapoistamispäätös voidaan laittaa täytäntöön jo ennen päätöksen lainvoimaa tietyn määräajan kuluttua, jonka aikana hakijalla on ollut mahdollisuus hakea täytäntöönpanoon kieltoa tuomioistuimelta, ja tuomioistuin on tehnyt päätöksen tähän hakemukseen. Ulkomaalaislain 198 b §:ssä säädetään, että täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskeva hakemus on tehtävä seitsemän päivän kuluessa, sisältäen viisi arkipäivää, siitä, kun päätös on annettu tiedoksi hakijalle. Päätös kyseiseen hakemukseen on 199 §:n 4 momentin mukaan tehtävä seitsemän päivän, sisältäen viisi arkipäivää, kuluessa.

Menettelydirektiivissä ei säädetä kansainvälistä suojelua koskevaan päätökseen liittyvästä maasta poistamisesta. Oikeus oleskella maassa muutoksenhaun ajan, siihen tehtävät poikkeukset sekä tuomioistuimen mahdollisuus päättää, saako hakija jäädä jäsenvaltion alueelle, jos päätöksen seurauksena hakijan oikeus jäädä jäsenvaltioon lakkaa, liittyvät kansainvälistä suojelua koskevaan päätökseen ja tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Vaikka kyse on lopulta käytännössä samasta asiasta, kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen oikeusvaikutus liittyy menettelydirektiivin mukaan hakijan oikeuteen oleskella maassa muutoksenhaun ajan, kun taas maastapoistamispäätöksen oikeusvaikutus liittyy siihen, voidaanko hakija tosiasiallisesti poistaa maasta. Suomen tapa yhdistää päätökset ja ulottaa oikeusvaikutus suoraan siihen, voidaanko hakija poistaa maasta, eli panna maastapoistamispäätös täytäntöön, on käytännössä vaikuttanut muun muassa siihen, että myöhemmän hakemuksen tilanteissa hakijoille on tehty uusia maastapoistamispäätöksiä. Näin on toimittu, jotta on varmistuttu, että hakijalla on ollut mahdollisuus tehdä menettelydirektiivin mukainen, hakijan oikeusturvaan liittyvä, tuomioistuimelle tehtävä pyyntö saada jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi. Uusi maastapoistamispäätös on tarkoittanut myös uutta maasta poistamisen kokonaisharkintaa.

Menettelyasetuksen myötä edellä mainittu oikeus hakea tuomioistuimelta lupaa jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi tulee asetuksesta suoraan sovellettavaksi. Maastapoistamispäätöksen täytäntöönpano on niin ikään suoraan asetuksessa liitetty siihen, onko hakijalla oikeus oleskella maassa muutoksenhaun ajan. Näin ollen logiikka täytäntöönpanokiellon hakemisessa tulee muuttumaan, ja kyse tulee kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen osalta olemaan hakijan oikeudesta hakea tuomioistuimelta Suomessa oleskelun sallimista muutoksenhaun ajan. Vaikka suurin osa tätä koskevasta sääntelystä on menettelyasetuksessa suoraan sovellettavaa, on kansallisesti säädettävä määräajoista hakemuksen tekemiselle sekä hakemuksesta tehtävälle päätökselle. Ulkomaalaislakia on muutettava tämän vuoksi.

3.5 Paluurajamenettelyasetus

3.5.1 Rajamenettelyn päättyminen

Ulkomaalaislain 104 c §:ssä säädetään rajamenettelyn päättymisestä. Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan rajamenettely päättyy neljän viikon kuluttua siitä, kun käännyttämistä koskeva päätös on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, jos hallinto-oikeus ei ole kieltänyt päätöksen täytäntöönpanoa. Käytännössä edellä mainittu neljän viikon määräaika tarkoittaa aikaa, joka poliisilla tai rajatarkastusviranomaisella on maasta poistamisesta vastuussa olevana viranomaisena panna rajamenettelyssä tehty maastapoistamispäätös täytäntöön. Jos täytäntöönpano ei onnistu annetussa neljän viikon määräajassa, on hakija päästettävä maahan, ja maasta poistaminen jatkuu normaalin menettelyn mukaisesti. Paktissa rajamenettelyä

seuraavasta vaiheesta säädetään paluurajamenettelyasetuksessa, joka esimerkiksi määrittelee rajamenettelyn jälkeisen paluumenettelyn keston. Näin ollen asetuksen sääntely edellyttää ulkomaalaislain muuttamista ja EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisen kansallisen lainsäädännön kumoamista.

3.5.2 Vapaaehtoisen paluun aika

Ulkomaalaislain 147 a §:ssä säädetään, että käännyttämistä tai maasta karkottamista koskevassa päätöksessä määrätään vähintään 7 ja enintään 30 päivän aika, jonka kuluessa kolmannen maan kansalainen voi poistua maasta vapaaehtoisesti. Aikaa voidaan erityisestä syystä pidentää. Pykälässä säädetään tietyistä tilanteista, jolloin aikaa ei määrätä. Kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen osalta aikaa vapaaehtoiseen paluuseen ei määrätä, jos on kysymys 103 §:ssä tarkoitetusta kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai 101 §:ssä tarkoitetusta ilmeisen perusteettomasta hakemuksesta. Paluurajamenettelyasetuksessa säädetään hakijan mahdollisuudesta tietyin edellytyksin hakea vapaaehtoisen paluun aikaa, jos hänen hakemuksensa on hylätty rajamenettelyssä. Ulkomaalaislakiin on otettava tarkemmat säännökset vapaaehtoisen paluun hakemisen menettelystä rajamenettelyn tilanteissa.

3.6 Määritelmäasetus

3.6.1 Kansallinen määritelmäasetuksen kanssa päällekkäinen lainsäädäntö

Määritelmäasetus korvaa aiemman määritelmädirektiivin ja se sisältää vaatimukset kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle, aseman poistamiselle ja myönnetyn suojelun sisällölle. Määritelmäasetus sisältää suhteellisen vähän kansallista liikkumavaraa, ja selvästi suurin osa sen vaatimista kansallisista lainsäädäntömuutoksista on päällekkäisen kansallisen lainsäädännön kumoamista pääosin ulkomaalaislaista. Erityisesti ulkomaalaislain 6 luvun kansainvälisen suojelun myöntämisen ja poistamisen edellytyksiä koskevat ulkomaalaislain säännökset on kumottava EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä.

3.6.2 Kansainvälisen suojelun tarpeen ilmeneminen sur place -tilanteessa

Ulkomaalaislain 88 b §:n 2 momentin mukaan pakolaisasema voidaan jättää myöntämättä tilanteessa, jossa hakija tekee myöhemmän hakemuksen, jonka perusteet hän on itse tahallisesti aiheuttanut alkuperämaasta lähtönsä jälkeen, ja joiden ei voida katsoa ilmentävän hakijan todellista vakaumusta, näkemyksiä tai elämäntilannetta. Tällöin hakijalle voidaan myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, joka on muun muassa pituudeltaan lyhyempi kuin pakolaisaseman perusteella myönnettävä oleskelulupa. Määritelmäasetuksen 5 artiklassa säädetään kansainvälisen suojelun tarpeen ilmenemisestä sur place -tilanteessa. Artiklan 2 kohdan mukaan, jos vaara joutua vainotuksi tai kärsiä vakavaa haittaa perustuu olosuhteisiin, jotka hakija on luonut alkuperämaasta lähdettyään ainoana tai pääasiallisena tarkoituksenaan saada aikaan tarvittavat edellytykset kansainvälisen suojelun hakemiselle, määrittävä viranomainen voi jättää kansainvälisen suojelun myöntämättä. Tällöinkin on kuitenkin varmistettava palautuskiellon toteutuminen. Määritelmäasetuksen sääntely edellyttää ulkomaalaislain muuttamista sekä päällekkäisen lainsäädännön osalta että 5 artiklan 2 kohdan osalta selventävänä oleskelulupaa koskevana sääntelynä.

3.6.3 Kansainvälisen suojelun myöntämättä jättäminen tai poistaminen tiettyihin rikoksiin syyllistymisen vuoksi

Lailla ulkomaalaislain muuttamisesta (666/2024) toteutettiin määritelmädirektiivin mahdollistamia tiukennuksia ulkomaalaislakiin kansainvälisen suojelun myöntämättä jättämisestä tai lakkauttamisesta tiettyihin rikoksiin syyllistymisen vuoksi. Kansainvälisen suojelun myöntämättä jättämisen osalta näistä tiukennuksista säädetään ulkomaalaislain 87 §:n 6 momentin 2 kohdassa (turvapaikka) ja 88 §:n 4 momentissa (toissijainen suojelu). Suojeluaseman lakkauttamisen osalta tiukennuksista säädetään 107 §:n 1 momentin 6 ja 8 kohdassa (pakolaisasema) ja pykälän 3 momentissa (toissijainen suojelu). Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 666/2024 sisältää siirtymäsäännöksen, jonka mukaan lain 87 §:n 6 momentin 2 kohtaa, 88 §:n 4 momenttia, 107 §:n 1 momentin 6 ja 8 kohtaa ja 3 momenttia ei sovelleta rikoksiin, jotka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa. Laki tuli voimaan 2.1.2025.

Määritelmäasetuksessa säädetään kansainvälisen suojelun myöntämättä jättämisestä tiettyihin rikoksiin syyllistymisen vuoksi 14 artiklan 2 kohdassa ja 1 kohdan e alakohdassa (pakolaisasema) ja 17 artiklan 1 kohdan b alakohdassa (toissijainen suojelu). Kansainvälisen suojelun poistamisesta tiettyjen rikosten perusteella säädetään määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b ja e alakohdassa (pakolaisasema) ja 19 artiklan 1 kohdan b alakohdassa (toissijainen suojelu). Menettelyasetuksen 79 artiklassa säädetään, että asetusta sovelletaan kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan menettelyyn alkaen 12.6.2026 jätettyjen hakemusten osalta. Ennen 12.6.2026 jätettyjä kansainvälistä suojelua koskevia hakemuksia säännellään menettelydirektiivillä. Suomessa tämä on täytäntöönpantu ulkomaalaislain 6 luvun säännöksillä. Edelleen menettelyasetuksen 79 artiklassa säädetään asetuksen soveltamisesta kansainvälisen suojelun poistamista koskevaan menettelyyn, kun tutkinta kansainvälisen suojelun poistamiseksi käynnistetään 12.6.2026 alkaen. Ennen 12.6.2026 käynnistettyjä tutkintoja kansainvälisen suojelun poistamiseksi säännellään menettelydirektiivillä. Suomessa tämä on täytäntöönpantu ulkomaalaislain 107 §:ssä.

Menettelyasetus tai määritelmäasetus eivät sisällä ulkomaalaislain muutoslain (666/2024) siirtymäsäännöstä vastaava säännöstä, jossa säädettäisiin kansainvälisen suojelun myöntämättä jättämisen tai poistamisen perusteena olevien rikosten tekoajankohdan merkityksestä suhteessa asetusten voimaantuloon tai soveltamisen alkamiseen. Asetuksiin ei myöskään sisälly kansallista harkintavaltaa kansainvälisen suojelun rikosperusteisen myöntämättä jättämisen tai lakkauttamisen osalta, mutta arvio rikoksen törkeydestä on jätetty määritelmäasetuksessa määrittävälle viranomaiselle. Törkeän rikoksen määritelmää on käsitelty myös EUT:n oikeuskäytännössä. Kyseiset asetukset ovat suoraan sovellettavia 12.6.2026 alkaen.

Ulkomaalaislaista on kumottava EU-lainsäädännön kanssa päällekkäinen lainsäädäntö, mukaan lukien ulkomaalaislain 87 §:n 6 momentin 2 kohta, 88 §:n 4 momentti, 107 § 1 momentin 6 ja 8 kohdat sekä 3 momentti.

3.6.4 Kansainvälisen suojelun sisältö

3.6.4.1 Oleskelulupien pituus

Ulkomaalaislain 53 §:n perusteella ensimmäinen oleskelulupa pakolaisuuden perusteella myönnetään kolmeksi vuodeksi ja toissijaisen suojelun perusteella yhdeksi vuodeksi. Uusi määräaikainen oleskelulupa pakolaisuuden perusteella myönnetään kolmeksi vuodeksi ja toissijaisen suojelun perusteella kahdeksi vuodeksi. Ulkomaalaislain oleskelulupien kestoa koskeva sääntely vastaa määritelmäasetuksen 24 artiklan vaatimuksia, eikä sitä näin ollen ole tarpeen muuttaa. Määritelmäasetuksessa ei ole säädetty oleskeluluvan myöntämisestä tai

pituudesta tilanteissa, joissa henkilön suojeluasema jätetään myöntämättä tai antamatta tai se lakkautetaan tai peruutetaan. Voimassa olevan ulkomaalaislain 89 §:n mukaan Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jolle on jätetty antamatta tai myöntämättä kansainvälistä suojelua, myönnetään tilapäinen oleskelulupa enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Tätä oleskeluluvan pituutta ei ole tarkoitus muuttaa.

3.6.4.2 Ilman huoltajaa olevien edustajajärjestelmä

Määritelmäasetuksen 33 artiklassa säädetään edellytyksistä kansallisesti säädettävälle edustajajärjestelmälle, jolla varmistetaan ilman huoltajaa olevien alaikäisten edunvalvonta oleskeluluvan saamisen jälkeen. Edustajajärjestelmää ja siihen kohdistuvia vastaanottolain ja kotoutumisen edistämisestä annetun lain muutostarpeita tarkastellaan vastaanottodirektiiviä koskevassa luvussa 3.10.4.3.

3.6.5 Pitkään oleskelleiden direktiivin muutokset

3.6.5.1 Vaadittavan oleskeluajan laskeminen

Pitkään oleskelleen oleskeluvan myöntämisen edellyttämästä oleskelusta säädetään ulkomaalaislain 56 d §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa myönnetään kolmannen maan kansalaiselle, joka on jatkuvan oleskeluluvan saatuaan välittömästi ennen oleskelulupahakemuksen jättämistä luvallisesti oleskellut maassa yhtäjaksoisesti viiden vuoden ajan, jos pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntämiselle ei ole tässä laissa mainittuja esteitä.

Pykälän 2 momentin mukaan alle kuuden kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Suomen ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kymmenen kuukautta. Oleskelua voidaan erityisistä syistä pitää yhtäjaksoisena edellä mainittuja ajanjaksoja pidemmistä poissaolojaksoista huolimatta, joita ei kuitenkaan oteta huomioon oleskeluaikaa laskettaessa. Jos pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan hakija on EU:n sinisen kortin haltija, alle kahdentoista kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Euroopan unionin ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kahdeksantoista kuukautta.

Pykälän 3 momentissa säädetään viiden vuoden määräajan tarkemmasta laskemisesta. Sen mukaan viiden vuoden määräaika lasketaan ensimmäisen jatkuvaa maassa oleskelua varten myönnetyn määräaikaisen oleskeluluvan alkamispäivästä tai maahantulopäivästä, jos kolmannen maan kansalaisella on ollut jatkuva oleskelulupa maahan tullessaan. Pakolaisen ja toissijaista suojelua saavan osalta määräaika lasketaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättöpäivästä.

Direktiivin muutoksista ensimmäinen ei vaadi kansallisen lain muuttamista sen osalta, mistä laskenta alkaa, koska se alkaa voimassa olevan lain mukaan hakemuksesta. Ulkomaalaislain 56 d §:n 3 momentin mukaan kansainvälistä suojelua saaneen oleskeluaikaan lasketaan mukaan myös hakemuksen jättöpäivän ja mahdollisen myönteisen päätöksen välinen aika. Tämä on aiemmin ollut direktiivissä valinnaista, mutta koska Suomi on jo säätänyt kansallisen lain edullisemman vaihtoehdon mukaisesti, direktiivin säännöksen muuttuminen jäsenvaltioita velvoittavaksi ei edellytä lakimuutoksia. Voidaan kuitenkin katsoa, että säännöstä olisi syytä tarkentaa sen osalta, mihin hakemukseen viitataan. Lakiin tulisi lisätä nimenomainen maininta, että kyse on aina siitä hakemuksesta, jonka perusteella kansainvälistä suojelua on myös myönnetty.

Pitkään oleskelleiden direktiivin 4 artiklan uusi 3 a kohta sen sijaan on kokonaan uutta sääntelyä ja vaatii näin ollen kansallisen lain muuttamista velvoittavilta osin. Kohdan 1 alakohdan johdosta ulkomaalaislain 56 d §:ä 2 momenttia on muutettava siten, että Suomesta kansainvälistä suojelua saaneen henkilön oikeudeton oleskelu toisessa jäsenvaltiossa merkitsee yhtäjaksoisen oleskeluajan keskeytymistä ja sen alkamista alussa Suomessa. Säännös on velvoittava ja yksiselitteisesti muotoiltu eikä se sisällä harkinnanvaraa jäsenvaltioille. Tämän mukaisesti tässä esityksessä ehdotetaan lakimuutosta direktiivimuutoksen toimeenpanemiseksi.

Sen sijaan 2 alakohta on jäsenvaltioille valinnainen. Suomessa on katsottu, että alakohdan mahdollistamaa poikkeusta ei ole aiheellista ottaa kansallisesti käyttöön eikä sen mukaisia lakimuutoksia näin ollen tässä esityksessä ehdoteta.

3.6.5.2 Toimeentuloedellytys

Toimeentuloedellytyksestä säädetään ulkomaalaislain 39 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy, tai lapsen etu sitä vaatii. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa 6 luvun perusteella, ellei 114 §:n 3 momentista, 114 a §:n 4 momentista tai 115 §:n 2 momentista muuta johdu.

Pitkään oleskelleen oleskeluluvan osalta ei ole säädetty erityistä poikkeusta toimeentuloedellytykseen. Näin ollen kyseistä lupaa hakevan tulee 39 §:n 1 momentin mukaisesti osoittaa toimeentulonsa olevan turvattu. Tämä on myös nimenomaisesti todettu hallituksen esityksessä, jolla pitkään oleskelleiden direktiivi alun perin pantiin Suomessa täytäntöön (HE 94/2006 vp). Kyseisen yleisen pykälän soveltumisella on siten kansallisesti toteutettu pitkään oleskelleiden direktiivin 5 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukainen vaatimus siitä, että hakijalla on vakaat, säännölliset ja hänen itsensä sekä hänen perheenjäsentensä elättämiseen riittävät varat turvautumatta kyseisen jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmään.

Tämänhetkisen tulkinnan valossa voidaan kuitenkin katsoa, ettei 39 §:n sanamuoto sellaisenaan vastaa täysin direktiivin 5 artiklan 1 kohdan a alakohtaa. Alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on *vaadittava*, että hakijalla on vakaat ja säännölliset varat, jotka riittävät hänen itsensä ja hänen perheenjäsentensä elättämiseen turvautumatta kyseisen jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmään. Direktiivissä ei ole poikkeuksia vaatimukseen eikä muita edullisempaa kohtelua mahdollistavia säännöksiä. Korkein hallinto-oikeus on ennakkopäätöksellään 25.11.2025 (KHO 2025:75) vahvistanut tulkinnan, ettei direktiivin riittävien varojen edellytyksestä ole mahdollista kansallisesti poiketa. Näin ollen myöskään kansallisessa laissa tai sen soveltamisessa ei tulisi olla tällaisia poikkeuksia ja tämän tulisi olla lain tasolla yksiselitteistä.

Maahanmuuttovirasto on tietoinen kyseisestä erosta direktiivin sekä kansallisen lain välillä ja vakiintuneesti pyrkii huomiomaan sen tulkinnassaan. Ei kuitenkaan ole muun muassa hakijoiden oikeusturvan, EU-oikeuden vaatimusten, lainsäädännön täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden eikä oikeusvarmuuden näkökulmasta tyydyttävää, että lakia joudutaan soveltamaan sen sanamuotoa tiukemmin direktiivin edellytysten vuoksi. Näin ollen lakia tulee muuttaa vastaamaan paremmin direktiiviä.

3.7 Kriisiasetus

Kriisiasetus on kokonaan uutta EU-lainsäädäntöä. Aiemmin ei ole ollut erillistä unionin tason sääntelyä asetuksen alaan kuuluviin tilanteisiin vastaamiseksi.

Jäsenvaltio voi kriisiasetuksen 2 artiklan mukaan esittää komissiolle perustellun pyynnön hyötyäkseen yhteisvastuutoimista, ja voidakseen poiketa turvapaikkamenettelyä koskevista asiaankuuluvista säännöistä. Poikkeusten soveltaminen edellyttää, että jäsenvaltio saa siihen luvan 4 artiklassa tarkoitetulla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä. Jäsenvaltio voi kuitenkin 10 artiklan 6 kohdan mukaan perusteltua pyyntöä esittäessään ilmoittaa komissiolle, että se katsoo tarpeelliseksi soveltaa 10 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua hakemusten rekisteröintiaikaa koskevaa poikkeusta ennen kuin se on saanut siihen luvan.

Poiketen hallinta-asetuksen 63 artiklan 7 kohdassa säädetystä, osallistuvien jäsenvaltioiden on kriisiasetusta sovellettaessa tarvittaessa otettava vastuu niiden oikeudenmukaisen osuuden ylittävästä määrästä hakemuksia. Tämä pätee myös kriisiasetuksen 13 artiklaan, jossa säädetään poikkeuksellisessa joukoittaisen maahantulon tilanteessa sovellettavista poikkeuksista hakijan takaisinottovelvollisuuteen. Näissä tilanteissa osallistuvalla jäsenvaltiolla on kriisiasetuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaan oikeus yhteisvastuutarjouksia koskeviin vähennyksiin seuraavien viiden vuoden aikana ja sen on 5 kohdan mukaan ilmoitettava komissiolle, jos aikoo käyttää hyväkseen mahdollisuutta vähennykseen.

Kansallisesti on tarpeen säätää toimivallasta päättää 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun pyynnön sekä 10 artiklan 6 kohdassa ja 9 artiklan 5 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen esittämisestä komissiolle.

Vastuun korvaamisia koskevassa kriisiasetuksen 9 artiklan 2 kohdassa säädetään, että jos 1 kohdan soveltaminen ei riitä kattamaan sataa prosenttia sisäisiä siirtoja koskevista tarpeista, EU:n korkean tason yhteisvastuufoorumi kutsutaan kiireellisesti koolle hallinta-asetuksen 13 artiklan 4 alakohdan mukaisesti ja noudattaen kyseisen asetuksen 57 artiklassa vahvistettua menettelyä. Kriisitilanteissa sovelletaan siten tarvittaessa hallinta-asetuksen mukaista sitoumusmenettelyä. Hallinta-asetuksessa tarkoitettuun sitoumusmenettelyyn liittyvästä kansallisesta menettelystä ja toimivallasta on tarpeen säätää, kuten kohdasta 3.3.10. edellä käy ilmi.

Kriisiasetuksen 11 artiklan 10 kohdassa säädetään neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden oikeudesta päästä vierailemaan hakijoiden luona säilöönottoyksiköissä tai rajanylityspaikoilla ja tämän oikeuden mahdollisesta rajoittamisesta. Säilöönotettujen kohtelusta säädetään laissa säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä (116/2002). Tapaamisten valvonnasta ja rajoittamista säädetään lain 15 §:ssä (814/2015), jonka 4 momentin 2 kohdan mukaan tapaaminen voidaan evätä, jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu säilöönottoyksikön turvallisuudelle tai järjestykselle taikka säilöön otetun tai muun henkilön turvallisuudelle sellaista vaaraa, jota ei voida valvonnalla torjua.

3.8 Eurodac-asetus

3.8.1 Yleistä

Nykyinen Eurodac-järjestelmä on EU:n turvapaikka-asioiden sormenjälkitietokanta, joka on perustettu aiemmalla Eurodac-asetuksella. Tietokannan avulla EU+-maiden on helpompi

määrittää, mikä maa on vastuussa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä. EU+-maita ovat EU:n 27 jäsenvaltiota sekä Islanti, Liechtenstein, Norja ja Sveitsi.[61]

Kun henkilö hakee kansainvälistä suojelua jossakin EU+-maassa, hänen sormenjälkensä otetaan ja siirretään Eurodac-keskusjärjestelmään 72 tunnin kuluessa. Järjestelmä sisältää kaikkien vähintään 14-vuotiaiden kansainvälistä suojelua hakevien sormenjälkitiedot. Sormenjälkitietoja säilytetään enintään 10 vuotta. Keskusjärjestelmä sisältää myös tietoja vähintään 14-vuotiaista henkilöistä, joiden sormenjäljet on otettu EU:n ulkorajojen epäsäännöllisen ylittämisen yhteydessä ja joita säilytetään 18 kuukauden ajan.

Järjestelmä mahdollistaa sen selvittämisen, onko hakija hakenut kansainvälistä suojelua tai onko hänet otettu kiinni toisessa EU+-maassa ulkorajan laittoman ylittämisen yhteydessä. Jos järjestelmästä löytyy henkilön sormenjälkiä, käytettävissä on myös seuraavia tietoja:

- EU+-maa, johon hakija on aiemmin saapunut tai jossa hakija on aiemmin asunut;

- kiinnioton paikka ja päivämäärä;

- hakijan sukupuoli;

- EU+-maan käyttämä viitenumero;

- sormenjälkien ottamispäivä.

Kansainvälistä suojelua hakevien osalta lisätietoja voivat olla seuraavat:

- kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen paikka ja päiväys;

- tarvittaessa tiedot Dublin III -asetuksen mukaisesta siirrosta maasta toiseen ja tarkemmin sanottuna siirron jälkeisestä saapumispäivästä;

- tarvittaessa tiedot lähtemisestä EU+-maiden alueelta joko hakijan omasta aloitteesta tai maastapoistamismääräyksen perusteella ja tarkemmin sanottuna lähtöpäivästä;

- jos EU+-maa päättää ottaa vastuun hakemuksen käsittelystä soveltamalla Dublin III -asetuksen 17 artiklan 1 kohdan harkinnanvaraista lauseketta, päivämäärä, jolloin päätös hakemuksen käsittelystä tehtiin.

Jokainen EU+-maa on nimennyt aiemman Eurodac-asetuksen nojalla toimivaltaiset viranomaiset, joilla on valtuudet pyytää Eurodac-tietojen vertailua ja joilla on pääsy järjestelmään tallennettuihin sormenjälkitietoihin.[62]

---

[61] EASO 12/2021: Käytännön opas rekisteröinnistä | Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten jättäminen s. 72

[62] ASO 12/2021: Käytännön opas rekisteröinnistä | Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten jättäminen s. 73

Suomen komissiolle nimeämät toimivaltaiset viranomaiset ovat Keskusrikospoliisi ja Rajavartiolaitos, ja kansallinen yhteyspiste sijaitsee Keskusrikospoliisissa.[63] Käytännössä Eurodac-asetuksen mukainen kansallinen yhteyspiste on tietojärjestelmä ja Suomen kohdalla nykyinen kansallinen yhteyspiste on Keskusrikospoliisin ylläpitämä TUNTO-sormenjälkijärjestelmä.

Uudella Eurodac-asetuksella laajennetaan EU:n tunnistustietokantaa ja tuetaan viranomaisia laittoman muuttoliikkeen torjunnassa, edelleen liikkumisen seurannassa ja laittomasti maahan tulleiden palauttamisen parantamisessa. Uudistuksen myötä Eurodac-tietokantaan lisätään edellä mainitun ohella myös kasvokuva ja henkilötietoja niin turvapaikanhakijoista, laittomasti rajan ylittäneistä kuin tilapäistä suojelua hakevista henkilöistä sekä muun muassa heidän Schengeniin saapumisensa päivämäärä. Uusista tietokantaan lisättävistä tiedoista säädetään Eurodac-asetuksen 17 artiklassa.

Jäsenvaltioiden on rekisteröitävä Eurodaciin seuraavat henkilöryhmät:

- turvapaikanhakijat;

- EU:n ulkorajan laittomasti ylittäneet henkilöt;

sekä jatkossa uusina rekisteröitävinä:

- etsintä- ja pelastusoperaatioiden seurauksena maihin tulleet henkilöt;

- henkilöt, joiden on todettu oleskelevan laittomasti jonkin jäsenvaltion alueella;

- henkilöt, jotka on rekisteröity uudelleensijoittamisasetuksen mukaiseen maahanpääsymenettelyyn;

- kansallisen järjestelmän mukaisesti uudelleensijoitetut henkilöt;

- tilapäistä suojelua saavat henkilöt.

Näin helpotetaan henkilöiden tunnistamista ja annetaan viranomaisille enemmän tietoa, jonka avulla voidaan nopeuttaa turvapaikkamenettelyjä ja havaita edelleen liikkumista paremmin.

Laittomasti maahan tulleiden sormenjälkiä säilytetään järjestelmässä viiden vuoden ajan nykyisen 18 kuukauden sijaan, joten järjestelmässä olevia henkilöitä koskevia tietoja voidaan

---

[63] Luettelo komissiolle Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 43 artiklan mukaisesti ilmoitetuista toimivaltaisista viranomaisista (OJ C, C/45, 08.02.2021, p. 1, CELEX: **https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XC0208(01)**)

hakea pidemmältä ajalta. Tämä vaikuttaa tehokkaasti turvapaikkasääntöjen soveltamiseen laajemminkin. Käytännössä se rajoittaa väärinkäytöksiä ja turvapaikkakeinottelua, koska se estää ihmisiä valitsemasta, missä jäsenvaltiossa he haluavat saada suojelua, koska heidän henkilöllisyytensä on edelleen jäljitettävissä. Turvapaikanhakijoiden tietojen säilytysaika on 10 vuotta.

Säilytysaika on viisi vuotta sellaisten henkilöiden osalta, jotka otetaan kiinni heidän oleskellessaan laittomasti jäsenvaltion alueella, jotka ovat tulleet maihin etsintä- ja pelastusoperaatioiden seurauksena tai jotka on uudelleensijoitettu unionin kehyksen ja kansallisten järjestelmien mukaisesti. Säilytysaika on kolme vuotta niiden henkilöiden osalta, joilta uudelleensijoittaminen on evätty tai joiden uudelleensijoittamismenettely on keskeytetty. Tilapäistä suojelua jatkossa saavien henkilöiden tietoja säilytetään suojelun voimassaolon ajan (uusittava vuoden välein).

3.8.2 Kansalliseen sääntelyyn perustuva toimivalta, jonka nojalla tietoja saa käsitellä

Maahanmuuttovirasto käyttää Eurodac-tietokannasta saatavia tietoja ulkomaalaisasioita koskevien hakemusten käsittelemiseksi. Eurodac-tietokannasta saatavat tiedot tallennetaan ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään UMA:an ja niiden osalta laissa henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa (615/2020), säädetysti rekisterinpitäjänä toimii Maahanmuuttovirasto. Maahanmuuttoviraston tehtävistä säädetään laissa Maahanmuuttovirastosta (165/1995).

Poliisi ja Rajavartiolaitos käyttävät Eurodac-tietokannasta saatavia tietoja pääosin turvapaikanhakijoiden tunnistamiseen, Dublin-menettelyn tukemiseen ja laittomien rajanylitysten hallintaan. Lisäksi lainvalvontaviranomaiset voivat käyttää Eurodacin tietoja hyvin rajoitetusti tiettyjen vakavien rikosten tutkinnassa, käyttö rajoittuu välttämättömiin tilanteisiin vakavien rikosten tai terrorismin torjunnassa. Poliisin tehtävistä säädetään poliisilaissa (872/2011) ja Rajavartiolaitoksen tehtävistä rajavartiolaissa (578/2005). Eurodac-tietokannasta säädetään kansallisesti poliisin osalta henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) ja Rajavartiolaitoksen osalta henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) nojalla.

Poliisi tai Rajavartiolaitos keräävät hakijalta Eurodac-asetuksessa tarkoitetut tiedot ja tallentavat ne eri perustein Eurodac-järjestelmään. Maahanmuuttovirasto täydentää tietoja Eurodaciin kansainvälisen suojelun vastuuvaltion osalta. Poliisi ja Rajavartiolaitos ovat maastapoistamiseen toimivaltaiset viranomaiset.

3.8.3 Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjä ja kansallinen yhteyspiste

Eurodacin rekisterinpitäjyydestä ei ole Suomessa säädetty kansallisesti. Käytännössä rekisterinpitäjän tehtäviä ovat hoitaneet sekä Maahanmuuttovirasto että Poliisihallitus. Uuden Eurodac-asetuksen (johdantokappale 82 ja artikla 42) mukaan jäsenvaltion tulisi nimetä rekisterinpitäjä ja ilmoittaa tästä komissiolle. Eurodac-asetus ei kuitenkaan suoraan velvoita säätämään rekisterinpitäjästä kansallisesti. Eurodac-asetuksen mukaan kunkin jäsenvaltion olisi oikeusvarmuuden ja avoimuuden vuoksi nimettävä se viranomainen, jonka katsotaan olevan tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679 ja direktiivin (EU) 2016/680 mukainen rekisterinpitäjä ja jolla olisi oltava keskitetty vastuu henkilötietojen käsittelystä kyseisessä jäsenvaltiossa, kun kansalliset viranomaiset käsittelevät Eurodacissa olevia henkilötietoja.

Rekisterinpitäjä vastaa tietojen lainmukaisesta käsittelystä Eurodacissa (ks. (EU) N:o 2024/1358 artiklat 36, 40, 48 ja 51) ja rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta (ks. (EU) N:o 2024/1358 artiklat 42 ja 43)

Eurodac asetuksen soveltamiseksi suoritettuun henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan lähtökohtaisesti tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Ainoastaan silloin, kun jäsenvaltioiden nimetyt tai tarkastavat toimivaltaiset viranomaiset suorittavat tällaisen käsittelyn terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjumista, tutkimista, havaitsemista tai syytetoimia varten, tietojen käsittelyyn sovelletaan rikosasioiden tietosuojadirektiiviä (EU) 2016/680. Eurodac-asetuksen nojalla tapahtuva henkilötietojen käsittely kuuluu pääasiallisesti ulkomaalaisvalvonnan ja maahanmuuton hallinnan alaan. Toimivaltaisten viranomaisten vastuunjaon selkeyttämiseksi ja rekisteröityjen oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi olisikin perusteltua säätää rekisterinpitäjyydestä tilanteissa, joissa henkilötietojen käsittely kuukuu tietosuoja-asetuksen alaan.

Henkilötietojen käsittelyyn rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi sekä yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelemiseksi ja tällaisten uhkien ehkäisemiseksi sovelletaan henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018). Keskusrikospoliisi toimii Eurodac-asetuksen mukaisena tarkastavana viranomaisena, jonka tehtävänä on varmistaa, että edellytykset tietojen vertailulle lainvalvontatarkoituksessa täyttyvät. Nykyisen oikeustilan voidaan katsoa turvaavan rekisteröidyn oikeuksien toteutumisen rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaan kuuluvan tietojen käsittelyn osalta, eikä tarvetta rekisterinpitäjyydestä direktiivin alaan kuuluvan tietojen käsittelyn osalta katsota olevan.

Eurodac-asetuksessa kansallinen yhteyspiste tarkoittaa jäsenvaltiosta nimettyä tietojärjestelmää, joka on yhteydessä Eurodac-keskusjärjestelmään, ei viranomaista tai viranomaisen osaa. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 18 §:n mukaisesti Keskusrikospoliisissa on Eurodac-asetuksen mukainen kansallinen yhteyspiste (TUNTO-sormenjälkijärjestelmä). Eurodac-järjestelmään tallennettavat sormenjäljet on kerätty ja tallennettu kansallisesti poliisin TUNTO-järjestelmään. Käytännössä rekisterinpitäjän tehtäviä ovat kuitenkin hoitaneet Maahanmuuttovirasto ja Poliisihallitus, sillä Maahanmuuttovirastolla ei ole ollut teknistä kykyä Eurodacin sormenjälkitietojen käsittelyyn. Maahanmuuttovirastolla ei ole myöskään ollut pääsyä poliisin TUNTO-järjestelmän lokitietoihin, joten se ei ole voinut käytännössä itsenäisesti valvoa tietojen lainmukaista käsittelyä. Tästä syystä Maahanmuuttoviraston olisi syytä hallinnoida myös kansallista yhteyspistettä.

3.8.4 Nimetty viranomainen, ja tarkastava viranomainen

Eurodac-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä lainvalvontatarkoituksia varten viranomaiset, joilla on valtuudet pyytää vertailua Eurodac-tietoihin tämän asetuksen mukaisesti. Nimettyjen viranomaisten on oltava jäsenvaltioiden viranomaisia, jotka ovat vastuussa terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjumisesta, havaitsemisesta tai tutkimisesta. Tällaisia viranomaisia Suomessa ovat poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja Puolustusvoimat. Viranomaisten tehtävistä ja toimivaltuuksista rikostorjunnassa säädetään poliisin osalta poliisilaissa, Rajavartiolaitoksen osalta rajavartiolaissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018), Tullin osalta rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja Puolustusvoimien osalta sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014, kumotaan lailla 89/2025).

Koska viranomaisten tehtävät ja toimivaltuudet seuraavat suoraan voimassa olevasta lainsäädännöstä, Eurodac-asetuksessa tarkoitetuista nimetyistä viranomaisista tai niiden toimivaltuuksista tehdä Eurodac-asetuksen mukaisia lainvalvontakyselyjä ei ole tarpeen säätää kansallisesti. Kunkin jäsenvaltion on kuitenkin pidettävä kansallisella tasolla luetteloa nimettyjen viranomaisten operatiivisista yksiköistä, joilla on valtuudet pyytää vertailua Eurodac-tietoihin kansallisen yhteyspisteen kautta. Suomi on ilmoittanut poliisin ja Rajavartiolaitoksen operatiiviset yksiköt komissiolle syyskuussa 2024.

Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 18 §:n mukaisesti Keskusrikospoliisissa on Eurodac-asetuksen mukainen kansallinen yhteyspiste (TUNTO-sormenjälkijärjestelmä) ja Keskusrikospoliisi on Eurodac-asetuksessa tarkoitettu tarkastava viranomainen.

3.8.5 Seuraukset lainvastaisesta tietojen käsittelystä

Eurodac-asetuksen 59 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kaikesta Eurodaciin tallennettujen 1 artiklassa säädetyn Eurodacin tarkoituksen vastaisesta tietojen käsittelystä määrätään seuraamuksia, myös kansallisen lainsäädännön mukaisia hallinnollisia tai rikosoikeudellisia tai molempia seuraamuksia, jotka ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Tällaisiin seuraamuksiin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa tietosuojalain 22 §:n ja rikosasioiden tietosuojalain 52 §:n mukainen uhkasakko, rikoslain 38 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tietosuojarikos sekä valtion vahingonkorvausvastuuta ja virkamiesoikeudellisia seuraamuksia koskeva sääntely, joten kansallisesti ei ole tarpeen säätää uusista seuraamuksista.

3.8.6 Jäsenvaltioiden velvollisuus ottaa biometriset tiedot

Eurodac-asetuksen 13 artiklassa säädetään jäsenvaltioiden velvollisuudesta ottaa biometrisia tietoja. Eurodac-asetuksen mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä kansallisessa lainsäädännössä hallinnollisista toimenpiteistä sen varmistamiseksi, että velvollisuutta antaa biometriset tiedot noudatetaan. Kyseisten toimenpiteiden on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niihin voi kuulua mahdollisuus käyttää viimeisenä keinona pakkokeinoa.

Suomessa ulkomaalaislain 131 § sisältää sääntelyn henkilötuntomerkkien ottamisesta. Poliisi ja rajavartiolaitos voivat määrätä turvaamistoimia ulkomaalaislain 117 §:n mukaisesti. Säilöönotto ulkomaalaislain 121 §:ssä säädetysti on viimesijainen keino, jos henkilö ei suostu biometriatietojen ottamiseen. Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002) tarkoituksena on järjestää ulkomaalaislain 121 ja 122 §:n nojalla säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelu erityisesti tähän tarkoitukseen varatussa säilöönottoyksikössä.

Suomen kansallinen lainsäädäntö sisältää siten jo nykyisellään hallinnolliset toimenpiteet ja pakkokeinot biometristen tietojen ottamiseksi, sillä tarve näille ei perustu ainoastaan aiempaan Eurodac-asetukseen. Biometristen tietojen keräämisen tarve Eurodac-järjestelmään ja kansalliseen järjestelmään ovat jatkossakin yhteneväiset. Tämän myötä ei ole tarpeen säätää kansallisesti uusista hallinnollisista toimenpiteistä biometriatietojen ottamiseksi Eurodac-asetuksen yhteydessä. Lisäksi tässä yhteydessä menettelyasetuksen artiklan 41 ja artiklan 9 myötä hakijalle tulevat uudet velvollisuudet: jos henkilö ei suostu antamaan biometrisia tietoja, käytännössä seuraamuksena voi olla hakemuksen epäsuora peruuttaminen.

3.8.7 Eurodac-asetus ja alaikäiset

Ulkomaalaislain 60 d §:n mukaan poliisi tai rajavartiolaitos ottaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisen yhteydessä hakijalta sormenjäljet. Hakijan on myös liitettävä oleskelulupahakemukseen kasvokuvansa. Käytännössä sormenjäljet otetaan hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä kaikilta 6-vuotta täyttäneiltä ja vastaanottokeskukset huolehtivat siitä, että jokaisesta kansainvälisen suojelun hakijasta otetaan valokuva. Kuuden vuoden vähimmäisikä on sormenjälkien osalta perustunut jäsenvaltioiden myöntämien passien ja matkustusasiakirjojen turvatekijöitä ja biometriikkaa koskevista vaatimuksista annetussa asetuksessa (EY) N:o 444/2009 todettuun. Nykyinen kansallinen käytäntö biometristen tietojen keräämisen osalta vastaa uutta Eurodac-asetusta kuuden vuoden vähimmäisiän osalta. Jatkossa asetus edellyttää kaikkien 6 vuotta täyttäneiden tietojen viemistä Eurodac-tietokantaan.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen suorittaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinnin ja hakijalta otetaan rekisteröinnin yhteydessä ulkomaalaislain edellyttämät biometriset tunnisteet. Ulkomaalaislain 8 §:n mukaan hallintoasia on pantava vireille henkilökohtaisesti. Hallintolain 14 §:n mukaan vajaavaltaisen puolesta puhevaltaa käyttää hänen edunvalvojansa, huoltajansa tai muu laillinen edustaja. Biometrisia tietoja otettaessa alaikäisen seurassa on huoltaja, jos tällainen henkilö on paikalla. Nykyinen käytäntö vastaa tältä osin asetusta. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröintivaiheessa lapsella ei ole nykyisin ollut läsnä edustajaa. Jatkossa ilman huoltajaa olevaa alaikäistä lasta avustaisi biometristen tietojen ottamisessa vastaanottodirektiivin 27 ja menettelyasetuksen 23 artiklassa tarkoitettu tilapäinen edustaja. Näin asetuksen velvoittava sääntely edustajasta tai muusta henkilöstä, joka on koulutettu turvaamaan alaikäisen etu ja yleinen hyvinvointi biometristen tietojen ottamisen ajan täyttyisi. Muutostarpeet huomioidaan vastaanottolain muutoksissa.

Ulkomaalaislain 104 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan, jos hakija kieltäytyy noudattamasta velvollisuuttaan suostua sormenjälkiensä ottamiseen, kansainvälistä suojelua koskeva hakemus käsitellään nopeutetussa menettelyssä. Vastaavaa sääntelyä ei sisälly menettelyasetukseen. Menettelyasetuksen 41 artiklan 1 b kohdan mukaan biometristen tietojen antamisesta kieltäytyminen on kuitenkin peruste sille, että hakemus ilmoitetaan epäsuorasti peruutetuksi. Kyseinen artiklan kohta on suoraan sovellettavaa sääntelyä eikä se sisällä liikkumavaraa. Menettelyasetuksessa säädetyllä on liittymäpintaa Eurodac-asetuksen 14 artiklan 1 kohdan 5 kohtaan, jonka mukaan biometrisia tietoja ottavan koulutetun virkailijan on ohjattava alaikäinen toimivaltaisten kansallisten lastensuojeluviranomaisten, kansallisten ohjausjärjestelmien tai näiden molempien piiriin, jos alaikäinen kieltäytyy biometristen tietojen ottamisesta ja on perusteltuja syitä uskoa, että alaikäisen hyvinvoinnin ja turvaamiseen tai suojeluun liittyy riskejä. Poliisi ja rajavartiolaitos vastaavat kansainvälisen suojelun hakemuksen yhteydessä otettavien biometristen tietojen ottamisesta. Esimerkiksi poliisin ja rajavartiolaitoksen palveluksessa olevat ovat lastensuojelulain 25 §:n mukaan velvollisia ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä viipymättä hyvinvointialueelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Huomioiden menettelyasetuksessa ja lastensuojelulaissa säädetty, kansallisissa säädöksissä ei ole tunnistettu tältä osin muutostarpeita.

3.9 Seulonta-asetus

3.9.1 Yleistä

Viisumi- ja rajatarkastusprosesseissa määritellään Schengenin rajasäännöstön mukaisesti yksityiskohtaisesti laillisen maahantulon edellytykset. Schengenin rajasäännöstössä ei kuitenkaan ole määräyksiä laittomasti ulkorajan ylittäneitä henkilöitä koskevan asian käsittelystä, ulkorajoilla tehtävien alkutoimenpiteiden sisällöstä tai niiden vähimmäisvaatimuksista. Seulonta on kokonaan uusi menettely, joka kohdistuu henkilöihin, jotka eivät täytä maahantuloedellytyksiä tai jotka ovat hakeneet kansainvälistä suojelua. Arvioiden mukaan seulottavien henkilöiden määrä Suomessa olisi vuodessa noin 500 henkilöä ulkorajalla ja noin 1 500 henkilöä sisämaassa. Viranomaisten alustavien arvioiden mukaan valtaosa seulottavista henkilöistä hakisi kansainvälistä suojelua.

3.9.2 Kansallinen liikkumavara

EU-asetus on voimassa sellaisenaan, eikä sitä saa selittää tai täsmentää kansallisella sääntelyllä. Asetus voi kuitenkin edellyttää täydentäviä kansallisia säännöksiä.

Seulonta-asetus edellyttää täydentävää kansallista sääntelyä seuraavasti:

- toimivaltaiset viranomaiset ja heidän toimivaltuutensa (2 artiklan 10 kohta, 6 artikla ja 7.1 artikla)

- seulottavan henkilön läsnäolovelvollisuus seulonnan aikana (6 ja 7.1 artikla)

- muutoksenhakuoikeus seulontalomakkeeseen merkityistä tiedoista myöhemmän turvapaikka- tai palautusmenettelyn aikana (17.3 artikla)

- riippumattoman perusoikeuksien seurantamekanismin perustaminen (10 artikla)

Jäsenvaltion on varmistettava, että

- kaikille seulottaville henkilöille tarjotaan elintaso, joka takaa heidän toimeentulonsa, suojelee heidän fyysistä terveyttään ja mielenterveyttään ja kunnioittaa heidän perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksiaan (8.8 artikla)

- seulonnan suorittavalla henkilöstöllä on asianmukainen tietämys ja että he ovat saaneet tarvittavan koulutuksen Schengenin rajasäännöstön 16 artiklan mukaisesti (8.9 artikla)

- pätevä hoitohenkilöstö suorittaa 12 artiklan mukaisen alustavan terveystarkastuksen ja että kyseisessä artiklassa säädetyn alustavan haavoittuvuustarkastuksen suorittaa sitä varten koulutettu seulontaviranomaisten erikoistunut henkilöstö. Kansallisten lastensuojeluviranomaisten ja ihmiskaupan uhrien havaitsemisesta ja tunnistamisesta vastaavien kansallisten viranomaisten tai vastaavien mekanismien edustajien on myös tarvittaessa oltava mukana kyseisissä tarkastuksissa (8.9 artikla)

- ainoastaan tunnistamisesta tai henkilöllisyyden todentamisesta ja turvallisuustarkastuksesta vastaavalla seulontaviranomaisten asianmukaisesti valtuutetulla henkilöstöllä on pääsy 14 ja 15 artiklassa tarkoitettuihin tietoihin, järjestelmiin ja tietokantoihin (8.9 artikla)

- tarvittaessa asian siirtäminen siviili- tai rikosoikeudellisten menettelyjen käynnistämistä varten tapauksissa, joissa perusoikeuksia ei ole kunnioitettu tai toteutettu kansallisen lainsäädännön mukaisesti (10.1 artikla)

- seulottava henkilö saa tietoja seulonnasta ja oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan siinä sekä kansainvälisen suojelun hakemisesta (11.1 ja 11.2 artikla)

- edustaja tai, jos edustajaa ei ole nimetty, henkilö, joka on koulutettu turvaamaan alaikäisen etu ja yleinen hyvinvointi, on ilman huoltajaa olevan alaikäisen mukana ja avustaa tätä seulonnan aikana lapselle sopivalla ja ikätasoa vastaavalla tavalla ja kielellä, jota hän ymmärtää (13.3 artikla).

Lisäksi seulonta-asetus mahdollistaa täydentävän kansallisen sääntelyn seuraavasti:

- henkilön hallussa olevien esineiden tarkastaminen turvallisuustarkastuksessa (15.1 artikla)

- tiedonhaut kansallisiin tietokantoihin henkilön tunnistamisessa tai henkilöllisyyden toteamisessa ja turvallisuustarkastuksessa (14.2 ja 15.2 artikla)

- lupa kansallisille, kansainvälisille ja valtiosta riippumattomille järjestöille ja elimille antaa seulonnan aikana kolmansien maiden kansalaisille muun muassa seulontaan liittyvää tietoa (11.4 artikla)

- neuvontaa tarjoavien organisaatioiden ja henkilöiden pääsyn rajoittaminen kolmansien maiden kansalaisten luokse seulonnan aikana rajanylityspaikan tai seulonnan suorituspaikan turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin kannalta, edellyttäen että tällaista pääsyä ei rajoiteta ankarasti tai tehdä mahdottomaksi (8.6 artikla)

- jäsenvaltion päätös siitä, että seulontaa ei tehdä, jos kolmannen maan kansalainen on kansallisten rikosoikeudellisten menettelyjen tai luovuttamismenettelyn kohteena (18.6 artikla).

Kansallista liikkumavaraa ja kansallisen täydentävän sääntelyn tarvetta on kuvattu tarkemmin jäljempänä.

3.9.3 Seulontaviranomaiset

Seulontaviranomaisista ja niiden välisestä tehtävienjaosta on säädettävä lailla. Seulontaviranomaisia olisivat Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja suojelupoliisi. Ulkomaalaislain 3 §:n 21 kohdan mukaan rajatarkastusviranomaisella tarkoitetaan Rajavartiolaitosta ja muuta viranomaista, jolla on oikeus Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajatarkastuksen tekemiseen. Rajavartiolain 12 §:n 1 momentin mukaan rajatarkastustehtävien jakamisesta Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin kesken eri rajanylityspaikoilla säädetään valtioneuvoston asetuksella. Poliisi ja Rajavartiolaitos ottavat voimassa olevan lain mukaan vastaan kansainvälistä suojelua koskevat hakemukset ja rekisteröivät ne.

On perusteltua, että rajatarkastuksista ulkorajalla vastaavat viranomaiset vastaisivat seulonnasta ulkorajoilla. Käytännössä seulontatehtävät ulkorajalla jaettaisiin vastaavalla tavalla kuin rajatarkastusvastuut jakautuvat. Tällä hetkellä poliisi huolehtii lentoliikenteen rajatarkastuksista Hallin, Jyväskylän, Kuopion ja Tampere-Pirkkalan lentoasemilla. Tulli huolehtii kalastus- ja

lastialusten rajatarkastuksista satamissa lukuun ottamatta Lappeenrannan, Nuijamaan ja Taalintehtaan satamia sekä Rajavartiolaitoksen ohella tavaraliikenteen rajatarkastuksista Imatran, Nuijamaan ja Vaalimaan rajanylityspaikalla. Rajavartiolaitos huolehtii muista kuin edellä mainituista rajatarkastuksista eli rajatarkastuksista Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla, lentoliikenteessä ja vesiliikenteessä sekä rajatarkastuksista Ahvenanmaan maakunnan alueella (valtioneuvoston asetus rajanylityspaikoista sekä rajatarkastustehtävien jakamisesta niillä 901/2006).

Suojelupoliisin rooli olisi muita seulontaviranomaisia rajoitetumpi. Lakimuutosten ei ole tarkoitus muuttaa olemassa olevia turvapaikanhakijoiden rekisteröintiin liittyviä viranomaisten varautumisjärjestelyjä.

3.9.4 Seulontaviranomaisten toimivaltuudet

Rajanylitysliikennettä ulkorajoilla valvotaan tarkastuksin. Myös kulkuneuvot ja rajan ylittävien henkilöiden hallussa olevat esineet voidaan tarkastaa jäsenvaltion kansallisen lainsäädäntöä noudattaen. Kolmansien maiden kansalaisille tehdään perusteellinen tarkastus heidän saapuessaan maahan. Siihen kuuluu maahantuloedellytysten tarkistaminen, jossa selvitetään kolmannen maan kansalaisen henkilöllisyys ja kansalaisuus sekä rajanylitykseen oikeuttavan matkustusasiakirjan aitous ja voimassaolo, myös tekemällä hakuja asiaankuuluviin tietokantoihin. Lisäksi selvitetään kolmannen maan kansalaisen lähtöpaikka ja määränpää sekä suunnitellun oleskelun tarkoitus ja tarkastetaan tarvittaessa näiden tueksi esitetyt asiakirjat. Samoin selvitetään, että asianomainen kolmannen maan kansalainen, hänen kulkuneuvonsa ja hänen kuljettamansa tavarat eivät todennäköisesti vaaranna minkään jäsenvaltion yleistä järjestystä, sisäistä turvallisuutta, kansanterveyttä tai kansainvälisiä suhteita, muun muassa tekemällä hakuja asiaankuuluviin tietokantoihin.

Seulonnan toimenpiteet ulkorajalla ja sisämaassa muistuttavat hyvin pitkälti Schengenin rajasäännöstön mukaisia rajatarkastuksen toimenpiteitä, mutta seulonta-asetuksessa säädetään tarkemmin muun muassa haavoittuvuuksien havaitsemisesta, alaikäisille myönnettävistä takeista ja tietokantahauista. Seulontaviranomaisten toimivaltuuksista seulonnan suorittamiseksi on säädettävä kansallisesti. On perusteltua, että seulonnassa käytössä olevat seulontaviranomaisten toimivaltuudet vastaisivat rajatarkastuksessa käytössä olevia toimivaltuuksia eräin myöhemmin kuvattavin poikkeuksin.

3.9.5 Seulonnan suorittaminen

3.9.5.1 Alustavat terveystarkastukset ja haavoittuvuudet

Seulonta-asetuksen 12 artiklan 1 kohdan mukaan ulkorajalla ja sisärajalla seulonnan kohteena oleville on tehtävä pätevän hoitohenkilöstön suorittama alustava terveystarkastus, jossa voidaan todeta mahdollinen terveydenhoidon tarve tai tarve eristää henkilö kansanterveyteen liittyvistä syistä. Pätevä hoitohenkilöstö voi seulonnan kohteena olevan yleistä tilaa koskevien lääketieteellisten olosuhteiden perusteella päättää, että muut terveystarkastukset eivät ole tarpeen seulonnan aikana. Seulonnan kohteina olevilla kolmansien maiden kansalaisilla on oltava mahdollisuus saada kiireellistä terveydenhoitoa ja välttämätöntä sairaanhoitoa. Terveydenhuoltolain (1326/2010) 50 §:n 1 momentin mukaan kiireellinen sairaanhoito on annettava sitä tarvitsevalle potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Kansainvälistä suojelua hakeneiden oikeudesta käyttää vastaanottopalveluihin kuuluvia terveyspalveluja säädetään vastaanottolaissa. Tartuntatautilaissa säädetään tartuntatautien ja niiden leviämisen ehkäisystä. Rajatarkastusviranomaiset huolehtivat tarvittaessa ensiavun antamisesta.

Seulonnalla on myös autettava tunnistamaan haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt, jotta voidaan ottaa huomioon mahdolliset erityistarpeet sovellettavan menettelyn määrittämisessä ja toteuttamisessa. Asetuksen 12 artiklan mukaan alustava haavoittuvuustarkastus olisi tehtävä sellaisten henkilöiden tunnistamiseksi, joiden osalta on viitteitä siitä, että he ovat haavoittuvassa asemassa, kidutuksen, muun epäinhimillisen tai halventavan kohtelun uhreja tai kansalaisuudettomia taikka joilla on erityisiä vastaanotto- tai menettelytarpeita paluudirektiivin, vastaanottodirektiivin 25 artiklan ja menettelyasetuksen 20 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Haavoittuvuustarkastuksen suorittaminen on annettava tähän tarkoitukseen koulutetun seulontaviranomaisten erikoistuneen henkilöstön tehtäväksi. Rajatarkastusviranomaisten koulutusvaatimuksiin kuuluu haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kohtaamiseen liittyvää koulutusta.

3.9.5.2 Läsnäolovelvollisuus ja liikkumisvapauden rajoittaminen

Jäsenvaltion on vahvistettava kansallisessa lainsäädännössään säännökset sen varmistamiseksi, että ulkorajalla seulonnan kohteena olevat ovat seulontaviranomaisten tavoitettavissa 8 artiklassa tarkoitetuissa paikoissa seulonnan ajan pakenemisen riskin, tällaisesta pakenemisesta sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvien mahdollisten uhkien tai tällaisesta pakenemisesta kansanterveydelle aiheutuvien mahdollisten uhkien ehkäisemiseksi 6 artiklan mukaisesti. Vastaavat säännökset on vahvistettava 7 artiklan 1 kohdan mukaisesti sen varmistamiseksi, että jäsenvaltion alueella laittomasti oleskeleva pysyy seulontaviranomaisten tavoitettavissa koko seulonnan ajan, jotta voidaan estää pakenemisen riski ja tällaisesta pakenemisesta sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvat mahdolliset uhkat. Kyseessä on siten liikkumisvapauden rajoittaminen osana sovellettavaa seulontamenettelyä, mikä erottaa sen yksittäistapauksessa määrättävästä turvaamistoimesta, kuten säilöönotosta.

Turvaamistoimien määräämisen yleisistä edellytyksistä säädetään ulkomaalaislain 117 a §:ssä. Ulkomaalaiseen voidaan kohdistaa laissa tarkoitettu turvaamistoimi, jos se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista hänen maahantulonsa tai maassa oleskelunsa edellytysten selvittämiseksi taikka hänen maasta poistamistaan koskevan päätöksen valmistelemiseksi tai täytäntöönpanon turvaamiseksi taikka muutoin maasta poistumisen valvomiseksi. Turvaamistoimen käyttö edellyttää yleisten edellytysten olemassaoloa.

Ulkomaalaislain 118 §:ssä säädetään ilmoittautumisvelvollisuudesta, jolloin ulkomaalainen, voidaan velvoittaa ilmoittautumaan poliisin tai rajatarkastusviranomaisen toimipisteessä taikka vastaanottokeskuksessa määräajoin. Ulkomaalainen voidaan 119 §:n mukaan määrätä luovuttamaan matkustusasiakirjansa tai matkalippunsa poliisin tai rajatarkastusviranomaisen haltuun. Ulkomaalainen voidaan myös määrätä ilmoittamaan paikka, josta hän on tavoitettavissa. Vakuuden asettamisesta säädetään taas 120 §:ssä, jonka mukaan ulkomaalainen voidaan velvoittaa asettamaan viranomaisen määräämä vakuus valtiolle oleskelu- ja paluukustannuksistaan. Vakuuden asettamista koskeva turvaamistoimi ei tulisi sovellettavaksi osana seulontaa.

Säilöönotto on viimesijainen turvaamistoimi. Säilöönoton harkitseminen edellyttää yleisten edellytysten olemassaolon lisäksi ulkomaalaislain 121 §:n sisältämien erityisten edellytysten tarkastelemista. Ulkomaalaislain 121 §:n 1 momentin mukaan, jos ulkomaalaislaissa tarkoitetut muut turvaamistoimet eivät ole riittäviä, ulkomaalainen voidaan yksilöllisen arvioinnin perusteella ottaa säilöön, jos ulkomaalaisen henkilökohtaiset tai muut olot huomioon ottaen on perusteltua aihetta olettaa, että hän piileskelisi, pakenisi tai muulla tavalla vaikeuttaisi huomattavasti itseään koskevaa päätöksentekoa tai maasta poistamistaan koskevan päätöksen täytäntöönpanoa; säilöönotto on tarpeellinen ulkomaalaisen henkilöllisyyden selvittämiseksi; ulkomaalainen on syyllistynyt tai hänen epäillään syyllistyneen rikokseen ja säilöönotto on

tarpeellinen maastapoistamispäätöksen valmistelun tai täytäntöönpanon turvaamiseksi; ulkomaalainen on säilöön otettuna tehnyt uuden kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen lähinnä maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai häiritsemiseksi; säilöönotto perustuu vastuuvaltion määrittämisestä annetun neuvoston asetuksen 28 artiklaan, taikka ulkomaalaisen henkilökohtaiset ja muut olosuhteet huomioon ottaen on perusteltua aihetta olettaa, että hän muodostaa uhkan kansalliselle turvallisuudelle. Kun on kyse yleistä järjestystä ja yleistä turvallisuutta tai kansallista turvallisuutta vaarantavasta toiminnasta, ulkomaalaisten vapaudenmenetyksissä tukeudutaan lähtökohtaisesti poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolain mukaisiin mekanismeihin samalla tavoin kuin Suomen kansalaisten kohdalla.

Ulkomaalaislain 122 §:n mukaan lapsen säilöön ottaminen edellyttää turvaamistoimen yleisten edellytysten ja säilöönoton erityisten edellytysten täyttymistä sekä sitä, että muut pykälässä viitatut turvaamistoimet todetaan yksilöllisen arvioinnin perusteella riittämättömiksi ja säilöönotto viimesijaisena keinona välttämättömäksi. Tämän lisäksi lasta tulee kuulla lain 6 §:n 2 momentin mukaisesti ennen päätöksen tekemistä ja sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämälle virkasuhteessa olevalle sosiaalityöntekijälle varata tilaisuus tulla kuulluksi. Huoltajansa kanssa säilöön otettavan lapsen osalta edellytetään lisäksi, että säilöön ottaminen on välttämätöntä lapsen ja hänen huoltajansa välisen perheyhteyden ylläpitämiseksi. Saman pykälän mukaan alle 15-vuotiasta ilman huoltajaa olevaa lasta ei saa ottaa säilöön. Ilman huoltajaa olevaa kansainvälistä suojelua hakevaa lasta, joka on täyttänyt 15 vuotta, ei saa ottaa säilöön ennen kuin häntä koskeva maastapoistamispäätös on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Säilöön otettu ilman huoltajaa oleva lapsi on päästettävä vapaaksi viimeistään 72 tunnin kuluttua säilöön ottamisesta. Erityisistä syistä säilössä pitoa voidaan jatkaa enintään 72 tuntia.

3.9.6 Perusoikeuksien seurantamekanismi seulontamenettelyssä ja rajamenettelyssä

Kansallisesta perusoikeusmekanismista on säädettävä kansallisesti erikseen. Esimerkiksi rajatarkastukseen tai turvapaikkaprosessiin ei liity erillistä mekanismia perusoikeuksien toteutumisen seurantaan. Seulonta-asetuksen johdanto-osan mukaan yleinen laillisuusvalvonta ei riitä täyttämään asetuksen vaatimuksia. Seulonta-asetuksen johdanto-osassa on todettu, että pelkästään se, että käytettävissä on oikeussuojakeinoja yksittäistapauksissa tai kansallisia järjestelmiä, jotka valvovat seulonnan tehokkuutta, ei riitä täyttämään vaatimuksia, jotka koskevat tämän asetuksen mukaista perusoikeuksien seurantaa. Tämän vuoksi perusoikeuksien seurannassa noudatettavista mekanismeista on säädettävä erikseen.

Lähtökohtana on, että resurssien käytön ja käytännön kannalta tehokkainta on, että perusoikeuksien seurantamekanismi olisi sama seulontamenettelyssä ja rajamenettelyssä.

Hallinnon yleinen valvonta kuuluu ylimmille laillisuusvalvontaviranomaisille eli eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskanslerille. Erityisvaltuutetut, kuten yhdenvertaisuusvaltuutettu, valvovat viranomaisten toimintaa omilla erityissektoreillaan. Laillisuusvalvonnan tehtävänä on viranomaistoiminnan lainmukaisuuden valvonta. Laillisuusvalvonnan piiriin kuuluu myös virkavelvollisuuksien, määräysten ja ohjeiden, asianmukaisen menettelyn sekä perustuslaissa turvattujen oikeusturvan ja hyvän hallintotavan noudattamisen valvonta.

Ulkopuolista valvontaa täydentää viranomaisen itse tekemä sisäinen valvonta. Jokaisen viranomaisen velvollisuutena on valvoa oman toimintansa laillisuutta ja asianmukaisuutta. Sisäisen laillisuusvalvonnan tarkoituksena on toteuttaa perustuslaissa jokaiselle taattua hyvää hallintoa ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, ylläpitää ja parantaa viranomaisen toiminnan oikeellisuutta ja laatua sekä ylläpitää ja vahvistaa kansalaisten luottamusta viranomaisten toimintaan ja sen lainmukaisuuteen. Sisäinen laillisuusvalvonta toimii sekä

ennalta estävästi että jälkikäteisenä kontrollikeinona. Laillisuusvalvonnan kautta pystytään käsittelemään ja saattamaan asianmukaiseen menettelyyn havaittu lainvastainen toiminta.

Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 1 §:n 1 momentin mukaan yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän ehkäisemiseksi oikeusministeriön yhteydessä on yhdenvertaisuusvaltuutettu. Säännöksen 2 momentin mukaan yhdenvertaisuusvaltuutettu on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton. Yhdenvertaisuusvaltuutetun itsenäinen ja riippumaton asema sisältää itsenäisyyden ja riippumattomuuden muun muassa päätettäessä valtuutetun resurssien kohdentamisesta ja henkilöstöä koskevasta päätöksenteosta.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävistä ja toimivallasta säädetään yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 19 §:ssä ja yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 3 §:ssä. Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 3 §:n 2 momentissa on viittaus muualla lainsäädännössä valtuutetulle säädettyihin tehtäviin. Ulkomaalaislain 152 b §:ssä säädetään yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävistä maasta poistamisen täytäntöönpanon valvonnassa.

Seulonta-asetuksen johdanto-osan 27 kohdan mukaan jäsenvaltioiden olisi voitava turvautua jo olemassa oleviin kansallisiin perusoikeuksien seurantamekanismeihin. Tämän lähtökohdan mukaisesti uusi seulontamenettelyä ja rajamenettelyä koskeva seurantatehtävä (seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohta ja menettelyasetuksen 43 artiklan 4 kohta) tulisi yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäväksi. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäviin kuuluu nykyisellään samankaltaisia tehtäviä kuin mistä seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa säädetyissä perusoikeuksien seurantamekanismin seurantatehtävissä on kyse.

Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan b alakohdassa säädetään perusteltujen väitteiden käsittelystä silloin kun kyse on perusoikeuksien kunnioittamatta jättämisestä seulontamenettelyn tai rajamenettelyn vaiheissa. Olisi perusteltua, että perustellut väitteet käsitellään nykyisin voimassa olevien laillisuusvalvonnan rakenteiden kautta.

3.9.7 Muutoksenhaku

Seulonnan tarkoitus on ohjata kolmannen maan kansalaiset sellaisten viranomaisten puoleen, jotka ovat toimivaltaisia rekisteröimään kansainvälistä suojelua koskevia hakemuksia tai soveltamaan paluudirektiivin mukaisia toimia. Ohjaus ei näin ollen sisällä seulontaviranomaisen itsenäistä harkintavaltaa. Kyseessä ei ole hallintopäätös, josta voisi valittaa, lukuun ottamatta seulontalomakkeen tietoja, joihin voi hakea muutosta myöhemmän turvapaikka- tai palauttamismenettelyn aikana (17.3 artikla). Kyseessä on tosiasiallinen hallintotoiminta, jossa ei tehdä päätöksiä. Laajassa mielessä tosiasiallinen hallintotoiminta voidaan katsoa hallintoasiaksi.

Ennen kuin seulontalomake toimitetaan jatkoprosesseista vastaaville viranomaisille, seulottavalla henkilöllä on oltava mahdollisuus ilmoittaa, että lomakkeen sisältämät tiedot ovat virheellisiä. Seulontaviranomaisten on kirjattava tällaiset ilmoitukset tässä artiklassa tarkoitettuihin asiaankuuluviin tietoihin. Seulontalomakkeessa olevat tiedot on tallennettava siten, että niihin voidaan hakea muutosta hallinnollisella ja oikeudellisella tasolla minkä tahansa myöhemmän turvapaikka- tai palauttamismenettelyn aikana (17.3 artikla).

3.9.8 Neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolo

Seulonta-asetuksen 8 artiklan 6 kohdan mukaan neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavilla organisaatioilla ja henkilöillä on oltava tosiasiallinen pääsy kolmansien maiden kansalaisten

luokse seulonnan aikana. Jäsenvaltiot voivat rajoittaa tällaista pääsyä kansallisen lainsäädännön nojalla, kun tällaiset rajoitukset ovat objektiivisesti arvioituna tarpeen rajanylityspaikan tai seulonnan suorituspaikan turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin kannalta, edellyttäen että tällaista pääsyä ei rajoiteta ankarasti tai tehdä mahdottomaksi. Artiklan kohta ei tarkoita seulottavan henkilön avustajaa, jonka seulottava henkilö on pyytänyt itselleen tai joka hänelle on osoitettu.

Seulonnan alkuvaiheen aikana seulontapaikalla eli rajanylityspaikalla, poliisin tai Tullin toimipaikassa tai muussa seulontapaikassa olisi mahdollista sallia mainittujen järjestöjen ja henkilöiden läsnäolo seulontapaikalla vain, jos siitä ei aiheudu haittaa tai vaaraa seulontapaikan turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin kannalta. Pääsääntö olisi siis tällaisen läsnäolon rajoittaminen, paitsi jos pyynnöstä seulontapaikan esimies tai vastaava sallisi läsnäolon. Läsnäolon rajoittaminen koskisi vain fyysistä läsnäoloa, joten neuvonnan tarjoaminen olisi mahdollista erilaisten viestintävälineiden kautta ja tietoverkkojen välityksellä. Seulontapaikkoina toimivien toimipisteiden henkilöstön lukumäärä on mitoitettu siten, että se riittää esimerkiksi välttämättömien rajaturvallisuuteen ja rajatarkastuksiin liittyvien tehtävien hoitamiseen. Erilaisten järjestöjen fyysisen pääsyn mahdollistaminen kuten pääsystä sopiminen, saattaminen ja tarkoituksenmukainen valvonta ja tuki tiloissa vaativat resursseja.

Vastaavaa rajoitusta ei tarvittaisi enää seulontamajoituspaikassa, sillä sen tilat todennäköisesti soveltuisivat paremmin myös seulonta-asetuksen 8 artiklassa tarkoitettuun neuvontaan. Kuitenkin myös seulontamajoituspaikassa voisi ilmetä tarvetta rajoittaa neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäoloa seulontamajoituspaikan turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin kannalta esimerkiksi keskitetyn seulonnan tilanteessa. Läsnäolon kieltämisestä tehtäisiin hallintopäätös, josta olisi valitusoikeus. Läsnäolon rajoittaminen koskisi vain fyysistä läsnäoloa, joten neuvonnan tarjoaminen olisi mahdollista viestintävälineiden kautta ja tietoverkkojen välityksellä.

3.9.9 Henkilötietojen kansallinen käsittely

Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa (615/2020) sisältää henkilötietojen käsittelysäännöt ja toimivaltaa luova lainsäädäntö ne tarkoitukset, joissa kullakin viranomaisella on oikeus lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi oikeus käsitellä tietoja lain soveltamisalalla. Silloin, kun viranomainen käsittelee henkilötietoja ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä, tietojen käsittelyyn sovelletaan maahanmuuttohallinnon henkilötietolakia (HaVM 10/2020). Maahanmuuttohallinnon henkilötietolakia sovelletaan 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan silloin, kun henkilötietoja käsitellään ulkomaalaisen maahantulon ja maastalähdön sekä oleskelua koskevien asioiden käsittelyn sekä niitä koskevan päätöksenteon ja valvonnan tarkoituksessa. Seulontalomake tallennettaisiin Maahanmuuttoviraston ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään (UMA-tietojärjestelmä), joten maahanmuuttohallinnon henkilötietolaissa olisi huomioitava seulonta-asetuksen edellyttämät muutokset esimerkiksi seulontalomakkeen tallentamiseksi ja henkilötietojen käsittelyn toimivuuden varmistamiseksi seulontaviranomaisten välillä.

Lain 3 § sisältää säännökset niistä käsittelytarkoituksista, joissa kukin viranomainen voi käsitellä UMA-tietojärjestelmässä tallentamiaan tietoja. Kukin viranomainen saa käsitellä tallentamiaan tietoja lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi ja toimii UMA-tietojärjestelmässä rekisterinpitäjänä tallentamiensa tietojen osalta. Seulontaviranomaisina toimivat poliisi ja Rajavartiolaitos saavat käsitellä tallentamiaan tietoja 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa. Suojelupoliisi saa käsitellä tallentamiaan tietoja 1 §:n § momentin 1 kohdassa säädetyissä tarkoituksissa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Seulontaviranomaiseksi määritelty Tulli ei nykyisellään ole UMA-tietojärjestelmän

rekisterinpitäjä, joten Tulli ei nykyisen sääntelyn nojalla voisi tallentaa seulontaan liittyviä tarpeellisia tietoja UMA-tietojärjestelmään. Tältä osin sääntelyä on tarpeen täydentää.

Vastaanottokeskus voi maahanmuuttohallinnon henkilötietolain mukaan käsitellä vain kansainvälistä suojelua hakeneiden seulottavien henkilötietoja. Seulottavien seulontamajoituspaikaksi voitaisiin osoittaa myös vastaanottokeskus, joten vastaanottokeskuksen olisi tarpeen käsitellä myös sellaisia seulottavia koskevia tietoja, jotka eivät ole hakeneet kansainvälistä suojelua. Tältä osin sääntelyä on tarpeen täydentää.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 4 §:ssä säädetään ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään tallennettujen tietojen käsittelemisestä muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa. Tullin ei ole arvioitu tarvitsevan mahdollisuutta käsitellä seulontaa varten kerättyjä henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen, joten lainsäädäntö ei edellytä muutoksia tältä osin.

Lain 7 § sisältää henkilötiedot, joita rekisterinpitäjät saavat käsitellä. Lain 8 §:n mukaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja saa käsitellä vain, jos käsittely on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä. Seulonnan yhteydessä UMA-tietojärjestelmään tallennetaan seulontalomakkeen mukaiset tiedot. Lomakkeeseen kirjatut tiedot sisältyvät 7 §:n 1 momentin ja 2 momentin 1 ja 2 kohdissa mainittuihin tietoihin. Seulontaviranomaiset käsittelevät seulonnan aikana myös seulottavien terveystietoja, joiden voidaan katsoa lukeutuvan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluviin tietoihin. Tieto alustavan terveystarkastuksen tuloksista välitetään seulontaviranomaiselle, maahanmuuttovirastolle tai vastaanottokeskukselle, joka tallentaa tiedot UMA-tietojärjestelmään. Tietojen käsittelyn voidaan katsoa olevan lain 8 §:n mukaisesti välttämätöntä seulonnan käsittelytarkoituksessa, sillä seulonta-asetuksen 12 artiklan mukaan seulottaville on tehtävä alustava terveystarkastus ja tiedot seulottavien alustavasta terveystarkastuksesta on täytettävä seulonta-asetuksen 17 artiklan mukaisesti seulontalomakkeeseen. Seulonta-asetuksen 14 artiklan mukaiseen tunnistamiseen tai henkilöllisyyden todentamiseen voidaan hyödyntää biometrisia tietoja. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia biometrisia tietoja ei kuitenkaan tallennettaisi UMA-tietojärjestelmään osana seulontaa.

Lain 11 §:ssä säädetään tiedonsaantioikeuksista UMA-tietojärjestelmän rekisterinpitäjien välillä. Toisen rekisterinpitäjän UMA-tietojärjestelmään tallentamien tietojen käsittely edellyttää pykälässä määriteltyä käsittelyoikeutta. Maahanmuuttovirastolla ja vastaanottokeskuksella olisi tarve saada käsitellä myös Tullin tallettamia seulottavia koskevia henkilötietoja. Vastaanottokeskuksen olisi tarpeen saada tiedot seulottavan henkilön majoituksen ja alustavan terveystarkastuksen järjestämisen tarkoituksissa ja jatkoprosesseja varten.

Seulonta-asetuksen edellyttämän turvallisuustarkastuksen tekeminen vaatii hakujen tekemistä asiaankuuluviin unionin tietokantoihin. Hakujen tekeminen edellyttää seulontaviranomaisten käsittelemien henkilötietojen luovuttamista ja oikeutta käsitellä saatua hakutulosta. Hakujen tekeminen tulisi mahdollistaa myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki sisältää yleisluontoisemman säännöksen henkilötietojen luovuttamisesta EU:n yhteisiin tietojärjestelmiin (14 §). Säännöksen mukaan Maahanmuuttovirasto, ulkoministeriö, edustusto, poliisi, Rajavartiolaitos ja Tulli saavat salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen V osaston 2 luvun nojalla annetuilla asetuksilla perustettuihin Euroopan unionin yhteisiin tietojärjestelmiin henkilötietoja sen mukaan kuin mainituissa asetuksissa säädetään. Mainittu V osaston 2 luku kattaa EU:n rajavalvonta-, turva-paikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa koskevan

sääntelyn ja siten myös seulontamenettelyssä käytetyt tietojärjestelmät maahanmuuttohallinnon käsittelytarkoitusten osalta. Sääntelyä ei ole tarpeen tältä osin tarkentaa.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain perusteella käsiteltyjen henkilötietojen poistoajoista säädetään lain 15 §:ssä, jollei kansainvälisestä velvoitteesta tai muusta laista johdu. Seulonta-asetus määrittelee asetuksen nojalla tallennettujen henkilötietojen poistoajoista, ja ne on poistettava Eurodac-asetuksessa säädettyjen määräaikojen mukaisesti. Poistoajat määräytyvät siis 15 §:n mukaisesti pykälässä mainittujen poistoaikojen sijaan asetuksen edellyttämällä tavalla. Sääntelyä ei tältä osin ole tarpeen tarkentaa.

Seulontaviranomaisten on voitava tarkistaa asiaankuuluvat kansalliset tietokannat tunnistamisen tai henkilöllisyyden todentamisen tai turvallisuustarkastusten yhteydessä kansallisen lainsäädännön mukaisesti. ECRIS-TCN-järjestelmään tehty haku tuottaa tuloksena vain liputuksia, mutta järjestelmä ei mahdollista liputusta koskevien tietojen tarkempaa tarkastelua, eikä järjestelmää siten voi itsessään hyödyntää henkilön taustan tarkastamiseen. Jotta seulontaviranomainen pystyy arvioimaan kolmannen maan kansalaisen muodostamaa uhkaa sisäiselle turvallisuudelle sekä kansallista seulontaa että toisen jäsenvaltion seulontaviranomaisen pyytämän lausunnon laatimista varten, tulisi viranomaisen tarvittaessa tarkistaa kansallinen rikosrekisteri liputuksen perusteella. Kansallisten rikosrekisteritietojen tarkistaminen liputettujen ECRIS-TCN:n tietojen perusteella on ECRIS-TCN-asetuksen ((EU) 2019/816) 7 c artiklan, joka lisätään osaksi ECRIS-TCN-asetusta tietojärjestelmäpääsyn edellytyksistä annetulla asetuksella (EU) 2024/1352, mukaan toteutettava kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Lainsäädäntöä tulisi muuttaa, jotta rikosrekisteritietoja voidaan luovuttaa seulontaviranomaisille seulonta-asetuksen edellyttämiä tarkoituksia varten, silloin kun Suomi on tuomiojäsenvaltio.

ECRIS-TCN-asetuksen 7 c artiklan mukaan kansallisia rikosrekisteritietoja ei luovutettaisi sellaisenaan toiselle jäsenvaltiolle, vaan niitä käytettäisiin ainoastaan arvioinnin ja toisen jäsenvaltion kansalliselle seulontaviranomaiselle annettavan lausunnon tausta-aineistona. Rikosrekisteritietojen luovuttamista ulkomaille koskevaa kansallista sääntelyä ei tämän vuoksi ole tarpeen tarkemmin arvioida.

Seulontaviranomaisten olisi saatava myös sakkorekisterin tietoja turvallisuustarkastuksen tekemiseksi ja poliisin olisi saatava tietoja kolmannen maan kansalaisen muodostaman uhan arvioimiseksi. Sakkorekisterin tietoja ei niin ikään luovutettaisi sellaisenaan toiselle jäsenvaltiolle, vaan niitä käytettäisiin arvioinnin ja annettavan lausunnon tausta-aineistona.

Muissa kansallisissa tietojärjestelmissä tehtävän henkilötietojen käsittelyn osalta kartoitus on kesken.

3.10 Vastaanottodirektiivi ja vastaanottotoiminta

3.10.1 Vastaanoton järjestäminen

Kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden vastaanottoa koskevista vaatimuksista säädetään vastaanottolaissa. Lain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan turvata kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito sekä ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja auttaminen ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.

Vastaanottolain 8 §:n mukaan vastaanoton ja auttamisjärjestelmän käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle. Joutsenon vastaanottokeskus

ylläpitää ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmää. Vastaanottodirektiivin 31 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava vastaanotto-olosuhteiden tason asianmukaisen ohjaamisen, seurannan ja valvonnan järjestämisestä. Direktiivin täytäntöönpano ei edellytä kansallisia muutoksia.

Lain 9 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto vastaa valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten ylläpidosta ja päättää niiden perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista. Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtajalta edellytetään tehtävään soveltuvaa tutkintoa, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluviin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa. Lisäksi pykälässä annetaan asetuksenantovaltuutus, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä sekä työjärjestyksestä. Valtion vastaanottokeskukset siirtyivät vuonna 2017 osaksi Maahanmuuttovirastoa. Valtuutus ei täten ole enää tarpeellinen.

Lain 10 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto sopii kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa vastaanotto- tai järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta. Pykälän 2 momentin mukaan sopimuksen tulee sisältää ainakin määräykset, jotka koskevat vastaanotto- ja järjestelykeskuksen tiloja ja henkilökuntaa, vastaanottopalvelujen järjestämistä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen, kustannusten korvaamista, ohjausta ja valvontaa, vastaanotto- ja järjestelykeskuksen laajentamista, supistamista ja lakkauttamista, sekä valmiussuunnitelmaa. Muun kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtajan kelpoisuuteen sovelletaan 9 §:n 2 momenttia. Lisäksi, jos muu kuin viranomainen käyttää julkista valtaa hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tämän lain mukaisia tehtäviään, tähän sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vastaanottolain 9 ja 10 §:ää tulee täsmentää, jotta ne vastaisivat vastaanottodirektiivin edellytyksiä.

Vastaanottolain 11 §:ssä säädetään ulkomaalaisen säilöönoton järjestämisestä. Pykälän mukaan valtion tai kunnan ylläpitämän vastaanottokeskuksen yhteydessä voidaan järjestää ulkomaalaislain 121 §:n perusteella säilöön otettujen ulkomaalaisten säilöönotto. Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä säädetään säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002), jäljempänä *säilöönottolaki*. Säilöönottolain tarkoitus on järjestää ulkomaalaislain (301/2004) 121 ja 122 §:n nojalla säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelu erityisesti tähän tarkoitukseen varatussa säilöönottoyksikössä. Vastaanottolain sääntely on tältä osin tarpeetonta.

3.10.1.1 Vastaanoton kustannukset

Vastaanottolain 7 §:n mukaan valtio korvaa vastaanottolaissa tarkoitetusta toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa. Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä palvelujen tuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä. Kulut korvataan siltä ajalta, jona ulkomaalaisella on oikeus saada vastaanottopalveluja 12 ja 14 §:n nojalla. Maahanmuuttovirasto maksaa palvelujen tuottajalle korvauksen sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa. Vastaanottokeskus järjestää vain osan vastaanottolain mukaisista palveluista omana toimintanaan. Muut palvelut, kuten hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tuottamat sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut hankitaan vastaanottokeskuksen ulkopuolisilta julkisilta tai yksityisiltä palvelun tuottajilta. Laissa ei säädetä muiden palveluiden tuottajille maksettavista korvauksista tai korvauksista sopimisesta. Vastaanottolakia on tarpeen muuttaa tältä osin. Lisäksi lakiin tulee täsmentää pykälät, joiden nojalla vastaanottopalvelujen järjestämisestä syntyvät kulut korvataan.

Maahanmuuttovirasto maksaa hakemuksesta ilman huoltajaa olevan lapsen, jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa, edustajan palkkion tämän edustajan tehtäviin käyttämän ajan perusteella ja korvauksen edustamisesta aiheutuneista kuluista. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä palkkion maksamisen perusteista ja palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä menettelystä palkkion ja kulujen korvaamisessa. Oleskeluluvan saaneen lapsen edustajan palkkio ja kulukorvaukset korvataan kotoutumisen edistämisestä annetussa lain (681/2023), jäljempänä *kotoutumislaki*, 39 §:n perusteella. Tilapäistä suojelua saava lapsi on kuitenkin oleskeluluvan saatuaan vastaanottopalveluiden piirissä siihen asti, kun hän saa kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan. Tilapäistä suojelua saaneen lapsen edustajan palkkion ja kulukorvausten sitominen kotikunnan saamiseen selkeyttäisi edustajan palkkion ja korvauksen maksamisesta vastuussa olevaa tahoa. Vastaanottolakia on tarpeen muuttaa tältä osin.

Vastaanottotoiminnasta syntyviin kustannuksiin vaikuttavat järjestelmän piirissä olevien asiakkaiden määrä, asiakaskunnan piirteet, vastaanottokeskuksen majoitusmuoto sekä vastaanottopalvelujen sisältö. Vuonna 2024 vastaanoton keskimääräiset kokonaiskustannukset olivat 34 euroa per henkilö per vuorokausi. Keskimääräinen vastaanottokeskuksen vuorokausihinta oli 41 euroa, ateriat tarjoavan vastaanottokeskuksen vuorokausihinta oli 79 euroa ja yksityismajoituksen keskimääräinen vuorokausihinta oli 12 euroa vuorokausi per henkilö. Kustannuksiin sisältyy myös vastaanottoraha. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen ryhmäkotimajoituksen keskimääräinen vuorokausihinta oli 291 euroa ja ulkomaalaisten säilöön oton 321 euroa vuorokausi.

3.10.1.2 Vastaanotto laajamittaisen maahantulon tilanteessa

Vastaanottolain 12 §:n mukaan, jos Suomeen tulee niin suuri määrä ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia, että heitä ei voida sijoittaa vastaanottokeskuksiin, tai että maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ei ole mahdollista, vastaanottopalvelut järjestää järjestelykeskus. Majoitus järjestelykeskuksessa on tarkoitettu lyhytaikaiseksi. Majoittuvalle annetaan hyödykkeitä välttämätöntä toimeentuloa varten. Kyseessä on ollut kansallinen säännös, joka seulonta-asetuksen voimaan tullessa ei olisi enää tarkoituksenmukainen. Järjestelykeskusta koskeva sääntely ehdotetaan kumottavan.

Vastaanottolain 12 §:ssä säädetään lisäksi siitä, että Maahanmuuttovirasto vastaa varautumisesta kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseen laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Vastaanottodirektiivin 32 artikla velvoittaa jäsenvaltiota laatimaan ja päivittämään säännöllisesti kansallisen valmiussuunnitelman. Sisäministeriö on laatinut ensimmäisen valmiussuunnitelman yhdessä Maahanmuuttoviraston sekä Poliisihallituksen ja Rajavartiolaitoksen esikunnan kanssa, ja toimittanut sen turvapaikkavirastolle määräajassa. Vastaanottolaissa tulisi säätää siitä, kenen vastuulla vastaanottodirektiivissä tarkoitetun suunnitelman laatiminen on ja kuka vastaa sen käyttöönoton ilmoittamisesta ja käyttöönotosta luopumisesta turvapaikkavirastolle ja komissiolle.

3.10.2 Vastaanottopalvelut

Oikeus vastaanottopalveluihin syntyy suoraan vastaanottolain nojalla, kun henkilö tekee kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun hakemuksen ja hänet rekisteröidään vastaanottokeskuksen asiakkaaksi. Auttamisjärjestelmään otetun ihmiskaupan uhrin 38 a §:n mukaiset auttamistoimet järjestetään yksilöllisen tuen tarpeen arvioinnin perusteella.

Vastaanottolain 13 pykälän mukaan vastaanottopalvelut järjestää se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään. Vastaanottokeskus järjestää osan palveluista omana toimintanaan ja osa hankitaan ulkopuolista julkisilta ja yksityisiltä palveluntarjoajilta. Ulkopuolisilta toimijoilta hankitaan palveluita, kuten terveyspalveluita, sosiaalipalveluita, tulkkausta ja vartiointia, joita vastaanottokeskus ei kykene järjestämään omana toimintanaan, tai joiden järjestämisvastuu on lainsäädännössä säädetty jonkun toisen viranomaisen vastuulle. Maahanmuuttovirasto on kilpailuttanut osan ulkopuolisilta toimijoilta hankittavia palveluja, joita vastaanottokeskukset ovat velvoitettuja käyttämään. Vastaanottolakia tulisi selkeyttää vastaanottopalvelujen järjestämisvastuun ja tuottamisvastuun osalta.

Vastaanottolain 13 pykälässä säädetään edelleen vastaanottopalveluista, joihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat. Lisäksi ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito. Vastaanottopalveluita koskevaa listausta tulisi muuttaa esityksessä tehtävien muutosehdotusten mukaisesti.

3.10.2.1 Vastaanottopalvelujen saaja ja vastaanoton kesto

Vastaanottopalveluja annetaan lain 14 §:n 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle. Kansainvälistä suojelua hakeva saa vastaanottopalveluja hakemuksen tekemisestä lähtien. Tilapäistä suojelua saava saa vastaanottopalveluja maahantulostaan lähtien. Vastaanottopalveluja annetaan tilapäisen suojelun direktiivin edellyttämällä tavalla myös niille, joille ei ole vielä myönnetty oleskelulupaa tilapäisen suojelun perusteella, vaikka pykälässä viitataan tältä osin suojelun saajaan eikä hakijaan. Pykälän 2 momentin mukaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneelle, jolle on myönnetty jatkuva oleskelulupa ja tilapäistä suojelua saavalla, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa, on oikeus saada vastaanottopalveluita kohtuullinen aika. Vuonna 2025 keskimääräinen kuntaan siirtymisen aika kansainvälistä suojelua hakevalle oli 66 vuorokautta päätöksen tiedoksiannosta (mediaani 77 vuorokautta) ja tilapäistä suojelua saavalle 72 vuorokautta kotikuntamerkinnän saamisesta väestötietojärjestelmään. Kotikunnan saaminen edellyttää asiakaskäyntiä Digi- ja väestötietovirastossa. Jos asiakkaalla on henkilötunnus, voidaan kotikunta tallentaa pääsääntöisesti käynnin yhteydessä. Suurin osa kansainvälistä suojelua saavista saa henkilötunnuksen samalla, kun hän saa päätöksen oleskeluluvasta. Jos asiaa ei voida ratkaista käynnin aikana, on kotikunnan käsittelyaika kuudesta kahdeksaan viikkoa käyntipäivästä.

Menettelyasetuksen 10 artiklan 4 kohta sisältää kansallista liikkumavaraa koskevia poikkeuksia liittyen esimerkiksi oikeuteen jäädä jäsenvaltion alueelle myöhempien hakemusten yhteydessä. Jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksen jäädä alueelleen hallinnollisen menettelyn ajaksi, jos hakija tekee myöhemmän hakemuksen 55 artiklan mukaisesti ja 56 artiklassa säädettyjä edellytyksiä on noudatettu. Oikeudesta jäädä alueelle voidaan poiketa, jos ensimmäinen myöhempi hakemus on jätetty ainoastaan sellaisen päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi, joka johtaisi hakijan välittömään poistamiseen kyseisestä jäsenvaltiosta, eikä hakemuksen tutkintaa jatketa tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, tai jos toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus tehdään sellaisen lainvoimaisen päätöksen jälkeen, jossa aikaisemmin tehty myöhempi hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana. Näissä tilanteissa hakijalle ei synny oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle, jolloin vastaanottodirektiivin 3 artiklan soveltamisalaa koskeva ”sallitaan oleskella alueella hakijana” ei täyty, eikä siten myöskään synny oikeutta vastaanottopalveluihin.

Käytännössä menettelyasetuksen 10 artiklan 4 kohdan a) alakohdan tarkoittama poikkeus jäädä jäsenvaltion alueelle ensimmäisen myöhemmän hakemuksen kohdalla vastaisi voimassa olevan ulkomaalaislain 200 a §:n 7 momenttia. Kyseisen säännöksen esitöitä (HE 273/2018 vp s. 40) voidaan siten hyödyntää sellaisten tilanteiden tunnistamisessa, joissa tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä ei lähtökohtaisesti arvioida olevan, ja jolloin ensimmäisen myöhemmän hakemuksen jättäminen ei toisi oikeutta jäädä Suomen alueelle, eikä myöskään loisi ulkomaalaiselle edellytyksiä vastaanottopalveluihin (menettelyasetuksen 56 artiklan mukaiset tilanteet). Esitöissä kuvattuja olosuhteita voidaan pitää esimerkkeinä tilanteista, jolloin vastaanottopalveluja ei annettaisi, kun kyse on ensimmäisestä myöhemmästä hakemuksesta. Esitöiden mukaan täytäntöönpanokelpoinen maastapoistamispäätös voidaan panna välittömästi täytäntöön, kun maasta poistamisen käytännön valmistelut on aloitettu ja maasta poistamisen arvioitu ajankohta tai sen päivä on tiedossa. Ulkomaalaisella on näissä tilanteissa ollut tiedossaan aikaisempaan päätökseen perustuva velvoite poistua maasta. Siten myöhempi hakemus, joka ei täyttäisi tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, voitaisiin katsoa jätetyksi vain tarkoituksena estää tai viivyttää aikaisemman päätöksen nojalla annetun maastapoistamispäätöksen välitön täytäntöönpano. Jos tutkittavaksi ottamisen edellytykset eivät täyty, voitaisiin sen tarkoituksena katsoa olleen ainoastaan päätöksen täytäntöönpanon välttäminen ja maassa oleskelun jatkaminen. Selkeimpänä esimerkkinä olisi tilanne, jossa uusintahakemus tehtäisiin samana päivänä, kun käännyttämispäätös olisi tarkoitus panna täytäntöön. Menettelyasetuksen 56 artiklan b alakohdan mukaisesti toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus ei missään tilanteessa loisi ulkomaalaiselle edellytyksiä vastaanottopalveluihin. Järjestelmän väärinkäytösten estämiseksi vastaanottolakia on näiltä osin tarpeen muuttaa.

Vastaanottolain 14 a §:ssä säädetään vastaanottopalveluiden kestosta tilanteessa, jossa henkilö maastapoistamispäätöksen saatuaan poistuu tai hänet poistetaan Suomesta. Pääsääntöisesti palveluja annetaan siihen saakka, kunnes kansainvälistä suojelua hakenut oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen on poistunut maasta. Poikkeuksena ovat kansainvälistä suojelua hakeneet Euroopan unionin sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaiset. Heille vastaanottopalveluja annetaan siihen saakka, kun he ovat saaneet tiedoksi Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen tai enintään seitsemän päivää tiedoksiannosta, jos henkilö suostuu poistumaan maasta valvotusti tai suostuu käännyttämisen täytäntöönpanoon ennen kyseisille kansalaisille taatun 30 päivän määräajan kulumista.

Vastaanottolain 14 a §:n 3 momentin mukaan kolmannen maan kansalaiselle, joka ei ole tehnyt hakemusta avustetusta vapaaehtoisesta paluusta, annetaan vastaanottopalveluja enintään 30 päivää sen jälkeen, kun päätös maasta poistamisesta on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ja poliisi on ilmoittanut vastaanottokeskukselle, että maasta poistamisen täytäntöönpano viranomaistoimin ei ole mahdollista. Käytännössä poliisi on tehnyt kyseisiä ilmoituksia varsin vähän, 29 ilmoitusta vuoden 2025 elokuun alkupuolelle mennessä, 115 ilmoitusta vuonna 2024, 249 ilmoitusta vuonna 2023 ja 586 ilmoitusta vuonna 2022. Ilmoitusten määrän vuosittainen vähentyminen saattaa liittyä siihen, että esimerkiksi vastaanottojärjestelmässä olevien maasta poistettavien joukossa keskeisten Irakin ja Somalian kansalaisten palauttamisissa on tapahtunut maltillista edistystä, minkä vuoksi maastapoistamisen ei enää ole tulkittu olevan laissa tarkoitetulla tavalla mahdotonta. Pykälän 3 momentin mukaan, jos avustettu paluu ei hakemuksesta huolimatta ole toteutunut, tai hakemus on peruutettu, vastaanottopalvelut lakkaavat kuitenkin viimeistään 90 päivän kuluttua hakemuksesta, jollei kolmannen maan kansalaiselle ole myönnetty oleskelulupaa. Kyseistä säännöstä ei ole käytännössä juuri sovellettu, koska on esimerkiksi tilanteita, joissa paluu ei ole mahdollista ja henkilö on voinut saada esimerkiksi ulkomaalaislain 51 §:n mukaisen oleskeluluvan. Vastaanottolain 14 a §:n 3 momenttia ei sovelleta ilman huoltajaa olevaan lapseen.

Vastaanottopalvelujen tehostamisen ja vastaanottodirektiivin sekä paktin muiden säädösten liikkumavaran käyttöönoton näkökulmasta on perusteltua tarkastella vastaanottopalvelujen saajaan, kestoon ja jatkamiseen liittyvää kansallista sääntelyä. Esimerkiksi oleskeluluvan saaneiden jouheva kuntaan siirtyminen, maastapoistamisten ja maasta poistumisen tehostaminen, järjestelmän väärinkäytösten ehkäisy ja vastaanottoon liittyvien kustannusten vähentäminen puoltavat vastaanottopalvelujen saajaan ja kestoon liittyviä muutostarpeita. Vastaanottolakia on tarpeen muuttaa.

Vastaanottopalvelujen päättyessä henkilön tulisi poistua maasta. Jos henkilö kuitenkin jää maahan ilman oleskeluun oikeuttavaa lupaa, on hyvinvointialueella velvollisuus huolehtia siitä, että henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon turvataan. Palvelut tarjotaan yksilöllisen arvion ja tarpeen perusteella.

Suurin osa ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevista oleskelee pääkaupunkiseudulla. Sisäministeriö on esityksen valmistelun aikana selvittänyt ilman oleskeluoikeutta maassa olevista henkilöistä aiheutuvia kustannuksia Kansaneläkelaitokselta ja pääkaupunkiseudun hyvinvointialueilta sekä Helsingin kaupungilta. Kansaneläkelaitoksen mukaan se tekee ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevien välttämättömän toimeentulon turvaamisessa yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2017 antaman ohjeistuksen mukaisesti. Kansaneläkelaitos myöntää perustoimeentulotukea ja hyvinvointialueet täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea. Vuonna 2024 Kansaneläkelaitos myönsi välttämätöntä osuutta toimeentulotuesta 1 121 ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevalle henkilölle yhteensä 1 555 715 euron verran eli keskimäärin 115,70 euroa henkilöä kohden kuukaudessa. Helsingin kaupungilta saatujen tietojen mukaan kielteisen kansainvälisen suojelun päätöksen saaneen henkilön taloudellisesta tuesta aiheutuva kustannus oli vuonna 2024 noin 78,50 euroa henkilöä kohden kuukaudessa. Hyvinvointialueet vastaavat myös ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevien kiireelliseen sosiaalihuoltoon kuuluvasta hätämajoituksesta. Helsingissä hätämajoituksen kustannus oli 41,40 euroa henkilöltä vuorokautta kohden. Tilapäistä hätämajoitusta tarjottiin Helsingissä lapsiperheille ja erityistä tukea esimerkiksi terveydentilan vuoksi tarvitseville ilman oleskelulupaa maassa oleskeleville. Ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevilla on oikeus terveydenhuoltolain 50 §:n mukaisen kiireellisen hoidon lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021), jäljempänä *sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki*, 56 b §:n mukaisiin terveydenhuollon palveluihin. Lähtökohtaisesti henkilön tulisi maksaa itse hoidon kustannukset. Jos kustannuksia ei saada perittyä tai jos hyvinvointialue arvioi henkilön olevan ilmeisen varaton, voi hyvinvointialue, Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä hakea Kansaneläkelaitokselta valtion korvausta rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain (1201/2013) mukaisesti.

3.10.2.2 Tiedottaminen

Vastaanottolain 15 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan tietoja vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa tietoja kansainvälistä suojelua hakevalle tämän jättäessä hakemusta ja tilapäistä suojelua saavalle tämän maahantulon jälkeen. Tiedot annettaan mahdollisimman pian, viimeistään kuitenkin 15 päivän hakemuksen jättämisen tai henkilötietojen rekisteröinnin jälkeen. Vastaanottokeskus antaa tiedot vastaanottokeskukseen rekisteröitymisen jälkeen. Tiedot annetaan kirjallisesti henkilön äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti.

Direktiivin tiedottamista koskeva 5 artikla on velvoittava. Vastaanottolaki vastaa jo pitkälti uudelleen laaditun artiklan sääntelyä. Sääntelyä tulee kuitenkin tarkentaa koskien tietojen

antamisen määräaikaa ja tietojen antamista ilman huoltajaa olevalle lapselle. Lisäksi tulisi selkeyttää tietojen antamisen vastuita.

Voimassa olevassa vastaanottolaissa ei säädetä vastaanottokeskuksen järjestyssäännöstä. Lain perusteluissa mainitaan kuitenkin velvollisuus noudattaa vastaanottokeskuksen sääntöjä. Maahanmuuttovirasto on ohjeistanut vastaanottokeskuksia järjestyssäännöstä. Ohjeen mukaan järjestyssäännöllä annetaan hakijoille konkreettista käytännön tietoa siitä, miten vastaanottokeskuksessa toimitaan, ja mitä vastaanottokeskuksessa majoittuvalta asiakkaalta ja henkilökunnalta voidaan odottaa. Vastaanottodirektiivin 5 artiklan mukaan hakijalle tulee antaa tietoja vastaanotto-olosuhteista, jotta hakijat voivat tosiasiallisesti käyttää direktiivissä säädettyjä oikeuksia ja noudattaa siinä säädettyjä velvollisuuksia. Näiden tietojen antaminen liittyy olennaisesti vastaanottodirektiivin mahdollistamiin vastaanotto-olosuhteiden rajoittamisiin ja peruuttamisiin. Vastaanottolaissa tulisi säätää vastaanottokeskuksen järjestyssäännöstä, jotta vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidyllä olisi selkeä käsitys siitä, mitä velvollisuuksia hänen tulee noudattaa.

Voimassa olevassa vastaanottolaissa ei säädetä vastaanottokeskuksissa annettavasta ohjauksesta ja neuvonnasta. Ohjaus ja neuvonta kuuluvat oleellisesti osaksi vastaanottokeskuksen tehtäviä. Vastaanottokeskus ohjaa ja neuvoo kansainvälistä suojelua hakevaa ja tilapäistä suojelua saavaa muun muassa vastaanottoon ja hakemuksen käsittelyyn liittyvistä oikeuksista, velvollisuuksista ja oikeusavusta, vapaaehtoiseen paluuseen ja kuntaan siirtymiseen sekä asiakkaan arkeen liittyvissä kysymyksissä. Ohjausta ja neuvontaa antavat kaikki vastaanottokeskuksen työntekijäryhmät. Hallintolaissa säädetään viranomaisten yleisistä velvoitteista ohjauksen ja neuvonnan järjestämisessä. Hallintolain mukaan viranomaisten toiminnan lähtökohtana tulisi olla hyvä hallintotapa kaikkien asiakkaiden asioiden hoitamisessa. Hallintolain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Jos asia ei kuulu viranomaisen toimivaltaan, lain 8 §:n 2 momentin mukaan sen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen. Ohjaus- ja neuvontavelvollisuus koskee myös vastaanottokeskuksia. Myös vastaanottodirektiivin 5 artikla edellyttää, että hakijalle annetaan tietoa häntä koskevista vastaanotto-olosuhteista ja hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista vastaanoton aikana. Vastaanottolakia tulisi täsmentää tältä osin. Muutoksella ei olisi vaikutusta vastaanottokeskuksen nykyisiin tehtäviin.

3.10.2.3 Majoittaminen ja oikeus liikkua

Majoitus vastaanottokeskuksessa

Vastaanottolain 16 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen. Majoittamisessa otetaan huomioon majoitettavien ikä ja sukupuoli. Hakija voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on tarpeen hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi. Majoitus on järjestettävä niin, että perheenjäsenet voivat halutessaan asua yhdessä. Pykälän mukaan majoittamisesta ja siirrosta päättää vastaanottokeskus. Ennen siirtoa koskevan päätöksen tekemistä siirrettävää on kuultava. Ilman huoltajaa olevan lapsen siirtämisestä päätettäessä myös lapsen edustajaa on kuultava. Lisäksi Maahanmuuttovirasto voi pidättää itselleen päätösvallan majoittamisesta tai siirrosta, jos se on tarpeen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi, tai jos 1 momentissa tarkoitettua siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen siirto tapahtuu.

Vastaanottolain voimassa oleva sääntely vastaa pitkälti uudelleenlaaditun vastaanottodirektiivin 7 artiklan ja 20 artiklan hakijan majoittamiselle asettamia vaatimuksia. Vastaanottolakia tulee kuitenkin joiltain osin täsmentää, jotta direktiivin velvoitteet muun muassa erityisten vastaanottotarpeiden, majoituksen turvallisen toteutumisen ja perheen yhtenäisyyden osalta toteutuvat.

Ilman huoltajaa olevan lapsen majoitus

Vastaanottolain 17 §:ssä säädetään ilman huoltajaa olevan lapsen majoituksesta. Ilman huoltajaa olevien lasten majoitusvaihtoehtoina ovat ryhmäkoti, tukiasuntola tai muu lapselle tarkoitettu majoituspaikka. Ryhmäkotien toimintaan sovelletaan lastensuojelulain 59 §:n säännöksiä, jossa säädetään mm. asuinyksikön lasten enimmäismäärästä sekä hoito- ja kasvatustehtävissä toimivien työntekijöiden vähimmäismäärästä. Ryhmäkodeissa asuvia koskevassa sääntelyssä on huomioitu lasten riittävä hoito, kasvatus ja huolenpito. Tukiasuntolaan voidaan majoittaa 16 vuotta täyttänyt ilman huoltajaa oleva lapsi, jos se on hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta perusteltua. Niin ikään tukiasuntoloiden osalta on säädetty lasten enimmäismäärästä kutakin rakennusta kohden sekä hoito- ja kasvatustehtävissä vastuussa olevien henkilöiden vähimmäismäärästä.

Lapsi voidaan majoittaa myös muuhun lapselle tarkoitettuun majoituspaikkaan, jonka osalta lasten enimmäismäärään ja työntekijöiden vähimmäismäärään sovelletaan ryhmäkoteja ja tukiasuntoloita koskevaa sääntelyä. Tällaisia erilaisia majoitusmuotoja voitaisiin käyttää, jos tilat on tarkoitettu nimenomaan lapsille. Ryhmäkodin, tukiasuntolan ja muun lapselle tarkoitetun majoituspaikan henkilöstön pätevyysvaatimuksiin sovelletaan lastensuojelulain 60 §:ää, jonka mukaan lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä. Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne.

Vastaanottodirektiivin 27 artiklan 9 kohta mahdollistaa yli 16 vuotta täyttäneen lapsen majoittamisen myös aikuisten ja perheiden vastaanottokeskukseen. Vastaanottolaissa ei erikseen säädetä ilman huoltajaa olevan alaikäisen majoittamisesta aikuisten ja perheiden vastaanottokeskukseen. Jos 16 vuotta täyttäneitä lapsia majoitettaisiin aikuisten yksiköihin ilman heistä huolta pitävää aikuista, tulisi niissä vastaanottodirektiivin ja esimerkiksi menettelyasetuksen vaatimusten mukaisesti olla lapsille tarkoitettu erillinen osasto, jossa olisi tarvittava määrä hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavaa henkilökuntaa. Käytännössä tämänkaltainen järjestely vastaisi vastaanottolain 17 §:n mukaista tukiasuntolaa. Tältä osin vastaanottolakiin ei ehdoteta muutoksia.

Ilman huoltajaa olevia lapsia, sekä alle 16-vuotiaita että yli 16-vuotiaita, on nykyisin kuitenkin majoitettu aikuisten vastaanottokeskuksiin yhdessä heistä huolta pitävien lapselle ennestään tuttujen ja läheisten aikuisten kanssa. Kyseisestä majoitustavasta ei ole nimenomaista sääntelyä vastaanottolaissa. Vaatimuksena aikuisyksikköön sijoittamisessa on se, että lapsi majoittuu yhdessä hänelle läheisen aikuisen kanssa, ja aikuinen on vastuussa lapsen päivittäisestä hoidosta, kasvatuksesta, huolenpidosta sekä turvallisuudesta. Järjestelyllä on varmistettu perheen yhtenäisyys ja lapsen turvallinen majoitus. Aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksessa ei ole lasten hoito- ja kasvatustehtävissä työskenteleviä henkilöitä. Aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksissa asuvien lasten tilanteessa vastuu lapsesta on aina hänen huoltajallaan tai lapsesta tosiasiallisesti huolta pitävällä aikuisella. Vastaanottolakia tulisi tarkentaa siten, että lain tasolla säädettäisiin ilman huoltajaa olevan lapsen majoittamisesta aikuisten ja perheiden vastaanottokeskukseen yhdessä hänestä vastuussa olevan aikuisen kanssa tilanteissa, joissa se on lapsen edun mukaista.

Vastaanottolain 13 pykälän 3 momentin mukaan ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito. Lain 41 §:ssä säädetään ilman huoltajaa olevalle lapselle määrättävän edustajan tehtävistä. Pykälän 2 momentin mukaan edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito. Laissa ei kuitenkaan täsmennetä kenelle nämä tehtävät kuuluvat, ja mikä on ryhmäkotien ja tukiasuntoloiden tehtävä ilman huoltajaa olevan lapsen majoittamisen lisäksi. Käytännössä ryhmäkodit ja tukiasuntolat ovat huolehtineet ilman huoltajaa olevan lapsen päivittäisestä hoidosta, kasvatuksesta ja huolenpidosta. Tähän on kuulunut esimerkiksi lapsen päivittäinen tukeminen koulunkäynnissä, lapsen turvallisuuden varmistaminen ja sen valvominen, että lapsi ei katoa. Vastaanottodirektiivin 26 artikla edellyttää lapsen edun ensisijaista huomioon ottamista direktiivin säännöksiä toimeenpantaessa. Lapsen etua arvioitaessa tulisi huomioida erityisesti alaikäisen hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys, turvallisuusnäkökohdat ja alaikäisen näkemykset hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 2 kohdan mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Vastaanottolakia tulisi täsmentää tältä osin. Muutoksella ei olisi vaikutusta vastaanottokeskuksen tehtäviin, mutta se tarkentaisi sekä ryhmäkodin että edustajan roolia lapsen elämässä.

Yksityismajoitus

Vastaanottolain 18 §:n 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse. Hänen on ilmoitettava kirjallisesti osoitteensa ja esitettävä vuokrasopimus tai muu selvitys yksityismajoituksesta vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Osoitteen ilmoittaminen ja vuokrasopimuksen tai selvityksen esittäminen ovat edellytyksenä muiden vastaanottopalvelujen saamiselle.

Yksityismajoituksessa asuva saa vastaanottopalvelut siitä vastaanottokeskuksesta, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Yksityismajoitukseen siirtyminen on ilmoitusmenettely. Osoitteen ilmoittaminen ja vuokrasopimuksen tai selvityksen esittäminen ovat lähinnä muodollisuuksia. Käytännössä vastaanottokeskuksella ei ole resursseja tarkistaa ilmoitetun yksityismajoitusosoitteen todenmukaisuutta tai sitä, asuuko henkilö tosiasiassa kyseisessä osoitteessa. Velvollisuus vuokrasopimuksen tai selvityksen esittämiseen on voinut johtaa tilanteisiin, joissa asiakas toimittaa vaaditun selvityksen, mutta majoittuu tosiasiassa eri osoitteessa kuin, mitä selvitys koskee.

Pykälän 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja päättää ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen kuultuaan lasta ja hänen edustajaansa sekä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää. Vastaanottokeskus ilmoittaa yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille. Ilmoitukseen on liitettävä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän ja lapsen edustajan selvitykset yksityismajoituksen olosuhteiden sopivuudesta sekä lapsen luokseen ottavan henkilön tai henkilöiden kyvystä huolehtia lapsesta.

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen yksityismajoitus vastaa vastaanottodirektiivin sääntelyä, jonka mukaan lapsen etu saattaa edellyttää majoittumista myös muualla kuin alaikäiselle tarkoitetussa vastaanottokeskuksessa. Direktiivi lähtee siitä, että ilman huoltajaa olevan lapsen etu on yleensä majoittua hänelle entuudestaan tuttujen sukulaisten tai läheisten kanssa. Lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta perustelluissa tilanteissa 16 vuotta täyttänyt lapsi on voinut majoittua myös esimerkiksi opistomajoituksessa. Maahanmuuttovirasto on ohjeistanut vastaanottokeskuksia ilman huoltajaa olevalle lapselle tehtävästä yksityismajoitusselvityksestä, jonka avulla arvioidaan, onko yksityismajoitus lapsen edun mukainen. Lain mukaan keskuksen

johtajan päättää ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen kuultuaan lasta, lapsen edustajaa ja keskuksen sosiaalityöntekijää. Käytännössä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä on kuitenkin kuullut sekä lasta että hänen edustajaansa laatiessaan yksityismajoitusselvitystä. Johtaja on tehnyt päätöksen yksityismajoituksesta sosiaalityöntekijän esityksen perusteella. Lakia tulisi tarkentaa näiltä osin.

Vastaanottokeskuksen asiakkaan katoaminen

Kaikki vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidyt henkilöt eivät välttämättä asioi vastaanottokeskuksessa säännöllisesti tai ylläpidä yhteystietojaan. Tämä voi vaikeuttaa merkittävästi henkilön tavoittamista. Tilapäistä suojelua saavilla on lisäksi oikeus liikkua EU-alueella vapaasti, mikä vaikeuttaa sen seuraamista, ovatko he tosiasiassa edelleen vastaanottokeskuksen asiakkaina. Maahanmuuttovirasto on ohjeistanut vastaanottokeskuksia sekä aikuisten ja perheiden että ilman huoltajaa olevien lasten katoamisesta. Voimassa olevassa laissa ei kuitenkaan säädetä toimenpiteistä, joihin vastaanottokeskuksen tulisi ryhtyä, jos keskuksen asiakkaaksi rekisteröity henkilö katoaa, tai häntä ei tavoiteta, tai tavoittamisen jälkeen henkilö ilmoittaa, ettei hän ole palaamassa vastaanottokeskukseen.

Vastaanottodirektiivin tavoitteena on ehkäistä hakijoiden katoamista ja edelleen liikkumista. Direktiivin 7 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisen ehdoksi sen, että hakijat tosiasiallisesti asuvat majoituspaikassa, johon heidät on sijoitettu. Tämän varmistamiseksi käyttöön voidaan ottaa mekanismeja. Artikla myös edellyttää, että hakijoiden tulee ilmoittaa ja ylläpitää yhteystietojaan. Artikla jättää kansallisesti ratkaistavaksi sen, mitä tosiasiallisen asumisen varmistavat mekanismit ovat. Ne eivät kuitenkaan saa rajoittaa hakijan liikkumisvapautta jäsenvaltion alueella. Edellä mainitut perusteet huomioiden vastaanottolakia on muutettava.

Liikkumisvapaus

Ulkomaalaislain 41 §:n mukaan maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on oikeus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Poikkeuksen ulkomaalaisen oikeuteen liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa muodostavat ulkomaalaislain 7 luvun turvaamistoimissa säädetty säilöön ottaminen, ilmoittautumisvelvollisuus ja asumisvelvollisuus, laajamittaisen maahantulon tilanteessa käyttöön otettava vastaanottolain 12 §:n mukainen majoittaminen järjestelykeskuksessa sekä ulkomaalaislain 104 a §:n mukainen rajamenettely.

Voimassa olevassa vastaanottolaissa on jo toimeenpantu vastaanottodirektiivin 7 artiklan säännös, jonka mukaan vastaanottokeskuksen asiakkaalla ei ole oikeutta valita, mihin vastaanottokeskukseen hän majoittuu. Henkilö saa vastaanottopalvelut siitä vastaanottokeskuksesta, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Sijoittamalla hakijat tietyllä alueella sijaitsevaan vastaanottokeskukseen Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus voivat hallinnoida turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmää. Vastaanottojärjestelmän piirissä olevalla henkilöllä on kuitenkin oikeus järjestää majoituksensa itsenäisesti. Vastaanottokeskuksella ei ole oikeutta rajoittaa yksityismajoitukseen hakeutumista.

Vastaanottodirektiivin 8 ja 9 artikla ovat uutta sääntelyä, jonka tavoitteen on tukea vastaanottojärjestelmän tehokasta toimintaa ja ehkäistä hakijoiden pakenemista. Sääntelyllä rajoitetaan hakijan oikeutta liikkua jäsenvaltion alueella. Direktiivin 8 artiklan mukainen hakijoiden kohdentaminen tietylle maantieteelliselle alueelle ei ole velvoittava. Koska maantieteellisellä kohdentamisella on yhteys menettelyasetukseen (esimerkiksi 9 artiklan 4 kohta), katsotaan direktiivin mahdollistama liikkumavaran käyttöönotto tarpeelliseksi. Liikkumavaran käyttöönotto on perusteltua kansainvälisen suojelun hakemusten tehokkaan

käsittelyn varmistamiseksi ja vastaanottopalvelujen piirissä olevien hakijoiden maantieteellisen jakautumisen tasaamiseksi. Kohdentamistoimella pyrittäisiin käsiteltävinä olevien hakemusten tasaiseen jakautumiseen ja hakemusmassan sekä vastaanottopalvelujen tehokkaaseen hallintaan. Artikla jättää kansallisesti ratkaistavaksi sen, miten maantieteellinen alue, jolla hakija saa liikkua vapaasti, rajataan, kunhan alue on riittävän suuri ja mahdollistaa hakijan oikeuksien toteutumisen. Direktiivi jättää liikkumavaraa myös sen suhteen, millaisia seuraamuksia maantieteellisen kohdentamisen rikkomisesta hakijalle voi seurata, kunhan seuraamukset ovat direktiivissä säädettyjä. Nykytilasta poiketen artiklan käyttöönotto mahdollistaisi myös yksityismajoituksessa olevien hakijoiden kohdentamisen tai siirtämisen tietylle alueelle. Vastaanottolakia ehdotetaan muutettavaksi.

Direktiivin 9 artikla koskee hakijaan kohdistuvia liikkumisvapauden rajoittamistoimia, ja sen täytäntöönpano on velvoittavaa rajamenettelyn osalta. Muilta osin artikla ei ole velvoittava. Artiklalla on kuitenkin yhteys muun muassa hallinta-asetukseen, sillä rajamenettelyn lisäksi selkeä artiklan soveltamisalaan kuuluva hakijaryhmä ovat hakijat, joiden edellytetään hallinta-asetuksen 17 artiklan 4 kohdan mukaisesti olevan toisessa jäsenvaltiossa. Käytännössä artiklan tarkoitus on turvata viranomaisille keinot hakemusmenettelyiden sujuvoittamiselle silloin, kun yleinen järjestys tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen menettelylliset seikat sitä vaativat. Koska liikkumisvapauden rajoittaminen on rajamenettelyn osalta velvoittavaa, ja koska viranomaisten toiminnan sujuvoittaminen on tavoiteltava asia, katsotaan artiklan saattaminen täysimittaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä tarpeelliseksi. Artikla jättää kansallisesti määriteltäväksi sen, voiko liikkumisvapauden rajoittamistoimeen, eli käytännössä asumisvelvollisuuteen tietyssä vastaanottokeskuksessa, liittyä myös ilmoittautumis- tai läsnäolovelvollisuus. Vastaanottolakia ehdotetaan muutettavaksi.

3.10.2.4 Vastaanottoraha

Vastaanottolain 19 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle sekä ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, myönnetään vastaanottoraha ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos henkilö on tuen tarpeessa, eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan, itseensä nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla. Vastaanottoraha koostuu vastaanottorahan perusosasta ja täydentävästä vastaanottorahasta.

Lain 23 §:n mukaan vastaanotto- ja käyttörahan myöntää hakemuksesta se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö on rekisteröity. Vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatetaan soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997), jäljempänä toimeentulotukilaki, 3 luvun menettelyä koskevia säännöksiä. Vastaanotto- ja käyttörahan takaisinperintään sovelletaan toimeentulotukilain 4 luvun takaisinperintää koskevia säännöksiä. Asiakkaan tulee ilmoittaa hakemusta jättäessään omat ja perheensä hakukuukauden aikana tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot ja varat. Tarvittaessa tulo- ja varallisuustiedot pyydetään asiakkaalta lisäselvityspyynnöllä. Vastaanottorahan määräytymistä varten laaditaan laskelma, jossa tulona huomioidaan henkilön ja perheen käytettävissä olevat tulot ja varat toimeentulotukilain 11 ja 12 §:n mukaisesti. Toimeentulotukilakiin on tehty vastaanottolain voimaantulon jälkeen muutoksia, joissa huomioon otettavia tuloja ja varoja sekä toimeentulotuen määräytymisaikaa ja laskelmaa koskeva sääntely on siirretty lain 2 lukuun. Vastaanottolakia tulee muuttaa, jotta toimeentulotukilakia voidaan soveltaa tarkoituksenmukaisesti.

Vastaanottorahan ja käyttörahan myöntämisestä tehtävät päätökset ovat hallintopäätöksiä, joiden tekemisessä noudatetaan hallintolakia (434/2003). Päätös annetaan hakijalle kirjallisesti suomen tai ruotsin kielellä ja mukaan lisätään valitusosoitus.

Vastaanottorahan perusosa

Vastaanottorahan perusosa on tarkoitettu välttämättömiin, jokapäiväisiin menoihin. Perusosa kattaa vastaanottolain 19 § 2 momentin mukaan vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua. Ruokamenojen osuus vähennetään maksettavasta vastaanottorahasta silloin, kun vastaanottokeskus järjestää ateriat. Vähäisinä terveydenhuoltomenoina pidetään sellaisia jokapäiväisen elämän ja perheessä annettavan ensiavun aiheuttamia menoja, jotka eivät uhkaa yksilön tai perheen taloutta. Niihin sisältyvät muun muassa käsikauppalääkkeet ja lääkinnälliset tarvikkeet, siltä osin kuin niiden määrä keskimäärin on vähäinen.

Vastaanottolain 20 §:n mukaan vastaanottorahan määrä on vastaanottorahan perusosalla katettavien menojen ja vähäistä suurempien terveydenhuoltomenojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Vastaanottolaissa säädetään vastaanottorahan ja käyttörahan suuruudesta eri henkilöryhmille euromääräisesti. Vastaanottorahan perusosa on samansuuruinen sekä kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle, että ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

VASTAANOTTORAHA / kuukausi	**Ei aterioita**	**Ateriat vastaanottokeskuksessa**
Yksinasuva	300 euroa	88 euroa
Yhteistalous, muut yli 18-vuotiaat	254 euroa	72 euroa
Perheensä kanssa asuva 10–17-vuotias lapsi	210 euroa	60 euroa
Perheensä kanssa asuva alle 10-vuotias lapsi	191 euroa	57 euroa
Yksinhuoltaja	336 euroa	97 euroa

Taulukko 1. Vastaanottoraha aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksissa

Täydentävä vastaanottoraha

Täydentävää vastaanottorahaa myönnetään vastaanottolain 19 §:n 3 momentin mukaan hakijan tai hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuviin, ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisiksi harkittuihin menoihin. Menot voivat olla kertaluonteisia tiettyyn elämäntapahtumaan liittyviä tai säännöllisiä, kuten pitkäaikaisen sairauden aiheuttamat asiakkaan itsenäistä selviytymistä tukevat kustannukset. Täydentävää vastaanottorahaa voidaan myöntää myös vastaanottorahan perusosalla katettavaksi tarkoitettuihin menoihin. Täydentävä

vastaanottoraha on tapauskohtaiseen harkintaan perustuva etuus, ja myönnettävän tuen määrä määräytyy tapauskohtaisesti hakijan esittämien yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Täydentävän vastaanottorahan tarkoitus on edistää asiakkaan terveyttä, hyvinvointia ja pärjäämistä sekä itsenäistä suoriutumista ja estää tilanteen huomattavaa heikkenemistä. Täydentävää vastaanottorahaa koskevassa päätöksenteossa tarvitaan useimmiten perusvastaanottorahaan nähden laajempaa asiakkaan kokonaistilanteen arviointia. Täydentävä vastaanottoraha voi olla tärkeä tuki haavoittuvassa asemassa olevan asiakkaan erityisen tuen tarpeisiin vastaamiseksi ja selviytymisen turvaamiseksi.

Hyödykkeet

Vastaanottokeskus antaa asiakkailleen osan tuesta hyödykkeinä. Vastaanottolain perusteluiden mukaan hyödykkeiden osuuden muodostavat vastaanottona järjestetyt maksuttomat informaatiovälineet ja muut hyödykkeet, kuten majoittumiseen ja ruokailuun liittyvät perustarvikkeet, siivous- ja puhtaanapitovälineet sekä harrastusvälineet. Lisäksi vastaanottokeskuksella tulee olla varastossa esimerkiksi ruokasäilykkeitä, vaatteita ja kenkiä, joita voidaan antaa henkilölle, jolla on akuutti tarve. Vastaanottokeskuksissa on yleensä tällaisia tilanteita varten varalla käytettyjä, lahjoituksina saatuja tavaroita. Lisäksi henkilölle voidaan antaa maksusitoumus tai lahjakortti, jolla hän voi tarvittaessa hankkia esimerkiksi peruselintarvikkeita. Kertaluonteisesti annettavan majoittumiseen ja ruokailuun liittyvän alkupaketin arvo on noin 150 euroa (Hansel-hinta vuonna 2024). Se lisää yksin asuvan toimeentuloa ensimmäisen kuukauden aikana noin 50 prosentilla. Jatkuvaluonteisten hyödykkeiden arvoa ja osuutta henkilön toimeentulosta on kuitenkin vaikea laskea tarkasti.

Ilman huoltajaa maahan tulleelle lapselle myönnettävä käyttöraha

Vastaanottolain 21 §:n mukaan ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle myönnetään vastaanottorahan sijasta käyttörahaa, jos ilman huoltajaa olevan lapsen vastaanotosta vastaava ryhmäkoti tai tukiasuntola järjestää täyden ylläpidon, johon sisältyvät vastaanottolain 19 §:ssä tarkoitetut vastaanottorahan perusosalla ja täydentävällä vastaanottorahalla katettavat menot ja vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot.

Käyttörahalla ei turvata lapsen toimeentuloa. Se on tarkoitettu lapsen tai nuoren omaan käyttöön, ja sen tavoitteena on lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukeminen. Ilman huoltajaa olevan alle 16-vuotiaan alaikäisen käyttöraha kuukautta kohti on 26 euroa ja 16 vuotta täyttäneellä 47 euroa. Käyttörahan määrä voi olla myös tätä pienempi, jos se on perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Jos yli 16-vuotias asuu yksityismajoituksessa tai tukiasuntolassa, jossa ei ole täyttä ylläpitoa, maksetaan hänelle käyttörahan sijaan vastaanottorahaa. Vastaanottorahan määrä on sama kuin yksin asuvalla aikuisella eli 300 euroa. Myös alle 16-vuotiaalle yksityismajoituksessa majoittuvalle alaikäiselle myönnetään yksinasuvan aikuisen vastaanottorahaa.

Vastaanottorahan indeksitarkistus

Vastaanottolain 22 §:n mukaan vastaanotto- ja käyttörahan määrä tarkistetaan vuosittain siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan vastanottolain 20 ja 21 §:ssä säädetyt vastaanotto- ja käyttörahan määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2010 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu.

Vuoden 2024 alussa voimaan tullut eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annettu laki (1296/2023), jäljempänä indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annettu laki, jäädytti vastaanottorahan ja käyttörahan määrän vuoden 2023 tasolle. Laki on voimassa vuoteen 2027 saakka, kuitenkin siten, että jos kansaneläkeindeksin pisteluku on jonain lakien voimassaolovuotena vähintään 2009, lakia sovellettaisiin vain sen vuoden loppuun. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että etuuksien ja rahamäärien tarkistusten tekemättä jättämisen vaikutus etuuksien ja rahamäärien reaaliseen tasoon olisi enintään 10,2 prosenttia.

Indeksijäädytyksen voimassa ollessa vastaanottolain 22 §:ää ei sovelleta. Lain soveltamisen selkeyttämiseksi vanhentunut säätely tulisi kumota. Ajantasaisilla kansaneläkeindeksin pisteluvun tiedoilla päivitetty sääntely palautettaisiin pykälään indeksijäädytyksen päättyessä.

Vastaanottorahan ja käyttörahan pienentämistä koskeva väliaikainen laki

Vastaanottorahan ja käyttörahan kansaneläkeindeksillä tarkistettua määrää pienennettiin vuonna 2024 väliaikaisella vastaanottolain muutoksella (466/2024). Muutoksella kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle sekä ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, myönnettävän vastaanottorahan kansaneläkeindeksillä tarkistettua määrää pienennettiin välttämättömänä toimeentulotukena myönnettävien toimeentulotuen laskennallisten ravintomenojen tasolle siten, että vastaanottorahan määrä koostuu toimeentulotuen laskennallisten ravintomenojen määrästä ja muista vastaanottorahan perusosalla katettavista menoista.

Yksin asuvan aikuisen vastaanottorahan perusosan määrä pieneni 348 eurosta 300 euroon kuukaudessa. Lisäksi säädettiin erillinen yksinhuoltajan vastaanottorahan perusosa ja lapsille ikäryhmäkohtaiset perusosat. Lakiesityksessä arvioitiin vastaanottorahan pienentämisen ja indeksijäädytyksen yhteisvaikutuksia. Muutos tehtiin väliaikaisena, jotta voitiin varmistaa, ettei vastaanottorahan perusosan taso laske vastaanottorahaan kohdistuvan indeksijäädytyksen vaikutuksesta välttämättömänä toimeentulotukena myönnettävien laskennallisten ravintomenojen määrän alle. Välttämättömänä toimeentulotukena myönnettävät toimeentulotuen laskennalliset ravintomenot ovat 49 prosenttia toimeentulotuen perusosasta. Sen määrä oli vuonna 2024 yksin asuvalle aikuiselle 288 euroa kuukaudessa. Välttämätöntä toimeentulotukea myönnetään esimerkiksi ilman oleskeluoikeutta maassa oleskeleville.

VASTAANOTTORAHA €/kk	**Ei aterioita vastaanottopalveluna**		**Ateriat vastaanottopalveluna**	
	Perusosan määrä 2023	Väliaikainen lakimuutos	Perusosan määrä 2023	Väliaikainen lakimuutos
Yksinasuva	348,50	300,00	102,15	88,00
Yhteistalous, muut yli 18-vuotiaat	294,42	254,00	84,12	72,00
Perheensä kanssa asuva 10–17-vuotias lapsi	222,32	210,00	66,10	60,00
Perheensä kanssa asuva alle 10-vuotias lapsi	222,32	191,00	66,10	57,00
Yksinhuoltaja	348,50	336,00	102,15	97,00

Taulukko 2: Vastaanottorahan perusosan määrään väliaikaisella lailla tehty muutos

Väliaikaisella lakimuutoksella tehdyssä laissa ilman huoltajaa olevalle lapselle maksettavan käyttörahan määrä pieneni alle 16-vuotiaalla 30 eurosta 26 euroon ja 16–17-vuotiaalla 54 eurosta 47 euroon.

Täydentävää vastaanottorahaa koskevaa sääntelyä muutettiin samassa yhteydessä perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 25/2024 vp) mukaisesti. Valiokunta piti välttämättömänä selventää täydentävää vastaanottorahaa koskevaa sääntelyä siten, että laista käy yksiselitteisesti ilmi tuen myöntämisen ja myöntämisen edellytysten oikeusharkintaisuus ja se, että vastaanottolain 19 §:n 1 momentin säännös ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamisesta ja itsenäisen selviytymisen edistämisestä koskee myös täydentävää vastaanottorahaa.

Laki oli alun perin voimassa vuoden 2025 loppuun, mutta sen voimassaoloa jatkettiin 11.6.2026 asti. Lain voimassaolon jatkamisella haluttiin varmistaa, että vastaanottorahan määrä pysyisi väliaikaisella lailla säädetyllä tasolla ja, että vastaanottorahan pysyvää tasoa säädettäessä olisi mahdollista huomioida toimeentulotukilakiin tehtävät muutokset kokonaisuudessaan.

Toimeentulotuen kokonaisuudistus

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukainen toimeentulotuen kokonaisuudistus tuli pääosin voimaan 1.2.2026. Lakimuutoksen yhteydessä toimeentulotuen perusosan tasoa leikattiin. Yksinasuvan ja vanhempansa luona asuvan 18 vuotta täyttäneiden toimeentulotuen perusosaan tehtiin noin kolmen prosentin pienennys, muille aikuisille pienennys on kaksi prosenttia. Lasten perusosaan tehtiin pieniä pyöristyksiä, mutta ei varsinaista vähennystä. Muutos on arviolta yksinasuvien kohdalla suurempi, kuin mitä vuosien 2026–2027 indeksikorotusten nousun arvioidaan olevan. Toimeentulotuen tasoa korottava kansaneläkeindeksin tarkistus ja sosiaali- ja terveysministeriön valmisteilla oleva esitys toimeentulotuen perusosan pienentämiseksi on huomioitu vastaanottorahan pysyvää tasoa valmisteltaessa.

Toimeentulotuen perusosaa voidaan lisäksi tietyissä tilanteissa alentaa 50 prosentilla, jos toimeentuloa hakeva ei kehotuksista huolimatta toimi velvoitteiden mukaisesti. Toimeentulotukilain uudistusta valmistelleen työryhmän näkemyksen mukaan 50 prosentin alentamista voitaisiin vielä pitää perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämän välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamisen kattavana määränä. Vastaanottorahan määrä on väliaikaisella lailla säädetty noin 50 prosenttiin toimeentulotuen perusosan määrästä. Toimeentulotuen perusosaan tehtävien pienennysten vuoksi vastaanottorahan määrä pysyisi indeksijäädytyksestä huolimatta noin 50 prosentissa toimeentulotuen perusosan määrästä indeksijäädytyksen päättymiseen asti. Vastaanottorahan pysyvänä tasona käytettäisiin toimeentulotuen perusosan 50 prosentilla alennettua määrää. Esityksen kannalta oleellista on se, että vastaanottorahaan tehtävät indeksikorotukset palautetaan vuoden 2028 alusta.

Viitebudjetit

Toimeentulon riittävyyttä voi arvioida eri tavoin, eikä yhtä objektiivista mittaria ole löydettävissä. Arvioinnin yhtenä suuntaa antavana mittarina on käytetty viitebudjetteja, jotka heijastavat ihmisarvoisen elämän edellyttämää kulutustasoa. Viitebudjetit ovat tavaroista ja palveluista koostuvia hyödykekoreja. Suomessa viitebudjettimenetelmään perustuvia laskelmia

on tehnyt esimerkiksi Turun yliopisto ja Terveyden ja hyvinvoinninlaitos[64]. Viitebudjetit on määritetty ihmisten tarpeiden kautta, minkä takia ne soveltuvat esimerkiksi toimeentulon riittävyyden arviointiin.

Viitebudjetit rakennetaan kattavammalle kulutukselle kuin mihin vastaanottorahan perusosa on tarkoitettu. Vastaanottokeskuksen asiakkaalle myönnetään vastaanottopalveluna muun muassa asuminen ja terveydenhuolto sekä kodin päivittäistavaroihin, harrastustoimintaan, vapaa-aikaan ja tietoliikenteeseen liittyviä aineellisia hyödykkeitä. Viitebudjetti sisältää myös vastaanottorahan perusosalla katettavien menojen osalta paljon sellaisia kustannuksia, joita ei lähtökohtaisesti voida pitää välttämättömänä tai jotka vastaanottokeskuksen asiakas saa joko vastaanottopalveluina tai hyödykkeinä. Menojen arvioinnissa on siten vaikea päästä objektiiviseen tulokseen, eikä viitebudjetteja voida suoraan hyödyntää arvioitaessa vastaanottojärjestelmän asiakkaana olevan henkilön riittävää toimeentuloa.

Viitebudjetin ruokakustannuksista on kuitenkin mahdollista erottaa terveellisen ruoan osuus. Terveellisen ruoan osuus oli vuonna 2022 Terveyden ja hyvinvointilaitoksen kokoaman viitebudjetin[65] mukaan yksin asuvalle 45- vuotiaalla miehellä 240 euroa kuukaudessa ja yksin asuvalla 45- vuotiaalla naisella 210 euroa kuukaudessa. Terveellisen ruoan osuutta voitaisiin käyttää yhtenä vertailukohtana arvioitaessa vastaanottorahan perusosasta määriteltävien laskennallisten ravintomenojen osuutta. Myös ravintomenojen osalta viitebudjetin tulkintaan sisältyy varaumia. Laskelmissa muun muassa oletetaan, että kotitalouksien jäsenet ovat terveitä, omatoimisia ja osaavat ylläpitää terveyttään. Lisäksi tulee huomioida yleinen hintojen kasvu vuoden 2022 jälkeen.

3.10.2.5 Sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut

Vastaanottolain 25 pykälän mukaan kansainvälistä suojelua hakevalla, tilapäistä suojelua saavalla ja ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, on oikeus saada sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 pykälässä tarkoitettuja sosiaalipalveluja, jos sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ne välttämättömiksi sinä aikana, jona henkilö on oikeutettu vastaanottopalveluihin, tai jona hän on auttamisjärjestelmässä. Lisäksi pykälän 2 momentin mukaan sosiaalihuoltolain 15 §:ssä tarkoitettua sosiaalityötä ja 16 §:ssä tarkoitettua sosiaaliohjausta tekee vastaanottokeskuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilö. Työhön kuuluu neuvontaa, ohjausta, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja muita tukitoimia, jotka ylläpitävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi ihmiskaupan uhrin sosiaalisten ongelmien selvittäminen tai vaikeasti vammaisen tai iäkkään henkilön arjen tukeminen. Tuki järjestetään siinä tilanteessa ja laajuudessa, kun se on välttämätöntä, jotta henkilön tilanne ei heikenny. Lisäksi vastaanottokeskuksen sosiaalipalveluiden tehtäviin kuuluvat muun muassa vapaaehtoisen paluun ja kuntaan siirtymisen ohjaus, täydentävän vastaanottorahan myöntämiseen liittyvä harkinta, edustajan hankkiminen ilman huoltajaa olevalle lapselle sekä turvapaikkaprosessiin liittyvät sosiaalityöntekijän lausuntojen antaminen ja menettelyllisten takeiden arvioinnin koordinointi. Vastaanottodirektiivi edellyttää, että kansallisten viranomaisten olisi ensisijaisesti

[64] Grahn Anna, Kuusela Anna, Mäkinen Lauri, Sarpila Outi, Mukkila Susanna (2023) Mitä ihmisarvoinen elämä maksaa Suomessa? Viitebudjettimenetelmään perustuvat laskelmat vuonna 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

[65] Bakkum Boris, Grahn Anna, Jokela Justus, Mukkila Susanna, Mäkinen Lauri, Salminen Janne, Sarpila Outi (2022) Ruoka osana ihmisarvoista elämää 2020-luvun Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

huolehdittava sellaisten henkilöiden vastaanotosta, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Sosiaalipalveluilla on tässä tärkeä rooli. Valmistelussa arvioitiin, että voimassa oleva lainsäädäntö täyttää direktiivin edellytykset, eikä lakia tältä osin tarvitse muuttaa.

Vastaanottolain 26 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalla henkilöllä ja auttamisjärjestelmän piirissä olevalla ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, on oikeus saada terveydenhuoltolain (1326/2010) 50 §:ssä tarkoitettua kiireellistä hoitoa, mukaan lukien myös kiireellinen suun terveydenhuolto sekä lisäksi muita terveydenhuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimia terveyspalveluja. Tilapäistä suojelua saavalle sekä kansainvälistä suojelua hakevalle lapselle ja ihmiskaupan uhrille, joka on lapsi, ja jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, annetaan terveydenhuoltopalvelut samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa, joka on välttämätöntä sairauden pahenemisen tai vamman vaikeutumisen estämiseksi. Terveydenhuollon ammattihenkilö arvioi aina yksilöllisesti potilaan hoidon tarpeen. Välttämättömiksi arvioituja palveluja on katsottava olevan ainakin raskauteen ja synnytykseen liittyvät palvelut mukaan lukien neuvolapalvelut raskauden seuraamiseksi, ehkäisyyn liittyvät palvelut ja raskauden keskeytys. Välttämättömiksi arvioitavia palveluita ovat myös pitkäaikaissairauksien ja muiden sairauksien välttämätön hoito ja lääketieteellisesti välttämättömät apuvälineet. Lisäksi välttämättömiä palveluita on terveydenhuollon ammattilaisen toteamat kansanterveyden suojelemisen kannalta tarpeelliset tarttuvien tautien ja niiden epäilyjen takia tarvittavat tartuntatautilain (1227/2016) mukaiset terveystarkastukset ja rokotukset sekä kyseiseen tartuntatautiin sairastuneen henkilön hoito, esimerkiksi tuberkuloosin hoito.

Vastaanottokeskuksessa työskentelee terveydenhuollon ammattihenkilö, sairaan- tai terveydenhoitaja, jonka vastaanotolle vastaanottokeskuksen asiakas voi hakeutua terveysasioissa. Vastaanottokeskuksen sairaan- tai terveydenhoitajalla on laaja tehtäväkuva ja keskeinen rooli hoidontarpeen alustavassa arvioinnissa, itsenäisessä hoitovastaanottotyössä, jatkohoitoon ohjauksessa, hoidon kustannusten seurannassa ja potilastietojen hallinnassa. Haavoittuvasta asemassa olevien tarpeet huomioidaan terveyspalveluja annettaessa. Vastaanottolain 6 §:ssä säädetään lain soveltamisesta haavoittuvassa asemassa oleviin.

Henkilölle kerrotaan oikeudesta terveydenhoitoon hänen rekisteröityessään vastaanottokeskuksen asiakkaaksi. Häntä kehotetaan hakeutumaan tarvittaessa vastaanottokeskuksen terveyspalvelujen vastaanotolle. Vastaanottokeskuksessa järjestetään kahden viikon kuluessa vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröitymisestä infotilaisuus, jossa kerrotaan laajemmin terveyspalveluista, joihin vastaanottopalveluja saavat ovat oikeutettuja, Suomen terveydenhoitojärjestelmästä sekä keskeisimmistä sairauksista kuten tartuntataudeista, suun terveydestä sekä psyykkisestä hyvinvoinnista. Lisäksi vastaanottokeskuksen sairaanhoitaja tai terveydenhoitaja tekee alkuterveystarkastuksen[66]. Alkuterveystarkastuksen tavoitteena on saada yleiskuva henkilön terveydentilasta, selvittää hoitoa vaativat sairaudet ja terveydenhuoltopalveluiden tarve, tunnistaa haavoittuvasta asemasta johtuvia erityistarpeita, ohjata tarvittaviin lakisääteisiin palveluihin ja tarjota ennaltaehkäisevää terveysneuvontaa. Akuutisti oireileva henkilö ohjataan alkutarkastuksesta kiireellisiin

[66] Turvapaikanhakijoiden alkuterveystarkastus - Käsikirja

jatkotutkimuksiin. Alle kouluikäiset, raskaana olevat naiset ja vammaiset henkilöt ohjataan lääkärin suorittamaan alkutarkastukseen. Lapset ohjataan neuvolaan tai kouluterveydenhuoltoon ja raskaana olevat naiset äitiysneuvolaan. Kansainvälistä suojelua hakevien infektio-ongelmia ehkäistään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistuksen mukaisesti. Riskiarvion perusteella terveydenhuollon ammattihenkilö tekee lähetteen seulontatutkimuksiin.

Vastaanottolain nojalla kansainvälistä suojelua hakeville annettaviin terveyspalveluihin kuuluvat terveysinformaatio, alkuterveystarkastus, tarvittavat tartuntatautien seulontatutkimukset ja rokotukset, muut välttämättömät kiireettömät palvelut ja kiireellinen hoito. Tilapäistä suojelua saavilla ja lapsilla on nykytilanteessa oikeus yhtä laajoihin terveyspalveluihin kuin niillä henkilöillä, joilla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Kaikki vastaanottopalvelut ovat kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville vapaaehtoisia.

Uudelleen laaditun vastaanottodirektiivin mukaan terveydenhuoltopalvelujen tulee sisältää vähintään akuutti terveydenhoito ja välttämätön sairaanhoito, mukaan lukien vakavien mielenterveyshäiriöiden hoito, sekä vakavan fyysisen vaivan hoitamiseksi tarvittavat seksuaali- ja lisääntymisterveyden palvelut. Lapsille tulee varmistaa samantyyppinen terveydenhuolto kuin kansalaisille. Arvion mukaan voimassa olevalla sääntelyllä vastataan direktiivin velvoitteisiin. Vastaanottodirektiivi edellyttää lisäksi erityisten vastaanottotarpeiden arviointia. Sitä käsitellään tarkemmin luvussa 3.10.4.2.

3.10.2.6 Työ- ja opintotoiminta

Vastaanottolain 29 pykälän mukaan muussa vastaanottokeskuksessa kuin kauttakulkukeskuksessa on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan omatoimisuuden edistämiseksi. Myös kauttakulkukeskuksessa voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa. Vastaanottolain 30 §:n 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto järjestää työ- ja opintotoimintaan osallistuville ryhmävastuuvakuutuksen. Vakuutuksen tarkoituksena on korvata työ- ja opintotoiminnassa tapahtuneet vahingot. Vakuutuksesta syntyy vuosittain noin 10 000 euron kustannukset.

Osana työ- ja opintotoimintaa vastaanottokeskus järjestää lisäksi oppivelvollisuusiän ylittäneille turvapaikanhakijoille ja tilapäistä suojelua saaville suomalaisen yhteiskunnan kurssin. Suomalaisen yhteiskunnan kurssin tarkoituksena on perehdyttää vastaanottokeskuksen asiakas suomalaiseen yhteiskuntaan ja siinä toimimiseen. Kurssilla asiakas saa tietoa muun muassa Suomen lainsäädännöstä, Suomen historiasta, Suomen yhteiskuntajärjestyksestä sekä suomalaisesta kulttuurista ja tavoista. Osa kurssista suoritetaan verkko-opintointa, josta asiakas saa suoritusmerkinnän. Kurssin velvoittavuudesta tulisi säätää lailla.

Työ- ja opintotoiminnan järjestäminen ja valvonta vastaanottokeskuksissa on haasteellista. Se sitoo runsaasti vastaanottokeskuksen resursseja. Toimintaa on voinut järjestää ainoastaan vastaanottokeskuksen alueella, mikä on rajannut oleellisesti toiminnan luonnetta. Lisäksi työtoiminnan rajaaminen niin, että sitä ei tulkita palkkatyöksi, on vaikuttanut siihen, että toiminta on lähinnä oman huoneen ja käytössä olevien tilojen siivoamista. Oikeuskanslerinvirasto on ottanut päätöksessään OKV/901/70/2022 kantaa työ- ja opintotoiminnan määrään, työ- ja opintotoiminnan velvoittavuuteen ja työ- ja opintotoiminnasta kieltäytymisestä aiheutuviin seuraamuksiin sekä Maahanmuuttoviraston ohjeistuksen selvyyteen ja täsmällisyyteen. Työ- ja opintotoiminnan järjestämisestä ehdotetaan luovuttavan. Vastaanottoprosessin aikana asiakkaat voivat osallistua esimerkiksi vapaaehtoisten

järjestämään kielenopetukseen. He pääsevät oleskeluluvan saatuaan kotoutumislain mukaisten tukitoimien piiriin.

3.10.2.7 Paluun tukeminen

Vastaanottolain 31 §:n mukaan paluun tukemiseksi voidaan kansainvälistä suojelua hakeneelle kolmannen maan kansalaiselle, tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa, sekä oleskeluluvan ulkomaalaislain 51 §:n nojalla saaneelle maksaa avustusta ja korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu. Käytännössä avustuksen saajien kohderyhmän tulkinta on tuottanut haasteita, sillä epäselväksi on jäänyt se, kehen tai keihin sivulauseella koskien kotikuntalain mukaisen kotipaikan puuttumista viitataan. Tämän vuoksi sanamuotoa on syytä selkeyttää. Kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023) 98 §:ssä säädetään paluumuuton tukemisesta.

Pykälän 2 momentin mukaan avustuksesta ja sen määrästä sekä avustuksen myöntämisen menettelyistä säädetään tarkemmin sisäministeriön asetuksella. Sisäministeriö on antanut asetuksen yleensä kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Sisäministeriön asetuksessa vapaaehtoisen paluun avustuksesta vuosina 2024 ja 2025 (1204/2023) avustukset porrastettiin kannustaen mahdollisimman nopeaan maasta poistumiseen ja muutoksenhausta turvapaikkapäätökseen pidättäytymiseen hallitusohjelman mukaisesti. Asetuksen valmistelussa nousi esiin tarve mahdollistaa se, että Maahanmuuttovirasto voisi tukea keskeisistä paluumaista tulevia palaajia erilaisten, niin sanottujen paluukampanjoiden muodossa yhteistyössä sisäministeriön kanssa ja määrärahojen salliessa. Tiedossa on, että jotkut EU:n jäsenmaat ovat toteuttaneet kampanjoita tukeakseen vapaaehtoista paluuta esimerkiksi sellaisiin kolmansiin maihin, joihin palautusten täytäntöönpano on haasteellista. Mahdollisia tulevaisuuden tilanteita silmällä pitäen lakiin on tarve sisällyttää Maahanmuuttoviraston mahdollisuus kampanjoiden toteuttamiseen.

Pykälän 3 momentin mukaan avustuksen ja korvauksen myöntää hakemuksesta se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaja on rekisteröity, ja jos palaaja ei enää ole rekisteröitynyt vastaanottokeskuksen asiakkaaksi, avustuksen voi hakemuksesta myöntää Maahanmuuttovirasto. Paluuneuvontaa vastaanottokeskuksissa on tehostettu hallitusohjelman mukaisesti niin, että kaikki asiakkaat saavat kutsun paluuneuvontatapaamiseen turvapaikkapuhuttelun jälkeen. Jotta Maahanmuuttovirasto voisi entistä paremmin tukea ja tehostaa paluuneuvontaa ja avustettua vapaaehtoista paluuta sekä tarjota vastaanottokeskuksille tukea kiire- tai muutostilanteissa, myös Maahanmuuttoviraston tulisi voida ottaa hakemuksia vastaan ja myöntää hakemuksen perusteella avustus.

3.10.2.8 Vastaanottopalveluista perittävä maksu

Vastaanottolain 32 §:n mukaan vastaanottopalveluista on mahdollista periä kohtuullinen, enintään todellisten suuruinen maksu. Maksun periminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Maksun enimmäismääristä on säädetty valtioneuvoston asetuksella. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttäjältä voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukainen maksu. Mainitun lain 13 §:ää ei sovelleta kansainvälistä suojelua hakevaan, tilapäistä suojelua saavaan eikä ihmiskaupan uhriin. Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. Maksua ei peritä takautuvasti.

Vastaanottolain perusteluiden mukaan vastaanottopalveluista voidaan periä maksu asiakkaalta, joka asuu vastaanottokeskuksessa ja jolla on säännöllisiä ansiotuloja tai merkittävää varallisuutta tai muita tuloja. Maksu kattaa vastaanottokeskuksessa majoittuvan kaikki

vastaanottoon liittyvät kulut lukuun ottamatta vastaanottokeskuksen järjestämiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joista voidaan periä edellä mainittu asiakasmaksu. Jokaisen vastaanottokeskuksessa majoittuvan maksu on samansuuruinen riippumatta siitä, missä vastaanottokeskuksessa tai millaisessa keskuksen järjestämässä majoitustilassa hän majoittuu. Tasamaksu perustuu siihen, että kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava eivät itse voi valita keskusta, johon heidät majoitetaan.

Vastaanottokeskukset arvioivat maksun määräämisen edellytyksiä ja asiakkaan maksukykyä henkilö- tai perhekohtaisesti. Maksu voidaan määrätä kuukausittain tai toistaiseksi, ja sen suuruus lasketaan kalenteripäivien perusteella. Maksun periminen perustuu asiakkaan omaan ilmoitukseen. Maksua määrättäessä huomioidaan henkilön ja perheen erityiset menot sekä käytössä olevat nettotulot ja varat. Laissa ei kuitenkaan ole säädetty tulojen ja varojen ilmoittamisesta muutoin kuin vastaanottorahaa haettaessa. Lakia tulee täsmentää tältä osin.

Uudelleen laadittu vastaanottodirektiivi mahdollistaa vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuvan perinnän, jos käy ilmi, että henkilöllä olisi ollut tuloja ja varoja maksun maksamiseen siihen aikaan, kun hänelle on tarjottu vastaanottopalveluita. Tilanteita, joissa kansainvälistä suojelua hakevalla tai tilapäistä suojelua saavalla on tuloja tai varoja, jotka mahdollistaisivat takautuvan perinnän, on käytännössä vähän. Tällaisessa tilanteessa on kuitenkin kohtuullista, että maksu voitaisiin periä myös takautuvasti. Vastaanottolakia ehdotetaan muutettavan tältä osin.

Vastaanottopalveluista perittävän maksun määrä tarkistettiin syksyllä 2024. Vastaanottopalveluita koskeva maksu on voimassa olevan valtioneuvoston asetuksen mukaan enintään 12 euroa vuorokaudelta. Jos vastaanottokeskuksessa tarjotaan vastaanottopalveluina myös ateriat, ateriasta perittävä maksu on enintään 3 euroa aterialta. Ateriamaksu perustuu vuonna 2023 ateriapalveluita tarjonneiden vastaanottokeskusten antamiin tietoihin. Vastaanottopalveluista perittävän maksun määrä on tarkoitus nostaa portaittain niin, että se vastaisi vuoteen 2028 mennessä keskimääräisen majoitusvuorokauden hintaa. Vuonna 2026 maksun määrä nostettaisiin 15 euroon.

3.10.3 Aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittaminen tai peruuttaminen

Voimassa olevassa vastaanottolaissa ei ole säädetty aiemman vastaanottodirektiivin mahdollistamista vastaanotto-olosuhteiden rajoittamista koskevista toimenpiteistä. Laissa on säädetty vastaanottorahan alentamisesta, jos henkilö kieltäytyy osallistumasta hänelle osoitettuun työ- ja opintotoimintaan. Sääntely on perustunut kansallisiin ratkaisuihin. Lain 29 §:n 2 momentin mukaan, jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta, hänelle maksettavaa vastaanottorahaa voidaan vähentää enintään 20 prosenttia korkeintaan kahden kuukauden ajan. Vähennys ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista, eikä se saa olla muutenkaan kohtuuton. Voimassa oleva vastaanottolaki ei anna vastaanottokeskuksille muita välineitä puuttua asiakkaiden häiriökäytökseen tai velvollisuuksien noudattamatta jättämiseen.

Uudelleenlaaditun direktiivin 23 artiklassa säädetään aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittamisesta tai peruuttamisesta. Artikla ei ole velvoittava. Koska vastaanottolain uudistamisella tavoitellaan vastaanottojärjestelmän väärinkäytösten vähentämistä, katsotaan liikkumavaran käyttöönotto tarpeelliseksi. Artiklan saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä on perusteltua myös hakijan vastuiden ja velvollisuuksien selkeyttämiseksi. Säätämällä rajoituksista selkeästi lain tasolla pyrittäisiin lisäksi tukemaan vastaanottokeskusten työtä järjestelmän väärinkäytön ehkäisemiseksi. Artikla jättää kansallista liikkumavaraa sen

suhteen, miten vastaanotto-olosuhteita rajoitetaan tai peruutetaan, kunhan rajoitukset ovat asianmukaisesti perusteltuja ja oikeasuhteisia, ja hakijan perustarpeiden turvaaminen varmistetaan myös palvelujen rajoituksen tai peruuttamisen aikana.

Direktiivin 21 artiklassa säädetään vastaanotto-olosuhteista hakijalle, joka oleskelee muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa hänen edellytetään olevan. Artiklan mukaan siirtopäätöksen saaneen vastaanotto-olosuhteet tulee peruuttaa. Artikla on velvoittava ja se tulee ottaa osaksi kansallista lainsäädäntöä. Kansallista liikkumavaraa sisältyy siihen, mitä siirtopäätöksen saaneen hakijan vastaanotto-olosuhteiden peruuttamisella käytännössä tarkoitetaan ja miten siirtopäätöksen saaneen hakijan perustarpeista huolehditaan.

Direktiivin mukaiset vastaanotto-olosuhteet – majoitus, ruoka, vaatteet, henkilökohtainen hygienia ja päivittäisiin menoihin tarkoitettu etuus – turvataan Suomessa majoitusta lukuun ottamatta vastaanottorahalla ja hyödykkeillä. Vastaanotto-olosuhteilla tarkoitetaan Suomessa vastaanottopalveluita. Jäsenvaltioiden on sekä 21 artiklan että 23 artiklan mukaan varmistettava vastaanotto-olosuhteiden rajoittamisen tai peruuttamisen kohteena oleville hakijoille direktiivin edellyttämän terveydenhuollon saatavuus sekä unionin oikeuden, mukaan lukien perusoikeuskirjan, ja kansainvälisten velvollisuuksien mukainen elintaso. Kansallisesti ratkaistavaksi jää se, mitä tämä tarkoittaa Suomen vastaanottojärjestelmän olosuhteissa.

3.10.4 Hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita

3.10.4.1 Vastaanottolain soveltaminen lapseen

Vastaanottolakia sovellettaessa kahdeksaatoista vuotta nuorempaan on lain 5 §:n mukaan kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon, mitä lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään lapsen edun arvioimisesta. Pykälän 2 momentin mukaan säädettyjä toimenpiteitä toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa. Pykälän 3 momentin mukaan lasta koskevat asiat on lisäksi käsiteltävä kiireellisesti. Valmistelussa on arvioitu, että uudelleenlaaditun vastaanottodirektiivin 26 artikla ei edellytä vastaanottolain 5 §:n muuttamista.

3.10.4.2 Erityiset vastaanottotarpeet ja niiden arvioiminen

Vastaanottolain 6 §:ssä on säädetty lain soveltamisesta haavoittuvassa asemassa olevaan. Pykälän mukaan lakia sovellettaessa on otettava huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä vammasta. Haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitetään yksilöllisesti kohtuullisen ajan kuluessa asian vireille tulon jälkeen. Erityistarpeet otetaan huomioon koko kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn ajan, tilapäisen suojelun antamisen ja sen ajan, jonka ihmiskaupan uhri saa lain 4 luvun mukaisia auttamispalveluja.

Lain 6 §:n mukaiset erityistarpeet arvioi sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö mahdollisimman pian sen jälkeen, kun kansainvälistä suojelua, tilapäistä suojelua tai ihmiskaupan uhrin auttamista koskeva asia on tullut vireille. Vastaanottokeskus tarjoaa mahdollisuuden vapaaehtoiseen alkuterveystarkastukseen normaalioloissa noin kahden viikon

kuluessa keskuksen asiakkaaksi rekisteröitymisestä. Sosiaalipalvelujen palvelutarpeen arviointi tehdään vain sitä tarvitseville henkilöille. Tarpeen mukaan arviota tehdään moniammatillisessa yhteistyössä.

Esimerkkejä haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä on lueteltu muun muassa vastaanottolain esitöissä (HE 266/2010 vp[67], HE 171/2014 vp[68]). Luettelot perustuvat kulloinkin voimassa olleeseen vastaanottodirektiivin. Listaukset eivät ole tyhjentäviä, vaan henkilön haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitetään aina yksilöllisesti. Uudelleen laaditun vastaanottodirektiivin 24 artikla laajentaa ryhmää, joilla arvioidaan olevan muita todennäköisemmin erityisiä vastaanottotarpeita. Uudelleen laaditun vastaanottodirektiivinkään listaus ei kuitenkaan ole tyhjentävä, vaan esimerkinomainen. On huomioitava, että kaikilla direktiivissä mainittuihin ryhmiin kuuluvilla ei välttämättä ole erityisiä vastaanottotarpeita ja erityisesti se, että myös muilla kuin listauksessa mainittuihin ryhmiin kuuluvilla voi olla erityisiä vastaanottotarpeita. Jatkossakin erityisten tarpeiden arvioinnissa vaaditaan yksilöllistä harkintaa ja esimerkiksi samanaikaisesti vaikuttavien tukitarpeiden yhteisvaikutusten huomiointia.

Vastaanottodirektiivi edellyttää vastaanottolain muuttamista. Vastaanottokeskuksen terveydenhuoltopalvelujen alkuterveystarkastuksen katsotaan täyttävän direktiivissä säädetyn vaatimuksen erityisten vastaanottotarpeiden arvioinnista. Alkuterveystarkastus on asiakkaalle vapaaehtoinen. Mahdollisesti joidenkin henkilöiden kohdalla erityisten vastaanottotarpeiden arviointi voisi jäädä 30 päivän määräajassa toteuttamatta, jos hakija ei osallistu hänelle tarjottuun terveystarkastukseen tai käyttäisi muutoinkaan terveydenhuollon palveluita. Huomioitava on myös se, että mahdollisuus tunnistaa erityisiä vastaanottotarpeita on osin riippuvainen siitä mitä tietoja asiakas on valmis tilanteestaan kertomaan. Jatkossa olisi entistä selkeämmin huomioitava, että erityisten tarpeiden arviointi olisi jatkuva prosessi. Näin myös myöhemmin ilmenevät tarpeet huomioitaisiin direktiivin edellyttämällä tavalla.

Erityistarpeiden huomioon ottaminen edellyttää vastaanottokeskuksen henkilökunnalta kykyä tunnistaa tarpeet. Vastaanottokeskuksissa työskenteleville ammattilaisille järjestetään erityistarpeiden selvittämiseen ja arviointiin liittyvää koulutusta. Myös uudelleenlaadittu vastaanottodirektiivi edellyttää jatkuvan koulutuksen järjestämisestä erityisiä vastaanottotarpeita arvioivalle henkilöstölle.

Uudelleen laaditun vastaanottodirektiivin myötä ja siinä asetetun 30 päivän arvioinnin määräajassa pysymiseksi erityisten vastaanottotarpeiden arviointia tehostetaan välttämällä alkuvaiheen päällekkäisyyksiä erityisten tarpeiden arvioinnissa sekä huolehtimalla siitä, että vastaanottokeskuksissa on asian edellyttävät terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen henkilöstöresurssit. Arvioinnissa tullaan hyödyntämään olemassa olevaa terveydenhuoltopalveluille ja sosiaalipalveluille laadittua, asiakkaiden tuen tarpeiden selvittämiseen ja arviointiin laadittuja toimintamalleja ja ohjeita. Mahdollista toimintamallin edelleen kehittämistä sekä ohjeistusten laadintaa ja koulutuksen järjestämistä jatketaan. Erityistarpeiden arvioinnista vastaavien ammattihenkilöiden välinen yhteistyö ja henkilön terveyden ja palvelutarpeiden kannalta välttämättömien tietojen välittämisen merkitys korostuvat.

---

[67] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_266+2010.pdf
[68] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_171+2014.pdf

Vastaanottolaissa säädetään myös ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta. Ihmiskaupan uhria koskeva sääntely sisältyy lain 4.lukuun, jonka 38 b §:n 3 momentissa on säädetty auttamistoimien järjestämisestä ihmiskaupan uhrin yksilöllisen tue tarpeen arvioinnin perusteella. Tässä esityksessä ei ehdoteta muutoksia kyseiseen 4.lukuun.

3.10.4.3 Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen

Edustajan määräämisestä, kelpoisuudesta, tehtävistä, tehtävästä vapauttamisesta ja tehtävän lakkaamisesta sekä edustajalle maksettavasta palkkiosta säädetään vastaanottolain 7 §:ssä ja 39–44 §:ssä sekä kotoutumislain 35—39 §:ssä. Kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja sellaisen ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen, jolla ei ole oleskelulupaa edustajan määrää vastaanottolain 39 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeus. Kun lapsi saa oleskeluluvan ja siirtyy vastaanottojärjestelmästä kuntaan ja hyvinvointialueen palveluihin, siirtyy edustajatoiminnan hallinnointi kotoutumislain piiriin ja Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen vastuulle (jäljempänä *elinvoimakeskus*). Tilapäistä suojelua saava lapsi siirtyy vastaanottopalveluista kunnan ja hyvinvointialueen palveluihin saatuaan kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan. Kotoutumislain 2 §:n 6 momentissa on määritelty ilman huoltajaa olevat alaikäiset, joille tarjotaan lain 3 luvun mukaisia palveluita sekä määrätään edustaja. Kotoutumislain 2 §:n 6 momentti sisältää myös kotikunnan omaavat tilapäistä suojelua saavat ilman huoltajaa olevat lapset.

Vastaanottolain 7 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto maksaa hakemuksesta ilman huoltajaa olevan lapsen, jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa, edustajan palkkion tämän edustajan tehtäviin käyttämän ajan perusteella ja korvauksen edustamisesta aiheutuneista kuluista. Kotoutumislain 39 §:n mukaan elinvoimakeskusten kehittämis- ja hallintokeskus (jäljempänä *Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskus*) maksaa edustajan palkkion silloin, kun lapselle on myönnetty oleskelupa. Edustajalle maksettava palkkio ja kulukorvaus määräytyvät valtioneuvoston asetuksen (577/2024) mukaan. Vastaanottolain edustajan määräämistä koskevassa säännöksessä ei ole huomioitu sitä, että tilapäistä suojelua saavalla ilman huoltajaa olevalla alaikäisellä lapsella on oleskelulupa, mutta hänellä ei ole mahdollisuutta saada kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa, ennen kuin hän on oleskellut Suomessa vähintään vuoden. Käytännössä Maahanmuuttovirasto ja Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskus ovat keskinäisesti sopineet, että Maahanmuuttovirasto vastaa edustajien palkkioiden maksatuksesta siihen asti, kunnes kansainvälistä suojelua hakenut lapsi saa tiedoksi myönteisen oleskelulupapäätöksen tai kun tilapäisen suojelun perusteella oleskeluluvan saanut lapsi saa kotikuntamerkinnän väestötietojärjestelmään. Tämän jälkeen edustajalle maksettava palkkion ja kulukorvausten maksatus siirtyy Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskukselle. Vastaanottolakia on tarpeen muuttaa vastaamaan nykyistä käytäntöä. Muutos selkeyttäisi lain tasolla sitä mikä taho olisi vastuussa tilapäistä suojelua saavan ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan palkkion ja kulukorvausten maksatuksesta.

Uudelleen laaditun vastaanottodirektiivin 27 artiklan mukaan edustaja on määrättävä mahdollisimman pian ja viimeistään 15 työpäivän kuluessa. Määräaika sisältää sekä hakemuksen tekemisen, että edustajan määräämistä koskevan päätöksen tekemisen. Määräaikaa voidaan pidentää 10 päivällä tietyin edellytyksin.

Vastaanottolain 39 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa, kunnes lapselle on määrätty edustaja. Edustajan määräämiselle ei ole säädetty tarkkaa määräaikaa. Maahanmuuttoviraston tietojen mukaan normaalioloissa vastaanottokeskuksilta on mennyt 3–7

vuorokautta edustajahakemuksen tekemiseen ja käräjäoikeuksilla on mennyt keskimäärin 11 päivää edustajan määräämistä koskevan päätöksen tekemiseen[69]. Edustajan määräämiseen kuluvaan aikaan vaikuttavat useat tekijät, kuten Suomessa olevien ilman huoltajaa olevien lasten määrä, edustajien ja tulkkien saatavuus, vastaanottokeskuksen toiminnan nopeus hakemuksen lähettämisestä käräjäoikeudelle ja käräjäoikeuden päätöksentekoon kuluva aika. Direktiivin edellyttämä 15 työpäivän määräaika vastaa melko hyvin nykytilaa. Vastaanottolaki on kuitenkin tarpeen tarkentaa määräajan osalta. Määräajassa pysymiseen on jatkossa kiinnitettävä huomioita ja toimintoja tarvittaessa tehostettava.

Direktiivissä ei ole säädetty määräajoista tilanteissa, joissa ilman huoltajaa oleva alaikäinen on jo saanut kansainvälisen suojelun oleskeluluvan. Määritelmäasetuksen 33 artiklan mukaan edustaja tulisi kuitenkin määrätä mahdollisimman pian kansainvälisen suojelun myöntämisen jälkeen huomioiden, että hakemusvaiheessa lasta edustanut edustaja voi jatkaa tehtäviään niin päätettäessä. Kotolain 35 §:n mukaan edustaja on määrättävä viivytyksettä. Tältä osin ei katsota olevan aihetta muutoksille.

Vastaanottolain mukaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes lapselle on määrätty edustaja. Vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtaja ei kuitenkaan pääsääntöisesti käytä huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa esimerkiksi lapsen kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä eikä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittely siten etene ennen kuin käräjäoikeus on tehnyt päätöksen edustajan määräämisestä. Vastaanottodirektiivin 27 artikla edellyttää tilapäisen edustajan nimeämistä. Vastaanottodirektiivin edellytys tilapäisen edustajan määräämisestä edellyttää vastaanottolain muutosta.

Vastaanottokeskus tekee hakemuksen edustajan määräämisestä rekisteröinnistä vastaavien viranomaisten ilmoittamien tietojen perusteella, jonka jälkeen käräjäoikeus päättää edustajan määräämisestä. Jos vastaanottokeskuksessa herää epäilys henkilön alaikäisyydestä, vastaanottokeskus voi olla yhteydessä Maahanmuuttovirastoon, ennen edustajan määräämistä koskevan hakemuksen tekemistä. Jos Maahanmuuttovirasto arvioi henkilön olevan selkeästi täysi-ikäinen, edustajan määräämistä koskevaa hakemusta ei laiteta vireille. Epäselvissä tilanteissa edustajan määräämistä koskeva hakemus on kuitenkin aina tehty. Käytännössä vastaanottokeskus toimii edustajan määräämisessä niiden tietojen pohjalta, joita on saatavilla UMA-järjestelmästä. Lähtökohtaisesti vain sellaisissa tilanteissa, joissa henkilön on katsottu ilmeisesti ja objektiivisesti arvioituna olevan täysi-ikäinen, edustajaa ei ole määrätty. Vastaanottodirektiivin 27 artiklan mukaan jäsenvaltion ei tarvitse nimittää edustajaa, kun jäsenvaltio on arvioinut, että henkilö, joka väittää olevansa alaikäinen, on epäilyksettä 18 vuotta täyttänyt. Voimassa oleva lainsäädäntö ja käytäntö vastaavat direktiivissä säädettyä, eikä tältä osin ole tarvetta lainmuutoksiin. Vastaanottolakia kuitenkin ehdotetaan täsmennettäväksi edustajan lakkaamista koskevilta osin, sikäli kun kyse on edustettavan täysi-ikäistymisestä tai toteamisesta täysi-ikäiseksi edustajan määräämisen jälkeen.

Vastaanottolain 39 §:n 4 momentin mukaan edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta vastaa Maahanmuuttovirasto. Osana ohjaustoimintaa Maahanmuuttovirasto vastaa myös edustajien koulutuksen järjestämisestä. Edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta on säädetty myös kotoutumislain 36 §:ssä. Kotoutumislain piirissä olevien edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta osalta vastuu on säädetty elinvoimakeskuksille. Edustajille luotu Osaava edustaja- verkkokoulutus julkaistiin vuonna

[69] Tiedot vuosilta 2020–2024 ja vuoden 2025 osalta elokuun alkuun mennessä.

2020 ja se antaa edustajina toimiville perustiedot edustajan tehtävästä. Verkkokoulutuksen suorittamista suositellaan uusille edustajille, mutta sen suorittaminen ei kuitenkaan ole vaatimuksena edustajan tehtävässä toimimiseen. Edustajille tarjotaan vaihtelevasti myös muita koulutuksia. Vastaanottodirektiivin 26 artiklan mukaan edustajien on saatava asianmukaista perus- ja jatkokoulutusta ilman huoltajaa olevien lasten alaikäisten oikeuksista ja tarpeista sekä lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta koskevista vaatimuksista. Vastaanottolakia on tarpeen täsmentää direktiivin mukaisesti.

Maahanmuuttovirastolle kuuluvasta edustajatoimintaa koskevasta valvontatehtävästä säädettiin vuonna 2020 maahanmuuttohallinnon henkilötietokäsittelylain (615/2020) säätämisen yhteydessä. Lakimuutoksen yhteydessä ei säädetty tarkemmin siitä, miten Maahanmuuttovirasto valvoo edustajatoimintaa. Vastaanottodirektiivi 27 artiklan 8 kohdan mukaan edustajien toimintaa tulee valvoa muun muassa tarkistamalla säännöllisin väliajoin edustajien rikosrekisteri ja arvioitava ilmoitukset, joita ilman huoltajaa olevat alaikäiset tekevät edustajistaan. Direktiivin toimeenpano edellyttää edustajatoiminnan ohjaukseen, suunnitteluun ja valvontaan liittyvien tehtävien täsmentämistä. Vastaavasti kotoutumislain 36 §:ää, koskien edustajatoiminnan ohjausta, suunnittelua ja valvontaa, on tarpeen täsmentää rikosrekisteriotteen toimittamista koskevilta osin. Myös lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) on tarpeen muuttaa, jotta Maahanmuuttovirastolla ja elinvoimakeskuksilla on täysimääräiset mahdollisuudet suorittaa edustajatoimintaan liittyvää valvontatehtävää rikosrekisteriotteiden tarkastamisen osalta.

Vastaanottolain 40 §:n mukaan edustajaksi määrätään tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaa siihen suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti. Edustajaksi ei voida määrätä henkilöä, jolla on tai voisi olla eturistiriita lapsen kanssa. Kotoutumislain mukaisissa tilanteissa edustajan kelpoisuudesta sovelletaan sitä mitä vastaanottolain 40 §:ssä on säädetty. Voimassa oleva vastaanottolaki ei määrittele, miten edustajan soveltuvuutta tehtävään tulisi arvioida tai millaista osaamista edustajalta edellytetään. Laillisuusvalvojat ovat kiinnittäneet huomioita siihen, miten suppeasti edustajan kelpoisuudesta on säädetty, esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia nosti tämän esiin kotoutumislain kokonaisuudistuksen (HE 208/2022 vp) lausuntokierroksen yhteydessä. Vastaanottodirektiivin 2 artiklan 13 kohdan mukaan edustajalla tulee olla tarvittava asiantuntemus tehtävänsä hoitamiseksi. Edellä mainittu huomioiden vastaanottolakia on tarpeen muuttaa.

Vastaanottolaissa ei ole säädetty edustettavien lasten enimmäismäärästä yksittäisen edustajan osalta. Pääasiassa kullakin edustajalla on ollut lähtökohtaisesti kerrallaan vain yksittäisiä edustettavia lapsia. Vastaanottodirektiivin 27 artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on annettava edustajalle ja tilapäiselle edustajalle oikeasuhteinen ja rajallinen määrä edustettavia lapsia ja edustajalla voi olla samanaikaisesti enintään 30 edustettavaa lasta. Vastaanottodirektiivi edellyttää toimenpiteiden lisäämistä valmiussuunnitelmiin sen varmistamiseksi, että edustaja ja tilapäinen edustaja nimetään tilanteissa, joissa kansainvälistä suojelua hakevien määrä on kasvanut merkittävästi. Vastaanottodirektiivin 27 artiklan 1 kohdan mukaan edustettavien lasten määrää voidaan nostaa niin, että se on enintään 50 edustettavaa lasta. Vastaanottolakia ehdotetaan muutettavan edustettavien lasten enimmäismäärän osalta. Jatkossakin on tärkeää, että edustajalla on kohtuullinen määrä lapsia edustettavanaan myös poikkeustilanteissa, jotta hän pystyy hoitamaan tehtävänsä tehokkaasti ja olemaan helposti saavutettavissa. Maahanmuuttoviraston edustajatoimintaa koskevien ohjaus-, suunnittelu- ja valvontatehtävien hoitaminen edellyttää, että yksittäisen edustajan kohdalla edustettavien lasten enimmäismäärä arvioidaan tapauskohtaisesti.

Vastaanottolain 41 §:n mukaan edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa. Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen

hoito, kasvatus tai muu huolenpito. Kotoutumislain 37 §:ssä edustajan tehtävien osalta on viitattu vastaanottolain 41 §:n mukaisiin tehtäviin. Edustajan tehtävät on määritelty voimassa olevassa vastaanottolaissa ja kotoutumislaissa hyvin yleisellä tasolla. Tämä on johtanut siihen, että edustajat hoitavat tehtäviään eri tavoin ja heidän toimintaansa on ollut osin vaikea valvoa. Esimerkiksi kotoutumislain kokonaisuudistuksen lausuntokierroksen yhteydessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia ehdotti, että tehtävistä säädettäisiin tarkemmin lailla. Vastaanottodirektiivin johdanto-osion mukaan edustajan päätehtävänä olisi oltava taata lapsen etu ja edustaa tai avustaa ilman huoltajaa olevaa alaikäistä ja toimia tämän lukuun. Edustajan olisi voitava selittää lapselle annettavia tietoja, pitää yhteyttä toimivaltaisiin viranomaisiin, jotta lapselle voidaan varmistaa välitön pääsy aineellisiin vastaanotto-olosuhteisiin ja terveydenhuoltoon. Edustajan tehtävistä on säädetty myös menettelyasetuksen 23 artikla 6 ja 8 kohdissa. Menettelyasetus selkeyttää edustajan tehtävää lapsen oikeuksien ja edun takaajana kansainvälistä suojelua koskevan hakemusmenettelyn ja vastaanoton jokaisessa vaiheessa. Menettelyasetuksen mukaan edustajan on tavattava lasta, kuultava lapsen näkemyksiä, avustettava ja edustettava lasta ja taattava lapsen pääsy oikeuksiensa pariin ja varmistettava että lapsi noudattaa hänelle asetettuja velvollisuuksia. Vastaanottodirektiivi ja menettelyasetus edellyttävät vastaanottolain muuttamista. Sääntelyn yhdenmukaistamisen näkökulmasta on perusteltua tehdä vastaavat muutokset myös kotoutumislakiin.

Vastaanottolain 42 §:n ja kotoutumislain 38 §:n mukaan edustaja on vapautettava tehtävästään, jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja ja jollei edustajan vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtäväänsä taikka jos siihen on muu erityinen syy. Direktiivin mukaan edustaja on vaihdettava vain, jos se on välttämätöntä, erityisesti, kun toimivaltaiset viranomaiset katsovat, että edustaja ei hoida tehtäviään asianmukaisesti. Direktiivi edellyttää muuttamaan vastaanottolakia ja kotoutumislakia siten, että edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän ei hoida tehtäviään asianmukaisesti.

Vastaanottolain 43 §:ssä ja kotoutumislain 38 §:ssä säädetään edustajan tehtävän lakkaamisesta. Vastaanottolain mukaan edustajan tehtävä lakkaa, kun edustettava tulee täysi-ikäiseksi, muuttaa pysyvästi pois Suomesta tai edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja. Kotoutumislain mukaisissa tilanteissa edustajan tehtävien lakkaamiseen sovelletaan vastaanottolain 43 §:ssä säädettyä. Vastaanottolain mukainen säännös edustajan tehtävän lakkaamisesta silloin, kun lapselle määrätään muu laillinen edustaja, on ollut soveltamisen näkökulmasta epäselvä ja tulkinnanvarainen. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan vuodelta 2020[70] ottanut kantaa lapsen huostaanoton vaikutukseen edustajan tehtävään. Myös valtioneuvoston apulaisoikeuskansleri on ratkaisussaan 2020[71] esittänyt, että sisäministeriön tulisi ryhtyä toimenpiteisiin, joilla selkeytetään edustajan tehtävän lakkaamista koskevaa säännöstä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa käsitellään sekä huostaanoton vaikutusta edustajan tehtäviin että edunvalvojan määräämistä lapselle lastensuojeluasiassa. Tapauksessa kunta oli katsonut edustajan tehtävän lakanneen, koska vastaanottolain 43 §:n mukaan edustajan tehtävä lakkaa, kun edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja. Apulaisoikeusasiamies avasi perusteluissa edustajan tehtäviä ja totesi niiden olevan hyvin laajat. Edustajan oikeutta ja velvollisuutta käyttää lapsen puhevaltaa tämän henkilöä koskevissa asioissa ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ole rajoitettu muutoin kuin, että lapsen päivittäinen hoito, kasvatus ja muu huolenpito

[70] https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3126/2019
[71] https://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/oikeuskansleri/2020/5328

on jätetty edustajan tehtävien ulkopuolelle. Jos edustajan tehtävän katsottaisiin automaattisesti lakkaavan kokonaan tilanteissa, joissa lapselle määrätään muu laillinen edustaja, päädyttäisiin lapsen puhevallan käytön kannalta lapsen edun vastaiseen tulkintaan, joka olisi myös turvapaikkamenettely- ja vastaanottodirektiivien vastainen. Myöskään huoltajan tehtävä eivät lakkaa silloin, kun lapselle määrätään edunvalvoja tiettyyn tehtävään tai lapsi otetaan huostaan. Lastensuojelulain 22 §:n nojalla määrätyn edunvalvojan tehtävän laajuus määritellään käräjäoikeuden päätöksellä. Tehtävä voi rajoittua esimerkiksi vain tietyssä asiassa edustamiseen. Tästä syystä ei voida pitää lapsen edun mukaisena sellaista tulkintaa, jonka mukaan hyvin rajatunkin tehtävän määrääminen edunvalvojalle lakkauttaisi kokonaan edustajan tehtävän. Vastaanottolain 43 §:n nykyinen sanamuoto yhdessä sen esitöiden (HE 266/2010 vp[72]) kanssa on tulkinnanvarainen ja epäselvä, ja on aiheuttanut epäselvyyttä lain tulkinnasta. Vastaanottolakia on tarpeen muuttaa.

Vastaanottolain 44 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeuden on ilmoitettava Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä. Käräjäoikeus on tehnyt ilmoituksen pääsääntöisesti sähköpostitse ja hakemuksen tehnyt vastaanottokeskus on kirjannut tiedon UMA-järjestelmään. Pykälän 2 momentin mukaan, jos lapsella on edustajan hoidettavana olevaa omaisuutta holhoustoimesta annetun lain 66 §:ssä säädetyllä tavalla, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin. Kotoutumislaissa vastaavasta ilmoitusvelvollisuudesta on säädetty 35 §:ssä. Alaikäisen edustajan tiedonsaantioikeudesta on säädetty vastaanottolain 58 §:n 4 momentissa ja kotoutumislain 93 §:ssä. Vastaanottodirektiivi sisältää sellaista uutta veloittavaa sääntelyä tietojen antamiseen liittyen, josta ei ole säädetty kansallisesti. Vastaanottodirektiivin 27 artikla edellyttää vastaanottolain ja kotoutumislain yhdenmukaista muutosta.

3.11 Vastaanottodirektiivi ja sosiaaliturva

Voimassa olevan sosiaaliturvalainsäädännön mukaan kansainvälistä suojelua hakeva henkilö ei kuulu Suomen asumisperusteiseen sosiaaliturvaan. Hakijaa ei pidetä Suomessa asuvana eikä myöskään työntekijänä Suomen sosiaaliturvaan kuuluvana. Asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) 2 §:n 4 momentin mukaan Suomesta turvapaikkaa hakevat on rajattu lain soveltamisalan ulkopuolelle, kunnes kansainvälis-tä suojelua koskeva hakemus on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Vastaavasti turvapaikanhakija ei voi rekisteröityä työnhakijaksi voimassa olevan työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain (380/2023) mukaan. Hakemusprosessin aikana turvapaikanhakijat kuuluvat vastaanottojärjestelmän piiriin. Voimassa olevan kansallisen lainsäädännön mukaan hakijalla on pääsääntöisesti oikeus tehdä ansiotyötä ilman oleskelulupaa, kun hän on hakemuksen rekisteröimisen jälkeen oleskellut maassa kolme kuukautta.

Uudelleen laaditun vastaanottodirektiivin 17 artiklassa säädetään turvapaikanhakijoiden pääsystä työmarkkinoille. Direktiivin 17 artiklan 5 kohdan mukaan työllisiä hakijoita tai hakijoita, joilla on oikeus sosiaaliturvaetuuksiin aiemman työsuhteen perusteella, tulee kohdella yhdenvertaisesti jäsenvaltion kansalaisten kanssa sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen (EY) N:o 883/2004 3 artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuilla sosiaaliturvan aloilla. Direktiivin 17 artiklan 6 kohdassa säädetään mahdollisuudesta rajoittaa yhdenvertaista kohtelua sosiaaliturvan alalla epäämällä

[72] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_266+2010.pdf

sosiaaliturvaetuudet, jotka ovat riippumattomia työskentelykausista tai maksuista. Vastaanottodirektiivin yhdenvertaista kohtelua koskevat säännökset sosiaaliturvan alalla ovat uusia.

Sosiaaliturvalainsäädännön osalta direktiivin 17 artiklan 6 kohdan rajoitusmahdollisuus tarkoittaa sitä, että työskentelykausiin ja maksuihin perustuvat etuudet kuuluvat yhdenvertaisen kohtelun alaan poikkeuksetta. Suomen sosiaaliturvajärjestelmän kannalta yhdenvertaisen kohtelun tulisi toteutua työttömyysturvassa ansiopäivärahan osalta, jos työskentely täyttää työttömyysturvalain (1290/2002) 5 luvussa tarkoitetun palkansaajan työssäoloehdon, sekä henkilöiden tulee päästä työeläke- ja työtapaturmavakuutuksen alaisuuteen. Työeläke- ja tapaturmavakuutuksen osalta yhdenvertaisen kohtelun edellytys täyttyy nykylainsäädännössä. Työttömyyskassalaissa (603/1984) ei ole rajoitettu turvapaikanhakijoiden osalta mahdollisuutta liittyä työttömyyskassan jäseneksi. Työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain (555/1998) mukaan turvapaikanhakijan tekemästä työstä maksetaan jo nykytilassa sekä palkansaajan että työnantajan työttömyysvakuutusmaksut Suomeen. Työttömyysturvaa koskevaa sääntelyä tulisi kuitenkin tarkentaa etuusoikeuksien osalta direktiivin 17 artiklan 5 ja 6 kohtien edellytysten takia. Koska työttömyysturvan saamisen edellytyksiin kuuluu työnhakijana oleminen, edellyttävät mainitut kohdat myös työnhakijaksi rekisteröimistä koskevan sääntelyn muuttamista ulkomaan kansalaisen ja kansalaisuutta vailla olevan henkilön osalta.

3.12 Vastaanoton ja säilöönoton terveydenhuoltopalvelujen tuottamisvastuun selkeyttäminen

3.12.1 Yleistä

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 8 §:n mukaan hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan ja on järjestämisvastuussa asukkaidensa sosiaali- ja terveydenhuollosta. Muiden kuin hyvinvointialueen asukkaiden oikeudesta saada hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja säädetään erikseen. Yleisesti terveyspalveluiden sisällöstä säädetään terveydenhuoltolaissa.

Hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 3 §:n mukaan hyvinvointialueen asukas on henkilö, jonka kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta sijaitsee hyvinvointialueen alueella. Kansainvälistä suojelua hakevat, kotikunnattomat ihmiskaupan uhrit sekä kotikunnattomat tilapäistä suojelua saavat eivät ole hyvinvointialueiden asukkaita, eikä hyvinvointialueille siis ole lähtökohtaisesti säädetty laissa järjestämisvastuuta heidän terveyspalveluiden järjestämisestä. Hyvinvointialueesta annetun lain 7 §:n mukaan hyvinvointialue vastaa sille lailla säädettyjen tehtävien hoitamisesta.

Terveydenhuoltolain 50 §:n mukaan kiireellinen sairaanhoito, mukaan lukien kiireellinen suun terveydenhuolto, mielenterveyden hoito, päihdehoito ja psykososiaalinen tuki on annettava sitä tarvitsevalle potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Lisäksi merkittävä laajennus kotikuntaan perustuvaan asukasperusteiseen hyvinvointialueen järjestämisvastuuseen on lain 15 a §:n sääntely, jonka mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä opiskeluhuoltopalvelut alueellaan sijaitsevien oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 1 §:ssä tarkoitetussa opetuksessa ja koulutuksessa oleville oppilaille ja opiskelijoille heidän kotikunnastaan riippumatta.

Hoitoon pääsyn enimmäisaikaa eli niin sanottua hoitotakuuta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 134/2024 vp[73]) on todettu, että vastaanottolain 26 §:n 2 momentin mukaisen muotoilun ”samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta” voidaan tulkita tarkoittavan, että vastaanottolain 26 §:n 2 momentti luo velvoitteen tarjota 26 §:n 2 momentin henkilöpiirille kiireetön hoito terveydenhuoltolakia vastaavien enimmäisaikojen puitteissa. Sen sijaan vastaanottolain 26 §:n 1 momentissa ei ole vastaavaa säännöstä siitä, että palvelut tulisi antaa samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikunta. Käytännössä kuitenkin myös vastaanottolain 26 §:n 1 momentin henkilöpiiri hakeutuu vastaanottokeskusten terveyspalveluiden piiriin samalla tavalla kuin 26 §:n 2 momentin henkilöpiiri.

Vastaanottopalveluihin kuuluvia terveydenhuoltopalveluja on käsitelty tarkemmin edellä kappaleessa 3.10.2.5. Vastaanottolain esitöiden (HE 266/2010[74]) perusteella terveysinformaation voi tulkita kuuluvan vastaanottolain 15 §:n mukaiseen tietojen antamiseen vastaanottopalveluista. Siten vastaanottolain 26 §:n 1 momentin piiriin voi tulkita kuuluvan tartuntatautien alkuterveystarkastus, seulontatutkimukset, mahdolliset rokotukset sekä kiireellinen ja muu välttämätön kiireetön terveydenhuolto, mukaan lukien välttämätön suun terveydenhuolto. Vastaanottolain 26 §:n 2 momentin mukaisiin palveluihin kuuluvat kaikki terveydenhuoltolain mukaiset palvelut.

Säilölain 13 §:n mukaan säilöön otetulla ulkomaalaisella on oikeus saada välttämättömiä terveydenhuoltopalveluita. Säilöön otetun ulkomaalaisen lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, hoidosta, tutkimuksesta ja muista terveydenhuoltopalveluista päättää säilöönottoyksikön järjestämä lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Jos asianmukaista hoitoa tai tutkimusta ei voida tuottaa säilöönottoyksikössä, olisi säilöönottoyksikön huolehdittava siitä, että säilöön otettu saa hoitoa ja tutkimusta säilöönottoyksikön ulkopuolella. Pääsääntöisesti hoitoon ja tutkimukseen toimittaminen tapahtuu lääkärin määräyksestä. Kiireellisissä tapauksissa säilöön otettu on toimitettava hoitoon ja tutkimukseen ilman lääkärin määräystäkin. Nykytilassa säilöönottoyksiköiden asiakkaiden terveydenhuoltopalvelut tuotetaan keskeisesti säilöönottoyksikön, terveydenhuollon palveluntuottajan ja hyvinvointialueen toimesta.

Vuonna 2025 kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja säilöön otettujen terveydenhuoltopalveluiden kokonaiskustannus oli yhteensä 44,2 miljoonaa euroa. Tästä hyvinvointialueiden tuottaman julkisen terveydenhuollon osuus oli 30,1 miljoonaa euroa eli noin 68 prosenttia. Yksityisten terveyspalvelujen kokonaiskustannus kansainvälistä suojelua hakevien, säilöön otettujen ja tilapäistä suojelua saavien osalta oli vuonna 2025 yhteensä noin 14,1 miljoonaa euroa.

3.12.2 Julkisen terveydenhuollon palveluiden tilanne ja hoitoon pääsy hyvinvointialueilla

3.12.2.1 Perusterveydenhuolto

Terveydenhuoltolain 51 a §:n mukaan 1.1.2025 alkaen julkiseen perusterveydenhuoltoon hoitoon pääsyn enimmäisaika on 14 vuorokautta alle 23-vuotiailla ja kolme kuukautta 23 vuotta täyttäneillä. Perusterveydenhuollon ensimmäisen hoitotapahtuman toteutumista selvitettiin ikäryhmittäin tarkastelujaksolla 1.1.–31.7.2025 (tiedot päivitetty 15.1.2026) hoitotakuun piiriin

[73] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_134+2024.pdf
[74] https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_266+2010.pdf

kuuluvista kiireettömistä läsnä- ja etäkontakteina toteutuneista käynneistä, joita on edeltänyt hoidon tarpeen arviointi. Jaksossa käytetään tietolähteenä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoja.

Alle 23-vuotiailla rekisteröitiin tarkastelujaksolla 6 143 819 kiireetöntä käyntiä. Kiireettömistä käynneistä 1 612 876 (82 prosenttia) tapahtui 14 vuorokauden kuluessa hoidon tarpeen arvioinnista. Määräajan puitteissa toteutuneen hoitotapahtuman osuudet vaihtelivat hyvinvointialueittain ja Helsingin kaupungissa. Osuudet olivat suurimmat Etelä-Savossa (99 prosenttia), Etelä-Karjalassa (98 prosenttia) ja Kanta-Hämeessä (98 prosenttia), Kymenlaaksossa (98 prosenttia) ja Päijät-Hämeessä (98 prosenttia). Osuudet olivat pienimmät Keski-Uudellamaalla (77 prosenttia), Pohjois-Savossa (78 prosenttia), Länsi-Uudellamaalla (79 prosenttia) ja Pirkanmaalla (79 prosenttia). Helsingin kaupungissa osuus oli 96 prosenttia.

Tarkastelujaksolla 23 vuotta täyttäneillä rekisteröitiin 18 120 160 käyntiä, joista 4 936 900 (83 prosenttia) tapahtui 14 vuorokauden ja 5 910 035 (100 prosenttia) kolmen kuukauden kuluessa hoidon tarpeen arvioinnista. Määräajan puitteissa toteutuneen hoitotapahtuman osuudet vaihtelivat hyvinvointialueittain ja Helsingin kaupungissa. Kolmen kuukauden kuluessa toteutuneiden käyntien osuudet olivat sata prosenttia 16 hyvinvointialueella. Osuudet olivat pienimmät Pohjois-Karjalassa (97 prosenttia) Pohjois-Pohjanmaalla (98 prosenttia) , Vantaalla ja Keravalla (98 prosenttia), Kainuussa (99 prosenttia) ja Pohjanmaalla (99 prosenttia). Helsingin kaupungissa osuus oli (99 prosenttia).

3.12.2.2 Erikoissairaanhoito

Erikoissairaanhoidon kiireetöntä hoitoa odottavien tiedot päivitetään THL:n tietokantoihin kuukausittain aina kuukauden viimeisen päivän tilanteen mukaan. Vuoden 2025 lopussa erikoissairaanhoidon kiireettömään hoitoon odotti 100 390 henkilöä, joista 11 919 (12 prosenttia) oli odottanut hoitoon yli puoli vuotta. Odottajia oli 36 968 kirurgian, 20 228 silmätautien sekä 4 223 naistentautien ja synnytysten erikoisaloilla. Polven tai nilkan tekonivelen leikkaukseen odotti 6 550 henkilöä vuoden 2025 lopussa, joista puolet (51 prosenttia) oli odottanut erikoissairaanhoitoon pääsyä yli puoli vuotta. Kaihileikkaukseen odotti 11 280 henkilöä, joista puolet (51 prosenttia) oli odottanut hoitoon pääsyä yli puoli vuotta.

3.12.3 Tietyistä vastaanottolain henkilöpiirin terveyspalveluista julkisessa terveydenhuollossa

Maahanmuuttovirastolta 11.8.2025 saadun tiedon mukaan Maahanmuuttovirastolla ei ole saatavilla jaoteltua tietoa siitä, mitä palveluita käytännössä nykytilassa hyvinvointialueet tuottavat milläkin alueella. Maahanmuuttoviraston vastaanottokeskuksille tekemän kyselyn mukaan lasten- ja äitiysneuvolan ja kouluterveydenhuollon palveluita on hyvin saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla.

Vastaanottolain henkilöpiirin terveyspalveluiden toteutumisessa julkisessa terveydenhuollossa ei ole uusia tutkimuksia. Maahanmuuttoviraston ja THL:n vuonna 2016 toteuttaman kyselyn mukaan useassa kunnassa oli evätty kansainvälistä suojelua hakevilta pääsy kunnallisiin sote-palveluihin kuten lastenneuvolaan sekä kouluterveydenhuoltoon tai pääsy palveluihin oli rajallista.[75] Vuonna 2017 lastenneuvolapalvelut olivat 0–6-vuotiaiden saatavilla 86 prosentissa

[75] Tuomisto et al. 2016, s. 16. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131609/URN_ISBN_978-952-302-747-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

kunnista, mutta palveluiden saatavuudessa ja laajuudessa esiintyi alueellisia eroavaisuuksia.[76] THL:n vuoden 2016 raportin mukaan vuonna 2016 oli vastaanottokeskuksia, joissa neuvolaikäiset lapset jäivät ilman palveluita tai ne oli tuotettu heille vain osittain.[77]

Vuonna 2017 vastaanottokeskuksissa raskaana olevat ja synnyttäneet kansainvälistä suojelua hakevat pääsivät valtaosin julkisten äitiysneuvolapalveluiden piiriin, mutta alueellisia eroja esiintyi. THL:n osallistumistutkimuksen mukaan 84 prosenttia kunnista tarjosi kunnallisia äitiysneuvolapalveluita, mutta kahdessa kunnassa palvelut toteutuivat vain osittain. Tutkimuksessa 91 prosenttia kunnista tarjosi kansainvälistä suojelua hakeville muuta väestöä palveluvalikoimaltaan vastaavia palveluita.[78] THL:n tutkimuksessa vuonna 2017 eri puolella Suomea sijaitsevien kuuden kunnan alueella kansainvälistä suojelua hakeville tarjottavien opiskeluterveydenhuoltopalveluiden ilmoitettiin vastaavan muille opiskelijoille tarjottavia palveluita. Valtaosalla tutkimukseen vastanneista ei ollut tietoa henkilöpiirin opiskeluterveydenhuollon palveluiden sisällöstä. Edellä selostetun mukaisesti kansainvälistä suojelua hakevien saamissa palveluissa on aiemmissa tutkimuksissa havaittu puutteita.

3.12.4 Henkilöiden terveydentila ja palvelutarpeet

Suomessa on tehty lukuisia tutkimuksia maahanmuuttajien ja ulkomaalaistaustaisten terveydestä ja hyvinvoinnista[79], mutta nimenomaan kansainvälistä suojelua hakevista, tilapäistä suojelua hakevista ja saavista ja ihmiskaupan uhreista ei ole yhtä laajasti tutkimuksia. Ulkomaalaistaustaisten terveydentilaa ja hyvinvointia koskevissa tutkimuksissa on todettu monien merkittävien kansanterveysongelmien, sekä fyysisten että psyykkisten, ja niiden riskitekijöiden yleisyyden korostuvan erityisesti niissä ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä, joissa on paljon pakolaistaustaisina maahan tulleita.[80]

Suomeen paenneista ukrainalaisista tiedetään verrattain vähän, eikä Suomessa ole tehty kattavia tutkimuksia ukrainalaisten terveydestä tai mielenterveydestä. UNHCR on julkaissut vuonna 2025 raportin ukrainalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin liittyen.[81] Raportissa nostetaan esille vammaisuus, krooniset sairaudet ja mielenterveyteen sekä psykososiaaliseen tukeen liittyvät tarpeet. Suomeen vuonna 2018 tulleiden turvapaikanhakijoiden väestötutkimuksen perusteella havaittiin turvapaikanhakijoiden kokevan merkittävää

---

[76] Seppälä Tiittala, s. 2.

[77] Helve et al. 2016, s. 22–23. https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/b940a5d1-20ca-41ff-930c-d5acee686e10/content

[78] URN_ISBN_978-952-343-076-1.pdf

[79] Ks. esim. Kuusio H. & Seppänen, A. & Jokela S & Somersalo L & Lilja E. 2020. Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa. FinMonik-tutkimus. Raportti 1. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos; Castaneda, Anu E.; Rask, Shadia; Koponen, Päivikki; Mölsä, Mulki; Koskinen, Seppo (2012). Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi - Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

[80] Kuusio H. & Seppänen, A. & Jokela S & Somersalo L & Lilja E. 2020. Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa. FinMonik-tutkimus. Raportti 1. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Nieminen, Tarja, Sutela, Hanna, Hannula, Ulla – Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Tilastokeskus 2015, s. 160.

[81] https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/8a11de0c-51e3-4c54-a5e8-44917cadc2c5_en?filename=Navigating%20Health%20and%20Well-Being%20Challenges%20for%20Refugees%20from%20Ukraine_en.pdf

psyykkistä ja fyysistä kuormitusta. Raportin mukaan 83 prosentilla heistä oli kokemuksia traumaattisista tapahtumista, ja noin puolet kärsi traumaattisten kokemusten oireista. Lähes puolella oli pitkäaikaisia fyysisiä sairauksia tai terveysongelmia, kuten verenkiertoelimistön, tuki- ja liikuntaelimistön sekä hengityselimistön sairauksia. Myös lihavuutta, päänsärkyä ja selkäkipuja esiintyi neljäsosalla. Tapaturmat ja väkivallan aiheuttamat vammat olivat verrattain yleisiä. Naisten terveydentilaa heikensivät erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät ongelmat, kuten kuukautiskivut ja synnytysvaikeudet. Lisäksi osalla oli seksuaaliterveyteen liittyviä traumaattisia kokemuksia. Monilla osa-alueilla naisten terveys ja hyvinvointi oli miehiin verrattuna keskimäärin heikompi. Väestötutkimuksen perusteella tartuntataudit olivat harvinaisia ja rokotuskattavuus hyvä. Tutkimuksessa turvapaikanhakijoiden suun terveys oli usein kuitenkin heikko.[82]

Alueelliset ja koulutukselliset erot vaikuttavat merkittävästi terveydentilaan ja koettuun palvelutarpeeseen. Osa vastaanottojärjestelmän henkilöpiiristä on perusterveitä ja toimintakykyisiä, jolloin heidän terveyspalveluiden tarpeensa rajautuu pitkäaikaisestikin yksinomaan kiireellisiin terveyspalveluihin, esimerkiksi vammojen tai akuuttien infektiotautien hoitoon. Joukossa on kuitenkin myös esimerkiksi pitkäaikaissairauksia sairastavia henkilöitä ja raskaana olevia. Pakolaistaustaisten ihmisten mielenterveyteen vaikuttavat paljolti samat tekijät kuin muullakin väestöllä, mutta erityisesti sotaa paenneilla mielenterveyden kuormaa voivat lisätä järkyttävät kokemukset kotimaassa, sosiaalisten suhteiden sekä läheisten menetykset ja useat maahanmuuton jälkeiset stressitekijät. Myös hoitokontaktien katkeaminen ja mahdolliset hoitamatta jäävät mielenterveysongelmat sekä fyysiset sairaudet voivat kuormittaa mielen hyvinvointia. Kotimaasta tai asuinmaasta pakenemiseen johtaneet tapahtumat aiheuttavat usein traumatisoitumista ja toimintakyvyn heikentymistä, mikä yhdistettynä elinympäristön muutokseen voi vaatia erityisosaamista terveyspalveluissa.

3.12.5 Varautuminen

Vastaanottolain 12 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto vastaa varautumisesta kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseen laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Järjestämislain 50 §:n mukaan hyvinvointialueen on varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista ohjaa sosiaali- ja terveysministeriö.

3.12.6 Terveydenhuoltopalvelujen järjestäminen ja tuottaminen

Voimassa oleva lainsäädäntö on aiheuttanut epäselvyyttä siitä, kenen vastuulla on järjestää ja tuottaa palveluja vastaanottolain ja säilölain nojalla palveluita saaville henkilöille[83]. Lisäksi nykytilassa vastaanottojärjestelmän henkilöpiirin mahdollisuus yksityisen palveluntuottajan palveluihin asettaa heidät usein esimerkiksi saatavuuden ja viiveiden näkökulmasta osin parempaan asemaan hyvinvointialueiden asukkaisiin nähden.

---

[82] Skogberg, N., Mustonen, K.-L., Koponen, P., Tiittala, P., Lilja, E., Ahmed Haji Omar, A., Snellman, O., & Castaneda, A. (toim.) (2019). Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 12/2019. Tutkimus on toistaiseksi laajin kansallinen turvapaikanhakijoita koskeva väestötutkimus.

[83] Ks. Selvitys vastaanotto- ja säilölain mukaisten terveyspalvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta.

Hyvinvointialueesta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialue järjestää sille lailla säädetyt tehtävät. Hyvinvointialue voi lisäksi alueellaan ottaa hoitaakseen sen lakisääteisiä tehtäviä tukevia tehtäviä. Hyvinvointialueen itselleen ottaman tehtävän hoitaminen ei saa laajuudeltaan olla sellainen, että se vaarantaa hyvinvointialueen lakisääteisten tehtävien hoitamisen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lainsäädännön ja terveydenhuoltolain lähtökohta on, että hyvinvointialue järjestää terveyspalvelut omille asukkailleen, eli henkilöille, joilla on kotikunta sen alueella sijaitsevan kunnan alueella. Tästä poikkeaminen edellyttää asiasta erikseen säätämistä. Terveydenhuoltolain 50 §:n nojalla hyvinvointialueiden on annettava kiireellinen hoito sitä tarvitsevalle potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Kiireettömien terveyspalveluiden osalta terveydenhuoltolaissa säädetään ainoastaan opiskeluhuoltopalvelut palveluiksi, jotka tulee antaa kotikunnasta riippumatta. Lakia on tulkittu siten, että hyvinvointialueen tulee järjestää nämä palvelut myös vastaanottojärjestelmän piirissä oleville henkilöille. Terveydenhuoltolain 15 a §:n mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä opiskeluhuoltopalvelut alueellaan sijaitsevien oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 1 §:ssä tarkoitetussa opetuksessa ja koulutuksessa oleville oppilaille ja opiskelijoille heidän kotikunnastaan riippumatta. Opiskeluhuoltopalveluilla tarkoitetaan terveydenhuoltolain 16 §:ssä tarkoitettuja kouluterveydenhuollon palveluja, 17 §:ssä tarkoitettuja lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palveluja ja 17 a §:ssä tarkoitettuja psykologipalveluja sekä sosiaalihuoltolain 27 c §:ssä tarkoitettuja kuraattoripalveluja.

Käytännössä nykytilassa hyvinvointialueet ovat tuottaneet osan turvapaikanhakijoiden terveydenhuoltopalveluista. Alueilla on kuitenkin vaihtelua ja epäselvyyttä palveluiden järjestämisen ja tuottamisen suhteen. Nykytilassa Maahanmuuttovirasto on hankkinut terveydenhuoltopalveluita sopimukseen perustuen myös yksityisiltä palveluntuottajilta. Yksityiset palveluntuottajat eivät kuitenkaan pysty tuottamaan kaikkia vastaanottolain mukaisia terveyspalveluita, kuten kiireellistä hoitoa. Hyvinvointialueet ovat tuottaneet alueillaan oleville vastaanottokeskusten asiakkaille päivystyksen (kiireellisen hoidon), erikoissairaanhoidon, suun terveydenhuollon, neuvolapalvelut sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon. Hyvinvointialueet ovat tuottaneet vastaanottokeskuksien palveluiden piirissä oleville myös muita välttämättömiä palveluita. Hyvinvointialueet eivät ole tehneet sopimuksia Maahanmuuttoviraston kanssa, vaan vastaanottokeskuksen asiakkaille annetuista palveluista on laskutettu vastaanottokeskusta jälkikäteen. Esillä on ollut epäselvyyttä siitä, mitkä ovat hyvinvointialueiden velvoitteet tuottaa palveluita vastaanottojärjestelmän henkilöpiirille.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei säädetä hyvinvointialueille velvoitetta tuottaa terveydenhuollon palveluita vastaanottojärjestelmän henkilöpiirille kuin erikseen säädetyissä, edellä kuvatuissa tilanteissa. Etenkin laajamittaisen maahantulon tilanteissa voi tulla esiin tilanteita, joissa ihmiset eivät saa heille kuuluvia palveluita, sillä vastaanottokeskusten oma osaaminen ja kapasiteetti eivät riitä kaikkien palveluiden antamiseen, eikä kaikkia palveluita ole edes ostettavissa yksityisiltä palveluntuottajilta. Esimerkiksi vaativinta erikoissairaanhoitoa ja neuvolapalveluita tuottavat vain hyvinvointialueet. Täten lainsääntöä on tarpeen kehittää siten, että hyvinvointialueiden velvoitteesta terveydenhuollon palveluiden tuottajina säädetään nykyistä tarkemmin. Myös vastaanottolakiin tulisi täsmentää terveyspalvelujen tuottamisvastuuta ja palvelujen korvaamista hyvinvointialueille.

4 Tavoitteet

Esityksen tavoitteet ovat hyvin yhtenevät paktin yleisten tavoitteiden kanssa. Ehdotuksilla tavoitellaan erityisesti ulkorajojen valvonnan ja kansainvälistä suojelua koskevien menettelyjen

tehostamista. Myös koko järjestelmän väärinkäytön ja luvattoman Suomesta muualle Eurooppaan tapahtuvan edelleen liikkumisen estäminen ovat keskeisiä tavoitteita ehdotusten taustalla. Näillä tavoitellaan myös erityisesti sisäisen turvallisuuden vahvistumista.

Päätöksentekomenettelystä pyritään tekemään tuloksellinen, tehokas ja nopea varmistaen samalla hakemusten tutkinnan laadukkuuden. Laadukkuus liittyy erityisesti tutkinnan etupainotteisuuteen, jota pyritään vahvistamaan ja jolla halutaan varmistaa myös tehokas muutoksenhaku. Asioiden selvittäminen kunnolla heti hakemuksen tutkinnan alussa ehkäisee moninkertaista selvittämistä sekä Maahanmuuttovirastossa että tuomioistuimessa. Laadukkaaseen selvittämiseen perustuva ja tehokas hakemuskäsittely on sekä hakijan että viranomaisten etu.

Tärkeänä tavoitteena on myös vahvistaa sitä, että hakijat, joiden hakemus on hylätty ja joilla ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle, palautetaan nopeasti.

Vastaanottoon liittyvien ehdotusten tavoitteena on turvata kansainvälistä suojelua hakeville vastaanottodirektiivin edellyttämä riittävä elintaso. Vastaanoton osalta pyritään vastaanotto-olosuhteiden yhdenmukaistamiseen muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa, jotta voidaan ehkäistä erilaisista olosuhteista johtuvaa edelleen liikkumista Suomeen.

Esityksellä myös vahvistetaan hakijoiden takeita, muun muassa uudistamalla ilman huoltajaa tulleiden lasten edustajajärjestelmä ja antamalla heti menettelyn alussa maksutonta oikeudellista neuvontaa menettelyn kulusta ja sen eri vaiheista.

5 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

5.1 Keskeiset ehdotukset

5.1.1 Yleistä esityksen ehdotuksista

Esityksen keskeisenä tavoitteena on ehdottaa sellaisia kansallisia säädösmuutoksia, joita tarvitaan paktin täytäntöönpanemiseksi kansallisesti. Koska suurin osa paktin säädöksistä on suoraan sovellettavia asetuksia, sisältyy esitykseen monia EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisten kansallisten säännösten kumoamista koskevia ehdotuksia. Kumottavaksi ehdotettavia säännöksiä on erityisesti ulkomaalaislain 6 luvussa. Kumoamisen lisäksi ehdotetaan monia teknisiä, viittauksiin liittyviä muutoksia, jotka osittain johtuvat kumottavaksi ehdotetuista säännöksistä. Paktin säädöksiin sisältyy myös jonkin verran kansallista liikkumavaraa, minkä vuoksi esityksessä ehdotetaan myös uutta kansallista lainsäädäntöä ja voimassa olevan lainsäädännön muuttamista. Kansallista liikkumavaraa sisältyy erityisesti toimivaltaisiin viranomaisiin, turvapaikkahakemuksen tutkintaan, muutoksenhakuun sekä vastaanottopalvelujen asiakkaan tunnistautumiseen, vastaanottopalvelujen rajoittamiseen ja peruuttamiseen sekä maantieteellistä kohdentamista ja liikkumisvapauden rajoittamista koskeviin säännöksiin. Suurin osa säädösmuutoksista kohdistuu ulkomaalaislakiin ja vastaanottolakiin.

5.1.2 Seulonta

Ulkomaalaislakiin lisättäisiin uusi sääntely seulontaviranomaisista, niiden välisestä tehtävänjaosta ja toimivaltuuksista seulontamenettelyssä. Ulkomaalaislaissa säädettäisiin seulottavien henkilöiden liikkumisvapauden rajoittamisesta ja tämän vuoksi suoritettavasta teknisestä valvonnasta. Lisäksi ulkomaalaislakiin lisättäisiin säännökset seulontamenettelyssä annettavasta neuvonnasta, alaikäisen tilapäisestä edustamisesta, seulottavan henkilön ylläpidon

järjestämisestä, alustavasta terveystarkastuksesta sekä neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon rajoittamisesta. Lakiin lisättäisiin myös säännökset riippumattomasta perusoikeuksien seurantamekanismista seulonnassa ja rajamenettelyssä.

Henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annettuun lakiin tehtäisiin muutoksia, jotka mahdollistaisivat UMA-tietojärjestelmän käytön Tullille. Esityksessä ehdotetaan myös muutettavan rikosrekisterilakia. Seulontaviranomaisten omia henkilötietolakeja muutetaan mahdollistamaan seulonnan turvallisuustarkastuksessa vaadittavien sakkorekisterin tietojen saanti tiettyjä rikoksia koskevista ratkaisuista sekä kansallisten tietojärjestelmien käyttö turvallisuustarkastuksessa. Muutosten tarkoituksena on mahdollistaa tietojen luovuttaminen seulonta-asetuksessa tarkoitettuihin käyttötarkoituksiin.

5.1.3 Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjä ja kansallinen yhteyspiste

Esityksessä ehdotetaan Maahanmuuttoviraston nimeämistä Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjäksi. Eurodac-asetuksen mukaan kunkin jäsenvaltion olisi oikeusvarmuuden ja avoimuuden vuoksi nimettävä se viranomainen, jonka katsotaan olevan asetuksen (EU) 2016/679 ja direktiivin (EU) 2016/680 mukainen rekisterinpitäjä, ja jolla olisi oltava keskitetty vastuu henkilötietojen käsittelystä kyseisessä jäsenvaltiossa, kun kansalliset viranomaiset käsittelevät Eurodacissa olevia henkilötietoja. Esityksessä ehdotetaan Eurodacin kansallisen yhteyspisteen eli tietojärjestelmän olevan Maahanmuuttoviraston vastuulla. Eurodac-asetuksen mukaan jäsenvaltiolla on oltava yksi kansallinen yhteyspiste, mikä tarkoittaa Eurodac-asetuksen yhteydessä nimettyä kansallista tietojärjestelmää, joka on yhteydessä Eurodaciin.

Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjästä ja kansallisesta yhteyspisteestä säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia muutettaisiin puolestaan siten, että kansallisen yhteyspisteen eli tietojärjestelmän sijainti ei olisi enää jatkossa poliisissa.

5.1.4 Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely

Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn osalta paktiin liittyvät keskeisimmät muutokset liittyvät menettelyn alkuvaiheiden järjestämiseen ja niiden toimivaltaisiin viranomaisiin, kansainvälistä suojelua hakevan iän arviointiin, rajamenettelyyn, turvallisten maiden määrittämiseen sekä oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkintaa koskevan hallinnollisen menettelyn ajan. Kansallista harkintaa sisältävät menettelyn osalta myös perusteet, joilla hakemus voidaan hylätä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, eli jättää tutkimatta, sekä tuomioistuimen Maahanmuuttovirastolle palauttamien hakemusten käsittelyaikojen pituudet. Euroopan unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittelyyn esitetään muutoksia, jotka eivät suoraan liity paktiin.

5.1.4.1 Menettelyn alkuvaiheet

Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn alkuvaiheet ovat menettelyasetuksessa samat kuin menettelydirektiivissä. Henkilö *tekee* hakemuksen ilmoittaessaan halustaan saada kansainvälistä suojelua, viranomainen *rekisteröi* hakemuksen viranomaisten tietojärjestelmiin, ja hakija *jättää* hakemuksen toimittaessaan hakemuksensa perusteeksi katsomansa seikat ja muut todisteet toimivaltaiselle viranomaiselle. Kuten voimassa olevan ulkomaalaislain myös menettelyasetuksen mukaan kaikki mainitut kolme vaihetta voidaan tehdä yhdellä kertaa, jos hakijalle pystytään antamaan asetuksen edellyttämää maksutonta oikeudellista neuvontaa ennen hakemuksen jättämistä. Käytännössä tämä olisi

hankalaa ja kallista järjestää kaikkina viikonpäivinä ja vuorokaudenaikoina. Esityksessä ehdotetaankin hakemuksen jättämistä koskevan vaiheen erottamista hakemuksen tekemisestä ja rekisteröinnistä ja sen siirtämistä Maahanmuuttoviraston järjestettäväksi. Hakemuksen jättäminen on hakija-aloitteinen toimi, johon hänelle tulee antaa mahdollisuus. Toisaalta hänellä on siihen myös velvollisuus, jonka noudattamatta jättämisestä on seurauksia kuten hakemuksen epäsuora peruuttaminen. Maahanmuuttovirasto määräisi ehdotetun mukaan jättämisen ajankohdan ja paikan.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että jättäminen voitaisiin järjestää käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa Maahanmuuttovirastolla ja hakijalla olisi puhe- ja näköyhteys keskenään. Tällöin Maahanmuuttoviraston tulisi ensin varmistua siitä, että hakija on edelleen Suomen alueella. Jättäminen voitaisiin tietyissä tilanteissa tehdä myös lomakkeella, jos hakija ei pystyisi jättämään hakemustaan muulla tavalla hänestä riippumattomien, vakavien, erikseen säädettyjen syiden vuoksi. Tietyissä myöhemmän hakemuksen tilanteissa hakemus jätettäisiin edelleen rekisteröivälle viranomaiselle eli poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle rekisteröinnin yhteydessä. Nämä tilanteet koskisivat ensimmäistä myöhempää hakemusta, joka katsotaan tehdyksi ainoastaan sellaisen päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi, joka johtaisi hakijan välittömään poistamiseen maasta sekä kaikkia toisia tai sen jälkeisiä myöhempiä hakemuksia. Näissä tilanteissa ei menettelyasetuksen mukaan tarvitsisi antaa myöskään maksutonta oikeudellista neuvontaa, joten menettelyn alkuvaiheet voitaisiin hoitaa kaikki samalla kerralla. Menettelyasetus jättää liikkumavaraa alkuvaiheiden järjestämiseen ja toimivaltaisiin viranomaisiin. Liikkumavaraa voidaan käyttää, kunhan huolehditaan tietyistä asetuksessa säädetyistä edellytyksistä, kuten maksuttoman oikeudellisen neuvonnan saamisesta ennen hakemuksen jättämistä. Jättämisen osalta liikkumavaraa ehdotetaan käytettävän niin, että pystytään turvaamaan tehokkaat mutta oikeusturvan takaavat menettelyt sekä mahdollistamaan nopea maastapoistaminen sellaisten myöhempien hakemusten tilanteessa, joissa hakemus olisi tehty välittömän maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi.

5.1.4.2 Iän arviointi

Esityksessä ehdotetaan, että kansainvälistä suojelua hakevan ikää arvioitaisiin ensisijaisesti monitieteisen iän arvioinnin menetelmällä. Monitieteinen iän arviointi on menettelyasetukseen sisältyvää velvoittavaa sääntelyä ja edellyttää ulkomaalaislain muuttamista. Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto pyytäisi menettelyasetuksen 25 artiklassa tarkoitettua monitieteisestä iän arviointia varten vastaanottokeskukselta lausunnon kansainvälisen suojelun hakijan iästä. Ehdotuksessa on huomioitu kansallinen liikkumavara siltä osin, kun on kyse siitä, mitä monitieteisen iän arvioinnin menettelystä säädetään. Liikkumavaran täytäntöönpanossa on huomioitu menettelyasetuksen reunaehdot, kuten se, että monitieteinen iän arviointi teetetään pätevillä ammattilaisilla, arviointi sisältää psykososiaalinen arvion sekä se, ettei arvio saa perustua vain arvioinnin kohteena olevan fyysiseen olemukseen tai käytökseen. Liikkumavaraa on käytetty siinä, että ehdotuksessa tulee huomioiduksi kansallinen toiminta- ja palveluympäristö. Ehdotuksen myötä on katsottu perustelluksi myös tehdä joitakin muutoksia oikeuslääketieteellistä iän arviointia koskevaan kansalliseen sääntelyyn.

5.1.4.3 Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan

Esityksessä ehdotetaan ulkomaalaislakiin lisättäväksi poikkeus kansainvälisen suojelun hakijan oikeuteen jäädä Suomen alueelle tilanteissa, joissa hakija on lainvoimaisella päätöksellä määrätty luovutettavaksi rikoksen johdosta toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan tai kansainväliseen tuomioistuimeen, jonka osapuoli Suomi on. Poikkeus koskisi myös tilanteita, joissa hakija on päätetty siirtää vapausrangaistuksen

täytäntöönpanemiseksi toiseen valtioon, tai jos hänet katsotaan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle. Lisäksi poikkeus soveltuisi, jos ensimmäinen myöhempi hakemus olisi jätetty ainoastaan maastapoistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi, eikä sen tutkintaa jatkettaisi menettelyasetuksen mukaisesti, tai jos kyseessä olisi toinen tai sitä myöhempi hakemus, ja aiempi hakemus olisi jo hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi taikka perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana. Keskeisintä ehdotuksessa on, että edellä mainituissa tilanteissa hakijalla ei olisi oikeutta jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi ja hänet voitaisiin poistaa maasta rajoittamatta palautuskiellon periaatetta. Ehdotus perustuu kansallisen liikkumavaran käyttöönottoon.

Kansallisen liikkumavaran käyttöönotto olisi perusteltua, koska se edistäisi Suomen sisäistä ja kansallista turvallisuutta, erityisesti siltä osin kuin kyse on rikoksesta epäillyn luovuttamisesta, tuomitun siirrosta tai sellaisesta henkilöstä, joka on vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle. Tavoiteltavana voidaan pitää sitä, että rikoksesta epäillyt, rikoksista tuomitut ja yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle vaaraksi olevat henkilöt poistuvat tai heidät poistetaan maasta tehokkaasti. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotolla ehkäistäisiin väärinkäytösmahdollisuuksia, joita voi liittyä kansainvälisen suojelun hakemiseen. Erityisesti myöhempiä hakemuksia koskevilta osin voidaan pitää perusteltuna rajoittaa henkilön oikeutta jäädä Suomen alueelle sen jälkeen, kun hänen suojelun tarpeensa on kertaalleen tutkittu lainvoimaisella päätöksellä, eikä hakemuksen tutkintaa jatketa menettelyasetuksen 55 artiklan 7 kohdan mukaisesti. Tältä osin kansallisen liikkumaravan käytöllä olisi perusteettomia hakemuksia vähentävä vaikutus. Myöhempiä hakemuksia koskeva poikkeus on lisäksi jo osa kansallista voimassa olevaa lainsäädäntöä. Siitä säädetään voimassa olevassa ulkomaalaislaissa 200 a §:n 5–7 momenteissa. Säätämällä kansallisesti esityksessä ehdotetulla tavalla, viestittäisiin selkeästi siitä, ettei kansainvälisen suojelun hakemuksen vireillepano luo automaattisesti oikeutta jäädä Suomen alueelle hakemuksen tutkinnan ajaksi. Liikkumavaran käyttöönotossa on huomioitu kansalliset tarpeet sekä palautuskiellon periaate.

5.1.4.4 Hakemuksen tutkimatta jättäminen

Eri menettelyjen osalta menettelyasetuksessa jätetään kansallista liikkumavaraa erityisesti hakemuksen tutkimatta jättämiseen. Hakemus on suoraan asetuksen nojalla hylättävä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, eli jätettävä tutkimatta, jos on kyse sellaisesta myöhemmästä hakemuksesta, jonka tueksi ei ole esitetty uusia perusteita. Muut asetuksessa säädetyt perusteet voidaan ottaa käyttöön kansallisella lainsäädännöllä. Suurin osa näistä perusteista on sellaisia, jotka voimassa olevassa ulkomaalaislaissa on säädetty tutkimatta jättämisen perusteiksi. Näitä ovat ensimmäinen turvapaikkamaa, joka vastaa ulkomaalaislaissa käytettyä termiä turvallinen turvapaikkamaa, turvallinen kolmas maa sekä tilanne, jossa jokin muu kuin hakemuksen tutkiva jäsenvaltio on myöntänyt hakijalle kansainvälistä suojelua. Näiden ehdotetaan edelleen olevan peruste hylkäämiselle tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi. Kaksi muuta kansallisesti säädettäväksi jätettyä perustetta liittyvät kansainvälisen rikostuomioistuimen hakijalle tarjoamaan turvalliseen uudelleensijoittamiseen joko jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan sekä siihen, että hakija tekee hakemuksensa vasta seitsemän päivän kuluessa siitä, kun hänelle on annettu paluudirektiivin mukainen palauttamispäätös. Myös näiden kahden viimeksi mainitun perusteen osalta ehdotetaan kansallisen liikkumavaran hyödyntämistä ja perusteiden ottamista kansallisesti tutkimatta jättämisen perusteiksi. Liikkumavaran käyttö on tärkeää menettelyn tehostamisen sekä järjestelmän väärinkäytön ehkäisemisen kannalta.

5.1.4.5 Käsittelyajat tuomioistuimen kumotessa kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen ja palauttaessa sen Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi

Menettelyasetuksessa edellytetään jäsenvaltioita säätämään tutkintamenettelyn päätökseen saattamisen määräajoista tilanteissa, joissa tuomioistuin kumoaa Maahanmuuttoviraston päätöksen ja palauttaa hakemuksen uudelleen käsiteltäväksi. Menettelyasetuksen mukaan käsittelyaikojen tulee olla hallintovaiheelle asetuksessa asetettuja käsittelyaikoja lyhyempiä. Esityksessä ehdotetaan neljää eri käsittelyaikaa eri menettelyille, joiden pituudet olisivat kahdeksan päivää sekä yksi kuukausi tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi hylättyjen hakemusten osalta, kaksi kuukautta nopeutetussa menettelyssä tutkittujen hakemusten osalta sekä kolme kuukautta normaalissa menettelyssä tutkittujen hakemusten osalta. Jälkimmäistä käsittelyaikaa voitaisiin pidentää viiteen kuukauteen, jos tutkintamenettelyn päättäminen ei kolmen kuukauden määräajassa olisi mahdollista Maahanmuuttovirastosta riippumattomista syistä. Määräaika laskettaisiin kussakin tapauksessa siitä, kun tuomioistuimen päätös on tullut lainvoimaiseksi. Ehdotetuilla määräajoilla pyrittäisiin tehostamaan menettelyä ja lyhentämään sen kokonaiskestoa, kun on kyse tällaisista tuomioistuimen uudelleen tutkittavaksi palauttamista hakemuksista. Ensimmäisen tutkinnan vastaavat määräajat menettelyasetuksessa ovat kymmenen päivää sekä kaksi kuukautta tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi hylättyjen hakemusten osalta, kolme kuukautta nopeutetussa menettelyssä tutkittujen hakemusten osalta sekä kuusi kuukautta normaalissa menettelyssä tutkittujen hakemusten osalta. Ehdotetut määräajat vaatisivat Maahanmuuttovirastolta priorisointia ja resurssisuunnittelua, jotta tehostamisen tavoite saavutettaisiin.

5.1.4.6 Rajamenettely

Menettelyasetuksessa säädetään rajamenettelystä osittain jäsenvaltioita velvoittavasti ja osittain jättäen kansallista liikkumavaraa. Isoin muutos on se, että rajamenettelystä tulee kaikille jäsenvaltioille pakollinen menettely tiettyjen perusteiden osalta. Pakollinen rajamenettely koskee tilanteita, joissa hakijan voidaan katsoa johtaneen viranomaisia tarkoituksella harhaan muun muassa esittämällä vääriä tietoja tai asiakirjoja, hakijan katsotaan olevan vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle taikka hakija tulee maasta, josta tulijoille myönnetään EU:ssa keskimäärin suojelua vain 20 prosentille tai alle sen. Yksin tulleiden alaikäisten kohdalla rajamenettelyä voi soveltaa ainoastaan, jos hakija on vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle, joten heidän osaltaan soveltaminen kaventuu nykyiseen kansalliseen sääntelyyn verrattuna. Pakollisten perusteiden lisäksi jäsenvaltiot voivat päättää kansallisessa lainsäädännössään soveltaa rajamenettelyä laajemminkin kaikissa ulkorajalla tehdyissä hakemuksissa, jos ne voidaan hylätä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jättää tutkimatta tai tutkia nopeutetussa menettelyssä. Esityksessä ehdotetaan rajamenettelyn perusteisiin liittyvä liikkumavara käytettävän niin, että rajamenettelyä sovellettaisiin kaikissa edellä mainituissa asetuksessa sallituissa tilanteissa, jotka soveltuvat rajamenettelyyn. Tämä vastaisi myös pitkälti voimassa olevaa lainsäädäntöä soveltamisalan laajuuden osalta, kun on kyse nopeutetun menettelyn perusteista, joita ei voida soveltaa ulkorajalla. Huomionarvoista on myös se, että pakollisen rajamenettelyn soveltamiseen kuuluvaan alle 20 prosentin suojelun myöntöasteen piiriin sisältyy hyvin todennäköisesti kansalliseen liikkumavaraan sisältyviä hakemuksia: esimerkiksi sellaisen hakijan kohdalla, joka ei esitä kansainvälisen suojelun kannalta merkityksellisiä perusteita, tai joka tulee turvalliseksi alkuperämaaksi määritellystä maasta, kyse on luultavasti maasta, jonka osalta 20 prosentin myöntöaste joka tapauksessa alittuu. Kun edellä mainitun lisäksi huomioidaan viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut muuttoliikkeen toimintaympäristö ja turvallisuustilanne, on kansallisen liikkumavaran käyttö perusteltua.

Rajamenettelyn kesto on menettelyasetuksen mukaan 12 viikkoa. Tähän aikaan sisältyy myös muutoksenhaku siihen saakka, kun hakijalla on oikeus jäädä jäsenvaltion alueelle. Jäsenvaltioiden on kansallisessa lainsäädännössään jaettava 12 viikon käsittelyaika hallinnolliseen vaiheeseen ja muutoksenhakuun. Aikaan on sisällyttävä myös valitusaika. Esityksessä ehdotetaan, että hakemus olisi ratkaistava ja päätös annettava tiedoksi viiden viikon kuluessa hakemuksen rekisteröinnistä. Ehdotettu aika vastaisi voimassa olevaa ulkomaalaislakia, jossa hakemuksen ratkaisemiselle on säädetty neljä viikkoa ja päätöksen tiedoksiannolle seitsemän päivää. Ehdotettu viiden viikon aika jättäisi viranomaisille joustoa, josta voitaisiin sopia niiden kesken. Esityksessä ehdotetaan myös menettelyasetuksessa mahdollistettua määräajan pidentämistä neljällä viikolla, jos on kyse hakijasta, joka siirretään jäsenvaltioon sisäisenä siirtona hallinta-asetuksen mukaisesti, ja siirtävässä jäsenvaltiossa hakemusta on tutkittu rajamenettelyssä. Lisäaika hakemuksen tutkinnalle olisi tällaisissa tapauksissa tarpeen, koska sisäisen siirron tapauksessa osa rajamenettelyn määräajasta ehtisi kulua siirtävässä jäsenvaltiossa, mikä lyhentäisi menettelylle Suomessa käytettävissä olevaa aikaa. Määräajan pidentämisen myötä Maahanmuuttovirastolla olisi mahdollisuus tutkia hakemus rajamenettelyssä edellytysten täyttyessä.

Menettelyasetuksessa velvoitetaan jäsenvaltiot järjestämään rajamenettelyyn myös perusoikeusmonitorointi, joka täyttää seulonta-asetuksessa sille vahvistetut kriteerit. Esityksessä ehdotetaan, että yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoisi perusoikeuksien toteutumista rajamenettelyssä kuten seulonnassakin.

Keskeinen osa rajamenettelyä on, että hakija ei saa rajamenettelyn aikana tulla jäsenvaltion alueelle, joten hänen liikkumistaan on rajoitettava. Menettelyasetuksen mukaan kaikkien toimenpiteiden, jotka jäsenvaltio toteuttaa estääkseen luvattoman pääsyn alueelleen, on oltava vastaanottodirektiivin mukaisia ottaen kuitenkin huomioon jäsenvaltion erityiset maantieteelliset olosuhteet. Liikkumisen rajoittaminen tulisi järjestää ensisijaisesti muutoin kuin säilöön ottamalla, jonka tulisi olla viimesijainen vaihtoehto. Vastaanottodirektiivissä edellytetään hallintopäätöksen tekemistä siitä, miten liikkumisvapautta rajamenettelyssä rajoitetaan. Tästä päätöksestä saa myös valittaa. Liikkumisvapauden rajoittaminen itsessään kuuluu menettelyyn suoraan menettelyasetuksen nojalla, joten siitä ei tehdä päätöstä. Esityksessä ehdotetaan, että rajamenettelyssä liikkumisvapautta rajoitettaisiin edelleen voimassa olevan ulkomaalaislain 104 b §:ssä säädetyllä tavalla. Voimassa olevasta lainsäädännöstä poiketen rajoitustoimesta tehtäisiin edellä mainittu hallintopäätös, jonka tekemisestä säädettäisiin erikseen samassa pykälässä. Liikkumisvapauden rajoittaminen jatkuu rajamenettelyn jälkeisessä paluurajamenettelyssä paluurajamenettelyasetuksen mukaisesti pääsääntöisesti samalla tavalla kuin rajamenettelyssäkin. Tästä ehdotetaan säädettävän tarkentavasti myös ulkomaalaislaissa. Paluurajamenettelyssä olevalla henkilöllä on paluurajamenettelyasetuksen mukaan oikeus pyytää vapaaehtoiseen paluuseen tarkoitettua aikaa. Menettely ajan hakemiseen on säädettävä kansallisesti. Esityksessä ehdotetaan, että vapaaehtoisen paluun aikaa paluurajamenettelyssä voisi pyytää rajatarkastusviranomaiselta, joka tekisi pyyntöön perustuvan päätöksen.

5.1.4.7 Turvalliset maat

Menettelyasetuksessa mahdollistetaan sekä EU:n yhteiset turvallisten maiden luettelot että jäsenvaltioiden omat luettelot. Luetteloja voidaan laatia turvallisista kolmansista maista sekä turvallisista alkuperämaista. Jotta turvallisen alkuperämaan käsitettä voidaan soveltaa, on maista oltava luettelo. Siksi unionin tasolla laadittiin EU:n yhteinen luettelo turvallisista alkuperämaista, joka tuli voimaan 27.2.2026. Unionin tasolla turvallisiksi alkuperämaiksi on määritelty unionin ehdokasmaat, yksi mahdollinen ehdokasmaa Kosovo sekä Bangladesh, Intia, Tunisia, Egypti, Marokko ja Kolumbia. EU:n yhteisen luettelon lisäksi jäsenvaltiolla voi olla

myös oma luettelonsa, kunhan menettelyasetuksen edellytykset täyttyvät. Kolmatta maata voidaan tietyissä tapauksissa pitää turvallisena myös pelkästään yksittäisen hakijan kohdalla, vaikka sitä ei olisi määritelty EU:n tai jäsenvaltion tasolla turvalliseksi. Esityksessä ehdotetaan, että valtioneuvosto voisi asetuksella säätää maat, joita Suomessa pidettäisiin menettelyasetuksen mukaisesti kansallisesti turvallisina kolmansina maina ja turvallisina alkuperämaina. Asetus valmisteltaisiin sisäministeriössä yhdessä Maahanmuuttoviraston ja muiden olennaisten tahojen kanssa. Maiden määrittely perustuisi Maahanmuuttoviraston arvioimaan maatietoon.

Turvallisten maiden kansallisten luettelojen laatimisen mahdollistaminen olisi menettelyn tehokkuuden ja mahdollisten järjestelmän väärinkäytösten ehkäisemiseksi tärkeää. Suomen hakijaprofiili voi poiketa EU:n yleisestä hakijaprofiilista ja tällöin kansalliset ratkaisut ja turvallisten maiden luettelot voivat olla tarpeen. Kansallisten luettelojen laatiminen valtioneuvoston asetuksella olisi tehokas tapa maiden määrittelyyn, kun otetaan huomioon velvollisuus tarkastella kolmansien maiden turvallisuustilannetta jatkuvasti. Muutokset turvallisuustilanteissa voisivat edellyttää myös nopeita muutoksia asetuksiin, mikä olisi mahdollista valtioneuvoston asetuksella. Vaikka Suomessa otettaisiin käyttöön kansalliset luettelot turvallisista kolmansista maista ja turvallisista alkuperämaista, käsitteitä voitaisiin menettelyasetuksen mukaisesti soveltaa vain, jos hakija ei esittäisi yksilöllisen arvioinnin yhteydessä tosiasioita, joiden perusteella häneen ei voitaisi soveltaa käsitteitä. Kyseeseen tulisi siis yhä yksilöllinen harkinta, eikä kansallisten luettelojen määrittäminen ja soveltaminen tarkoittaisi tästä poikkeamista.

5.1.4.8 Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavan Euroopan unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyä vastaamaan paremmin EU:n primaarioikeutta. Muutos ei liity paktin täytäntöönpanoon. Voimassa olevassa ulkomaalaislaissa lähtökohtana on, että EU:n jäsenvaltiot katsotaan turvallisiksi alkuperämaiksi, ja näiden valtioiden kansalaisten jättämät hakemukset käsitellään 104 §:n nojalla nopeutetussa menettelyssä. EU:n sekundäärilainsäädännössä ei säädetä unionin kansalaisten turvapaikkahakemusten käsittelystä, vaan kansainvälistä suojelua koskevan EU-lainsäädännön soveltamisala kattaa ainoastaan kolmansien maiden kansalaiset ja kansalaisuudettomat. Unionin kansalaisten turvapaikoista säädetään SEUT:n pöytäkirjassa N:o 24, joka koskee Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaisten turvapaikkaa. Jäsenvaltioita pidetään pöytäkirjan artiklan mukaan kaikissa turvapaikkaan liittyvissä oikeudellisissa ja käytännöllisissä seikoissa toisiinsa nähden turvallisina alkuperämaina. Pöytäkirjan artiklassa lähtökohtana on, että vain artiklassa mainituissa tapauksissa jäsenvaltio voi ottaa harkittavakseen tai hyväksyä käsiteltäväkseen toisen jäsenvaltion kansalaisen tekemän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen.

Esityksessä ehdotetaan, että unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskeva hakemus jätettäisiin sisällöllisesti tutkimatta sen sijaan, että sen perusteet tutkittaisiin nopeutetussa menettelyssä. Hakemus voitaisiin tutkia sisällöllisesti, jos SEUT:n pöytäkirjan N:o 24 ainoan artiklan kohdista jokin soveltuisi. Pääosin pöytäkirjan artiklassa tarkoitetaan sellaisia tilanteita, joissa tietty jäsenvaltio rikkoo vakavasti ja jatkuvasti Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklan mukaisia unionin arvoja. Ehdotetun mukaan käsittelyyn sovellettaisiin kuitenkin menettelyasetusta, koska unionin kansalaisten hakemuksia on määrällisesti niin vähän, että erillisen menettelyn luominen niiden käsittelyyn aiheuttaisi hallinnollista taakkaa. Menettelyasetuksessa säädetystä tutkittavaksiottamispuhuttelusta kuitenkin luovuttaisiin. Maahanmuuttovirasto kuulisi hakijaa hakemuksen jättämisen yhteydessä. Muutoksella tavoitellaan EU:n primaarioikeuden sisällön aiempaa parempaa huomioimista.

5.1.5 Maksuton oikeudellinen neuvonta ja oikeusapu

Esityksessä ehdotetaan, että oikeusavun saamista rajoitettaisiin menettelyasetuksen mukaisessa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa hallintomenettelyssä sekä hallinta-asetuksen mukaisessa vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämistä koskevassa hallintomenettelyssä vain sellaisiin toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä. Oikeusapulain mukaisen tarvearvioinnin sijaan tehtäisiin kyseisissä menettelyissä siis välttämättömyysarviointi. Välttämättömyyttä arvioitaessa huomioon otettaisiin asian laatu ja merkitys sekä olosuhteet kokonaisuudessaan. Molemmissa edellä mainituissa menettelyissä jäsenvaltioilla on asetusten mukaan liikkumavaraa säätää maksuttomasta oikeusavun saamisesta, sen sisällöstä sekä oikeudellisesta edustuksesta hallinnollisessa menettelyssä. Muutoksenhaussa jäsenvaltioiden on hakijan pyynnöstä pääsääntöisesti tarjottava hänelle maksutonta oikeusapua ja oikeudellista edustusta.

Hakijalla olisi oikeus hallinnollisen menettelyn aikana pyytää menettelyasetuksen ja hallinta-asetuksen mukaista maksutonta oikeudellista neuvontaa, jota viranomaisten olisi hänelle järjestettävä viimeistään hakemuksen rekisteröinnin jälkeen ja ennen hakemuksen jättämistä. Esityksessä ehdotetaan, että Maahanmuuttovirasto antaisi hakijoille tätä maksutonta oikeudellista neuvontaa, jossa annetaan tietoa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn kulusta, vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen soveltamiseen liittyvästä ohjeistuksesta sekä hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista menettelyissä. Neuvonta järjestettäisiin virastossa niin, että neuvontaa antavilla olisi päätöksenteosta riippumaton ja itsenäinen rooli. Maahanmuuttoviraston olisi lisäksi varmistettava oikeudellista neuvontaa antavien riittävä perehtyneisyys kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan menettelyyn ja vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyyn tarjotakseen hakijoille laadukasta, oikeaa ja ajantasaista neuvontaa.

Jäsenvaltiot voivat järjestää hallinnollisen vaiheen maksuttoman oikeudellisen neuvonnan, oikeusavun ja oikeudellisen edustuksen tarjoamisen kansallisten järjestelmiensä mukaisesti. Molempien, oikeusavun ja maksuttoman oikeudellisen neuvonnan, tarjoaminen olisi osittain päällekkäistä toimintoa ja näin ollen julkisin varoin kustannettavan oikeusavun tarjoamista ehdotetaan rajoitettavan vain välttämättömiin toimenpiteisiin. Hakijan on hallinnollisen menettelyn aikana tärkeää saada tietoa menettelyn eri vaiheista ja siitä, mitä häneltä odotetaan niissä erityisesti hakemusten perusteiden esittämisen osalta. Tätä tukea hakijalle pystyttäisiin antamaan maksuttoman oikeudellisen neuvonnan avulla. Oikeusavun kautta hakija saisi välttämättömäksi katsottavaa yksilöllisempää neuvontaa. Lisäksi Maahanmuuttovirastolla on laaja ja korostunut selvittämisvelvollisuus menettelyssä, minkä voidaan katsoa vähentävän tarvetta käyttää avustajaa hallintomenettelyn aikana ainakin, jos on kyse sellaisesta hakijasta, jolla ei ole esimerkiksi haavoittuvuudesta johtuvia erityistarpeita.

5.1.6 Muutoksenhaku

Sekä menettelyasetuksessa että hallinta-asetuksessa jätetään muutoksenhaun osalta jäsenvaltioille jonkin verran kansallista liikkumavaraa. Jäsenvaltioiden on muun muassa säädettävä kansallisessa lainsäädännössään määräaika valituksen tekemiselle asetuksessa vahvistettujen määräaikojen puitteissa. Menettelyasetus edellyttää lisäksi määräajan säätämistä valituksen käsittelylle ensimmäisen asteen tuomioistuimessa. Lisäksi kansallista liikkumavaraa on jätetty valituskiellosta säätämiseen, kun on kyse tietyistä kansainvälisen suojelun poistamista koskevista päätöksistä.

Menettelyasetuksen mukaan valitusajan on oltava vähintään viisi päivää ja enintään kymmenen päivää, jos hakemus hylätään tietyissä nopeissa menettelyissä, joissa hakijalla ei ole automaattista oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle muutoksenhaun ajaksi. Hallinta-asetuksen

mukaisissa menettelyissä tehdyn siirtopäätöksen valitusaika on oltava vähintään viikko ja enintään kolme viikkoa. Muissa kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa valituksen tekemiselle on säädettävä vähintään kahden viikon ja enintään kuukauden määräaika. Esityksessä ehdotetaan, että edellä viitatuissa nopeissa menettelyissä hylätyistä hakemuksista tulisi valittaa 10 päivän kuluessa ja siirtopäätöksestä kahden viikon kuluessa. Muissa kansainvälistä suojelua koskevissa päätöksissä valitusaika määräytyisi edelleen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 13 §:n mukaan, ollen 30 päivää. Tästä ei säädettäisi erikseen. Oikeusturvan toteutuminen huomioiden kansallista liikkumavaraa ehdotetaan käytettävän ottamalla käyttöön lähes kaikissa asioissa pisimmät mahdolliset valitusajat. Hallinta-asetuksen siirtopäätöstä koskevan valitusmääräajan osalta kansallisen liikkumavaran käyttöä valitusaikaa lyhentävästi voidaan pitää perusteltuna, koska kyse ei ole aineellisesti ratkaistusta hakemuksesta vaan pääasiassa hakemuksen tutkinnasta vastaavaan valtioon siirtämisestä.

Menettelyasetus mahdollistaa valituskiellon säätämisestä kansallisesti, jos kansainvälinen suojelu on poistettu, koska henkilö on itse luopunut kansainvälisen suojelun asemastaan, hän on saanut jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden taikka saa myöhemmin jonkin toisen jäsenvaltion myöntämänä kansainvälistä suojelua. Esityksessä ehdotetaan valituskiellon säätämisestä ulkomaalaislakiin edellä mainituilla perusteilla poistetulle kansainväliselle suojelulle. Kyse on hyvin yksiselitteisistä perusteista poistamiselle, eikä kansainvälisen suojelun poistaminen näissä tilanteissa johda oikeudenloukkauksiin tai palautuskiellon rikkomiseen. Menettelyasetuksen mukaan näissä tilanteissa poistamiseen ei sovelleta asetuksessa säädettyä poistamista koskevaa menettelyä. Kyse on hakija-aloitteisesta toimesta tai tilanteesta, jossa hakija saa suojelua toisesta EU-jäsenvaltiosta taikka jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden. Henkilöllä on oltava oikeus itse päättää luopua kansainvälistä suojelua koskevasta asemastaan. Viranomaisen on tässä tilanteessa oltava varma, että kyse on yksiselitteisesti luopumisesta. Kansainvälisen suojelun saaminen useassa eri valtiossa, ja erityisesti EU-jäsenvaltiossa, tai kansainvälisen suojelun antaminen unionin kansalaiselle ei ole EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän tarkoitus.

Esityksessä ehdotetaan menettelyasetuksessa säädetyn velvoitteen mukaisesti säädettävän hallinto-oikeuksille käsittelyajat, joiden kuluessa niiden tulee pyrkiä käsittelemään kansainvälistä suojelua koskevat valitukset. Jäsenvaltiot voivat asetuksen mukaan itse vapaasti määritellä käsittelyaikojen pituudet, kunhan se tehdään rajoittamatta muutoksenhaun asianmukaista ja perusteellista tutkintaa. Ehdotuksen mukaan hallinto-oikeuden olisi *pyrittävä* käsittelemään valitus säädetyissä määräajoissa. Muotoilu liittyy tuomioistuimen riippumattomaan asemaan ja hakijan oikeusturvaan.

Esityksessä ehdotetaan säädettävän ulkomaalaislakiin kolme eri määräaikaa sen mukaisesti, missä menettelyssä päätös hakemukselle on tehty. Rajamenettelyn menettelyasetuksen mukainen kokonaiskäsittelyaika, 12 viikkoa, tulee kansallisessa lainsäädännössä jakaa hallinnollisen menettelyn ja muutoksenhaun välillä. Rajamenettely päättyy siihen, kun hakijalla ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Ehdotetun mukaan hallinto-oikeuden tulisi pyrkiä käsittelemään valitus viimeistään 12 viikon kuluessa hakemuksen rekisteröinnistä, jos hakemus olisi Maahanmuuttovirastossa tutkittu rajamenettelyssä. Käytännössä hallinto-oikeudelle jäisi pääsääntöisesti noin 6 viikkoa aikaa käsitellä valitus. Jos kyse olisi muista sellaisista nopeissa menettelyissä tehdyistä päätöksistä, joiden jälkeen hakijalla ei olisi automaattista oikeutta jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi, hallinto-oikeuden tulisi pyrkiä tutkimaan valitus kolmen kuukauden kuluessa sen tekemisestä. Tähän kategoriaan liittyen esityksessä ehdotetaan lisäksi, että hallinto-oikeuden tulisi pyrkiä käsittelemään valitus kuudessa kuukaudessa, jos hakijan ei olisi hallinto-oikeuden päätöksellä sallittu jäädä maahan odottamaan muutoksenhaun tulosta. Kaikissa muissa kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevissa asioissa

hallinto-oikeuden olisi pyrittävä käsittelemään valitus kuuden kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä. Hallinto-oikeuden olisi ehdotetun mukaan pyrittävä käsittelemään valitus samoissa määräajoissa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä olisi samalla ratkaistu muulla perusteella haettu oleskelulupa, päätetty maahantulokiellosta tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta. Myös kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen kanssa samassa tehtyä palauttamispäätöstä koskeva valitus tulisi menettelyasetuksen mukaan käsitellä samoja oikeudenkäyntimenettelyjä noudattaen ja samoissa määräajoissa.

Ehdotettujen käsittelyaikojen pituuksissa on huomioitu erityisesti menettelyn kokonaiskesto ja siihen liittyen myös menettelyn pitkittyessä kasvavat hakijoiden vastaanottokulut. Maahanmuuttovirastolle säädetään menettelyasetuksessa käsittelyajat, jotka osittain vastaavat ja ovat osittain lyhyempiä kuin ehdotetut hallinto-oikeuden käsittelyajat. Hakijan oikeusturvaan ehdotetuilla hallinto-oikeuden käsittelyajoilla voidaan vaikuttaa resursoimalla hallinto-oikeuksia riittävällä tavalla.

Kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen osalta maasta poistamisen täytäntöönpanokelpoisuutta koskeva logiikka muuttuu menettelyasetuksen myötä. Jatkossa hakijalla tai tietyissä tilanteissa henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oikeus hakemuksella pyytää tuomioistuinta sallimaan oleskelu Suomessa muutoksenhaun ajan, jos on kyse sellaisesta päätöksestä, ettei automaattista oikeutta oleskeluun muutoksenhaun ajan ole. Palauttamispäätöksen täytäntöönpano keskeytyisi automaattisesti menettelyasetuksen nojalla siksi ajaksi, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, olisi oikeus oleskella Suomessa, tai tuomioistuin sen sallisi, eikä erillistä täytäntöönpanon kieltämistä koskevaa hakemusta tarvitsisi tehdä. Vaikka kyse on lopulta käytännössä samasta asiasta, kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen oikeusvaikutus liittyy hakijan oikeuteen oleskella maassa muutoksenhaun ajan, kun taas maastapoistamispäätöksen oikeusvaikutus liittyy siihen, voidaanko hakija tosiasiallisesti poistaa maasta. Vaikka suurin osa tätä koskevasta sääntelystä on menettelyasetuksessa suoraan sovellettavaa, on kansallisesti säädettävä määräajoista hallinto-oikeudelle tehtävän hakemuksen tekemiselle sekä hakemuksesta hallinto-oikeudessa tehtävälle päätökselle.

Esityksessä ehdotetaan ulkomaalaislaissa säädettävän, että Suomen alueelle muutoksenhaun ajaksi jäämistä koskeva hakemus olisi tehtävä hallinto-oikeudelle seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu tiedoksi. Tähän määräaikaan sisältyisi viisi arkipäivää. Menettelyasetuksen mukaan määräajan on oltava vähintään viisi päivää, joten ehdotus täyttää asetuksen velvoitteen. Hallinto-oikeuden olisi tehtävä kyseiseen hakemukseen päätös seitsemän päivän kuluessa. Tähän määräaikaan sisältyisi viisi arkipäivää. Ehdotetut ajat olisivat samat kuin voimassa olevassa ulkomaalaislaissa täytäntöönpanoa koskevasta hakemuksesta on säädetty.

Myös hallinta-asetuksen mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä kansallisesti siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskevan hakemuksen tekemisen määräajasta. Esityksessä ehdotetaan, että tämä hakemus olisi tehtävä seitsemässä päivässä päätöksen tiedoksisaannista. Tähän määräaikaan sisältyisi viisi arkipäivää. Hallinta-asetuksen mukaan määräaika ei saa olla pidempi kuin valituksen tekemiselle säädetty määräaika.

Kansallista liikkumavaraa hakemusten tekemisen määräajoissa ja niistä päättämisestä ehdotetaan käytettävän siten, että määräajat vastaisivat voimassa olevaa kansallista lainsäädäntöä.

Esityksessä ehdotetaan muutettavan myös kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa toimivaltaisen hallinto-oikeuden määräytymistä koskevaa ulkomaalaislain pykälää. Muutos

johtuisi pääosin siitä, että pykälän sanamuoto ei enää vastaa Maahanmuuttoviraston organisaatiota. Muutos ei johtuisi paktin täytäntöönpanosta. Pykälässä käytettäisiin voimassa olevassa pykälässä käytetyn termin, *Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön alue*, sijaan termiä, *Maahanmuuttoviraston toimialue*. Tarkoituksena ei olisi kuitenkaan muuttaa pykälän sisältöä siltä osin, että myös toimialueista annettaisiin tarkemmat määräykset Maahanmuuttoviraston työjärjestyksessä eikä yksittäisen virkamiehen määräyksellä, kuten eduskunnan lakivaliokunta on vuonna 2016 antamassaan lausunnossa edellyttänyt (LaVM 15/2016 vp). Pykälässä ehdotetaan kuitenkin säädettävän Maahanmuuttoviraston ja Tuomioistuinviraston yhteistyöstä muun muassa Maahanmuuttoviraston toimialueista päätettäessä. Asiaryhmät, joita pykälä koskee, olisivat edelleen samat kuin voimassa olevassa pykälässä. Niihin ehdotetaan lähinnä EU-lainsäädännöstä johtuvia terminologisia täsmennyksiä.

Myös tuomioistuimen kokoonpanoja koskevissa säännöksissä ehdotetaan huomioitavan suoraan sovellettavat EU-säädökset, jotta samat kokoonpanot soveltuisivat edelleen säädösperustan muuttumisesta huolimatta.

5.1.7 Maahantulijoiden rekisteröinti järjestelykeskuksessa laajamittaisen maahantulon aikana

Esityksessä ehdotetaan, että laajamittaisen maahantulon tilanteessa erillisellä valtioneuvoston päätöksellä perustettavasta järjestelykeskuksesta luovuttaisiin. Seulonta-asetuksen mukainen seulonta ja sen päätteeksi tehtävä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinti kattaa sen, mitä järjestelykeskuksessa on tehty. Asetuksesta tulee myös suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä muun muassa siitä, kuinka kauan ulkomaalaisen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa seulonnan perusteella. Erillistä valtioneuvoston päätöstä, jonka nojalla myös liikkumisvapautta voidaan rajoittaa, ei enää tarvittaisi, eikä EU-lainsäädännön kanssa ristiriidassa olevaa lainsäädäntöä olisi edes mahdollista soveltaa. Laajamittaisessa maahantulon tilanteessa tai muissa häiriötilanteissa seulonta ja kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinti voitaisiin keskittää ja suorittaa muualla kuin rajanylityspaikalla tai poliisilaitoksella. Asiasta ei olisi kuitenkaan tarpeen tehdä erillistä valtioneuvoston päätöstä, vaan kyse olisi tavanomaisesta viranomaistoiminnan järjestämisestä EU-lainsäädännön ja kansallisen lainsäädännön puitteissa. Ehdotuksen mukaan järjestelykeskusta koskeva kansallinen lainsäädäntö kumottaisiin.

5.1.8 Turvapaikanhakijan työnteko-oikeus ja oikeus työttömyysturvan ansiopäivärahaan

Ehdotuksen mukaan, jos ulkomaalaisen kansainvälisen suojelun hakemuksen perusteiden tutkintaa olisi nopeutettu tietyillä menettelyasetuksen 42 artiklassa säädetyillä perusteilla, ei oikeutta työntekoon syntyisi, tai se päättyisi, jos se olisi jo ehtinyt syntyä. Myöskään hakijalla, joka olisi saanut vastaanottolain 48 §:n mukaisen päätöksen hallinta-asetuksen 42 artiklassa tarkoitetun siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta, ei olisi työnteko-oikeutta. Ehdotettu sääntely perustuu vastaanottodirektiivin 17 artiklan velvoittavaan sääntelyyn sekä suoraan sovellettavan hallinta-asetuksen 18 artiklaan. Lisäksi säädettäisiin työnteko-oikeuden päättymisestä tilanteissa, joissa hakijalla ei olisi oikeutta oleskella Suomessa muutoksenhaun ajan. Myös edellä mainittu ehdotettu sääntely perustuu vastaanottodirektiivin 17 artiklan velvoittavaan sääntelyyn.

Ehdotuksen mukaan työttömyyskassan jäseneksi liittynyt ja työttömyyskassassa jäsenenä ollessaan, työnteko-oikeuden synnyttyä, 12 kuukautta työskennellyt turvapaikanhakija voitaisiin rekisteröidä työnhakijaksi. Tällöin henkilölle voitaisiin ansiopäivärahan muiden edellytysten täyttyessä maksaa ansiopäivärahaa. Mahdollisuus rekisteröityä työttömäksi työnhakijaksi ja tästä seuraava mahdollisuus saada ansiopäivärahaa, mikäli henkilö täyttää

työttömyysturvalaissa tarkoitetun työssäoloehdon, täyttäisivät vastaanottodirektiivin mukaisen yhdenvertaista kohtelua koskevan velvoittavan sääntelyn.

Lisäksi yleistukilakiin (48/2026) ehdotetaan rajausta, jonka mukaan yleistukea ei maksettaisi turvapaikanhakijalle ennen kuin kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on ratkaistu lainvoimaisella päätöksellä. Vastaanottodirektiivin 17 artiklan 6 kohdan kansallinen liikkumavara, jonka mukaan yhdenvertainen kohtelu sosiaaliturvan alalla voidaan rajata hakijoilta epäämällä sosiaaliturvaetuudet, jotka ovat riippumattomia työskentelykausista tai maksuista, otettaisiin käyttöön. Toisin kuin ansiopäiväraha, yleistuki ei ole työskentelykausiin eikä maksuihin perustuva sosiaaliturvaetuus, joten se voidaan rajata vastaanottodirektiivissä säädetyn yhdenvertaisen kohtelun ulkopuolelle. Ehdotettu sääntely perustuu siten osin vastaanottodirektiivin kansalliseen liikkumavaraan, osin velvoittavaan sääntelyyn.

5.1.9 Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

Pitkään oleskelleen oleskeluluvan edellytyksiin ulkomaalaislaissa esitetään ensinnäkin muutosta, joka johtuu pitkään oleskelleiden direktiiviin paktin yhteydessä tehdystä muutoksesta. Kansainvälistä suojelua saaneen oleskelu ilman oleskeluoikeutta toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa katkaisisi vaadittavan oleskeluajan kertymisen suojelua myöntäneessä jäsenvaltiossa. Direktiivimuutos mahdollistaisi myös edellä sanottuun liittyvän tapauskohtaisen harkinnan, jossa erityisesti huomioitaisiin oikeudettoman oleskelun johtuminen olosuhteista, joihin kyseinen suojelua saava henkilö ei voinut vaikuttaa. Tätä ei selkeyden vuoksi ehdoteta lisättäväksi lakiin. Voidaan olettaa, että hyvin harvoin oleskelu liittyisi henkilön vaikutusmahdollisuuksista riippumattomiin seikkoihin ainakaan niin, että hän voisi näyttää seikan toteen. Joka tapauksessa oikeudeton oleskelu estäisi ainoastaan pitkään oleskelleen luvan saamisen Suomessa, tai siirtäisi sitä, mikä vähentäisi tilanteen kohtuuttomuutta, jos oleskelu olisi poikkeuksellisesti johtunut henkilön vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolisesta seikasta. Ehdotettu muutos ei esimerkiksi vaikuttaisi henkilön oikeuteen edelleen saada kansainvälistä suojelua. Tässä yhteydessä tarkennettaisiin myös sitä, että oleskeluajan laskenta alkaisi aina siitä hakemuksesta, jonka perusteella kansainvälistä suojelua on myönnetty. Muutos ei suoranaisesti liittyisi direktiivin muutokseen, vaan olisi yleisemmin säännöksen sanamuodon tarkentamista vastaamaan sen tarkoitusta. Lisäksi ehdotetaan ulkomaalaislain yleiseen toimeentuloedellytykseen muutosta, joka tarkentaisi sen soveltamista pitkään oleskelleen oleskelulupaa koskevaan hakemukseen paremmin direktiiviä vastaavaksi. Direktiivissä riittävien varojen vaatimus on ehdottomampi kuin tällä hetkellä sellaisenaan soveltuva ulkomaalaislain 39 §.

5.1.10 Passilain soveltaminen

Esityksessä ehdotetaan myös passilain 20 §:n soveltamisen laajentamista ulkomaalaislaissa tarkoitettuihin matkustusasiakirjoihin. Passilain 20 §:n mukaan, kun passi myönnetään hakemuksen mukaisesti, hakijalle ei anneta erillistä hallintopäätöstä eikä valitusosoitusta. Ehdotettu mahdollistaisi Maahanmuuttovirastolle sen, ettei täysin myönteistä matkustusasiakirjapäätöstä tarvitsisi antaa hakijalle erikseen tiedoksi, vaan hänelle myönnettävä matkustusasiakirja olisi samalla myös päätös asiassa. Muutos ei liity paktin toimeenpanoon, mutta sillä olisi Maahanmuuttoviraston matkustusasiakirjojen myöntämistä koskevaa menettelyä merkittävästi tehostava vaikutus.

5.1.11 Yhteisvastuu

Hallinta-asetuksella otetaan käyttöön pysyvä ja oikeudellisesti sitova yhteisvastuumekanismi, jolla tuetaan muuttoliikepaineen alaisia jäsenvaltioita. Kaikkien jäsenvaltioiden on

osallistuttava yhteisvastuuseen, mutta niillä on täysi harkintavalta valita jokin asetuksessa säädetyistä yhteisvastuutoimenpiteiden tyypeistä tai niiden yhdistelmä. Yhteisvastuutarjoukset voivat näin ollen muodostua sisäisistä siirroista, rahoituksesta, vaihtoehtoisista yhteisvastuutoimenpiteistä tai edellä mainittujen yhdistelmästä.

Kriisiasetuksella vastataan väliaikaisten toimien avulla kriisitilanteisiin ja ylivoimaisen esteen tilanteisiin muuttoliikkeen ja turvapaikka-asioiden alalla. Jos jäsenvaltio katsoo olevansa kriisiasetuksen mukaisessa kriisitilanteessa tai ylivoimaisen esteen tilanteessa, se voi esittää komissiolle perustellun pyynnön hyötyäkseen yhteisvastuutoimista, ja voidakseen poiketa turvapaikkamenettelyä koskevista asiaankuuluvista säännöistä kuitenkin siten, että varmistetaan hakijoiden perusoikeuksien kunnioittaminen.

Hallinta-asetus ja kriisiasetus ovat suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä, mutta jättävät kansallisesti ratkaistavaksi sen, missä menettelyssä sitoumuksista yhteisvastuutarjouksiksi tai yhteisvastuun ja poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvistä ilmoituksista ja pyynnöistä päätetään kansallisella tasolla. Ulkomaalaislaissa ehdotetaan säädettävän, että valtioneuvosto päättäisi yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuista Suomen sitoumuksista yhteisvastuutarjouksiksi. Vastaavasti valtioneuvosto päättäisi yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetun yhteisvastuun sekä kriisiasetuksessa tarkoitettujen poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvien ilmoitusten ja pyyntöjen esittämisestä Euroopan unionin komissiolle ja neuvostolle.

5.1.12 Vastaanotto

5.1.12.1 Tunnistautuminen

Esityksessä ehdotetaan, että vastaanottopalvelujen saamisen edellytyksenä olisi säännöllinen tunnistautuminen vastaanottokeskuksessa. Kansainvälistä suojelua hakevan tulisi tunnistautua 2–4 kertaa kuukaudessa. Tunnistautuminen koskisi myös tilapäistä suojelua saavia, koska heidän kohdallaan tilapäistä suojelua koskevan direktiivin edellyttämät palvelut on kansallisesti järjestetty vastaanottojärjestelmässä. Tilapäistä suojelua saavan tulisi tunnistautua kerran kuukaudessa. Tunnistautumisvelvollisuus ei koskisi alle 18-vuotiaita, eikä työssäkäyviä. Lisäksi kansainvälisen suojelun hakijalta ja tilapäisen suojelun saajalta edellytettäisiin yhteystietojen ylläpitämistä. Jos kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava jättäisi ilman perusteltua syytä tunnistautumatta, voitaisiin hänen vastaanottopalvelunsa päättää viiden päivän kuluttua tunnistautumatta jättämisestä. Jos henkilö palaisi takaisin vastaanottokeskukseen, rekisteröitäisiin hänet uudelleen vastaanottojärjestelmän asiakkaaksi. Ehdotettu sääntely perustuu vastaanottodirektiivin kansallisen liikkumavaran käyttöönottoon. Ehdotetut muutokset korostaisivat kansainvälistä suojelua hakevan velvollisuutta olla viranomaisten tavoitettavissa ja ehkäisisivät vastaanottojärjestelmän väärinkäytösten mahdollisuuksia sekä edelleen liikkumista. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotto on perusteltua, koska säännöllisellä tunnistautumisella voidaan varmistaa, että vastaanottopalvelujen saaja on edelleen vastaanottokeskuksen asiakkaana, jolloin vastaanottopalveluja ei annettaisi perusteettomasti esimerkiksi sellaisille henkilöille, jotka ovat jo poistuneet maasta ilmoittamatta poistumisestaan. Säännöllinen tunnistautuminen tukee myös sitä, että vastaanottopalvelujen saaja olisi viranomaisten saavutettavissa, minkä voidaan katsoa edistävän menettelyjen sujuvuutta.

5.1.12.2 Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

Myöhemmän kansainvälisen suojelun hakemuksen tehneelle ei ehdotuksen mukaan annettaisi vastaanottopalveluja, jos hakijan oikeudesta jäädä Suomen alueelle ulkomaalaislain 102 §:n

perusteella poikettaisiin. Ensimmäisen myöhemmän hakemuksen tehneelle oikeus vastaanottopalveluihin syntyisi vain, jos hakija on esittänyt menettelyasetuksen 55 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja uusia seikkoja. Toisen tai sen jälkeisen myöhemmän hakemuksen tehneelle, jos aikaisemmin tehty myöhempi hakemus on hylätty tukittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana, ei kuitenkaan syntyisi missään tilanteessa uutta oikeutta vastaanottopalveluihin. Muutos perustuu vastaanottodirektiiviin ja menettelyasetukseen. Ehdotus liittyy menettelyasetuksen liikkumavaraan, joka otettaisiin käyttöön ulkomaalaislaissa säätämällä asetuksen mahdollistamista poikkeuksista oikeuteen jäädä jäsenvaltion alueelle kansainvälisen suojelun hakemuksen tutkinnan ajaksi. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotolla ehkäistäisiin väärinkäyttömahdollisuuksia. Liikkumavaran käyttöönotto vastaanottopalvelujen rajaamisen osalta viestisi selkeästi siitä, ettei myöhemmän hakemuksen tekeminen luo automaattisesti oikeutta vastaanottopalveluihin. Tavoitteena on ehkäistä vastaanottojärjestelmän väärinkäytöksiä, koska uuden kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekeminen ei lähtökohtaisesti tuo oikeutta vastaanottopalveluihin. Ehdotus tiukentaisi sääntelyä nykyisestä.

Ehdotuksen mukaan vastaanottopalveluja annettaisiin enintään 60 päivää siitä, kun kolmannen maan kansalaisella ei olisi enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Palvelut kuitenkin lakkaisivat ennen määräajan kulumista, jos henkilö poistuisi tai poistettaisiin Suomesta. Myöhemmän kansainvälisen suojelun hakemuksen tehneelle vastaanottopalveluja annettaisiin enintään 14 päivää siitä, kun kolmannen maan kansalaisella ei olisi enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Lyhyempi määräaika olisi perusteltu, koska vastaanottopalvelujen saajan maasta poistamista olisi useimmissa tapauksissa ehditty jo valmistella. Muutos on kansallista sääntelyä eikä liity direktiivin täytäntöönpanoon. Kyse on EU-säädöksen vähimmäistason ylittävästä sääntelystä, joka katsotaan perustelluksi kielteisen ja maastapoistamista koskevan päätöksen saaneen ulkomaalaisen maasta poistamisen edistämiseksi. Tavoitteena on, että sellaiset ulkomaalaiset, joilla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle, poistuvat tai poistetaan maasta tehokkaasti. Jos kyse olisi ilman huoltajaa olevasta lapsesta, vastaanottopalveluja kuitenkin annettaisiin, kunnes hän on poistunut maasta.

Ehdotuksessa oleskeluluvan saaneen vastaanottopalvelujen kesto määriteltäisiin nykytilaa tarkkarajaisemmin kuntaan siirtymisen järjestymisajaksi. Vastaanottopalveluja annettaisiin kuitenkin enintään kolme kuukautta siitä, kun edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle täyttyvät. Jos tilapäisen oleskeluluvan saaneelle ei hakemuksesta myönnettäisi kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa, vastaanottopalvelut eivät kuitenkaan lakkaisi, huomioiden tilapäisen suojelun direktiivissä säädetyt vähimmäisedellytykset. Kuntaan siirtymisen kolme kuukauden enimmäisaikaa ei sovellettaisi ilman huoltajaa olevaan lapseen, jolle annettaisiin vastaanottopalveluja kuntaan siirtymisen järjestymisajan. Muutoksen tavoitteena on tehostaa oleskeluluvan saaneiden kuntaan siirtymistä säätämällä lain tasolla selkeät määräajat vastaanottopalvelujen kestolle oleskeluluvan saaneiden osalta. Muutos selkeyttäisi ja edistäisi oleskeluluvan saaneiden kuntaan siirtymistä, millä olisi vastaanoton kustannuksia vähentävä vaikutus. Muutos on kansallista sääntelyä eikä se perustu direktiivin täytäntöönpanoon.

Vastaanottokeskuksen johtaja voisi päättää jatkaa vastaanottopalveluja esitettyjen määräaikojen estämättä kohtuullisen ajan poikkeuksellisen painavasta syystä. Muutos on kansallista sääntelyä eikä se liity direktiivin täytäntöönpanoon. Kyse on EU-säädöksen vähimmäistason ylittävästä sääntelystä, jonka tavoitteena on tukea kuntaan siirtymistä sekä ulkomaalaisen maasta poistumista ja varmistaa ulkomaalaisen olinpaikan pysyvyyttä viranomaisten tiedossa maasta poistamisen valmistelun ajan.

5.1.12.3 Vastaanotto- ja käyttöraha

Ehdotuksessa vastaanottorahan ja käyttörahan määrä pienennettäisiin pysyvästi väliaikaisella lailla (466/2024) säädetylle tasolle. Kansallista liikkumavaraa on käytetty rahallisen etuuden määrän määrittelyssä. Direktiivi edellyttää, että vastaanotto-olosuhteet turvaavan rahallisen etuuden määrä on määritettävä käyttäen tasoja, jotka on kansallisesti vahvistettu valtion omien kansalaisten riittäväksi elintasoksi. Kansallisesti vahvistettuna vertailutasona ehdotuksessa on käytetty toimeentulotuen perusosan 50 prosentilla alennettua määrää. Täydentävää vastaanottorahaa koskevalla ehdotuksella varmistettaisiin perustuslakivaliokunnan lausunnon PeVL 25/2024 vp mukaisesti, että henkilön tai hänen perheensä oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarantuisi. Ehdotetut muutokset perustuvat hallitusohjelman tavoitteisiin.

Jos vastaanotto olisi kuormittunut hakijoiden suhteettoman suuren määrän tai muun maahantulon häiriötilanteen vuoksi, vastaanottopalveluja saavan välttämätön toimeentulo voitaisiin ehdotetun mukaan turvata lyhytaikaisesti vastaanottorahan sijaan hyödykkeillä. Kyse olisi tilanteesta, jossa yksilöllisesti tehtävien vastaanottorahapäätösten antaminen ei olisi mahdollista ja henkilön välttämätön toimeentulo olisi varmistettava muilla keinoilla. Henkilöllä ei olisi oikeutta saada vastaanottorahaa takautuvasti. Toimeentulo voitaisiin korvata hyödykkeillä vain, jos sisäministeriö olisi ottanut käyttöön EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen mukaisen valmiussuunnitelman. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin kansallisen liikkumavaran käyttöönottoon. Liikkumavaran käyttöönotto olisi perusteltua, jotta voitaisiin varmistaa välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen kaikille vastaanoton piirissä oleville myös maahantulon häiriötilanteissa.

5.1.12.4 Vastaanottopalveluista perittävät maksut

Vastaanottopalveluista voidaan voimassa olevan lain mukaan periä maksu. Esityksessä ehdotetaan, että vastaanottopalveluista perittäviä maksuja voitaisiin periä myös takautuvasti kolmen kuukauden ajalta. Maksu olisi kuitenkin jätettävä perimättä tai perittävän summan määrää olisi alennettava, jos se vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamisen. Vastaanottopalveluja saavalle lisättäisiin myös velvollisuus ilmoittaa omat ja perheensä käytössä olevat tulot ja varat. Ehdotettu muutos perustuu vastaanottodirektiiviin kansallisen liikkumavaran käyttöönottoon. Sääntelyn tarkoituksena olisi ehkäistä vastaanottojärjestelmän väärinkäyttöä. Vastaanottopalveluja saava henkilö joutuisi korvaamaan takautuvasti saamansa vastaanottopalvelut, jos todettaisiin, että hänellä on ollut riittävästi varoja välttämättömän toimeentulonsa ja terveydenhoitonsa kattamiseksi. Liikkumavaran käyttöönotto on perusteltua, koska sen avulla viranomaisilla olisi mahdollisuuksia puuttua myös takautuvasti tilanteisiin, joissa vastaanottopalvelujen saaja olisi saanut perusteetonta etua. Vastaanottojärjestelmän taloudellisen kestävyyden näkökulmasta on perusteltua, että palveluja annetaan vain sellaisille henkilöille, joilla ei ole muita keinoja turvata välttämätöntä huolenpitoa ja toimeentuloa. Täytäntöönpanossa on huomioitu direktiivin asettamat reunaehdot, kuten suhteellisuusperiaate ja henkilön yksilöllinen tilanne.

5.1.12.5 Vastaanottopalveluja koskevat rajoitustoimet

Ehdotuksen mukaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin 20 prosenttia, jos henkilö ilman perusteltua syytä jättäisi toistuvasti noudattamatta tunnistautumisvelvollisuutta, ei ylläpitäisi yhteystietojaan, aiheuttaisi toistuvasti tai vakavasti vastaanottokeskuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä häiriötä yleiselle järjestykselle tai olisi vaaraksi muiden henkilöiden turvallisuudelle taikka

kieltäytyisi toistuvasti suorittamatta hänelle osoitetun kurssin suomalaisesta yhteiskunnasta. Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin 20 prosenttia, jos henkilö ilman perusteltua syytä jättäisi noudattamatta velvollisuutta oleskella tietyllä rajatulla maantieteellisellä alueella tai vaatimusta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa. Lisäksi vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin 20 prosenttia, jos henkilö on tehnyt myöhemmän hakemuksen tai jos ulkomaalainen saa vastaanottopalveluja sen jälkeen, kun hänelle on tehty maasta poistamista koskeva päätös. Päätöksen vastaanottorahan alentamisesta tekisi Maahanmuuttovirasto. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklan kansalliseen liikkumavaran käyttöönottoon. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotto olisi perusteltua, koska sillä ehkäistäisiin vastaanotto- ja turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttöä sekä henkilöiden edelleen liikkumista. Vastaanottopalvelujen saajaan kohdistuvien velvollisuuksien lisäksi on tarkoituksenmukaista säätää velvollisuuksien rikkomisesta johtuvista seuraamuksista. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotolla mahdollistettaisiin viranomaisille väline puuttua tilanteisiin, joissa vastaanottopalvelujen saaja ei noudata hänelle asetettuja velvollisuuksia. Tavoitteena on edistää vastaanottojärjestelmän toimivuutta ja turvallisuutta. Tavoitteena on myös tukea kansainvälisen suojelun menettelyjen sujuvuutta. Liikkumavaran käyttöönotossa on huomioitu vastaanottodirektiivin reunaehdot, kuten päätösten oikeasuhtaisuus ja erityisten vastaanottotarpeiden huomiointi. Maasta poistettavien henkilöiden osalta vastaanottorahan alentamista koskeva muutos olisi kansallista sääntelyä eikä perustuisi vastaanottodirektiiviin. Kyseiset maasta poistettavat henkilöt eivät kuuluisi enää vastaanottodirektiivin soveltamisalaan ja näin ollen myös vastaanottorahan alentaminen olisi perusteltua.

Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut peruutettaisiin Maahanmuuttoviraston päätöksellä, jos henkilö, jolla ei olisi oikeutta jäädä Suomen alueelle laiminlöisi ulkomaalaislain 145 a §:ssä tarkoitetun velvollisuuden tehdä yhteistyötä maastapoistamismenettelyn aikana tai jos henkilö olisi saanut päätöksen vastaanottorahan alentamisesta aiheutettuaan vastaanottokeskuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä toistuvaa tai vakavaa häiriötä yleiselle järjestykselle taikka vaaraa muiden henkilöiden turvallisuudelle. ja jatkaisi edelleen samaa käyttäytymistä. Vastaanottopalvelujen peruuttaminen ei päättäisi henkilön oikeutta vastaanottopalveluihin, vaan peruuttamista koskevan päätöksen aikana vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään, turvaisi hänen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Henkilölle ei myönnettäisi vastaanottorahan perusosaa tai käyttörahaa. Hänelle voitaisiin myöntää täydentävää vastaanottoraha vain, jos se olisi poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Päätöksen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tekisi Maahanmuuttovirasto. Päätös päivittäisen toimeentulon turvaavista hyödykkeistä tehtäisiin vastaanottokeskuksessa. Ehdotus perustuu vastaanottokeskuksen yleistä järjestystä ja turvallisuutta rikkoneiden osalta vastaanottodirektiivin 23 artiklan kansallisen liikkumavaran käyttöönottoon. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotto olisi perusteltua, koska sillä mahdollistettaisiin viranomaisille väline puuttua tilanteisiin, joissa vastaanottopalvelujen saaja ei noudata hänelle asetettuja velvollisuuksia. Tavoitteena on edistää vastaanottojärjestelmän toimivuutta ja turvallisuutta sekä ehkäistä vastaanotto- ja turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttöä. Liikkumavaran täytäntöönpanossa on huomioitu vastaanottodirektiivin asettamat reunaehdot, kuten oikeasuhtaisuus ja unionin oikeuden ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisen elintason varmistaminen. Maastapoistamispäätöksen saaneiden osalta muutos perustuu kansalliseen sääntelyyn eikä se liity direktiivin täytäntöönpanoon. Kyseiset maasta poistettavat henkilöt eivät kuuluisi enää vastaanottodirektiivin soveltamisalaan ja näin ollen myös vastaanottopalvelujen peruuttaminen olisi perusteltua.

Ehdotuksen mukaan vastaanottopalvelut peruutettaisiin Maahanmuuttoviraston päätöksellä myös hallinta-asetuksen 42 artiklassa tarkoitetun siirtopäätöksen saaneelta kansainvälisen suojelun hakijalta, jos Suomi ei ole se valtio, jossa hänen edellytetään hallinta-asetuksen 17

artiklan nojalla olevan. Ehdotettu säännös perustuu vastaanottodirektiivin 21 artiklaan ja hallinta-asetukseen, joka on suoraan sovellettavaa sääntelyä. Päätöksellä peruutettaisiin myös henkilön oikeus tehdä työtä Suomessa. Kansallista liikkumavaraa on käytetty siinä, miten direktiivissä tarkoitettu vastaanotto-olosuhteiden peruuttaminen ehdotetaan täytäntöönpantavaksi. Täytäntöönpanossa on huomioitu vastaanottodirektiivin ja perustuslain asettamat reunaehdot, kuten unionin oikeuden ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisen elintason varmistaminen siirtopäätöksen saaneelle hakijalle.

Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto voi sijoittaa kansainvälisen suojelun hakijoita tietylle maantieteelliselle alueelle, jos se olisi tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi. Hakijoiden olisi menettelyasetuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaisesti pysyttävä hänelle osoitetulla maantieteellisellä alueella. Hakijalla olisi oikeus poistua tietyltä maantieteelliseltä alueelta, jos se on välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi taikka viranomaisen tai muun kansainvälistä suojelua koskevan asian käsittelyn kannalta välttämättömän tahon tapaamiseksi tai tuomioistuinkäsittelyyn osallistumiseksi. Hakijan on etukäteen ilmoitettava vastaanottokeskukselle tällaisesta poistumisesta. Vastaanottokeskus voisi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi. Maantieteelliselle alueelle sijoittaminen olisi voimassa, kunnes sen ei enää katsota olevan tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi, mutta kuitenkin enintään 12 kuukautta sen alkamisesta. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiiviin. Kyse on direktiivin mahdollistaman kansallisen liikkumavaran käyttöönotosta. Liikkumavaran käyttöönoton tavoitteena on varmistaa toimivaltaisten viranomaisten mahdollisuus käsitellä hakemuksia tehokkaasti ja sijoittaa vastaanottomajoituksessa olevia henkilöitä tasaisesti Suomen sisällä.

Ehdotuksen mukaan kansainvälistä suojelua hakevan voitaisiin vaatia asuvan määrätyssä vastaanottokeskuksessa, jos se olisi tarpeen yleiseen järjestykseen liittyvien syiden taikka hakemuksen menettelyllisten syiden vuoksi. Jälkimmäisessä tapauksessa tarkoituksena olisi estää hakijaa pakenemasta ulkomaalaislain 121 a §:n tarkoittaman pakenemisen vaaran ollessa olemassa. Hakijan voitaisiin vaatia asuvan määrätyssä vastaanottokeskuksessa ja ilmoittautumaan siellä 1–4 kertaa päivässä tai olemaan läsnä tiettyinä aikoina. Päätöksen liikkumisvapauden rajoittamisesta tekisi Maahanmuuttovirasto, poliisi tai rajatarkastusviranomainen. Henkilöllä olisi rajoitustoimista huolimatta oikeus saada vastaanottopalvelut, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä osallistua välttämättömiin tapaamisiin viranomaisten ja tuomioistuimen kanssa. Liikkumisvapauden rajoittaminen olisi voimassa enintään 12 kuukautta. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin kansallisen liikkumavaran käyttöönottoon. Sillä on yhteys menettelyasetuksessa tarkoitettuun rajamenettelyyn ja seulonta-asetukseen. Rajamenettelyn osalta liikkumisvapauden rajoittaminen on suoraan sovellettavaa sääntelyä, mistä syystä vastaanottodirektiivin mukaiset rajoittamistoimet on tuotava osaksi kansallista lainsäädäntöä. Kansallista liikkumavaraa on käytetty siinä, miten liikkumisvapauden rajoittamista ehdotetaan sovellettavan, ja sen tavoitteena on mahdollistaa viranomaisille hakemusten mahdollisimman tehokas käsittely ja esimerkiksi turvata yleistä järjestystä vaarantavassa tilanteessa tai pakenemisen vaaran ollessa olemassa hakemuskäsittelyn eteneminen. Liikkumavaran käyttöönotto täysimääräisesti siten, että asumisvelvollisuuden lisäksi viranomaisilla on myös mahdollisuus ilmoittautumisvelvollisuuden käyttöön osana rajoitustoimia, osaltaan tehostaa niiden käyttöä.

5.1.13 Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä

5.1.13.1 Yleistä

Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmään ehdotettujen muutosten tavoitteena on edistää ilman huoltajaa olevien lasten yhdenvertaista kohtelua sekä tukea lapsen edun ja oikeuksien toteutumista kaikissa tilanteissa. Ehdotusten tarkoituksena on tukea Maahanmuuttoviraston ohjaus-, suunnittelu- ja valvontatehtävien hoitamista. Muutokset lisäävät edustajajärjestelmän läpinäkyvyyttä, tehostavat väärinkäytöksien valvontaa ja niihin puuttumista sekä edistävät ilman huoltajaa olevien lasten asioiden käsittelyä viranomaisissa.

5.1.13.2 Vastaanotto

Ehdotuksen mukaan ilman huoltajaa olevalle lapselle olisi määrättävä edustaja mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään 15 arkipäivän kuluttua kansainvälisen suojelun hakemuksen tekemisestä. Direktiivin mukainen määräajan täytäntöönpano on jäsenvaltioille velvoittavaa. Tilanteissa, joissa maahanmuuton määrä lisääntyisi voimakkaasti tai vallitsisi muu poikkeuksellinen tilanne, määräaikaa voitaisiin jatkaa 10 arkipäivällä. Sisäministeriö ilmoittaisi määräajan pidentämisestä Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle. Muutos perustuu vastaanottodirektiiviin. Kansallinen liikkumavara on käyttöönotettu määräajan pidentämisen osalta. Liikkumavaran käyttöönotto on perusteltua, koska sillä pyritään varautumaan esimerkiksi laajamittaisen maahantulon tilanteisiin.

Ilman huoltajaa olevalle lapselle nimettäisiin menettelyasetuksen 23 artiklan 2 a kohdassa tarkoitettu tilapäinen edustaja ennen varsinaisen edustajan määräämistä. Tilapäinen edustaja hoitaisi edustajalle kuuluvia tehtäviä, kunnes lapselle olisi määrätty varsinainen edustaja. Vastaanottokeskuksen johtaja nimittäisi tilapäiseksi edustajaksi vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän tai lapsen hoito- ja kasvatustehtävissä vastuussa olevan työntekijän. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiiviin, hallinta-asetukseen, menettelyasetukseen ja seulonta-asetukseen ja sen täytäntöönpano on jäsenvaltioille velvoittavaa. Tavoitteena on varmistaa, että ilman huoltajaa olevaa lasta edustetaan ja avustetaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemusprosessin alkuvaiheesta lähtien.

Ehdotuksen mukaan yksittäisellä edustajalla voisi olla samanaikaisesti edustettavanaan enintään 30 lasta. Poikkeuksellisissa tilanteissa edustettavien lasten määrä voitaisiin nostaa enintään 50 lapseen. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiiviin ja menettelyasetukseen. Kansallinen liikkumavara on käyttöönotettu edustettavien lasten enimmäismäärän lisäämisen osalta. Liikkumavaran käyttöönotto on perusteltua, koska sillä pyritään varautumaan esimerkiksi laajamittaisen maahantulon tilanteisiin.

Edustaja voitaisiin ehdotuksen mukaan vapauttaa tehtävästään, jos hän ei hoitaisi tehtäviään asianmukaisesti. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin ja menettelyasetukseen. Kyse on velvoittavasta EU-sääntelystä. Muutoksen tarkoituksena on täsmentää niitä syitä, joiden perusteella edustaja tulisi vapauttaa tehtävästään.

Ehdotuksen mukaan edustajan tehtävä ei lakkaisi jatkossa automaattisesti, jos lapselle määrättäisiin Suomessa huoltaja, vaan edustajan vapauttamista tehtävästään tulisi erikseen hakea. Edustajan tehtävä voisi siis jatkua huoltajan määräämisen jälkeenkin, jos se olisi lapsen edun mukaista. Ehdotuksessa on huomioitu eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen (EOAK/3126/2019) ja apulaisoikeuskanslerin (OKV/393/1/2019) antamat ratkaisut koskien edustajan tehtävän lakkaamista. Muutos perustuu kansalliseen sääntelyyn eikä se liity

direktiivin täytäntöönpanoon. Muutos selkeyttäisi huoltajan määräämisen vaikutusta edustajan tehtäviin.

Ehdotuksen mukaan edustajan tehtävä lakkaisi edustettavan täyttäessä 18 vuotta, mutta myös jos edustettavat todettaisiin muutoin täysi-ikäiseksi. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiiviin ja menettelyasetukseen. Muutos selkeyttäisi voimassa olevaa lakia.

5.1.13.3 Kotoutuminen

Ehdotuksen mukaan uusi edustaja olisi määrättävä kotoutumislain nojalla niissä tilanteissa, joissa lapselle ei ole määrätty edustajaa vastaanottolain 39 §:n nojalla, esimerkiksi silloin, kun lapsi on saapunut Suomeen pakolaiskiintiöissä. Lisäksi edustaja tulisi määrätä niissä tilanteissa, joissa vastaanottolain nojalla määrätty edustaja on tarpeen vaihtaa oleskeluluvan myöntämisen jälkeen tai sen jälkeen, kun tilapäistä suojelua saava lapsi on saanut kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan. Muutos perustuu kansalliseen sääntelyyn eikä se liity direktiivin täytäntöönpanoon. Muutoksella selvennettäisiin niitä tilanteita, joissa edustaja olisi määrättävä kotoutumislain nojalla.

Ehdotuksen mukaan Ahvenanmaan maakunnassa toimivaltainen viranomainen edustajan määräämistä koskevassa hakemuksessa sekä siihen koskevissa päätöksissä olisi kunnan sosiaaliviranomainen. Aiemmin Ahvenanmaan maakunnassa ei ole ollut kotoutumislaissa tarkoitettuja ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä lapsia, joille edustaja olisi tullut määrätä. Mainitun ryhmän yhdenvertaisuuden vuoksi on keskeistä säätää siitä, että heille määrätään kotoutumislain mukainen edustaja riippumatta siitä, asuvatko he Manner-Suomessa vai Ahvenanmaalla. Ehdotus perustuu kansalliseen sääntelyyn eikä se liity direktiivin täytäntöönpanoon.

Edustajan vapauttamista tehtävistään ja edustajan tehtävän lakkaamista muutettaisiin vastaavasti kuin vastaanottolaissa. Sääntelyyn lisättäisiin viittaus siitä, että Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta olisi Ahvenanmaan maakunnassa toimivaltainen viranomainen edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen tekemiseen. Muutos perustuu kansalliseen sääntelyyn eikä se liity direktiivin täytäntöönpanoon.

Esityksessä ehdotetaan, että Maahanmuuttoviraston olisi oma-aloitteisesti ja viipymättä ilmoitettava kotoutumislain mukaiselle edustajalle sellaisista edustettavaa lasta koskevista seikoista, joiden arvioidaan olevan merkityksellisiä edustajan tehtävien hoitamisessa. Sääntely vastaisi vastaanottolakiin tehtävää muutosta ja perustuu vastaanottodirektiiviin.

Kotoutumislaissa säädettäisiin edustajan salassapitovelvollisuudesta vastaavasti kuin vastaanottolaissa. Määritelmäasetuksen mukaan edustajaa sitoo työssään saamiensa tietojen osalta kansallisessa lainsäädännössä säädetty salassapitovelvollisuus. Kyse on velvoittavasta sääntelystä.

5.1.14 Terveydenhuoltolaki

Esityksessä esitetään muutettavan terveydenhuoltolakia siten, että hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän olisi sovittava Maahanmuuttoviraston kanssa vastaanottolain 26 §:n ja säilölain 13 §:n mukaisten terveyspalveluiden tuottamisesta henkilöille, joilla on mainittujen lakien perusteella oikeus terveyspalveluihin. Korvaus hyvinvointialueille ja HUS-yhtymälle palveluista määräytyisi Maahanmuuttoviraston kanssa tehtävän sopimuksen perusteella. Jos korvauksista ei olisi erikseen sovittu, korvaus määräytyisi palvelujen tuottamisesta aiheutuneiden kustannusten mukaan.

5.2 Pääasialliset vaikutukset

5.2.1 Paktin taloudelliset vaikutukset

5.2.1.1 Yleistä taloudellisista vaikutuksista

Paktin säädökset muodostavat laajan kokonaisuuden, joka kattaa ulkorajavalvonnan tehostamiseen tähtääviä toimia, nopeita ja tehokkaita turvapaikka- ja palauttamismenettelyjä, vahvoja takeita hakijoille sekä oikeudenmukaisen ja toimivan vastuunjako- ja yhteisvastuujärjestelmän, jossa yhtäkään jäsenvaltiota ei jätetä yksin paineen alle. Paktin säädöksistä aiheutuu muutostarpeita kansallisen lainsäädännön lisäksi tietojärjestelmiin sekä eri toimivaltaisten viranomaisten ja tuomioistuinten prosesseihin ja henkilöresursseihin. Laaja uudistus vaatii toimivaltaisilta viranomaisilta myös muun muassa keskeisen henkilöstönsä kouluttamista, ohjeiden päivittämistä, muutoksia eri sisäisiin prosesseihin sekä muutoksista tiedottamista mahdollisesti monilla eri kielillä. Uudet prosessit ja menettelyn vaiheet lisäävät myös muun muassa tulkkauksen käyttöä ja siitä aiheutuvia kustannuksia. Menettelyn kaikkia vaiheita on välttämätöntä tehostaa, samalla kun kehitetään laatua ja varmistetaan hakijoiden oikeusturva.

Paktin kansallista toimeenpanoa tuetaan EU:n sisäasioiden rahastoista (BMVI, AMIF) ohjelmakaudella 2021–2027. BMVI erityistoimirahoitusta on haettavissa yhteensä 29,12 miljoonaa euroa ja AMIF erityistoimirahoitusta 25,52 miljoonaa euroa. Erityistoimirahoitukseen vaaditaan 10 prosentin kansallinen vastinrahoitus.

Paktin toimeenpanosta aiheutuu kertaluonteisia kustannuksia, erityisesti tietojärjestelmien kehittämiseen liittyen. Pysyviä kustannuksia viranomaisille muodostuu pääasiassa tietojärjestelmien ylläpitokustannuksista, viranomaisille osoitetuista uusista tehtävistä liittyen muun muassa seulontaan, hakemuksen jättämiseen ja maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan. Lisäksi hakemuksen käsittelyajat ja valitusajat lyhenevät ja muun muassa tuomioistuimille asetetaan kokonaan uutena määräajat valitusten käsittelylle. EU-rahoitusta hyödynnetään täysimääräisesti muutosten toimeenpanossa. Henkilöstölisäykset pyritään kattamaan sekä EU-rahoituksella että virastojen kehysrahoituksen rajoissa ja toimintaa tehostamalla. Pysyvät taloudelliset vaikutukset tulevat tarkentumaan paktin voimaantulon jälkeen vuosina 2027 ja 2028, kun uudet prosessit ja menettelyt on otettu käyttöön.

Arvioiden mukaan paktin tehokkaalla toimeenpanolla olisi mahdollista saavuttaa säästöjä vastaanoton menoissa. Nopeilla menettelyillä ja määräajoilla sekä rajoittamalla vastaanottopalveluita tietyissä tilanteissa varmistetaan, että vastaanottojärjestelmässä vietetty aika on mahdollisimman lyhyt. Säästöt ovat laskennallisia ja perustuvat tämänhetkisiin arvioihin hakijoiden määrästä. Osa säästöistä sisältyy jo hallitusohjelmassa tehtyihin säästöpäätöksiin.

Muiden kuin tietojärjestelmien kehittämiseen liittyvien taloudellisten vaikutusten arvioinnissa merkitystä on myös kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden määrällä. Maahanmuuttoviraston kesäkuussa 2025 julkaiseman tulevaisuusarvion mukaan kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten määrän arvioidaan pysyvän maltillisena ollen vuosina 2027–2030 vuosittain 2 000–4 000. Vuosina 2025 ja 2026 ensimmäisiä kansainvälisen suojelun hakemuksia tullaan viraston arvion mukaan jättämään 1 500–2 500 vuosittain. Taloudellisia vaikutuksia on tässä esityksessä arvioitu vuosittaisella 2 000 uuden hakijan määrällä, joka kuvaa hyvin nykytilaa ja jo jonkin aikaa vallinnutta laskevaa trendiä hakijamäärissä.

Täytäntöönpanosta aiheutuvat kustannukset hoidetaan olemassa olevan kehyksen puitteissa. Mahdollisesta lisämäärärahan tarpeesta päätetään normaaliin tapaan osana talousarvio- ja JTS-päätöksentekoa.

Paktiin liittyvä kertaluonteinen määrärahatarve on arvioiden mukaan yhteensä 48,7 miljoonaa euroa vuosille 2025–2028 jakautuen seuraavasti:

Kokonaisuus	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Tietojärjestelmät	7 523 000 €	17 477 000 €	15 385 000 €	6 160 000 €
Kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevat menettelyt sekä vastuun määrittäminen	537 000 €	1 293 000 €	284 000 €	
Kaikki yhteensä	**8 060 000 €**	**18 770 000 €**	**15 669 000 €**	**6 160 000 €**

Taulukko 3: Paktiin liittyvä kertaluonteinen määrärahatarve 2025–2028

Paktiin liittyvä pysyvä määrärahatarve on arvioiden mukaan yhteensä 6,7 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 10,1 miljoonaa euroa vuodesta 2028 alkaen jakautuen seuraavasti:

Kokonaisuus	**2026**	**2028 (pysyvä)**
Tietojärjestelmät	350 000 €	1 427 000 €
Seulonta	667 000 €	1 334 000 €
Kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevat menettelyt sekä vastuun määrittäminen	1 805 000 €	2 094 000 €
Oikeusturva	3 953 000 €	5 240 000 €
Kaikki yhteensä	**6 774 000 €**	**10 095 000 €**

Taulukko 4: Paktiin liittyvä pysyvä määrärahatarve vuodesta 2026

Suomelle muodostuu pysyviä kustannuksia lisäksi yhteisvastuusta. Vuotuinen kustannus määräytyy sen perusteella, mitä EU:n yhteisvastuureserviin sisäisten siirtojen ja rahoitusosuuksien yhteismääräksi päätetään. Suomen osuus vuodelle 2026 muodostetusta ensimmäisestä yhteisvastuureservistä on 5 940 000 euroa rahoitusosuutena. Pysyvä määrärahan tarve on arviolta 8 496 000 euroa rahoitusosuutena. Vastaanoton kustannuksia käsitellään kappaleessa 5.2.2.

Paktin toimeenpanon arvioidaan tuovan laskennallisia säästöjä noin 9,8 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 17,6 miljoonaa euroa vuodesta 2027 alkaen. Alla olevassa taulukossa on eritelty paktin toimeenpanosta saavutettavia laskennallisia säästöjä:

Kokonaisuus	**2026**	**2027 (pysyvä)**
Nopeutetun menettelyn lyhentyminen	100 000 €	200 000 €
Hallinto-oikeuksille säädettävät määräajat	1 900 000 €	3 400 000 €
Vastaanoton rajaaminen myöhemmän hakemuksen tehneiltä (sisältyy jo hallitusohjelmaan)	3 500 000 €	6 200 000 €
Vastaanoton rajoittaminen ulkomaalaiselta, jolla ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle	4 300 000 €	7 800 000 €
Kaikki yhteensä	**9 800 000 €**	**17 600 000 €**

Taulukko 5: Arvioidut paktin toimeenpanon tuomat laskennalliset säästöt

5.2.1.2 Tietojärjestelmät

Paktin täytäntöönpano edellyttää huomattavia muutoksia tietojärjestelmiin, joista aiheutuu merkittäviä kustannuksia. Tietojärjestelmäkustannusten kattamiseksi hyödynnetään täysimääräisesti EU-rahoitusta.

Maahanmuuttoviraston tietojärjestelmämuutosten toteuttaminen vaati merkittäviä resursseja ja muutosten kertaluonteisiksi kustannuksiksi arvioidaan yhteensä 39,9 miljoonaa euroa vuosille 2025–2028. Tietojärjestelmien ylläpitokustannusten arvioidaan olevan 4,4 miljoonaa euroa. Tietojärjestelmiin sisältyy myös vastaanottokeskuksille kehitteillä oleva erillinen sidosryhmäsovellus.

Eurodac-järjestelmään liittyvän kehittämistyön määrä on huomattava ja työ on haastavaa aikataulusta ja viranomaisten välisistä riippuvuuksista johtuen. Eurodac-järjestelmän uudistamisesta aiheutuvien kustannusten arvioidaan olevan yhteensä noin 15,6 miljoonaa euroa vuosina 2025–2028. Tästä 13,9 miljoonaa euroa aiheutuu Maahanmuuttovirastolle ja 1,4 miljoonaa euroa poliisille. Rajavartiolaitos ja mahdollisesti Tulli käyttäisivät alustavan arvion mukaan tehtäviensä hoitamiseen poliisin ja Maahanmuuttoviraston järjestelmiä, joten niille ei ennakoida aiheutuvan Eurodac-järjestelmän käyttöönotosta kustannuksia. Valmisteluvaiheessa Rajavartiolaitoksen kertaluonteisiksi arvioidut kulut ovat Eurodac-rekisteröintiin liittyviä hankintoja noin 50 000 eurolla. Alustavan arvion mukaan yhteentoimivuudella viisumitietojärjestelmän kanssa ei ole taloudellisia vaikutuksia, vaan ulkoministeriö toteuttaa tarvittavat tietojärjestelmämuutokset osana yhteentoimivuuskehystä toteutettavaa kyselytoiminnallisuutta.

Myös UMA-järjestelmää kehitetään, jotta järjestelmä tukee menettelyjen sujuvoittamista. Kehitystyötä vaativat uudet vaiheet ja menettelyt kuten seulonta, nopeutetun menettelyn uudet perusteet, uudet määräajat ja turvalliset maat.

Seulonnan osalta Maahanmuuttoviraston UMA-järjestelmään liittyvän tietojärjestelmäkehityksen kustannusarvio on noin 2 miljoonaa euroa. Poliisin tietojärjestelmäkustannukset ovat arviolta noin 3,4 miljoonaa euroa.

Tietojärjestelmämuutosten suunnittelun ja valmistelun edetessä on käynyt selväksi, että vain pieni osa muutoksista saadaan toteutettua kesään 2026 mennessä. Kriittiset muutokset, kuten

Eurodacin vaatimat muutokset saadaan toteutettua, mutta toteuttamistapa tarkoittaa kesällä 2026 ja sen jälkeen muutamia kuukausia sitä, että manuaalisen työn määrä lisääntyy nykyiseen verrattuna. Tämän voidaan arvioida vaikuttavan myös erityisesti Maahanmuuttoviraston tuottavuuteen hetkellisesti. Myös muussa tietojärjestelmäkehityksessä joudutaan priorisoimaan voimakkaasti ja pystytään toteuttamaan vain murto-osa suunnitelluista, hakemusten käsittelyä tehostavista muutoksista. Myös tällä tulee olemaan vaikutusta tuottavuuteen.

Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuu rikos- ja sakkorekisterijärjestelmien muutoksista 95 000 euron kustannukset.

Alustavan arvion mukaan henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden valvonta lisäisi tietosuojavaltuutetun työmäärää yhden henkilötyövuoden (noin 90 000 euroa) verran.

Viranomaisten kertaluonteinen määrärahatarve liittyen tietojärjestelmiin on arvioiden mukaan yhteensä 46,5 miljoonaa euroa vuosille 2025–2028 ja pysyvä tarve on 4,6 miljoonaa euroa jakautuen alla olevasti:

Tietojärjestelmät	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**Pysyvä**
Maahanmuuttovirasto	4 603 000 €	13 982 000 €	15 385 000 €	5 910 000 €	4 453 000 €
Oikeushallinnon erityisviranomaiset virasto					90 000 €
Oikeuspalveluvirasto	1 420 000 €				
Oikeusrekisterikeskus		95 000 €			
Poliisihallitus	1 350 000 €	3 400 000 €			100 000 €
Rajavartiolaitos	50 000 €				
Suojelupoliisi				250 000 €	
Tuomioistuimet	100 000 €				
Kaikki yhteensä	**7 523 000 €**	**17 477 000 €**	**15 385 000 €**	**6 160 000 €**	**4 643 000 €**

Taulukko 6: Viranomaisten kertaluonteinen ja pysyvä määrärahatarve liittyen tietojärjestelmiin vuosille 2025–2028

5.2.1.3 Seulonta

Alustavan arvion mukaan Rajavartiolaitoksen toimesta tehtäisiin vuosittain noin 500 seulontaa, mikä tarkoittaisi noin 4 henkilötyövuoden työpanosta. Seulonnasta aiheutuva henkilöstökustannus on vuodessa arviolta 308 000 euroa. Seulonnan kustannuksiin vaikuttaa seulottavien määrä, minkä vuoksi esimerkiksi laajamittaisen maahantulon tilanteessa kustannukset kasvaisivat.

Poliisille syntyisi seulonnasta arviolta 6 henkilötyövuoden resurssilisäys. Seulonnasta aiheutuva henkilöstökustannus on arviolta vuodessa 480 000 euroa. Tämän ohella YJT-lausunnon antaminen teetättää lisätyötä KRP:n Sirene-toimistossa.

Tullin alustavien arvioiden mukaan ehdotetuilla muutoksilla ei olisi merkittäviä henkilötyövuosivaikutuksia. Seulontamenettelyn edellyttämien laitekustannusten tai tietojärjestelmäintegraatioiden kustannuksista ei ole vielä voitu esittää täysmääräistä arviota. Tullille syntyisi AFIS-laitteistojen hankinnasta noin 5 000 euron kustannukset.

Seulontaviranomaisen tehtävästä arvioidaan aiheutuvan suojelupoliisille yhteensä 7 henkilötyövuoden pysyvä lisäresurssitarve. Lisäresurssitarpeesta viisi henkilötyövuotta kohdistuu ICT-henkilöstöön ja seulontatehtävän toteuttamiseksi välttämättömään ICT-kehittämiseen, joka sisältää tarpeellisen suorituskyvyn luomisen ja kehittämisen sekä jatkuvan ylläpidon. Resurssitarpeesta kaksi henkilötyövuotta kohdistuu hallinnollisten prosessien hoitamiseen, mikä sisältäisi muun muassa tiedon analysoinnin, esittelymenettelyn, tiedon luovuttamisen sekä muutoksenhakuprosessit. Suojelupoliisin muille viranomaisille luovuttamat tiedot ovat lähtökohtaisesta korkeasti turvaluokiteltuja (TL II), jolloin tiedon salassapidon turvaaminen ja tiedon käsittely prosessin eri vaiheissa edellyttää riittävää resursointia. Edellä kuvatulla tavalla Suojelupoliisille aiheutuu seulontaviranomaistehtävän hoitamisesta yhteensä 546 000 euron pysyvä lisäresurssitarve.

Valmistelun aikana on arvioitu, että valtaosa seulontamenettelyn piiriin kuuluvista henkilöistä hakisi kansainvälistä suojelua. Seulontaviranomaisten vastuu alustavan terveystarkastuksen kustannuksista koskisi niitä seulottavia henkilöitä, jotka eivät ole hakeneet kansainvälistä suojelua. Ehdotetun 16 g §:n 2 momentin mukaisesti tästä sovittaisiin seulontaviranomaisten ja Maahanmuuttoviraston välillä. Arviot niistä seulottavista henkilöistä, jotka eivät hakisi kansainvälistä suojelua, ovat vaihtelevia. Poliisihallituksen alustavan arvion mukaan tämä määrä vaihtelisi vuodessa 60–130 hengen välillä, Rajavartiolaitoksen osalta suhteutettuna vähemmän. Kustannusvastuu voisi olla noin 3600–7920 euroa vuodessa, eli noin 60 € tarkastusta kohden, minkä lisäksi kustannuksia syntyisi hallinnosta sekä mahdollisista matkakustannuksista. Alustava terveystarkastus suoritettaisiin lähtökohtaisesti virka-ajan puitteissa, mutta mikäli tulisi tarve järjestää alustava terveystarkastus virka-ajan ulkopuolella, tämä lisäisi kustannuksia. Tarkastuksen suorittamisen tapa (etä- vai läsnä) ja seulottavien henkilöiden määrä vaikuttaa oleellisesti siihen, mitkä terveystarkastuksen kustannukset lopulta ovat. Alustavan terveystarkastuksen organisoiminen muille kuin kansainvälistä suojelua hakeville tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti on haastavaa ja edellyttää Maahanmuuttovirastolta resursseja.

Viranomaisten pysyvä määrärahatarve liittyen seulontaan on arvioiden mukaan 0,7 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 1,3 miljoonaa euroa vuodesta 2027 alkaen jakautuen seuraavasti:

Seulonta	**2026**	**2027 (pysyvä)**
Poliisihallitus	240 000 €	480 000 €
Rajavartiolaitos	154 000 €	308 000 €
Suojelupoliisi	273 000 €	546 000 €
Kaikki yhteensä	**667 000 €**	**1 334 000 €**

Taulukko 7: Viranomaisten pysyvä määrärahatarve liittyen seulontaan vuodesta 2026

Kustannuksiin haetaan rahoitusta EU:n rahastoista niin paljon kuin mahdollista.

5.2.1.4 Kansainvälisen suojelun myöntäminen ja poistaminen sekä vastuuvaltion määrittäminen

Paktin täytäntöönpano vaikuttaa kansainvälisen suojelun myöntämisestä ja poistamisesta sekä vastuuvaltion määrittämisestä vastaaviin toimivaltaisiin viranomaisiin. Erityisesti menettelyasetuksessa ja hallinta-asetuksessa säädetyt tiukemmat määräajat eri menettelyille, menettelyn tiettyjen vaiheiden korostaminen ja muuttuminen sekä eri vaiheisiin ja hakijoihin liittyvät tiukemmat kuulemisvelvoitteet aiheuttavat arvioiden mukaan henkilöstökustannuksia, koulutuskustannuksia sekä laitteisiin ja toimitiloihin liittyvä kustannuksia edellä kuvattujen tietojärjestelmäkustannusten lisäksi. Muun muassa tutkimatta jättämis- ja nopeutettujen menettelyjen lyhenevien käsittelyaikojen on arvioitu vaativan Maahanmuuttovirastolle 12 henkilötyövuoden eli noin 750 000 euron pysyvän lisäyksen. Myös vastuunmäärittämis- ja takaisinottomenettelyjen uudet velvoitteet sekä lyhenevät käsittelyajat vaatisivat arviolta kuuden henkilötyövuoden eli 420 000 euron pysyvän lisäyksen Maahanmuuttovirastolle ja kahden henkilötyövuoden eli 180 000 euron pysyvän lisäyksen poliisille. Toisaalta lakisääteisten käsittelyaikojen tiukentumisen voidaan kuitenkin arvioida tuovan myös säästöjä vastaanottokuluihin. Esimerkiksi nopeutetun menettelyn käsittelyajan lyhentyminen viidestä kuukaudesta kolmeen kuukauteen olisi vuoden 2024 nopeutetun menettelyn päätösmäärillä (112 kpl) ja keskimääräisellä vastaanottokululla/hakija/vuorokausi (34 euroa) voinut tuoda laskennallisesti säästöjä noin 230 000 euroa. Kansainvälisen suojelun poistamiseen liittyy menettelyasetuksessa tiukempi kuulemisvelvoite kuin voimassa olevaan menettelydirektiiviin perustuvaan kansalliseen lainsäädäntöön. Hakijalle on annettava mahdollisuus henkilökohtaiseen puhutteluun, jos suojeluaseman poistamista harkitaan. Mahdollisesti lisääntyvien kuulemisten on arvioitu aiheuttavan Maahanmuuttovirastolle vähintään kolmen henkilötyövuoden eli 210 000 euron pysyvän lisäyksen. Suurimmat kustannusvaikutukset muutoksista on arvioitu kohdistuvan Maahanmuuttovirastoon.

Samalla, kun ainakin asetusten soveltamisen alkuvuosina kustannusten arvioidaan nousevan, mahdollistaa uusi sääntely myös menettelyjen tehostamisen ja uudelleen järjestelyn. Menettelyjen tehostumisella voidaan pitkällä aikavälillä arvioida olevan myös kustannussäästöjä tuovia vaikutuksia. Näitä on vaikea arvioida tarkasti. Esimerkiksi Maahanmuuttovirastolle uudeksi tehtäväksi ehdotetun hakemusten jättämisen hoitamisen on arvioitu vaativan kolmen henkilötyövuoden eli noin 210 000 euron lisäpanoksen. Jättämisen yhteydessä kerätään sellaista ennakkotietoa, josta on hyötyä hakemuksen tutkinnan myöhemmissä vaiheissa, erityisesti hakijan puhutteluun valmistautumisessa ja sen voidaan arvioida oikein hoidettuna lyhentävän puhutteluja 1–2 tuntia ja tehostavan kokonaisprosessia

merkittävästi. Osa kustannuksista pystytäänkin kattamaan tuottavuutta ja tehokkuutta parantamalla.

Viranomaisten pysyvä määrärahatarve liittyen menettelyihin ja vastuun määrittämiseen on arvioiden mukaan yhteensä 3,1 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 2,1 miljoonaa euroa vuodesta 2028 alkaen jakautuen seuraavasti:

Kansainvälisen suojelun myöntämistä ja poistamista koskevat menettelyt sekä vastuun määrittäminen	**2026**	**2028**
Maahanmuuttovirasto	2 917 000 €	1 914 000 €
Poliisihallitus	180 000 €	180 000 €
Kaikki yhteensä	**3 097 000 €**	**2 094 000 €**

Taulukko 8: Viranomaisten pysyvä määrärahatarve liittyen menettelyihin ja vastuun määrittämiseen vuodesta 2026

Kustannuksiin haetaan rahoitusta EU:n rahastoista niin paljon kuin mahdollista. Osa tarvittavista henkilöstöresursseista on jo kohdistettu tiettyyn EU-rahoitettavaan hankkeeseen.

5.2.1.5 Oikeussuoja

Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta

Julkisessa oikeusavussa päättyneitä asioita oli vuonna 2024 noin 1 400, joihin keskimäärin käytetty aika oli vuonna 2024 noin kahdeksan tuntia. Vuonna 2024 yksityisille avustajille on tehty noin 500 maksatuspäätöstä, joiden keskimääräinen hinta on ollut noin 1 750 euroa. Vuosina 2022–2023 keskimääräinen hinta on ollut enemmän.

Prosessien tehostumisen ja erityisesti muutoksenhaun nopeutumisen on arvioitu vaikuttavan kustannusten nousuun. Arvion mukaan julkisia oikeusavustajia tulisi lisätä siten, että päivystäjiä olisi samanaikaisesti vähintään viisi. Muutoksenhaussa hakijalla on myös oikeus valita itselleen yksityinen oikeusavustaja, jonka käyttäminen on yleensä kalliimpaa kuin julkisen oikeusavustajan. Tarkkoja arvioita siitä, kuinka moni hakija hakeutuisi yksityiselle oikeusavustajalle, ei ole mahdollista tehdä. Päivystyksestä aiheutuvat julkisten oikeusavustajien lisäresurssitarve, varallaolo ja toimenpidekorvaukset ovat 1,9 miljoonaa euroa/vuosi. Näihinkin kustannuksiin on ainakin osittain mahdollista hyödyntää rahoitusta EU:n rahastoista.

Hakijalla olisi mahdollisuus saada myös menettelyasetuksessa ja hallinta-asetuksessa tarkoitettua maksutonta oikeudellista neuvontaa. Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto antaisi hakijoille maksutonta oikeudellista neuvontaa, jossa hakijalle annetaan tietoa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn kulusta, vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen soveltamisesta sekä hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista menettelyissä. Maksuton oikeudellinen neuvonta tuo uuden elementin menettelyyn ja lisää hakijan oikeusturvaa, koska hänelle selvitetään menettelyn eri vaiheet heti menettelyn alussa paljon yksityiskohtaisemmin kuin nykyisin. Maahanmuuttoviraston olettamiin perustuvien laskelmien mukaan oikeudellinen neuvonta edellyttäisi viiden

henkilötyövuoden pysyvää lisäresurssia eli noin 350 000 euroa/vuosi. Kustannuksiin haetaan rahoitusta EU:n rahastoista niin paljon kuin mahdollista.

Tuomioistuimet

Hallinto-oikeuksille säädettävien käsittelyaikojen on arvioitu lisäävän merkittävästi kustannuksia hallinto-oikeuksissa. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole kansainvälistä suojelua koskien säädetty hallinto-oikeuksille käsittelyaikoja, lukuun ottamatta täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen ratkaisemista. Nyt hallinto-oikeuksille ehdotetaan menettelyasetuksessa edellytetyn mukaan säädettävän käsittelyajat kaikkiin eri kansainvälistä suojelua koskeviin asiaryhmiin. Vastuuvaltion määrittämistä koskien käsittelyaika tulee suoraan hallinta-asetuksesta. Ehdotetuilla kolmen ja kuuden kuukauden määräajoilla on arvioitu, että pysyvä lisäresurssin tarve hallinto-oikeuksissa olisi vuodesta 2027 alkaen 33 henkilötyövuotta eli noin 2,9 miljoonaa euroa ja 19,5 henkilötyövuotta eli 1,7 miljoonaa euroa vuodelle 2026. Näiden käsittelyaikojen lisäksi hallinto-oikeuden on ehdotetun mukaan käsiteltävä valitus kuudessa viikossa, jos hakemus on tutkittu rajamenettelyssä. Rajamenettelyä on sovellettu syyskuusta 2024 alkaen ja ensimmäisen vuoden aikana noin 50 tapauksessa.

Ehdotuksella ei muuteta sitä, että kansainvälistä suojelua koskevat valitukset jakaantuvat neljään hallinto-oikeuteen, kuten ulkomaalaislaissa säädetään. Ehdotetut käsittelyajat tulevat vaikuttamaan eri hallinto-oikeuksiin eri tavalla, koska keskimääräiset käsittelyajat ovat vaihdelleet hallinto-oikeuksien välillä. Hallinto-oikeuksissa on jo nyt kaksi eri asiaryhmää kansainvälistä suojelua koskeville asioille: kansainvälinen suojelu, joka kattaa suurimmaksi osaksi ehdotettuun kuuden kuukauden käsittelyaikaan sidotut menettelyt sekä kansainvälinen suojelu/nopeutettu menettely, joka kattaa suurimmaksi osaksi ehdotetun kolmen kuukauden menettelyt. Ehdotuksen mukaan hallinto-oikeus voisi myös pidentää valituksen käsittelyä kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen, jos valittajan ei olisi annettu jäädä Suomen alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta. Vain noin 10 prosentissa tapauksista kielletään täytäntöönpano nopeutetuissa käsittelyissä, joita se koskee.

	2020	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Helsingin hallinto-oikeus	**6,6**	**9,1**	**7,9**	**6,7**	**5,1**	**5,6**
Kansainvälinen suojelu	9,7	12,0	12,5	11,0	9,0	7,8
Kansainvälinen suojelu / nopeutettu käsittely	3,9	6,1	5,6	4,3	3,6	3,8
Itä-Suomen hallinto-oikeus	**9,2**	**9,4**	**6,0**	**5,1**	**5,5**	**5,9**
Kansainvälinen suojelu	11,4	11,2	7,2	5,8	5,6	6,1
Kansainvälinen suojelu / nopeutettu käsittely	4,3	5,3	3,3	1,8	5,2	4,5
Pohjois-Suomen hallinto-oikeus	**7,8**	**12,1**	**13,3**	**16,3**	**8,1**	**9,1**
Kansainvälinen suojelu	10,1	15,6	17,0	18,2	8,9	9,3
Kansainvälinen suojelu / nopeutettu käsittely	4,1	4,9	8,6	9,6	5,2	5,5

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Turun hallinto-oikeus	**9,4**	**16,1**	**19,5**	**13,1**	**12,4**	**7,9**
Kansainvälinen suojelu	13,3	17,6	22,9	16,1	16,3	10,1
Kansainvälinen suojelu / nopeutettu käsittely	4,0	9,5	12,4	10,2	8,0	6,2
Kaikki yhteensä	**7,9**	**10,9**	**11,4**	**9,4**	**7,9**	**6,5**
Kansainvälinen suojelu	10,9	13,7	15,9	12,4	10,6	7,9
Kansainvälinen suojelu / nopeutettu käsittely	4,0	6,1	6,9	6,3	5,1	4,6

Taulukko 9: hallinto-oikeusien keskimääräiset käsittelyajat kuukausina vuosina 2020–2025

Vaikka laissa säädettävien käsittelyaikojen arvioidaan edellyttävän hallinto-oikeuksissa pysyvää lisäresursointia, voidaan kokonaiskäsittelyn tehostumisen ja käsittelyaikojen lyhentymisen kuitenkin arvioida tuovan säästöjä vastaanottokuluihin. Esimerkiksi vuoden 2024 normaalimenettelyssä tehtyjen päätösten määrällä (805 kpl), keskimääräisellä vastaanottokululla/hakija/vuorokausi (34 euroa), hallinto-oikeuksien keskimääräisellä käsittelyajalla (10,6 kk) ja olettamalla, että 90 prosenttia hakijoista valittaa kielteisestä päätöksestä, säästö olisi ollut noin 3,4 miljoonaa euroa, jos käsittelyaika olisi ehdotettu kuusi kuukautta. Normaalimenettely on säästöjen osalta merkityksellisempi, koska tässä menettelyssä hakijalla on oikeus jäädä Suomeen hallinto-oikeuden käsittelyn ajaksi.

Taloudellisia vaikutuksia on arvioitu olevan myös sillä, jos hallinto-oikeus ei pysy laissa säädetyissä määräajoissa. Valittajalla on oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain (362/2009) mukaan oikeus saada 1 500 euron hyvitys/vuosi kultakin vuodelta, jona oikeudenkäynti on tuomioistuimen tai viranomaisen vastuulla olevasta syystä viivästynyt. Hyvitys annetaan tuomioistuimen päätöksellä. Hyvitysten määräämiseen vaikuttanee kuitenkin se, että ehdotetun mukaan hallinto-oikeuden on *pyrittävä* säädettyihin käsittelyaikoihin.

Perusoikeuksien riippumaton seurantamekanismi

Seulonta-asetuksen mukaan jäsenvaltioiden on tarjottava perusoikeuksien riippumattomalle seurantamekanismille riittävät taloudelliset resurssit. Arvioiden mukaan seulonnassa voisi vuosittain olla noin 2 000 henkilöä. Rajamenettelyn riittävä kapasiteetti Suomen osalta on 170 hakijaa yhtäaikaisesti, mikä voisi merkitä enintään joitain satoja hakijoita vuodessa. Todennäköisempää on, että rajamenettelyssä tutkittavien hakijoiden määrä pysyy samana kuin nyt ja on alle 100 hakijaa vuodessa. Menettelyihin osallistuvien henkilöiden määrä vaikuttaa myös valvonnan toteutukseen ja henkilöstötarpeeseen.

Seurantatehtävä tuo yhdenvertaisuusvaltuutetulle pysyviä resurssitarpeita ennen muuta henkilöstöresurssien myötä. Tehtävä olisi yhdenvertaisuusvaltuutetulle uusi. Tehtävän on arvioitu edellyttävän käynnistämisvaiheessa vuoden 2026 alusta lähtien yhden henkilötyövuoden resursointia. Tehtävän luonne edellyttää riittävää henkilöstöä, joka voi toteuttaa tiedonkeruuta, analyysia, tarkastuksia, rakenteellista edistämistyötä, kansallisen tilanteen peilaamista kansainvälisiin velvoitteisiin ja oikeuskäytäntöön ja tiivistä yhteydenpitoa eri perusoikeustoimijoiden ja toimeenpanevien viranomaisten kanssa. Tarkastusten suorittaminen vaatii resursseja muun muassa koska tarkastukset edellyttävät pääsääntöisesti

matkustamista eri puolille Suomea. Koska seurantamekanismin tulee seurata useita eri menettelyitä, on myös henkilöstöä oltava riittävästi, jotta seurantaa on mahdollista toteuttaa laadukkaasti jokaiseen seurattavaan menettelyyn. Lisäksi menettelyiden luonne, etenkin niiden nopeus, vaikuttaa resurssitarpeisiin, sillä ollakseen vaikuttavaa ja tehokasta seurannan on oltava oikea-aikaista. Perusoikeusseurantamekanismin toiminnan käynnistyttyä voidaan arvioida pysyväiskustannuksia ja niiden tarvetta paremmin. Perusoikeuksien seurantamekanismille on mahdollista hakea ja saada myös rahoitusta EU-rahastoista. EU:n perusoikeusvirasto (FRA) on ohjeistuksessaan korostanut EU-rahoituksen hyödyntämistä.

Perusoikeuksien kunnioittamista koskevien perusteltujen väitteiden käsittely hallintokanteluina seulontaviranomaisissa ja rajamenettelystä vastuussa olevassa Maahanmuuttovirastossa tarkoittaisi arviolta yhteensä 2,5 henkilötyövuoden työpanosta, josta Rajavartiolaitoksessa 0,5, poliisissa 1, Tullissa 0,5 ja Maahanmuuttovirastossa 0,5 henkilötyövuotta. Seulontaviranomaisten resurssitarvetta arvioitaessa on verrattu seulontamenettelyjen arvioitua määrää rajatarkastusten ja niistä tehtyjen kanteluiden vuotuiseen määrään. Kustannukset rahoitetaan olemassa olevan kehysrahoituksen puitteissa.

Viranomaisten pysyvä määrärahatarve liittyen oikeusturvaan on arvioiden mukaan yhteensä 4 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja pysyvä tarve 5,2 miljoonaa euroa jakautuen alla olevasti:

Oikeusturva	**2026**	**2027**
Maahanmuuttovirasto	263 000 €	350 000 €
Oikeuspalveluvirasto	1 900 000 €	1 900 000 €
Tuomioistuimet	1 700 000 €	2 900 000 €
Yhdenvertaisuusvaltuutettu	90 000 €	90 000 €
Kaikki yhteensä	**3 953 000 €**	**5 240 000 €**

Taulukko 10: Viranomaisten pysyvä määrärahatarve liittyen oikeusturvaan vuodesta 2026

Hallinto-oikeuden käsittelyaikojen lyhenemisellä saavutetaan säästöjä vastaanottokustannuksiin. Ehdotetuilla määräajoilla laskennallinen säästö olisi vuoden 2024 toteutuneilla käsittelyaikojen keskiarvioilla ollut 3,4 milj. euroa.

5.2.1.6 Yhteisvastuu

Hallinta-asetuksella otetaan käyttöön pysyvä ja oikeudellisesti sitova yhteisvastuumekanismi, jonka avulla tuetaan muuttoliikepaineen alaisena olevia jäsenvaltioita. Kaikkien jäsenvaltioiden on osallistuttava yhteisvastuuseen, mutta ne voivat asetuksen 56 artiklan mukaan valita, toteuttavatko yhteisvastuutoimenpiteensä sisäisinä siirtoina, rahoituksen muodossa, vaihtoehtoisina toimenpiteinä (joilla tarkoitetaan esimerkiksi materiaali- ja asiantuntijatukea) tai edellä mainittujen yhdistelmänä. Kriisiasetuksen mukaiset yhteisvastuutoimet ovat samoja kuin hallinta-asetuksessa.

Komissio antaa vuosittain ehdotuksen neuvoston täytäntöönpanosäädökseksi vuotuisen yhteisvastuureservin muodostamisesta. Ehdotuksessa määritetään unionin tason vuotuiseen

yhteisvastuureserviin vaadittavien sisäisten siirtojen ja rahoitusosuuksien vuotuiset kokonaismäärät, joiden on oltava vähintään: a) 30 000 sisäisten siirtojen osalta; b) 600 miljoonaa euroa rahoitusosuuksien osalta. Jäsenvaltioiden on annettava sitoumuksensa yhteisvastuureserviin EU:n korkean tason yhteisvastuufoorumissa, minkä jälkeen reservi hyväksytään neuvoston täytäntöönpanosäädöksellä. Vuotuisen reservin muodostamisen lisäksi voi olla tarve antaa täydentäviä sitoumuksia.

Sitoumusmenettely saa aikaan taloudellisen velvoitteen, johon jäsenvaltion on varauduttava kansallisessa talousarviossaan. Yhteisvastuusitoumusten antaminen sovitettaisiin jatkossa yhteen talousarviomenettelyn kanssa. Valtioneuvoston yhteisvastuuta koskevat päätökset huomioitaisiin talousarviomenettelyssä ja tarvittaessa haettaisiin rahoitusta lisätalousarviomenettelyssä. Julkisen talouden suunnitelmaan arvioitaisiin mahdollisuuksien mukaan rahoitustarpeet pidemmällä aikavälillä.

Kullekin jäsenvaltiolle kuuluva osuus esitettävistä yhteisvastuutarjouksista lasketaan väkilukuun ja bruttokansantuotteeseen perustuvan kaavan perusteella, Eurostatin tuoreimpien tietojen mukaan. Vuoden 2026 yhteisvastuureservistä Suomen osuus on 1,4160 prosenttia, mikä vastaa 5 940 000 euroa rahoitusosuutena. Pysyvä vaikutus on arviolta 8 496 000 euroa vuodessa alkaen vuonna 2027. Tietyn vuoden reserviä koskevat rahoitusosuudet tulevat maksuun aina kyseistä vuotta seuraavan vuoden alussa eli vuodelle 2026 muodostetun reservin osalta rahoitus erääntyy maksuun vuoden 2027 alussa.

Kansainvälistä suojelua hakevien sisäisistä siirroista aiheutuisi vastaavia kustannuksia kuin turvapaikanhakijoista. Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahaston perustamisesta 7 päivänä heinäkuuta 2021 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/1147 mukaan jäsenvaltio, johon henkilö siirretään sisäisesti, on oikeutettu saamaan rahastosta 10 000 euroa henkilöä kohden. Määrää korotetaan 12 000 euroon, jos kyseessä on ilman huoltajaa oleva alaikäinen. Siirtojen kustannukset kattava jäsenvaltio saa 500 euron korvauksen siirrettyä henkilöä kohden.

5.2.2 Vastaanoton taloudelliset vaikutukset

5.2.2.1 Yleistä vastaanoton taloudellisista vaikutuksista

Vastaanottoa koskevien lakimuutosten täytäntöönpanosta aiheutuvat kustannukset hoidetaan olemassa olevan kehyksen puitteissa. Mahdollisesta lisämäärärahan tarpeesta päätetään normaaliin tapaan osana talousarvio- ja JTS-päätöksentekoa. Haettavissa oleva EU-rahoitus hyödynnetään täysimääräisesti.

5.2.2.2 Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

Vastaanottopalveluiden saajan ja palvelun keston rajaamisen arvioidaan tuovan yhteensä noin 34 miljoonan euron vuotuiset laskennalliset säästöt vastaanoton menoihin. Näistä säästöistä noin 14 miljoonaa euroa aiheutuu paktin toimeenpanosta johtuvista muutoksista.

Arviot kustannussäästöistä ovat riippuvaisia kansainvälisen suojelun ja tilapäisen suojelun hakijamäärän kehityksestä sekä viranomaiskäytäntöjen muotoutumisesta ja sujuvuudesta ehdotettujen muutosten soveltamisessa.

Ehdotuksessa rajattaisiin myöhemmän hakemuksen tehneiden oikeutta vastaanottopalveluihin. Myöhemmän hakemuksen tehneelle ei annettaisi vastaanottopalveluja, jos hakijan oikeudesta jäädä Suomen alueelle ulkomaalaislain 102 §:n perusteella poiketaan. Ensimmäisen

myöhemmän kansainvälisen suojelun hakemuksen tehneet saisivat jatkossa vastaanottopalveluja, jos hakemusta ei katsottaisi jätetyksi välittömän maastapoistamisen estämiseksi tai viivyttämiseksi ja jos hakemus sisältäisi menettelyasetuksen tarkoittamia uusia seikkoja, joiden tutkintaa olisi jatkettava. Toisen tai sen jälkeisen myöhemmän hakemuksen tehneelle ei syntyisi uutta oikeutta vastaanottopalveluihin, jos aikaisemmin tehty myöhempi hakemus on hylätty tukittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana. Maahanmuuttoviraston olettamien perusteella hakemusmäärä, johon rajausta sovellettaisiin, olisi lähivuosina 500. Tämä tarkoittaisi noin 6,2 miljoonan euron vuosittaista säästöä vastaanoton menoissa. Kustannussäästö syntyisi siitä, että jatkossa kyseinen ryhmä ei olisi oikeutettu saamaan vastaanottopalveluja myöhemmän hakemuksen tehtyään.

Vastaanottopalveluiden kestoa ehdotetaan rajattavaksi 60 päivään niiltä kolmannen maan kansalaisilta, joilla ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Myöhemmän kansainvälisen suojelun hakemuksen tehneen kohdalla vastaanottopalvelut lakkaisivat kuitenkin viimeistään 14 päivän kuluttua siitä, kun henkilöllä ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Maahanmuuttoviraston olettamien perusteella kestoa koskeva rajaus voisi tulla sovellettavaksi lähivuosina arviolta 480 kielteisen ja maastapoistamisen sisältävän päätöksen saaneen kohdalla ja arviolta 150 myöhemmän hakemuksen tehneen ja kielteisen ja maastapoistamista koskevan päätöksen saaneen kohdalla. Tämä tarkoittaisi noin 7,8 miljoonan euron vuosittaista säästöä vastaanoton menoissa.

On todennäköistä, että osa ulkomaalaisista jää maahan ainakin hetkellisesti vastaanottopalvelujen lakkaamisen jälkeen. Jos laittomasti maahan jääneet hakeutuvat kuntien, hyvinvointialueiden ja Kansaneläkelaitoksen palveluiden ja etuuksien piiriin, heille myönnettävistä palveluista ja etuuksista ja näiden käsittelyyn liittyvästä hallinnollisesta työstä aiheutuu kustannuksia, joiden kehitystä on vaikea arvioida. Kansaneläkelaitoksen hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille ja HUS- yhtymälle rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain nojalla maksamien valtion korvausten määrän voidaan arvioida kasvavan. Laittomasti maassa oleskeleville myönnettäviä palveluita ja näihin liittyviä kustannuksia on kuvattu tarkemmin esityksen nykytilassa kohdassa 3.10.2.1.

Vastaanottojärjestelmän kannalta merkittäviä kustannussäästöjä syntyisi myös tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalvelujen kestoon ehdotettujen muutosten myötä. Heidän kohdallaan kuntaan siirtymistä edellytettäisiin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamisen edellytykset täyttyisivät. Nykytilanteessa noin 16 prosenttia tilapäistä suojelua saavista on jäänyt vastaanottojärjestelmään eikä ole hakenut kotikuntamerkintää kotikunnan saamisen edellytysten täyttymisestä huolimatta. Maahanmuuttoviraston olettamien perusteella tämä tarkoittaisi sitä, että 1 600 tilapäistä suojelua saavan olisi lähivuosina haettava kotikuntamerkintää ja siirryttävä kuntaan. Tämä tarkoittaisi noin 19,8 miljoonan euron säästöä vastaanoton menoissa. On kuitenkin syytä huomioida, että kustannuksien voidaan arvioida siirtyvän vähintään samansuuruisina kuntiin ja hyvinvointialueille. Aiempi kuntaan siirtyminen voi kuitenkin jouduttaa tilapäistä suojelua saavien työllistymistä ja kotoutumista, mikä voi vähentää etuuksien maksuun liittyviä kustannuksia. On arvioitu, että kokonaisuudessaan vaikutukset kunnille jäävät vähäisiksi.

5.2.2.3 Vastaanottopalvelut

Lakimuutosten vaikutukset vastaanottokeskusten tehtäviin ja resursseihin ovat merkittäviä, mistä johtuen muutosten toimeenpano saattaa edellyttää vastaanottokeskustoiminnan uudelleen kilpailuttamista. Uudelleen kilpailuttaminen nostaisi vastaanoton kustannuksia. Tämä johtuu sekä yleisestä hintojen noususta että lakimuutosten myötä lisääntyvästä henkilöstötarpeista. Maahanmuuttovirasto arvioi kilpailutustarvetta kevään 2026 aikana.

Vastaanottorahan perusosan ja käyttörahan määrän säätämisellä pysyvästi pienemmälle tasolle arvioidaan saatavan 2 miljoonan euron säästö ajalle 12.6.–31.12.2026 ja 3,6 miljoonan euron pysyvät säästöt. Säästöt sisältyvät tarkistettuun kehykseen 2025–2027.

Vastaanottorahan perusosan pienentämisellä on ollut vaikutuksia täydentävän vastaanottorahan kustannuksiin. Täydentävän vastaanottorahan osuus vastaanottorahan kokonaiskustannuksista oli vuoden 2024 tammikuussa 2,6 prosenttia, kun vastaava osuus oli vuoden 2025 joulukuussa 7,2 prosenttia. Vuoden 2024 alussa täydentävää vastaanottorahaa myönnettiin noin 4,50 euroa kuukaudessa asiakasta kohti (laskettu asiakasmäärän 35 415 perusteella, 1.1.2024). Joulukuussa 2025 vastaava määrä oli noin 12,20 euroa asiakasta kohti (laskettu asiakasmäärän 16 503 perusteella, 22.12.2025). Määrä on laskenut hiukan alkuvuodesta 2025, minkä voidaan arvioida kertovan siitä, että uuden lain käytännön soveltaminen on sen toimeenpanon jälkeen vakiintunut. Arvio kuitenkin on, että täydentävän vastaanottorahan kustannukset kasvavat vuonna 2026 ja 2027 noin 1,2 miljoonaa euroa vuodessa verrattuna vuoteen 2024.

Tunnistautumisvelvollisuus vastaanottokeskuksissa aiheuttaa taloudellisia vaikutuksia ja resurssitarvetta. Kustannusten suuruuteen vaikuttaa erityisesti se, kuinka usein vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidyn henkilön tulee tunnistautua ja miten tunnistautuminen ja sen seuranta järjestetään käytännössä. Kustannusvaikutukset ovat riippuvaisia siitä, kuinka paljon kunkin vastaanottokeskuksen asiakkaana on eri tunnistautumisvastuulla olevia asiakkaita. Jos vastaanottokeskuksessa on paljon kansainvälistä suojelua hakevia ja yksityismajoittujia, tarkoittaa se myös työmäärän kasvua ja lisäresurssin tarvetta. Huomioitavaa on, että noin 76 prosenttia vastaanoton asiakkaista on tilapäistä suojelua saavia.

Työ- ja opintotoiminnan järjestämisvelvollisuuden poistaminen tuottaisi tämänhetkisellä kansainvälistä suojelua hakevien määrällä noin 0,5 miljoonan euron vuosittaisen säästön vastaanottojärjestelmälle. Työ- ja opintotoiminta on lähtökohtaisesti järjestetty vastaanottokeskuksen omana toimintana tai ostamalla ulkopuoliselta palveluntarjoajalta.

Vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuvasta perinnästä ei arvioida saatavan merkittäviä säästöjä. Takautuva perintä koskisi vuosittain arviolta alle 10 henkilöä. Koska maksun periminen ei saa vaarantaa henkilön välttämättömän toimeentulon tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteutumista, tulee maksun alentaminen tai perimättä jättäminen olla ensisijaista suhteessa vastaanottorahan myöntämiseen.

5.2.2.4 Vastaanottopalveluja koskevat rajoitustoimet

Vastaanottorahan alentaminen koskettaisi rajattua ryhmää lähtökohtaisesti lyhytaikaisesti, jonka vuoksi vastaanottorahan alentamisesta ei arvioida koituvan merkittäviä säästöjä. Vastaanottorahan alentamiseen liittyvä kokonaisarvio ja hallinnolliset päätökset tulevat lisäämään Maahanmuuttoviraston ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työn määrää vastaanottokeskuksissa, mutta resurssitarvetta on vaikea arvioida etukäteen. Vastaanottorahan alentamista koskevien päätösten määrä ja siitä seuraava kustannussäästö tai kustannusten nousu on riippuvainen siitä, kuinka moni vastaanottopalvelujen saaja jättää noudattamatta hänelle asetettuja velvollisuuksia.

Vastaanottopalvelujen peruuttaminen tarkoittaisi sitä, että henkilön toimeentulo turvattaisiin majoituksella, aterioilla ja hyödykkeillä. Vastaanottopalvelujen peruuttamisen kustannukset

olisivat arviolta 79 euroa[84] vuorokaudessa verrattuna vastaanoton vuoden 2024 keskimääräiseen 34 euron vuorokausihintaan. Tarkkaa kustannusarviota on kuitenkin mahdotonta laskea, koska hyödykkeitä myönnettäisiin yksilöllisen tarpeen perusteella. Palvelut voitaisiin peruuttaa henkilöltä, jolla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle ja joka ei tee yhteistyötä maastapoistamisen edistämiseksi taikka vastaanottokeskusten asiakkailta, jotka toistuvasti tai vakavasti rikkovat vastaanottokeskuksen sääntöjä. Yhteistyövelvoitetta koskeva ulkomaalaislain muutos on tullut voimaan loppukeväästä 2025, mistä johtuen velvoitetta rikkovien määrää on vielä aikaista arvioida. Vuonna 2024 Maahanmuuttovirasto sai vastaanottokeskuksilta 20 poikkeamailmoitusta, joiden voitaisiin arvioida täyttävän vakavan vastaanottokeskuksen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden rikkomuksen tunnusmerkit. Jos arvioitaisiin, että vastaanottopalvelut peruutettaisiin vuoden aikana yhteensä 50 vastaanottopalvelujen saajalta enintään kahden kuukauden ajaksi, tarkoittaisi se noin 0,1 miljoonan euron lisäystä vastaanoton menoihin.

Hallinta-asetuksen mukaisen siirtopäätöksen saaneita kansainvälisen suojelun hakijoita oli vuonna 2024 yhteensä 323 ja hakijan siirtäminen kesti keskimäärin 30 päivää. Jos arvioitaisiin, että siirrettävien henkilöiden määrät pysyisivät samalla tasolla ja että suurimman osan siirtopäätöksen saaneista vastaanottopalvelut peruutettaisiin, syntyisi siirtopäätöksen saaneiden vastaanottopalvelujen peruuttamisesta arviolta noin 0,4 miljoonan euron vuosittainen lisäkustannus. Tarkkaa vastaanottopalvelujen peruuttamisesta syntyvää kustannusta on kuitenkin mahdotonta laskea, koska hyödykkeitä myönnettäisiin yksilöllisen tarpeen perusteella.

5.2.2.5 Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen

Vastaanottolakiin ehdotettavan uuden 39 a §:n mukaiset tehtävät, kuten valvontatehtävät, voivat lisätä maltillisesti resurssitarpeita tai henkilöstöresurssien uudelleenkohdentamisen tarvetta Maahanmuuttovirastossa. Kustannusvaikutusten ei kuitenkaan arvioida olevan merkittäviä.

Kotoutumislain 35 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettävän, että Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta voisi tehdä hakemuksen edustajasta ilman huoltajaa olevalle, lain 2 §:n 6 momentissa tarkoitetulle lapselle. Aiemmin Ahvenanmaalla ei käytännössä ole ollut ilman huoltajaa tulleita lapsia, jotka saisivat kansainvälistä suojelua taikka olisivat kiintiöpakolaisia tai muutoin vastaavassa asemassa. Tilapäistä suojelua saavia lapsia on kuitenkin muuttanut myös Ahvenanmaan kuntiin, ja on mahdollista, että myös muita lapsia ohjattaisiin kuntapaikalle Ahvenanmaalle tai muutoin muuttaisi Ahvenanmaalle. Lakimuutoksen myötä myös Ahvenanmaalla asuvalle, ilman huoltajaa oleville, esimerkiksi kansainvälistä suojelua saaville lapsille haettaisiin kotoutumislain mukaisen edustajan määräämistä. Edustajille maksetaan kotoutumislain 39 §:n mukaisesti palkkiota ja kulukorvausta, joista säädetään valtioneuvoston asetuksella ilman huoltajaa olevan lapsen edustajalle maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta (577/2024). Ahvenanmaalla asuu tällä hetkellä yksittäisiä ilman huoltajaa olevia lain 2 §:n 6 momentissa tarkoitettuja lapsia, joten heille edustajan määrääminen kotoutumislain nojalla jäisi pienehköksi kustannukseksi vuositasolla. Lisäksi on syytä huomioida, että julkisen talouden kannalta muutoksella ei olisi merkittävästi vaikutusta, sillä ilman huoltajaa olevalla lapsella voi olla tälläkin hetkellä Ahvenanmaalla jonkinlainen

[84] Koska hyödykkeitä myönnettäisiin yksilöllisen tarpeen perusteella, on vuorokausihinta ainoastaan suuntaa antava arvio. Arviointiin on käytetty ateriat tarjoavan vastaanottokeskuksen keskimääräistä vuorokausihintaa 79 euroa vuorokausi, joka sisältää vastaanottorahan. Laskelmassa tulee huomioida, että henkilö on jo vastaanoton piirissä.

vastuutyöntekijä tai edunvalvoja, jonka työmäärä voisi pienentyä vastaavasti kotoutumislain mukaisen edustajan ottaessa vastuun tälle säädetyistä tehtävistä.

5.2.3 Vastaanoton ja säilöönoton terveydenhuoltopalvelujen tuottamisvastuun selkeyttäminen

Vuonna 2025 kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja säilöön otettujen terveydenhuoltopalveluiden kokonaiskustannus oli yhteensä 44,2 miljoonaa euroa. Tästä hyvinvointialueiden tuottama julkisen terveydenhuollon osuus oli 30,1 miljoonaa euroa. Maahanmuuttovirasto korvaa hyvinvointialueille syntyvät terveydenhuollon kustannukset.

Terveyden- ja sairaanhoito	19 644 245 euroa
Hammashuolto	2 039 452 euroa
Neuvola- ja kouluterveydenhuolto	266 904 euroa
Erikoissairaanhoito	5 861 001 euroa
Mielenterveyspalvelut	1 075 274 euroa
Muut terveydenhuollon kulut	1 250 549 euroa
Yhteensä	**30 137 425 euroa**

Taulukko 11: Hyvinvointialueiden vastaanottokeskuksille tuottamat terveyspalvelut vuonna 2024

Esityksen vaikutuksia hyvinvointialueiden vastaanottokeskuksille tuottamien terveyspalvelujen kustannuksiin on vaikea ennakoida etukäteen. Maahanmuuttoviraston ja kunkin hyvinvointialueen tekemät sopimukset tulevat osaltaan määrittämään hyvinvointialueen vastaanottokeskuksille tuottaman palvelutuotannon hintatasoa, laajuutta ja määrää.

5.2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

5.2.4.1 Yleistä

Paktin säädösten keskeinen tavoite on luoda yhteiset menettelyt Euroopan unionin tasolla, ja toisaalta tehdä menettelyistä mahdollisimman sujuvat sekä tehokkaat. Säädökset aiheuttavat lisätyötä viranomaisille muun muassa kolmansien maiden kansalaisten seulonnan, oikeudellisen neuvonnan ja monitieteisen iänmäärityksen myötä, mutta toisaalta uudistusten myötä myös hakemusprosesseja on mahdollista suoraviivaistaa. Toisaalta esimerkiksi tiedonvaihdon ja Eurodac-uudistusten myötä viranomaisten työn voidaan ajatella helpottuvan, kun tietoja muista jäsenvaltioista on helpommin saatavilla.

Asetukset ovat monin osin päällekkäistä sääntelyä nykyisen ulkomaalaislain sääntelyn kanssa, mistä syystä ulkomaalaislain sääntelyä erityisesti 6 luvun osalta on merkittävissä määrin kumottava. Asetuksiin sisältyy myös paljon kansallista liikkumavaraa, mistä on säädettävä kansallisessa lainsäädännössä. Lain soveltajan tulee siis kansallisen lainsäädännön—pääasiassa ulkomaalaislain—lisäksi soveltaa suoraan myös asetuksia, mikä on kansainvälistä suojelua koskevien asioiden osalta uudenlainen asiantila. Jo tämän voidaan katsoa aiheuttavan lisätyötä lakia soveltaville viranomaisille kuten myös muille soveltajille. Toisaalta jotkin asiat eivät tule muuttumaan säädöspohjan muuttumisesta huolimatta, jolloin muutoksia ei myöskään

käytännön tasolla ole. Tällaisia säännöksiä ovat esimerkiksi turvapaikkapuhutteluihin liittyvät seikat.

5.2.4.2 Maahanmuuttovirasto

Menettelyn alkuvaihe

Menettelyasetuksen myötä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen alkuvaihe on myös kansallisella tasolla jäsenneltävä hakemuksen tekemiseen, rekisteröintiin ja jättämiseen. Alkuvaiheen eri vaiheisiin kuuluvien velvoitteiden vuoksi Suomessa käytössä olevaa menettelyä, jossa käytännössä kaikki kolme vaihetta hoidetaan samalla kertaa rekisteröivän viranomaisen toimesta, ei ole tarkoituksenmukaista jatkaa. Esityksessä ehdotetusti hakemuksen jättämisestä, eli käytännössä turvapaikkahakemuksen perusteiden keräämisestä, olisi vastuussa Maahanmuuttovirasto. Maahanmuuttoviraston tulisi luoda menettely hakemuksen jättämistä varten, mikä erityisesti alkuvaiheessa vaatisi työtä, resurssia ja resurssien uudelleen järjestelyä. Menettelyn luominen vaatisi myös yhteistyötä viranomaisten kesken sen osalta, että alkuvaiheen vaiheisiin liittyvä työnajako olisi selkeä. Vaikka uuden tehtävän voidaan katsoa aiheuttavan lisätyötä Maahanmuuttovirastolle, kokonaisprosessia sen voidaan katsoa tehostavan. Hakijalta voitaisiin kerätä jatkotutkinnan kannalta tarvittavia tietoja jo alkuvaiheessa, mikä mahdollistaisi muun muassa viranomaisen paremman valmistautumisen asian selvittämiseen henkilökohtaisessa puhuttelussa. Erityisesti uskottavuuden arvioinnissa tällä valmistautumisella voisi olla merkitystä. Esityksessä ehdotetaan, että Maahanmuuttovirasto voisi hoitaa jättämisen myös videoneuvottelun tai muun soveltuvan teknisen tiedonvälitystavan välityksellä. Se toisi tarvittavaa joustoa toimintaan ja helpottaisi resurssien suunnittelua.

Maahanmuuttovirastolle ehdotetaan lisäksi toimivaltaa rekisteröidä hakemuksia sellaisissa häiriötilanteissa, joissa seulonta ja rekisteröinti olisi päätetty keskittää. Yleensä tämä tarkoittaisi laajamittaisen maahantulon tilannetta. Vastuista menettelyn alussa sovittaisiin jokaisen tilanteen osalta erikseen. Ehdotettu toisi Maahanmuuttovirastolle lisätyötä, jonka tekemisen mahdollisuutta tulisi peilata kyseisessä tilanteessa muun muassa Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan hakemusjonon tilanteeseen.

Maksuton oikeudellinen neuvonta

Maahanmuuttovirastolle esitetään uutena tehtävänä maksuttoman oikeudellisen neuvonnan järjestämistä. Hakijoille on annettava pyynnöstä tätä menettelyasetuksen ja hallinta-asetuksen mukaista maksutonta oikeudellista neuvontaa hakemuksen rekisteröinnin jälkeen ennen hakemuksen jättämistä. Neuvonnan pääasiallisena tarkoituksena on antaa hakijalle tietoa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn kulusta, vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen soveltamiseen liittyvästä ohjeistuksesta sekä hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista menettelyissä. Uusi tehtävä lisäisi Maahanmuuttoviraston tehtäviä, vaatisi lisää resurssia tai sen uutta kohdentamista sekä tehtävää hoitavien virkamiesten kouluttamista. Oikeudellista neuvontaa annettaisiin pääasiassa samanaikaisesti useille hakijoille, joten tällä olisi mahdollisuus vaikuttaa tehtävän hoitamiseen tarvittavaan resurssiin.

Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyt ja yhteisvastuu

Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyistä on aiemmin säädetty Dublin III-asetuksessa, joka on suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä, kuten sen korvaava hallinta-asetus. Maahanmuuttoviraston tehtävänkuva vastaa näiden menettelyjen osalta pitkälti nykyistä.

Hallinta-asetuksen yhteisvastuuseen liittyvä sääntely sen sijaan on täysin uutta EU-sääntelyä ja siitä aiheutuvat sisäisiä siirtoja ja vastuun korvaamista koskevat operatiivisen tason tehtävät, kuten myös niihin liittyvä osallistuminen EU:n teknisen tason yhteisvastuufoorumiin, ovat uusia tehtäviä Maahanmuuttovirastolle. Maahanmuuttoviraston arvion mukaan sisäisiin siirtoihin ja vastuun korvaamiseen liittyvällä hakijoiden yksilöinnillä ei kuitenkaan ole viraston työmäärää merkittävästi lisäävää vaikutusta, koska yksilöinti voidaan tehdä tietojärjestelmiä hyödyntäen. Maahanmuuttovirasto osallistuisi myös toimivaltaisten viranomaisten verkostoon, jonka EU:n turvapaikkavirasto perustaa hallinta-asetuksen 54 artiklan mukaisesti. Poliisi ja rajatarkastusviranomainen osallistuisivat (sisäisten) siirtojen täytäntöönpanoon toimivaltuuksiensa mukaisesti. Eri viranomaisten työmäärän mahdollista lisääntymistä hallinta-asetuksen mukaisissa painetilanteissa ja kriisiasetuksen mukaisissa tilanteissa ei ole mahdollista arvioida.

Alaikäiset ja iän arviointi

Menettelyasetuksen mukaan määrittävän viranomaisen on annettava alaikäiselle mahdollisuus henkilökohtaiseen puhutteluun. Arviona on, että mukana hakevien henkilökohtaiset kuulemiset lisääntyisivät. Tämä tarkoittaisi Maahanmuuttovirastolle lisätyötä esimerkiksi puhutteluiden varaamiseen ja järjestelemiseen liittyvissä tehtävissä ja varsinaisten puhuttelutilaisuuksien pitämisessä. Maahanmuuttovirastolla voi olla tarve kouluttaa lisää sellaisia henkilöitä, jotka voivat suorittaa alaikäisten lasten kuulemisia menettelyasetuksen edellyttämällä tavalla.

Ehdotuksen mukainen monitieteistä iän arviointia varten pyydettävä lausunto olisi vastaanottokeskuksille uusi tehtävä. Niin ikään monitieteinen iän arviointi olisi Maahanmuuttovirastolle uusi tapa selvittää hakijan ikää. Uusi tehtävä edellyttää esimerkiksi henkilöstön kouluttamista ja ohjeistusten laatimista. Maahanmuuttoviraston arvion mukaan uusi tapa arvioida hakijan ikää aiheuttaa henkilöstöresurssitarpeita, joita on haastavaa arvioida, koska lopullista iän arviointien määrää ei voida ennakoida. Ehdotuksen mukaan monitieteistä iän arviointia varten pyydettävän lausunnon voisivat laatia myös julkisen tai yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden henkilökuntaan kuuluvat ammattilaiset. Tämä voi luoda koulutustarpeita myös Maahanmuuttoviranomaisten ulkopuolisille tahoille. Esityksen valmistelun kanssa samanaikaisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitos laati esimerkiksi suosituksia, ohjeistuksia, lausuntopohjan ja prosessikaavion monitieteistä iän arviointia tekevien ammattilaisten työn tueksi. Tämän arvioidaan tehostavan ja yhdenmukaistavan esimerkiksi Maahanmuuttoviraston, vastaanottokeskusten ja muiden olennaisten viranomaisten tehtäviä.

Oikeus jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi

Ehdotuksessa Maahanmuuttovirastolle säädettäisiin velvollisuus pyynnöstä lausua rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja vapausrangaistuksen täytäntöönpanon siirtoa koskevissa asioissa. Vastaavasti säädettäisiin luovuttamista tai siirtoa käsittelevälle toimivaltaiselle viranomaiselle tai tuomioistuimelle mahdollisuus pyytää lausuntoa Maahanmuuttovirastolta nimetyissä tilanteissa. Kyse olisi Maahanmuuttovirastolle ja toimivaltaisille viranomaisille sekä tuomioistuimille uudesta tehtävästä ja menettelystä. Arviona on, ettei muutos kuitenkaan lisäisi merkittävästi Maahanmuuttoviraston tai toimivaltaisten viranomaisten tai tuomioistuinten työtä huomioiden esimerkiksi lausuntopyynnön kohteena olevien tapausten rajallisen määrän. Ehdotuksen arvioidaan tehostavan ja nopeuttavan luovuttamismenettelyjä, sillä luovuttamispyynnön kohteena olevan ulkomaalaisen oikeus jäädä Suomeen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi on hidastanut kyseisiä menettelyjä.

Ulkoministeriön arvion mukaan ehdotettu sääntely koskien poikkeuksia oikeuteen jäädä Suomen alueelle hakemuksen tutkinnan ajaksi voi lisätä täytäntöönpanokieltopyyntöjä ihmisoikeusvalituksia käsitteleviin kansainvälisiin lainkäyttö- ja tutkintamekanismeihin, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen tai YK:n sopimusvalvontaelimiin. Valitusmäärien mahdollinen lisääntyminen ihmisoikeusvalituksia käsittelevissä kansainvälisissä lainkäyttö- ja tutkintaelimissä lisäisi ulkoministeriön, sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston työmäärää. Valitusmäärien mahdollisen lisääntymisen määrää on kuitenkin haastavaa arvioida.

Hakemusten tutkinnan käsittelyajat

Menettelyasetuksessa säädetään Maahanmuuttovirastolle käsittelyajat. Määräajat vaihtelevat sen mukaan, mistä menettelystä on kyse. Asetuksessa säädetään tarkat määräajat kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittelylle, ja ulkomaalaislakiin kirjattaisiin määräajat tutkintamenettelyn kestolle tuomioistuimen kumotessa Maahanmuuttoviraston tekemän päätöksen ja palauttaessa asian virastolle uudelleen käsiteltäväksi. Määräajat vaatisivat Maahanmuuttovirastossa resurssien käytön suunnittelua, jotta niitä kohdennettaisiin tarkoituksenmukaisimmin sekä menettelyn vaiheiden virtaviivaistamista. Maahanmuuttovirastolla on viime vuosina ollut vaikeuksia pysyä lakisääteisissä määräajoissa ja ylimmät laillisuusvalvojat ovat antaneet asiasta useita huomautuksia. Määräajoissa pysyminen vaatisi hakemuskäsittelyissä olevan mahdollisen, niin sanotun tyhjäkäynnin minimoimista, jolloin hakemukset olisivat mahdollisimman tehokkaasti aktiivisessa käsittelyssä jonoissa odottamisen sijaan. Virastossa tehdään jatkuvasti prosessien kehittämiseen ja tehostamiseen tähtäävää työtä, joten uutta työtä tähän liittyen ei varsinaisesti syntyisi. Uusiin lakisääteisiin käsittelyaikoihin pääseminen helpottuisi, jos virastossa tällä hetkellä olevat kansainvälisen suojelun hakemusten jonot saataisiin purettua mahdollisimman pitkälti siihen mennessä, kun paktin säädöksiä ja tämän esityksen säännöksiä aletaan soveltaa. Tähän tavoitteeseen Maahanmuuttovirasto arvioi pääsevänsä kevään 2026 aikana.

Turvalliset maat

Esityksessä ehdotetaan, että turvallisia kolmansia maita ja turvallisia alkuperämaita koskevista luetteloista voitaisiin kansallisesti säätää valtioneuvoston asetuksella sen sijaan, että soveltamisen mahdollisuus arvioidaan Maahanmuuttovirastossa tapauskohtaisesti, eikä varsinaisia listoja ole. Kansallisten luetteloiden laatiminen edellyttäisi Maahanmuuttovirastolta maatiedon arviointia menettelyasetuksessa säädettyjen edellytysten mukaisesti sekä kansalliseen luetteloon sisältyvien maiden turvallisuustilanteen jatkuvaa tarkastelua. Tämän voidaan arvioida aiheuttavan jonkin verran lisätyötä virastolle, mutta toisaalta virasto seuraa lähtömaiden turvallisuustilanteita joka tapauksessa, eikä maiden määrittämistä tehtäisi jatkuvasti. Sisäministeriö valmistelisi Maahanmuuttoviraston tekemään arviointiin perustuen valtioneuvoston asetuksen kansallisista luetteloista, joita tulisi muuttaa, jos turvallisuustilanne turvalliseksi määritetyssä kolmannessa maassa tai alkuperämaassa muuttuisi merkittävästi, tai jos unionin tason luetteloiden osalta tehtäisiin päätöksiä, jotka edellyttäisivät muutoksia kansallisiin luetteloihin. Ministeriölle tästä aiheutuvan työmäärän ei voida katsoa olevan suuri.

Maahanmuuttovirasto yhteyspisteenä

Esityksessä ehdotetaan Maahanmuuttovirastoa toimimaan kansallisena yhteyspisteenä tai yhteistyötahona määritelmä- ja menettelyasetusten osalta. Yhteyspisteenä toimimisen ei arvioida lisäävän viraston työmäärää merkittävästi, vaan kyseessä olisi ennen kaikkea tiedonkulun varmistaminen tietyissä maahanmuuton tilanteissa.

Maahanmuuttoviraston Eurodac-rekisterinpitäjyys ja Eurodacin kansallinen yhteyspiste

Eurodac-asetuksen mukaan kunkin jäsenvaltion olisi oikeusvarmuuden ja avoimuuden vuoksi nimettävä se viranomainen, jonka katsotaan olevan asetuksen (EU) 2016/679 ja direktiivin (EU) 2016/680 mukainen rekisterinpitäjä ja jolla olisi oltava keskitetty vastuu henkilötietojen käsittelystä kyseisessä jäsenvaltiossa, kun kansalliset viranomaiset käsittelevät Eurodacissa olevia henkilötietoja.

Eurodac-asetuksessa kansallinen yhteyspiste tarkoittaa jäsenvaltiosta nimettyä tietojärjestelmää, joka on yhteydessä Eurodac-keskusjärjestelmään, ei viranomaista tai viranomaisen osaa.

Eurodacin rekisterinpitäjää ei ole nykyisellään määritelty Suomessa kansallisessa laissa. Eurodac-järjestelmään tallennettavat sormenjäljet on kerätty ja tallennettu kansallisesti poliisin TUNTO-järjestelmään. Vuonna 2014 on päätetty sisäministeriössä, että Eurodacin rekisterinpitäjä on Maahanmuuttovirasto. Käytännössä rekisterinpitäjän tehtäviä ovat kuitenkin hoitaneet Maahanmuuttovirasto ja Poliisihallitus, sillä Maahanmuuttovirastolla ei ole ollut käytettävissä poliisin keinoja Eurodacin sormenjälkitietojen käsittelyyn tai pääsyä keskusrikospoliisin TUNTO-järjestelmän lokitietoihin, joten virasto ei ole voinut käytännössä itsenäisesti valvoa tietojen lainmukaista käsittelyä.

Jatkossa Maahanmuuttovirasto täydentää tietoja Eurodaciin ja käyttää järjestelmästä saatuja tietoja hakemuksen käsittelystä vastaavan jäsenvaltion määrittämiseen. Kansallinen yhteyspiste eli tietojärjestelmä, joka on yhteydessä Eurodac-keskusjärjestelmään, olisi jatkossa Maahanmuuttovirastossa. Virasto rakentaa uuden tietoliikennejärjestelmän kansalliseksi yhteyspisteeksi ja hallinnoi sitä jatkossa. Maahanmuuttovirastolla olisi siten jatkossa kyvykkyys hoitaa Eurodacin rekisterinpitäjän velvoitteita.

Rekisterinpitäjän tulee käsitellä tietoja lainmukaisesti Eurodac-asetuksessa säädetyllä tavalla ja kyetä osoittamaan se. Rekisterinpitäjä vastaa Eurodac-asetuksessa säädettyjen rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta, kuten oikeudesta saada pääsy häntä koskeviin henkilötietoihin, oikaista ja poistaa niitä ja rajoittaa niiden käsittelyä sekä saada puutteelliset henkilötiedot täydennettyä.

Vastaanotto

Vastaanottopalvelujen keston yhdistäminen siihen, onko ulkomaalaisella oikeus jäädä Suomen alueelle, vähentäisi merkittävästi vastaanottopalvelujen piirissä olevien henkilöiden määrää. Tämän arvioidaan pienentävän Maahanmuuttoviraston ja vastaanottokeskusten työmäärää. Sujuva tiedonkulku eri viranomaistoimijoiden välillä olisi tärkeää, jotta tieto vastaanottopalvelujen saajan oikeudesta jäädä Suomen alueelle olisi oleellisten tahojen saatavilla. Tiedonvälityksessä olisi hyödynnettävä automatisaatiota mahdollisimman pitkälle. Viranomaisten välinen ja vastaanottokeskusten kanssa tehtävä tiivis yhteydenpito korostuu. Tietojärjestelmäkehityksen arvioidaan tuovan merkittävää hyötyä viranomaistoiminnan kannalta paitsi vastaanottoon liittyvien tehtävien myös esimerkiksi maastapoistamisen seurannan näkökulmasta. Viranomaisten ja vastaanottojärjestelmän yhteydenpidon tiivistämisellä ja tietojärjestelmien kehittämisellä voidaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia kansainvälisen suojelun prosessia ja maastapoistamisen kokonaisuuden tehokkuutta ajatellen.

Vastaanottopalvelujen saajan säännöllinen tunnistautuminen, vastaanottokeskuksen järjestyssäännön tiedoksi antaminen ja sen mahdollisen laiminlyönnin seuraaminen, vastaanottorahan alentaminen ja vastaanottopalvelujen peruuttaminen ovat uusia toimia, jotka vaatisivat erityisesti Maahanmuuttovirastosta ja vastaanottokeskuksilta, mutta toimesta

riippuen, myös poliisilta ja rajavartioviranomaisilta uusiin menettelyihin liittyvää kehitystyötä. Menettelyt edellyttävät merkintöjen ja toimenpiteiden asianmukaista ja oikea-aikaista merkitsemistä tietojärjestelmiin, jonka mahdollistaminen edellyttää Maahanmuuttovirastolta tietojärjestelmäkehitystä.

Vastaanottokeskuksille esitetään useita uusia tehtäviä, jotka hallinnollisen työn lisäksi lisäävät myös asiakastyön ja asiakkaiden ohjauksen ja neuvonnan tarvetta. Tämän arvioidaan lisäävän myös tulkkauksen tarvetta vastaanottokeskuksissa. Esimerkiksi asiakkaan säännöllinen tunnistautuminen vastaanottokeskuksessa ja tunnistautumisten seuranta ja mahdollisista rikkeistä ilmoittaminen, vastaanottopalvelujen päättämisestä aiheutuva asiakastyö, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden mahdollisten laiminlyöntien seuraaminen ja dokumentointi, vastaanottopalveluiden peruuttamisesta aiheutuva käytännön työ merkitsevät lisätehtäviä vastaanottokeskuksiin ja niiden voidaan arvioida aiheuttavan lisäresurssien tarvetta. Maahanmuuttoviraston tulee myös arvioida uudelleen vastaanottokeskusten henkilöstöresurssit, sillä voimassa olevilla kilpailutetuilla sopimuksilla ja niihin sisältyvillä henkilöstömitoituksilla ei ole mahdollista toteuttaa kaikkia paktin vaatimuksia. Lakimuutoksen myötä Maahanmuuttovirasto vastaisi seulonnan alustavan terveystarkastuksen järjestämisestä. Maahanmuuttoviraston tulee myös neuvotella hyvinvointialueiden kanssa terveydenhoitoa koskevista sopimuksista. Esitys aiheuttaa siten virastolle hallinnollista taakkaa ja edellyttää useiden uusien toimintamallien kehittämistä.

Paine kohdistuu erityisesti vastaanottokeskuksen sosiaalipalveluihin, joiden tulee arvioida sekä hakijan välttämättömän toimeentulon riittävyyttä että erityisten vastaanottotarpeiden vaikutusta hakijalle tehtäviin päätöksiin ja palveluihin. Maahanmuuttoviraston vastaanottokeskuksille tekemän kyselyn mukaan vastaanottorahan pienentäminen ja täydentävän vastaanottorahan lisääntynyt hakeminen ovat jo johtaneet sosiaalipalveluissa työmäärän merkittävään kasvuun. Täydentävää vastaanottorahaa koskevien päätösten määrä on kasvanut 23 prosentilla vastaanottorahan pienentämisen jälkeen. Aika on pois muusta sosiaalipalveluiden työajasta, sosiaalityöstä ja sosiaaliohjauksesta, mutta myös esimerkiksi vapaaehtoiseen paluun ja kuntaan siirtymiseen ohjauksesta sekä keskuksessa tehtävästä moniammatillisesta työstä.

Vaatimukseen asua määrätyn vastaanottokeskuksen alueella liittyvät toimet vaatisivat hallintopäätöksen tekemistä. Päätösten tekemisen arvioidaan lisäävän jonkin verran Maahanmuuttoviraston työmäärää. Erityisesti niiden osalta, joiden edellytetään oleskelevan toisessa jäsenvaltiossa hallinta-asetuksen 17 artiklan 4 kohdan mukaisesti, tarvetta päätöksenteolle olisi todennäköisesti suhteellisen säännöllisesti. Jos rajoituksia puolestaan määrättäisiin yleisen järjestyksen vaarantumisen perusteella suuremmalle ryhmälle yhdellä kertaa, voisi tällä olla yllättävä, mutta toisaalta hetkellinen työllistävämpi vaikutus Maahanmuuttovirastolle. Rajamenettelyyn ohjautuvien hakijoiden määrä on menettelyn käyttöönoton jälkeen ollut varsin maltillinen, eikä tähän liittyvien liikkumisvapauden rajoittamispäätösten katsota aiheuttavan merkittävää työmäärään kasvua. Huomionarvoista on kuitenkin se, että vastaanottolain 50 §:n mukaisen vaatimuksen asua määrätyn vastaanottokeskuksen alueella osalta esitetään päätöksentekotahoiksi myös poliisia ja rajatarkastusviranomaista. Näin ollen päätöksentekoon liittyvistä yksityiskohdista voidaan sopia viranomaisten kesken, eikä päätöksenteko kaikissa tapauksissa välttämättä tulisi Maahanmuuttoviraston vastuulle.

Vapaaehtoisen paluun tukemista koskevien säännösten muutoksilla annettaisiin Maahanmuuttovirastolle vahvemmat edellytykset kehittää vapaaehtoisen paluun järjestelmää sekä vahvistaa paluuneuvontatyötä. Muutoksilla edistettäisiin varautumista sekä vapaaehtoisen paluun ja paluuneuvonnan prosessien sujuvuutta ja joustavuutta. Vapaaehtoisen paluun

kohderyhmän selkeyttäminen vähentää osaltaan Maahanmuuttoviraston tehtäviä. Lisäksi ehdotetut muutokset selkeyttävät lainsäädännön soveltamista käytännön tilanteissa.

Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen

Vastaanottodirektiivi ja menettely-, seulonta-, hallinta- ja määritelmäasetukset täsmentävät muun muassa edustajan tehtäviä ja edustajatoiminnalle asetettuja vaatimuksia. Edustajatoimintaa koskevaan sääntelyyn esitettyjen lakimuutosten vaikutukset viranomaistoimintaan ovat eri viranomaisten suhteita selkiyttäviä ja siten merkitykseltään myönteisiä. Tilapäisen edustajan nimeäminen ja tehtävien hoitaminen aiheuttavat vastaanottokeskuksille jonkin verran lisätyötä ja olemassa olevien resurssien uudelleen kohdentamista. Muutoksen kuitenkin arvioidaan parantavan turvapaikkamenettelyn tehokkuutta mahdollistamalla kansainvälistä suojelua koskevan hakemusasian käsittelyn etenemisen ennen varsinaisen edustajan nimeämistä. Edustajan kelpoisuusvaatimuksia koskeva tarkempi sääntely edistäisi lapsen kansainvälistä suojelua koskevan hakemusasian käsittelyä. Edustajan tehtävien lain tasoisella selkeyttämisellä parannettaisiin edustajajärjestelmän toimivuutta ja laatua sekä edistettäisiin edustajien toiminnan valvontaa. Muutoksilla saattaisi olla edustajajärjestelmän väärinkäytöksiä ehkäisevä vaikutus. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia viranomaisten toimivaltuuksiin. Edustajatoiminnan valvontaa ja koulutuksen järjestämistä koskevat uudet vaatimukset saattavat maltillisesti lisätä Maahanmuuttoviraston työmäärää esimerkiksi siten, että riittäviä resursseja kohdennetaan valvontaan liittyviin tehtäviin.

Edustajan määräämistä koskevan 15 arkipäivän määräajan ei arvioida lisäävän merkittävästi vastaanottokeskuksissa tapahtuvaa työtä, huomioiden että edustajan määräämistä koskeva menettely on nykyisinkin kyetty suorittamaan kokonaisuudessaan noin 15 päivän kuluessa. Vastaavaa määräaikaa ei ehdoteta säädettäväksi kotoutumislain puolelle. Myöskään 39 §:ään säädettäväksi ehdotettu edellytys tilapäisen edustajan nimittämisestä ei arvioida lisäävän normaalioloissa merkittävästi vastaanottokeskuksen työmäärää, huomioiden että voimassa olevan vastaanottolain mukaan vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluva, vastaanottokeskuksen johtaja, on käyttänyt huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa. Tilapäisenä edustajana toimimisessa olisi vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvalle sosiaalityöntekijälle tai lapsen hoito- ja kasvatustehtävästä vastuussa olevalle työntekijälle uudesta, joskin luonteeltaan lyhytaikaisesta tehtävästä, joka saattaisi tapauskohtaisesti vaatia henkilöstöresurssien maltillista lisäämistä tai olemassa olevien henkilöstöresurssien uudelleen kohdentamista joissakin vastaanottokeskuksissa.

Pitkään oleskelleen oleskelulupaa koskevat hakemukset

Ulkomaalaislain 39 §:n ehdotetulla uudella 5 momentilla arvioidaan olevan korkeintaan vähäisiä vaikutuksia Maahanmuuttoviraston toimintaan. Momenttiin kirjattaisiin se direktiivistä johtuva vaatimus, että toimeentuloedellytys soveltuu pitkään oleskelleen oleskelulupaa koskeviin hakemuksiin ilman poikkeuksia. Kyse on selkeytyksestä, joka käytännössä vastaa voimassa olevaa käytäntöä antaen sille selkeän lainsäädännöllisen tuen.

Myöskään ehdotetuilla ulkomaalaislain 56 d §:n muutoksilla ei odoteta olevan merkittäviä vaikutuksia Maahanmuuttoviraston toimintaan. Tapaukset, joissa viranomaisten tietoon tullut laiton oleskelu toisessa unionin jäsenvaltiossa vaikuttaisi oleskeluajan laskentaan jäävät todennäköisesti harvinaisiksi. Tällaiset tapaukset lienevät harvinaisia itsessäänkin. Lisäksi pitkään oleskelleen oleskelulupia haetaan tällä hetkellä ylipäänsä vähän (esim. vuonna 2024 ainoastaan 330 hakemusta) ja valtaosa näistäkin hakijoista on muita kuin kansainvälistä

suojelua saaneita. On mahdollista, että tuleviin hakijamääriin vaikuttavat nostavasti jatkossa 8.1.2026 voimaan tulleet pysyvän oleskelun tiukennukset, mutta ei ole syytä olettaa, että soveltamistapauksia silti olisi kuin satunnaisesti.

5.2.4.3 Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja Oikeusrekisterikeskus

Seulonta

Ehdotetut säännökset edellyttävät Rajavartiolaitokselta henkilöstön kouluttamista ja laajamittaisen maahantulon tilanteessa myös resurssien kohdentamista. Seulontamenettely parantaa Rajavartiolaitoksen kykyä tunnistaa henkilöt, jotka ovat uhka sisäiselle turvallisuudelle. Seulottavalle henkilölle säädettävä seulontamenettelyajan kattava läsnäolovelvoite olisi keskeinen muutos, joka edesauttaisi seulottavan asian selvittämistä. Seulonta-asetuksen velvoitteet henkilön tunnistamiseen ja henkilöön liittyvään turvallisuustarkastukseen mahdollistavat nykyistä laajemmin tarkastaa erityisesti EU-laajuisesti henkilöön liittyviä turvallisuusuhkia. Lisäksi voidaan selvittää, muodostaako seulottava henkilö mahdollisesti uhan kansanterveydelle. Muutokset tukisivat myös muiden EU-jäsenvaltioiden viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Seulontamenettelyn tietojärjestelmäratkaisut palvelisivat edelleen viranomaistoimintojen joustavuutta, kustannustehokkuutta ja sujuvaa tiedonvälitystä myös EU-tasolla.

Esityksessä ehdotettu parantaisi poliisin arvion mukaan mahdollisuutta selvittää ulkomaalaisen henkilöllisyys aiempaa paremmin. Muutokset parantaisivat henkilöllisyyksiä sisältävien rekisterien tietojen varmuutta. Toisten maiden seulontaviranomaisille annettavat lausunnot edellyttävät poliisilta henkilöresursseja. Lausunnon antamisen lyhyet määräajat voivat edellyttää päivystysluonteista työtä.

Tullin osalta ehdotetut muutokset edellyttäisivät Tullin toiminnan kehittämistä, kuten henkilöstön koulutusta, organisatoristen rakenteiden ja päätöksentekoketjujen suunnittelua ja seulonta-asetuksen mukaisten tarkastusten tekijöiden määrittämistä. Ehdotetun sääntelyn kohdalla olisi otettava huomioon seulontaan käytettävien tilojen puute sekä säilytystilojen toteutus. Joutsenon vastaanottokeskuksen ei riittäisi kattamaan maantieteellisesti koko Suomen tarpeita.

Esityksessä ehdotettu seulontaviranomaisen tehtävä olisi suojelupoliisille uusi lakisääteinen tehtävä. Seulontaviranomaisen tehtävä on tarkoitus suorittaa suojelupoliisissa hyödyntämällä tehokkaita tietojärjestelmiä siten, että manuaalisen työn määrä jää mahdollisimman vähäiseksi.

Ehdotetuilla muutoksilla olisi vaikutusta Maahanmuuttoviraston työmäärään ja resursseihin. Seulontamenettely on suunniteltu toteutettavan UMA-järjestelmään uutena asiakokonaisuutena, mikä sujuvoittaisi viranomaisten välistä tiedonvaihtoa eri prosesseissa.

Seulonta-asetuksen täytäntöönpano aiheuttaa lisätehtäviä ja lisämenoja Oikeusrekisterikeskukselle. Asetuksen täytäntöönpano edellyttää tietojärjestelmämuutoksia, henkilöresursseja ja järjestelmien käyttäjien koulutusta. Rikos- ja sakkorekisteritietojen luovuttaminen kansallisille seulontaviranomaisille edellyttää Oikeusrekisterikeskuksen toimintatapojen ja tietojärjestelmien osin merkittävääkin kehittämistä. Tämä johtuu erityisesti seulontaviranomaisten tarpeesta saada tietoja rikos- ja sakkorekistereistä myös virka-ajan ulkopuolella henkilötunnuksettomistakin henkilöistä. Rekisteritiedot molemmista rekistereistä olisi luovutettava nopeasti, jotta kansallinen seulontaviranomainen voi noudattaa asetuksessa säädettyjä määräaikoja lausunnon antamiseksi tai seulonnan suorittamiseksi. Lisäksi rekistereistä tulisi voida luovuttaa tiedot ainoastaan niistä vakavia rikoksia ja terrorismirikoksia

koskevista ratkaisuista, joiden perusteella seulontaviranomainen voi saada osuman ECRIS-TCN-tietoihin suorittaessaan haun ESP:n kautta.

Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn alkuvaiheet

Menettelyn alkuvaiheisiin ehdotetut muutokset eivät käytännössä vaikuttaisi hakemuksia vastaanottavien ja rekisteröivien poliisin ja rajatarkastusviranomaisen tehtäviin. Poliisi ja rajatarkastusviranomainen olisivat edelleen toimivaltaisia hoitamaan kyseisiä tehtäviä. Kuten nytkin, poliisi ja rajatarkastusviranomainen kysyisivät rekisteröinnin yhteydessä hakijan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteet alustavasti, jotta hakija voitaisiin ohjata rekisteröinnin jälkeen oikeaan menettelyyn: tavalliseen turvapaikkamenettelyyn tai rajamenettelyyn.

Vapaaehtoisen paluun ajasta päättäminen paluurajamenettelyssä

Kyseessä olisi uusi tehtävä. Rajavartiolaitoksen arvion mukaan niiden henkilöiden määrä, jotka voisivat hakea vapaaehtoisen paluun aikaa, vaihtelisi vuosittain eikä tarkkaa arviota voida esittää. Muutos aiheuttaisi lisätyötä uusien päätöksien tekemisen vuoksi, mutta arvioiden mukaan vapaaehtoisen paluun soveltamisala olisi kapea. Tehtävän suorittamiseen tarvittavat muutokset olisi tehtävä ulkomaalaisasioiden asiahallintajärjestelmään yhteistoiminnassa Rajavartiolaitoksen kanssa.

Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriotteen tarkistaminen

Vastaanottodirektiivin täytäntöönpanolla on vaikutuksia Oikeusrekisterikeskukselle. Menettelyasetus ja vastaanottodirektiivin täytäntöönpano edellyttää, että ilman huoltajaa olevien lasten edustajien rikosrekisteriotteita voidaan tarkistaa säännöllisin väliajoin jäsenvaltion viranomaisten toimesta. Esityksellä edustajatoiminnan valvonnasta vastaaville viranomaisille, Maahanmuuttovirastolle ja elinvoimakeskuksille, ehdotetaan säädettävän oikeus pyytää edustajilta rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä, ja edustajalla olisi velvollisuus luovuttaa kyseinen ote kyseisille viranomaisille. Pyyntö toimittaa rikosrekisteriote ja sen tarkistaminen edustajan määräämisen jälkeen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun edustajan määräämisestä olisi kulunut huomattavan pitkä aika eikä edustajalle olisi määrätty uusia edustettavia, tai jos olisi syytä epäillä rikosrekisterin osalta edustajan kelpoisuutta tehtävään esimerkiksi liittyen hänestä tehtyyn kanteluun. Ehdotus voi jonkin verran lisätä Oikeusrekisterikeskukselle tehtäviä rikosrekisteriotteen luovuttamista koskevia pyyntöjä.

Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajina toimivia henkilöitä ei kuitenkaan ole merkittävää määrää. Esimerkiksi kotoutumislain mukaisia edustajia oli vuoden 2023 aikana 86 henkilöä ja vuoden 2024 aikana 99 henkilöä, ja vastaanottolain mukaisina edustajina toimivat pääasiassa samat henkilöt. Käytännössä olemassa oleville, ilman huoltajaa olevan lapsen edustajina toimiville henkilöille määrätään usein uusia edustettavia lapsia. Näin ollen tilanteet, jolloin olisi kulunut huomattavan pitkä aika edustajan rikosrekisteriotteen tarkistamisesta, ovat harvinaisia. Myöskään ilman huoltajaa olevia lapsia ei ole ollut Suomessa merkittävää määrää viime vuosina. Viime vuosina Suomeen on tullut vuosittain noin 150–300 ilman huoltajaa olevaa alaikäistä lasta. Edellä mainittu huomioiden Voidaan arvioida, että vuositasolla voisi olla yksittäisiä tapauksia, joissa Maahanmuuttovirasto tai elinvoimakeskus pyytäisi tarkistettavaksi edustajan rikosrekisteriotteen. Ehdotetulla muutoksella arvioidaan olevan korkeintaan hyvin vähäisiä vaikutuksia Oikeusrekisterikeskukselle. Rikosrekisteriotteiden tarkistamista koskevan ehdotuksen ei näin ollen arvioida merkittävästi lisäävän Oikeusrekisterikeskuksen työmäärää tai aiheuttavan henkilöstöresurssitarpeita. Oikeusrekisterikeskuksen tulee toteuttaa muun

muassa sähköiseen asiointiinsa tarvittavat muutokset, jotta edustajien on mahdollista hakea rikosrekisteriotteita sähköisen asioinnin kautta.

5.2.4.4 Tuomioistuimet

Hallinto-oikeuksille ehdotetuilla valituksen käsittelyä koskevilla määräajoilla on suora vaikutus kansainvälistä suojelua koskevia asioita käsittelevien hallinto-oikeuksien työhön. Ehdotettujen käsittelyaikojen voidaan katsoa olevan tiukat hallinto-oikeuksien nykyisiin keskimääräisiin käsittelyaikoihin verrattuna. Käytännössä määräajoista säätäminen edellyttää, että kaikki kyseisten asiaryhmien valitukset käsiteltäisiin ehdotettujen lakisääteisten käsittelyaikojen puitteissa, jolloin keskimääräisen käsittelyajan tulisi olla alle säädetyn ajan. Tällä hetkellä ehdotetuissa kolmen ja kuuden kuukauden käsittelyajoissa olisi arvion mukaan lähes mahdotonta pysyä, jos asiassa järjestetään suullinen kuuleminen. Avustajien ja tulkkien aikataulujen takia suullisia käsittelyjä ei useinkaan saada sovittua lyhyellä varoitusajalla, vaan suullinen käsittely toteutuu keskimäärin 2–3 kuukauden päästä siitä, kun välipäätös suullisen käsittelyn järjestämisestä on viranomaisen ja valittajan kuulemisten jälkeen tehty. Aiempien ulkomaalaislakiin tehtyjen muutosten, kuten puhuttelupöytäkirjaa koskevan muutoksen, on arvioitu mahdollisesti lisäävän menettelyvirheitä koskevien väitteiden määrää valituksissa ja johtavan siihen, että hallinto-oikeudessa käydään läpi puhuttelujen äänitallenteita tai järjestetään aiempaa useammin suullisia käsittelyjä.

Ylipäätään laissa säädettyjä käsittelyaikoja voidaan pitää ongelmallisina erityisesti tuomioistuinten riippumattomuuden vuoksi. Määräajat eivät tästä syystä saisi olla liian optimistiset resursseihin nähden. Tästä syystä ja myös hakijan oikeusturvan säilyttämiseksi tuomioistuimen riittävä resurssointi on tärkeää. Hallinto-oikeuksissa on myös muita asiaryhmiä, joita koskevat valitukset on saatava käsiteltyä kohtuullisissa määräajoissa. On myös kiireelliseksi säädettyjä asiaryhmiä, kuten esimerkiksi lastensuojeluasiat. Jos kansainvälistä suojelua koskevien valitusten käsittelemiseen ehdotetuissa määräajoissa tarvittavaa resurssia ei hallinto-oikeuksille osoitettaisi, olisi mahdollista, että muiden kuin kansainvälistä suojelua koskevien asiaryhmien käsittelyajat pitenisivät.

Muutoksenhaun määriin vaikuttavat oleellisesti kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten määrien kehitys. Myös nykytilanteessa kansainvälistä suojelua koskevien asioiden määrät ovat vaihdelleet. Nyt on nähtävillä kehitys, jossa näitä asioita koskevien valitusten määrät tulevat nousemaan loppuvuoden 2025 ja alkuvuoden 2026 aikana, koska Maahanmuuttovirastossa puretaan hakemusruuhkaa ennen paktin säädösten soveltamisen alkamista. Myös tällä olisi mahdollisesti vaikutusta hallinto-oikeuden kykyyn alkaa käsitellä valituksia säädetyissä määräajoissa, vaikka määräajat koskevatkin vasta 12.6.2026 ja sen jälkeen jätettyjä hakemuksia. Hallinto-oikeuksissa ei ole pystytty varautumaan Maahanmuuttoviraston saamien lisäresurssien aiheuttamaan valitusmäärien kasvuun ja tämä voi johtaa siihen, että vanhempien valitusten, joihin ei sovelleta paktin ja sen myötä ehdotettuja ulkomaalaislain säännöksiä, käsittely venyisi.

Myös maahan saapuva hakijaprofiili ja sitä kautta sovellettavaksi tulevat menettelyt vaikuttavat olennaisesti hallinto-oikeuden kykyyn pysyä ehdotetuissa määräajoissa. Jos paktin soveltamisen alettua nopeutetut asiat, kuten nopeutetun menettelyn soveltaminen sekä hakemusten tutkimatta jättäminen, lisääntyisivät merkittävästi, kasvattaisi se ehdotetun kolmen kuukauden määräajassa käsiteltävien valitusten määrää. Ehdotetun mukaan hallinto-oikeudella olisi kuitenkin mahdollisuus pidentää valituksen käsittelyä kolmella kuukaudella näissä tapaukissa, jos valittajan ei sallittaisi jäävän maahan muutoksenhaun ajaksi. Vuosien 2022–2024 tilastojen perusteella noin 10 prosentissa tapauksista tuomioistuin on kieltänyt päätöksen täytäntöönpanon sellaisissa tapauksissa, joissa ei ole automaattista oikeutta jäädä maahan

muutoksenhaun ajaksi. Aiempien tilastojen perusteella voidaan arvioida, että suurimmassa osassa tapauksista käsittelyaika tulisi olemaan ehdotettu kuusi kuukautta.

Resurssien lisäämisen lisäksi ehdotetuissa käsittelyajoissa pysyminen edellyttäisi hallinto-oikeuksilta, kuten paktin muu sääntely myös muilta viranomaisilta, toiminnan kehittämistä ja tehostamista sekä valitusten tarkempaa seulontaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksista ja asioiden perusteellisesta selvittämisestä tinkimättä. Ehdotuksilla olisi siten mahdollisesti merkittäviä vaikutuksia hallinto-oikeuksien työn organisointiin, priorisointiin ja tehostamiseen. Tällä hetkellä hallinto-oikeuksissa on kaksi eri asiaryhmää kansainvälistä suojelua koskeville valituksille: kansainvälinen suojelu ja kansainvälinen suojelu/nopeutettu menettely. Jälkimmäinen sisältää kaikki ne päätökset, jotka voidaan panna täytäntöön nopeammin. Ehdotetut käsittelyajat toisivat asiaryhmiin yhden uuden ryhmän, koska rajamenettelyn käsittelyaika poikkeaisi nopeutettujen menettelyjen käsittelyajasta. Tällä olisi mahdollisesti vaikutusta myös hallinto-oikeuksien asianhallintajärjestelmään ja työn organisointiin. Hallinto-oikeuksien asianhallintajärjestelmässä ei ole nyt ehdotetun kaltaisten käsittelyaikojen seurantaan valmiita työkaluja.

Lisäksi on mahdollista, että laissa säädettyjen käsittelyaikojen ylittäminen johtaisi oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämistä koskevien vaatimusten ja valtion varoista maksettavien hyvitysten määrän lisääntymiseen (1 500 €/hyvitys/vuosi). Tämä voisi tarkoittaa entisestään lisääntyvää työmäärää hallintotuomioistuimissa sekä kasvavia kustannuksia valtiolle. Tuomioistuin päättää hyvityksen antamisesta hakijalle. Harkinnassa on mahdollista ottaa huomioon myös syyt, miksi laissa säädetty käsittelyaika on ylitetty. Ehdotuksen mukaan hallinto-oikeuden olisi *pyrittävä* säädettyihin käsittelyaikoihin. Menettelyasetuksen sanamuodon mukaisesti määräajat on vahvistettava kansallisessa lainsäädännössä rajoittamatta muutoksenhaun asianmukaista ja perusteellista tutkintaa.

Ehdotetuilla määräajoilla on kuitenkin myönteinen vaikutus kokonaisprosessin tehokkuuteen, sen kestoon sekä erityisesti vastaanottokulujen säästöihin.

Vastaanottolakiin esitettävät muutokset, kuten vastaanottopalvelujen rajoittamista koskevat toimet voivat lisätä muutoksenhakua hallinto-oikeuksiin. Vastaanottopalvelujen rajoittamista koskevat ehdotukset olisivat luonteeltaan uusia valitustyyppejä, joilla voi olla vaikutusta tuomioistuinten työmäärään. Tällä hetkellä muutoksenhaun määrät ovat hyvin maltillisia. Vuonna 2024 haettiin vastaanottotoimintaa koskeviin päätöksiin muutosta yhteensä 17 asiassa. Valituksista 14 koski vastaanottorahan myöntämistä, 2 vastaanottopalveluista perittävää maksua ja 1 vapaaehtoisen paluun tukea. Vastaanottolakiin ja kotoutumislakiin ehdotetun mukaisesti edustajan tehtävä ei jatkossa enää lakkaisi automaattisesti, jos lapselle määrättäisiin Suomessa huoltaja, vaan edustajan vapauttamista tehtävästään tulisi erikseen hakea. Muutos voi maltillisesti lisätä edustajatoimintaan liittyvien hakemusasioiden määrää käräjäoikeuksissa. Vastaanottolakiin ehdotettu, velvoittavasta EU-sääntelystä johtuva, ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustajan määräämisen liittyvä 15 arkipäivän määräajan ei arvioida merkittävästi vaikuttavan käräjäoikeuksiin, koska Maahanmuuttovirastolta saatujen tilastojen mukaan normaalioloissa vastaanottokeskuksilta on mennyt 3–7 vuorokautta edustajahakemuksen tekemiseen ja käräjäoikeuksilla on mennyt keskimäärin 11 päivää edustajan määräämistä koskevan päätöksen tekemiseen. Edustajajärjestelmää koskevilla vastaanottolain ja kotoutumislain muutoksilla ei siten arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia käräjäoikeuksien työmäärään tai resurssitarpeisiin.

Valitusaikojen lyhenemisellä tietyissä kansainvälistä suojelua ja vastuunmäärittämistä koskevissa asioissa ei voida katsoa olevan merkittävää vaikutusta tuomioistuimiin. Asioissa, joissa valitusajat lyhenisivät, ei hakijalla olisi automaattista oikeutta jäädä Suomen alueelle

muutoksenhaun ajaksi vaan hänen tulisi tätä erikseen hakea. Valitus olisi jätettävä joka tapauksessa samaan aikaan kyseisen hakemuksen kanssa. Hallinta-asetuksen siirtopäätöksen täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen tai uutena ehdotetun Suomen alueelle jäämistä koskevan hakemuksen tekemisen määräajan ehdotetaan olevan sama kuin voimassa olevassa laissa, joten käytäntö tämän suhteen ei muuttuisi juurikaan. Oikeusavun rajaamisen vain välttämättömiin toimenpiteisiin ei katsota vaikuttavan merkittävästi tuomioistuimen prosessiin, koska hakijalla olisi joka tapauksessa oikeus maksuttomaan oikeusapuun hallinnollisessa vaiheessa, minkä voidaan arvioida nopeuttavan asian selvittämistä myös valitusvaiheessa.

5.2.4.5 Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Seulonta-asetuksen ja menettelyasetuksen edellyttämä riippumaton perusoikeuksien seurantamekanismi toisi uuden seurantatehtävän yhdenvertaisuusvaltuutetulle. Valtuutetun toimisto seuraisi ulkorajalla ja sisämaassa tapahtuvaa seulontaa sekä rajamenettelyä laajasti eri perusoikeuksien toteutumisen kuten turvapaikkamenettelyyn pääsyn, palauttamiskiellon periaatteen, lapsen edun ja säilöönottoa koskevien asiaankuuluvien sääntöjen osalta. Uusi seurantatehtävä tulisi valtuutetun nykyisten ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien seurantaa ja edistämistä sekä maasta poistamisen täytäntöönpanon valvontaa koskevien tehtävien rinnalle.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteuttaisi seurantatehtävää itsenäisesti ja riippumattomasti arvionsa mukaan kulloinkin tarkoituksenmukaisella tavalla, kuten hyödyntäen tiedonsaanti- ja selvityksensaantioikeuksiaan sekä tarkastuksin. Seurannan toteutuksessa huomioitaisiin seurattavien menettelyiden nopeus, mikä edellyttää seurantatoiminnalta joustavuutta ja mahdollisuutta painottaa tarkastelussa rakenteellisia kysymyksiä. Perusoikeusseurantamekanismin suorittamaa valvontaa voitaisiin kohdistaa esimerkiksi pistemäisesti sen sijaan, että jokaisen seulonta- tai rajamenettelyssä olevan henkilön asiaa käsiteltäisiin erikseen. Tämä tehtävän laajuuden tarkastelu vaikuttaa tehtävän resursointitarpeisiin, vaikka kyse on yhdenvertaisuusvaltuutetulle uudesta tehtävästä.

Perusoikeuksien noudattamisen seuranta edellyttäisi pääsyä sekä asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin kuin myös muuhun materiaaliin. Lisäksi perusoikeuksien seurantatyö merkitsisi paikan päällä toteutettavia tarkastuksia, joita voisi toteuttaa myös ennalta ilmoittamatta. Menettelyt, joihin tarkastuksia toteutettaisiin, sijoittuisivat maantieteellisesti laajalle alueelle ja kattaisivat lähtökohtaisesti esimerkiksi rajanylityspaikat, poliisiasemat, Joutsenon säilöönottokeskuksen, yksintulleiden alaikäisten yksikön sekä relevantit säilöönottoyksiköt.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu antaisi tehtäviensä mukaisesti muun muassa neuvoja ja lausuntoja tarpeelliseksi katsomissaan tilanteissa. Uusien menettelyiden seuranta edellyttäisi yhteistyön ja tietojenvaihdon tiivistämistä sekä erityisesti toiminnan alussa koordinaatiota käytännön kysymyksistä. Seulonta-asetuksen mukaan kansallisten oikeusasiamiesten ja kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden on osallistuttava riippumattoman seurantamekanismin toimintaan. Myös muun muassa kansainväliset ja valtioista riippumattomat järjestöt voivat osallistua riippumattomaan seurantamekanismiin. Jos yksi tai useampi kyseisistä instituutioista, järjestöistä tai elimistä ei ole suoraan mukana riippumattomassa seurantamekanismissa, riippumattoman seurantamekanismin on luotava tiiviit yhteydet niihin ja pidettävä yhteyksiä yllä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston on luotava ja pidettävä yllä tiiviitä yhteyksiä edellä mainittujen toimijoiden kansa. Tämä edellyttää yhteistyön ja tietojenvaihdon tiivistämistä kyseisten tahojen välillä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen. Valtuutetun toimisto päättää itsenäisesti resurssiensa kohdentamisesta eri toimivaltuuksiensa välillä. Valtuutettu

päättäisi myös siitä, miten nyt säädettävän monitorointitehtävän toimintaa kohdistetaan ja priorisoidaan.

5.2.4.6 Oikeusaputoimistot

Ehdotetulla oikeusavun rajaamisella hallinnollisessa vaiheessa vain välttämättömiin toimenpiteisiin olisi se vaikutus oikeusapua hallinnollisessa vaiheessa pääsääntöisesti antavien oikeusaputoimistojen ja julkisten oikeusavustajien työhön, että jokaisen toimenpiteen kohdalla tulisi tehdä arvio sen välttämättömyydestä. Harkinnassa tulisi huomioida asian laatu ja merkitys sekä olosuhteet kokonaisuudessaan. Suurimmaksi osaksi välttämättömyysarviointi kohdistuisi sen arviointiin, onko avustajan välttämätöntä osallistua henkilökohtaiseen puhutteluun.

Muutoksenhaussa lyhyempi valitusaika vaatisi nopeampaa reagointia erityisesti aikana, johon osuu monia arkivapaapäiviä ja pyhäpäiviä. Tällainen ajanjakso olisi erityisesti joulun ja loppiaisen väli. Tämä tukisi mahdollisen oikeusavustajien valtakunnallisen päivystyksen kehittämistä. Hakijalla olisi muutoksenhaun aikana oikeus valita itselleen myös yksityinen oikeusavustaja. Tämän voidaan katsoa tasaavan jonkin verran julkisten oikeusavustajien työmäärää.

5.2.4.7 Hyvinvointialueet, kunnat ja Kansaneläkelaitos

Vastaanottopalvelujen saajaan ja kestoon ehdotettujen muutosten arvioidaan lisäävän hyvinvointialueen, kuntien ja Kansaneläkelaitoksen palvelujen piirissä olevien määrää. Vastaanottojärjestelmän ulkopuolella laittomasti maassa oleskelevien määrän lisääntyminen vähentää viranomaistyötä vastaanottojärjestelmässä, mutta voi aiheuttaa resurssitarpeita Kansaneläkelaitoksessa, hyvinvointialueilla ja kunnissa. Oleskeluluvan saaneiden vastaanottopalvelujen kestoon ehdotetuilla muutoksilla tavoitellaan kuntaan siirtymisen nopeutumista. Muutos edistää tilapäistä suojelua saaneiden kuntaan siirtymistä. Muutos voi aiheuttaa hetkellisesti palvelupainetta hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalveluissa, Kansaneläkelaitoksella ja kunnissa niiden tilapäistä suojelua saavien siirtyessä kuntaan, jotka ovat ennen lakimuutosta pysyneet vastaanottopalvelujen piirissä. Kuntaan siirtymisen nopeutuminen voi vaikuttaa kunnan koordinoimien kotoutumista edistävien palvelujen kokonaisuuteen ja esimerkiksi edellyttää viranomaisyhteistyön ja tiedonvaihdon prosessien päivittämistä. On arvioitu, että kokonaisuudessaan vaikutukset kunnille jäävät vähäisiksi. Vastaanottopalvelujen saajaa ja kestoa koskevalla siirtymäsäännöksellä pyritään turvaamaan viranomaisten mahdollisuus hoitaa esimerkiksi kuntaan siirtymisen nivelvaihe tehokkaasti.

Kansaneläkelaitokselta kiireellistä ja välttämätöntä toimeentulotukea hakevat laittomasti maassa oleskelevat henkilöt voivat asioida ainoastaan palvelupisteellä. Asiointi edellyttää usein tulkkausta ja erillistä tunnistamista ja asiointikertoja tarvitaan useampia. Kansaneläkelaitos huomautti sisäministeriön tietopyyntöön antamassaan vastauksessa, että Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden työnjakoon laittomasti maassa oleskelevien välttämättömän toimeentulon turvaamiseen liittyen sisältyy joitakin haasteita, joista aiheutuu hallinnollisia kustannuksia ja asiakkaan näkökulmasta oikeusturvanäkökohtia. Nämä vaikutukset korostuvat, jos kyseinen asiakasmäärä kasvaa. Oleskeluluvan saaneiden vastaanottopalvelujen kestoon ehdotettujen muutosten myötä vastaanottopalvelut päättyvät oleskeluluvan saamisen jälkeen selkeästi säädettyjen määräaikojen perusteella ja henkilö siirtyy Kansaneläkelaitoksen myöntämän toimeentulotuen piiriin. Muutoksella ei ole vaikutusta asumisperusteisten etuuksien myöntämiseen. Oikeus asumisperusteiseen etuuteen syntyy etuuskohtaisten edellytysten täyttyessä riippumatta siitä, onko henkilö vastaanottopalvelujen piirissä vai kunnassa.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnitti sisäministeriön tietopyyntöön antamassaan vastauksessa huomiota siihen, että mahdollisissa vaikutuksissa tulee huomioida terveydenhuollon kantokyky ja sosiaalipalveluiden osalta erityisesti hyvinvointialueiden henkilöstöpula. Sosiaalihuollon palveluita annetaan yksilökohtaiseen arvioon perustuen ja arvion laatii sosiaalihuollon ammattihenkilö, joiden puute on jo tällä hetkellä suuri haaste. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö kehotti huomioimaan, että hyvinvointialueilla ei ole käytettävissä sellaista rakennuskantaa, jota voitaisiin osoittaa laajamittaiseen tilapäisasumiseen. Toisaalta on huomioitava, että valtaosa henkilöistä, joiden vastaanottopalvelut lakkaisivat ehdotuksen vuoksi, majoittuvat Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan yksityismajoituksessa. Ehdotetut muutokset kohdistuvat erityisesti niihin hyvinvointialueisiin, joiden alueille on perustettu asiakasmäärältään suuria vastaanottokeskuksia. Arviona on, että Suomeen ilman oleskeluoikeutta jäävät siirtyvät oleskelemaan suurempiin kuntiin, joissa on tarjolla enemmän palveluja. Tämä voi vaikuttaa kyseisten kuntien ja hyvinvointialueiden tuottamien palvelujen tarpeen lisääntymiseen.

Terveydenhuoltolakiin tehtävä muutos selkeyttäisi hyvinvointialueiden ja Maahanmuuttoviraston rooleja ja vastuita vastaanottolain ja säilölain mukaisten terveyspalveluiden tuotannossa. Hyvinvointialueiden tuottamisvastuussa olisi kyse palveluista, joita hyvinvointialueet ovat jo nykytilassa osittain tuottaneet vastaanottojärjestelmän henkilöpiirille. Esityksen mukaisessa tuottamisvastuussa olisi myös kyse palveluista, joita hyvinvointialueet järjestävät alueidensa asukkaille, eikä tuottamisvastuu koske turvapaikkaprosessiin liittyviä erityisiä palveluita, kuten menettelyasetuksen 24 artiklan mukaisia lääkärintarkastuksia aiempaan kidutukseen tai vainoon liittyen. Jos sopimuksessa niin sovitaan, myös niiden hankkiminen hyvinvointialueelta on kuitenkin mahdollista.

Hyvinvointialueille korvattaisiin niiden tuottamat palvelut Maahanmuuttoviraston kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Jos korvauksista ei olisi erikseen sovittu, korvaus määräytyisi palvelujen tuottamisesta aiheutuneiden kustannusten mukaan. Vaikka esityksestä ei aiheutuisi hyvinvointialueille merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, vaatisi muutos kuitenkin todennäköisesti hyvinvointialueilla lisäresursointia sekä palveluprosessien ja yhteistyökäytänteiden päivitystä. Esitys voisi osaltaan hetkellisesti aiheuttaa sekä hyvinvointialueille että Maahanmuuttovirastolle hallinnollista taakkaa.

Hyvinvointialueiden resurssit perusterveydenhuollon palveluiden tuottamisessa alueen väestön tarpeisiin nähden vaihtelevat hyvinvointialuekohtaisesti. Osalla hyvinvointialueista on edelleen merkittävää henkilöstövajausta niin lääkäri- kuin hoitohenkilökunnan osalta. Lisääntyvä asiakasmäärä saattaa vaikuttaa hoitotakuun toteutumiseen lisääntyneen palvelukysynnän vuoksi tilanteissa, joissa lisähenkilökuntaa ei ole rekrytoitavissa. Vastaanottokeskusten sijainnissa tai niiden asukaspaikkojen määrässä ei ole huomioitu hyvinvointialueen kokoa tai sen tosiasiallisia mahdollisuuksia vastata lisääntyvään palvelukysyntään.

Viime vuosien aikana digitaalisten palveluiden osuus hyvinvointialueiden avopalveluiden vastaanottotoiminnassa on kasvanut voimakkaasti. On epäselvää, kuinka hyvin vastaanottojärjestelmän henkilöpiirin terveyspalvelutarpeeseen voidaan vastata digitaalisilla palveluilla ja lisäisikö lakiesitys näiltä osin tarvetta läsnä vastaanottojen määrän lisäämiseen.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna palveluihin ja suomalaiseen julkiseen terveydenhuoltojärjestelmään tutustuminen jo vastaanottovaiheaikana tukisi todennäköisesti Suomeen jäävien henkilöiden integroitumista suomalaisen julkisen terveydenhuollon palveluiden käyttäjiksi. Tämä voisi osaltaan pidemmällä aikavälillä vaikuttaa positiivisesti hyvinvointialueiden toimintaan, kun palveluiden käyttö olisi sujuvampaa. Vaikka lakiehdotuksen piirissä olevien henkilöiden määrä on pieni suhteessa terveydenhuollon koko

asiakaskunnan määrään, voisi muutos edellyttää hyvinvointialueilta nykyistä laajempaa osaamista kohdata eri kulttuureista tulevia ihmisiä, tietoa maahanmuutto- ja pakolaisuusprosesseista ja kykyä tunnistaa vastaanottolain piirissä olevien henkilöiden erityistarpeita, kuten hoitoa mielenterveysongelmiin.

Esitys koskee vain terveydenhuollon palveluita, mikä haastaa hyvinvointialueiden toimintalogiikkaa, jossa palveluita pyritään entistä enemmän järjestämään sosiaali- ja terveydenhuollon integraation pohjalle. Vastaanottojärjestelmän asiakkaiden palvelutarpeet ovat usein moniammatillista osaamista vaativia kokonaisuuksia ja jo nyt hyvinvointialueen järjestämisvastuulla on myös vastaanottojärjestelmän asiakkaille annettavia sosiaalihuollon palveluita, kuten lastensuojelu. Näin ollen esitys edellyttää sitä, että hyvinvointialueille tulisi laatia erilliset toimintaohjeet terveydenhuollon ja vastaanottokeskuksissa järjestettävän sosiaalihuollon yhteistyölle, joka merkittävästi poikkeaa normaaleista hyvinvointialueen sisäisistä prosesseista.

Esitys voisi osittain keventää hyvinvointialueiden hallinnollista työtä henkilöiden tunnistamiseen liittyen, kun maahanmuuttojärjestelmä vastaisi henkilöiden tunnistamisesta ja välittäisi tiedon hoito-oikeuden laajuudesta hyvinvointialueille, joiden tehtäväksi jäisi hoidon toteuttaminen. Nykytilassa hyvinvointialueilla on haasteita henkilöiden statuksen ja hoito-oikeuden laajuuden selvittämisessä, joten esitys voisi osaltaan helpottaa edellä mainittuja haasteita ja esityksellä voisi olla positiivisia vaikutuksia hyvinvointialueiden toimintaan. Jos henkilö hakeutuisi hyvinvointialueiden palveluihin ilman asiakirjoja ja maahanmuuttojärjestelmän ohjausta, voisi maahanmuuttojärjestelmän ohjauksen puute toimia hyvinvointialueille yhtenä viitteenä siitä, että palveluihin hakeutunut henkilö saattaisi oleskella maassa ulkomaalaislain 3 §:n 27 kohdassa tarkoitetulla tavalla laittomasti.

5.2.4.8 Elinvoimakeskukset

Esityksellä ehdotetaan vähäisiä muutoksia elinvoimakeskusten kotoutumislain 36 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin. Pykälän mukaiseen valvontatehtävään tulisi laajennus kotoutumislain 35 §:n 6 momenttiin ja 36 §:n 2 momenttiin esitettyjen lisäysten myötä. Jatkossa elinvoimakeskusten valvontatehtävä kattaisi myös 35 §:n 6 momentissa tarkoitettujen kanteluiden käsittelyn ja 36 §:n 2 momentissa tarkoitettujen edustajien rikosrekisteriotteiden tarkistamisen. Kyseiset toimet olisivat 36 §:ssä tarkoitettuina valvontatoimina uusia tehtäviä elinvoimakeskuksille, mutta ne soveltuisivat luontevasti voimassa olevan lain perusteella elinvoimakeskukselle kuuluvaan edustajatoiminnan valvontaan liittyvään tehtävään. Arviolta 35 §:n 6 momentissa tarkoitetut kantelut olisivat harvinaisia ja 36 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikosrekisteriotteen tarkistaminen tulisi kyseeseen hyvin harvoin. Ehdotetut muutokset saattavat lisätä elinvoimakeskusten työmäärää maltillisesti. Työmäärän lisäyksen arvioidaan kuitenkin olevan niin vähäinen, etteivät ehdotetut muutokset aiheuta elinvoimakeskuksille henkilöstöresurssitarpeita.

5.2.5 Vaikutukset viranomaisten tietojärjestelmiin

Paktin täytäntöönpano edellyttää huomattavia muutoksia eri viranomaisten tietojärjestelmiin. Erityisesti UMA-tietojärjestelmään tullaan tekemään paljon kehitystyötä lainsäädännön muutosten takia.

Eurodac-asetuksesta aiheutuu merkittäviä viranomaisten tietojärjestelmien muutostarpeita. Tietojärjestelmämuutokset ja mahdolliset uudet laitehankinnat ovat huomattavia. Eurodaciin liittyvän kehitystarpeen tunnistetaan siten olevan huomattava työmäärältään, aikatauluiltaan ja viranomaisten välisten riippuvuuksien suhteen.

Keskusrikospoliisi olisi jatkossakin Eurodac-asetuksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tarkastava viranomainen. Tarkastava viranomainen tarkastaa, että lainvalvontatarkoituksessa tehtyjen vertailupyyntöjen edellytykset täyttyvät, ja tekee pyynnöt uuden Eurodac-asetuksen 3 artiklan 4 kohdassa tarkoitetun kansallisen yhteyspisteen kautta Eurodac-keskusjärjestelmään. Yhteyspisteestä ehdotetaan säädettävän henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa siten, että tietojärjestelmä on Maahanmuuttoviraston vastuulla. Keskusrikospoliisin vastuulla olevan TUNTO-järjestelmän rooli viranomaisten yhteisenä biometriajärjestelmänä ei muutu, kuitenkin suora yhteys Eurodac-keskusjärjestelmään toteutetaan jatkossa TUNTO-järjestelmän sijasta uuden kansallisen yhteyspisteen kautta Maahanmuuttoviraston rakentamalla järjestelmällä.

Jatkossa kansallinen tietoliikenne ja TUNTO-järjestelmään tallennetut tiedot ohjautuvat Maahanmuuttoviraston hallitseman ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmä UMA:n kautta Eurodac-keskusjärjestelmään. Muutoksessa UMA-järjestelmän rooli ulkomaalaisasioiden keskitettynä asianhallintajärjestelmänä selkeytyy. Tietoliikenne Eurodac-järjestelmään toteutetaan kuitenkin turvallisuusverkko TUVE:n rakenteen vuoksi UMA-järjestelmästä erillisen tietojärjestelmäkomponentin kautta.

Vastaanottolakiin tehtävät muutokset edellyttävät sekä UMA–järjestelmän kehittämistä, että muutoksia muihin vastaanottokeskusten käyttämiin tietojärjestelmiin. Valtionvarainministeriö edellyttää, että Maahanmuuttovirasto kehittää niin sanottuja sidosryhmäsovelluksia ulkomaalaisasioiden asianhallintajärjestelmän käyttäjille, jotka toimivat TUVE-verkon ulkopuolella. Merkittävä osa näistä sidosryhmäkäyttäjistä koostuu vastaanottokeskuksia ylläpitävistä yksityisistä palveluntuottajista. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vastaanottokeskusten on luovuttava UMA-järjestelmän suorakäytöstä, ja siirryttävä käyttämään uutta kehitteillä olevaa sidosryhmäsovellusta. Sovellus ei tule valmistumaan ehdotuksen voimaantulon aikataulussa kesäkuussa 2026. UMA-järjestelmän suorakäyttömahdollisuus vastaanottokeskusten osalta päättyy todennäköisesti viimeistään 31.3.2027 mennessä. Korvaavien toiminnallisuuksien rakentamiseen vastaanottokeskuksille määräajassa liittyy merkittävä epävarmuusriski. Koska vastaanottokeskukset ovat lyhyellä aikataululla siirtymässä pois UMA-järjestelmästä ei sellaisia lakimuutosten vaatimia järjestelmämuutoksia, jotka edellyttävät viraston ulkopuolista työtä, kannata enää tehdä järjestelmään. Tämä tarkoittaa vastaanottokeskuksille manuaalista työtä. Lisäksi lain voimaantulon ja sidosryhmäsovelluksen käyttöönoton välisenä aikana ei saada luotettavaa tilastotietoa esimerkiksi rajoitustoimien käyttöönotosta.

5.2.6 Vaikutukset tiedonhallintaan

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa (906/2019), jäljempänä *tiedonhallintalaki,* säädetään muun muassa tiedonhallinnan järjestämisestä ja kuvaamisesta, tietovarantojen yhteentoimivuudesta, teknisten rajapintojen ja katseluyhteyksien toteuttamisesta sekä tietoturvallisuuden toteuttamisesta. Tiedonhallintalailla varmistetaan viranomaisten tietoaineistojen yhdenmukainen hallinta ja tietoturvallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi.

Tiedonhallintalaki sisältää säännökset teknisten rajapintojen ja katseluyhteyden avulla tapahtuvasta tietojen luovuttamisesta, joten erityislainsäädännössä ei enää tulisi säätää tietojen luovuttamisesta teknisen käyttöyhteyden välityksellä. Rikosrekisterilakiin ehdotettava sääntely tietojen luovuttamisesta rikosrekisteristä seulontaviranomaisille ei tämän vuoksi sisällä säännöstä tietojen luovutustavasta.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia voimassa olevaan asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa koskevaan sääntelyyn.

Lainvalvontakyselyt keskusjärjestelmiin toteutetaan Renki-kyselyjärjestelmässä. Tullin osalta lainvalvontakäyttöön liittyvä asianhallinta edellyttää uuden asianhallintaratkaisun (asianhallintajärjestelmä ja kyselyjärjestelmä) luomista.

Sakkorekisterin tiedot luovutetaan manuaalisesti virka-aikana. Uuden TAPSA-järjestelmän myötä mahdollisuus myös sakkorekisteritietojen luovuttamiseen 24/7 on tavoitteena toteuttaa lähivuosien aikana.

Eurodac-tietojärjestelmässä käsiteltävien tietojen tietosisältö määritellään suoraan sovellettavassa Eurodac-asetuksessa, kuten myös käsittelytoimet, tietojen kerääminen, tallentaminen, korjaaminen ja poistaminen. Kaikkien sormenjälkien lisäksi jäsenvaltioiden on tallennettava Eurodac-tietojärjestelmään henkilön kasvokuva uutena biometrisenä tietona ja useita erilaisia muita henkilötietoja sekä mahdollisia matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjojen kopioita, jotta voidaan helpottaa henkilöllisyyden selvittämistä ja tarvittaessa matkustusasiakirjojen myöntämistä laittomasti oleskelevien palauttamista varten. Lisäksi jäsenvaltioiden on kirjattava Eurodac-tietojärjestelmään tieto siitä, voiko henkilö seulonnan turvallisuustarkastusten perusteella muodostaa uhan sisäiselle turvallisuudelle, onko hän aseistettu, väkivaltainen tai onko viitteitä siitä, että hän on osallisena terrorismissa tai vakavassa rikollisuudessa (17 artiklan 2 kohdan i alakohta, 22 artiklan 3 kohdan d alakohta).

5.2.7 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen

5.2.7.1 Yleistä

Ehdotettu sääntely on merkityksellinen usean perustuslakiin, ihmisoikeussopimuksiin sekä EU:n perusoikeuskirjaan sisältyvän perus- ja ihmisoikeuden kannalta. Keskeisimpiä ovat yhdenvertaisuuteen, oikeusturvaan, liikkumisvapauteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja yksityiselämän suojaan sekä huolenpitoon/sosiaaliturvaan liittyvät oikeudet. Oikeusturvaan liittyvillä oikeuksilla, kuten oikeudella saada asiansa käsiteltyä viranomaisessa ja muutoksenhakuoikeudella, on liityntä myös ehdottomaan palautuskieltoon (*non-refoulement*) sekä joukkokarkotuksen kieltoon. Näistä oikeuksista säädetään perustuslain lisäksi myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja EU:n perusoikeuskirjassa.

Esityksessä ehdotettu seulontaan ja rajamenettelyyn liittyvä perusoikeuksien riippumaton seurantamekanismi parantaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista seulottavien henkilöiden ja kansainvälistä suojelua hakevien osalta. Mekanismin avulla seurataan, noudatetaanko seulonnan ja rajamenettelyn aikana unionin ja kansainvälistä oikeutta, mukaan lukien perusoikeuskirja, erityisesti turvapaikkamenettelyyn pääsyn, palauttamiskiellon periaatteen, lapsen edun sekä säilöönottoa koskevien asiaankuuluvien sääntöjen, myös kansallisen lainsäädännön asiaankuuluvien säilöönottoa koskevien sääntöjen, osalta. Seurantamekanismin avulla voidaan puuttua mahdollisesti havaittaviin perusoikeusongelmiin antamalla neuvoja, lausuntoja ja suosituksia niin yksittäisissä tilanteissa kuin rakenteisiin kohdistuen kyseisiin perusoikeusongelmiin puuttumiseksi. Tavoitteena on, että seurannassa tehtyjen havaintojen ja suositusten pohjalta voidaan varmistaa, että perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat menettelyissä täysimääräisesti ja mahdolliset ongelmat havaitaan. Tehokas ja vaikuttava seurantamekanismi yhdessä toimeenpanevien viranomaisten korjaavien toimien kanssa edistää näin ollen menettelyiden kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksien toteutumista. Viime kädessä vastuu perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamisesta on toimeenpanevilla viranomaisilla, joille seurantamekanismi kohdistaa suosituksensa. Mahdollisilla havainnoilla ja

suosituksilla voi olla myönteisiä vaikutuksia myös muissa kansainvälistä suojelua koskevissa menettelyissä.

5.2.7.2 Palautuskielto

Kuten lähes kaikkia ulkomaalaislain uudistuksia, myös nyt ehdotettua sääntelyä on tarkasteltava ottaen huomioon perustuslain 9 §:n 4 momentin mukainen palautuskielto, jonka mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Palautuskielto perustuu Geneven pakolaisyleissopimuksen (SopS 77 ja 78/1968) 33 artiklan 1 kohtaan. Palautuskielto sisältyy myös moniin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18 ja 19/1990; sellaisena kuin se on myöhemmin muutettuna SopS 71 ja 72/1994, SopS 85 ja 86/1998, SopS 8 ja 9/2005, SopS 6 ja 7/2005, SopS 50 ja 51/2010, SopS 52 ja 53/2018 sekä SopS 45 ja 46/2021) ei sisällä nimenomaista määräystä palautuskiellosta, mutta periaate on johdettu sopimuksesta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) soveltamiskäytännössä. EIT:n vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ketään ei saa luovuttaa tai karkottaa maahan, jossa häneen kohdistuu riski EIS 2 (oikeus elämään) tai 3 (kidutuksen kielto) artiklan loukkaamisesta (F.G. v. Ruotsi, 43611/11, §§ 110–111). Merkityksellisiä ovat myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 7 ja 8/1976) 2, 6 ja 7 artiklat sekä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen (SopS 59 ja 60/1989) 3 artikla, kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 20 ja 21/2023) 16 artikla sekä EU:n perusoikeuskirjana 19 artikla. Lisäksi kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (SopS 67 ja 68/1986) täytäntöönpanoa valvova naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea, lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59 ja 60/1991) täytäntöönpanoa valvova lapsen oikeuksien komitea ja vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016) täytäntöönpanoa valvova vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea ovat ratkaisukäytännössään soveltaneet palautuskieltoa, jos maasta poistaminen altistaisi henkilön vakavan ja peruuttamattoman haitan riskille. YK:n ihmisoikeusjulistuksen mukaan jokaisella vainon kohteena olevalla henkilöllä on oikeus hakea turvapaikkaa ja nauttia suojelusta toisessa valtiossa. Oikeus hakea turvapaikkaa perustuu siihen, että palautuskiellon noudattaminen edellyttää valtiota selvittämään henkilön suojelun tarpeen ennen palauttamista. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaan ulkomaalaisille on turvattava menettelyllinen suoja ratkaistaessa heidän oikeutensa tulla maahan tai jatkaa oleskeluaan siellä.

Tässä esityksessä ehdotetuilla muutoksilla ei ole vaikutusta henkilön oikeuteen hakea kansainvälistä suojelua. Ehdotuksilla ei muuteta sitä pääsääntöä, että kaikki Suomessa tehdyt hakemukset otetaan vastaan ja käsitellään Suomessa. Pääsääntö on myös se, että hakijalla on oikeus oleskella Suomessa hakemuksen käsittelyn ajan. Tähän esityksessä ehdotetaan kuitenkin menettelyasetuksessa säädettyjä poikkeuksia, joita voidaan päättää kansallisella lainsäädännöllä. Myöhempien hakemusten osalta poikkeukset ovat jo voimassa olevassa ulkomaalaislaissa 200 a §:n 5–7 momentissa. Uudet poikkeukset koskisivat rikoksen johdosta tapahtuvia luovutuksia ja vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevia siirtoja taikka tilanteita, joissa hakijan katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle. Hakijaa ei kuitenkaan näissäkään tilanteissa poistettaisi Suomesta arvioimatta palautuskieltoa. Sen lisäksi, että palautuskiellon arvioiminen olisi osa luovuttamis- tai siirtomenettelyä, antaisi Maahanmuuttovirasto ehdotetun mukaan lausunnon palautuskiellon soveltuvuudesta. Käytännössä palautuskielto estäisi luovuttamisen tai siirtämisen sellaiseen valtioon, johon nähden hakija on esittänyt vainon tai vakavan haitan perusteita, ennen kansainvälisen suojelun hakemuksen käsittelyä ja mahdollista muutoksenhakua.

5.2.7.3 Oikeusturvan toteutuminen

Perustuslain oikeusturvaa koskevan 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin turvataan myös useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa, sekä EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään soveltanut EIS:n 13 artiklaa turvapaikkamenettelyjen yhteydessä. EIT on katsonut liian lyhyen määräajan hakemuksen jättämiselle tai valituksen tekemiselle myöhemmästä maasta poistamista koskevasta päätöksestä voivan tehdä menettelystä tosiasiallisesti tehottoman ja siten loukata EIS:n 13 artiklan vaatimuksia yhdessä 3 artiklan kanssa (I.M. v. Ranska, nro 9152/09, kohdat 136–160, 2.2.2012; R.D. v. Ranska, nro 34648/14, kohdat 55–56, 16.6.2016). Suomi on saanut ihmisoikeussopimusten sopimusvalvontaelimiltä suosituksia liittyen oikeusapuun turvapaikkamenettelyn aikana (YK:n ihmisoikeuskomitea CCPR/C/FIN/CO/7; YK:n kidutuksen vastainen komitea CAT/C/FIN/CO/8).

Ehdotuksilla ei puututa oikeuteen saada asia käsiteltyä tai hakea muutosta. Myös siinä tapauksessa, että hakija ei edellä mainittujen poikkeusten soveltuessa saisi jäädä maahan hakemuksen käsittelyn ajan, käsiteltäisiin hakemus normaalisti ja päätöksestä olisi mahdollista valittaa, vaikka henkilö ei enää oleskelisi Suomessa. Lisäksi ulkomaalaisella olisi mahdollisuus tuoda luovuttamista tai siirtoa koskevassa menettelyssä esiin oleelliset seikat ja turvautua tarvittaessa oikeussuojakeinoihin niitä koskevien menettelyjen yhteydessä. Muilta osin ehdotuksessa esitetyt poikkeukset oikeuteen jäädä Suomen alueelle sisältävät vähintään maasta poistamista koskevan päätöksen, jonka yhteydessä on arvioitu esimerkiksi palautuskieltoa. Lisäksi myöhempien hakemusten mukaisissa tilanteissa henkilöllä olisi aiemman kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen yhteydessä ollut mahdollisuus esittää ensimmäisen hakemuksen ja sitä koskevan muutoksenhaun yhteydessä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen kannalta merkitykselliset seikat ja perusteet.

Palautuspäätöksen täytäntöönpanoon ei esitetä sellaisia muutoksia, joilla olisi vaikutusta hakijan oikeusturvaan. Jos edellä mainitut poikkeukset eivät sovellu, palautuspäätöksen täytäntöönpano keskeytyy automaattisesti siksi ajaksi, kun hakijalla on oikeus jäädä maahan. Jos menettelyyn ei liity automaattista oikeutta jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi, hakijalla on oikeus pyytää hallinto-oikeutta sallimaan maahan jääminen täksi ajaksi.

Rajamenettelyn osalta hakijan oikeusturvan voidaan katsoa parantuvan, kun hänellä olisi oikeus valittaa niistä rajoitustoimista, joilla hänen liikkumisvapauttaan rajoitetaan rajamenettelyn aikana. Myös muista vastaanottolain 50 §:n mukaisista päätöksistä liittyen vaatimukseen asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa olisi mahdollista valittaa.

Ehdotetulla maksuttoman oikeusavun rajaamisella vain välttämättömiin toimenpiteisiin hallinnollisessa vaiheessa ei voida katsoa merkittävästi vaikuttavan hakijan oikeusturvaan. Hakijalla olisi kuitenkin oikeus oikeusapuun ja henkilökohtaiseen, hänen hakemustaan koskevaan neuvontaan sitä kautta, vaikka toimenpiteiden välttämättömyyttä jouduttaisiinkin arvioimaan. Tiettyjen toimenpiteiden, kuten hakijan tapaamisen tai hänen asiaansa tutustumisen voidaan katsoa olevan välttämätöntä, jotta pystytään arvioimaan muiden toimenpiteiden välttämättömyyttä. Hakija saisi myös muuta oikeudellista neuvontaa, koska Maahanmuuttovirasto antaisi menettelyyn ja hakijan oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvää oikeudellista neuvontaa hakijan sitä halutessa. Myös muu tiedon antaminen menettelyn kuluessa korostuisi uusien säädösten myötä. Koska valitusaikojakin ehdotetaan tiettyjen

nopeiden menettelyjen osalta lyhennettävän, korostuisi hakijan neuvonta muutoksenhausta myös päätöksen saamisen yhteydessä kuten muissakin vaiheissa. Hallinta-asetuksen mukaisen siirtopäätöksen täytäntöönpanoa ja uutena ehdotetun, Suomen alueelle muutoksenhaun ajaksi jäämistä koskevan hakemuksen tekemisen määräaika vastaisi ehdotuksen mukaan pääasiassa voimassa olevan lain mukaista täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen määräaikaa. Valitus on nykyäänkin tehtävä samaan aikaan täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen kanssa.

Hallinto-oikeuksille ehdotettujen käsittelyaikojen voidaan katsoa edistävän hakijan oikeusturvaa hänen saadessaan päätöksen muutoksenhakuun nopeammin. Myös tieto menettelyn kokonaiskestosta poistaa epävarmuutta ja parantaa hakijan oikeusturvaa.

Seulontaviranomaisen olisi seulonnan alussa annettava seulottavalle henkilölle tietoa seulontamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä. Neuvontaa tarjoavilla järjestöillä ja henkilöillä olisi tietyin edellytyksin oikeus läsnäoloon seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa neuvonnan antamiseksi seulottaville henkilöille.

Seulontamenettelyssä käsitellään seulottavan henkilön henkilötietoja. Seulonta-asetuksessa ja siihen liittyvissä tietojärjestelmiä koskevissa asetuksissa on huomioitu rekisteröidyn oikeudet yleisen tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla sekä oikeus muutoksenhakuun ja muihin oikeussuojakeinoihin. Lisäksi seulonta-asetuksessa korostetaan perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista seulonnan kaikissa vaiheissa.

Henkilö voi hakea muutosta vastaanottolain nojalla tehtäviin uusiin päätöksiin, kuten vastaanottorahan alentaminen, vastaanottopalvelujen peruuttaminen ja vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa, vastaavasti kuin muihinkin vastaanottolain nojalla tehtyihin päätöksiin. Myös vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana toimeentulon turvaavien hyödykkeiden myöntämisestä annetaan hallintopäätös. Henkilö voi lisäksi vaatia Maahanmuuttovirastolta oikaisua, jos hänelle ei myönnettäisi lupaa poistua tietyltä maantieteelliseltä alueelta tai hän katsoo, että vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuvan perinnän määräämisessä on tapahtunut virhe. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätöksen saa lisäksi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.

Oikea-aikaisen tiedon saaminen sekä menettelyistä että hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista eri menettelyissä ja vastaanoton aikana on yksi hakijan oikeusturvaa lisäävistä seikoista. Ehdotuksessa painotetaankin viranomaisten velvollisuutta kertoa kansainvälistä suojelua hakevalle sekä vastaanottokeskuksen asiakkaana olevalle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan vastaanoton aikana. Tiedottamisvelvollisuus korostuu erityisesti silloin, kun henkilölle asetetaan velvoitteita, joiden laiminlyönti voi johtaa hänen oikeuksiensa rajoittamiseen. Ehdotuksessa tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuva perintä, vastaanottorahan alentaminen ja vastaanottopalvelujen peruuttaminen. Edellä mainittujen rajoitustoimien kohteena olevalla henkilöllä on myös oikeus saattaa rajoitustoimea koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi. Oikeusturvan toteutumista tukee myös ehdotettu säännös siitä, että vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuvaa perintää, vastaanottorahan alentamista tai vastaanottopalvelujen peruuttamista ei tule soveltaa, jos seuraamus on henkilölle kohtuuton tai jos se vaarantaa henkilön ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon.

5.2.7.4 Yhdenvertaisuus

Paktin säädökset asettavat eri tilanteissa olevat henkilöryhmät eri asemaan heihin kohdistuvien menettelyjen sekä heille annettavien oikeuksien näkökulmasta. Eri menettelyihin ja tilanteisiin

liittyvät toisistaan poikkeavat oikeudet eivät valikoidu mielivaltaisesti, vaan perustuvat joko suoraan asetuksissa säädettyyn tai kansalliseen lainsäädäntöön.

Vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidyn ulkomaalaisen asema eroaa Suomen kansalaisen tai oleskeluluvalla Suomessa asuvan ulkomaalaisen asemasta. Kansainvälistä suojelua hakevan sekä tilapäistä suojelua saavan, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa, oleskelu Suomessa on lähtökohtaisesti luonteeltaan tilapäistä ja lyhytaikaista. Lisäksi heidän oikeutensa toimeentuloa ja huolenpitoa turvaaviin palveluihin on vastaanottolain nojalla suppeampi kuin kunnassa asuvilla ihmisillä. Ehdotetuissa muutoksissa on huomioitu yksilöllisten olosuhteiden vaikutus vastaanottopalvelujen lakkauttamiseen, vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuvaan perintään ja vastaanottopalvelujen rajoittamistoimien määräämiseen. Yksilölliset olosuhteet ja tilanne huomioidaan myös välttämätöntä toimeentuloa myönnettäessä. Vastaanottopalveluja annettaessa tulee huomioida lapsen etu ja vastaanottopalvelujen saajan erityiset vastaanottotarpeet.

Esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksien keskiössä on sen tarkastelu, miten esitys vaikuttaa terveysoikeuksien toteutumiseen. Nykytilassa osa vastaanottojärjestelmän henkilöpiiristä on voinut saada vastaanottokeskuksien järjestämiä terveyspalveluita yksityisen palveluntarjoajan tuottamana nopeammin verrattuna julkisen terveydenhuollon palveluihin. Lakiehdotus voisi siten osittain heikentää osan vastaanottojärjestelmän henkilöpiiristä terveysoikeuksien tosiasiallista toteutumista nykytilaan verrattuna, mikäli esimerkiksi viiveet palveluissa lisääntyisivät. Kuitenkin jo nykytilassa vastaanottojärjestelmän henkilöpiiri on saanut terveyspalveluita julkisesta terveydenhuollosta, eikä esityksellä puututa vastaanottojärjestelmän henkilöpiirin terveyspalveluiden laajuuteen, jolloin on arvioitavissa, että esityksen heikentävät vaikutukset eivät olisi merkittäviä. On myös huomattava, että terveyspalveluiden saatavuudessa on voinut olla vaihtelua riippuen siitä, minkä vastaanottokeskuksen asiakkaiksi henkilöt on rekisteröity. Siten osaltaan esitys voisi myös vahvistaa vastaanottokeskusten asiakkaiden terveysoikeuksien yhdenvertaista toteutumista.

On arvioitavissa, että esitys vahvistaisi vastaanottojärjestelmän henkilöpiirin yhdenvertaisempaa oikeutta terveyspalveluihin riippumatta siitä, minkä alueen vastaanottokeskukseen henkilö on rekisteröity. Julkisten terveydenhuollon palveluiden lisääminen vastaanottovaiheessa voisi myös osaltaan tukea Suomeen jäävien vastaanottojärjestelmän henkilöpiirin integroimista suomalaiseen yhteiskuntaan, mikä osaltaan tukisi yhdenvertaisuuden edistymistä. Esityksen myötä vastaanottojärjestelmän piirissä olevat ja julkisen terveydenhuollon järjestämisvastuulla olevat henkilöt olisivat keskenään terveyspalveluiden osalta nykyistä yhdenvertaisemmassa asemassa, kun esityksen henkilöpiiri olisi sopimuksessa sovittujen terveyspalveluiden osalta samassa asemassa hyvinvointialueiden asukkaiden kanssa. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että palvelutasossa on hyvinvointialuekohtaista vaihtelua.

5.2.7.5 Liikkumisvapaus

Liikkumisvapautta koskevan perustuslain 9 §:n 1 momentin mukaan jokaisella maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Liikkumisvapauden kannalta merkittäviä ovat myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteet, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohta (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen) ja 4. pöytäkirjan 2 artikla (liikkumisvapaus) sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artikla (oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen) ja 12 artikla (liikkumisvapaus). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt vapaudenmenetyksen (EIS:n 5 artiklan 1 kohta) ja liikkumisvapauden rajoituksen (EIS:n 4. pöytäkirjan 2 artikla) välistä eroa useissa tuomioissaan.

Tuomioistuimen mukaan arvioinnissa olennaisia seikkoja ovat sen kohteen yksilölliset olosuhteet sekä toimenpiteen luonne, kesto, vaikutukset ja toimeenpanon tapa. Perustuslakivaliokunta on todennut, että EIS:n 5 artiklan soveltamisalaan kuuluvan vapaudenriiston käsite ei ole yksiselitteinen ja sen suhde neljännen lisäpöytäkirjan vähäisempiä liikkumisvapauden rajoittamisia koskeviin määräyksiin on jossain määrin häilyvä ja vapauden rajoitusten asteesta riippuva (PeVL 17/2024 vp, kappale 37, PeVL 44/2022 vp, kappale 35, PeVL 48/2016 vp, PeVL 4/2013 vp).

Tässä esityksessä ehdotetaan toimia, joilla rajoitetaan henkilön liikkumisvapautta. Paktin eri säädöksissä korostetaan, että hakijan tulisi hakemuksensa käsittelyn ajan pysyä jäsenvaltion viranomaisten saatavilla siinä jäsenvaltiossa, joka on vastuussa hakemuksen tutkinnasta. Tämä on lähtökohtana hakijan velvollisuuksissa, joista säädetään muun muassa menettelyasetuksessa ja hallinta-asetuksessa. Velvollisuuksien rikkomisesta on säädetty seurauksia kuten esimerkiksi liikkumisvapauden rajoituksia. Toisaalta nämä rajoitukset voivat liittyä myös sovellettavaan vaiheeseen tai menettelyyn, kuten seulontaan tai rajamenettelyyn.

Seulonta-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan seulottavien henkilöiden on oltava seulontaviranomaisten tavoitettavissa seulonnan aikana, ulkorajalla tapahtuvassa seulonnassa enintään seitsemän vuorokautta ja sisämaassa tapahtuvassa seulonnassa enintään kolme vuorokautta. Ulkorajalla tapahtuvassa seulonnassa henkilölle ei seulonta-asetuksen 6 artiklan mukaan saa antaa lupaa tulla jäsenvaltion alueelle. Jäsenvaltion on vahvistettava kansallisessa lainsäädännössään säännökset sen varmistamiseksi, että seulottavat henkilöt ovat seulontapaikassa seulonnan ajan pakenemisen riskin, tällaisesta pakenemisesta sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvien mahdollisten uhkien ja ulkorajalla tapahtuvassa seulonnassa myös tällaisesta pakenemisesta kansanterveydelle aiheutuvien mahdollisten uhkien ehkäisemiseksi.

Seulonnassa liikkumisvapauden rajoitus merkitsee henkilön kannalta sitä, että hän ei pääse liikkumaan vapaasti, vaan hänen oleskelunsa on rajoitettu viranomaisen hänelle osoittamaan tilaan, jossa rajoituksen toteutumiseen voidaan käyttää esteitä tai teknistä valvontaa. Kyse on kuitenkin lyhytaikaisesta rajoituksesta, jolla pyritään rajoittamaan henkilön liikkumisvapautta niin vähän kuin on mahdollista samalla, kun seulonta-asetuksen tarkoitus toteutuisi.

Menettelyasetuksen mukaisen rajamenettelyn tarkoitus on tutkia todennäköisesti perusteettomat hakemukset heti jäsenvaltion ulkorajalla tai sen läheisyydessä ilman, että hakija pääsee edelleen liikkumaan jäsenvaltiosta muualle Eurooppaan. Rajamenettelyn soveltamisessa olennaista on kuitenkin se, ettei hakijaa päästetä maahan menettelyn aikana, eli liikkumisvapauden rajoittaminen on menettelyasetuksen 54 artiklan mukaan pakollista menettelyn soveltamisen aikana. Tämä oikeudellinen fiktio ei tarkoita sitä, etteikö hakija olisi jäsenvaltion lainkäyttövallan piirissä ja faktisesti valtion alueella. Häntä ei vain päästetä liikkumaan vapaasti valtion alueella menettelyn aikana. Suomessa menettely on toteutettu mallilla, jossa rajamenettelyssä olevan hakijan on oleskeltava hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jolla pysymistä varmistetaan estein.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut rajamenettelyssä käytettävät liikkumisvapauden rajoittamistoimet ja totesi lausunnossaan PeVL17/2024 vp, että tarkasteltaville rajamenettelyyn liittyville liikkumisvapauden rajoituksille on osoitettavissa perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta hyväksyttävät perusteet, jotka palautuvat väärinkäytösten estämiseen, perusteettomien hakemusten tehokkaaseen käsittelyyn ja tarpeeseen tehostaa EU:n ulkorajalla edelleen liikkumisen valvontaa. Menettelyasetuksen säännökset eivät muuta tätä tosiseikkaa - erityisesti otettaessa huomioon rajamenettelyn muuttuminen pakolliseksi kaikissa jäsenvaltioissa. Rajamenettelyn liikkumisvapauden rajoittaminen ehdotetaan toteutettavan samoin rajoitustoimin kuin aiemmin. Perusoikeusnäkökulmasta hakijan oikeuksien voidaan

katsoa vahvistuvan, koska hakijalle tullaan tekemään ehdotetun mukaan liikkumisvapauden rajoittamisen toimista hallintopäätös, josta hän voi myös valittaa. Valitusoikeus ei kuitenkaan koskisi itse rajamenettelyn soveltamista.

Esityksessä ehdotetaan myös muita liikkumisvapauden rajoituksia, joilla pyritään tukemaan viranomaisten mahdollisuutta hallinnoida muuttoliikkeitä. Vastaanottolain 50 §:n mukainen vaatimus asua määrätyn vastaanottokeskuksen alueella liittyisi ehdotetun mukaan yleiseen järjestykseen liittyviin syihin taikka hakemuksen menettelyllisiin seikkoihin, jotta voitaisiin estää hakijaa pakenemasta ulkomaalaislain 121 a §:n tarkoittaman pakenemisen vaaran ollessa olemassa. Kyseessä olisi pääasiallisesti maahanmuuton hallinnan työkalu yksittäisen henkilön toimintaan kohdistuvan sanktion sijaan. Hakijan yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvän käyttäytymisen sanktiointiin tulisi edelleen kyseeseen säilöönotto.

Keskeistä ehdotettujen rajoitustoimien määräämiselle on ulkomaalaislain 5 §:n säännös siitä, ettei ulkomaalaisen oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä, ja toisaalta hallintolain 6 §:n mukaiset hallinnon oikeusperiaatteet. Vaatimus asua määrätyn vastaanottokeskuksen alueella tarkoittaisi hakijan kannalta sitä, että hän ei vaatimuksen voimassaoloaikana voisi itse valita asuinpaikkaansa, vaan hän saisi vastaanottopalvelut hänelle osoitetusta vastaanottokeskuksesta. Tällä ei sinänsä olisi vaikutusta nykytilanteeseen, jossa hakijalle on nimetty vastaanottokeskus, josta hän saa palvelut – erona on se, ettei yksityismajoitus olisi mahdollista, ja nimetty vastaanottokeskus olisi laitosmuotoinen keskus, jossa muun muassa ruokapalvelut on tuotettu valmiina. Toisaalta vaatimukseen kuuluu myös mahdollinen ilmoittautumisvelvollisuus tai läsnäolovelvollisuus hänelle osoitetussa vastaanottokeskuksessa. Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että hakijan tulisi esimerkiksi 1–4 kertaa päivässä ilmoittautua vastaanottokeskuksessa, millä varmistetaan hänen olevan viranomaisten saatavilla. Vastaavasti hänen voitaisiin velvoittaa oleskelevan vastaanottokeskuksessa määrättynä aikana, esimerkiksi iltayhdeksästä aamuyhdeksään, eikä hän tänä aikana saisi poistua keskuksesta. Määrätyissä liikkumisvapauden rajoittamistoimissa olisi lähtökohtaisesti kyse lyhyistä ajanjaksoista, kun esimerkiksi tietyn hakijaryhmän kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten alkuvaiheen prosessin onnistuminen on turvattava, tai kun henkilöä ollaan hallinta-asetusta sovellettaessa siirtämässä toiseen jäsenvaltioon. Näin ollen hakijaan kohdistuva toimi olisi voimassa vain sen aikaa, kun se on tarpeen, ja korkeintaan 12 kuukautta, eikä hänen oikeuksiaan myöskään rajoitettaisi enempää kuin on tarpeen.

Hakijan omalla toiminnalla ja käytöksellä olisi vaikutusta siihen, mitä mahdollisia lisätoimia häneen voitaisiin kohdistaa. Jos hakija rikkoisi hänelle määrättyjä rajoitustoimia, olisi tapauskohtaista harkintaa käyttäen mahdollista määrätä seuraamuksia näistä rikkomuksista, kuten ulkomaalaislain mukaisia turvaamistoimia. Hakijan omalla toiminnalla olisi siis vaikutusta häneen mahdollisesti kohdistuvien lisätoimien laatuun.

Vastaanottolain 50 §:n mukaisista päätöksistä olisi vastaanottolain mukainen valitusoikeus. Päätöstä tulisi kuitenkin sen luonteen vuoksi noudattaa heti. Olennaista liikkumisvapauden rajoittamistoimia määrätessä olisi ottaa huomioon hakijan henkilökohtainen tilanne, eli onko rajoituksen määrääminen ylipäänsä tarpeellista, ja jos on, rajoituksen ei tulisi olla kohtuuton sen päämäärään nähden. Valitusoikeudella sekä rajoitustoimien harkinnan periaatteilla olisi merkitystä hakijan perusoikeuksien sekä oikeusturvan toteutumiseen.

5.2.7.6 Toimeentulo ja huolenpito

Vastaanottopalvelujen tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevien välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon toteutuminen sinä aikana, kun hakijalla on oikeus

oleskella Suomessa. Sen jälkeen, kun on todettu, että henkilön maassa oleskelulle ei ole enää edellytyksiä, oletetaan ulkomaalaisen poistuvan maasta itsenäisesti tai viranomaisten toimesta. Vastaanottopalvelujen kestolle ehdotetaan selkeitä määräaikoja. Selkeiden määräaikojen arvioidaan edistävän vastaanottopalvelujen asiakkaiden mahdollisuuksia varautua vastaanottopalvelujen lakkaamiseen. Ehdotukseen sisältyy voimassa olevan lain tavoin mahdollisuus jatkaa palvelujen antamista kohtuullisen ajan poikkeuksellisen painavasta syystä. Ilman huoltajaa olevat lapset on jätetty vastaanottopalvelujen keston rajauksen ulkopuolelle.

Vastaanottopalvelujen keston rajaaminen voi lisätä sellaisten ulkomaalaisten lukumäärää, jotka oleskelevat maassa laittomasti vastaanottojärjestelmän ulkopuolella. Vastaanottopalvelujen piirissä oleminen ei kuitenkaan ole nykyisinkään tehnyt ulkomaalaisen oleskelusta laillista eikä uudella sääntelyllä esitetä tähän muutoksia. Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on kuitenkin oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Ulkomaalaisen oikeus perustuslain turvaamaan välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei pääty vastaanottopalvelujen päättyessä. Ulkomaalaisella olisi oikeus saada toimeentulonsa turvatuksi Kansaneläkelaitoksen, kunnan ja hyvinvointialueen antamilla palveluilla.

Ehdotus oleskeluluvan saaneen vastaanottopalvelujen lakkaamisesta kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamisen edellytysten täyttyessä vaikuttaisi ennen kaikkea tilapäistä suojelua saavan oikeuteen valita siirtyykö hän vastaanottojärjestelmästä kuntaan vai ei. Lähtökohtaisesti voidaan arvioida, että mahdollisimman nopea vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtyminen tukee henkilön hyvinvointia ja edistää kotoutumista. Vastaanottojärjestelmä on tarkoitettu ainoastaan lyhytaikaiseen oleskeluun, minkä takia vastaanottokeskuksen järjestämät palvelut ovat rajatummat kuin kunnan tai hyvinvointialueen tarjoamat palvelut. Oikeus vastaanottopalveluihin ei kuitenkaan ole rajoittamaton eikä vastaanotonpalvelujen piirissä oleskelua voida pitää tarkoituksenmukaisena tilanteessa, jossa henkilöllä on oikeus saada toimeentulonsa ja hyvinvointinsa turvattua muuta kautta.

Ehdotuksen mukaan vastaanottorahan alentaminen voidaan tehdä vain, jos se ei vaaranna henkilön välttämätöntä toimeentuloa ja laissa säädettyä elatusvelvollisuutta. Vastaava edellytys koskisi myös vastaanottopalvelujen peruuttamista. Merkittävää on, että henkilö voi välttää sekä vastaanottorahan alentamisen että vastaanottopalvelujen peruuttamisen, jos hän noudattaa häntä koskevia velvollisuuksia. Rajoitustoimista tehtävät päätökset ovat hallintopäätöksiä, jolloin henkilö voi saattaa päätöksen tuomioistuimen arvioitavaksi. Ehdotuksella edistettäisiin muiden vastaanottojärjestelmän piirissä olevien henkilöiden ja vastaanottokeskuksen työntekijöiden turvallisuutta. Vastaanottokeskuksessa kyse voi olla lasten, lapsiperheiden tai muiden haavoittuvassa asemassa olevien turvallisuudesta. Vastaanottokeskuksen tulisi olla turvallinen paikka kaikille siellä asuville.

5.2.8 Vaikutukset sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen

Paktin ja ulkomaalaislain turvapaikkamenettelyä koskevat säännökset on kirjoitettu sukupuolineutraaliin muotoon, eikä ehdotetuilla lainmuutoksilla ole vaikutusta sukupuolten tasa-arvoon. Kansainvälistä suojelua koskevien menettelyjen läpileikkaavana ajatuksena on yksilöllinen tutkinta, jossa otetaan huomioon kunkin hakijan erityistilanne.

Vastaanottojärjestelmässä olevien asiakkaiden sukupuolijakauma on tällä hetkellä hyvin tasainen, noin puolet kaikista järjestelmässä asiakkaina olevista on naisia ja puolet miehiä. Suurin osa järjestelmän piirissä olevista miehistä on alle 40-vuotiaita. Naisten ikäjakauma on tasaisempi. Kansainvälistä suojelua hakevista asiakkaista suurin osa, noin 67 prosenttia, on miehiä. Tästä johtuen voidaan arvioida, että esimerkiksi ehdotetut vastaanottopalvelujen

rajoitustoimet saattaisivat kohdentua useammin nuoriin kansainvälistä suojelua hakeneisiin miehiin.

5.2.9 Vaikutukset eri ihmisryhmiin

5.2.9.1 Vaikutukset seulottaville henkilöille

Seulontamenettelyn käyttöönotto merkitsee uutta pakollista menettelyä kaikille niille kolmansien maiden kansalaisille, jotka hakevat kansainvälistä suojelua ulkorajalla ja jotka eivät täytä Schengenin rajasäännöstön mukaisia maahantulon edellytyksiä. Seulontamenettely koskee myös niitä kolmansien maiden kansalaisia, jotka eivät täytä maahantulon edellytyksiä ja jotka on otettu kiinni heidän ylittäessään ulkorajan luvattomasti tai jotka ovat tulleet maihin etsintä- ja pelastusoperaation seurauksena, riippumatta siitä, hakevatko he kansainvälistä suojelua. Seulontamenettelyä sovelletaan lisäksi niihin kolmansien maiden kansalaisiin, jotka oleskelevat jäsenvaltion alueella laittomasti, jos he ylittäneet ulkorajan luvattomasti eikä heitä jo ole seulottu jossakin jäsenvaltiossa.

Seulontamenettelyn tarkoitus on tunnistaa henkilöt, arvioida heidän mahdollisesti aiheuttamansa riskit kansalliselle turvallisuudelle ja kansanterveydelle sekä ohjata heidät tehokkaasti asianmukaisin menettelyihin eli kansainvälisen suojelun hakemismenettelyyn tai maastapoistamismenettelyihin. Seulonnan tarkoitus on myös torjua kansainvälistä suojelua hakeneiden henkilöiden edelleen liikkumista toiseen jäsenvaltioon. Seulonnassa on useita rajatarkastukselle tyypillisiä piirteitä, kuten henkilön tunnistaminen tai henkilöllisyyden todentaminen ja rekisteröiminen asianmukaisiin tietojärjestelmiin. Seulontamenettelyssä selvitetään kuitenkin esimerkiksi myös henkilön henkilökohtaista tilannetta, kuten haavoittuvaa asemaa ja alustavasti lisäksi henkilön terveydentilaa. Seulottavan henkilön näkökulmasta seulontamenettely mahdollistaisi sen, että seulottavan henkilön haavoittuvuudesta ja niihin liittyvistä erityistarpeista voitaisiin saada tietoa aikaisemmin.

Seulontamenettelyn arvioidaan kestävän muutamasta tunnista enintään seitsemään vuorokauteen (ulkoraja) tai kolmeen vuorokauteen (Suomen alueella sisämaassa). Tämä tarkoittaa, että henkilön on oltava koko seulonnan ajan seulontaviranomaisten tavoitettavissa seulontapaikalla. Seulottavalla henkilöllä ei olisi seulonnan aikana oikeutta poistua seulontamenettelystä tai liikkua seulontapaikan tai seulontamajoituspaikan ulkopuolella, mikä tarkoittaa henkilön liikkumisvapauden rajoittamista. Samalla kuitenkin hänen perustarpeistaan huolehditaan seulontapaikalla ja tarvittaessa seulontamajoituspaikassa. Seulontamenettelyssä myös tunnistetaan haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt, jotta heidän erityistarpeensa voidaan huomioida.

Seulontamenettelyllä ei ole suoraa vaikutusta kansainvälisen suojelun hakemiseen, vaan kansainvälisen suojelun tarve selvitetään seulontamenettelyn jälkeen. Kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta käsiteltäessä voidaan kuitenkin käyttää seulonnassa saatuja tietoja, jotta voidaan määritellä asianmukainen menettely ja nopeuttaa kyseistä tutkintaa.

5.2.9.2 Vaikutukset kansainvälisen suojelun hakijoihin

Kansainvälistä suojelun myöntämistä ja vastuunmäärittämistä koskevat menettelyt

Hyvän turvapaikkamenettelyn peruspiirteenä voidaan hakijan kannalta pitää sitä, että hän saa jäsenmaasta riippumatta tehokkaan, yhdenvertaisen ja perusoikeuksiaan kunnioittavan kohtelun. Hakijoiden oikeusturvasta ja -suojasta sekä hakemusten yksilöllisestä käsittelystä on huolehdittava. Ehdotettu ei tuo muutosta näihin periaatteisiin, vaikka asiat osittain järjestetään

toisin. Kaikki hakemukset otetaan edelleen vastaan, ne käsitellään yksilöllisesti, hakijoilla on oikeus saada oikeudellista neuvontaa tai oikeusapua ja päätöksistä on oikeus valittaa.

Paktin säädösten tarkoitus on luoda yhteiset menettelyt koko Euroopan unionin alueelle. Tämän voidaan katsoa olevan kansainvälistä suojelua hakevien etu, koska lähtökohtaisesti hakemukset tutkitaan samojen sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti kaikkialla unionissa. Eri menettelyjen määräajat varmistavat, että kaikki hakemukset tutkitaan tehokkaasti niille määrätyssä ajassa, jolloin hakijat voivat myös paremmin arvioida, milloin päätös heidän hakemukseensa on odotettavissa. Myös hallinto-oikeuksille säädettävät määräajat tekevät muutoksenhausta hakijalle läpinäkyvämpää, kun on tarkemmin tiedossa, milloin päätös on odotettavissa. Kokonaisprosessin tehostuminen ja nopeutuminen on lähtökohtaisesti hakijan etu. Paktissa myös vahvistetaan ja selvennetään edelleen suojatoimia ja takeita, jotka koskevat kansainvälistä suojelua hakevia henkilöitä ja henkilöitä, joilla on erityistarpeita, erityisesti alaikäisiä ja lapsiperheitä tai yksin eläviä naisia ja yksinhuoltajaäitejä. Suojatoimet ja takeet sisältävät muun muassa vahvistetut tiedonsaantioikeudet kansainvälistä suojelua hakeville henkilöille, jotta he ymmärtävät oikeutensa, velvollisuutensa ja velvollisuuksiensa noudattamatta jättämisen seuraukset ajoissa, uuden oikeuden maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan menettelyn hallinnollisessa vaiheessa ja haavoittuvuuksien, menettelyyn ja vastaanottoon liittyvien erityistarpeiden tunnistamisen aikaisemmassa vaiheessa sekä riippumattoman perusoikeuksien noudattamisen seuraamiseksi perustettavan mekanismin seulontavaiheen ja rajamenettelyn aikana.

Uusissa säädöksissä kansainvälistä suojelua hakevien oikeuksia, mutta toisaalta myös velvollisuuksia, on pyritty selkeyttämään. Velvollisuuksien rikkomisesta on selkeät seuraukset, kuten hakemuksen nimenomainen tai epäsuora peruuttaminen, minkä voidaan katsoa selkeyttävän hakemusprosesseja myös itse hakijoille ja kannustavan alusta asti yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Oikeudet mutta erityisesti tarkemmat velvollisuudet edellyttävät kuitenkin sitä, että hakijalle annetaan niistä ja niiden noudattamatta jättämisen seurauksista selvästi tietoa jo heti menettelyn alussa. Tähän paktin säädökset velvoittavatkin ja muun muassa maksuttoman oikeudellisen neuvonnan yksi pääasiallisista tarkoituksista on selkeyttää hakijalle hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan menettelyjen aikana.

Maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarkoituksena on parantaa hakijoiden oikeusturvaa tilanteessa, jossa hakijoiden velvollisuudet ja niihin liittyvät seuraamukset lisääntyvät esimerkiksi hakemuksen epäsuoran peruuttamisen myötä. Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto antaisi maksutonta oikeudellista neuvontaa hallintovaiheessa. Hakijoilla voi olla esimerkiksi kokemuksia valtion toimijoiden kohdistamasta vainosta, mikä voi vaikeuttaa luottamuksen syntymistä tilanteessa, jossa neuvontaa antava taho on viranomainen. Vaikka maksutonta oikeudellista neuvontaa antavalla virkamiehellä tulisi ehdotetun sääntelyn mukaan olla päätöksenteosta riippumaton ja itsenäinen rooli, hakijan näkökulmasta se, että neuvontaa antava viranomainen on samalla päätöksentekijäviranomainen, voi heikentää kokemusta neuvonnan puolueettomuudesta. Luottamuksellisuuden muodostumista voidaan kuitenkin edistää varmistamalla, että hakijat ymmärtävät toiminnon organisatorisen eriyttämisen päätöksenteosta sekä sen, että neuvonnan tarkoitus on antaa yleisluonteista, EU-asetuksissa määriteltyä menettelyä koskevaa neuvontaa, eikä sen ole tarkoitus olla henkilökohtaista oikeudellista avustamista, jota varten hakijalla olisi mahdollisuus saada oikeusapua.

Ehdotetun oikeusavun rajaamisen hallinnollisessa vaiheessa vain välttämättömiin toimenpiteisiin ei voida katsoa merkittävästi vaikuttavan kansainvälisen suojelun hakijaan. Hakijalla olisi kuitenkin oikeus saada oikeusapua myös hallinnollisessa vaiheessa. Välttämättömyysarvioinnilla olisi enemmän vaikutusta oikeusapua antavan oikeusavustajan

työhön hänen arvioidessaan, onko toimenpide välttämätön. Oikeusavun antamista ja toimenpiteiden välttämättömyyden arviointia varten esimerkiksi hakijan asiaan tutustumisen ja lähes poikkeuksetta myös hakijan tapaamisen ensimmäisen kerran voitaisiin katsoa olevan välttämätöntä.

Esimerkiksi haavoittuvaan asemaan liittyvät terveydelliset tai muut yksilölliset inhimilliset syyt taikka ihmiskaupan uhriksi joutuminen voisivat edelleen ulkomaalaislain 94 §:n 3 momentin perusteella johtaa oleskeluluvan antamiseen kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä, jos kansainvälistä suojelua ei myönnettäisi. Näiden oleskelulupaperusteiden tutkiminen menettelyn yhteydessä liittyisi kuitenkin ainoastaan siihen, kun Suomi vastuussa olevana jäsenvaltiona tutkisi kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen. Sen sijaan vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyssä ei tutkittaisi enää muita oleskelulupaperusteita, koska tähän ei löydy hallinta-asetuksesta oikeusperustaa. Hallinta-asetuksen mukaan, jos jäsenvaltio myöntää hakijalle oleskeluasiakirjan, siitä tulee vastuussa oleva jäsenvaltio, mikä pitää sisällään velvollisuuden käsitellä turvapaikkahakemus. Näin ollen ei ole mahdollista tehdä siirtopäätöstä sillä perusteella, että toinen valtio on vastuuvaltio, ja samalla myöntää henkilölle oleskelulupa, koska tällöin siirtopäätöksen tekevästä valtiosta tulisi vastuuvaltio. Maahanmuuttovirasto ei ole vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisen yhteydessä myöntänyt hakijalle oleskelulupaa Suomeen millään perusteella, vaan niissä tilanteissa, joissa oleskeluluvan tarve on menettelyssä havaittu, Suomi on ottanut vastuun kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä. Tällaiset tilanteet ovat olleet erittäin harvinaisia. Vuoden 2017 jälkeen näin on toimittu alle 10 tapauksessa, joissa osassa on ollut kyse samaan aikaan erillisellä hakemuksella haetusta oleskeluluvasta. Hakijaan muutos vaikuttaisi siten, että mahdolliset muut oleskelulupaperusteet tutkittaisiin vastuussa olevassa jäsenvaltiossa sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti.

Pääsääntö on edelleen, että hakijalla on oikeus olla maassa sen ajan, kun hänen hakemustaan tutkitaan, ja menettelystä riippuen vähintään siihen saakka, kun on hän voinut pyytää tuomioistuimelta lupaa jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi ja saanut tähän pyyntöön myös tuomioistuimelta päätöksen. Tähän oikeuteen ehdotetaan kuitenkin tiettyjä poikkeuksia, jotka liittyvät hakijan luovuttamiseen tai siirtämiseen toiseen jäsenvaltioon, kolmanteen maahan, kansainväliseen rikostuomioistuimeen tai muuhun kansainväliseen tuomioistuimeen syytetoimia tai vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen taikka säilöönottopäätöksen täytäntöönpanoa varten, siihen, että hakijan katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle taikka myöhempiin hakemuksiin. Myöhempiin hakemuksiin liittyen ehdotettu vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Hakija on voitu poistaa maasta myöhemmän hakemuksen tutkinnan aikana tietyissä myöhemmän hakemuksen tilanteissa aiemman lainvoimaisen käännyttämispäätöksen nojalla. Kahden muun tilanteen osalta tilanne olisi uusi. Menettelyssä ja maasta poistamisessa huolehdittaisiin kuitenkin siitä, että palautuskieltoa ei rikota. Hakijan kannalta tämä voisi tarkoittaa sitä, että häntä ei luovutettaisi, siirrettäisi tai palautettaisi sellaiseen valtioon, johon nähden hänen katsottaisiin olevan vainon tai vakavan haitan vaarassa. Kuten myöhempien hakemusten kohdallakin voimassa olevan lainsäädännön nojalla arvion palautuskiellon noudattamisesta tekisi Maahanmuuttovirasto.

Muissa kuin edellä mainituissa poikkeustilanteissa ja riippuen menettelystä, hakijalla olisi edelleen joko automaattinen oikeus jäädä jäsenvaltion alueelle muutoksenhaun ajaksi tai hänellä olisi oikeus pyytää tuomioistuimelta lupaa jäädä maahan sen ajaksi. Vaikka paktin säädökset, erityisesti menettelyasetus, edellyttävät ulkomaalaislain logiikan muuttamista siitä, että oikeus jäädä maahan on sidottu palauttamispäätöksen täytäntöönpanoon siihen, että se sidotaan kansainvälistä suojelua koskevaan päätökseen, tällä ei olisi suoraa vaikutusta hakijaan. Edelleen hakija voisi pyytää tuomioistuimelta lupaa jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi ja jos

tuomioistuin tämän sallisi, palauttamispäätöksen täytäntöönpano keskeytyisi automaattisesti. Hakijan tulisi huolehtia, että hän hakee lupaa määräajassa.

Vastaanotto

Vastaanottolakiin ehdotettavat muutokset parantavat yksilön mahdollisuutta saada tietoa hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista. Tämän arvioidaan edistävän yksilön oikeuksien toteutumista ja vähentävän väärään tai puutteelliseen tietoon perustuvaa käyttäytymistä vastaanottokeskuksissa koskien esimerkiksi kuntaan siirtymistä, vapaaehtoista paluuta tai edelleen liikkumista. Henkilön oma vastuu hänelle asetettujen velvollisuuksien noudattamisessa kasvaa. Velvollisuuksien noudattamatta jättämiselle asetettaisiin uusia seuraamuksia, joista henkilön tulisi olla tietoinen. Uudet keinot puuttua esimerkiksi vastaanottokeskuksessa tapahtuviin järjestyshäiriöihin parantaisivat turvallisuuden tunnetta niillä yksilöillä, jotka nyt joutuvat kestämään muiden asiakkaiden epäasiallista käytöstä.

Kansainvälistä suojelua hakevan aikuisen tunnistautumisvelvollisuuden arvioidaan edistävän erityisesti yksityismajoituksessa majoittuvien yhteydenpitoa vastaanottokeskukseen. Tämä voi osaltaan edistää mahdollisten ongelmien varhaisempaa esiintuloa. Toisaalta velvollisuus tunnistautua ei koskisi työssäkäyviä, joista suuri osa asuu yksityismajoituksessa. Lakimuutos edellyttää kuitenkin myös yhteystietojen ylläpitämistä, mikä helpottaa huomattavasti myös työssäkäyvien ja esimerkiksi kausityötä tekevien saavuttamista.

Vastaanottopalvelujen kesto määritettäisiin laissa nykyistä selkeämmin. Voimassa oleva laki on aiheuttanut tulkintaeroja vastaanottokeskusten ja poliisilaitosten välillä. Kansainvälisen suojelun hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneiden ja tilapäistä suojelua saavien osalta kuntaan siirtymiseen olisi määritetty selkeä aika. Muutos yhdenmukaistaa yksilöihin kohdistuvia käytäntöjä. Yksilön henkilökohtaiset olosuhteet, kuten erityiset vastaanottotarpeet huomioitaisiin jatkossakin. Vastaanottopalvelujen saajaan ja kestoon ehdotetut muutokset rajaavat vastaanottopalvelujen kohderyhmää ja kestoa nykyisestä. Esimerkiksi kestoa koskeva määräaika olisi kuitenkin nykyistä selkeämpi ja yhdenmukaisempi, minkä arvioidaan lisäävän yksilön mahdollisuutta ennakoida palveluidensa päättymistä.

Maahanmuuttovirasto alkusyksystä 2025 vastaanottokeskuksille toteuttaman kyselyn mukaan vastaanottorahan perusosan pienentäminen on vaikuttanut erityisesti perheiden toimeentuloon. Vastaanottokeskusten vastausten perusteella 86 prosentille asiakkaista on annettu täydentävän vastaanottorahan sijaan muuta kiireellistä tukea ravintomenoihin, kuten ruokakassi, maksusitoumus tai lahjakortti. Asiakkaat ovat turvautuneet myös keskuksen ulkopuoliseen ruoka-apuun. Kyselyn perusteella taloudellisen neuvonnan antaminen on lisääntynyt vastaanottokeskuksissa noin 45 prosentilla. Vastaanottorahan perusosan määrän säilymisen nykyisellä alennetulla tasolla arvioidaan lisäävän asiakkaiden taloudellista huolta ja ahdistusta. Toisaalta täydentävän vastaanottorahan myöntämisen lisääntyminen kertoo siitä, että vastaanottokeskukset ovat varmistaneet asiakkaiden välttämättömän toimeentulon turvaamiseen tilanteissa, joissa se on ollut tarpeellista. Ulkomaalaislakiin ja vastaanottolakiin tehtävät muutokset lyhentävät vastaanoton piirissä olon aikaa, millä arvioidaan olevan positiivinen vaikutus vastaanoton piirissä olevien henkilöiden tilanteeseen.

Henkilön rikkoessa hänelle laissa asetettuja velvollisuuksia, voivat vastaanottorahan pienentämisen vaikutukset kumuloitua erityisesti, jos vastaanottorahan alentamista koskeva päätös on voimassa pitkään. Vastaanottokeskuksen tulee arvioida säännöllisesti henkilön olosuhteissa ja tilanteessa tapahtuvien muutosten vaikutusta vastaanottorahan alentamiseen.

Vastaanottorahan alentaminen 20 prosentilla vastaa viitebudjetissa määriteltyä terveellisen ruoan määrää yksinasuvalle aikuiselle miehelle. Tarvittaessa vastaanottokeskus myöntää lisäksi vastaanottorahan alentamisen kohteena olevalle täydentävää vastaanottorahaa välttämättömiin menoihin tai antaa hyödykkeitä. Vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana vastaanottokeskus varmistaa hyödykkeitä myöntämällä, että henkilön välttämätön toimeentulo tulee turvatuksi. Koska toimeentulon turvaaminen pelkillä hyödykkeillä ei useinkaan ole mahdollista, tarkoitetaan hyödykkeillä myös maksusitoumuksia ja lahjakortteja. Vastaanottokeskus voi lisäksi myöntää henkilölle poikkeuksellisesti täydentävää vastaanottorahaa, esimerkiksi sen varmistamiseksi, että henkilö saa ostettua hänelle määrätyt välttämättömät lääkkeet.

Vastaanottorahan alentaminen ja erityisesti vastaanottopalvelujen peruuttaminen rajoittavat henkilön mahdollisuutta tehdä arkeen liittyviä valintoja. Huomioitavaa on, että henkilö voi välttää sekä vastaanottorahan alentamisen että vastaanottopalvelujen peruuttamisen, jos hän toimii hänelle laissa asetettujen velvoitteiden mukaisesti. Työllisyysvaikutuksia koskevassa tutkimuskirjallisuudessa[85] on havaittu, että sanktioiden epäsuora vaikutus, eli riski sanktion määräämisestä, on työllisyysvaikutusten kannalta merkittävämpi tekijä kuin itse sanktion asettamisen suora vaikutus. Henkilöillä, joille sanktio asetetaan, vaikutus voi olla kuitenkin päinvastainen ja erityisesti toistuvat sanktiot voivat heikentää sitoutumista ja luottamusta yhteiskuntaan, lisätä psykososiaalista oireilua ja syventää köyhyysriskiä.

Esityksessä ehdotetaan sääntelyä liittyen kansainvälistä suojelua hakevien liikkumisvapauden rajoittamiseksi. Vaatimus asua määrätyn vastaanottokeskuksen alueella asettaisi hakijoita osittain eriarvoiseen asemaan, jos esimerkiksi yleisen järjestyksen vuoksi vain osaa vastaanottokeskuksen asukkaista koskisi tällainen vaatimus. Toisaalta tällaisten rajoitusten voitaisiin katsoa lähtökohtaisesti olevan lyhytaikaisia, esimerkiksi hakemuksen alkuvaiheen tekemisen turvaamiseksi määrättyjä, eivätkä ne kestäisi pitkiä aikoja. Hakemuksen menettelyllisiin seikkoihin liittyvät rajoitukset olisivat puolestaan osittain hakijan omasta toiminnasta johtuvia, esimerkiksi hallinta-asetuksen mukaisissa tilanteissa, jolloin eriävä menettely muista hakijoista olisi perusteltu. Hakijoiden asemaan vaikuttaisi myös se, kuinka usein heidän oletettaisiin ilmoittautuvan vastaanottokeskuksessa, tai kuinka kauan heidän edellytetään olevan keskuksessa läsnä. Rajoitusten voidaan katsoa joka tapauksessa vaikuttavan niiden kohteena olevien hakijoiden valinnanvapauteen, koska heidän olisi ilmoittauduttava tai oltava paikalla vastaanottokeskuksessa tiettyinä, sovittuina aikoina.

Rajamenettelyyn liittyvä liikkumisvapauden rajoittaminen on asetuksen mukaan pakollista, eikä sen suhteen viranomaisilla ole harkintavaltaa. Kuten nykyisessäkin käytännössä, rajamenettelyssä olevaa hakijaa tai esimerkiksi hänen sijaintiaan vastaanottokeskuksessa ei seurattaisi tai valvottaisi reaaliaikaisesti tai muutenkaan aktiivisesti esimerkiksi kamera- tai muulla sähköisellä valvonnalla, vaan hakija voisi liikkua hänelle osoitetulla alueella vapaasti. Rajamenettelyn vuoksi liikkumisvapauden rajoittamisen kohteena olevan hakijan elinpiiri olisi vastaisuudessakin pienempi verrattuna hakijoihin, joiden hakemus tutkitaan normaalissa turvapaikkamenettelyssä, mutta toisaalta todennäköisesti kovin monella Suomeen juuri tulleella ei esimerkiksi ole muodostunut Suomeen sellaisia siteitä, joita tulisi ylläpitää, ja joihin liikkumisvapauden rajoittaminen vaikuttaisi. Lisäksi rajamenettelyssä hakijoilla olisi yhä

[85] Esimerkiksi: Lombardi, S. (2019) Threat effect of monitoring and unemployment insurance sanctions – evidence from two reforms. Working paper 2019:22. Walsh, T (2023). Job search and the Threat of Unemployment Benefit Sanctions.

mahdollisuus käyttää puhelinta tai muita laitteita, joilla heidän olisi mahdollista pitää yhteyttä vastaanottokeskuksen ulkopuolelle.

Lainmuutoksen myötä työnteko-oikeutta ei enää olisi niillä hakijoilla, jotka olisivat saaneet vastaanottolain 48 §:n mukaisen päätöksen siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tai joiden hakemuksen käsittelyä nopeutetaan tietyillä menettelyasetuksen 42 artiklassa säädetyillä perusteilla, kuten silloin, kun henkilö on esittänyt epäjohdonmukaisia, ristiriitaisia tai selvästi vääriä tai epätodennäköisiä lausuntoja, johtanut tarkoituksella harhaan viranomaisia tai tehnyt hakemuksen vain viivyttääkseen tai estääkseen maastapoistamisen. Muissa tilanteissa säädettäisiin vastaanottodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämänä, että jos hakijalla on oikeus jäädä Suomeen muutoksenhaun ajan menettelyasetuksen 68 artiklan tai hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan mukaisesti, työnteko-oikeus jatkuisi, kunnes oikeus jäädä Suomeen päättyy ja muutoksenhakua koskeva päätös olisi annettu tiedoksi. Siirtopäätöksen saanut hakija saisi tiedon siitä, ettei hänellä ole työnteko-oikeutta osana hänelle annettavaa vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevaa päätöstä. Nopeutettuun menettelyyn otettua hakijaa tiedotettaisiin asiasta menettelyn yhteydessä.

5.2.9.3 Vaikutukset kansainvälistä suojelua saaviin

Pitkään oleskelleita koskeva, direktiivimuutokseen perustuva ulkomaalaislain 56 d §:n muutosehdotus tarkoittaisi sitä, että ilman oleskeluoikeutta toisessa jäsenvaltiossa oleskellut kansainvälistä suojelua saanut henkilö voisi menettää mahdollisuuden saada pitkään oleskelleen EU-oleskelulupaa tai että hän ainakin saisi sen vasta myöhemmin. Tapaukset olisivat kuitenkin todennäköisesti hyvin harvinaisia, kuten viranomaisvaikutuksia koskevassa kohdassa todetaan. Lisäksi muutos ei vaikuttaisi esimerkiksi henkilön kansainvälisen suojelun asemaan tai mahdollisuuteen saada jokin muu oleskelulupa. Kyse olisi todennäköisesti valtaosassa tapauksia myös tilanteesta, jossa henkilö olisi itse tietoisesti vaikuttanut sen syntymiseen oleskelemalla toisessa jäsenvaltiossa ilman oleskeluoikeutta.

5.2.9.4 Vaikutukset alaikäisiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin hakijoihin

Yleistä

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (Lapsen oikeuksista tehty yleissopimus, SopS 59 ja 60/1991). Yleissopimuksen 37 artiklan mukaan lapsen vapaudenriistoon saadaan turvautua vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona. Lapsen etua ja perhe-elämän suojaa (perustuslain 10 ja 22 §) on esityksessä pyritty turvaamaan. Lapsia tulee kohdella kansainvälisen siirtolaisuudenkin yhteydessä ennen kaikkea lapsina.[86] Lapsen edun toteutumiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota kaikissa lasta koskevissa päätöksissä, myös tilanteissa, joissa rajamenettelyä sovelletaan alaikäiseen hakijaan. Yleiseen maahanmuuton valvontaan liittyvät näkökulmat eivät voi mennä lapsen edun edelle.[87] Lapsen etua arvioidessaan otetaan huomioon alaikäisen hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys, ottaen erityisesti huomioon hänen taustansa, turvallisuusnäkökohdat erityisesti silloin, kun on olemassa vaara, että alaikäinen saattaa olla ihmiskaupan uhri, sekä alaikäisen näkemykset hänen

[86] Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia käsittelevän komitean ja YK:n lapsen oikeuksien komitean yhteinen yleiskommentti no 22, kohta 11.
[87] Ibid, kohta 33.

ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen etua on käsitelty myös lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvovan YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevissa loppupäätelmissä ja suosituksissa. Komitean viimeisimmät Suomea koskevat suositukset annettiin toukokuussa 2023 (CRC/C/FIN/CO/5–6). Komitean suositukset koskevat muun muassa lapsen etua ja lapsen näkemysten kunnioittamista sekä turvapaikanhakija-, pakolais- ja maahanmuuttajalapsia.

Jatkossa alaikäisen kansainvälistä suojelua hakevaa lasta koskeva henkilökohtainen kuulemisvelvoite ei olisi sidottu ikään, minkä arvioidaan edistävän lasten oikeuksien toteutumista. Alaikäisen itsensä näkökulmasta muutoksella arvioidaan olevan positiivinen vaikutus. Muutos tukee lapsen edun toteutumista ja yhdenmukaistaa alaikäisiä koskevia kuulemiskäytäntöjä kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa.

Monitieteisen iän arvioinnin käyttöönoton arvioidaan edistävän lasten oikeuksien ja edun toteutumista. Kun ikää arvioidaan jatkossa kokonaisvaltaisesti ja useamman eri ammattihenkilön ja tieteenalan näkökulmasta, voidaan arvioinnissa entistä tehokkaammin huomioida myös ei-lääketieteellisiä kriteerejä. Menettelyasetuksen edellyttämä iän arvioinnin kaksivaiheisuus tukee vähemmän invasiivisten menetelmien ensisijaista hyödyntämistä, joka tukee lapsen oikeuksien ja edun toteutumista.

Ehdotetut muutokset koskien poikkeuksia oikeuteen jäädä Suomen alueelle hakemuksen tutkinnan ajaksi voisivat kohdistua myös lapsiin siltä osin kuin on kyse perheensä mukana kansainvälistä suojelua hakevista lapsista heidän tehdessään myöhemmän hakemuksen (ulkomaalaislain 102 §:n 1 momentin 4 ja 5 kohtaan ehdotettu). Myös näissä tilanteissa olisi huomioitava lapsen etu.

Eurodac-asetus laajentaa biometristen tietojen keräämistä koskevaa ryhmää nykyisestä 14-vuotiaista jatkossa 6-vuotiaisiin. Biometristen tietojen keräämisen avulla voidaan suojella lapsia, jotka saattavat joutua eroon perheestään. Biometristen tietojen kirjaamisen kohteena olevan ryhmän laajentaminen antaa viranomaisille lisää välineitä tunnistaa lapset, ja auttaa myös jäljittämään kadonneita lapsia, jotka ovat voineet joutua esimerkiksi ihmiskaupan ja seksuaalisen hyväksikäytön tai muun rikollisuuden uhreiksi. Biometristen tietojen säilyttäminen Eurodacissa edistää lapsen henkilöllisyyden määrittämistä ja auttaa jäsenvaltioita jäljittämään toisessa jäsenvaltiossa mahdollisesti olevia perheenjäseniä ja muita siteitä toiseen jäsenvaltioon, sekä jäljittämään kadonneita lapsia, myös lainvalvontatarkoituksia varten. Tehokkaat tunnistamismenettelyt auttavat jäsenvaltioita takaamaan lasten asianmukaisen suojelun.

Seulonta-asetuksen 13 artiklassa säädetään alaikäisille myönnettävistä takeista. Artiklan 1 kohdan mukaan seulonnan aikana lapsen etu on aina otettava ensisijaisesti huomioon perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohdan mukaisesti. Ilman huoltajaa olevaa alaikäistä on seulonnan aikana nimettävä edustamaan ja avustamaan edustaja tai tilapäinen edustaja.

Haavoittuva asema ja erityiset menettelylliset tarpeet voivat vaikuttaa siihen, miten kansainvälisen suojelun hakija pystyy kertomaan hakemuksensa perusteista. Haavoittuvuuden tunnistaminen heti menettelyn alussa on yksi haaste, johon pyritään vaikuttamaan monin eri keinoin alkaen heti seulontavaiheesta ja jatkuen vastanottokeskukseen sekä hakemuksen tutkintaan.

Vastuu/yhteisvastuu

Hallinta-asetuksessa säädetään erikseen alaikäisille myönnettävistä takeista esimerkiksi siirtojen toteuttamiseen liittyen. Ennen kuin ilman huoltajaa oleva alaikäinen siirretään, siirron

toteuttavan jäsenvaltion on ilmoitettava asiasta vastuussa olevalle jäsenvaltiolle tai sisäisen siirron kohdejäsenvaltiolle, jonka on vahvistettava, että kaikki asianmukaiset vastaanottodirektiivin 16 ja 27 artiklassa ja menettelyasetuksen 23 artiklassa tarkoitetut toimenpiteet toteutetaan viipymättä, mukaan lukien edustajan nimittäminen jäsenvaltiossa tai sisäisen siirron kohdejäsenvaltiossa. Ennen ilman huoltajaa olevan alaikäisen siirtämistä koskevan päätöksen tekemistä on aina arvioitava yksilöllisesti lapsen etu.

Siirrettäessä sisäisesti kansainvälistä suojelua hakevia henkilöitä osana yhteisvastuun toimeenpanoa kiinnitetään ensisijaisesti huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin.

Vastaanotto

Vastaanottolain muutokset selkeyttäisivät erityisten vastaanottotarpeiden arviointia. Vastaanottodirektiivin luettelo laajentaa sitä ryhmää, joilla todennäköisemmin arvioidaan olevan erityisiä vastaanottotarpeita. Esitetty muutos koskien 30 päivän määräaikaa tukee henkilöiden erityisten tarpeiden arvioinnin yhtenäistä menettelyä ja siihen käytettävää aikaa.

Vastaanottokeskuksen asiakkaiden säännöllisen tunnistautumisen vastaanottokeskuksissa arvioidaan edistävän erityisesti yksityismajoituksessa majoittuvien saavuttamista ja sitä kautta tukevan yksityismajoituksessa asuvien erityisten vastaanottotarpeiden parempaa tunnistamista ja tarvittavien tukipalveluiden piiriin saattamista. Tämä edistää myös mukana hakevien lasten edun parempaa toteutumista. Muutoksessa huomioidaan lapsen oikeus käydä koulua. Tunnistautumisvelvollisuus ei siten koske lapsia. Jos lapsen huoltaja rikkoo tunnistautumisvelvollisuutta, voivat siitä johtuvat seuraamukset kuitenkin vaikuttaa epäsuorasti myös lapseen. Jos vastaanottokeskuksessa herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai sijainnista, voi vastaanottokeskus tehdä tarvittaessa lastensuojeluilmoituksen tai olla yhteydessä poliisiin lapsen löytämiseksi.

Vastaanottopalvelujen keston rajauksia ei ehdoteta sovellettavan ilman huoltajaa oleviin lapsiin. Vastaanottopalvelujen päättyminen voi kuitenkin kohdistua perheensä mukana hakeviin lapsiin. Vastuu lapsen hoidosta, kasvatuksesta, hyvinvoinnista ja turvallisuudesta on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla myös tilanteessa, jossa perhe päättää jäädä oleskelemaan maahan laittomasti vastaanottojärjestelmän ulkopuolelle. Tällöin perheen välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaamisesta vastaisi hyvinvointialue. Jos palveluiden lakatessa arvioitaisiin, että lapsen etu on yksittäisessä tilanteessa uhattuna, tulisi vastaanottokeskuksen tehdä asiasta lastensuojeluilmoitus. Tilapäistä suojelua saavien kuntaan siirtyminen tarkoittaa tilapäistä suojelua saavien lasten siirtymistä oppivelvollisuuden piiriin, minkä voidaan katsoa olevan myönteistä lapsen edun näkökulmasta.

Vastaanottolain 6 lukuun ehdotetut rajoitustoimet koskisivat myös lapsia sekä suoraan että välillisesti lasten vanhempiin kohdistuvien rajoitustoimien kautta. Tilanteessa, jossa lapsi laiminlöisi lakiin kirjattuja velvoitteita, käytäisiin hänen kanssaan ensin kasvatuksellista keskustelua hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista ja velvollisuuksien noudattamatta jättämisen seurauksista. Seuraamuksia määrättäessä tulisi huomioida lapsen etu. Aikuisen vastaanottorahan alentamista koskevassa harkinnassa on otettava huomioon vanhemman elatusvelvollisuus. Aikuisen vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevassa päätöksessä, joka vaikuttaisi lapseen esimerkiksi asuinpaikan muuttumisen vuoksi, tulisi ottaa huomioon lapsen etu.

Henkilön erityiset vastaanottotarpeet huomioitaisiin sekä rajoitustoimia määrättäessä, että vastaanottopalveluja päätettäessä. Rajoitustoimen toteuttamistapaa voitaisiin tarvittaessa mukauttaa henkilön erityisten tarpeiden huomioimiseksi. Jos henkilön haavoittuva asema

vaikuttaisi hänen kykyynsä ymmärtää hänelle asetettuja velvoitteita, otettaisiin se huomioon rajoitustoimea koskevassa suhteellisuusarvioinnissa. Rajoitustoimien käyttöönoton arvioiminen voi olla haasteellista, jos sääntöjä rikkovan tai väkivaltaisesti käyttäytyvän asiakkaan käytöksen taustalla on esimerkiksi mielenterveyteen liittyviä ongelmia. Tällöin vastaanottokeskuksen tulisi hakea asiaan muunlaisia ratkaisuja.

Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen

Erityisesti edustajan tehtäviin, kelpoisuuteen, edustajan vapauttamiseen tehtävästään ja edustajan tehtävän lakkauttamiseen esitettävät muutokset edistävät ilman huoltajaa olevien lasten edustamisen yhdenmukaistumista ja lapsen edun ja oikeuksien toteutumista. Edustajajärjestelmään tehtävät lakimuutokset edistävät myös ilman huoltajaa olevien lasten, jotka ovat ihmiskaupan uhreja ja heidän lastensa lapsen edun ja oikeuksien toteutumista.

Vastaanottolakiin ehdotettavat edustajatoiminnan ohjausta, koulutusta, suunnittelua ja valvontaa sekä muutokset koskien edustajan kelpoisuuden arvioimista edistävät lapsen edun toteutumista. Valvontatehtävä lisäisi edustajiin kohdistuvia valvontatoimia ja säännöllistäisi niitä, jonka arvioidaan tukevan lapsen edun toteutumista. Niin ikään edustajan määräämistä koskeva 15 arkipäivän määräaika ja velvoite määrätä lapselle tilapäinen edustaja ennen varsinaisen edustajan määräämistä, edistävät lapsen edun toteutumista kaikissa lasta koskevissa kansainvälistä ja tilapäistä suojelua koskevissa menettelyissä, ihmiskaupan uhriksi tunnistamisen alkuvaiheessa ja vastaanotossa. Edustajan tehtäviä koskevat muutokset selkeyttävät edustajan tehtäviä ja yhdenmukaistavat edustajien tehtävien hoitamista sekä valvontaa. Edustajan tehtävien tarkempi sääntely vahvistaa lapsen etua, koska riski lapsen edun ja oikeuksien jäämisestä tehtäviään hoitamattoman edustajan varaan vähenisi. Edustajan tehtävien tarkempi säätäminen lain tasolla edistää mahdollisiin edustajatoiminnassa ilmenneisiin puutteisiin, ongelmiin ja väärinkäytöksiin puuttumista. Ehdotetut muutokset selkeyttävät niitä tilanteita, joissa edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään ja joissa edustajan tehtävät lakkaavat niin sanotusti automaattisesti. Muutoksilla pyritään välttämään sellaisten tilanteiden syntymistä, joissa edustajan tehtävien jatkumisessa on ollut epäselvyyttä. Lapsen edun toteutumisen näkökulmasta voidaan pitää parannuksena sitä, että lain tasolla on säädetty riittävän selkeästi niistä tilanteista, joissa edustajan tehtävästä vapauttamista voidaan hakea tai niistä tilanteista, joissa edustajan tehtävät lakkaavat automaattisesti ilman hakemusta. Muutokset myös edistävät lapsen oikeuksia saada tietoa häntä koskevista menettelyistä. Velvollisuus tiedottaa edustajaa kaikista merkityksellisistä edustettavaa lasta kokevista seikoista tukee lapsen edun ja oikeuksien toteutumista.

Edustajan määrääminen myös tilanteessa, jossa lapsella olisi jo jokin muu laillinen edustaja, vahvistaisi lapsen edun toteutumista erityisesti vastaanottolain ja ulkomaalaislain mukaisissa asioissa. Muutoksella varmistettaisiin se, että lapsen etu kansainvälisen suojelun hakemisessa (vastaanottolain osalta) ja kotoutumisen edistämisessä (kotoutumislain osalta) ei voisi jäädä muiden viranomaistehtävien katveeseen. Toisaalta ne harvinaiset tilanteet, joissa lapsella olisi edustajan lisäksi myös muu laillinen edustaja, esimerkiksi lastensuojelun edunvalvoja, voisivat tuottaa lapselle vaikeuksia hahmottaa eri toimijoiden roolia ja vastuita hänen elämässään. Edustajien yhteistoiminta olisi tällaisissa tilanteissa tärkeää lapselle haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi.

Edustajien osaamisvaatimuksen vaikutukset lapsen etuun olisivat myönteisiä, koska näin varmistettaisiin, että edustajat olisivat perillä alaikäisenä ilman huoltajaa maahan saapuneiden kansainvälistä suojelua saavien lasten erityistarpeista, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä heidän asemaansa liittyvistä hallinnollisista menettelyistä. Edustajan tehtävissä olisi kotoutumislaissa maininta lapsen kotoutumiseen liittyvien tarpeiden varmistamisesta.

Vastaanottolain ja kotoutumislain yhdenmukaistamisen arvioidaan olevan vaikutuksiltaan myönteinen haavoittuvassa asemassa olevien alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten edun näkökulmasta. Edustajajärjestelmän jatkuvuutta vahvistamalla vähennetään lapsen kehitykseen ja turvallisuuden tunteeseen kielteisesti vaikuttavien katkosten mahdollisuutta. Kotoutumislakiin esitetyillä muutoksilla olisi myönteisiä vaikutuksia lapsen oikeuksiin ja lapsen edun huomioimiseen. Lapsen etua ja yhdenvertaisuutta eri puolilla valtakuntaa vahvistaisi se, että myös Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvissa kunnissa asuville ilman huoltajaa oleville lapsille tulisi hakea ja määrätä kotoutumislain mukainen edustaja. Tämä yhdenvertaistasi lasten asemaa Manner-Suomessa asuvien lasten kanssa ja edistäisi heidän asioidensa hoitamista eri viranomaisissa ja muissa yhteyksissä. Välittömimmin lapsen oikeuksia vahvistavana muutoksena voidaan pitää sitä, että hyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan on ilmoitettava lapselle, kun hänelle on määrätty edustaja. Lapselle on myös kerrottava, miten hän voi tehdä ilmoituksen edustajan toiminnasta. Myös edustajan tehtävästään vapauttamisen tarkentaminen kotoutumislakiin vahvistaa lapsen etua, koska riski lapsen edun ja oikeuksien jäämisestä tehtäviään hoitamattoman edustajan varaan vähenisi.

Rajamenettely

Tilastojen sekä rajamenettelyn alaikäisiä koskevan soveltamisen kaventumisen nykyisestä perusteella voidaan arvioida, että käytännössä kaikki alaikäiset hakijat, joita rajamenettely vastaisuudessa koskisi, tulisivat Suomeen perheensä mukana ja heidät myös rajamenettelyssä majoitettaisiin yhdessä perheen kanssa. Rajamenettelyä oli 15.1.2026 mennessä sovellettu ainoastaan kahteen alaikäiseen, joista kumpikin oli perheensä mukana kansainvälistä suojelua hakeva. Rajamenettelyyn liittyvään liikkumisvapauden rajoittamiseen ei olla ehdottamassa muutoksia, vaan rajoittamismenettely koskisi lapsiperheitä samoin kuin nykyään. Kyseeseen ei ehdotetun mukaankaan tulisi säilöönottoon verrattavissa oleva käytäntö, vaan rajamenettelyssä käytössä oleva vastaanottokeskuksen alue olisi jatkossakin sellainen, jossa myös alaikäisillä olisi mahdollisuus liikkua ja ulkoilla haluamallaan tavalla. Myös koulunkäyntimahdollisuus olisi edelleen turvattava. Koska rajamenettelyä sovelletaan vain ulkorajalla jätettyihin hakemuksiin, ei voida katsoa, että menettelyyn ohjautuisi lapsia, joiden Suomessa olevia siteitä katkaistaisiin liikkumisrajoituksella. Rajamenettelyn kesto tulee uuden sääntelyn myötä pidentymään, mutta kyse ei silti ole liikkumisvapauden rajoittamisesta määräämättömäksi ajaksi, ja rajamenettelyn soveltaminen on heti lopetettava esimerkiksi silloin, jos tarvittavaa tukea ei alaikäiselle voida antaa. Huomionarvoista on myös se, että asetuksen mukaan rajamenettelyä sovellettaessa alaikäisiin ja heidän perheenjäseniinsä on näiden hakemusten tutkinta asetettava etusijalle.

5.2.9.5 Vaikutukset tilapäistä suojelua saaviin

Vastaanottolaki velvoittaa jatkossa myös tilapäistä suojelua saavat tunnistautumaan säännöllisesti vastaanottokeskuksessa. Henkilön palvelut voidaan päättää, jos hän ei noudata velvollisuutta tunnistautua. Tilapäistä suojelua saavalla on voimassa oleva oleskelulupa ja tilapäisen suojelun direktiivin nojalla oikeus liikkua EU–maissa. Tunnistautuminen kerran kuukaudessa ei kuitenkaan rajoita tilapäistä suojelua saavan oikeutta liikkua enempää, kuin on välttämätöntä sen varmistamiseksi, että tilapäistä suojelua saava on edelleen vastaanottokeskuksen asiakkaana, eikä esimerkiksi palannut Ukrainaan tai siirtynyt toiseen EU-maahan. Henkilöllä ei ole oikeutta saada vastaanottorahaa siltä ajalta, jona hänen palvelunsa olisi päätettynä. Jos hän kuitenkin palaa vastaanottokeskukseen, rekisteröidään hänet uudelleen vastaanottojärjestelmän asiakkaaksi.

Tilapäistä suojelua saavien vastaanoton rajaamisen voidaan nähdä tukevan heidän kotoutumistaan ja hyvinvointiaan. Tilapäistä suojelua saavista noin 16 prosenttia ei edelleenkään hae kotikuntaa, kun heillä olisi siihen oikeus. Tämä tarkoittaa sitä, että osa tilapäistä suojelua saavista on voinut oleskella vastaanoton piirissä jo yli kolme vuotta. Pitkittynyt oleskelu vastaanottojärjestelmässä voi aiheuttaa erilaista palveluvajetta. Kunnan asukkaana tilapäistä suojelua saavalla on muun muassa oikeus laajempiin sosiaalipalveluihin ja Kansaneläkelaitoksen myöntämään toimeentulotukeen.

Vastaanottorahaa, vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuvaa perintää, vastaanottorahan alentamista ja vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevat lakimuutokset koskevat myös tilapäistä suojelua saavia vastaavasti kuin kansainvälistä suojelua hakevia. Rajoitustoimien osalta muutokset kohdentuvat tilapäistä suojelua saaviin kuitenkin vain soveltuvin osin. Esimerkiksi vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa tai oleskella tietyllä maantieteellisellä alueella ei koske tilapäistä suojelua saavia.

5.2.9.6 Vaikutukset ihmiskaupan uhreihin

Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyssä ei enää tutkittaisi muita oleskelulupaperusteita ulkomaalaislain 94 §:n 3 momentin perusteella, koska tähän ei löydy hallinta-asetuksesta oikeusperustaa. Hallinta-asetuksen 42 artikla velvoittaa jäsenvaltion tekemään siirtopäätöksen silloin, kun se ei ole kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastaava valtio. Asetuksen 16 artiklan 3 kohdassa säädetään ainoasta tilanteesta, jossa siirtopäätöstä ei voida tehdä. Artiklakohdan mukaan jos määrittämisestä vastaavan jäsenvaltion on mahdotonta siirtää hakijaa jäsenvaltioon, koska on perusteltuja syitä uskoa, että kyseiseen jäsenvaltioon siirtämisen vuoksi olisi olemassa todellinen vaara hakijan perusoikeuksien loukkaamisesta tavalla, joka on verrattavissa perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitettuun epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun, eikä vastuussa olevaa jäsenvaltiota voida muilla perusteilla määrittää, kyseisestä jäsenvaltiosta tulee kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio. Arvioitaessa riskiä joutua perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitetun kohtelun kohteeksi, tulee huomioida myös mahdollinen ihmiskaupan uhriksi joutuminen.

Jäsenvaltioiden välillä vallitsee keskinäisen luottamuksen periaate, joka edellyttää etenkin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden osa-alueen osalta sitä, että kukin jäsenvaltio katsoo, jollei ole kyse poikkeuksellisista olosuhteista, että kaikki muut jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja aivan erityisesti unionin oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia. Periaatteen avulla voidaan luoda ja pitää yllä alue, jolla ei ole sisäisiä rajoja (EUT lausunto 2/13 kohta 191). Ottaen huomioon, että Maahanmuuttovirasto on erittäin harvoin ottanut vastuun kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä sen seurauksena, että ulkomaalaislain 94 §:n 3 momentti on edellyttänyt oleskelulupaperusteiden tutkintaa vastuun määrittämisen yhteydessä, muutoksen ei voida katsoa merkittävästi vaikuttavan ihmiskaupan uhreihin tai muihin haavoittuvassa asemassa oleviin hakijoihin. Vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyn tulee perustua hallinta-asetuksessa säädettyyn menettelyyn EU:n yhteistä turvapaikkajärjestelmää kunnioittaen, eikä kyseiseen menettelyyn kuulu muiden oleskelulupaperusteiden tutkinta. Oleskelulupaa yksilöllisestä inhimillisestä syystä tai ihmiskaupan uhrina ulkomaalaislain 52 ja 52 a §:n nojalla voidaan hakea myös erillisellä oleskelulupahakemuksella.

Kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava ihmiskaupan uhri saa vastaanottopalvelut siitä vastaanottokeskuksesta, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Vastaanottopalvelujen rajaaminen kansainvälistä suojelua hakeneelta, jolla ei olisi enää oikeutta jäädä Suomen alueelle taikka myöhemmän hakemuksen tehneeltä voisi koskea myös

ihmiskaupan auttamisjärjestelmään otettuja henkilöitä. Käytännössä tällaisella henkilöllä olisi vastaanottopalvelujen päättyessä edelleen oikeus auttamisjärjestelmän järjestämiin auttamistoimiin, ellei lain 38 f §:n nojalla olisi perustetta poistaa häntä auttamisjärjestelmästä. Auttamistoimien varaan voisi täten jäädä aiempaa enemmän henkilöitä, joiden palvelut järjestettäisiin Joutsenon ihmiskaupan auttamisjärjestelmän kautta sen sijaan, että he saisivat palvelunsa vastaanottokeskuksista. Lakimuutos saattaa täten lisätä niiden henkilöiden määrä, jotka vastaanottopalvelujen päätyttyä hakeutuvat auttamisjärjestelmän piiriin saadakseen palveluja. Laittomasti vastaanottojärjestelmän ulkopuolella maassa oleskelevien määrän lisääntyminen voi myös lisätä hyväksikäyttöä ja riskiä joutua hyväksikäytön tai ihmiskaupan kohteeksi.

Jos kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava auttamisjärjestelmään otettu ihmiskaupan uhri laiminlöisi velvollisuuttaan tunnistautua vastaanottokeskuksessa, myös hänen palvelunsa voitaisiin päättää. Henkilö kirjattaisiin kuitenkin uudelleen vastaanottokeskuksen asiakkaaksi, jos hän tulisi takaisin vastaanottokeskukseen tai ottaisi yhteyttä auttamisjärjestelmään.

Ihmiskaupan uhrin auttamistoimista ei lain mukaan voida periä maksua, joten vastaanottopalveluista perittävä maksu tai maksun takautuva perintä ei koskisi ihmiskaupan uhreja, joilla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa. Maksun takautuva perintä voisi teoriassa koskea kansainvälistä suojelua hakevaa tai tilapäistä suojelua saavaa ihmiskaupan uhria, jos hänellä olisi riittävästi tuloja tai varoja. Tällainen tilanne olisi kuitenkin hyvin harvinainen. Tilanteessa vastaanottokeskuksen tulisi varmistaa, että maksu ei vaaranna henkilön välttämätöntä toimeentuloa tai ole muutoinkaan kohtuuton.

Vastaanottopalvelujen rajoittamista koskevat toimet voisivat niin ikään kohdistua ihmiskaupan auttamisjärjestelmään otettuun kansainvälistä suojelua hakevaan tai tilapäistä suojelua saavaan, jos hän ei noudattaisi laissa hänelle asetettuja velvollisuuksia. Poikkeuksena ovat siirtopäätöksen saaneet henkilöt, joiden vastaanottopalveluja ei peruuteta, jos on perusteltua syytä epäillä, että henkilö on saattanut joutua ihmiskaupparikoksen kohteeksi. Auttamisjärjestelmä voi järjestää ihmiskaupan uhrille yksilölliseen tarveharkintaan perustuen auttamistoimia, joilla vastataan ihmiskaupan uhriksi joutumisesta johtuviin palvelutarpeisiin. Rajoitustoimia harkittaessa tulee huomioida, että rajoitustoimet eivät saa olla kohtuuttomia eivätkä vaarantaa henkilön välttämätöntä toimeentuloa. Niiden ei myöskään tulisi aiheuttaa tilannetta, jossa ihmiskaupan uhrille auttamistoimena myönnettyjä tukitoimia rajoitettaisiin tai jossa auttamisjärjestelmä joutuisi henkilölle asetettujen rajoitustoimenpiteiden vuoksi varmistamaan tai täydentämään henkilön perustarpeita.

5.2.9.7 Vastaanoton ja säilöönoton terveydenhuoltopalvelujen tuottamisvastuun selkeyttämisen vaikutus henkilöiden terveydentilaan

Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan noin 38 prosenttia kansainvälistä suojelua hakeneista sai vuonna 2024 myönteisen päätöksen. Tilapäistä suojelua saavat voivat hakea kotikuntaa vuoden Suomessa oleskelun jälkeen. Näiden henkilöiden kohdalla terveydenhuoltolakiin tehtävällä muutoksella olisi positiivisia vaikutuksia hoidon jatkuvuuden kannalta. Hoidon jatkuvuuden merkityksestä ja myönteisistä vaikutuksista perusterveydenhuollon potilaille, terveydenhuollon ammattilaisille sekä palvelujärjestelmälle on runsaasti tutkimukseen perustuvaa tietoa. Hoidon jatkuvuus parantaa potilaiden hoidon ja elämän laatua ja hoitotuloksia erityisesti silloin, kun potilailla on pitkäaikaisia sairauksia. Hoidon jatkuvuudesta hyötyvät eniten ne, joilla on vaikeasti hoidettavia ongelmia tai jotka ovat ikänsä tai sairautensa vuoksi erityisen hauraita. Lisäksi palveluihin ja järjestelmään tutustuminen jo vastaanottovaiheaikana tukisi heidän integroimistaan suomalaisen julkisen terveydenhuollon palvelujen käyttäjäksi,

mikä voisi pidemmällä aikavälillä vaikuttaa positiivisesti näiden henkilöiden sosiaaliseen hyvinvointiin.

Ehdotus selkeyttäisi hyvinvointialueiden ja Maahanmuuttoviraston rooleja ja vastuita vastaanottolain ja säilölain mukaisten terveyspalveluiden tuotannossa, millä voisi olla positiivisia vaikutuksia palveluiden saatavuuden ja siten myös henkilöiden terveydentilan kannalta. Esitys voisi osaltaan lisätä terveydenhuollon palveluiden toteutuksen selkeyttä sekä potilasturvallisuutta tilanteessa, jossa hoidettavan henkilöt terveydenhuollon tiedot olisivat yhdessä potilastietojärjestelmässä. Näin tiedot jo annetuista hoidoista tai mahdollisista lääkityksistä olisivat helpommin käytettävissä verrattuna nykytilanteeseen, jossa potilastietoja voi olla eri palveluntuottajilla hajallaan.

Esityksen henkilöpiirin tulisi olla sopimuksessa sovittujen palveluiden osalta palveluiden saatavuuden ja esimerkiksi mahdollisten viiveiden suhteen samassa yhdenvertaisessa asemassa hyvinvointialueiden asukkaisiin nähden. Tarkoituksena ei ole, että esityksen henkilöpiiri saisi terveyspalveluita nopeammin verrattuna hyvinvointialueiden asukkaisiin. Esityksen myötä esityksen henkilöpiirin hoitoon pääsy voisi siis joissain tapauksissa hidastua nykytilaan verrattuna, mikäli henkilö olisi asioinut aiemmin yksityisellä palveluntuottajalla ja siirtyisi esityksen myötä saamaan hoitoa julkiselta palveluntuottajalta. Edellä selostetun mukaisesti palvelutasossa on hyvinvointialuekohtaista vaihtelua, joten esityksen vaikutukset ihmisiin ja terveydentilaan voivat vaihdella riippuen siitä, minkä hyvinvointialueen alueella sijaitsevaan vastaanottokeskukseen henkilö on rekisteröity.

Normaalitilanteessa esityksen ei arvioida vaikuttavan merkittävästi hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla oleviin henkilöihin, sillä jo nykytilassa hyvinvointialueet ovat tuottaneet palveluja vastaanottojärjestelmän henkilöpiirille, ja lakiehdotuksen piirissä olevien henkilöiden määrä on melko pieni suhteessa terveydenhuollon koko asiakaskunnan määrään. Mahdollisella laajamittaisella maahantulolla voi olla merkittäviä vaikutuksia julkisiin terveyspalveluihin ja sitä kautta hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla oleviin terveyspalveluihin. Kuvatussa tilanteessa maahan saapuneiden määrä voi olla suuri, joukossa voi olla runsaasti palveluja tarvitsevia henkilöitä tai maahansaapuneiden terveydentila voi olla akuutisti heikko. Osapuolten olisi sovittava sopimuksessa terveyspalveluiden tuottamisesta myös laajamittaisen maahantulon tilanteissa. Järjestämislakiin tehtiin lailla 822/2025 muutoksia, jotka koskevat valmiutta, varautumista sekä häiriötilanteiden hoitamista normaalioloissa ja poikkeusoloissa. Muutokset mahdollistavat varautumisen yksittäistä hyvinvointialuetta laajempiin tai valtakunnallisiin häiriötilanteisiin, kuten laajamittaiseen maahantuloon. Hyvinvointialueiden varautumisessa ja valmiussuunnittelussa on huomioitava laajamittaisen maahantulon tilanteet ja lailla 822/2025 tehdyillä muutoksilla voidaan entistä paremmin varautua laajamittaisen maahantulon tilanteisiin.

5.2.10 Vaikutukset kotoutumiseen

Ehdotettu sääntely ja myös paktin säädökset koskevat suurimmalta osaltaan vaihetta, jolloin henkilö saapuu Suomeen ja mahdollisesti hakee kansainvälistä suojelua sekä tähän hakemukseen liittyviä menettelyjä. Näin ollen ehdotuksilla on hyvin vähäistä vaikutusta kotoutumiseen.

Ehdotuksen tarkoituksena on jouduttaa oleskeluluvan saaneiden ja tilapäistä suojelua saavien kuntaan siirtymistä. Henkilöllä, jolle on myönnetty oleskelulupa ja joka täyttää kotikunnan saamisen edellytykset, on mahdollisuus hyödyntää kuntien, hyvinvointialueiden ja Kansaneläkelaitoksen tarjoamia huomattavasti laajempia oikeuksia erilaisiin kuntalaisen

palveluihin ja etuuksiin. Näiden palveluiden piiriin siirtymisen voidaan arvioida nopeuttavan henkilön kotoutumista ja suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittymistä.

Työ- ja opintotoiminnan poistaminen saattaa vaikuttaa henkilön kielitaitoon ja sitä kautta kotoutumisen edellytyksiin. Opintotoimintaa on järjestetty vastaanottokeskuksissa keskimäärin kaksi tuntia viikossa, joten vaikutusten ei tältä osin arvioida olevan kovinkaan merkittäviä. Lisäksi vastaanoton on tarkoitus kestää vain lyhyen aikaa, jonka jälkeen oleskeluluvan saanut henkilö pääsee kuntien järjestämien kotoutumistoimien piiriin. Tilapäistä suojelua saava olisi edelleen oikeutettu TE-toimiston järjestämiin kotoutumistoimiin heti tilapäisen suojelun luvan saatuaan.

Edustajajärjestelmään liittyvillä vastaanottolain ja kotoutumislain yhdenmukaistamisella ja edustajien tehtävien selkeyttämisellä voidaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia Suomeen jäävien ilman huoltajaa olevien alaikäisten lasten kotoutumisessa. Kotoutumislain 35, 37 ja 38 §:n muuttaminen siten, että vastaanottolaki ja kotoutumislaki olisivat edustajajärjestelmää koskevilta osin mahdollisimman yhdenmukaiset, on vaikutuksiltaan myönteinen haavoittuvassa asemassa olevien alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten edun näkökulmasta. Edustajajärjestelmän jatkuvuutta vahvistamalla vähennetään lapsen kehitykseen ja turvallisuuden tunteeseen kielteisesti vaikuttavien katkosten mahdollisuutta.

5.2.11 Vaikutukset yhteiskuntaan

Paktin täytäntöönpanolla varmistetaan, että jäsenvaltioiden turvapaikka-, vastaanotto- ja maahanmuuttojärjestelmät ovat hyvin varautuneet ja riittävästi resursoituja, ja että menettelyt ovat tehokkaita, jotta unioni on varautunut ja kykenee mukautumaan toimintaympäristön muutoksiin. Tilanteisiin reagoidaan ennakoivasti, pyrkien estämään turvapaikka-, vastaanotto- ja maahanmuuttojärjestelmiin kohdistuvan paineen kasautuminen, jolloin kielteiset yhteiskunnalliset vaikutukset minimoidaan. Toisaalta unionin sisäinen vastuun jakaminen vahvistaa yhteiskunnan kestävyyttä myös muuttoliikepaineen alaisuudessa ja lieventää kriisien yhteiskunnallisia seurauksia.

Kansainvälisen suojelun hakemisella ja sen myöntämisellä on yhteiskuntaa yleisesti koskettavia vaikutuksia. On paitsi hakijan myös yhteiskunnan etu, että kansainvälistä suojelua myönnetään mahdollisimman sujuvin menettelyin niille, jotka sitä todella tarvitsevat, ja että hylkäävän päätöksen saaneet poistetaan maasta nopeasti. Tällä on vaikutusta myös koko menettelyn uskottavuuteen. Paktin uudistukset lisäisivät koko turvapaikkajärjestelmän uskottavuutta, parantaisivat turvapaikkamenettelyn läpinäkyvyyttä ja säännösten soveltamisen yhtenäisyyttä vakiinnuttamalla menettelyt sekä säännöt unionin tasolla.

Ehkäisemällä paktin täytäntöönpanolla mahdollisimman pitkälle järjestelmien väärinkäyttöä, unioniin suuntautuvaa sääntöjenvastaista muuttoliikettä ja luvatonta edelleen liikkumista jäsenvaltioiden välillä, edistetään järjestelmän yleistä hyväksyttävyyttä. Tämä heijastuu myönteisesti myös Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan.

5.2.12 Vaikutukset kansalliseen turvallisuuteen

Kansainvälisen suojelun antamiseen liittyvillä kysymyksillä ja ihmisten laajamittaisella liikkumisella maasta toiseen on voimakkaasti yhteiskuntaa ja kansallista turvallisuutta koskettavia vaikutuksia. Paktin yhtenä keskeisenä teemana on edelleen liikkumisen ehkäiseminen unionin alueella ja toisaalta mahdollisten turvallisuusuhkien tunnistaminen heti Schengen-alueelle saavuttaessa. Turvallisuusuhkien tunnistamisessa olennaista on erityisesti uusi sääntely kolmansien maiden kansalaisten seulonnasta sekä Eurodac-asetus, jonka

perusteella Eurodac-tietokanta uudistetaan muuttoliikkeen hallinnan tietokannaksi. Se tehostaa valvontaa ja auttaa paremman tilannekuvan luomisessa.

Jäsenvaltioiden on kirjattava Eurodac-tietojärjestelmään tieto siitä, voiko henkilö seulonnan turvallisuustarkastusten perusteella muodostaa uhan sisäiselle turvallisuudelle, onko hän aseistettu, väkivaltainen tai onko viitteitä siitä, että hän on osallisena terrorismissa tai vakavassa rikollisuudessa, eli tehtävä niin sanottu turvallisuusilmoitus (eng. ”*security flag*”). Terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjunnassa on erittäin tärkeää, että lainvalvontaviranomaisilla on tehtäviensä hoitamiseksi käytössään mahdollisimman täydelliset ja ajanmukaiset tiedot.

Tavoitteena on myös palauttamisjärjestelmän tehostaminen. Eurodac-järjestelmään tulee kirjata selvästi tieto siitä, että kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on hylätty ja että asianomaisella kolmannen maan kansalaisella tai kansalaisuudettomalla henkilöllä ei ole menettelyasetuksen nojalla oikeutta jäädä eikä hänen ole sallittu jäädä maahan. Eurodac-järjestelmän laajennettu käyttö palauttamismenettelyissä osaltaan parantaa henkilöllisyyden tunnistamista ja vähentää henkilöllisyyteen liittyviä epäselvyyksiä. Kattavampi tietojen kerääminen ja jakaminen jäsenvaltioiden välillä voi nopeuttaa palauttamista, lyhentää säilöönottoaikoja, vähentää hallinnollista taakkaa ja tehostaa viranomaistyötä. Tämä voi auttaa ehkäisemään laitonta maahanmuuttoa ja mahdollisesti siihen liittyviä rikoksia, mikä osaltaan voi lisätä sisäistä turvallisuutta. Jäsenvaltioiden viranomaisten yhteistyö ja tietojärjestelmien yhteentoimivuus vahvistavat Euroopan unionin yhteistä toimintakykyä.

Seulontamenettelyssä voidaan määrätyin edellytyksin selvittää seulottavan henkilön rikosrekisteritietoja silloin kun kyse on terrorismirikoksista ja muista vakavista rikoksista. Lisäksi toiset jäsenvaltiot voivat tietyin edellytyksin tarkistaa kansalliset rikosrekisteritietonsa ja antaa niiden perusteella lausunnon siitä riskistä, jonka rikoksesta tuomittu mahdollisesti voi aiheuttaa kansalliselle turvallisuudelle. Tällä sääntelyllä voidaan arvioida olevan suurta merkitystä kansallisen turvallisuuden kannalta. EU-laajuiset tietojärjestelmät mahdollistavat seulottavan henkilön varmemman tunnistamisen, mikä osaltaan vähentää maahantuloon ja maassaoleskeluun liittyviä väärinkäytöksiä, ja näin edesauttavat kulloinkin kyseessä olevan seulottavan tarkoituksenmukaista asian käsittelyä viranomaisissa.

Esityksessä ehdotetulla seulontaviranomaisia ja niiden tehtäviä koskevalla sääntelyllä edistettäisiin yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä kansallista turvallisuutta yhteiskunnassa. Ehdotettujen seulontaviranomaisten toimesta seulontamenettelyssä voitaisiin tunnistaa nykyistä varhaisemmassa vaiheessa ja kattavammin Suomeen saapuvista henkilöistä sellaiset, joiden maassa oleskelu voisi vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai kansallista turvallisuutta. Ulkomaalaisen henkilöllisyyden varmempi ja tehokkaampi tunnistaminen voisi osaltaan nopeuttaa maasta poistamista.

Seulonta-asetuksen toimeenpano edesauttaisi Tullin rikostorjunnan toimintaedellytyksiä sekä yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta, kun pystyttäisiin puuttumaan tehokkaammin luvatta alueella oleskeleviin ja toimiviin henkilöihin.

Seulonnan tietojen perustella hakija ohjattaisiin rajamenettelyyn, jos hän olisi hakenut kansainvälistä suojelua ulkorajalla ja hänen katsottaisiin olevan vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle. Rajamenettelyyn liittyvä liikkumisvapauden rajoittaminen ja koko menettelyn vieminen läpi nopeasti edesauttaisi turvallisuudelle vaaraksi katsottavien henkilöiden nopeaa maasta poistamista palautuskielto huomioiden. Tällä olisi merkittävää vaikutusta kansalliselle turvallisuudelle. Paktin yksi

keskeisimmistä tavoitteista on rajamenettelyn hyödyntäminen koko Euroopan turvallisuutta ajatellen.

Myös kansainvälisen suojelun myöntämisestä koskevan menettelyn kokonaiskeston lyhenemisellä Maahanmuuttovirastolle menettelyasetuksessa säädettyjen lyhyiden käsittelyaikojen ja hallinto-oikeudelle tässä esityksessä ehdotettujen käsittelyaikojen seurauksena saadaan kielteisen päätöksen saaneet muutenkin kuin rajamenettelyssä poistettua maasta nykyistä nopeammin. Myös tällä voidaan katsoa olevan kokonaisturvallisuutta edistävää vaikutusta, kun hakijat eivät joudu odottamaan lopullista päätöstään jopa vuosia.

Vastaanottolain ehdotetulla sääntelyllä liikkumisvapauden rajoittamistoimista on yhteys kansallisen turvallisuuden kysymyksiin. Rajoitustoimet on tarkoitettu tilanteisiin, joissa yleisen järjestyksen katsotaan vaarantuvan, tai kun hakijan kohdalla on olemassa pakenemisen vaara. Hakijaan kohdistetulla vaatimuksella oleskella määrätyn vastaanottokeskuksen alueella voidaan esimerkiksi mahdollistaa viranomaisille hakemusprosessien eri vaiheiden loppuun saattaminen siten, että varmistetaan hakijoiden saatavilla olo. Näin esimerkiksi tilanteessa, jossa tietyllä alueella on yllättäen suuri määrä hakijoita, voidaan varmistaa, että menettelyn alkuvaihe saadaan kyseisen hakijaryhmän kohdalla saatettua loppuun. Näin esimerkiksi Suomeen tulevien hakijoiden henkilöllisyyden selvittäminen turvataan ja maahantulon syyt saadaan selvitettyä. Vastaavasti, jos hakijan edellytetään olevan toisessa jäsenvaltiossa, on merkitystä myös kansallisen turvallisuuden kannalta, että hakija saadaan siirrettyä vastuussa olevaan valtioon.

Hallinta-asetuksessa säädetään erikseen turvallisuuden kannalta merkityksellisten tietojen vaihdosta. Jos siirron toteuttavalla jäsenvaltiolla on hallussaan tietoja, jotka viittaavat siihen, että on perusteltua syytä katsoa hakijan tai muun siirron kohteena henkilön olevan vaaraksi jonkin jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle, kyseisen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten on ilmoitettava tällaisten tietojen olemassaolosta vastuussa olevalle jäsenvaltiolle. Kyseisten jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten tai muiden toimivaltaisten viranomaisten on jaettava tiedot keskenään tällaiseen tietojenvaihtoon käytettävien asianmukaisten kanavien kautta. Hyötyvän jäsenvaltion on myös ennen sisäistä siirtoa varmistettava, ettei ole perusteltua syytä katsoa asianomaisen henkilön muodostavan uhan sisäiselle turvallisuudelle. Jos sisäisesti siirrettävän henkilön katsotaan muodostavan uhan sisäiselle turvallisuudelle, menettely on keskeytettävä, eikä siirtoa tule toteuttaa.

Poliisi on kiinnittänyt huomiota siihen, että vastaanottojärjestelmän ulkopuolella laittomasti oleskelevien määrän merkittävällä lisääntymisellä voisi olla vaikutuksia yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen. Henkilöt ovat todennäköisesti heikommin viranomaisten tavoitettavissa ollessaan vastaanottojärjestelmän ulkopuolella. Poliisin näkökulmasta tämä voisi vaikeuttaa laittoman maassa oleskelun torjuntaa. Vastaanottojärjestelmän ulkopuolelle ja edelleen laittomasti maahan jäävät voivat myös olla aiempaa alttiimpia päätymään osaksi rikollista toimintaa tai rikollisen toiminnan uhreiksi. Riski joutua ihmiskaupan tai muiden hyväksikäytön muotojen uhriksi voi heidän kohdallaan kasvaa.

Vastaanottorahan alentamisen ja vastaanottopalveluiden peruuttamisen on tarkoitus tuoda Maahanmuuttovirastolle ja vastaanottokeskuksille uusia mahdollisuuksia puuttua järjestyshäiriöihin vastaanottokeskuksissa. Nykytilanteessa ainoat puuttumismahdollisuudet ovat olleet keskustelu asiakkaan kanssa, siirto toiseen vastaanottokeskukseen tai poliisin paikalle kutsuminen sekä tietyissä tilanteissa säilöönotto. Vastaanottorahan alentamisen ja vakavammissa tai toistuvissa tilanteissa vastaanottopalvelujen peruuttamisen mahdollisuuden voidaan arvioida lisäävän turvallisuutta vastaanottokeskuksen asiakkaiden ja henkilökunnan näkökulmasta. Toisaalta uudet velvollisuudet ja rajoitustoimet voivat yksittäistapauksissa herättää negatiivisia käyttäytymismalleja ja edellyttää poliisin puuttumista tilanteeseen.

Vakavissa, esimerkiksi väkivaltatilanteissa, tullaan edelleen tukeutumaan poliisiin ja harkitsemaan asiakkaan säilöönottoa.

5.2.13 Vaikutukset Ahvenanmaan maakunnassa

Ahvenanmaan maakunnan alue on ollut vuodesta 1856 demilitarisoitu. Ahvenanmaan demilitarisointi ja neutralisointi perustuu Ahvenanmaansaarten linnoittamattomuutta ja puolueettomuutta koskevaan sopimukseen (SopS 1/1922) ja sopimukseen Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä Ahvenanmaan saarista (SopS 24/1940). Ahvenanmaan maakunta on kansainvälisten sopimusten perusteella demilitarisoitu ja neutralisoitu alue.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:ssä säädetään maakunnan lainsäädäntötoimivaltaan kuuluvista asioista ja 27 §:ssä säädetään valtakunnan lainsäädäntötoimivaltaan kuuluvista asioista. Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 6 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat yleistä järjestystä ja turvallisuutta 27 §:n 27, 34 ja 35 kohdassa säädetyin poikkeuksin, samoin kuin palo- ja pelastustointa.

Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 2 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu muun muassa asioissa, jotka koskevat oikeutta oleskella maassa, valita asuinpaikkansa ja liikkua paikkakunnalta toiselle.

Rajaturvallisuus kuuluu valtakunnan toimivaltaan 27 §:n 34 kohdan perusteella. Rajavartiolaitoksen tehtävät Ahvenanmaan maakunnassa määräytyvät rajavartiolain, meripelastuslain, Ahvenanmaan itsehallintolain sekä Rajavartiolaitoksen tehtävistä Ahvenanmaan maakunnassa annetun tasavallan presidentin asetuksen (255/2024, jäljempänä *sopimusasetus*) mukaan. Sopimusasetuksen 1 §:n mukaan asetuksessa säädetään Rajavartiolaitoksen tehtävistä ja toimivaltuuksista Ahvenanmaan maakunnan alueella ja maakunnan viranomaisten Rajavartiolaitoksella antamasta virka-avusta ottaen huomioon, mitä Ahvenanmaan itsehallintolaissa, rajavartiolaissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa säädetään.

Ahvenanmaan maakunnassa säädetään poliisitoiminnasta poliisihallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annetussa tasavallan presidentin asetuksessa (56/2020, jäljempänä *poliisin sopimusasetus*). Sen 1 §:n 1 momentin mukaan poliisitoimesta Ahvenanmaan maakunnassa huolehtivat osaksi maakunta ja osaksi valtakunta siten kuin asetuksessa säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan poliisin tehtävänä on ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä suorittaa muut poliisille kuuluvat tehtävät, jollei toisin erikseen säädetä laissa tai asetuksessa taikka määrätä 4 §:n nojalla. Ålands polismyndighet –niminen viranomainen on Ahvenanmaan maakunnan hallituksen alainen maakuntaviranomainen. Asetuksen 1 §:n 3 momentin mukaan valtakunnan poliisi vastaa maakunnassa valtion turvallisuudesta sekä hoitaa suojelupoliisille ja keskusrikospoliisille kuuluvat tehtävät.

Tässä esityksessä ei ehdoteta uusia tehtäviä maakunnan poliisille. Seulonnasta maakunnan alueella vastaisivat Rajavartiolaitos ja Tulli. Rajavartiolaitos ja Tulli voisivat kuitenkin tehdä seulontamenettelyyn liittyvissä tehtävissään yhteistyötä Ålands polismyndighet -nimisen viranomaisen kanssa vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti sen mukaan kuin siitä säädetään erikseen Ahvenanmaan itsehallintolaissa, maakuntalaeissa sekä Ahvenanmaata koskevissa sopimusasetuksissa.

Kotoutumislain edustajan määräämistä (35 §) ja edustajan vapauttamista tehtävästään ja edustajan tehtävän lakkaamista (38 §) koskevissa pykälissä huomioitaisiin Ahvenanmaan muusta valtakunnasta poikkeava hallintorakenne, mikä selkiyttäisi lain soveltamista Ahvenanmaalla. Ahvenanmaan maakunnan kunnalle edustajan määräämistä koskeva tehtävä olisi uusi, mutta työmäärältään erittäin vähäinen nykyisillä lapsimäärillä ja vähäinen myös tilanteessa, jossa lapsia olisi enemmänkin. Se arvioidaan voitavan hoitaa nykyisillä henkilöresursseilla esimerkiksi sosiaalihuollossa, joka edistää maahanmuuttaneiden kotoutumista ja jonka asiakkaana tällainen ilman huoltajaa oleva lapsi muutenkin on. Voimassa olevaa kotoutumislakia tarkempi määrittely edustajan tehtävistä ja edustajan vapauttamisesta tehtävistään (37 ja 38 §) mahdollistaa edustajan toiminnan tarkemman seurannan ja viranomaisten helpomman puuttumisen mahdollisiin ongelmatilanteisiin. Edustajien moitittavaa toimintaa koskevien ilmoitusten käsittely sekä rikosrekisteriotteen pyytäminen ja tarkistaminen muissakin tilanteissa kuin edustajaa nimettäessä olisivat ELY-keskukselle uusia tehtäviä. Vastaavia muutoksia, koskien Maahanmuuttoviraston valvonta ja ohjaustehtävää (uusi 39 a §), edustajan tehtävien tarkentamista (41 §) ja edustajan vapauttamista tehtävistään (42 §) esitetään myös vastaanottolakiin. Sekä kotoutumislakiin että vastaanottolakiin esitettyjen muutosten tuoman lisätyömäärän arvioidaan kuitenkin olevan vähäinen ja toteutettavissa lähtökohtaisesti olemassa olevilla resursseilla. Kotoutumislain 35 §:n uudeksi 6 momentiksi ehdotettu lisäys siitä, että hyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan tulee kertoa lapselle edustajan määräämisestä sekä siitä, miten edustajasta voidaan tehdä ilmoitus, ei arvioida aiheuttavan merkittävästi lisätyötä viranomaiselle. Jo nykyisin lapsi saa tiedon edustajan määräämisestä, jolloin uusi tehtävä hyvinvointialueille olisi erityisesti sen tiedon välittäminen, miten edustajan toiminnasta voi tehdä ilmoituksen. Muutos korostaisi viranomaisen velvollisuutta tiedottaa lasta siitä, miten edustajan toiminnasta voisi tehdä ilmoituksen. Muutos selkiyttäisi lainsäädäntöä ja turvaisi myös osapuolten oikeusturvaa. Käytännössä muutos vastaisi nykytilaa eikä se aiheuttaisi lisätyötä tai kustannuksia.

5.2.14 Oikeus työttömyysturvan ansiopäivärahaan

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen Datahuoneen käytettävissä olevista tulorekisteritiedoista ja Maahanmuuttoviraston sille tuottamista oleskelulupatiedoista ilmenee, että vuosina 2019–2024 arviolta yhteensä noin 200 turvapaikanhakijaa oli työssä siten, että työttömyysturvalaissa tarkoitettu työssäoloehto täyttyi ennen turvapaikka-asian ratkaisemista. Eniten työssäoloehdon mahdollisesti täyttäneitä henkilöitä oli vuonna 2020 (noin 60 henkilöä). Vuosina 2023 ja 2024 henkilöitä oli noin 20 vuodessa. Vuotta 2025 koskevia tilastotietoja ei ole käytettävissä. Työnhakijaksi rekisteröitymiseksi ehdotetun työskentelyn kestoa koskevan edellytyksen täyttäviä henkilöitä on vuosina 2019–2024 ollut yhteensä noin 280 henkilöä. Vuotta 2025 koskevia tilastotietoja ei ole käytettävissä. Käytettävissä ei ole myöskään tietoa siitä, kuinka moni kyseessä olevista henkilöistä oli liittynyt työttömyyskassan jäseneksi tai kuinka moni henkilö jatkoi työntekoa. Oikeus ansiopäivärahaan ei tulisi sovellettavaksi henkilöille, jotka eivät ole työttömyyskassan jäseniä. Heillä ei myöskään olisi tarvetta ilmoittautua työnhakijaksi työttömyysetuuden saamiseksi. Jos turvapaikan hakijoiden määrä myöhemmin kasvaisi merkittävästi, lisäisi se todennäköisesti jonkin verran arvioituja vaikutuksia.

Turvapaikanhakijan rekisteröityminen työnhakijaksi edellyttäisi riittävän työhistorian lisäksi sitä, että henkilö on työssä ollessaan ollut työttömyyskassan jäsen. Näiden seikkojen vuoksi ehdotetun muutoksen vaikutus työvoimaviranomaisten työmäärään arvioidaan hyvin vähäiseksi. Lisätyö aiheutuisi työvoimaviranomaisen työnhakijaksi rekisteröimisen edellytysten täyttymisen selvittämisestä ja työnhakijan palveluprosessin järjestämisestä. Vaikutuksen vähäisyyttä lisää se, että turvapaikanhakijoilla on jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella oikeus rekisteröityä työnhakijaksi oleskeluluvan saatuaan.

Ehdotettujen muutosten perusteella oikeus rekisteröityä työnhakijaksi aikaistuisi pääsääntöisesti enintään muutamalla kuukaudella. Ehdotettujen muutosten perusteella on myös mahdollista, että työnhakijaksi rekisteröityisi hyvin vähäinen määrä sellaisia henkilöitä, joilla ei myöhemmin työttömyyskassan tekemän ratkaisun perusteella olisi oikeutta ansioturvaan. Myös heidän kohdallaan kyse olisi pääsääntöisesti muutamista kuukausista siihen, kun oikeus rekisteröityä työnhakijaksi syntyisi muutenkin, jos heille myönnetään oleskelulupa.

Työnhakijaksi rekisteröityminen vaikuttaisi vastaavasti työnhakijan velvollisuuksien lisääntymiseen ja edistäisi työttömyysetuuden vastikkeellisuutta. Vastaavilla perusteilla kuin työvoimaviranomaisen osalta on arvioitu, myös työttömyyskassoille aiheutuvan lisätyön arvioidaan jäävän vähäiseksi.

Ehdotettuun muutokseen perustuva työnhakijana olo ja oikeus ansiopäivärahaan koskevat ajallisesti lyhyttä ajanjaksoa. Muutosten vaikutus päättyy, kun henkilön turvapaikka-asia on ratkaistu lainvoimaisesti. Tällä perusteella ja ottaen huomioon kyseessä olevien henkilöiden hyvin vähäiseksi arvioitu määrä, muutosten vaikutus myös työttömyysturvamenoihin arvioidaan hyvin vähäiseksi. Koska tilastotietoja turvapaikanhakijoiden liittymisestä työttömyyskassaan ei ole käytettävissä, menojen määrää ei ole arvioitu euromääräisesti.

Ansiopäivärahaoikeutta koskevan muutoksen piiriin kuuluvista henkilöistä vuosina 2019–2024 arviolta noin kahdeksan prosenttia oli naisia ja 92 prosenttia miehiä. Iältään 18–24-vuotiaita heistä oli arviolta noin 14 prosenttia, 25–38-vuotiaita arviolta noin 66 prosenttia ja 39–64-vuotiaista arviolta noin 19 prosenttia.

5.2.15 Aiempien kansainvälistä suojelua koskevien lainsäädäntömuutosten yhteisvaikutus

Kuluvalla hallituskaudella on tehty useita muutoksia kansainvälistä suojelua koskevaan lainsäädäntöön. Muutokset ovat perustuneet voimassa olevien direktiivien sellaisiin säännöksiin, joissa oli vielä käyttämätöntä kansallista liikkumavaraa. Käyttöön otettiin menettelydirektiivin mukainen rajamenettely ja ne nopeutetun menettelyn perusteet, joita ei ollut vielä otettu ulkomaalaislakiin. Määritelmädirektiivin liikkumavaran osalta lyhennettiin kansainvälisen suojelun perusteella annettavien oleskelulupien pituus direktiivin sallimaan minimiin ja otettiin käyttöön kansallisesta lainsäädännöstä puuttuvat poissuljentaa ja pakolaisaseman lakkauttamista koskevat perusteet. Nämä liittyivät yhteiskunnan ja kansallisen turvallisuuden vaarantamiseen ja erityisen törkeiden rikosten tekemiseen. Ulkomaalaislakiin sisällytettiin myös määritelmädirektiivin mukainen mahdollisuus jättää pakolaisasema myöntämättä tilanteessa, jossa hakija tekee uusintahakemuksen, jonka perusteet hän on itse tahallisesti aiheuttanut alkuperämaasta lähtönsä jälkeen, ja joiden ei voida katsoa ilmentävän hakijan todellista vakaumusta, näkemyksiä tai elämäntilannetta. Näiden lisäksi mahdollistettiin menettelydirektiivin mukaisesti turvapaikkapuhuttelussa tehdyn pöytäkirjan tarkastamatta jättäminen puhuttelussa. Myös karkottamispäätösten täytäntöönpanokelpoisuutta koskevaa sääntelyä muutettiin siten, että karkottamispäätökset voidaan tietyissä kansainvälisen suojelun hakemiseen liittyvissä tilanteissa panna täytäntöön nykyistä nopeammin, samassa ajassa kuin käännyttämispäätökset. Vastaanottoa koskien vastaanottorahaa alennettiin väliaikaisesti.

Paktiin liittyen voidaan todeta, että suurin osa edellä mainituista suoraan kansainväliseen suojeluun liittyvistä muutoksista olisi tullut Suomessa suoraan asetuksen nojalla sovellettaviksi viimeistään kesällä 2026. Joihinkin, kuten rajamenettelyn soveltamisalaan ja oleskelulupien pituuteen liittyy kansallista liikkumavaraa, jota esitetään käytettävän samalla tavalla kuin direktiiviin perustuvissa kansallisissa säännöksissä.

Kansainvälistä suojelua koskevien muutosten lisäksi ulkomaalaislakiin on tehty muita muutoksia, joilla on vaikutuksia Suomesta kansainvälistä suojelua hakeviin tai sitä saaviin henkilöihin. Ulkomaalaislakiin tehtyjen muutosten keskeisenä tavoitteena on ollut turvapaikkajärjestelmän väärinkäytön ehkäiseminen ja suojelun myöntäminen vain sitä tarvitseville. Lisäksi muutosten tavoitteena on ollut sisäisen turvallisuuden vahvistaminen. Koska muutokset ovat olleet voimassa vasta lyhyen aikaa, yhteisvaikutuksia ei ole mahdollista arvioida. Ulkomaalaislakiin tehtyjen muutosten vaikutuksia, kuten myös tämän esityksen vaikutuksia, tullaan seuraamaan tulevaisuudessa.

6 Muut toteuttamisvaihtoehdot

6.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

6.1.1 Menettelyn alkuvaiheet

Valmistelussa arvioitiin myös vaihtoehtoa, että menettelyn alun kolme vaihetta tehtäisiin samalla kerralla kuten tälläkin hetkellä. Menettelyasetuksen vaatimus maksuttomasta oikeudellisesta neuvonnasta kuitenkin vaikutti käytännössä estävän tämän. Jotta asetuksen edellytys oikeudellisesta neuvonnasta täytettäisiin, hakijalle olisi tämän pyynnöstä järjestettävä sitä ennen hakemuksen jättämistä. Koska hakemuksia voidaan tehdä ja rekisteröidä poliisilla tai rajatarkastusviranomaisella kaikkina viikonpäivinä ja vuorokauden kaikkina aikoina, olisi oikeudellisen neuvonnan järjestäminen tullut todella kalliiksi ja edellyttänyt mahdollisesti virkaehtosopimusten uudelleen neuvottelua riippuen siitä, mikä taho neuvontaa olisi antanut.

6.1.2 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta

Maksuttoman oikeudellisen neuvonnan osalta arvioitiin toteuttamistavaksi myös vaihtoehtoa, jossa oikeusapu olisi korvannut oikeudellisen neuvonnan. Tällöin hakijan olisi tullut saada neuvontaa oikeusavustajalta hyvin nopeasti hakemuksen rekisteröinnin jälkeen, koska hakemus on jätettävä 21 päivän kuluessa rekisteröinnistä ja menettelyasetuksen mukaan oikeudellista neuvontaa tulee saada ennen hakemuksen jättämistä. Oikeudellisen neuvonnan järjestäminen tällä tavalla olisi tullut kuitenkin huomattavan kalliiksi, koska se olisi vaatinut huomattavia lisäresursseja julkiseen oikeusapuun. Maahanmuuttovirastolla arvioitiin olevan paras asiantuntemus neuvonnan toteuttamiseen verrattuna muihin toimijoihin. Lisäksi neuvontaprosessin keskittäminen Maahanmuuttovirastolle mahdollistaa järjestelyjen sujuvuuden ja tehokkuuden.

6.1.3 Iän arviointi

Valmistelussa arvioitiin vaihtoehtoa, jossa monitieteinen iän arviointi olisi Maahanmuuttoviraston pyynnöstä toteutettu esimerkiksi hyvinvointialueella, yliopistollisessa sairaalassa tai terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen moniammatillisessa yhteistyössä vastaanottokeskuksen sijaan. Valmistelussa nämä vaihtoehdot, lähtökohtaisena arvioinnin tekijänä, todettiin menettelyn näkökulmasta hidastavaksi tekijäksi sekä kustannuksiltaan kalliimmiksi. Selvitystyön perusteella esityksessä kuitenkin päädyttiin ehdottamaan sitä, että vastaanottokeskukset voisivat pyytää yksityiseltä tai julkiselta terveyden- ja sosiaalihuollon toimintayksiköltä monitieteistä iän arviointia varten lausunnon esimerkiksi silloin, jos arvioinnin riippumattomuutta ei voitaisi riittävästi muutoin taata.

6.1.4 Turvalliset maat

Valmistelussa arvioitiin turvallisten kolmansien maiden ja turvallisten alkuperämaiden määrittämistä myös kansallisesti lain tasolla, sisäministeriön asetuksella, valtioneuvoston päätöksellä, ministeriön päätöksellä tai määrittävän viranomaisen eli Maahanmuuttoviraston päätöksellä.

Ehdotusta valmisteltaessa turvallisten kolmansien maiden ja turvallisten alkuperämaiden määrittelemisen laissa arvioitiin olevan jossakin määrin hidas ja mahdollisten muutosten kannalta jäykkä menettely. Muutokset unionin tason luetteloissa voisivat edellyttää myös kansallisia lainsäädäntömuutoksia. Määrittelyn lain tasolla katsottiin kuitenkin lisäävän ennakoitavuutta ja vastaavan unionin tason luetteloista säätämistä lainsäädännön tasolla. Euroopan unionin tuomioistuin katsoi ratkaisussaan (C-758/24 ja C-759/24), että turvalliset alkuperämaat voidaan määritellä laissa, kunhan tällaiseen määrittämiseen voidaan kohdistaa tehokas tuomioistuinvalvonta. Ottaen huomioon, että turvallisiksi määriteltyjen kolmansien maiden ja alkuperämaiden tilannetta on tarkasteltava jatkuvasti, maiden määrittämistä lain tasolla ei edellä mainituista seikoista huolimatta pidetty tarkoituksenmukaisena. Nykyisin päätöksen turvallisen kolmannen maan tai alkuperämaan käsitteen soveltamisesta tekee Maahanmuuttovirasto. Hallituksen esityksessä valmisteluvaiheessa ehdotettiin ensin turvallisten kolmansien maiden ja turvallisten alkuperämaiden määrittämistä sisäministeriön asetuksella, sillä ministeriön asetuksen katsottiin olevan hallinnollisesti nopeampi ja joustavampi tapa säätää turvallisten maiden määrittelystä. Oikeuskanslerin lausunnon perusteella asiaa kuitenkin harkittiin uudelleen, ja asetusvaltuutusta esitetään nyt valtioneuvostolle. Asiaa ei voi pitää teknisluonteisena.

6.1.5 Tiedoksiannot

Osana valmistelua selvitettiin tiedoksiantoihin liittyviä mahdollisia muutostarpeita, kuten sitä olisiko kansainvälistä suojelua koskevien kielteisten päätösten tiedoksiantoihin liittyvää lainsäädäntöä tarpeen muuttaa. Selvitystyön perusteella arvioitiin, ettei tunnistettu muutostarpeita nykyisiin järjestelyihin tai lainsäädäntöön eikä muutoksille ollut osoitettavissa selkeitä kustannus-, sujuvoittamis- tai muitakaan hyötyjä. Valmistelussa kuitenkin tunnistettiin tarve tiedoksiantojen toteutumisen säännönmukaisempaan seuraamiseen ja havaittiin mahdollisten tehostamistarpeiden liittyvän pikemminkin operatiivisen toiminnan suunnitteluun ja tietojärjestelmien kehitykseen.

6.1.6 Muutoksenhaku

Valmistelun aikana harkittiin erilaisia, lähinnä ehdotettuja pidempiä käsittelyaikoja hallinto-oikeuksille valituksen käsittelyyn. Eri tahojen kanssa käytyjen keskustelujen perusteella päädyttiin kuitenkin ehdotettuihin kolmen ja kuuden kuukauden käsittelyaikoihin, koska niillä saadaan menettelyn kokonaiskestoa huomattavasti lyhyemmäksi ja näin ollen nopeutettua kielteisen päätöksen saaneiden maasta poistamista. Ehdotetut määräajat ovat osittain samat ja osittain pidemmät kuin komission alkuperäisessä vuoden 2016 ehdotuksessa menettelyasetukseksi (COM (2016) 467 final[88], 13.7.2016). Komissio ehdotti tällöin kuuden kuukauden käsittelyaikaa valituksen käsittelylle normaalissa menettelyssä hylätylle hakemukselle tai suojeluaseman poistamiselle, kahden kuukauden käsittelyaikaa, jos oli kyse

[88] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2c404d27-4a96-11e6-9c64-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF

nopeista menettelyistä, joissa hakijalla ei olisi automaattista oikeutta jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi sekä yhden kuukauden käsittelyaikaa myöhemmistä hakemuksista tehdyille valituksille.

6.1.7 Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

Valmistelun aikana harkittiin erilaisia vaihtoehtoja vastaanottopalvelujen keston lyhentämiselle. Valmistelun lähtökohtana pidettiin hallitusohjelman mukaisesti vastaanottodirektiivin minimivaatimuksia. Oikeus vastaanottodirektiivin mukaisiin vastaanoton vähimmäisolosuhteisiin koskee kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tehneitä kolmannen maan kansalaisia niin kauan, kun heidän sallitaan oleskella alueella hakijoina. Esityksen valmistelussa kuultiin poliisia maasta poistavana viranomaisena ja pyrittiin huomioimaan toisaalta tavoite saada kustannussäästöjä vastaanottopalvelujen keston lyhentämisestä, mutta myös tavoite edistää kielteisen päätöksen saaneiden maasta poistamista. Esityksessä päädyttiin esittämään 60 ja 14 päivän määräaikaa vastaanottopalvelujen lakkaamiselle sen jälkeen, kun henkilöllä ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle.

6.1.8 Alaikäisen majoittaminen aikuisten vastaanottokeskukseen

Valmistelun aikana selvitettiin mahdollisuutta majoittaa yli 16-vuotiaat ilman huoltajaa olevat alaikäiset aikuisten ja perheiden vastaanottokeskukseen. Vastaanottodirektiivin 27 artiklan 9 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat sijoittaa ilman huoltajaa olevat vähintään 16-vuotiaat alaikäiset täysi-ikäisille hakijoille tarkoitettuihin vastaanottokeskuksiin, jos se on näiden edun mukaista. Kyse on harkinnanvaraisesta sääntelystä. Direktiivin 26 artiklan 2 kohdan mukaan lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa alaikäisen hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys, huomioiden lapsen tausta sekä tarve varmistaa huolenpidon vakaus ja jatkuvuus. Lisäksi menettelyasetuksen mukaan alaikäisten ja heidän perheenjäsentensä vastaanottotilojen olisi vastattava heidän tarpeitaan täysin vastaanottodirektiivin mukaisesti (johdanto kohta 67) ja alaikäisille on tarjottava erityiset vastaanotto-olosuhteet (johdanto kohta 36). Myös Euroopan unionin turvapaikkaviraston laatima käsikirja ja lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 23 (CRC/C/G) sisältävät ohjeistusta siitä, mitä ilman huoltajaa olevien lasten majoittamisessa olisi otettava huomioon. Valmistelussa todettiin, että ilman huoltajaa olevien 16 vuotta täyttäneiden majoittaminen aikuisten vastaanottokeskuksissa ei ole mahdollista kansallisen lainsäädännön, EU:n tai muun kansainvälisen sääntelyn puitteissa. Alaikäisten majoituksessa on otettava huomioon heidän ikänsä, lapsen etu ja oikeudet, tarpeiden mukaiset vastaanotto-olosuhteet ja taattava alaikäisen riittävä elintaso huomioiden fyysinen, henkinen, hengellinen, moraalinen ja sosiaalinen kehitys. Tästä syystä ilman huoltajaa oleva lapsi voisi majoittua aikuisten vastaanottokeskuksessa vain hänestä vastuussa olevan läheisen aikuisen kanssa tai jos ilman huoltajaa oleville lapsille olisi vastaanottokeskuksessa oma erillinen osastonsa, jossa työskentelisi tarvittava määrä hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavaa henkilökuntaa. Erillinen osasto vastaisi käytännössä vastaanottolain 17 §:ssä säädettyä tukiasuntolaa. Valmistelussa arvioitiin, että vastaanottolakia voitaisiin täydentää säätämällä siitä, että ilman huoltajaa oleva alaikäinen lapsi voisi majoittua aikuisten vastaanottokeskuksessa hänen huolenpidostaan vastuussa olevan läheisen aikuisen kanssa.

6.1.9 Yksityismajoitus

Valmistelun aikana selvitettiin Ruotsin mallin mukaisesti yksityismajoituksesta luopumista siten, että vastaanottorahan saamisen ehtona olisi majoittuminen vastaanottokeskuksessa. Vaihtoehdon lähtökohtana pidettiin sitä, että majoituksensa itse järjestävä ei olisi oikeutettu saamaan vastaanottorahaa. Muutos olisi mahdollista toteuttaa vastaanottodirektiivin 7 artiklan perusteella. Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan noin 53 prosenttia vastaanottokeskusten

asiakkaana olevista henkilöistä majoittuu tällä hetkellä yksityismajoituksessa. Heistä 46 prosenttia saa vastaanottorahaa. Vuonna 2024 yksityismajoituksen keskimääräinen vuorokausihinta oli 12 euroa per vuorokausi sisältäen vastaanottorahan. Ilman vastaanottorahaa keskimääräinen vuorokausihinta oli 9 euroa. Samaan aikaan vastaanottokeskusmajoituksen keskimääräinen vuorokausihinta oli 41 euroa per vuorokausi. Yksityismajoituksessa majoittuvien vastaanottorahan poistaminen toisi nykyisellä asiakasmäärällä järjestelmälle vuositasolla noin 5 miljoonan euron säästön. Jos kuitenkin esimerkiksi 10 prosenttia yksityismajoituksessa asuvista päättäisi vastaanottorahan poistamisen jälkeen siirtyä vastaanottokeskusmajoitukseen tarkoittaisi se vuositasolla noin 10,5 miljoonan euron lisäystä vastaanoton toimintamenoihin. Lisäksi tulisi huomioida vastaanottokapasiteetin lisätarve yli tuhannelle henkilölle. Koska lähes puolet yksityismajoituksessa majoittuvista saa vastaanottorahaa, olisi vastaanottokeskusmajoitukseen siirtyvien määrä todennäköisesti suurempi kuin 10 prosenttia. Vastaanottorahan poistamista yksityismajoituksessa majoittuvilta, ei nähty tarkoituksenmukaisena toimenpiteenä.

6.1.10 Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen

Vastaanottodirektiivin 23 artiklassa tarkoitetun vastaanotto-olosuhteiden rajoittamisen osalta valmistelussa harkittiin, voitaisiinko vastaanotto-olosuhteiden rajoittaminen toteuttaa siirtämällä henkilö vastanottokeskukseen, joka tarjoaa ateriat, luopumalla vastaanottorahan myöntämisestä ja turvaamalla muu toimeentulo lähtökohtaisesti hyödykkeillä. Direktiivi kuitenkin edellyttää, että hakijan vastaanotto-olosuhteet voidaan tietyissä tilanteissa palauttaa entiselleen, jos asiantila, jonka perusteella päätös on tehty, ei enää vallitse. Näin ollen henkilön siirtoa edellyttävä vaihtoehto ei olisi käytännössä ollut toteuttamiskelpoinen. Vastaanottopalvelujen peruuttamista valmisteltaessa arvioitiin vaihtoehtoa, jossa oikeus vastaanottopalveluihin lakkaisi kokonaan. Henkilön välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen olisi silloin hyvinvointialueen vastuulla. Huomioiden kuitenkin hyvinvointialueiden kantokyky ja tavoite edistää kielteisen päätöksen saaneiden maasta poistamista, päädyttiin valmistelussa siihen, että myös henkilön, joiden vastaanotto-olosuhteet on direktiivissä tarkoitetulla tavalla peruutettu, olisi perusteltua pitää vastaanoton piirissä. Heidän oikeuttaan palveluihin voitaisiin kuitenkin rajoittaa. Valmistelussa huomioitiin lisäksi ehdotetun vastaanottopalvelujen rajoittamisen kustannukset sekä se, että vastaanottodirektiivi edellyttää, että peruutettujen vastaanotto-olosuhteiden ja rajoitettujen vastaanotto-olosuhteiden välille tehdään ero.

6.1.11 Seulonta

Valmistelun aikana harkittiin erilaisia vaihtoehtoja esitetylle sääntelylle. Valmistelussa arvioitiin vaihtoehtoa, jossa Maahanmuuttovirastolla olisi ollut seulontaviranomainen. Selvitystyön perusteella esityksessä Maahanmuuttovirasto ei olisi seulontaviranomainen, vaan osallistuisi jäljempänä esitetyllä tavalla seulottavien henkilöiden ylläpidon järjestämiseen. Seulottavan henkilön liikkumisvapauden rajoittamisen sijasta selvitettiin ulkomaalaislain turvaamistoimien soveltuvuutta seulontamenettelyyn ja seulonta-asetuksen velvoitteeseen estää kansallisella lainsäädännöllä pakenemisen riskiä. Vaihtoehdoista ehdotettu liikkumisvapauden rajoittaminen on säilöönottoa kevyempi ja vähemmän henkilön perusoikeuksiin kohdistuva toimi. Säilöönotto säilyy jatkossa keinona, jota voidaan edellytysten täyttyessä käyttää, kun liikkumisvapauden rajoittaminen ei sovellu.

6.1.12 Perus- ja ihmisoikeusvalvonta

Perusoikeuksien loukkaamista koskevien perusteltujen väitteiden tutkimista harkittiin aluksi yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäväksi. Valmistelussa kuitenkin päädyttiin siihen, että

perusteltujen väitteiden käsittely voidaan järjestää myös niin, että seulonta- ja rajamenettelyviranomaisten sisäinen laillisuusvalvonta huolehtisi väitteiden tutkimisesta.

6.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

6.2.1 Yleistä

Maahanmuuttopaktin säädöksiä toimeenpannaan kaikissa jäsenvaltioissa samaan aikaan ja ne astuvat voimaan koko unionin alueella samana ajankohtana. Tästä syystä perinteisen vertailun tekeminen eri maiden tilanteista ja ratkaisuista on vaikeaa, ja osittain mahdotonta, sillä suunnitellut ratkaisut eivät välttämättä ole edes jäsenmaille itselleen vielä selviä. Tässä osiossa pyritään kuitenkin olemassa olevien tietojen valossa selventämään muiden jäsenvaltioiden suunnittelemia ratkaisuja sekä taustoittamaan jo olemassa olevia menettelyitä niiden kokonaisuuksien osalta, jotka tämän hallituksen esityksen myötä esitetään otettavaksi osaksi kansallista lainsäädäntöä Suomessa.

6.2.2 Maksuton oikeusapu hallintovaiheessa

Menettelyasetus tai hallinta-asetus eivät edellytä maksuttoman, julkisin varoin kustannettavan oikeusavun tarjoamista hallintovaiheessa. Paktin asetuksia aletaan soveltaa kesällä 2026, mutta niiden täytäntöönpano on monissa jäsenvaltioissa vielä kesken. Tämän vuoksi muiden jäsenvaltioiden suunnitelmat oikeusavun tarjoamisesta tai rajaamisesta hallintovaiheessa, sekä maksuttoman oikeudellisen neuvonnan järjestämisestä, eivät ole vielä julkisesti saatavilla.

Tällä hetkellä kansainvälisen suojelun hakijat saavat maksutonta oikeusapua koko menettelyn ajan esimerkiksi *Alankomaissa*, *Belgiassa* ja *Ruotsissa*. *Saksassa* maksutonta oikeusapua tarjotaan kansainvälisen suojelun hakijoille hallintovaiheessa vain niin sanotun lentokenttämenettelyn (vertautuu rajamenettelyyn) aikana, mikäli hakemus katsotaan ilmeisen perusteettomaksi eikä hakijalla ole oikeudellista avustajaa. *Ranskassa* maksutonta oikeusapua ei tarjota hallintovaiheessa. Hakijat voivat kuitenkin saada oikeusapua järjestöjen tai yksityisten oikeusavustajien kautta omalla kustannuksellaan. *Virossa* julkisin varoin kustannettavaa oikeusapua ei myöskään tarjota hallintovaiheessa, mutta maksutonta oikeusapua on saatavilla joidenkin kansalaisjärjestöjen kautta.

6.2.3 Iän arviointi

Monet jäsenvaltiot ovat jo usean vuoden ajan arvioineet kansainvälisen suojelun hakijoiden ikää monitieteellisen iän arvioinnin menetelmiä hyödyntäen. Myös EUAA on painottanut holistisen eli kokonaisvaltaisen lähestymistavan omaksumista, kun kyse on iän selvittämisestä. Esimerkiksi *Italiassa* monitieteellisestä iän arvioinnista on säädetty lain tasolla vuodesta 2017 lähtien. Italiassa monitieteinen iän arviointi koostuu haastattelusta, psykologisesta tai neuropsykiatrisesta tutkimuksesta ja pediatrisesta tutkimuksesta. Kuvantamisia käytetään viimekätisenä keinona arvioida ikää. *Kreikassa* monitieteinen iän arviointi on jo käytössä ja se tehdään ensisijaisesti vastaanottokeskusten erityisyksiköissä. Arvio sisältää ensin terveydenhuollon asiantuntijan fyysisen tutkimuksen ja tämän jälkeen psykologisen tutkimuksen psykologin tai sosiaalityöntekijän tekemänä. Mikäli iästä tämän jälkeenkin on epäilystä, voidaan ikää selvittää kuvantamisten avulla. *Alankomaissa* hakijan ikää arvioidaan kolmen virkahenkilön toimesta ja arviointi sisältää esimerkiksi haastatteluja sekä fyysisen ulkomuodon arviointia. Mikäli kolmen virkahenkilön arviointi ei tuota yksimielistä lopputulosta, hakijalle voidaan tehdä lääkärintarkastus ja kuvantaminen. Niin ikään *Ruotsissa* lähtökohtana on selvittää ikää esimerkiksi haastattelun ja sosiaalialan arvioinnin avulla ennen kuin hakija ohjataan lääkärintarkastukseen, joka sisältää kuvantamista. *Ranskassa* ikää

arvioidaan sosiaalisessa haastattelussa, jonka suorittaa koulutettu henkilökunta. Vähintään kaksi asiantuntijaa osallistuu haastatteluun. Jos arvioinnin tulos on epäselvä, voidaan ikää selvittää kuvantamisilla.

6.2.4 Turvalliset maat

Turvallisia kolmansia maita koskevat kansalliset luettelot ovat käytössä viidessä jäsenvaltiossa ja turvallisia alkuperämaita koskevat kansalliset luettelot 22 jäsenvaltiossa. Luettelon laatimisesta vastaa jäsenvaltioissa yleensä turvapaikkaviranomainen tai toimivaltainen päätöksentekoviranomainen, joka on useimmiten sisä- tai maahanmuuttoministeriö. Luettelon hyväksyy useimmiten joko asiaa valvova viranomainen tai sama viranomainen, joka luettelon on laatinut. Joissakin jäsenvaltioissa ulkoministeriö osallistuu luetteloon laadintaan tai sen hyväksymiseen. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että esimerkiksi *Ruotsissa* ehdotuksen turvallisista alkuperämaista laatii maahanmuuttovirasto, ja viraston päällikkö päättää luettelon hyväksymisestä. Kansallista luetteloa turvallisista kolmansista maista ei ole käytössä. *Virossa* ehdotuksen turvallisista kolmansista maista ja alkuperämaista laatii ja hyväksyy poliisi- ja rajavartiolaitos (Politsei- ja Piirivalveametis). *Alankomaissa* ehdotuksen turvallisista alkuperämaista laatii ja siitä päättää turvapaikka- ja maahanmuuttoministeriö (Ministerie van Asiel en Migratie). Turvallisia kolmansia maita koskevaa luetteloa ei ole käytössä. *Saksassa* turvalliset kolmannet maat ja turvalliset alkuperämaat on lueteltu turvapaikkalaissa ja sen liitteissä. Liittohallituksen (Bundesregierung) tulee toimittaa joka toinen vuosi liittopäiville (Bundestag) raportti siitä, täyttyvätkö turvallisia alkuperämaita koskevat vaatimukset luetteloon kuuluvien maiden osalta edelleen.

6.2.5 Muutoksenhaku

Monissa jäsenvaltioissa on jo käytössä käsittelyajat myös valitustuomioistuimille, ja yleensä valitusten käsittelyajat määräytyvät sen menettelyn perusteella, jossa turvapaikkahakemus on tutkittu. Useammassa jäsenvaltiossa käsittelyaika niin sanotussa tavallisessa menettelyssä tutkituille hakemuksille on 5–6 kuukautta (esimerkiksi Itävalta, Italia ja Ranska). Rajamenettelyssä—jota kutsutaan myös termillä lentokenttämenettely tai rajalla tapahtuva menettely—käsittelyajat ovat joistakin päivistä (esimerkiksi Ranska) joihinkin viikkoihin (esimerkiksi Alankomaat, Itävalta ja Saksa). Käsittelyajat hakemuksille, jotka on ratkaistu nopeutetussa menettelyssä, ovat yleensä puolestaan 5–6 viikkoa (esimerkiksi Ranska ja Alankomaat). Ruotsilla ei tällä hetkellä ole käsittelyaikoja tuomioistuimille, mutta Ruotsin hallituksen tavoite on, että 90 prosenttia turvapaikkapäätösten valituksista käsitellään 4 kuukaudessa. Tavoitteeseen ei ole viime aikoina päästy.

6.2.6 Seulonta-asetus

Tietojen saaminen muiden valtioiden kansallisista lainsäädännöllisistä ja muista ratkaisuista ei ole toistaiseksi mahdollista, koska eri jäsenvaltioissa kansallinen toimeenpano on vielä kesken. Valmistelutyön osana on lähetetty kysely suunnitteilla olevista vaihtoehdoista Ruotsin, Tanskan, Viron, Latvian ja Liettuan yhteistyöviranomaisille.

Latviassa lainvalmistelutyö on kesken. Suunnitelman mukaan ulkorajalla tehtävässä seulonnassa olevien henkilöiden pysyminen viranomaisten tavoitettavissa varmistettaisiin uudella ulkorajalle perustettavalla keskuksella, jonka kapasiteetti olisi noin 450 henkilöä. Seulottavien henkilöiden pääsyä Latviaan ei sallittaisi.

Ruotsissa ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa lainsäädäntöä, ja seulonta-asetuksen toimeenpanoa koskeva lainvalmistelu on kesken. Alustavan käsityksen mukaan Ruotsin on

alustavien arvioiden mukaan muutettava lainsäädäntöään, koska säilöönottoa koskea säätely ei suoranaisesti vastaa seulonta-asetuksen asettamiin vaatimuksiin.

Virossa on suunnitteilla seulonta-, raja- ja paluurajamenettelyssä olevien henkilöiden sijoittaminen heille tarkoitettuun erityismajoitukseen. Seulottavat henkilöt olisivat velvollisia pysymään heille osoitetussa majoituksessa. Lainsäädäntömuutoksilla mahdollistettaisiin majoitusta koskeva tarkempi sääntely, kuten se, että rajamenettelyssä oleva henkilö voisi poistua majoituksesta tiettyinä kellonaikoina. Viron mallissa säilöönoton katsotaan olevan viimesijainen vaihtoehto. Tarkemmasta menettelystä määrättäisiin Viron poliisi- ja rajavartiolaitoksen (Politsei- ja Piirivalveamet) määräyksellä. Tällä määrättäisiin ainakin siitä, kuinka monen tunnin ajaksi henkilö voi poistua majoitustiloista, sekä vierailuajoista, majoitustilan järjestyssäännöistä ja majoituksessa kielletyistä esineistä.

Tanskan ulkomaalaislain (*udlændingeloven*) 34 artiklan 1 kohdan mukaan, kunnes ulkomaalaisella, jonka maahan pääsyn epäämistä, käännytystä, siirtoa tai karkoitusta koskevaa päätöstä ei ole tehty, ulkomaalaisen läsnäolon varmistamiseksi voidaan ottaa haltuun ulkomaalaisen passi, muut matkustusasiakirjat ja matkalippu haltuun. Lisäksi ulkomaalainen voidaan maksamaan viranomaisen määräämän takuun, oleskelemaan viranomaisen osoittamassa paikassa sekä ilmoittautumaan viranomaisille. Tanskan poliisi tai Maahanmuuttovirasto (Udlændingestyrelsen) voi määrätä ulkomaalaisen ilmoittautumaan määräajoin viranomaiselle, jos se on tarpeen tämän läsnäoloon tai myötävaikutuksen turvaamiseksi, mikäli joku seuraavista ehdoista täyttyy: 1. ulkomaalainen hakee oleskelulupaa turvapaikan perusteella, mutta ei edesauta asian tutkintaa, 2. ulkomaalainen jättää tulematta viranomaisen järjestämään haastatteluun ilman pätevää syytä, 3. ulkomaalainen on käyttäytynyt ulkomaalaisten majoitustiloissa väkivaltaisesti tai uhkaavasti majoitustilan työntekijöitä tai muita majoittuneita kohtaan tai 4. ulkomaalainen ei noudata Tanskan Maahanmuuttoviraston määräystä tietystä asuinpaikasta. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan ulkomaalainen voidaan ottaa säilöön tiettyjen ehtojen täyttyessä. Seulonta-asetuksen kansallista toimeenpanoa varten Tanskassa valmistellaan lakimuutosta säilöönottoa koskevaan lainsäädäntöön.

6.2.7 Vastaanotto

Valmistelun aikana suuri osa jäsenvaltioista vielä selvitti ja arvioi tulevia ratkaisujaan, eikä suunnitelmista ole valmisteluvaiheessa välttämättä ollut saatavilla tarkempia tietoja. Osa Suomessa nyt täytäntöönpantavista säädöksistä ovat kuitenkin sisältyneet jo aiempaan vastaanottodirektiiviin (2013/33). Tällaisia ovat erityisesti direktiivin soveltamisala ja aineellisten vastaanotto-olosuhteiden rajoittamista koskeva sääntely. Tosin rajoittamista koskevaa sääntelyä on täsmennetty merkittävästi uudelleenlaaditussa direktiivissä. Esitykseen on kerätty tietoa keskustelemalla Ruotsin, Saksan, Ranskan ja Alankomaiden viranomaisten kanssa. Keskustelujen perusteella vaikuttaisi siltä, että kyseisten maiden suunnitelmat ovat hyvin samansuuntaisia kuin Suomella.

EU:n jäsenmaat ovat järjestäneet kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton omien historiallisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten lähtökohtiensa ja tavoitteidensa mukaisesti. Näin ollen eri EU-maiden käytännöt eivät ole suoraan vertailukelpoisia keskenään tai käytännössä suoraan sovellettavissa toisessa jäsenvaltiossa. On kuitenkin tärkeää tuntea eri jäsenvaltioiden vastanottopalvelujen taso, jotta voidaan pyrkiä vähentämään oman järjestelmän houkuttelevuutta ja kansainvälistä suojelua hakevien epätoivottavaa liikkumista jäsenmaiden välillä.

Ruotsin vastaanottojärjestelmä tarjoaa palvelut sekä kansainvälistä suojelua hakeville että tilapäistä suojelua saaville. Tilapäistä suojelua saavien majoitus järjestetään yhteistyössä

kuntien kanssa. Kunnat vastaavat myös ilman huoltajaa olevien alaikäisten vastaanoton järjestämisestä. Vastaanottopalveluiden piirissä olevien sosiaali- ja terveyspalvelut järjestää maakunta. Vastaanottopalveluja saava hakeutuu itsenäisesti sote -palveluiden piiriin. Hakijalla on oikeus työntekoon heti hakemuksen tehtyään.

Ruotsin vastaanottojärjestelmä on läpikäymässä suurta muutosta. Maaliskuussa 2025 voimaan tuli laki, jonka mukaan vastaanottorahaa saavat ainoastaan ne hakijat, jotka majoittuvat vastaanottokeskuksissa. Noin 60 prosenttia vastaanottojärjestelmän asiakkaista majoittuu yksityismajoituksessa. Kesäkuuhun mennessä vastaanottokeskusten asiakasmäärä oli kasvanut noin 10 prosentilla. Määräaika vastaanottokeskukseen muutolle on syyskuussa 2025. Vain noin 30 prosenttia yksityismajoituksessa majoittuvista saa vastaanottorahaa, mistä johtuen lakimuutoksella ei arvioida olevan kovinkaan suurta vaikutusta.

Ruotsi on ottamassa käyttöön vastaanottodirektiivin 7 artiklan mahdollistamat mekanismit tosiasiallisen asumisen varmistamiseksi. Ruotsin suunnitelmissa on, että vastaanottokeskuksessa asuvan tulee jatkossa tunnistautua kerran päivässä vastaanottokeskuksessa, pois lukien viikonloput. Tunnistautuminen tehtäisiin sähköisellä avainkortilla, jolla hakija pääsee myös sisään keskukseen. Tunnistautumisvelvoite ei koskisi yksityismajoituksessa majoittuvia. Yksityismajoittujien tulisi kuitenkin uusia asiakaskorttinsa kolmen kuukauden välein.

Ruotsi on ottamassa käyttöön vastaanottodirektiivin 8 artiklan maantieteellisen kohdentamisen. Alustavan arvion mukaan kohdentaminen tehtäisiin maakuntien alueelle (12 kpl). Tarkoituksena on, että hakijan asiakaskorttiin laitettaisiin QR koodin, jonka avulla poliisi voisi tarvittaessa tarkistaa onko henkilö alueella, jolle hänen oleskelunsa on kohdennettu. Kohdentamisella ei olisi vaikutusta yksityismajoitukseen. Suunnitelman mukaan, jos hakija rikkoisi artiklan 7 tai 8 velvoitteita, hänelle voitaisiin määrätä 9 artiklan mukainen liikkumisvapauden rajoittaminen. Ruotsi ei kuitenkaan vielä tiedä, mitä tämä käytännössä tarkoittaisi, koska 7 ja 8 artikla mahdollistavat jo pitkälti samat toimenpiteet kuin 9 artikla. Selkeänä erona 9 artiklassa on erillinen päätös sekä päivittäisten ilmoittautumisten määrä.

Ruotsin suunnitelma 21 artiklan toimeenpanon osalta vaikuttaa samansuuntaiselta kuin Suomessa. Siirtopäätöksen saanut hakija saisi rajoitetut vastaanottopalvelut vastaanottokeskuksesta ja hakijan toimeentulo turvattaisiin hyödykkeillä. Ruotsi on jo toimeenpannut suurimman osan 23 artiklan rajoituksista. Rajoitukset kohdentuvat vastaanottorahaan. Direktiivin toimeenpanon yhteydessä tarkoituksena on toimeenpanna toimet, jotka koskevat alueellista kohdentamista ja liikkumisvapauden rajoittamista. Vastaanotto-olosuhteita ei kuitenkaan aiota rajoittaa kotouttamistoimenpiteisiin osallistumatta jättämisestä. Myöskään myöhemmän hakemuksen tehneiden vastaanottopalveluja ei ole tarkoitus rajoittaa 23 artiklan perusteella.

Vuonna 2016 Ruotsin vastaanottolakiin tehtiin lakimuutos, joka koski vastaanottopalvelujen lakkaamista lainvoimaiseen ja täytäntöönpanokelpoiseen maastapoistamispäätökseen tai vapaaehtoisen paluun määräajan päättymiseen sellaisten aikuisten kohdalla, joilla ei ole huollettavia lapsia. Lakimuutoksen tarkoituksena oli vähentää vastaanottotoiminnan kustannuksia ja lisätä kapasiteettia. Lisäksi tavoitteena oli lisätä kannustimia vapaaehtoiseen paluuseen niille, jotka olivat saaneet maastapoistamispäätöksen. Ruotsin valtioneuvoston

vuonna 2024 julkaiseman selvityksen[89] mukaan paluun todennäköisyys pieneni vuoden 2016 jälkeen, kun taas todennäköisyys turvapaikanhakijan katoamiselle kasvoi. Lisäksi poliisi on raportoinut, että lakimuutos on vaikeuttanut maastapoistamispäätösten täytäntöönpanoa. Jos poliisi kohtaa turvapaikanhakijoita, joilla on lainvoimainen maastapoistamispäätös, heidät otetaan usein säilöön, mikä on huomattavasti kalliimpi majoitusmuoto kuin vastaanottokeskus.

Saksan edustajat ovat tuoneet esille, että vastaanottodirektiivin toimeenpano on haasteellista, koska vastaanotto kuuluu Saksassa osavaltioiden vastuulle. Osavaltioita on 16 ja jokaisella niistä on omat erityiset piirteensä ja sitä kautta erilaiset tavat järjestää vastaanottotoiminta.

Saksassa hakija saa nykyisin työnteko-oikeuden 9 kuukauden maassa olon jälkeen. Alustavasti tarkoitus on, että jatkossa työnteko-oikeuden saisi jo kolmen kuukauden jälkeen.

Käytännöt 7 artiklan osalta vaihtelevat osavaltioittain. Saksa on jo toimeenpannut maantieteellisen kohdentamisen, mutta se ei täysin vastaa uudelleenlaaditun direktiivin 8 artiklaa. Maantieteellinen kohdentaminen tarkoittaa sitä, että hakija saa palvelut ainoastaan siitä osavaltiosta, jonka alueella vastaanottokeskus sijaitsee. Suunnitelmissa on ottaa käyttöön maksukortti, jonka käyttö olisi rajoitettu yksittäisen osavaltion alueelle. Käyttöönotto on kuitenkin riippuvaista osavaltioista, eikä maksukorttia välttämättä oteta käyttöön kaikkialla.

Saksa ei ole toimeenpannut aiemman direktiivin rajoitustoimenpiteitä. Rajoitustoimia ollaan tällä hetkellä valmistelemassa ja 23 artiklassa olevat rajoitukset toimeenpannaan todennäköisesti kokonaisuudessaan. Osavaltioille jää kuitenkin edelleen paljon harkintavaltaa.

Saksa tarjoaa vastaanottopalveluita maasta poistumiseen saakka. Saksassa vastaanottopalvelut voidaan lakkauttaa tai niitä voidaan rajoittaa, jos henkilölle on myönnetty suojeluasema toisessa jäsenvaltiossa, toinen EU-jäsenvaltio on vastuussa hänen hakemuksensa käsittelystä, tai maasta poistamista ei voida toteuttaa henkilöstä itsestään johtuvista syistä.

Alankomaissa lähes kaikki hakijat majoittuvat vastaanottokeskuksissa. Työnteko-oikeus alkaa, kun henkilö on ollut maassa 6 kuukautta hakemuksen teon jälkeen. Oikeus vastaanottopalveluihin lakkaa 28 päivää toimivaltaisen viranomaisen tai tuomioistuimen tekemän hylkäävän päätöksen jälkeen. Valitusoikeus ja -aika vaikuttavat vastaanottopalvelujen kestoon.

Alankomaissa on jo käytössä 7 artiklan mukainen velvollisuus tunnistautua vastaanottokeskuksessa kerran viikossa. Lähes kaikki hakijat majoittuvat vastaanottokeskuksissa, jolloin tunnistautumisvelvollisuus on helppo järjestää. Vastaanottokeskuksissa voi lisäksi olla erillisiä osastoja, joilla tunnistautumisvelvollisuus on useammin, kerran päivässä tai kaksi kertaa päivässä. Myös 8 artiklan alueellinen kohdentaminen on jo käytössä. Eroa 8 ja 9 artiklan välille on käytännössä vaikeaa tehdä, koska jo nykyinen sääntely velvoittaa hakijat hakemaan palvelut tietystä vastaanottokeskuksesta, eikä yksityismajoitusta käytännössä ole.

Alankomaat majoittavat siirtopäätöksen saaneet henkilöt tiettyyn vastaanottokeskukseen tai tietylle osastolle vastaanottokeskuksessa. Ateriat ja muut hyödykkeet sisältyvät majoitukseen. Epäselvää on vielä se, mikä tulee olemaan se palvelujen taso, joka siirtopäätöksen saaneelle

[89] Mottagandelagen – En ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande. Löydettävissä osoitteesta: Mottagandelagen - Regeringen.se

jatkossa tarjotaan. Siirtopäätöstä ja palveluita koskevaa rajoittamispäätöstä ei tehdä yhdellä päätöksellä, mutta ne annetaan samaan aikaan.

Alankomaat on ottanut käyttöön suuren osan 23 artiklan rajoittamistoimenpiteistä. Rajoituksen voi asettaa vastaanottokeskuksen johtaja. Rajoitustoimea edeltää kuitenkin aina keskustelu. Tämän jälkeen voidaan alentaa vastaanottorahaa. Lisäksi voidaan estää pääsy vastaanottokeskukseen 1–2 viikoksi. Tänä aikana hakijalle tulee kuitenkin järjestää vaihtoehtoinen majoitus. Ääritapauksissa hakija voidaan sijoittaa erityiseen valvontavastaanottokeskukseen, jossa rajoitetaan liikkumisvapautta maksimissaan 14 viikkoa kerrallaan. Tarkoituksena on vaikuttaa hakijan käytökseen. Keskukseen sijoitettavat hakijat seulotaan tarkasti. Valvontakeskus on avoin, eli vastaanottokeskuksesta voi lähteä, mutta hakija menettää silloin oikeutensa vastaanottopalveluihin. Tähän erityiseen vastaanottokeskukseen voidaan majoittaa kerrallaan noin 30 hakijaa. Valvontakeskukseen siirtäminen liittyy yleensä hakijan huonoon käytökseen. Kokemusten mukaan valvontakeskukseen sijoitetuilla hakijoilla on usein (mielen)terveyteen liittyviä haasteita, minkä takia tarve tehdä yhteistyötä terveydenhuollon kanssa korostuu.

Ranska on tekemässä isoja muutoksia vastaanottoa koskevaan lainsäädäntöön. Tarkoituksena on kehittää erityisesti tiedonkulkua ja tietojärjestelmiä.

Ranska on jo toimeenpannut uudelleenlaaditun direktiivin 8 artiklan. Hakijan vastaanotto-olosuhteita voidaan rajoittaa, jos hän ei noudata maantieteellistä kohdentamista. Alueellinen kohdentaminen liittyy erityisesti hakijoiden tasaiseen jakautumiseen eri alueille. Vastaanottopalveluja voidaan lisäksi rajoittaa, jos henkilö lähtee majoituksesta tai ei noudata turvapaikkaviranomaisten määräyksiä. Rajoituksia käytetään Ranskalta saadun tiedon mukaan paljon ja ne on havaittu toimiviksi. Rajoituksesta tehdään kirjallinen päätös. Hakija voi antaa vastineen päätökseen.

Ranska soveltaa jo myös uudelleenlaaditun direktiivin 9 artiklaa. Hakijalle voidaan antaa liikkumisvapautta rajoittava päätös tilanteessa, jossa hakija on uhka yleiselle järjestykselle tai jos kansainvälisen suojelun hakemusta rekisteröitäessä Eurodac- järjestelmästä löytyy osuma kyseisestä hakijasta. Myös palautettavana olevan myöhemmän hakemuksen tehneen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa. Päätöksen tekevä viranomainen määrittää alueen, jolla henkilö voi oleskella ja liikkua. Tämä alue voi vaihdella yksilöllisesti esimerkiksi vastaanottokeskuksen alueesta siihen kuntaan, jossa vastaanottokeskus sijaitsee. Henkilö voidaan myös määrätä olemaan majoituspaikassaan vähintään kolme tuntia päivässä. Päätökset ovat määräaikaisia.

7 Lausuntopalaute

7.1 Yleistä

Yhteensä 76 tahoa antoi lausunnon (11.2.2026 mennessä). Nämä tahot olivat Ahvenanmaan maakunnan hallitus (Ålands landskapsregering), Ammattiliitto Pro, Amnesty International Suomen Osasto, Diakonissalaitos, Digi- ja väestötietovirasto, eduskunnan oikeusasiamies, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Etelä-Karjalan hyvinvointialue, Etelä-Savon hyvinvointialue, ETU – Edustajat yksintulleille turvapaikanhakijalapsille ry, Helsingin hallinto-oikeus, Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Helsingin poliisilaitos, HUS-yhtymä, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, Itä-Suomen hallinto-oikeus, Julkiset oikeusavustajat ry, Juristiliitto – Juristförbundet ry, Kansallisarkisto, Kansaneläkelaitos, Keski-Suomen hyvinvointialue, keskusrikospoliisi, Kirkkohallitus, korkein hallinto-oikeus, Konflikti – Poliittisen sosiaalityön rihmasto, Kotokunta, liikenne- ja viestintäministeriö,

lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun keskusliitto, Lounais-Suomen elinvoimakeskus, Luona Oy, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, Maahanmuuttovirasto, MIELI Suomen mielenterveys ry, valtioneuvoston oikeuskansleri, oikeusministeriö, Oikeuspalveluvirasto, Oikeusrekisterikeskus, opetus- ja kulttuuriministeriö, Pakolaisneuvonta ry, Paremmin Yhdessä ry, Pelastakaa Lapset ry, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Pohjois-Suomen hallinto-oikeus, Poliisihallitus, Päällystöliitto, Rajavartiolaitos, Rikosseuraamuslaitos RISE, Rikosuhripäivystys, Satakunnan hyvinvointialue, Siirtolaisuusinstituuttisäätiö, sosiaali- ja terveysministeriö, suojelupoliisi, Suomen Asianajajat, Suomen Kuntaliitto, Suomen Pakolaisapu ry, Suomen Punainen Risti, Suomen UNICEF ry, Suomen Yrittäjät ry, Syyttäjälaitos, Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL, työ- ja elinkeinoministeriö, tietosuojavaltuutetun toimisto, Tulli, Tuomioistuinvirasto, Turun hallinto-oikeus, Turvapaikanhakijoiden tuki ry, Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskus KEHA, ulkoministeriö, UNHCR Northern Europe, valtiovarainministeriö, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue, Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Väestöliitto ry ja yhdenvertaisuusvaltuutettu. Lisäksi lausunnon toimitti yksi yksityishenkilö. Lausuntokierroksen jälkeen todettiin tarve pyytää vielä lausuntoa Helsingin käräjäoikeudelta sekä korkeimmalta oikeudelta. Helsingin käräjäoikeus toimitti lausunnon 20.2.2026. Korkein oikeus ilmoitti 17.3.2026, ettei anna asiassa lausuntoa.

Suurimmassa osassa lausunnoista pidettiin esitystä välttämättömänä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen säädösten soveltamisen mahdollistamiseksi. Monessa lausunnossa kansallisen liikkumavaran käyttöä kritisoitiin sekä kyseenalaistettiin esitetyn sääntelyn toimivuus ottaen huomioon, ettei esityksessä lausunnonantajien mielestä esitetä riittäviä resursseja eri toimijoille. Esityksen mukaan kustannukset pyritään kattamaan EU-rahoitusta täysimääräisesti hyödyntämällä sekä virastojen kehysrahoituksen rajoissa ja toimintaa tehostamalla.

7.2 Eurodac

Eurodacia koskevassa lausuntopalautteessa kyseiseen järjestelmään liittyvää roolitusta selventävänä pidettiin ehdotuksen sisältöä kansallisen yhteyspisteen osalta. Lausuntopalautteessa nostettiin esille järjestelmäkehityksen kustannukset ja esitettiin seikkaperäisesti tarkentavia huomioita esityksen tiettyihin kohtiin. Lausuntopalautteessa todettiin, että uudistuksen myötä Maahanmuuttovirastolle on taattava riittävät resurssit huomioon ottaen erityisesti se, että viraston toiminta on tällä hetkellä jo useissa asiaryhmissä ruuhkautunut. Lausuntopalaute sisälsi toisaalta myös huomion, että jatkovalmistelussa rekisterinpitäjää koskevaa liikkumavara-arviota sekä rekisterinpitäjän vastuun kohdentumista koskevia perusteluita olisi täsmennettävä. Myös Maahanmuuttoviraston määrittämistä rekisterinpitäjäksi olisi arvioitava uudelleen näiden täsmennysten valossa. Eurodac-järjestelmää koskevassa palautteessa mainittiin, että alaikäisten, ilman huoltajaa maahantulleiden lasten asemaa parantaa ja lapsen etua vahvistaa se, että lapsen mukana on biometrisiä tunnisteita otettaessa mukana edustaaja tai tilapäinen edustaja.

Eurodacia koskevan lausuntopalautteen perusteella täydennettiin esityksen perusteluja erityisesti Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjää koskevan osuuden osalta. Lisäksi perusteluja tarkennettiin eri viranomaisten tietojärjestelmien osalta.

7.3 Seulonta

Seulontaviranomaisten toimintaa koskevan lausuntopalautteen osalta Ahvenanmaan maakunnan hallitus totesi, että Rajavartiolaitoksen ja Tullin yhteistyön Ålands polismyndighet -nimisen viranomaisen kanssa ei tulisi aiheuttaa lisää työtä Ålands polismyndighet -nimiselle viranomaiselle. Suojelupoliisin lausunnossa ehdotettiin 16 a §:n muutosta siten, että

Suojelupoliisi osallistuisi 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseen ja voisi osallistua 14 artiklan mukaiseen henkilön tunnistamiseen. Seulontalomaketta koskevassa lausuntopalautteessa kiinnitettiin huomiota siihen, että ehdotettua 16 h §:ää on selvennettävä hakijan tekemän ilmoituksen ja muutoksenhaun edellytysten suhteen. Eduskunnan oikeusasiamies ehdotti lausunnossaan, että ehdotettuun 16 c §:ään lisättäisiin vastaanottolain 15 §:ään ehdotetun kaltainen säännös siitä, että seulottava henkilö vahvistaisi allekirjoituksellaan saaneensa tiedot. Ehdotettuja säännöksiä on muokattu palautteen perusteella.

Lausuntopalautteessa, joka koski ehdotettua seulottavan henkilön läsnäolovelvollisuutta koskevaa 16 d §:ää, nostettiin esiin seulottavien henkilöiden oikeussuojakeinot ja se, että liikkumisvapauden rajoitus voisi muistuttaa säilöönottoa tai vapaudenmenetystä. Lausuntopalautteessa esitettiin, että seulottavilla henkilöillä voi olla tarve poistua yksilöllisistä syistä johtuen seulontapaikasta tai seulontamajoituspaikasta. Lausuntopalautteessa otettiin kantaa myös Maahanmuuttoviraston tilojen ensisijaisuuteen majoituksen suhteen sekä lasten erityistarpeiden huomioimiseen. Oikeuskansleri lausui liikkumisvapauden rajoitusten osalta, että ehdotetun 16 d §:n perusteluja on täsmennettävä. Oikeuskansleri ja yhdenvertaisuusvaltuutettu toteavat lausunnoissaan, että rajamenettelyn kaltaiset poistumisluvat voivat tulla ajankohtaiseksi myös seulontamenettelyssä. Jatkovalmistelussa säännöksen perusteluja on muutettu kuvaamaan tarkemmin seulontamajoituspaikasta poistumiseen liittyvää menettelyä.

Alustavaa terveystarkastusta koskevan ehdotetun 16 g §:n osalta lausunnonantajista sosiaali- ja terveysministeriö ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannattivat järjestämisvastuun säätämistä Maahanmuuttovirastolle. Lausunnossaan Maahanmuuttovirasto vastusti järjestämisvastuuta ja ehdotti muiden kuin kansainvälistä ja tilapäistä suojelua hakevien seulottavien osalta järjestämisvastuusta säätämistä hyvinvointialueille. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Maahanmuuttovirasto totesivat, että perusteluja on tarkennettava. Sosiaali- ja terveysministeriö totesi edelleen, että se ei voi vakuuttua siitä, että seulontaviranomaisen lomakkeen täyttäminen täyttäisi edellytyksen alustavasta terveystarkastuksesta. Lisäksi lausuntopalautetta annettiin alustavasta haavoittuvuustarkastuksesta säätämisestä. Ehdotusta on muutettu seulontaviranomaisten ja Maahanmuuttoviraston järjestämisvastuun jakautumisen osalta sekä perusteluihin lisätty tarkempi kuvaus terveystarkastuksesta. Alustavasta haavoittuvuustarkastuksesta ei säädetä erikseen, mutta sen sisällöstä on lisätty kuvaus perusteluihin.

Lausuntopalaute käsitteli myös neuvontaa tarjoavien järjestöjen läsnäolon rajoituksia asetuksen sanamuotoon ja valitusoikeuteen liittyen. Oikeuskansleri katsoi, että ehdotettu kielto saattaisi olla perusteltu, mutta valituskiellolle olisi esitettävä kestävämmät perustelut. Perusteluja on täsmennetty. Lausuntopalaute käsitteli myös seulonta- ja rajamenettelyn perusoikeuksien seurantamekanismia. Lausuntopalautteessa korostettiin yhdenvertaisuusvaltuutetun riittäviä resursseja ja oikeusministeriö lausuu, että mikäli yhdenvertaisuusvaltuutetulle ei varmisteta riittävää resurssointia lainvalmistelun yhteydessä, tulisi harkita, onko edellytyksiä määrittää tehtävää yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäväksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausuu perusteltujen väitteiden tutkinnan osalta, että muotoilu ei vaikuta riittävältä. Lisäksi palautetta annettiin ehdotetuista henkilötietolainsäädännön muutoksista. Taloudellisten vaikutusten arvioinnin osalta Poliisihallitus ja Helsingin poliisilaitos lausuvat henkilötyövuosien kohdentamisesta ja Maahanmuuttovirasto lausuu estein varustetuin valtio-omisteisten vastaanottokeskusten kustannuksista. Taloudellisten vaikutusten arviointiin on lisätty osuus EU-rahoituksen hakemisesta. Ehdotettua henkilötietolainsäädäntöä on muutettu lausuntopalautteen perusteella.

7.4 Monitieteinen iän arviointi

Useat lausunnonantajat, kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, sosiaali- ja terveysministeriö, Rikosseuraamuslaitos, Pelastakaa Lapset ry, Helsingin kaupunki nostivat esiin monitieteistä iän arviointia koskevan menettelyn ja sitä toteuttavien henkilöiden riippumattomuuteen liittyviä huomioita. Oikeuskanslerin lausunnossa todettiin, että 6 a §:ään ehdotettu muutos sisältää julkisen hallintotehtävän antamisen yksityiselle ja tästä syystä muutos pitäisi perustella ja säännellä täsmällisemmin perustuslain 124 § huomioiden. Saadun lausuntopalautteen perusteella ulkomaalaislain 6 a ja 6 b §:ää täsmennettiin erityisesti Maahanmuuttoviraston ja vastaanottokeskuksien roolinjaon osalta sekä täydennettiin säätämisjärjestysperusteluja perustuslain 124 §:n osalta.

7.5 Poikkeus oikeuteen jäädä Suomen alueelle

Useat lausunnonantajat, kuten monet kansalaisjärjestöt, eivät kannattaneet ehdotettuja muutoksia koskien poikkeuksia oikeuteen jäädä Suomen alueelle. Oikeusministeriön lausunnon mukaan ulkomaalaislain 102 §:ään ehdotettu lausuntomenettely ei saisi sitoa luovuttamis- ja siirtomenettelystä vastuussa olevia toimivaltaisia viranomaisia. Oikeusministeriön ohella Rikosseuraamuslaitos ja Syyttäjälaitos nostivat lausunnoissaan esiin tarpeen tarkentaa niitä tahoja, jotka voivat pyytää Maahanmuuttovirastolta lausuntoa luovuttamista tai siirtoa koskevassa asiassa. Maahanmuuttoviraston lausunnossa tuotiin esiin säännöskohtaisiin perusteluihin liittyviä täsmennystarpeita ja huomautettiin mahdollisesta muutostarpeesta koskien ulkomaalaislain 200 a §:ää. Lausuntoa pyydettiin varsinaisen lausuntokierroksen jälkeen myös korkeimmalta oikeudelta ja Helsingin käräjäoikeudelta. Korkein oikeus ei antanut asiassa lausuntoa. Helsingin käräjäoikeuden lausunnon mukaan kansalliseen sääntelyyn tulisi säätää jokaiseen lakiin itsenäisesti ehdotuksessa ulkomaalaislain 102 §:ään säädettäväksi ehdotettu, siltä osin kuin niissä ehdotetaan säädettäväksi luovuttamisesta (ja siirroista) tai vähintään lisätä luovuttamista koskeviin lakeihin viittaus ehdotettuun ulkomaalaislain 102 §:ään. Oikeusministeriön ja Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa nostettiin esiin tarve säätää riittävistä tiedonsaantioikeuksista. Lausuntopalautteen perusteella 102 §:ään tarkennettiin esimerkiksi lausuntoa pyytäviä tahoja, täsmennettiin säännöskohtaisiaperusteluja ja toteutettiin ulkomaalaislain 200 a §:n 2 momenttiin ehdotettu muutos. Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa esiin nostettujen seikkojen osalta ei ehdotettu muutoksia, koska ehdotetut muutokset voidaan toteuttaa ilman tiedonsaantioikeuksiin liittyviä muutoksia eikä hankkeen aikataulu mahdollistanut luovuttamista ja siirtoja koskevan lainsäädännön syvempää tarkastelua.

7.6 Hakemuksen alkuvaiheet ja hakemuksen jättäminen

Monissa lausunnoissa pidettiin hakemuksen alkuvaiheiden selkeyttämistä ja jättämisen siirtämistä Maahanmuuttovirastolle hyvänä muutoksena, sillä toimiessaan muutoksen katsotaan palvelevan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn tehostamista ja muun muassa haavoittuvuustekijöiden aikaisempaa tunnistamista. Asiasta lausuivat erityisesti kansalaisjärjestöt sekä yhdenvertaisuusvaltuutettu. Toisaalta Poliisihallitus totesi lausunnossaan, ettei muutos sen näkökulmasta tule lisäämään viranomaistyön tehokkuutta, ja menettelyt pitäisi hakemuksen alkuvaiheen osalta säilyttää ennallaan. Jatkovalmistelussa katsottiin, että muutoksesta saatavat hyödyt ovat painavampia, eikä ehdotukseen esitetty muutosta.

7.7 Oikeusapu ja maksuton oikeudellinen neuvonta

Oikeusavun rajaamista hallinnollisessa vaiheessa vastustettiin suurimmassa osassa lausunnoista, ja sen katsottiin olevan erityisen ongelmallinen hakijan oikeusturvan kannalta, koska esityksessä ehdotetaan samanaikaisesti myös muita oikeusturvaa heikentäviä muutoksia. Samalla todettiin, että maksuton oikeudellinen neuvonta ei voi korvata yksilöllistä oikeusapua. Oikeusavun rajaamisen katsottiin siirtävän menettelyn painopistettä hallintovaiheen selvittämisestä valitusvaiheeseen ja johtavan valitusten sekä hallinto-oikeuden palauttamien asioiden määrän kasvuun. Aiemman lainmuutoksen (laki ulkomaalaislain muuttamisesta 247/2025) myötä puhuttelupöytäkirjaa ei enää pääsääntöisesti tarkasteta puhuttelun lopuksi. Useissa lausunnoissa tuotiin esiin, ettei oikeusavun rajaamisen vuoksi hakijoilla olisi enää asiantuntevaa tukea pöytäkirjan tarkastamiseen ja että hallinto-oikeuksien olisi muutoksenhakuvaiheessa turvauduttava entistä useammin puhuttelutallenteiden läpikäymiseen. Lisäksi luottamuksellisen avustajasuhteen katsottiin olevan keskeinen haavoittuvuuksien esiin tuomiseksi, ja oikeusavun rajaamisen arvioitiin siksi heikentävän haavoittuvuuksien varhaista tunnistamista sekä heikentävän menettelyn laatua ja oikeusturvaa. Oikeusavun rajaamista koskeva lausuntopalaute on otettu huomioon jatkovalmistelussa siten kuin kappaleessa 7.11 esitetään.

Useimmat lausunnonantajat katsoivat, ettei Maahanmuuttoviraston rooli maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarjoajana olisi tosiasiallisesti itsenäinen ja riippumaton päätöksenteosta. Hakijoiden näkökulmasta se, että Maahanmuuttovirasto toimii samalla päätöksentekijänä, voisi lisäksi heikentää neuvonnan koettua puolueettomuutta. Lausuntopalautteen perusteella esityksen vaikutusarvioita täydennettiin.

Maahanmuuttovirasto toi lausunnossaan esiin, että ehdotetun säännöksen perusteella sen olisi annettava maksutonta oikeudellista neuvontaa rajoituksetta myös silloin, kun sama hakija pyytää neuvontaa useita kertoja. Virasto esitti, että neuvonnalle säädettäisiin aikarajoitus menettelyasetuksen 19 artiklan 4 kohdan mukaisesti. Jatkovalmistelussa katsottiin kuitenkin, ettei aikarajoituksen käyttöönotto ole ainoa eikä tarkoituksenmukaisin tapa vastata tähän mahdolliseen haasteeseen. Lausuntopalautteen johdosta ehdotettua 95 a §:ää muutettiin siten, että neuvontaa annetaan tarpeen mukaan. Neuvonnan sisältö on määritelty asetuksissa, ja niiden mukaan neuvontaa on annettava hakijan pyynnöstä. Jos hakija on kuitenkin jo saanut tarvitsemansa tiedon, eikä toistuvien tiedustelujen syynä ole esimerkiksi palvelun laatu tai hakijan vaikeus ymmärtää saamaansa tietoa, tämä voidaan ottaa huomioon harkittaessa neuvonnan järjestämistapaa. Hakija voidaan tarvittaessa ohjata oikeusavun piiriin, jos toistuvat kyselyt johtuvat esimerkiksi hakijan haavoittuvasta asemasta.

Jatkovalmistelussa havaittiin myös tarve täsmentää, mitä tarkoitetaan sillä, ettei neuvontaa anneta, jos hakijaa edustaa asetusten sanamuodon mukaisesti oikeudellinen neuvonantaja. Lisäksi säännöskohtaisia perusteluja tarkennettiin jatkovalmistelun aikana.

Menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohdan mukaan asianosaisjulkisuutta voidaan rajoittaa kansallisen lainsäädännön mukaisesti, jos tietojen tai lähteiden paljastaminen vaarantaisi esimerkiksi kansallisen turvallisuuden. Tällöin määrittävän viranomaisen on annettava tuomioistuimille mahdollisuus tutustua tällaisiin tietoihin tai lähteisiin muutoksenhakumenettelyssä ja varmistettava, että hakijan oikeutta puolustukseen kunnioitetaan. Hakijan puolustautumisoikeuksien varmistamiseksi turvallisuusselvitetyn asiamiehen on annettava tutustua tällaisiin tietoihin tai lähteisiin siltä osin kuin tiedot ovat hakemuksen tutkinnan tai suojelun poistamista koskevan päätöksen tekemisen kannalta merkityksellisiä. Lausunnonantajista Pakolaisneuvonta ry, Suomen Asianajajaliitto, Pohjois-Suomen hallinto-oikeus, Turun hallinto-oikeus, Helsingin hallinto-oikeus ja Itä-Suomen

hallinto-oikeus katsoivat, että menettelyasetuksen 18 artiklan 2 kohta edellyttää tarkempaa kuvausta siitä, miten kansallinen lainsäädäntö kykenee vastaamaan mahdollisesti uudenlaisiin menettelyvaatimuksiin. Oikeusministeriö toi lausunnossaan esiin, että esitysluonnoksessa ei kuvata, miten turvallisuusselvitysvaatimus toteutettaisiin käytännössä. Lausuntopalautteen johdosta esityksen nykytilan kuvausta on tältä osin tarkennettu ja perusteltu aiempaa kattavammin, miksi säännöksen täytäntöönpano ei tämänhetkisen tulkinnan mukaan edellytä lainsäädäntömuutoksia. On kuitenkin huomattava, että kyse on asetuksen sisällön tulkinnasta, joka voi tarkentua unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kehittyessä.

7.8 Rajamenettely ja tutkimatta jättäminen

Rajamenettelyä koskevissa lausunnoissa kritisoitiin esitettyä kansallisen liikkumavaran käyttöä, koska lausunnon antajien näkemyksen mukaan menettelyn soveltamisala tulee esityksessä mainitusta poiketen laajenemaan. Tämä nähtiin ongelmallisena erityisesti asetuksesta suoraan tulevien määräaikojen ja niihin liittyvän liikkumisvapauden rajoittamisen näkökulmasta. Rajamenettelystä lausuivat esimerkiksi oikeuskansleri, yhdenvertaisuusvaltuutettu sekä useat kansalaisjärjestöt. Esityksen jatkovalmistelussa on pyritty selkeyttämään rajamenettelyn todellista soveltamisalaa muun muassa selventämällä menettelyyn päätyvien hakemusten edellytyksiä sekä avaamaan tarvetta kansallisen liikkumavaran käytölle. Vuoden 2024 kansalliseen ja sisäiseen turvallisuuteen liittyvät perusteet liittyvät edelleen rajamenettelyn soveltamiseen. Rajamenettelyn osalta on lisäksi jatkovalmistelussa selvennetty menettelyn lapsivaikutusarviointia; vaikutusten arviointiin lasten kannalta kiinnittivät huomiota erityisesti lapsiasiavaltuutettu ja Pelastakaa Lapset ry.

Kansallisen liikkumavaran käyttöä täysimääräisesti tutkimatta jättämistä koskevassa sääntelyssä kritisoitiin osassa lausuntoja. Esimerkiksi Pakolaisneuvonta ry katsoi, ettei esityksessä ole esitetty perusteita ottaa käyttöön laajin mahdollinen soveltamisala.

7.9 Turvalliset kolmannet maat

Turvallisten kolmansien maiden määrittelyn osalta oikeuskansleri kyseenalaisti asetuksenantovaltuutuksen antamisen sisäministeriölle turvallisten maiden määrittelyssä. Jatkovalmistelussa asiaa arvioitiin uudelleen ja turvallisten maiden määrittäminen esitetään nyt tehtävän valtioneuvoston asetuksella.

7.10 Tutkintamenettelyn kesto hallinto-oikeuden palauttaessa hakemuksen käsiteltäväksi

Tutkintamenettelyn kestojen osalta Maahanmuuttovirasto toi lausunnossaan esiin, ettei ehdotetussa sääntelyssä ole huomioitu virastolla olevaa oikeutta hakea valituslupaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Virasto piti tätä ongelmallisena. Jatkovalmistelussa sääntelyehdotusta muutettiin siten, että valituslupamenettely otetaan siinä huomioon.

7.11 Muutoksenhaku

Lausuntopalautteessa kritisoitiin erityisesti valitusaikoihin liittyvän kansallisen liikkumavaran käyttöä ja esitettiin, että valitusajat tulisi asettaa asetusten sallimien enimmäisaikojen mukaisiksi. Kuten esitysluonnoksessa todettiin, asetusten velvoittamana määräaikojen laskennassa huomioidaan myös viikonloput ja pyhäpäivät, mikä voi johtaa siihen, että tosiasiallisten arkipäivien määrä jää joissakin tilanteissa vähäiseksi. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota siihen, että lyhyet valitusajat voivat heikentää tehokkaiden oikeussuojakeinojen toteutumista turvapaikkamenettelyssä, jossa oikeussuojan tarve on korostunut. Erityisesti tuotiin esiin tilanne, jossa hakijalla ei olisi avustajaa hallintovaiheessa ja avustajan olisi

perehdyttävä asiaan ja laadittava valitus hyvin lyhyessä ajassa. Tämän arvioitiin voivan johtaa tavoitellun menettelyjen nopeuttamisen sijaan kokonaiskeston pidentymiseen esimerkiksi valitusten laadun heikentymisen tai niin sanottujen blanco-valitusten määrän kasvun seurauksena.

Lisäksi lausunnoissa tuotiin esiin, että menettelyasetuksen ja hallinta-asetuksen määräaikoja lasketaan eri tavoin. Lausunnonantajat esittivät, että tämä ero tulisi käydä selkeästi ilmi kansallisesta lainsäädännöstä. Jatkovalmistelussa lisättiin informatiivinen säännös 190 c §:ään menettelyasetuksen poikkeavan laskentatavan huomioimiseksi.

Osassa lausuntoja esitettiin myös siirtopäätöksen täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen sekä uutena ehdotetun Suomen alueelle jäämistä koskevan hakemuksen määräajan asettamista asetusten sallimien enimmäisaikojen mukaisiksi.

Korkein hallinto-oikeus toi lausunnossaan esiin näkemyksensä siitä, että ehdotettu Suomen alueelle jäämistä koskeva hakemus ja sen ratkaisemisen määräaika ei koskisi jatkomuutoksenhakua. Lausunnossa todettiin lisäksi, että esitettyjen hakemuksen tekemisen ja ratkaisemisen määräaikojen suhde valitusluvan hakemista varten säädettyyn 30 päivän määräaikaan jäi epäselväksi. Jatkovalmistelussa asiaa arvioitiin uudelleen ja päädyttiin esittämään asiasta niin, että hakemuksen tekemisen ja ratkaisemisen määräajat koskisivat ainoastaan hallinto-oikeutta ensimmäisen asteen valitustuomioistuimena.

Oikeuskansleri katsoi lausunnossaan, että ehdotetun 191 §:n uuden 2 momentin valituskiellon tarpeellisuus on epäselvä, koska tilanteissa, joissa henkilöllä ei enää ole oikeudellista intressiä (esimerkiksi luopuessaan suojeluasemastaan tai saadessaan suojelua toisesta jäsenvaltiosta), muutosta ei käytännössä haeta tai valitus jätettäisiin tutkimatta. Oikeuskanslerin mukaan valituskiellolla ei myöskään edistetä henkilön oikeutta päättää itse luopua asemastaan, ja arvioinnissa tulisi huomioida, että kyse on subjektiivisesta oikeudesta. Perusteluja valituskiellolle täydennettiin jatkovalmistelun aikana.

Hallinto-oikeuden käsittelyajoiksi ehdotettuja aikoja pidettiin kaikissa tuomioistuinten lausunnoissa sekä Tuomioistuinviraston, oikeusministeriön ja Juristiliiton lausunnoissa liian lyhyinä. Eduskunnan oikeusasiamiehen, oikeusministeriön ja Tuomioistuinviraston lausunnoissa todettiin, että määräaikojen säätäminen ilman lisäresursseja johtaa muiden asioiden käsittelyn hidastumiseen, mikä voi olla perustuslain 21 §:n vastaista. Kaikki hallinto-oikeudet painottivat, että määräajoista voidaan suoriutua vain merkittävällä lisäresursoinnilla. Myös Juristiliitto korosti, että määräaikavelvoitteet vaikuttavat laajasti muihin asioihin ja edellyttävät riittävää resursointia.

Oikeusministeriö ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies huomauttivat, että ehdotettu tuomioistuinten käsittelyaikoja koskeva pykälä sisältää samaan aikaan vain tavoitteellisiksi tarkoitetut määräajat ja toisaalta näiden ylittämistä rajoittavan säännöksen. Oikeusministeriö piti perusteltuna, että jos EU-oikeus edellyttää käsittelymääräaikojen säätämistä, niiden tulee olla tavoitteellisia ja riittävän joustavia valtiosääntöiset lähtökohdat huomioon ottaen. Oikeuskansleri huomautti lisäksi, että määräajan pidentäminen näyttäisi edellyttävän välipäätöstä, ja että kansallisen liikkumavaran käyttäminen valitusaikaa lyhentävästi tai tuomioistuinten velvoite noudattaa tavoitteellisia määräaikoja ei vaikuta olevan perustuslakivaliokunnan linjan mukaista.

Amnesty ja Pakolaisneuvonta korostivat lausunnoissaan tarvetta säätää menettelyasetuksen edellyttämät tuomioistuinten käsittelymääräajat kansallisesti riittävän pitkiksi, jotta oikeusturva toteutuu ja tuomioistuinten kuormitus ei kasva kohtuuttomaksi.

Lausuntojen johdosta jatkovalmistelussa arvioitiin uudelleen erityisesti oikeusavun ja muutoksenhakuun liittyvien muutosten kokonaisvaikutusta hakijan oikeusturvaan. Valitusaikaa päätettiin esittää pidennettäväksi kymmeneen päivään silloin, kun hakemus on hylätty tietyissä nopeissa menettelyissä, ja kahteen viikkoon silloin, kun on tehty hallinta-asetuksen mukainen siirtopäätös. Siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskevan hakemuksen sekä oleskelun sallimista koskevan hakemuksen seitsemän päivän määräajassa otettaisiin voimassa olevan lain mukaisesti huomioon se, että määräaikaan tulee sisältyä viisi arkipäivää. Tuomioistuinten käsittelyaikaa koskevaa 193 a §:ää täsmennettiin ja päädyttiin esittämään vain tavoitteelliset määräajat käsittelylle. Julkisin varoin kustannettavan oikeusavun osalta ehdotetaan, että mahdollisuus oikeusapuun säilyy kaikilla, mutta oikeusapu rajataan kattamaan vain välttämättömät oikeusavustajan toimenpiteet.

7.12 Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa

Lausuntokierroksen aikana havaittiin, että silloin kun suojeluaseman poistamista koskevan asian yhteydessä päätetään myös maastapoistamisesta ja maahantulokiellosta, toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyisi osittain 192 §:n ja osittain ehdotetun 193 §:n perusteella. Tämä johtaisi siihen, että valitukset ohjautuisivat mahdollisesti eri hallinto-oikeuksiin. Myös Maahanmuuttovirasto kiinnitti tähän huomiota lausunnossaan. Jatkovalmistelussa säännökseen ehdotettiin tarkennusta, jotta kaikki ratkaisut voidaan tehdä yhdellä päätösasiakirjalla ja valitusten käsittely keskittää yhteen hallinto-oikeuteen.

7.13 Turvapaikanhakijan työnteko-oikeus

Suurimmassa osassa lausuntoja vastustettiin kansainvälisen suojelun hakijoiden työnteko-oikeuden rajaamista koskevaa ehdotusta. Oikeuskanslerin lausunnossa katsottiin, että valittua sääntelyratkaisua tulisi perustella tarkemmin perustuslain 18 §:n näkökulmasta. Esitysluonnoksen mukaan kaikkien kansainvälisen suojelun hakijoiden työnteko-oikeus alkaisi vasta kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen rekisteröinnistä. Jatkovalmistelussa päädyttiin säilyttämään voimassa olevan lain mukainen sääntely, jonka mukaan työnteko-oikeus alkaa kolmen kuukauden kuluttua hakemuksen rekisteröinnistä, jos hakijalla on hyväksyttävä matkustusasiakirja, ja muussa tapauksessa kuuden kuukauden kuluttua. Vastaanottodirektiivin ja hallinta-asetuksen velvoittavan sääntelyn johdosta eräillä siirtopäätöksen saaneilla ja hakijoilla, joiden hakemuksen käsittelyä nopeutetaan tietyillä menettelyasetuksen 42 artiklassa säädetyillä perusteilla ei olisi työnteko-oikeutta. Jatkovalmistelun aikana huomattiin myös tarve muuttaa työnteko-oikeuden kestoa koskevaa ulkomaalaislain 81 c §:n 7 momenttia siten, että se vastaa vastaanottodirektiivin 17 artiklan 9 kohdan velvoittavaa sääntelyä.

7.14 Vastaanotto

Maahanmuuttoviraston lausunnossa todettiin vastaanottolain 6 §:n olevan osin epäselvä sen soveltamisalan osalta. Jatkovalmistelussa pykälää ja säännöskohtaisia perusteluja selkeytettiin niin, että niistä kävisi selkeämmin ilmi tarkoitettu kohderyhmä huomioiden, ettei tässä esityksessä ehdoteta muutoksia vastaanottolain 4. lukuun.

Oikeuskanslerin lausunnossa kiinnitettiin huomiota vastaanottolain 10 §:n muutokseen ja todettiin, että esityksessä ei kaikilta osin oteta huomioon perustuslain 124 §:n asettamia reunaehtoja. Jatkovalmistelussa vastaanottolain 10 §:n sääntelyä täsmennettiin yksityisen palveluntuottajan kanssa tehtävän sopimuksen vähimmäissisältöjen, Maahanmuuttoviraston valvonnan lähtökohtien, tarkastusoikeuden ja sopimusrikkomuksen seuraamusten sekä palveluntuottajan vastuiden osalta. Lisäksi esitykseen lisättiin laista puuttuva vahingonkorvausvastuuta koskevan viittaussäännös. Voimassa olevassa laissa säädetään jo

hallintotehtävää hoitavien pätevyysvaatimuksista, mutta jatkovalmistelussa täsmennettiin vielä palveluntuottajan henkilöstöltä vaadittavia muita edellytyksiä.

Valtiovarainministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ottivat lausunnossaan kantaa järjestämis- ja tuottamisvastuun selkeyttämiseen vastaanottolaissa. Jatkovalmistelussa sääntelyä selkeytettiin siten, että Maahanmuuttovirasto vastaa vastaanoton kokonaisuudesta ja siten myös vastaanottopalvelujen järjestämisestä.

Useat kansalaisjärjestöt eivät kannattaneet vastaanottopalvelujen saajaa koskevia muutosehdotuksia. Sen sijaan moni lausunnonantaja, kuten valtiovarainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, KEHA-keskukset ja Suomen Kuntaliitto ry pitivät hyvänä tavoitteena oleskeluluvan saaneiden kuntaan siirtymisen tehostamista. Esimerkiksi valtiovarainministeriö kannatti sitä, että oleskeluluvan ja kotikunnan Suomessa saaneet ulkomaalaiset siirtyisivät mahdollisimman nopeasti kuntiin asumaan ja kuntien ja hyvinvointialueiden tarjoamien palvelujen piiriin. Maahanmuuttoviraston lausunnossa esitettiin ehdotus oleskeluluvan saaneiden kuntiin siirtymistä koskevaan säännökseen, joka viraston näkemyksen mukaan selkeyttäisi lain tulkintaa. Poliisihallituksen mukaan vastaanottopalvelujen keston rajaaminen, niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle, on haasteellinen maasta poistamisen ja ulkomaalaisen tavoitettavuuden näkökulmasta. Oikeuskanslerin lausunnon mukaan vastaanottolain 14 a §:n 5 momenttiin ehdotetun osalta esitystä olisi täydennettävä perustuslain 124 § huomioiden. Jatkovalmistelussa 14 a §:ää täsmennettiin lausuntopalaute huomioiden ja säätämisjärjestysperusteluja täydennettiin siltä osin, kun oli tarpeen arvioida julkisen hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle.

Lisäksi usea lausunnonantaja, kuten työ- ja elinkeinoministeriö, Digi- ja väestötietovirasto, Suomen Kuntaliitto ry sekä hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki nostivat esiin oleskeluluvan saaneiden kuntaan siirtymistä koskevaan muutokseen liittyviä huomioita. Kyseiset lausunnonantajat pitivät oleskeluluvan saaneiden kuntaan siirtymistä koskevan muutoksen osalta siirtymäsäännöstä välttämättömänä. Jatkovalmistelussa esitystä täydennettiin vastaanottolain 14 ja 14 a §:ää koskevalla siirtymäsäännöksellä.

Maahanmuuttovirasto, Kansaneläkelaitos ja Kotokunta Oy totesivat lausunnoissaan, että tunnistaminen vastaanottopalvelujen saamisen edellytyksenä on kannatettava. Esimerkiksi Maahanmuuttovirasto, Pakolaisneuvonta, Luona Oy, Turvapaikanhakijoiden tuki ry, yhdenvertaisuusvaltuutettu, lapsiasiavaltuutettu toivat kuitenkin esille, että 2–4 kertaa kuukaudessa tapahtuva tunnistautuminen ei ole tarkoituksenmukaista tai tarpeellista. Maahanmuuttovirasto, Luona Oy ja Suomen Punainen Risti nostivat esille tunnistautumisen merkittävät kustannus- ja resurssivaikutukset sekä yksityismajoituksessa majoittuville tunnistautumisvelvoitteesta johtuvat kohtuuttomat matkakustannukset. Useat lausunnonantajat, kuten lapsiasiavaltuutettu, sosiaali- ja terveysministeriö, Pelastakaa Lapset ry ja Lastensuojelun keskusliitto nostivat lisäksi lausunnoissaan esille tunnistautumisvelvollisuuden vaikutukset lapsiin. Monta kertaa kuukaudessa tapahtuva tunnistautuminen edellyttäisi lasten poissaoloa koulusta, mikä ei ole lapsen edun mukaista. Tilapäistä suojelua saavien tunnistautumisvelvollisuutta pidettiin myös tarpeettomana. Jatkovalmistelussa tunnistautumisvelvollisuutta muutettiin siten, että kansainvälistä suojelua hakevilla aikuisilla olisi velvollisuus tunnistautua 2–4 kertaa kuukaudessa ja tilapäistä suojelua saavilla kerran kuukaudessa. Tunnistautumisvelvollisuus ei koskisi lapsia tai työssäkäyviä. Oikeuskanslerin lausunnon pohjalta sääntelyä täsmennettiin lisäksi siten, että siitä käy paremmin esille, mitä tunnistautumisvelvollisuudesta poikkeamisella tarkoitetaan.

Maahanmuuttovirasto nosti lausunnossaan esille vastaanoton muuttuneen toimintaympäristön, jonka vaikutuksesta Maahanmuuttovirasto tosiasiassa päättää suurelta osin asiakkaiden

majoittamisesta ja siirtämisestä. Jatkovalmistelussa esitystä muutettiin siten, että Maahanmuuttovirasto päättää turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän hallinnointia koskevasta majoittamisesta ja siirtämisestä. Pelastakaa Lapset ry piti myönteisenä, että majoituksessa otetaan jatkossa entistä paremmin huomioon majoitettavien ikä, sukupuoli ja erityiset vastaanottotarpeet sekä turvallisuus.

Lausunnonantajat suhtautuivat kriittisesti vastaanottorahan tason säätämiseen pysyvästi väliaikaisen lain tasolle. Lausuntopalautteen mukaan esityksessä esiin tuodut vaikutukset indikoivat sitä, että vastaanottorahan taso ei riitä turvamaan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaista ihmisarvoisen elämän edellyttämää välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa. Esityksessä säädetään perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 25/2024 vp edellyttämällä tavalla siitä, että täydentävää vastaanottorahaa voidaan tarvittaessa käyttää turvaamaan vastaanottopalvelujen saajan ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätöntä toimeentuloa.

Oikeusministeriö nosti lausunnossaan esille puutteita vastaanottokeskuksen maksukorttia koskevassa ehdotuksessa. Sääntelyn korjaaminen vaatimusten mukaiseksi ei ollut esityksen edellyttämässä aikataulussa mahdollista. Koska apulaisoikeuskansleri on päätöksessään OKV/725/70/2022 edellyttänyt, että maksukortista tulee säätää, jatketaan maksukorttia koskevan sääntelyn valmistelua erillisessä hankkeessa.

Esimerkiksi Paremmin Yhdessä ry ja MIELI Suomen Mielenterveys ry suhtautuivat kriittisesti tilapäistä suojelua saavien aikuisten terveydenhuollon rajoittamiseen. Vantaan ja Keravan hyvinvointialue toi esille, että rajaaminen siirtäisi terveydenhuollon kustannukset hyvinvointialueille. Kotokunta Oy piti muutosta kuitenkin erittäin tervetulleena. Jatkovalmistelussa tilapäistä suojelua saavien aikuisten terveydenhuollon rajoittamisesta luovuttiin.

Useat lausunnonantajat pitivät vastaanottopalvelujen rajoitustoimia koskevaa sääntelyä epätarkoituksenmukaisina ja kohtuuttomana. Oikeuskansleri ja oikeusministeriö kiinnittävät lausunnoissaan huomiota siihen, että vastaanottorahan alentamisessa on kyse merkittävästä julkisen vallan käytöstä. Lisäksi vastaanottorahan alentamista koskeva sääntely ei ollut riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista. Oikeuskansleri kiinnitti myös huomiota kansallisen liikkumavaran käyttöön. Jatkovalmistelussa vastaanottorahan alentaminen siirrettiin Maahanmuuttoviraston tehtäväksi. Lisäksi vastaanottorahan alentamista ja vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevia perusteita täsmennettiin ja niistä tehtiin tarkkarajaisempia. Samalla täsmennettiin vastaanottokeskuksen hallinnollisen sanktion määräämistä sekä järjestyssääntöä koskevaa sääntelyä. Esityksen säätämisjärjestysperusteluita tarkennettiin perustuslain 19 §:n 1 momentin ja 124 §:n osalta. Oikeuskanslerin lausunnon pohjalta esityksessä täsmennettiin lisäksi vastaanottokeskuksen ohjaus- ja neuvontavelvollisuutta, suomalaisen yhteiskunnan kurssin järjestämisvelvollisuutta sekä Maahanmuuttoviraston päätöksentekovastuuta vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuvassa perinnässä.

Maahanmuuttovirasto kiinnitti lausunnossaan huomioita siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevan sääntelyn täsmällisyyteen. Jatkovalmistelussa tarkennettiin viittauksia hallinta-asetukseen, lisättiin työnteko-oikeuden peruuttamista koskeva säännös ja selkeytettiin hyödykkeiden myöntämistä vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana. Sääntelyä tarkennettiin perustuslain 19 §:n 1 momentin ja 124 §:n osalta. Vastaanottolain maantieteellistä kohdentamista koskevassa säännöksessä havaittiin jo lausuntokierroksen aikana tarve täsmennyksille. Lausunnossaan Suomen Asianajajat esittivät, että esitystä olisi täydennettävä erityisesti maantieteellistä kohdentamista koskevan vaikutusarvioinnin ja muutoksen tarpeellisuuden näkökulmasta. Amnestyn lausunnon mukaan maantieteellisen kohdentamisen tarpeellisuutta olisi vielä syytä tarkastella. Jatkovalmistelussa

vastaanottolain 49 §:ään (hakijoiden sijoittaminen tietylle maantieteelliselle alueelle) tehtiin muutoksia, joissa huomioitiin edellytykset lain tarkkarajaisuudesta ja täsmällisyydestä. Lisäksi sääntelyä täsmennettiin lisäämällä erillinen 56 a § koskien muutoksenhakua tilanteessa, jossa henkilö on pyytänyt lupaa poistua tietyltä maantieteelliseltä alueelta. Jatkovalmistelussa luovuttiin erillisestä valituskiellosta. Koska maantieteelliselle alueelle sijoittamisesta ei anneta hallintopäätöstä, ei valituskiellosta nähty tarpeellisena säätää.

Vastaanottolain liikkumisvapauden rajoittamista koskevan 50 §:n havaittiin jo lausuntokierroksen aikana olevan liian väljästi muotoiltu. Jatkovalmistelussa pykälästä tehtiin tarkkarajaisempi esimerkiksi asettamalla rajoitustoimille enimmäiskesto ja määrittelemällä ilmoittautumisvelvollisuudelle reunaehdot.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kansaneläkelaitos nostivat lausunnoissaan esille vastaanottodirektiivin 17 artiklan 5 kohdan edellytyksen, jonka mukaan hakijalla tulee olla yhdenvertainen oikeus sosiaaliturvaan aiemman työsuhteen perusteella. Jatkovalmistelun aikana valmisteltiin muutos työvoimapalveluiden järjestämisestä annettuun lakiin siten, että turvapaikanhakija voidaan rekisteröidä työnhakijaksi, jos hän on työttömyyskassan jäsen ja jäsenyysaikana ollut työssä vähintään 12 kuukautta. Muutoksella mahdollistetaan ansiopäivärahan maksaminen, jos muutkin maksamisen edellytykset täyttyvät. Samalla ehdotetaan muutettavan yleistukilakia siten, että turvapaikanhakijalla ei edelleenkään ole oikeutta työttömyyden perusteella maksettavaan yleistukeen.

7.15 Edustajajärjestelmä

Vastaanottolakiin ehdotettavia edustajatoimintaa koskevia muutoksia pidettiin pääosin tervetulleina ja lapsen etua edistävinä. Lastensuojelun Keskusliitto esitti kuitenkin lausunnossaan, että kansallista edustajajärjestelmää olisi tarkasteltava laajemmin erityisesti edunvalvonnan näkökulmasta ja Maahanmuuttovirastosta riippumattomana toimintana. Tuomioistuinviraston lausunnon mukaan edustajan määräämiseen ehdotettu 15 arkipäivän määräaikaa pidettiin ongelmallisena tuomioistuimen riippumattomuuden näkökulmasta. Useat lausunnonantajat, kuten oikeuskansleri, lapsiasiavaltuutettu ja ETU ry nostivat lausunnoissaan esiin tilapäistä edustajaa koskevaan sääntelyn liittyviä huomioita ja muutostarpeita. Oikeuskanslerin lausunnon mukaan tilapäisen edustajan tehtävää koskevat pätevyysedellytykset olisi kirjattava lakiin mahdollisimman tarkasti. Esitystä täydennettiin lausuntopalautteen perusteella erityisesti vastaanottolain 39 §:n 4 momenttiin ehdotetuilla muutoksilla.

Oikeusministeriö sekä Oikeusrekisterikeskus esittivät lausunnoissaan huomioita vastaanottolain 39 a §:n 2 momenttiin ja kotoutumislain 36 §:n 2 momenttiin lisättäväksi ehdotettavista säännöksistä. Sekä oikeusministeriö että Oikeusrekisterikeskus huomauttivat lausunnoissaan, että rikosrekisteritietoja saa rikosrekisterilain 3 §:n mukaan luovuttaa vain siten, kuin rikosrekisterilaissa säädetään, ja rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa säädetään yksityisen henkilön oikeudesta saada itseään koskeva ote rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten. Edustajan tehtävä ei kuitenkaan sisälly kyseisen lain 2 §:n soveltamisalaan, jolloin otetta ei voida luovuttaa rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa säädetyn perusteella. Oikeusministeriö sekä oikeusrekisterikeskus esittivät vastaavat huomiot myös voimassa olevasta vastaanottolain 40 §:n 2 momentista. Lausuntojen perusteella lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että edustajan tehtävä sisältyisi jatkossa lain soveltamisalaan. Lisäksi lakiin ehdotetaan lisättävän uusi 5 c §, jossa säädettäisiin edustajan määräämistä koskevista tilanteista, jolloin edustajan

tulisi luovuttaa ote käräjäoikeudelle. Uudessa 5 c §:ssä säädettäisiin myös Maahanmuuttoviraston ja elinvoimakeskuksen oikeudesta pyytää edustajalta ote nähtäväksi.

7.16 Kotoutuminen

Ahvenanmaan maakunnan hallitus huomautti lausunnossaan, että Ahvenanmaan maakunnan kunnilla tulisi vastaavat tiedonsaantioikeudet UMA-järjestelmässä kuin hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla. Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja Uudenmaan elinvoimakeskukset esittivät yhteislausunnossaan, että kotoutumislain 91 §:n 1 momentin tiedonsaantioikeuteen tulisi lisätä Maahanmuuttovirasto sekä vastaanottokeskukset. Lisäksi oikeusministeriö totesi lausunnossaan, että kotoutumislain 35 §:n 3 momenttia, 38 §:n 3 momenttia ja 95 §:ä tulisi selkeyttää ja yhdenmukaistaa niin, että ne vastaisivat vastaanottolain sääntelyä. Elinvoimakeskusten yhteislausunnossa huomautettiin esityksessä käytettyjen käsitteiden yhdenmukaisuudesta sekä esitettiin tiettyjä teknisiä ja selkeyttäviä korjauksia kotoutumislakia koskevaan ehdotukseen. Lausuntojen perusteella Ahvenanmaan maakunnan kuntien sekä elinvoimakeskusten tiedonsaantioikeuksia ehdotetaan täydennettävän.

Oikeuskansleri totesi lausunnossaan, että yhtä aikaa lausunnolla oleva työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteltava hallituksen esitysluonnos kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta olisi hyvä ottaa huomioon jaksossa "Suhde muihin esityksiin". Lausunnon perusteella jaksoa on täydennetty.

Sekä Ahvenanmaan maakunnan hallitus että oikeusministeriö lausuivat kotoutumislain 35–38 §:ään ehdotetuista muutoksista. Lausunnoissa huomautettiin, että mikäli Ahvenanmaan maakunnan kunnille säädetään uusia hallintotehtäviä, ovat maakunnan kunnat myös oikeutettuja korvaukseen valtiolta. Tuomioistuinvirasto huomautti lausunnossaan, että ehdotus, jonka mukaisesti edustajan vapauttamista tulisi jatkossa hakea, jos lapselle määrättäisiin Suomessa huoltaja, lisännee edustajajärjestelmään liittyvien hakemusasioiden määrää käräjäoikeuksissa. Pohjois-Suomen, Sisä-Suomen ja Uudenmaan elinvoimakeskusten yhteislausunnossa esitettiin, että vastaanottolakiin ehdotettavat säännökset tilapäisen edustajan nimeämisestä sekä edustajan määräämisen määräajasta olisivat tarpeen myös kotoutumislakiin. Lisäksi elinvoimakeskukset esittivät, että laissa tulisi huomioida, että edustajalla voi olla tiettyjä välttämättömiä tehtäviä myös lapsen kuoleman jälkeen.

On keskeistä huomioida, että Ahvenanmaan maakunnan kunnilla on voimassa olevan kotoutumislain 69 §:n 2 momentin nojalla mahdollisuus hakea korvauksia alaikäisenä ilman huoltajaa tulleen lapsen tai nuoren asumisen tai tuen järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista. Edustajan vapauttamista koskevan ehdotuksen on arvioitu voivan maltillisesti lisätä edustajatoimintaan liittyvien hakemusasioiden määrää käräjäoikeuksissa. Muutoksella ei siten arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia käräjäoikeuksien työmäärään tai resurssitarpeisiin. Lisäksi on keskeistä huomioida, että esityksellä on tarkoitus tehdä ensisijaisesti vain paktin täytäntöönpanon kannalta välttämättömät muutokset.

7.17 Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolakiin esitettävän muutoksen osalta Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ja Helsingin kaupunki totesivat, että olisi syytä arvioida sitä, onko tarkoituksenmukaista, että järjestämisvastuu palveluista säilyisi Maahanmuuttovirastolla. HUS-yhtymän lausunnossa todettiin, että laissa olisi sopimuksen sijasta yksinkertaisempaa säätää suoraan velvollisuudesta antaa palveluita. Helsingin kaupunki totesi, ettei se kannata ehdotettua muutosta. Osassa lausunnoista (Etelä-Karjalan hyvinvointialue, Satakunnan hyvinvointialue ja Paremmin Yhdessä ry) kannatettiin hyvinvointialueiden ja Maahanmuuttoviraston roolien ja vastuiden

selkeyttämistä. Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy ja Varsinais-Suomen hyvinvointialue arvioivat lausunnoissaan, että järjestämisvastuu nykytilaan verrattua selkeytyy. MIELI Suomen Mielenterveys ry lausunnossa pidettiin ehdotettua tuottamisvastuusta säätämistä ongelmallisena. Maahanmuuttovirasto esitti lausunnossaan, että sopimuksen sisällöstä tulisi säätää ehdotettua yksityiskohtaisemmin. Lisäksi Maahanmuuttovirasto totesi, että kirjaus soveltamisalan ulkopuolelle rajautuvista menettelyasetuksen 24 artiklan mukaisista lääkärintarkastuksista ja terveysinformaatiosta tulisi poistaa. THL totesi lausunnossaan kantavansa huolta siitä, että turvapaikanhakijoiden hoitaminen vaatii henkilökunnalta erityisosaamista ja resurssien tulisi olla riittäviä.

Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan jatkovalmistelussa olisi perusteltua kehittää sääntelyä siten, että korvaus tehdään palvelun tuottamiskustannuksiin perustuen hinnoista sopimisen ensisijaisuuden sijaan. Jatkovalmistelussa arvioitiin, että muutoksen käytännön vaikutus jäisi pieneksi. Käytännössä, jos sopimuksessa ei päästäisi sopuun hinnasta, korvattaisiin kustannus tuottamiskustannusten perusteella. Jatkovalmistelussa sääntelyä muutettiin siten, että korvaus palvelun tuottamisesta määräytyy vastaanottolain 7 §:ään ehdotetun mukaisesti.

Lausuntopalautteessa esiin noussutta järjestämisvastuun siirtoa on arvioitu jo esityksen esivalmistelun aikana. Esivalmistelun aikana todettiin, että järjestämisvastuun siirto tämän hankkeen yhteydessä ei ole toteutettavissa muun muassa hankkeen aikataulun vuoksi. Tämän vuoksi järjestämisvastuun siirtoa ei harkittu esityksen jatkovalmistelussa.

8 Säännöskohtaiset perustelut

8.1 Ulkomaalaislaki

3 §. *Määritelmät.* Pykälästä ehdotetaan muutettavan osaa määritelmistä sekä selvyyden varmistamiseksi lisättävän uusia määritelmiä. Yksi määritelmä kumottaisiin.

Pykälän 12 a kohtaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisättäisiin informatiivinen viittaus määritelmäasetukseen, jossa säädetään toissijaisesta suojelusta sekä toissijaisen suojeluaseman myöntämisestä.

Pykälään ehdotetaan lisättävän uutena kohta 14 a, jossa määriteltäisiin, mitä turvapaikanhakijalla tarkoitetaan sekä 14 b, jossa määriteltäisiin turvapaikkamenettely. Termejä käytetään ulkomaalaislaissa, mutta ei varsinaisessa säädöstekstissä EU-säädöksissä. Turvapaikanhakijalla tarkoitettaisiin uuden 14 a kohdan mukaan henkilöä, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, josta ei ole vielä tehty lainvoimaista päätöstä. Turvapaikkamenettelyllä taas menettelyasetuksessa tarkoitettua kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaa menettelyä.

Pykälän 16 kohdassa määritelty vastuuvaltion määrittämisestä annettu asetus kumotaan hallinta-asetuksella eikä tämän EU-säädöksen määrittelemistä määritelmiä koskevassa pykälässä pidetä enää tarkoituksenmukaisena. Näin ollen pykälän 16 kohta ehdotetaan kumottavan.

Pykälään lisättäisiin uusi 28 kohta. Kohdassa määriteltäisiin seulonta-asetus.

Pykälään lisättäisiin uusi 29 kohta. Siinä määriteltäisiin seulottava henkilö, jolla tarkoitettaisiin kolmannen maan kansalaista, joka seulonta-asetuksen 5 tai 7 artiklan perusteella kuuluu seulonnan piiriin.

Pykälään lisättäisiin uusi 30 kohta. Kohdassa määriteltäisiin seulontapaikka, jolla tarkoitettaisiin seulontaviranomaisen seulottavalle henkilölle osoittamaa paikkaa, jossa seulontamenettelyn mukaiset tehtävät suoritetaan. Seulontapaikka tarkoittaisi 8 artiklan 1 ja 2 kohtien mukaista jäsenvaltion osoittamaa asianmukaista ja soveltuvaa paikkaa, jossa seulonta suoritettaisiin. Seulontamenettely suoritettaisiin välittömästi rajanylityspaikalla tai poliisin tai Tullin toimipaikassa, jonka jälkeen seulottava henkilö ohjattaisiin asianmukaiseen jatkomenettelyyn. Seulontamenettely voitaisiin suorittaa myös muussa soveltuvassa seulontaviranomaisen hallinnoimassa paikassa, kuten raja- tai merivartioasemalla. Jäljempänä määriteltävässä keskitetyn seulonnan tilanteessa seulontapaikka voisi olla myös seulontaviranomaisen toimipaikan läheisyyteen perustettava väliaikaisratkaisu, jonka yhteydessä voisi olla myös jäljempänä määriteltävä seulontamajoituspaikka.

Pykälään lisättäisiin uusi 31 kohta. Kohdassa määriteltäisiin seulontamajoituspaikka, jolla tarkoitettaisiin seulontaviranomaisen seulottavalle henkilölle osoittamaa majoitukseen soveltuvaa paikkaa. Paikan tulisi täyttää 8 artiklan 8 kohdan mukainen vaatimus siitä, että seulottaville henkilöille tarjottavan elintason tulee taata heidän toimeentulonsa, suojella heidän fyysistä terveyttään ja mielenterveyttään ja kunnioittaa heidän perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksiaan. Seulontamajoituspaikka voisi olla vastaanottokeskus tai seulontaviranomaisen perustama hätämajoitus. Seulontaviranomainen ohjaisi seulottavan henkilön vastaanottokeskukseen Maahanmuuttoviraston ohjeistuksen mukaisesti tai vastaanottokeskusta konsultoituaan.

Pykälään lisättäisiin uusi 32 kohta. Kohdassa määriteltäisiin keskitetty seulonta, jolla tarkoitettaisiin seulontamenettelyä, jossa seulontamenettelyyn kuuluvat tehtävät suoritettaisiin seulontaviranomaisten päätöksestä yhdellä tai useammalla seulontapaikalla laittoman maahantulon, tartuntatautilain 3 §:n 7 kohdan mukaisen poikkeuksellisen epidemian tai muun vastaavan syyn perusteella.

Pykälän kohtaan 27 tehtäisiin tekninen muutos.

6 §. *Lain soveltaminen alaikäisiin.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, joka sisältäisi informatiivisen viittauksen menettelyasetukseen. Kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa alaikäisen kuulemisesta säädetään menettelyasetuksen 22 artiklan 3 kohdassa, jonka mukaan määrittävän viranomaisen on annettava alaikäiselle mahdollisuus henkilökohtaiseen puhutteluun myös silloin kun hakemus on tehty hänen omasta puolestaan 32 artiklan ja 33 artiklan 1 kohdan mukaisesti, paitsi jos se ei ole lapsen edun mukaista. Voimassa oleva ulkomaalaislaki edellyttää 12 vuotta täyttäneen lapsen kuulemista ennen häntä koskevan päätöksen tekemistä ja nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomioita. Asetus siten laajentaa alaikäisiä koskevaa kuulemisvelvoitetta kansainvälistä suojelua huoltajansa kanssa hakevien alaikäisten kohdalla suhteessa nykytilaan. Nykyisinkin ilman huoltajaa olevia kansainvälistä suojelua hakevia alaikäisiä on lähtökohtaisesti kuultu henkilökohtaisesti menettelyn yhteydessä. Heidän kohdallaan muutoksella ei käytännössä olisi vaikutuksia nykytilaan.

Jatkossa kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa alaikäisen lapsen henkilökohtainen puhuttelu olisi pääsääntö. Maahanmuuttovirasto arvioisi tapauskohtaisesti onko pääsäännöstä poikkeamiselle syitä lapsen edun perusteella. Menettelyasetus edellyttää, että määrittävä viranomainen perustelee päätöksen olla antamatta alaikäiselle mahdollisuutta henkilökohtaiseen puhutteluun. Asetus ei kuitenkaan edellytä varsinaisen erillisen päätöksen tekemistä asiasta. Perusteet sille, miksi henkilökohtaista puhuttelua ei järjestetty kirjattaisiin hakemusasiaa koskevaan päätökseen. Päätöksessä Maahanmuuttoviraston toisi esiin ne perusteet, joiden valossa henkilökohtaista puhuttelua ei pidetty lapsen edun mukaisena. Tällä

tavoin hakijalla olisi mahdollisuus osana muutoksenhakua kyseenalaistaa ne seikat, joiden valossa henkilökohtaista puhuttelua ei järjestetty.

Nykyinen 3 momentti, jonka mukaan alaikäistä koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti, siirtyisi sellaisenaan uudeksi 4 momentiksi.

6 a §. *Iän arviointi.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi menettelyasetuksen 25 artiklan perusteella. Pykälässä säädettäisiin iän arvioinnista. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaamaan pykälän muutettua sisältöä. Menettelyasetuksen 25 artiklan 2 kohdan mukaan lääkärintarkastuksia voidaan käyttää viimeisenä keinona hakijan iän määrittämiseksi. Tästä syystä oikeuslääketieteellistä ikätutkimusta koskeva sääntely ehdotetaan tarpeellisilta osin siirrettäväksi uuteen 6 c §:ään.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin oleskelulupaa Suomessa hakevan ja perheenkokoajan iän arvioinnista. Oleskelulupaa hakevan osalta iän arviointi koskisi tilanteita, joissa oleskelulupaa haetaan Suomessa. Käytännössä iän arviointeja on nykyisinkin tehty vain sellaisille ulkomaalaisille, jotka hakevat oleskelulupaa Suomessa. Kohderyhmää koskevalla muutoksella ei siten olisi vaikutusta oikeustilaan. Täsmällisyyden näkökulmasta olisi kuitenkin perusteltua tarkentaa iän arvioinnin kohderyhmää esitetyllä tavalla.

Iän arviointi voitaisiin tehdä, jos on epäilys iästä. *Epäilyksellä iästä* tarkoitettaisiin sellaisten merkityksellisten seikkojen olemassaoloa, jotka antaisivat aihetta epäillä oleskeluluvan hakijan tai perheenkokoajan ikää. Epäilys iästä voi syntyä sekä alaikäisyydestä että täysi-ikäisyydestä. Lähtökohtana pidettäisiin henkilön ilmoittamaa ikää, jos iästä ole luotettavaa näyttöä tai muutoin perusteltua epäilystä siitä, että henkilön todellinen ikä ei voisi olla sama kuin hänen ilmoittamansa ikä. Jatkossakin iän arviointiin olisi tarpeen ryhtyä vain, jos on syytä epäillä oleskelulupaa hakevan tai perheenkokoajan iästään antamiensa tietojen luotettavuutta. Jos oleskelulupaa Suomessa hakeva tai perheenkokoaja, joka väittää olevansa alaikäinen, on toimivaltaisen viranomaisen arvion mukaan ilman minkäänlaista epäilystä 18 vuotta täyttänyt, ei iän arviointia olisi tarpeen tehdä. Vastaavasti iän arviointia ei olisi tarpeen tehdä, jos henkilöä olisi ilman minkäänlaista epäilystä pidettävä alaikäisenä. Kynnystä iän arvioinnin tekemiselle ei olisi tarkoitus muuttaa nykyisestä.

Kuten nykyisinkin Maahanmuuttovirasto selvittäisi hakijan ikää osana sille kuuluvaa henkilöllisyyden selvittämistä koskevaa lakisääteistä tehtävää. Ikää selvitettäisiin ensisijaisesti asiakirjojen ja rekistereiden sekä Maahanmuuttoviraston suorittamien kuulemisten avulla osana normaalia oleskelulupahakemuksen tutkintaa. Maahanmuuttovirasto huomioisi myös muilta viranomaisilta ja toisista jäsenvaltioista saadut tiedot sekä tarpeen mukaan esimerkiksi myös perheenjäsenten lausumat. Maahanmuuttoviranomaisten välisellä tiedonkululla olisi ikään liittyviin epäilyihin sekä iän arvioinnin sujuvuuden ja tehokkuuden näkökulmasta merkittävä rooli.

Pykälän 1 momentissa olisi lisäksi informatiivisena säännöksenä viittausta menettelyasetuksen 25 artiklaan. Menettelyasetuksen 25 artiklassa säädetään kansainvälistä suojelua hakevan iän arvioinnista. Artiklan mukaan kansainvälistä suojelua hakevan kohdalla tehtäisiin ensin monitieteinen iän arviointi ja vasta sen jälkeen voitaisiin tehdä oikeuslääketieteellinen iän arviointi, jos monitieteisen iän arvioinnin jälkeen ulkomaalaisen iästä olisi edelleen epäilystä. Menettelyasetuksen mukaisesti iän arviointi tulisi kuitenkin lopettaa siinä vaiheessa, kun Maahanmuuttovirastolla olisi riittävästi tietoa arvioidakseen hakijan iän.

Pykälän 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto tekisi arvion kansainvälistä suojelua hakevan iästä saatuaan monitieteistä iän arviointia, ja tarvittaessa oikeuslääketieteellistä iän

arviointia, koskevan lausunnon sekä arvion oleskelulupaa hakevan tai perheenkokoajan iästä saatuaan oikeuslääketieteellistä iän arviointia koskevan lausunnon. Lausunto olisi yksi niistä seikoista, joita Maahanmuuttoviraston olisi otettava huomioon arvioidessaan hakijan ikää.

Pykälässä ei enää säädettäisi oikeuslääketieteellisestä tutkimuksesta iän selvittämiseksi, jolloin voimassa olevan pykälän 2–3 momenttien sisällöstä ei myöskään olisi enää tarpeen säätää pykälässä. Muutos olisi perusteltu myös siksi, että menettelyasetuksen 25 artiklan 4–6 kohdissa säädetään voimassa olevan pykälän 2–3 momentteja vastaavasti viranomaisen tiedottamisvelvollisuudesta, tutkittavan suostumuksesta ja tutkimuksesta kieltäytymisestä. Menettelyasetuksen 25 artiklan 4–6 ovat suoraan sovellettavaa sääntelyä. Menettelyasetukseen viitattaisiin tarpeellisilta osin jäljempänä uudessa 6 c §:ssä.

6 b §. *Monitieteinen iän arviointi.* Pykälää muutettaisiin menettelyasetuksen 25 artiklan 1 kohdan perusteella. Pykälässä säädettäisiin monitieteistä iän arviointia varten vastaanottokeskukselta pyydettävästä lausunnosta. Voimassa olevan 6 b §:n sisältö ehdotetaan tarvittavilta osin siirrettäväksi uuteen 6 c §:ään. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastamaan sen muutettua sisältöä.

Pykälän 1 momentin mukaan menettelyasetuksen 25 artiklassa tarkoitettua monitieteistä iän arviointia varten Maahanmuuttovirasto pyytäisi vastaanottokeskukselta lausunnon kansainvälisen suojelun hakijan iästä. Vastaanottokeskuksen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilökunta laatisi lausunnon moniammatillisessa yhteistyössä. Maahanmuuttovirasto esittäisi vastaanottokeskukselle pyynnön iän arvioinnista, jos 6 a §:ssä tarkoitetulla tavalla olisi aihetta epäillä hakijan ikää. Hakijan ja viranomaisten oikeusturvan näkökulmasta olisi perusteltua, että Maahanmuuttovirasto esittäisi monitieteistä iän arviointia koskevan lausuntopyynnön välittömästi arvioituaan asiassa tarpeen iän arvioinnille. Arvioinnin tekemisestä olisi tiedotettava arvioinnin kohteena olevaa hakijaa sekä hänen huoltajaansa tai vastaanottolain 39 §:n mukaista edustajaa tai tilapäistä edustajaa taikka muuta laillista edustajaa. Hakijan tiedottamisesta vastaisi Maahanmuuttovirasto.

Vastaanottokeskus laatisi lausunnon viivytyksettä. Lausunto laadittaisiin moniammatillisessa yhteistyössä. Moniammatillinen yhteistyö tarkoittaisi vähintään yhden sosiaalihuollon ja yhden terveydenhuollon ammattihenkilön yhteistyönä laatimaa lausuntoa. Lausunnosta tulisi käydä ilmi lausunnon valmistelusta vastanneiden ammattihenkilöiden arvio hakijan iästä. Myös se, jos arvioinnin perusteella ei voitaisi tehdä päätelmiä hakijan iästä, olisi tuotava lausunnossa ilmi. Lausunto olisi viipymättä toimitettava Maahanmuuttovirastolle salassapitosäännökset huomioiden. Tieto lausunnosta, ja lausunto, merkittäisiin ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään. Maahanmuuttovirasto antaisi lausunnon viipymättä tiedoksi hakijalle sekä tämän huoltajalle tai edustajalle tai tilapäiselle edustajalle taikka muulle lailliselle edustajalle. Hakijalle ja hänen huoltajalleen tai edustajalleen tai tilapäiselle edustajalleen taikka hänen muulle lailliselle edustajalleen varattaisiin tilaisuus tulla kuulluksi lausunnon johdosta hallintolain 34 §:n mukaisesti. Monitieteistä iän arviointia koskevasta lausunnosta ei olisi erillistä valitusoikeutta. Hakija voisi kyseenalaistaa lausunnon osana häntä koskevaa kansainvälisen suojelun päätöksen muutoksenhakua.

Lausunto hakijan iästä edellyttäisi vastaanottokeskukselta menettelyasetuksen 25 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua monitieteistä iän arviointia. Monitieteisen iän arvioinnin menetelmät valittaisiin tapauskohtaisesti huomioiden esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laatima materiaali. Arvioinnissa voitaisiin tarpeen mukaan hyödyntää esimerkiksi vastaanottokeskuksen tarjoamassa alkuterveystarkastuksessa tai vastaanottokeskuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden muussa toiminnassa keräämiä tietoja. Kunkin lausunnon laatimiseksi oleelliset tiedot ja tiedon keräämiseksi edelletyt toimenpiteet

määräytyisivät tapauskohtaisesti. Menettelyasetuksen mukaisesti monitieteinen iän arviointi voisi perustua esimerkiksi haastatteluun ja fyysisen ulkonäön arviointiin. Arviointi sisältäisi myös psykososiaalisen arvioinnin. Arvioinnissa voitaisiin kiinnittää huomiota esimerkiksi hakijan fyysiseen, psyykkiseen, kehitykseen sekä ympäristöön liittyviin ja kulttuurisiin tekijöihin. Arvioinnin tulisi olla kokonaisvaltaista. Arviointi ei saisi perustua vain hakijan fyysiseen olemukseen tai käytökseen eikä se sisältäisi lääketieteellisiä menetelmiä.

Pykälän 2 momentin mukaan vastaanottokeskus voisi tarvittaessa pyytää 1 momentissa tarkoitetun lausunnon myös julkisen tai yksityisen sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksiköltä. Vastaanottokeskus voisi pyytää lausuntoa, jos vastaanottokeskus ei kykenisi itsenäisesti laatimaan sitä viipymättä, esimerkiksi laajamittaisen maahantulon tilanteessa tai jos ilman huoltajaa olevien alaikäisten määrä lisääntyisi voimakkaasti. Tämän lisäksi olisi kiinnitettävä huomioita mahdollisiin eturistiriitoihin. Esimerkiksi ilman huoltajaa olevan lapsen vastaanottolain 39 §:n 4 momentin mukainen tilapäinen edustaja ei voisi samanaikaisesti, tai tilapäisenä edustajana toimimisen jälkeen, osallistua lausunnon laatimiseen. Riippumattomuuden ja lapsen edun näkökulmasta olisi perusteltua, ettei tilapäisenä edustajana toiminut henkilö osallistuisi samanaikaisesti tai tilapäisen edustajan tehtävän päättymisen jälkeen arviointia suorittavana tahona iän arviointiin. Muutoinkin eturistiriitatilanteen ilmetessä vastaanottokeskuksen tulisi pyytää lausuntoa vastaanottokeskuksen ulkopuoliselta sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksiköltä.

Tässä esityksessä vastaanottolakiin ehdotetun mukaisesti hyvinvointialueille korvattaisiin niiden tuottamat palvelut, lausunto hakijan iästä mukaan lukien, Maahanmuuttoviraston kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Jos korvauksista ei olisi erikseen sovittu, korvaus määräytyisi palvelujen tuottamisesta aiheutuneiden kustannusten mukaan.

Pykälän 3 momentin mukaan kansainvälisen suojelun hakijan huoltajalla tai vastaanottolain 39 §:n mukaisella edustajalla tai tilapäisellä edustajalla taikka muulla laillisella edustajalla olisi oikeus olla läsnä lausunnon laatimiseen liittyvissä tilanteissa, jotka edellyttävät hakijan henkilökohtaista läsnäoloa. Menettelyasetuksen 23 artiklan 6 b kohdan mukaan tilapäisen edustajan ja 23 artiklan 7 b kohdan mukaan edustajan olisi tarvittaessa avustettava hakijaa iän arviointia koskevassa menettelyssä. Myös lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on perusteltua säätää oikeus olla läsnä. Käytännössä lausunnon laatimiseen liittyville tilanteilla tarkoitettaisiin niitä konkreettisia tilanteita, joita kussakin arvioitavana olevassa asiassa on tarpeen toteuttaa, jotta lausunto hakijan iästä voidaan laatia.

6 c §. *Oikeuslääketieteellinen iän arviointi.* Uudessa 6 c §:ssä säädettäisiin oikeuslääketieteellisen iän arvioinnin tekemisestä. Sisältö vastaisi pääasiallisesti voimassa olevan lain 6 b §:ssä säädettyä. Muutokset perustuvat menettelyasetuksen 25 artiklaan ja kansalliseen hyvinvointialueita koskevan sääntelyn muutoksiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekemisestä. Momentti vastaisi voimassa olevan lain 6 b §:n 1 momenttia. Tutkimuksen kohderyhmää, tutkimuksen suorittavia asiantuntijoita, tutkimuksen tekemiseen liittyviä seikkoja sekä tutkimuksesta laadittavan lausunnon antamista koskeva sääntely säilyisi ennallaan. Kyseisiä seikkoja on avattu ulkomaalaislain (549/2009) esitöissä HE 240/2009 vp s. 35–37.

Kansainvälistä suojelua hakevan kohdalla oikeuslääketieteellinen tutkimus tehtäisiin vasta siinä vaiheessa, jos Maahanmuuttovirasto ei voisi tehdä arvioita hakijan iästä saatuaan monitieteistä iän arviointia koskevan lausunnon. Muutos perustuu menettelyasetuksen 25 artiklan 2 kohtaan. Koska menettelyasetuksessa säädetään kansainvälistä suojelua koskevan yhteisen menettelyn luomisesta, eivätkä perheenkokoajat tai muut oleskeluluvan hakijat kuulu asetuksen

soveltamisalaan, heidän kohdallaan ikää selvitettäisiin kuitenkin vain 6 c §:ssä säädetyllä tavalla.

Pykälän 2 momenttiin tehtäisiin tekninen muutos siltä osin, kun siinä säädetään niistä tahoista, jotka voivat tehdä Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen pyynnöstä tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet. Tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet voisi tehdä julkisen tai yksityisen terveydenhuollon *toimintayksikkö*. Muutos olisi perusteltu, koska voimassa olevassa pykälässä mainittuja kunnallisia terveyskeskuksia ei enää ole hyvinvointialueista annetun lain (611/2021) tultua voimaan. Muutoksella ei olisi vaikutuksia oikeustilaan. Jatkossakin tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet voisi suorittaa keskussairaala, hyvinvointialueen terveyskeskus tai yksityisen terveydenhuollon toimintayksikkö. Kyse olisi momentissa käytettyjen termien saattamisesta ajan tasalle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että arvioinnin kohteena olevan hakijan huoltajalla tai vastaanottolain 39 §:n mukaisella edustajalla tai tilapäisellä edustajalla taikka muulla laillisella edustajalla olisi oikeus olla läsnä monitieteistä arviointia suoritettaessa. Sisältö vastaisi muutoin voimassa olevan lain 6 b §:n 2 momentissa säädettyä, mutta siihen lisättäisiin maininta tilapäisestä edustajasta. Muutos perustuu menettelyasetuksen 23 artiklan 6 b kohtaan ja 23 artiklan 7 b kohtaan.

Pykälässä ei enää säädettäisi siitä, että Maahanmuuttoviraston virkamies todentaa toimenpiteen tekemisen yhteydessä tutkittavan henkilöllisyyden. Henkilöllisyyden todentamista koskevaa säännöstä ei pidetä tarkoituksenmukaisena huomioiden, että henkilöllisyyden todentaminen olisi tehtävissä asianmukaisemmin muilla tavoilla kuin Maahanmuuttoviraston virkahenkilön toimesta. Maahanmuuttoviraston olisi jatkossakin kiinnitettävä huomiota siihen, että tutkittavan henkilön henkilöllisyys todennetaan asianmukaisella tavalla.

Pykälän 3 momentti sisältäisi viittauksen menettelyasetuksen 25 artiklan 4–6 kohtiin. Pykälän 3 momentin mukaan tehtäessä oikeuslääketieteellistä iän arviointia oleskelulupaa Suomessa hakevalle tai perheenkokoajalle sovellettaisiin sitä, mitä menettelyasetuksen 25 artiklan 4–6 kohdissa säädetään. Asetuksen 25 artiklan 4 kohdassa säädetään lääkärintarkastuksia koskevasta tiedottamisvelvollisuudesta, 5 kohdassa tutkittavan suostumuksesta ja 6 kohdassa tutkimuksesta kieltäytymisen seurauksista. Kohdat 4–6 vastaavat sisällöltään voimassa olevan lain 6 a §:n 2–3 momenteissa säädettyä. Menettelyasetuksen 25 artikla on suoraan sovellettavaa velvoittavaa sääntelyä. Tästä syystä niistä ei ole enää tarpeen säätää kansallisesti. Menettelyasetusta kuitenkin sovelletaan vain kansainvälisen suojelun hakijoihin. Koska pykälässä säädettäisiin myös oleskelulupaa Suomessa hakevan tai perheenkokoajan iän arvioinnista oikeuslääketieteellisellä tutkimuksella, katsotaan kuitenkin selkeyden vuoksi tarpeelliseksi lisätä ulkomaalaislakiin tältä osin viittaus menettelyasetukseen.

Voimassa olevan 6 b §:n 3 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tutkimusten tekemisestä. Uudessa 6 c §:ssä ei olisi enää säännöstä asetuksenantovaltuutuksesta. Kussakin tutkimuksessa käytettävien menetelmien valinnasta tekisi tapauskohtaisesti päätöksen laillistettu lääkäri tai hammaslääkäri, joilla voidaan ammattipätevyytensä kautta katsoa olevan parhaat mahdollisuudet arvioida tarpeellisia menetelmiä. Muutos olisi perusteltu myös siitä näkökulmasta, ettei asetuksenantovaltuutuksen perusteella ole kertaakaan annettu tutkimusten tekemistä koskevia tarkempia säännöksiä sen tultua voimaan 1.7.2010.

9 §. *Oikeusapu.* Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin oikeusapuun kuuluvista toimenpiteistä menettelyasetuksen mukaisessa kansainvälisen suojelun myöntämistä sekä hallinta-asetuksen mukaisessa vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämistä koskevissa

hallintomenettelyissä. Näissä hallintomenettelyissä oikeusapuun kuuluisivat ne oikeusavustajan toimenpiteet, jotka olisivat asiassa välttämättömiä. Oikeusapulain 1 §:n 2 momentin mukaan oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin oikeusapulaissa säädetään. Lain esitöissä (HE 82/2001 vp) todetaan, että tarpeellisilla toimenpiteillä tarkoitettaisiin esimerkiksi tarvittavien asiakirjojen laadintaa ja avustamista sopimus- ja sovintoneuvotteluissa. Oikeusapulain 5 §:n 1 momentin mukaan yksittäisessä asiassa oikeusapuun kuuluvat ne oikeusavustajan toimenpiteet, jotka asiassa ovat tarpeen huomioon ottaen asian laatu ja merkitys, riidan kohteen arvo ja olosuhteet kokonaisuudessaan. Lain esitöiden mukaan toimenpiteet olisi yksittäisessä asiassa rajoitettava vain asian hoitamisen kannalta tarpeellisiin toimiin. Yleisesti ottaen tarpeellisina voitaisiin pitää sellaisia toimenpiteitä, joihin oikeusapunsa itse maksamaan kykenevä henkilö vastaavantyyppisessä asiassa normaalisti ryhtyisi. Se, mitkä toimenpiteet ovat kussakin oikeusasiassa tarpeellisia, määräytyy asian erityispiirteiden mukaan. Tämän vuoksi toimenpiteitä ja niiden tarpeellisuutta arvioitaessa huomioon olisi otettava kyseessä olevan asian laatu ja merkitys, riidan kohteen arvo ja olosuhteet kokonaisuudessaan. Erikseen esitöissä todetaan vielä, että tarpeellisuutta arvioitaessa huomiota voitaisiin kiinnittää hakijan yksilöllisiin ominaisuuksiin ja siihen, missä määrin hän kykenee itse suoriutumaan asian vaatimista toimenpiteistä. Mahdollista siten olisi rajoittaa toimenpiteet esimerkiksi vain tarvittavaan neuvontaan ja tarpeellisten asiakirjojen laadintaan, jos hakija kykenee tämän jälkeen itse hoitamaan asiaansa asianomaisessa viranomaisessa tai tuomioistuimessa.

Ehdotetun mukaan kansainvälisen suojelun myöntämistä ja hallinta-asetuksen mukaisessa vastuunmäärittämistä koskevissa hallintomenettelyissä tulisi oikeusapuun kuuluvia toimenpiteitä harkittaessa tehdä tarvearvioinnin sijaan arvio toimenpiteen välttämättömyydestä. Tällä hetkellä avustaja määrittelee kussakin tapauksessa tarpeelliset toimenpiteet hakijan yksilöllisen tilanteen mukaisesti. Yleensä hakija tavataan, hänen kanssaan käydään läpi hänen yksilöllistä tilannettaan, turvapaikkaperusteitaan ja mitkä seikat ovat hänen turvapaikka-asiansa kannalta olennaisia sekä mahdollisia haavoittuvuustekijöitä. Turvapaikkapuhutteluun avustaja osallistuu, jos siihen on tarve. Kaikkiin puhutteluihin tarvetta ei ole. Puhuttelun jälkeen voidaan hakijaa avustaa esimerkiksi puhuttelupöytäkirjan tarkastamisessa, toimittaa lisäselvityksiä ja todisteita Maahanmuuttovirastoon pyydettäessä sekä muutoin tarpeen mukaan. Nyt ehdotetun mukaisesti edellä mainitut toimenpiteet vaatisivat tarveharkinnan sijaan välttämättömyysharkintaa. Ehdotetun välttämättömyyttä vaativan säännöksen mukaan toimenpiteen tulisi olla sellainen, että ilman sitä hakijan oikeusturva vaarantuisi.

Yksittäisenä aikaa vievänä toimenpiteenä kansainvälisen suojelun myöntämistä sekä hallinta-asetuksen mukaisessa vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämistä koskevassa hallintomenettelyssä korostuu avustajan osallistuminen henkilökohtaiseen puhutteluun. Myös ehdotettu välttämättömyysarviointi koskisi enimmäkseen tätä toimenpidettä, koska ainakin hakijan ja avustajan ensimmäistä tapaamista sekä viranomaisten selvityspyyntöihin vastaamista voidaan pitää välttämättöminä.

Toimenpiteen välttämättömyyttä arvioitaessa tulisi ottaa huomioon asian laatu ja merkitys sekä olosuhteet kokonaisuudessaan. Erityisesti olosuhteisiin voisi vaikuttaa hakijan kyky ymmärtää menettelyn tarkoitus ja hänen oma vastuunsa asian selvittämisessä sekä kyky tehdä riittävästi selkoa perusteistaan kansainvälistä suojelua koskevalle hakemukselleen. Esimerkiksi hakijan erityisen haavoittuva asema, traumatisoituminen, kidutuskokemukset, luku- ja kirjoitustaidottomuus, vammaisuus sekä ikä olisivat huomioon otettavia seikkoja arvioitaessa hakijan kykyä tuoda perusteensa riittävällä tavalla esille hakemuksen tutkinnan aikana. Edellä mainitut huomioon otettavat seikat liittyisivät erityisesti sen arviointiin, onko avustajan läsnäolo välttämätöntä henkilökohtaisessa puhuttelussa.

Sekä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisessä noudatettavassa menettelyssä että kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä hakijalla on oikeus saada maksutonta oikeudellista neuvontaa. Ehdotetun ulkomaalaislain 95 a §:n mukaan Maahanmuuttovirasto antaisi hakijoille pyynnöstä edellä mainittua maksutonta oikeudellista neuvontaa, jossa hakijalle annetaan tietoa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn kulusta, vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen soveltamiseen liittyvästä ohjeistuksesta sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyissä. Yleistä menettelyneuvontaa ei siis olisi välttämätöntä sisällyttää oikeusapuun kyseisissä menettelyissä. Ottaen huomioon Maahanmuuttoviraston menettelyasetuksen 34 artiklan mukaisen laajan selvittämisvelvollisuuden myöskään laajaa selvittämistä hakemukseen vaikuttavista seikoista, esimerkiksi maatiedosta, ei olisi välttämätöntä sisällyttää oikeusapuun.

Hallintomenettelyvaiheessa oikeusapua antavat lähtökohtaisesti julkiset oikeusavustajat. Oikeusapulain 8 §:n 1 momentin mukaan oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja. Yksityinen avustaja voidaan momentin mukaan määrätä Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (1133/2023) 14 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

2 a luku. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 a luku, jonka otsikoksi tulisi Seulonta ulkorajoilla ja Suomen alueella. Lukuun koottaisiin seulonta-asetuksen täytäntöönpanemiseksi tarpeelliset säännökset.

16 §. *Seulontaviranomaiset.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi siitä aiemmin kumotun 16 §:n tilalle uusi 16 §, jonka 1 momentissa säädettäisiin seulonta-asetuksen 2 artiklan 10 kohdan mukaisista seulontaviranomaisista. Niitä olisivat Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja suojelupoliisi.

16 a §. *Seulontaviranomaisten keskinäinen tehtävänjako*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 a §, jossa säädettäisiin seulontaviranomaisten keskinäisestä työnjaosta. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että Rajavartiolaitos suorittaa 5 artiklassa tarkoitettua seulontaa. Pykälässä säädettäisiin, että Tulli suorittaisi 5 artiklassa tarkoitettua seulontaa toimittaessaan rajatarkastusta tullilain 31 §:n perusteella. Perusteena on Rajavartiolaitoksen ja Tullin tehtävät rajatarkastusviranomaisina ja niille säädetyt ulkorajoja koskevat tehtävät. Käytännössä Rajavartiolaitos vastaisi ensisijaisesti seulonnasta rajanylityspaikoilla samoin kuin maastorajan ylittäneiden henkilöiden seulonnasta. Tulli kuitenkin vastaisi henkilöiden seulonnasta silloin, kun se vastaa rajatarkastuksista rajanylityspaikalla. Nykyisellään Tulli vastaa kalastus- ja lastialusten rajatarkastuksista tietyissä satamissa.

Seulonta-asetuksen 5 artiklan mukainen seulonta tarkoittaa niiden kolmansien maiden kansalaisten seulontaa, jotka hakevat kansainvälistä suojelua ulkorajalla. Lisäksi se tarkoittaa myös niiden kolmansien maiden kansalaisten seulontaa, jotka eivät täytä maahantulon edellytyksiä ja jotka on otettu kiinni heidän ylittäessään ulkorajan luvattomasti tai jotka ovat tulleet maihin etsintä- ja pelastusoperaation seurauksena, riippumatta siitä, hakevatko he kansainvälistä suojelua.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että poliisi suorittaisi 7 artiklassa tarkoitettua seulontaa sekä 5 artiklassa tarkoitettua seulontaa toimittaessaan rajatarkastusta poliisilain 2 luvun 21 §:n perusteella. Poliisi vastaisi siten ensisijaisesti sisämaassa suoritettavasta seulonnasta. Käytännössä poliisin tekemä 5 artiklan mukainen seulonta tapahtuisi niillä rajanylityspaikoilla, joissa poliisi tekee rajatarkastuksia. Nykyisten rajatarkastusvastuiden tilanteessa tämä tarkoittaisi sisämaan lentokenttien ulkorajaliikenteessä tavattujen henkilöiden seulontaa.

Seulonta-asetuksen 7 artiklan mukainen seulonta tarkoittaa niiden kolmansien maiden kansalaisten seulontaa, jotka oleskelevat jäsenvaltion alueella laittomasti, jos he ylittäneet ulkorajan luvattomasti eikä heitä jo ole seulottu jossakin jäsenvaltiossa, riippumatta siitä, hakevatko he kansainvälistä suojelua.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että poliisi antaisi toisen Euroopan unionin jäsenvaltion seulontaviranomaisille niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitetun lausunnon. Kyse on 7 c artiklan mukaisesti lausunnosta, jossa arvioitaisiin, voisiko henkilön läsnäolo jäsenvaltion alueella muodostaa uhan sisäiselle turvallisuudelle. Lausunto on annettava kahden päivän kuluessa, jos seulonta tapahtuu sisämaassa, tai kolmen päivän kuluessa, jos seulonta tapahtuu ulkorajalla.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin seulontaviranomaisten tehtävänjaosta tilanteessa, jossa sisärajatarkastukset olisivat väliaikaisesti palautettu. Tällöin sisärajojen kautta saapuvien henkilöiden seulonta jakautuisi rajatarkastusvastuiden mukaisesti. Sisärajavalvonnan suorittamisesta vastaa tällöin yleensä pääosin Rajavartiolaitos. Poliisi ja Tulli yleensä osallistuvat sisärajavalvontaan niillä rajanylityspaikoilla, joilla ne muutoinkin toimivat sekä muilta osin erikseen sovittavalla tavalla.

Pykälän 5 momentin mukaan suojelupoliisi osallistuisi seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseen ja voisi osallistua 14 artiklan mukaiseen henkilön tunnistamiseen. Suojelupoliisilla olisi oikeus suorittaa myös muita turvallisuustarkastuksen suorittamisen kannalta välttämättömiä toimenpiteitä. Suojelupoliisi voisi seulontamenettelyn yhteydessä esimerkiksi haastatella seulottavia henkilöitä tai osallistua muun viranomaisen seulottavalle henkilölle järjestämään puhutukseen. Suojelupoliisi ei suorittaisi muita seulontaan kuuluvia tehtäviä eikä suojelupoliisi olisi 16 f §:ssä säädetyssä järjestämisvastuussa.

Pykälän 6 momentin mukaan Ahvenanmaan maakunnan alueella seulonnasta vastaisivat Rajavartiolaitos ja Tulli. Seulontamenettely on Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 2 ja 26 kohtien mukaisesti valtakunnan lainsäädäntövallan piirissä. Pykälässä olisi informatiivinen viittaus siihen, että Rajavartiolaitos ja Tulli voisivat tehdä seulontamenettelyyn liittyvissä tehtävissään yhteistyötä Ålands polismyndighet -nimisen viranomaisen kanssa. Tällaisesta yhteistyöstä säädetään muun muassa Ahvenanmaan itsehallintolaissa, maakuntalaeissa sekä Ahvenanmaata koskevissa sopimusasetuksissa.

Pykälän 7 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin kesken voitaisiin sopia tilapäisistä ja lyhytaikaisista poikkeuksista seulontavastuussa. Tarve poiketa pykälän 1 momentin mukaisesta jaosta voisi syntyä esimerkiksi yhteiskunnan häiriötilanteissa, kuten laajamittaisen tai välineellistetyn maahantulon tilanteessa. Pykälän 6 momentin perusteella ei voitaisi siirtää pysyvästi tehtäviä sopimuksella toiselle viranomaiselle ja poikkeuksen keston pitää olla rajattu.

16 b §. *Seulontaviranomaisena toimivan virkamiehen toimivaltuudet seulonnassa*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 b §. Seulontaviranomaisena toimivan virkamiehen toimivaltuuksien tulisi olla soveltuvin osin rajavartiolain 28 §:ää vastaavat rajatarkastuksen toimivaltuudet, jotka ovat välttämättömiä seulontamenettelyyn kuuluvien tehtävien suorittamiseksi. Kyse olisi siten voimassa olevan lainsäädännön mukaisista toimivaltuuksista, jotka tuotaisiin osaksi uutta hallintoprosessia. Toimivaltuudet jaettaisiin 1 ja 2 momenttiin siten,

että 1 momentissa olisi suppeat toimivaltuudet, joihin ei sisälly pakkokeinojen käyttöä. Kaikilla seulontaviranomaisilla olisi 1 momentin mukaiset toimivaltuudet. Säännökset eivät rajoittaisi seulontaviranomaisten toimivaltaa suorittaa muita säädettyjä tehtäviä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin seulontaviranomaisena toimivan virkamiehen toimivaltuuksista. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa säädettäisiin oikeudesta suorittaa seulonta-asetuksen 14 artiklassa tarkoitettu seulottavan henkilön tunnistaminen. Seulonta-asetuksen 14 artiklan mukainen tunnistaminen tai henkilöllisyyden todentaminen voidaan tehdä seulonta-asetuksen nojalla, mikäli sitä ei ole tehty Schengenin rajasäännöstön nojalla.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettäisiin oikeudesta suorittaa seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu turvallisuustarkastus tietokantoihin tehtävinä hakuina. Seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdan mukainen turvallisuustarkastus suoritetaan seulonta-asetuksen nojalla, mikäli sitä ei ole tehty osana Schengenin rajasäännöstön 8 artiklan 3 kohdan mukaisten tarkastusten aikana. Kyse olisi yksinomaan tietokantoihin tehtävistä hauista, kuten SIS-järjestelmän, ECRIS-TCN-järjestelmän tai ETIAS-seurantalistan hauista. Kyse ei siten ole kansallisen lainsäädännön mukaisesta henkilöön kohdistuvasta pakkokeinosta. Hauissa olisi noudatettava seulonta-asetuksen 16 artiklan mukaisia järjestelyjä. Artiklassa määritetään, millä edellytyksillä voidaan käsitellä turvallisuustarkastuksessa eri tietojärjestelmistä saatuja osumia vastaavia tietoja. Esimerkiksi artiklan 4 kohdan mukaan ECRIS-TCN-järjestelmän liputuksen perusteellä tietoja saa käyttää ainoastaan 15 artiklassa tarkoitettuun turvallisuustarkastukseen ja asetuksen (EU)2019/816 7 c artiklan mukaiseen kansalliseen rikosrekisteriin tutustumiseen.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin oikeudesta tallettaa seulontamenettelyn suorittamisen yhteydessä saadut tiedot noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa säädetään. Maahanmuuttohallinnon henkilötietolakia sovelletaan sen 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ulkomaalaisen maahantuloa ja maastalähtöä sekä oleskelua koskevien asioiden käsittelyn sekä niitä koskevan päätöksenteon ja valvonnan tarkoituksissa. Lain 3 §:n mukaan poliisi, suojelupoliisi ja Rajavartiolaitos saavat käsitellä tallentamiaan tietoja 1 §:n 1 momentin 1 kohdan tarkoituksissa. Myös Tulli voisi lakiin tehtävien muutosten perusteella käsitellä tallentamiaan tietoja näissä tarkoituksissa. Kukin viranomainen toimii 3 §:n 2 momentin mukaan rekisterinpitäjänä UMA-järjestelmään tallentamiensa tietojen osalta. Seulontaviranomaiset tallentavat täyttämänsä lomakkeet, ja ovat näissä olevien tietojen osalta rekisterinpitäjiä. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely on mahdollista lain 8 §:n mukaan, kun se on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä. Maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki mahdollistaa myös tiedonvaihdon järjestelmän rekisterinpitäjien välillä, jolloin seulontaviranomaiset voivat luovuttaa tallentamiensa seulontalomakkeiden tietoja myös Maahanmuuttovirastolle. Seulonnan tiedonvaihdon sujuvuuden varmistamiseksi maahanmuuttohallinnon henkilötietolakia myös täydennettäisiin. Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain nykytilaa kuvataan tarkemmin luvussa 3.9.9.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä toimivaltuuksista, joita voisivat käyttää ainoastaan Rajavartiolaitoksen, poliisin tai Tullin seulontatehtävää suorittava virkamies. Säännöksessä täsmennettäisiin, että rajatarkastuksen kaltaisesti toimivaltuuksien käyttö ei edellytä rikosepäilyä. Pykälän 2 momentin 1 kohdassa säädettäisiin oikeudesta estää seulottavan henkilön poistuminen seulontamenettelystä. Seulonta-asetuksen 6 ja 7 artikloissa säädetään jäsenvaltioiden velvollisuudesta säätää kansallisesti säännökset, joilla varmistetaan seulottavien henkilöiden pysyminen viranomaisten tavoitettavissa. Seulottava henkilö on seulonta-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaisesti velvollinen olemaan seulontaviranomaisten tavoitettavissa seulonnan aikana.

Pykälän 2 momentin 2 kohdassa säädettäisiin oikeudesta ottaa tilapäisesti haltuun asiakirjoja, tavaroita ja kulkuneuvoja, tarkastaa ja kohdistaa niihin etsintä. Säännöksellä toteutettaisiin seulonta-asetuksen 14 artiklan 1 kohdan alakohtien a ja b mukainen henkilöllisyyden todentaminen. Seulottava henkilö on 9 artiklan mukaisesti velvollinen toimittamaan henkilöllisyyteensä liittyviä asiakirjoja seulontaviranomaisille.

Pykälän 2 momentin 3 kohdassa säädettäisiin oikeudesta suorittaa henkilöntarkastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi noudattaen, mitä pakkokeinolain 8 luvun 30 §:n 1 kohdassa ja 33 §:ssä säädetään sekä rajavartiolain 28 a §:n, poliisilain 2 luvun 21 §:n ja tullilain 31 §:n mukaisesti. Rajavartiolain 28 a §:ssä säädetään henkilöntarkastuksesta päättämisestä sekä siitä laadittavasta pöytäkirjasta. Poliisilain 2 luvun 21 §:ssä ja tullilain 31 §:ssä säädetään oikeudesta suorittaa henkilötarkastus rajatarkastusta suorittaessa ja niissä viitataan edelleen tämän suorittamiseen rajavartiolain 28 a §:n mukaisesti. Säännöksellä mahdollistettaisiin 14 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisten biometristen tietojen saaminen ja 15 artiklan 1 kohdan mukainen henkilöön ja hänen hallussaan oleviin esineisiin kohdistuva turvallisuustarkastus.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin 2 momentin 1 ja 2 kohtien mukaisten pakkokeinojen käyttämisestä päättämisestä. Päättämisen taso perustuisi voimassa olevassa lainsäädännössä säädettyyn. Päätöksen tekisi rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajamies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies tai tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tai tullivalvonnan esimiehenä toimiva tullimies. Pykälässä säädettäisiin myös, että kiireellisessä tapauksessa poistumisen estämisen ja haltuunoton suorittaisi seulontatehtävää suorittava poliisimies, rajavartiomies tai tullimies, jonka tulisi viivytyksettä saatettava asia edellä mainitun virkamiehen ratkaistavaksi.

16 c §. *Neuvonta seulontamenettelyssä*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 c §. Seulontaviranomaisille säädettäisiin velvollisuus neuvoa seulottavia henkilöitä seulonnan alussa seulonta-asetuksen 11 artiklan mukaisista tiedoista. Seulottavalle henkilölle olisi kerrottava seulonnan alussa tämän oikeuksista ja velvollisuuksista seulontamenettelyssä. Tieto annettaisiin seulottavalle henkilölle kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Tällä voidaan tarkoittaa sekä henkilön äidinkieltä että muuta kieltä, jonka henkilön voidaan olettaa ymmärtävän. Käytännössä neuvonnan antaisi se viranomainen, joka vastaa henkilön seulontamenettelystä. Lisäksi säädettäisiin siitä, että henkilön tulee allekirjoituksellaan vahvistaa saaneensa tiedot. Mikäli henkilö kieltäytyisi vahvistamasta saaneensa tiedot, tehtäisiin tästä merkintä henkilön tietoihin.

16 d §. *Seulottavan henkilön läsnäolo seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 d §. Seulottavilla kolmansien maiden kansalaisilla on seulonta-asetuksen 9 artiklan mukaisesti velvollisuus olla tavoitettavissa seulonnan aikana. Seulonta-asetuksen 6 artiklan mukaisesti ulkorajalla seulottaville henkilöille ei saa antaa lupaa tulla jäsenvaltion alueelle. Siten ulkorajalla seulottavaa henkilöä ei oikeudellisessa merkityksessä päästetä maahan. Pykälä perustuu seulonta-asetuksen 6 artiklaan, joka velvoittaa jäsenvaltiot vahvistamaan kansallisessa lainsäädännössä säännökset sen varmistamiseksi, että ulkorajalla seulottavat henkilöt ovat seulonnan suorittamista vastaavien viranomaisten tavoitettavissa 8 artiklassa tarkoitetuissa paikoissa seulonnan ajan pakenemisen riskin, tällaisesta pakenemisesta sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvien mahdollisten uhkien tai tällaisesta pakenemisesta kansanterveydelle aiheutuvien mahdollisten uhkien ehkäisemiseksi. Pykälä perustuu sisämaassa seulottavien henkilöiden osalta 7 artiklaan, joka velvoittaa vahvistamaan kansallisesti säännökset, joilla varmistetaan, että kyseiset kolmansien maiden kansalaiset pysyvät seulonnan suorittamisesta vastaavien viranomaisten tavoitettavissa koko seulonnan

ajan, jotta voidaan estää pakenemisen riski ja tällaisesta pakenemisesta sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvat mahdolliset uhkat.

Pykälän 1 momentissa olisi informatiivinen viittaus seulontamenettelyn kestoa koskeviin seulonta-asetuksen 8 artiklan 3 ja 4 kohtiin. Asetuksen 5 artiklassa tarkoitetun ulkorajalla tehtävän seulonnan kesto on enintään seitsemän päivää ja 7 artiklassa tarkoitetun Suomen alueella tehtävän seulonnan kesto on enintään kolme päivää. Seulontamenettelyn keston osalta on myös huomionarvoista, että menettelyasetuksen 27 artiklan 7 kohdan mukaisesti niiden kolmansien maiden kansalaisten osalta, joille tehdään seulonta seulonta-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan perusteella, kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten rekisteröinti tehdään vasta seulonnan päätyttyä. Tämä koskee siten ulkorajan luvattoman ylityksen yhteydessä kiinni otettuja tai maahan etsintä- ja pelastusoperaation seurauksena tulleita henkilöitä. Muiden seulottavien henkilöiden osalta kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinnin osalta soveltuu 27 artiklan 1 kohdan mukainen rekisteröinnin enintään viiden päivän määräaika. Seulontaviranomaisten on huolehdittava siitä, että seulottavilla henkilöillä on mahdollisuus lepoon ja ulkoiluun silloin, kun seulontaa ei saada suoritettua esimerkiksi tavanomaista rajatarkastusta vastaavassa ajassa. Tämä korostuu silloin, kun seulontamenettelyn pituus lähenee sen enimmäismääräaikaa. Seulottavien ylläpidosta seulontamenettelyn aikana säädetään jäljempänä.

Seulonnan päättymisestä säädetään seulonta-asetuksen 18 artiklassa. Seulonta päättyy, kun se on saatettu päätökseen, kuitenkin viimeistään 8 artiklassa asetettujen määräaikojen päättyessä (3 tai 7 vuorokautta). Vaikka kaikkia tarkastuksia ei olisi saatettu päätökseen näissä määräajoissa, seulonta on kuitenkin lopetettava ja henkilö ohjattava asianmukaiseen menettelyyn.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että seulottava henkilö olisi seulontamenettelyn ajan velvollinen oleskelemaan seulontaviranomaisen hänelle osoittamassa seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa. Kyseessä ei olisi ulkomaalaislain 117 a §, 118 § ja 120 a §:ssä tarkoitettu turvaamistoimi, johon liittyy yksilöllinen harkinta. Seulontamajoituspaikassa pysyminen voitaisiin varmistaa estein, kuten aidoilla ja lukituilla porteilla. Seulottavan henkilön liikkumisvapauden rajoittaminen olisi lain 104 b §:n mukaisen liikkumisvapauden rajoittamisen kaltainen velvoite. Seulonnan lyhyen keston vuoksi se osaltaan eroaisi 104 b §:n mukaisesta liikkumisvapauden rajoittamisesta. Seulottavalle henkilölle tulisi antaa selkeästi tieto seulontamajoituspaikan alueen rajoista. Niin ikään seulottavan henkilön yhteydenpitoon ei kohdistuisi rajoituksia, vaan seulottava henkilö voisi olla vapaasti yhteydessä esimerkiksi oikeudellisen avun tarjoajiin. Seulottavaan henkilöön voitaisiin kohdistaa ulkomaalaislain mukaisia turvaamistoimia, mikäli seulottava henkilö rikkoisi tai yrittäisi rikkoa velvollisuuttaan oleskella hänelle osoitetussa seulontamajoituspaikassa. Seulottavalle henkilölle olisi annettava tieto seulontamajoituspaikan alueen rajoista ja alueelta poistumisen seurauksista tämän äidinkielellä tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on turvata se, että seulottavat henkilöt eivät liikkuisi uudelleen heille osoitetusta seulontamajoituspaikasta Suomen alueelle tai edelleen muihin EU:n jäsenmaihin. Siksi seulontamajoituspaikassa tulisi olla tosialliset ja tehokkaat edellytykset sille, että seulottavat henkilöt eivät poistuisi ilman viranomaisten valvontaa muualle. Seulottavan henkilön oikeuksia ei saisi rajoittaa enempää kuin välttämätöntä, mutta kuitenkin niin, että seulontamenettelyn tavoite pakenemisen riskin ehkäisemisestä toteutuisi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että seulontaviranomainen voisi valvoa aluetta teknisen valvonnan keinoin. Tekninen valvonta tarkoittaisi teknisen laitteen avulla tehtyä katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista. Seulontaviranomainen

voisi suorittaa teknistä valvontaa seulontamajoituspaikan järjestyksen ja liikkumisvapauden rajoituksen toteutumisen varmistamiseksi. Teknisen valvonnan käyttöä rajoitettaisiin siten, että teknistä valvontaa ei saisi kohdistaa kohdista majoitus-, saniteetti- tai pukeutumistilaan. Kyse olisi siten esimerkiksi seulontamajoituksen piha-alueen ja ulko-ovien valvonnasta. Kuten liikkumisvapauden rajoittamisesta, myös teknisestä valvonnasta olisi ilmoitettava valvonnan kohteena olevalle henkilölle. Teknisestä valvonnasta olisi ilmoitettava valvonnan kohteena olevalle henkilölle sopivalla merkillä. Tämän ohella seulottavalle henkilölle voidaan kertoa valvonnasta samalla, kun hänelle annetaan tietoa seulontamajoituspaikan alueen rajoista.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että teknisestä valvonnasta kertyneiden tallenteiden käsittelyyn sovellettaisiin, mitä kunkin teknistä valvontaa suorittavan seulontaviranomaisen henkilötietojen käsittelystä erikseen säädetään. Seulontaviranomainen olisi niiden henkilötietojen rekisterinpitäjä, joita käsitellään teknisessä valvonnassa. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 15 a §:ssä ja Tullin henkilötietolain 14 §:ssä säädetään teknisessä valvonnassa saatujen henkilötietojen käsittelystä. Näihin pykäliin tehtäisiin tarvittavat tarkennukset jäljempänä kuvatulla tavalla. Poliisi saa henkilötietolakinsa 11 §:n mukaan käsitellä henkilötietoja laissa erikseen säädettyjen valvontatehtävien suorittamiseksi.

Käsittelyperusteena olisi tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on sallittua yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Seulontaviranomaisten teknisessä valvonnassa saatujen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan seulontaviranomaisten henkilötietolakien muita säännöksiä, jotka koskevat esimerkiksi henkilötietojen käsittelyä muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen, henkilötietojen poistamista ja rekisteröidyn oikeuksia.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että seulottavalla henkilöllä ei olisi oikeutta poistua hänelle osoitetusta seulontamajoituspaikasta, paitsi kiireellisen terveydenhoidon saamiseksi. Ulkorajan ylittäneille seulottaville henkilöille ei saa seulonta-asetuksen mukaisesti antaa lupaa tulla jäsenvaltion alueelle. Nämä seulonta-asetuksen 5 artiklan perusteella seulottavat henkilöt eivät täytä Schengenin rajasäännöstön mukaisia maahantuloedellytyksiä. Vaikka seulonta-asetuksen 7 artiklan nojalla seulottavat henkilöt oleskelevat jo Suomessa, yhtäältä 7 artikla velvoittaa jäsenvaltioita säätämään säännöksistä, joilla varmistetaan, että seulottavat henkilöt pysyvät seulonnan suorittamisesta vastaavien viranomaisten tavoitettavissa koko seulonnan ajan. Seulonnan tehtävänä on tunnistaa ne henkilöt, jotka ovat mahdollisesti vaaraksi kansalliselle turvallisuudelle. Kuten edellä on todettu, seulontamenettelyyn kuuluu muun muassa seulonta-asetuksen 15 ja 16 artikloissa tarkoitettu turvallisuustarkastus. Tässä tarkastuksessa tehdään esimerkiksi tietojärjestelmähakuja sen selvittämiseksi, tuleeko seulottavasta henkilöstä osumia Interpolin ja Europolin tietoihin tai ECRIS-TCN-järjestelmään, joka sisältää tietoja niistä kolmansien maiden kansalaisista, jotka ovat saaneet rikostuomion jossain EU:n jäsenvaltiossa. Lisäksi sen jälkeen, kun ETIAS-matkustuslupajärjestelmä on otettu käyttöön, tarkastetaan myös ETIAS-seurantalista. ETIAS-asetuksen (2018/1240) 34 artiklan mukaan ETIAS-seurantalista muodostuu sellaisiin henkilöihin liittyvistä tiedoista, joiden epäillään tehneen terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen tai osallistuneen sellaisiin tai joiden tapauksessa on tosiseikkoihin perustuvaa näyttöä tai perusteltua syytä uskoa, henkilöstä tehdyn yleisen arvion perusteella, että he tekevät terrorismirikoksen tai muun vakavan rikoksen.

Verrattuna rajamenettelyyn, seulontamenettelyn kesto on ajallisesti huomattavasti rajamenettelyä lyhyempi, 3–7 päivää verrattuna rajamenettelyn nykyiseen neljään viikkoon ja paktin myötä 12 viikoksi pidentyvään kestoon. Seulottavan henkilön liikkumisvapauden rajoittamisella ei siten olisi rajamenettelyyn verrattuna yhtä merkittäviä vaikutuksia henkilön yksityis- ja perhe-elämän toteutumiseen. Vuoden 2025 aikana rajamenettelyssä ei haettu

yhtäkään 104 b §:n mukaista poistumislupaa. Seulottavalla henkilöllä ei olisi tarvetta poistua seulontamajoituspaikasta, jossa tarjotaan ateriat ja majoitus. Seulottavalle henkilölle on myös järjestettävä muut välttämättömyystarvikkeet, kuten hygieniatarvikkeet. Lyhyen kestonsa vuoksi seulontamenettelyssä ei tule kyseeseen tarve järjestää alaikäiselle poistumista koulunkäyntiä varten.

Ehdotetussa 5 momentissa poikkeus velvollisuudesta oleskella seulontamajoituspaikan alueella olisi kiireellisen terveydenhoidon saamiseksi. Kiireellinen terveydenhoito tarkoittaisi siten terveydenhuoltolain 50 §:n mukaista hoitoa, esimerkiksi päivystysmuotoista sairaanhoitoa, jota ei voitaisi antaa henkilölle seulontamajoituspaikassa. Tällöin viranomaiset ovat yhteydessä paikalliseen päivystyshoitoa antavaan tahoon ohjauksen saamiseksi. Niillä seulottavilla henkilöillä, jotka ovat hakeneet kansainvälistä suojelua, on osana vastaanottopalveluja oikeus terveydenhoitopalveluihin, joita järjestetään vastaanottokeskuksessa. Kyseeseen voisi tulla siten myös tilanne, jossa seulottavalle henkilölle ei voida järjestää hänen tarvitsemaansa terveydenhoitoa tai tutkimuksia. Seulottavan henkilön oikeudesta poistua saadakseen kiireellistä terveydenhuoltoa ei annettaisi päätöstä, vaan kyse on seulottavan henkilön oikeudesta. Tämä rinnastuisi rajamenettelyä koskevan 104 b §:n 3 momentin mukaiseen oikeuteen poistua vastaanottokeskuksen alueelta vastaanottopalveluiden saamiseksi, tarkemmin sanottuna vastaanottokeskuksen ulkopuolella järjestettävän sairaanhoidon saamiseksi (HE 30/2024, s. 65.). Seulontaviranomainen järjestää seulottavalle henkilön kuljetuksen seulontamajoituksen ulkopuolella annettavaa terveydenhuoltoa varten.

16 e §. *Alaikäisen tilapäinen edustaja*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 e §. Seulonta-asetuksen 13 artiklassa säädetään edustajan nimittämisestä alaikäiselle seulottavalle henkilölle. Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on ryhdyttävä mahdollisimman pian toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että edustaja tai, jos edustajaa ei ole nimetty, henkilö, joka on koulutettu turvaamaan alaikäisen etu ja yleinen hyvinvointi, on ilman huoltajaa olevan alaikäisen mukana ja avustaa tätä seulonnan aikana lapselle sopivalla ja ikätasoa vastaavalla tavalla ja kielellä, jota hän ymmärtää. Kyseisen henkilön on oltava henkilö, joka on nimetty toimimaan tilapäisesti edustajana vastaanottodirektiivin nojalla, jos kyseinen henkilö on nimetty kyseisen direktiivin nojalla.

Tähän hallituksen esitykseen sisältyvän vastaanottolain 39 §:n 4 momenttia koskevan ehdotuksen mukaan ennen edustajan määräämistä vastaanottokeskuksen johtaja määrää viivytyksettä menettelyasetuksen 23 artiklan 2 a kohdassa tarkoitetuksi tilapäiseksi edustajaksi vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvan työntekijän. Vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvalla työntekijällä tarkoitetaan sosiaalityöntekijää tai lapsen hoito- ja kasvatustehtävistä vastuussa olevaa työntekijää. Vastaanottolain säännökseen tehtäisiin informatiivinen viittaus.

Vastaanottolain säännöstä tilapäisestä edustajasta sovellettaisiin niihin ilman huoltajaa seulottaviin alaikäisiin, jotka hakevat kansainvälistä suojelua. Sellaiseen ilman huoltajaa olevaan seulottavaan alaikäiseen, joka ei hakisi kansainvälistä suojelua, sovellettaisiin lastensuojelulakia (417/2007). Seulontaviranomaisen tulisi ilmoittaa alaikäisen tilanteesta hyvinvointialueen lastensuojeluviranomaiselle joko virka-aikaiseen päivystykseen tai virka-ajan ulkopuolella sosiaali- ja kriisipäivystykseen, jossa lapsen lastensuojelun tarve arvioidaan. Jos alaikäinen lapsi on Suomessa ilman hänestä huolehtivaa aikuista, suojaa tai ruokaa, eikä hän hae kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua, kuuluu toimivalta lastensuojeluviranomaiselle, joka jatkaa kokonaistilanteen selvittelyä ja turvaa lapsen perustarpeet.

16 f §. *Seulottavan henkilön ylläpito*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 f §. Pykälässä säädettäisiin siitä, miten kansallisesti järjestetään seulottavan henkilön ylläpito. Pykälä perustuu

seulonta-asetuksen 8 artiklan 8 kohdassa asetettuun edellytykseen seulottavalle henkilölle tarjottavasta perusoikeuksien toteutumisen turvaavasta elintasosta. Seulottaville henkilöille seulontamenettelyn aikana tarjottavien palveluiden järjestämisestä on säädettävä lailla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että seulontaviranomainen vastaisi seulontapaikassa tai seulontaviranomaisen perustamassa seulontamajoituspaikassa oleskelevien henkilöiden ylläpidosta. Pykälässä säädettäisiin edelleen, että Maahanmuuttovirasto vastaisi seulottavien henkilöiden majoituksen ja aterioiden järjestämisestä, jos seulottavan henkilön seulontamajoituspaikaksi on osoitettu vastaanottokeskus. Momentissa säädettäisiin lisäksi siitä, että seulontaviranomainen vastaisi seulottavien henkilöiden kuljettamisesta seulontapaikasta seulontamajoituspaikkaan. Säännöksellä täsmennettäisiin seulontaviranomaisten ja Maahanmuuttoviraston välistä vastuunjakoa seulottavan henkilön ylläpidon osalta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että edellä 1 momentissa säädettävistä vastuista voitaisiin poiketa keskitetyn seulonnan tilanteessa tai muutoin tilapäisesti seulontaviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston kesken sopimalla. Säännös mahdollistaisi myös esimerkiksi sen, että seulottavaa henkilöä, joka ei ole hakenut kansainvälistä suojelua, ei tarvitsisi kuljettaa vastaanottokeskukseen, kun seulontamenettely saataisiin pian päätökseen ja henkilön maastapoistaminen aloitettaisiin, vaan hänet voitaisiin majoittaa seulontaviranomaisen järjestämään hätämajoitukseen. Tämä mahdollistaisi viranomaisten resurssien tehokkaan kohdentamisen seulontamenettelyn keskeisiin tehtäviin aikaa ja henkilöstöä vaativien kuljetusten sijasta. Pykälän 2 momentin mukaisissa poikkeuksissa on otettava huomioon mahdollisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeet.

16 g §. *Seulottavan henkilön alustava terveystarkastus.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 g §, jossa säädettäisiin seulonta-asetuksen 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun alustavan terveystarkastuksen järjestämisvastuusta. Seulonta-asetuksen mukainen alustava terveystarkastus on pakottavaa lainsäädäntöä. Alustava terveystarkastus on olennainen osa seulontamenettelyn aikana tehtäviä tarkastuksia ja se tulee suorittaa seulonnan aikarajojen puitteissa. Alustava terveystarkastus tukee seulontamenettelyn tavoitteiden toteutumista sekä seulottavan henkilön ohjaamista asianmukaiseen menettelyyn. Seulonta-asetuksen 12 artiklan 1 kohdan mukaan kolmansien maiden kansalaisille, joita 5 ja 7 artiklassa tarkoitettu seulonta koskee, on tehtävä pätevän hoitohenkilöstön suorittama alustava terveystarkastus, jossa voidaan todeta mahdollinen terveydenhoidon tarve tai tarve eristää henkilö kansanterveyteen liittyvistä syistä. Siten sanamuodon mukaisesti alustava terveystarkastus koskisi kaikkia seulottavia henkilöitä riippumatta siitä, onko henkilö hakenut kansainvälistä suojelua vai ei. Pätevä hoitohenkilöstö voi kolmannen maan kansalaisen yleistä tilaa koskevien lääketieteellisten olosuhteiden perusteella päättää, että muut terveystarkastukset eivät ole tarpeen seulonnan aikana. Asetuksen sanamuodon mukaisesti terveystarkastus olisi luonteeltaan alustava, mihin viittaa myös komission 2.5.2024 antama lausuma siitä, että kyseessä on ”a prima facie individual assement” -arviointi. Seulonta-asetuksessa käytetty käsite terveystarkastus ei esiinny esimerkiksi menettelyasetuksessa ja vastaanottodirektiivissä, joissa käytetään ilmaisuja lääkärintarkastus tai erityisten menettelytarpeiden arviointi. Pätevän hoitohenkilön määritelmää on tarkennettu seulonta-asetuksen johdanto-osan kohdassa 36 ja käsite kattaa siten myös muita terveydenhuollon ammattihenkilöitä kuin lääkärit. Alustavan terveystarkastuksen suorittaisi terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:n mukainen terveydenhuollon ammattihenkilö.

Seulonta-asetuksen 12 artiklassa todetaan edelleen, että seulottavilla henkilöillä on oltava mahdollisuus saada kiireellistä terveydenhoitoa ja välttämätöntä sairaanhoitoa. Kansallisesti terveydenhuollon saamisen edellytyksistä säädetään terveydenhuoltolaissa. Hyvinvointialueen velvollisuudesta järjestää maassa laittomasti oleskeleville henkilöille terveydenhoitopalveluita

säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa. Kansainvälistä suojelua hakevalla on oikeus vastaanottolain 26 §:n mukaisiin terveydenhoitopalveluihin hakemuksen tekemisestä alkaen. Seulontaviranomainen vastaa seulontapaikassa seulottavan henkilön ohjaamisesta terveydenhuoltolain 50 §:ssä tarkoitettuun kiireelliseen hoitoon. Seulontaviranomaisen on ilmoitettava epäilemästään tartuntatautitapauksesta hyvinvointialueen tartuntatautilääkärille ja toimittava saamansa ohjeistuksen mukaan. Tämä vastaa esimerkiksi nykyistä rajatarkastuksen käytäntöä eikä aiheuta muutostarpeita.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että Maahanmuuttovirasto järjestäisi seulonta-asetuksen 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun alustavan terveystarkastuksen. Kansainvälistä suojelua hakevan henkilön alustava terveystarkastus toteutettaisiin osana vastaanottolain mukaisia vastaanottopalveluita. Pääsääntöisesti alustava terveystarkastus toteutettaisiin jo seulontapaikalla, jotta seulontamenettely voitaisiin pitää mahdollisimman lyhyenä ja ohjata seulottava henkilö nopeasti seuraavaan asianmukaiseen menettelyyn. Alustavaa terveystarkastusta ei ole kuitenkaan tarkoitettu järjestettävän ympärivuorokautisesti, vaan virka-aikana. Alustava terveystarkastus toteutettaisiin lähtökohtaisesti terveyskyselyllä ja tarvittaessa muutoin etäyhteydellä terveydenhoitohenkilöstöön, kuten puhelimitse tai videoyhteyden kautta, Maahanmuuttoviraston ja THL:n laatimaan ohjeistukseen perustuen. Seulontapaikassa seulontaviranomainen antaisi seulottavan henkilön täytettäväksi Maahanmuuttoviraston yhteistyössä THL:n kanssa laatiman terveyskyselyn, jolla kartoitettaisiin henkilön mahdollista tarvetta terveydenhoidolle. Terveyskyselyn täyttäminen käynnistäisi seulonnan alustavan terveystarkastuksen. Kansainvälistä suojelua hakevan osalta terveystarkastus jatkuisi vastaanottokeskuksessa osana vastaanottopalveluja. Hakijalle tehdään vastaanottokeskuksessa terveystarkastus 30 päivän kuluessa hakemuksen tekemisestä. Terveyskysely antaisi vastaanottokeskukselle ennakkotietoa kansainvälistä suojelua hakevan henkilön terveydentilasta ja voisi auttaa tunnistamaan ne henkilöt, jotka tulisi vastaanottokeskuksessa ohjata mahdollisimman pian terveyden- tai sairaanhoitajan vastaanotolle varsinaista terveystarkastusta varten.

Etäyhteydellä annetuista terveydenhuollon palveluista ei ole nimenomaisia säännöksiä, mutta erilaisin kyselylomakkein toteutettavista terveydenhuollon palveluista on säädetty erikseen tiettyjä tarkoituksia varten, esimerkiksi terveydenhuoltolain 70 a §:ssä. Niiden henkilöiden osalta, jotka eivät ole tehneet kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta, voitaisiin alustava terveystarkastus suorittaa etäyhteyksien mahdollisen terveydenhoidon tarpeen toteamiseksi ennen seulonnan päättämistä ja maasta poistamisen aloittamista. Viime kädessä alustavan terveystarkastuksen suorittamistavan ratkaisisi terveydenhuollon ammattihenkilö hyviä hoitokäytänteitä noudattaen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin korvausvastuun jakautumisesta. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään järjestämisvastuusta, korvaus Maahanmuuttoviraston muulle kuin kansainvälistä suojelua hakevalle seulottavalle henkilölle järjestämästä alustavasta terveystarkastuksesta määräytyisi seulontaviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston tekemän sopimuksen perusteella. Maahanmuuttovirasto vastaisi siten terveyspalveluiden järjestämisestä, joko omana palveluntuotantona tai hankkimalla sen hyvinvointialueelta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Seulontaviranomainen vastaisi muiden kuin kansainvälistä suojelua hakevien seulottavien henkilöiden alustavien terveystarkastusten kustannuksista, ellei toisin sovita ehdotetun 3 momentin nojalla.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta poiketa 1 ja 2 momenteissa säädetyistä vastuista keskitetyn seulonnan tilanteessa tai muutoin tilapäisesti seulontaviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston kesken sopimalla. Poikkeus olisi 16 f §:n kaltainen.

Seulonta-asetuksen 12 artiklan 3–5 kohdissa säädetään edelleen alustavasta haavoittuvuustarkastuksesta. Alustavan haavoittuvuustarkastuksen tavoitteena on havaita, voiko kolmannen maan kansalainen olla kansalaisuudeton henkilö, haavoittuva tai kidutuksen tai muun epäinhimillisen tai halventavan kohtelun uhri tai onko hänellä erityistarpeita direktiivin 2008/115/EY, direktiivin (EU) 2024/1346 25 artiklan ja asetuksen (EU) 2024/1348 20 artiklan mukaisesti. Alustava haavoittuvuustarkastus on suoraan toimeenpantavissa ilman kansallista sääntelyä. Alustavan haavoittuvuustarkastuksen suorittaa asetuksen mukaisesti sitä varten koulutettu seulontaviranomaisten erikoistunut henkilöstö. Sitä ei esitetä osaksi alustavaa terveystarkastusta, koska alustavalta haavoittuvuustarkastukselta ei edellytetä, että siihen osallistuisi pätevä hoitohenkilöstö. Alustavan haavoittuvuustarkastuksen suorittaa siten se seulontaviranomainen, jonka vastuulle henkilö kuuluu 16 a §:n mukaisesti. Edelleen 16 a §:n 5 momentin rajaus, joka koskee suojelupoliisin tehtäviä, tarkoittaisi, että suojelupoliisi ei suorittaisi alustavaa haavoittuvuustarkastusta.

Seulontaviranomaisten tehtäviin on jo entuudestaan liittynyt haavoittuvuuden tunnistamista. Esimerkiksi rajatarkastusten osalta Schengenin rajasäännöstön 16 artikla velvoittaa jäsenvaltioita huolehtimaan siitä, että rajavartioiden koulutusvaatimuksiin on sisällytettävä erityiskoulutusta sellaisten tilanteiden havaitsemiseksi ja käsittelemiseksi, joihin liittyy haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, kuten ilman huoltajaa matkustavia alaikäisiä ja ihmiskaupan uhreja. Seulontaviranomaisten koulutus annettaisiin osana viranomaisten peruskoulutusta ja täydennyskoulutuksena. Alustavalla haavoittuvuustarkastuksella pyrittäisiin siten tunnistamaan esimerkiksi vammaiset henkilöt, raskaana olevat naiset, ihmiskaupan uhrit, ilman huoltajaa olevat alaikäiset sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen, seksuaalisen tai sukupuoleen perustuvan väkivallan uhreiksi. Koska seulontamenettelyn määräaikojen puitteissa ei ole mahdollista tunnistaa kattavasti kaikkia henkilön haavoittuvuuksia, on tarkastuksen alustavan luonteen takia pyrkimyksenä tunnistaa viitteet haavoittuvuuksien olemassaolosta. Haavoittuvuuksien tunnistaminen ja selvittäminen jatkuisi seulontamenettelyn jälkeen seuraavassa menettelyssä. Mikäli haavoittuvuuksia huomattaisiin, tieto niistä kirjattaisiin seulontalomakkeelle.

16 h §. *Seulontalomakkeen tiedon virheellisyydestä ilmoittaminen.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 h §. Seulonta-asetuksen 17 artiklan 3 alakohdan mukaan seulontalomakkeessa olevat tiedot on tallennettava siten, että niihin voidaan hakea muutosta hallinnollisella ja oikeudellisella tasolla minkä tahansa myöhemmän turvapaikka- tai palauttamismenettelyn aikana. Seulontalomake on tarkoitus tallentaa UMA-tietojärjestelmään.

Seulonnan päättymisen jälkeen seulontalomake toimitetaan seulonta-asetuksen 18 artiklan 1, 2, 3 ja 4 kohdassa tarkoitetuille viranomaisille, eli palauttamisesta tai kansainvälisen suojelun hakemuksen rekisteröimisestä vastaaville viranomaisille. Ennen kuin lomake toimitetaan eteenpäin, seulonnan kohteena olevalla henkilöllä on oltava mahdollisuus ilmoittaa, että lomakkeen sisältämät tiedot ovat virheellisiä. Lomakkeen tiedot, pois lukien 17 artiklan 1 artiklan h alakohdassa tarkoitettu tieto siitä, saatiinko asiaankuuluviin tietokantoihin 15 artiklan mukaisesti tehdyissä hauissa osumia, on asetettava asianomaisen henkilön saataville joko paperilla tai sähköisessä muodossa. Seulonta-asetuksen johdanto-osan 32 kohdan mukaan seulottavan henkilön ilmoitukset olisi kirjattava seulontalomakkeeseen viivyttämättä seulonnan päätökseen saattamista. Seulontaviranomaisten on kirjattava tällaiset ilmoitukset seulontalomakkeelle 17 artiklan 2 kohdan d alakohdassa tarkoitettuihin asiaankuuluviin tietoihin. Käytännössä seulontaviranomaisen tulisi käydä seulottavan henkilön kanssa läpi lomakkeelle kirjatut tiedot ja varmistaa, etteivät tiedot ole virheellisiä. Seulontalomake ei muodosta hallintopäätöstä, sillä siinä ei päätetä henkilön edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta. Seuraavaan menettelyyn, kuten rajamenettelyyn, ohjaamisessa on kyse tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

Pykälässä säädettäisiin, että mikäli seulottava henkilö tekisi seulonta-asetuksen 17 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottokeskukselle, tulisi ilmoitus välittää seulontaviranomaiselle. Ehdotuksen tarkoituksena on varmistaa, että virheellisesti toiselle viranomaiselle annettu ilmoitus välitettäisiin seulontaviranomaiselle, jotta ilmoitus kirjattaisiin seulontalomakkeelle.

16 i §. *Neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolo*. Lakiin lisättäisiin uusi 16 i §. Seulonta-asetuksen 8 artiklan 6 kohdan mukaan neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavilla organisaatioilla ja henkilöillä on oltava tosiasiallinen pääsy kolmansien maiden kansalaisten luokse seulonnan aikana. Jäsenvaltiot voivat artiklan perusteella kansallisesti säätää tämän oikeuden rajoittamisesta sillä edellytyksellä, että rajoitukset ovat objektiivisesti arvioituna tarpeen seulonnan suorituspaikan turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin kannalta. Pääsyä ei saa rajoittaa ankarasti tai tehdä mahdottomaksi.

Seulottavan henkilön ulkomaalaislain 8 §:n mukaisella avustajalla olisi oikeus olla läsnä seulonnassa. Oikeus avustajaan koskee sekä seulonnan alkuvaihetta rajanylityspaikalla, poliisin toimipaikassa, tullitoimipaikassa tai muussa vastaavassa seulontapaikassa, että seulottavan henkilön oleskelua seulontamajoituspaikassa. Tämän oikeuden rajoittaminen voisi tapahtua vain muun lainsäädännön perusteella. Ehdotettu säännös ei rajoittaisi myöskään muusta lainsäädännöstä tai kansainvälisistä sopimuksista tulevia valvontaelimien oikeuksia, kuten esimerkiksi menettelyasetuksen 6 artiklasta johtuvaa Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun tai tämän puolesta toimivan järjestön mahdollisuutta käydä kansainvälisen suojelun hakijoiden luona.

Avustajan käyttö on kuitenkin eri asia kuin seulonta-asetuksen 8 artiklan 6 kohdassa tarkoitettu neuvonta ja neuvonanto. Neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien organisaatioiden tai henkilöiden kohdalla kyse olisi läsnäolosta paikalla yleisen neuvonnan antamiseksi, kuten esimerkiksi esitteiden jakamiseksi. Tällainen yleinen toiminta rajanylityspaikalla, poliisin tai Tullin toimipaikassa tai muussa seulontapaikassa voi vaikuttaa toimipaikan turvallisuuteen, yleiseen järjestykseen tai hallinnointiin. Myös toimipaikan tilaturvallisuuteen liittyvät seikat on otettava huomioon. Tältä osin turvallisuus tarkoittaa osaltaan myös sitä, että tiloissa käsitellään viranomaisten salassa pidettävää tietoa. Lisäksi esimerkiksi rajanylityspaikalla käsitellään muiden rajanylittäjien tietoja ja samoissa tiloissa oleskelee muita rajanylittäjiä, joiden asioita jatko selvitetään. Niin edelleen esimerkiksi laajamittaisen tai välineellistetyn maahantulon tilanteessa korostuisi tarve hallita henkilömäärää seulontapaikalla myös yleiseen järjestykseen liittyvillä perusteluilla. Tällöin kyseeseen voisi tulla esimerkiksi väkivaltaisten tilanteiden ehkäiseminen ja viranomaisten resurssien kohdentaminen seulonta-asetuksen mukaisten tehtävien suorittamiseen. Tarve rajoittaa neuvontaa antavien organisaatioiden läsnäoloa voisi tulla kyseeseen myös pandemiatilanteessa, jolloin yleisen järjestyksen perusteella pitäisi voida rajoittaa ihmisten kohtaamisia.

Tästä syystä lähtökohtana olisi, että tällaista yleistä neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolo seulonnan ensimmäisessä vaiheessa seulontapaikassa eli rajanylityspaikalla, poliisin toimipaikassa, tullitoimipaikassa tai muussa vastaavassa seulontapaikassa edellyttäisi sen sallimista erikseen. Rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, päällystöön kuuluva poliisimies ja tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies voisi pyynnöstä sallia yleistä neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon seulonnassa, jos läsnäolo ei vaaranna rajanylityspaikan, poliisin tai Tullin toimipaikan tai muun seulontapaikan turvallisuutta, yleistä järjestystä tai hallinnointia. Tästä säädettäisiin pykälän 1 momentissa. Koska läsnäolon sallimiseen liittyy viranomaisten harkintavaltaa, tulee 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen ottaa huomioon välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus.

Säännöksen tarkoitus on rajoittaa seulonnan alkuvaiheessa neuvontajärjestöjen ja -henkilöiden fyysistä läsnäoloa seulontapaikalla tiloissa, jotka on varattu seulontaviranomaisten tehtävien hoitoon. Sen sijaan esimerkiksi neuvonta puhelimitse tai viestisovellusten avulla olisi aina mahdollista. Tietoa voitaisiin tarjota esimerkiksi seulontapaikalla saatavilla olevilla esitteillä tai sähköisesti saatavilla olevien esittein ilman neuvontajärjestöjen edustajien tai muiden neuvontaa tarjoavien henkilöiden läsnäoloa.

Seulottavien henkilöiden tiedonsaantia varmistaisi ehdotettu 16 c §, jonka mukaan seulontaviranomaisella olisi velvollisuus antaa seulonnan alussa seulottavalle henkilölle tietoa seulontamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä.

Neuvonantoa tarjoavien organisaatioiden ja henkilöiden tarjoamalle neuvonnalle ei olisi enää vastaavia fyysistä läsnäoloa koskevia rajoituksia seulonnan alkuvaiheen jälkeen siirryttäessä seulontamajoituspaikkaan. Seulottavat henkilöt käytännössä siirtyvät tällöin seulontamajoituspaikkaan, jossa ei ole vastaavia turvallisuuteen, yleiseen järjestykseen tai hallinnointiin liittyviä näkökohtia.

Pyyntöön annettu kielteinen vastaus ei olisi valituskelpoinen päätös, sillä arvio perustuisi seulontapaikan tosiasiallisiin oloihin ja koskisi suhteellisen lyhyttä aikaa seulonnan alussa. Valituskiellosta säädettäisiin 191 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin seulontamajoituspaikkaa koskevasta läsnäolokiellosta. Neuvontaa tarjoavilla järjestöillä ja henkilöillä olisi pääsääntöisesti pääsy seulontamajoituspaikkaan antamaan yleistä neuvontaa. Tätä oikeutta voitaisiin kuitenkin rajoittaa seulonta-asetuksen 8 artiklan 6 kohdan mukaisesti seulontamajoituspaikan turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin vuoksi. Päätöksen tekisi rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies. Seulonta-asetuksen 8 artiklan 6 kohdassa säädetään rajanylityspaikan tai seulonnan suorituspaikkaa koskevasta rajoituksesta. Pykälän 2 momentin tarkoituksena olisi varmistaa seulontaviranomaisen perustaman seulontamajoituspaikkana toimivan hätämajoituksen hallinnointi. Kyse olisi esimerkiksi rajanylityspaikan välittömään läheisyyteen perustetusta seulontamajoituspaikasta.

Päätökseen saisi hakea muutosta 190 §:n 1 momentin mukaisesti. Päätös olisi täytäntöönpantavissa muutoksenhausta huolimatta, mistä säädettäisiin 202 §:ssä.

Ehdotetun sanottujen organisaatioiden ja henkilöiden fyysistä läsnäoloa rajoittavan sääntelyn seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa on kokonaisuudessaan katsottava täyttävän seulonta-asetuksen 8 artiklan 6 kohdassa asetetut edellytykset. Pääsyä ei rajoitettaisi ankarasti tai tehtäisi mahdottomaksi.

16 j §. *Perusoikeuksien riippumaton seurantamekanismi*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 j §. Pykälä perustuu seulonta-asetuksen 10 artiklaan ja menettelyasetuksen 43 artiklan 4 kohtaan.

Seulonta-asetuksen 10 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on vahvistettava asiaankuuluvat säännökset sellaisten väitteiden tutkimisesta, joiden mukaan seulonnan yhteydessä ei ole kunnioitettu perusoikeuksia. Jäsenvaltioiden on myös varmistettava tarvittaessa asian siirtäminen siviili- tai rikosoikeudellisten menettelyjen käynnistämistä varten tapauksissa, joissa perusoikeuksia ei ole kunnioitettu tai toteutettu kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Suomessa muun muassa yleisen laillisuusvalvonnan, virkarikossäännösten, julkista valtaa käytettäessä aiheutunutta vahinkoa koskevan vahingonkorvausjärjestelmän sekä

viranomaisten sisäisen laillisuusvalvonnan katsotaan täyttävän artiklan 1 kohdassa asetetut vaatimukset. Seulontamenettelyn ja rajamenettelyn perusoikeuksien seurantamekanismista olisi kuitenkin säädettävä erikseen.

Ensisijainen vastuu perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisesta seulontamenettelyssä ja rajamenettelyssä on menettelyistä vastuussa olevilla viranomaisilla. Perustuslain 118 §:n mukaan jokainen virkamies vastaa itse omien virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Asianmukaisuus edellyttää pääsääntöisesti tehokkuutta, taloudellisuutta, huolellisuutta ja puolueettomuutta. Julkisen vallan on lisäksi turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa ja menettelyasetuksen 43 artiklan 4 kohdassa tarkoitetut riippumattoman seurantamekanismin seurantatehtävät suorittaisi yhdenvertaisuusvaltuutettu. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on nykyisin tehtävänä esimerkiksi 152 b §:n mukainen maasta poistamisen täytäntöönpanon valvonta sekä 209 §:n mukainen oikeus pyynnöstään tulla kuulluksi yksittäisessä asiassa, joka koskee turvapaikanhakijaa tai ulkomaalaisen maasta karkottamista. Yhdenvertaisuusvaltuutetun riippumattomuudesta säädetään yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 1 §:n 2 momentissa. Valtuutettu toteuttaisi seurantatehtäviään arvionsa mukaan kulloinkin tarkoituksenmukaisella tavalla, kuten hyödyntäen tiedonsaanti- ja selvityksensaantioikeuksiaan sekä tarkastuksin.

Riippumattoman seurantamekanismin seurantatehtävistä säädetään seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdassa, muun muassa neljännessä ja viidennessä alakohdassa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäviin sovellettaisiin lisäksi soveltuvin osin yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 3 §:n 1 momenttia, jossa säädetään muun muassa neuvojen ja lausuntojen antamisesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan b alakohdassa tarkoitettujen perusteltujen väitteiden käsittelystä. Tällaisten väitteiden käsittelystä ja tutkinnasta vastaisi seulontamenettelystä tai rajamenettelystä vastaava viranomainen. Hallintolain 53 a §:n mukaan viranomaisen, siihen palvelussuhteessa olevan tai muun julkista hallintotehtävää hoitavan lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden täyttämättä jättämisestä voi jokainen tehdä hallintokantelun toimintaa valvovalle viranomaiselle. Esimerkiksi Rajavartiolaitoksen raja- tai merivartioston virkamiehen toimintaa koskevan kantelun käsittelee Rajavartiolaitoksen esikunta. Maahanmuuttovirasto käsittelee sen virkahenkilöä koskevan kantelun. Valvova viranomainen voi kuitenkin olla myös organisaation ulkopuolinen. Esimerkiksi jos kantelu koskee koko Maahanmuuttoviraston toimintaa, kantelun käsittelee sisäministeriö.

Perusteltujen väitteiden käsittelystä ja tutkinnasta vastaisi seulontamenettelystä tai rajamenettelystä vastaava viranomainen kantelumenettelyssä siten kuin hallintolain 8 a luvussa säädetään. Perusteltujen väitteiden käsittelyn ja tutkinnan asianmukaisuudesta vastaisi valvova viranomainen.

Pykälän 3 momentin mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeuteen saada tietoja 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi sovellettaisiin, mitä yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetussa lain 4 §:n 1 momentissa säädetään. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on 4 §:n 1 momentin perusteella oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaiselta ja muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot. Tiedottamisesta yhdenvertaisuusvaltuutetulle säädetään 208 §:ssä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeuteen saada selvitys muun muassa viranomaiselta ja muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta seikoista, jotka ovat tarpeen 1 momentissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi, sovellettaisiin yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 5 §:ää. Pykälän mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetulla on oikeus saada viranomaiselta selvitys, eräin todistamiskieltoon liittyvin rajoituksin. Viranomaisella on velvoite vastata selvityspyyntöön määräajassa yleisten hallinnon periaatteiden ja virkavelvollisuuden perusteella. Lisäksi hallintolain 10 §:ssä säädetään viranomaisten yhteistyöstä.

Lisäksi sovellettaisiin yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 11 §:ää, jossa säädetään uhkasakosta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi asettaa 4 ja 5 §:ssä tarkoitettujen tietojenanto- ja selvitysvelvollisuuden noudattamisen tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakkoa ei kuitenkaan saa asettaa henkilölle, jota on aihetta epäillä rikoksesta, jos tiedot koskevat rikosepäilyn kohteena olevaa asiaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun asettaman uhkasakon tuomitsee maksettavaksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulla olisi oikeus saada tiedoksi seulontamenettelyssä laaditut seulontalomakkeet ja vastaanottolain 50 §:n mukaiset rajamenettelyn liikkumisvapauden rajoittamista koskevat päätökset. Pyynnöstä yhdenvertaisuusvaltuutetulle toimitettaisiin myös muut 16 j §:n 1 momentissa tarkoitetun seurantatehtävän edellyttämät tarpeelliset tiedot seulontamenettelystä ja rajamenettelystä. Asiasta säädettäisiin 208 §:ssä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun tarkastusoikeudesta 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi. Tarkastuksiin sovellettaisiin, mitä yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 6 §:n 1 momentissa säädetään tarkastusoikeudesta. Sanotussa momentissa viitataan hallintolain 39 §:ään, jonka 1 momentin mukaan viranomaisen on ilmoitettava toimivaltaansa kuuluvan tarkastuksen aloittamisajankohdasta asianosaiselle, jota asia välittömästi koskee, jollei ilmoittaminen vaaranna tarkastuksen tarkoituksen toteutumista. Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan viidennen alakohdan mukaan riippumattoman seurantamekanismin on hoidettava tehtävänsä paikan päällä suoritettavien tarkastusten ja satunnaisten ja ilmoittamattomien tarkastusten perusteella. Näin ollen olisi tarpeen erikseen säätää, että tarkastukset voivat olla myös ilmoittamattomia.

Hallintolain 39 §:n 2 momentin mukaan tarkastajan on viipymättä laadittava tarkastuksesta kirjallinen tarkastuskertomus, josta tulee käydä ilmi tarkastuksen kulku ja tarkastajan tekemät keskeiset havainnot. Tarkastuskertomus on annettava tiedoksi tarkastuksessa läsnäoloon oikeutetulle asianosaiselle. Tarkastuskertomus ei kovin hyvin sovellu seulonta-asetuksen ja menettelyasetuksen mukaisiin paikan päällä suoritettaviin ja satunnaisiin ja ilmoittamattomiin tarkastuksiin, vaan niiden lopputuloksena on kyse pikemminkin lausuntojen, neuvojen tai suositusten antamisesta viranomaiselle. Näin ollen tarkastukseen ei sovellettaisi hallintolain 39 §:n 2 momenttia.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan kolmannen alakohdan mukaisista vuotuisista suosituksista jäsenvaltiolle. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voisi antaa valtioneuvostolle vuosittain suosituksia seurantatehtävässään tekemiensä havaintojen perusteella, esimerkiksi osana yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 8 §:n 1 momentin mukaista vuotuista kertomusta valtioneuvostolle. Lisäksi valtuutettu voisi antaa viranomaiselle neuvoja, lausuntoja ja suosituksia 1 momentin mukaisissa tehtävissään.

Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan kuudennen alakohdan mukaan pääsy asiaankuuluviin paikkoihin tai turvallisuusluokiteltuihin tietoihin on myönnettävä vain riippumattoman seurantamekanismin puolesta toimiville henkilöille, joista toimivaltainen viranomainen on tehnyt asianmukaisen turvallisuusselvityksen kansallisen lainsäädännön mukaan. Pykälän 6

momentin mukaan turvallisuustarkastukseen sovellettaisiin, mitä säädetään turvallisuusselvityslaissa (726/2014).

35 §. *Tunnistaminen oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä.* Pykälän 2 ja 3 momenttiin tehtäisiin tekniset, viittaukset korjaavat muutokset. Pykälän 2 momentin viittaus 87 ja 88 §:n perusteella myönnettäviin oleskelulupiin muutettaisiin viittaukseksi kansainvälisen suojelun perusteella myönnettäviin oleskelulupiin, koska näistä ei säädettäisi enää ulkomaalaislaissa vaan määritelmäasetuksessa. Sama muutos koskisi myös 3 momentissa olevaa viittausta 87 ja 88 §:ään. Lisäksi muutos selkeyttäisi voimassa olevaa oikeustilaa oleskeluluvan myöntämisestä matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta, kun on kyse Suomesta oleskeluluvan saaneesta kiintiöpakolaisesta. Viittaus 89 §:ään 2 momentissa muutettaisiin viittaukseksi 113 a §:ään, jossa ehdotetun mukaan säädettäisiin oleskeluluvan myöntämisestä palautuskieltoa sovellettaessa.

39 §. *Toimeentuloedellytys oleskelulupaa myönnettäessä.* Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin tekninen, viittauksen korjaava muutos. Momentin sisältöä ei olisi tarkoitus muuttaa. Voimassa olevassa momentissa säädetään muun muassa, että toimeentuloedellytystä ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa 6 luvun perusteella, ellei 114 §:n 3 momentista, 114 a §:n 4 momentista tai 115 §:n 2 momentista muuta johdu. Voimassa oleva 6 luku sisältää oleskeluluvan myöntämisen myös kansainvälisen suojelun perusteella. Paktin säädösten tultua sovellettavaksi kansainvälisen suojelun ja sillä perusteella myönnettävän oleskeluluvan myöntämisestä säädetään määritelmäasetuksessa. Momenttia ehdotetaan muutettavan siten, että 6 luvun lisäksi siinä mainittaisiin erikseen oleskeluluvan myöntäminen kansainvälisen suojelun perusteella.

Pykälään ehdotetaan myös lisättäväksi kokonaan uusi 5 momentti. Ehdotetun momentin mukaan pykälän 1 momentissa tarkoitettuja lapsen etuun ja poikkeuksellisen painavaan syyhyn perustuvia poikkeuksia ei sovellettaisi, kun kyse olisi 56 d §:ssä tarkoitetusta pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa koskevasta hakemuksesta. Lisäksi toimeentulon olisi tällöin oltava turvattu riippumatta siitä, millä perusteella hakija oleskelee tai on aiemmin oleskellut Suomessa.

Ehdotetun momentin tarkoituksena olisi muuttaa kansallista lakia niin, että se vastaisi pitkään oleskelleiden direktiivin 5 artiklan 1 kohdan a alakohtaa. Alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on *vaadittava*, että hakijalla on vakaat ja säännölliset varat, jotka riittävät hänen itsensä ja hänen perheenjäsentensä elättämiseen turvautumatta kyseisen jäsenvaltion sosiaaliturvajärjestelmään. Direktiivissä säädetään tyhjentävästi pitkään oleskelleen oleskeluluvan edellytyksistä. Siinä ei ole poikkeuksia riittäviä varoja koskevaan vaatimukseen eikä muita suotuisempaa kohtelua mahdollistavia säännöksiä, kun kyse on nimenomaan pitkään oleskelleen luvasta eikä kansallisesta pysyvästä luvasta. Korkein hallinto-oikeus on ennakkopäätöksellään 25.11.2025 (KHO 2025:75) vahvistanut tulkinnan, ettei direktiivin riittävien varojen edellytyksestä ole mahdollista kansallisesti poiketa. Näin ollen kansallisessa laissa ei tulisi olla tällaisia poikkeuksia. Ehdotetun momentin myötä olisi suoraan lain tasolla selvää, että henkilön hakiessa pitkään oleskelleen oleskelulupaa, vaadittaisiin aina turvattua toimeentuloa ja sitä todentavaa selvitystä.

Saatujen tietojen perusteella Maahanmuuttovirasto on tietoinen kyseisestä erosta ja vakiintuneesti pyrkinyt huomiomaan sen tulkinnassaan ja ohjeistuksessaan. Ei kuitenkaan ole muun muassa hakijoiden oikeusturvan, EU-oikeuden vaatimusten, lainsäädännön täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden tai oikeusvarmuuden näkökulmasta tyydyttävää, että kansallista lakia joudutaan soveltamaan sen sanamuotoa tiukemmin direktiivin edellytysten vuoksi. Näin ollen lakia tulee muuttaa vastaamaan direktiiviä.

Ehdotetussa momentissa myös korostettaisiin selvyyden vuoksi sitä, että toimeentuloedellytyksen soveltuminen pitkään oleskelleen oleskeluluvan kohdalla ei direktiivin sanamuodon mukaisesti ole riippuvainen siitä, millä perusteella hakija oleskelee tai on aiemmin oleskellut Suomessa sen viiden vuoden aikana, jota luvan hakeminen vaatii. Toimeentuloa vaadittaisiin siten tässä yhteydessä aina esimerkiksi pakolaisaseman saaneelta tai Suomen kansalaisen perheenjäseneltä vastaavasti kuin muiltakin hakijoilta, vaikka heidät muutoin on vapautettu kyseisestä edellytyksestä. Kyseinen muutos ei liity siihen, että 39 §:n muotoilu itsessään olisi direktiivin näkökulmasta ongelmallinen, vaan yleisemmin ulkomaalaislain sääntelylogiikkaan ja sen mahdollistamiin tulkintoihin, joiden vuoksi on syytä katsoa, että mahdollisimman täsmällinen sääntely on tässä kohdin perusteltua.

Jos ulkomaalaisella ei olisi turvattua toimeentuloa, hän voisi hakea sellaista oleskelulupaa, jonka kohdalla sitä ei vaadita tai jonka kohdalla siitä voidaan ainakin yksittäistapauksellisesti poiketa.

40 §. *Oleskeluoikeus*. Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavan. Lisäksi pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti.

Pykälän 4 momenttiin sisällytettäisiin viittaus menettelyasetuksen 10 artiklaan, jossa säädetään pääsäännöstä oleskella maassa, kunnes kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen on tehty päätös, sekä ulkomaalaislain 102 §:ään, jossa säädettäisiin kansallisista poikkeuksista menettelyasetuksen 10 artiklan 1 kohdan pääsääntöön.

Pykälään lisättäisiin myös uusi 5 momentti. Momentissa säädettäisiin, että kansainvälistä suojelua hakevan oikeudesta oleskella Suomessa rajamenettelyä sovellettaessa säädetään menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdassa. Informatiivinen säännös olisi tarpeen, koska rajamenettelyn kohteena olevat hakijat eivät saa menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdan mukaan tulla jäsenvaltion alueelle, jolloin näissä tilanteissa myös poiketaan pääsäännöstä eli oikeudesta oleskella maassa. Rajamenettelyssä se, ettei hakijan katsota tulleen laillisesti jäsenvaltion alueelle, on oikeudellinen fiktio, joka vaikuttaa yksinomaan hänen maahantulo- ja oleskeluoikeuksiinsa ja häneen sovellettaviin menettelyihin. Hakijat ovat joka tapauksessa rajamenettelyssäkin valtion lainkäyttövallan piirissä ja tosiasiallisesti valtion rajojen sisäpuolella. Nykyinen 5 momentti siirtyisi sellaisenaan uudeksi 6 momentiksi.

52 c §. *Harkinta-ajasta päättäminen.* Pykälän 2 momenttiin tehtäisiin säädöstekninen muutos, kun viittauksesta kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin poistettaisiin säädösnumero. Lakiin viitattaisiin ensimmäisen kerran ehdotetussa 6 b §:ssä.

53 §. *Ensimmäisen määräaikaisen oleskeluluvan pituus.* Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 8 momentti, jossa säädettäisiin ensimmäisen enintään yhden vuoden tilapäisen oleskeluluvan pituudesta tilanteissa, joissa oleskelulupa olisi myönnetty 113 a §:n perusteella. Muutos perustuu siihen, että 89 § ehdotetaan kumottavaksi ja sen sisältö siirrettäväksi ulkomaalaislakiin ehdotettavaan uuteen 113 a §:ään sekä 53, 55 ja 112 §:ään. Muutos olisi tekninen, eikä sisällöllisesti muuttaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

54 §. *Jatkoluvan myöntäminen.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavan, koska pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttamisesta ja peruuttamisesta säädetään määritelmäasetuksessa ja menettelyasetuksessa, jolloin 107 ja 108 § ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä kansallisena lainsäädäntönä. Viittaus lain 107 ja 108 §:ään ehdotetaan muutettavan viittaukseksi määritelmäasetuksen 14 ja 19 artiklaan sekä

menettelyasetuksen 66 artiklan 6 kohtaan, joissa säädetään pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman poistamisesta.

55 §. *Jatkoluvan pituus.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavan. Momenttiin lisättäisiin uusi säännös, jossa säädettäisiin 113 a §:n nojalla myönnetyn uuden tilapäisen oleskeluluvan pituudeksi enintään yksi vuosi. Muutos perustuu siihen, että 89 § ehdotetaan kumottavaksi ja sen sisältö siirrettäväksi ulkomaalaislakiin ehdotettavaan uuteen 113 a §:ään sekä 53, 55 ja 112 §:ään. Muutos olisi tekninen, eikä sisällöllisesti muuttaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

56 d §. *Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntäminen.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka toteuttaisi pitkään oleskelleiden direktiiviin tehdyn jäsenvaltioita velvoittavan muutoksen. Tarkoituksena on säätää siitä, että kansainvälistä suojelua Suomessa saanut henkilö, joka tavataan ilman oleskeluoikeutta oleskelemassa toisessa jäsenvaltiossa, ei voisi myöhemmässä pitkään oleskelleen oleskelulupaa koskevassa hakemuksessaan vedota tilannetta edeltävään lailliseen ja yhtäjaksoiseenkaan oleskeluun Suomessa. Uuden säännöksen mukaan, jos kansainvälistä suojelua saanut tavattaisiin toisesta Euroopan unionin jäsenvaltiosta niin, ettei hänellä olisi siellä oleskeluoikeutta, hänen yhtäjaksoinen oleskelunsa keskeytyisi riippumatta siitä, miten kauan tai mistä syystä hän olisi ollut Suomen ulkopuolella.

Ehdotettu säännös muotoiltaisiin mahdollisimman yhdenmukaisesti voimaan jäävän muun 2 momentin kanssa niin, että siinä puhuttaisiin yhtäjaksoisen oleskelun keskeytymisestä. Käytännössä vaikutus olisi kuitenkin sama kuin direktiivin sanamuodolla. On selvää, että jos puhutaan *yhtäjaksoisen* oleskelun vaatimuksesta, sen keskeytyminen merkitsee laskennan alkamista alusta. Toisin sanoen sitä, ettei tilannetta edeltänyttä oleskelua lasketa miltään osin mukaan. Huomioiden muut momentin säännökset, uuteen momenttiin kirjattaisiin yksiselitteisyyden vuoksi se, että yhtäjaksoinen oleskelu keskeytyisi riippumatta ulkomailla oleskellusta ajasta ja oleskelun syistä. Olennaista uudessa sääntelyssä olisi näin ollen ainoastaan oleskelu ilman oleskeluoikeutta eikä esimerkiksi oleskelun kestoa tai syitä olisi tarpeen erityisesti selvittää, jos ne eivät olisi tiedossa. Pelkästään laiton työnteko ei sen sijaan merkitsisi säännöksen soveltamista, jos henkilöllä kuitenkin olisi ollut oleskeluoikeus.

Säännökseen kirjattaisiin direktiivin sanamuodon mukaisesti, että kyse olisi tilanteesta, jossa kansainvälistä suojelua saanut olisi *tavattu* toisessa jäsenvaltiossa. Maahanmuuttoviraston ei siten tarvitsisi pyrkiä oma-aloitteisesti selvittämään mahdollisesti tiedossa olevan oleskelun laillisuutta, jos henkilöä ei olisi toisessa jäsenvaltiossa tavattu ja todettu oleskelevan siellä ilman oleskeluoikeutta.

Direktiivissä mainitaan oikeus oleskella tai asua asiaa koskevan *kansallisen lainsäädännön tai unionin tai kansainvälisen oikeuden mukaisesti.* Tällaista listausta huomioitavista oikeusnormeista ei olisi tarpeen ottaa lakiin, koska on selvää, että kyse on joka tapauksessa kyseisen toisen jäsenvaltion koko oikeusjärjestyksestä ja sen mukaisesta oleskeluoikeudesta. Maahanmuuttovirasto ei voisi itsenäisesti tulkita asiaa, vaan sillä täytyisi olla tieto siitä, että kansainvälistä suojelua saaneen tavannut toisen jäsenvaltion viranomainen on pitänyt oleskelua laittomana ja ryhtynyt kyseisen näkemyksen mukaisiin toimenpiteisiin.

Kun Suomessa kansainvälistä suojelua saanut oleskelee toisessa jäsenvaltiossa laittomasti, häneen soveltuu paluudirektiivi. Direktiivi soveltuu sen 2 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltion alueella laittomasti oleskeleviin kolmansien maiden kansalaisiin. Laiton oleskelu pitää sisällään myös tilanteet, joissa henkilöllä on oleskeluoikeus toisessa jäsenvaltiossa, jos oikeutta ei ole siinä valtiossa, jossa henkilö tavataan. Kyse voisi olla käytännössä esimerkiksi siitä, että kansainvälistä suojelua saanut olisi oleskellut toisessa Schengen-valtiossa pidempään

kuin Suomen myöntämä oleskelulupa mahdollistaa (90 päivää 180 päivän sisällä) ja kyseisen valtion poliisi tapaisi hänet.

Paluudirektiivin 6 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltion on tehtävä palauttamispäätös sen alueella laittomasti oleskelevista kolmansien maiden kansalaisista. Direktiivin 6 artiklan 2 kohdassa huomioidaan kuitenkin tilanne, jossa jäsenvaltiossa tavataan laittomasti oleskelemassa kolmannen maan kansalainen, jolla kuitenkin on oleskeluoikeus toisessa jäsenvaltiossa. Kohdan mukaan jäsenvaltion alueella laittomasti oleskelevia kolmansien maiden kansalaisia, joilla on toisen jäsenvaltion myöntämä voimassa oleva oleskelulupa tai muu oleskeluun oikeuttava lupa, on vaadittava siirtymään välittömästi kyseisen toisen jäsenvaltion alueelle. Jos asianomainen kolmannen maan kansalainen ei noudata tätä vaatimusta tai jos kolmannen maan kansalaisen välitön poistuminen on tarpeen yleisen järjestyksen tai valtion turvallisuuden vuoksi, sovelletaan 1 kohtaa. Tyypillisin soveltamistilanne ehdotetulle säännökselle olisi siten todennäköisesti sellainen, jossa toisen jäsenvaltion viranomainen olisi tavannut kansainvälistä suojelua saaneen laittomasti oleskelemassa sen alueella ja esittänyt tälle kyseisen vaatimuksen, minkä jälkeen henkilö olisi palannut omatoimisesti Suomeen.

Kansainvälistä suojelua saaneen myöhemmin hakiessa pitkään oleskelleen oleskelulupaa, hänen yhtäjaksoinen oleskeluaikansa alkaisi aikaisintaan siitä, kun hänen laiton oleskelunsa olisi havaittu toisessa jäsenvaltiossa. Aikaisintaan sen vuoksi, että oleskeluajan laskeminen vaatii lisäksi muun muassa sitä, että henkilöllä on jatkuva oleskelulupa voimassa. Jos hän siis olisi esimerkiksi lähtenyt toiseen jäsenvaltioon niin, että lupa olisi ehtinyt vanhentua, ajan laskeminen alkaisi vasta mahdollisesta uuden luvan saamisesta.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi direktiivin mukaisesti se nimenomainen vaatimus, että oleskeluajan laskenta alkaa aina siitä hakemuksesta, jonka perusteella kansainvälisen suojelun asema ja siihen liittyvä oleskelulupa on myönnetty. Ehdotetun muutoksen mukaan pakolaisen ja toissijaista suojelua saavan osalta määräaika laskettaisiin kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättöpäivästä, *jos pakolaisasema tai toissijaisen suojelun asema olisi myönnetty kyseisen hakemuksen perusteella.*

Lisäyksen tarkoituksena olisi se, että näin lain sanamuoto vastaisi paremmin direktiivin muotoilua ja tavoitetta sekä se, että yksiselitteisesti estettäisiin turvapaikanhakijan yhtäjaksoisen oleskeluajan alkaminen mahdollisesta aiemmasta hakemuksesta, joka olisi johtanut kansainvälisen suojelun osalta kielteiseen päätökseen. Uuden sanamuodon myötä olisi selvää, ettei vasta myöhemmän hakemuksen perusteella kansainvälistä suojelua saanut voisi tältä osin vedota aiempaan tuloksettomaan hakemukseensa. Tämä koskisi myös tilanteita, joissa hakijalle olisi aiemman hakemuksen perusteella myönnetty jokin muu kuin kansainväliseen suojeluun perustuva lupa. Jos Maahanmuuttoviraston päätös sen sijaan muuttuisi hallintotuomioistuimen ratkaisun myötä niin, että hakijalle myönnettäisiin kansainvälistä suojelua, aika laskettaisiin kyseisen hakemuksen jättämisestä.

57 §. *Pysyvän oleskeluluvan ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntämisen esteet*. Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavan. Momentissa on viittaus ulkomaalaislain 108 § 1 momenttiin, joka ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä sääntelynä. Pykälässä ehdotetaan viitattavan ulkomaalaislain 108 §:n 1 momentin sijaan määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b ja c alakohtiin sekä 19 artiklan 1 kohdan b ja c alakohtiin, joissa säädetään kansainvälisen suojelun aseman peruuttamisesta voimassa olevan 108 §:n 1 momentin tarkoittamissa tilanteissa. Muutos olisi tekninen, eikä sisällöllisesti muuttaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

58 §. *Oleskeluluvan peruuttaminen*. Pykälän 4 ja 8 momenttiin ehdotetaan tehtävän tekniset, viittauksiin liittyvät muutokset. Voimassa olevassa 4 momentissa viitataan lain 108 §:än, joka ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä sääntelynä. Momentissa viitattaisiin ulkomaalaislain 108 §:n 1 momentin sijaan määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b ja c alakohtiin sekä 19 artiklan 1 kohdan b ja c alakohtiin, joissa säädetään kansainvälisen suojelun aseman peruuttamisesta voimassa olevan 108 §:n 1 momentin tarkoittamissa tilanteissa. Muutos olisi tekninen, eikä sisällöllisesti muuttaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Voimassa olevan 8 momentin mukaan määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on lakkautettu 107 §:n 1 momentin 6–8 kohdassa säädetyn perusteella tai toissijainen suojeluasema on lakkautettu 107 §:n 3 momentissa säädetyn perusteella. Lain 107 § ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä sääntelynä. Määritelmäasetuksen 14 artiklassa säädetään pakolaisaseman poistamisesta. Artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan pakolaisasema on poistettava, jos pakolaisasema olisi pitänyt jättää tai jätetään myöntämättä kyseiselle kolmannen maan kansalaiselle tai kansalaisuudettomalle henkilölle 12 artiklan mukaisesti. Artiklakohta sisältää siis ulkomaalaislaissa tarkoitetun pakolaisaseman peruuttamisen (pakolaisasema olisi pitänyt jättää myöntämättä) ja lakkauttamisen (pakolaisasema jätetään myöntämättä). Määritelmäasetuksen 19 artiklassa säädetään toissijaisen suojeluaseman poistamisesta. Artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetään aseman poistamisesta, jos toissijaisen suojeluaseman myöntämisen jälkeen todetaan, että kyseinen kolmannen maan kansalainen tai kansalaisuudeton henkilö olisi pitänyt katsoa tai katsotaan henkilöksi, joka ei voi saada toissijaista suojelua 17 artiklan mukaisesti. Vastaavasti 19 artiklan 1 kohdan b alakohta sisältää ulkomaalaislaissa tarkoitetun toissijaisen suojeluaseman peruuttamisen ja lakkauttamisen poissuljentatilanteissa. Momentissa viitattaisiin ulkomaalaislain 107 §:n 1 momentin 6–8 kohtien ja 107 §:n 3 momentin sijaan määritelmäasetuksen vastaaviin säännöksiin eli soveltuvin osin määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b, d ja e alakohtaan sekä 19 artiklan 1 kohdan b alakohtaan. Lisäksi voimassa olevan pykälän 8 momentin mukaan pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on lakkautettu 107 §:n 1 momentin 6 kohdassa säädetyn perusteella tai toissijainen suojeluasema on lakkautettu 107 §:n 3 momentissa säädetyn perusteella. Viittaussäännökset muutettaisiin soveltuvin osin määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b alakohtaan ja määritelmäasetuksen 19 artiklan 1 kohdan b alakohtaan. Muutos olisi myös 8 momentin osalta tekninen, eikä sisällöllisesti muuttaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

60 d §. *Biometriset tunnisteet oleskelulupakorttia varten*. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavan. Voimassa olevassa momentissa säädetään, että poliisi tai rajavartiolaitos ottaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisen yhteydessä hakijalta sormenjäljet jokaisesta sormesta oleskelulupakorttia varten. Hakemuksen jättämisellä tarkoitetaan voimassa olevassa ulkomaalaislaissa kaikkia menettelyn alkuvaiheen toimia, kun hakija tekee hakemuksen, poliisi tai rajatarkastusviranomainen rekisteröi sen, ja hakija kertoo alustavasti perusteensa kansainvälistä suojelua koskevalle hakemukselleen. Menettelyasetuksessa menettelyn kolme alkuvaihetta erotetaan selvemmin toisistaan. Hakemuksen jättämisellä tarkoitetaan menettelyasetuksessa sitä vaihetta, kun hakija toimittaa kaikki tarpeelliset seikat ja saatavilla olevat asiakirjat, joita tarvitaan hakemuksen perustelemiseksi. Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan, että hakemuksen jättäminen tehtäisiin Maahanmuuttovirastolle. Biometristen tunnisteiden ottaminen oleskelulupakorttia varten olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista tehdä edelleen samaan aikaan hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä, jolloin otetaan sormenjälkiä myös muita toimintoja varten. Momenttia ehdotetaan muutettavan niin, että kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättäminen korvattaisiin kansainvälisen suojelun hakemuksen rekisteröimisellä.

81 b §. *Työteko-oikeus ja oikeus harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavan ja pykälään lisättäisiin myös uusi 3 momentti, jolloin voimassa olevat 3 ja 4 momentit siirtyisivät 4 ja 5 momenteiksi. Ehdotettu sääntely perustuu vastaanottodirektiivin 17 ja 21 artikloihin.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavan siten, että siinä viitattaisiin menettelyasetuksen 55 artiklaan ulkomaalaislain 102 §:n sijaan, koska voimassa olevaa 102 §:ää ehdotetaan muutettavan. Pykälän 2 momentin 1 ja 2 kohtaa muutettaisiin voimassa olevaan pykälään nähden siten, että oleskeluaika laskettaisiin vastaanottodirektiivin 17 artiklan 1 kohdan mukaisesti hakemuksen rekisteröimisestä. Ehdotettu muutos ei käytännössä muuttaisi voimassa olevan lain mukaista oikeustilaa, koska hakemuksen jättäminen ja rekisteröiminen tapahtuvat voimassa olevan lain 95 §:n mukaisesti samaan aikaan.

Uudessa 3 momentissa säädettäisiin poikkeuksesta kansainvälistä suojelua hakevan oikeuteen tehdä ansiotyötä. Oikeutta tehdä ansiotyötä ei syntyisi, jos kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaa nopeutettaisiin menettelyasetuksen 42 artiklan 1 kohdan a–f alakohdan mukaisesti. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 17 artiklan 1 kohdan 2 alakohtaan, joka on velvoittavaa sääntelyä.

81 c §. *Oikeus aloittaa työnteko ja oikeuden kesto.* Pykälän 7 momenttia ehdotetaan muutettavan ja pykälään lisättävän uusi 8 momentti, jolloin voimassa olevan lain 8 momentti siirtyisi 9 momentiksi.

Pykälän 7 momenttia muutettaisiin vastaamaan vastaanottodirektiivin 17 artiklan 9 kohtaa, jonka mukaan pääsyä työmarkkinoille ei saa peruuttaa muutoksenhakumenettelyn aikana, jos hakijalla on oikeus jäädä jäsenvaltion alueelle kyseisen menettelyn ajaksi, eikä ennen kuin muutoksenhaussa annettu kielteinen päätös on annettu tiedoksi. Hakijan oikeudesta jäädä Suomeen muutoksenhaun ajaksi säädetään menettelyasetuksen 68 artiklassa. Siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämisestä säädetään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa, joka käytännössä tarkoittaa oikeutta jäädä Suomeen muutoksenhaun ajaksi.

Pykälään lisättäisiin uusi 8 momentti. Tämä olisi informatiivinen säännös, jonka tarkoituksena olisi helpottaa lain soveltajaa tunnistamaan siirtopäätöksen saaneen työnteko-oikeuden päättyminen, jos Maahanmuuttovirasto on tehnyt vastaanottolain 48 §:n mukaisen päätöksen siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta.

87 §. *Kansainvälisen suojelun myöntäminen ja poistaminen.* Pykälää ja sen otsikkoa ehdotetaan muutettavan. Pykälässä ehdotetaan säädettävän, että edellytyksistä kansainvälisen suojelun myöntämiselle ja poistamiselle säädetään määritelmäasetuksessa. Tämä olisi informatiivinen säännös, jonka tarkoituksena olisi helpottaa lain soveltajaa löytämään kokonaisuuteen soveltuva EU-säädös.

Voimassa olevan pykälän sisällöstä säädetään määritelmäasetuksessa ja se on suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä. Voimassa olevasta 1 momentin sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 3 artiklan 5 kohdassa, 2 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 12 artiklan 2 kohdassa, 3 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 12 artiklan 3 kohdassa, 4 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 12 artiklan 1 kohdan a alakohdassa, 5 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 12 artiklan 1 kohdan b alakohdassa sekä 6 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan d ja e alakohdissa sekä kyseisen artiklan 2 kohdassa. Näistä ei enää EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä säädettäisi kansallisessa laissa.

87 a §. *Vainoksi katsottavat teot.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 9 artiklassa.

87 b §. *Vainon syyt.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 10 artiklassa.

88 §. *Toissijainen suojelu.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen 1 momentin sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 3 artiklan 6 kohdassa ja 15 artiklassa, 2 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 17 artiklan 1 kohdassa, 3 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 17 artiklan 2 kohdassa ja 4 momentin sisällöstä määritelmäasetuksen 17 artiklan 3 kohdassa.

88 b §. *Lähdön jälkeinen kansainvälisen suojelun tarve.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 5 artiklassa, joka on sellaisenaan kokonaan suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, eikä sisällä kansallista harkintaa. Harkinta, jätetäänkö kansainvälinen suojelu myöntämättä, koska vaara joutua vainotuksi tai kärsiä vakavaa haittaa perustuu olosuhteisiin, jotka hakija on luonut alkuperämaasta lähdettyään ainoana tai pääasiallisena tarkoituksenaan saada aikaan tarvittavat edellytykset kansainvälisen suojelun hakemiselle, on asetuksessa jätetty määrittävälle viranomaiselle. Tällaisessa tapauksessa tehtävän päätöksen laadusta ehdotetaan säädettävän uudessa 113 a §:ssä.

88 c §. *Vainoa harjoittavat tai vakavaa haittaa aiheuttavat toimijat.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 6 artiklassa.

88 d §. *Suojelun tarjoaminen.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 7 artiklassa.

88 e §. *Sisäisen paon mahdollisuus.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen sisällöstä säädetään määritelmäasetuksen 8 artiklassa.

89 §. *Oleskeluluvan myöntäminen palautuskieltoa sovellettaessa.* Pykälä ehdotetaan kumottavan ja sen sisältö siirrettävän muualle ulkomaalaislakiin ja osaksi muita ulkomaalaislain säännöksiä, joissa säädetään oleskeluluvan myöntämisestä, oleskeluluvan lajista sekä sen kestosta. Oleskeluluvan myöntämisestä palautuskieltoa sovellettaessa ehdotetaan säädettävän ulkomaalaislain 6 luvun Oleskeluluvan myöntäminen ja toimivalta -alaotsikon alla uudessa 113 a §:ssä. Kuten muidenkin oleskelulupien kohdalla, siitä, että kyseisellä perusteella myönnetään tilapäinen oleskelulupa, säädettäisiin tilapäisen oleskeluluvan myöntämistä koskevassa 112 §:ssä. Oleskeluluvan ja jatkoluvan pituuksista säädetään lain 53 ja 54 §:ssä, joten myös kyseisen oleskeluluvan ja samalla perusteella myönnettävän jatkoluvan pituudesta ehdotetaan säädettävän näissä pykälissä. Ehdotettu muutos olisi koko ulkomaalaislain logiikan ja erityisesti 6 luvun logiikan mukainen ja vastaisi myös muiden oleskelulupien säännöksiä.

94 §. *Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely*. Pykälää ja sen otsikkoa ehdotetaan muutettavan vastaamaan paremmin EU-lainsäädäntöä. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettävän informatiivisena säännöksenä, että kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevasta menettelystä säädetään menettelyasetuksessa. Pykälässä säädettävällä menettelyllä tarkoitettaisiin siis kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaa hakemuksen tutkinnasta vastuussa olevassa jäsenvaltiossa. Menettelyasetuksen 3 artiklan 9 kohdassa säädetään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan tarkoittavan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkittavaksi ottamisen edellytysten tai

perusteiden täyttymisen tarkastelua menettelyasetuksen ja määritelmäasetuksen mukaisesti. Hallinta-asetuksen 2 artiklan 5 kohdassa säädetyssä määritelmässä todetaan lisäksi, että kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittely ei pidä sisällään hallinta-asetuksen mukaista hakemuksen vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämistä. Muutettavaksi ehdotettu pykälä koskisi menettelyasetuksen tarkoittamaa hakemuksen tutkittavaksi ottamisen edellytysten tai perusteiden täyttymisen tarkastelua, joka ei pidä sisällään hakemusta vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämiseksi.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettävän voimassa olevan pykälän 1 momentin sisällöstä. Säännös on mahdollistanut ja mahdollistaisi edelleen sen, että kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä voitaisiin tutkia myös muiden kuin kolmannen maan kansalaisten ja kansalaisuudettomien esittämiä kansainvälistä suojelua koskevia pyyntöjä. Käytännössä tämä tarkoittaisi EU:n kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittelyä samassa menettelyssä kolmannen maan kansalaisten ja kansalaisuudettomien hakijoiden kanssa. Menettelyasetuksessa, kuten ei myöskään menettelydirektiivissä, säädetä EU:n kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevista hakemuksista tai niiden käsittelystä. Menettely niiden tutkimiseen on jätetty kansallisesti harkittavaksi. Ulkomaalaislain laajennettua soveltamisalaa ei ehdoteta muutettavaksi, jotta vähäiset EU:n kansalaisten hakemukset voitaisiin käsitellä samassa menettelyssä mahdollistaen näin viranomaisten tehokkuuden eri menettelyjen läpiviemisessä. EU:n kansalaisten hakemusten käsittelyyn esitetään muita 105 §:ssä ehdotettuja muutoksia, joilla huomioitaisiin paremmin EU:n primaarioikeus. Voimassa olevan pykälän 2 momentin sisällöstä säädetään menettelyasetuksen 26 artiklassa, joka on suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin voimassa olevan 3 momentin tavoin siitä, että menettelyn yhteydessä tutkittaisiin ja ratkaistaisiin oleskeluoikeuden myöntäminen myös muilla esille tulevilla perusteilla. Oikeuskäytännössä on 3 momentin perusteella vakiintuneesti tutkittu pääasiassa 51, 52 ja 52 a §:n perusteella myönnettäviä oleskelulupia. Korkein hallinto-oikeus on vuoden 2014 ennakkopäätöksissään viitannut ulkomaalaislain esitöihin (HE 28/2003 vp), joiden perusteella 94 §:n 3 momentin oleskelulupaperusteilla tarkoitetaan ensisijaisesti kansainväliseen suojeluun liittyviä oleskelulupaperusteita sekä terveydellisiä syitä ja muita olennaisesti maasta poistamisarviointiin vaikuttavia seikkoja. Kyseisissä ennakkopäätöksissä on otettu kantaa erityisesti työntekijän oleskelulupaan ja perhesiteeseen perustuvaan oleskelulupaan ja todettu, että niitä on ulkomaalaislaissa tarkoitettu haettavaksi erillisellä oleskelulupahakemuksella. Kysymys ei korkeimman hallinto-oikeuden mukaan ole ulkomaalaislain 94 §:n 3 momentissa tarkoitetusta turvapaikka-asiassa annettavaan ratkaisuun liittyvästä oleskelulupaperusteesta. (KHO:2014:23 ja KHO:2014:24). Ihmiskaupan uhrille myönnettävän oleskeluluvan osalta korkein hallinto-oikeus on vuoden 2017 ennakkopäätöksissään todennut, että ihmiskaupan uhrin kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tultua hylätyksi on erikseen arvioitava, onko henkilö hakemuksensa perusteisiin liittyvän syyn vuoksi ulkomaalaislain 52 a tai 52 §:ssä tarkoitetun oleskeluluvan tarpeessa. Tällöin on ensin harkittava, täyttyvätkö ulkomaalaislain 52 a §:ssä säädetyt edellytykset ihmiskaupan uhrille tarkoitetun oleskeluluvan myöntämiseksi (KHO:2017:42 ja KHO:2017:43). Kuten koko pykälä, myös 3 momentti koskisi menettelyä, jossa tarkastellaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkittavaksi ottamisen edellytysten tai perusteiden täyttymistä menettelyasetuksen ja määritelmäasetuksen mukaisesti. Muiden oleskelulupaperusteiden tutkintaa ei siis tehtäisi vastuunmäärittämistä koskevassa menettelyssä. Hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion vastuulla olisi myös arvioida muita mahdollisia oleskelulupaperusteita kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti, jos kansainvälistä suojelua ei hakijalle myönnettäisi.

95 §. *Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekeminen, rekisteröinti ja jättäminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Samalla myös pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan paremmin muutettua sisältöä. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettävän viranomaisista, joille kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen voi tehdä. Menettelyasetuksen 26 artiklan mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on katsottava tehdyksi silloin, kun kolmannen maan kansalainen ilmaisee henkilökohtaisesti toimivaltaiselle viranomaiselle haluavansa saada jäsenvaltiolta kansainvälistä suojelua. Jos viranomainen on epävarma siitä, onko tietty lausuma katsottava kansainvälistä suojelua koskevaksi hakemukseksi, henkilöltä on kysyttävä nimenomaisesti, haluaako hän saada kansainvälistä suojelua. Menettelyasetuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaan hakemusten vastaanottaviin viranomaisiin on kuuluttava vähintään poliisi, maahanmuuttoviranomaiset, rajavartijat ja säilöönottoyksiköistä tai vastaanottotiloista vastaavat viranomaiset. Ehdotetun mukaan hakemuksen voisi tehdä Suomessa poliisille, rajatarkastusviranomaisille, Maahanmuuttovirastolle tai säilöönottoyksikön henkilöstölle. Kyseisten viranomaisten katsotaan kattavan menettelyasetuksen edellytykset. Maahanmuuttovirasto on Suomessa viranomainen, joka vastaa myös vastaanottotiloista. Yksityisen tahon ylläpitämän vastaanottokeskuksen henkilökunnalle hakemusta ei voisi tehdä, koska kyse ei ole viranomaisesta. Säilöönottoyksiköitä ylläpitää Suomessa ainoastaan valtion tai kunnan viranomaiset, joiden henkilöstölle hakemuksen voisi näin ollen myös tehdä. Hakemuksen vastaanottaminen ei edellytä menettelyasetuksen mukaan toimia viranomaiselta. Hakemuksen tekemisen hetkestä alkaa tosin kulua menettelyasetuksen 27 artiklan 1 kohdassa säädetty viiden päivän määräaika, jonka kuluessa hakemus on rekisteröitävä. Menettelyasetuksen 27 artiklan 3 kohdan mukaan, jos hakemus tehdään viranomaiselle, jonka tehtävänä on vastaanottaa kansainvälistä suojelua koskevia hakemuksia, mutta joka ei ole vastuussa hakemusten rekisteröinnistä, kyseisen viranomaisen on ilmoitettava asiasta viranomaiselle, joka on vastuussa hakemusten rekisteröimisestä, viipymättä ja viimeistään kolmen työpäivän kuluessa siitä, kun hakemus on tehty. Hakijan oikeus vastaanottopalveluihin alkaa myös hakemuksen tekemisestä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetun mukaan poliisi tai rajatarkastusviranomainen rekisteröisivät kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen. Tämä vastaisi voimassa olevan lain säännöstä hakemuksen rekisteröinnistä. Hakemuksen rekisteröinnin sisällöstä, kerättävistä tiedoista ja määräajoista säädetään menettelyasetuksen 27 artiklassa. Kyseisen artiklan 4 kohdan mukaan rekisteröinnin yhteydessä voidaan kerätä myös hakemuksen tutkinnassa tarvittavia lisätietoja, jos määrittävä viranomainen tai muu viranomainen, joka avustaa sitä hakemuksen tutkinnassa, kerää tiedot. Tässä esityksessä ehdotetaan 116 §:ssä säädettävän, että poliisi ja rajatarkastusviranomainen voisivat avustaa määrittävää viranomaista ja näin ollen kerätä myös muita hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeitä tietoja rekisteröinnin yhteydessä. Viranomaisten kesken sovittaisiin, mitä tietoja rekisteröinnin yhteydessä olisi tärkeää kerätä sen lisäksi, mitä menettelyasetuksen 27 artiklassa säädetään.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan muutosta voimassa olevaan lakiin nähden. Ehdotetun mukaan hakemus jätettäisiin Maahanmuuttovirastolle. Hakemuksen jättämisestä säädetään menettelyasetuksen 28 artiklassa. Hakemuksen jättämisellä tarkoitetaan vaihetta, jossa hakijan on toimitettava kaikki saatavillaan olevat seikat ja mahdolliset asiakirjat, jotka tukevat hänen kansainvälistä suojelua koskevaa hakemustaan. Hakemuksen jättäminen on hakija-aloitteinen toimi, johon hänellä tulee olla mahdollisuus. Toisaalta hänellä on siihen myös velvollisuus, jonka noudattamatta jättämisestä on seurauksia. Hakemus voidaan muun muassa hylätä epäsuorasti peruutettuna, jos hakemusta ei jätetä. Hakemus tulee jättää viimeistään 21 päivän kuluttua hakemuksen rekisteröinnistä ja rajamenettelyssä 5 päivän kuluessa.

Voimassa olevan lain mukaan kaikki edellä mainitut menettelyn kolme alkuvaihetta tehdään samalla hetkellä, kun hakemus tehdään poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle. Myös

menettelyasetuksessa mahdollistetaan kaikkien vaiheiden yhdistämisen samanaikaisesti tehtäväksi, mutta tietyt asetuksen muut velvoittavat säännökset, kuten maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antaminen hakijalle ennen hakemuksen jättämistä käytännössä vaikeuttavat vaiheiden samanaikaista toteuttamista. Myös jättämisen tarkoitus ensimmäisenä tilaisuutena hakijalle kertoa hakemuksensa tueksi esittämistään perusteista tarkemmin puoltaisi sitä, että hakemus jätettäisiin Maahanmuuttovirastolle, joka myös tutkisi hakemuksen. Maahanmuuttovirasto pystyisi hyödyntämään vaihetta parhaalla mahdollisella tavalla ja keräämään tutkinnan kannalta hyödyllistä tietoa jo varhaisessa vaiheessa hakemuksen tutkinnassa. Tällä voidaan nähdä olevan myös menettelyä kokonaisuutena tehostavaa vaikutusta. Maahanmuuttovirasto voisi yhdistää hakemuksen jättämiseen myös hakemuksen tutkintaan liittyvän henkilökohtaisen puhuttelun. Erityisesti menettelyasetuksen 11 artiklan tutkittavaksi ottamista koskevan puhuttelun tai nopeutetun menettelyn tapauksissa 12 artiklan mukainen varsinaisen puhuttelun pitäminen samaan aikaan jättämisen kanssa tehostaisi menettelyä ja mahdollistaisi selvästi perusteettomien hakemusten ratkaisemisen ja myös kielteisen päätöksen saaneiden hakijoiden maasta poistamisen nopeasti.

Hakemus tulee pääsääntöisesti jättää henkilökohtaisesti. Menettelyasetuksen 28 artiklan 3 kohdassa annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus säätää kansallisessa lainsäädännössään, että hakemus katsotaan jätetyksi henkilökohtaisesti, jos toimivaltainen viranomainen tarkistaa, että hakija on fyysisesti paikalla jäsenvaltion alueella, kun hakemus rekisteröidään tai jätetään. Maahanmuuttovirasto määrittelisi jättämisen ajankohdan ja tavan. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettävän, että Maahanmuuttovirasto voisi mahdollistaa hakemuksen jättämisen myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos virasto katsoo sen olevan tarkoituksenmukaista ja pystyy varmistumaan siitä, että hakija on fyysisesti Suomen alueella. Olennaista olisi varmistua siitä, että jättämisen tarkoitus, turvapaikkaperusteiden esittäminen, toteutuu, eikä hakijan oikeusturva vaarannu. Maahanmuuttoviraston tulisi jättämisen tapaa harkitessaan ottaa huomioon muun muassa hakijan iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta johtuva haavoittuva asema tai muut hakijan henkilökohtaiset syyt, jotka voivat vaikuttaa perusteiden esittämiseen ja näin ollen puoltavat henkilökohtaista jättämistä Maahanmuuttoviraston virkamiehen kanssa samassa tilassa. Erityisesti alaikäisen hakijan kohdalla tulisi ottaa huomioon lapsen etu. Hakijan mielipide asiasta voitaisiin ottaa huomioon, mutta mahdollisuutta järjestää jättäminen videon tai muun soveltuvan teknisen tiedonvälistystavan välityksellä ei kuitenkaan tulisi jättää riippuvaiseksi hakijan suostumuksesta, vaan harkintavalta tässä kysymyksessä olisi Maahanmuuttovirastolla. Maahanmuuttoviraston tulisi videoneuvottelun tai muun teknisen tiedonvälitystavan välityksellä tapahtuvassa hakemuksen jättämisessä varmistua siitä, että jättäminen voidaan hoitaa tietoturvallisesti. Tähän kuuluu niin käytettävien tilojen kuin myös teknisen yhteyden turvallisuudesta varmistuminen ja sitä kautta asian riittävästä salassapidosta varmistuminen.

Menettelyasetuksen 28 artiklan 4 kohdassa jätetään myös kansallisesti säädettäväksi mahdollisuudesta jättää hakemus lomakkeen muodossa, jos hakija ei pysty tulemaan paikalle henkilökohtaisesti hänestä riippumattomien syiden, kuten vankeuden tai pitkäkestoisen sairaalahoidon vuoksi. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettävän myös tästä mahdollisuudesta. Kynnys lomakkeella jättämiseen olisi kuitenkin korkea ottaen huomioon myös mahdollisuus järjestää jättäminen käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin siitä, että poiketen 3 momentissa säädetystä hakemus jätettäisiin kuitenkin hakemuksen rekisteröivälle viranomaiselle, jos on kyse tietyistä myöhemmän hakemuksen tilanteista. Näissä tilanteissa kaikki kolme vaihetta, hakemuksen tekeminen, rekisteröiminen ja jättäminen tehtäisiin samaan aikaan. Pykälän 4 momentti

soveltuisi, jos olisi kyse ensimmäisestä myöhemmästä hakemuksesta, joka katsotaan tehdyksi ainoastaan sellaisen päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi, joka johtaisi hakijan välittömään poistamiseen maasta, tai jos olisi kyse toisesta tai sen jälkeisestä myöhemmästä hakemuksesta. Näissä 4 momentissa tarkoitetuissa myöhempien hakemusten tilanteissa voitaisiin menettelyasetuksen 16 artiklan 3 kohdan mukaan kansallisesti evätä maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antaminen. Tässä esityksessä ehdotetaan 95 a §:n 3 momenttiin tällaista maksuttoman oikeudellisen neuvonnan epäämistä koskevaa säännöstä. Ehdotetun 4 momentin sääntely olisi tarpeellista erityisesti niissä tilanteissa, joissa myöhempi hakemus tehdään maasta poistamisen ollessa jo käynnissä. Jos hakemus jätettäisiin erillisenä toimena eri viranomaiselle, keskeytyisi maasta poistaminen ja se voisi viivästyä pitkiä aikoja.

Hakemus voitaisiin katsoa jätetyksi vain tarkoituksena estää tai viivyttää aikaisemman päätöksen nojalla annetun käännyttämispäätöksen välitön täytäntöönpano esimerkiksi silloin, kun maasta poistamisen käytännön valmistelut on aloitettu ja maasta poistamisen arvioitu ajankohta tai sen päivä on tiedossa ja hakemus on jätetty vasta sen jälkeen, kun hakijalle on ilmoitettu maasta poistamista koskevien käytännön valmistelujen aloittamisesta ja poistamisen arvioitu ajankohta tai maasta poistamisen päivä. Selkeimpänä esimerkkinä olisi tilanne, jossa myöhempi hakemus tehdään samana päivänä, kun käännyttämispäätös olisi tarkoitus panna täytäntöön.

Jotta 4 momenttia voitaisiin soveltaa, tulisi rekisteröivälle viranomaiselle olla selvää, että kyse on joko maasta poistamisen viivyttämistarkoituksessa tehdystä ensimmäisestä myöhemmästä hakemuksesta taikka toisesta tai sen jälkeisestä myöhemmästä hakemuksesta. Jos rekisteröinnin yhteydessä ei olisi käytettävissä tietoa, että hakijalla on taustalla hakemus tai hakemuksia muissa EU:n jäsenvaltioissa, ei momentin säännöstä voitaisi soveltaa. Tällöin hakija jättäisi hakemuksena Maahanmuuttovirastolle. Kyse tässä säännöksessä olisi nimenomaan hakemuksen jättämisestä ja arvio siitä, ottaako Maahanmuuttovirasto myöhemmän hakemuksen tutkittavaksi tehtäisiin tämän jälkeen niillä tiedoilla, joita rekisteröivä viranomainen on kerännyt hakemuksen jättämisvaiheessa.

Pykälän 5 ja 6 momentti vastaisi sisällöltään voimassa olevan pykälän 4 ja 5 momenttia.

Pykälän 7 momentissa säädettäisiin Maahanmuuttoviraston mahdollisuudesta avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista keskitetyn seulonnan yhteydessä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinnissä. Keskitetyllä seulonnalla tarkoitettaisiin seulontamenettelyä, jossa seulontamenettelyyn kuuluvat tehtävät suoritetaan seulontaviranomaisten päätöksestä yhdellä tai useammalla seulontapaikalla laittoman maahantulon, tartuntatautilain 3 §:n 7 kohdan mukaisen poikkeuksellisen epidemian tai muun vastaavan syyn perusteella. Tästä säädettäisiin 3 §:n 32 kohdassa. Maahanmuuttoviraston apu voisi olla tarpeen erityisesti laajan laittoman maahantulon tilanteessa. Avun sisällöstä sovittaisiin viranomaisten kesken ja mahdollisuus huomioitaisiin myös viranomaisten valmiussuunnittelussa. Maahanmuuttovirasto on aiemmin avustanut maahantulijoiden rekisteröinnissä laajamittaisen maahantulon yhteydessä perustetussa järjestelykeskuksessa esimerkiksi vuosina 2015–16. Tällöin avustaminen on perustunut sisäministeriön määräykseen, josta säädetään 133 §:n 3 momentissa. Järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan.

95 a §. *Maksuton oikeudellinen neuvonta.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Myös pykälän otsikko muutettaisiin. Pykälässä säädettäisiin maksutonta oikeudellista neuvontaa tarjoavasta tahosta, maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan liittyvistä menettelysäännöistä sekä yksityiskohtaisista säännöistä, jotka koskevat maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarjoamisen epäämistä. Ehdotettu sääntely perustuu menettelyasetuksen 15, 16 ja 19 artikloihin sekä hallinta-asetuksen 21 artiklaan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Maahanmuuttoviraston velvollisuudesta tarjota kansainvälistä suojelua hakeville maksutonta oikeudellista neuvontaa. Maksuttoman oikeudellisen neuvonnan sisällöstä säädetään menettelyasetuksen 16 artiklan 2 kohdassa ja hallinta-asetuksen 21 artiklan 6 kohdassa. Maksutonta oikeudellista neuvontaa tulee antaa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä sekä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyssä. Menettelyasetuksen 19 artiklan 1 kohdan ja hallinta-asetuksen 21 artiklan 3 kohdan mukaan maksutonta oikeudellista neuvontaa antavan tahon on oltava hyväksytty kansallisen lainsäädännön mukaisesti tarjoamaan oikeudellista neuvontaa. Jotta toiminto olisi joustavasti järjestettävissä, Maahanmuuttovirasto voisi käyttää harkintavaltaansa siinä, millaisella taustalla tai tehtävän vaativuustasolla oikeudellista neuvontaa annettaisiin. Maahanmuuttoviraston on kuitenkin varmistettava oikeudellista neuvontaa antavien riittävä perehtyneisyys kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan menettelyyn ja vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyyn tarjotakseen hakijoille laadukasta, oikeaa ja ajantasaista neuvontaa. Maksuttoman oikeudellisen neuvonnan sisältö määrittää edellytetyn osaamisen tason. Riittävä perehtyneisyys ja ammattitaito voidaan varmistaa esimerkiksi perehdytyksillä tai koulutuksilla. Tehtävänkuvan määrittämisen tueksi voidaan hyödyntää myös Euroopan Unionin turvapaikkaviraston laatimaa asiakirjaa Practical Guide on Free Legal Counselling[90]. Eturistiriitojen välttämiseksi 1 momentissa edellytettäisiin, että neuvontaa antavilla tulisi olla päätöksenteosta riippumaton ja itsenäinen rooli.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan liittyvistä menettelysäännöistä menettelyasetuksen 19 artiklan 2 kohdan ja hallinta-asetuksen 21 artiklan 5 kohdan mukaisesti. Menettelyasetuksen johdanto-osan 16 kohdan mukaan hakijoille olisi heidän pyynnöstään annettava hallinnollisen menettelyn aikana maksutonta oikeudellista neuvontaa mahdollisimman pian sen jälkeen, kun kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on rekisteröity. Hakija voisi pyytää maksutonta oikeudellista neuvontaa menettelyn kaikissa vaiheissa toimivaltaiselta viranomaiselta, joka välittää pyynnön maksutonta oikeudellista neuvontaa antavalle taholle. Esimerkiksi hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä neuvontaa voisi siis pyytää ehdotetun 95 §:n mukaisesti poliisilta tai rajatarkastusviranomaiselta tai hakemuksen jättämisen yhteydessä tai sen jälkeen Maahanmuuttovirastolta. Oikeudellista neuvontaa antavan tahon tulee varmistaa pyynnön saatuaan, että hakijalle on annettu tieto siitä, miten ja milloin hän voi saada oikeudellista neuvontaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lisäksi siitä, että oikeudellinen neuvonta tulee järjestää tarpeen mukaan, oikea-aikaisesti ja asianmukaisella tavalla huomioiden hakijan yksilöllinen tilanne sekä varmistaen neuvonnan tosiasiallinen saavutettavuus ja tietoturvallisuus. Menettelyasetuksen 16 artikla ja hallinta-asetuksen 21 artikla edellyttävät maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antamista ja niissä säädetään siitä, mitä neuvontaan on kuuluttava. Neuvonnan tarve ja laajuus olisi kuitenkin ratkaistava kussakin tapauksessa erikseen asian laadun ja siihen liittyvien yksilöllisten olosuhteiden perusteella. Oikea-aikaisuudella viitataan erityisesti siihen, että hakijan tulee saada neuvontaa menettelyyn liittyvien määräaikojen puitteissa. Oikeudellisen neuvonnan saavutettavuudella tarkoitetaan muun muassa sitä, että neuvontaa olisi annettava hakijan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Oikeudellista neuvontaa voidaan antaa tapauskohtaisen harkinnan mukaan käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa tilaisuuteen osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, kunhan varmistutaan tietoturvallisuudesta. Maahanmuuttoviraston olisi kiinnitettävä erityistä huomiota toiminnan tehokkuuden lisäksi

[90] European Union Agency for Asylum, Practical Guide on Free Legal Counselling, Organisation of the provision of free legal counselling, 1.10.2025

hakijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja olosuhteisiin harkitessaan oikeudellisen neuvonnan järjestämisen tapaa. Toiminnan tehokkuuden varmistaminen edellyttää, että neuvontaa annetaan lähtökohtaisesti usealle hakijalle samanaikaisesti. Hakijan henkilökohtaisia ominaisuuksia ja olosuhteita arvioidessaan Maahanmuuttoviraston olisi kiinnitettävä huomiota esimerkiksi hakijan luku- ja kirjoitustaitoon, ikään, vammaisuuteen ja muihin haavoittuvuustekijöihin, jotka voivat vaikuttaa hakijan kykyyn vastaanottaa ja ymmärtää annettua neuvontaa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin menettelyasetuksen 19 artiklan 3 kohdan edellyttämällä tavalla yksityiskohtaisista säännöistä, jotka koskevat maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarjoamisen epäämistä 16 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Ehdotettu sääntely perustuu myös hallinta-asetuksen 21 artiklan 7 kohtaan, jonka mukaan maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarjoaminen vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyssä voidaan jättää pois, jos hakijaa avustaa ja edustaa oikeudellinen avustaja.

Pykälän 3 momentin 1 kohdan mukaisesti maksutonta oikeudellista neuvontaa ei annettaisi, jos hakemus on ensimmäinen myöhempi hakemus, jonka tarkoituksena on vain aikaisemman hakemuksen nojalla tehdyn lainvoimaisen maastapoistamispäätöksen välittömän täytäntöönpanon estäminen tai viivyttäminen. Tällöin hakemus myös jätettäisiin rekisteröivälle viranomaiselle Maahanmuuttoviraston sijaan. Pykälän 3 momentin 2 kohdan mukaan maksutonta oikeudellista neuvontaa ei ehdotuksen mukaan annettaisi, jos hakemus olisi toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus. Toisen tai sen jälkeisen myöhemmän hakemuksen jättäneen voitaisiin perustellusti olettaa tuntevan menettelyt ja saaneen maksutonta oikeudellista neuvontaa tai maksutonta oikeusapua aiempien hakemusten yhteydessä.

Pykälän 3 momentin 3 kohdan mukaan maksutonta oikeudellista neuvontaa ei ehdotuksen mukaan annettaisi, jos hakijalla olisi jo asiamies. Maksuttoman oikeudellisen neuvonnan järjestämisessä ei olisi tarkoitus luoda päällekkäisiä toimintoja, joissa hakija voi pyytää oikeudellista neuvontaa sekä hänen asiamieheltään että Maahanmuuttovirastolta. Menettelyasetuksen 16 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan maksuton oikeudellinen neuvonta voidaan evätä, jos hakijaa avustaa tai edustaa jo oikeudellinen neuvonantaja. Hallinta-asetuksen 21 artiklan 7 kohdan mukaan maksuttoman oikeudellisen neuvonnan tarjoaminen vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyssä voidaan jättää pois, jos hakijaa jo avustaa ja edustaa oikeudellinen avustaja. Suomen lainsäädäntökehyksessä säännöksissä tarkoitettu oikeudellinen neuvonantaja/avustaja, joka avustaa ja edustaa hakijaa, vastaa hallintolain 12 §:ssä tarkoitettua asiamiestä. Hallintolain esitöiden mukaan ”asiamiehellä tarkoitettaisiin henkilöä, jolla on oikeus toimia asiassa päämiehen puolesta. Asiamies voi olla esimerkiksi asianajaja tai julkinen oikeusavustaja. Asiamieheltä ei kuitenkaan edellytettäisi erityisiä kelpoisuusvaatimuksia, joten myös muu kuin juridisen koulutuksen saanut voisi toimia hallintoasiassa asiamiehenä.” (HE 72/2002)

Hallintolain (434/2003) 8 §:n mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää maksutonta neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Pykälän 3 momentissa säädetyt maksutonta oikeudellista neuvontaa koskevat rajoitukset eivät rajoita hallintolaissa säädettyä neuvontavelvollisuutta.

Voimassa olevassa pykälässä säädetään tietojen antamisesta kansainvälistä suojelua hakevalle, josta säädetään menettelyasetuksen 8 artiklan 2 kohdassa ja 35 artiklan 7 kohdan c alakohdassa. Kyseiset artiklat ovat suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä.

95 b §. *Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen peruuttaminen*. Pykälää ehdotetaan muutettavan, jotta siinä huomioitaisiin menettelyasetuksen sääntely hakemuksen

peruuttamisesta. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen nimenomaisesta peruuttamisesta säädetään menettelyasetuksen 40 artiklassa. Tästä ehdotetaan säädettävän 1 momentissa informatiivisena säännöksenä. Kyseisessä asetuksen artiklassa viitataan siihen, että hakijan on peruutettava hakemus kirjallisesti henkilökohtaisesti tai hänen oikeudellisena edustajanaan toimivan oikeudellisen neuvonantajan toimesta kansallista lainsäädäntöä noudattaen. Tarkemmasta menettelystä ja toimivaltaisista viranomaisista olisi siis tarpeen säätää kansallisesti.

Voimassa olevan pykälän 1 ja 2 momentissa säädetään menettelystä nimenomaisen peruuttamisen tilanteissa. Tätä menettelyä ei ole tarpeen muuttaa. Pykälän 2 ja 3 momentteihin ehdotetaan voimassa olevan pykälän 1 ja 2 momentin sisältöä. Maahanmuuttovirasto, poliisi, rajatarkastusviranomainen ja vastaanottokeskuksen johtaja tai apulaisjohtaja olisivat ehdotetun 2 momentin mukaan edelleen toimivaltaiset tahot vastaanottamaan peruuttamista koskevan ilmoituksen. Ehdotetun 3 momentin mukaan peruutusilmoituksen vastaanottaja pyytäisi edelleen hakijaa ilmoittamaan kantansa mahdolliseen maasta poistamiseen ja maahantulokieltoon sekä pyytäisi peruuttamiselle kaksi esteetöntä todistajaa, jotka voisivat olla Maahanmuuttoviraston tai vastaanottokeskuksen virkamiehiä tai työntekijöitä taikka poliisi- tai rajatarkastusviranomaisia.

Voimassa olevan 3 momentin säännöstä ei pykälässä enää tarvittaisi, koska velvollisuudesta tehdä palauttamispäätös, jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on peruutettu, säädetään menettelyasetuksen 37 artiklassa. Maahanmuuttoviraston toimivallasta tehdä artiklan tarkoittama palautuspäätös säädetään ulkomaalaislain 152 §:ssä ja maahantulokiellon määräämisestä ulkomaalaislain 150 §:ssä, eikä voimassa oleva 3 momentti näin ollen olisi tarpeellinen.

95 c §. *Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeaminen*. Pykälää ehdotetaan muutettavan ja siinä säädettävän hakemuksen raukeamisesta hakijan kuollessa kesken hallinnollisen menettelyn. Hakemuksen raukeamisesta hakijan kuollessa ei säädetä menettelyasetuksessa, joten asiasta on säädettävä kansallisesti.

Voimassa olevan pykälän 1 momentissa säädetään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeamisesta, jos hakija katoaa. Menettelyasetuksen 41 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus peruutetaan epäsuorasti hakijan kadotessa. Koska kyseinen säännös on suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, ei hakijan katoamisen tilanteesta ehdoteta muuta kansallista sääntelyä. Kyseisessä asetuksen artiklan kohdassa säädetään, että hakemuksen ilmoitetaan olevan epäsuorasti peruutettu, kun hakija on toistuvasti laiminlyönyt 9 artiklan 4 kohdan mukaisen ilmoittautumisvelvollisuutensa tai ei pysyttele toimivaltaisten hallinto- tai oikeusviranomaisten saavutettavissa, ellei hän pysty osoittamaan, että tämä saavutettavissa pysyttelemistä koskeva laiminlyönti johtui erityisistä olosuhteista, joihin hän ei voinut vaikuttaa. Kyseinen 9 artiklan 4 kohta koskee hakijan velvollisuutta ilmoittautua toimivaltaisille viranomaisille määrättynä ajankohtana tai kohtuullisin väliajoin tai pysymistä hänelle osoitetulla jäsenvaltion maantieteellisellä alueella. Ehdotetun vastaanottolain 50 §:n mukaisilla ilmoittautumisvelvollisuuksilla tarkoitetaan hakijalle määrättävää velvollisuutta ilmoittautua vastaanottokeskuksessa 1–4 kertaa päivässä, tai velvollisuutta olla läsnä vastaanottokeskuksessa tiettynä tai tiettyinä vuorokaudenaikoina. Velvollisuudesta tunnistautua vastaanottokeskuksessa puolestaan ehdotetaan säädettävän vastaanottolain 13 a §:ssä, ja tällä tunnistautumisella tarkoitetaan kaikilla hakijoilla olevaa velvollisuutta tunnistautua määräajoin vastaanottokeskuksessa. Myös ilmoittautumisvelvollisuuden tai tunnistautumisen laiminlyönti voi indikoida sitä, ettei hakija enää menettelyasetuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaisesti ole viranomaisten saavutettavissa.

Voimassa olevan pykälän 1 momentissa säädetään, että hakijan katsotaan poistuneen todennäköisesti Suomesta, jos hänen olinpaikkansa on vastaanottokeskuksesta saatavan tiedon mukaan ollut tuntematon vähintään kahden kuukauden ajan, tai häneen ei ole vähintään kahteen kuukauteen saatu yhteyttä hänen viimeksi ilmoittamiensa yhteystietojen avulla. Asetuksessa ei määritellä tarkemmin, mitä tarkoitetaan toistuvalla ilmoittautumisvelvollisuuksien laiminlyönnillä. Tämä jää määrittävän viranomaisen harkittavaksi ja riippuu myös siitä, kuinka usein hakija on määrätty tunnistautumaan tai ilmoittautumaan vastaanottokeskuksessa. Sanamuodon mukaan sen voidaan katsoa tarkoittavan vähintään kahta laiminlyöntiä.

96 §. *Kortti hakemusasian vireillä olosta*. Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska kansainvälistä suojelua hakevalle toimitettavista asiakirjoista säädetään menettelyasetuksen 29 artiklassa. Lisäksi pykälässä oleva maininta kiintiöpakolaisille annettavasta kortista on tarpeeton, koska pakolaiskiintiössä otettavat päätetään ennen heidän Suomeen saapumistaan, jolloin oleskelulupakortti on olemassa maahan saavuttaessa, eikä erillistä todistusta hakemuksen vireilläolosta tarvita. Myöskään tilapäistä suojelua hakevalle ei pykälän tarkoittamaa korttia ole annettu, eikä säännökselle ole tältäkään osin tarvetta.

96 a §. *Erityiset menettelylliset takeet.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen sisällöstä säädetään menettelyasetuksen 20 ja 21 artiklassa.

97 §. *Turvapaikkatutkinta.* Pykälä ehdotetaan kumottavan, koska sen sisällöstä säädetään pääosin EU-lainsäädännössä. Voimassa olevan pykälän 1 momentissa Maahanmuuttoviraston tehtäväksi säädetty kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen henkilöllisyyden, matkareitin ja maahantulon selvittäminen on osa seulonta-asetuksen mukaista seulontaa. Henkilöllisyyden selvittämisestä seulonnassa säädetään seulonta-asetuksen 14 artiklassa ja asetuksen 17 artiklan perusteella seulontalomakkeelle on merkittävä muun muassa syy laittomaan saapumiseen ja maahantuloon sekä tiedot matkustusreiteistä, jotka sisältävät esimerkiksi tiedot lähtöpaikasta, aiemmasta asuinpaikasta sekä kolmansista kauttakulkumaista. Menettelyasetuksen 27 artiklan mukaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä rekisteröidään tietyt henkilötiedot, jotka ovat merkityksellisiä kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn ja vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisessä, muun muassa tiedot tietyistä perheenjäsenistä. Henkilöllisyyden selvittämisen jatkamiselle saattaa olla tarve vielä hakemuksen tutkinnan yhteydessä. Lain 116 §:n 1 momenttiin ehdotetaan uutta kohtaa, jonka perusteella Maahanmuuttovirasto jatkaisi tarvittaessa henkilöllisyyden selvittämistä hakemuksen rekisteröinnin jälkeen ja keräisi tiedot muista perheenjäsenistä ja omaisista, joita ei olisi vielä kysytty hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä.

Voimassa olevan 2 momentin sisällöstä säädetään menettelyasetuksessa. Asetuksen 11 artiklassa säädetään tutkittavaksiottamispuhuttelun sisällöstä ja 12 artiklassa varsinaisen puhuttelun sisällöstä. Asetuksen 13 artiklan 6 kohdan mukaan määrittävän viranomaisen henkilöstö suorittaa henkilökohtaiset puhuttelut. Säännökset ovat suoraan sovellettavia. Voimassa olevassa 3 momentissa säädetään poliisin mahdollisuudesta osallistua turvapaikkapuhutteluun, jos Suomen kansallinen turvallisuus tai kansainväliset suhteet taikka yleinen järjestys tai turvallisuus sitä edellyttävät. Tämän kaltaista säännöstä ei ole menettelyasetuksessa. Menettelyasetuksen mukaan joku toinen viranomainen voi avustaa määrittävää viranomaista hakemuksen tutkinnassa. Poliisille ja rajatarkastusviranomaiselle ehdotetaan 116 §:n 2 momentissa toimivaltaa avustaa Maahanmuuttovirastoa määrittävän viranomaisen tehtäviin kuuluvissa hakemuksen perusteiden ja muiden hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeiden tietojen selvittämisessä. Selvyyden vuoksi ehdotetaan, että voimassa olevan

97 §:n 3 momentti siirrettäisiin 116 §:n 4 momentiksi. Pykälässä 116 ehdotetaan säädettävän kansainväliseen suojeluun liittyvästä toimivallasta yleisesti.

97 a §. *Puhuttelupöytäkirjan tarkastaminen*. Pykälää ehdotetaan muutettavan. Myös pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan menettelyasetuksen kansalliseen harkintaan jätettyä sisältöä. Pykälässä ehdotetaan säädettävän ainoastaan Maahanmuuttoviraston laatiman turvapaikkapuhuttelupöytäkirjan tarkastamiseen liittyvistä seikoista, joiden osalta jäsenvaltioille on menettelyasetuksessa jätetty liikkumavaraa.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan informatiivisena säännöksenä viittausta menettelyasetuksen artikloihin 11–14, joissa säädetään kansainvälistä suojelua koskevista henkilökohtaisista puhutteluista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin puhuttelupöytäkirjan tarkastamisesta nykyisen 4 momentin mukaisesti. Ehdotus ei sisällä muutoksia voimassa olevaan, ulkomaalaislain muutoksella (247/2025) tehtyyn sääntelyyn pöytäkirjan tarkastamisesta (HE 10/2025 vp). Maahanmuuttovirasto voisi vastaisuudessakin harkintansa mukaan joko jättää puhuttelupöytäkirjan tarkastamatta kokonaan tai osittain, jolloin hakijalle annetaan vähintään kahden viikon määräaika lisäysten ja korjausten toimittamiselle, tai tarkastaa pöytäkirja kokonaisuudessaan puhuttelutilaisuudessa, jolloin hakijalle ei anneta erillistä määräaikaa pöytäkirjan täydentämiselle.

Voimassa olevan 2 momentin osalta maininta hakijalta tiedusteltavasta suhtautumisesta mahdolliseen käännyttämiseen, karkottamiseen tai maahantulokieltoon on tarpeeton, koska ulkomaalaisen kuulemisesta pääsyn epäämistä, käännyttämistä, karkottamista tai maahantulokiellon määräämistä koskevassa asiassa on säädetty ulkomaalaislain 145 §:ssä. Maahanmuuttoviraston tulisi jatkossakin varmistaa, että käännyttämis- tai karkotuspäätöksen saanutta hakijaa on ennen päätöksentekoa kuultu.

Voimassa olevassa pykälässä säädetyistä henkilökohtaisen puhuttelun olosuhteista säädetään menettelyasetuksen 13 artiklan 3 kohdassa. Kyseisessä artiklassa säädetään muutenkin henkilökohtaisia puhutteluja koskevista vaatimuksista, muun muassa turvapaikkapuhuttelun pitämisestä etäyhteyksin. Puhuttelupöytäkirjan laatimisesta sekä tallenteista säädetään menettelyasetuksen 14 artiklassa. Menettelyasetuksen 23 artiklan 8 kohdan e alakohdassa säädetään alaikäisen edustajan läsnäolosta puhuttelussa.

97 b §. *Tiedon hankinta yksittäisessä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa.* Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska sen 1 momentin sisällöstä säädetään menettelyasetuksen 7 artiklan 2 kohdassa ja 2 momentin sisällöstä säädetään menettelyasetuksen 24 artiklan 1 kohdassa.

98 §. *Tutkintamenettelyn kesto tuomioistuimen kumotessa kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen ja palauttaessa sen Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Myös pykälän otsikko muutettaisiin. Pykälässä ehdotetaan säädettävän tutkintamenettelyn päätökseen saattamisen määräajoista tilanteessa, jossa tuomioistuin kumoaa Maahanmuuttoviraston päätöksen ja palauttaa hakemuksen uudelleen käsiteltäväksi. Menettelyasetuksen 35 artiklan mukaan käsittelyaikojen tulee olla hallintovaiheelle kyseisessä artiklassa asetettuja käsittelyaikoja lyhyempiä. Voimassa olevassa pykälässä säädetään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen ratkaisemisesta, josta säädetään menettelyasetuksen 34, 37 ja 39 artiklassa sekä määritelmäasetuksen 4 artiklassa. Kyseiset artiklat ovat suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä.

Pykälän 1 kohdan mukaan käsittelyaika hakemukselle, joka on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jätetty tutkimatta menettelyasetuksen 38 artiklan 1 kohdan a, b, c tai d alakohdassa tarkoitetulla perusteella, tai 38 artiklan 2 kohdan perusteella, olisi yksi (1) kuukausi siitä, kun tuomioistuimen tekemä päätös on tullut lainvoimaiseksi. Sama edellytys koskee kaikkia pykälässä ehdotettuja määräaikoja. Näin ollen myös tilanteet, joissa Maahanmuuttovirasto tai hakija hakee valituslupaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta, tulisivat huomioiduiksi. Pykälän 1 kohta koskisi hakemuksia, jotka on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jätetty tutkimatta, koska jokin muu kuin jäsenvaltio on katsottu hakijalle ensimmäiseksi turvapaikkamaaksi tai turvalliseksi kolmanneksi maaksi, hakijalle on myönnetty kansainvälistä suojelua muun kuin sen jäsenvaltion toimesta, joka tutkii hakemuksen, tai kansainvälinen rikostuomioistuin on tarjonnut hakijalle turvallista uudelleensijoittamista. Lisäksi kyseinen käsittelyaika koskisi myöhempiä hakemuksia, jotka on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jätetty tutkimatta. Hakemuksen olisi tässä tilanteessa oltava myöhempi hakemus, jonka tueksi ei ole ilmennyt tai ei ole esitetty menettelyasetuksen 55 artiklan 3 ja 5 kohdassa tarkoitettuja uusia merkityksellisiä tosiseikkoja, jotka liittyvät sen selvittämiseen, voidaanko hakijaa pitää määritelmäasetuksen nojalla kansainvälistä suojelua saavana henkilönä, tai jos uusia seikkoja ei olisi ilmennyt liittyen aikaisemmin sovellettuun tutkimattajättämisperusteeseen.

Pykälän 2 kohdan mukaan tutkintamenettely olisi saatettava päätökseen kahdeksan (8) päivän kuluessa tuomioistuimen päätöksen tultua lainvoimaiseksi, jos hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jätetty tutkimatta menettelyasetuksen 38 artiklan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitetulla perusteella. Kyseinen kohta koskee tilanteita, joissa hakijalle on annettu paluudirektiivin 6 artiklan mukainen palauttamispäätös ja hän tekee hakemuksen vasta seitsemän työpäivän kuluttua päivästä, jona hän on saanut palauttamispäätöksen. Kohdan soveltamisessa edellytettäisiin myös, että hakijalle on ilmoitettu siitä aiheutuvista seurauksista, jos hakemusta ei tehdä kyseisessä määräajassa, ja että kyseisen määräajan päätyttyä ei ole ilmennyt uusia merkityksellisiä tosiseikkoja.

Pykälän 3 kohdan mukaan käsittelyaika hakemukselle, joka on tutkittu menettelyasetuksen 42 artiklan mukaisessa nopeutetussa menettelyssä, olisi kaksi (2) kuukautta siitä, kun tuomioistuimen päätös on tullut lainvoimaiseksi.

Pykälän 4 kohdan mukaan käsittelyaika hakemukselle, joka on tutkittu menettelyasetuksen 39 artiklan 3 kohdan mukaisessa normaalissa menettelyssä, olisi kolme (3) kuukautta siitä, kun tuomioistuimen päätös on tullut lainvoimaiseksi. Normaalissa menettelyssä käsiteltyjen hakemusten käsittelyaikaan ehdotetaan lisäksi poikkeusta tapauksissa, joissa tutkintamenettelyn päättäminen ei kolmen kuukauden määräajassa olisi mahdollista Maahanmuuttovirastosta riippumattomista syistä. Tällaisia syitä voisivat olla esimerkiksi hakijan sairastuminen tai puhuttelujärjestelyistä johtuvat syyt kuten tulkkien saatavuushaasteet tai äkkinäinen puhuteltavien suuri määrä. Tällöin tutkintamenettely olisi saatava päätökseen viimeistään viiden (5) kuukauden kuluttua hallinto-oikeuden päätöksestä.

98 a §. *Päätös kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen*. Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska kansainvälistä suojelua koskevan tutkintamenettelyn kestosta säädetään menettelyasetuksen 35 artiklassa. Kyseinen artikla on suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä. Tutkintamenettelyn kestosta tuomioistuimen kumotessa määrittävän viranomaisen päätöksen ja palauttaessa asian määrittävälle viranomaiselle uudelleen tutkittavaksi ehdotetaan säädettävän ulkomaalaislain 98 §:ssä.

99 §. *Turvallinen turvapaikkamaa*. Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska turvallisesta turvapaikkamaasta säädetään

menettelyasetuksen 58 artiklassa. Menettelyasetuksessa turvallisesta turvapaikkamaasta käytetään käsitettä ensimmäinen turvapaikkamaa.

99 a §. *Turvallinen kolmas maa*. Pykälä ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska turvallisesta kolmannesta maasta säädetään menettelyasetuksen 59 artiklassa.

100 §. *Turvallisten maiden määrittely kansallisesti*. Pykälää ehdotetaan muutettavan ja säädettävän siitä, miten turvallisten maiden määrittely kansallisella tasolla tehtäisiin. Voimassa olevassa pykälässä säädetään turvallisen alkuperämaan käsitteestä, josta säädetään menettelyasetuksen 61 artiklassa. Kyseinen artikla on suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä. Myös pykälän otsikko muutettaisiin.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan informatiivisena säännöksenä viittausta menettelyasetuksen 64 artiklaan, jossa säädetään kolmansien maiden määrittämisestä turvalliseksi kolmanneksi maaksi tai turvalliseksi alkuperämaaksi kansallisella tasolla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että valtioneuvosto voisi asetuksella säätää maat, joita Suomessa pidettäisiin kansallisesti turvallisina kolmansina maina menettelyasetuksen 59 artiklan tarkoittamalla tavalla ja turvallisina alkuperämaina menettelyasetuksen 61 artiklan tarkoittamalla tavalla. Kansalliset turvallisten maiden luettelot olisivat täydentäviä unionin luetteloihin nähden. Asetuksella ei säädettäisi kansallisella tasolla turvallisiksi sellaisia maita, jotka olisi jo unionin tasolla turvallisiksi säädetty. Unionin luettelot sitovat maita sellaisinaan.

Maiden määrittely perustuisi Maahanmuuttoviraston arvioimaan maatietoon. Tällä tarkoitetaan Maahanmuuttoviraston normaalia menettelyä koostamansa maatiedon tulkinnasta kansainvälistä suojelua koskevien menettelyiden yhteydessä. Asetuksen valmistelu olisi sisäministeriön vastuulla ja sitä tehtäisiin yhteistyössä Maahanmuuttoviraston ja muiden olennaisten tahojen kanssa.

Vaikka valtioneuvoston tai ministeriön asetukseen voi sisältyä aineelliselta sisällöltään hallinnollisiksi luonnehdittavia säännöksiä, asetuksen antamisen on perustuttava laissa säädettyyn valtuutukseen. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan asetuksen antamisesta säätämisestä ulkomaalaislaissa. Arvioinnin siitä, voidaanko kolmas maa määritellä turvalliseksi kolmanneksi maaksi tai turvalliseksi alkuperämaaksi, olisi asetuksen 59 artiklan 3 kohdan ja 61 artiklan 3 kohdan mukaan perustuttava useisiin tietolähteisiin, ja siinä olisi huomioitava se, mitä asetuksessa säädetään suojelun antamisesta vainolta ja vakavalta haitalta. Vaikka Suomessa otettaisiin käyttöön kansalliset luettelot turvallisista kolmansista maista ja turvallisista alkuperämaista, käsitteitä voitaisiin asetuksen 59 artiklan 5 kohdan a-alakohdan ja 61 artiklan 5 kohdan c-alakohdan mukaisesti soveltaa vain, jos hakija ei voisi yksilöllisen arvioinnin yhteydessä esittää tosiasioita, joiden perusteella häneen ei voida soveltaa käsitteitä. Kyseeseen tulisi siis yhä yksilöllinen harkinta, eikä kansallisten luettelojen määrittäminen ja soveltaminen tarkoittaisi tästä poikkeamista.

Ehdotettu pykälä ei edellyttäisi kansallisten maaluetteloiden käyttöönottoa. Turvallisen kolmannen maan käsitteen soveltaminen on menettelyasetuksen 59 artiklan 4 kohdan b alakohdan nojalla mahdollista myös tapauskohtaisesti tietyn hakijan kohdalla, jos maata ei ole määritelty unionin tai jäsenvaltion tasolla turvalliseksi kolmanneksi maaksi, edellyttäen, että artiklan 1 kohdassa vahvistetut edellytykset täyttyvät kyseisen hakijan kohdalla. Turvallisen alkuperämaan osalta menettelyasetuksessa ei ole samanlaista sääntelyä. Näin ollen turvallisen alkuperämaan käsitettä voidaan soveltaa ainoastaan sellaiseen maahan nähden, joka on määritelty turvalliseksi joko unionin tasolla taikka kansallisella tasolla. Suomessa voitaisiin

soveltaa siis pelkästään unionin tasolla määriteltyjä turvallisia alkuperämaita, jos tämä katsottaisiin riittäväksi. Komissio ehdotti keväällä 2025 tiettyjä maita määriteltäviksi unionin tasolla turvallisiksi alkuperämaiksi. Ehdotuksesta neuvoteltiin koko vuosi ja neuvottelusopu saavutettiin ennen vuodenvaihdetta. Asetus tuli voimaan 27.2.2026. Unionin tasolla turvallisiksi maiksi määriteltiin unionin ehdokasmaiden lisäksi mahdollinen ehdokasmaa Kosovo sekä Marokko, Tunisia, Egypti, Bangladesh, Intia ja Kolumbia.

Pykälän 4 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi menettelyasetuksen 64 artiklan 4 kohdan mukaisesti komissiolle ja turvapaikkavirastolle ne kolmannet maat, jotka on määritelty kansallisella tasolla turvallisiksi kolmansiksi maiksi tai turvallisiksi alkuperämaiksi sekä muut turvalliset kolmannet maat, joihin kyseistä käsitettä olisi sovellettu.

101 §. *Ilmeisen perusteeton hakemus*. Pykälään ehdotetaan tehtävän tekninen muutos. Nykyinen viittaus ulkomaalaislain 104 §:ään ehdotetaan korvattavan viittauksella menettelyasetuksen 42 artiklaan, jossa säädetään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkimisesta nopeutetussa menettelyssä. Muutos johtuu myös menettelyasetuksen 39 artiklan 4 kohdasta, jonka mukaan tulee kansallisesti säätää siitä, että määrittävä viranomainen voi katsoa perusteettoman hakemuksen ilmeisen perusteettomaksi. Voimassa oleva 104 § ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä.

102 §. *Oikeus jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten yhteydessä*. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi. Myös pykälän otsikko muutettaisiin. Pykälässä ehdotetaan säädettävän poikkeuksista hakijan oikeuteen jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten yhteydessä.

Voimassa olevassa pykälässä säädetään uusintahakemuksesta, josta käytetään EU-lainsäädännössä termiä myöhempi hakemus, ja josta säädetään menettelyasetuksen 55 artiklassa. Kyseinen artikla on suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä.

Menettelyasetuksen 10 artiklan 1 kohdassa säädetään hakijan oikeudesta jäädä maahan hallinnollisen menettelyn ajaksi. Menettelyasetuksen 10 artiklan 4 kohta sisältää kansallista liikkumavaraa. Jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksen hakijan oikeuteen jäädä alueelleen hallinnollisen menettelyn ajaksi 10 artiklan 4 kohdan tarkoittamissa tilanteissa. Pykälän 1 momenttiin ehdotetuissa tilanteissa käytettäisiin tältä osin artiklassa mahdollistettu kansallinen liikkumavara. Artiklan 3 kohta sitä vastoin ei sisällä kansallista liikkumavaraa, vaan se sisältää ehdottoman poikkeuksen artiklan 1 kohdassa säädettyyn oikeuteen jäädä maahan. Mainitun 3 kohdan mukaan hakijalla ei ole oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle hallinnollisen menettelyn ajaksi, jos hänet on luovutettava toiseen jäsenvaltioon neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS mukaisesti annetusta eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä johtuvien velvoitteiden mukaisesti. Mainittu puitepäätös on Suomessa kansallisesti pantu täytäntöön pääasiallisesti rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetulla lailla (1286/2003).

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poiketen menettelyasetuksen 10 artiklan 1 kohdassa säädetystä, hakijalla ei olisi ehdotetuissa viidessä tilanteessa oikeutta jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi ja hänet voitaisiin poistaa maasta. Momentissa olisi maininta palautuskiellon huomioonottamisesta.

Momentin 1 kohdassa säädettäisiin poikkeus oikeuteen jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi, jos hakija olisi lainvoimaisella päätöksellä päätetty luovuttaa toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan, kansainväliseen rikostuomioistuimeen tai muuhun kansainväliseen tuomioistuimeen toimia

varten. Rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen tarkoittaa henkilön luovuttamista toiseen valtioon joko syytetoimia tai vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Tilanteet koskisivat ulkomaalaisen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tai kolmanteen valtioon tai kansainväliseen rikostuomioistuimeen taikka muuhun kansainväliseen tuomioistuimeen, jonka osapuoli Suomi on. Ulkomaalaisen luovuttamista koskevassa asiassa sovellettaisiin sitä koskevaa sääntelyä, eli rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annettua lakia (456/1970), rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annettua lakia (1383/2007), rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia (1286/2003), Euroopan unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välisen kauppa- ja yhteistyösopimuksen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja rikosrekisteritietojen vaihtamista koskevien määräysten soveltamisesta annettua lakia (470/2021) ja Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta annettua lakia (1284/2000). Luovuttamista koskevia määräyksiä sisältyy myös lukuisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joista keskeisin on rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 32/1971). Ehdotetussa säännöksessä kolmansilla mailla tarkoitettaisiin valtioita, jotka eivät ole Euroopan unionin jäsenvaltioita tai Euroopan talousalueeseen kuuluvia valtioita. Muutoksella ei ole tarkoitus muuttaa kansallista luovuttamislainsäädäntöä. Sääntely kuitenkin selkeyttäisi merkittävästi luovuttamislainsäädännön ja kansainvälistä suojelua koskevan hakemusmenettelyn suhdetta toisiinsa.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin poikkeus oikeuteen jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi, jos hakija ollaan lainvoimaisella päätöksellä siirtämässä toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan Suomen tuomioistuimen tuomitseman vapausrangaistuksen tai vapauden menetyksen käsittävän toimenpiteen täytäntöönpanemiseksi vieraassa valtiossa. Kyse olisi ulkomaalaisen rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa koskevasta siirtämisestä toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan. Ulkomaalaisen siirtoa koskevassa asiassa sovellettaisiin sitä koskevaa sääntelyä, eli Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annettua lakia (326/1963), kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanosta annettua lakia (21/1987) ja tuomittujen siirtoa Euroopan unionissa koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettua lakia (1169/2011). Siirtoja koskevia määräyksiä sisältyy myös kansainvälisiin sopimuksiin, kuten Suomen ja Thaimaan välinen sopimus yhteistoiminnasta rikoslaissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta (SopS 38/1992). Muutoksella ei ole tarkoitus muuttaa kansallista tuomittujen siirtoja koskevaa lainsäädäntöä. Ehdotettu sääntely kuitenkin selventäisi merkittävästi siirtoja koskevan lainsäädännön ja kansainvälistä suojelua koskevan hakemusmenettelyn suhdetta toisiinsa. Ehdotettu vastaisi sisällöltään edellä momentin 1 kohdassa luovuttamismenettelyä koskevaa sääntelyä ja yhdenmukaistaisi siten myös siltä osin käytäntöjä.

Menettelyasetuksen 10 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltio voi luovuttaa tai siirtää hakijan kolmanteen maahan tai 4 kohdan b alakohdassa tarkoitettuun kansainväliseen rikostuomioistuimeen ainoastaan, jos toimivaltainen viranomainen katsoo, että luovuttamis- tai siirtopäätös ei johda suoraan tai epäsuoraan palauttamiseen, joka rikkoisi kansainväliseen ja unionin oikeuteen perustuvia kyseisen jäsenvaltion velvoitteita. Luovuttamispäätöksen täytäntöönpano ennen päätöksen tekemistä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa ei näin olleen saa johtaa palauttamiskiellon rikkomiseen. Mainittu 10 artiklan 5 kohta ei sovellu 4 kohdan b kohdassa tarkoitettuun luovuttamiseen tai siirtoon Euroopan unionin toiseen jäsenvaltioon tai artiklan 3 kohdassa tarkoitettuun luovuttamiseen Euroopan unionin toiseen

jäsenvaltioon. Huomioiden muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan ja kidutuksen vastaisen yleissopimuksen 3 artiklan sekä perusoikeuskirjan 19 artiklan ja perustuslain 9 §:n 4 momentissa säädetyn, voidaan kuitenkin todeta, että palautuskieltoa on noudatettava myös toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tapahtuvassa luovuttamista tai siirtoa koskevassa asiassa.

Keskeisintä olisi, että vaikka ehdotetun 1 kohdan mukaan luovuttamiseen tai 2 kohdan mukaan siirtoon suostuttaisiin tilanteessa, jossa hakijan kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen ei olisi vielä annettu hallinnollisessa menettelyssä päätöstä, voisi luovuttaminen tai siirto tapahtua ainoastaan, jos toimivaltainen viranomainen katsoisi, ettei luovuttaminen tai siirto rikkoisi palautuskieltoa. Kuten 10 artiklan 5 kohdassa on todettu, luovuttaminen tai siirto ei saa johtaa suoraan tai epäsuoraan palauttamiseen, joka rikkoisi kansainväliseen ja unionin oikeuteen perustuvia jäsenvaltion velvoitteita. Määritelmäasetuksen 21 artiklan mukaan palautuskiellon periaatetta on noudatettava unionin ja kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Myös perustuslain 9 §:n 4 momenttiin sisältyy ehdoton palautuskielto.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin poikkeus oikeuteen jäädä Suomen alueelle, jos hakijan katsottaisiin olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle. Tämä ei kuitenkaan saisi rajoittaa määritelmäasetuksen 12 ja 17 artiklan soveltamista. Käytännössä 3 kohta edellyttäisi arviota siitä, että hänet on katsottu vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle. Kohta voisi siten tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö olisi ollut Suomessa oleskeluluvalla, joka on joko peruutettu tai lupaa ei ole jatkettu, ja kielteisen päätöksen yhteydessä olisi päätetty henkilön maastapoistamisesta. Näissä tilanteissa henkilön hakiessa kansainvälistä suojelua ensimmäistäkin kertaa, hänelle olisi kuitenkin jo aiemmin tehty päätös maasta poistamisesta ja tuon maasta poistamista koskevan päätöksen yhteydessä olisi arvioitu esimerkiksi palautuskielto.

Pykälän 1 momentin viimeiset kaksi kohtaa koskisivat myöhempiä hakemuksia. Kohdassa 4 todettaisiin, että oikeudesta jäädä Suomen alueelle voidaan poiketa, jos ensimmäinen myöhempi hakemus olisi jätetty ainoastaan sellaisen päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi, joka johtaisi hakijan välittömään poistamiseen maasta, eikä kyseisen hakemuksen tutkintaa jatkettaisi menettelyasetuksen 55 artiklan 7 kohdan mukaisesti. Käytännössä kyse olisi voimassa olevan ulkomaalaislain 200 a §:n 7 momentissa säädetyistä tilanteista. Kohta soveltuisi tilanteisiin, joissa maasta poistamisen käytännön valmistelut on jo aloitettu ja maasta poistamisen arvioitu ajankohta tai sen päivä on jo tiedossa. Lisäksi edellytettäisiin, ettei hakija olisi esittänyt uusia seikkoja hakemukselleen. Momentin 4 kohta tulisi sovellettavaksi, jos ensimmäinen myöhempi hakemus on jätetty vasta sen jälkeen, kun hakijalle on ilmoitettu maasta poistamista koskevien käytännön valmistelujen aloittamisesta sekä maasta poistamisen arvioitu ajankohta tai maasta poistamisen tarkka päivä. Kyseeseen voisi tulla esimerkiksi tilanne, jossa ensimmäinen myöhempi hakemus tehdään samana päivänä, kun maasta poistaminen olisi tarkoitus panna täytäntöön. Momentin 5 kohta koskisi tapauksia, joissa olisi kyse toisesta tai sen jälkeisestä myöhemmästä hakemuksesta sellaisen lainvoimaisen päätöksen jälkeen, jossa aikaisemmin tehty myöhempi hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana.

On huomioitava, että 1 momentin 4 ja 5 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa poiketaan tosiasiallisesti myös menettelyasetuksen 68 artiklan 5 kohdan d alakohdan tarkoittamasta oikeudesta jäädä maahan, kunnes hakijalla on ollut mahdollisuus pyytää tuomioistuimelta lupaa jäädä Suomen alueelle ja saada tuomioistuimen päätös tähän pyyntöön. Kun 1 momentin 4 tai 5 kohdan mukaisessa tilanteessa poiketaan hakijan oikeudesta jäädä Suomen alueelle kansainvälisen suojelun hakemuksen käsittelyn ajaksi ja hakija voidaan poistaa maasta, ei menettelyasetuksen 68 artiklan 5 d kohta voisi edes tulla sovellettavaksi. Palautuskielto tulisi

huomioida myös näissä tilanteissa. Ehdotus rajaisi 1 momentin 4 ja 5 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa hakijan oikeutta jäädä odottamaan muutoksenhaun tulosta.

Pykälän 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto antaisi toimivaltaisen viranomaisen tai tuomioistuimen pyynnöstä lausunnon 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun hakijan luovuttamista tai siirtoa koskevassa asiassa. Pyynnön lausua esittäisi luovuttamista tai siirtoa koskevaa asiaa käsittelevä toimivaltainen viranomainen tai tuomioistuin. Luovuttamislainsäädännössä lausuntoa pyytävänä toimivaltaisena viranomaisena tarkoitettaisiin syyttäjää tai oikeusministeriötä ja toimivaltaisena tuomioistuimena tarkoitettaisiin korkeinta oikeutta tai Helsingin käräjäoikeutta. Siirtoja koskevassa lainsäädännössä lausuntoa pyytävänä toimivaltaisena viranomaisena tarkoitettaisiin Rikosseuraamuslaitosta ja toimivaltaisena tuomioistuimena Helsingin hallinto-oikeutta. Toimivaltainen viranomainen tai tuomioistuin pyytäisi lausuntoa siitä, onko luovuttaminen tai siirtäminen toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan tai 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun kansainväliseen tuomioistuimeen mahdollista siten, että luovuttamispäätös ei johda suoraan tai epäsuoraan palauttamiseen, joka rikkoisi kansainväliseen ja unionin oikeuteen perustuvia Suomelle asetettuja velvoitteita. Esimerkiksi kolmannen maan kansalaisen luovuttamista koskevassa asiassa korkein oikeus tekisi Maahanmuuttovirastolle pyynnön lausua asiassa sen jälkeen, kun olisi ilmennyt, että ulkomaalaisella on kansainvälistä suojelua koskeva hakemus vireillä, keskusrikospoliisi olisi suorittanut luovuttamistutkinnan, ulkomaalainen olisi vastineessaan ilmoittanut vastustavansa luovuttamista ja vastine olisi korkeimman oikeuden käsiteltävänä. Jos lausunto olisi saatu jo oikeusministeriön pyynnöstä, korkeimmalla oikeudella ei olisi enää tarvetta pyytää lausuntoa. Tuomitun siirtoa koskevassa asiassa lausuntopyynnön tekeminen voisi tulla kyseeseen, jos Suomessa tuomitun vankeusrangaistuksen siirto toiseen valtioon on tullut vireille Rikosseuraamuslaitoksen aloitteesta. Näissä tilanteissa tuomitulla on oikeus valittaa siirtopäätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen, joka pyytäisi Maahanmuuttovirastolta lausunnon asiassa, kun olisi ilmennyt, että ulkomaalaisella on kansainvälistä suojelua koskeva hakemus vireillä. Jos lausunto olisi jo saatu Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä, Helsingin hallinto-oikeudelle ei olisi enää tarvetta pyytää lausuntoa. Eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoon liittyvässä luovuttamista koskevassa asiassa, lausuntoa pyytäisi toimivaltainen syyttäjä. Jos lausunto olisi jo saatu syyttäjän pyynnöstä, Helsingin käräjäoikeudella ei olisi enää tarvetta pyytää lausuntoa.

Kansainvälisen suojelun hakijalla olisi mahdollisuus tuoda esiin suojelua koskevassa hakemuksessaan ne seikat, joihin hän suojelun tarpeen osalta henkilökohtaisesti vetoaa ja vastaavasti luovuttamista tai siirtoa koskevassa asiassa kyseisellä henkilöllä olisi vastine- tai valitusvaiheessa mahdollisuus esittää näkemyksensä. Toimivaltaiset viranomaiset ja tuomioistuimet tekisivät jatkossakin luovuttamis- tai siirtomenettelyssä omaan toimivaltaansa kuuluvan päätöksen, johon kuuluu myös palauttamiskiellon arviointi. Tässä arviossa kyseiset toimivaltaiset viranomaiset ja tuomioistuimet voisivat hyödyntää myös Maahanmuuttoviraston lausuntoa. Muilta kuin, Maahanmuuttovirastolle osoitettua lausuntopyyntöä koskevilta osin, luovuttamisia tai siirtoja koskevaa nykymenettelyä ei ehdoteta muutettavaksi.

On huomattava, että ehdotettu säännös koskisi vain sellaisia tilanteita, joissa kansainvälistä suojelua koskeva hakemus olisi jo vireillä luovuttamista tai siirtoa koskevan asian tullessa vireille taikka tilanteissa, joissa kansainvälistä suojelua koskeva hakemus tulisi vireille luovuttamista tai siirtoa koskevan asian vireillä olon aikana. Menettelyä ei ole tarkoitus soveltaa sellaisiin tapauksiin, joissa luovuttamisen tai siirtämisen kohteena olevalle henkilölle on jo myönnetty suojeluasema Suomessa.

Maahanmuuttovirasto lausuisi siitä, onko hakijan luovuttamiselle tai siirtämiselle estettä. Lausunnon pyytäminen olisi olennaista palautuskiellon huomioon ottamiseksi.

Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi lausunnossa, onko luovuttaminen tai siirtäminen toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan tai 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun kansainväliseen tuomioistuimeen mahdollista siten, että luovuttamis- tai siirtopäätös ei johda suoraan tai epäsuoraan palauttamiseen, joka rikkoisi kansainväliseen ja unionin oikeuteen perustuvia Suomelle asetettuja velvoitteita. Ehdotus vastaisi menettelyasetuksen 10 artiklan 5 kohtaa. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen yhteydessä tehtävän palauttamiskiellon arvioinnin osalta toimivaltainen viranomainen olisi Maahanmuuttovirasto. Tästä syystä on perusteltua säätää Maahanmuuttovirastolle toimivalta lausua siitä, onko luovuttamiselle tai siirtämiselle palauttamiskiellon näkökulmasta este.

Maahanmuuttovirasto ottaisi kantaa palautuskieltoon ensinnäkin suhteessa hakijan kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan nähden, koska vainon tai vakavan haitan mahdollisuus arvioidaan kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä aina suhteessa hakijan kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan. Arvioinnissa olisi kuitenkin huomioitava, että palautuskiellon soveltamisala on kansainvälisen suojelun antamista laajempi, ja palautuskieltoa sovelletaan vakiintuneesti myös palautettaessa ulkomaalainen muuhun kuin hänen kansalaisuusvaltioonsa (kotimaahansa) (KHO 2009:22, KHO 2015:100 ja KHO 2016:53). Koska palautuskiellon arviointi kattaa myös epäsuoran palauttamisen, Maahanmuuttovirasto ottaisi huomioon myös sen voisiko luovuttaminen tai siirto johtaa hakijan palauttamiseen sellaiseen maahan, josta hänet voitaisiin lähettää (*epäsuorasti palauttaa*) sellaiseen maahan, jossa hän voi joutua ulkomaalaislain 147 §:ssä tarkoitettujen tekojen kohteeksi. Ehdotetulla muutoksella ei olisi vaikutusta toimivaltaisten viranomaisten ja tuomioistuinten toimivaltaan arvioida omalla tahollaan palautuskieltoa luovuttamista tai siirtoa koskevassa asiassa kyseisiä menettelyjä koskevassa lainsäädännössä säädetyn mukaisesti ja perustuslain 9 § huomioiden.

Hallintolain (434/2003) 19 §:n mukaan hallintoasia pannaan vireille ilmoittamalla vaatimukset perusteluineen. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisen yhteydessä hakijan tulisi toimittaa kaikki saatavillaan olevat seikat ja mahdolliset asiakirjat, jotka tukevat hänen kansainvälistä suojelua koskevaa hakemustaan. Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus jätettäisiin tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti pääsääntöisesti Maahanmuuttovirastolle ja tietyissä myöhempiä hakemuksia koskevissa tapauksissa hakemuksen rekisteröinnistä vastaavalle viranomaiselle. Joka tapauksessa hakemuksen jättämisvaiheessa hakijalla on mahdollisuus kertoa hakemuksensa tueksi esittämistään perusteista. Hakemuksen jättäminen on hakija-aloitteinen toimi. Hakijan velvollisuus tuoda esiin kaikki kansainvälisen suojelun hakemusasiaan vaikuttavat seikat hakemuksen jättämisvaiheessa koskisi myös niitä tilanteita, joissa olisi samaan aikaan vireillä luovuttamista ja siirtoa koskeva asia. Vähintään jättämisvaiheessa saatujen tietojen pohjalta Maahanmuuttovirasto tekisi arvion siitä, onko hakijan luovuttamiselle tai siirrolle este palautuskiellon näkökulmasta pykälän 1 momentin 1 tai 2 kohdan mukaisissa tilanteissa. Maahanmuuttoviraston arvio perustuisi kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen yhteydessä esitettyihin seikkoihin eikä Maahanmuuttovirasto ottaisi kantaa hakijan luovuttamiseen tai siirtoon muilta osin. Luovuttamista tai siirtoa koskeva harkinta kuuluisi jatkossakin muilta osin siihen liittyville toimivaltaisille viranomaisille ja tuomioistuimelle. Maahanmuuttoviraston tekemän arvioinnin osalta menettely vastaisi myöhempien hakemusten yhteydessä toteuttavaa alustavaa tutkintaa. Jos Maahanmuuttovirasto arvioisi, että luovuttamiselle tai siirrolle olisi 2 momentissa tarkoitettu este tarkoittaisi se, että hakijan luovuttaminen tai siirto ei voisi käytännössä tapahtua ennen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen tehtyä päätöstä ja sen yhteydessä tehtyä täytäntöönpanokelpoista maastapoistamispäätöstä. Tällöin hakijalla olisi oikeus jäädä Suomen alueelle hakemuksen tutkinnan ajaksi menettelyasetuksen 10 artiklan 1 kohdan mukaisesti eikä häntä voitaisi poistaa maasta.

Maahanmuuttovirasto tekisi lausuntoon vaadittavan arvion niillä kansainvälisen suojelun hakemuksen yhteydessä annetuilla tiedoilla, joita sillä olisi saatavilla lausuntopyynnön esittämishetkellä. Maahanmuuttovirasto voisi esimerkiksi arvioida luovuttamiselle tai siirrolle olevan este sillä perusteella, ettei arvioita palauttamiskiellon noudattamisesta voitaisi tehdä sen hetkisten tietojen perusteella, vaan arvio edellyttäisi hakemuksen tarkempaa tutkintaa. Esimerkiksi se, että luovuttamismenettelyn kohteena oleva ulkomaalainen esittäisi olevansa suojelun tarpeessa suhteessa kansalaisuusvaltioonsa ja luovuttamispyyntö olisi esitetty kansalaisuusvaltion viranomaisten toimesta, edellytettäisiin hakemuksen tarkempaa tutkintaa menettelyasetuksessa säädetyn mukaisesti. Se, että Maahanmuuttovirasto arvioisi 2 momentissa tarkoitetussa lausunnossa hakijan luovuttamiselle tai siirrolle olevan este, ei kuitenkaan estäisi esimerkiksi sitä, että hakemus käsiteltäisiin tämän jälkeen menettelyasetuksen 42 artiklan mukaisessa nopeutetussa menettelyssä.

Maahanmuuttoviraston lausunto ei sisältäisi tietoa siitä, onko henkilöllä vireillä kansainvälisen suojelun hakemus. Lausunto keskittyisi ainoastaan arvioon siitä, onko asiassa riski palautuskiellon rikkomiselle.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan informatiivisena säännöksenä viittausta menettelyasetuksen 10 artiklan 3 kohtaan, jossa säädetään, ettei hakijalla ole oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle hallinnollisen menettelyn ajaksi, jos hänet on luovutettava toiseen jäsenvaltioon neuvoston puitepäätöksen 2002/548/YOS mukaisesti annetusta eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä johtuvien velvoitteiden mukaisesti. Pykälän mukaisissa tilanteissa sovellettaisiin edellä 2 momentissa lausuntopyynnöstä säädettyä.

103 §. *Hakemuksen tutkimatta jättäminen.* Pykälä ehdotetaan muutettavan. Pykälässä ehdotetaan säädettävän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen hylkäämisestä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa tilanteissa, joiden soveltamiseen on menettelyasetuksen 38 artiklassa jätetty kansallista harkintaa. Kun hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, sen tueksi esitettyjä perusteita ei tutkita lainkaan. Menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohta on suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, jonka mukaan hakemus on hylättävä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, jos hakemus on myöhempi hakemus, jonka tueksi ei ole ilmennyt tai hakija ei ole esittänyt uusia merkityksellisiä tosiseikkoja, jotka liittyvät sen selvittämiseen, voidaanko hakijaa pitää asetuksen kansainvälistä suojelua saavana henkilönä, tai aikaisemmin sovellettuun tutkimattajättämisperusteeseen.

Menettelyasetuksen 38 artiklan 1 kohdassa säädetään, että jäsenvaltiot voivat kansallisen lainsäädännön perusteella hylätä hakemuksen tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tietyissä tilanteissa. Kansallista harkintaa on jätetty seuraaviin tilanteisiin: 1) maa, joka ei ole jäsenvaltio, katsotaan menettelyasetuksen 58 artiklan mukaisesti hakijan kannalta ensimmäiseksi turvapaikkamaaksi, paitsi jos on selvää, että hakijaa ei oteta tai oteta takaisin kyseiseen maahan; 2) maa, joka ei ole jäsenvaltio, katsotaan menettelyasetuksen 59 artiklan mukaisesti hakijan kannalta turvalliseksi kolmanneksi maaksi, paitsi jos on selvää, että hakijaa ei oteta tai oteta takaisin kyseiseen maahan; 3) jokin muu jäsenvaltio kuin se jäsenvaltio, joka tutkii hakemuksen, on myöntänyt hakijalle kansainvälistä suojelua; 4) kansainvälinen rikostuomioistuin on tarjonnut hakijalle turvallista uudelleensijoittamista jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan tai on yksiselitteisesti toteuttamassa sitä koskevia toimia, ellei ole tullut esille uusia olosuhteita, joita tuomioistuin ei ole ottanut huomioon, tai jos kyseisessä kansainvälisessä rikostuomioistuimessa ei ollut oikeudellista mahdollisuutta vedota kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeusnormien kannalta olennaisiin olosuhteisiin; sekä 5) asianomaiselle hakijalle on annettu paluudirektiivin 6 artiklan mukainen palauttamispäätös ja hän tekee hakemuksen vasta seitsemän työpäivän kuluttua päivästä, jona hän on saanut

palauttamispäätöksen, ja edellyttäen, että hänelle on ilmoitettu siitä aiheutuvista seurauksista, ettei hakemusta tehdä kyseisessä määräajassa, ja että kyseisen määräajan päätyttyä ei ole ilmennyt uusia merkityksellisisä tosiseikkoja. Kaikki edellä mainitut tilanteet ehdotetaan otettavaksi kansallisesti sovellettavaksi. Pykälässä säädettäisiin, että menettelyasetuksen 38 artiklasta suoraan tulevan sääntelyn lisäksi kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voitaisiin hylätä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, jos jokin 38 artiklan 1 kohdan mukaisista edellytyksistä täyttyy.

104 §. *Nopeutetun menettelyn käyttäminen.* Pykälä ehdotetaan kumottavan päällekkäisenä lainsäädäntönä, koska nopeutetun menettelyn soveltamisesta kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa säädetään menettelyasetuksen 42 artiklassa.

104 a §. *Rajamenettely*. Pykälää ehdotetaan muutettavan. Voimassa olevan pykälän sisältö muutettaisiin siten, että pykälässä säädettäisiin niistä rajamenettelyyn liittyvistä seikoista, joihin menettelyasetuksen 43–54 artiklassa on jätetty kansallista harkintaa.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan informatiivista viittausta edellä mainittuihin menettelyasetuksen artikloihin, joissa säädetään rajamenettelystä ja muun muassa sen pakollisesta soveltamisesta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettävän rajamenettelyn soveltamisalasta. Menettelyasetuksen 45 artiklan 1 kohdan mukaan ulkorajalla tehty hakemus on tutkittava rajamenettelyssä, jos hakijan katsotaan johtaneen viranomaisia harhaan, olevan vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle taikka hakija tulee maasta, josta tulleille annetaan suojelua alle 20 prosentista tapauksia. Ilman huoltajaa tulleiden osalta asetuksen 53 artiklan 1 kohdassa säädetään, että rajamenettelyä sovelletaan ainoastaan sellaisiin hakijoihin, joiden katsotaan olevan vaaraksi jäsenvaltion kansalliselle turvallisuudelle. Näiden pakollisten rajamenettelyperusteiden lisäksi jäsenvaltiot voivat kansallisesti päättää soveltaa rajamenettelyä kaikissa niissä tilanteissa, joissa hakemus voidaan hylätä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa sekä soveltuvissa nopeutetun menettelyn tilanteissa. Ehdotetun momentin mukaan rajamenettelyä sovellettaisiin kaikissa niissä tilanteissa, joissa hakemus voidaan hylätä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi sekä kaikissa niissä nopeutetun menettelyn tilanteissa, joita voitaisiin soveltaa ulkorajalla kansainvälistä suojelua hakeneeseen. Pois rajamenettelyn soveltamisalasta jäisivät näin ollen menettelyasetuksen nopeutettua menettelyä koskevan 42 artiklan 1 kohdan h ja i alakohdat, jotka koskevat laittomasti tai laillisesti maassa jo oleskelleita hakijoita. Kohdat eivät soveltuisi, koska rajamenettelyä voidaan soveltaa ainoastaan ulkorajalla kansainvälistä suojelua hakevaan. Myös tutkimatta jättämistä koskevat 38 artiklan 1 kohdan d ja e alakohdat tulisivat sovellettaviksi ulkorajalla todella harvoin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että rajamenettelyä sovelletaan edellytysten täyttyessä hakijaan, joka siirretään Suomeen hallinta-asetuksen 67 artiklan 11 kohdan mukaisesti sisäisenä siirtona. Menettelyasetuksen 52 artiklan 2 kohdassa mahdollistetaan jäsenvaltioille rajamenettelyn soveltamisen jatkaminen, jos on kyse hallinta-asetuksen mukaisesti sisäisesti siirretystä hakijasta, ja jos rajamenettelyn 12 viikon käsittelyaikaa on vielä jäljellä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoisi perusoikeuksien toteutumista rajamenettelyssä seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan 1 alakohdan a alakohdan mukaisesti. Perusoikeusvalvonnasta seulonnan osalta säädettäisiin tarkemmin 16 j §:ssä, jota sovellettaisiin soveltuvin osin myös rajamenettelyssä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin rajamenettelyyn liittyvistä määräajoista. Menettelyasetuksen 51 artiklan mukaan rajamenettelyn enimmäiskesto on 12 viikkoa, minkä on katettava myös ensimmäisen asteen muutoksenhaku, josta säädetään menettelyasetuksessa. Jäsenvaltion on menettelyasetuksen 51 artiklan 2 kohdan mukaan vahvistettava hakemuksen tutkinnan ja muutoksenhaun määräajat rajamenettelyssä kansallisessa lainsäädännössään. Kyseinen asetuksen 12 viikkoa on menettelyn enimmäiskesto, jota lyhyempään menettelyyn on kaikissa vaiheissa pyrittävä. Myös asetuksen mukaan rajamenettelyn keston on oltava mahdollisimman lyhyt. Ehdotetun mukaan rajamenettelyä sovellettaessa hakemus olisi ratkaistava ja päätös annettava tiedoksi viiden viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä. Vaikka Maahanmuuttovirasto ei saisi hakemusta ratkaistua viiden viikon määräajassa, jatkuisi hakemuksen tutkiminen edelleen rajamenettelyssä, eikä hakijaa päästettäisi vielä maahan. Menettelyasetuksen 51 artiklan 2 kohdan mukaan rajamenettelyn enimmäiskesto on 12 viikkoa, jonka jälkeen hakija saa vasta tulla jäsenvaltion alueelle, jos hakemusta ei ole saatu ratkaistua. Poikkeuksena tähän on, jos rajamenettelyn soveltamisesta on luovuttu jollain muulla perusteella ennen sitä. Muutoksenhaun osalta määräajasta säädettäisiin 193 a §:ssä.

Lisäksi ehdotetaan, että jos hakija siirrettäisiin Suomeen hallinta-asetuksen 67 artiklan 11 kohdan mukaisesti sisäisenä siirtona, Maahanmuuttovirasto voisi pidentää hakemuksen tutkintaa neljällä viikolla. Sisäisen siirron tapauksessa osa rajamenettelyn määräajasta ehtisi kulua siirtävässä jäsenvaltiossa, mikä lyhentäisi menettelylle Suomessa käytettävissä olevaa aikaa. Määräajan pidentämisen myötä Maahanmuuttovirastolla olisi mahdollisuus tutkia hakemus rajamenettelyssä edellytysten täyttyessä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin myös mahdollisuudesta pidentää Maahanmuuttoviraston hakemuksen tutkinnan käsittelyaikaa rajamenettelyssä, jos Suomi olisi saanut kriisiasetuksen 4 artiklan tarkoittamalla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä luvan kriisiasetuksen 11 artiklan 1 kohdan tarkoittaman rajamenettelyn käsittelyaikaa koskevan poikkeuksen käyttöön. Kriisiasetuksen 11 artiklan 1 kohdassa mahdollistetaan rajamenettelyn enimmäiskeston pidentäminen kuudella viikolla. Poikkeuksen käyttöönotto olisi mahdollista kriisiasetuksessa säädetyssä kriisitilanteessa tai ylivoimaisen esteen tilanteessa ja asetuksessa säädetyn menettelyn mukaan. Kyseinen kuuden viikon aika ehdotetaan jaettavan tasan hakemuksen tutkintaan ja muutoksenhakuun, joten molempia voitaisiin pidentää kolmella viikolla. Muutoksenhaun määräajasta säädettäisiin 193 a §:n 5 momentissa.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin ilmoittamisesta Euroopan komissiolle, jos menettelyasetuksen 47 artiklassa ja komission täytäntöönpanopäätöksessä ((EU) 2024/2150, jota sovelletaan 14.10.2027 saakka) jäsenmaille asetettu riittävä kapasiteetti saavutetaan, tai menettelyasetuksen 50 artiklassa tarkoitettu hakemusten vuotuinen enimmäismäärä täyttyy, ja Suomi haluaisi hyödyntää menettelyasetuksessa säädetystä mahdollisuudesta rajamenettelyn soveltamisen keskeyttämisestä tietyillä perusteilla. Kyseisissä tapauksissa ilmoituksen komissiolle antaisi sisäministeriö. Vuosittaiseen hakemusten enimmäismäärään lasketaan vain asetuksessa määritellyn pakollisen rajamenettelyn soveltamisen piiriin kuuluvat hakemukset, eikä kapasiteetin täyttyminen oikeuta poikkeamaan rajamenettelyn soveltamisesta niiden hakemusten kohdalla, jotka kuuluvat kansallisen liikkumavaran perusteella rajamenettelyssä tutkittaviin hakemuksiin.

104 b §. *Liikkumisvapauden rajoittaminen rajamenettelyssä*. Pykälää ehdotetaan muutettavan. Myös pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavan vastaamaan asiaa koskevaa EU-lainsäädäntöä. Menettelyasetuksen 54 artiklan 1 kohdan mukaan hakijan on rajamenettelyn aikana vaadittava oleskelevan pääsääntöisesti valtion ulkorajalla, kauttakulkualueella taikka näiden läheisyydessä. Jäsenvaltion valitseman liikkumisvapauden rajoittamistoimen on perustuttava vastaanottodirektiivin 9 artiklassa säädettyyn liikkumisvapauden rajoittamiseen ottaen

kuitenkin kaikilta osin huomioon kyseisen jäsenvaltion erityiset maantieteelliset olosuhteet. Myös säilöönotto on edelleen edellytysten täyttyessä ja viimesijaisena keinona mahdollista hakijan liikkumisen rajoittamiseen. Menettelyasetuksen 43 artiklassa säädetään, että hakijalla ei ole rajamenettelyn aikana oikeutta tulla jäsenvaltion alueelle. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan informatiivista viittausta kyseisiin menettelyasetuksen 43 ja 54 artiklaan.

Pykälän 2–4 momentissa ehdotetaan säädettävän siitä, miten liikkumisvapautta rajamenettelyssä pääsääntöisesti rajoitettaisiin. Rajoitustoimi ja siihen liittyvät edellytykset vastaisivat voimassa olevassa pykälässä säädettyä. Tältä osin lakia ja käytäntöä ei ole tarkoitus muuttaa. Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin rajoitustoimista tehtävästä päätöksestä. Rajoitustoimista tehtäisiin vastaanottolain 50 §:n mukainen hallintopäätös. Koska liikkumisvapauden rajoittaminen on menettelyasetuksen mukaan osa rajamenettelyä, eikä se sisällä viranomaisen harkintaa, liittyisi päätös ainoastaan valittaviin liikkumisvapauden rajoitustoimiin, ja tässä harkinnassa otettaisiin huomioon hakijan henkilökohtainen tilanne, kuten hakijan erityiset vastaanottotarpeet. Myös valitusoikeus koskisi päätöksellä valittua rajoitustoimea.

104 c §. *Paluumenettely rajamenettelyä sovellettaessa*. Pykälää ehdotetaan muutettavan. Myös pykälän otsikko muutettaisiin. Rajamenettelyn päättymisestä säädetään menettelyasetuksen 51 ja 53 artikloissa, eikä päättymisestä voida enää kansallisesti säätää.

Pykälän 1 momentiksi ehdotetaan informatiivista säännöstä siitä, että rajamenettelyä seuraavasta paluumenettelystä säädetään paluurajamenettelyasetuksessa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että ulkomaalaislain 104 b §:n mukainen, rajamenettelyyn liittyvä liikkumisvapauden rajoittaminen jatkuisi paluurajamenettelyssä. Paluurajamenettelyasetuksen 4 artiklan 1 ja 2 kohdissa todetaan, ettei henkilön, jonka hakemus on hylätty rajamenettelyssä, ole sallittua tulla jäsenvaltion alueelle, ja että hänen tulee paluurajamenettelyn ajan oleskella ulkorajalla tai kauttakulkualueilla tai niiden läheisyydessä olevissa paikoissa. Toisin kuin menettelyasetuksen 54 artiklassa paluurajamenettelyasetuksen 4 artiklassa ei viitata vastaanottodirektiivin 9 artiklaan, eikä paluurajamenettelyyn liittyvistä liikkumisvapauden rajoitustoimista näin ollen tehdä uutta hallintopäätöstä, vaan liikkumisvapauden rajoittaminen jatkuu automaattisesti paluurajamenenettelyn alkaessa. Paluurajamenettelyasetuksen 5 artiklan mukaan myös säilöönotto on mahdollista paluurajamenettelyn aikana edellytysten täyttyessä.

105 §. *Euroopan unionin kansalaisen kansainvälistä suojelua koskeva hakemus.* Pykälää ehdotetaan muutettavan, jotta unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittely vastaisi paremmin EU:n primaarioikeuteen kuuluvan SEUT:n pöytäkirja N:o 24 Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaisten turvapaikasta sisältöä. Myös pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan EU-lainsäädännössä käytettyjä termejä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettävän, että unionin kansalaisten kansainvälistä suojelua koskeva hakemus jätettäisiin pääsääntöisesti sisällöllisesti tutkimatta. Hakemus voitaisiin tutkia sisällöllisesti, jos SEUT:n pöytäkirjan N:o 24 ainoan artiklan kohdista joku soveltuisi. Artiklan kolme kohtaa koskee sellaisia tilanteita, joissa tietyn jäsenvaltion on todettu tai on aloitettu prosessi, jossa tullaan toteamaan, että jäsenvaltio rikkoo vakavasti ja jatkuvasti Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklan mukaisia unionin arvoja. Näistä päätetään joko neuvostossa tai Eurooppa-neuvostossa. Neljännen kohdan mukaan jäsenvaltio voi myös yksipuolisesti päättää ottaa toisen jäsenvaltion kansalaisen tekemän hakemuksen käsiteltäväksi. Tällöin oletuksena artiklan mukaan on, että hakemus on ilmeisen perusteeton. Yksittäinen hakemus olisi siis mahdollista ottaa käsiteltäväksi, vaikka oletus on, että kaikki EU-jäsenvaltiot

ovat turvallisia kaikille unionin kansalaisille. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin myös siitä, että Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi välittömästi sisäministeriölle, jos se ottaa hakemuksen tutkittavaksi ja sisäministeriö ilmoittaisi asiasta neuvostolle. SEUT:n pöytäkirjan N:o 24 artiklan mukaan jäsenvaltion on ilmoitettava välittömästi neuvostolle, jos se ottaa hakemuksen tutkittavakseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että käsittelyyn sovellettaisiin menettelyasetusta. Unionin kansalaisten hakemuksia on määrällisesti niin vähän, että erillisen menettelyn luominen niiden käsittelyyn aiheuttaisi hallinnosta taakkaa. Hakemuksen käsittely ja päätöksenteko vastaisi muuten menettelyasetusta, mutta asetuksen 11 artiklan tarkoittamasta tutkittavaksiottamispuhuttelusta luovuttaisiin. Myös tästä säädettäisiin 2 momentissa. Kyseinen säännös olisi verrattavissa menettelyasetuksen 13 artiklan 11 kohdan e alakohtaan, jossa säädetään, että tutkittavaksiottamispuhuttelusta voidaan luopua, jos määrittävä viranomainen katsoo, että hakemus voidaan jättää tutkimatta, koska jokin toinen EU-jäsenvaltio on myöntänyt hakijalle kansainvälistä suojelua. Hakijalla olisi kuitenkin tällöin mahdollisuus toimittaa kirjallista lisäselvitystä hakemuksensa tueksi. Joka tapauksessa Maahanmuuttovirasto tapaisi hakijan hakemuksen jättämisen aikana. Näin myös hallintolain 34 §:n mukainen kuulemisvelvollisuus täyttyisi.

106 §. *Pakolaisasema ja toissijainen suojeluasema.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä annetusta pakolaisasemasta tai toissijaisesta suojeluasemasta säädetään määritelmäasetuksen 13 ja 18 artiklassa. Pykälässä ei siis enää säädettäisi tässä tilanteessa annettavasta kansainvälisen suojelun asemasta. Kansallisesti säädettäisiin edelleen pakolaiskiintiössä tai perhesiteen perusteella oleskeluluvan saaneille annettavasta pakolaisasemasta tai toissijaisesta suojeluasemasta. Sääntelyn sisältöä ei näiltä osin muutettaisi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin pakolaisaseman antamisesta pakolaiskiintiössä Suomeen otetulle pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saaneelle ulkomaalaiselle sekä pakolaisen perhesiteen perusteella oleskeluluvan Suomesta saaneelle pakolaiseksi katsottavaksi perheenjäsenelle. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toissijaisen suojeluaseman antamisesta pakolaiskiintiössä Suomeen otetulle toissijaisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneelle ulkomaalaiselle sekä toissijaista suojelua saaneen perhesiteen perusteella oleskeluluvan Suomesta saaneelle toissijaisen suojelun tarpeessa olevalle perheenjäsenelle. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan informatiivisena säännöksenä viittausta määritelmäasetuksen 13 ja 18 artiklaan, joissa säädetään pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman myöntämisestä kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä.

107 §. *Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttaminen*. Pykälä ehdotetaan kumottavan, koska suojeluaseman poistamisesta säädetään määritelmäasetuksen 14 ja 19 artiklassa. Yksilöllisen tutkinnan vaatimuksesta säädetään menettelyasetuksen 34 artiklan 2 kohdassa sekä määritelmäasetuksen 14 artiklan 4 kohdassa ja 19 artiklan 2 kohdassa.

108 §. *Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman peruuttaminen*. Pykälä ehdotetaan kumottavan, koska suojeluaseman poistamisesta säädetään määritelmäasetuksen 14 ja 19 artiklassa. Yksilöllisen tutkinnan vaatimuksesta säädetään menettelyasetuksen 34 artiklan 2 kohdassa sekä määritelmäasetuksen 14 artiklan 4 kohdassa ja 19 artiklan 2 kohdassa.

110 §. *Oleskeluluvan myöntäminen tilapäisen suojelun perusteella.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavan, koska voimassa olevassa momentissa viitataan 87 §:ään, joka ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä. Muutos olisi tekninen eikä säännöksen sisältöä olisi tarkoitus muuttaa. Momentissa ehdotetaan aiemman viittauksen sijaan säädettävän sanallisesti, että oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella jätetään myöntämättä, jos on perusteltua syytä epäillä ulkomaalaisen syyllistyneen rikokseen

rauhaa vastaan, sotarikokseen tai rikokseen ihmiskuntaa vastaan, sellaisia rikoksia koskevien kansainvälisten sopimusten määritelmien mukaisesti tai törkeään muuhun kuin poliittiseen rikokseen Suomen ulkopuolella ennen kuin hänelle annettiin tilapäistä suojelua Suomessa taikka Yhdistyneiden kansakuntien tarkoitusperien ja periaatteiden vastaiseen tekoon.

112 §. *Tilapäisen oleskeluluvan myöntäminen.* Pykälän 1 momentin 3 kohtaa ehdotetaan muutettavan, koska 89 § ehdotetaan kumottavaksi teknisistä syistä ja sen sisältö siirrettäväksi muihin ulkomaalaislain säännöksiin. Pykälän 1 momentin 3 kohdassa viitattaisiin ehdotettavaan uuteen 113 a §:ään, jossa säädettäisiin oleskeluluvan perusteesta, kun ulkomaalaislaista ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Ulkomaalaiselle myönnettävä oleskelulupa olisi tällöin tilapäinen. Muutos olisi tekninen, eikä sisällöllisesti muuttaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

113 §. *Jatkuvan oleskeluluvan myöntäminen.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtävän tekninen, viittauksen korjaava muutos. Momentin sisältöä ei olisi tarkoitus muuttaa. Voimassa olevassa momentissa viitataan oleskeluluvan saamiseen turvapaikan tai toissijaisen suojelun perusteella. Kansainvälisen suojelun perusteella myönnettävästä oleskeluluvasta säädetään määritelmäasetuksen 24 artiklassa. Näin ollen momentissa ehdotetaan viitattavan tähän määritelmäasetuksen artiklaan kansainvälisen suojelun eli turvapaikan ja toissijaisen suojelun osalta.

113 a §. *Oleskeluluvan myöntäminen palautuskieltoa sovellettaessa.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin oleskeluluvan myöntämisen perusteesta palautuskieltoa sovellettaessa. Säännös vastaisi oleskelulupaperusteen osalta voimassa olevaa 89 §:ää. Voimassa olevan 89 §:n viittaukset 87 §:n 2, 3 ja 6 momenttiin, 88 §:n 2–4 momenttiin sekä 107 ja 108 §:ään muutettaisiin viittauksiksi vastaaviin määritelmäasetuksen artikloihin. Lisäksi pykälässä olisi viittaus määritelmäasetuksen 5 artiklan 2 kohdan perusteella tehtävään päätökseen, jossa on kyse sur place -tilanteessa ilmenevästä kansainvälisen suojelun tarpeesta, joka perustuu hakijan tahalliseen toimintaan, ja jonka ainoana tarkoituksena on ollut väärinkäyttää turvapaikkajärjestelmää. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siis oleskeluluvan myöntämisestä Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jolle jätetään myöntämättä kansainvälistä suojelua määritelmäasetuksen 5 artiklan 2 kohdassa perusteella, 12 artiklan 2 tai 3 kohdassa säädetyillä poissuljentaperusteilla, 14 artiklan 2 kohdassa säädetyn perusteella, koska on perusteltua aihetta olettaa, että hakija on vaaraksi Suomen turvallisuudelle, tai koska hakija on lainvoiman saaneella tuomiolla tuomittu erityisen törkeästä rikoksesta ja hänen katsotaan olevan vaaraksi Suomen turvallisuudelle taikka 17 artiklan 1–3 kohdassa säädetyillä poissuljentaperusteilla, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oleskeluluvan myöntämisestä Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka pakolaisasema on poistettu määritelmäasetuksen 14 artiklassa säädettyjen pakolaisaseman poistamista koskevien perusteiden nojalla taikka toissijainen suojeluasema on poistettu 19 artiklassa säädettyjen toissijaisen suojeluaseman poistamista koskevien perusteiden nojalla, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

116 §. *Kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Myös pykälän otsikko muutettaisiin. Pykälässä ehdotetaan säädettävän Maahanmuuttoviraston kansainväliseen suojeluun liittyvän toimivallan lisäksi myös poliisin ja rajatarkastusviranomaisen kansainväliseen suojeluun liittyvästä toimivallasta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin voimassa olevan pykälän tavoin Maahanmuuttoviraston kansainväliseen suojeluun liittyvästä toimivallasta. Momentin 1 kohdassa säädetäisiin, että Maahanmuuttovirasto toimii menettelyasetuksen 3 artiklan 16 kohdan tarkoittamana määrittävänä viranomaisena. Kyseisen artiklan kohdan mukaan määrittävällä viranomaisella tarkoitetaan jäsenvaltion mitä tahansa lainkäyttöelimiin verrattavaa tai hallinnollista elintä, joka vastaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tutkinnasta ja jolla on toimivalta tehdä päätöksiä hallinnollisessa menettelyssä. Toimivalta päättää yksittäisistä kansainvälistä suojelua koskevista hakemuksista kuuluu asetuksen mukaan yksinomaan määrittävälle viranomaiselle.

Momentin 2 kohdassa ehdotetaan säädettävän siitä, että Maahanmuuttovirasto jatkaa tarvittaessa henkilöllisyyden selvittämistä hakemuksen rekisteröinnin jälkeen. Henkilöllisyyden selvittäminen alkaa jo ennen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröintiä seulonta-asetuksen mukaisessa seulonnassa, jonka olennainen osa se on. Seulonta-asetuksen 14 artiklassa säädetään henkilöllisyyden selvittämisestä seulonnassa. Tiedot on merkittävä seulontalomakkeelle, jonka tietoja käytetään seulontaa seuraavassa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä. Menettelyasetuksen 27 artiklan mukaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinnin yhteydessä rekisteröidään edelleen tietyt henkilötiedot, jotka voivat olla peräisin seulontalomakkeesta. Vaikka henkilöllisyyttä selvitetään laajasti ennen hakemuksen tutkintaa, selvittämisen jatkamiselle saattaa kuitenkin olla tarve vielä hakemuksen tutkinnan yhteydessä, jos se on jäänyt epäselväksi tai uusia seikkoja ilmenee. Henkilöllisyyden oikeellisuudesta varmistuminen on olennainen osa hakemuksen perusteiden arvioinnissa. Kyseisessä momentin 2 kohdassa säädettäisiin lisäksi Maahanmuuttoviraston toimivallasta kerätä tiedot perheenjäsenistä ja muista omaisista. Hakijalla on myös velvollisuus määritelmäasetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan nojalla toimittaa hakemuksensa tueksi tiedot taustastaan, johon katsotaan kuuluvan myös asiaankuuluvien perheenjäsenten ja muiden sukulaisten tausta. Ehdotettavasta 1 momentin 2 kohdan sisällöstä säädetään voimassa olevan lain 97 §:ssä, joka ehdotetaan kumottavan, osittain EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä.

Momentin 3 ja 4 kohdissa säädettäisiin, että Maahanmuuttovirasto myöntäisi ja peruuttaisi kansainvälisen suojelun perusteella myönnettävät oleskeluluvat sekä päättäisi pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman poistamisesta. Kohtien sisältö vastaisi voimassa olevan pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohtia. Kansainvälisen suojelun perusteella myönnettävän oleskeluluvan myöntämiseen ja peruuttamiseen toimivaltaisesta viranomaisesta olisi edelleen säädettävä kansallisessa laissa, koska määritelmäasetuksessa asia jätetään kansallisesti harkittavaksi. Samoin on pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman poistamisen osalta menettelyasetuksessa jätetty kansallista harkintaa toimivaltaisen viranomaisen osalta. Voimassa olevaan pykälään perustuvaa toimivaltaa ei ole tarkoitus muuttaa.

Voimassa olevan pykälän 1 momentin 3 kohdassa viitataan hallinta-asetuksella kumottavaan Dublin III-asetukseen. Ehdotuksen mukaan 1 momentin 5 kohdassa säädettäisiin, että Maahanmuuttovirasto soveltaisi hallinta-asetuksen III osassa tarkoitettuja hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyjä ja vastaisi asetuksen 51 artiklassa tarkoitetusta tietojen jakamisesta. Hallinta-asetuksen III osa koskee vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteita ja -menettelyitä, joita ovat menettely vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämiseksi sekä vastaanottopyyntöjä ja takaisinottoilmoituksia koskevat menettelyt.

Ulkomaalaislain systematiikka huomioiden, Maahanmuuttoviraston toimivallasta hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettujen siirtopäätösten tekemiseen säädettäisiin erikseen ulkomaalaislain 152 §:ssä, maasta poistamista koskevassa lainsäädäntöhankkeessa ehdotettavan mukaisesti. Maahanmuuttoviraston toimivaltaan ei

sisältyisi hallinta-asetuksen 23 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu alaikäisen edustajan nimeäminen, vaan edustajan määrää vastaanottolain 39 §:n 3 momentin mukaisesti käräjäoikeus. Menettelyiden soveltamiseen ei myöskään sisältyisi hallinta-asetuksen 44 artiklan mukainen määräys säilöönotosta, jonka antaa ulkomaalaislain 123 §:n mukaisesti poliisissa poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies ja rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Hallinta-asetuksen 21 artiklassa tarkoitettua maksutonta oikeudellista neuvontaa antaisi Maahanmuuttovirasto ja siitä säädettäisiin tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti ulkomaalaislain 95 a §:ssä. Myöskään maasta poistamisen täytäntöönpanoon liittyvät toimet eivät olisi osa menettelyiden soveltamista. Ulkomaalaislain 151 §:ää ehdotetaan muutettavaksi maasta poistamista koskevassa lainsäädäntöhankkeessa siten, että siinä säädettäisiin poliisin ja rajatarkastusviranomaisen toimivallasta panna täytäntöön hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetut siirtopäätökset.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa säädettäisiin myös, että Maahanmuuttovirasto vastaisi hallinta-asetuksen 51 artiklassa tarkoitetusta tietojen jakamisesta. Tietojen jakaminen voi olla tarpeen esimerkiksi vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämistä tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelemistä varten.

Pykälän 1 momentin 6 kohdassa säädettäisiin hallinta-asetuksen IV osassa tarkoitettuun yhteisvastuuseen liittyvistä Maahanmuuttoviraston uusista tehtävistä. Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto vastaisi hallinta-asetuksen IV osassa tarkoitetuista sisäisiä siirtoja koskevista menettelyistä sekä hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuista menettelyistä vastuun korvaamiseksi.

Hallinta-asetuksen 67 artiklassa säädetään menettelystä ennen sisäistä siirtoa ja 68 artiklassa menettelystä sisäisen siirron jälkeen. Hallinta-asetuksen 63 artiklassa säädetään vastuun korvaamisesta ja 69 artiklassa menettelystä vastuun korvaamiseksi 63 artiklan 1 ja 2 kohdan nojalla. Käytännössä Maahanmuuttoviraston tehtäviin kuuluisivat operatiivisen tason tehtävät, kuten niiden yksittäisten hakemusten yksilöinti, jotka voitaisiin siirtää sisäisesti hyötyvänä jäsenvaltiona tai joista otetaan vastuu tilanteissa, joissa vastuun korvaaminen on velvoittavaa hallinta-asetuksen 63 artiklan tai kriisiasetuksen 9 artiklan nojalla. Vapaaehtoiseen vastuun korvaamiseen liittyen operatiivisen tason tehtäviin kuuluisi esimerkiksi pyynnön esittäminen toiselle jäsenvaltiolle ottaa sisäisten siirtojen sijasta vastuu sellaisten kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittelystä, joiden osalta Suomi on määritetty vastuussa olevaksi.

Momentin 7 kohdan säännös vastaisi voimassa olevan pykälän 2 momenttia. Kohta koskisi toimivaltaa päättää oleskeluluvan myöntämisestä pakolaisuuden tai toissijaisen suojelun perusteella pakolaiskiintiössä Suomeen otettavalle ulkomaalaiselle. Maahanmuuttoviraston ehdotetaan edelleen olevan toimivaltainen viranomainen tekemään päätöksen asiassa saatuaan suojelupoliisin lausunnon.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin poliisin ja rajatarkastusviranomaisen, jotka ehdotetun mukaan edelleen rekisteröisivät kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, mahdollisuudesta avustaa Maahanmuuttovirastoa määrittävän viranomaisen tehtäviin kuuluvissa hakemuksen perusteiden ja muiden hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeiden tietojen selvittäminen. Rekisteröinnin yhteydessä selvitettävät tiedot on lueteltu menettelyasetuksen 27 artiklassa. Kyseisen artiklan 4 kohdan mukaan rekisteröinnin yhteydessä voidaan kerätä myös muita hakemuksen tutkinnassa tarvittavia lisätietoja, jos määrittävä viranomainen tai muu viranomainen, joka avustaa sitä hakemuksen tutkinnassa, kerää tiedot. Vaikka kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteet esitetään laajemmin vasta rekisteröinnin jälkeen tulevassa hakemuksen jättämistä koskevassa vaiheessa, olisi niiden

alustava kerääminen välttämätöntä myös rekisteröinnin yhteydessä erityisesti rajamenettelyyn ohjaamisen onnistumiseksi. Tässä esityksessä ehdotetaan, että Suomi soveltaisi rajamenettelyä kaikissa menettelyasetuksen mahdollistamissa tilanteissa. Tiettyjen perusteiden osalta rajamenettelyyn ohjaaminen olisi mahdotonta, jollei rekisteröinnin aikana saataisi alustavaa tietoa hakijan perusteista. Myös perusteiden uskottavuuden selvittämisessä mahdollisimman aikaisella selvittämisellä on merkitystä. Määrittävää viranomaista avustavana viranomaisena poliisi ja rajatarkastusviranomainen voisivat ehdotetun momentin nojalla selvittää alustavasti perusteet ja myös muita erikseen viranomaisten välillä sovittavia hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeitä tietoja. Ehdotetulla säännöksellä turvattaisiin nykykäytännön jatkuminen, mikä on osoittautunut tehokkaaksi. Perusteiden tarkempi selvittäminen olisi joka tapauksessa Maahanmuuttoviraston tehtävä, kuten voimassa olevan lainkin mukaan.

Pykälän 3 momenttiin siirrettäisiin voimassa olevan lain 97 §:n 3 momentin sisältö. Poliisi ei ole viime aikoina juurikaan osallistunut puhutteluihin kyseisen pykälän perusteella, mutta mahdollisuuden säilyttämistä laissa on pidettävä myös esimerkiksi erilaisiin häiriötilanteisiin liittyen tärkeänä. EU-lainsäädäntö ja menettelyasetus eivät tätä erityisesti kiellä. Pykälän 4 momenttiin siirrettäisiin voimassa olevan lain 117 §:n sisältö muutettuna viittauksilla hallinta-asetukseen. Hallinta-asetuksen 46 artiklan 1 kohdan 5 alakohdassa säädetään, että siirron toteuttava jäsenvaltio myöntää tarvittaessa asianomaiselle henkilölle kulkuluvan. Kulkuluvan antava viranomainen on jätetty kansallisesti päätettäväksi. Voimassa olevan lain mukaan poliisilaitos antaa kyseisen kulkuluvan eikä toimivaltaa ole tarkoitus muuttaa.

116 a §. *Apu Euroopan unionin turvapaikkavirastolta.* Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavan, koska voimassa olevassa momentissa viitataan 97 §:ään, joka ehdotetaan kumottavan. Muutos olisi tekninen eikä säännöksen sisältöä olisi tarkoitus muuttaa. Voimassa olevassa momentissa säädetään Suomeen lähetetyn turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsenen toimivaltuuksista Suomessa avustaessaan Maahanmuuttovirastoa. Momentissa ehdotetaan aiemman viittauksen sijaan säädettävän sanallisesti, että avustaminen koskisi hakemuksen perusteiden, muiden hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeiden tietojen ja vastuussa olevan jäsenvaltion selvittämistä.

116 b §. *Yhteyspisteet*. Lakiin ehdotetaan lisättävän uusi pykälä, jossa säädettäisiin asetusten vaatimista kansallisista yhteyspisteistä tai yhteystyötahoista. Pykälässä säädettäisiin Maahanmuuttoviraston olevan määritelmäasetuksen 37 artiklassa ja menettelyasetuksen 71 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu kansallinen yhteyspiste.

116 c §. *Yhteisvastuutarjouksia koskevista sitoumuksista päättäminen*. Lakiin ehdotetaan lisättävän uusi pykälä, jossa säädettäisiin, että valtioneuvosto päättäisi yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuista Suomen sitoumuksista yhteisvastuutarjouksiksi.

Hallinta-asetuksella otetaan käyttöön pysyvä ja oikeudellisesti sitova yhteisvastuumekanismi, jolla tuetaan muuttoliikepaineen alaisia jäsenvaltioita. Kaikkien jäsenvaltioiden on osallistuttava mekanismiin, mutta niillä on 57 artiklan 4 kohdan mukaan täysi harkintavalta valita jokin 56 artiklan 2 kohdassa luetelluista yhteisvastuutoimenpiteiden tyypeistä tai niiden yhdistelmä. Yhteisvastuutarjoukset voivat näin ollen muodostua sisäisistä siirroista, rahoituksesta, vaihtoehtoisista yhteisvastuutoimenpiteistä tai edellä mainittujen yhdistelmästä.

Komissio antaa vuosittain 15.10. mennessä hallinta-asetuksen 12 artiklaan perustuvan ehdotuksen neuvoston täytäntöönpanosäädökseksi, jolla muodostetaan yhteisvastuureservi tulevan vuoden muuttoliiketilanteen käsittelemiseksi. Neuvosto kutsuu 13 artiklan mukaan koolle EU:n korkean tason yhteisvastuufoorumin, jonka kokouksen aikana jäsenvaltioiden on

annettava sitoumukset yhteisvastuutarjouksistaan vuotuisen yhteisvastuureservin muodostamiseksi asetuksen 57 artiklan nojalla. Kriisiasetuksen nojalla vahvistettavaan yhteisvastuutoimia koskevaan suunnitelmaan sisältyvät yhteisvastuutoimet otetaan lähtökohtaisesti hallinta-asetuksen mukaan muodostettavasta vuotuisesta yhteisvastuureservistä. Täydentävien yhteisvastuutarjousten antaminen voi olla tarpeen hallinta-asetuksen 13 artiklan 4 kohdan ja kriisiasetuksen 4 artiklan 5 kohdan b alakohdan iv) luetelmakohdan nojalla.

Hallinta-asetus ja kriisiasetus ovat suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä, mutta jättävät kansallisesti ratkaistavaksi sen, missä menettelyssä sitoumuksista yhteisvastuutarjouksiksi päätetään kansallisella tasolla.

Perustuslain 93 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto vastaa Euroopan unionissa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä, jollei päätös vaadi eduskunnan hyväksymistä. Lain esitöiden mukaan valtioneuvoston valmisteluvastuu kattaisi kaikki ne toimielimet Euroopan unionissa, joissa päätöksenteko perustuu jäsenvaltioiden kantoihin ja joissa tehtävät päätökset siten edellyttävät kansallista valmistelua. Valtioneuvoston toimivalta kattaisi kaikki Euroopan unionissa tehtävien päätösten kohteena olevat asiat ja asiaryhmät. Valtioneuvoston toimivaltaan kuuluisi muun ohella määritellä Suomen kanta. (HE 1/1998 vp, s. 145–146) Selkeyden varmistamiseksi yhteisvastuuta koskevaan sitoumusmenettelyyn liittyvästä kansallisesta päätöksenteosta on tarpeen säätää perustuslakia tarkemmin laissa.

Sisäministeriö valmistelisi valtioneuvoston yhteisvastuuta koskevan päätöksen, tarvittaessa yhteistyössä muiden viranomaistahojen kanssa.

Sitoumusmenettely saa aikaan taloudellisen velvoitteen, johon jäsenvaltion on varauduttava kansallisessa talousarviossaan. Yhteisvastuusitoumusten antaminen sovitettaisiin jatkossa yhteen talousarviomenettelyn kanssa. Valtioneuvoston päätökset yhteisvastuutoimista huomioitaisiin talousarviomenettelyssä ja tarvittaessa haettaisiin rahoitusta lisätalousarviomenettelyssä. Julkisen talouden suunnitelmassa arvioitaisiin mahdollisuuksien mukaan rahoitustarpeet pidemmällä aikavälillä.

117 §. *Yhteisvastuun ja poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämisestä päättäminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Myös pykälän otsikko muutettaisiin. Pykälässä ehdotetaan säädettävän, että valtioneuvosto päättäisi yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetun yhteisvastuun sekä kriisiasetuksessa tarkoitettujen poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvien ilmoitusten ja pyyntöjen esittämisestä Euroopan unionin komissiolle ja neuvostolle. Pykälän voimassa olevasta sisällöstä ehdotetaan säädettävän 116 §:ään ehdotetussa uudessa 4 momentissa.

Komissio antaa vuosittain 15.10. mennessä hallinta-asetuksen 11 artiklan mukaisen täytäntöönpanopäätöksen sen määrittämisestä, onko tietty jäsenvaltio tulevan vuoden aikana muuttoliikepaineen tai muuttoliikepaineen riskin alaisena tai kohtaako sitä merkittävä muuttoliiketilanne. Muuttoliikepaineen alaiset jäsenvaltiot voivat saada tukea yhteisvastuureservistä sisäisinä siirtoina, rahoitusosuuksina tai vaihtoehtoisina yhteisvastuutoimenpiteinä. Hallinta-asetuksen 58 artiklan mukaan jäsenvaltion, joka on määritetty muuttoliikepaineen alaisena olevaksi, on ilmoitettava komissiolle ja neuvostolle, jos se aikoo hyödyntää vuotuista yhteisvastuureserviä. Jäsenvaltion on annettava tiedot tilanteen korjaamiseksi tarvittavista yhteisvastuutoimenpiteistä, minkä jälkeen se voi käyttää reserviä 60 artiklan mukaisesti. Jos jäsenvaltiota ei ole 11 artiklassa tarkoitetussa komission päätöksessä määritetty muuttoliikepaineen alaisena olevaksi, mutta se katsoo olevansa muuttoliikepaineen

alaisena, sen on hallinta-asetuksen 59 artiklan mukaan ilmoitettava komissiolle tarpeestaan hyödyntää vuotuista yhteisvastuureserviä ja tiedotettava asiasta neuvostolle. Jäsenvaltion on tässä tilanteessa toimitettava yksityiskohtaisempia tietoja tilanteensa perustelemiseksi.

Muuttoliikepaineen alaiset jäsenvaltiot, jotka eivät ole hyödyntäneet vuotuista yhteisvastuureserviä 58 artiklan mukaisesti tai ilmoittaneet tarpeestaan käyttää vuotuista yhteisvastuureserviä 59 artiklan mukaisesti, ja jäsenvaltiot, joissa on merkittävä muuttoliiketilanne, voivat pyynnöstä saada sitoumustensa mukaisista yhteisvastuutarjouksista täyden tai osittaisen vähennyksen. Hallinta-asetuksen 61 artiklassa säädetään menettelystä tilanteissa, joissa jäsenvaltio on muuttoliikepaineen alaisena oleva, ja 62 artiklassa menettelystä merkittävissä muuttoliiketilanteissa. Jos jäsenvaltio katsoo olevansa muuttoliikepaineen alaisena tai merkittävässä muuttoliiketilanteessa, mutta asiaa ei ole ennalta määritetty komission 11 artiklan mukaan tekemässä päätöksessä, on jäsenvaltion toimitettava yksityiskohtaisempia tietoja tilanteensa perustelemiseksi.

Jos jäsenvaltio katsoo olevansa kriisiasetuksen 1 artiklassa tarkoitetussa kriisitilanteessa tai ylivoimaisen esteen tilanteessa, se voi kriisiasetuksen 2 artiklan 1 kohdan mukaan kyseisten poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi esittää komissiolle perustellun pyynnön hyötyäkseen yhteisvastuutoimista, ja voidakseen poiketa turvapaikkamenettelyä koskevista asiaankuuluvista säännöistä kuitenkin siten, että varmistetaan hakijoiden perusoikeuksien kunnioittaminen.

Kriisiasetuksen 9 artiklan 7 kohdan mukaan, jos niiden toimien tuloksena, jotka ovat tarpeen kriisitilanteessa olevan jäsenvaltion tukemiseksi ja jotka sisältyvät 4 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuun neuvoston täytäntöönpanopäätökseen, jokin toinen jäsenvaltio katsoo, että se on muuttoliikepaineen alaisuudessa tai siihen kohdistuu merkittävä muuttoliiketilanne hallinta-asetuksessa tarkoitetulla tavalla tai että siihen kohdistuu kriisitilanne, asianomainen jäsenvaltio voi pyytää yhteisvastuutoimia, yhteisvastuutarjoustensa poistamista kokonaan tai vähentämistä hallinta-asetuksen mukaisesti tai kriisiasetuksen mukaisia yhteisvastuu- ja tukitoimia.

Hallinta-asetus ja kriisiasetus ovat suoraan sovellettavaa EU-lainsäädäntöä, mutta jättävät kansallisesti ratkaistavaksi sen, missä menettelyssä yhteisvastuun ja poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvistä ilmoituksista ja pyynnöistä päätetään kansallisella tasolla. Selkeyden varmistamiseksi kansallisesta päätöksenteosta on tarpeen säätää laissa. Täydentävä kansallinen lainsäädäntö on myös tarpeen, jotta asetuksia voidaan soveltaa tehokkaasti muuttoliikepaine-, kriisi- ja ylivoimaisen esteen tilanteissa.

Suomen sitoumuksista yhteisvastuutarjouksiksi esitetään 116 c §:ssä päätettäväksi valtioneuvoston yleisistunnossa. Yhdenmukaisuuden vuoksi päätöksenteon tulisi tapahtua valtioneuvoston yleisistunnossa myös niissä tilanteissa, joissa Suomella on tarve hyödyntää yhteisvastuuta hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuissa tilanteissa tai poikkeusmahdollisuuksia kriisiasetuksessa tarkoitetuissa tilanteissa.

Ehdotettu päätöksentekotapa olisi myös yhdenmukainen kansallisesti muissa vastaavissa tilanteissa sovellettavan päätöksentekomenettelyn kanssa. Euroopan turvapaikkavirastolta ja Euroopan raja- ja merivartiovirastolta pyydettävästä tuesta päättää valtioneuvosto yleisistunnossa. Ulkomaalaislain 116 a §:n (816/2022) mukaan valtioneuvosto voi yleisistunnossa päättää turvapaikkavirastoasetuksessa tarkoitetun turvapaikka-asioiden tukiryhmien lähettämistä koskevan pyynnön esittämisestä Euroopan unionin turvapaikkavirastolle. Rajavartiolain 15 a §:n (1245/2020) mukaan valtioneuvoston yleisistunto päättää eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2019/1896, jäljempänä *raja- ja merivartiostoasetus*, 37 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun nopean

rajaintervention käynnistämistä koskevan pyynnön esittämisestä Euroopan raja- ja merivartiovirastolle. Jos yleiseen järjestykseen, sisäiseen turvallisuuteen tai kansanterveyteen kohdistuva uhka kuitenkin välttämättä edellyttää pyynnön kiireellistä esittämistä, sisäministeri voi esittää pyynnön, kunnes valtioneuvoston yleisistunto ratkaisee asian. Valtioneuvoston yleisistunto päättää toimenpiteistä Suomen vastaanottaessa raja- ja merivartiostoasetuksen 42 artiklan mukaista apua kiireellisiä toimia edellyttävässä tilanteessa ulkorajalla.

Erilaisten tilanteiden kehittymistä seurattaisiin sisäministeriön johdolla osana ennakoimis- ja varautumistoimia. Mahdollisuudet hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetun yhteisvastuun ja kriisiasetuksessa tarkoitettujen poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen huomioitaisiin viranomaisten valmiussuunnittelussa. Sisäministeriö valmistelisi tarvittaessa valtioneuvoston päätöksen yhteisvastuun ja poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvien ilmoitusten ja pyyntöjen esittämisestä Euroopan unionin komissiolle ja neuvostolle, yhteistyössä muiden viranomaistahojen kanssa.

131 §. *Henkilötuntomerkkien ottaminen.* Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 6 momentti, jonka sisältö vastaisi voimassa olevan 133 §:n 5 momenttia. Uudessa 6 momentissa säädettäisiin, että raja- ja merivartiostoasetuksen mukaisen eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta lähetetyn ryhmän jäsenenä Suomessa oleva vieraan valtion toimivaltainen virkamies sekä turvapaikkavirastoasetuksen mukainen Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voisivat avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista 1 momentissa tarkoitettujen henkilötuntomerkkien ottamisessa poliisimiehen tai rajatarkastusviranomaisen virkamiehen ohjauksessa. Samoilla tukiryhmillä on myös voimassa olevan 95 §:n 5 momentin mukaan mahdollisuus avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen rekisteröintiin liittyvissä tehtävissä. Tämän sisältöä ei ehdoteta muutettavan.

Voimassa olevan lain 133 § ehdotetaan kumottavan, koska uuden seulontaa koskevan EU-lainsäädännön myötä järjestelykeskusta ei olisi voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti enää mahdollista perustaa. Ehdotetun uuden 6 momentin säännös olisi kuitenkin edelleen tarpeen erilaisia häiriötilanteita varten, joihin Suomen olisi mahdollista pyytää apua raja- ja merivartiostoasetuksen mukaisen eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta taikka turvapaikkavirastoasetuksen mukaisesta turvapaikka-asioiden tukiryhmästä.

133 §. *Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittaisessa maahantulossa.* Pykälä ehdotetaan kumottavan. Uuden seulontaa koskevan EU-lainsäädännön myötä järjestelykeskusta ei olisi voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti kaikissa laajamittaisen maahantulon tilanteissa enää mahdollista perustaa. Eikä sille olisi tarvettakaan, koska esimerkiksi seulonta-asetuksen mukainen seulonta sisältää jo sen, että seulottavilla on velvollisuus olla viranomaisen tavoitettavissa koko seulonnan aikana. Laajamittaisessa maahantulon tilanteessa tai muissa häiriötilanteissa seulonta ja kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröinti voitaisiin kuitenkin keskittää ja suorittaa muualla kuin rajanylityspaikalla tai poliisin toimipaikassa. Asiasta ei olisi kuitenkaan tarpeen tehdä erillistä valtioneuvoston päätöstä vaan kyse olisi tavanomaisesta viranomaistoiminnan järjestämisestä EU-lainsäädännön ja kansallisen lainsäädännön puitteissa.

133 a §. *Passilain soveltaminen*. Pykälää ehdotetaan muutettavan lisäämällä siihen uusi viittaus passilain (671/2006) soveltamiseen. Sen lisäksi, mitä voimassa olevassa pykälässä säädetään, ehdotetaan, että myös passilain 20 §:ää sovellettaisiin ulkomaalaislain 8 luvussa tarkoitettuihin matkustusasiakirjoihin.

Passilain 20 §:ssä säädetään, ettei hakijalle anneta erillistä hallintopäätöstä eikä valitusosoitusta, kun passi myönnetään hakemuksen mukaisesti. Poikkeus tästä on 11 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa ilman kaikkien huoltajien suostumusta myönnetty passi, tai jos passi myönnetään hakemuksesta poiketen. Näissä tapauksissa passin ohella annetaan erillinen hallintopäätös valitusosoituksineen. Kuten passilain esitöissä (HE 25/2005 vp) on todettu, hallintolain lähtökohta on pääsääntöisesti kirjallisena annettava hallintopäätös. Passin osalta tästä käytännöstä on kuitenkin poikettu, koska valtaosassa tapauksia passi myönnetään hakemuksen mukaisesti. Silloin kun passi myönnetään hakijan hakemuksen mukaisesti, itse passi on päätös asiassa. Myös ulkomaalaislaissa on jo vastaavaa sääntelyä oleskelulupakorttia koskevissa 33 a § ja 60 g §:ssä.

Ehdotetussa 133 a §:n muutoksessa olisi kyse passilain 20 §:n soveltamisen laajentamisesta myös ulkomaalaislain 8 luvussa tarkoitettuihin matkustusasiakirjoihin. Tämä mahdollistaisi Maahanmuuttovirastolle sen, ettei täysin myönteistä matkustusasiakirjapäätöstä tarvitsisi antaa hakijalle erikseen tiedoksi, vaan hänelle myönnettävä matkustusasiakirja olisi samalla myös päätös asiassa. Henkilölle myönnettävä kansainvälisen suojelun asema oikeuttaa lähtökohtaisesti saamaan Suomen myöntämän matkustusasiakirjan, koska kansainvälistä suojelua saavan henkilön ei voida katsoa pystyvän asioimaan kotimaansa viranomaisten kanssa. Lähes kaikki tällaisia matkustusasiakirjoja koskevat päätökset ovat myönteisiä. Poikkeuksen muodostavat esimerkiksi ne tilanteet, joissa matkustusasiakirjaa on haettu ilman ulkomaalaislain 136 a §:n mukaista kelpoisuusalueen rajoitusta, mutta rajoittamatonta matkustusasiakirjaa ei myönnetä. Muutos mahdollistaisi Maahanmuuttovirastossa matkustusasiakirjojen myöntämiseen liittyvän menettelyn tehostamisen, mikä tarkoittaisi myös hakijalle nopeampaa matkustusasiakirjan saamista. Hakijan hakemuksesta poiketen myönnettävä matkustusasiakirja tai matkustusasiakirjan myöntämättä jättäminen vaatisi edelleen kirjallisen hallintopäätöksen valitusosoituksineen.

135 §. *Pakolaisen matkustusasiakirjan myöntäminen.* Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin tekninen viittausmuutos. Pakolaisaseman osalta poistettaisiin viittaus 106 §:ään, koska pakolaisaseman osalta varsinaista viittausta tietyn säädöksen kohtaan ei arvioida 135 §:ssä asian selvyyden vuoksi tarvittavan. Pakolaisasemasta säädetään ulkomaalaislain lisäksi myös määritelmäasetuksessa.

136 a §. *Muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan kelpoisuusalue*. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtävän tekninen muutos. Momentissa oleva viittaus ulkomaalaislain 89 §:ään ehdotetaan muutettavan viittaukseksi 113 a §:än, koska 89 § ehdotetaan kumottavan ja oleskeluluvan myöntämisestä palautuskieltoa sovellettaessa ehdotetaan säädettävän uudessa 113 a §:ssä.

147 a §. *Vapaaehtoinen paluu*. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavan ja pykälään lisättävän uusi momentti. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtävän tekninen viittaukseen liittyvä muutos. Voimassa olevassa pykälässä viitataan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkimatta jättämisen osalta 103 §:ään. Osasta tutkimatta jättämisen edellytyksistä säädetään suoraan sovellettavana menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohdassa. Osasta ehdotetaan säädettävän edelleen 103 §:ssä. Näin ollen, pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättävän viittaus ulkomaalaislain 103 §:n ohella menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohtaan.

Pykälään lisättäisiin myös uusi 3 momentti, ja voimassa oleva 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi. Uudessa 3 momentissa säädettäisiin paluurajamenettelyasetuksen 4 artiklan 5 kohdan mukaisesta vapaaehtoisen paluun ajan myöntämisestä. Momentissa säädettäisiin rajatarkastusviranomaisen toimivallasta tehdä paluurajamenettelyasetuksen 4 artiklan 5 kohdan mukainen päätös siitä, myönnetäänkö paluurajamenettelyssä olevalle hakijalle hänen

pyynnöstään aika vapaaehtoiselle paluulle kotimaahan tai aiempaan pysyvään asuinmaahan. Myös itse pyyntö vapaaehtoisen paluun myöntämisestä tehtäisiin rajatarkastusviranomaiselle, joka myös toimeenpanee maasta poistamisen, kun hakemus on hylätty rajamenettelyssä. Arviota siitä, voisiko paluurajamenettelyssä oleva hakija palata vapaaehtoisesti, ei voida tehdä ilman rajatarkastusviranomaisen arviota paluun tosiasiallisista mahdollisuuksista, mistä syystä rajatarkastusviranomainen olisi sopivin taho tekemään myös päätös asiaan. Rajavartiolaitoksella on jo nykyisellään pääsy UMA-rekisterin maastapoistamisasiaryhmään (460) ja oikeus panna vireille kyseisen asiaryhmään asia sekä tehdä siihen päätös. Rajatarkastusviranomaisen olisi tehtävä päätös kohtuullisen ajan kuluessa.

190 c §. *Valitusaika eräissä kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 190 c §, jossa säädettäisiin valituksen tekemisen määräajoista eräissä kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa. Menettelyasetuksen 67 artiklan 7 kohdassa velvoitetaan jäsenvaltiot säätämään kansallisessa lainsäädännössään määräajat, joiden kuluessa hakijat ja henkilöt, joilta on poistettu kansainvälinen suojelu, sekä henkilöt, jotka saavat toissijaista suojelua, voivat hakea muutosta saamiinsa päätöksiin. Kun on kyse päätöksestä, jolla hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jätetään tutkimatta, epäsuorasti peruutettuna taikka perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana, jos hakemus on tutkittu nopeutetussa menettelyssä, määräajan tulee menettelyasetuksen mukaan olla vähintään viisi ja enintään kymmenen päivää. Kaikissa muissa kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevissa päätöksissä valitusajan tulee menettelyasetuksen mukaan olla vähintään kaksi viikkoa ja enintään kuukausi. Rajamenettelyn osalta määräajasta säädetään menettelyasetuksen 51 artiklassa, jonka 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan rajamenettelyn enimmäiskesto on 12 viikkoa siitä, kun hakemus rekisteröidään, siihen, kun hakijalla ei ole enää oikeutta jäädä eikä tämän sallita jäävän jäsenvaltion alueelle. Kyseisen artiklan 2 kohdan toisen alakohdan mukaan jäsenvaltioiden tulee kansallisessa lainsäädännössään säätää hakemuksen tutkintamenettelyn ja muutoksenhaun kestoa koskevat säännökset.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kymmenen päivän valitusajasta siinä tapauksessa, että hakemus olisi hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jätetty tutkimatta, epäsuorasti peruutettuna taikka tutkittu nopeutetussa menettelyssä ja hylätty. Viimeksi mainitun kohdalla hakemus hylättäisiin perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana. Myös rajamenettelyssä hylätty päätös kuuluisi momentin sääntelyn piiriin, koska rajamenettelyssä tehtäisiin ehdotetun mukaan ja edellytysten soveltuessa päätöksiä hakemuksen tutkimatta jättämisestä menettelyasetuksen 38 artiklan ja 103 §:n nojalla sekä hakemuksen perusteista, jos jokin 42 artiklan nopeutetun menettelyn edellytyksistä soveltuisi.

Muiden kuin ehdotetussa 1 momentissa mainittujen päätösten valitusaika olisi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 13 §:n 2 momentin mukainen 30 päivää.

Kansainvälisen suojelun yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan oleskeluoikeuden myöntäminen myös tietyillä muilla esille tulevilla perusteilla. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että valitus olisi myös tässä tarkoitetuissa tilanteissa tehtävä 1 momentissa säädetyn määräajan mukaisesti. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lisäksi, että samassa päätöksessä päätetystä maahantulokiellosta valitettaisiin 1 momentin määräajan mukaisesti. Samalla päätöksellä tehdyn maasta poistamista koskevan päätöksen valitusajasta säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdassa. Kyseisen kohdan viimeisen kappaleen mukaan kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen kanssa samassa päätöksessä tehtyyn palauttamispäätökseen haetaan muutosta yhdessä, samassa tuomioistuimessa, samoja oikeudenkäyntimenettelyjä noudattaen ja samoissa määräajoissa. Tästä ehdotetaan säädettävän informatiivisena säännöksenä 2 momentissa.

Valitusajan laskemisesta säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 8 kohdassa, jonka mukaan määräaika alkaa kulua päivästä, jona päätöksestä ilmoitetaan hakijalle tai henkilölle, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu. Tästä ehdotetaan säädettävän informatiivisena säännöksenä pykälän 3 momentissa. Tiedoksiannon päivä lasketaan siis mukaan valitusaikaan toisin kuin säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 2 §:n mukaan. On huomioitava, että myös niihin kansainvälistä suojelua koskeviin valituksiin, joihin sovelletaan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 13 §:n 2 momentin mukaista 30 päivän valitusaikaa, ajan laskemiseen sovelletaan menettelyasetuksen 67 artiklan 8 kohtaa. Menettelyasetuksen 73 artiklan mukaan lauantait, sunnuntait ja yleiset vapaapäivät sisältyvät määräaikoihin. Jos määräaika päättyy lauantaina, sunnuntaina tai yleisenä vapaapäivänä, sitä seuraava työpäivä lasketaan määräajan viimeiseksi päiväksi.

190 d §. *Valitusaika siirtopäätöksessä.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 190 d §, jonka 1 momentissa säädettäisiin valituksen tekemisen määräajasta hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdan ja 67 artiklan 10 kohdan mukaisessa siirtopäätöksessä. Valitus olisi näissä tilanteissa tehtävä kahden viikon kuluessa. Hallinta-asetuksen 43 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä siirtopäätöksen tiedoksi antamista seuraavasta vähintään yhden viikon mutta enintään kolmen viikon määräajasta, jonka aikana asianomainen henkilö voi käyttää oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

Määräaikojen laskemisesta säädetään hallinta-asetuksen 75 artiklassa, jonka mukaan määräaika lasketaan alkavaksi jonkin tapahtuman tai toiminnan toteuttamishetkestä niin, että tapahtumapäivän tai toiminnan toteuttamispäivän ei katsota sisältyvän tähän määräaikaan. Tämä poikkeaa menettelyasetuksen 67 artiklan 8 kohdassa säädetystä kansainvälistä suojelua koskevien asioiden valitusmääräaikojen laskemisesta. Ehdotettu siirtopäätöksen valitusmääräajan laskeminen alkaisi siis tiedoksiannosta seuraavana päivänä. Kyseisen artiklan mukaan lauantait, sunnuntait ja yleiset vapaapäivät sisältyvät määräaikoihin. Jos määräaika päättyy lauantaina, sunnuntaina tai yleisenä vapaapäivänä, sitä seuraava työpäivä lasketaan määräajan viimeiseksi päiväksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että samassa päätöksessä päätetystä maahantulokiellosta ja Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta valitettaisiin myös 1 momentin määräajan mukaisesti. Matkustusasiakirjan peruuttaminen voi siirtopäätöksen osalta tulla kyseeseen, jos Suomesta siirretään sisäisenä siirtona kansainvälistä suojelua Suomessa saanut henkilö toiseen EU:n jäsenvaltioon.

191 §. *Valituskiellot*. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi siitä kumotun 9 kohdan tilalle uusi 9 kohta, jossa säädettäisiin valituskiellosta koskien 16 i §:n 1 momentissa tarkoitettua neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen tai henkilöiden läsnäoloa seulontapaikalla koskevaa päätöstä. Läsnäoloa ei momentin mukaan sallittaisi seulonnan alkuvaiheessa seulontapaikalla, jos läsnäolo vaarantaisi rajanylityspaikan, poliisin toimipaikan, tullitoimipaikan tai muun seulontapaikan turvallisuutta, yleistä järjestystä tai hallinnointia. Valituskielto perustuu seulonta-asetuksen 8 artiklan kohtaan, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat rajoittaa tällaista pääsyä kansallisen lainsäädännön nojalla, kun tällaiset rajoitukset ovat objektiivisesti arvioituna tarpeen, edellyttäen että tällaista pääsyä ei rajoiteta ankarasti tai tehdä mahdottomaksi. Valituskiellon perusteena on päätöksentekoon liittyvä kiireellisyys. Tämä korostuisi eritoten 16 i §:n perusteluissa mainituissa tilanteissa, kuten laajamittainen tai välineellistetty maahantulo tai pandemiatilanteet. Seulonta-asetuksen johdanto-osan kohdassa 22 todetaan, että seulonta olisi saatettava päätökseen mahdollisimman nopeasti. Kuten ehdotetun 16 i §:n perusteluissa on todettu, sen nojalla ei voitaisi rajoittaa puhelimitse annettua neuvontaa taikka lain 8 §:n mukaiseen avustajan tai asiamiehen käyttöä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin valituskiellosta tilanteissa, joissa kansainvälinen suojelu olisi poistettu menettelyasetuksen 66 artiklan 6 kohdassa mainituissa tilanteissa. Kohta koskee tilanteita, joissa kolmannen maan kansalainen tai kansalaisuudeton henkilö yksiselitteisesti luopuu asemastaan kansainvälisen suojelun saajana, on saanut jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden tai saa myöhemmin jonkin toisen jäsenvaltion myöntämänä kansainvälistä suojelua. Menettelyasetuksen 66 artiklan 6 kohdan mukaan tällöin ei sovelleta samassa artiklassa säädettyä yksilölliseen tutkintaan perustuvaa menettelyä. Menettely näissä tapauksissa määräytyisi hallintolain mukaan eli kuulemista ei edellytettäisi, jos se olisi esimerkiksi ilmeisen tarpeetonta. Valituskielto perustuu menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdan toiseen kappaleeseen, jossa mahdollistetaan valituskiellosta säätäminen kansallisesti. Tilanteissa on kyse hakija-aloitteisesta toimesta tai tilanteesta, jossa hakija saa suojelua toisesta jäsenvaltiosta taikka jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden. Kansainvälisen suojelun saaminen useassa eri valtiossa ja erityisesti EU-jäsenvaltiossa tai kansainvälisen suojelun antaminen unionin kansalaiselle ei ole järjestelmän tarkoitus.

193 §. *Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa.* Ulkomaalaislain 193 §:ää ehdotetaan muutettavan. Voimassa olevassa säännöksessä viitataan turvapaikan ja toissijaisen suojelun perusteella tehtyyn hakemukseen. Ehdotuksen mukaan säännökseen tehtäisiin voimassa olevan 1 momentin 1 kohtaan nähden terminologinen muutos ja viitattaisiin kansainvälisen suojelun hakemukseen menettelyasetuksen 3 artiklan 12 kohdan mukaisesti. Muutoksella ei ole tarkoitus muuttaa nykykäytäntöä.

Pykälän 1 momentin 2 kohta vastaisi voimassa olevan pykälän 1 momentin 2 kohtaa.

Pykälän 1 momentin 3 kohta koskisi toimivaltaisen hallinto-oikeuden määräytymistä, kun Maahanmuuttoviraston päätös koskee hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdan tai 67 artiklan 10 kohdan mukaista siirtopäätöstä. Aiemmin toimivaltainen hallinto-oikeus on määräytynyt hallinta-asetusta edeltäneen Dublin III-asetuksen nojalla tehtyjen päätösten kohdalla voimassa olevan 193 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti.

Pykälän 1 momentin 4 kohdassa säädettäisiin siitä, mitä voimassa olevan pykälän 3 kohdassa säädetään. Tältä osin säännökseen tehtäisiin sisällöllisesti vain terminologinen muutos. Voimassa olevan pykälän 1 momentin 3 kohdassa viitataan turvapaikkamenettelyyn, joka asetusten soveltamisen myötä tulee olemaan kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely. Ehdotuksen mukaan pykälän 1 momentin 4 kohdassa säädettäisiin lisäksi toimivaltaisen hallinto-oikeuden määräytymisestä siten kuin 2 momentissa säädetään, jos Maahanmuuttoviraston päätös koskee maasta poistamista, maahantulokiellon määräämistä tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamista ja päätös liittyy hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa tai 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettuun siirtoon. Lakiin esitetään lisättävän uusi 193 b §, jonka 2 momentissa säädettäisiin siitä, että valitus on pyrittävä ratkaisemaan hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla päätetty maahantulokiellosta tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että valitus käsiteltäisiin kokonaisuudessaan yhdessä hallinto-oikeudessa.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa säädettäisiin toimivaltaisen hallinto-oikeuden määräytymisestä tilanteissa, joissa Maahanmuuttoviraston päätös koskee kansainvälisen suojelun poistamista ja siihen liittyvän pakolaisen matkustusasiakirjan tai muukalaispassin peruuttamista, maasta poistamista tai maahantulokiellon määräämistä. Menettelyasetuksen 3 artiklan 17 kohdan mukaisesti ”kansainvälisen suojelun poistamisella” tarkoitetaan määrittävän viranomaisen tai toimivaltaisen tuomioistuimen päätöstä peruuttaa tai lakkauttaa, mukaan lukien jättämällä uusimatta, kansainvälinen suojelu määritelmäasetuksen mukaisesti. Kansallisessa

sääntelyssäkään ei ole tarpeellista erottaa lakkauttamista ja peruuttamista toisistaan, vaan voidaan käyttää termiä "kansainvälisen suojelun poistaminen", kun viitataan kumpaankin toimeen. Kohdassa yhdistettäisiin voimassa olevan pykälän 1 momentin 4 ja 5 kohdat. Jos valituksenalaisella päätöksellä päätetään myös maastapoistamisesta ja maahantulokiellosta, toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyisi ehdotuksen mukaan 2 momentin perusteella.

Jos suojeluaseman lakkauttamista tai peruuttamista koskevan asian yhteydessä ratkaistaan myös muulla perusteella haettu oleskelulupa, tulee nykykäytännön mukaan laatia kaksi päätösasiakirjaa, koska toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy näissä eri tavoin. Toiminta hidastaa päätöksentekoprosessia. Näin ollen ehdotetaan, että 193 §:n 1 momentin 6 kohdassa säädettäisiin toimivaltaisen hallinto-oikeuden määräytymisestä 2 momentin perusteella tilanteissa, joissa Maahanmuuttoviraston päätös koskee kansainvälistä suojelua koskevan asian yhteydessä ratkaistua muulla perusteella haettua oleskelulupaa. Ehdotuksella tavoitellaan prosessin tehostamista niin Maahanmuuttovirastossa kuin hallinto-oikeudessa.

Pykälää ehdotetaan muutettavan myös siksi, ettei voimassa oleva pykälä vastaa Maahanmuuttoviraston nykyorganisaatiota. Ehdotuksen mukaan pykälän 2 ja 3 momenteissa viitattaisiin Maahanmuuttovirastoon ja sen toimialueisiin. Sanan "toimialue" käyttö on perusteltavissa sillä, ettei viitattaisi enää aluejakoon. Näin säännös ei olisi sidoksissa viraston kulloinkin voimassa olevaan organisaatioon (osastot, yksiköt ja niiden nimet voivat muuttua). Toimialueista ei säädetä Maahanmuuttovirastosta annetussa laissa (156/1995) tai asetuksessa (193/2002), vaan tarkemmat määräykset Maahanmuuttoviraston toimialueista annettaisiin edelleen Maahanmuuttoviraston työjärjestyksessä. Toimialueista päättäminen ei voi jäädä yksittäiselle virkamiehelle, koska se voisi viime kädessä myös määritellä toimivaltaisen hallinto-oikeuden, jota ei taas voida pitää asianmukaisena tuomiovallan käytön riippumattomuuden kannalta (LaVM 15/2016 vp).

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin yhteistyövelvoitteesta Maahanmuuttoviraston ja Tuomioistuinviraston välillä Maahanmuuttoviraston päättäessä toimialueista työjärjestyksessään. Yhteistyön tärkeyttä Maahanmuuttoviraston ja oikeusministeriön välillä on aiemmin korostettu hallituksen esityksessä (HE 234/2016 vp). Tuomioistuinviraston tehtävänä on huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Tästä syystä Maahanmuuttoviraston ja Tuomioistuinviraston välinen yhteistyö Maahanmuuttoviraston päättäessä toimialueista ja muista muutoksenhakumenettelyyn ja tuomioistuinten toimintaan vaikuttavista asioista on ensiarvoisen tärkeää. Jotta yhteistyö toteutuu säännönmukaisesti, ehdotetaan yhteistyövelvoitteen säätämisestä laissa. Voimassa olevan pykälän 3 momentin sisältö ehdotetaan siirrettävän 193 a §:n 4 momenttiin.

193 a §. *Kansainvälistä suojelua koskevan asian käsitteleminen hallintotuomioistuimessa.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 193 a §, jossa säädettäisiin hallinto-oikeudelle määräajat kansainvälistä suojelua koskevien valitusten käsittelyyn. Säännös perustuu menettelyasetuksen 69 artiklaan, jonka mukaan jäsenvaltioiden on vahvistettava kansallisessa lainsäädännössään määräajat, joiden kuluessa tuomioistuin tutkii valitukset 67 artiklan mukaisesti. Pykälään ehdotetaan hallinto-oikeudelle kolmea eri käsittelyaikaa riippuen menettelystä, jota Maahanmuuttoviraston tutkinnassa on sovellettu.

Pykälän 1 momentin johdantokappaleen mukaan hallinto-oikeuden olisi *pyrittävä* ratkaisemaan valitus säädetyissä määräajoissa. Muotoilu liittyy tuomioistuimen riippumattomaan asemaan ja hakijan oikeusturvaan. Myös hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan viimeisessä kappaleessa, jossa säädetään tuomioistuimen määräajasta tutkia siirtopäätöstä koskeva valitus, käytetään samaa, 'tuomioistuimen on pyrittävä antamaan ratkaisu' -muotoilua. Menettelyasetuksen 69

artiklan mukaan jäsenvaltioiden on vahvistettava määräajat, joiden kuluessa tuomioistuin tutkii päätökset menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdan mukaisesti *rajoittamatta muutoksenhaun asianmukaista ja perusteellista tutkintaa*. Joissain tilanteissa asiaan saattaisi liittyä monimutkaisia tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja, jolloin valituksen asianmukainen ja perusteellinen selvittäminen ja viime kädessä hakijan oikeusturva saattaisi vaatia enemmän aikaa valituksen käsittelylle.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuimen olisi pyrittävä käsittelemään valitus viimeistään 12 viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä, kun hakemus on Maahanmuuttovirastossa tutkittu rajamenettelyssä. Menettelyasetuksen 51 artiklan 2 kohdan mukaan rajamenettelyn enimmäiskesto 12 viikkoa tulee kansallisessa lainsäädännössä jakaa hallintomenettelyn ja ensimmäisen asteen muutoksenhaun välillä. Ehdotettu hallinto-oikeuden käsittelyaika sisältäisi myös mahdollisen ehdotetun 198 c §:n mukaisen Suomen alueelle jäämistä koskevan hakemuksen ratkaisemisen. Määräajasta ehdotetaan säädettävän niin, että hallinto-oikeudella olisi mahdollisuus käyttää kaikki 12 viikon kokonaismääräajasta jäljellä oleva aika. Tarkkaa aikaa olisi mahdotonta säätää, koska aikaa saattaisi olla jäljellä eri määrä huomioiden sen, jos Maahanmuuttovirasto olisi esimerkiksi saanut päätöksen tehtyä ja päätös olisi annettu hakijalle tiedoksi 104 a §:n 5 momentissa ehdotettua viittä viikkoa lyhyemmässä ajassa tai hakija olisi tehnyt asiassa valituksen lyhyemmässä ajassa kuin 190 c §:n mukaisessa kymmenessä päivässä. Jos hallinto-oikeus olisi sallinut hakijan jäädä Suomen alueelle muutoksenhaun ajaksi eikä saisi asiaa käsiteltyä ennen rajamenettelyn 12 viikon enimmäisajan kulumista, saisi hakija menettelyasetuksen 51 artiklan 2 kohdan mukaan tulla jäsenvaltion alueelle. Valituksen käsittelyä jatkettaisiin tällöin momentin 2 kohtaan ehdotetun määräajan puitteissa.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettäisiin valituksen käsittelylle kolmen kuukauden aika, kun Maahanmuuttoviraston päätös olisi tehty menettelyasetuksen 68 artiklan 3 kohdassa mainituilla perusteilla. Kyseisessä menettelyasetuksen kohdassa tarkoitetaan päätöksiä, joilla 1) hakemus hylätään perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana nopeutetussa menettelyssä; 2) hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi eli jätetään tutkimatta, koska voidaan soveltaa ensimmäisen turvapaikkamaan tai turvallisen kolmannen maan käsitettä, joku toinen jäsenvaltio on myöntänyt hakijalle kansainvälistä suojelua, kansainvälinen rikostuomioistuin on tarjonnut hakijalle turvallista uudelleensijoittamista jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan, hakijalle on annettu palauttamispäätös ja hän tekee kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen vasta seitsemän työpäivän kuluttua päivästä, jona hän on saanut palauttamispäätöksen tai on kyse myöhemmästä hakemuksesta, jonka tueksi ei ole esitetty uusia merkityksellisiä tosiseikkoja; 3) hakemus hylätään epäsuorasti peruutettuna; 4) myöhempi hakemus hylätään perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana taikka 5) kansainvälinen suojelu poistetaan, koska pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema olisi pitänyt jättää tai jätetään myöntämättä poissulkemisen perusteella määritelmäasetuksen 12 tai 17 artiklan mukaisesti tai on perusteltua aihetta olettaa, että kyseinen pakolaisaseman saanut henkilö on vaaraksi sen jäsenvaltion turvallisuudelle, jossa kyseinen henkilö on taikka kyseinen pakolaisaseman saanut henkilö on lainvoiman saaneella tuomiolla tuomittu erityisen törkeästä rikoksesta ja on vaaraksi sen jäsenvaltion yhteisölle, jossa hän on.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin kaikille muille kuin momentin 1 ja 2 kohdan kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevista päätöksistä tehtäville valituksille kuuden kuukauden käsittelyaika hallinto-oikeudelle käsitellä valitus. Momentin 3 kohdan kuuden kuukauden käsittelyaika koskisi myös muita kuin 2 kohdassa tarkoitettuja kansainvälisen suojelun poistamisia.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettäväksi ehdotettu hallinto-oikeuden kolmen kuukauden käsittelyaika liittyisi sellaisiin Maahanmuuttoviraston päätöksiin, joiden perusteella valittajalla ei ole oikeutta jäädä automaattisesti Suomeen muutoksenhaun ajaksi, vaan hänen tulee erikseen hallinto-oikeudelta pyytää saada jäädä maahan odottamaan muutoksenhaun tulosta. Näin ollen ehdotetaan pykälän 2 momentissa säädettävän, että jos hallinto-oikeus ei salli maassa oleskelua muutoksenhaun ajan, olisi hallinto-oikeuden pyrittävä käsittelemään valitus kuuden kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä. Määräaika tulisi näissä tilanteissa suoraan lain perusteella eikä erillistä hallinto-oikeuden välipäätöstä käsittelyajan pidentämisestä tehtäisi. Valittaja eli hakija tai henkilö, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, voitaisiin näissä tilanteissa poistaa maasta ja hakijoiden vastaanottopalvelujen antaminen lopettaa jo valituksen käsittelyn aikana.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että valitus on ratkaistava säädetyissä määräajoissa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä olisi samalla ratkaistu oleskelulupa muulla perusteella päätetty maahantulokiellosta tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta. Samassa päätöksessä tehdystä palauttamispäätöksestä säädetään suoraan menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdan viimeisessä kappaleessa, jonka mukaan kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen kanssa samassa tehtyyn palauttamispäätökseen haetaan muutosta yhdessä siihen liittyvään päätökseen koskevan muutoksenhaun kanssa samassa tuomioistuimessa, samoja oikeudenkäyntimenettelyjä noudattaen ja samoissa määräajoissa. Tästä ehdotetaan säädettävän informatiivisena säännöksenä samassa momentissa. Pykälän 3 momentin säännöksellä varmistettaisiin, että kaikesta samassa päätöksessä päätetystä valitettaisiin ja valitus käsiteltäisiin yhtenä kokonaisuutena samassa hallinto-oikeuden päätöksessä.

Pykälän 4 momenttiin siirrettäisiin voimassa olevan lain 193 §:n 3 momentti ja 196 §:n 5 momentti, joissa säädetään hallinto-oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden velvoitteesta käsitellä valitus 193 §:n 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetussa asiassa kiireellisenä. Hallinto-oikeudelle säädettävien käsittelyaikojen vuoksi kiireellinen käsittely koskisi hallinto-oikeudessa enää 193 §:n 1 momentin 2 kohtaa, jossa tarkoitetaan tilapäisen suojelun saamiseksi tehdyn hakemuksen hylkäämistä. Korkeimman hallinto-oikeuden osalta kiireellinen käsittely koskisi ehdotetun 193 §:n 1 momentin 1–4 kohtaa.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin valituksen käsittelyajasta rajamenettelyssä, jos Suomi olisi saanut kriisiasetuksen 4 artiklan tarkoittamalla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä luvan kriisiasetuksen 11 artikla 1 kohdan tarkoittaman poikkeuksen käyttöön. Kriisiasetuksen 11 artiklan 1 kohdassa mahdollistetaan rajamenettelyn enimmäiskeston pidentäminen kuudella viikolla. Poikkeuksen käyttöönotto olisi mahdollista kriisiasetuksessa säädetyssä kriisitilanteessa tai ylivoimaisen esteen tilanteessa ja asetuksessa säädetyn menettelyn mukaan. Ehdotetun mukaan hallinto-oikeudella olisi tällöin mahdollisuus käyttää asian käsittelyyn kaikki 18 kuukaudesta jäljellä oleva aika. Määräaika tulisi näissä tilanteissa suoraan laista eikä erillistä hallinto-oikeuden välipäätöstä käsittelyajan pidentämisestä tehtäisi. Hakemuksen käsittelyn määräajasta säädettäisiin 104 a §:n 5 momentissa.

193 b §. *Siirtopäätöstä koskevan asian käsitteleminen hallintotuomioistuimessa.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 193 b §. Pykälän 1 momentti olisi informatiivinen säännös, jossa säädettäisiin, että hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettua siirtopäätöstä koskevan valituksen ratkaisemisen määräajasta säädetään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että valitus olisi pyrittävä ratkaisemaan hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä olisi samalla päätetty maahantulokiellosta tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta. Hallinta-asetuksen 56 artiklan 2 kohdan ensimmäisen

alakohdan a) alakohdan ii) alakohdan mukaan kansainvälistä suojelua saava henkilö voidaan artiklakohdassa säädetyissä tilanteissa siirtää sisäisesti, jolloin hallinta-asetuksen 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettu siirtopäätös voidaan tehdä myös kansainvälistä suojelua saavalle. Tällöin siirtopäätöksen yhteydessä voitaisiin päättää myös Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että valitus käsiteltäisiin yhtenä kokonaisuutena samassa hallinto-oikeuden ratkaisussa.

196 §. *Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen.* Pykälän 5 momentti kumottaisiin ja sen sisältö siirrettäisiin osaksi uutena ehdotettavan 193 a §:n 4 momenttia, koska 193 a §:ssä säädettäisiin kansainvälistä suojelua koskevan asian käsittelystä tuomioistuimessa, johon aihepiiriin myös kiireellinen käsittely sopii paremmin.

198 a §. *Kansainvälistä suojelua koskevan asian raukeaminen hallintotuomioistuimessa.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus ulkomaalaislain 95 c §:ään muutetaan viittaukseksi menettelyasetuksen epäsuoraa peruuttamista koskevaan 41 artiklan 1 kohdan e alakohtaan. Kyseisessä kohdassa säädetään hakemuksen epäsuorasta peruuttamisesta tilanteessa, jossa hakija on toistuvasti laiminlyönyt hänelle asetuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaisen ilmoittautumisvelvollisuutensa tai ei pysyttele toimivaltaisten hallinto- tai oikeusviranomaisten saavutettavissa, ellei hän pysty osoittamaan, että tämä saavutettavissa pysyttelemistä koskeva laiminlyönti johtui erityisistä olosuhteista, joihin hän ei voinut vaikuttaa. Kohta vastaa voimassa olevan lain 95 c §:n mukaista hakemuksen raukeamista. Jos hakija kuolee, asian käsittely yleensä raukeaa oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 81 §:n 3 momentin mukaan.

198 b §. *Täytäntöönpanoa koskeva hakemus.* Pykälää ehdotetaan muutettavan siten, että se vastaisi paktin säädöksiä täytäntöönpanon lykkäämisestä. Tämä tarkoittaisi pykälän 1 momentin muuttamista. Palauttamispäätöksen täytäntöönpano keskeytyisi automaattisesti menettelyasetuksen nojalla siksi ajaksi, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, olisi oikeus oleskella Suomessa tai tuomioistuin sen sallisi. Kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen osalta logiikka muuttuu menettelyasetuksen myötä ja jatkossa hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oikeus pyytää tuomioistuinta sallimaan oleskelu Suomessa muutoksenhaun ajan, jos on kyse sellaisesta päätöksestä, ettei automaattista oikeutta oleskeluun muutoksenhaun ajan ole. Kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen osalta tällaisen maahan muutoksenhaun ajaksi jäämistä koskevan hakemuksen tekemisestä säädettäisiin uudessa 198 c §:ssä.

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä säädettäisiin hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdan ja 67 artiklan 10 kohdan mukaisen siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskevasta hakemuksen tekemisen määräajasta. Asiasta säädetään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa, jossa jätetään jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä päätettäväksi hakemuksen tekemiselle määräaika. Kohdan mukaan määräajan tulee olla kohtuullinen, mutta enintään sama kuin valituksen tekemiselle säädetty määräaika. Näin ollen momentissa ehdotetaan, että määräaika siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämiselle olisi seitsemän päivää sisältäen viisi arkipäivää. Aika olisi siis sama, kuin voimassa olevassa laissa oleva täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen määräaika.

198 c §. *Suomen alueelle jäämistä koskeva hakemus.* Uudessa 198 c §:ssä säädettäisiin Suomen alueelle jäämistä koskevasta hakemuksesta. Menettelyasetuksen 68 artiklassa säädetään muutoksenhaun lykkäävästä vaikutuksesta kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa. Tästä ehdotetaan säädettävän 1 momentissa informatiivisena säännöksenä. Pääsääntö oikeuteen oleskella maassa muutoksenhaun ajan säädetään 68 artiklan 2 kohdassa, jonka mukaan hakijoilla ja henkilöillä, joilta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oltava oikeus jäädä

jäsenvaltion alueelle siihen asti, kun määräaika, jonka kuluessa he voivat käyttää oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ensimmäisen asteen tuomioistuimessa, on päättynyt, ja silloin, kun tällaista oikeutta on käytetty määräajassa, odottamaan muutoksenhaun tulosta. Asetuksen 68 artikla, kuten suurin osa muutoksenhakua koskevista asetuksen säännöksistä koskee pääasiallisesti ensimmäisen asteen muutoksenhakua. Artiklan 7 kohdassa säädetään, että sellaisella hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, joka hakee uudestaan muutosta ensimmäistä tai myöhempää muutoksenhakua koskevaan päätökseen, ei ole oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tuomioistuimen mahdollisuutta sallia oleskelu tiettyjen edellytysten täytyttyä. Näin ollen hakija voi pyytää myös korkeimmalta hallinto-oikeudelta lupaa jäädä Suomen alueelle valituslupahakemuksen ja mahdollisen valituksen käsittelyn ajaksi.

Menettelyasetuksen 68 artiklan 3 kohdassa säädetään poikkeuksista 2 kohdan pääsääntöön. Kohdan mukaan hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, ei ole automaattista oikeutta jäädä jäsenvaltioon muutoksenhaun ajaksi, jos 1) hakemus hylätään perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana nopeutetussa menettelyssä tai rajamenettelyssä, pois lukien ilman huoltajaa tulleet alaikäiset; 2) hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi koska, voidaan soveltaa ensimmäisen turvapaikkamaan tai turvallisen kolmannen maan käsitettä, joku toinen jäsenvaltio on myöntänyt hakijalle kansainvälistä suojelua, kansainvälinen rikostuomioistuin on tarjonnut hakijalle turvallista uudelleensijoittamista jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan, hakijalle on annettu palauttamispäätös ja hän tekee kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen vasta seitsemän työpäivän kuluttua päivästä, jona hän on saanut palauttamispäätöksen, taikka on kyse myöhemmästä hakemuksesta, jonka tueksi ei ole esitetty uusia merkityksellisiä tosiseikkoja; 3) hakemus hylätään epäsuorasti peruutettuna; 4) myöhempi hakemus hylätään perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana taikka 5) kansainvälinen suojelu poistetaan, koska pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema olisi pitänyt jättää tai jätetään myöntämättä poissulkemisen perusteella määritelmäasetuksen 12 tai 17 artiklan mukaisesti tai on perusteltua aihetta olettaa, että kyseinen pakolaisaseman saanut henkilö on vaaraksi sen jäsenvaltion turvallisuudelle, jossa kyseinen henkilö on, taikka kyseinen pakolaisaseman saanut henkilö on lainvoiman saaneella tuomiolla tuomittu erityisen törkeästä rikoksesta ja on vaaraksi sen jäsenvaltion yhteisölle, jossa hän on. Artiklan 4 ja 5 kohdassa säädetään, että tuomioistuimella on oltava valtuudet päättää, saako hakija tai henkilö, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, jäädä jäsenvaltion alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta ja mitkä ovat menettelyt tällaisen pyynnön tekemiseen.

Kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen osalta maasta poistamisen täytäntöönpanokelpoisuutta koskeva logiikka siis muuttuu menettelyasetuksen myötä ja jatkossa hakijalla tai tietyissä tilanteissa henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oikeus hakemuksella pyytää tuomioistuinta sallimaan oleskelu Suomessa muutoksenhaun ajan, jos on kyse sellaisesta päätöksestä, ettei automaattista oikeutta oleskeluun muutoksenhaun ajan ole. Palauttamispäätöksen täytäntöönpano keskeytyisi automaattisesti menettelyasetuksen nojalla siksi ajaksi, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oikeus oleskella Suomessa tai tuomioistuin sen sallii, eikä erillistä täytäntöönpanon kieltämistä koskevaa hakemusta tarvitsisi tehdä. Jos tuomioistuin ei sallisi hakijan oleskelua Suomessa muutoksenhaun ajan, olisi palauttamispäätös täytäntöönpanokelpoinen. Tällöin soveltuisi myös oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 123 §.

Kansallisesti olisi säädettävä maahan jäämistä koskevan hakemuksen tekemisen määräajasta. Määräaika koskisi ainoastaan hallinto-oikeudelle tehtävää hakemusta, koska menettelyasetuksen 68 artiklan 5 kohta koskee ensimmäisen asteen muutoksenhakua. Jäsenvaltiot voivat säännellä myöhempää muutoksenhakua omassa kansallisessa lainsäädännössään. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Suomen alueelle jäämistä koskeva

hakemus olisi tehtävä hallinto-oikeudelle seitsemässä päivässä, sisältäen viisi arkipäivää. Aika olisi siis sama, kuin voimassa olevassa laissa oleva täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen määräaika. Valitusaika näissä tapauksissa olisi ehdotuksen mukaan kymmenen päivää, joten joissain harvinaisissa tapauksissa, joissa joulu asettuu niin, että peräkkäin tulee monia vapaa- ja pyhäpäiviä, valitusaika olisi käytännössä lyhyempi kuin alueelle jäämistä koskevan hakemuksen määräaika.

Suomen alueelle muutoksenhaun ajaksi jäämistä koskeva asia voitaisiin oikeusvaikutuksiltaan rinnastaa täytäntöönpanoa koskevaan määräykseen. Tähän nähden Suomen alueelle muutoksenhaun ajaksi jäämistä koskeva päätös voitaneen rinnastaa oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 123 §:n 1 momentin täytäntöönpanoa koskevaan muuhun määräykseen. Näin ollen myös tuomioistuimen kokoonpano asiassa määräytyisi sen mukaan ja siten kuin hallinto-oikeuslaissa ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetussa laissa säädetään.

199 §. *Täytäntöönpanoa ja Suomen alueelle jäämistä koskevan hakemuksen ratkaiseminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että 1 momentissa viitattaisiin sekä 198 b §:n mukaiseen täytäntöönpanoa koskevaan hakemukseen että 198 c §:n mukaiseen Suomen alueelle jäämistä koskevaan hakemukseen. Myös pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan uutta sisältöä. Momenttia ehdotetaan muutettavan myös niin, että se kattaisi sekä voimassa olevan pykälän 1 että 3 momentin käyttämällä termiä hallintotuomioistuin.

Pykälän 2 momentin sisältö vastaisi voimassa olevan pykälän 2 momentin sisältöä. Määräajan osalta pykälän 3 momentissa viitattaisiin ainoastaan 198 c §:n 2 momentin mukaiseen hallinto-oikeudelle tehtävään Suomen alueelle jäämistä koskevaan hakemukseen ja säädettäisiin hakemuksen ratkaisemiselle voimassa olevan lain mukainen seitsemän päivän määräaika. Määräaika sisältäisi vähintään viisi arkipäivää. Hallinta-asetuksen mukaiseen siirtopäätökseen liittyvän ehdotetun 198 b §:n 1 momentin mukaisen täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen osalta ehdotetaan 3 momenttiin informatiivista säännöstä, jossa viittaisiin hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohtaan, jossa säädetään siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäystä koskevan hakemuksen ratkaisemisesta tuomioistuimessa. Artiklan mukaan tällainen päätös on ratkaistava kuukauden kuluessa hakemuksen vastaanottamisesta.

200 a §. *Käännyttämis- ja karkottamispäätöksen täytäntöönpano kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen sisältö vastaisi menettelyasetuksen sääntelyä hakijan oikeudesta jäädä jäsenvaltion alueelle muutoksenhaun ajaksi. Menettelyasetuksen 68 artiklan 1 kohdassa säädetään, että palauttamispäätöksen vaikutukset keskeytetään ilman eri toimenpiteitä siksi aikaa, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oikeus jäädä alueelle tai hänen sallitaan jäädä alueelle kyseisen artiklan mukaisesti. Näin ollen käännyttämis- tai maasta karkottamispäätöksen täytäntöönpano keskeytyy automaattisesti menettelyasetuksen nojalla siksi ajaksi, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, on oikeus olla maassa tai se sallitaan tuomioistuimen päätöksellä. Kun oikeutta ei enää ole tai oleskelua ei sallita, on käännyttämis- tai karkottamispäätös täytäntöönpantavissa. Kuten voimassa olevan lain mukaan, jos asiassa tarvitaan valituslupa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, valitus ei estä täytäntöönpanoa, ellei korkein hallinto-oikeus toisin määrää. Tällöin korkein hallinto-oikeus olisi sallinut henkilön jäämisen Suomen alueelle valituslupahakemuksen ja mahdollisen valituksen käsittelyn ajaksi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tästä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin aiemman, ennen hakemuksen tekemistä annetun käännyttämis- tai maasta karkottamispäätöksen täytäntöönpanosta niissä tilanteissa, joissa poikettaisiin oikeudesta oleskella maassa hakemuksen tutkinnan ja muutoksenhaun ajan. Näistä poikkeamismahdollisuuksista säädettäisiin 102 §:ssä. Näin ollen voimassa olevan 200 a §:än 5–

7 momenttien sisältö siirrettäisiin 102 §:ään. Myöhempien hakemusten yhteydessä kyse olisi aiempaan, yleensä ensimmäiseen hakemukseen tehdyn käännyttämis- tai maasta karkottamispäätöksen täytäntöönpanosta. Ensimmäisten hakemusten osalta kyse olisi siitä, että ehdotetun 102 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella poikettaisiin hakijan oikeudesta oleskella maassa hakemuksen tutkinnan ajan, jolloin voitaisiin panna täytäntöön aiempi karkottamispäätös. Voimassa olevan pykälän 9 momentti on informatiivinen säännös eikä sen sisällöstä ehdoteta säädettävän enää muutetussa pykälässä.

200 b §. *Siirtopäätöksen täytäntöönpano.* Lakiin ehdotetaan lisättävän uusi 200 b §, jossa säädettäisiin informatiivisesti siitä, että hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetun siirtopäätöksen täytäntöönpanosta säädetään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa. Hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että käytettävissä on tehokkaat oikeussuojakeinot, lykkäämällä siirtoa, kunnes päätös ensimmäisestä lykkäyspyynnöstä on tehty. Kyseisen artiklakohdan toisen alakohdan mukaan, jos asianomainen henkilö ei ole käyttänyt oikeuttaan pyytää lykkäävää vaikutusta, siirtopäätöstä koskeva muutoksenhaku tai uudelleenkäsittely ei lykkää siirtopäätöksen täytäntöönpanoa. Siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskevaan hakemukseen tulee tehdä päätös hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti kuukauden kuluessa päivästä, jona toimivaltainen tuomioistuin vastaanotti kyseisen pyynnön.

202 §. *Erinäiset täytäntöönpanosäännökset.* Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin 16 i §:n 2 momentissa tarkoitetun neuvontaa tarjoavan järjestön tai henkilön läsnäolon kieltämistä seulontamajoituspaikassa koskevan päätöksen täytäntöönpanokelpoisuudesta muutoksenhausta huolimatta. Täytäntöönpanokelpoisuus olisi tarpeen, jotta seulontapaikan turvallisuus, yleinen järjestys tai hallinnointi ei vaarantuisi.

208 §. *Tiedottaminen yhdenvertaisuusvaltuutetulle.* Voimassa olevassa pykälän 1 momentissa säädetään, että yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon on saatettava tämän lain mukaiset päätökset, jotka koskevat oleskeluluvan myöntämistä kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella taikka ulkomaalaisen käännyttämistä, maasta karkottamista tai pääsyn epäämistä. Paktin myötä kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevat päätökset tehdään määritelmäasetuksen nojalla. Momentissa ehdotetaan mainittavan myös hallinta-asetuksen mukaiset siirtopäätökset, jotka voimassa olevassa laissa kuuluvat ulkomaalaisen käännyttämistä koskeviin päätöksiin. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tästä syystä lisättävän myös viittaus määritelmäasetukseen.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin niin, että yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon olisi saatettava myös seulonta-asetuksen 17 artiklassa tarkoitetut seulontalomakkeet ja vastaanottolain 50 §:n mukaiset rajamenettelyn liikkumisrajoitusta koskevat päätökset. Seulontalomake toimitettaisiin yhdenvertaisuusvaltuutetulle samaan aikaan kun se toimitetaan eteenpäin asiaankuuluville viranomaisille (seulonta-asetuksen 17 artiklan 3 kohdan kolmas alakohta). Käytännössä seulontalomakkeet ja rajamenettelyyn ottamispäätöksen osalta toimittaisiin samoin kuin esimerkiksi maastapoistamisen täytäntöönpanosuunnitelmissa, joista tulee yhdenvertaisuusvaltuutetulle erikseen ilmoitus UMA-järjestelmässä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu saisi näin tiedoksi seulontalomakkeet ja rajamenettelyn liikkumisrajoitusta koskevat päätökset. Pykälän viimeiseen virkkeeseen lisättäisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeus saada pyynnöstä muita seulontaan ja rajamenettelyyn liittyviä tietoja, jotka ovat tarpeen 16 j §:n 1 momentissa säädetyn perusoikeuksien seurantatehtävän hoitamiseksi. UMA-järjestelmän toiminnallisuudet tulisi saattaa vastaamaan seulonta-asetuksen mukaista tiedonsaantia.

8.2 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta

3 §. *Määritelmät.* Pykälän määritelmiä ehdotetaan muutettavan.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan määritelmä muutettaisiin siten, että kansainvälistä suojelua hakevalla tarkoitettaisiin menettelyasetuksen 3 artiklan 13 kohdassa tarkoitettua kolmannen maan kansalaista tai kansalaisuudetonta henkilöä, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, johon ei vielä ole tehty lainvoimaista päätöstä. Kyseessä olisi informatiivinen säännös. Henkilön oikeus vastaanottopalveluihin alkaisi vastaanottodirektiivin 3 artiklan mukaisesti siitä hetkestä, kun hän tekee kansainvälisen suojelun hakemuksen.

Pykälän 1 momentin 3 kohtaa ehdotetaan muutettavan siten, että viittaus järjestelykeskukseen poistetaan. Lisäksi järjestelykeskusta koskeva 1 momentin 6 kohta ehdotetaan kumottavan. Esityksessä ehdotetaan kumottavan 12 §:n järjestelykeskusta koskeva sääntely.

Pykälän 1 momentin ehdotetaan lisättävän uusi 10 kohta, jolla selkeytettäisiin voimassa olevassa laissa käytössä olevaa rajatarkastusviranomaisen määritelmää. Ehdotuksen mukaan rajatarkastusviranomaisella tarkoitetaan Rajavartiolaitosta ja muuta viranomaista, jolla on oikeus henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/399) tarkoitetun rajatarkastuksen tekemiseen. Määritelmä vastaa ulkomaalaislaissa käytettyä rajatarkastusviranomaisen määritelmää.

6 §. *Lain soveltaminen henkilöön, jolla on erityisiä vastaanottotarpeita.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaamaan pykälän muuttuvaa sisältöä. Pykälässä säädettäisiin erityisistä vastaanottotarpeista. Voimassa olevassa pykälässä säädetään lain soveltamisesta haavoittuvassa asemassa olevaan. Ehdotettu muotoilu vastaisi vastaanottodirektiivin 24 ja 25 artikloissa käytettyjä käsitteitä. Artiklat ovat velvoittavaa sääntelyä. Muutokset liittyvät terminologiaan ja erityisten vastaanottotarpeiden arvioimista koskevasta määräajasta säätämiseen.

Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovellettaessa olisi otettava huomioon kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan erityiset vastaanottotarpeet. Erityisten vastaanottotarpeiden huomiointi rajoittuisi vain niihin henkilöihin, joiden kohdalla olisi vastaanottopalvelujen näkökulmasta tunnistettu vastaanottotarpeisiin liittyvien erityisjärjestelyjen tarve. Ehdotettu muutos perustuu vastaanottodirektiivin 24 artiklaan. Henkilö, jolla on erityisiä vastaanottotarpeita, tulisi tarvittaessa ohjata asianmukaisten palveluiden ja tuen piiriin sen varmistamiseksi, että hän voi hyötyä vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja noudattaa niihin liittyviä velvollisuuksia. Erityisten vastaanottotarpeiden arviointi tehtäisiin jokaiselle kansainvälisen suojelun hakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle, mutta erityistä tukea annettaisiin vain niille, joiden tunnistettaisiin sitä vastaanottopalveluissa tarvitsevan. Arvioinnin tukena voisi käyttää direktiivin luetteloa henkilöistä, joilla voi muita todennäköisemmin olla erityisiä vastaanottotarpeita, kuten alaikäisillä, ilman huoltajaa olevilla alaikäisillä, vammaisilla henkilöillä, vanhuksilla, raskaana olevilla naisilla, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla, yksinhuoltajilla joilla on alaikäisiä lapsia, ihmiskaupan uhreilla, sellaisilla henkilöillä joilla on vakavia sairauksia tai mielenterveyshäiriöitä, sellaisilla henkilöillä joita on kidutettu, jotka on raiskattu tai jotka ovat kokeneet sukupuolistunutta väkivaltaa, naisten sukuelinten silpomista, lapsi- tai pakkoavioliiton taikka seksuaalisiin sukupuoleen liittyviin, rasistisiin tai uskonnollisiin motiiveihin perustuvaa väkivaltaa. Direktiivin luettelo ryhmistä ei ole tyhjentävä. On huomattava, että pelkästään edellä mainittuihin ryhmiin kuuluminen ei välttämättä ole osoitus erityisten vastaanottotarpeiden

olemassaolosta ja se, että myös muilla kuin ryhmiin kuuluvilla voi olla erityisiä vastaanottotarpeita. Erityiset vastaanottotarpeet voivat johtua myös useiden samanaikaisten tukitarpeiden yhteisvaikutuksesta.

Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan erityiset vastaanottotarpeet arvioitaisiin yksilöllisesti. Arviointi tehtäisiin mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua koskeva asia on tullut vireille. Arvioinnin aluksi tunnistettaisiin erityiset vastaanottotarpeet käyttäen perusteena näkyviä merkkejä tai arvioinnin kohteena olevan lausuntoja tai käyttäytymistä taikka soveltuvin osin alaikäisen henkilön huoltajan tai edustajan lausuntoja. Vastaanottokeskuksen järjestämä alkuterveystarkastus olisi yksi erityisten vastaanottotarpeiden arvioinnin muodoista. Normaalioloissa alkuterveystarkastus tarjottaisiin kaikille vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröitäville henkilöille. Alkuterveystarkastus tehtäisiin mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun kansainvälistä suojelua koskeva tai tilapäistä suojelua koskeva hakemus on tehty. Arvioinnista vastaisi terveydenhuollon ammattihenkilö. Poikkeuksellisessa tilanteessa, kuten laajamittaisen maahantulon yhteydessä, voitaisiin hyödyntää direktiivin 24 artiklan mukaista listausta henkilöistä, joilla on muita todennäköisemmin erityisiä vastaanottotarpeita ja alkuterveystarkastus kohdennettaisiin ensisijaisesti näihin kohderyhmiin kuuluville. Erityiset vastaanottotarpeet arvioivan henkilöstön tulisi ohjata hakija tarpeen mukaan asianmukaisen lääkärin tai psykologin vastaanotolle tarkempaa arviointia varten, jos olisi viitteitä siitä, että hakijan mielenterveys tai fyysinen terveys saattaisi vaikuttaa hänen vastaanottotarpeisiinsa. Kiireellisen tuen tarpeeseen olisi kuitenkin vastattava välittömästi.

Erityiset vastaanottotarpeet tulisivat huomioitavaksi myös säilöön otettujen ulkomaalaisten kohdalla. Vastaanottodirektiivin 10 artiklan 3 kohdan mukaan otettaessa kansainvälisen suojelun hakija säilöön, jäsenvaltioiden on huomioitava näkyvät merkit, lausunnot ja käyttäytyminen, jotka viittaisivat siihen, että hakijalla on erityisiä vastaanottotarpeita. Lisäksi kyseisen kohdan mukaan, jos direktiivin 25 artiklassa säädettyä arviointia ei ole vielä saatu päätökseen, se on saatettava päätöksen ilman aiheetonta viivytystä ja sen tulokset on otettava huomioon päätettäessä, jatketaanko säilöönottoa ja onko säilöönotto-olosuhteita tarpeen mukauttaa. Voimassa olevaa vastaanottolain 6 §:ää sovelletaan säilöönottoyksikön toiminnassa nykyisinkin säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002) 1 §:n 2 momentin perusteella. Oikeustilaa ei siten tältä osin ole tarkoitus muuttaa. Käytäntö vastaisi pitkälti nykytilaa.

Edelleen 2 momentin mukaan, jos erityisiä vastaanottotarpeita ilmenisi myöhemmässä vaiheessa, vastaanottokeskuksen olisi arvioitava kyseiset tarpeet ja vastattava niihin. Erityiset vastaanottotarpeet huomioitaisiin koko sen ajan, kun kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava saisi vastaanottopalveluja. Erityiset vastaanottotarpeet olisi arvioitava mahdollisimman pian myös sen jälkeen, kun esimerkiksi asiakkaan kanssa asioiva viranomainen, asiakas itse, asiakkaan omainen tai läheinen tai ilman huoltajaa olevan lapsen edustaja ottaisi yhteyttä vastaanottokeskukseen ja kertoo asiakkaan mahdollisesta tuen tarpeesta.

Henkilön erityiset vastaanottotarpeet kirjattaisiin asianmukaisesti. Asianmukainen kirjaaminen edistäisi erityisten vastaanottotarpeiden jatkuvaa huomiointia, mutta myös menettelyasetuksen 20 artiklan mukaisten erityisten menettelyllisten takeiden tarpeen arviointia ja menettelyasetuksen 21 artiklan edellyttämän tuen antamista. Erityisiä vastaanottotarpeita koskevassa arvioinnissa kirjattujen tietojen hyödyntäminen menettelyllisten takeiden arvioinnissa vähentäisi viranomaistyötä ja sujuvoittaisi menettelyjä. Jos hakijan arvioitaisiin tarvitsevan erityistä tukea esimerkiksi kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä tai

paluumenettelyssä, tuen tarpeesta tulisi ilmoittaa asianomaiselle viranomaiselle, kuten Maahanmuuttovirastolle, poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle. Tiedot annettaisiin siltä osin kuin ne katsotaan välttämättömiksi yksittäisen asiakkaan kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä tai maasta poistamista koskevassa menettelyssä. Tietojen kirjaamisessa ja luovutuksessa sovellettaisiin mahtilakia sekä muita olennaisia tietojen luovuttamista koskevia säädöksiä, kuten lakia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023), jäljempänä *asiakastietolaki*. Mahtilain 8 §:n esitöiden (HE 18/2019 vp) mukaan rekisterinpitäjä saa käsitellä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, kuten sosiaali- tai terveystietoja, jos se on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä. Esimerkiksi terveyttä koskevat tiedot voivat olla välttämättömiä vastaanoton ja säilöönoton lisäksi kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyssä. Lähtökohtaisesti tietoja voitaisiin luovuttaa vain siltä osin, kuin ne liittyisivät kunkin viranomaisen lakisääteisten tehtävien hoitamiseen. Välttämättömiksi katsottujen tietojen luovuttaminen arvioitaisiin tapauskohtaisesti. Asiakastietolain 4 §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastiedot ovat pysyvästi salassa pidettäviä. Asiakastietolain 6 §:n mukaan vaitiolovelvollisuudesta ja salassapidosta saa poiketa asiakkaan suostumuksella tai jos siitä on asiakastietolaissa tai muussa laissa säädetty. Suostumuksen pyytämiseen ja suostumuksen kirjaamiseen olisi kiinnitettävä huomioita, ettei se muodostuisi esteeksi tarpeellisten tietojen luovuttamisessa eri viranomaistoimijoiden välillä.

Vastaanottodirektiivin 25 artiklan 2 kohta huomioiden Maahanmuuttoviraston tulisi järjestää säännöllisesti koulutusta vastaanottokeskuksen henkilökunnalle erityisten vastaanottotarpeiden tunnistamisesta ja arvioinnista.

7 §. *Kustannusten korvaaminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavan.

Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan pykälän 1 momenttia. Pykälän 2 momentista poistettaisiin viittaukset järjestelykeskukseen ja 12 §:ään, koska järjestelykeskusta koskeva 12 §:n sääntely ehdotetaan kumottavan. Momenttia täsmennettäisiin siten, että Maahanmuuttovirasto korvaisi kulut vastaanottopalvelujen tuottamisesta siltä ajalta, jona ulkomaalaisella olisi oikeus saada vastaanottopalveluja 14 §:n lisäksi myös 14 a §:n nojalla. Edelleen momenttiin ehdotetaan lisättävän, että korvaus maksettaisiin myös siltä ajalta, jona vastaanottokeskus toimisi ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuna seulontamajoituspaikkana. Seulonnan aikana järjestettävästä ylläpidosta ja alustavasta terveystarkastuksesta ehdotetaan säädettävän tarkemmin ulkomaalaislain 16 f ja 16 g §:ssä.

Pykälän 3 momentissa täsmennettäisiin Maahanmuuttoviraston vastuuta tilapäistä suojelua saavan lapsen edustajalle maksettavan palkkion ja toiminnasta aiheutuvien kulujen korvaamisesta. Voimassa olevan pykälän 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto maksaa hakemuksesta ilman huoltajaa olevan lapsen, jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa, edustajan palkkion ja korvauksen edustamisesta aiheutuneista kuluista. Oleskeluluvan saaneen lapsen edustajan palkkio ja kulukorvaukset korvataan kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023) 39 §:n perusteella. Tilapäistä suojelua saava lapsi on kuitenkin oleskeluluvan saatuaan vastaanottopalveluiden piirissä siihen asti, kun hän saa kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan. Jatkossa tilapäistä suojelua saavan lapsen edustajan palkkion maksamisesta vastaava taho määräytyisi oleskeluluvan saamisen lisäksi sillä perusteella, onko lapsella kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Muutoksella selkeytettäisiin sääntelyä. Muutoksella ei olisi välitöntä käytännön vaikutusta nykyiseen maksuja koskevaan soveltamiskäytäntöön, sillä työ- ja elinkeinoministeriön ja Maahanmuuttoviraston kesken on sovittu, että edustajan palkkioiden maksu siirtyy Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskukselle vasta kun lapsi siirtyy kuntaan. Järjestely on tältä osin vastannut kansainvälistä suojelua saaneiden lasten edustajien palkkioiden maksatusta.

Pykälän 3 momenttiin tehtäisiin lisäksi lakitekninen muutos koskien valtioneuvoston asetuksella annettuja tarkempia säännöksiä edustajien palkkioista ja korvattavista kuluista. Voimassa olevan lain mukaan valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä palkkion maksamisen perusteista ja palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä menettelyistä palkkion ja kulujen korvaamisesta. Muotoilu ’annetaan’ muutettaisiin muotoon ’voidaan antaa’. Muotoilu olisi siten yhdenmukainen kotoutumislain kanssa. Sekä kotoutumislain että vastaanottolain mukaisista edustajien palkkioista ja kulujen korvaamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksessa ilman huoltajaa olevan lapsen edustajalle maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta (577/2024).

Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 4 momentti, jonka tarkoituksena on selkeyttää vastaanottolain mukaisten sosiaali- ja terveydenhoitopalveluiden tuottamisesta syntyvien kustannusten korvaamista hyvinvointialueelle tai HUS- yhtymälle. Korvaus hyvinvointialueen tuottamista 25 ja 26 §:n mukaisista sosiaali- ja terveydenhoitopalveluista määräytyisi hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän ja Maahanmuuttoviraston tekemän sopimuksen perusteella. Jos korvauksesta ei olisi sovittu, olisi Maahanmuuttoviraston suoritettava palvelun tuottamisesta aiheutuneiden kustannusten suuruinen korvaus. Käytännössä Maahanmuuttovirasto suorittaisi hyvinvointialueelle tai HUS- yhtymälle esimerkiksi terveydenhuoltolain 50 pykälän mukaisesta kiireellisestä hoidosta aiheutuneiden kustannusten suuruisen korvauksen, vaikka tällaisen hoidon antamisesta ei olisi erikseen sovittu. Välttämätöntä hoitoa antaessaan hyvinvointialueen tai HUS–yhtymän tulisi varmistaa, että kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava olisi saapunut vastaanotolle vastaanottokeskuksen lähettämänä. Korvausta ei suoritettaisi tilanteessa, jossa kyse olisi välttämättömästä terveydenhoidosta, johon kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava henkilö hakeutuisi itsenäisesti ilman vastaanottokeskuksen antamaa lähetettä. Korvaus muusta julkisen tai yksityisen palvelun tuottajan tuottamasta palvelusta määräytyisi sen mukaan, mitä siitä on erikseen sovittu. Muutoksella tuotaisiin laintasolle voimassa oleva käytäntö, jonka mukaan Maahanmuuttovirasto korvaa julkiselle tai yksityiselle palvelun tuottajalle vastaanottopalvelujen tuottamisesta syntyneet kustannukset.

9 §. *Valtion vastaanottokeskukset.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälän 1 ja 2 momenttia muutettaisiin siten, että viittaus järjestelykeskukseen poistettaisiin, koska esityksessä ehdotetaan kumottavan 12 §:n järjestelykeskusta koskeva sääntely. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaavasti.

Pykälän 2 momentista kumottaisiin yleinen asetuksenantovaltuus koskien valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täyttöä sekä työjärjestystä. Valtuuden nojalla on annettu valtioneuvoston asetus valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä ja työjärjestyksestä sekä vastaanottopalveluista perittävästä maksusta (975/2011). Kyseistä valtioneuvoston asetusta koskee myös 32 §:n 1 momentin asetuksenantovaltuus. Valtion vastaanottokeskukset siirtyivät vuonna 2017 osaksi Maahanmuuttovirastoa. Erillisen asetuksen antaminen koskien valtion vastaanottokeskusten ja järjestelykeskuksen virkojen täyttöä ja työjärjestystä ei ole enää tarpeellista.

Valtioneuvoston asetuksen sijaan valtion vastaanottokeskuksen viroista, virkojen täytöstä, virkavapaudesta, keskusten sisäisestä työnjaosta, asioiden käsittelystä ja ratkaisemisesta sekä toiminnan muusta järjestämisestä ehdotetaan säädettävän Maahanmuuttoviraston työjärjestyksellä. Maahanmuuttoviraston tulisi huolehtia siitä, että viraston työjärjestys mahdollistaisi edelleen joustavat ja koko vastaanottojärjestelmän toimintaa tukevat menettelyt valtion vastaanottokeskusten henkilöstön virkojen täyttöön, sisäiseen työnjakoon, asioiden käsittelyyn ja ratkaisemiseen sekä toiminnan muuhun järjestämiseen. Maahanmuuttoviraston tulee lain 8 §:n mukaisesti myös ohjata ja valvoa valtion vastaanottokeskuksen toimintaa.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan edellä 2 momentissa tarkoitetussa tehtävässä toimiva vastaanottokeskuksen johtaja vastaisi toimivaltansa rajoissa siitä, että hänen johtamassaan vastaanottokeskuksessa olisi toiminnan vaatima riittävä henkilöstö ja että keskuksen toiminnassa noudatettaisiin sille tässä ja muussa lainsäädännössä säädettyjä vaatimuksia. Lisäksi valtion vastaanottokeskusten tulisi noudattaa Maahanmuuttoviraston 8 §:n nojalla antamia ohjeita. Momentin tarkoituksena olisi varmistaa, että vastaanottokeskuksissa on riittävä, toiminnan vaatima henkilöstö. Toiminnan vaatima henkilöstö tarkoittaisi tässä laissa tai muussa laissa säädetyn ammattipätevyyden omaavaa henkilöstöä, jolla on tarvittava perehdytys tehtävään. Jos tehtävän edellyttämää pätevyysvaatimusta ei olisi erikseen lailla säädetty, määrittelisi Maahanmuuttovirasto tehtävään tarvittavan pätevyyden. Vaatimus riittävästä henkilöstöstä perustuu vastaanottodirektiivin 33 artiklaan. Vaatimus henkilöstön riittävyydestä ja pätevyydestä koskisi myös vastaanottokeskuksen käyttämiä tulkkeja ja kääntäjiä ja muita vastaanottokeskuksen ulkopuolelta hankittavien palvelujen toteuttajia. Vastaanottokeskusten henkilöstöllä tulisi lisäksi olla tarvittava koulutus kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien erityisiin vastaanottotarpeisiin vastaamiseksi. Vastaanottokeskusten henkilöstön perehdytyksessä käytettäisiin vastaanottodirektiivin 33 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja, EU:n turvapaikkaviraston kehittämän koulutuksen vastaanottoon liittyviä keskeisiä osia sekä työkalua, jonka avulla tunnistetaan hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Vastaanottokeskuksen johtaja vastaisi myös siitä, että vastaanottokeskuksen toiminnassa ja asiakastyössä noudatettaisiin sille tässä ja muussa lainsäädännössä säädettyjä vaatimuksia. Vastaanottokeskuksen toiminnan lainmukaisuutta voitaisiin varmistaa esimerkiksi toteuttamalla ennakoivasti omavalvontaa.

10 §. *Vastaanottopalvelujen tuottamisesta sopiminen.* Pykälää ja sen otsikkoa ehdotetaan muutettavan. Pykälässä tarkennettaisiin voimassa oleva sääntelyä, jonka mukaan Maahanmuuttovirasto sopii muun kuin valtion vastaanottokeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta. Pykälästä poistettaisiin viittaukset järjestelykeskukseen, koska sitä koskeva 12 §:n sääntely ehdotetaan kumottavan.

Voimassa olevan lain ja nyt ehdotettavan sääntelyn perusteella Maahanmuuttovirasto voisi hankkia julkiselta, yksityiseltä tai kolmannen sektorin palveluntuottajalta sellaiset vastaanoton tuottamista koskevat palvelut, jotka säädetään tällä lailla vastaanottokeskuksen tehtäväksi. Maahanmuuttovirasto ei voi sopimuksella siirtää viranomaiselle kuuluvaa julkisen vallan käyttöä, eikä rajoittaa tämän lain mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle kuuluvia oikeuksia, ilman nimenomaista lain säännöstä. Vastaanottopalveluilla turvataan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan perustuslain 19 §:n momentin edellyttämä välttämätön toimeentulo ja huolenpito. Vastaanottopalveluihin liittyy lisäksi toimia, joilla rajoitetaan vastaanottopalvelujen saajan oikeuksia. Vastaanottopalveluiden tuottaminen onkin monilta osin ymmärrettävissä perustuslain 124 §:ssä tarkoitetuksi julkiseksi hallintotehtäväksi. Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Tässä esityksessä ehdotetaan vastaanottokeskuksen tehtäväksi uusia henkilöiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyviä toimia. Niiden osalta julkisen hallintotehtävän siirtämistä koskevat perusteet nostetaan esille kutakin tehtävää koskevan säännöskohtaisen perustelun kohdalla. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Perustuslain esitöiden ja perustuslakivaliokunnan käytännön perusteella merkittävän julkisen vallan käyttämisenä on pidetty esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin. Esitys on valmisteltu siten, että kaikki merkittävän julkisen vallan käyttö on säädetty viranomaisen tehtäväksi.

Perustuslain esitöiden mukaan tarkoituksenmukaisuusarvioinnissa tulee hallinnon tehokkuuden ja muiden hallinnon sisäisiksi luonnehdittavien tarpeiden lisäksi kiinnittää erityistä huomiota yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen tarpeisiin. Vastaanottopalvelujen järjestämiseen liittyy oleellisesti asiakasmäärän suuret vaihtelut sen mukaan, kuinka paljon maahan saapuu kansainvälistä suojelua hakevia tai tilapäistä suojelua saavia. Vastaanottopalvelujen hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta mahdollistaa vastaanottokapasiteetin joustavan ja tehokkaan mitoittamisen kulloisenkin asiakasmäärän mukaisesti. Samalla varmistetaan se, että kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville voidaan turvata perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen välttämätön toimeentulo ja huolenpito sekä vastaanottodirektiivin ja tilapäisen suojelun direktiivin edellyttämät olosuhteet kaikissa tilanteissa. Vastaanottopalvelujen hankkiminen on tarkoituksenmukaista erityisesti sen vuoksi, että siten voidaan huolehtia palvelujen riittävästä saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Palvelujen hankkimisella varmistetaan lisäksi vastaanottopalvelujen oikea-aikainen tarjoaminen ja yksilöllisten tarpeiden parempi huomioon ottaminen palveluja annettaessa.

Vastaanottopalveluihin liittyviä julkisia hallintotehtäviä hoitavien pätevyysvaatimuksista on säädetty lailla. Vastaanottokeskuksen johtajan pätevyysvaatimuksista säädetään lain 9 §:ssä. Lain 17 §:n mukaan ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetun ryhmäkodin, tukiasuntolan ja muun lapselle tarkoitetun majoituspaikan henkilöstön pätevyysvaatimuksista on voimassa, mitä lastensuojelulain 60 §:ssä säädetään. Vastaanottokeskuksessa sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta tekee lain 25 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jonka pätevyysvaatimuksista säädetään laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015). Lisäksi lain 26 §:ssä tarkoitettuja terveydenhuollonpalveluja antaa terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka pätevyysvaatimuksista säädetään laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994). Lupa- ja valvontavirasto ohjaa ja valvoo valtakunnallisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ammattitoimintaa ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Muun kuin viranomaisen käyttäessä julkista valtaa hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tämän lain mukaisia tehtäviään, sovelletaan henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Lisäksi hallinnon yleislakeja sovelletaan niiden sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai yksityisen kielellistä palveluvelvollisuutta koskevien säännösten nojalla myös yksityisiin palveluntuottajiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Vastaanottokeskusta ylläpitävän palveluntuottajan on siten vastaanottopalvelujen antamista ja epäämistä koskevissa asioissa, niiden valmistelussa, päätöksenteossa ja päätösten täytäntöönpanossa noudatettava sekä hallinnon yleislakeja että tämän lain säännöksiä.

Ehdotetussa pykälässä täsmennetään edelleen Maahanmuuttoviraston julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluntuottajan kanssa tehtävien sopimusten vähimmäissisältöä sekä toimintaa koskevaa ohjausta ja valvontaa. Muutoksen tarkoituksena on varmistaa, että sääntely täyttää perustuslain 124 §:n vaatimukset julkisen hallintotehtävän siirtämisestä muulle kuin viranomaiselle.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Maahanmuuttoviraston mahdollisuudesta tehdä julkisen yksityisen tai kolmannen sektorin palveluntuottajan kanssa sopimus vastaanottopalvelujen tuottamisesta. Voimassa olevan lain mukaisesti sopimus voitaisiin tehdä kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa. Muutos ei laajenna tai rajoita tahoja, joiden kanssa sopimus voidaan tehdä, vaan sillä selkeytetään sääntelyä. Käytännössä suurin osa Maahanmuuttoviraston kilpailuttamista vastaanottokeskusten ylläpitäjistä on yksityisiä yrityksiä. Käytännön vastaanottokeskustoiminnasta sopimisen lisäksi Maahanmuuttovirasto vastaisi sellaisten vastaanottopalvelujen hankkimisesta, jotka koskevat koko vastaanottojärjestelmää, ja joita

vastaanottokeskus ei voi tuottaa omassa toiminnassaan. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän järjestämisvastuulle kuuluvat tietyt sosiaali- ja terveyspalvelut. Pykälässä olisi lisäksi informatiivinen viittaus, jonka mukaan Maahanmuuttovirastolla säilyy vastuu tämän lain 8 §:ssä säädetystä ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta myös silloin, kun vastaanottopalvelut tuottaa muu kuin valtion vastaanottokeskus.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vähimmäisedellytyksistä, joita Maahanmuuttoviraston ja palveluntuottajan väliseen sopimukseen olisi ainakin sisällytettävä. Sopimuksen vähimmäisedellytyksillä varmistetaan, että Maahanmuuttovirasto voi huolehtia sille kuuluvista velvoitteista ja varautua hankintaan liittyviin riskeihin. Listaan ehdotetuilla muutoksilla tarkennettaisiin ja täydennettäisiin voimassa olevan lain listausta palveluntuottajan kanssa tehtävän sopimuksen vähimmäisedellytyksistä.

Sopimuksessa tulisi ehdotetun 2 momentin 1 kohdan mukaan määritellä vastaanottopalvelujen tuottamista koskevan palvelun keskeinen sisältö, määrä ja laatu. Ehdotetun 2 kohdan mukaan sopimuksessa on tuotava esille, että vastaanottopalvelut tulee toteuttaa tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen. Vastaanottokeskusta ylläpitävän palveluntuottajan on vastaanottopalvelujen antamista ja epäämistä koskevissa asioissa, niiden valmistelussa, päätöksenteossa ja päätösten täytäntöönpanossa noudatettava sekä tämän lain että hallinnon yleislakien säädöksiä.

Ehdotetun 3 kohdan mukaan sopimuksessa tulee sopia kustannusten määräytymisperusteista ja korvaamisesta. Ehdotetun 4 kohdan mukaan sopimuksessa tulee sopia käytännön järjestelyistä, joilla Maahanmuuttovirasto huolehtii 8 §:n nojalla vastuulleen kuuluvasta ohjauksesta ja valvonnasta. Maahanmuuttoviraston on ohjattava ja valvottava kaikkia vastuullaan olevia vastaanottopalveluja riippumatta palvelujen tuotantotavasta. Ohjauksen ja valvonnan lähtökohtana on varmistaa, että vastaanottopalvelut toteutetaan voimassa olevan lainsäädännön, sopimusehtojen ja hyvän hallinnon vaatimusten mukaisesti. Maahanmuuttovirastolla tulisi lisäksi olla laaja tiedonsaantioikeus palvelutuotantoa ja palveluntuottajan tilinpitoa koskeviin tietoihin. Valvontaa voitaisiin toteuttaa esimerkiksi vastaanottokeskuksissa tehtävillä ohjaus- ja valvontakäynneillä. Maahanmuuttovirasto voi lisäksi edellyttää vastaanottokeskuksilta omavalvontaa ja erilaisten palvelujen toteutumiseen liittyvien mittareiden seurantaa, kuten säännöllistä asiakaspalautteen keräämistä.

Ehdotetun 5 kohdan mukaan sopimuksessa tulisi lisäksi sopia palveluntuottajan tekemän sopimusrikkomuksen seuraamuksista ja sopia sopimuksen irtisanomisen ja purkamisen ehdoista ja menettelyistä.

Voimassa olevan pykälän 3 momentin sääntely ehdotetaan siirrettäväksi uuteen 11 pykälään, jossa säädettäisiin vastaanottopalvelujen tuottamista koskevista vaatimuksista. Pykälän 4 momentin sääntely siirrettäisiin uuteen 11 a §:ään, jossa säädettäisiin rikosoikeudellisesta virkavastuusta ja vahingonkorvausvastuusta.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettävän edellytyksissä, joista tulee sopia 2 momentissa ehdotettujen lisäksi, jos kyse on vastaanottokeskuksen perustamisesta ja ylläpitämisestä. Ehdotetun 1 kohdan mukaan sopimuksessa on tuotava esille vastaanottokeskuksen tiloja ja henkilöstöä koskevat vaatimukset. Sopimuksessa tulisi määritellä, mitä vastaanottokeskuksen toimisto- ja asuintiloilta vaaditaan. Tilojen tulee esimerkiksi täyttää eri viranomaisten kuten palo- ja terveystarkastajan ja rakennusvalvonnan vaatimukset ja tiloille tulee olla tarvittavat luvat. Sopimuksessa täsmennettäisiin, kenen vastuulla tilat ja tiloihin liittyvien lupien hakeminen on.

Sopimuksessa tulisi määritellä vastaanottokeskukseen asiakasmäärän vaatima riittävä henkilöstömitoitus ja henkilöstölle tämän tai muun lain nojalle säädetyt pätevyysvaatimukset. Vastaanottokeskuksen ohjaus- ja neuvontatehtävissä toimii lisäksi työntekijöitä, joiden pätevyysvaatimuksista ei säädetä lailla. Sopimuksessa Maahanmuuttovirasto voisi nykyisen käytännön mukaisesti edellyttää, että ohjaustehtävissä toimivilla työntekijöillä on esimerkiksi tehtävään soveltuva sosiaali-, terveys-, kasvatus- tai hoitoalan tutkinto ja että tietyllä osalla työntekijöistä on lisäksi Lupa- ja valvontaviraston myöntämä oikeus harjoittaa sosionomin tai sairaan- tai terveydenhoitajan ammattia laillistettuna ammattihenkilönä. Sopimuksessa otettaisiin lisäksi huomioon asiakasmäärän vaihtelun vaikutus vastaanottokeskuksen tiloihin ja henkilöstöön.

Sopimuksessa tulisi 2 kohdan mukaan sopia vastaanottokeskuksen laajentamisesta, supistamisesta ja lakkauttamisesta sekä varautumisesta laajamittaiseen maahantuloon ja muuhun maahantuloon häiriötilanteisiin. Vastaanottotoiminnan luonteen vuoksi Maahanmuuttoviraston ja palveluntuottajan tulisi sopia sekä toiminnan laajentamiseen, supistamiseen että sen lakkauttamiseen liittyvistä ehdoista ja menettelyistä sekä palvelujen jatkuvuuden varmistamisesta toiminnan päättyessä. Varautuminen laajamittaiseen maahantuloon ja muihin maahantulon häiriötilanteisiin edellyttää, että häiriötilanteita varten on laadittava valmiussuunnitelma.

Ehdotetun 4 momentin mukaan Maahanmuuttovirastolla olisi oikeus saada palveluntuottajalta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä palvelujen valvonnan toteuttamista varten välttämättömät tiedot ja selvitykset sekä oikeus tarkastaa vastaanottokeskuksen käytössä olevat tilat. Tarkastusoikeus ei kuitenkaan koskisi vastaanottopalvelujen saajan asumiskäytössä olevia tiloja, ellei niiden tarkastaminen olisi välttämätöntä asiakkaan aseman ja oikeuksien sekä asianmukaisten palvelujen turvaamiseksi. Maahanmuuttovirasto voisi siten tarkistaa vastaanottokeskuksen yleiset tilat, kuten toimiston tai laitosmallisen vastaanottokeskuksen yhteiskäytössä olevat tilat, mutta ei voisi vaatia asiakkaan asuinkäytössä olevan huoneen tai huoneiston tarkistamista, ellei niiden tarkastaminen olisi välttämätöntä asiakkaan aseman, oikeuksien tai palvelujen turvaamiseksi. Tarkastukseen sovellettaisiin muutoin, mitä hallintolain (434/2003) 39 §:ssä säädetään. Ehdotuksella täsmennettäisiin lain tasolle Maahanmuuttoviraston valvonnan lähtökohtia ja tarkastusoikeutta suhteessa vastaanottopalvelujen tuottajaan.

Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 5 momentti, jonka mukaan palveluntuottaja vastaisi tuottamansa vastaanoton lain- ja sopimuksenmukaisuudesta. Palveluntuottajan vastuulla olisi varmistaa, että vastaanottokeskuksessa on toiminnan vaatima riittävä henkilöstö ja että keskuksen toiminnassa noudatetaan sille tässä laissa ja muussa lainsäädännössä säädettyjä vaatimuksia sekä Maahanmuuttoviraston antamia ohjeita. Jos palveluntuottaja rikkoisi lakia tai sopimusta, voisi Maahanmuuttovirasto antaa huomautuksen tai korjausmääräyksen, määrätä sopimussakon, rajoittaa toiminnan laajuutta tai keskeyttää toiminnan siltä osin kuin se on välttämätöntä, sekä purkaa sopimuksen olennaisesta rikkomuksesta. Sopimuksen purkamisesta olisi kyse olennaisesta, vakavasta sopimusrikkomuksesta. Maahanmuuttoviraston olisi huolehdittava vastaanottokeskuksen asiakkaiden palvelujen jatkuvuudesta sopimuksen päättyessä.

11 §. *Vastaanottopalvelujen tuottamista koskevat vaatimukset*. Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälästä poistettaisiin säilöönottoa koskeva sääntely. Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä säädetään säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002). Pykälässä säädettäisiin sen sijaan vastaanottopalvelujen tuottamista koskevista vaatimuksista. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaavasti.

Pykälän 1 momentin mukaan Maahanmuuttoviraston olisi varmistettava, että palveluntuottajalla on riittävät ammatilliset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset vastaanottopalvelujen tuottamiseen. Palveluntuottajalla olisi oltava vastaanottopalvelujen sisältöön ja laajuuteen nähden riittävä osaaminen, palveluksessaan toiminnan edellyttämä riittävä ammattihenkilöstö sekä muut riittävät toimintaedellytykset. Vaatimus henkilöstön riittävyydestä ja pätevyydestä koskisi myös vastaanottokeskuksen käyttämiä tulkkeja ja kääntäjiä ja muita vastaanottokeskuksen ulkopuolelta hankittavien palvelujen toteuttajia. Vastaanottokeskusten henkilöstöllä tulisi lisäksi olla tarvittava koulutus kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien erityisiin vastaanottotarpeisiin vastaamiseksi. Vastaanottokeskusten henkilöstön perehdytyksessä käytettäisiin vastaanottodirektiivin 33 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja, EU:n turvapaikkaviraston kehittämän koulutuksen vastaanottoon liittyviä keskeisiä osia sekä työkalua, jonka avulla tunnistetaan hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Palveluntuottajan olisi lisäksi oltava riittävän vakavarainen, jotta se pystyy huolehtimaan toiminnasta, sen jatkuvuudesta ja lakisääteisten velvollisuuksiensa täyttämisestä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, johon siirrettäisiin voimassa olevan lain 10 §:n 3 momentin sääntely, jonka mukaan muun kuin valtion vastaanottokeskuksen johtajan kelpoisuuteen sovelletaan 9 §:n 2 momenttia. Vastaanottokeskuksen johtajalta edellytetään tehtävään soveltuvaa tutkintoa, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluviin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa.

11 a §. *Rikosoikeudellinen virkavastuu ja vahingonkorvausvastuu*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 11 a §. Pykälään siirrettäisiin voimassa olevan lain 10 §:n 4 momentin sääntely, koskien rikosoikeudellista virkavastuuta. Pykälän mukaan, jos muu kuin viranomainen käyttää julkista valtaa hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tämän lain mukaisia tehtäviään, tähän sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Lisäksi pykälässä säädettäisiin siitä, että vahingonkorvausvastuuseen sovelletaan vahingonkorvauslakia. Voimassa olevasta laista on puuttunut vahingonkorvausvastuuta koskeva viittaussäännös.

12 §. *Laajamittaiseen maahantuloon ja muihin maahantulon häiriötilanteisiin varautuminen*. Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaavasti.

Voimassa olevan pykälän 1 momentin järjestelykeskusta koskevasta sääntelystä ehdotetaan luovuttavan. Seulonta-asetuksen tultua voimaan kansallinen sääntely ei olisi enää tarkoituksenmukaista. Keskitetystä seulonnasta säädetään ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 32 kohdassa.

Voimassa olevan pykälän 2 momentin sääntely siirrettäisiin 1 momentiksi. Ehdotetun 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto vastaisi vastaanoton suunnittelusta ja koordinaatiosta kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien laajamittaiseen maahantuloon ja muihin maahantulon häiriötilanteisiin varautumiseksi. Voimassa olevassa pykälässä on säädelty ainoastaan varautumisesta laajamittaiseen maahantuloon. Maahantuloon voi kuitenkin liittyä myös muita häiriötilanteita, joihin Maahanmuuttoviraston tulisi varautua. Varautumisen tavoitteena on valtakunnallisen vastaanottokapasiteetin ja vastaanottopalvelujen ylläpitäminen ja turvaaminen erilaisissa maahantulon häiriötilanteissa. Tämä sisältää esimerkiksi vastaanottokapasiteetin nopean kasvattamisen laajamittaisen maahantulon tilanteessa tai esimerkiksi varautumisen ihmisen aiheuttamaan katastrofiin tai luonnonkatastrofiin.

Maahanmuuttovirasto laatisi ja ylläpitäisi valtakunnallista kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton valmiussuunnitelmaa. Alueellisten erityispiirteiden ja erojen huomioimiseksi suunnitelmia tulisi kuitenkin laatia myös alueellisella tasolla.

Valmiussuunnitelmat olisi pidettävä ajan tasalla ja niiden toimivuus tulisi varmistaa harjoitustoiminnalla. Varautumiseen sisältyisi lisäksi muiden viranomaisten ja toimijoiden suunnitelmien yhteensovittaminen ja varautumiseen liittyvää koulutusta. Maahanmuuttoviraston varautumiseen kuuluisi myös Suomeen suuntautuvien muuttoliikkeiden seuranta ja ennakointi.

Pykälään 2 momentissa säädettäisiin voimassa olevan pykälän 3 momentin mukaisesti siitä, että Maahanmuuttovirasto suunnittelee ja toteuttaa laajamittaiseen maahantulon varautumiseen liittyvät tehtävät yhteistyössä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Muilla toimijoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja julkisia, yksityisiä ja kolmannen sektorin palveluntuottajia, jotka ylläpitävät muita kuin valtion vastaanottokeskuksia. Jotta myös alueellisesti pystyttäisiin varautumaan tehokkaasti laaja-alaisiin, eri toimialoja koskettaviin maahantulon häiriötilanteisiin, tulisi varautumisen tapahtua poikkihallinnollisessa yhteistyössä esimerkiksi Lupa- ja valvontavirastojen ja hyvinvointialueiden kanssa.

Valmiuslain 13 §:n mukaisesti kukin ministeriö sovittaa varautumista omalla toimialallaan. Yhteistyössä toteutettu varautuminen tarkoittaisi käytännössä esimerkiksi sitä, että Maahanmuuttovirasto sopii alueellisten toimijoiden kanssa eri toimijoiden rooleista laajamittaisen maahantulon tai muussa maahantulon häiriötilanteessa, tekee toimijoiden kanssa yhteisiä riskiarvioita ja harjoituksia sekä selvittää vastaanottotoimintaan käytettävissä olevat tilat, jotta maahantulijoiden välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestäminen kyseisellä alueella voitaisiin turvata. Suunnitteluun voitaisiin sisällyttää myös kolmannen sektorin toimijoiden kuten Suomen Punaisen Ristin taikka yksityisten yhteisöjen tai säätiöiden osuus vastaanoton järjestämisessä laajamittaisen maahantulon yhteydessä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettävän EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen edellyttämästä valmiussuunnitelmasta, joka perustuu vastaanottodirektiivin 32 artiklaan. Artikla velvoittaa jäsenvaltion laatimaan valmiussuunnitelman, jolla varaudutaan kansainvälistä suojelua hakevien vastaanoton ja menettelyjen varmistamiseen tilanteessa, jossa hakijoiden määrä kasvaa suhteettoman suureksi. Suunnitelma tulee antaa tiedoksi Euroopan unionin turvapaikkavirastolle. Ehdotetun mukaan sisäministeriö vastaisi valmiussuunnitelman laatimisesta ja antaisi suunnitelman tiedoksi Euroopan unionin turvapaikkavirastolle. Suunnitelma laadittaisiin EU:n turvapaikkaviraston kehittämää mallipohjaa hyödyntäen. Suunnitelma päivitettäisiin olosuhteiden muuttuessa ja joka tapauksessa vähintään joka kolmas vuosi. Sisäministeriö osallistaisi tarvittavat toimijat valmiussuunnitelman laatimiseen.

Sisäministeriö päättäisi EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen mukaisen valmiussuunnitelman käyttöönotosta. Suunnitelma otettaisiin käyttöön tilanteessa, jossa vastaanottojärjestelmä tai turvapaikkajärjestelmä olisi kuormittunut hakijoiden suuren määrän tai muun maahantulon häiriötilanteen vuoksi. Muu maahantulon häiriötilanne voisi olla esimerkiksi ihmisen aiheuttama katastrofi tai luonnonkatastrofi. Suunnitelman käyttöönotto voisi tarkoittaa esimerkiksi jäljempänä esityksessä 19 §:ssä vastaanottorahaan ja 39 §:ssä edustajien määräämiseen ehdotettavia poikkeustoimia. Suunnitelman käyttöönotto koskisi kansainvälistä suojelua hakevia, tilapäistä suojelua saavia ja sellaisia keskitettyyn seulontaan otettuja ulkomaalaisia, jotka eivät olisi hakeneet kansainvälistä suojelua. Sisäministeriö päättäisi myös suunnitelman käyttöönotosta luopumisesta, kun normaalista poikkeavien vastaanottopalvelujen tarjoaminen ei olisi enää perusteltua. Jos suunnitelman käyttöönotto tai siitä luopuminen koskisi kansainvälistä suojelua hakevia, sisäministeriö ilmoittaisi asiasta Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle.

13 §. *Vastaanottopalvelut.* Pykälässä säädetään vastaanottopalvelujen sisällöstä. Pykälää ehdotetaan muutettavan.

Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin säännös Maahanmuuttoviraston järjestämisvastuusta. Maahanmuuttovirasto vastaa vastaanoton kokonaisuudesta ja siten myös vastaanottopalvelujen järjestämisestä. Lisäksi momenttia ehdotetaan muutettavan siten, että kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava saa vastaanottopalvelut sen vastaanottokeskuksen kautta, jonka asiakkaaksi hänet rekisteröidään. Vastaanottokeskuksen tehtävänä on koordinoida palvelujen antamista ja varmistaa, että asiakas saa tarvitsemansa välttämättömät palvelut.

Pykälän 2 momentissa luetelluista vastaanottopalveluista ehdotetaan poistettavaksi työ- ja opintotoiminta työ- ja opintotoimintaa koskevan 29 §:n muutosehdotuksen mukaisesti. Lisäksi momenttiin ehdotetaan lisättäväksi ohjaus ja neuvonta. Ohjauksesta ja neuvonnasta ehdotetaan säädettävän tarkemmin jäljempänä uudessa 15 a §:ssä.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että ilman huoltajaa olevan lapsen päivittäinen hoiva, huolenpito ja kasvatus järjestettäisiin lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa. Momentissa säädettäisiin lisäksi voimassa olevan lain mukaisesti siitä, että ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito. Voimassa olevan lain 41 §:ssä todetaan, että ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito. Laissa ei kuitenkaan ole täsmennetty, kenelle vastuu ilman huoltajaa olevan lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja muusta huolenpidosta kuuluisi. Muutos vastaisi voimassa olevaa käytäntöä ja tarkentaisi sekä ryhmäkodin että edustajan roolia lapsen elämässä. Jos ilman huoltajaa oleva lapsi majoittuisi sukulaisen tai muun läheisen kanssa aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksessa tai 18 §:n mukaisessa yksityismajoituksessa, vastaisi hänen päivittäisestä hoivastaan, huolenpidostaan ja kasvatuksestaan lapsen kanssa majoittuva sukulainen tai muu läheinen. Lapsen päivittäinen hoiva, huolenpito ja kasvatus tulisi toteuttaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 1 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Vastaanottodirektiivin 26 artikla edellyttää lapsen edun ensisijaista huomioon ottamista direktiivin säännöksiä toimeenpantaessa. Lapsen etua arvioitaessa tulisi 26 artiklan 2 b), c) ja d) - kohtien mukaan huomioida alaikäisen hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys, ottaen erityisesti huomioon alaikäisen tausta sekä tarve varmistaa huolenpidon vakaus ja jatkuvuus; turvallisuusnäkökohdat erityisesti silloin, kun alaikäinen saattaa olla kokenut väkivaltaa tai hyväksikäyttöä tai on joutunut ihmiskaupan uhriksi sekä alaikäisen näkemykset hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Pykälän 4 momentti ehdotetaan kumottavan. Pykälässä ei enää säädettäisi vastaanottopalvelujen järjestämisestä rajamenettelyn aikana. Sitä koskeva sääntely ehdotetaan siirrettäväksi vaatimusta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa koskevaan 50 §:ään.

13 a §. *Tunnistautuminen ja yhteystietojen ylläpito*. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 13 a pykälä. Pykälässä säädettäisiin kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan velvollisuudesta tunnistautua säännöllisin väliajoin vastaanottokeskuksessa, jonka asiakkaaksi hänet olisi rekisteröity ja velvollisuudesta ylläpitää yhteystietojaan.

Ehdotetun 1 momentin mukaan vastaanottopalvelujen saamisen edellytyksenä olisi se, että kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava 18- vuotta täyttänyt aikuinen tunnistautuisi säännöllisesti. Säännöllinen tunnistautuminen olisi edellytyksenä sille, että henkilön oikeus vastaanottopalveluihin säilyisi. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin 7 artiklan 4 kohtaan, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa aineellisten vastaanotto-olosuhteiden tarjoamisen ehdoksi sen, että hakijat tosiasiallisesti asuvat majoituspaikassa, johon heidät on sijoitettu. Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat myös ottaa käyttöön mekanismeja vastaanottojärjestelmiensä tarpeiden arvioimiseksi ja täyttämiseksi, kuten

mekanismeja, joilla varmistetaan, että hakijat tosiasiallisesti asuvat heille osoitetussa majoituspaikassa. Direktiivin johdannon 17 kohdan mukaan tällaisilla mekanismeilla ei saisi rajoittaa hakijoiden liikkumisvapautta asianomaisen jäsenvaltion alueella. Ehdotuksen mukaan kohtuullinen väli kansainvälistä suojelua hakevan tunnistautumiselle olisi 2–4 kertaa kuukaudessa. Ehdotettua tunnistautumisväliä voidaan pitää tarkoituksenmukaisena tapana varmistaa henkilön olevan vastaanottokeskuksen asiakas ja kustannusten ja käytännön järjestelyjen kannalta myös mahdollisena toteuttaa.

Tunnistautumisvelvollisuus koskisi myös tilapäistä suojelua saavia. Koska tilapäistä suojelua saavat oleskelevat Suomessa tilapäisen suojelun oleskeluluvalla ja heillä on tilapäisen suojelun direktiivin perusteella oikeus liikkua vapaasti EU–maissa, olisi heillä kuitenkin velvollisuus tunnistautua ainoastaan kerran kuukaudessa. Tunnistautumisen tarkoituksena olisi varmistaa, että tilapäistä suojelua saava on edelleen vastaanottokeskuksen asiakkaana, ei niinkään varmistaa vastaanottodirektiivin mukaisesti henkilön tosiasiallista läsnäoloa. Velvollisuus tunnistautua kerran kuukaudessa olisi siten kohtuullinen myös tilapäistä suojelua saavien osalta.

Tunnistautumisvelvollisuus ei koskisi alle 18-vuotiaita tai henkilöitä, jotka käyvät töissä. Velvollisuuden toteuttaminen edellyttäisi poissaoloa koulusta tai työpaikalta, mitä ei voida pitää kohtuullisena. Tunnistautumisvelvollisuus koskisi muilta osin kaikkia vastaanottojärjestelmän asiakkaita, myös yksityismajoituksessa majoittuvia. Jos henkilö olisi majoitettuna erityisten vastaanottotarpeiden tai muun yksilöllisen syyn takia esimerkiksi hoivakotiin, voitaisiin tunnistautuminen hoitaa kyseisessä paikassa. Maahanmuuttovirasto ohjeistaisi vastaanottokeskuksia yhdenmukaisesta toimintatavasta ja tunnistautumisvälistä.

Pykälän 1 momentin mukaan henkilön tulisi lisäksi ilmoittaa vastaanottokeskukselle yhteystietonsa sekä ylläpitää yhteystietojaan. Velvollisuus koskee kaikkia vastaanottopalvelujen saajia, myös lapsia ja työssäkäyviä. Henkilö ilmoittaisi vastaanottokeskukselle yhteystietonsa, kuten osoitteensa, puhelinnumeronsa ja mahdollisen sähköpostiosoitteensa sekä niissä myöhemmin tapahtuvat muutokset. Henkilön tulisi tosiasiallisesti majoittua ilmoittamassaan osoitteessa, eikä pelkkä poste restante -osoite riittäisi. Vastaanottokeskus kirjaisi yhteystiedot asiakkaan asiakastietoihin. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin 7 artiklan 6 kohtaan, joka on jäsenvaltioille velvoittava.

Ehdotetuilla toimenpiteillä pyritään vähentämään järjestelmän väärinkäyttöä. Tunnistautumisvelvollisuus ja velvollisuus päivittää yhteystietoja korostaisi lisäksi kansainvälistä suojelua hakevan velvollisuutta olla tavoitettavissa, mikä on tärkeää erityisesti turvapaikkamenettelyn sekä myös maastapoistamisen toimeenpanon kannalta.

Tunnistautuminen voitaisiin 2 momentin mukaan toteuttaa henkilökohtaisesti vastaanottokeskuksessa tai muulla Maahanmuuttoviraston määrittämällä luotettavalla tavalla. Henkilökohtainen tunnistautuminen olisi ensisijainen keino, eikä esimerkiksi pelkkä puhelinsoitto olisi riittävä tunnistautumisen muoto. Tunnistautuminen ei kuitenkaan tarkoittaisi samaa kuin viranomaisen toimivaltaan kuuluva henkilöllisyyden varmistaminen luotettavalla tavalla, vaan vastaanottopalvelujen saaja voitaisiin tunnistaa esimerkiksi vastaanottokeskuksen kuvallisella asiakaskortilla. Maahanmuuttoviraston tulisi ohjeistaa vastaanottokeskuksia tunnistamiseen liittyvistä menettelyistä ja keinoista, joilla varmistettaisiin, että henkilöt ovat edelleen vastaanottokeskuksen asiakkaita. Tunnistautumisvelvollisuus voitaisiin sitoa esimerkiksi vastaanottorahaa koskeviin menettelyihin tai muihin vastaanottokeskuksessa tehtäviin asiakaskäynteihin tai asiakastyöhön. Asuntopohjaisessa vastaanottokeskuksessa tunnistautuminen voitaisiin tehdä esimerkiksi myös kiinteistön kunnossapitoa koskevien tai muiden kotikäyntien aikana. Maahanmuuttovirasto voisi myös kehittää tunnistautumisen keinoja teknologiaa hyödyntäen.

Ehdotetun 3 momentin mukaan, jos kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava jättäisi ilman perusteltua syytä tunnistautumatta vastaanottokeskuksessa, voitaisiin henkilön asiakkuus vastaanottokeskuksessa päättää viiden arkipäivän kuluttua tunnistautumatta jättämisestä. Vastaanottokeskuksen tulisi yrittää tavoittaa henkilöä, esimerkiksi puhelimitse, ennen asiakkuuden päättämistä. Jos henkilöä ei yrityksestä huolimatta tavoitettaisi tai hän ilmoittaisi, että ei ole palaamassa vastaanottokeskukseen, päätettäisiin henkilön asiakkuus. Asiakkuuden päättäminen lakkauttaisi henkilön oikeuden vastaanottopalveluihin. Henkilöllä ei olisi oikeutta vastaanottorahaan tai muihin vastaanottopalveluihin sinä aikana, kun hän olisi vastaanottokeskuksen tavoittamattomissa tai asiakkuuden päättämisen jälkeen. Jos henkilö kuitenkin palaisi asiakkuuden päättämisen jälkeen vastaanottokeskukseen, rekisteröitäisiin hänet uudelleen vastaanottojärjestelmän asiakkaaksi. Vastaanottokeskuksen majoitustilanteen mukaan henkilö saatettaisiin joutua siirtämään toisen vastaanottokeskuksen asiakkaaksi. Henkilöä ei kirjattaisi takaisin vastaanottokeskuksen asiakkaaksi, jos hänen oikeutensa palveluihin olisivat hänen poissaolonsa aikana päättyneet 14 a §:ssä tarkoitetulla tavalla. Tunnistautumisen tai yhteystietojen ylläpidon laiminlyöntiä koskevista seuraamuksista ehdotetaan säädettävän vastaanottorahan alentamista koskevassa 45 §:ssä.

Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan tulee ymmärtää hänelle kuuluvat velvollisuudet, jotta hän voi toimia niiden mukaisesti. Esitykseen sisältyy useita ehdotuksia, joiden tarkoituksena on varmistaa, että vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröity henkilö saa tarvitsemansa tiedon hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista.

Ehdotetun 4 momentin mukaan velvollisuudesta tunnistautua voitaisiin Maahanmuuttoviraston päätöksellä poiketa laajamittaisen maahantulon tai muussa maahantulon häiriötilanteessa. Tunnistautumisen koordinointia ja seurantaa voisi olla tällaisissa tilanteissa vaikeaa tai jopa mahdotonta järjestää. Päätös poiketa tunnistautumisvelvollisuudesta ei olisi yksilöllinen vaan se koskisi kaikkia vastaanottokeskuksia ja niiden asiakkaita. Päätös tehtäisiin tilapäisesti ja mahdollisuuksien mukaan määräajaksi. Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi vastaanottokeskuksille, milloin tunnistautumisvelvollisuus otettaisiin jälleen käyttöön. Vastaanottokeskus tiedottaisi asiakkaita tunnistautumisvelvollisuudesta poikkeamisesta sekä velvollisuuden palauttamisesta. Tunnistamisvelvollisuudesta poikkeamisen aikana asiakkaille ei koituisi seurauksia siitä, että he eivät käy säännöllisesti vastaanottokeskuksessa. Heidän tulisi kuitenkin edelleen ylläpitää yhteystietojaan. Poikkeaminen ei edellyttäisi 12 §:n mukaisen valmiussuunnitelman käyttöönottoa tai ilmoitusta Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle.

14 §. *Vastaanottopalvelujen saaja.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin voimassa olevan pykälän tavoin niistä henkilöryhmistä, joille vastaanottopalveluja annetaan. Voimassa olevan pykälän 2 ja 3 momenttien vastaanottopalvelujen kestoa koskeva sääntely ehdotetaan tarpeellisilta osin siirrettäväksi 14 a §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottopalveluja annettaisiin kolmannen maan kansalaiselle tai kansalaisuudettomalle henkilölle, joka hakee kansainvälistä suojelua tai saa tilapäistä suojelua. Kuten voimassa olevassa laissa kansainvälistä suojelua hakeva saisi vastaanottopalveluja hakemuksen tekemisestä lähtien. Tilapäistä suojelua saava puolestaan voisi saada vastaanottopalveluja maahantulosta lähtien. Kansainvälistä suojelua hakevalla tarkoitettaisiin menettelyasetuksen 3 artiklan 13 kohdassa ja vastaanottodirektiivin 2 artiklan 2 kohdassa säädetysti sellaista kolmannen maan kansalaista tai kansalaisuudetonta henkilöä, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, jonka osalta ei vielä ole tehty lainvoimaista päätöstä. Lisäksi on huomattava, että vastaanottodirektiiviä sovelletaan kolmansien maiden kansalaisiin ja kansalaisuudettomiin henkilöihin, jotka tekevät kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jäsenvaltioiden alueella, myös ulkorajalla,

aluemerellä tai kauttakulkualueella, edellyttäen, että kyseisten henkilöiden sallitaan oleskella tällä alueella hakijoina. Tilapäistä suojelua saavilla tarkoitettaisiin tilapäisen suojelun direktiivin 2 artiklan tarkoittamalla tavalla kolmannen maan kansalaisia tai kansalaisuudettomia henkilöitä. Vastaanottopalveluja ei siten jatkossa annettaisi Euroopan unionin kansalaisille. Koska Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisilla on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen mukainen oleskelu- ja liikkumisoikeus Euroopan unionin jäsenvaltioissa, ja heidän asemansa rinnastuu unionin kansalaisten asemaan, myöskään heille ei annettaisi vastaanottopalveluja.

Jos ulkomaalaisella on jo ollut oleskelulupa ja kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa, Maahanmuuttoviraston ja Kansaneläkelaitoksen olisi varmistettava, että palveluja ei anneta yhtä aikaa kahdesta järjestelmästä.

Uudessa 2 momentissa säädettäisiin vastaanottopalvelujen antamisesta myöhempien kansainvälisen suojelun hakemusten kohdalla. Säännös olisi poikkeus 1 momenttiin. Myöhemmän kansainvälisen suojelun hakemuksen tehneelle ei annettaisi vastaanottopalveluja, jos hakijan oikeudesta jäädä Suomen alueelle poiketaan ulkomaalaislain 102 §:n perusteella. Muutos tiukentaisi sääntelyä nykyisestä.

Menettelyasetuksen 56 artiklan mukaan palautuskieltoa rajoittamatta jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksesta, joka koskee oikeutta jäädä niiden alueelle. Poikkeus koskee ensimmäistä myöhempää hakemusta, joka on jätetty ainoastaan maastapoistamispäätöksen viivyttämiseksi tai estämiseksi eikä tutkintaa 55 artiklan 7 kohdan mukaan jatketa tai jos kyseessä on hakijan jossain jäsenvaltiossa tehty toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus sellaisen lainvoimaisen päätöksen jälkeen, jossa aikaisemmin tehty myöhempi hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana. Kun kyse olisi sellaisesta ensimmäisestä myöhemmästä hakemuksesta, joka sisältäisi menettelyasetuksen 55 artiklan 3 kohdan mukaisia uusia seikkoja, eli hakemus tutkittaisiin aineellisesti, katsottaisiin hakijalla kuitenkin olevan oikeus jäädä Suomen alueelle hakemuksen käsittelyn ajaksi ja myös oikeus saada vastaanottopalveluja. Vastaavaa oikeutta jäädä Suomen alueelle ei kuitenkaan syntyisi toisen tai sen jälkeisen myöhemmän hakemuksen tekemisen myötä, jos aikaisemmin tehty myöhempi hakemus on hylätty tukittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana. Kyseiseen ryhmään kuuluville ei siten myöskään syntyisi oikeutta saada vastaanottopalveluja uuden kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen myötä.

14 a §. *Vastaanottopalvelujen kesto.* Pykälässä säädettäisiin voimassa olevan lain tavoin vastaanottopalvelujen kestosta. Pykälää muutettaisiin siltä osin kuin on kyse vastaanottopalvelujen keston enimmäismääräajoista eri tilanteissa. Muutokset rajaisivat vastaanottopalvelujen kestoa suhteessa nykytilaan. Voimassa olevan lain tavoin vastaanottopalvelut lakkaisivat lain nojalla eikä asiasta annettaisi erillistä päätöstä. Pykälässä säädettäisiin myös vastaanottopalvelujen jatkamisesta poikkeuksellisen painavan syyn vuoksi.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, mihin saakka ulkomaalainen saisi vastaanottopalveluja oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakeneelle, joka on saanut oleskeluluvan ja joka täyttää edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle, tai tilapäistä suojelua saavalle, joka täyttää edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle, annettaisiin vastaanottopalveluja kuntaan siirtymisen järjestymisajan, mutta kuitenkin enintään 3 kuukautta siitä, kun edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle täyttyvät. Määräajat kattaisivat tilanteet, joissa ulkomaalaiselle on myönnetty kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella oleskelulupa, sekä tilanteet, joissa vastaanottopalvelujen saaja on saanut kansainvälisen

suojelun hakemuksen käsittelyn aikana tai tilapäisen suojelun perusteella annetun oleskeluluvan aikana oleskeluluvan jollakin muulla perusteella. Momentti korvaisi voimassa olevan lain 14 §:n 2 ja 3 momentit.

Vastaanottopalvelujen kesto määriteltäisiin nykytilaa tarkkarajaisemmin kuntaan siirtymisen järjestymisen keston ajaksi. Yksityismajoituksessa majoittuvan vastaanottopalvelujen saajan kohdalla kuntaan siirtymisen voitaisiin lähtökohtaisesti katsoa järjestyneen hänen saatuaan kotikuntamerkinnän väestötietojärjestelmään. Vastaanottokeskuksessa majoittuvan henkilön kohdalla kuntaan siirtymisen katsottaisiin järjestyneen, kun hän on muuttanut pois vastaanottokeskuksesta. Vastaanottopalvelujen saajan olisi haettava kotikuntamerkintää Digi- ja väestötietovirastosta ja tehtävä kuntaan siirtyminen viivytyksettä. Tarvittaessa ja esimerkiksi erityisiä vastaanottotarpeita omaavien henkilöiden kohdalla kotikuntamerkinnän hakeminen voitaisiin tehdä vastaanottokeskuksen tuella.

Vastaanottopalvelut päättyisivät oleskeluluvan saamisen jälkeen viimeistään 3 kuukauden kuluttua siitä, kun oleskeluluvan saanut täyttäisi edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle. Käytännössä määräaika laskettaisiin oleskelulupaa koskevan päätöksen tiedoksiannosta, mutta sen lisäksi olisi huomioitava kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle säädetyt edellytykset esimerkiksi eri oleskelulupatyyppien kohdalla. On huomioitava, että vastaanottopalvelujen saaja voi täyttää kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamisen edellytykset myös jollakin muulla kotikuntalain 4 §:ssä säädetyllä edellytyksellä, kuin maassa oleskelun kestoon tai oleskelulupaan liittyvällä perusteella. Kotikunnan saamisen edellytykset voivat täyttyä esimerkiksi, jos on kyse sellaisen henkilön perheenjäsenestä, jolla on Suomessa kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta. Määräajan osalta olisi siten huomioitava kussakin tilanteessa ilmenevät tapauskohtaiset olosuhteet.

Ehdotetun 3 kuukauden enimmäismääräajan tavoitteena on varmistaa se, että henkilö, jolle on myönnetty oleskelulupa, ja joka täyttää kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamisen edellytykset, siirtyy viipymättä vastaanottojärjestelmästä kunnan ja hyvinvointialueen palvelujen piiriin. Kolmea kuukautta voidaan pitää kohtuullisena aikana kuntaan siirtymisen edellyttämien toimenpiteiden hoitamiselle.

Maahanmuuttovirasto tiedottaisi ulkomaalaista vastaanottopalvelujen kestoa koskevasta määräajasta oleskelulupapäätöksen tiedoksiannon yhteydessä. Momentin mukaisia vastaanottopalveluja koskevia enimmäismääräaikoja ei sovellettaisi ilman huoltajaa olevaan alaikäiseen lapseen.

Tätä esitetystä annettaessa vastaanottopalvelujen piirissä on ollut merkittävä määrä tilapäistä suojelua saavia. Tilapäistä suojelua saavat ovat poikkeuksetta saaneet kotikunnan haettuaan sitä Digi- ja väestötietovirastolta vuoden kuluttua Suomeen muuttamisestaan. Edellytykset kotikunnan saamisesta voivat täyttyä jo aiemmin esimerkiksi, jos tilapäisen oleskeluluvan saanut on sellaisen henkilön perheenjäsen, jolla on jo kotikunta. Jos tilapäisen oleskeluluvan saaneelle ei hakemuksesta myönnettäisi kotikuntaa, vastaanottopalvelut eivät kuitenkaan lakkaisi. Tilapäistä suojelua koskevan direktiivin 13 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tilapäistä suojelua saavat henkilöt majoitetaan asianmukaisesti tai että heille myönnetään tarvittaessa varat asumiseen. Siten olisi perusteltua jatkaa tilapäistä suojelua saavan henkilön vastaanottopalveluja 1 momentissa säädetyn 3 kuukauden määräajan jälkeenkin, jos tilapäistä suojelua saavalle ei hakemuksesta myönnettäisi kotikuntaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vastaanottopalvelujen enimmäiskestosta siinä tilanteessa, kun kolmannen maan kansalaisella ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Momentti korvaisi voimassa olevan lain 14 a §:n 1 ja 3 momentissa säädetyn. Nykytilasta poiketen

vastaanottopalvelujen keston osalta ratkaiseva ajankohta olisi jatkossa se hetki, jolloin henkilöllä ei katsottaisi enää olevan oikeutta jäädä Suomen alueelle. Voimassa olevan lain mukaan ratkaisevana ajankohtana pidettiin maasta poistumisen ajankohtaa. Tilapäistä suojelua saaneen henkilön osalta ratkaisevaa olisi tilapäistä suojelua koskevaan hakemukseen tehdyn kielteisen päätöksen tiedoksiannon ajankohta taikka tilapäisen suojelun perusteella saadun oleskeluluvan päättymis- tai peruuttamisajankohta, jonka myötä myös oikeus oleskella Suomessa, eli oikeus jäädä Suomen alueelle, päättyisi. Ulkomaalaisen muutoksenhakuoikeus ja viranomaisten ja ulkomaalaisen itsensä mahdollisuus tehokkaasti järjestää maasta poistumista puoltaisivat kuitenkin sitä, että vastaanottopalvelut eivät päättyisi välittömästi, vaan ne voisivat jatkua enintään 60 päivää sen jälkeen, kun ulkomaalaisella ei enää olisi oikeutta jäädä Suomen alueelle. Palvelut lakkaisivat joka tapauksessa ennen 60 päivän määräajan kulumista, jos henkilö poistuisi tai hänet poistettaisiin Suomesta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin 2 momenttia lyhyemmästä vastaanottopalvelujen kestosta tilanteessa, jossa kolmannen maan kansalainen on saanut vastaanottopalveluja myöhemmän kansainvälisen suojelun hakemuksen käsittelyn aikana. Vastaanottopalveluja voitaisiin antaa myöhemmän hakemuksen tehneelle enintään 14 päivää siitä, kun hänellä ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle. Lyhyempi vastaanottopalvelujen kesto olisi perusteltu, koska kyse olisi myöhemmästä hakemuksesta ja vastaanottopalvelujen saajan maasta poistamista olisi lähtökohtaisesti edellisen hakemuksen aikana ehditty jo viranomaisten toimesta valmistella. Selkeä määräaika vastaanottopalvelujen päättymiselle mahdollistaisi myös henkilölle itselleen kohtuullisen ajan järjestää maasta poistumistaan oma-aloitteisesti. Myöhemmän hakemuksen tehnyt voisi ylipäätään saada vastaanottopalveluja vain, jos hakijan oikeudesta jäädä Suomen alueelle ei ole ulkomaalaislain 102 §:n perusteella poikettu. Jos henkilölle olisi kansainvälisen suojelun hakemuksen perusteella ryhdytty antamaan vastaanottopalveluja ja myöhemmin kävisi ilmi, että kyseessä on myöhemmän hakemuksen tehnyt hakija, jonka oikeudesta jäädä Suomen alueelle ulkomaalaislain 102 §:n perusteella poiketaan, palvelujen antaminen voitaisiin päättää ilman määräaikaa.

Pykälän 2 ja 3 momentteihin ehdotettujen määräaikojen tavoitteena on lyhentää vastaanottopalvelujen kestoa, vähentää kustannuksia ja panna tehokkaasti täytäntöön vastaanottodirektiivin säännöksiä. Vastaanottopalvelujen keston näkökulmasta olisi tärkeää, että Maahanmuuttovirasto ja tuomioistuimet käsittelevät hakemukset tehokkaasti. Ehdotetut määräajat kuitenkin edistäisivät vastaanottopalvelujen saajan maasta poistumisen toteutumista pitämällä hänen olinpaikkansa viranomaisten tiedossa tuetun vapaaehtoisen paluun tai maasta poistamisen valmistelun ajan ja mahdollistamalla esimerkiksi paluuneuvonnan jatkumisen. Toimivaltaiset viranomaiset voisivat tarvittaessa harkita ulkomaalaislain 7 luvun mukaisten turvaamistoimien käyttöä. Ulkomaalaisen tulisi poistua vastaanottokeskuksen alueelta tilanteen mukaan viimeistään 60 tai 14 päivän kuluttua. Jos ulkomaalainen ei suostuisi poistumaan, poliisi voisi vastaanottokeskuksen pyynnöstä poistaa hänet vastaanottokeskuksen alueelta poliisilain 2 luvun 5 §:n nojalla. Käytännön operatiivisen toiminnan kannalta olisi tärkeää, että tietojärjestelmiä kehitettäisiin niin, että tieto ajankohdasta, jolloin henkilöllä ei enää olisi oikeutta oleskella Suomessa ja hänet voitaisiin poistaa maasta, olisi järjestelmästä selkeästi nähtävillä ja tieto muutoksista välittyisi asianomaisille viranomaisille sekä vastaanottokeskukseen, jonka asiakkaana ulkomaalainen on.

Vastaanottokeskus tiedottaisi asiakasta palvelujen päättymisen ajankohdasta ja tarjoaisi tehostettua paluuneuvontaa.

Pykälän 4 momentin mukaan 2 ja 3 momentin palvelujen kestoa koskevaa sääntelyä ei sovellettaisi ilman huoltajaa olevaan alaikäiseen lapseen. Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle lapselle vastaanottopalveluja annettaisiin siihen saakka, kunnes lapsi on poistunut maasta.

Ehdotettu vastaisi voimassa olevaa sääntelyä. Ilman huoltajaa oleva kansainvälistä suojelua hakenut lapsi ei saa päätöstä maasta poistamisesta, ellei lapsen paluuta kotimaahan tai sellaiseen kolmanteen maahan, jossa lapsella on oleskeluoikeus, ole arvioitu mahdolliseksi muun muassa varmistumalla hänen asianmukaisesta vastaanotostaan kyseisessä maassa. Vastaavasti tilapäistä suojelua saaneen ilman huoltajaa olevan alaikäisen lapsen kohdalla maastapoistaminen ei toteudu, ellei hänen maastapoistamisessaan voida noudattaa paluudirektiivin 10 artiklassa säädettyä. Tästä syystä on perustelua, että ilman huoltajaa olevien lasten kohdalla vastaanottopalvelujen kesto olisi sidoksissa maasta poistamisen ajankohtaan. Tätä tukee myös se, että ilman huoltajaa olevan alaikäisen maastapoistamiseen liittyvät toimet voivat vaatia erityisjärjestelyjä ja siksi enemmän aikaa.

Voimassa olevan pykälän 2 momentin sääntelystä koskien Euroopan unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan eli Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaisen vastaanottopalvelujen kestoa luovuttaisiin. Kyse on ollut kansallisesta sääntelystä. Vastaanottodirektiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan kaikkiin kolmansien maiden kansalaisiin ja kansalaisuudettomiin henkilöihin, jos heidän oleskelunsa sallitaan hakijoina. Voimassa olevan pykälän 2 momentissa säädetty ryhmä ei siten kuulu direktiivin soveltamisalaan, koska he eivät ole kolmannen maan kansalaisia tai kansalaisuudettomia. Muutos vastaisi yleiseurooppalaisia käytäntöjä ja yhdenmukaistaisi sääntelyä unionin jäsenvaltioiden kesken.

Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jonka mukaan vastaanottokeskuksen johtaja voisi päättää jatkaa vastaanottopalveluja kohtuullisen ajan poikkeuksellisen painavasta syystä pykälässä muutoin säädettyjen määräaikojen estämättä. Sääntely vastaisi pääasiassa voimassa olevan lain 14 a §:n 4 momenttia. Ehdotetun muutoksen myötä vastaanottopalvelujen jatkaminen olisi momentin mukaan mahdollista poikkeuksellisen painavasta syystä erityisen henkilökohtaisen syyn sijaan. Muutoksen tavoitteena on mahdollistaa vastaanottopalvelujen jatkaminen tilanteessa, joka ei olisi vastaanottopalvelujen saajan itsensä aiheuttama. Voimassa olevaa säännöstä vastaavasti vastaanottopalvelujen jatkamisessa ei olisi kyse vastaanottokeskuksen asiakkaan vireille panemasta hakemusasiasta, vaan vastaanottokeskuksen johtaja voisi jatkaa palvelujen antamista, jos sille olisi poikkeuksellisen painava syy. Vastaanottokeskus tiedottaisi hakijaa vastaanottopalvelujen jatkamisesta. Palveluja voitaisiin momentin perusteella jatkaa vain lyhytaikaisesti. Poikkeuksellisen painavan syyn arviointi edellyttäisi tapauskohtaista harkintaa.

Poikkeuksellisen painavana syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että oleskeluluvan saaneen kuntaan siirtyminen viivästyisi henkilön erityisen tuen tarpeesta, kuten terveydentilasta, iästä tai vammasta, johtuen. Esimerkiksi ihmiskaupan uhrin tai haavoittuvassa asemassa olevan hakijan kohdalla kuntaan siirtyminen voi joissakin tapauksissa edellyttää elinvoimakeskuksen järjestämää kuntapaikkaa tai, jos tällaista kuntapaikkaa ei ole saatavilla, vastaanottokeskuksen tukea kuntaan siirtymiseksi. Painavana poikkeuksellisena syynä voitaisiin myös pitää esimerkiksi sitä, että maasta poistamispäätöksen saaneen henkilön palvelujen lakkaaminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentila, haavoittuva asema tai lapsen etu huomioon ottaen. Kyse voisi olla esimerkiksi raskaana olevasta henkilöstä, jonka lapsen syntymä on lähellä, tai henkilöstä, jonka terveydentila on äkillisesti heikentynyt niin, että palveluja olisi lyhytaikaisesti perusteltua jatkaa. Poikkeuksellisen painavana syynä voitaisiin pitää myös sellaista tilannetta, että henkilö tai henkilöryhmä olisi poistumassa maasta pian eikä siirtymistä kuntaan hyvin lyhyeksi ajaksi voisi pitää tarkoituksenmukaisena yksilön tai viranomaisten näkökulmasta.

Painavana poikkeuksellisena syynä voitaisiin pitää myös tilannetta, jossa henkilön paluu tai palauttaminen vaarantuisi, ellei palveluja jatkettaisi. Kyse voisi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa vapaaehtoisen paluun ohjelmaan hakeutuneen henkilön paluulento peruuntuisi. Tällöin

ehtona olisi, että vapaaehtoisen paluun ohjelmaan hakeutunut henkilö edistäisi paluunsa toteutumista. Palveluja voitaisiin jatkaa myös, jos poliisi tai rajatarkastusviranomainen ei pystyisi panemaan täytäntöön henkilön maastapoistamista ennen vastaanottopalvelujen päättymistä ja maastapoistamisen täytäntöönpano edellyttäisi sitä, että henkilön olinpaikka säilyisi viranomaisten tiedossa. Näissä tilanteissa poikkeuksellisen painavana syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että henkilöllä ei olisi maasta poistumiseen tarvittavia matkustusasiakirjoja. Erityisesti tilannetta, jossa poliisi katsoisi ulkomaalaislain 7 luvussa tarkoitetun ilmoittautumisvelvollisuuden tai asumisvelvollisuuden määräämisen olevan välttämätöntä ja oikeasuhtaista, jotta turvaamistoimi voitaisiin määrätä vastaanottokeskukseen, voitaisiin pitää poikkeuksellisen painavana syynä. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen tekisi palvelujen jatkamiseen liittyvästä tarpeesta ilmoituksen. Ilmoitus tehtäisiin tietojärjestelmäyhteyksin, kuten ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään, sille vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaana henkilö on. Ilmoitus ei olisi hallintopäätös. Vastaanottokeskuksen johtajan voisi päättää palvelujen jatkamisesta korkeintaan tiedossa olevaan tai arvioituun maasta poistumisen ajankohtaan tai maastapoistamisen täytäntöönpanoon saakka. Palvelujen jatkamisen tarkoituksena olisi edistää maastapoistamiseen johtavia tosiasiallisia järjestelyjä.

15 §. *Tietojen antaminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavan.

Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin velvollisuus antaa kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle tietoa velvollisuuksien laiminlyönnin seuraamuksista.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että poliisi rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaisivat 1 momentissa tarkoitettuja tietoja vastaanotto-olosuhteista kansainvälistä suojelua hakevalle kolmen päivän kuluessa hakemuksen tekemisestä tai viimeistään hakemusta rekisteröitäessä. Ehdotetun ulkomaalaislain 95 §:n mukaan kansainvälisen suojelun hakemuksen voisi jatkossa tehdä poliisille, rajatarkastusviranomaiselle tai Maahanmuuttovirastolle. Maahanmuuttovirasto vastaa valtion vastaanottokeskusten ylläpidosta, joten myös valtion vastaanottokeskuksen tai säilöönottoyksikön työntekijä voisi ottaa vastaan kansainvälisen suojelun hakemuksen, ja antaa hakijalle tietoja vastaanotto-olosuhteista. Tietojen antamisen määräaika perustuu vastaanottodirektiivin 5 artiklan 1 kohdan 2 alakohtaan. Momentissa säädettäisiin lisäksi siitä, että tilapäistä suojelua saavalle tiedot annetaan voimassa olevan lain mukaisesti tilapäisen suojelun hakemusta rekisteröitäessä. Tiedot voitaisiin antaa myös muussa kuin valtion vastaanottokeskuksessa, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään, jos tiedot saadaan annettua asetetussa 3 päivän määräajassa. Tietojen antamisella riittävän varhaisessa vaiheessa varmistetaan, että kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava ovat tietoisia heille kuuluvista oikeuksista ja osaavat noudattaa heille asetettuja velvollisuuksia.

Käytännössä poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaisivat kansainvälistä suojelua hakevalle Euroopan turvapaikkaviraston laatiman materiaalin vastaanotto-olosuhteista. Velvollisuus käyttää Euroopan turvapaikkaviraston kehittämää materiaalia perustuu vastaanottodirektiivin 5 artiklan 1 kohdan 2 alakohtaan. Vastaanotto-olosuhteilla tarkoitetaan kansallisesti vastaanottopalveluita. Tilapäistä suojelua saavalle annettaisiin Maahanmuuttoviraston laatima esite vastaanottopalveluista. Henkilölle annettava materiaali sisältäisi tietoja vastaanottopalveluista, kuten majoittumisesta, toimeentulosta ja terveydenhoidosta. Materiaalissa kerrottaisiin myös hakijan oikeudesta oikeusapuun vastaanottopalveluihin liittyvissä asioissa ja oikeudesta työntekoon sekä koulunkäyntiin. Niin ikään mainittaisiin velvollisuus ylläpitää yhteystietoja ja tunnistautua säännöllisesti vastaanottokeskuksessa, vastaanottokeskuksen yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta sekä järjestyssäännöistä. Tiedot annettaisiin myös velvollisuuksien rikkomisen seuraamuksista. Esite

sisältäisi lisäksi hakijan näkökulmasta keskeisimmät yhteystiedot ja tietoa hakijaa avustavista järjestöistä.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedot annettaisiin ymmärrettävässä ja selkeässä muodossa kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Tiedot voitaisiin antaa paperilla tai sähköisessä muodossa. Annettujen tietojen tulisi olla tiiviisti esitetyssä, ymmärrettävässä ja helposti saatavilla olevassa muodossa. Koska vastaanottopalveluilla pyritään turvaamaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan perustarpeet, toimeentulo ja huolenpito ja vastaanottoon kuuluvien velvollisuuksien noudattamatta jättämisestä voi koitua henkilölle seuraamuksia, tulisi aina varmistaa, että henkilö on saanut tietoa hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista. Siksi pykälässä säädettäisiin myös siitä, että tiedot voitaisiin tarvittaessa antaa suullisesti. Tiedot voitaisiin antaa esimerkiksi visuaalisessa muodossa, käyttäen videoita tai kuvamerkkejä. Tietojen antaminen olisi mukautettava hakijan tarpeisiin. Tiedot voitaisiin antaa suullisesti esimerkiksi hakijan erityisten vastaanottotarpeiden huomioimiseksi. Tämä olisi välttämätöntä erityisesti niissä tapauksissa, joissa kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava ei itse kykene lukemaan. Muissa tilanteissa tietojen antaminen suullisesti olisi mahdollista ainoastaan poikkeustapauksissa, jos tietoja ei pystyttäisi antamaan kirjallisesti 2 momentin mukaisessa määräajassa, koska kieli, jota hakija ymmärtäisi tai jota hänen voitaisiin kohtuudella olettaa ymmärtävän, olisi harvinainen kieli. Hakijan tulisi tällaisessa tilanteessa vahvistaa tiedot saatuaan ymmärtävänsä ne. Tiedot tulisi mahdollisimman pian käännättää kyseiselle kielelle ja antaa hakijalle, paitsi jos olisi selvää, ettei niitä olisi enää tarpeen antaa. Tietojen suullista antamista koskevat edellytykset perustuvat vastaanottodirektiivin 5 artiklaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin edelleen siitä, että henkilön tulisi allekirjoituksellaan vahvistaa saaneensa tiedot. Henkilön vahvistus tulisi kirjata hänen asiakastietoihinsa. Jos henkilö kieltäytyisi vahvistamasta saaneensa tiedot, merkittäisiin kieltäytyminen asiakastietoihin.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan poliisin, rajatarkastusviranomaisen tai Maahanmuuttoviraston tulisi antaa ilman huoltajaa olevalle lapselle tiedot lapsen ikä- ja kehitystasolle sopivalle tavalla. Tiedot olisi annettava ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyn edustajan tai tilapäisen edustajan läsnä ollessa. Lisäys perustuu vastaanottodirektiivin 5 artiklan 2 kohdan 2 alakohtaan. Tiedot vastaanottopalveluista annettaisiin käyttäen Euroopan turvapaikkaviraston ilman huoltajaa oleville lapsille kehittämää materiaalia.

15 a §. *Ohjaus ja neuvonta.* Lakiin ehdotetaan lisättävän uusi 15 a §. Pykälän tarkoituksena olisi selkeyttää vastaanottokeskuksen tehtäviä suhteessa 15 §:ssä säädettyyn tietojen antamiseen. Hallintolain mukaan viranomaisella on neuvontavelvollisuus. Lain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Myös ohjaamisesta oikean viranomaistahon puoleen säädetään hallintolaissa. Jos asia ei kuulu viranomaisen toimivaltaan, lain 8 §:n 2 momentin mukaan sen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen. Pykälällä toteutettaisiin lisäksi vastaanottodirektiivin 5 artiklan mukaista velvoitetta antaa hakijalle tietoa häntä koskevista vastaanotto-olosuhteista ja hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista vastaanoton aikana.

Ehdotetun mukaan vastaanottokeskuksen olisi huolehdittava kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan ohjauksesta ja neuvonnasta. Vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottaminen sekä palvelujen käyttöön liittyvä neuvonta ovat tärkeä osa

vastaanottokeskuksen työtä. Hallintolain 8 §:n neuvontavelvollisuus koskee ainoastaan viranomaisen toimivaltaan kuuluvia tehtäviä. Vastaanottokeskuksen velvollisuus ohjata ja neuvoa asiakasta on kuitenkin laajempi kuin vain vastaanottopalvelujen piiriin kuuluvat asiat. Vastaanottokeskus neuvoo asiakasta myös muissa arkeen liittyvissä kysymyksissä. Matalan kynnyksen neuvonnalla ennaltaehkäistään osaltaan kielteisiä ilmiöitä, jotka liittyvät esimerkiksi vastaanottopalvelujen saajan kielitaidottomuuteen ja yhteiskunnan ja työelämän heikkoon tuntemukseen. Vastaanottokeskus ohjaisi asiakkaan tarvittaessa toimivaltaiseen viranomaiseen. Ohjaus on lähtökohtaisesti neuvontaa laajempaa, ja se kattaa sekä asiakkaan ohjaamisen oikean tuen ja palvelun piirin että asiakkaan palvelujen yhteensovittamista siten, että palvelut muodostavat toimivan, tarkoituksenmukaisen ja katkeamattoman palveluketjun. Palvelujen yhteensovittaminen on erityisen tärkeää esimerkiksi kuntaan siirryttäessä ja ilman huoltajaa olevan lapsen täyttäessä 18-vuotta.

Vastaanottokeskus antaisi vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidylle henkilölle 15 §:ää tarkempia tietoja vastaanottopalveluista ja niiden saajan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä perehdyttäisi kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottokeskuksen tapoihin, sääntöihin ja turvallisuusohjeisiin. Vastaanottokeskus ohjaisi ja neuvoisi kansainvälistä suojelua hakevaa ja tilapäistä suojelua saavaa myös hakemuksen käsittelyyn liittyvissä asioissa, avustetussa vapaaehtoisessa paluussa, vastaanotto- ja käyttörahan hakemisessa, kuntaan siirtymisessä ja muissa asiakkaan arkeen liittyvissä kysymyksissä.

Avustetun vapaaehtoisen paluun mahdollisuudesta tiedottaminen aloitettaisiin heti vastaanoton käynnistyessä. Henkilöllä tulisi olla selkeä kuva siitä, että oikeus oleskella Suomessa päättyy, jos hän saa lainvoimaisen kielteisen päätöksen. Vastaanottokeskus antaisi asiakkaille ohjausta ja neuvontaa paluun mahdollisuudesta ja vapaaehtoiseen paluun tukemisen muodoista. Vastaanottokeskuksen tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että lapset ja henkilöt, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, saisivat tarpeitaan vastaavaa ohjausta ja neuvontaa.

Neuvonta ja ohjaus kuuluvat kaikkien vastaanottokeskuksessa työskentelevien työtehtäviin. Ohjausta tulisi järjestää tarvittaessa myös moniammatillisessa yhteistyössä. Ehdotettu muutos ei laajentaisi vastaanottokeskuksen nykyisiä tehtäviä.

16 §. *Majoitus vastaanottokeskuksessa.* Pykälässä säädetään kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan majoituksesta ja siirroista. Pykälää ehdotetaan muutettavan.

Vastaanottodirektiivin 7 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat sijoittaa hakijoita majoituspaikkoihin maansa alueella hallinnoidakseen turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmiään. Edellytyksenä sijoittelulle on, että kaikki hakijat voivat tosiasiallisesti käyttää direktiivin mukaisia oikeuksiaan.

Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaisesti kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitettaisiin vastaanottokeskukseen. Henkilöllä ei olisi oikeutta valita, mihin vastaanottokeskukseen hän majoittuu. Kansainvälistä suojelua koskevan tai tilapäistä suojelua koskevan hakemuksen tehneen ulkomaalaisen majoituksen järjestämiseksi poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto ohjaisi hakijan Maahanmuuttoviraston ohjeistuksen mukaisesti vastaanottokeskukseen. Tiettyyn vastaanottokeskukseen sijoittumiseen vaikuttaisi paitsi se, missä hakemus on tehty, myös vastaanottokeskusten majoituspaikkatilanne, turvapaikkatutkinnan ja -päätöksenteon tarpeet sekä hakijaan liittyvät syyt. Maahanmuuttovirasto voisi antaa esimerkiksi turvapaikkatutkinnan ja -päätöksenteon tai majoituskapasiteetin tarpeita silmällä pitäen majoittamiseen liittyviä ohjeita, joita vastaanottokeskus noudattaisi majoittamista ja siirtämistä koskevia päätöksiä tehdessään.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin voimassa olevan lain mukaisesti siitä, että majoittamisessa otettaisiin huomioon majoitettavien ikä ja sukupuoli. Momenttiin ehdotetaan lisättävän maininta hakijan erityisten vastaanottotarpeiden huomioimisesta majoitusta järjestettäessä. Hakijan erityiset vastaanottotarpeet huomioidaan voimassa olevan lain 6 §:n perusteella, mutta lisäys vahvistaisi vastaanottodirektiivin 7 artiklan ja 20 artiklan täytäntöönpanoa. Hakijan siirtämistä koskeva sääntely ehdotetaan siirrettäväksi pykälän 2 momenttiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin voimassa olevan lain mukaisesti edelleen siitä, että majoitus järjestettäisiin niin, että perheenjäsenet voisivat halutessaan asua yhdessä. Vastaanottodirektiivin 14 artiklan mukaan, jos jäsenvaltio järjestää hakijoille majoituksen, on sen toteutettava aiheelliset toimenpiteet alueellaan olevan perheen yhtenäisyyden säilyttämiseksi aina, kun sen on mahdollista. Direktiivin mukaan tällaisia toimenpiteitä sovelletaan hakijoiden suostumuksella. Vastaanottodirektiivin alaikäisiä hakijoita koskevan 26 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on lisäksi varmistettava, että hakijoiden alaikäiset lapset tai alaikäiset hakijat majoitetaan yhdessä vanhempiensa tai sen aikuisen kanssa, joka on vastuussa heistä ja heidän alaikäisistä, naimattomista sisaruksistaan edellyttäen, että tämä on alaikäisten edun mukaista. Edelleen direktiivin ilman huoltajaa olevia alaikäisiä hakijoita koskevan 27 artiklan 9 kohdan mukaan sisarukset on, aina kun se on mahdollista pidettävä yhdessä, ottaen huomioon kyseisen alaikäisen etu sekä erityisesti hänen ikänsä ja kehitystasonsa. Lisäksi direktiivin 20 artiklan 6 kohdan mukaan jäsenvaltion on aina, kun se on mahdollista varmistettava, että huollettavat täysi-ikäiset hakijat, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, majoitettaisiin yhdessä täysi-ikäisen lähisukulaisten kanssa, jotka ovat jäsenvaltion lainsäädännön tai käytännön mukaan heistä vastuussa.

Lisäksi 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi direktiivin 20 artiklan 4 kohdan mukainen velvollisuus toteuttaa asianmukaiset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että majoitus toteutuu turvallisesti. Vastaanottokeskuksen tulisi majoitusta järjestäessään toteuttaa asianmukaiset toimenpiteet varmistaakseen aina, kun se on mahdollista, että järjestelyillä ehkäistään pahoinpitelyä ja väkivaltaa, myös seksuaalista, sukupuoleen liittyviin, rasistisiin tai uskonnollisiin motiiveihin perustuvaa väkivaltaa. Tällaisia toimenpiteitä olisivat esimerkiksi majoitustilojen tarvittava osastoiminen eri asiakasryhmille, riittävä valaistus vastaanottokeskuksen alueella, huoneiden lukitus ja lasten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien erityistarpeiden huomioiminen turvallisuuden näkökulmasta. Direktiivin 20 artiklan 5 kohdan mukaan naisille ja heidän alaikäisille lapsilleen tulisi järjestää erilliset saniteettitilat ja turvallinen paikka kyseisissä keskuksissa. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi majoitustiloja, joihin miehillä ei olisi vapaata pääsyä.

Ulkomaalaislain 16 d §:ään ehdotetun mukaan seulontaan otetun ulkomaalaisen majoitus voitaisiin järjestää vastaanottokeskuksessa, joka toimisi tällöin ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 31 kohdassa määriteltynä seulontamajoituspaikkana. Vastaanottokeskus toimisi seulontamajoituspaikkana esimerkiksi tilanteessa, jossa rajalla tai poliisilaitoksella tehtävä seulonta viivästyisi siten, että seulontaan otettu ulkomaalainen tulisi majoittaa, tai jos seulottavien ulkomaalaisten määrä kasvaisi niin suureksi, että olisi tarve ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 32 kohdassa määritellylle keskitetylle seulonnalle. Seulontamajoituspaikkana voisi toimia jo toiminnassa olevassa vastaanottokeskuksessa tai keskitettyä seulontaa varten perustettu vastaanottokeskus, hätämajoitusyksikkö tai muu majoittamista varten mukautettu paikka. Seulontamajoituspaikkana käytettävän vastaanottokeskuksen tulisi aina, kun se on mahdollista täyttää vastaanottokeskuksen majoitukselle edellä pykälän 1 momentissa asetetut edellytykset. Jos maahantulijoiden määrä olisi erittäin suuri, saatettaisiin joutua turvautumaan telttamajoitukseen tai vastaavaan väliaikaismajoitukseen.

Pykälän 2 momentti koskisi kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan majoittamista ja siirtämistä vastaanottokeskuksesta toiseen. Vastaanottopalvelujen saajalla ei olisi oikeutta itse valita, miten hänet majoitetaan. Ehdotuksen mukaan kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voitaisiin siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on välttämätöntä hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai turvapaikka- tai vastaanottojärjestelmän hallinnoinnin vuoksi. Esitetty muutos perustuu vastaanottodirektiivin 20 artiklan 7 kohtaan, jonka mukaan jäsenvaltion on varmistettava, että hakijoita siirretään majoitusyksiköstä toiseen vain, kun se on välttämätöntä. Lisäksi direktiivin 7 artiklan 2 kohdan mukaan hakijoiden sijoittaminen majoituspaikkoihin voidaan tehdä turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmien hallinnoimiseksi.

Turvapaikka- tai vastaanottojärjestelmän hallinnointia koskeva välttämättömiä asiakassiirtoja vaativa tilanne voisi tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa vastaanottokeskuksen majoituspaikat olisivat väliaikaisesti ylitäytöllä, minkä takia osa asiakkaista jouduttaisiin siirtämään toiseen keskukseen. Myös turvapaikkatutkinta saattaa ruuhkautua alueellisesti ja asiakkaiden siirtäminen toiselle alueelle tehostaisi tällöin hakemusten käsittelyä. Lisäksi vastaanottokeskustoiminnan supistaminen ja keskusten lakkauttaminen voisivat edellyttää asiakassiirtoja vastaanottokeskuksesta toiseen. Siirto toiseen vastaanottokeskukseen voitaisiin tehdä myös kansainvälistä suojelua hakevan tai tilapäistä suojelua saavan pyynnöstä, jos hänellä olisi siihen perusteltu syy. Perusteltuna syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että hänellä olisi toisessa keskuksessa sukulaisia tai hän tuntisi olonsa sen hetkisessä asuinpaikassa turvattomaksi. Henkilö voitaisiin siirtää toiseen keskukseen myös, jos se olisi vastaanottokeskuksen kannalta välttämätöntä esimerkiksi etnisten jännitteiden lieventämiseksi. Siirtoja tulisi välttää sen jälkeen, kun henkilö olisi siirretty kauttakulkukeskuksesta odotusajan keskukseen. Tällä turvattaisiin mahdollisuus mahdollisimman normaaliin elämään ja asumiseen turvapaikkamenettelyn aikana. Lasten, lapsiperheiden ja erityisesti ilman huoltajaa olevien lasten siirtoja tulisi välttää ihmissuhteiden, koulunkäynnin ja hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi. Vastaanottodirektiivin 27 artiklan 9 kohdan mukaan ilman huoltajaa olevan alaikäisen siirrot olisi rajoitettava mahdollisimman vähiin.

Hallintolain mukaisesti vastaanottokeskuksen olisi kuultava henkilöä ennen siirtämistä. Myös ilman huoltajaa olevan lapsen edustajaa olisi kuultava. Henkilölle olisi annettava riittävästi aikaa valmistautua siirtoon. Vastaanottodirektiivin 20 artiklan 7 kohdan mukaan hakijalle on annettava mahdollisuus ilmoittaa oikeudelliselle avustajalleen tai neuvonantajalleen siirrosta ja uusi osoitteensa. Lapsia ja lapsiperheitä siirrettäessä tulisi huomioida lapsen koulunkäynnin jatkuvuus, eikä lapsia tulisi siirtää ilman erityisen välttämätöntä syytä kesken koulun lukukauden. Jos henkilö vastustaisi siirtoa tai kieltäytyisi siirtymästä voisi vastaanottokeskus tarvittaessa pyytää poliisilta virka-apua henkilön poistamiseksi vastaanottokeskuksesta tai sen alueelta.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Maahanmuuttovirasto päättäisi majoittamisesta tai siirrosta, jos se on tarpeen turvapaikka- tai vastaanottojärjestelmän hallinnoinnin vuoksi. Sääntely perustuu vastaanottodirektiivin 7 artiklan 2 kohtaan. Muutoksella saatettaisiin lainsäädäntö vastaamaan vastaanottojärjestelmän muuttunutta toimintaympäristöä, jossa Maahanmuuttovirasto tosiasiassa päättää suuresta osasta asiakassiirtoja. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi kauttakulkukeskuksista odotusajan keskuksiin tehtävät siirrot, järjestelmän käyttöastetta tasaavat siirrot ja vastaanottokeskuksia perustettaessa tai lakkautettaessa tehtävät siirrot. Jatkossa Maahanmuuttovirasto päättäisi myös esimerkiksi siirtopäätöksen saaneen asiakkaan majoittamisesta ja siirtämisestä vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevassa tilanteessa.

Ehdotuksen mukaan vastaanottokeskus päättäisi vastaanottokeskuksen toimintaan ja vastaanottopalvelujen saajaan itseensä liittyvästä majoittamisesta ja siirroista. Vastaanottokeskus päättäisi keskuksen toiminnan ja tarpeiden mukaisesti siitä, miten kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäistä suojelua saavat henkilöt ja perheet majoitetaan vastaanottokeskuksessa. Vastaanottokeskus päättäisi tarvittaessa myös henkilön siirtämisestä huoneesta tai huoneistosta toiseen. Vastaanottokeskuksen tulisi kuitenkin noudattaa edellä 1 momentissa säädettyjä velvoitteita ja Maahanmuuttoviraston ohjeistusta. Vastaanottokeskus päättäisi yksittäisissä tilanteissa myös henkilön siirtämisestä vastaanottokeskuksesta toiseen. Lähettävä vastaanottokeskus neuvottelisi vastaanottavan vastaanottokeskuksen kanssa siirrosta. Siirtoja tulisi esittää vain hyvin perustelluissa tapauksissa, minkä takia vastaanottavan vastaanottokeskuksen tulisi lähtökohtaisesti hyväksyä siirtopyyntö. Lähettävän vastaanottokeskuksen tulisi antaa vastaanottavalle vastaanottokeskukselle kaikki tarvittavat tiedot siirtoon johtaneista syistä ja siirron kannalta oleellisista asiakasta koskevista tiedoista. Maahanmuuttovirasto ohjeistaisi lähettäviä vastaanottokeskuksia siitä, missä vastaanottokeskuksessa olisi vapaata tilaa ja missä vastaanottokeskuksessa olisi valmius erityisten vastaanottotarpeiden huomioimiseen, esimerkiksi esteettömyyden tai hyvinvointialueen tuottamien palvelujen osalta. Voimassa olevan lain mukaisesti Maahanmuuttovirastolla olisi edelleen oikeus päätösvallan pidättämiseen silloin, kun vastaanottokeskuksen päättämää siirtoa koskevassa asiassa ei päästäisi yksimielisyyteen. Tällä varmistettaisiin esimerkiksi se, että vastaanottopalvelujen saajan erityisiin vastaanottotarpeisiin vastataan ja hakijan turvallisuus taataan kaikissa tilanteissa.

16 a §. *Vastaanottokeskuksen yleinen järjestys ja turvallisuus.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa säädetään vastaanottokeskuksen yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta sekä vastaanottokeskuksen järjestyssäännöstä. Ehdotus liittyy vastaanottodirektiivin 23 artiklan 2 e kohtaan, jonka käyttöönoton osalta jäsenvaltioille on jätetty kansallista liikkumavaraa. Pykälässä säädettäisiin selkeästi lain tasolla siitä, millainen toiminta on vastaanottokeskuksissa kiellettyä ja millaisia lakia tarkempia määräyksiä yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta voidaan vastaanottokeskuksissa antaa. Tavoitteena on edistää vastaanottokeskuksen yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottokeskuksen asiakas ei saisi aiheuttaa vastaanottokeskuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä häiriötä yleiselle järjestykselle taikka olla vaaraksi muiden henkilöiden turvallisuudelle. Vastaanottokeskuksen välittömällä läheisyydellä tarkoitettaisiin vastaanottokeskuksen välitöntä fyysistä läheisyyttä, kuten piha-aluetta tai katualuetta. Häiriöllä yleiselle järjestykselle tarkoitettaisiin esimerkiksi muista piittaamatonta häiritsevää käytöstä, kuten päihteiden nauttimista siten, että siihen liittyvä käyttäytyminen häiritsisi muiden vastaanottokeskuksen asukkaiden normaalia elämää. Muiden henkilöiden turvallisuuden vaarantamisella tarkoitettaisiin esimerkiksi uhkaavaa käytöstä tai eleitä taikka väkivaltaista käytöstä, joka vaarantaisi muiden vastaanottokeskuksen asukkaiden tai työntekijöiden turvallisuutta tai turvallisuuden tunnetta.

Pykälän 2 momentin mukaan vastaanottokeskukseen ei saisi tuoda eikä pitää hallussaan sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan aiheuttaa vaaraa asiakkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä, että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla. Koska vastaanottokeskuksessa asutaan ja vietetään normaalia elämää, ei esimerkiksi ruoanlaitossa käytettävien välineiden kieltäminen kokonaan olisi kuitenkaan mahdollista. Lain 60 §:n nojalla vastaanottokeskus voisi ottaa haltuun esineet tai aineet, joita todennäköisesti käytettäisiin asukkaan itsensä tai toisen henkilön turvallisuuden tai omaisuuden vahingoittamiseen.

Pykälän 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto vahvistaisi vastaanottokeskuksen järjestyssäännön, joka sisältäisi tätä lakia tarkempia määräyksiä vastaanottokeskuksen yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta, paloturvallisuudesta, vaarallisten aineiden ja esineiden hallussapidosta ja vastaanottokeskuksen ja sen asiakkaiden omaisuudesta sekä muista vastaavista vastaanottokeskuksen järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista. Muilla vastaavilla vastaanottokeskuksen järjestyksen ylläpitämiseen tai toimintojen järjestämiseen liittyvillä yksittäisillä seikoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi asuintilojen siisteyteen, vastaanottokeskuksessa vierailuihin tai majoittamiseen liittyviä seikkoja. Järjestyssäännöt eivät saisi rajoittaa normaalia elämää vastaanottokeskuksessa. Maahanmuuttoviraston vahvistaessa järjestyssäännön varmistettaisiin, että vastaanottokeskusten toiminta on yhdenmukaista. Vastaanottokeskukset ovat olosuhteiltaan, tiloiltaan ja alueiltaan hyvin erilaisia. Maahanmuuttovirasto huomioisi järjestyssäännön vahvistamisessa sen soveltuvuuden laitosmalliseen ja asuntopohjaiseen vastaanottokeskukseen sekä alaikäiselle tarkoitettuun vastaanottokeskukseen.

Pykälän 4 momentin mukaan vastaanottokeskus antaisi 15 §:n 3 ja 4 momentin mukaisesti tiedoksi järjestyssäännön kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalla tämän rekisteröityessä vastaanottokeskuksen asiakkaaksi. Järjestyssääntö tulisi antaa henkilölle viipymättä tai mahdollisimman pian, jotta henkilö voisi vastaanottodirektiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaisesti tosiasiallisesti käyttää hänelle kuuluvia oikeuksia ja noudattaa hänelle säädettyjä velvollisuuksia.

17 §. *Ilman huoltajaa olevan lapsen majoitus.* Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 5 momentti.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin ilman huoltajaa olevan lapsen majoittamisesta aikuisten ja perheiden vastaanottokeskukseen yhdessä hänen huolenpidostaan vastuussa olevan läheisen aikuisen kanssa. Nimenomaista sääntelyä ei ole voimassa olevassa laissa. Ilman huoltajaa olevia lapsia on kuitenkin joissakin tilanteissa majoitettu aikuisten vastaanottokeskuksiin yhdessä heistä vastuussa olevien ja huolta pitävien läheisten aikuisten kanssa. Soveltamiskäytännön selkeyttäminen ja yhdenmukaistaminen sekä lapsen edun toteutumisen varmistaminen edellyttävät lain muuttamista. Lisäksi vastaanottodirektiivin 26 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että hakijoiden alaikäiset lapset tai alaikäiset hakijat majoitetaan yhdessä vanhempiensa tai sen aikuisen kanssa, joka on vastuussa heistä ja heidän alaikäisistä sisaruksistaan joko asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön tai käytännön mukaan, edellyttäen, että tämä on asianomaisten alaikäisten edun mukaista. Direktiivin 27 artiklan 9 kohdan 2 alakohdan mukaan aina kun se on mahdollista, sisarukset on pidettävä yhdessä, ottaen huomioon asianomaisen alaikäisen etu ja erityisesti hänen ikänsä ja kehitysasteensa.

Uudessa 5 momentissa säädettäisiin niistä edellytyksistä, joiden täyttyessä ilman huoltajaa oleva lapsi voitaisiin majoittaa aikuisten tai perheiden vastaanottokeskukseen. Edellytyksenä olisi, että lapsi majoittuisi yhdessä hänelle läheisen aikuisen kanssa. Läheisellä aikuisella tarkoitettaisiin lapselle ennestään tuttua täysi-ikäistä henkilöä. Henkilö ei kuitenkaan olisi lapsen virallinen huoltaja, koska lapsi ei silloin olisi ilman huoltajaa oleva. Läheinen aikuinen voisi olla esimerkiksi lapsen täysi-ikäinen sisarus, täti, setä, eno tai isovanhempi. Lisäksi edellytyksenä olisi, että läheinen aikuinen kykenisi huolehtimaan lapsen päivittäisestä hoidosta, kasvatuksesta, huolenpidosta sekä turvallisuudesta. Koska aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksessa ei ole lasten hoito- ja kasvatustehtävissä työskenteleviä henkilöitä, vastuu lapsesta olisi aina hänestä tosiasiallisesti huolta pitävällä läheisellä aikuisella. Jos vastaanottokeskuksen henkilökunta havaitsisi puutteita lapsen huolenpidossa tai turvallisuudessa, olisi sen ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin lapsen edun turvaamiseksi.

Ehdotettava sääntely edistäisi perheen yhtenäisyyttä ja lapsen turvallista majoittamista. Lähtökohtaisesti ilman huoltajaa olevat lapset sijoitettaisiin edelleen pykälän 1, 2 tai 3 momentin mukaisesti. Lapsen majoittaminen aikuisten tai perheiden vastaanottokeskukseen yhdessä läheisen aikuisen kanssa olisi mahdollista ainoastaan, jos se katsottaisiin lapsen edun mukaiseksi. Lapsen etua tulisi arvioida kunkin lapsen kohdalla yksilöllisesti lain 5 §:ssä säädetyn mukaisesti.

18 §. *Yksityismajoitus*. Pykälässä säädetään kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan oikeudesta järjestää itse majoituksensa niin sanotussa yksityismajoituksessa. Pykälää ehdotetaan muutettavan.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että luovutaan yksityismajoitukseen siirtyvän velvollisuudesta ilmoittaa vastaanottokeskukselle kirjallisesti osoitteensa ja esittää vuokrasopimus tai muu vastaava selvitys yksityismajoituksesta. Yhteystietojen ilmoittamisesta ehdotetaan säädettäväksi uudessa 13 a §:ssä. Vuokrasopimuksen toimittamisella tai muulla selvityksellä ei ole ollut käytännön merkitystä yksityismajoitukseen siirtymiselle ja vaatimus on lähinnä lisännyt epäselvyyksiä henkilöiden majoitusolosuhteista. Yksityismajoitukseen siirtyminen on ilmoitusmenettely, eikä vastaanottokeskuksella ole käytännössä oikeutta rajoittaa tai estää yksityismajoitukseen siirtymistä. Tilanteista, joissa yksityismajoitusta voitaisiin rajoittaa, ehdotetaan säädettävän tämän lain 6 luvussa.

Lisäksi luovuttaisiin muiden vastaanottopalvelujen saamiselle säädetystä edellytyksestä ilmoittaa osoite ja toimittaa vuokrasopimus tai esittää muu selvitys majoituksesta. Jatkossa edellytyksenä vastaanottopalvelujen saamiselle olisi 13 a §:ssä ehdotettu säännöllinen tunnistautuminen vastaanottokeskuksessa ja yhteystietojen ylläpitäminen. Voimassa olevan lain mukaisesti yksityismajoitusta ei tuettaisi taloudellisesti.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että vastaanottokeskuksen johtaja päättäisi sosiaalityöntekijän esityksestä ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen. Ennen esityksen tekemistä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän olisi kuultava lasta ja hänen edustajaansa. Voimassa olevan lain mukaan johtajan tehtävä on ollut kuulla lasta, edustajaa ja vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää asiasta. Sääntely muutettaisiin vastaamaan käytännön menettelyä. Sosiaalityöntekijän laatimassa esityksessä arvioitaisiin yksityismajoituksen sopivuutta lapselle huomioiden lapsen ikä ja toimintakyky. Esityksessä arvioitaisiin myös sitä, olisiko asuminen lapsen luokseen ottavan henkilön tai henkilöiden kanssa lapsen edun mukaista ja vastaisiko se lapsen hoivan, huolenpidon ja kasvatuksen tarpeisiin. Jos lapsi haluaisi majoittua esimerkiksi opistomajoituksessa tulisi lisäksi arvioida, onko majoitusjärjestely lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta perusteltu. Arviointia tehtäessä olisi otettava huomioon lapsen toivomukset ja mielipide tämän lain 5 §:n 2 momentin mukaisesti. Päätös lapsen yksityismajoituksesta tehtäisiin kirjallisesti. Selvitys yksityismajoituksesta ja siitä annettava päätös tulisi lähtökohtaisesti tehdä ennen lapsen siirtymistä yksityismajoitukseen.

Voimassa olevan lain mukaisesti vastaanottokeskus ilmoittaisi yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille. Ilmoitukseen lisättäisiin yksityismajoitusta koskeva päätös, josta tulisi käydä esille yksityismajoituksen olosuhteiden sopivuus lapselle. Hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille ei kuitenkaan jatkossa lähetettäisi yksityismajoituksesta tehtävää selvitystä, koska heillä ei ole vastuuta lapsen majoitukseen liittyvistä asioista.

Vastaanottokeskuksen olisi voimassa olevan käytännön mukaisesti seurattava lapsen yksityismajoituksen jatkumisen edellytyksiä säännöllisesti. Jos yksityismajoituksessa asuvan lapsen majoitusolosuhteet tai hoito, huolenpito ja kasvatus todettaisiin puutteelliseksi tai sopimattomaksi, yksityismajoituksen jatkuminen edellyttäisi sitä, että havaittuja puutteita korjattaisiin. Asuminen yksityismajoituksessa voisi jatkua vain, jos se olisi lapsen edun mukaista. Jos sosiaalityöntekijä arvioisi lapsen asumisen yksityismajoituksessa lapsen edun vastaiseksi, vastaanottokeskuksen johtaja voisi päättää yksityismajoituksen päättymisestä. Tämä tarkoittaisi, että lapsen tulisi muuttaa takaisin vastaanottokeskuksen järjestämään majoitukseen. Jos lapsi tai hänen majoittajansa kieltäytyisivät tästä, voisi vastaanottokeskus tehdä asiasta lastensuojeluilmoituksen.

19 §. *Vastaanottoraha.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavan ja pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 4 momentti.

Pykälän 3 momenttia esitetään muutettavaksi siten, että täydentävää vastaanottorahaa voitaisiin myöntää henkilön tai hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuviin, ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisiksi harkittuihin menoihin. Muutos perustuu perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 25/2024 vp. Lausunnon mukaan täydentävää vastaanottorahaa koskevaa sääntelyä on välttämätöntä selventää niin, että laista käy yksiselitteisesti ilmi tuen myöntämisen ja myöntämisen edellytysten oikeusharkintaisuus ja se, että vastaanottolain 19 §:n 1 momentin säännös ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamisesta ja itsenäisen selviytymisen edistämisestä koskee myös täydentävää vastaanottorahaa. Muutoksen tarkoituksena olisi varmistaa, ettei henkilön tai hänen perheensä oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarantuisi. Täydentävää vastaanottorahaa voitaisiin myöntää voimassa olevan lain mukaisesti silloin, kun henkilöllä tai hänen perheellään on säännöksessä tarkoitettuja erityismenoja ja pelkän vastaanottorahan perusosan myöntäminen ei riittäisi turvaamaan asiakkaan toimeentuloa vastaanottolaissa tarkoitetulla tavalla.

Väliaikaisella lailla (466/2024) säädetyn momentin johtolauseen sanamuoto ”myönnetään” ehdotetaan muutettavaksi muotoon ” voidaan myöntää”, koska täydentävän vastaanottorahan myöntäminen perustuu yksilölliseen harkintaan ja henkilön kokonaistilanteen arviointiin. Tukea ei myönnettäisi, jos menoa ei harkinnan lopputuloksena nähtäisi tarpeellisena. Menon tarpeellisuutta tulisi harkita sekä menoperusteen että suuruuden osalta. Harkinnassa tulisi huolehtia erityisesti lasten tarpeiden turvaamisesta. Täydentävän vastaanottorahan saamiseksi henkilön olisi esitettävä riittävä selvitys erityiseen tilanteeseen tai olosuhteeseen liittyvästä tarpeesta. Henkilön tai hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat tarpeellisiksi harkitut menot otettaisiin huomioon tarpeellisen suuruisina.

Lähtökohtana olisi, että asiakkaan tulisi kattaa arjen perusmenot vastaanottorahan perusosalla. Tietyissä tilanteissa perusosaan kuuluvia menoja olisi kuitenkin arvioitava henkilön tai perheen erityisten olosuhteiden tai tarpeiden näkökulmasta. Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena on pidetty esimerkiksi pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta tai lasten tarpeista aiheutuvia menoja ja muita näihin verrattavia olosuhteita tai tarpeita. Menot voisivat olla kertaluonteisia tiettyyn elämäntapahtumaan liittyviä tai säännöllisiä, kuten pitkäaikaisen sairauden aiheuttamat asiakkaan itsenäistä selviytymistä tukevat kustannukset. Täydentävän vastaanottorahan tarkoituksena olisi edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta, hyvinvointia ja itsenäistä suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja estää tilanteen huomattavaa heikkenemistä.

Jos henkilö olisi käyttänyt hänelle myönnetyn vastaanottorahan perusosan muuhun kuin vastaanottolain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin menoihin, ei hän olisi oikeutettu täydentävään vastaanottorahaan. Jos henkilöllä olisi perusteltu syy varattomuuteen, voitaisiin täydentävää vastaanottorahaa myöntää myös vastaanottorahan perusosalla katettaviin menoihin. Jos tällaista syytä ei olisi, eikä selvittämisestä huolimatta syytä saataisi selville, tulisi vastaanottokeskuksen turvata henkilön perustarpeet esimerkiksi antamalla hakijalle peruselintarvikkeita. Tilanteessa tulisi huolehtia erityisesti lasten erityistarpeiden turvaamisesta.

Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 4 momentti, jonka mukaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan välttämätön toimeentulo voitaisiin turvata maahan tulon jälkeen lyhytaikaisesti vastaanottorahan sijaan hyödykkeillä, jos sisäministeriö olisi päättänyt 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valmiussuunnitelman käyttöönotosta. Kyse olisi laajamittaisen maahantulon tilanteesta tai muusta maahantulon häiriötilanteesta. Vastaanottodirektiivin 20 artiklan 10 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat asianmukaisesti perustelluissa tapauksissa ja kohtuullisen ajan, jonka on oltava mahdollisimman lyhyt, poikkeuksellisesti tarjota aineellisia vastaanotto-olosuhteita, jotka eroavat artiklassa säädetyistä tavanomaisista olosuhteista, jos tavallisesti käytettävissä olevat majoitustilat ovat täynnä tilapäisesti tai tavallisesti käytettävissä olevat majoitustilat eivät tilapäisesti ole käytettävissä majoitettavien henkilöiden suhteettoman suuren määrän taikka ihmisen aiheuttaman katastrofin tai luonnonkatastrofin vuoksi. Tavanomaisista eroavilla vastaanotto-olosuhteilla olisi joka tapauksessa turvattava kaikille hakijoille direktiivin 22 artiklan mukainen terveydenhuollon saatavuus sekä unionin oikeuden, mukaan lukien perusoikeuskirja, ja kansainvälisten velvoitteiden mukainen elintaso.

Ehdotetulla muutoksella mahdollistettaisiin vastaanottorahan myöntämisestä luopuminen lyhytaikaisesti niissä vastaanottokeskuksissa, joissa se ei poikkeuksellisen tilanteen vuoksi olisi mahdollista. Ulko- tai sisärajalla seulontaan otettavien ulkomaalaisten määrän kasvaessa voimakkaasti voi olla tarve ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 32 kohdassa tarkoitetulle keskitetylle seulonnalle. Tällöin vastaanottokeskus toimisi seulontamajoituspaikkana. Lisäksi, jos kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien määrä nousee suhteettoman suureksi ja käytössä oleva vastaanottokeskuskapasiteetti täyttyy, voidaan vastaanottojärjestelmää joutua laajentamaan uusia vastaanottokeskuksia perustamalla. Tällaisessa tilanteessa vastaanottokeskusten tulisi turvata välttämätön toimeentulo ja huolenpito kaikille vastaanoton piiriin otettaville ulkomaalaisille. Vastaanottokeskusten henkilöstöresurssit eivät välttämättä riittäisi yksilöllisten vastaanottorahapäätösten tekemiseen. Keskitetyn seulonnan aikana tai vasta perustettujen vastaanottokeskusten käytössä ei välttämättä myöskään olisi tarvittavia tietojärjestelmiä vastaanottorahapäätösten tekemiseen.

Vastaanottorahan sijaan henkilöiden välttämätön toimeentulo turvattaisiin antamalla hyödykkeitä kuten ruokaa, hygieniatarvikkeita ja vaatteita. Henkilölle voitaisiin antaa myös maksusitoumus tai lahjakortti, jos toimeentulon turvaaminen ainoastaan hyödykkeillä ei olisi mahdollista. Henkilöille voitaisiin lisäksi järjestää ateriat. Kansainvälistä suojelua hakevalla tai tilapäistä suojelua saavalla ei olisi oikeutta saada taannehtien vastaanottorahaa siltä ajalta, jona hänen välttämätön toimeentulonsa olisi turvattu hyödykkein tai maksusitoumuksin. Vastaanottorahan korvaaminen hyödykkeillä koskisi järjestelmän piiriin tulevia uusia asiakkaita. Vastaanottorahan myöntämistä ei keskeytettäisi niiltä asiakkailta, joille olisi jo tehty ensimmäinen vastaanottorahaa koskeva päätös.

Hyödykkeiden antamisesta luovuttaisiin välittömästi, kun kansainvälistä suojelua hakeville tai tilapäistä suojelua saaville olisi mahdollista myöntää vastaanottorahaa. Kyseessä olisi lyhytaikainen järjestely, joka kestäisi keskitetyn seulonnan osalta enintään seulonnan keston ajan. Vastaanottokeskuksessa kyse olisi enintään muutamasta viikosta, kunnes keskuksen tietojärjestelmät olisi saatu toimimaan.

Edellytyksenä vastaanottorahan myöntämisestä luopumiselle olisi se, että sisäministeriö päättäisi 12 §:n 3 momentin mukaisen valmiussuunnitelman käyttöönotosta. Jos suunnitelman käyttöönotto koskisi kansainvälistä suojelua hakevia, tulisi siitä ilmoittaa Euroopan unionin turvapaikkavirastolle ja Euroopan komissiolle. Sisäministeriö ilmoittaisi turvapaikkavirastolle ja Euroopan komissiolle myös, kun valmiussuunnitelman mukaisista väliaikaisista toimenpiteistä luovuttaisiin. Maahanmuuttovirasto ohjaisi, sisäministeriötä kuultuaan, vastaanottokeskuksia siinä, missä vastaanottokeskuksissa vastaanottorahapäätösten tekemisestä voitaisiin väliaikaisesti luopua ja milloin päätösten tekeminen tulisi jälleen aloittaa.

20 §. *Vastaanottorahan määrä.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavan. Ehdotetuilla muutoksilla tuotaisiin väliaikaisella lailla (466/2024) säädetty vastaanottorahan perusosan määrä osaksi pysyvää lainsäädäntöä.

Vastaanottokeskuksen asiakkaalle antama aineellinen tuki muodostuu rahana annettavasta osuudesta ja vastaanoton hyödykkeistä. Hyödykkeinä annetaan maksuttomia informaatiovälineitä, majoittumiseen ja ruokailuun liittyviä perustarvikkeita sekä, siivous- ja puhtaanapitovälineitä. Tarvittaessa hyödykkeinä annetaan myös vastaanottorahan perusosalla katettaviin menoihin kuuluvia vaatteita, hygieniatarvikkeita, ja peruselintarvikkeita. Mikäli vastaanottokeskus järjestää asiakkaille ateriat, on vastaanottorahana myönnettävän etuuden määrä pienempi. Aineelliseen tukeen ei lasketa majoitusta, joka järjestetään vastaanottopalveluna. Vastaanottokeskuksen asiakkaiden toimeentulo ja hyvinvointi turvataan aineellisen tuen lisäksi muilla vastaanottopalveluilla ja vastaanottokeskuksen tarjoamalla tuella ja ohjauksella.

Vastaanottodirektiivi edellyttää, että vastaanotto-olosuhteet turvaavan rahallisen etuuden määrä on määritettävä käyttäen tasoja, jotka on kansallisesti vahvistettu valtion omien kansalaisten riittäväksi elintasoksi. Kansallisen sosiaaliturvan vertailutasona käytettäisiin toimeentulotuen perusosan 50 prosentilla alennettua määrää, joka asettuu samalle tasolle kuin ehdotettu vastaanottorahan määrä. Sosiaali- ja terveysministeriö on toimeentulotukea koskevaa hallituksen esitystä (HE 116/2025 vp) valmisteltaessa arvioinut, että 50 prosentin alentamisen jälkeen maksettavan toimeentulotuen suuruus täyttäisi edelleen 19 §:n 1 momentin edellyttämän toimeentulon turvaamisen vaatimuksen.

Ehdotetun 2 momentin 1 kohdan mukaan vastaanottorahan määrä kuukautta kohti olisi yksin asuvalla 300 euroa. Jos hän majoittuisi ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa, vastaanottorahan määrä olisi 88 euroa.

Ehdotetun 2 momentin 2 kohdan mukaan muulle yli 18 vuotta täyttäneelle myönnettävän perusosan määrä olisi vastaanottokeskuksessa, jossa ei tarjota aterioita, 254 euroa kuukaudessa. Ateriat tarjoavassa keskuksessa vastaanottorahan määrä olisi 72 euroa. Muun yli 18- vuotta täyttäneen perusosaa sovellettaisiin täysi-ikäiseen henkilöön, joka ei ole yksin asuva tai yksinhuoltaja. Tämä tarkoittaisi käytännössä erilaisista syistä yhteistaloudessa asuvia aikuisia. Määrittelyn lähtökohtana olisivat asumisjärjestelyt ja henkilön elatusvelvollisuus. Soveltamisen edellytyksenä olisi, että yhteistaloudessa asuminen olisi todellista eli, että henkilöillä olisi yhteinen ruokatalous ja käyttötavarat olisivat yhteiskäytössä.

Ehdotetun 2 momentin 3 kohta koskisi väliaikaisella lailla säädetyn mukaisesti perheensä kanssa asuvalle 10–17-vuotiaalle lapselle myönnettävän vastaanottorahan perusosaa. Perheensä kanssa asuvalle 10–17-vuotiaalle lapselle myönnettävän vastaanottorahan määrä olisi 210 euroa kuukaudessa vastaanottokeskuksessa, jossa ei tarjota aterioita. Ateriat tarjoavassa vastaanottokeskuksessa vastaanottorahan määrä olisi 10–17-vuotiaalle lapselle 60 euroa.

Ehdotetun 2 momentin 4 kohdassa säädettäisiin, että perheensä kanssa asuvalle alle 10-vuotiaalle lapselle myönnettävän vastaanottorahan määrä olisi 191 euroa kuukaudessa vastaanottokeskuksessa, jossa ei tarjota aterioita. Ateriat tarjoavassa vastaanottokeskuksessa vastaanottorahan määrä alle 10-vuotiaalle lapselle olisi 57 euroa.

Momentin 5 kohtaan ehdotetun mukaan yksinhuoltajan vastaanottorahan perusosan määrä olisi 336 euroa vastaanottokeskuksessa, jossa ei tarjota aterioita. Ateriat tarjoavassa keskuksessa vastaanottorahan määrä yksinhuoltajalle olisi 97 euroa. Yksinhuoltajan velvollisuus on oman elatuksensa lisäksi pitää huolta alaikäisen lapsensa tai ottolapsensa elatuksesta. Näin ollen yksinhuoltajataloudessa on oletettavasti sellaisia menoja, jotka koskevat koko kotitaloutta, joita toinen samassa taloudessa asuva aikuinen ei ole tukemassa ja jotka eivät tule riittävästi huomioon otetuiksi yksin asuvan aikuisen perusosassa.

21 §. *Käyttöraha.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavan. Ehdotetulla muutoksella tuotaisiin väliaikaisella lailla (466/2024) säädetty käyttörahan määrä osaksi pysyvää lainsäädäntöä

Pykälässä säädetään ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle myönnettävästä käyttörahasta. Ilman huoltajaa olevalle lapselle myönnetään vastaanottorahan sijasta käyttöraha, jos vastaanottokeskus järjestää täyden ylläpidon, johon sisältyvät 19 §:ssä tarkoitetut vastaanottorahan perusosalla ja täydentävällä vastaanottorahalla katettavat menot ja vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot. Käyttöraha on taskurahaan verrattava etuus.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että ilman huoltajaa olevan alle 16-vuotiaan lapsen käyttöraha kuukautta kohti olisi 26 euroa ja 16 vuotta täyttäneen 47 euroa. Käyttöraha voisi olla myös tätä pienempi, jos se olisi perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

22 §. *Vastaanotto- ja käyttörahan tarkistaminen.* Pykälän mukaan vastaanotto- ja käyttörahan määrä tarkistetaan vuosittain siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään. Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 (1296/2023) on jäädyttänyt vastaanottorahan ja käyttörahan määrän vuoden 2023 tasolle. Indeksijäädytyksen voimassa ollessa lain 22 §:ää ei sovelleta.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavan, koska siinä säädetty pisteluku on vastaanottorahan ja käyttörahan indeksijäädytyksestä johtuen vanhentunut. Voimassa olevan lain mukaan vastaanottorahan- ja käyttörahan määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2010 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu. Indeksijäädytyksen päättyessä tulisi vastaanottolakiin säätää uusi kansaneläkeindeksin pisteluku vastaanottorahan ja käyttörahan määrän tarkistamiseksi. Ajantasaisilla kansaneläkeindeksin pisteluvun tiedoilla päivitetty momentti palautettaisiin tällöin pykälään.

23 §. *Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen.* Pykälän 3 momentti ehdotetaan muutettavan siten, että vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatettaisiin soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain 2 ja 3 luvun toimeentulotuen määräytymistä ja menettelyä koskevia säännöksiä. Voimassa olevassa laissa viitataan ainoastaan toimeentulotukilain 3 lukuun. Toimeentulotukilakia on kuitenkin muutettu vastaanottolain säätämisen jälkeen niin, että esimerkiksi tuen määräytymistä ja laskelmaa koskeva sääntely on siirretty lain 3 luvusta 2 lukuun.

23 a §. *Tulojen ja varojen ilmoittaminen.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 23 a §, jossa säädettäisiin vastaanottokeskuksen asiakkaan velvollisuudesta antaa tiedot tuloistaan ja varoistaan sille vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet olisi rekisteröity.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan, ja heidän perheenjäsentensä olisi annettava kaikki tiedossaan olevat vastaanottorahan ja käyttörahan myöntämiseen, ja vastaanottopalvelujen antamiseen vaikuttavat tiedot tuloistaan ja varoistaan sille vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet olisi rekisteröity. Ilmoittamisvelvollisuus koskisi kaikkia vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröityjä, myös niitä, jotka eivät hakisi vastaanottorahaa. Tietoja käytettäisiin sen arvioimiseen, voidaanko henkilölle myöntää vastaanottorahaa tai käyttörahaa. Tietoja käytettäisiin lisäksi sen arvioimiseen tulisiko vastaanottopalvelujen saajalta, jolla on säännöllisiä ansiotuloja tai merkittävää varallisuutta tai muita tuloja periä 32 §:ssä tarkoitettu maksu vastaanottopalveluista tai vastaanottopalveluista takautuvasti perittävä maksu. Velvollisuudesta ilmoittaa tuloista ja varoista tiedotettaisiin asiakasta 15 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Vastaanottorahan tai käyttörahan myöntämisestä tai vastaanottopalveluista perittävistä maksuista päättävän vastaanottokeskuksen olisi saatava kaikki käsittelyn kannalta merkittävät tiedot ja selvitykset henkilön ja hänen perheensä tuloista, varallisuudesta ja muista olosuhteista. Asian kannalta välttämättömiä tietoja voisivat olla muun muassa kuitit ja tositteet suoritetuista tai suoritettavista maksuista, tulo- ja tilitositteet ja vastaavat vastaanottorahaa myönnettäessä tai vastaanottopalveluista perittävistä maksuista päätettäessä tarvittavista asiakirjoista. Ilmoitusvelvollisuus koskisi myös ulkomailta saatavia tuloja ja varoja, jos ne olisivat henkilön käytettävissä Suomessa. Vastaanottorahan tosiasialliseen tarpeeseen vaikuttavat koko perheen menot sekä tulot ja varat, mistä johtuen vastaanottopalvelujen saajan tulisi ilmoittaa myös perheensä käytössä olevista tuloista ja varoista. Vastaanottopalvelujen saajan perheeseen voi kuulua henkilöitä, joilla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin edelleen siitä, että henkilön olisi välittömästi ilmoitettava vastaanottokeskukselle tuloja ja varallisuutta koskevissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista. Koska vastaanottorahaa, käyttörahaa tai vastaanottopalveluista perittäviä maksuja koskeva päätös saattaa olla hallinnollisesti tarkoituksenmukaista tehdä kuukautta pidemmälle ajanjaksolle, olisi tarpeellista, että henkilöllä olisi velvollisuus ilmoittaa sellaisista tulojensa ja menojensa muutoksista ja muista olosuhteiden muutoksista, joilla voisi olla päätöstä korottava tai alentava vaikutus. Vastaanottokeskuksen asiakkaalle, joka ei vastaanottokeskuksen selvityspyynnöstä huolimatta ilmoittaisi tulojaan tai varojaan, ei myönnettäisi vastaanottorahaa tai käyttörahaa. Lisäksi henkilölle jo myönnetty vastaanottoraha voidaan periä takaisin 23 §:n mukaisesti.

29 §. *Suomalaista yhteiskuntaa koskevien perustietojen antaminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavan vastaavasti. Pykälässä ehdotetaan säädettävän suomalaista yhteiskuntaa koskevien perustietojen antamisesta.

Pykälässä ei enää säädettäisi työ- ja opintotoiminnasta. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn lyhentyessä, työ- ja opintotoiminnan järjestäminen ei olisi tarkoituksenmukaista. Vastaanottokeskuksen asiakkaana olevat henkilöt, voisivat osallistua esimerkiksi vapaaehtoisten järjestämään kielenopetukseen. Jatkossa työtoimintaan sisältyvä velvollisuus huolehtia oman huoneen ja asuintilojen siisteydestä kuuluisi osaksi 16 a §:ssä säädettävää vastaanottokeskuksen järjestyssääntöä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettävän siitä, että vastaanottokeskus järjestäisi kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle kurssin, jolla annettaisiin

perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta. Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle annettaisiin tietoa esimerkiksi suomalaisen yhteiskunnan arvoista ja normeista, perus- ja ihmisoikeuksista, yhdenvertaisuudesta ja sukupuolten tasa-arvosta. Tietoa voitaisiin antaa esimerkiksi kirjallisena materiaalina, erillisellä läsnä kurssilla tai verkko-opintoina. Tieto annettaisiin mahdollisuuksien mukaan henkilön äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän.

Ehdotuksen mukaan 18 vuotta täyttänyt vastaanottopalvelun saaja olisi velvollinen suorittamaan kurssin. Ilman perustelua syytä kurssin suorittamisesta kieltäytyminen voisi johtaa jäljempänä 6 – luvussa säädettäväksi ehdotettavaan vastaanottorahan alentamiseen. Henkilölle kerrottaisiin kurssin velvoittavuudesta vastaanottokeskuksen järjestyssäännössä. Kaikilla vastanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidyillä aikuisilla olisi velvollisuus osallistua kurssille. Velvollisuus koskisi myös yksityismajoituksessa majoittuvia. Jos tietoutta annettaisiin sekä läsnä- että verkko-opintoina, ainoastaan verkko-opintojen suorittaminen olisi velvoittavaa. Vastaanottokeskus huomioisi kurssia järjestäessään henkilöt, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita, kuten luku- ja kirjoitustaidottomat. Vastaanottopalvelujen saajan kanssa sovittaisiin siitä, miten hän suorittaa kurssin. Tieto suoritustavasta ja kurssin suorittamisesta merkittäisin asiakkaan asiakastietoihin. Huomioitava on, että alle 18-vuotiaat osallistuvat kunnan järjestämään opetukseen ja saavat sitä kautta tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Osallistuminen ei siten olisi heille velvoittavaa.

Pykälään 2 momentissa ehdotetaan säädettävän siitä, että Maahanmuuttoviraston päätöksellä järjestämisvelvollisuudesta voitaisiin poiketa laajamittaisen maahantulon tai muussa maahantulon häiriötilanteessa. Kurssin järjestäminen laajamittaisen maahantulon aikana voi olla vaikeaa ja kuormittaa vastaanottokeskuksia tarpeettomasti. Muu maahantulon häiriötilanne voisi olla esimerkiksi epidemia, joka estäisi isojen ihmisryhmien koolle kutsumisen. Järjestämisvelvollisuudesta poikkeaminen koskisi tarvittaessa joko kaikkia järjestelmässä olevia vastaanottokeskuksia tai Maahanmuuttoviraston erikseen nimeämiä yksiköitä. Poikkeaminen ei edellyttäisi 12 §:n mukaisen valmiussuunnitelman käyttöönottoa tai ilmoitusta Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle.

30 §. *Työ- ja opintotoimintaan osallistuvan vakuutusturva.* Pykälä ehdotetaan kumottavan. Koska 29 §:stä esitetään kumottavaksi työ- ja opintotoimintaa koskeva sääntely, ei työ- ja opintoimintaan osallistuvan vakuutusturvasta olisi enää tarpeellista säätää.

31 §. *Avustettu vapaaehtoinen paluu.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi. Myös pykälän otsikkoa muutettaisiin siten, että siitä kävisi nykyistä selkeämmin ilmi avustetun vapaaehtoisen paluun ero ulkomaalaislain 147 a §:ssä säädettyyn vapaaehtoisen paluun aikaan ja vapaaehtoisen paluun aikana tai sen päätyttyä tapahtuvaan itsenäiseen paluuseen.

Pykälän 1 momentissa selkeytettäisiin henkilöryhmää, jonka vapaaehtoista paluuta voidaan tukea. Voimassa olevan säännöksen mukaan paluun tukemiseksi voidaan kansainvälistä suojelua hakeneelle kolmannen maan kansalaiselle, tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa, sekä oleskeluluvan ulkomaalaislain 51 §:n nojalla saaneelle maksaa avustusta ja korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu. Säännös on ollut osin epäselvä sen osalta, mihin asiakasryhmiin muotoilulla tarkalleen viitataan.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että edellytys siitä, että henkilöllä ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, koskisi kaikkia momentissa mainittuja asiakasryhmiä. Kyseessä olisi täsmentävä, tekninen muutos, eikä oikeustilaa ole tältä osin tarkoitus muuttaa. Lisäksi ajantasaistettaisiin käsite kotipaikka kotikunnaksi. Myös käsite

”tilapäistä suojelua saanut” muutettaisiin tilapäistä suojelua saavaksi, mikä vastaisi 3 §:n 2 kohdan määritelmää.

Pykälän 2 momentissa mahdollistettaisiin Maahanmuuttovirastolle paluumaakohtaisten kampanjoiden järjestäminen. Sisäministeriötä tulisi kuulla asiasta ennen kampanjan järjestämistä. Kampanjoilla voitaisiin poikkeuksellisesti tukea jonkin määrätyn ryhmän vapaaehtoista paluuta tavanomaista suuremmilla avustussummilla. Sisäministeriön asetuksella säädettäisiin tarkemmin poikkeuksellisesta avustuksesta ja sen määrästä, avustuksen kohderyhmästä sekä avustuksen myöntämisen menettelyistä. Momentissa olevaan asetuksenantovaltuuteen lisättäisiin uutena maininta avustuksen kohderyhmästä.

Pykälän 3 momentin alkuun lisättäisiin Maahanmuuttovirastolle toimivalta käsitellä avustetun vapaaehtoisen paluun hakemus ja myöntää hakemuksen perusteella avustus. Muutoksella pyritään antamaan Maahanmuuttovirastolle paremmat mahdollisuudet tukea ja tehostaa paluuneuvontaa ja avustettua vapaaehtoista paluuta sekä tarjota vastaanottokeskuksille tukea kiire- tai muutostilanteissa. Maahanmuuttovirasto ohjeistaa tarkemmin avustetun vapaaehtoisen paluun hakemuksen ja päätöksen tekemisestä.

Pykälän 3 momentista poistettaisiin tarpeettomana momentin toinen virke, jossa todetaan, että jos palaaja ei ole enää rekisteröitynyt vastaanottokeskuksen asiakkaaksi, avustuksen voi hakemuksesta myöntää Maahanmuuttovirasto. Momentin alkuun ehdotettava muutos kattaisi myös nämä tilanteet.

32 §. *Vastaanottopalveluista perittävät maksut ja maksun takautuva perintä.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavan. Lisäksi pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 4 ja 5 momentti. Pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaamaan tehtäviä muutoksia.

Pykälän 3 momentista ehdotetaan poistettavan maksun takautuvan perinnän kieltävä säännös. Maksun takautuvasta perinnästä ehdotetaan säädettävän uudessa 5 momentissa.

Pykälään ehdotetaan uutta 4 momenttia, jonka mukaan maksu perittäisiin täysimääräisesti, jos vastaanottopalvelujen saaja ei ilmoittaisi tulojaan ja varojaan 23 a §:n mukaisesti. Henkilön tulisi perustella, miksi maksu tulisi periä alennettuna tai jättää kokonaan perimättä. Jos vastaanottopalveluista perittävä maksu perittäisiin virheellisesti, voisi asiakas hakea siihen oikaisua lain 56 §:n mukaisesti.

Pykälään ehdotetaan uutta 5 momenttia, jossa säädettäisiin vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuvasta perimisestä. Ehdotuksen mukaan maksu voitaisiin periä takautuvasti enintään kolmen kuukauden ajalta, jos jälkikäteen kävisi ilmi, että vastaanottopalvelujen saajalla olisi ollut riittävästi tuloja tai varoja maksun suorittamiseen. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin 19 artiklan 5 kohtaan. Vastaanottopalvelujen saajan tulisi ilmoittaa vastaanottokeskukselle tulonsa ja varansa 23 a §:ssä ehdotetun mukaisesti. Jos kuitenkin kävisi ilmi, että henkilö ei olisi ilmoittanut käytössään olevia tuloista ja varoista, aikana jona hänelle olisi annettu vastaanottopalveluja ja hänen käytössään olisi ollut riittävästi tuloja tai varoja vastaanottopalveluista perittävän maksun suorittamiseen, voitaisiin häneltä periä takautuvasti maksu vastaanottopalveluista. Maksu voitaisiin periä takautuvasti enintään kolmen kuukauden ajalta. Jos tulojen ja varojen kätkeminen täyttäisi rikoslaissa (39/1889) tarkoitetun petoksen tunnusmerkit, voisi vastaanottokeskus tehdä asiasta rikosilmoituksen.

Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto päättäisi maksun takautuvasta perinnästä. Vastaanottokeskuksen johtajan olisi tehtävä hakemus vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuvasta perimisestä Maahanmuuttovirastolle kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun olisi

saatu tieto perusteettomasti ilman maksua annetusta vastaanottopalvelusta. Käytännössä vastaanottokeskuksen sosiaalipalvelut valmistelisivat maksun takautuvaa perintää koskevan hakemuksen, jonka vastaanottokeskuksen johtaja toimittaisi Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi. Maahanmuuttovirasto päättäisi maksun takautuvasta perimisestä. Henkilöllä olisi mahdollisuus vaatia oikaisua maksun takautuvasta perimisestä tämän lain 56 §:n mukaisesti.

Ehdotuksen mukaan hakemukseen olisi liitettävä tarpeellinen selvitys vastaanottopalvelujen antamisesta, maksuvelvollisesta ja tämän edellytyksistä maksun suorittamiseen. Maksua takautuvasti perittäessä olisi huomioitava, että maksu olisi voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaisesti jätettävä perimättä tai sitä olisi alennettava, jos se vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamisen perintähetkellä tai vastaisuudessa. Maksun takautuva periminen ei tulisi olla muutoinkaan kohtuutonta. Maksun takautuva periminen ei esimerkiksi saisi johtaa vastaanottorahan tai täydentävän vastaanottorahan tarpeeseen. Sääntely perustuu direktiivin 19 artiklan 6 kohtaan, jonka mukaan jäsenvaltioiden on noudatettava suhteellisuusperiaatetta arvioidessaan hakijan varoja, vaatiessaan hakijaa maksamaan aineellisten vastaanotto-olosuhteiden ja saamansa terveydenhuollon kustannukset tai osallistumaan näihin kustannuksiin tai vaatiessaan hakijaa korvaamaan kustannukset. Jäsenvaltioiden on myös otettava huomioon hakijan henkilökohtainen tilanne ja tarve kunnioittaa hänen ihmisarvoaan tai henkilökohtaista koskemattomuuttaan sekä hakijan erityiset vastaanottotarpeet.

39 §. *Edustajan määrääminen.* Pykälää muutettaisiin vastaamaan vastaanottodirektiivin 27 artiklaa. Pykälässä säädettäisiin edustajan ja tilapäisen edustajan määräämisestä sekä määräajoista.

Pykälän 1 momenttiin selkeytettäisiin sitä missä kaikissa pykälässä mainituissa tilanteissa olisi kyse lapsesta, jolla ei ole oleskelulupaa. Voimassa oleva säännös on ollut osin epäselvä sen osalta, viitataanko *ilman oleskelulupaa olevalla lapsella* ainoastaan ihmiskaupan uhriksi joutuneeseen lapseen vai myös kansainvälistä suojelua hakevaan ja tilapäistä suojelua saavaan lapseen. Muutoksella selkeytettäisiin sitä, ketä ´jolla ei ole oleskelulupaa` määritteen kohdealaan kuuluisi. Uuden muotoilun mukaan edustaja määrättäisiin kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle sekä sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa. Muutos olisi lakitekninen sikäli, ettei oikeustilaa ole tarkoitus muuttaa.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että edustaja olisi määrättävä mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään 15 arkipäivän kuluttua hakemuksen tekemisestä. Voimassa olevan pykälän mukaan edustaja tulee määrätä viivytyksettä. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 1 kohtaan ja menettelyasetuksen 23 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa. Määräaika laskettaisiin kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekemisestä. Koska pykälässä säädetään myös tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen vastaanottolain mukaisen edustajan määräämisestä, edellytettäisiin myös heidän kohdallaan edustajan määräämistä 15 arkipäivässä. Tilapäistä suojelua hakevan ilman huoltajaa olevan lapsen kohdalla määräaika laskettaisiin tilapäistä suojelua koskevan hakemuksen tekemisestä. Ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen kohdalla määräaika laskettaisiin siitä, kun lapsi on otettu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi.

Määräaikaa voitaisiin pidentää enintään 25 arkipäivään, jos sisäministeriö on päättänyt 12 §:ssä tarkoitetusta valmiussuunnitelman käyttöönotosta. Sisäministeriön olisi ilmoitettava määräajan pidentämisestä Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle. Muutos

perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 1 kohdan 4, 5 ja 6 alakohtiin. Vastaanottodirektiivin 32 artiklan mukaisten toimien käyttöönotosta laajamittaisen maahantulon yhteydessä vastaisi 12 §:ssä ehdotetun mukaisesti sisäministeriö. Koska vastaanottodirektiivin soveltamisalaan kuuluvat vain kansainvälistä suojelua hakevat, edellytettäisiin määräajan pidentämisestä ilmoittamista vain heidän kohdallaan. Sisäministeriö ei tekisi ilmoitusta, jos määräajan pidentämistä sovellettaisiin tilapäistä suojelu saavien tai ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi otettujen kohdalla.

Pykälän 1 momentista poistettaisiin viittaus muuhun lailliseen edustajaan. Jatkossa vastaanottolain mukainen edustaja olisi määrättävä lapselle, joka on Suomessa ilman huoltajaa. Lastensuojelulain (417/2007) 22 §:n mukaan lapselle voidaan lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa. Edunvalvojan määräämiseen huoltajan sijaan sovelletaan lastensuojelulain 22 §:n mukaan holhoustoimilakia (442/1999). Tuomioistuin voi näissä tilanteissa määrätä edunvalvojan esimerkiksi vain tiettyä tehtävää tai oikeudenkäyntiä varten. Jos ilman huoltajaa olevalle lapselle määrättäisiin esimerkiksi lastensuojelun edunvalvoja, ei tämä poistaisi tarvetta vastaanottolain mukaisen edustajan määräämiselle, koska edunvalvojan tehtävä on usein suppeampi kuin vastaanottolain mukaisen edustajan, eivätkä edunvalvojan tehtävät vastaa edustajan tehtäviin kuuluvia sisältöjä kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn tai vastaanottoprosessin osalta. Tästä syystä ilman huoltajaa maahan saapuvalle lapselle tulisi määrätä vastaanottolain mukainen edustaja, vaikka hänelle olisikin jo määrätty esimerkiksi lastensuojelun edunvalvoja tai muu laillinen edustaja. Muutoksella ei ole tarkoitus muuttaa oikeustilaa, sillä käytännössä kaikille ilman huoltajaa maahan saapuville lapsille on jo nykyisinkin määrätty vastaanottolain mukainen edustaja. Muutos kuitenkin selkeyttäisi lain tasolla niitä tilanteita, joissa ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle lapselle tulisi määrätä vastaanottolain mukainen edustaja.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä huomioitaisiin 1 momenttiin ehdotetut määräaikoja koskevat muutokset. Vastaanottokeskuksen olisi tehtävä viivytyksettä hakemus edustajan määräämisestä kuultuaan lasta lain 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Muutos edistäisi 1 momenttiin ehdotettua 15 arkipäivän määräajassa pysymistä. Hakemuksen edustajan määräämiseksi kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle tekisi vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Ihmiskaupan uhrin, joka ei ole tilapäistä suojelua saava tai kansainvälistä suojelua hakeva, edustajahakemuksen vireille laitosta vastaisi jatkossakin Joutsenon vastaanottokeskus, joka ylläpitää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää.

Pykälän 2 momentista poistettaisiin kohta, jonka mukaan vastaanottokeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa, kunnes lapselle on määrätty edustaja. Jatkossa lapsen puhevallan käyttämisestä ennen varsinaisen edustajan määräämistä säädettäisiin pykälän 4 momentissa.

Pykälän 3 momentti vastaisi voimassa olevaa lakia.

Voimassa olevan pykälän 4 momentin mukaisesta sisällöstä ja edustajien koulutuksesta säädettäisiin jatkossa uudessa 39 a §:ssä. Muutetussa 39 §:ssä säädettäisiin kootusti edustajan määräämiseen liittyvistä seikoista ja siten edustajatoiminnan hallinnointiin, ohjaukseen, koulutukseen, suunnitteluun ja valvontaan liittyvät kokonaisuudet olisivat selkeämpää sisällyttää omaan pykäläänsä.

Muutetussa 4 momentissa säädettäisiin tilapäisen edustajan määräämisestä. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklaan, hallinta-asetuksen 23 artiklaan, menettelyasetuksen 23 artiklaan ja seulonta-asetuksen 13 artiklaan. Momentin mukaan ennen edustajan määräämistä

vastaanottokeskuksen johtaja määräisi viipymättä menettelyasetuksen 23 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitetuksi tilapäiseksi edustajaksi vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvan työntekijän. Vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvalla työntekijällä tarkoitettaisiin sosiaalityöntekijää tai lapsen hoito- ja kasvatustehtävistä vastuussa olevaa työntekijää. Ehdotus vastaisi vastaanottodirektiivin johdanto-osiossa lueteltuja esimerkkejä siitä, kuka voisi toimia tilapäisenä edustajana. Vastaanottokeskuksen johtajan tulisi ennen määräämistä varmistaa, että tilapäisen edustajan etu ei ole ristiriidassa lapsen edun kanssa.

Tilapäisen edustajan määräämisen tavoitteena olisi erityisesti varmistaa, että kansainvälistä suojelua hakevaa ilman huoltajaa olevaa lasta edustetaan ja avustetaan kansainvälistä suojelua koskevan menettelyn alkuvaiheesta lähtien. Huomioiden edellä edustajan määräämisen määräajasta ehdotetun, tilapäinen edustaja toimisi tehtävässä enintään 15 arkipäivän ajan. Käytännössä tilapäisen edustajan tehtävät liittyisivät kansainvälistä suojelua koskevan hakemusmenettelyn alkuvaiheeseen, kuten lapsen avustamiseen seulonnan aikana sekä kansainvälisen suojelun hakemisen alkuvaiheessa, kuten hakemuksen rekisteröintivaiheessa huomioiden muun muassa Eurodac-asetuksen 14 artiklassa säädetty. Tilapäinen edustaja antaisi lapselle tarvittavat tiedot häntä koskevista menettelyistä ja määräajoista. Tilapäinen edustaja nimettäisiin myös ilman huoltajaa olevalle tilapäistä suojelua saavalle lapselle ja ilman huoltajaa olevalle ihmiskaupan uhrille, joilla ei ole oleskelulupaa, koska ilman huoltajaa oleva lapsi tarvitsee vajaavaltaisena edustajan myös muissa menettelyissä.

Jäljempänä 39 a §:ssä säädetyn mukaisesti Maahanmuuttovirasto vastaisi edustajatoiminnan hallinnoinnista sisältäen edustajatoiminnan ohjauksen, suunnittelun ja valvonnan sekä edustajien koulutuksen. Edustajatoiminnan hallinnointiin liittyvät tehtävät kattaisivat myös tilapäiset edustajat.

39 a §. *Edustajatoiminnan hallinnointi.* Lakiin lisättäisiin uusi 39 a §, jossa säädettäisiin edustajatoiminnan hallinnoinnista. Hallinnoinnilla tarkoitettaisiin edustajatoiminnan ohjausta, suunnittelua, valvontaa, edustajien kouluttamista sekä käytännön edustajatoiminnan hallinnointia.

Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottolain mukaisesta edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta sekä edustajien koulutuksesta vastaisi Maahanmuuttovirasto. Voimassa olevan 39 §:n 4 momentissa säädettyjen tehtävien lisäksi Maahanmuuttovirastolle säädettäisiin edustajien koulutusta koskeva tehtävä. Muutoksen tarkoituksena ei kuitenkaan olisi muuttaa voimassa olevaa nykytilaa siltä osin kuin on kyse yhteistyöstä elinvoimakeskus kanssa. Kotoutumislain 36 §:n mukaan oleskeluluvan saaneiden ilman huoltajaa olevien lasten edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta vastaa elinvoimakeskus. Elinvoimakeskuksen Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskus on hallinnoinut ja kehittänyt 1.1.2025 lähtien kaikkien alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden edustajaksi hakeutuvien käytössä olevaa edustajien verkkokoulutusta.

Maahanmuuttoviraston ohjaustehtävä sisältäisi esimerkiksi edustajille suunnattujen ohjeiden laatimista ja edustajien neuvomista. Maahanmuuttovirasto vastaisi siitä, että vastaanottojärjestelmässä ilman huoltajaa olevien lasten edustajille olisi tarjolla heidän osaamistarpeitaan vastaavaa koulutusta. Edustajille tarjottava koulutus sisältäisi perus- ja jatkokoulutusta. Jatkossa Maahanmuuttovirasto vastaisi selkeämmin siitä, että koulutusta on saatavilla alaikäisenä ilman huoltajaa tulleita kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien sekä ihmiskaupan uhreina olevien lasten, joilla ei ole oleskelulupaa, edustajien osaamistarpeita vastaavasti. Maahanmuuttovirasto toteuttaisi jatkossakin yhteistyössä Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskusten ja elinvoimakeskusten kanssa päivityksiä

koulutusmateriaaleihin sekä järjestäisi vuosittaisia koulutuspäiviä edustajille kulloinkin tarpeellisiksi havaituista teemoista. Edustajien koulutuksen ja edustajille laadittavien ohjeiden tulisi kattaa edustajan tehtävän kannalta olennaiset tiedot, kuten lapsen oikeudet, asiaankuuluvan lainsäädännön, lapsen edun arvioinnin, lapsen puhevallan käyttöön liittyvät seikat sekä kansainvälisen suojelun hakemiseen liittyvät menettelyt. Muutokset perustuvat vastaanottodirektiivin 2 artiklan 13 kohtaan ja 26 artiklan 6 kohtaan. Myös menettelyasetus, hallinta-asetus ja seulonta-asetus sisältävät edustajan koulutukseen liittyvää sääntelyä.

Maahanmuuttoviraston suunnittelutehtävä sisältäisi esimerkiksi sen seuraamista, että eri alueilla on riittävästi päteviä edustajia. Maahanmuuttovirasto ohjaisi vastaanottokeskuksia edustajien hakemisessa ja tarvittaessa huolehtisi uusien edustajien rekrytoinnista yhteistyössä vastaanottokeskusten ja elinvoimakeskuksen kanssa.

Maahanmuuttoviraston valvontatehtävä kattaisi esimerkiksi edustajien rikosrekisteriotteiden tarkistamisen ja edustajia koskevien selvityspyyntöjen sekä kanteluiden käsittelyn ja puuttumisen edustajien toiminnassa ilmeneviin puutteisiin. Valvontatehtävä sisältäisi myös 39 §:ssä säädettyjen edustajan määräämistä koskevien määräaikojen ja edustettavien lasten enimmäismäärän seurannan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että edustajan tulisi pyynnöstä toimittaa Maahanmuuttoviraston nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikosrekisteriotteen. Voimassa olevan 40 §:n 2 momentin mukaan rikosrekisteriotetta on vaadittu vain edustajan määräämistä koskevan menettelyn yhteydessä, jolloin rikosrekisteriote toimitetaan käräjäoikeudelle. Uudessa 39 a §:ssä säädettäisiin rikosrekisteriotteen toimittamisesta Maahanmuuttovirastolle. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 8 kohtaan, joka on velvoittavaa sääntelyä. Tässä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi myös lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002). Kyseistä lakia koskeva muutos on edellytys sille, että Maahanmuuttoviraston voi hoitaa valvontatehtäväänsä. Pyyntö toimittaa rikosrekisteriote voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun edustajan määräämisestä olisi kulunut huomattavan pitkä aika eikä edustajalle olisi määrätty uusia edustettavia tai jos olisi syytä epäillä rikosrekisterin osalta edustajan kelpoisuutta tehtävään esimerkiksi hänestä tehdyn kantelun perusteella. Edustajien rikosrekisteriotteen tarkistaminen valvontatoimena olisi Maahanmuuttovirastolle uusi tehtävä. Rikosrekisteriotteen toimittamisesta käräjäoikeudelle säädettäisiin jatkossakin vastaanottolain 40 §:ssä.

Pykälän 3 momentin mukaan vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, vastaisi edustajatoiminnan käytännön hallinnoinnista. Momentti vastaisi sisällöltään voimassa olevaa 39 §:n 4 momenttia. Käytännön hallinnointiin sisältyisivät esimerkiksi edustajien hakemiseen ja vapauttamiseen liittyvät tehtävät sekä edustajien tukeminen käytännön työssä, kuten tarvittavien tilojen ja tulkkipalveluiden järjestäminen edustajan ja lapsen tapaamisia varten. Vastaanottokeskus perehdyttäisi edustajat tehtäväänsä ja varmistaisi, että edustajalla olisi käytössään kaikki tarvittavat tiedot tehtävänsä hoitamiseksi. Vastaanottokeskus kirjaisi tiedot edustajasta sekä vastaisi edustajaa koskevien tietojen päivittämisestä ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä olevaan edustajarekisteriin. Hallinnointitehtävät vastaisivat olemassa olevia käytäntöjä, eivätkä ne lisäisi tai muuttaisi vastaanottokeskusten työtä nykyisestä.

40 §. *Edustajan kelpoisuus.* Pykälää muutettaisiin vastaamaan vastaanottodirektiiviä, menettely-, hallinta- ja seulonta-asetusta.

Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin maininta siitä, että arvioitaessa edustajan sopivuutta tehtävään, olisi otettava huomioon muun muassa edustajaksi esitetyn osaaminen ja asiantuntemus sekä

tehtävän laatu ja laajuus. Muutos perustuisi vastaanottodirektiivin 2 artiklan 13 kohtaan ja menettelyasetuksen 23 artiklan 9 kohtaan. Myös hallinta-asetus ja seulonta-asetus sisältävät velvoittavaa sääntelyä edustajan kelpoisuudesta. Tavoitteena olisi selkeyttää niitä seikkoja, joita kelpoisuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon. Edustajan riittävä osaaminen ja asiantuntemus edistäisi esimerkiksi lapsen kansainvälistä suojelua koskevan hakemusasian käsittelyä. Edustajan tehtävän laadun ja laajuuden arvioinnilla tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, pystyykö edustaja sitoutumaan lapsen edustajaksi vaadittavaksi ajaksi ja vastaamaan edustettavan lapsen tarpeisiin. Edustajan tehtävän kesto ja sisältö voivat vaihdella huomattavasti esimerkiksi sen mukaan, onko kyseessä pieni lapsi vai pian täysi-ikäistyvä nuori. Vastaanottovaiheessa edustajalla tulisi olla riittävästi tietoa ja ymmärrystä erityisesti kansainvälisen suojelun hakemiseen liittyvistä menettelyistä, ihmiskauppaan liittyvistä ilmiöistä, lasten hyvinvoinnin tukemisesta sekä ilman huoltajaa olevien lasten erityistarpeista. Lapsen saadessa oleskeluluvan, edustajalla tulisi olla riittävästi tietoa myös kuntaan ja hyvinvointialueen palveluihin siirtymisestä. Edustajan soveltuvuutta ei voitaisi arvioida yksinomaan tietynlaisen tutkinnon tai työkokemuksen kautta. Arvioinnissa voitaisiin kuitenkin huomioida esimerkiksi edustajan aikaisempi kokemus lasten ja nuorten kanssa työskentelystä, tuntemus viranomaisprosesseista tai lainsäädännöllinen asiantuntemus.

Edustajaksi esitettävältä edellytettäisiin kulloinkin käytössä olevan edustajakoulutuksen suorittamista. Edustajakoulutuksen lisäksi edustajan tulisi omatoimisesti ylläpitää osaamistaan esimerkiksi perehtymällä edustajille suunnattuihin ohjeistuksiin ja osallistumalla edustajille järjestettäviin jatkokoulutuksiin tarpeen mukaisesti. Edustajan sopivuutta arvioitaessa olisi huomioitava edustajan kyky ylläpitää ja kehittää tehtävässä tarvittavaa osaamista ja asiantuntemusta lapsen tilanteen vaatimusten mukaisesti.

Edustajaksi ei voitaisi määrätä henkilöä, jolla on tai voisi olla eturistiriita lapsen kanssa. Varsinaisen edustajan tulisi toimia ilman sidonnaisuuksia poliisiin, rajatarkastusviranomaiseen ja Maahanmuuttovirastoon tai muihin viranomaisiin, jotka vastaavat kansainvälisen suojeluun liittyvistä menettelyistä, oleskeluluvan myöntämisestä tai maasta poistamisesta. Varsinaisella edustajalla ei lähtökohtaisesti tulisi myöskään olla sidonnaisuuksia vastaanottopalveluja tarjoaviin toimijoihin. Tämän vuoksi varsinaiseksi edustajaksi ei voitaisi määrätä henkilöä, joka työskentelee vastaanottokeskuksessa tai vastaanottopalveluja tarjoavalla toimijalla. Edustaja toimisi itsenäisesti suhteessa lapsen asioista päättäviin viranomaistahoihin. Näin edustaja pystyisi ajamaan lapsen etua puolueettomasti kaikissa lasta koskevissa päätöksissä.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevaa lakia.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin edustettavien lasten samanaikaisesta enimmäismäärästä yksittäisen edustajan kohdalla. Yksittäisellä edustajalla voisi olla samanaikaisesti enintään 30 edustettavaa lasta. Edustajan kelpoisuutta arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomioita edustettavien lasten määrään. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 7 kohtaan ja menettelyasetuksen 23 artiklan 10 kohtaan. Enimmäismäärä ei kuitenkaan tarkoittaisi sitä, että jokaisella edustajalla voisi lähtökohtaisesti olla samanaikaisesti 30 lasta edustettavanaan, vaan tapauskohtaisesti tulisi arvioida yksittäisen edustajan tosiasialliset mahdollisuudet hoitaa tehtävänsä. Kullakin edustajalla voisi olla vain sellainen määrä edustettavia lapsia, joiden asioihin edustaja pystyy täysipainoisesti perehtymään ja joiden asioita edustaja pystyy hoitamaan tehokkaasti. Vastaanottovaiheessa edustettavien lasten määrän arvioinnissa kiinnitettäisiin huomioita erityisesti siihen, ettei lapsen kansainvälistä suojelua koskevan hakemusasian käsittely viivästyisi edustajasta johtuvista syistä. Edustettavien lasten määrä voisi tapauskohtaisesti vaihdella ja sopiva määrä edustettavia lapsia riippuisi esimerkiksi siitä, hoitaako edustaja tehtäviään muun työn ohella vai päätehtävänään. Huomiota olisi kiinnitettävä myös edustettavien lasten tilanteeseen. Edustettavien lasten

lukumäärän rajaamisella varmistettaisiin se, että edustaja pystyy hoitamaan tehtävänsä tehokkaasti.

Edustettavien lasten enimmäismäärää voitaisiin nostaa enintään 50:een. Sisäministeriön olisi ilmoitettava enimmäismäärän nostamisesta Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 1 kohdan 4, 5 ja 6 alakohtiin. Direktiivin 32 artiklan mukaisten toimien käyttöönotosta laajamittaisen maahantulon yhteydessä vastaisi 12 §:ssä ehdotetun mukaisesti sisäministeriö. Koska vastaanottodirektiivin soveltamisalaan kuuluvat vain kansainvälistä suojelua hakevat, edellytettäisiin enimmäismäärän nostosta ilmoittamista vain heidän kohdallaan. Sisäministeriö ei tekisi ilmoitusta, jos enimmäismäärän nostoa sovellettaisiin tilapäistä suojelu saavien tai ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi otettujen kohdalla.

41 §. *Edustajan tehtävät.* Pykälää muutettaisiin siten, että edustajalle säädettyjä tehtäviä selkeytettäisiin. Ehdotetut muutokset eivät sisällä tehtäviä, joita ei olisi jo nykyisen lain perusteella voitu katsoa kuuluvan edustajan tehtäväksi. Tehtävät kuitenkin kirjattaisiin täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin lain tasolle, joka edistäisi Maahanmuuttoviraston mahdollisuuksia toteuttaa esimerkiksi ohjaus- ja valvontatehtäviään tehokkaasti ja puuttua mahdollisiin väärinkäytöksiin. Tarkempi tehtävistä säätäminen edistäisi edustajan ymmärrystä vastuistaan ja yhdenmukaistaisi edustajien toimintaa. Ehdotetut muutokset perustuvat vastaanottodirektiivin ja menettelyasetuksen lisäksi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen (SopS 59/1991) sekä sen tulkinnasta annettuun lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin nro 6 (CRC/GC/2005/6).

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että edustajalle kuuluvia tehtäviä tarkennettaisiin ja edustajan pääasialliset tehtävät luetteloitaisiin kohdiksi 1–5. Luettelo ei olisi tyhjentävä. Kohdan 1 mukaan edustajan tehtävänä olisi käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä koskevissa asioissa. Lapsen puhevallan käyttämisessä sovellettaisiin, sitä mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 25 §:ssä säädetään. Edustaja käyttäisi huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä tai henkilökohtaista etua tai oikeutta koskevissa asioissa, kuten kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä, koulutukseen, sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja muihin lapsen elämään liittyvissä keskeisissä asioissa. Käytännössä puhevallan käyttäminen tarkoittaisi, että edustajalla olisi oikeus laittaa asia vireille viranomaisessa tai tuomioistuimessa, osallistua asian selvittelyyn ja käsittelyyn sekä hakea päätöksiin muutosta. Kohta vastaisi voimassa olevaa 41 §:n 1 momentissa säädettyä.

Pykälän 1 momentin kohdan 2 mukaan edustaja käyttäisi huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen varallisuutta ja taloutta koskevissa asioissa. Taloudellisten asioiden hoitamiseen sovellettaisiin, sitä mitä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään. Taloudellisten asioiden hoitamiseen kuuluisi esimerkiksi etuuksien, kuten käyttörahan tai vastaanottorahan hakeminen. Jos lapsella olisi merkittävä määrä varallisuutta, edustajan tulisi hoitaa varallisuutta holhoustoimesta annetussa laissa säädetyllä tavalla. Edustaja ei kuitenkaan vastaisi lapsen päivittäisestä rahankäytöstä, vaan siinä lasta ohjaisivat ja neuvoisivat lapsen kasvatuksesta vastuussa olevat henkilöt. Kohta vastaisi voimassa olevaa 41 §:n 1 momentissa säädettyä.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan edustajan tehtävänä olisi varmistaa lapsen edun turvaaminen. Kyse olisi edustajan tehtäviä selkeyttävästä sääntelystä. Edustajan tehtävänä olisi varmistaa lapsen edun turvaaminen ja se että lapsen oikeudelliset, sosiaaliset, terveydelliset, henkiset, aineelliset ja koulutukselliset tarpeet katettaisiin asianmukaisesti muun muassa siten että edustaja toimisi yhteyshenkilönä lapsen, viranomaisten ja muiden toimijoiden välillä. Muilla toimijoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi tahoja, jotka vastaavat lapsen sosiaali- ja

terveyspalvelujen tarjoamisesta. Luottamuksellisen suhteen muodostumiseksi edustajan olisi tavattava lasta. Edustaja huolehtisi siitä, että lapsi ymmärtää hänelle annettavat tiedot esimerkiksi vastaanottopalveluihin ja kansainvälisen suojelun hakemiseen liittyen. Edustajalla olisi läsnäolo-oikeus kaikissa suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseissa, mukaan lukien valitusasioiden käsittelyissä, hoitojärjestelyissä ja toimissa, joissa pyritään etsimään pysyvää ratkaisua lapsen tilanteeseen. Edustaja varmistaisi, että lapsen mielipide ja toivomukset tulevat huomioiduksi lapseen liittyvissä ratkaisuissa. Muutoksella selkeytettäisiin edustajan roolia lapsen edun näkökulmasta lain tasolla. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 26 artiklan 1 kohtaan ja 2 artiklan 13 kohtaan.

Momentin 4 kohdan mukaan edustajan tulisi avustaa lasta yhteydenpidossa lapsen perheenjäseniin ja muihin omaisiin. Muutos vastaisi nykyistä käytäntöä ja sitä, mitä voimassa olevan vastaanottolain esitöihin (HE 266/2010 vp) on edustajan tehtävistä tältä osin kirjattu. Lisäksi muutos ottaisi huomioon hallinta-asetuksen 23 artiklan 3 kohdan. Perheenjäsenellä tarkoitettaisiin ulkomaalaislain 37 §:n mukaisia perheenjäseniä. Muu omainen voisi olla esimerkiksi ilman huoltajaa maassa olevan lapsen sisarus tai isovanhempi, täti, setä, eno tai serkku. Edustajan olisi avustettava lasta löytämään perheensä, jos lapsi sitä haluaisi sekä avustettava lasta yhteydenpidossa. Edustaja voisi esimerkiksi käynnistää lapsen perheenjäsenen jäljittämisen Suomen Punaisen Ristin henkilötiedustelun kautta, jos lapsella ei olisi tarkkaa tietoa perheensä olinpaikasta eikä yhteystietoja perheen tavoittamiseksi. Kohta selkeyttäisi lain tasolla edustajan roolia. Avustaminen yhteydenpidossa lapsen perheenjäseniin tai muihin omaisiin voisi joissakin tapauksissa edistää myös lapsen paluuta perheenjäsentensä tai muiden omaisten luokse. Ulkomaalaislain 105 b §:n mukaisesta ilman huoltajaa olevan alaikäisen vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittämisestä vastaisi jatkossakin Maahanmuuttovirasto.

Momentin 5 kohdan mukaan edustaja avustaisi lasta ulkomaalaislain (301/2004) mukaisissa menettelyissä. Edustajan olisi valvottava lapsen edun toteutumista esimerkiksi kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn aikana sisältäen myös mahdollisen valitusvaiheen. Edustajan olisi tarvittaessa yhdessä avustajan kanssa annettava lapselle tiedot häntä koskevista menettelyistä ja määräajoista sekä avustettava hakemuksen rekisteröinnissä ja jättämisessä tai tarvittaessa jätettävä hakemus lapsen puolesta. Edustajan olisi avustettava lasta henkilökohtaiseen puhutteluun valmistautumisessa, osallistua puhutteluun ja selittää lapselle puhuttelun tarkoitus. Edustajan olisi myös avustettava lasta ulkomaalaislain mukaisessa iän arviointiin liittyvässä menettelyssä. Tehtävien hoitamiseksi edustajan olisi tavattava lasta. Tavoitteena on selkeyttää edustajan roolia erityisesti kansainvälistä suojelua koskevassa menetelyssä. Tehtäviä ei ole tässä yhteydessä tyhjentävästi lueteltu. Muutokset perustuvat muun muassa menettelyasetuksen 23 artiklaan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin edustajan velvollisuudesta kuulla lasta 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla ennen 1 momentissa säädetyn lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekoa. Sisällöltään 2 momentti vastaisi voimassa olevaa 1 momenttia eikä muutoksella olisi vaikutusta oikeustilaan.

Pykälän 3 momentin mukaan edustajan tehtäviin ei kuuluisi lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito. Sisältö vastaisi voimassa olevaa 2 momenttia. Lapsen päivittäisestä hoidosta, kasvatuksesta ja muusta huolenpidosta vastaisivat jatkossakin lapsen hoidosta- ja kasvatuksesta vastuussa olevat vastaanottokeskuksen työntekijät tai lapsesta huolta pitävä aikuinen, jos lapsi majoittuu yksityismajoituksessa tai aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksessa. Pykälän 3 momentissa ei enää säädettäisi edustajan tilivelvollisuudesta, koska siitä säädetään holhoustoimesta annetussa laissa, eikä siitä siten olisi tarpeen säätää erikseen vastaanottolaissa. Holhoustoimilain mukainen tilintekovelvollisuus

koskee edustajia tilanteissa, kun lapsella on merkittävä määrä omaisuutta. Pääsääntöisesti ilman huoltajaa olevilla lapsilla ei ole varallisuutta tai omaisuutta maahan saapuessaan. Tästä syystä muutos on perusteltu.

42 §. *Edustajan vapauttaminen tehtävästään.* Pykälässä säädettäisiin tilanteista, joissa edustaja vapautetaan tehtävästään hakemuksesta. Pykälän 1 ja 2 momenttia ehdotetaan muutettavan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin jatkossakin siitä, että edustaja on vapautettava tehtävästään, jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja, ellei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Lapselle on voitu määrätä edustaja esimerkiksi tilanteessa, jossa huoltaja on lapsen tietämättä oleskellut Suomessa tai saapunut Suomeen lapsen maahantulon jälkeen. Ennen edustajan tehtävästään vapauttamista, olisi selvitettävä onko kyseessä tosiasiassa lapsen huoltaja ja onko edustajan tehtävästään vapauttamiselle esteitä lapsen edun näkökulmasta. Edustajan vapauttaminen tehtävästään, voisi olla lapsen edun vastaista esimerkiksi tilanteissa, joissa huoltajuudesta ei olisi varmuutta esimerkiksi riittävän asiakirjanäytön puuttumisen vuoksi tai jos huoltaja ei pystyisi välittömästi maahan tultuaan hoitamaan lapsen asioita riittävällä tavalla. Edustajan vapauttaminen voisi olla lapsen edun vastaista myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen huoltaja olisi vain lyhyellä vierailulla Suomessa. Esimerkiksi lapsen kansainvälistä suojelua koskevan hakemusasian jouhevan käsittelyn kannalta olisi tärkeää, ettei edustajan tehtävä automaattisesti lakkaisi viranomaisten saadessa tiedon siitä, että lapsen mahdollinen huoltaja oleskelisi Suomessa. Jos huoltajuudesta ei olisi epäilystä eikä edustajan tehtävästään vapauttaminen olisi lapsen edun vastaista, tulisi vastaanottokeskuksen, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, hakea edustajan tehtävästään vapauttamista.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että jatkossa edustajan vapauttamista tehtävästään tulisi hakea, jos edustajan määräämisen jälkeen lapselle määrättäisiin huoltaja. Nykyisin huoltajan määräämisen vaikutuksista edustajan tehtäviin säädetään lain 43 §:ssä, jonka mukaan edustajan tehtävä lakkaa automaattisesti, jos lapselle määrätään Suomessa huoltaja. Jatkossa edustajan tehtävä ei lakkaisi automaattisesti, jos lapselle määrättäisiin Suomessa huoltaja, vaan edustajan vapauttamista tehtävästään tulisi hakea erikseen. Tilanteissa, joissa lapselle määrätään huoltaja, tulisi varmistua siitä, että edustajan tehtävän päättyminen ei olisi lapsen edun vastaista ja lapselle määrätty huoltaja pystyisi tosiasiallisesti hoitamaan kaikki hänelle kuuluvat tehtävät. Muutos selkeyttäisi huoltajan määräämisen vaikutusta edustajan tehtäviin ja mukailisi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen (EOAK/3126/2019) ja oikeuskanslerin (OKV/393/1/2019) antamia ratkaisuja. Ratkaisujen sisältöä on avattu tässä esityksessä jäljempänä 43 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että edustaja voitaisiin vapauttaa tehtävästään, jos hän ei hoitaisi tehtäviään asianmukaisesti. Tehtävien asianmukaisella hoitamisella tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että edustaja laiminlöisi tehtäviään tai edustajan toiminta olisi puutteellista tai lapsen edun vastaista eikä tilanne paranisi Maahanmuuttoviraston ohjauksesta huolimatta. Jos edustajan ei katsottaisi hoitavan tehtäviään asianmukaisesti Maahanmuuttoviraston tulisi esittää vastaanottokeskukselle, että vastaanottokeskus tekisi edustajan vapauttamista koskevan hakemuksen käräjäoikeudelle ja hakisi lapselle uutta edustajaa. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 6 kohtaan ja menettelyasetuksen 23 artiklan 9 kohdan 2 kohtaan. Muutoksen tarkoituksena olisi täsmentää 1 momentin mukaisia syitä vapauttaa edustaja tehtävästään.

Pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että siitä poistettaisiin maininta muusta laillisesta edustajasta. Jatkossa edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voisi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity

tai lapsen huoltaja. Muulla laillisella edustajalla on lain esitöiden mukaan (HE 266/2010) tässä yhteydessä tarkoitettu sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimielintä silloin, kun lapsi on otettu huostaan. Viittaus perustuu säännökseen, joka on kumottu sosiaalihuoltolain muuttamisesta annetun lain (588/2022) nojalla. Muutos olisi yhdenmukainen 43 §:ään esitettävien muutosten kanssa. Ilman huoltajaa olevan lapsen muu laillinen edustaja voisi kuitenkin jatkossakin, tarpeen vaatiessa, tehdä kantelun vastaanottolain mukaisen edustajan toiminnassa ilmenneistä puutteista vastaanottokeskukselle tai Maahanmuuttovirastolle.

43 §. *Edustajan tehtävän lakkaaminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälässä säädettäisiin edustajan tehtävän lakkaamisesta ilman erillistä hakemusta.

Pykälän 1 kohtaa muutettaisiin siten, että edustajan tehtävä lakkaisi, kun edustettava täyttäisi 18-vuotta tai todettaisiin täysi-ikäiseksi. Edustettavan toteamisella täysi-ikäiseksi tarkoitettaisiin tilanteita, joissa edustettava todetaan joko ulkomaalaislain mukaisessa iän arviointia koskevassa menettelyssä tai muulla tavoin vähintään 18-vuotiaaksi edustajan määräämisen jälkeen. Täsmennys vastaisi sisällöllisesti voimassa olevan vastaanottolain perusteluja (HE 266/2010) siltä osin kuin niissä kuvataan edustettavan toteamista 18-vuotiaaksi oikeuslääketieteellisen ikätutkimuksen jälkeen. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 1 kohdan 7 alakohtaan ja menettelyasetuksen 25 artiklan 1 kohtaan sekä 23 artiklan 2 kohtaan. Muutos selkeyttäisi lain tulkintaa.

Pykälän 2 kohdan mukaan edustajan tehtävä lakkaisi, kun edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta.

Voimassa olevan pykälän 3 kohdasta luovuttaisiin. Voimassa olevan pykälän 3 kohdan mukaan edustajan tehtävä lakkaa, kun edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja. Huoltajan määräämisen vaikutuksista edustajuuteen säädettäisiin tässä esityksessä ehdotetussa 42 §:ssä. Muulla laillisella edustajalla on lain esitöiden (HE 266/2010) mukaan tarkoitettu sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimielintä silloin, kun lapsi on otettu huostaan. Viittaus perustuu säännökseen, joka on kumottu sosiaalihuoltolain muuttamisesta annetun lain (588/2022) nojalla. Lisäksi voimassa oleva 3 kohta on aiheuttanut ristiriitaisia tulkintoja, jotka ovat voineet johtaa edustettavien lasten kannalta ongelmalliseen tilanteeseen. Voimassa oleva säännös on ollut osin epäselvä ja tulkinnanvarainen, jonka vuoksi sääntelyä on perusteltua selkeyttää.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa (EOAK/3126/2019) on arvioitu voimassa olevan pykälän 3 kohdan tulkintaa. Ratkaisussa käsitellään sekä huostaanoton vaikutusta edustajan tehtäviin että edunvalvojan määräämistä lapselle huoltajan sijaan lastensuojeluasiassa. Ratkaisussa todetaan, että lapselle voidaan määrätä lastensuojelulain 22 §:n mukainen edunvalvoja käyttämään huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lastensuojelua koskevissa asioissa. Lapselle voidaan määrätä myös muu laillinen edustaja esimerkiksi adoptiolain (22/2012) 55 §:n tai esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 8 §:n nojalla. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies ei ole pitänyt lapsen edun mukaisena tulkintaa, jonka mukaan hyvin rajatunkin tehtävän määrääminen edunvalvojalle, lakkauttaisi kokonaan vastaanottolain mukaisen edustajan tehtävän. Myös silloin, jos edustajan tehtävän katsottaisiin automaattisesti lakkaavan kokonaan lapsen huostaanoton seurauksena, päädyttäisiin lapsen puhevallan käytön kannalta lapsen edun vastaiseen tulkintaan, joka olisi myös turvapaikkamenettely- ja vastaanottodirektiivin vastainen. Muutoksen myötä huostaanotto ei jatkossa automaattisesti lakkauttaisi edustajan tehtävää. Jos lapsi otettaisiin huostaan, sosiaalihuollon viranomaiselle siirtyisi oikeus päättää lapsen asioista lastensuojelulain 45 §:n perusteella. Edustajan tehtävä ei lakkaisi myöskään silloin, kun lapselle määrättäisiin lastensuojelulain 22 §:n mukainen

edunvalvoja tai muu laillinen edustaja valvomaan lapsen etua ja käyttämään huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa kulloinkin rajatussa asiassa. Lapselle määrätty lastensuojelulain mukainen edunvalvoja tai muu laillinen edustaja syrjäyttäisi edustajan tehtävän tai oikeuden käyttää lapsen puhevaltaa vain siltä osin, kuin edunvalvojan määräys ja vastaanottolain mukaisen edustajan tehtävä olisivat päällekkäisiä. Jos edunvalvojan tai muun laillisen edustajan määräys päättyisi, edustajan tehtävä palautuisi alkuperäiseen laajuuteensa, ellei asialle olisi muuta lakiin tai viranomaisen määräykseen perustuvaa estettä.

44 §. *Ilmoitusvelvollisuus.* Pykälää ehdotetaan muutettavan vastaanottodirektiivin tehtyjen muutosten perusteella. Voimassa olevan pykälän käräjäoikeuden ilmoitusvelvollisuutta koskevan sääntelyn täsmentämisen lisäksi pykälässä säädettäisiin myös Maahanmuuttoviraston, poliisin, rajaviranomaisen ja vastaanottokeskuksen ilmoitusvelvollisuuksista.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että siihen lisättäisiin säännös käräjäoikeuden velvollisuudesta ilmoittaa myös vastaanottokeskukselle edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä. Muutos olisi perusteltu, koska sillä varmistettaisiin tiedonkulku suoraan käräjäoikeudesta lapsen vastaanottopalveluista vastaavaan vastaanottokeskukseen.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevaa lakia.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin siitä, että edustajalle ja tilapäiselle edustajalle, olisi tiedotettava viipymättä sellaisista edustettavaa lasta koskevista seikoista, joiden arvioidaan olevan merkityksellisiä edustajan 41 §:n mukaisten tehtävien hoitamisessa. Ilmoitusvelvollisuus koskisi Maahanmuuttovirastoa, poliisia, rajatarkastusviranomaista ja vastaanottokeskusta. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 5 c kohtaan ja menettelyasetuksen 23 artiklan 5 kohtaan. Edustajan tiedonsaantioikeudesta säädettäisiin jatkossakin vastaanottolain 58 §:ssä.

Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka mukaan vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, ilmoittaisi ilman huoltajaa olevalle lapselle, että hänelle on määrätty edustaja. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 5 a kohtaan ja menettelyasetuksen 23 artiklan 5 a kohtaan. Edustajaa koskevan ilmoituksen yhteydessä vastaanottokeskus tiedottaisi ilman huoltajaa olevaa lasta myös siitä, miten edustajasta voi tehdä kantelun. Käytännössä kantelu voisi koskea esimerkiksi edustajan moitittavaa tai muuten epäasiallista toimintaa. Hallintokantelusta säädetään hallintolaissa.

6 luku. Lakiin ehdotetaan lisättävän siitä aiemmin kumotun 6 luvun tilalle uusi 6 luku, jonka otsikoksi tulisi Vastaanottopalveluja koskevat rajoitustoimet. Lukuun koottaisiin tarpeelliset säännökset vastaanottodirektiivin vastaanotto-olosuhteita ja liikkumisvapautta rajoittavien säännösten täytäntöönpanemiseksi.

45 §. *Vastaanottorahan alentaminen.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 45 §, jossa säädettäisiin vastaanottorahan alentamisesta. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklaan.

Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle tai tilapäistä suojelua saavalle myönnettävän vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin Maahanmuuttoviraston päätöksellä 20 prosenttia, jos henkilö jättäisi ilman perusteltua syytä noudattamatta hänelle asetettuja velvollisuuksia tai rajoituksia. Tavoitteena on edistää sääntöjen noudattamista ja antaa vastaanottokeskukselle välineitä puuttua tilanteisiin, joissa keskuksen asiakas ei noudata häntä koskevia velvoitteita. Vastaanottorahan alentamisessa on kyse hallinnollisesta sanktiosta, jonka

määräämistoimivaltaa on pidettävä merkittävänä julkisen vallan käyttönä. Tästä johtuen vastaanottorahan alentaminen ehdotetaan Maahanmuuttoviraston tehtäväksi.

Pykälässä säädettyä 20 prosentin vastaanottorahan perusosan alentamista voidaan pitää kohtuullisena, eikä sen lähtökohtaisesti katsottaisi vaarantavan välttämätöntä toimeentuloa. Soveltamiskäytännön yhdenmukaistamisen ja vastaanottorahan alentamisen kohteena olevan henkilön näkökulmasta lain tasolla selkeästi määriteltyä prosenttimäärää voidaan pitää perusteltuna. Vastaanottorahan alentaminen voitaisiin kohdistaa sekä vastaanottorahan täyteen perusosaan että ateriapalvelut tarjoavan vastaanottokeskuksen vastaanottorahan perusosaan.

Vastaanottodirektiivi koskee kansainvälistä suojelua hakevia, mutta kansallisesti vastaanottopalvelujen piirissä on myös tilapäistä suojelua saavia henkilöitä. Tilapäisen suojelun direktiivissä (2001/55/EY) määritellään vähimmäisedellytykset tilapäistä suojelua saaville, jotka ovat oleskeluluvan myöntäminen, työskentely, koulutus, majoitus, sosiaalipalvelut, toimeentuloturva, sairaanhoito ja perheenyhdistäminen. Tilapäisen suojelun direktiivi ei sisällä sääntelyä, joka koskisi vastaanottopalvelujen piiriin kuuluvia rajoituksia tai peruuttamista. Direktiivi ei kuitenkaan estä säätämästä niistä, jos direktiivissä säädetty toimeentuloturva ja muut vähimmäisedellytykset täyttyvät. Yhdenmukaisen kohtelun ja vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidyn henkilön velvollisuuksien noudattamisen edistämiseksi pidetään perusteltuna ulottaa vastaanottorahan alentaminen soveltuvin osin myös tilapäistä suojelua saaviin henkilöihin.

Pykälän 1 momentin 1–4 kohdissa säädettäisiin perusteista, joilla vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin. Momentin 1 kohdan mukaan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin, jos henkilö ilman perusteltua syytä jättäisi toistuvasti noudattamatta 13 a §:n mukaista velvollisuuttaan tunnistautua vastaanottokeskuksessa. Jos vastaanottopalvelujen saaja jättäisi tunnistautumatta, keskustelisi vastaanottokeskus hänen kanssaan tunnistautumatta jättämisen seuraamuksista. Jos hän jättäisi uudelleen tunnistautumatta ilman perusteltua syytä, päättäisi Maahanmuuttovirasto vastaanottorahan alentamisesta. Kohta tulisi sovellettavaksi myös siinä tapauksessa, jos henkilö palaisi vastaanottokeskukseen sen jälkeen, kun hänen asiakkuutensa vastaanottokeskuksessa olisi jo päätetty 13 a §:n mukaisesti. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklan 2 b) kohtaan.

Momentin 2 kohdan mukaan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin, jos henkilö ilman perusteltua syytä ei ylläpitäisi yhteystietojaan 13 a §:n edellyttämällä tavalla. Toimivaltaisen viranomaisen tai vastaanottokeskuksen tulisi ilmoittaa yhteistyövelvoitteen noudattamatta jättämisestä Maahanmuuttovirastolle. Säännös perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklan 2 b) alakohtaan. Artiklan kohdassa mainitaan myös toimivaltaisen viranomaisen asettamat menettelyvaatimukset, joiden rikkomisen seuraamuksista säädetään kuitenkin menettelyasetuksessa.

Momentin 3 kohdan mukaan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin, jos henkilö ilman perusteltua syytä rikkoisi toistuvasti tai vakavasti 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä. Ehdotettu säännös toimisi vastaanottokeskuksen välineenä puuttua esimerkiksi häiriökäyttäytymiseen. Säännös perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklan 2 e) kohtaan. Toistuvasta rikkomisesta olisi kyse, jos henkilö rikkoisi 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä useammin kuin kerran siitä huolimatta, että vastaanottokeskuksen henkilökunta olisi keskustellut käytöksestä ja sen seuraamuksista henkilön kanssa. Häiriö vastaanottokeskuksen yleiselle järjestykselle tarkoittaisi esimerkiksi toistuvaa ja häiritsevää päihteiden käyttöä tai toistuvaa vastaanottokeskuksen omaisuuden vahingoittamista. Vakavalla vaaralla muiden henkilöiden turvallisuudelle tarkoitettaisiin sellaista käyttäytymistä, joka heikentäisi oleellisesti muiden vastaanottokeskuksen asiakkaiden tai henkilökunnan turvallisuuden tunnetta tai

rajoittaisi muiden asiakkaiden mahdollisuuksia päästä oikeuksiinsa. Kyse voisi olla esimerkiksi yksittäisestä uhkaavasta tai väkivaltaisesta tilanteesta, joka vaarantaisi tai rikkoisi sen kohteena olevan henkilökohtaista koskemattomuutta tai turvallisuutta. Vakava vaara muiden henkilöiden turvallisuudelle voisi tarkoittaa myös esimerkiksi selvää piittaamattomuutta paloturvallisuudesta tai uhkaavaa käyttäytymistä tai kielenkäyttöä. Ensisijaisesti vastaanottokeskuksen tulisi puuttua asiakkaan käyttäytymiseen keskustelemalla ja muistuttamalla häntä rikkomusten seuraamuksista. Jos asiakas vastaanottokeskuksen kanssa käydyn keskustelun jälkeen jatkaisi edelleen 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn rikkomista, ilmoittaisi vastaanottokeskus asiasta Maahanmuuttovirastolle, joka päättäisi vastaanottorahan alentamisesta. Hallinnollisen sanktion määräämisessä on huomioitava kaksoisrangaistavuuden kielto. Vastaanottorahaa ei voida alentaa sellaisen teon perusteella, josta on vireillä esitutkinta, syyteharkinta tai tuomioistuimessa vireillä oleva rikosasia, tai josta nostettu syyte on tuomioistuimessa lainvoimaisesti ratkaistu.

Momentin 4 kohdan mukaan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin, jos henkilö ilman perusteltua syytä kieltäytyisi toistuvasti suorittamasta hänelle osoitetun 29 §:ssä tarkoitetun kurssin. Vastaanottokeskus osoittaisi henkilölle kurssin suoritustavan ja määräajan, johon mennessä kurssi tulee olla suoritettuna. Jos henkilö kieltäytyisi toistuvasti suorittamasta kurssin, ilmoittaisi vastaanottokeskus asiasta Maahanmuuttovirastolle. Suorittamatta jättämisellä tarkoitettaisiin myös sitä, että henkilö ilman perusteltua syytä kieltäytyisi suorittamasta kurssin hänelle annettuun määräaikaan mennessä. Ehdotuksella korvattaisiin voimassa olevan lain 29 §:n 2 momentti. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklan 2 f) kohtaan.

Pykälän 2 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin Maahanmuuttoviraston päätöksellä 20 prosentilla, jos henkilö ilman perusteltua syytä poistuu 49 §:ssä tarkoitetulta tietyltä maantieteelliseltä alueelta taikka ei noudata 50 §:n mukaista vaatimusta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa. Jos kävisi ilmi, että henkilö oleskelisi luvatta ja ilman perusteltua syytä hänelle osoitetun maantieteellisen alueen ulkopuolella tai lyhytaikaisestikin poistuisi hänelle osoitetulta maantieteelliseltä alueelta ilman perusteltua syytä, alennettaisiin hänen vastaanottorahansa perusosaa. Poistuminen tietyn maantieteellisen alueen ulkopuolelle voitaisiin todentaa esimerkiksi, jos viranomainen tapaisi henkilön hänelle osoitetun maantieteellisen alueen ulkopuolella. Vaatimukseen asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa liittyvän päätöksen noudattamatta jättämisestä olisi kyse esimerkiksi silloin, jos henkilö ei noudattaisi hänelle annettua ilmoittautumisvelvollisuutta, tai ei olisi läsnä vastaanottokeskuksessa tiettyinä aikoina. Perusteltuna syynä pidettäisiin esimerkiksi sitä, että Maahanmuuttovirasto olisi myöntänyt hakijalle 49 §:n 4 momentissa tarkoitetun luvan poistua tilapäisesti rajatulta maantieteelliseltä alueelta, tai jos hakijalla olisi muu 49 §:n 4 momentissa säädetty peruste poistua maantieteelliseltä alueelta. Perusteltuina syinä pidettäisiin myös 50 §:n 2 momentissa säädettyjä perusteita. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklan 2 a) kohtaan. Koska 49 ja 50 §:ssä ehdotettu sääntely koskee ainoastaan kansainvälistä suojelua hakevia, ei 2 momentin sääntely koskisi tilapäistä suojelua saavia.

Pykälän 3 momentin mukaan päätös vastaanottorahan alentamisesta tehtäisiin enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Kahden kuukauden enimmäisaikaa voitaisiin rajoitustoimen kohteena olevan henkilön kannalta pitää kohtuullisena aikana korjata käytöstään. Uusi vastaanottorahan alentamista koskeva päätös voitaisiin kuitenkin tehdä kahden kuukauden määräajan kulumisen jälkeen, jos jokin 1 momentin 1–4 kohtien mukaisista perusteista tulisi sovellettavaksi. Jos alennettua vastaanottorahaa saavan olosuhteissa tai tuen tarpeessa tapahtuisi päätöksen voimassaolon aikana muutoksia, vastaanottokeskuksen tulisi ilmoittaa asiasta Maahanmuuttovirastolle.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin vastaanottorahan alentamista koskevasta kohtuuharkinnasta. Vastaanottodirektiivin 23 artiklan 1 ja 4 kohta edellyttää, että vastaanottopalvelujen rajoittamisen tulee olla oikeasuhtaista, eikä se saa vaarantaa henkilön toimeentuloa. Säännös vastaa perustuslain ja kansainvälisten sopimusten velvoitteita. Momentin mukaan vastaanottorahan alentaminen ei saisi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa, eikä olla muutoinkaan kohtuutonta. Vastaanottorahan alentaminen perustuisi vastaanottopalvelujen saajan yksilöllisen tilanteen ja olosuhteiden kokonaisharkintaan. Harkinnassa Maahanmuuttovirasto huomioisi esimerkiksi rajoittamistoimen oikeasuhtaisuuden moitittavaan toimintaan nähden sekä tarpeen mukaan lapsen edun ja erityiset vastaanottotarpeet. Maahanmuuttovirasto ottaisi arviossa huomioon myös henkilöstä itsestään riippumattomat syyt velvoitteiden rikkomiselle. Harkintaa tehtäisiin tarvittaessa myös rajoitustoimen aikana, jos henkilön tilanne tai olosuhteet muuttuisivat. Vastaanottokeskuksen tulisi ilmoittaa Maahanmuuttovirastolle henkilön muuttuneesta tilanteesta. Vastaanottorahan alentaminen jätettäisiin tekemättä tai olosuhteiden muuttuessa siitä luovuttaisiin, jos se vaarantaisi henkilön ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen toimeentulon, tai jos rajoitustoimea pidettäisiin muutoin kohtuuttomana. Rajoitustoimea koskevasta päätöksestä tulisi käydä selkeästi ilmi asiassa tehty harkinta.

Vastaanottorahan perusosan alentamisesta päättäessään Maahanmuuttoviraston tulisi varata rajoitustoimen kohteena olevalle hallintolain 34 §:n mukainen tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Maahanmuuttovirasto voisi myös pyytää vastaanottokeskukselta lausunnon vastaanottorahan alentamiseen tai vastaanottopalvelujen peruuttamiseen vaikuttavista tekijöistä huomioiden, että vastaanottokeskuksella voisi olla tietoja, joilla saattaisi olla vaikutusta vastaanottorahan alentamista koskevaan kokonaisharkintaan. Päätöksen tekoon voitaisiin käyttää myös vastaanottokeskuksen tekemiä asiakastyön kirjauksia ja poikkeamailmoituksia. Vastaanottorahan alentamisesta koskevaan päätökseen saisi hakea muutosta 55 §:n mukaisesti. Vastaanottorahan alentamista koskevan päätöksen liitteenä henkilölle annettaisiin valitusosoitus. Päätöksen tiedoksiannon välittämisestä ehdotetaan säädettävän 63 a §:ssä.

Vastaanottokeskus olisi velvollinen antamaan vastaanottopalveluja saavalle tiedon häntä koskevista velvollisuuksista ja rajoituksista sekä niiden noudattamatta jättämisen seurauksista 15 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

46 §. *Maasta poistettavan ja myöhemmän hakemuksen tehneen vastaanottorahan alentaminen.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 46 §, jossa säädettäisiin maasta poistettavan ja myöhemmän hakemuksen tehneen henkilön vastaanottorahan perusosan alentamisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto päättäisi kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saaneelle myönnettävän vastaanottorahan alentamisesta 20 prosentilla, jos hän saisi vastaanottopalveluja sen jälkeen, kun hänelle ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Käytännössä näissä tilanteissa olisi kyse maasta poistettavasta ulkomaalaisesta, jolla ei olisi enää oikeutta oleskella Suomessa. Siten he eivät kuuluisi myöskään vastaanottodirektiivin soveltamisalaan, ja heille voitaisiin asettaa kansallisessa lainsäädännössä määriteltyjä vastaanottopalveluja koskevia rajoituksia. Koska tässä esityksessä 14 a §:n 2 ja 5 momenttiin ehdotetun mukaisesti kyseinen ulkomaalainen voisi kuitenkin saada vastaanottopalveluja myös sen jälkeen, kun hänellä ei enää olisi menettelyasetuksessa säädettyä oikeutta jäädä Suomen alueelle, voidaan pitää perusteltuna, ettei hänellä olisi oikeutta täysimääräisiin vastaanottopalveluihin.

Momentin mukaan vastaanottorahan perusosaa alennettaisiin myös, jos kansainvälisen suojelua hakija olisi tehnyt myöhemmän hakemuksen. Siten, jos myöhemmän hakemuksen tehneelle annettaisiin vastaanottopalveluja, saisi hän alennettua vastaanottorahaa. Ehdotus perustuu

direktiivin 23 artiklan 2 kohdan c) alakohtaan ja menettelyasetukseen. Myöhemmän hakemuksen tehneiden osalta ehdotetaan tässä esityksessä poikkeuksia heidän oikeuteensa jäädä jäsenvaltion alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn ajaksi. Siten olisi myös perusteltua rajoittaa heidän kohdallaan vastaanottopalveluja.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös vastaanottorahan perusosan alentamisesta olisi voimassa, kunnes ulkomaalainen on poistunut maasta. Lisäksi on huomattava, että 47 §:ssä tarkoitetun vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana henkilölle ei maksettaisi vastaanottorahaa, ja tästä syystä vastaanottorahan alentamista koskeva päätös ei olisi myöskään enää voimassa vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vastaanottorahan alentamista koskevasta kohtuuharkinnasta. Vastaanottodirektiivin 23 artiklan 1 ja 4 kohta edellyttää, että vastaanottopalvelujen rajoittamisen tulee olla oikeasuhtaista, eikä se saa vaarantaa henkilön toimeentuloa. Säännös vastaa perustuslain ja kansainvälisten sopimusten velvoitteita. Momentin mukaan vastaanottorahan alentaminen ei saisi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa, eikä olla muutoinkaan kohtuutonta. Vastaanottorahan alentaminen perustuisi vastaanottopalvelujen saajan yksilöllisen tilanteen ja olosuhteiden kokonaisharkintaan. Harkinnassa Maahanmuuttovirasto huomioisi lapsen edun ja erityiset vastaanottotarpeet. Harkintaa tehtäisiin tarvittaessa myös rajoitustoimen aikana, jos henkilön tilanne tai olosuhteet muuttuisivat. Vastaanottokeskuksen tulisi ilmoittaa Maahanmuuttovirastolle henkilön muuttuneesta tilanteesta. Vastaanottorahan alentaminen jätettäisiin tekemättä tai olosuhteiden muuttuessa siitä luovuttaisiin, jos se vaarantaisi henkilön ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen toimeentulon, tai jos rajoitustoimea pidettäisiin muutoin kohtuuttomana. Rajoitustoimea koskevasta päätöksestä tulisi käydä selkeästi ilmi asiassa tehty harkinta.

Vastaanottorahan perusosan alentamisesta päättäessään Maahanmuuttoviraston tulisi varata rajoitustoimen kohteena olevalle hallintolain 34 §:n mukainen tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Maahanmuuttovirasto voisi myös pyytää vastaanottokeskukselta lausunnon vastaanottorahan alentamiseen tai vastaanottopalvelujen peruuttamiseen vaikuttavista tekijöistä huomioiden, että vastaanottokeskuksella voisi olla tietoja, joilla saattaisi olla vaikutusta vastaanottorahan alentamista koskevaan kokonaisharkintaan. Päätöksen teossa voitaisiin käyttää myös vastaanottokeskuksen tekemiä asiakastyön kirjauksia ja poikkeamailmoituksia. Vastaanottorahan alentamisesta koskevaan päätökseen saisi hakea muutosta 55 §:n mukaisesti. Vastaanottorahan alentamista koskevan päätöksen liitteenä henkilölle annettaisiin valitusosoitus. Päätöksen tiedoksiannon välittämisestä ehdotetaan säädettävän 63 a §:ssä

Vastaanottokeskus olisi velvollinen antamaan vastaanottopalveluja saavalle tiedon häntä koskevista velvollisuuksista ja rajoituksista sekä niiden noudattamatta jättämisen seurauksista 15 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

47 §. *Vastaanottopalvelujen peruuttaminen.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 47 §, jossa säädettäisiin vastaanottopalvelujen peruuttamisesta. Vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana henkilön oikeus vastaanottopalveluihin säilyisi, mutta hänen vastaanottopalvelujaan rajoitettaisiin vastaanottodirektiivi, unionin oikeus ja kansainväliset velvoitteet huomioiden. Vastaanottodirektiivin 23 artiklan mukaan hakijalle on kaikissa tilanteissa varmistettava vähintään akuutti terveydenhuolto ja välttämätön sairaanhoito sekä unionin oikeuden, mukaan lukien perusoikeuskirja, ja kansainvälisten velvoitteiden mukainen elintaso.

Pykälän 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto päättäisi kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelujen peruuttamisesta. Momentin 1–2 kohdissa määriteltäisiin ne tilanteet, joiden perusteella palvelujen peruuttaminen tehtäisiin.

Momentin 1 kohdan mukaan vastaanottopalvelut peruutettaisiin henkilöltä, jolla ei olisi enää oikeutta jäädä Suomen alueelle, ja joka olisi laiminlyönyt ulkomaalaislain 145 a §:ssä tarkoitettua velvollisuuttaan tehdä yhteistyötä maastapoistamismenettelyn aikana. Ne ulkomaalaiset, joilla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle eivät kuulu vastaanottodirektiiviin soveltamisalaan. Heille voitaisiin siten asettaa kansallisessa lainsäädännössä määriteltyjä rajoituksia. Ulkomaalaislain 145 a §:n mukaan ulkomaalaisen on tehtävä yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa maastapoistamismenettelyn kaikissa vaiheissa. Ulkomaalaislain 145 a §:n 2 momentin mukaan ulkomaalaiselle on annettava maasta poistamista koskevan päätöksen tiedoksiannon yhteydessä tieto hänen velvollisuudestaan tehdä yhteistyötä ja velvollisuuden noudattamatta jättämisen mahdollisista seuraamuksista. Kansainvälistä suojelua hakeneelle annettaisiin tässä yhteydessä tieto myös siitä, että hänen vastaanottopalvelunsa peruutettaisiin, jos hän ei noudattaisi yhteistyövelvoitetta. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen ilmoittaisi Maahanmuuttovirastolle, jos kansainvälistä suojelua hakenut ei noudattaisi tätä velvollisuutta.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan vastaanottopalvelut peruutettaisiin henkilöltä, jonka vastaanottorahan perusosaa olisi alennettu 45 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla ja henkilö jatkaisi edelleen 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn rikkomista. Vastaanottopalvelut peruutettaisiin, jos henkilön toiminta osoittaisi ilmeistä piittaamattomuutta vastaanottokeskuksen yleisestä järjestyksestä tai muiden asiakkaiden tai vastaanottokeskuksen henkilöstön turvallisuudesta. Ehdotettu säännös tukisi vastaanottokeskusten mahdollisuutta puuttua toistuvaan ja vakavaan 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn rikkomiseen vastaanottorahan perusosan alentamista tehokkaammalla ja rajoittavammalla seuraamuksella. Toistuvaksi rikkomiseksi tulkittaisiin se, että henkilön vastaanottorahaa olisi alennettu ja henkilö jatkaisi edelleen 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn rikkomista. Kohta perustuu vastaanottodirektiivin 23 artiklan 1 b kohtaan. Vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana vastaanottokeskus varmistaisi henkilön toimeentulon kaikissa tilanteissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin henkilön välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamisesta vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana. Kun vastaanottopalvelut peruutettaisiin, henkilölle ei myönnettäisi 19 §:n mukaista vastaanottorahan perusosaa tai täydentävää vastaanottorahaa tai 21 §:n mukaista käyttörahaa. Hänelle voitaisiin myöntää 19 §:ssä tarkoitettua täydentävää vastaanottorahaa vain, jos se olisi poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Poikkeuksellisella ja välttämättömällä tilanteella tarkoitettaisiin sitä, että henkilön toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen muilla keinoilla ei olisi mahdollista. Kyse voisi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa henkilö ei saisi muutoin hänelle määrättyjä välttämättömiä lääkkeitä apteekista.

Ehdotuksen mukaan se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröitäisiin, turvaisi henkilön toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Vastaanottopalvelujen peruuttaminen saattaisi edellyttää henkilön siirtämistä vastaanottokeskukseen, joka järjestäisi hänelle majoituksen lisäksi ateriat. Maahanmuuttovirasto päättäisi henkilön majoittamisesta ja siirtämisestä osana vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevaa kokonaisharkintaa. Yksityismajoituksessa majoittuvalle vastaanottopalvelujen peruuttaminen tarkoittaisi käytännössä sitä, että hänelle osoitettaisiin majoituspaikka vastaanottokeskuksessa. Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröitäisiin, turvaisi henkilön muut toimeentulon ja huolenpidon kannalta välttämättömät menot hakemuksesta hyödykkein. Hyödykkeillä tarkoitettaisiin myös

maksusitoumuksia tai esimerkiksi lahjakortteja. Hyödykkeitä myöntäessään vastaanottokeskus ottaisi huomioon asiakkaan kokonaistilanteen sekä lain 5 ja 6 §:n mukaisesti lapsen edun ja erityiset vastaanottotarpeet. Koska hyödykkeiden myöntämisessä on kyse yksilöllistä harkintaa vaativasta päätöksestä, tekisi päätöksen 25 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Maahanmuuttovirasto ohjaisi, seuraisi ja valvoisi 8 §:n mukaisesti sitä, että henkilöiden toimeentulo turvataan myös vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana. Valvontaa voitaisiin tehdä esimerkiksi pistokokeilla asiakastietojärjestelmiin. Muut kuin tässä pykälässä mainitut vastaanottopalvelut, kuten sosiaali- ja terveydenhuolto sekä tulkkaus, järjestettäisiin edelleen tämän lain 3 luvun mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan päätös vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tehtäisiin 1 momentin 2 kohdan mukaisissa tilanteissa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Vastaanottopalvelujen peruuttamisen jatkaminen sen jälkeen, kun rajoittamistoimi olisi kestänyt kaksi kuukautta tehtäisiin vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Tarvittaessa tulisi arvioida täyttyvätkö henkilön kohdalla säilöön ottamisen perusteet.

Pykälän 4 momentin mukaan vastaanottopalvelujen peruuttaminen on voimassa, kunnes 1 momentin 1 kohdan mukaisten perusteiden katsotaan lakanneen tai tuomioistuin kieltää taikka keskeyttää ulkomaalaisen maasta poistamisen täytäntöönpanon. Jos ulkomaalainen alkaisi noudattaa ulkomaalaislain 145 a §:n mukaista yhteistyövelvoitetta, tulisi poliisin tai rajatarkastusviranomaisen ilmoittaa asiasta Maahanmuuttovirastolle. Maahanmuuttoviraston tulisi tällöin lopettaa vastaanottopalvelujen peruuttaminen. Vastaanottopalvelujen peruuttaminen päättyisi myös, jos tuomioistuin olisi kieltänyt tai keskeyttänyt ulkomaalaisen maasta poistamisen täytäntöönpanon. Tällöin ulkomaalaisen maassa oleskelu olisi menettelyasetuksen tarkoittamalla tavalla sallittua, eikä perustetta peruuttaa hänen vastaanottopalvelujaan enää olisi. Käytännössä kyse olisi tilanteista, joissa ulkomaalaisella olisi oikeus jäädä jäsenvaltion alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta.

Maahanmuuttovirasto ilmoittaisi viipymättä vastaanottopalvelujen peruuttamisen päättymisestä vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi henkilö olisi rekisteröity. Vastaanottokeskuksen tulisi välittömästi informoida asiakasta asiasta ja järjestää hänen palvelunsa tämän lain 3 luvun mukaisesti. Vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröidyllä henkilöllä olisi oikeus vastaanottorahaan siitä päivästä lähtien, kun vastaanottopalvelujen peruuttamisen perusteena oleva asiantila ei enää vallitsisi. Vastaanottoraha voitaisiin myöntää myös jälkikäteen, jos tieto rajoittamistoimen päättymisestä ei jostain syystä kulkisi ajantasaisesti Maahanmuuttovirastosta vastaanottokeskukseen.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevasta kohtuuharkinnasta. Vastaanottodirektiivin 23 artiklan 1 ja 4 kohta edellyttää, että vastaanottopalvelujen rajoittamisen tulee olla oikeasuhtaista eikä se saa vaarantaa henkilön toimeentuloa. Säännös vastaa perustuslain ja kansainvälisten sopimusten velvoitteita. Momentin mukaan vastaanottopalvelujen peruuttaminen ei saisi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä olla muutoinkaan kohtuutonta. Vastaanottopalvelujen peruuttaminen perustuisi vastaanottopalvelujen saajan yksilöllisen tilanteen ja olosuhteiden kokonaisharkintaan. Harkinnassa Maahanmuuttovirasto huomioisi esimerkiksi rajoittamistoimen oikeasuhtaisuuden moitittavaan toimintaan nähden. Vastaanottopalvelujen peruuttaminen ei saisi olla henkilön tilanteen huomioiden kohtuutonta, mikä voisi tarkoittaa esimerkiksi peruuttamistoimen oikeasuhtaisuuden arviointia moitittavaan toimintaan nähden sekä tarpeen mukaan lapsen edun ja erityisten vastaanottotarpeiden huomiointia. Arvioinnissa otettaisiin huomioon myös henkilöstä itsestään riippumattomat syyt velvoitteiden rikkomiselle. Harkintaa tehtäisiin tarvittaessa myös rajoitustoimen aikana, jos henkilön tilanne tai olosuhteet muuttuisivat. Vastaanottokeskuksen tulisi ilmoittaa

Maahanmuuttovirastolle henkilön muuttuneesta tilanteesta. Vastaanottopalvelujen peruuttaminen jätettäisiin tekemättä, tai olosuhteiden muuttuessa siitä luovuttaisiin, jos se vaarantaisi henkilön ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen toimeentulon, tai jos rajoitustoimea pidettäisiin muutoin kohtuuttomana. Rajoitustoimea koskevasta päätöksestä tulisi käydä selkeästi ilmi asiassa tehty harkinta.

Vastaanottopalvelujen peruuttamisesta päättäessään Maahanmuuttoviraston tulisi varata rajoitustoimen kohteena olevalle hallintolain 34 §:n mukainen tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Maahanmuuttovirasto voisi myös pyytää vastaanottokeskukselta lausunnon vastaanottopalvelujen peruuttamiseen vaikuttavista tekijöistä huomioiden, että vastaanottokeskuksella voisi olla tietoja, joilla saattaisi olla vaikutusta palvelujen peruuttamista koskevaan kokonaisharkintaan. Päätöksen teossa voitaisiin käyttää myös vastaanottokeskuksen tekemiä asiakastyön kirjauksia ja poikkeamailmoituksia.

Vastaanottodirektiivin 29 artikla edellyttää, että hakijalla on muutoksenhakuoikeus vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevasta päätöksestä. Sekä Maahanmuuttoviraston vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevaan päätökseen että vastaanottokeskuksen tekemiin päätöksiin koskien hyödykkeiden ja maksusitoumusten myöntämistä saisi hakea muutosta 55 §:n mukaisesti. Maahanmuuttoviraston tekemän päätöksen tiedoksiannon välittämisestä ehdotetaan säädettävän 63 a §:ssä. Vastaanottokeskus olisi velvollinen antamaan vastaanottopalveluja saavalle tiedon häntä koskevista velvollisuuksista ja rajoituksista sekä niiden noudattamatta jättämisen seurauksista 15 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

48 §. *Siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttaminen.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 48 §, jossa säädettäisiin hallinta-asetuksen 42 artiklassa tarkoitetun siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ja työnteko-oikeuden päättymisestä. Ehdotettu sääntely perustuu vastaanottodirektiivin 21 artiklaan ja hallinta-asetukseen. Sääntely poikkeaa 47 §:ssä ehdotetusta vastaanottopalvelujen peruuttamisesta. Hakijan velvollisuudesta oleskella tietyssä valtiossa ja tämän velvollisuuden noudattamatta jättämisen seurauksista säädetään jäsenvaltioita velvoittavasti hallinta-asetuksessa ja vastaanottodirektiivissä.

Pykälän 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto päättäisi hallinta-asetuksen 42 artiklassa tarkoitetun siirtopäätöksen saaneen kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottopalvelujen peruuttamisesta, jos Suomi ei ole se valtio, jossa hänen edellytetään olevan hallinta-asetuksen 17 artiklan nojalla. Vastaanottopalvelut peruutettaisiin siitä hetkestä, kun hakija on saanut tiedoksi päätöksen siirtää hänet vastuussa olevaan jäsenvaltioon. Momentissa olisi lisäksi informatiivinen säännös siitä, että vastaanottopalvelujen peruuttamisen tarkemmista edellytyksistä säädetään hallinta-asetuksen 18 artiklassa.

Vastaanottodirektiivin 21 artiklan ja hallinta-asetuksen 18 artiklan mukaan siitä ajankohdasta, jona hakijalle on ilmoitettu päätöksestä siirtää hänet hakemuksen käsittelystä vastuussa olevaan jäsenvaltioon hallinta-asetuksen mukaisesti, hakija ei ole oikeutettu vastaanottodirektiivin 17–20 artiklan mukaisiin vastaanotto-olosuhteisiin missään muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa hänen edellytetään olevan. Vastaava sääntely on hallinta-asetuksen 18 artiklan 1 kohdassa, jossa viitataan vastaanottodirektiivin 21 artiklaan. Vastaanottodirektiivin 17 artikla koskee työnteko-oikeutta, 18 artikla kielikursseja ja ammatillista koulutusta ja 19 sekä 20 artikla aineellisia vastaanotto-olosuhteita. Aineellisilla vastaanotto-olosuhteilla tarkoitetaan Suomessa vastaanottopalveluja, kuten majoitusta, ruokaa, vaatteita ja hygieniatarvikkeita, jotka majoitusta lukuun ottamatta turvataan vastaanottorahalla. Vastaanottodirektiivin 21 artiklan mukaan hakijalle on vastaanottopalvelujen peruuttamisesta huolimatta varmistettava kaikissa tilanteissa unionin oikeuden, mukaan lukien perusoikeuskirja, ja kansainvälisten velvoitteiden mukainen

elintaso. Lisäksi hakijalle tulee 22 artiklan mukaan tarjota tarvittava terveydenhuolto riippumatta siitä, missä hakijan edellytetään hallinta-asetuksen mukaisesti olevan.

Vastaanottodirektiivin 21 artiklan mukaan oikeus vastaanotto-olosuhteisiin päättyy siitä ajankohdasta, jona hakijalle on ilmoitettu päätöksestä siirtää hänet hakemuksen käsittelystä vastuussa olevaan jäsenvaltioon. Näin ollen siirtopäätös ja päätös siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tulisi antaa tiedoksi samaan aikaan. Maahanmuuttoviraston päätöksessä hakijalle ilmoitettaisiin vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ehdotetun 2 momentin mukaisesti. Päätöksessä päätettäisiin myös työnteko-oikeuden päättymisestä. Hakijalla ei ole työnteko-oikeutta muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa hänen edellytetään olevan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siirtopäätöksen saaneen henkilön välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamisesta vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana. Kun vastaanottopalvelut peruutettaisiin, henkilölle ei myönnettäisi 19 §:n mukaista vastaanottorahan perusosaa tai täydentävää vastaanottorahaa tai 21 §:n mukaista käyttörahaa. Hänelle voitaisiin myöntää 19 §:ssä tarkoitettua täydentävää vastaanottorahaa vain, jos se olisi poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Poikkeuksellisella ja välttämättömällä tilanteella tarkoitettaisiin sitä, että henkilön toimeentulon turvaaminen muilla keinoilla ei olisi mahdollista. Henkilö ei esimerkiksi saisi muutoin hänelle määrättyjä välttämättömiä lääkkeitä apteekista.

Se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröitäisiin, turvaisi henkilön toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Käytännössä vastaanottopalvelujen peruuttaminen saattaisi edellyttää henkilön siirtämistä vastaanottokeskukseen, joka järjestäisi hänelle majoituksen lisäksi ateriat. Tällöin Maahanmuuttovirasto päättäisi henkilön majoittamisesta ja siirtämisestä 16 §:n mukaisesti ja varmistaisi, että siirtoa tehtäessä otetaan huomioon lapsen etu ja hakijan mahdolliset erityiset vastaanottotarpeet. Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään, myöntäisi henkilölle hakemuksesta välttämättömän toimeentulon turvaavat hyödykkeet. Hyödykkeillä tarkoitetaan tässä yhteydessä myös maksusitoumuksia tai esimerkiksi lahjakortteja. Hyödykkeitä myöntäessään vastaanottokeskuksen ottaisi huomioon asiakkaan kokonaistilanteen sekä lain 5 ja 6 pykälien mukaisesti lapsen edun ja erityiset vastaanottotarpeet. Koska hyödykkeiden myöntämisessä on kyse yksilöllistä harkintaa vaativasta päätöksestä, tekisi päätöksen 25 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö Maahanmuuttovirasto ohjaisi, seuraisi ja valvoisi vastanottopalvelujen peruuttamista 8 §:n mukaisesti. Muut kuin tässä pykälässä mainitut vastaanottopalvelut, kuten sosiaali- ja terveydenhuolto sekä tulkkaus, järjestettäisiin edelleen tämän lain 3 luvun mukaisesti. Alaikäisellä olisi edelleen oikeus käydä koulua.

Vastaanottodirektiivin 29 artikla edellyttää, että hakijalla on muutoksenhakuoikeus vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevasta päätöksestä. Sekä Maahanmuuttoviraston päätökseen koskien vastaanottopalvelujen peruuttamista että vastaanottokeskuksen tekemiin päätöksiin koskien hyödykkeiden myöntämistä saisi hakea muutosta 55 §:n mukaisesti.

49 §. *Kansainvälistä suojelua hakevien sijoittaminen tietylle maantieteelliselle alueelle.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 49 §, jonka mukaan Maahanmuuttovirasto voisi päättää kansainvälistä suojelua hakevien sijoittamisesta tietylle maantieteelliselle alueelle. Muutos perustuu vastaanottodirektiivin 8 artiklaan, joka sisältää kansallista liikkumavaraa. Liikkumavaran käyttöönotolla tuettaisiin Maahanmuuttoviraston mahdollisuuksia käsitellä kansainvälisen suojelun hakemuksia tehokkaasti, sijoittaa vastaanoton piirissä olevia hakijoita tasaisesti Suomen sisällä ja varmistaa tarvittavien palvelujen riittävyys.

Pykälän 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto voisi päättää kansainvälistä suojelua hakevien sijoittamisesta tietylle selvästi rajatulle maantieteelliselle alueelle, jos se on tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi. Maahanmuuttovirasto määrittäisi kussakin tilanteessa maantieteellisen alueen rajat tehdessään päätöksen hakijoiden sijoittamisesta tietylle maantieteelliselle alueelle. Selvät rajat ehkäisisivät tulkinnanvaraisten tilanteiden syntymistä. Käytännössä Maahanmuuttovirasto arvioisi tarpeen sijoittaa hakijoita maantieteelliselle alueelle ja tiedottaisi sijoittamisen tarpeesta vastaanottokeskuksia. Tämän jälkeen asianosaiset vastaanottokeskukset vastaisivat sijoittamisen käytännön järjestelyistä ja tiedottaisivat sijoittamisen kohteena olevia hakijoita.

Maahanmuuttoviraston päätös sijoittaa hakijoita tietylle rajatulle maantieteelliselle alueelle koskisi kategorisesti tiettyjä hakijoita tai hakijaryhmiä, jotka olisi määritelty päätöksessä. Hakijaryhmä voisi olla esimerkiksi kaikki ne hakijat, joiden hakemus olisi Maahanmuuttoviraston alustavassa hakemusseulonnassa katsottu tutkittavan normaalissa turvapaikkamenettelyssä. Päätöksestä seuraisi suoraan menettelyasetuksen nojalla hakijan velvollisuus pysyä hänelle osoitetulla maantieteellisellä alueella. Tästä ei tehtäisi jokaiselle hakijalle yksilöllistä hallintopäätöstä.

On huomioitava, että pykälän 1 momentissa tarkoitetulla *tarpeella hallinnoida kansainvälisen suojelun menettelyä tai vastaanottojärjestelmää* ei olisi kyse vastaavasta tarpeesta kuin tässä esityksessä vastaanottolain 16 §:n 3 momenttiin ehdotetussa. Ehdotettujen säännösten soveltamisala ja tavoitteet eroavat toisistaan. Lain 16 §:n 3 momentti perustuu vastaanottodirektiivin 7 artiklan 2 kohtaan, ja tässä pykälässä ehdotettu sääntely perustuu vastaanottodirektiivin 8 artiklaan. Hakijoiden sijoittaminen tietylle maantieteelliselle alueelle on tarkoitettu Maahanmuuttoviraston välineeksi varmistaa turvapaikkamenettelyn eri vaiheiden tehokas edistyminen tai vastaanottokapasiteetin täysimääräinen hyödyntäminen. On kuitenkin huomioitava, että käytännössä kansainvälisen suojelun hakijoiden sijoittaminen maantieteelliselle alueelle voi samanaikaisesti edellyttää 16 §:ssä säädetyn mukaisesti vastaanottokeskuksen tai Maahanmuuttoviraston päätöstä hakijan siirtämisestä toiseen vastaanottokeskukseen, jos maantieteelliselle alueelle sijoittaminen edellyttäisi vastaanottokeskuksesta toiseen siirtoa.

Maantieteellinen sijoittaminen voisi olla tarpeen esimerkiksi, jos Maahanmuuttovirasto arvioisi tietyn alueen vastaanottopalvelujen kuormittuneen, tai jos kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittely uhkaisi viivästyä, tai olisi jo viivästynyt jollakin Maahanmuuttoviraston toimialueella. Esimerkiksi vastaanottolain mukaisten välttämättömien sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden varmistaminen voisi olla peruste maantieteelliselle sijoittamiselle, jotta voitaisiin ehkäistä yksittäisen alueen palvelukapasiteetin ylikuormittuminen. Sijoittaminen maantieteelliselle alueelle mahdollistaisi myös yksityismajoituksen maantieteellisen sijainnin rajaamisen, jos se olisi tarpeen esimerkiksi vastaanottopalvelujen ylikuormittumisen ehkäisemiseksi tietyllä alueella. Myös kansainvälisen suojelun hakemusten sujuva käsittely voisi joissakin tilanteissa edellyttää hakijoiden sijoittamista maantieteelliselle alueelle, vaikka Maahanmuuttovirasto käsitteleekin hakemuksia lähtökohtaisesti ylialueellisesti. Esimerkiksi hakemusten nopea, tehokas ja tuloksellinen käsittely voisi edellyttää hakijoiden sijoittamista maantieteelliselle alueelle, jotta hakijat olisivat sujuvasti Maahanmuuttoviraston saavutettavissa turvapaikkapuhutteluun osallistumiseksi. Sääntelyllä pyrittäisiin näissä tapauksissa varmistamaan menettelyasetuksen mukaisten edellytysten, kuten määräajoissa pysymisen, noudattaminen.

Pykälän 2 momentissa olisi informatiivinen viittaus menettelyasetuksen 9 artiklan 4 kohtaan, jossa säädetään kansainvälistä suojelua hakevan velvollisuudesta pysyä hänelle osoitetulla maantieteellisellä alueella. Menettelyasetuksen 9 artiklan 4 kohta on suoraan sovellettavaa

sääntelyä. Käytännössä hakija voisi liikkua vapaasti sillä maantieteellisellä alueella, jota sijoittaminen koskee. Maantieteellisellä sijoittamisella ei myöskään olisi vaikutuksia vastaanottolaissa säädettyjen vastaanottopalvelujen saamiseen. Hakija saisi vastaanottopalvelut siitä vastaanottokeskuksesta, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Hakija voisi edelleen järjestää majoituksensa itse yksityismajoituksessa, mutta majoituksen tulisi sijaita hänelle osoitetulla maantieteellisellä alueella.

Pykälän 3 momentin mukaan maantieteellisen alueen olisi oltava riittävän laaja, kuten maakunta, kunta tai hyvinvointialue, jotta voitaisiin turvata hakijan yksityiselämän koskemattomuus, vastaanottopalvelujen saaminen ja menettelyasetuksen 21 artiklassa tarkoitetut erityiset menettelylliset takeet. Alueen riittävällä laajuudella varmistettaisiin, että sijoittaminen maantieteelliselle alueelle vaikuttaisi kansainvälisen suojelun hakijan normaalin elämän viettämiseen mahdollisimman vähän. Vastaanottodirektiivin 8 artiklan 3 kohdan mukaisesti maantieteellisen alueen on oltava riittävän suuri, mahdollistettava julkisen infrastruktuurin käyttö, eikä se saa vaikuttaa hakijoiden yksityiselämän loukkaamattomuuteen. Maantieteellisen alueen riittävä laajuus varmistaisi hakijan oikeuksien toteutumisen ja välttämättömien vastaanottopalvelujen saamisen.

Koska luvattomasta alueelta poistumisesta olisi seurauksia, hakijalle tulisi antaa selvästi tieto alueen rajoista ja luvattomasta alueelta poistumisen seurauksista. Tietojen antamisessa olisi otettava huomioon hakijan lukutaito sekä hakijan äidinkieli ja kielet, joita hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Tiedot voitaisiin antaa kirjallisena esimerkiksi kartan tai muun kuvallisen ohjeen muodossa ja suullisesti, tiedottamalla hakijaa esimerkiksi siitä mitä sijoittaminen maantieteelliselle alueelle tarkoittaa, mistä hakija saa vastaanottolain mukaiset palvelut, ja mitä luvattomasta alueelta poistumisesta seuraisi. Tiedot antaisi se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi hakija on rekisteröity.

Pykälän 4 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto voisi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti maantieteelliseltä alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi. Maahanmuuttoviraston olisi perusteltava päätös, jolla se epäisi luvan poistua maantieteelliseltä alueelta. Vastaanottokeskus ilmoittaisi hakijalle poistumista koskevan luvan hyväksymisestä tai epäämisestä. Luvan epäämistä koskevasta muutoksenhausta säädettäisiin uudessa 56 a §:ssä.

Pykälän 4 momentin mukaan hakijalla olisi myös oikeus poistua maantieteelliseltä alueelta, jos se olisi välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi taikka viranomaisen tai muun kansainvälistä suojelua koskevan asian käsittelyn kannalta välttämättömän tahon tapaamiseksi tai tuomioistuinkäsittelyyn osallistumiseksi. Hakijan olisi ilmoitettava etukäteen tällaisesta poistumisesta sille vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Muulla kansainvälistä suojelua koskevan asian käsittelyn kannalta välttämättömänä tahona voitaisiin pitää esimerkiksi hakijan oikeudellisen avustajan tapaamista, jos tapaamista ei voitaisi järjestää maantieteellisellä alueella tai teknisin yhteyksin. Vastaanottopalvelujen saamisen näkökulmasta alueelta poistumista voitaisiin pitää välttämättömänä, jos kyseistä palvelua ei olisi mahdollista tarjota sillä maantieteellisellä alueella, johon hakija on sijoitettu tai esimerkiksi teknisin yhteyksin. Kyseeseen voisi tulla esimerkiksi sellaisen välttämättömän terveyden- tai sairaanhoidon saaminen, jota ei voitaisi järjestää kyseisellä maantieteellisellä alueella.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin maantieteelliselle alueelle sijoittamisen päättymisestä ja enimmäiskestosta. Maahanmuuttoviraston olisi todettava sijoittamisen päättyneen, kun sen ei enää katsottaisi olevan tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi. Kyse voisi olla esimerkiksi siitä, että kansainvälisen suojelun hakemusten nopea, tehokas ja tuloksellinen käsittely ei enää edellyttäisi hakijoiden sijoittamista

maantieteelliselle alueelle tai vastaanottojärjestelmän kapasiteetin riittävyyden näkökulmasta ei olisi enää tarpeen sijoittaa hakijoita maantieteelliselle alueelle. Koska sijoittaminen maantieteelliselle alueelle rajaisi hakijan mahdollisuuksia liikkuva vapaasti Suomen sisällä, olisi perusteltua säätää sen enimmäiskestosta. Tietylle maantieteelliselle alueelle sijoittaminen olisi voimassa enintään 12 kuukautta sijoittamisen alkamisesta. Ehdotettua 12 kuukautta voitaisiin pitää perusteltuna menettelyasetuksessa säädetyt käsittelyajat huomioiden. Ehdotettu 12 kuukautta kattaisi menettelyasetuksessa säädetyn kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen 6 kuukauden käsittelyaikavaatimuksen ja tässä esityksessä menettelyasetuksessa säädetyn velvoitteen mukaisesti hallinto-oikeuksille ehdotetun 6 kuukauden käsittelyajan, jonka kuluessa hallinto-oikeuksien tulee pyrkiä käsittelemään kansainvälistä suojelua koskeva valitus.

50 §. *Vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa yleiseen järjestykseen tai menettelyllisiin seikkoihin liittyvästä syystä.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 50 §. Pykälässä säädettäisiin vastaanottodirektiivin 9 artiklan mukaisista liikkumisvapauden rajoittamiseen liittyvistä toimista. Kyseessä ei olisi ulkomaalaislain 117 a §, 118 § ja 120 a §:n kaltainen turvaamistoimi, johon liittyy yksilöllinen harkinta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Maahanmuuttoviraston, poliisin tai rajatarkastusviranomaisen mahdollisuudesta vaatia kansainvälistä suojelua hakevaa asumaan tietyssä vastaanottokeskuksessa yleiseen järjestykseen liittyvistä syistä, tai jos hänen hakemuksensa menettely sitä vaatii, koska käytännössä olemassa olisi ulkomaalaislain 121 a §:n mukainen pakenemisen vaara. Vaatimuksella pyrittäisiin siihen, että hakija olisi tarvittaessa helpommin viranomaisten saatavilla. Hakijaan kohdistettu vaatimus tarkoittaisi sitä, ettei yksityismajoituksessa asuminen olisi toimen voimassaoloaikana mahdollista. Hakijan voitaisiin vaatia ilmoittautumaan vastaanottokeskuksessa yhdestä neljään kertaa vuorokaudessa, tai hänet voitaisiin määrätä olemaan läsnä vastaanottokeskuksessa tiettyinä aikoina, esimerkiksi ilta yhdeksästä aamu yhdeksään. Kansainvälistä suojelua hakevan mahdollisuuteen liikkua vastaanottokeskuksen ulkopuolella ei puututtaisi muilla keinoilla. Esitetty säännös perustuu vastaanottodirektiivin liikkumisvapauden rajoittamistoimia koskevaan 9 artiklaan.

Vastaanottodirektiivin 9 artiklassa termiä yleinen järjestys ei ole määritelty. Euroopan komissio on kuitenkin todennut termin tarkoituksena olevan kattaa tilanteet, joissa liikkumisvapauden rajoittamista koskevia toimia voidaan määrätä osana laajempaa yhteiskunnallista tai alueellista yleiseen turvallisuuteen liittyvää ilmiötä ilman vastaavaa yksilöllistä harkintaa kuin turvaamistoimien kohdalla, joiden määrääminen liittyy hakijan omaan käytökseen. Kyseisen 9 artiklan tarkoittamat toimet liittyvät esimerkiksi hakijan kuulumiseen tiettyyn hakijaryhmään vallitsevan tilanteen tai esimerkiksi käytettävänä olevan menettelyn vuoksi sen sijaan, että kyse olisi hänen henkilökohtaisista olosuhteistaan. Toisin sanoen komission mukaan yleisen järjestyksen käsitteellä ei tässä yhteydessä tarkoiteta yksittäisen hakijan ympäristölleen aiheuttamaa uhkaa, vaan kyse on yleisemmästä ilmiöstä tai tilanteesta, jossa esimerkiksi äkillisen, samanaikaisesti tietylle alueelle tulevan suuremman joukon hakijoita voitaisiin katsoa aiheuttavan vaaraa yleiselle järjestykselle. Kyseessä ei tarvitsisi olla varsinainen laajamittaisen maahantulon tilanne, vaan esimerkiksi hetkellinen hakijamäärien suuri kasvu tietyllä alueella tai rajanylityspisteellä, minkä vuoksi liikkumisvapauden rajoittamistoimet kohdistettaisiin tähän ryhmään yleisen järjestyksen turvaamiseksi. Kyseessä olisi ennen kaikkea työkalu viranomaisille hallita yllättäviä mahanmuuton tilanteita ja turvata hakemusprosessien sujuvuus esimerkiksi tietyn hakijajoukon maahantulon edellytysten selvittämisen aikana. Yksittäisen hakijan oleminen osa laajempaa hakijaryhmää voitaisiin siis katsoa olevan riittävä syy kohdistaa häneen liikkumisvapauden rajoittamiseen liittyviä toimia, eikä asiassa tehtäisi varsinaista yksilöllistä arviointia muilta kuin ehdotetun pykälän 2 momentin osalta. Yleisen järjestyksen vaarantumisen tässä tarkoitetulla tavalla voidaan olettaa olevan lyhytaikainen asiantila.

Vastaavasti ehdotettu maininta menettelyllisistä seikoista sekä ulkomaalaislain 121 a §:n mukaisesta pakenemisen vaarasta tulisi ajatella laajemmin kuin hakijan henkilökohtaisten olosuhteiden kautta. Menettelylliset seikat voisivat tarkoittaa esimerkiksi tilanteita, joissa hakija on jo hakenut kansainvälistä suojelua yhdestä jäsenvaltiosta ja hänen edellytetään hallinta-asetuksen 17 artiklan 4 kohdan mukaisesti olevan toisessa jäsenvaltiossa, tai hänet on saman kohdan perusteella siirretty Suomeen, jossa hänen edellytetään olevan. Tällöin jo sen, että hakija oleskelee, tai on oleskellut, väärässä valtiossa, voitaisiin katsoa indikoivan pakenemisen vaaran olevan olemassa. Myös vastaanottodirektiivissä hallinta-asetuksen 17 artiklan 4 kohdan tilanteet nostetaan erityisenä esimerkkinä tilanteesta, johon liikkumisvapauden rajoittamista voidaan soveltaa. Lisäksi menettelyasetuksen 54 artiklan 1 kohdan mukaan hakijan liikkumisvapautta on vastaanottodirektiivin 9 artiklan mukaisesti rajoitettava rajamenettelyä sovellettaessa, ja menettelyn soveltamisen itsessään voidaan katsoa tarkoittavan pakenemisen vaaran olemassaoloa. Rajamenettelyn osalta liikkumisvapauden rajoittamisesta ehdotetaan kuitenkin edelleen säädettävän ulkomaalaislain 104 b §:ssä, koska siihen liittyy myös muita menettelyasetuksesta johtuvia velvoitteita. Vastaanottolakiin ehdotettavassa pykälässä keskeistä on se, että tietyissä tilanteissa pelkästään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen menettelylliset seikat osoittaisivat pakenemisen vaaran olevan olemassa, mikä puoltaisi liikkumisvapauden rajoittamiseen liittyviä toimia, eikä tällöinkään varsinaista yksilöllistä arviointia ulkomaalaislain 118 § ja 120 a §:n tapaan tehtäisi.

Pykälän 1 momentissa viitattaisiin Maahanmuuttoviraston, poliisin tai rajatarkastusviranomaisen tekemään päätökseen, eli hakijalle olisi annettava valituskelpoinen päätös, jos häneen kohdistetaan liikkumisvapauden rajoittamistoimia tämän pykälän mukaisesti. Menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdan mukaan rajamenettelyssä olevan liikkumisvapautta on rajoitettava. Asetuksesta tulevan velvoitteen vuoksi rajamenettelyä koskeva päätös koskisi ainoastaan liikkumisvapauden rajoittamisen toteuttamistapaa. Näin ollen hakija voisi valittaa vain häneen konkreettisesti kohdistuvista liikkumisvapauden rajoitustoimista, eli siitä miten rajoitustoimet ulkomaalaislain 104 b §:n nojalla toteutetaan, ei siitä, että liikkumisvapauden rajoitustoimia ylipäänsä käytetään. Muista kuin rajamenettelyn perusteella määrättävistä rajoitustoimista voisi valittaa myös rajoitustoimen määräämisestä. Päätöksestä tulisi käydä ilmi, mistä syystä ja miten liikkumisvapautta rajoitetaan, ja miten hakijan mahdolliset erityiset vastaanottotarpeet on huomioitu rajoitustoimista päätettäessä. Lisäksi päätöksestä tulisi käydä ilmi liikkumisvapauden rajoittamisen kesto, ja mitä sen rikkomisesta voi seurata. Vaatimuksessa asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa kysymys olisi sellaisista päätöksistä, joita tulisi luonteensa vuoksi noudattaa välittömästi. Koska nyt ehdotetun pykälän perusteella määrätyt rajoitukset johtuisivat ennen kaikkea yleisistä menettelyllisistä tai vallitsevaan, yleiseen maahanmuuton tilanteeseen liittyvistä syistä hakijaan henkilökohtaisesti liittyvien syiden sijaan, ei lain tasolla ehdoteta säädettävän tarkemmin niistä virkamiehistä, jotka toimivaltaisissa viranomaisissa päätöksen tekisivät.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että 1 momentin mukaisten liikkumisvapauden rajoittamiseen liittyvien toimien olisi oltava hakijan henkilökohtainen tilanne huomioiden oikeasuhtaisia. Esimerkiksi hakijalla mahdollisesti olevat erityiset vastaanottotarpeet voisivat vaikuttaa siihen, kuinka usein hakijan tulisi ilmoittautua vastaanottokeskuksessa, tai missä vastaanottokeskuksessa hänen määrättäisiin asuvan. Momentissa säädettäisiin myös siitä, etteivät hakijalle mahdollisesti määrätyt rajoitustoimet olisi este osallistua ennalta sovittuihin viranomaistapaamisiin, kuten turvapaikkapuhutteluun. Hakijan tulisi ilmoittaa tällaisista tapaamisista vastaanottokeskukselle. Rajoitusten ei myöskään tulisi olla esteenä vastaanottopalveluiden, kuten välttämättömien terveys- tai sosiaalipalveluiden, saamiselle, jos esimerkiksi lääketieteellisen hoidon saaminen estäisi vastaanottokeskuksessa ilmoittautumisen määrättynä aikana. Kansainvälistä suojelua hakevaan

kohdistettujen liikkumisvapauden rajoittamistoimien laajuutta voitaisiin arvioida uudelleen, jos hänen henkilökohtainen tilanteensa sitä vaatii.

Edellä 1 momentissa ehdotetut liikkumisvapauden rajoitustoimet olisivat sidonnaisia hakijasta riippumattomiin syihin, kuten kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen menettelyllisiin seikkoihin tai laajempaan maahanmuuton ilmiöön. Rajoituksen noudattaminen riippuisi kuitenkin hakijan omasta toiminnasta, joten liikkumisvapauden rajoittamisen määrääminen ei poissulkisi mahdollisten, yksilölliseen harkintaan perustuvien, ulkomaalaislain mukaisten turvaamistoimien käyttämistä. Viimesijaisena keinona vaatimuksen rikkomisesta voisi olla hakijan säilöönotto ulkomaalaislain 121 §:n mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin liikkumisvapauden rajoittamisen päättymisestä. Rajoitustoimi olisi ehdotetun mukaan voimassa enintään 12 kuukautta toimen alkamisesta. Toimet olisi kuitenkin heti todettava päättyviksi, kun niiden ei katsottaisi enää olevan tarpeen yleiseen järjestykseen liittyvän syyn tai hakemukseen liittyvien, menettelyllisten seikkojen vuoksi. Vallitsevan tilanteen muuttuminen voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että suuren, samalla kertaa Suomeen tulleen hakijaryhmän maahantulon tai maassa oleskelun edellytykset olisi selvitetty. Hakemukseen sovellettavan menettelyn muuttuminen voisi myös tarkoittaa sitä, ettei rajoitustoimille olisi enää tarvetta; esimerkiksi hakijan siirtäminen rajamenettelystä normaaliin menettelyyn tarkoittaisi sitä, että hänen liikkumisvapauttaan ei tulisi enää rajamenettelyyn liittyvistä syistä rajoittaa. Menettelyt, joiden ajaksi liikkumisvapauden rajoittaminen on tarkoitettu, ovat lähtökohtaisesti lyhyitä. Tästä ainoa poikkeus on rajamenettely, jonka enimmäiskesto on menettelyasetuksen mukaan 12 viikkoa. Rajamenettelyä seuraava paluurajamenettely on paluurajamenettelyasetuksessa määritelty myös enintään 12 viikon mittaiseksi. Yllä mainituissa nopeutetuissa menettelyissä menettelyasetuksesta tuleva hallintovaiheen enimmäiskesto on kolme kuukautta, ja muutoksenhaku mukaan lukien tarvittaessa menettely voisi kestää enintään kuusi kuukautta. Toisaalta hallinta-asetuksesta tuleva, niin kutsutun Dublin-prosessin enimmäiskesto takaisinottopyynnöstä siihen, kun hakija poistetaan maasta, on normaalitapauksessa 12 kuukautta. Suurin osa saadaan kuitenkin käsiteltyä tätä nopeammin. Toimen määräisi päättyväksi Maahanmuuttovirasto, poliisi tai rajatarkastusviranomainen sen mukaan, millä viranomaisella asia olisi käsittelyssä siinä vaiheessa, kun rajoitustoimi ei olisi enää tarpeen.

55 §. *Muutoksenhaku.* Pykälässä säädetään oikeudesta hakea muutosta tässä laissa tarkoitettuihin muihin kuin käräjäoikeuden tekemiin päätöksiin.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavan. Voimassa olevassa momentissa säädetään siitä, että 1 momentin mukaisen valituskirjelmän voi toimittaa myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka on toimitettava kirjelmä oman lausuntonsa ohella viipymättä hallinto-oikeudelle. Esityksessä ehdotettavaan 15 a §:n sisältyy ohjaus- ja neuvontavelvollisuus, jonka nojalla vastaanottokeskuksen tulisi avustaa henkilöä toimittamaan laatimansa valituskirjelmän hallinto-oikeudelle. Vastaanottokeskuksen johtajan velvollisuus tehdä lausunto hallinto-oikeudelle toimitettavasta valituskirjelmästä on ollut käytännön tasolla epäselvä. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että päätös vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ja liikkumisvapauden rajoittamisesta tehtäisiin vastaanottokeskuksen sijaan Maahanmuuttovirastossa. Vastaanottokeskuksen johtajan ei tulisi joutua antamaan lausuntoa asiasta, jota koskevaa päätöstä ei ole tehty vastaanottokeskuksessa.

56 §. *Vastaanottopalvelusta perittävää maksua ja maksun takautuvaa perintää koskeva muutoksenhaku.* Pykälää ehdotetaan muutettavan. Voimassa olevan pykälän sisältö muutettaisiin vastaamaan 32 §: ään tehtyjä muutoksia. Myös pykälän otsikkoa muutettaisiin.

Maksuvelvollinen, joka katsoisi, että maksun määräämisessä olisi tapahtunut virhe, voisi voimassa olevan lain mukaisesti, vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta. Pykälään tehtäisiin lisäys, jonka mukaan maksun takautuvasta perinnästä voisi vaatia oikaisua Maahanmuuttovirastolta. Oikaisuvaatimus tulisi tehdä kuuden kuukauden kuluttua maksun määräämisestä. Muilta osin pykälä pysyisi samanlaisena.

Muutoksenhaku tapahtuisi edelleen siten kuin maksun määräämistä koskevasta muutoksenhausta säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992). Muutoksenhausta säädettäisiin kuitenkin tässä laissa, koska valtion maksuperustelaki koskee vain valtion viranomaisten suoritteita. Vastaanottopalveluja voivat järjestää myös muut kuin kunnat ja valtio.

56 a §. *Muutoksenhaku koskien lupaa poistua maantieteelliseltä alueelta.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 56 a §, jossa säädettäisiin muutoksenhausta koskien lupaa poistua tietyltä maantieteelliseltä alueelta. Pykälän mukaan tämän lain 49 §:n 4 momentissa tarkoitetun luvan epäämiseen voi vaatia oikaisua Maahanmuuttovirastolta. Muutos perustuu direktiivin 29 artiklan 1 kohtaan, jonka mukaan muutosta tai uudelleenkäsittelyä olisi oltava mahdollisuus ainakin viimeisessä vaiheessa hakea oikeusviranomaisessa. Direktiivi ei edellytä, että muutoksenhaun tulisi tapahtua valitusmenettelyssä tuomioistuimessa. Oikaisuvaatimuksesta säätämistä voidaan pitää perusteltuna hallinnollisen taakan vähentämisen näkökulmasta, koska oikaisuvaatimus vähentäisi tarvetta turvautua raskaampaan valitusmenettelyyn tuomioistuimessa. Myös hallintovaliokunta on aiemmin mietinnössään (HaVM 3/2010 vp) todennut, että oikaisuvaatimusmenettely vähentää hallintotuomioistuinten työmäärää ja vahvistaa luottamusta hallintoviranomaisten toimintaan. Hallintolain mukaan oikaisuvaatimus tehdään alkuperäisen hallintopäätöksen tehneelle viranomaiselle. Ehdotetun 49 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto voisi päättää kansainvälisen suojelun hakijan sijoittamisesta maantieteelliselle alueelle ja Maahanmuuttovirasto voisi myös myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti maantieteelliseltä alueelta. Tästä syystä olisi myös perusteltua säätää, että oikaisuvaatimus koskien lupaa poistua maantieteelliseltä alueelta tehtäisiin Maahanmuuttovirastolle.

Tietyltä maantieteelliseltä alueelta poistumista koskevan luvan epäämistä koskevassa muutoksenhaussa ei katsottaisi olevan ulkomaalaislain 104 b §:ään verrattavissa oleva muutoksenhaku, koska tämän lain 49 §:n mukaisessa maantieteelliselle alueelle sijoittamisessa on kyse luonteeltaan lievemmästä liikkumisvapauden rajoittamisesta. Maahanmuuttoviraston päättäessä kansainvälisen suojelun hakijoiden sijoittamisesta maantieteelliselle alueelle ei hakijan liikkumista rajattaisi tietyn vastaanottokeskuksen alueelle, kuten ulkomaalaislain 104 b §:ssä, vaan kyse oli selkeästi suuremmasta alueesta, kuten maakunnasta, kunnasta tai hyvinvointialueesta. Koska maantieteellisen alueen olisi oltava riittävän laaja, eikä se saisi loukata hakijan yksityiselämän koskemattomuutta, voidaan pitää perusteltuna, että luvan epäämistä koskevasta muutoksenhausta säädettäisiin oikaisuvaatimusmenettelynä.

Pykälän mukaan Maahanmuuttoviraston oikaisuvaatimukseen tekemään päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Jokaisella on perustuslain 21 §:n 1 momentin perusteella oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeisiin sisältyvä oikeus hakea muutosta turvataan perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan muutoksenhaku on perustuslain mukainen pääsääntö, josta voidaan säätää lailla vain vähäisiä poikkeuksia (HE 309/1993 vp). Perustuslakivaliokunta on korostanut 21 §:ssä turvatun oikeusturvan tosiasiallisen toteutumisen

merkitystä (PeVL 17/2024 vp). Kansainvälisen suojelun hakija voisi vaatia oikaisua lain 49 §:n 4 momentissa tarkoitetun luvan epäämistä koskevaan päätökseen Maahanmuuttovirastolta. Maahanmuuttoviraston oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hakijalla olisi siten mahdollisuus saattaa asiansa käsiteltäväksi myös tuomioistuimessa. Sitä, ettei luvan epäämistä koskevaa hallinto-oikeuden päätöstä voisi saattaa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi, voidaan pitää muutoksenhakuoikeuden pääsääntöön nähden vähäisenä poikkeuksena huomioiden, että kyse on tarkoin rajatuista tilanteista, suppeasta henkilöryhmästä ja sisällöltään selkeästä asiasta.

58 §. *Tiedonsaantioikeus.* Pykälää ehdotetaan muutettavan siten, että pykälässä olevat viittaukset järjestelykeskukseen poistettaisiin. Esityksessä ehdotetaan kumottavan 12 §:n järjestelykeskuksia koskeva sääntely. Lisäksi pykälän 2 momentissa käytetty termi turvapaikanhakija korvattaisiin termillä kansainvälistä suojelua hakeva.

60 §. *Aineiden ja esineiden haltuunotto.* Pykälää ehdotetaan muutettavan siten, että pykälässä olevat viittaukset järjestelykeskukseen poistettaisiin. Esityksessä ehdotetaan kumottavan 12 §:n järjestelykeskuksia koskeva sääntely. Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevan pykälän 2 momenttia.

61 §. *Asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan muutettavan siten, että viittaus järjestelykeskukseen poistettaisiin. Esityksessä ehdotetaan kumottavan 12 §:n järjestelykeskuksia koskeva sääntely.

63 §. *Aineiden ja esineiden haltuunottoa ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamista koskevien toimenpiteiden kirjaaminen.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan muutettavan siten, että viittaus järjestelykeskukseen poistettaisiin. Esityksessä ehdotetaan kumottavan 12 §:n järjestelykeskuksia koskeva sääntely.

63 a §. *Tiedoksiannon välittäminen.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 63 a §. Pykälässä säädettäisiin Maahanmuuttoviraston tekemien, 6-luvussa ehdotettuihin rajoittamistoimiin liittyvien päätösten tiedoksiannon välittämisestä asianomaiselle.

Ehdotetun pykälän mukaan vastaanottokeskus antaisi vastaanottopalveluja saavalle henkilölle tiedoksi Maahanmuuttoviraston päätöksen 45 ja 46 §:ssä tarkoitetusta vastaanottorahan alentamisesta, 47 §:ssä tarkoitetusta vastaanottopalvelujen peruuttamisesta, 48 §:ssä tarkoitetusta siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ja 50 §:ssä tarkoitetusta vaatimuksesta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa. Rajoitustoimia koskeva päätös tulisi antaa henkilölle todisteellisena tiedoksiantona. Maahanmuuttoviraston olisi haasteellista järjestää todisteellista tiedoksiantoa siten, että päätös saataisiin annettua oikea-aikaisesti ja tehokkaasti. Vastaanottokeskuksella on lisäksi mahdollisuus antaa henkilölle joustavammin ja kattavammin ohjausta ja neuvontaa rajoittamistoimien toimeenpanoon liittyen kuin Maahanmuuttovirastolla. Kyseessä olisi Maahanmuuttovirastoa avustava tehtävä, johon ei sisältyisi harkinta- tai päätösvaltaa. Vastaanottokeskus välittäisi päätöksen tiedoksi hakijalle 15 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Vastaanottokeskus huolehtisi siitä, että päätöksen tiedoksianto voitaisiin todentaa luotettavasti ja kirjattaisiin asianmukaisesti henkilön asiakastietoihin.

8.3 Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa

1 §. *Lain soveltamisala ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus*. Pykälän 1 momentin 3 kohta muutettaisiin niin, että maahanmuuttohallinnosta annettua lakia sovelletaan myös seulottavan henkilön majoituksen ja alustavan terveystarkastuksen järjestämisen tarkoituksissa. Vaikka seulonnassa tehtävän henkilötietojen käsittelyn on katsottu sisältyvän pykälän 1 momentin 1

kohdan tarkoituksiin, olisi 3 kohdan muutos tarpeen, jotta vastaanottokeskuksen on mahdollista käsitellä kaikkia seulottavia koskevia tietoja. Vastaanottokeskus saa maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 3 §:n mukaan käsitellä tallentamiaan tietoja 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa. Muutos mahdollistaisi vastaanottokeskukselle seulottavia koskevien tietojen tallentamisen ja käsittelyn. Ulkomaalaislaissa on Maahanmuuttovirastolle määrätty seulottavien ylläpitotehtävä. Ehdotetun ulkomaalaislain 16 f §:n mukaan seulontaan otetun ulkomaalaisen majoitus voitaisiin järjestää vastaanottokeskuksessa. Jos seulottavan henkilön seulontamajoituspaikaksi on osoitettu vastaanottokeskus, tulisi vastaanottokeskuksen pystyä käsittelemään myös niitä seulottavia koskevia tietoja, jotka eivät ole hakeneet kansainvälistä suojelua.

Maahanmuuttovirasto vastaa ulkomaalaislain 16 g §:n mukaan seulottavan alustavasta terveystarkastuksesta. Vastaanottokeskuksen olisi myös tarpeen saada seulottavan alustavan terveystarkastuksen perusteella täytetyn lomakkeen tietoja. Koska tiedonsaantioikeudet ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjien välillä on sidottu 1 §:n 1 momentin tarkoituksiin, on 3 kohtaan lisättävä myös terveystarkastuksen järjestäminen.

3 §. *Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjät ja vastuunjako.* Pykälän 2 momentin 6 kohta muutettaisiin niin, että siitä poistettaisiin järjestelykeskusta rekisterinpitäjänä koskeva säännös, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

Sen sijaan sanotussa 6 kohdassa säädettäisiin uudesta rekisterinpitäjästä Tullista. Sille säädettäisiin 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukainen käsittelyoikeus. Käsittelyoikeus mahdollistaisi Tullille henkilötietojen käsittelyn UMA-tietojärjestelmässä ulkomaalaisten maahantuloa ja maastalähtöä sekä oleskelua koskevissa asioissa sekä niitä koskevan päätöksenteon ja valvonnan tarkoituksissa tämän lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi.

Momentin uusi 6 kohta perustuu seulonta-asetuksen 17 ja 18 artiklaan. Seulontaviranomaisena Tullilla tulisi olla oikeus seulontalomakkeen tietojen tallentamiseen UMA-tietojärjestelmään ja lomakkeen toimittamiseen viranomaisille, joiden puoleen kolmannen maan kansalainen ohjataan. Muilla seulontaviranomaisilla on jo henkilötietojen käsittelyoikeus lain 1 §:n § momentin 1 kohdan mukaisissa tarkoituksissa. Muutos yhdenmukaistaisi sääntelyä seulontaviranomaisten seulonnan yhteydessä tekemän tiedonkäsittelyn osalta UMA-tietojärjestelmässä.

Lisäksi pykälän 2 momentin 11 kohtaan lisättäisiin maininta Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisesta. Ehdotuksen tarkoituksena on mahdollistaa UMA-tietojärjestelmän käyttö Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvissa kunnissa ilman huoltajaa olevan lapsen edustajatoimintaan liittyviin käsittelytarkoituksiin. Voimassa olevan 3 §:n 2 momentin 11 kohdan mukaan hyvinvointialueen viranomainen ja Helsingin kaupunki saavat käsitellä UMA-tietojärjestelmään tallentamiaan tietoja lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi ilman huoltajaa olevan oleskeluluvan saaneen lapsen edustajatoimintaan liittyviin käsittelytarkoituksiin. Voimassa olevan 3 §:n 3 momentin mukaisesti hyvinvointialueen viranomainen ja Helsingin kaupunki toimivat UMA-tietojärjestelmän rekisterinpitäjänä tallentamiensa tietojen osalta.

Kotoutumislakia koskevan ehdotuksen 35 §:n mukaisesti jatkossa Ahvenanmaan maakunnassa toimivaltainen viranomainen edustajan määräämistä koskevassa hakemuksessa ja sitä koskevissa päätöksissä olisi maakunnan kunta. Lisäksi kotoutumislakia koskevan ehdotuksen 38 §:n nojalla maakunnan kunta voisi jatkossa tehdä myös edustajan vapauttamista koskevan hakemuksen. Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla olisi täten jatkossa vastaavia

tehtäviä ilman huoltajaa olevan oleskeluluvan saaneen alaikäisen edustajatoimintaan liittyen kuin hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla. Tähän tehtävään perustuen Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisella tulisi myös olla vastaavat oikeudet UMA-tietojärjestelmään kuin hyvinvointialueen viranomaisella ja Helsingin kaupungilla. Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta voisi mainittuun tehtävään perustuen jatkossa tallentaa UMA-tietojärjestelmään tietoja esimerkiksi edustajan määräämistä koskevasta hakemuksesta sekä lapselle määrätystä edustajasta. Edustajan määräämisen hakemista koskevasta tehtävästä vastaavana viranomaisena Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta vastaisi näihin asioihin liittyvistä, UMA-tietojärjestelmään tallentamistaan tiedoista.

4 §. *Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään tallennettujen tietojen käsitteleminen muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa.* Pykälän 1 momentin 5 kohta ehdotetaan kumottavan, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

7 §. *Käsiteltävät henkilötiedot.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavan, koska voimassa olevassa momentissa viitataan ulkomaalaislain 96 §:ään, joka ehdotetaan kumottavan EU-lainsäädännön kanssa päällekkäisenä lainsäädäntönä. Ulkomaalaislain 96 § koskee kansainvälistä suojelua hakeneelle annettavaa korttia, joka osoittaa häntä koskevan hakemusasian olevan Suomessa vireillä. Muutos olisi tekninen eikä säännöksen sisältöä olisi tarkoitus muuttaa. Momentissa ehdotetaan aiemman 96 §:ään tehdyn viittauksen sijaan säädettävän sanallisesti, että rekisterinpitäjä saa käsitellä 1 §:ssä säädetyissä tarkoituksissa tietoja kansainvälistä suojelua hakevan hakemusasian vireilläoloa osoittavasta kortista.

11 §. *Tiedonsaantioikeus ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjien välillä.* Pykälän 1 ja 3 momenttia ehdotetaan muutettavan. Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohtaan lisättäisiin Tulli, jotta tiedonsaantioikeudet rekisterinpitäjien välillä toimivat uusia viranomaisvastuita ja käsittelytarkoituksia vastaavasti. Rekisterinpitäjyys tai käsittelyoikeus viranomaisen omiin tallentamiin henkilötietoihin ei itsessään perusta viranomaiselle tiedonsaantioikeutta tietojärjestelmässä olevien muiden viranomaisten tallentamien tietojen osalta, joten tiedonsaantioikeudesta tulisi säätää. Seulonnan ja sen jälkeisten jatkoprosessien toimivuuden varmistamiseksi tarpeellisilla viranomaisilla on oltava tiedonsaantioikeus myös Tullin UMA-tietojärjestelmään tallentamien tietojen osalta. Pykälä perustuu seulonta-asetuksen 18 artiklaan. Seulontalomake on voitava toimittaa niille viranomaisille, joiden puoleen kolmannen maan kansalainen ohjataan seulonnan päättyessä. Sekä Maahanmuuttovirasto että vastaanottokeskukset tulevat tarvitsemaan sellaisia seulontalomakkeen seulottavaa henkilöä koskevia tietoja, joista säädetään seulonta-asetuksen 17 artiklan 1, 2 ja 3 kohdissa.

Pykälän 1 momentin 2 kohtaan lisättäisiin lisäksi maininta vastaanottokeskuksen seulontaan liittyvistä tehtävistä, jotta vastaanottokeskuksella on oikeus saada muiden viranomaisten ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään tallentamia seulottavia koskevia tietoja riippumatta siitä, onko seulottava hakenut kansainvälistä suojelua.

Pykälän 1 momentin 1, 2, 4 ja 7 kohdasta poistettaisiin myös maininnat järjestelykeskuksesta, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista. Samasta syystä momentin 3 kohta poistettaisiin. Ehdotettujen muutosten myötä voimassa olevan momentin 4–8 kohdat siirtyisivät 3–7 kohdiksi. Voimassa olevan momentin 5, 6 ja 8 kohtien sisältöä ei muutettaisi.

Lisäksi pykälän 1 momentin 1, 6 ja 7 kohtaan lisättäisiin maininta Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisesta. Lisäykset olisivat tarpeellisia, jotta tiedonsaantioikeudet rekisterinpitäjien välillä toimivat lain 3 §:n 2 momentin 11 kohtaan tehtyä lisäystä vastaavasti.

Momentin 1 ja 6 kohtaan ehdotettavat lisäykset olisivat tarpeellisia, jotta Maahanmuuttovirastolla ja elinvoimakeskuksella olisi oikeus ja pääsy niihin tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiin tietoihin, joita Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta mahdollisesti tallentaisi jatkossa ehdotettujen kotoutumislain 35 ja 38 §:ssä tarkoitettujen tehtävien nojalla UMA-tietojärjestelmään. Tarkoituksena on siis nimenomaan mahdollistaa Maahanmuuttoviraston ja elinvoimakeskuksen pääsy tietoihin, ei velvoittaa maakunnan kuntia luovuttamaan tietoa. Momentin 7 kohtaan ehdotettava lisäys olisi tarpeellinen, jotta Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla olisi oikeus ja pääsy niihin tietoihin tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiin tietoihin, joita muut viranomaiset ovat tallentaneet UMA-tietojärjestelmään.

Koska Tulli lisättäisiin lakiin UMA-tietojärjestelmän rekisterinpitäjäksi, tiedonsaantioikeuden osalta pykälän 3 momenttiin lisättäisiin selvyyden vuoksi informatiivinen viittaus Tullin henkilötietolakiin.

13 §. *Muu tiedonsaantioikeus.* Pykälässä säädetään muusta tiedonsaantioikeudesta kuin 11 §:n mukaisesta rekisterinpitäjien välisestä tiedonsaantioikeudesta. Pykälää ehdotetaan muutettavan. Pykälän 1 ja 4 momentista poistettaisiin maininta järjestelykeskuksesta, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista. Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin viittaus Tullin henkilötietolaissa määriteltyyn tiedonsaantioikeuteen Rajavartiolaitosta ja poliisia vastaavalla tavalla. Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevan lain 2 momenttia.

Pykälän 4 momentin 1 kohdassa viitataan kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EU) N:o 604/2013 eli hallinta-asetuksella kumottavaan Dublin III-asetukseen. Momenttia muutettaisiin siten, että siinä viitataan hallinta-asetukseen ja sen vastaavuustaulukon mukaisiin artikloihin. Muutos koskisi vain viittaussäännöksen muuttamista, eikä muuttaisi nykyistä oikeustilaa. Samalla voimassa olevan 4 momentin 6–9 kohdat siirtyisivät 5–8 kohdiksi.

Voimassa olevan 4 momentin 9 kohdassa mainittu Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ehdotetaan muutettavan Lupa- ja valvontavirastoksi. Uusi Lupa- ja valvontavirasto on aloittanut toimintansa vuoden 2026 alusta. Edellä 4 momenttiin ehdotetun muutoksen myötä momentin 9 kohta siirtyisi 8 kohdaksi.

Lisäksi pykälän 1 momenttiin lisättäisiin maininta Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisesta. Lisäys johtuisi 3 §:ään ehdotetusta lisäyksestä ja olisi tarpeellinen, jotta Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisella olisi oikeus tehtäviensä hoitamiseksi saada välttämättömät tiedot ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyltä edustajalta. Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta voisi tarvita kotoutumislakia koskevan ehdotuksen 35 ja 38 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi edustajalta hänen tehtävään määräämiseen tai tehtävästä vapauttamiseen liittyviä tietoja.

14 c §. *Eurodac-tietojärjestelmän rekisterinpitäjä ja kansallinen yhteyspiste.*

Lakiin lisättäisiin uusi pykälä koskien Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjää. Rekisterinpitäjä olisi Maahanmuuttovirasto. Maahanmuuttovirasto käyttää nykyisellään Eurodacista saatavia tietoja etenkin turvapaikkaa koskevien hakemusten käsittelemiseksi. Maahanmuuttovirasto täydentää tietoja Eurodaciin ja käyttää järjestelmästä saatuja tietoja turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastaavan jäsenvaltion määrittämiseen.

Eurodacin rekisterinpitäjästä ei ole Suomessa säädetty aiempaa kansallista säädöstä. Uuden Eurodac-asetuksen (resitaali 82 ja artikla 42) mukaisesti jäsenvaltion tulisi nimetä rekisterinpitäjä ja ilmoittaa tästä komissiolle. Eurodac-asetus ei kuitenkaan suoraan velvoita kansallisesti säätämään rekisterinpitäjästä.

Rekisterinpitäjä vastaa tietojen lainmukaisesta käsittelystä Eurodacissa (ks. Eurodac-asetus artiklat 36, 40, 48 ja 51) ja rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta (ks. Eurodac-asetus artiklat 42 ja 43).

Rekisterinpitäjä vastaa omassa toiminnassaan luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679, jäljempänä *tietosuoja-asetus*, III luvussa säädettyjen rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta sekä 5 artiklan 2 kohdassa, 24 ja 25 artiklassa ja 31–34 artiklassa säädetyistä rekisterinpitäjän velvollisuuksista ja vastuista. Rekisterinpitäjän tulee huolehtia tietosuoja-asetuksen mukaisista velvoitteista.

Rekisterinpitäjän tulee käsitellä tietoja lainmukaisesti Eurodac-asetuksessa säädetyllä tavalla ja kyetä osoittamaan se. Rekisterinpitäjä vastaa Eurodac-asetuksessa säädettyjen rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta, kuten oikeudesta saada pääsy häntä koskeviin henkilötietoihin, oikaista ja poistaa niitä ja rajoittaa niiden käsittelyä sekä saada puutteelliset henkilötiedot täydennettyä. Maahanmuuttoviraston kyvyt Eurodacin tietojen käsittelyyn ja rekisteröidyn oikeuksien toteutumisesta vastaamiseen tulee mahdollistaa tarvittavalla resurssien kohdentamisella ja järjestelmäkehityksellä.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ohjeen mukaan rekisterinpitäjän vastuun tulee olla osa toiminnallista vastuuta. Kun rekisterinpitäjästä säädetään laissa, tulee määrittelyyn suhtautua erityisen tarkkaavaisesti ja varmistua siitä, että vastuu kohdentuu oikealle taholle. Rekisterinpitäjän määrittelyn riskinä on, että rekisterinpitäjä on määritelty vain muodollisesti ja ilman, että toimijan tosiasiallista roolia henkilötietojen käsittelyssä käytännön tasolla on tunnistettu. Rekisterinpitäjäksi tulee osoittaa siis sellainen taho, joka tosiasiallisesti käyttää rekisterinpitäjälle kuuluvaa määräysvaltaa ja voi toteuttaa rekisterinpitäjälle kuuluvat velvoitteet.[91]

Maahanmuuttovirasto tulisi nimetä Eurodac-järjestelmän rekisterinpitäjäksi, koska se tekee henkilöiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin perustuvia päätöksiä Eurodac-järjestelmästä saatujen tietojen perusteella. Eurodac-järjestelmästä saatavat tiedot tallennetaan ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmä UMA:an ja näiden tietojen osalta rekisterinpitäjänä toimii Maahanmuuttovirasto henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa säädetysti.

Maahanmuuttoviraston teknisestä pääsystä myös muiden viranomaisten (poliisin sekä Rajavartiolaitoksen) tarvittaviin lokitietoihin ja tietojen käsittelyyn tulee varmistua riittävin resurssein sekä teknisin toteutuksin, jotta virasto voi myös käytännössä valvoa Eurodac-järjestelmän tietojen lainmukaista käsittelyä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kansallisesta yhteyspisteestä. Tällä viitattaisiin Eurodac-asetuksen 3 artiklan 4 kohtaan, jossa jatkossa säädetään Eurodac-järjestelmässä kullakin

[91] Tietosuojavaltuutetun toimiston ohje lainsäädäntölausuntoihin 16.10.2017

jäsenvaltioilla olevan yksi kansallinen yhteyspiste. Kansallinen yhteyspiste, mikä tarkoittaa käytännössä Eurodac-keskusjärjestelmään yhteydessä olevaa tietoliikennejärjestelmää, sijaisisi Maahanmuuttovirastossa. Maahanmuuttovirasto rakentaa ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmä UMA:sta erillistä järjestelmäkomponenttia, jossa käsitellyistä henkilötiedoista, pääsynhallinnasta ja lokitiedoista virasto on vastuussa, Eurodac-asetuksen tarkoittamaksi kansalliseksi yhteyspisteeksi. Maahanmuuttoviraston rekisterinpitäjän velvollisuuksien hoitamiseksi virastossa tulisi olla Eurodac-asetuksen tarkoittama kansallinen yhteyspiste, jota virasto hallinnoi.

8.4 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

3 §. *Määritelmät*. Pykälän 5 kohta ehdotetaan muutettavaksi, koska aiempi Eurodac-asetus kumotaan Eurodac-asetuksen 62 artiklalla. Eurodac-tietojärjestelmästä säädetään jatkossa Eurodac-asetuksessa.

13 §. *Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen.* Yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Tietosuojalainsäädäntö mahdollistaa kuitenkin henkilötietojen käsittelyn myös muuhun tarkoitukseen, jos siitä säädetään laissa ja käsittely on tarpeellista ja oikeasuhtaista.

Lain 13 §:ssä säädetään muista kuin henkilötietojen alkuperäisistä käsittelytarkoituksista, joilla poliisi saa käsitellä tietoja. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka mukaan poliisi voisi käsitellä 5–8 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja seulonta-asetuksen 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi. Seulonta-asetuksen 15 artiklan 1 kohdan mukaan seulottaville henkilöille on tehtävä turvallisuustarkastus sen todentamiseksi, muodostavatko he mahdollisesti uhkan sisäiselle turvallisuudelle. Turvallisuustarkastuksen yhteydessä on tehtävä 15 artiklan 2 kohdassa määritellyt haut EU:n tietokantoihin, minkä lisäksi asetuksen mukaan hakuja voidaan tehdä myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin. Ehdotetun ulkomaalaislain 16 §:ssä määritellyt seulontaviranomaiset, poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja suojelupoliisi, suorittaisivat turvallisuustarkastuksen osana seulontamenettelyä. Kansallisiin tietokantoihin tehtävien hakujen osalta voi muodostua tarve käsitellä henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen. Seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamisen tarkoituksessa voitaisiin käsitellä lain 5–8 §:ssä tarkoitettuja tietoja, jos se olisi välttämätöntä edellä mainitun uhkan selvittämiseksi. Lain 5–8 §:ssä säädetään henkilötietojen käsittelystä tutkinta- ja valvontatehtävissä sekä rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi.

Ehdotettu 5 momentti olisi tarpeen myös sen varmistamiseksi, että seulontaviranomaiset saisivat sellaisista rekistereistä, joihin useampi viranomainen tallentaa tietoja, myös toistensa tallentamia ja rekisterinpidossa olevia tietoja seulonnan turvallisuustarkastusta varten. Henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 33 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan Rajavartiolaitos voi luovuttaa poliisille henkilötietoja 13 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 21 §:n 1 momentin 5 kohdassa on säädetty vastaavasti tietojen luovuttamisesta poliisille 13 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Poliisin vastaavasta tietojen luovuttamisoikeudesta Tullille ja Rajavartiolaitokselle säädetään tämän lain 22 §:n 1 momentin kohdissa 4 ja 6. Ehdotettu 5 momentti seulonnan turvallisuustarkastuksen tarkoituksesta varmistaisi siten myös seulontaviranomaisten välisen tiedonvaihdon sellaisissa yhteisissä tietokannoissa olevien tietojen osalta, joissa rekisterinpitäjänä toimii omien tietojensa osalta toinen seulontaviranomainen.

16 §. *Poliisin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä*. Pykälän 1 momentin 4 kohtaa muutettaisiin siten, että poliisilla olisi oikeus saada tietoja sakkorekisteristä seulonta-asetuksen 15 artiklan tarkoittamaa turvallisuustarkastusta ja ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitettua lausuntoa varten. Turvallisuustarkastusta varten on tehtävä hakuja asiaankuuluviin unionin tietokantoihin, ja hakuja voidaan tehdä myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin. Sen arvioimiseksi, muodostaako kolmannen maan kansalainen uhkan sisäiselle turvallisuudelle, olisi haku tarpeen suorittaa myös kansalliseen sakkorekisteriin. Myös suojelupoliisilla olisi oikeus saada tietoja 16 §:ssä säädetyllä tavalla henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 52 §:n mukaisesti. Muutoksen perustelujen osalta viitataan rikosrekisterilain muutoksia koskeviin perusteluihin. Poliisin olisi saatava tietoja myös lausunnon antamista varten, sillä poliisille on ulkomaalaislaissa säädetty tehtävä antaa toisten jäsenvaltioiden seulontaviranomaisille kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitettu lausunto.

Tiedon saamisesta säädettäisiin seulontaviranomaisten omissa tiedonsaantia koskevissa laeissa sakon täytäntöönpanosta annetun lain 49 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisesti, joten tietoja ei saa pykälän 2 momentin mukaisesti luovuttaa enää sen jälkeen, kun kolme vuotta on kulunut lainvoimaisen tuomion tai muun lopullisen viranomaisratkaisun julistamisesta tai antamisesta.

18 §. *Tietojen saanti eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi*. Lain 18 §:n 2 momentin mukaan keskusrikospoliisissa on Eurodac-asetuksen kansallinen yhteyspiste viitaten aiemman Eurodac-asetuksen 3 artiklan 2 kohtaan. 18 §:n 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi, sillä jatkossa Eurodac-asetuksen tarkoittama kansallinen yhteyspiste ehdotetaan sijaitsevan Maahanmuuttovirastossa ja asiasta säädettäisiin laissa henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa.

Nykyisin tietoliikenne perustuu suoraan sähköpostiliikenteeseen keskusrikospoliisin TUNTO-järjestelmän ja Eurodac-keskusjärjestelmän välillä. Vaikka jatkossa Eurodac-asetuksen tarkoittaman kansallisen yhteyspisteen eli Eurodaciin yhteydessä olevan järjestelmän ehdotetaan olevan Maahanmuuttovirastossa, tämä ei muuttaisi oikeustilaa muulla tavoin.

Jatkossa kansallinen tietoliikenne ja TUNTO-järjestelmään tallennetut tiedot ohjautuvat Maahanmuuttoviraston hallitseman ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmä UMA:n ja siihen liittyvän järjestelmäratkaisun kautta Eurodac-keskusjärjestelmään. Lainvalvontatarkoituksissa tehtävät vertailut toteutettaisiin poliisin Renki-kyselyjärjestelmän kautta. Keskusrikospoliisin TUNTO-järjestelmän rooli biometristen tietojen tallennuksessa ja henkilöiden rekisteröinnissä ei muuttuisi. Keskusrikospoliisi tulisi edelleen vastaamaan kaikkien viranomaisten tarvitsemista sormenjälkivertailuista -ja jatkossa myös lausuntoa edellyttävistä kasvokuvavertailuista toimivaltansa nojalla.

Pykälän voimassa olevan 3 momentin mukaan keskusrikospoliisi on lisäksi Eurodac-asetuksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tarkastava viranomainen. Momentti ehdotetaan kumottavaksi. Keskusrikospoliisin tehtävästä tarkastavana viranomaisena säädettäisiin 2 momentissa, jossa nykyisellään jo säädetään oikeudesta tehdä sormenjälkitietojen vertailuja.

Eurodac-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan nimetty viranomainen ja tarkastava viranomainen voivat kuulua samaan organisaatioon, jos tämä sallitaan kansallisessa lainsäädännössä, mutta tarkastavan viranomaisen on toimittava riippumattomasti suorittaessaan

tämän asetuksen mukaisia tehtäviään. Tarkastavan viranomaisen on oltava erillinen 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuista operatiivisista yksiköistä, eikä se saa ottaa niiltä vastaan ohjeita tarkastuksen tuloksen osalta. Keskusrikospoliisin vastuulla on varmistaa tarkastavan viranomaisen mahdollisuus hoitaa tehtäväänsä riippumattomasti asetuksen edellyttämällä tavalla.

Lainvalvontatarkoitukseen tapahtuva tiedonsaanti olisi nykyistä vastaavasti kytketty kansalliseen rikoslakiin sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettuun lakiin. Kansallisessa lainsäädännössä biometristen tietojen käsittelytarkoituksille asetetut rajoitukset eivät koske Eurodac-järjestelmän tietoja, joita voidaan siten käyttää lainvalvontatarkoituksessa Eurodac-asetuksessa säädetyin edellytyksin (ks. HE 35/2021 vp, s. 37).

31 §. *Muu henkilötietojen luovuttaminen ulkomaille*. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säädettäväksi uusi 4 kohta. Kohdassa säädettäisiin, että poliisi saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa toisen Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisille seulonta-asetuksen 2 artiklan 10 kohdassa tarkoitetuille seulontaviranomaisille ulkomaalaislain 16 a §:n 3 momentissa tarkoitettua lausuntoa koskevia henkilötietoja. Muutostarve perustuu ulkomaalaislaissa säädettävään poliisin tehtävään antaa toisten jäsenvaltioiden seulontaviranomaisille kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitettu lausunto. Lausunnon laatiminen edellyttää kansallisten rikosrekisterien tietojen katsomista liputettujen ECRIS-TCN:n tietojen perusteella. Rikosrekisteristä saatuja tietoja käytettäisiin ainoastaan lausunnon tausta-aineistona eikä niitä luovutettaisi sellaisenaan toisten jäsenvaltioiden seulontaviranomaisille. Seulontaan liittyvän tietojärjestelmäpääsyn edellytyksistä annetulla asetuksella lisätty muutos tulee voimaan kesäkuussa 2026.

Momentin 3 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos.

8.5 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa

5 §. *Määritelmät*. Pykälän 6 kohta ehdotetaan muutettavaksi, koska aiempi Eurodac-asetus kumotaan Eurodac-asetuksen62 artiklalla. Eurodac-tietojärjestelmästä säädetään jatkossa Eurodac-asetuksessa.

15 a §. *Henkilötietojen käsittely teknisen valvonnan suorittamiseksi*. Pykälää muutettaisiin koskemaan myös seulontamajoituspaikan teknisen valvonnan henkilötietojen käsittelyä, koska seulontaviranomaisena Rajavartiolaitos voisi suorittaa teknistä valvontaa myös seulontamajoituspaikoilla. Seulontamajoituspaikka ei välttämättä aina lukeutuisi rajavartiolain 29 §:ssä tarkoitettuihin alueisiin, joten ulkomaalaislakiin ehdotettavat muutokset merkitsisivät teknisen käyttöalan laajentamista.

Teknisen valvonnan henkilötietojen käsittely kuuluisi yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan, ja käsittelyperusteena olisi 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on sallittua yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Tekninen valvonta on yksi keino varmistaa, että seulottava henkilö on seulontamenettelyn ajan seulontaviranomaisen hänelle osoittamassa seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa.

16 §. *Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen.* Pykälän 1 momentissa säädetään muista kuin henkilötietojen alkuperäisistä

käsittelytarkoituksista, joilla Rajavartiolaitos saa käsitellä tietoja. Lain 16 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan Rajavartiolaitos saisi käsitellä 7–11 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja seulonta-asetuksen 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi. Näiden tietojen alkuperäiset käyttötarkoitukset ovat rajavalvonta sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitäminen, rikosten selvittäminen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen. Ehdotettu 3 momentti vastaisi sisällöllisesti henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 13 §:ään ja henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 15 §:ään ehdotettuja muutoksia. Kuten henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin ehdotettavassa 13 §:n uudessa 5 momentissa, myös tässä 16 §:ään ehdotetussa 3 momentissa tarkoituksena on mahdollistaa kansallisten tietokantojen tietojen hyödyntäminen osana seulontaa seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdan sallimana. Ehdotetussa 3 momentissa tietojen käsittelyn edellytykseksi asetettaisiin käsittelyn välttämättömyys.

Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen voi olla tarpeellista, kun kansallisiin tietokantoihin on tehtävä hakuja alkuperäisestä käsittelytarkoituksesta poiketen myös seulonnan turvallisuustarkastuksen tarkoituksessa. Muutos olisi tarpeen myös sen varmistamiseksi, että seulontaviranomaisina toimivat Rajavartiolaitos, poliisi ja Tulli saavat sellaisista rekistereistä, joihin useampi viranomainen tallentaa tietoja, myös toistensa tallentamia ja rekisterinpidossa olevia tietoja seulonnan turvallisuustarkastusta varten.

22 §. *Tietojen saanti eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä*. Pykälän 1 momentin 6 kohtaan muutettaisiin siten, että Rajavartiolaitoksella olisi oikeus saada tarpeellisia tietoja sakkorekisteristä seulonta-asetuksen 15 artiklan tarkoittamaa turvallisuustarkastusta varten. Turvallisuustarkastusta varten on tehtävä hakuja asiaankuuluviin unionin tietokantoihin, ja hakuja voidaan tehdä myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin. Sen arvioimiseksi, muodostaako kolmannen maan kansalainen uhkan sisäiselle turvallisuudelle, olisi haku tarpeen suorittaa myös kansalliseen sakkorekisteriin. Muutoksen perustelujen osalta viitataan rikosrekisterilain muutoksia koskeviin perusteluihin.

Tiedon saamisesta säädettäisiin seulontaviranomaisten omissa tiedonsaantia koskevissa laeissa sakon täytäntöönpanosta annetun lain 49 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisesti, joten tietoja ei saa pykälän 2 momentin mukaisesti luovuttaa enää sen jälkeen, kun kolme vuotta on kulunut lainvoimaisen tuomion tai muun lopullisen viranomaisratkaisun julistamisesta tai antamisesta.

8.6 Laki kotoutumisen edistämisestä

2 §. *Soveltamisala.* Pykälän 3 momentin 1 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos ja viitattaisiin ulkomaalaislain sijaan määritelmäasetukseen. Esityksessä ehdotetun mukaan ulkomaalaislaista kumottaisiin kansainvälisen suojelun edellytyksiä koskevat säännökset, sillä ne sisältyvät määritelmäasetukseen.

Lisäksi pykälän 3 momentin 2 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos ja viitattaisiin ulkomaalaislain 89 §:n sijaan ulkomaalaislain 113 a §:ään, jossa ehdotetun mukaan jatkossa säädettäisiin voimassa olevan ulkomaalaislain 89 §:n mukaisesta oleskeluluvan myöntämisestä palautuskieltoa sovellettaessa.

Kyse on teknisistä muutoksista, joiden avulla on tarkoitus varmistaa, että lain soveltamisala säilyisi nykytilaa vastaavana.

35 §. *Edustajan määrääminen.* Pykälän 1 momentista poistettaisiin viittaus muuhun lailliseen edustajaan vastaavasti kuin vastaanottolain 39 §:stä ehdotetaan poistettavan ja täsmennettäisiin sitä, että kotoutumislain nojalla määrättäisiin edustaja kotoutumislain 2 §:n 6 momentissa tarkoitetulle lapselle, joka on Suomessa ilman huoltajaa tai vastaanottolain 39 §:ssä tarkoitettua edustajaa. Muutoksella selvennettäisiin sitä, että uusi edustaja on määrättävä kotoutumislain nojalla niissä tilanteissa, joissa lapselle ei ole määrätty edustajaa vastaanottolain 39 §:n nojalla, esimerkiksi niissä tilanteissa, kun lapsi on saapunut Suomeen pakolaiskiintiöissä. Lisäksi edustaja tulisi nimetä kotoutumislain nojalla niissä tilanteissa, joissa vastaanottolain nojalla määrätty edustaja on tarpeen vaihtaa oleskeluluvan myöntämisen jälkeen tai sen jälkeen, kun tilapäistä suojelua saava lapsi on saanut kotikunnan. Tämä vastaa nykyistä käytäntöä. Tällaisella ilman huoltajaa tulleella lapsella voi olla muu edustaja, esimerkiksi lastensuojelun edunvalvoja, mutta tällaisen tehtävä on usein huomattavasti suppeampi kuin vastaanottolain ja kotoutumislain mukaisen edustajan.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin viittaus Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvaan kuntaan. Ahvenanmaalla sosiaalihuollon palveluista vastaa kuntien Kommunernas socialtjänst k.f. Ahvenanmaan maakunnassa toimivaltainen viranomainen edustajan määräämistä koskevassa hakemuksessa sekä sitä koskevissa päätöksissä olisi kunnan sosiaaliviranomainen, jonka vuoksi kotoutumislakia täsmennettäisiin. Aiemmin Ahvenanmaan maakunnassa ei ole käytännössä ollut näitä kotoutumislain 2 §:n 6 momentissa tarkoitettuja ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä lapsia, joille tällainen edustaja olisi tullut nimetä. Tilapäistä suojelua saavia ilman huoltajaa tulleita lapsia on kuitenkin ollut vähän. Mainitun erittäin haavoittuvaisen ryhmän yhdenvertaisuuden vuoksi on keskeistä säätää siitä, että heille määrätään kotoutumislain mukainen edustaja riippumatta siitä, asuvatko he Manner-Suomessa vai Ahvenanmaalla. Pykälän 4 momentissa ei ole tarpeen mainita erikseen Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvaa kuntaa, sillä käsite kunta kattaa myös Ahvenanmaan kunnat.

Ahvenanmaan maakunnan kunnilla on voimassa olevan kotoutumislain 69 §:n 2 momentin nojalla mahdollisuus hakea valtiolta korvauksia alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleen lapsen tai nuoren asumisen tai tuen järjestämisestä. Maakunnan kunnat voivat tämän nojalla hakea korvauksia alaikäisenä ilman huoltajaa olevan lapsen sosiaalihuollossa syntyneistä alaikäisen tuen järjestämisestä aiheutuneesta työstä johtuvista kustannuksista.

Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin selkeyden vuoksi täsmennys, jonka mukaan käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaaressa säädetään. Pykälän 3 momentti vastaisi tällöin vastaanottolain 39 §:n 3 momenttia. Muutos olisi lisäksi tarpeen, sillä kotoutumislain 95 §:ssä säädetään muutoksenhausta laissa tarkoitettuihin päätöksiin toisella tavalla.

Pykälän 4 ja 5 momenttiin ei esitettäisi muutosta.

Pykälään ehdotetaan lisättävän uusi 6 momentti, jossa säädettäisiin hyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan ilmoitusvelvollisuudesta ilman huoltajaa olevalle lapselle vastaavasti kuin ehdotetaan säädettävän vastaanottolain 44 §:n 4 momentissa. Vastaanottolakiin tehtävien muutosten taustalla on vastaanottodirektiivin 27 artiklan 5 a kohta ja yhdenmukaisuuden vuoksi vastaavia muutoksia ehdotetaan kotoutumislakiin. Momentissa säädettäisiin hyvinvointialueen ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan velvollisuudesta ilmoittaa ilman huoltajaa olevalle lapselle edustajan määräämisestä ja siitä, miten kyseisestä edustajasta voi tehdä kantelun. Käytännössä kantelu voisi koskea esimerkiksi edustajan moitittavaa tai muuten epäasiallista toimintaa. Hallintokantelusta säädetään hallintolaissa. Hyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan tulisi antaa lapselle tiedot lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden siten, että lapsi varmasti ymmärtää tiedot.

36 §. *Edustajatoiminnan hallinnointi.* Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavan niin, että se vastaisi tässä esityksessä vastaanottolakiin lisättäväksi esitettävän 39 a §:n otsikkoa.

Pykälän 1 momenttiin ei esitetä muutosta, mutta valvontatehtävään tulisi laajennus 35 §:n 6 momenttiin ja 36 §:n 2 momenttiin esitettyjen lisäysten myötä. Valvontatehtävä kattaisi esimerkiksi edustajia koskevien selvityspyyntöjen tekemisen sekä puuttumisen edustajien toiminnassa ilmeneviin puutteisiin. Nykytilaa vastaavasti valvontatehtävään sisältyisi jatkossakin sen seuraamista, että edustajat osallistuvat koulutuksiin asianmukaisesti ja ettei edustajalla ole liian montaa edustettavaa hänen resursseihinsa nähden. Jatkossa valvontatehtävä kattaisi myös 35 §:n 6 momentissa tarkoitettujen kanteluiden käsittelyn ja 36 §:n 2 momentissa tarkoitettujen edustajien rikosrekisteriotteiden tarkistamisen. Muuten edustajatoiminnan hallinnointiin liittyviin tehtäviin ei ole tarkoitus tehdä muutoksia. Edustajatoiminnan hallinnointiin liittyviä, voimassa olevaan lakiin perustuvia tehtäviä on kuvattu myös kotoutumislain uudistuksen (HE 208/2022 vp) perusteluissa.

Pykälään esitetään lisättävän uusi 2 momentti, jonka mukaan elinvoimakeskus voisi vaatia edustajalta rikosrekisteriotteen ja edustajan tulisi se toimittaa. Edustajan kelpoisuudesta säädetään 37 §:ssä viittaamalla vastaanottolain 40 §:ään, jonka 2 momentin mukaan edustajaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen rikosrekisteristä. Ensimmäinen rikosrekisteriotteen tarkastus onkin luontevaa tehdä siinä yhteydessä, kun edustaja määrätään toimimaan tehtävässä. Edustaja voi kuitenkin toimia tehtävässään vuosikausia, jolloin hänen rikosrekisteriotteensa on tänä aikana voinut muuttua, mikä voisi toimia hänen kelpoisuutensa esteenä. Esimerkiksi määritelmäasetuksen 33 artiklan 2 kohdan 2 alakohdan c alakohdan mukaan edustajalla ei saa olla rikosrekisterimerkintöjä lapsiin liittyvistä rikoksista tai rikoksista, jotka antavat vakavaa aihetta epäillä hänen kykyään ottaa vastuu lapsesta. Esityksellä esitetään lisättävän vastaanottolakiin säännös, jonka mukaan edustajan tulee pyynnöstä toimittaa Maahanmuuttoviraston nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä. Edustajatoiminnan valvomisen kannalta on tarpeen säätää vastaava säännös kotoutumislakiin elinvoimakeskuksille.

Otteeseen merkittävistä tiedoista säädetään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa. Rikosrekisterilain 6 §:n 3 momentin nojalla rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (214/2012) tarkoitettujen kyselyiden perusteella saadut tiedot.

Pyyntö toimittaa rikosrekisteriote ja sen tarkistaminen edustajan määräämisen jälkeen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun edustajan määräämisestä olisi kulunut huomattavan pitkä aika eikä edustajalle olisi määrätty uusia edustettavia, tai jos olisi syytä epäillä rikosrekisterin osalta edustajan kelpoisuutta tehtävään esimerkiksi liittyen hänestä tehtyyn kanteluun. Elinvoimakeskuksen tulisi pyytää rikosrekisteriotetta viimeistään, kun edellisen otteen toimittamisesta on kulunut viisi vuotta. Edustajien rikosrekisteriotteen tarkistaminen pykälässä tarkoitettuna valvontatoimena olisi elinvoimakeskukselle uusi tehtävä, mutta se soveltuisi luontevasti voimassa olevan lain perusteella elinvoimakeskukselle kuuluvaan edustajatoiminnan valvontaan liittyvään tehtävään.

37 §. *Edustajan kelpoisuus ja tehtävät.* Voimassa olevassa kotoutumislain 37 §:ssä säädetään, että kotoutumislain nojalla määrättävän edustajan kelpoisuuteen ja tehtäviin sovelletaan, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 40 ja 41 §:ssä säädetään.

Vastaanottolain 40 §:ään ehdotetaan edustajan kelpoisuutta koskevia muutoksia vastaanottodirektiiviin tehtyjen muutosten vuoksi. Vastaanottolain ja kotoutumislain nojalla määrätyn edustajan kelpoisuusvaatimusten on syytä olla yhteneväiset, jotta saman henkilön on mahdollista jatkaa lapsen edustajana oleskeluluvan myöntämisen jälkeen tai sen jälkeen, kun tilapäistä suojelua saava lapsi on saanut kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan. Vastaanottolain 40 §:ään esitetään lisättävän vaatimus, että sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edustajaksi esitetyn osaaminen ja asiantuntemus sekä tehtävän laatu ja laajuus. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, onko henkilö käynyt Työllisyys-, kehittämis- ja hallintokeskuksen ylläpitämän Osaava edustaja -verkkokoulutuksen ja muita Maahanmuuttoviraston sekä elinvoimakeskusten yhteistyössä tuottamia koulutuksia. Vastaanottolain 40 §:ssä on tarkemmin kuvattu, mitä tällä tarkoitetaan. Vastaanottolain 40 §:ssä esitetään säädettävän myös yhden edustajan edustamien lasten samanaikaisesta enimmäismäärästä. Jatkossa vastaava enimmäismäärä soveltuisi myös kotoutumislain piirissä oleviin edustajiin. Hyvinvointialue tarkistaa edustettavien lasten määrän ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmästä tehdessään hakemusta edustajasta 35 §:n mukaisesti. Kotoutumislaissa on siksi edelleen syytä viitata vastaanottolakiin edustajan kelpoisuuden osalta eikä lakiin ehdoteta muutoksia tältä osin.

Vastaanottolain 41 §:ään esitetään myös muutoksia edustajan tehtäviin vastaanottodirektiiviin tehtyjen muutosten vuoksi. Edustajan tehtävien täsmentämisessä hyödynnetään myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta sekä sen tulkinnassa avuksi käytettävää YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttia nro 6:n (2005). Vastaanottolakiin tehtävät muutokset selkeyttävät edustajan tehtäviä ja edustajien yhdenmukaisuuden vuoksi on tarpeen säätää vastaavasti tehtävistä myös kotoutumislaissa.

Muutosten myötä edustajan tehtävänä olisi edelleen käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä koskevissa asioissa siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 25 §:ssä säädetään. Lisäksi lakia täsmennettäisiin siten, että edustajan tehtävänä olisi käyttää puhevaltaa ja edustaa lasta lapsen mahdollista varallisuutta sekä muita taloudellisia asioita koskevissa asioissa siten kuin holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään. Taloudellisten asioiden hoitamiseen kuuluisi esimerkiksi etuuksien ja korvausten hakeminen. Jos lapsella olisi merkittävä määrä varallisuutta edustajan tulisi hoitaa varallisuutta holhoustoimesta annetussa laissa säädetyllä tavalla. Edustaja ei kuitenkaan vastaisi lapsen päivittäisestä rahankäytöstä, vaan siitä vastaisivat lapsen kasvatuksesta vastuussa olevat henkilöt.

Aiempaa selvemmin laissa avattaisiin, että edustajan tehtävänä on varmistaa tehtävässään lapsen edun turvaaminen ja se, että lapsen oikeudelliset, sosiaaliset, terveydelliset, henkiset, aineelliset, koulutukselliset ja kotoutumiseen liittyvät tarpeet katetaan asianmukaisesti. Luettelo vastaa vastaanottolain 41 §:n 1 momentin 3 kohtaa, ja lisäksi siinä olisi mainittu kotoutumiseen liittyvien tarpeiden kattamisen varmistaminen, sillä oleskeluluvan saaneiden lasten tai kotikunnan saaneiden tilapäistä suojelua saavien lasten kohdalla sovelletaan kotoutumislakia ja he ovat kunnan sekä hyvinvointialueen kotoutumista edistävissä palveluissa. Tämä tarkoittaisi, että edustajan tulisi pyrkiä varmistamaan, että muut viranomaiset ja toimijat edistävät lapsen kotoutumista toiminnassaan.

Edustajan tehtävänä olisi myös avustaa lasta yhteyden pitämisessä lapsen perheenjäseniin ja muihin omaisiin. Perheenjäsen voisi olla alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleen henkilön vanhempi tai hänen alaikäinen lapsensa. Muu omainen voisi olla esimerkiksi ilman huoltajaa maassa olevan lapsen sisarus, isovanhempi, täti, setä tai serkku.

Uusi tehtävä olisi myös ulkomaalaislain mukaisissa asioissa avustaminen. Säännös olisi vastaava kuin vastaanottolakiin esitetty 5 kohta. Kotoutumislain kontekstissa tehtävä voisi

liittyä esimerkiksi jatko-oleskelulupakäsittelyihin, perheenyhdistämiskysymyksissä avustamiseen taikka pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman poistamistilanteessa avustamiseen. Myös määritelmäasetuksen (EU 2024/1347) 33 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan edustajan on avustettava ja tarvittaessa edustettava ilman huoltajaa olevaa alaikäistä, jos tämän pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema poistetaan.

38 §. *Edustajan vapauttaminen tehtävästään ja edustajan tehtävän lakkaaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, kuten voimassa olevassa pykälässäkin, että edustaja on vapautettava tehtävästään, jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja, ellei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt hoitamaan tehtäväänsä. Lisäksi 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että edustaja on vapautettava tehtävästään, jos lapselle määrätään huoltaja vastaavasti kuin vastaanottolain 39 §:ssä esitetään.

Voimassa olevan lain mukaan edustajan tehtävä lakkaa automaattisesti, jos lapselle määrätään Suomessa huoltaja. Ehdotetun muutoksen mukaan edustajan tehtävä ei lakkaisi jatkossa automaattisesti, jos lapselle määrättäisiin Suomessa huoltaja vaan edustajan vapauttamista tulisi hakea erikseen. Tilanteissa, joissa lapselle määrätään huoltaja, tulisi varmistua siitä, että edustajan tehtävän päättyminen ei olisi lapsen edun vastaista ja lapselle määrätty huoltaja pystyisi tosiasiallisesti hoitamaan kaikki edustajalle kuuluvat tehtävät. Muutos olisi vastaava kuin vastaanottolain 42 §:ssä esitetty, ja sitä on kuvattu tarkemmin mainitun säännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa.

Lisäksi esitetään, että edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän ei hoida tehtäviään asianmukaisesti vastaavasti kuin vastaanottolain 42 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi. Vastaanottolakiin ehdotettava muutos perustuu vastaanottodirektiivin 27 artiklan 6 kohtaan, jonka mukaan edustaja tai henkilö, joka soveltuu tilapäisesti toimimaan edustajana, on vaihdettava vain, jos se on välttämätöntä, erityisesti, kun toimivaltaiset viranomaiset katsovat, että edustaja tai henkilö ei ole hoitanut tehtäviään asianmukaisesti. Erityisenä syynä edustajan vapauttamiselle voitaisiin pitää ristiriitatilannetta edustajan ja lapsen välillä tai jos edustaja olisi esimerkiksi sairauden vuoksi kykenemätön hoitamaan edustajan tehtävää. Kotoutumislakiin esitettävät muutokset vastaisivat vastaanottolain vastaavia muutoksia, jotta edustajan vapauttamista tehtävästään koskevat säännökset olisivat samoja koko edustajuuden ajan riippumatta siitä, sovelletaanko edustajaan vastaanottolakia vai kotoutumislakia.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin viittaus Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvaan kuntaan, joka olisi Ahvenanmaan maakunnassa toimivaltainen viranomainen edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen tekemiseen. Ahvenanmaalla sosiaalihuollon palveluista vastaa kuntien Kommunernas socialtjänst k.f. Ahvenanmaan maakunnan kunnilla on voimassa olevan kotoutumislain 69 §:n 2 momentin nojalla mahdollisuus hakea valtiolta korvauksia alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleen lapsen tai nuoren asumisen tai tuen järjestämisestä. Maakunnan kunnat voivat tämän nojalla hakea korvauksia alaikäisenä ilman huoltajaa olevan lapsen sosiaalihuollossa syntyneistä alaikäisen tuen järjestämisestä aiheutuneesta työstä johtuvista kustannuksista.

Muilta osin 2 momenttia ei muutettaisi. Myös muu lapsen laillinen edustaja voisi edelleen esittää edustajan vapauttamista. Lapselle voidaan määrätä lastensuojelulain 22 §:n mukainen edunvalvoja käyttämään huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lastensuojelua koskevissa asioissa. Lapselle voidaan määrätä myös muu laillinen edustaja esimerkiksi adoptiolain (22/2012) 55 §:n tai esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 8 §:n nojalla. Mikäli tällainen tai muu laillinen edustaja tunnistaisi edustajan toiminnassa moitittavuuksia, sen olisi hyvä keskustella asiasta hyvinvointialueen tai elinvoimakeskuksen kanssa ennen edustajan vapauttamista koskevan

hakemuksen tekemistä. Erona vastaanottolain vastaavaan säännökseen on, että kotoutumislain nojalla edustajan tehtävä voi kestää huomattavasti pidemmän aikaa, mikäli lapsi on saapunut Suomeen erittäin nuorena, sillä edustajan tehtävä vastaanottovaiheessa kestää oleskeluluvan saamiseen tai tilapäisen suojelun tilanteessa kotikunnan saamiseen, jonka jälkeen edustajan tehtävästä säädetään kotoutumislaissa.

Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin selkeyden vuoksi täsmennys, jonka mukaan käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaaressa säädetään. Pykälän 3 momentti vastaisi tällöin vastaanottolain 42 §:n 3 momenttia. Muutos olisi lisäksi tarpeen, sillä kotoutumislain 95 §:ssä säädetään muutoksenhausta laissa tarkoitettuihin päätöksiin toisella tavalla.

Pykälän 4 ja 5 momenttia ei esitetä muutettavan.

41 §. *Kuntaan ohjaamisen alueellinen suunnittelu, kehittäminen ja toimeenpano.* Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus. Järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

43 §. *Kuntaan ohjaaminen*. Pykälän 1 momentin 2 kohtaa ehdotetaan muutettavan niin, että viitattaisiin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden sijaan henkilöihin, joilla on erityisiä vastaanottotarpeita. Muutos olisi tarpeen, jotta pykälän 1 momentin 2 kohdan viittaus vastaisi vastaanottolain 6 §:n muutettavaksi ehdotettavaa terminologiaa. Kyse on teknisestä muutoksesta.

58 §. *Alueellinen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmä.* Pykälästä ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

83 §. *Kuntaan ohjaamisen alueellinen tiedonsaanti.* Pykälän 2 ja 3 momentista ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus. Järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

86 §. *Kotoutumista edistävien palveluiden tarjoamiseen liittyvä tiedonsaantioikeus.* Pykälän 1 ja 2 momentista ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus. Järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

91 §. *Ohjaus- ja valvontatehtäviin liittyvä tiedonsaantioikeus.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin Maahanmuuttovirasto sekä vastaanottokeskus, sillä elinvoimakeskukset voivat tarvita tietoa myös näiltä viranomaisilta hoitaakseen edustajien ohjaukseen ja valvontaan liittyviä tehtäviä. Tiedonsaantioikeus liittyisi kotoutumislain 55 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitetun tehtävän hoitamiseen ja olisi rajattu näiden tehtävien hoitamisen kannalta välttämättömiin tietoihin. Kotoutumislain 55 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan elinvoimakeskuksen vastuulla on 35 §:ssä tarkoitettujen edustajien toiminnan ohjaus ja valvonta. Voimassa olevan kotoutumislain 36 §:n mukaisesti elinvoimakeskus vastaa edustajatoiminnan ohjauksesta ja valvonnasta oleskeluluvan saaneiden ilman huoltajaa olevien alaikäisten edustajien osalta.

Vastaanottolakiin lisättäväksi ehdotetun 39 a §:n nojalla Maahanmuuttovirasto vastaisi vastaanottolain mukaisesta edustajatoiminnan ohjauksesta ja valvonnasta. Esityksellä täsmennettäväksi ehdotetun vastaanottolain 39 §:n 1 momentin mukaan edustaja määrättäisiin vastaanottolain nojalla kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle sekä sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa. Lisäksi esityksellä täsmennettäväksi ehdotetun kotoutumislain 35 §:n 1 momentin mukaisesti edustaja

määrättäisiin kotoutumislain nojalla oleskeluluvan saaneelle lapselle, joka on Suomessa ilman huoltajaa tai vastaanottolain 39 §:ssä tarkoitettua edustajaa. Edustaja tulisi nimetä kotoutumislain nojalla myös silloin, jos vastaanottolain nojalla määrätty edustaja on tarpeen vaihtaa oleskeluluvan myöntämisen jälkeen tai sen jälkeen, kun tilapäistä suojelua saava lapsi on saanut kotikunnan. Pääsääntöisesti vastaanottolain nojalla määrätty edustaja jatkaisi kuitenkin lapsen edustajana oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Maahanmuuttovirasto vastaisi kyseisen edustajan toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta siihen saakka, kunnes lapsi on saanut oleskeluluvan tai tilapäistä suojelua saava lapsi on saanut kotikunnan. Tämän jälkeen elinvoimakeskus vastaisi edustajan toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta. Elinvoimakeskus voisi ohjaus- ja valvontatehtävän hoitamiseksi tarvita Maahanmuuttovirastolta tietoa vastaanottolain mukaisen edustajatoiminnan ohjauksen ja valvonnan yhteydessä tehdyistä mahdollisista havainnoista.

Lisäksi vastaanottolain 39 §:n nojalla vastaanottokeskus tekee hakemuksen edustajan määräämisestä. Edustajan määräämisen hakemuksen tekemiseen voi liittyä arvioita edustajan kelpoisuudesta sekä siitä, onko edustajalla käytettävissä edustajatoiminnan hoitamisen kannalta olennaiset tiedot ja taidot. Lisäksi vastaanottolain 42 §:n nojalla vastaanottokeskus voi tehdä edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen. Myös näihin vaiheisiin voi liittyä tietoja, jotka ovat välttämättömiä elinvoimakeskukselle ohjaus- ja valvontatehtävän hoitamiseksi. Näihin syihin perustuen elinvoimakeskuksella tulisi olla edustajatoiminnan valvontatehtävää koskeva tiedonsaantioikeus Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta. Tiedonsaantioikeus helpottaisi elinvoimakeskuksen lakisääteisen tehtävän hoitamista ja sujuvoittaisi tiedonkulkua viranomaisten välillä.

93 §. *Alaikäisen edustajan tiedonsaantioikeus.* Pykälän 1 momentista ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus. Järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista. Lisäksi pykälään esitetään lisättävän uusi 2 momentti, jonka mukaan Maahanmuuttoviraston olisi oma-aloitteisesti ja viipymättä ilmoitettava edustajalle sellaisista edustettavaa lasta kokevista seikoista, joiden arvioidaan olevan merkityksellisiä edustajan 37 §:n mukaisten tehtävien hoitamisessa. Momentti olisi vastaava kuin vastaanottolain 44 §:n 3 momentiksi esitetään. Maahanmuuttoviraston tulisi esimerkiksi ilmoittaa, kun ilman huoltajaa oleva alaikäinen tekee uuden oleskelulupaa tai jatko-oleskelulupaa koskevan hakemuksen.

95 §. *Muutoksenhaku.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin selkeyden vuoksi täsmennys, jonka mukaan tässä laissa tarkoitettuun muuhun kuin käräjäoikeuden päätökseen saisi vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa. Täsmennys on tarpeellinen, sillä kotoutumislain 35 ja 38 §:ssä tarkoitettuihin käräjäoikeuden päätöksiin ei saa vaatia oikaisua eikä niistä voi valittaa hallintotuomioistuimeen.

Pykälän 2 momenttiin tehtäisiin säädöstekninen muutos, kun viittauksesta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettuun lakiin poistettaisiin säädösnumero. Muutoksen taustalla on ehdotus, että viittaus mainittuun lakiin lisättäisiin lakiehdotuksen 37 §:ään.

96 a §. *Salassapitovelvollisuus.* Esitetään säädettävän lakiin uusi salassapitovelvollisuutta koskeva pykälä. EU:n määritelmäasetuksen (EU 2024/1347) 33 artiklan 2 kohdan 2 alakohdan b alakohdan mukaan edustajaa sitoo työssään saamiensa tietojen osalta kansallisessa lainsäädännössä säädetty salassapitovelvollisuus. Tämä on ollut käytäntönä jo aiemmin, mutta selkeyden vuoksi asia on syytä säätää lain tasolla. Säännös vastaa vastaanottolain 59 §:ää, joka koskee niin ikään salassapitovelvollisuutta. Edustajien lisäksi kotoutumislaissa on sääntelyä myös muista toimijoista, jotka eivät ole viranomaisia. Tällaisia ovat esimerkiksi kotoutumista edistäviä palveluita tarjoavat palveluntuottajat. Salassapitovelvollisuus koskisi myös heitä.

8.7 Terveydenhuoltolaki

72 a §. *Tietyt maahanmuuttojärjestelmän terveyspalvelut.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän velvollisuudesta sopia Maahanmuuttoviraston kanssa vastaanottolain 26 §:n ja säilölain 13 §:n mukaisten terveyspalveluiden tuottamisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän olisi sovittava Maahanmuuttoviraston kanssa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 26 §:n ja säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 13 §:n mukaisten terveyspalveluiden tuottamisesta henkilöille, joilla on mainittujen lakien perusteella oikeus terveyspalveluihin.

Käytännössä Suomessa vain hyvinvointialueilla ja HUS-yhtymällä on mahdollisuus tuottaa esimerkiksi merkittävä osa erikoissairaanhoidon palveluista. Täten on perusteltua säätää nykyistä tarkemmin hyvinvointialueiden velvoitteista sopia kyseisten terveydenhuollon palveluiden tuottamisesta. On huomattava, että pykälän mukainen velvollisuus sopia palveluiden tuottamisesta ei tarkoittaisi hyvinvointialuelain 7 §:n mukaista järjestämisvastuuta terveyspalveluista. Pykälän mukainen velvollisuus tehdä sopimus velvoittaisi hyvinvointialueita ja HUS-yhtymää sopimaan tiettyjen terveyspalveluiden tuottamisesta, siten kuin osapuolet niistä tarkemmin sopisivat. Osapuolten olisi sovittava sopimuksessa kyseisten terveyspalveluiden tuottamisesta laajamittaisen maahantulon tilanteessa.

Tuottamisvastuuseen sisältyisi vastaanottolain 26 §:n ja säilölain 13 §:n mukaiset terveyspalvelut siten kuin hyvinvointialueet ja HUS-yhtymä tarkemmin sopisivat Maahanmuuttoviraston kanssa. Pykälän sääntely ei tarkoittaisi sitä, että hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän tehtävänä on välttämättä tuottaa kaikki nämä palvelut, mikäli Maahanmuuttovirasto arvioisi, että palveluiden tuottamiselle olisi kustannustehokkaampi keino, kuten vastaanottokeskusten oma palvelutuotanto tai palveluiden ostaminen muilta palveluntuottajilta. Pykälän ulkopuolelle rajautuisivat terveysinformaatio (vastaanottolain 15 a §), ja menettelyasetuksen 24 artiklan mukaiset lääkärintarkastukset aiempaan vainoon tai vakavaan haittaan liittyen.

Pykälän 2 momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen vastaanottolakiin. Momentin mukaan korvauksista 1 momentin mukaisista palveluista säädetään vastaanottolain 7 §:ssä. Hyvinvointialueista annetun lain 2 §:n mukaan hyvinvointialueet ovat julkisoikeudellisia yhteisöjä. Hyvinvointialueiden tehtävänä on sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä pelastustoimen järjestäminen eikä niiden tarkoituksena ole tavoitella voittoa. Sopimuksissa sovitut korvaukset eivät saisi ylittää palveluiden tuottamisesta aiheutuneita kustannuksia.

8.8 Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten

4 §. *Määritelmät.* Pykälän 10 kohtaan tehtäisiin muutos määritelmädirektiivin viittauksen osalta. Määritelmäasetuksen 41 artiklan mukaan määritelmädirektiivi kumotaan 12.6.2026 alkaen, jolloin määritelmäasetusta aletaan soveltaa. Määritelmädirektiivin kansainvälisen suojelun määritelmää koskeva 2 artiklan a alakohta vastaa määritelmäasetuksen 3 artiklan 3 kohdan määritelmää. Viittausmuutoksella ei muutettaisi kohdan sisältöä.

8.9 Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella

2 §. *Soveltamisala.* Pykälän 2 momentin 1 kohtaan tehtäisiin muutos määritelmädirektiivin viittauksen osalta. Määritelmäasetuksen 41 artiklan mukaan määritelmädirektiivi kumotaan 12.6.2026 alkaen, jolloin määritelmäasetusta aletaan soveltaa. Määritelmäasetuksessa säädetään määritelmädirektiivin tapaan edellytyksistä kansainvälisen suojelun myöntämiselle ja kansainvälisen suojelun sisällöstä. Viittausmuutoksella ei muutettaisi kohdan sisältöä.

8.10 Rikosrekisterilaki

4 a §. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi 9 kohta, jossa säädettäisiin henkilöä koskevien tietojen luovuttamisesta rikosrekisteristä seulonta-asetuksen 15 artiklan tarkoittamaa turvallisuustarkastusta ja ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitettua lausuntoa varten. Seulonta-asetuksen 15 artiklan mukaan seulottaville kolmansien maiden kansalaisille on tehtävä turvallisuustarkastus sen todentamiseksi, muodostavatko he mahdollisesti uhkan sisäiselle turvallisuudelle. Turvallisuustarkastusta varten on tehtävä hakuja asiaankuuluviin unionin tietokantoihin, ja hakuja voidaan tehdä myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin. Sen arvioimiseksi, muodostaako kolmannen maan kansalainen uhkan sisäiselle turvallisuudelle, olisi haku tarpeen suorittaa myös kansalliseen rikosrekisteriin.

Seulontaviranomaisilla on ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen 7 c artiklan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi oikeus päästä ECRIS-TCN:n tietoihin. Seulontaviranomaset määriteltäisiin kansallisesti ulkomaalaislain 16 §:ssä, ja pykälä määrittäisi ne viranomaiset, joilla on pääsy ECRIS-TCN-järjestelmään. Seulontaviranomaisilla olisi tarve tarkistaa ECRIS-TCN-järjestelmään tehtyjen hakujen ja saatujen liputusten perusteella niihin liittyvät tiedot kansallisesta rikosrekisteristä sekä Suomessa tapahtuvaa seulonnan turvallisuustarkastusta että toisen jäsenvaltion viranomaisen pyytämää ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen 7 c artiklassa tarkoitettua lausuntoa varten tilanteessa, jossa Suomi on tuomiojäsenvaltio. Rikosrekisteritietoja olisi oikeus saada vain, jos Suomen seulontaviranomainen on tehnyt haun ECRIS-TCN-järjestelmään ja järjestelmästä on tullut osuma Suomeen tai jos jäsenvaltion seulontaviranomainen on saanut ECRIS-TCN-järjestelmästä osuman Suomeen ja seulontaviranomaisen on laadittava ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen 7 c artiklan mukainen lausunto.

Seulonta on saatettava päätökseen seulonta-asetuksen 8 artiklan 3 kohdan mukaan seitsemän päivän kuluessa ja 4 kohdan mukaan kolmen päivän kuluessa kolmannen maan kansalaisen kohtaamisesta. Myös turvallisuustarkastus on suoritettava näiden aikarajojen puitteissa. Seulontaviranomaisen on saatava tiedot kansallisesta rikosrekisteristä seulottavan muodostaman uhkan arvioimista varten asetuksen aikarajoja noudattaen. Rikosrekisterilaki mahdollistaa nykyisellään henkilöitä koskevien tietojen luovuttamisen tiettyjä tarkoituksia varten. Tietojen luovuttaminen on perustunut Oikeusrekisterikeskuksen saamaan pyyntöön, jonka mukaiset tiedot on edellytysten täyttyessä luovutettu virka-aikojen puitteissa. Seulonnan asettamat tiukat aikarajat voisivat kuitenkin edellyttää rikosrekisteritietojen luovuttamista myös esimerkiksi viikonloppuisin. Tietojen luovuttamisesta sähköisellä luovutustavalla säädetään julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 5 luvussa. Jotta turvallisuustarkastus on mahdollista tehdä seulonta-asetuksen asettamien aikarajojen puitteissa, olisi tietojen luovuttamiseen hyödynnettävä 22 §:n mukaista tietojärjestelmien välistä teknistä rajapintaa tai 23 §:n mukaista teknistä katseluyhteyttä.

ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen 7 c artiklan mukaan ECRIS-TCN-järjestelmään tehdyn haun tuottaessa osuman tuomiojäsenvaltion asiaankuuluvien kansallisten viranomaisten on annettava seulontaviranomaisille lausunto. Kansallisten rikosrekisterien tietojen tarkistaminen ECRIS-TCN-järjestelmän liputusten perusteella on toteutettava kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Lausunto on kirjoitettava kahden päivän kuluessa, jos seulonta tapahtuu jäsenvaltion alueella, tai kolmen päivän kuluessa, jos seulonta tapahtuu ulkorajoilla. Jotta lausunto voidaan antaa kahden tai kolmen päivän kuluessa, edellyttäisi tämä pääsyä rikosrekisterin tietoihin myös tavanomaisten virka-aikojen ulkopuolella. Lausunnon antamiseksi ajallaan tiedot olisi niin ikään luovutettava teknisten rajapintojen tai katseluyhteyden välityksellä. Rikosrekisteristä saatuja tietoja käytettäisiin ainoastaan lausunnon tausta-aineistona eikä niitä luovuteta toisiin jäsenvaltioihin.

Momentin 8 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos.

Pykälään lisättäisiin uusi 7 momentti, jossa määriteltäisiin, mitä rikoksia koskevia tietoja seulontaviranomaisille voitaisiin luovuttaa. Luovuttaminen rajattaisiin koskemaan niitä liputuksia koskevia tietoja, jotka liittyvät seulonta asetuksen 15 artiklan 4 kohdan mukaisiin tuomioihin. Tuomiot koskisivat erityisesti terrorismirikoksia ja muita vakavia rikoksia. Rikoksen olisi sisällyttävä Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmän (ETIAS) perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 1077/2011, (EU) N:o 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 ja (EU) 2017/2226 muuttamisesta annetun asetuksen (EU) 2018/1240 liitteessä lueteltuihin rikoksiin, ja siitä tulisi voida seurata kansallisen lainsäädännön mukaan vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäiskesto on vähintään kolme vuotta. Tältä osin saadut tiedot rajautuisivat samoin kuin ECRIS-TCN-järjestelmään tehtävien hakujen tuloksina saatavat tiedot.

8.11 Laki Maahanmuuttovirastosta

2 §. *Tehtävät.* Pykälän 2 momentin 3 kohdasta ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

8.12 Laki turvatoimista Maahanmuuttovirastossa

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista. Momentin ruotsinkielisestä versiosta poistettaisiin sanat ”för asylsökande”, joita ei ole voimassa olevassa suomenkielisessä lakitekstissä.

8.13 Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista

28 §. *Järjestyksenvalvojan asettaminen poliisin tai rajavartiolaitoksen avuksi.* Pykälän 1 momentin 9 kohdasta ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

8.14 Lastensuojelulaki

25 §. *Ilmoitusvelvollisuus.* Pykälän 1 momentin 10 kohdasta ehdotetaan poistettavan järjestelykeskus, koska järjestelykeskusta koskeva lainsäädäntö ehdotetaan kumottavan ulkomaalaislaista ja vastaanottolaista.

8.15 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä

2 §. *Soveltamisala*. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättävän kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa ja kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitettua ilman huoltajaa oleva lapsen edustajaa koskeva uusi 7 kohta. Uuden 7 kohdan mukaan lakia sovellettaisiin 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös kyseisissä laeissa tarkoitettuun edustajaan. Kyseisissä laeissa tarkoitettuun edustajan tehtävään pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Uuden 7 kohdan lisääminen edellyttäisi lisäksi säännösteknisiä muutoksia momentin 5 ja 6 kohtaan.

5 c §. *Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriote*. Lakiin esitetään säädettävän uusi edustajan rikosrekisteriotetta koskeva pykälä. Pykälän 1 momentin mukaan, jos kyse on vastaanottolaissa tai kotoutumislaissa tarkoitetusta ilman huoltajaa olevan lapsen edustajasta, tulee edustajan antaa käräjäoikeudelle nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä vastaanottolain 40 §:n 2 momentissa säädetyn mukaisesti. Vastaanottolain 40 §:n 2 momentin mukaan edustajaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen rikosrekisteristä. Edustajan rikosrekisteriotteen ensimmäinen tarkastus on luontevaa tehdä käräjäoikeuden toimesta siinä yhteydessä, kun edustaja määrätään toimimaan tehtävässä.

Pykälän 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirastolla olisi vastaanottolain 39 a §:ssä tarkoitetun valvontatehtävän perusteella sekä elinvoimakeskuksella olisi kotoutumislain 36 §:ssä tarkoitetun valvontatehtävän perusteella oikeus pyytää edustajalta nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä. Ehdotettu sääntely perustuu velvoittavaan EU-sääntelyyn, jonka täytäntöönpano edellyttää kansallisen lainsäädännön muutoksia.

Otteeseen merkittävistä tiedoista säädetään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa. Rikosrekisterilain 6 §:n 3 momentin nojalla rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (214/2012) tarkoitettujen kyselyiden perusteella saadut tiedot.

Voimassa olevan vastaanottolain 40 §:n 2 momentin mukaisesti rikosrekisteriotetta vaaditaan edustajan määräämistä koskevan menettelyn yhteydessä, jolloin rikosrekisteriote toimitetaan käräjäoikeudelle. Edustajan rikosrekisteriote siis tarkistetaan ennen hänen määräämistä tehtävään. Edustajat kuitenkin hoitavat tehtäviään vaihtelevia aikoja. Edustajan tehtävän pituuteen vaikuttaa esimerkiksi edustettavan alaikäisen ikä, koska edustajan toimii tehtävässään alaikäisen täysi-ikäistymiseen saakka. Edustajaksi määräämisen jälkeen edustaja voi siten toimia tehtävässään jopa useita vuosia. Tästä syystä olisi perusteltua säätää edustajatoimintaa valvoville viranomaisille, Maahanmuuttovirastolle ja elinvoimakeskuksille, oikeus pyytää nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä, jotta edustajan kelpoisuus tehtäväänsä voidaan tarvittaessa tarkastaa myös edustajaksi määräämisen jälkeen. Myös edustettavan lapsen turvallisuuden kannalta olisi tärkeää, että edustajan rikosrekisteriotteen voisi tarkistaa myöhemmässä vaiheessa. Esimerkiksi määritelmäasetuksen 33 artiklan 2 kohdan 2 alakohdan c alakohdan mukaan edustajalla ei saa olla rikosrekisterimerkintöjä lapsiin liittyvistä rikoksista tai rikoksista, jotka antavat vakavaa aihetta epäillä hänen kykyään ottaa vastuu lapsesta. Menettelyasetuksen 23 artiklan 9 kohdan mukaan edustajalla ei saa olla rikosrekisteriä, varsinkaan lapsiin liittyvistä rikoksista. Lisäksi vastaanottodirektiivin 27 artiklan 8 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että on

hallinto- tai oikeusviranomaisia tai muita yhteisöjä, joiden vastuulla on valvoa, että edustajat hoitavat tehtävänsä asianmukaisesti, muun muassa tarkistamalla säännöllisin väliajoin kyseisten nimitettyjen edustajien rikosrekisterin.

Esityksessä ehdotetaan, että vastaanottolakiin lisättäisiin uusi 39 a §, jonka mukaan Maahanmuuttovirasto vastaisi edustajatoiminnan valvonnasta. Uudessa 39 a §:ssä säädettäisiin myös edustajan velvollisuudesta pyynnöstä toimittaa rikosrekisteriote Maahanmuuttovirastolle. Lisäksi voimassa olevan kotoutumislain 36 §:n mukaan elinvoimakeskus vastaa edustajatoiminnan valvonnasta ja esityksessä ehdotetaan, että kotoutumislain 36 §:ään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin edustajan velvollisuudesta pyynnöstä toimittaa rikosrekisteriote elinvoimakeskukselle. Maahanmuuttoviraston ja elinvoimakeskuksen tehtävänä olisi näin ollen jatkossa valvoa edustajatoimintaa ja tarkistaa säännöllisin väliajoin edustajien rikosrekisteri, kuten vastaanottodirektiivin 27 artiklan 8 kohta edellyttää. Pyyntö toimittaa rikosrekisteriote ja sen tarkistaminen edustajan määräämisen jälkeen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun edustajan määräämisestä olisi kulunut huomattavan pitkä aika eikä edustajalle olisi määrätty uusia edustettavia, tai jos olisi syytä epäillä rikosrekisterin osalta edustajan kelpoisuutta tehtävään esimerkiksi liittyen hänestä tehtyyn ilmoitukseen. Maahanmuuttovirastolle ja elinvoimakeskuksille säädettävä uusi valvontatehtävä, joka pitäisi sisällään myös edustajien rikosrekisteriotteiden tarkastamisen edustajaksi määräämisen jälkeen, perustuu velvoittavaan EU-sääntelyyn. Kansallisessa lainsäädännössä on EU-sääntelyn täytäntöönpanemiseksi tämän vuoksi annettava Maahanmuuttovirastolle ja elinvoimakeskuksille oikeus tarkastaa edustajien rikosrekisteriotteita myös tehtävään määräämisen jälkeen.

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) keskeinen periaate on, että lasten etu tulee aina asettaa ensisijalle, kun tehdään heitä koskevia viranomaispäätöksiä, lakeja tai yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 19 ja 34 artiklan mukaan lapsia on suojattava erityisesti väkivallalta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Lisäksi Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen (SopS 19/1990) 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan on tuettava lasten huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Hyvinvoinnin edistäminen kattaa myös suojan väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan (HE 309/1993 vp). Lisäksi menettelyasetuksen 22 artiklan 1 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten on asetusta soveltaessaan otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Vastaavasti säädetään myös menettelydirektiivin 25 artiklan 6 kohdassa sekä määritelmäasetuksen 20 artiklan 5 kohdassa.

Alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleet lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja riippuvaisia siitä, että viranomaiset pitävät huolta heidän turvallisuudestaan. Edustajan tehtävään liittyy olennaisesti henkilökohtainen vuorovaikutus lapsen kanssa, ja edellä todetun mukaisesti edustajan tehtävä voi myös jatkua useita vuosia. Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti edustajien rikosrekisteriotteet tarkistetaan ainoastaan edustajan määräämistä koskevan menettelyn yhteydessä. Alaikäisenä ilman huoltajaa olevien lasten turvallisuuden ja kehityksen turvaamiseksi ja hyväksikäytön ennaltaehkäisemiseksi olisi keskeistä, että edustajatoimintaa valvovilla viranomaisilla olisi mahdollisuus tarkistaa edustajien rikosrekisteriotteet säännöllisin väliajoin. Rikosrekisteriotteiden tarkistamisen mahdollistaminen olisi erityisen tärkeää silloin, jos olisi syytä epäillä edustajan kelpoisuutta toimia tehtävässä.

8.16 Hallinto-oikeuslaki

12 a §. *Hallinto-oikeuden kokoonpano eräissä asioissa.* Pykälän 1 momentin 8 kohtaan ehdotetaan lisättävän kansainvälistä suojelua koskevat asiat. Kansainvälisestä suojelusta säädetään ulkomaalaislain lisäksi suoraan sovellettavissa EU-säädöksissä, erityisesti määritelmäasetuksessa ja menettelyasetuksessa.

12 b §. *Hallinto-oikeuden päätösvaltaisuus yksijäsenisenä.* Pykälän 1 momentin 5 kohdasta ehdotetaan poistettavan viittaukset ulkomaalaislakiin, koska kansainvälisestä suojelusta säädetään ulkomaalaislain lisäksi suoraan sovellettavissa EU-säädöksissä, erityisesti määritelmäasetuksessa ja menettelyasetuksessa. Kohdassa ehdotetaan lisäksi viitattavan hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdan ja 67 artiklan 10 kohdan mukaiseen siirtopäätökseen, joka koskee pääasiassa hallinta-asetuksen takaisinotto- ja vastuunmärittämismenettelyssä tehtävää päätöstä. Siirtopäätös voitaisiin tehdä myös esimerkiksi Suomessa jo kansainvälistä suojelua saavalle osana sisäistä siirtoa koskevaa menettelyä tilanteessa, jossa Suomi olisi yhteisvastuusta hyötyvä jäsenvaltio. Ulkomaalaislain 103 §:n 2 kohdan mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan jättää tutkimatta, jos hakija voidaan lähettää toiseen valtioon, joka vastuuvaltion määrittämisestä annetun asetuksen mukaan on vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Päätöksiä tutkimatta jättämisestä ei jatkossa tehtäisi siirron yhteydessä, koska tälle ei löydy EU-sääntelystä oikeusperustaa. Ehdotettu muutos ei siis käytännössä muuttaisi nykyistä oikeustilaa.

8.17 Laki korkeimmasta hallinto-oikeudesta

6 §. Lain 6 §:n 4 momentista ehdotetaan poistettavan viittaus ulkomaalaislain 6 lukuun, koska kansainvälisestä suojelusta säädetään ulkomaalaislain lisäksi suoraan sovellettavissa EU-säädöksissä, erityisesti määritelmäasetuksessa ja menettelyasetuksessa. Momentissa mainittaisiin erikseen myös hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdan ja 67 artiklan 10 kohdan mukainen siirtopäätös, joka voidaan hallinta-asetuksen mukaan tehdä myös muille, kuin kansainvälisen suojelun hakijoille. Siirtopäätös voitaisiin siis tehdä myös esimerkiksi Suomessa jo kansainvälistä suojelua saavalle osana sisäistä siirtoa koskevaa menettelyä tilanteessa, jossa Suomi olisi yhteisvastuusta hyötyvä jäsenvaltio.

8.18 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa

14 §. *Teknisessä valvonnassa saatujen henkilötietojen käsittely*. Pykälää muutettaisiin koskemaan myös seulontamajoituspaikan teknisen valvonnan henkilötietojen käsittelyä, koska seulontaviranomaisena Tulli voisi suorittaa teknistä valvontaa myös seulontamajoituspaikoilla. Ulkomaalaislakiin ehdotettavat muutokset merkitsisivät teknisen käyttöalan laajentamista.

Teknisen valvonnan henkilötietojen käsittely kuuluisi yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan, ja käsittelyperusteena olisi 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on sallittua yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Tekninen valvonta on yksi keino varmistaa, että seulottava henkilö on seulontamenettelyn ajan seulontaviranomaisen hänelle osoittamassa seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa.

15 § *Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen*. Lain 15 §:ssä säädetään muista kuin henkilötietojen alkuperäisistä käsittelytarkoituksista, joilla Tulli saa käsitellä tietoja. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan Tulli saisi käsitellä 7–10 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja seulonta-asetuksen 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi. Lain 7–10 §:ssä säädetään henkilötietojen

käsittelystä tutkinta- ja valvontatehtävissä sekä rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Ehdotetussa 4 momentissa tietojen käsittelyn edellytykseksi asetettaisiin käsittelyn välttämättömyys.

Ehdotettu 4 momentti vastaisi sisällöllisesti henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 13 §:ään ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 16 §:ään ehdotettuja muutoksia. Kuten henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin ehdotettavassa 13 §:n uudessa 5 momentissa, myös tässä 15 §:ään ehdotetussa 4 momentissa tarkoituksena on mahdollistaa kansallisten tietokantojen tietojen hyödyntäminen osana seulontaa seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdan sallimana. Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen voi olla tarpeellista, kun tietokantoihin on tehtävä hakuja alkuperäisestä käsittelytarkoituksesta poiketen myös seulonnan turvallisuustarkastuksen tarkoituksessa. Muutos olisi tarpeen myös sen varmistamiseksi, että seulontaviranomaisina toimivat Tulli, poliisi ja Rajavartiolaitos saavat sellaisista kansallisista tietokannoista, joihin useampi viranomainen tallentaa tietoja, myös toistensa tallentamia ja rekisterinpidossa olevia tietoja seulonnan turvallisuustarkastusta varten.

16 §. *Tullin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä*. Pykälän 1 momentin 10 kohtaa muutettaisiin siten, että Tullilla olisi oikeus saada tietoja sakkorekisteristä seulonta-asetuksen 15 artiklan tarkoittamaa turvallisuustarkastusta varten. Turvallisuustarkastusta varten on tehtävä hakuja asiaankuuluviin unionin tietokantoihin, ja hakuja voidaan tehdä myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin. Sen arvioimiseksi, muodostaako kolmannen maan kansalainen uhkan sisäiselle turvallisuudelle, olisi haku tarpeen suorittaa myös kansalliseen sakkorekisteriin. Muutoksen perustelujen osalta viitataan rikosrekisterilain muutoksia koskeviin perusteluihin.

Tiedon saamisesta säädettäisiin seulontaviranomaisten omissa laeissa sakon täytäntöönpanosta annetun lain 49 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisesti, joten tietoja ei saa pykälän 2 momentin mukaisesti luovuttaa enää sen jälkeen, kun kolme vuotta on kulunut lainvoimaisen tuomion tai muun lopullisen viranomaisratkaisun julistamisesta tai antamisesta.

8.19 Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä

27 §. *Työnhaun käynnistäminen.* Pykälää muutettaisiin vastaanottodirektiivin 17 artiklan 5 ja 6 kohdan perusteella. Niiden mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että työllisiä hakijoita tai hakijoita, joilla on oikeus sosiaaliturvaetuuksiin aiemman työsuhteen perusteella, kohdellaan yhdenvertaisesti niiden omien kansalaisten kanssa työskentelykausiin perustuvien työttömyysetuuksien alalla. Jäsenvaltiot eivät voi rajoittaa yhdenvertaista kohtelua epäämällä hakijoilta sellaisia sosiaaliturvaetuuksia, jotka ovat riippuvaisia työskentelykausista tai maksuista. Suomi ei siten voi rajoittaa palkansaajan oikeutta ansiopäivärahaan. Vastaanottodirektiivin 17 artiklan 9 kohdan perusteella hakijan pääsy työmarkkinoille ja yhdenvertaisen kohtelun edellytys jatkuu muutoksenhakumenettelyn ajan, jos hakijalla on oikeus jäädä tuona aikana jäsenvaltion alueelle.

Työttömyysturvalain 5 luvun 2 §:n mukaan oikeus ansiopäivärahaan on palkansaajakassan jäsenellä (vakuutettu), joka on ollut vakuutettuna vähintään 12 edellistä kuukautta ja joka kalenterikuukausina, joina on ollut vakuutettuna, on täyttänyt työssäoloehdon. Pääsääntöisesti palkansaajan työssäoloehto täyttyy, kun henkilö on 28 lähinnä edellisen kuukauden aikana kerryttänyt yhteensä vähintään 12 työssäoloehtokuukautta. Työssäoloehtokuukaudeksi luetaan sellainen kalenterikuukausi, jona henkilölle on maksettu vakuutuksenalaista vakiintunutta palkkaa vähintään 930 euroa. Työssäoloehtokuukaudeksi luetaan myös sellaiset kaksi erillistä kalenterikuukautta, joiden kummankin aikana maksettu vakuutuksenalainen palkka on alle 930

euroa mutta vähintään 465 euroa. Palkan on oltava työehtosopimuksen mukainen. Jos alalla ei ole työehtosopimusta, kokoaikatyön palkan on oltava vähintään 1463 euroa kuukaudessa (2026). Työssäoloehdon kertymisen laskemiseen liittyy myös yksityiskohtaista sääntelyä siitä, milloin tarkastelujaksoa pidennetään ja mitä tuloja ei lueta työssäoloehtokuukauteen.

Työttömyysturvalain 1 luvun 8 a §:n 1 momentissa säädetään pääsäännöstä, jonka mukaan työttömyysturvalain mukaisiin etuuksiin on oikeus Suomessa asuvalla työttömällä työnhakijalla. Työttömyysturvalain 1 luvun 8 a §:n 3 momentissa poiketaan mainitusta pääsäännöstä siltä osin, että työttömällä työnhakijalla, joka ei ole Suomen kansalainen, johon ei sovelleta EU:n sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevaa sääntelyä tai pohjoismaista sosiaaliturvasopimusta ja joka on ollut Suomessa yhdenjaksoisen oleskelunsa aikana työssä vähintään kuusi kuukautta, on oikeus ansiopäivärahaan, jos hän edelleen jatkaa oleskeluaan Suomessa, vaikka hän ei asu Suomessa. Ansiopäivärahan maksaminen edellyttää, että henkilö täyttää kaikki ansiopäivärahan saamisen edellytykset. Keskeisimpiä näistä ovat henkilön rekisteröityminen työnhakijaksi ja työssäoloehdon täyttäminen. Säännöksen taustana on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/98/EU, annettu 13 päivänä joulukuuta 2011, kolmansien maiden kansalaisille jäsenvaltion alueella oleskelua ja työskentelyä varten myönnettävää yhdistelmälupaa koskevasta yhden hakemuksen menettelystä sekä jäsenvaltiossa laillisesti oleskelevien kolmansista maista tulleiden työntekijöiden yhtäläisistä oikeuksista (jäljempänä yhdistelmälupadirektiivi[92]) täytäntöönpano ja sen vaatimukset työttömyysturvassa (ks. HE 161/2013 vp.).

Ansiopäivärahan saaminen edellyttää siten myös sitä, että henkilö on työnhakija. Nykyisin ulkomaan kansalaisen ja kansalaisuutta vailla olevan henkilön työnhaun käynnistäminen on sidottu saatuun oleskelulupaan. Siten työvoimaviranomainen ei rekisteröi työnhakijaksi sellaista henkilöä, jolla on turvapaikkahakemuksen perusteella syntynyt oikeus työntekoon, mutta turvapaikkahakemuksen käsittely on kesken.

Pykälän 3 momenttia muutettaisiin siten, että siihen lisättäisiin uusi 3 kohta. Kohdassa säädettäisiin uudesta edellytyksestä, jonka mukaan työnhakijaksi voisi rekisteröidä ulkomaan kansalaisen tai kansalaisuutta vailla olevan henkilön, jolla on oikeus työntekoon kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella ja joka on työttömyyskassalain (603/1984) 1 §:ssä tarkoitetussa työttömyyskassassa jäsenenä ollessaan työskennellyt 12 kuukautta. Työvoimaviranomaisen tulisi siten mainittujen henkilöiden osalta työnhakijaksi rekisteröitymisen yhteydessä selvittää 12 kuukauden työskentelyedellytyksen täyttyminen, mihin laskettaisiin mukaan vain työttömyyskassan jäsenyyden aikainen työskentely. Lisäksi tulisi selvittää työttömyyskassan jäsenyyden voimassaolo. Työvoimaviranomaisen ei tarvitsisi selvittää ja laskea työssäoloehdon täyttymiseen kuuluvien ehtojen täyttymistä, vaan työssäoloehdon täyttymisen ja ansiopäivärahan saamisen edellytysten ratkaiseminen kuuluisi jatkossakin työttömyyskassalle.

Myös muiden pykälässä säädettyjen työnhaun rekisteröimisen edellytysten tulee täyttyä. Jos henkilöasiakasta ei voida rekisteröidä työnhakijaksi, työvoimaviranomainen antaa päätöksen

---

[92] Yhdistelmälupadirektiivi on uudelleen laadittu ilman tältä osin merkityksellisiä muutoksia sosiaaliturvaa koskevaan sääntelyyn Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä (EU) 2024/1233, annettu 24 päivänä huhtikuuta 2024, kolmansien maiden kansalaisille jäsenvaltion alueella oleskelua ja työskentelyä varten myönnettävää yhdistelmälupaa koskevasta yhden hakemuksen menettelystä sekä jäsenvaltiossa laillisesti oleskelevien kolmansista maista tulleiden työntekijöiden yhtäläisistä oikeuksista.

työnhakijaksi rekisteröimisen epäämisestä työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 27 §:n 4 momentin perusteella. Muutoksenhausta työnhakijaksi rekisteröimisen epäämistä koskevaan päätökseen säädetään edellä mainitun lain 146 §:ssä.

Lisäämällä työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 27 §:n 3 momenttiin uusi 3 kohta voitaisiin turvapaikanhakija rekisteröidä työnhakijaksi, jolloin työttömyysturvalain 1 luvun 8 a §:n 3 momentti soveltuisi myös Suomessa oleskeleviin turvapaikanhakijoihin työttömyysturvalaissa tarkoitettuina työttöminä työnhakijoina. Kyseisessä työttömyysturvalain momentissa edellytetään yhdenjaksoista oleskelua, kuuden kuukauden työskentelyä sekä oleskelun jatkamista Suomessa. Kuuden kuukauden aikaraja johtuu yhdistelmälupadirektiivissä säädetyistä aikarajoista, eikä vaikuta ansiopäivärahan saamisen yleisenä edellytyksenä olevaan 12 kuukauden työssäoloehtoon. Näin ollen kuuden kuukauden edellytys työskentelystä täyttyy poikkeuksetta ansiopäivärahan yleisten edellytysten takia. Suomessa oleskelua koskevien edellytysten osalta turvapaikanhakijan oleskelun tulee olla jatkuvaa, jotta pääsy työmarkkinoille säilyy. Vastaanottodirektiivin edellyttämällä tavalla tällaisella työnhakijalla olisi oikeus ansiopäivärahaan sen ehtojen täyttyessä.

8.20 Yleistukilaki

6 §. *Oikeus yleistukeen asumisen tai Euroopan unionin lainsäädännön perusteella.* Yleistukilain 6 §:n 2 momenttiin tehtäisiin lakitekninen muutos siten, että momentissa viitattaisiin yleistukilain 8 §:n 1 kohtaan. Säännöksen muutoksella säilytettäisiin nykytila niiden työnhakijoiden osalta, joilla on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella, ja jotka ovat täyttäneet työttömyysturvalaissa tarkoitetun työssäoloehdon.

8 §. *Ulkomaalaista koskeva rajoitus.* Yleistukilain 8 §:n mukaan henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta yleistukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella. Sen sijaan sellaisen työnhakijaksi rekisteröidyn henkilön oikeutta yleistukeen ei nykyisin ole rajoitettu, jonka oikeus työntekoon perustuu vireillä olevaan turvapaikkahakemukseen. Viimeksi mainituilla henkilöillä ei nykyisin ole oikeutta yleistukeen sen vuoksi, ettei heitä työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain nojalla rekisteröidä työnhakijoiksi.

Vastaanottodirektiivissä edellytetään, että turvapaikanhakijoilla on oikeus sosiaaliturvaetuuksiin aiemman työsuhteen perusteella. Suomen työttömyysturvajärjestelmässä tämä merkitsee käytännössä oikeutta työttömyysturvalaissa tarkoitettuun ansiopäivärahaan. Yleistuen saaminen ei perustu työskentelykausiin eikä maksuihin. Oikeutta viimeksi mainitulla perusteella maksettaviin etuuksiin voidaan vastaanottodirektiivin mukaan rajoittaa.

Yleistukilain 8 §:ssä säädettäisiin, ettei henkilöllä, jonka oikeus työntekoon perustuu vireillä olevaan turvapaikkahakemukseen, ole oikeutta yleistukeen. Työvoimaviranomainen antaisi asiasta Kansaneläkelaitokselle sitä sitovan työvoimapoliittisen lausunnon.

Lakiteknisesti 8 § muutettaisiin luetteloksi, jonka 1 kohtaan viitattaisiin yleistukilain 6 §:ssä. Viimeksi mainitun säännöksen muutoksella säilytettäisiin nykytila niiden työnhakijoiden osalta, joilla on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella, ja jotka ovat täyttäneet työttömyysturvalaissa tarkoitetun työssäoloehdon. Heidän oikeutensa yleistukeen säilyisi muuttumattomana.

9 Lakia alemman asteinen sääntely

9.1 Asetuksenantovaltuus turvallisiksi katsottavista kolmansista maista sekä alkuperämaista

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää turvallisten kolmansien maiden ja turvallisten alkuperämaiden määrittämisestä kansallisesti. Valtuutussäännös olisi ulkomaalaislain 100 §:n 2 momentissa.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää kansalliset luettelot turvallisista kolmansista maista ja turvallisista alkuperämaista menettelyasetuksen 59, 61 ja 64 artiklassa säädetyn mukaisesti. Kyseessä olisi yhteiskunnalliselta ja poliittiselta merkitykseltään sellainen asia, jonka voidaan katsoa edellyttävän valtioneuvoston asetusta. Nykyisin turvallisen kolmannen maan ja turvallisen alkuperämaan käsitteen soveltamisesta päätetään Maahanmuuttovirastossa jokaisen hakijan kohdalla tapauskohtaisesti. Turvallisten maiden määrittäminen asetuksella edistäisi läpinäkyvyyttä yksittäisiin hakemuksiin liittyvässä päätöksenteossa ja yhdenmukaistaisi käsitteiden soveltamista. Erityisesti turvallisten kolmansien maiden määrittelyllä saattaisi olla myös vaikutusta Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä.

Asetuksenantovaltuus jättäisi asetuksen antamiseen harkintaa. Kansallisia luetteloja ei ole menettelyasetuksen säännösten mukaan välttämätöntä säätää. Turvallisten alkuperämaiden osalta luettelo on oltava, mutta EU:n yhteisen luettelon lisäksi kansallista luetteloa ei ole välttämätöntä pitää, jos EU:n luettelossa olevat valtiot ovat riittävät. Turvallisen kolmannen maan käsitettä voidaan soveltaa yksittäisiin hakemuksiin myös ilman minkäänlaista luetteloa tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Turvallisuustilannetta kyseisissä maissa tulisi tarkastella jatkuvasti ja asetuksen antamisen tulisi perustua Maahanmuuttoviraston koostamaan maatietoon. Arvioinnissa käytettävistä lähteistä on säädetty tarkemmin menettelyasetuksen 59 artiklan 3 kohdassa ja 61 artiklan 3 kohdassa. Valtioneuvoston asetuksia tulisi muuttaa, jos ne olisivat ristiriidassa mahdollisten unionin tason luetteloiden kanssa.

9.2 Asetuksenantovaltuuden kumoaminen oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekemisen tarkemmista säännöksistä

Voimassa olevan ulkomaalaislain 6 b §:n 3 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä iän selvittämiseksi tehtävän oikeuslääketieteellisen tutkimusten tekemisestä. Kyseinen asetuksenantovaltuus ehdotetaan kumottavan. Iän arviointiin liittyvässä tutkimuksessa käytettävistä menetelmien valinnasta päättäisi aina tapauskohtaisesti laillistettu lääkäri tai hammaslääkäri. Kyseisessä 6 b §:n 3 momentissa säädetyn asetuksenantovaltuutuksen perusteella ole kertaakaan annettu tutkimusten tekemistä koskevia tarkempia säännöksiä sen tultua voimaan 1.7.2010.

9.3 Asetuksen antovaltuuden kumoaminen valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä sekä työjärjestyksestä

Voimassa olevan vastaanottolain 9 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä sekä työjärjestyksestä. Kyseinen asetuksenantovaltuutus ehdotetaan kumottavan. Valtion vastaanottokeskukset siirtyivät vuonna 2017 osaksi Maahanmuuttovirastoa, eikä erillisen asetuksen antaminen ole enää tarpeellista. Valtion vastaanottokeskusten virkojen täytöstä ja työjärjestyksestä voidaan säätää Maahanmuuttoviraston työjärjestyksessä. Valtuuden nojalla on annettu valtioneuvoston asetus valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä ja työjärjestyksestä sekä vastaanottopalveluista perittävästä maksusta (975/2011). Kyseistä

valtioneuvoston asetusta koskee myös vastaanottolain 32 §:n 1 momentin asetuksenantovaltuus. Valtioneuvoston asetusta muutetaan asetuksenantovaltuutuksen kumoamisen johdosta.

10 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 12.6.2026, jolloin paktin säädöksiä aletaan soveltaa.

Ulkomaalaislain voimaantuloon ehdotetaan kolmea siirtymäsäännöstä. Voimassa olevan ulkomaalaislain kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevia menettelyä ja muutoksenhakua koskevia säännöksiä sovellettaisiin hakemuksiin, jotka jätettäisiin ennen ehdotetun lain voimaantuloa. Myös niihin kansainvälisen suojelun poistamisiin eli pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman lakkauttamiseen tai peruuttamiseen, joista olisi käynnistetty tutkinta ennen ehdotetun lain voimaantuloa, sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Siirtymäsäännös mukailisi menettelyasetuksen 79 artiklan 3 kohdassa säädettyä soveltamisen alkamista koskevaa säännöstä. Tutkinta käynnistyy kansainvälisen suojelun poistamista koskevassa menettelyssä, kun varsinainen harkintamenettely alkaa. Siirtymäsäännös koskisi ainoastaan hakemuksen tutkintaan ja aseman poistamisen harkintaan liittyviä menettelysäännöksiä sekä muutoksenhakua koskevia säännöksiä, koska määritelmäasetusta, jossa säädetään kansainvälisen suojelun edellytyksistä, sovelletaan heti 12.6.2026 alkaen. Käytännössä tällä ei ole juurikaan eroa, koska Suomi on ottanut määritelmädirektiivistä käyttöön kaiken sen salliman liikkumavaran, joka nyt tulee suoraan asetuksesta sovellettavaksi. Konkreettinen muutos on säädöspohjan vaihtuminen.

Pitkään oleskelleen oleskelulupaa koskevaa ehdotettua ulkomaalaislain 56 d §:n 2 momentin uutta säännöstä sovellettaisiin ainoastaan sellaiseen ilman oleskeluoikeutta tapahtuneeseen oleskeluun, joka olisi tapahtunut lain voimaantulon jälkeen. Lakimuutoksen taustalla oleva direktiivin muutos on muotoiltu niin, että siinä viitataan johonkin, joka vasta sen soveltamisen alettua tapahtuu (”henkilö tavataan”). Lisäksi on syytä katsoa, että viranomaisen käytännön selvittämismahdollisuudet ja myös henkilöiden mahdollisuudet huomioida muutettu laki omassa toiminnassaan puoltavat tällaista siirtymäsäännöstä. Vastaavasti säännöksen oikeudetonta oleskelua ennaltaehkäisevä vaikutus voi koskea vain sellaista toimintaa, joka tapahtuu lain voimaantulon jälkeen.

Ulkomaalaislain voimaantuloon ehdotetaan siirtymäsäännöksiä myös työnteko-oikeutta koskevan sääntelyn osalta. Ehdotuksen mukaan, jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on jätetty ennen tämän lain voimaantuloa ja se tutkitaan nopeutetussa menettelyssä, sovelletaan hakemukseen lain voimaan tullessa voimassa ollutta 81 b §:ää. Ottaen huomioon menettelyasetuksen soveltamisen alkamista koskevan sääntelyn sekä sen, että menettelyasetuksessa säädetään 42 artiklan mukaisista nopeutetun menettelyn perusteista, uuden 81 b §:n 3 momentin säännöksiä ei voida soveltaa hakemuksiin, jotka on jätetty ennen 12.6.2026. Koska menettelyasetuksessa säännellään myös oikeudesta jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi, 81 c §:n 7 momentin (työnteko-oikeuden päättyminen) soveltaminen edellyttää vastaavasti siirtymäsäännöstä. Hallinta-asetuksen 85 artiklan 2 kohdan mukaan asetusta aletaan soveltaa 12.6.2026 alkaen, minkä vuoksi edellä mainitut siirtymäsäännökset koskevat ainoastaan menettelyasetuksen soveltamisalaan kuuluvia hakemuksia.

Ehdotettuun ulkomaalaislain 39 §:n 5 momenttiin ei esitetä siirtymäsäännöstä, vaikka lain sanamuodon tasolla kyse onkin siitä, että toimeentuloedellytystä muutetaan aiempaa ehdottomammaksi. Kuten edellä todetaan, kyse on vakiintuneen ja korkeimman hallinto-oikeuden vahvistaman (KHO 2025:75) käytännön kirjaamisesta lakiin. Maahanmuuttovirasto ohjeistaa tälläkin hetkellä hakijoita niin, että pitkään oleskelleen lupaa haettaessa toimeentulon on oltava aina turvattu. Muutos yksin ei siten vaikuttaisi lain voimaantulohetkellä vireillä olevan

hakemuksen käsittelyyn tai ratkaisemiseen esimerkiksi niin, että hakemushetkellä edellytykset täyttänyt hakija voisi saada kielteisen päätöksen tai että hänen olisi toimitettava uusia selvityksiä tai tietoja. Näin ollen ei ole syytä katsoa, että siirtymäsäännös olisi tarpeellinen ja perusteltu hakijan oikeusturvan ja/tai viranomaistoiminnan sujuvuuden näkökulmasta. Siirtymäsäännös olisi pikemmin omiaan aiheuttamaan oikeudellista epäselvyyttä. Maahanmuuttoviraston olisi tällöin sovellettava aiemmin voimassa ollutta lakia, jota se ei kuitenkaan voisi soveltaa sanamuodon mukaisesti, koska laki ei vastaa direktiivin ehdotonta sanamuotoa, kuten korkein hallinto-oikeuskin on todennut.

Vastaanottolain voimaantuloon ehdotetaan siirtymäsäännöstä, jonka mukaan lain 14 ja 14 a §:ää sovellettaisiin kuitenkin vasta 1.9.2026. Siirtymäaika mahdollistaisi sen, että asianomaisille viranomaisille taattaisiin valmiudet järjestellä tehtäviään muutosten edellyttämällä tavalla sekä tiedottaa muutoksista. Siirtymäsäännös edistäisi myös muutoksen kohteena olevien yksilöiden mahdollisuuksia varautua muutokseen sekä valmistella omalla tahollaan tarvittavia toimenpiteitä. Myös muutosten kohderyhmänä olevien yksilöiden suuri määrä ja lain voimaantulon asettuminen kesälomakauteen puoltavat siirtymäsäännöstä.

11 Toimeenpano ja seuranta

Lakien toimivuutta ja vaikutuksia seurataan sisäministeriön maahanmuutto-osastolla. Maahanmuuttoviraston osalta seuranta toteutetaan osana Maahanmuuttoviraston tulosohjausta ja muuta yhteistyötä. Lisäksi sisäministeriö on 26.2.2026 asettanut hankkeen (SM003:00/2026), jossa tarkastellaan kansainvälistä suojelua koskevien hakemusmenettelyiden sujuvuutta yhteistyössä kaikkien viranomaisten ja prosessissa mukana olevien toimijoiden kanssa. Näin ollen myös tämän esityksen mukaisia ehdotuksia tultaisiin arvioimaan ja seuraamaan jo heti niiden voimaantulon jälkeen.

Vastaanottolain 8 §:n mukaan vastaanoton ja auttamisjärjestelmän käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle. Maahanmuuttoviraston tulee ohjata vastaanottokeskuksia ehdotettuun lainmuutokseen liittyen ja vastaanottokeskusten tulee tiedottaa vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröityjä henkilöitä heille kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista.

12 Suhde muihin esityksiin

12.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Hallinta-asetuksen kansallinen täytäntöönpano toteutetaan pääosin käsillä olevassa hallituksen esityksessä. Siirtopäätöksiin liittyviä muutoksia ulkomaalaislain 9 luvussa ja turvaamistoimiin liittyviä tarkennuksia ulkomaalaislain 7 luvussa valmistellaan kuitenkin hallitusohjelmaan perustuvassa maasta poistamista koskevassa lainsäädäntöhankkeessa (SM035:00/2024). Molemmat hallituksen esitykset annetaan eduskunnan käsiteltäväksi samaan aikaan. Molemmissa esityksissä ehdotetaan muutoksia 131, 147 a, 193, 198 b ja 200 b §:ään. Esitykset pyritään yhteensovittamaan mahdollisimman hyvin jo valmisteluvaiheessa, mutta esitysten laajuuden vuoksi voi vielä eduskuntakäsittelyvaiheessa olla tarve varmistua niiden yhteensopivuudesta. Esityksissä ehdotetaan, että lait tulisivat voimaan samanaikaisesti.

Ulkomaalaislain 40 §:n 1 momentin 1, 3 ja 6 kohtaa on muutettu lailla 1206/2022. Muutokset tulevat voimaan myöhemmin valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti, kun EES- ja ETIAS-järjestelmät otetaan käyttöön. EES- ja ETIAS-järjestelmät otetaan käyttöön komission vahvistamana ajankohtana, kun asetuksissa säädetyt käyttöönoton edellytykset täyttyvät.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain, ulkomaalaislain 131 §:n sekä poliisilain 2 luvun 1 §:n muuttamisesta (HE 121/2025 vp) ehdotetaan muutosta ulkomaalaislain 131 §:n 5 momenttiin. Tässä esityksessä ehdotetaan 131 §:ään lisättävän uusi 6 momentti. Ehdotukset on tarvittaessa sovitettava yhteen eduskunnassa.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle terrorismirikoksia koskevan sääntelyn muuttamiseksi (HE 163/2025 vp) ehdotetaan muutoksia poliisin henkilötietolain 18 §:n otsikkoon sekä 1 ja 2 momenttiin. Tämän esityksen yhteydessä Eurodac-täytäntöönpanossa esitetään myös teknisiä muutoksia poliisin henkilötietolain 18 §:n 2 momentin johdantokappaleeseen. Eduskunnan tulee huomioida poliisin henkilötietolain 18 §:n osalta ehdotettavat muutokset ja sovittaa muutokset tarvittaessa yhteen.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 182/2025 vp) ehdotetaan muutettavan henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain 13 §:ää, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 16:ää sekä henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 16 §:ää. Muutoksen kohteina on samoja lainkohtia, joita myös tässä esityksessä esitetään muutettavan. Ehdotukset on tarvittaessa sovitettava yhteen eduskunnassa.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle tietosuojalainsäädännön kokonaisuudistukseen liittyvistä muutoksista oikeusministeriön hallinnonalan lainsäädäntöön (HE 9/2026 vp) ehdotetaan muutettavaksi rikosrekisterilain 4 a §:n 1 momentin 1 kohtaa. Tässä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saman pykälän 1 momentin 8 kohtaa. Ehdotukset on tarvittaessa sovitettava yhteen eduskunnassa.

Kotoutumispalveluja ollaan uudistamassa työ- ja elinkeinoministeriön lainsäädäntöhankkeessa (TEM099:00/2024). Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi on tarkoitus antaa eduskunnalle kevätistuntokaudella 2026. Kyseisessä esityksessä ehdotetaan kumottavaksi kotoutumislain 58 § sekä ehdotetaan muutettavaksi kotoutumislain 2 §:n 3 momenttia, 91 §:n 1 momenttia ja 95 §:n 1 momenttia, joita ehdotetaan muutettavaksi myös tässä esityksessä. Kyseisen esityksen ehdotetut muutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

Oikeusministeriön lainsäädäntöhankkeessa (OM045:00/2023) arvioidaan voimassa olevien hallintotuomioistuinten kokoonpanosäännösten ajantasaisuutta ja toimivuutta sekä niiden tarkistamistarpeita. Hankkeessa huomioidaan myös paktin sääntely. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle toukokuun 2026 lopussa.

Sosiaali- ja terveysministeriön hankkeessa (STM074:00/2024), jossa toteutetaan pääministeri Orpon hallituksen kotoutumistukea ja kielilisää koskevia hallitusohjelmakirjauksia, ehdotetaan yleistukilain 8 §:ään lisättävän uusi 2 momentti. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle viikolla 16 vuonna 2026.

13 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

13.1 Yleistä

Esityksen kannalta olennaisia perustuslain säännöksiä ovat ainakin tuomioistuimen riippumattomuutta koskeva 3 §:n 3 momentti, yhdenvertaisuutta koskeva 6 §, henkilökohtaista vapautta koskeva 7 §, liikkumisvapautta ja palautuskieltoa koskeva 9 §, yksityiselämän suojaa koskeva 10 §, sivistyksellisiä oikeuksia koskeva 16 §, oikeutta työhön koskeva 18 §, oikeutta

sosiaaliturvaan koskeva 19 §, oikeusturvaa koskeva 21 §, perusoikeuksien turvaamista koskeva 22 § sekä hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle koskeva 124 §. Koska on kyse EU-säädösten täytäntöönpanosta, ehdotettua kansallista lakia on arvioitu myös EU:n perusoikeuskirjan velvoitteiden kannalta. Sen keskeisimpiä artikloja ehdotetun osalta ovat oikeus vapauteen ja turvallisuuteen (6 artikla), oikeus yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen (7 artikla), oikeus turvapaikkaan (18 artikla), palautuskielto ja joukkokarkotusten kielto (19 artikla), syrjinnän kielto (21 artikla), lapsen oikeudet (24 artikla) ja oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin (47 artikla).

EU:n oikeus on ensisijaista kansalliseen oikeuteen nähden (EU:n tuomioistuimen vakiintunut ja toistuva oikeuskäytäntö, ks. esim. C-6/64, EU:C:1964:66, s. 1159 ja 1160, C-573/17, EU:C:2019:530, kohta 53 oikeuskäytäntöviittauksineen). Vilpittömän yhteistyön periaate edellyttää jäsenvaltioita varmistamaan perussopimuksista ja unionin toimielinten säädöksistä johtuvien velvoitteiden täyttämisen sekä pidättäytymään kaikista toimenpiteistä, jotka voisivat vaarantaa unionin tavoitteiden toteutumisen (SEU 4 artiklan 3 kohta). Perustuslakivaliokunnan mukaan on ollut selvää, että Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 13 ja PeVL 20/2017 vp, s. 6), eikä suomalaisessa lainsäädännössä tule pyrkiä EU-oikeuden kanssa ristiriidassa oleviin ratkaisuihin (PeVL 15/2018 vp, s. 49; PeVL 14/2018 vp, s. 13; PeVL 26/2017 vp, s. 42 ja PeVL 26/2024, kappale 58).

EU-tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallista sääntelyä ei saa antaa asetuksen soveltamisalalla, ellei asetus nimenomaisesti velvoita tai valtuuta täydentävään kansalliseen sääntelyyn tai muuhun päätöksentekoon (tuomio 10.10.1973, Variola, 34/73; tuomio 2.2.1977, Amsterdam Bulb, 50/76). Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset. Perustuslakivaliokunta on painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta. (Ks. esim. PeVL 58/2022 vp, kappale 4 siinä viitattuine lausuntokäytäntöineen.)

Perustuslakivaliokunta on viranomaisten toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä arvioidessaan pitänyt arvion lähtökohtana sitä, että viranomaisen toimivaltuuksien sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistetun oikeusvaltioperiaatteen kannalta (ks. PeVL 51/2006 vp). Julkisen vallan käytön tulee momentin mukaan perustua lakiin, ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lähtökohtana on, että julkisen vallan käytön tulee olla aina palautettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevaan toimivaltaperusteeseen (HE 1/1998 vp, s. 74/II). Kun viranomaiselle annetaan uusia tehtäviä, niiden tulisi sopia tälle viranomaiselle. Lailla säätämiseen taas kohdistuu yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta. Toimivaltasääntely on valiokunnan käsityksen mukaan yleensä merkityksellistä myös perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien näkökulmasta (ks. PeVL 67/2016 vp, PeVL 10/2016 vp). Paktin säädökset sisältävät velvoitteita nimetä tietyt toimivaltaiset viranomaiset, mutta jättää nimeämistavan kansalliseen harkintaan. Ehdotetut viranomaisten uudet tehtävät täydentävät kyseisten viranomaisten voimassa olevan lainsäädännön mukaisia tehtäviä. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia viranomaisten pääasiallisiin toimivaltuuksiin.

Perustuslain 9 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan (HE 309/1993 vp, s. 52) sääntelyn lähtökohtana on kansainvälisen oikeuden pääsääntö siitä, että ulkomaalaisella ei ole

yleistä oikeutta asettua toiseen maahan. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten perusteella ulkomaalaiselle on turvattava menettelyllinen suoja ratkaistaessa hänen oikeutensa tulla Suomeen tai jatkaa oleskeluaan täällä. Lailla säätämisen vaatimuksesta voidaan uudistuksen esitöiden mukaan johtaa paitsi syrjinnän ja mielivallan kielto ulkomaalaisten kohtelussa, myös vaatimus maahan pääsyä ja maassa oleskelua koskevien perusteiden ja päätöksentekomenettelyjen sääntelemisestä siten, että oikeusturva toteutuu. Tätä on myös perustuslakivaliokunta korostanut (esim. PeVL 27/2016 vp, s. 2).

Perustuslain 6 §:ssä ilmaistaan paitsi perinteinen vaatimus oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta myös ajatus tosiasiallisesta tasa-arvosta. Pykälä sisältää muun muassa yleisen yhdenvertaisuuslausekkeen (1 momentti) sekä syrjintäkiellon (2 momentti). Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa alkuperän tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä maahanmuuttaja-aseman on katsottu vastaavan alkuperää, joka on nimenomaan mainittu perustuslain 6 §:n 2 momentissa kiellettynä syrjintäperusteena (PeVL 55/2016, s. 4).

Lailla ei voida mielivaltaisesti asettaa ihmisiä tai ihmisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan (HE 309/1993 vp, s. 42). Yhdenvertaisuuslauseke ei kuitenkaan edellytä kaikkien ihmisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Olennaista on, voidaanko erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Yhdenvertaisuusnäkökohdilla on merkitystä sekä myönnettäessä lailla etuja ja oikeuksia, että asetettaessa velvollisuuksia. Toisaalta lainsäädännölle on ominaista, että siinä kohdellaan tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin muun muassa tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi. Perustuslakivaliokunta onkin vakiintuneesti todennut, ettei yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (PeVL 11/2012 vp, s. 2, PeVL 2/2011 vp, s. 2, PeVL 64/2010 vp, s. 2, PeVL 35/2010 vp, s. 2, PeVL 5/2008 vp, s. 5, PeVL 38/2006 vp, s. 2, PeVL 1/2006 vp, s. 2, PeVL 15/2001 vp, s. 3). Keskeistä on, voidaanko kulloisetkin erottelut perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla (PeVL 75/2014 vp, PeVL 67/2014 vp, PeVL 31/2014 vp, PeVL 46/2006 vp, s. 2, PeVL 16/2006 vp, s. 2, PeVL 73/2002 vp). Valiokunta on eri yhteyksissä johtanut perustuslain yhdenvertaisuussäännöksistä vaatimuksen, että erottelut eivät saa olla mielivaltaisia, eivätkä ne saa muodostua kohtuuttomiksi (ks. esim. PeVL 47/2018 vp, PeVL 20/2017 vp, PeVL 58/2014 vp, PeVL 7/2014 vp, s. 5–6, PeVL 11/2012 vp, s. 2, PeVL 37/2010 vp, s. 3, PeVM 11/2009 vp, s. 2, PeVL 18/2006 vp, s. 2). Muun muassa oleskeluluvan myöntämis- ja epäämisedellytyksistä perustuslakivaliokunta on todennut, että perustuslain yhdenvertaisuussäännös ei edellytä yhdenmukaista sääntelyä näistä erilaisille hakijaryhmille (PeVL 18/2024 vp, kappale 16).

13.2 Palautuskielto

Perustuslain 9 §:n 4 momentti sisältää palautuskiellon käsitteen. Sen mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan säännöksellä on asiallinen kytkentä pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleissopimukseen (SopS 77/1968), vaikka säännöksessä ei sinänsä mainita pakolaisen tai turvapaikan käsitteitä. Palautuskielto on tarkoitettu kattamaan kaikki tosiasialliset tilanteet, joissa ulkomaalainen Suomen viranomaisten toimesta siirretään toiseen valtioon (HE 309/1993 vp, s. 52/II). Palautuskielto on perusoikeusnäkökulmasta luonteeltaan ehdoton kielto (PeVL 37/2022 vp, kappale 20; ks. myös PeVL 20/2017 vp, s. 7–8 ja PeVL 26/2024 vp, kappale 18-19). Säännöksen on katsottava kieltävän henkilön siirtämisen Suomesta myös sellaiseen valtioon, josta tämä voisi joutua

luovutetuksi edelleen kolmanteen valtioon ja tämän seurauksena esimerkiksi kuolemanrangaistuksen tai kidutuksen uhriksi. (HE 309/1993 vp, s. 52). Palautuskiellon kannalta ei ole ratkaisevaa, mihin kansalliseen sääntelyyn tai minkä viranomaisten toimiin ulkomaalaisen palauttaminen perustuu.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaan ulkomaalaisille on turvattava menettelyllinen suoja ratkaistaessa heidän oikeutensa tulla Suomeen tai jatkaa oleskeluaan täällä (HE 309/1993 vp, s. 52). Jos turvapaikkahakemusta ei tutkittaisi asianmukaisesti, viranomaisen voisi olla käytännössä mahdotonta saada tietoa henkilön mahdollisesta riskistä joutua esimerkiksi vainotuksi tai kidutetuksi. Oikeus hakea turvapaikkaa sisältää periaatteen palautuskiellon noudattamisesta. Palautuskiellon noudattaminen edellyttää valtiota selvittämään henkilön suojelun tarpeen ennen palauttamista.

Perustuslakivaliokunta on erityisesti korostanut, että palauttamista koskevat velvoitteet edellyttävät myös hakijan tilanteen yksilöllistä arvioimista, lapsen edun huomioon ottamista ja perhe-elämän suojan toteutumista (ks. PeVL 16/2022 vp, PeVL 34/2016 vp, s. 4, PeVL 8/2018 vp, s. 3). Palautuskiellon noudattaminen edellyttää asian riittävää selvittämistä yksilöllisesti, eikä mikään menettely saa vaarantaa sitä. Perustuslakivaliokunta on myös tuonut esiin, että ulkomaalaislain säännöksiä on sovellettava niin, etteivät ne joudu yksittäistapauksessa ristiriitaan palautuskiellon kanssa (PeVL 6/2016 vp). Valiokunta on erityisesti palautuskiellon osalta nimenomaisesti todennut, että perustuslain säännöksessä asetettu ehdoton oikeudellinen edellytys on otettava huomioon myös karkottamiseen liittyvässä päätöksenteossa (ks. PeVL 18/2018 vp ja PeVL 20/2017 vp). Ulkomaalaislaki sisältää myös nimenomaisen säännöksen, jonka mukaan päätöksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä, jos ulkomaalaisen palauttaminen saattaa hänet palautuskiellon vastaisen kohtelun vaaraan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön perusteella valtio rikkoo ihmisoikeussopimusta, jos se luovuttaa henkilön toiseen maahan 3 artiklassa kiellettyihin olosuhteisiin (ks. esim. Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta 7.7.1989). Euroopan unionin perusoikeuskirjan 19 artiklan 2 kohdan mukaan ketään ei saa palauttaa, karkottaa tai luovuttaa sellaiseen maahan, jossa häntä vakavasti uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai halventava rangaistus tai kohtelu. EU:n perusoikeuskirjassa turvataan oikeus turvapaikkaan sekä suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa. Perusoikeuskirjan 18 artiklan mukaan oikeus turvapaikkaan taataan Geneven pakolaisyleissopimuksen ja sen pakolaisten oikeusasemaa koskevan lisäpöytäkirjan sekä EU:n perussopimusten mukaisesti. Euroopan ihmisoikeussopimus ei nimenomaisesti turvaa oikeutta turvapaikkaan, vaan sen turvaama suoja rajoittuu siihen sisältyviin oikeuksiin mukaan lukien erityisesti 3 artiklaan, joka kieltää valtion lainkäyttöpiirissä olevan ulkomaalaisen palauttamisen valtioon, jossa hän on todellisessa vaarassa joutua kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi (N.D. ja N.T. v. Espanja, § 188). Mikäli valtio epäilee turvapaikkahakemuksen olevan perusteeton, on valtiolla silti 3 artiklan mukainen velvoite joko suorittaa aineellinen turvapaikkatutkinta tai perusteellisesti arvioida, olisiko henkilöllä vastaanottajamaassa pääsy asianmukaiseen turvapaikkamenettelyyn, jossa tarjotaan suoja palautuskieltoa vastaan (Ilias ja Ahmed v. Unkari, 47287/15, § 138).

Turvapaikanhakijalla tulee myös olla oikeus hakea täytäntöönpanokieltoa ja saada odottaa kyseisen päätöksen lopputulosta Suomessa ennen palautusta, jos tuomioistuin määrää täytäntöönpanokiellon (mm. EIS artiklat 3 ja 13). Yleisesti maastapoistamispäätösten osalta EIS:n 13 artiklan luettuna yhdessä 2 (oikeus elämään) ja 3 artiklan (kidutuksen kielto) kanssa on katsottu edellyttävän, että henkilöllä on oltava tehokkaat oikeussuojakeinot käytännössä ja että oikeussuojakeinolla on lykkäävä vaikutus silloin, kun henkilö on esittänyt perustellun

väitteen siitä, että hänen 2 ja/tai 3 artiklassa tarkoitettuja oikeuksiaan loukattaisiin maastapoistamisen seurauksena. Perustuslakivaliokunta on aiemmin arvioinut ulkomaalaislakiin ehdotettua käännyttämispäätöksen täytäntöönpanoa perustuslain oikeusturvaa koskevan 21 §:n kannalta (ks. PeVL 47/2014 vp, s. 3/I, PeVL 4/2004 vp, s. 10—12). Valiokunta ei tuolloin pitänyt käännyttämispäätöksen välittömän täytäntöönpanon mahdollisuutta sinänsä perustuslain 21 §:n vastaisena (ks. myös PeVL 16/2000 vp, s. 6/1). Valiokunta totesi kuitenkin, että valituksen tekemisen jälkeen oikeusturvariskit minimoituvat, jos päätöksen täytäntöönpantavuus jää riippumaan tuomioistuimen täytäntöönpanokieltohakemuksen johdosta antamasta ratkaisusta. Perustuslakivaliokunta on oikeusturvan näkökulmasta kiinnittänyt kuitenkin huomiota myös sääntelyn selkeyteen. (PeVL 18/2018 vp, s. 2–3).

Esityksessä on ehdotuksia, joissa palautuskiellon arvioimista ennen hakijan poistamista maasta ei tehtäisi kansainvälistä suojelua koskevassa päätöksessä eikä hakijalla näin ollen olisi myöskään mahdollisuutta haastaa palautuskiellosta tehtyä arviota muutoksenhaulla ja mahdollisella täytäntöönpanokiellon hakemisella tuomioistuimelta Suomessa ollessaan. Esityksessä ehdotetaan ulkomaalaislain 102 §:ään lisättäväksi poikkeus kansainvälisen suojelun hakijan oikeuteen jäädä Suomen alueelle hakemuksen tutkinnan ajaksi tilanteissa, joissa hakija on lainvoimaisella päätöksellä määrätty luovutettavaksi rikoksen johdosta toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan tai kansainväliseen tuomioistuimeen, jonka osapuoli Suomi on. Poikkeus koskisi myös tilanteita, joissa hakija on päätetty siirtää vapausrangaistuksen täytäntöönpanemiseksi toiseen valtioon, tai jos hänet katsotaan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle. Lisäksi poikkeus soveltuisi, jos ensimmäinen myöhempi hakemus on jätetty ainoastaan maastapoistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi, eikä sen tutkintaa jatketa menettelyasetuksen mukaisesti, tai jos hakemus on toinen tai sitä myöhempi, ja aiempi hakemus on jo hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, perusteettomana tai ilmeisen perusteettomana. Viimeksi mainitut myöhempiä hakemuksia koskevat poikkeukset ovat jo osa kansallista voimassa olevaa lainsäädäntöä. Niistä säädetään voimassa olevassa ulkomaalaislaissa 200 a §:n 5–7 momentissa.

Ehdotettu sääntely ei siis tietyissä tapauksissa lähtökohtaisesti mahdollistaisi sitä, että kansainvälistä suojelua hakeneella henkilöllä olisi oikeus jäädä Suomeen odottamaan Maahanmuuttoviraston päätöstä asiassa. Tämä tarkoittaisi myös sitä, ettei henkilö välttämättä olisi maassa muutoksenhakumenettelyn aikaan. Valitusoikeutta ei kuitenkaan rajattaisi, vaan henkilö voisi panna vireille valitusasian myös sen jälkeen, kun hänet olisi poistettu maasta. Ehdotettu perustuu menettelyasetuksen 10 artiklan 4 kohdassa säädettyihin poikkeusmahdollisuuksiin, joiden soveltaminen on jätetty jäsenvaltioiden kansallisesti harkittavaksi. Keskeistä kyseisessä artiklassa on, että poikkeuksia ei voida soveltaa, jos se johtaisi palautuskiellon rikkomiseen.

Ehdotetussa luovuttamista ja siirtoa koskevassa sääntelyssä ehdoton palautuskielto huomioitaisiin säätämällä Maahanmuuttovirastolle velvollisuus pyynnöstä lausua luovuttamista tai siirtoa koskevassa menettelyssä mahdollisista luovuttamisen tai siirron esteistä, jos ulkomaalaisella olisi samaan aikaan vireillä kansainvälistä suojelua koskeva hakemus. Arvioidessaan hakijan yksilöllistä tilannetta, Maahanmuuttovirasto peilaisi tilannetta siihen maahan, johon luovuttamista tai siirtoa valmistellaan ja arvioinnin kohteena olisi se, onko luovuttamiselle tai siirrolle este palautuskiellon näkökulmasta. Koska kyseisessä tapauksessa henkilöllä olisi vireillä kansainvälistä suojelua koskeva hakemus, Maahanmuuttovirasto ottaisi ensinnäkin kantaa palautuskieltoon suhteessa hakijan kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan nähden, koska vainon tai vakavan haitan mahdollisuus arvioidaan kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä aina suhteessa hakijan kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan. Koska

palautuskiellon arviointi kattaa myös epäsuoran palauttamisen, Maahanmuuttovirasto ottaisi huomioon myös sen voisiko luovuttaminen tai siirto johtaa hakijan palauttamiseen sellaiseen maahan, josta hänet voitaisiin lähettää sellaiseen maahan, jossa hän voi joutua ulkomaalaislain 147 §:ssä tarkoitettujen tekojen kohteeksi. Arvio perustuisi Maahanmuuttoviraston sen hetkisiin tietoihin. Arvio perustuisi aina henkilön yksilölliseen tilanteeseen ja henkilöllä olisi kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta jättäessään mahdollisuus tuoda esiin omakohtaisesti kaikki ne seikat, joiden vuoksi hän on suojelun tarpeessa. Käytännössä palautuskielto estäisi luovuttamisen tai siirtämisen hakijan kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan, ennen kansainvälisen suojelun hakemuksen käsittelyä ja mahdollista muutoksenhakua tai täytäntöönpanosta päättämistä, jos palautuskieltoa ei olisi kyseisessä menettelyssä tai maasta poistamista koskevassa menettelyssä tutkittu jo aiemmin.

Luovuttamista tai siirtoa koskevassa menettelyssä tehtäisiin niin ikään arvio palauttamiskiellosta osana luovuttamis- tai siirtomenettelyä asianmukaisen lainsäädännön mukaisesti. Henkilöllä olisi mahdollisuus osana luovuttamista tai siirtoa koskevan asian käsittelyä tuoda esiin näkemyksensä ja turvautua niitä koskevissa menettelyissä oikeussuojakeinoihin. Palautuskiellon noudattaminen sitoisi myös luovuttamista tai siirtoa käsitteleviä toimivaltaisia viranomaisia.

Jos kyse ei ole edellä mainituista luovuttamista tai siirtämistä koskevista tapauksista, tulee henkilölle paluudirektiivin mukaan tehdä palauttamispäätös, jotta hänet voidaan poistaa maasta. Pääsääntö on, että palauttamispäätöksen tulee olla täytäntöönpanokelpoinen, jotta maasta poistamiseen voidaan ryhtyä. Ehdotetun ulkomaalaislain 102 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan hakijalla ei olisi oikeutta jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi, jos hänen katsottaisiin olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle. Myös tällöin viranomaisilla olisi velvollisuus huolehtia, ettei palautuskieltoa rikota. Koska näissä tilanteissa ulkomaalaiselle olisi tehty vähintään maasta poistamista koskeva päätös, olisi tämän päätöksen yhteydessä arvioitu myös palautuskieltoa sekä tehty maastapoistamista koskevaa ulkomaalaislain edellyttämä kokonaisharkinta. Yleensä tilanteet liittyisivät rikoksen johdosta maastapoistamispäätöksen saaneisiin, jotka maasta poistamisen yhteydessä, viime hetkellä, tekisivät kansainvälisen suojelun hakemuksen.

Kansallisen liikkumavaran käyttöönotto olisi perusteltua, koska se edistäisi Suomen sisäistä ja kansallista turvallisuutta, erityisesti siltä osin kuin kyse on rikoksesta epäillyn luovuttamisesta, tuomitun siirrosta tai sellaisesta henkilöstä, joka on vaaraksi yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Tavoiteltavana voidaan pitää sitä, että rikoksesta epäillyt, rikoksista tuomitut ja yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle vaaraksi olevat henkilöt poistuvat tai heidät poistetaan maasta tehokkaasti. Ehdotetulla sääntelyllä ehkäistäisiin väärinkäytösmahdollisuuksia, joita voi liittyä kansainvälisen suojelun hakemiseen erityisesti kyseisissä tilanteissa.

Ehdotettuja säännöksiä voidaan pitää oikeasuhtaisina toimina torjua turvallisuusuhkia sekä puuttua turvapaikkamenettelyn väärinkäytöksiin. Ehdotetuilla sääntelyllä ei vaaranneta palautuskiellon noudattamista. Ehdotetut poikkeukset eivät myöskään valikoidu mielivaltaisesti vaan perustuvat unionin oikeuden mukaiseen kansallisen lainsäädäntöön, jonka käyttöönotolle on painavat yhteiskunnalliset perusteet. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vastuu tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiselle ja perustuslain 21 §:ssä tarkoitetun oikeusturvan toteuttamisesta kuuluu siten ensisijaisesti toimivaltaisille viranomaisille. Siltä osin kuin tässä esityksessä ehdotetaan poikkeuksia henkilön oikeuteen jäädä Suomen alueelle kansainvälisen suojelun hakemuksen tutkinnan ajaksi, korostuu viranomaisten velvollisuus arvioida

täyttyvätkö edellytykset soveltaa poikkeusta. Käytännössä tämä tarkoittaa arviota siitä, ettei palautuskieltoa rikota.

13.3 Oikeusturva ja tuomioistuimen riippumattomuus

13.3.1 Johdanto

Valitusaikojen lyhentämistä, hallinto-oikeuksien käsittelyaikoja, valituskieltoja sekä oikeusavun rajaamista koskevat ehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain 21 §:n oikeusturvasääntelyn kannalta. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Perustuslain 21 §:n 1 momentista johtuu se vaatimus, että turvapaikan antamista koskeva päätös tulee voida saattaa tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi (PeVL 16/2000 vp, s. 4/II). Perustuslain 21 §:n 2 momentissa nimenomaisesti mainittuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin kuuluu oikeus hakea muutosta, minkä lisäksi perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan oikeus saada oikeudellista apua lukeutuu perustuslain säännöksen mukaisiin muihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin (ks. PeVL 58/2002 vp, s. 2 sekä PeVL 24/2016 vp, s. 2).

Perustuslain 21 §:n säännökset eivät estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia niissä turvattuihin oikeuksiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta kulloinkin kyseessä olevan oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (ks. esim. PeVL 33/2012 vp, PeVL 68/2014 vp, s. 3/I ja PeVL 24/2016 vp, s. 3).

Ehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain 21 §:n lisäksi perusoikeuskirjan 47 artiklan, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan, Euroopan ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklan sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 14 artiklan kannalta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä.

Perustuslakivaliokunta on hallintoprosessin uudistuksia ja hallinnon oikeusturvajärjestelmän muutoksia arvioidessaan painottanut tarvetta arvioida hallinto-oikeudellista muutoksenhakujärjestelmää kokonaisuutena (PeVL 32/2012 vp). Valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota tarpeeseen varmistua siitä, että muutoksenhakujärjestelmä kokonaisuutena turvaa sekä oikeusturvan saatavuuden ja riittävyyden että asian käsittelyn niin joutuisasti kuin se on oikeusturvavaatimuksen valossa mahdollista. Lisäksi valiokunta on painottanut, että järjestelmän soveltamisen tulisi kaikissa asiaryhmissä perustua yhtenäiseen ja johdonmukaiseen arvioon perustellun oikeussuojan tarpeesta. (PeVL 24/2016 vp, s. 4) Valiokunta on pitänyt selvänä, että perustuslaissa turvattu perusoikeussuojan taso voi olla korkeampi kuin suojan vähimmäistason asettavista ihmisoikeusvelvoitteista johtuu (ks. esim. PeVL 59/2014 vp, s. 4/I ja PeVL 24/2016 vp, s. 2). Erityisesti perustuslain 21 §:n 1 momentti asettaa pidemmälle menevän vaatimuksen yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskevan päätöksen saamisesta riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi kuin vastaavat ihmisoikeusmääräykset (ks. esim. PeVL 12/1997 vp, s. 1/II). Ihmisoikeussopimusten luonne kansainvälisinä oikeuksien vähimmäistason määrittäjinä merkitsee sitä, että ihmisoikeussopimuksen sopimusmääräysten sisältöä ei voi käyttää perusteluna kansallisen lainsäädännön yksilön oikeuksille antaman paremman suojan heikennyksille. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 53 artiklan mukaan

minkään ihmisoikeussopimuksessa ei pidä katsoa rajoittavan tai loukkaavan korkean sopimuspuolen lainsäädännössä turvattuja tai jossain sen allekirjoittamassa sopimuksessa tunnustettuja ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. (PeVL 24/2016 vp, s. 2).

13.3.2 Valitusajat

Esityksessä ehdotetaan, että valitus kansainvälistä suojelua koskevaan päätökseen, jos päätös on tehty sellaisessa menettelyssä, jossa hakijalla ei ole automaattista oikeutta jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi, olisi tehtävä kymmenessä päivässä päätöksen tiedoksisaamisesta. Hallinta-asetuksen mukaisesta siirtopäätöksestä olisi ehdotuksen mukaan valitettava kahdessa viikossa päätöksen tiedoksisaamisesta. Edellä mainituissa nopeissa menettelyissä valitusajan on menettelyasetuksen mukaan oltava vähintään viisi ja enintään kymmenen päivää. Siirtopäätöksen valitusaika on hallinta-asetuksen mukaan oltava vähintään viikko ja enintään kolme viikkoa. Muissa kansainvälistä suojelua koskevissa päätöksissä valitusaika olisi ehdotetun mukaan edelleen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 13 §:n 2 momentin mukainen 30 päivää.

Oikeudenkäynnin määräajat ovat osa oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n 2 momentissa säädettyä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kokonaisuutta (PeVL 41/2000 vp). Menettelyasetuksen johdanto-osan 87 kohdassa viitataan perusoikeuskirjan tehokkaita oikeussuojakeinoja ja puolueetonta tuomioistuinta koskevaan 47 artiklaan ja todetaan, että päätökseen olisi voitava soveltaa tehokkaita oikeussuojakeinoja tuomioistuimessa kaikkien perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistettujen vaatimusten ja ehtojen mukaisesti. Menettelyn tehokkuuden varmistamiseksi hakijan olisi haettava muutosta tietyn määrätyn ajan kuluessa. Jotta hakija pystyisi noudattamaan kyseisiä määräaikoja ja jotta voitaisiin varmistaa tosiasiallinen mahdollisuus hakea muutosta, hakijalla olisi oltava oikeus saada maksutonta oikeusapua ja oikeudellista edustusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan unionin tuomioistuin ovat arvioineet valitusaikojen riittävyyttä oikeussuojan tehokkuuden kannalta eräissä nopeutettua turvapaikkamenettelyä koskeneissa tapauksissa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi tapauksessa I.M. v. Ranska (9152/09), että 48 tunnin mittainen valitusaika teki oikeussuojakeinoihin turvautumisesta erittäin vaikeaa. Euroopan unionin tuomioistuin puolestaan katsoi tapauksessa Samba Diouf (C-69/10), ettei yleinen 15 päivän valitusaika ollut kohtuuton valittajan kannalta. Unionin lainsäätäjät ovat pitäneet 5–10 päivän valitusaikaa hyväksyttävänä EU:n perusoikeuskirjan ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Perustuslakivaliokunta on Dublin-asetusta koskevassa lausunnoissaan pitänyt seitsemän päivän valitusajan oleva varsin lyhyt erityisesti ottaen huomioon, että kyse on tilanteista, joissa oikeussuojan tarve kansainvälistä suojelua hakeneilla henkilöillä on erityisen korostunut (PeVL 34/2016 vp, s. 4). Toisaalta valituksenalaisessa päätöksessä ei valiokunnan käsityksen mukaan ollut kysymys turvapaikkahakemuksen aineellisesta ratkaisemisesta, vaan luonteeltaan menettelyllisestä asiasta (vrt. PeVL 68/2014 vp). Muutoksenhakusääntely voi valiokunnan mukaan kuitenkin olla merkityksellistä myös esimerkiksi perhe-elämän suojan tai palautuskiellon kannalta, minkä johdosta oikeusturvaintressi asiassa ei kytkeydy yksinomaan menettelyyn (PeVL 8/2018 vp, s. 4–5). Perustuslakivaliokunta on aiemmin pitänyt myös valituksen määräajan lyhentämistä 30 päivästä 21 päivään merkittävänä lyhennyksenä (PeVL 24/2016 vp, s. 4).

Riittävä muutoksenhakuaika kuuluu sellaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, jotka perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan turvataan lailla. Muutoksenhakuajan riittävyys on edellytyksenä myös sille, että jokaisella on mahdollisuus toteuttaa perustuslain 21 §:n 1 momentissa turvattu oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin kiinnittänyt huomiota

siihen, että lyhennetyt määräajat voivat vaikeuttaa tehokkaan muutoksenhakuoikeuden toteuttamista, jos valitusaika ei mahdollista riittävää aikaa valituksen valmistelulle (PeVL 24/2016 vp, s. 4, PeVL 8/2018 vp, s.4). Muutoksenhakuaika on mitoitettava siten, että muutoksenhakuun oikeutetun voidaan arvioida tosiasiassa kykenevän esimerkiksi järjestämään mahdollisen avustajan ja tulkin, sopimaan tapaamisesta näiden kanssa sekä valmistelemaan valituksen (mm. PeVL 2/2021 vp, kappale 20, PeVL 15/2021 vp, kappale 10).

Hallinta-asetuksen mukaista siirtopäätöstä koskevaa valitusaikaa lukuun ottamatta ehdotetut valitusajat olisivat EU-lainsäädännön mahdollistamat pisimmät ajat. Myös hallinta-asetuksen mukaisen siirtopäätöksen osalta valitusaika olisi pitempi kuin asetuksen mahdollistama lyhin mahdollinen yhden viikon valitusaika. Siirtopäätöksessä on pääasiassa kyse hakijan siirtämisestä hakemuksen tutkinnasta vastuussa olevaan eurooppalaiseen valtioon. Siirtopäätöksen osalta lyhyempää valitusaikaa puoltaisi se, että hakemusta ei ole tässä vaiheessa tutkittu aineellisesti, vaan päätös kohdistuu siihen, mikä EU:n jäsenvaltio taikka hallinta-asetuksen vastuunmäärittämistä soveltava eurooppalainen valtio on vastuussa hakemuksen tutkinnasta (vrt. PeVL 68/2014 vp). Hakijan oikeusturvan kannalta hakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio olisi määriteltävä nopeasti, jotta voidaan taata hakijoille tehokas pääsy kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeviin menettelyihin. Siirtopäätöksissä merkitystä on jäsenvaltioiden välillä valitsevalla keskinäisen luottamuksen periaatteella, jonka mukaan kukin jäsenvaltio katsoo, että kaikki muut jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja aivan erityisesti unionin oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia, jollei ole kyse poikkeuksellisista olosuhteista. Tällä on unionin oikeudessa perustavanlaatuinen merkitys, koska sen avulla voidaan pitää yllä alue, jolla ei ole sisäisiä rajoja.

Käytännössä nopeutetuissa menettelyissä ja tutkimatta jättämisissä, sisältäen vastuuvaltion määrittämisen, merkityksellinen määräaika on ollut täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen tekeminen. Se on edellyttänyt hakijalta myös valituksen tekemistä samassa seitsemän päivän, sisältäen viisi arkipäivää, määräajassa. Kuten voimassa olevan ulkomaalaislainkin mukaan, hakijalla olisi pääsääntöisesti myös ehdotettujen valitusaikojen kanssa vähintään muutamia päiviä aikaa valittaa vielä täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen määräajan loputtuakin. Myös täytäntöönpanokiellon hakeminen on mahdollista tämän jälkeen, vaikka täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen määräajan kulumisen jälkeen hänet voidaan poistaa maasta eikä hänellä ole automaattista oikeutta jäädä odottamaan hallinto-oikeuden päätöstä hakemukseen.

Jotta hakijan oikeusturva toteutuisi perustuslain 21 §:n mukaisesti niin, että hän saisi tosiasiallisesti jätettyä valituksensa lyhyessä määräajassa, olisi hakijan oltava koko ajan tietoinen menettelyistä ja niihin liittyvistä määräajoista. Sekä menettelyasetuksessa että hallinta-asetuksessa korostuu hakijan oikeus saada tietoa menettelyjen kulusta ja hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan siinä. Myös oikeudellisen avustajan rooli korostuu tilanteissa, joissa valitus on jätettävä lyhyessä ajassa. Valituksen tekemistä voidaan katsoa helpottavan se, että hakijalla olisi myös oikeus saada maksutonta oikeusapua hallinnollisen menettelyn aikana, joten asiamiehellä olisi jo hakemuksen tutkinnan aikana ollut mahdollisuus perehtyä hakijan asiaan. Lyhyen valitusmääräajan vuoksi viranomaisen velvollisuus kertoa muutoksenhausta ja siihen liittyvistä määräajoista koskee myös päätöksen tiedoksiantoa. Myös oikeusavun riittävä resursointi ja mahdollisuus nopeaan valituksen valmisteluun on keskeinen tekijä oikeusturvan toteutumisessa. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksientoteutuminen. Vastuu tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiselle ja siten perustuslain 21 §:ssä tarkoitetun oikeusturvan toteuttamisesta kuuluu ensisijaisesti toimivaltaisille viranomaisille.

13.3.3 Hallinto-oikeuden käsittelyajat

Menettelyasetuksessa edellytetään, että jäsenvaltiot vahvistavat kansallisessa lainsäädännössään määräajat, joiden kuluessa tuomioistuin käsittelee valitukset. Tämä on tehtävä rajoittamatta muutoksenhaun asianmukaista ja perusteellista tutkintaa. Esityksessä ehdotetaan kolmen kuukauden määräaikaa hallinto-oikeudelle tutkia valitus, jos on kyse sellaisesta päätöksestä, jonka nojalla hakijalla ei ole automaattista oikeutta jäädä jäsenvaltion alueelle muutoksenhaun ajaksi ja jos tällaista oikeutta hänelle ei ole hakemuksesta myönnetty. Muissa tapauksissa käsittelyaika olisi kuusi kuukautta. Näiden määräaikojen lisäksi ehdotetaan vielä erillistä määräaikaa valituksen käsittelemiselle rajamenettelyssä. Rajamenettelyä koskee menettelyasetuksen asetuksen edellytys 12 viikon kokonaismääräajasta, joka tulee jakaa hallinnollisen vaiheen ja muutoksenhaun välillä.

Perustuslakivaliokunnan mukaan tuomioistuimille ei lähtökohtaisesti tule asettaa määräaikaa valitusasian ratkaisemiselle (PeVL 8/2018 vp, s. 5; PeVL 2/2021 vp, kappale 22; PeVL 15/2021 vp, kappale 11; PeVL 61/2024 vp, kappale 13). Tuomioistuinkäsittelylle säädetyt määräajat ovat perustuslakivaliokunnan mukaan merkityksellisiä paitsi perustuslain 21 §:n oikeusturvasääntelyn myös perustuslain 3 §:n 3 momentissa turvatun tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta (PeVL 61/2024 vp, kappale 13; PeVL 4/2004 vp, s. 12). Tuomioistuinten riippumattomuudella tarkoitetaan sitä, että tuomioistuinten tulee olla lainkäyttötoiminnassaan riippumattomia muiden tahojen vaikutuksesta. Tämä koskee niin lainsäätäjää, hallitusvallan käyttäjää ja viranomaisia kuin esimerkiksi oikeusriidan osapuoliakin. Tuomioistuin on riippumaton myös oikeuslaitoksen sisällä. Tuomioistuinten riippumattomuus liittyy kiinteästi perusoikeutena ja ihmisoikeutena turvattuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin. (HE 1/1998 vp, s. 76)

Hakijan näkökulmasta voidaan oikeusturvaa katsoa lisäävän se, että muutoksenhaun enimmäiskesto on tiedossa ja valitukseen saa päätöksen kohtuullisen ajan kuluessa. Hakijan oikeusturvan kannalta merkityksellistä on myös se, että käsittelyajat eivät eroa merkittävästi eri puolilla Suomea eri hallinto-oikeuksissa. Perustuslakivaliokunta on todennut, että valituskäsittelyiden pitkittyminen on ongelmallista hakijoiden oikeusturvan kannalta (PeVL 24/2026 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä myös, että lainsäädännössä kiinnitetään huomiota tuomioistuinten mahdollisuuksiin toimia perustuslain 21 §:n 1 momentissa edellytetyllä tavalla asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä (PeVL 73/2022 vp, kappale 7; myös esim. PeVL 16/2019 vp, s. 4, PeVL 29/2017 vp, s. 3), mutta kiinnittänyt samalla huomiota siihen, että arvioitavan kaltaisessa perus- ja ihmisoikeusherkässä sääntely-yhteydessä lainvalmistelun yksinomaisena tavoitteena ei kuitenkaan tule olla vain käsittelyn nopeuttaminen ja tehostaminen (ks. myös PeVL 34/2016 vp, s. 3—4, PeVL 8/2018 vp, s. 3, PeVL 2/2021 vp, kappale 18).

Valittajan oikeusturvan varmistamiseksi esityksessä ehdotetaan, että käsittelyajoista säädetään niin, että hallinto-oikeuden tulee *pyrkiä* käsittelemään valitus säädetyissä ajoissa. Tavoitteeksi säädetty aika liittyisi hakijan oikeusturvan lisäksi myös tuomioistuimen riippumattomuuteen. Jos olisi kyse esimerkiksi oikeudellisesti tai tosiseikkojen osalta monimutkaisesta tapauksesta, tuomioistuimen olisi voitava ylittää säädetty määräaika, jotta asia saataisiin ratkaistua asianmukaisesti ja riittävän perusteellisesti. Tuomioistuimella on asiassa ratkaisupakko. Myös menettelyasetuksen käsittelyaikoja koskevassa säännöksessä korostetaan muutoksenhaun asianmukaista ja perusteellista tutkintaa, jota käsittelyajoilla ei saisi rajoittaa.

Ehdotetuilla käsittelyajoilla ei tavoitella ainoastaan tehokuutta kokonaismenettelyyn vaan laajemmin turvapaikkajärjestelmän väärinkäytösten estämistä. Jotta perusteettoman hakemuksen tehneet saadaan nopeasti pois menettelystä ja tarvittaessa myös maasta, jos

oikeutta oleskella maassa ei ole, tulee kaikkien vaiheiden, sekä hakemuksen tutkinnan että muutoksenhaun, tukea tätä tavoitetta. Tehokas menettely ja muutoksenhaku yhdessä vähentävät myös myöhempien hakemusten tekemistä, kun maassa oleskelun aika vähenee. Ehdotetuilla useampien kuukausien käsittelyajoilla on kuitenkin pyritty huomioimaan myös hallinto-oikeuden tosiasiallinen mahdollisuus käsitellä valitus ehdotetussa ajassa. Tosiasiallinen mahdollisuus käsitellä valitukset laissa säädetyissä käsittelyajoissa liittyy myös tuomioistuimen perustuslailla turvattuun riippumattomaan asemaan, jota voidaan edelleen turvata myös hallinto-oikeuksien oikealla resurssoinnilla. Riittävä resursointi on tärkeää myös sen varmistamiseksi, että muiden asioiden, erityisesti kiireellisinä käsiteltäviksi säädettyjen, osalta perustuslain 21 §:n edellyttämä viivytyksettömyys toteutuu, eikä niiden käsittely viivästy tälle asiaryhmälle laissa säädettyjen määräaikojen johdosta. Yksittäisen valituksen käsittely harvemmin kestäisi useita kuukausia, jos hallinto-oikeuksilla olisi riittävät resurssit ottaa valitus käsittelyyn välittömästi, kun se on jätetty. Suuren osan kokonaiskäsittelyajasta valitus yleensä odottaa käsittelytoimenpiteitä käsittelyjonossa.

13.3.4 Muutoksenhakukielto

Muutoksenhakuoikeuden rajoituksista on säädettävä lakiin otettavilla yksilöidyillä muutoksenhakukielloilla (PeVL 21/2011 vp, s. 2 ja PeVL 20/2005 vp, s. 8). Muutoksenhakukielto on aina perusteltava hallituksen esityksessä (PeVL 10/2012 vp, s. 7) ja arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta. Niistä keskeisimpiä ovat tässä yhteydessä rajoituksen hyväksyttävyys perusoikeusjärjestelmän kannalta, oikeusturvaperusoikeutta rajoittavan säännöksen täsmällisyys ja tarkkarajaisuus sekä rajoituksen suhteellisuus. Esitys sisältää ehdotuksia muutoksenhakukiellosta tietyissä tilanteissa.

13.3.4.1 Seulontaan liittyvä muutoksenhakukielto

Seulonta-asetuksen 8 artiklan 6 kohdan mukaan neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavilla organisaatioilla ja henkilöillä on oltava tosiasiallinen pääsy kolmansien maiden kansalaisten luokse seulonnan aikana. Jäsenvaltiot voivat kansallisesti säätää tämän oikeuden rajoittamisesta, sillä edellytyksellä, että rajoitukset ovat objektiivisesti arvioituna tarpeen seulonnan suorituspaikan turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai hallinnoinnin kannalta. Pääsyä ei saa rajoittaa ankarasti tai tehdä mahdottomaksi.

Esityksessä ehdotetaan ulkomaalaislain 16 h §:n 1 momentissa säädettävän, että mainittujen organisaatioiden tai henkilöiden läsnäolo seulonnan ensimmäisessä vaiheessa seulontapaikalla edellyttäisi sen nimenomaista sallimista. Neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien organisaatioiden ja henkilöiden läsnäolo seulontapaikalla olisi mahdollista, jos yksittäisessä tilanteessa rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, päällystöön kuuluva poliisimies ja tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies pyynnöstä sallisi neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen tai henkilöiden läsnäolon seulonnassa. Läsnäolon salliminen edellyttäisi, että läsnäolo ei vaarantaisi seulontapaikan turvallisuutta, yleistä järjestystä tai hallinnointia. Seulontapaikkoina toimivat rajanylityspaikat, poliisin ja Tullin toimipaikat tai muut erikseen perustettavat seulontapaikat. Rajanylityspaikat on tarkoitettu rajanylitystä varten eivätkä niiden tilat sovellu oleskeluun yleistä neuvontaa varten. Poliisiasemilla ja Tullin toimipaikoissa on erikseen tilat yleisöasiointia varten, mutta seulontamenettely tapahtuisi muissa kuin näissä tiloissa.

Läsnäolopyyntöön annetusta kielteisestä päätöksestä ei ehdotetun ulkomaalaislain 191 §:n 1 momentin uuden 9 kohdan mukaan olisi valitusoikeutta. Muutoksenhakukielto olisi perusteltua sen vuoksi, että läsnäolopyynnön epäämisessä olisi kyse seulontapaikan yksilöllisistä

olosuhteista johtuvasta harkinnasta. Läsnäoloa seulontapaikalla olisi arvioitava seulontapaikan turvallisuuden turvaamisen, yleisen järjestyksen ylläpidon tai hallinnoinnin näkökulmasta tapauskohtaisesti. Läsnäolopyynnön epääminen koskisi neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien organisaatioiden ja henkilöiden fyysistä läsnäoloa seulontapaikalla. Sen sijaan rajoituksia ei olisi esimerkiksi puhelimitse tai viestintäsovellusten kautta tapahtuvalle neuvonnalle. Muutoksenhakukielto ei näin ollen vaikuttaisi neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien organisaatioiden ja henkilöiden tosiasialliseen mahdollisuuteen tarjota neuvontaa seulottaville henkilöille.

Valituskiellolla ei voida katsoa olevan vaikutusta seulottavan henkilön oikeusturvaan, sillä hänellä on oikeus hallintolain mukaiseen avustajaan seulontamenettelyssä. Nimetty avustaja voisi olla myös neuvontaa tarjoavan organisaation edustaja tai neuvontaa tarjoava henkilö. Lisäksi seulontaviranomaisella olisi 1. lakiehdotuksen 16 c §:n mukaan velvollisuus antaa seulonnan alussa seulottavalle henkilölle tietoa seulontamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä.

13.3.4.2 Kansainvälisen suojelun poistamiseen liittyvä muutoksenhakukielto

Menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää kansallisessa lainsäädännössään, että 66 artiklan 6 kohdassa tarkoitettuihin kansainvälisen suojelun poistamista koskeviin tapauksiin ei voi hakea muutosta. Kyseisen 66 artiklan 6 kohdan mukaan kansainvälisen suojeluasema poistetaan, jos henkilö itse yksiselitteisesti luopuu kansainvälisen suojelun asemastaan, hän on saanut jonkin jäsenvaltion kansalaisuuden taikka saa myöhemmin jonkin toisen jäsenvaltion myöntämänä kansainvälistä suojelua.

Esityksessä ehdotetaan, että ulkomaalaislain 191 §:n 2 momentissa säädettäisiin valituskiellosta edellä mainituilla perusteilla poistetulle kansainväliselle suojelulle. Kyse olisi hyvin rajatuista, lailla säädetyistä tilanteista, joista ei olisi valitusoikeutta. Kyse olisi myös hyvin tarkkarajaisista ja täsmällisesti määritellyistä tilanteista, eikä suojelun poistaminen näissä tilanteissa johtaisi oikeudenloukkauksiin tai palautuskiellon rikkomiseen. Kansainvälisen suojelun poistamiseen johtaisi joko hakija-aloitteinen toimi tai tilanne, jossa hakija saisi suojelua tai kansalaisuuden EU-jäsenvaltiosta.

Henkilöllä on oltava oikeus itse päättää luopua kansainvälistä suojelua koskevasta asemastaan. Vaikka viranomaisen tulee ottaa huomioon, että kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa on kyse toteavasta toimesta ja suojelua tulee antaa, jos henkilö täyttää edellytykset, on sen lisäksi huomioitava, että ketään voi pakottaa pitämään saamaansa suojeluasemaa. Viranomaisen on luopumisen tilanteessa huolehdittava, että kyse on nimenomaan yksiselitteisestä luopumisesta. Jos henkilö luopuu yksiselitteisesti kansainvälistä suojelua koskevasta asemastaan, on hänellä todennäköisesti joku syy asemasta luopumiseen ja tahtotila saada asia ratkaistua nopeasti. Päätöksen tulo lainvoimaiseksi heti tekee tilanteesta selkeän myös asemasta luopuneelle. Valituskiellolla ei voida katsoa olevan vaikutusta henkilön oikeusturvaan, koska hänellä on kuitenkin aina mahdollisuus myös hakea kansainvälistä suojelua uudelleen, jos hän kokee olevan sen tarpeessa. Suojelun myöntämiseen ei tällaisessa tilanteessa vaikuttaisi aiempi luopuminen siitä vaan arvio perustuisi henkilön esittämiin perusteisiin ja muihin sen hetkisiin olosuhteisiin, kuten ajantasaiseen maatietoon. Muutoksenhakukielto muissa ehdotetuissa tilanteissa olisi perusteltua erityisesti, koska kansainvälisen suojelun saaminen useassa eri valtiossa, ja erityisesti EU-jäsenvaltiossa, tai kansainvälisen suojelun antaminen unionin kansalaiselle ei ole suojelujärjestelmän eikä varsinkaan EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän tarkoitus. Henkilö on näissä tapauksissa myös saanut oikeuksiltaan vähintään saman tasoisen aseman joko Suomessa tai toisessa EU:n jäsenvaltiossa. Ehdotettua muutoksenhakukieltoa

voidaan pitää hyväksyttävänä ja sen voidaan katsoa täyttävän suhteellisuusvaatimuksen edellytykset.

13.3.5 Oikeusapu hallinnollisessa vaiheessa

Esityksessä ehdotetaan, että oikeusavun saaminen rajoitettaisiin menettelyasetuksen mukaisessa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa hallintomenettelyssä sekä hallinta-asetuksen mukaisessa vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämistä koskevassa hallintomenettelyssä vain välttämättömiin toimenpiteisiin. Oikeusapulain mukaisesta tehtävien toimenpiteiden tarvearvioinnista siirryttäisiin näissä asioissa välttämättömyysarviointiin. Molemmissa menettelyissä jäsenvaltioilla on asetusten mukaan liikkumavaraa päättää maksuttoman oikeusavun ja oikeudellisen edustuksen antamisesta ja sisällöstä hallinnollisessa menettelyssä. Muutoksenhaussa jäsenvaltioiden on hakijan pyynnöstä pääsääntöisesti tarjottava hänelle maksutonta oikeusapua ja oikeudellista edustusta.

Oikeus saada oikeudellista apua tarvittaessa julkisen vallan kustannuksella tuomioistuinasioissa kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin (ks. HE 309/1993 vp, s. 74). Jos asianosaisella on hallintoasiassa korostettu oikeusturvaintressi, voidaan oikeus oikeusapuun nähdä myös osana saman perustuslain kohdan tarkoittamia hyvän hallinnon takeita. (PeVL 24/2016 vp, s.5) Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaan jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään ja maksutonta oikeusapua annetaan vähävaraisille, jos tällainen apu on tarpeen, jotta asianomainen voisi tehokkaasti käyttää oikeutta saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Oikeusapua rajattiin vuonna 2016 turvapaikkamenettelyn hallinnollisesta vaiheesta niin, että oikeusapuun ei kuulunut avustajan läsnäolo turvapaikkapuhuttelussa, ellei avustajan läsnäolo ollut erityisen painavista syistä tarpeen. Perustuslakivaliokunta piti tätä oikeusavun rajaamista merkittävänä heikennyksenä turvapaikanhakijan perustuslain 21 §:ssä taattuun oikeusturvaan. Ehdotuksen vaikutuksia tosin pehmensi perustuslakivaliokunnan mukaan se, että avustajan läsnäolo turvapaikkapuhuttelussa oli kuitenkin edelleen mahdollista erityisen painavista syistä. Poikkeusmahdollisuus mahdollisti perustuslakivaliokunnan mukaan oikein tulkittuna oikeusavun myöntämisen sellaisissa tilanteissa, joissa se on ehdottoman välttämätön hakijan oikeusturvan kannalta. Valiokunta piti myös vähimmäisvaatimuksena, että Suomessa ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan oikeusapu taataan kattavasti myös turvapaikkapuhuttelussa. Tämä vaatimus oli edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. (PeVL 24/2016, s. 5–6)

Vaikka menettelyasetuksessa ja hallinta-asetuksessa ei edellytetä maksuttoman oikeusavun antamista hakemuksen tutkinnan tai hakemuksen tutkinnasta vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisen aikana, niissä edellytetään uutena elementtinä maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antamista näiden hallinnollisten menettelyjen aikana. Asetusten tarkoittama maksuton oikeudellinen neuvonta sisältää tietoa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn kulusta, vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen soveltamiseen liittyvästä ohjeistuksesta sekä hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista menettelyissä. Esityksessä ehdotetaan, että Maahanmuuttovirasto antaisi tätä maksutonta oikeudellista neuvontaa, jota hakijalla olisi oikeus saada kaikissa menettelyn vaiheissa jo ennen hakemuksen jättämistä. Neuvonta järjestettäisiin virastossa niin, että neuvontaa antavilla olisi päätöksenteosta riippumaton ja itsenäinen rooli.

Nyt ehdotettu ei rajaa maksuttoman oikeusavun saamista kokonaan pois hallintomenettelystä tai edes jostain sen tietystä osasta. Ehdotuksella huomioitaisiin kuitenkin edellä mainitun

oikeudellisen neuvonnan kautta hakijan saama lisääntyvä tieto menettelyistä ja niiden vaiheista sekä hakijan oikeuksista ja velvollisuuksista niissä. Hakijalla olisi edelleen oikeus saada maksutonta oikeusapua hallintomenettelyssä, vaikka oikeusavustaja ei katsoisi kaikkien toimenpiteiden, kuten esimerkiksi henkilökohtaiseen kuulemiseen osallistumisen, olevan välttämätöntä hakijan asian selvittämisessä. Tiettyjen toimenpiteiden, kuten hakijan asiaan tutustumisen ja mahdollisen tapaamisen voitaisiin katsoa olevan välttämättömiä, jotta voitaisiin edes tehdä arviota muiden toimenpiteiden välttämättömyydestä. Oikeusavun lisäarvo hakijalle on henkilökohtaisen neuvonnan saaminen hänen asiaansa ja hakemuksen perusteisiin liittyen. Tähän hakijalla voitaisiin katsoa olevan edelleen oikeus, vaikka toimenpiteitä tulisi arvioida tarkemmin. Oikeusavun rajaamisen vain välttämättömiin toimenpiteisiin ei voida näin ollen katsoa olevan heikennys hakijan oikeusturvaan.

Asiantuntevan avustajan neuvonta ja tutustuminen hakijan asiaan jo hakemuksen tutkinnan aikana on oikeusturvan ohella tärkeää myös mahdollisen myöhemmän hallintotuomioistuinkäsittelyn kannalta. Hallintovaiheessa laadukkaasti selvitetty asia edesauttaa valituksen tehokasta käsittelyä, mikä puolestaan tukee hallinto-oikeuksien määräajoissa pysymistä ja lyhentää koko menettelyn kestoa. (vrt. PeVL 24/2026 vp, s. 5)

13.3.6 Oikeusturvan kokonaisuus kansainvälisen suojelun hakijan näkökulmasta

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Vaikka edellä mainitut oikeusturvaan liittyvät muutokset eivät yksinään heikentäisi kansainvälisen suojelun hakijan oikeusturvaa, on niitä arvioitava myös kokonaisuutena, jotta voidaan tehdä johtopäätös oikeusturvan riittävyydestä. Kuten perustuslakivaliokunta on useaan kertaan todennut, perustuslain 21 §:n säännökset eivät estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia niissä turvattuihin oikeuksiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta kulloinkin kyseessä olevan oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (ks. esim. PeVL 33/2012 vp, PeVL 68/2014 vp, s. 3/I ja PeVL 24/2016 vp, s. 3).

Kansainvälisen suojelun hakijan osalta oikeusturvan kokonaisuuteen sisältyvät ehdotetut valitusajat, oikeusavun saaminen sekä tuomioistuimen käsittelyaikasäännökset. Näistä erityisesti lyhentyvien valitusaikojen sekä oikeusavun rajaamisen hallintovaiheessa vain välttämättömiin toimenpiteisiin voidaan arvioida olevan merkityksellisimmät oikeusturvan kannalta. Valitusaikojen ehdotetaan olevan lähes kaikissa asiaryhmissä asetusten mahdollistamat pisimmät ajat. Tässä kansallista liikkumavaraa käytettäessä on otettu huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset. Valitusaikojen riittävyyden osalta hakijan kannalta merkitystä on kuitenkin sillä, onko hänellä tosiasiassa mahdollisuus valmistella valitus (mm. PeVL 2/2021 vp, kappale 20, PeVL 15/2021 vp, kappale 10). Ehdotus siitä, että hakijalla olisi edelleen oikeus oikeusapuun myös hallintovaiheessa, vaikkakin vain välttämättömiin toimenpiteisiin, edesauttaa valituksen valmistelua lyhyemmässäkin ajassa, jos hakijalla valituksen tekemisen aikaan on jo avustaja, joka tuntee asian. Oikeusavun rajaamisella vain välttämättömiin toimenpiteisiin ei katsota olevan vaikutusta tähän. Keskeiseksi oikeusturvan säilymisen kannalta nousee riittävän ja oikea-aikaisen oikeusavun saaminen.

Tavoitteelliset käsittelyajat edistävät tuomioistuinkäsittelyn asianmukaisuutta ja viivytyksettömyyttä, minkä voidaan katsoa olevan myös keskeinen osa kansainvälisen suojelun hakijan oikeusturvaa. Ehdotetut tavoiteaikoihin perustuvat tuomioistuinten käsittelyaikasäännökset vahvistavat myös hakijan oikeusturvaa huomioimalla mahdolliset monimutkaisia oikeudellisia kysymyksiä tai tosiseikkoja koskevat asiat ja näiden asianmukaisen ja perusteellisen käsittelyn. Tavoiteaikojen voidaan katsoa olevan yhteensopivia myös tuomioistuinten riippumattomuutta koskevan perustuslain 3 §:n 3 momentin kanssa. Myös

tuomioistuimen tehokkaan ja tavoiteaikoihin pyrkivän valituksen käsittelyn näkökulmasta oikeusavun saaminen jo hallintovaiheessa on merkityksellistä.

13.4 Välttämätön toimeentulo ja huolenpito

13.4.1 Vastaanottopalvelujen saaja ja vastaanoton kesto

Ehdotuksella rajattaisiin vastaanottopalvelujen saajajoukkoa. Jatkossa myöhemmän hakemuksen tehneille ei lähtökohtaisesti syntyisi uutta oikeutta vastaanottopalveluihin uuden hakemuksen vireillepanon myötä, koska vastaanottopalvelujen saaminen olisi sidottu siihen, onko hakijalla oikeus jäädä Suomen alueelle hakemuksen tutkinnan ajaksi. Menettelyasetuksen mukaisesti oikeus jäädä Suomen alueelle hakemuksen tutkinnan ajaksi myöhemmän hakemuksen yhteydessä syntyisi vain, jos ensimmäistä myöhempää hakemusta ei olisi tehty välittömän maasta poistamisen estämiseksi tai viivyttämiseksi ja hakemuksessa olisi esitetty sellaisia uusia perusteita, joiden tutkintaa olisi jatkettava. Toisen tai sen jälkeisen myöhemmän hakemuksen kohdalla oikeutta jäädä Suomen alueelle ei syntyisi, jos aikaisemmin tehty myöhempi hakemus on hylätty tukittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana. Ehdotetut muutokset eivät kuitenkaan missään tilanteessa rajoittaisi palautuskieltoa.

Myöhempien hakemusten osalta voidaan pitää perusteltuna rajoittaa oikeutta vastaanottopalveluihin, vastaavasti kuten tässä esityksessä ehdotetaan rajoitettavan oikeutta jäädä Suomen alueelle, koska näissä tilanteissa suojelun tarve on jo kertaalleen tutkittu lainvoimaisella päätöksellä. Ehdotuksen tavoitteena on ehkäistä väärinkäytösmahdollisuuksia, joita voi liittyä kansainvälisen suojelun hakemiseen ja vastaanottojärjestelmään. Toistuvat ja perusteettomat uusintahakemukset voivat myös olla keino viivyttää maasta poistamista. Tavoitteena on vähentää järjestelmän houkuttelevuutta, jolloin sellaiset ulkomaalaiset, joilla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle, poistuvat maasta tehokkaammin. Väärinkäytösten ehkäiseminen ja tehokas maasta poistuminen varmistavat sen, että palvelut kohdistuvat aidosti suojelun tarpeessa oleville. Vastaanottopalvelut on tarkoitettu luonteeltaan tilapäisiksi ja lähtökohtaisesti kertaluontoisiksi. Vastaanottopalvelut järjestetään rajallisilla resursseilla, jonka vuoksi palvelujen pääasiallinen kohdentaminen sille joukolle, jonka kohdalla on kyse ensimmäisestä kansainvälistä suojelua koskevasta hakemuksesta, tukee järjestelmän tehokkuutta. Ehdotettu sääntely perustuu unionin oikeuteen eikä se siten lähtökohtaisesti ole mielivaltaista. Ehdotetulla muutoksella voidaan katsoa olevan hyväksyttävät perusteet eikä ehdotusta ole kokonaisuutena arvioiden pidettävä kohtuuttomana. Se, että vastaanottopalvelujen saajajoukkoa rajattaisiin esitetyllä tavalla, perustuisi selkeisiin ja objektiivisesti todettaviin seikkoihin.

Ehdotuksella rajattaisiin lisäksi vastaanottopalvelujen kestoa nykyisestä. Ensimmäisten kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tehneiden osalta vastaanottopalvelut päättyisivät 60 päivän kuluttua, siitä kun ulkomaalaisella ei olisi enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Käytännössä ryhmä kattaisi sellaiset ulkomaalaiset, joille on tehty kielteinen päätös oleskelulupa-asiaa koskevaan hakemukseen ja päätös maasta poistamisesta. Myöhemmän hakemuksen tehneiden osalta vastaanottopalvelut päättyisivät 14 päivän kuluttua siitä, kun ulkomaalaisella ei olisi enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Kyseisiin ryhmiin kuuluvat henkilöt eivät ole kuulu vastaanottodirektiivin soveltamisalaan. Heidät voidaan perustellusti asettaa erilaiseen asemaan kuin muut kansainvälistä suojelua hakevat tai tilapäistä suojelua saavat, joilla on oikeus oleskella Suomessa niin kauan kuin he ovat joko hakijan asemassa, tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta, tai suojelun saajia. Kielteisen päätöksen oleskelulupa-asiaan ja maasta poistamista koskevan päätöksen saaneiden tulisi poistua maasta. Vastaanottopalvelujen tilapäinen luonne huomioiden voidaan pitää perusteltuna, että

vastaanottopalvelujen kestosta on säädetty selkeästi lain tasolla. Ehdotetut selkeät määräajat, edistävät yhdenmukaista menettelyä ja viranomaistoiminnan ennakoitavuutta. Selkeät määräajat edistävät ulkomaalaisen mahdollisuuksia varautua vastaanottopalvelujen päättymiseen. Riittävän ajoissa toteutetulla kohdennetulla tiedottamisella varmistutaan siitä, että henkilöille ei synny väärää käsitystä vastaanottopalvelujen jatkumisesta.

Kielteisen päätöksen saaneen vastaanottopalvelujen kestoa on aiemmin rajoitettu maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettuun lakiin tehdyllä muutoksella (637/2010) ja vastaanottolakiin tehdyllä muutoksella (673/2015). Rajoituksia on perusteltu esimerkiksi sillä, että vastaanottolain mukaisen huolenpitovelvoitteen voidaan katsoa päättyvän, kun kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on ratkaistu ja päätös maasta poistamisesta on täytäntöönpanokelpoinen (HE 170/2014 vp, s. 27). Perustuslakivaliokunta on vastaanottopalvelujen rajoittamista koskevissa lausunnoissaan tuonut esiin, että vaikka henkilö ei enää kuuluisikaan turvapaikanhakijoiden vastaanoton piiriin, hän ei menetä oikeuttaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvattuun välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (PeVL 47/2014 vp, PeVL 26/2010 vp). Esityksellä ei ehdoteta muutoksia perustuslailla turvattuun välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Vastaanottopalvelujen päättyessä ilman oleskelulupaa Suomessa olevan ulkomaalaisen välttämättömästä toimeentulosta ja huolenpidosta vastaisivat hyvinvointialueet ja Kansaneläkelaitos heille kuuluvien lakisääteisten tehtäviensä mukaisesti. Vastaanottodirektiivi lähtee siitä, että vastaanottopalvelujen saaminen perustuu henkilön asemaan kansainvälisen suojelun hakijana. Vastaanottopalvelujen keston rajauksen osalta olisi joka tapauksessa kyse vastaanottodirektiivin vähimmäistason ylittävästä kansallisesta sääntelystä.

Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottopalvelujen saamisen tai keston rajoittamista lähtökohtaisesti ongelmallisena perustuslain 6 §:n kannalta (PeVL 26/2010 vp, PeVL 47/2014 vp). Perustuslakivaliokunta on kuitenkin korostanut, että yksilöllisten olosuhteiden huomioon ottamisen mahdollistava säännös on omiaan hälventämään palvelujen rajoittamisen ongelmallisuutta syrjintäkiellon näkökulmasta (PeVL 26/2010 vp). Ehdotus sisältää mahdollisuuden jatkaa vastaanottopalveluja poikkeuksellisen painavan syyn perusteella kestosta säädettyjen määräaikojen jälkeenkin. Ehdotuksessa on siten huomioitu perustuslakivaliokunnan aiempi lausuntokäytäntö eikä sitä siten arvioida syrjintäkiellon näkökulmasta kohtuuttomaksi.

13.4.2 Välttämätön toimeentulo

Ehdotuksessa esitetään väliaikaisella lailla (466/2024) säädetyn vastaanottorahan perusosan määrän ja perustuslakivaliokunnan edellyttämän täydentävää vastaanottorahaa koskevan muutoksen säätämistä osaksi pysyvää lainsäädäntöä.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen turva on perustuslakivaliokunnan mukaan riippumaton voimassa olevasta sosiaalilainsäädännöstä eikä se kiinnity suoraan olemassa oleviin etuusjärjestelmiin (PeVL 25/2024 vp). Perustuslain 19 §:n 1 momentin sanamuoto ei myöskään ota kantaa siihen, millä tavoin lainsäätäjän tulisi toteuttaa sen turvaama oikeus lainsäädäntöteknisesti. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi tasamääräisillä tai harkinnanvaraisilla rahamääräisillä etuuksilla, luontaisetuuksilla tai palveluilla taikka niiden yhdistelmällä (PeVL 25/2024 vp). Perustuslain 19 §:n 1 momentin perusteluissa viitatun yksilöllisen harkinnan soveltamisalan kannalta on perustuslakivaliokunnan mukaan merkitystä sillä, että välttämättömän toimeentulon taso voi muodostua myös voimassa olevaa toimeentulotukilaissa säädettyä tasoa alemmaksi. Tämän perustuslain 19 §:n 1 momentin

tarkoittaman vähimmäistason määrittely voi edellyttää yksilöllistä harkintaa, jossa arvioidaan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistason täyttymistä (PeVL 25/2024 vp, PeVL 52/2025 vp).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut vastaanottorahaa koskevaa sääntelyä perustuslain välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa koskevan 19 §:n 1 momentin kannalta (PeVL 59/2010 vp, PeVL 25/2024 vp). Vastaanottorahaa ei perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan voida sen saajien osalta ymmärtää suoraan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseksi vähimmäistasoksi (PeVL 15/2023 vp, PeVL 25/2024 vp). Tämän vähimmäistason määrittely voi edellyttää yksilöllistä harkintaa, jossa arvioidaan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistason täyttymistä (PeVL 25/2024 vp). Vastaanottorahan perusosan määrää pienennettäessä valiokunta piti välttämättömänä, että laista kävisi yksiselitteisesti ilmi tuen myöntämisen ja myöntämisen edellytysten oikeusharkintaisuus ja se, että vastaanottolain 19 §:n 1 momentin säännös ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamisesta ja itsenäisen selviytymisen edistämisestä koskee myös täydentävää vastaanottorahaa (PeVL 25/2024). Perustuslakivaliokunta kuitenkin totesi, että perustuslain 19 §:n 1 momentissa asetettuja vaatimuksia ei täytä sellainen järjestelmä, jossa perusoikeussäännöksen mukainen oikeus turvattaisiin pelkästään tai viime kädessä vain viranomaisen laissa oikeudellisesti sitomattoman harkintavallan käytön perusteella. Koska yksilön oikeuksien perusteista on perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan säädettävä lailla ja julkisen vallan käytön tulee olla aina palautettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevaan toimivaltaperusteeseen (HE 1/1998 vp), myös oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon edellyttää tällaisten perusteiden laintasoista sääntelyä (PeVL 25/2024 vp). Lailla säätämiseen taas kohdistuu yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta (PeVL 10/2016 vp, PeVL 36/2024 vp). Perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 25/2024 vp) mukaan täydentävää vastaanottorahaa koskevan sääntelyn selventäminen vastaanottorahan perusosan pienentämisen yhteydessä oli välttämätöntä myös lapsen oikeuksien sääntelylle perustuslain 80 §:ssä asetetun lakitasoisuuden vaatimuksen vuoksi. Perustuslakivaliokunta on todennut, että lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava täysimääräisesti (PeVL 2/2021 vp). Perustuslakivaliokunta korosti myös sääntelyn asianmukaista soveltamista lapsen edun ja oikeuksien kannalta (PeVL 25/2024 vp). Esityksessä ehdotetaan säädettävän täydentävästä vastaanottorahasta perustuslakivaliokunnan edellyttämän mukaisesti.

Julkisella vallalla on perustuslain 22 §:n mukaisesti velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Täydentävää vastaanottorahaa koskevan sääntelyn täsmentäminen väliaikaisessa laissa on vähentänyt vastaanottorahan pienentämisen kielteisiä vaikutuksia ja tukenut erityisesti lasten ja haavoittuvassa asemassa olevien hakijoiden toimeentuloa ja hyvinvointia. Koska vastaanottorahaa saavien joukossa saattaa olla erityisen haavoittuvassa asemassa olevia, on vastaanottokeskusten tarvittaessa otettava oma-aloitteinen rooli täydentävän vastaanottorahan perusteiden olemassaolon selvittämiseksi ja hakijan tukemiseksi. Täydentävän vastaanottorahan myöntämisen kasvu osoittaa osaltaan, että vastaanottopalvelujen saajat ovat saaneet tukea sitä tarvitessaan. Täydentävän vastaanottorahan myöntämiseen liittyvällä harkinnalla varmistetaan, että yksilön oikeus perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseen turvaan toteutuu. Siten vaikka vastaanottorahan pienentämiseen on liittynyt todennettuja negatiivisia vaikutuksia, eivät ne ole sellaisia, että ne muodostaisivat esteen muutosten säätämisellä pysyväksi.

Toimeentulotuen perusosaa voidaan tietyissä tilanteissa alentaa 50 prosentilla, jos toimeentuloa hakeva ei kehotuksista huolimatta toimi velvoitteiden mukaisesti. Toimeentulotukilain uudistusta koskevan esityksen (HE 116/2025 vp) säätämisjärjestysperustelujen (s. 132) mukaan esitystä valmisteltaessa on arvioitu, että 50 prosentin alentamista voidaan edelleen pitää perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämän välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon

turvaamisen kattavana määränä. Kun huomioidaan toimeentulotukeen vuonna 2026 ja 2027 tehtävät indeksikorotukset, asettuu vastaanottorahan pienennetty määrä samalle tasolle 50 prosentilla alennetun toimeentulotuen kanssa. Jatkossa vastaanottorahan kansallisena viitetasona käytettäisiinkin toimeentulotuen 50 prosentilla alennettua määrää. Lisäksi täydentävää vastaanottorahaa voidaan perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla käyttää tarvittaessa turvaamaan vastaanottopalveluiden piirissä olevan henkilön ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätöntä toimeentulon turvaa. Täydentävän vastaanottorahan myöntämiseen liittyvällä yksilöllisellä harkinnalla varmistetaan, että henkilön toimeentulo ei vaarannu missään tilanteessa. Esityksen kannalta oleellista on se, että vastaanottorahaan tehtävät indeksikorotukset palautetaan vuoden 2028 alusta. Vastaanottorahaan ehdotettavat muutokset eivät vaarantaisi oikeutta ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään toimeentuloon, sillä ne on laadittu toimeentulotuen perusosan alentamista mukaillen.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että eri etuusjärjestelmän piirissä olevien henkilöiden erilainen asema muodostaa hyväksyttävän perusteen jossain määrin eriyttää toimeentulotuen ja vastaanottorahan suuruus toisistaan (PeVL 15/2023 vp, PeVL 25/2025 vp). Myös vastaanottodirektiivi nimenomaisesti sallii hakijoiden epäedullisemman kohtelun verrattuna jäsenmaan omiin kansalaisiin. Direktiivissä epäedullisemman kohtelun mahdollisuus liittyy erityisesti toimeentulon tukeen ja tilanteeseen, jossa osa tuesta annetaan osittain myös aineellisina hyödykkeinä. Kyse ei ole perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen vastaisesta mielivaltaisesta erottelusta, koska vastaanottopalvelujen saajan tilanne eroaa kunnassa asuvan henkilön tilanteesta. Erottelulle on myös hyväksyttävät perusteet. Vastaanottorahan piirissä olevat henkilöt voidaan asettaa toimeentulon osalta eri asemaan kuin henkilöt, joilla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Ehdotuksen mukaan vastaanottopalvelujen saajan ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo ja huolenpito voitaisiin turvata poikkeuksellisesti lyhytaikaisesti hyödykkein tilanteessa, jossa vastaanottojärjestelmä on kuormittunut kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien suhteettoman suuren määrän tai muun poikkeuksellisen tilanteen vuoksi. Kyseessä olisi esimerkiksi laajamittaisen maahantulon tilanne, jossa vasta perustetun vastaanottokeskuksen henkilöstön päätehtävä olisi kaikkien asiakkaiden välttämättömän huolenpidon, kuten majoituksen, aterioiden ja kiireelliseen terveydenhoidon varmistaminen, eikä yksilöllisten vastaanottorahapäätösten tekeminen olisi mahdollista. Kyseessä voisi olla myös keskitetyn seulonnan tilanne. Vastaanoton järjestäminen keskitetyn seulonnan tilanteessa vastaisi voimassa olevan vastaanottolain 12 §:ssä säädettyä järjestelykeskusta. Perustuslakivaliokunta on pitänyt mahdollisena huolehtia kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien toimeentulon turvasta järjestelykeskuksissa lyhytaikaisesti pelkästään hyödykkeinä (PeVL 18/2001 vp, PeVL 8/2005 vp, PeVL 59/2010 vp, PeVL 25/2024 vp).

Vastaanottoraha korvattaisiin hyödykkeillä tai maksusitoumuksilla juuri maahan tulleelta kansainvälistä suojelu hakevalta tai tilapäistä suojelua saavalta. Henkilöllä ei olisi oikeus saada vastaanottorahaa takautuvasti siltä ajalta, jona toimeentulosta huolehdittaisiin hyödykkein. Vastaanottorahan myöntämistä ei lakkautettaisi sellaiselta vastaanottopalvelujen saajalta, jolle olisi jo kertaalleen tehty vastaanottorahan myöntämistä koskeva päätös. Kyse olisi mahdollisimman lyhytaikaisesta, korkeintaan muutamia viikkoja kestävästä tilanteesta. Keskitetyn seulonnan ollessa kyseessä tilanne voisi kestää enintään seulonnan keston ajan. Esitys perustuu vastaanottodirektiiviin kansallisen liikkumavaran käyttöönottoon. Liikkumavaran käyttöönotto olisi perusteltua, jotta voitaisiin varmistaa välttämättömän toimeentulon turvaaminen kaikille vastaanoton piirissä oleville myös maahantulon häiriötilanteissa. Kynnys poikkeustoimen käyttöönotolle olisi korkea. Edellytyksenä vastaanottorahan myöntämisestä poikkeamiselle olisi se, että sisäministeriö olisi päättänyt 12

§:ssä ehdotetun EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen mukaisen valmiussuunnitelman käyttöönotosta. Jos poikkeustilanne koskisi kansainvälistä suojelua hakevia tulisi sisäministeriön ilmoittaa valmiussuunnitelman käyttöönotosta Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle. Sisäministeriön tulisi ilmoittaa komissiolle ja turvapaikkavirastolle myös poikkeustilan päättymisestä.

13.4.3 Velvoitteet ja seuraamukset

Ehdotuksen mukaan kansainvälistä suojelua hakevan tulee tunnistautua 2–4 kertaa kuukaudessa. Tunnistautumisvelvollisuuden noudattamatta jättäminen voi johtaa vastaanottorahan alentamiseen tai henkilön kadotessa vastaanottopalveluiden päättymiseen viiden päivän kuluttua siitä, kun henkilö on jättänyt tunnistautumatta. Henkilöllä ei olisi oikeutta vastaanottorahaan sinä aikana, kun hän ei olisi vastaanottokeskuksen asiakkaana. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiivin ja siinä käytetään kansallista liikkumavaraa. Liikkumavaran käyttöönotto olisi perusteltua, koska sen tavoitteena olisi ehkäistä vastaanottojärjestelmän väärinkäyttöä ja edelleen liikkumista. Tunnistautumisen tavoitteena on varmistaa, että vastaanottopalvelujen saaja on edelleen vastaanottokeskuksen asiakkaana ja viranomaisten saavutettavissa ilman, että hänen perusoikeuksiinsa puututaan suhteettomasti. Tunnistautumisvelvollisuus ei koske lapsia eikä työssäkäyviä.

Tilapäistä suojelua saavilla olisi tunnistautumisvelvollisuus kerran kuukaudessa. Tilapäistä suojelu saavilla on voimassa oleva oleskelulupa ja tilapäisen suojelun direktiivin nojalla oikeus liikkua EU–alueella. Tunnistautumisen tarkoituksena olisi varmistaa, että tilapäistä suojelua saava on edelleen vastaanottokeskuksen asiakkaana. Tilapäistä suojelua koskevan uusitun Euroopan unionin neuvoston täytäntöönpanopäätöksen (EU) 2025/1460 johdannon 4 kohdan mukaan jäsenvaltion olisi jatkossa hylättävä direktiivin 2001/55/EY 8 artiklan 1 kohdan perusteella tehdyt oleskelulupahakemukset, jos on ilmeistä, että asianomainen henkilö on jo saanut oleskeluluvan kyseisellä perusteella toisessa jäsenvaltiossa. Tämä olisi johdonmukaista unionin tuomioistuimen 27 päivänä helmikuuta 2025 asiassa C-753/23antaman tuomion ja erityisesti sen 30 kohdan kanssa.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että toimeentulotuen saajille on mahdollista asettaa perustuslain 19 §:n 1 momentin estämättä myös velvoitteita (PeVL 31/1997 vp, PevL 34/2010 vp, PeVL 11/2023 vp). Ehdotetun tunnistautumisvelvollisuuden osalta voidaan arvioida olevan kyse vastaavantyyppisestä velvoitteesta. Esityksellä varmistetaan, että henkilöllä on tieto tunnistautumatta jättämisen seurauksista. Lisäksi henkilö rekisteröitäisiin takaisin vastaanottopalvelujen piiriin, jos hän palaisi vastaanottokeskukseen. Jos henkilöllä olisi välttämättömiä poissaoloja, jotka estäisivät noudattamasta tunnistautumista väliaikaisesti, henkilö välttyisi seuraamuksilta sopimalla etukäteen vastaanottokeskuksen kanssa kyseisistä poissaoloista. Täten ei voida pitää kohtuuttomana tai mielivaltaisena, jos vastaanottopalvelut päättyvät sen seurauksena, ettei henkilö noudata tunnistautumisvelvoitetta. Vastaanottopalvelujen saajan vastuulla olisi huolehtia siitä, että hänen oikeutensa vastaanottopalveluihin ja vastaanottojärjestelmän myöntämään toimeentulon turvaan säilyy. Esitetyn tunnistautumisvälin voidaan arvioida olevan kohtuullinen, eikä se siten rajoittaisi myöskään henkilön liikkumisvapautta tai oikeuksia enempää kuin on välttämätöntä.

Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto voi päättää tunnistautumisvelvollisuudesta poikkeamisesta laajamittaisen maahantulon tai muun maahantulon häiriötilanteen vuoksi. Tunnistautumisvelvollisuudesta poikkeaminen olisi välttämätöntä, jotta vastaanottokeskusten voimavarat voitaisiin häiriötilanteessa ohjata maahantulijoiden toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseen. Päätös koskisi kaikkia vastaanottopalvelujen saajia samanaikaisesti. Vastaanottokeskuksen velvollisuus olisi informoida asiakkaita ja varmistaa erityisesti

poikkeustilanteen päättyessä, että kenellekään ei koidu seuraamuksia sen vuoksi, että he eivät ole olleet tietoisia poikkeustilanteen päättymisestä.

Ehdotuksessa esitetään vastaanottolakiin uutta lukua, jossa säädettäisiin vastaanottopalveluja koskevista rajoitustoimista. Ehdotettu sääntely sisältäisi vastaanottopalvelujen saajalle asetettujen velvoitteiden rikkomiseen liittyviä seuraamuksia, joilla olisi vaikutusta henkilön vastaanottopalveluihin ja tietyissä tilanteissa myös liikkumisvapauteen.

Ehdotetut vastaanottopalvelujen rajoitustoimet perustuvat vastaanottodirektiiviin ja niiden käyttöönotossa käytetään kansallista liikkumavaraa. Kansallisen liikkumavaran käyttöönotto on tarkoituksenmukaista, koska siten vastaanottojärjestelmä voi kohdistaa rajalliset resurssinsa niitä aidosti tarvitseville ja estää väärinkäytökset, joihin ei ole kyetty puuttumaan riittävän tehokkaasti nykyisellä sääntelyllä. Kansallista liikkumavaraa ehdotetaan käytettävän erityisesti siinä, miten vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen ehdotetaan toteutettavan. Jäsenvaltioiden on turvattava riittävä elintaso unionin oikeuden ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti myös rajoitustoimien aikana. Euroopan unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat useassa ratkaisussaan ottaneet kantaa vastaanotto-olosuhteiden rajoittamiseen ja ihmisarvoisen elämän turvaavien vastaanottopalveluiden tasoon (ks. esim. EUT:n ratkaisu Zubair Haqbin v. Belgia C-233/18, EUT:n ratkaisu Ministero dell'Interno v. TO C-422/21, EIT:n ratkaisu M.S.S. v. Belgia ja Kreikka 30696/09 ja EIT:n ratkaisu Camara v. Belgia 49255/22). Ehdotuksessa on päädytty esittämään vastaanottodirektiivin 23 artiklan täytäntöönpanemiseksi vastaanottorahan alentamista ja vastaanottopalvelujen peruuttamista, jolla tarkoitetaan käytännössä sitä, että henkilön toimeentulo turvataan hyödykkeillä. Valittu ratkaisu mahdollistaa parhaalla mahdollisella tavalla sen, että henkilön välttämätön toimeentulo ja huolenpito voidaan turvata yksilötasolla myös rajoitustoimien aikana.

Ehdotetut velvoitteet ja seuraamukset koskevat myös muita kuin kansainvälisen suojelun hakijoita. Tilapäistä suojelua saavia koskeva tilapäisen suojelun direktiivi ja täytäntöönpanokelpoisen maastapoistamispäätöksen saaneita koskeva paluudirektiivi eivät ole ristiriidassa ehdotettujen velvoitteiden asettamisen kanssa. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on perusteltua, että velvoitteet koskevat soveltuvin osin kaikkia vastaanottopalvelujen piirissä olevia ryhmiä.

Perustuslakivaliokunnan mukaan toimeentulotuen saajille on mahdollista asettaa velvoitteita (PeVL 31/1997 vp, PeVL 34/2010 vp, PeVL 11/2023 vp, PeVL 52/2025). Etuuksien saamiselle on myös voitu asettaa joidenkin henkilöryhmien osalta tiukempia saamisehtoja, jos ne ovat olleet perusoikeuksien yleisten rajoitusperusteiden, hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden, sallimissa rajoissa (PeVL 55/2016). Valiokunta on vakiintuneesti katsonut, ettei perustuslaki estä sinänsä asettamasta ehtoja perustoimeentuloa turvaavan etuuden saamiselle, kunhan nämä ehdot täyttävät perusoikeuksien yleiset rajoitusperiaatteet. Esimerkiksi työttömän työnhakijan velvoittamista osallistumaan hänen työkykynsä ylläpitämistä ja hänen työllistymistään edesauttaviin toimiin on pidetty hyväksyttävänä (PeVL 50/2005 vp).

Ehdotuksen mukaan vastaanottopalvelujen saajalle myönnettävän vastaanottorahan perusosaa voitaisiin alentaa 20 prosentilla, jos henkilö ilman perusteltua syytä ei noudattaisi hänelle asetettuja velvoitteita, kuten velvollisuutta tunnistautua, ylläpitää yhteystietoja, osallistua hänelle osoitettuun yhteiskuntatietoutta antavalle kurssille, velvollisuutta oleskella tietyllä maantieteellisellä alueella tai vaatimusta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa. Vastaanottorahaa voitaisiin lisäksi alentaa maasta poistettavalta ulkomaalaiselta ja kansainvälistä suojelua hakevalta, joka on tehnyt myöhemmän hakemuksen. Vastaanottorahan alentamisessa on kyse vastaanottopalvelujen saajalle kuuluvien velvollisuuksien noudattamatta jättämisen seurauksesta. Velvoitteiden tarkoituksena on edistää menettelyjen sujuvuutta ja

viranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä, sekä turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän hallintaa, ehkäistä väärinkäytöksiä, turvata vastaanottokeskuksen turvallisuutta ja asumisrauhaa sekä edistää henkilön maasta poistumista silloin, kun hänellä ei ole enää oikeutta oleskella Suomessa. Henkilö voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, että vastaanottorahaa ei alenneta.

Vastaanottorahan alentaminen 20 prosentilla vastaisi viitebudjetissa määriteltyä terveellisen ruoan määrää yksinasuvalle aikuiselle miehelle. Tarvittaessa vastaanottokeskus myöntäisi lisäksi vastaanottorahan alentamisen kohteena olevalle hakemuksesta täydentävää vastaanottorahaa välttämättömiin menoihin tai antaisi tarvittavia hyödykkeitä. Vastaanottorahan alentamista voidaan pitää kohtuullisena huomioiden, että rajoitustoimi kestää enintään 2 kuukautta kerrallaan. Toimeentulon riittävyyttä tulisi arvioida uudelleen, jos henkilön olosuhteet muuttuvat vastaanottorahan alentamisen aikana.

Euroopan unionin tuomioistuin on katsonut, että kun otetaan huomioon EU:n perusoikeuskirjan 1 artikla, vastaanottodirektiivi ei anna jäsenvaltiolle oikeutta peruuttaa kokonaan aineellisia asumiseen, ruokaan tai vaatetukseen liittyviä vastaanottopalveluja edes väliaikaisesti. Tuomioistuin on huomauttanut, että seuraamuksia määrättäessä on otetta huomioon hakijan henkilökohtainen tilanne ja suhteellisuusperiaate. Tuomioistuimen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että rikkomuksista määrätyt seuraamukset eivät heikennä hakijan ihmisarvoisen elintason turvaa erityisesti, kun otetaan huomioon hakijan erityiset tarpeet ja muut asiaankuuluvat hakijaa koskevat olosuhteet (Zubair Hagbin v. Belgia, C-233/18). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut, että viranomaisten on turvattava turvapaikanhakijoiden perusoikeudet, kuten majoituksen, ruoan ja vaatteiden saaminen, jotta heidän ihmisarvonsa ei vaarantuisi (M.S.S. v. Belgia ja Kreikka, no 30696/09). Myös perustuslain 19 §:n 1 momentti edellyttää, että jokaiselle turvataan ihmisarvoisen elämän edellyttämä välttämätön toimeentulo ja huolenpito.

Vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana henkilön oikeus vastaanottopalveluihin säilyisi, mutta hänelle ei myönnettäisi vastaanottorahaa tai käyttörahaa. Hänelle voitaisiin kuitenkin myöntää täydentävää vastaanottorahaa, jos se olisi poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään, turvaisi henkilön välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Henkilöllä olisi edelleen oikeus myös muihin vastaanottopalveluihin, kuten sosiaali- ja terveyspalveluihin, ohjaukseen ja neuvontaan sekä tulkkaukseen.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt mahdollisena huolehtia kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien toimeentulon turvasta järjestelykeskuksissa lyhytaikaisesti pelkästään hyödykkeinä (PeVL 18/2001 vp, PeVL 8/2005 vp, PeVL 59/2010 vp, PeVL 25/2024 vp). Toimeentulon järjestäminen pelkästään hyödykkeinä, kuten ruokana ja vaatteina, tarkoittaa rahamääräisen vastaanottorahan myöntämiseen verrattuna ainakin periaatteessa sitä, että hakijan valinnanvapaus elämisen aivan perusluonteisten asioiden suhteen kaventuu. Perustuslakivaliokunta on korostanut, että mitä kauemmin toimeentulo turvataan hyödykkeillä, sitä merkityksellisimmiksi voivat tulla tähän poikkeukseksi tarkoitettuun vastaanottomuotoon sisältyvät rajoitukset. Valiokunta on pitänyt mahdollisena, että vastaanoton pitkittyminen järjestelykeskuksessa (ja toimeentulon turvaaminen hyödykkeillä) voi jossakin vaiheessa muodostua perustuslain 19 §:n 1 momentissa säädettyä oikeutta ja muitakin perusoikeuksia koskevaksi laillisuuskysymykseksi (PeVL 18/2001 vp). Ehdotuksessa hyödykkeillä tarkoitetaan kuitenkin laajemmin myös maksusitoumuksia ja lahjakortteja. Lisäksi tilanteessa, jossa se on välttämätöntä, henkilölle voitaisiin myöntää täydentävää vastaanottorahaa. Peruutettujen palvelujen kohteena olevalle myönnettävä tuki vastaisi siten käytännössä tukea, jota myönnetään ilman oleskeluoikeutta maassa oleskeleville.

Ehdotuksen mukaan vastaanottopalvelujen peruuttaminen voi koskea hakijoita, joilla ei ole oikeutta jäädä Suomeen alueelle ja jotka ovat laiminlyöneet ulkomaalaislain 145 a §:n mukaisen velvollisuutensa tehdä yhteistyötä toimivaltaisen viranomaisen kanssa maastapoistamista koskevan menettelyn aikana. Kyseinen ryhmä ei kuulu vastaanottodirektiivin soveltamisalaan, jolloin heille on myös perusteltua asettaa kansallisesti seuraamuksia, jos joissakin tilanteissa katsotaan perustelluksi, että kyseiseen ryhmään kuuluvat henkilöt ovat edelleen palvelujen piirissä ja viranomaisten tavoitettavissa maastapoistamisen täytäntöönpanon edistämiseksi. Sellaisen ulkomaalaisen kohdalla, jolla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle, voidaan lähtökohtaisesti pitää hyväksyttävänä, että henkilölle tarjotaan rajatummat palvelut. Kyse olisi ehdotetun mukaisesti lyhytaikaisesta tilasta, jonka päättymiseen henkilöllä on itsellään mahdollisuus vaikuttaa noudattamalla maastapoistamispäätöstä ja tekemällä yhteistyötä maastapoistamista koskevassa menettelyssä.

Vastaanottokeskuksessa väkivaltaisesti tai häiriköivästi käyttäytyviä asiakkaita on lähtökohtaisesti perusteltua kohdella samalla tavalla kuin muita turvallisuutta vaarantavia ihmisiä. Vastaanottokeskuksen asiakkaaseen sovelletaan tarvittaessa poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaisia toimia. Poliisilain mukaisiin toimenpiteisiin turvautuminen on kuitenkin usein ainoastaan väliaikainen ratkaisu, eivätkä säilöönoton perusteet välttämättä täyty kaikissa tilanteissa. Yksittäisen asiakkaan aggressiivinen tai väkivaltainen käyttäytyminen voi vaarantaa muiden asiakkaiden oikeuden turvallisuuteen, yksityiselämään sekä perhe-elämän suojaan. Ehdotuksen mukaan vastaanottorahaa voitaisiin alentaa, jos henkilö rikkoisi vastaanottokeskuksen yleistä järjestystä ja tai turvallisuutta toistuvasti tai vakavasti. Vastaanottokeskuksen asiakkaalle tulisi selvästi kertoa, minkälainen käytös tai toiminta on kiellettyä ja mitä vastaanottokeskuksen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden rikkomisesta seuraa. Henkilön vastaanottopalvelut voitaisiin peruuttaa, jos henkilö jatkaisi kiellettyä toimintaa ja edelleen rikkoisi vastaanottokeskuksen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden heikentämistä senkin jälkeen, kun häneltä olisi jo kertaalleen alennettu vastaanottorahaa samasta syystä johtuen. Vastaanottorahan perusosan alentamisella ja vastaanottopalvelujen peruuttamisella pyritään puuttumaan ei toivottuun käyttäytymiseen ja turvaamaan vastaanottokeskuksen muiden asukkaiden oikeutta perustuslain 7 §:n mukaiseen henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja 10 §:n mukaiseen yksityiselämän suojaan. Perustuslakivaliokunta on vastikään arvioinut yleistä järjestystä ja turvallisuutta säilöönoton edellytyksenä. Valiokunta totesi, että perusoikeusjärjestelmän kannalta kysymys on ääritapauksissa perustuslain 7 §:n mukaisen oikeuden henkilökohtaiseen turvallisuuteen suojaamisesta (PeVL 64/2024 vp). Tällaisen vahvan intressin olemassaolon on perustuslakivaliokunnan mukaan yleensä katsottu muodostavan sellaisen perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävän syyn, joka valtiosääntöoikeudellisessa merkityksessä oikeuttaa perusoikeuden rajoittamisen, jos muutkin yleiset rajoittamisedellytykset ovat käsillä (ks. PeVL 67/2010 vp, PeVL 5/1999 vp, PeVL 64/2024 vp). Ehdotuksen mukaan vastaanottorahan alentaminen tai vastaanottopalvelujen peruuttaminen voisi järjestyssääntöä rikkoneelta kestää kerrallaan enintään kaksi kuukautta. Henkilön olosuhteiden muuttuessa rajoitustoimi voi päättyä myös ennen tätä. Myös tässä tilanteessa henkilö voisi itse omalla käytöksellään vaikuttaa siihen, ettei vastaanottorahaa alenneta tai vastaanottopalveluja peruuteta.

Perustuslakivaliokunta on toimeentulotuen perusosan alentamista arvioidessaan todennut, että toimeentulotuen alentamista sovellettaessa on varmistettava, ettei yksittäistapauksessa synny perustuslain 19 §:n 1 momentin vastaista tilanteita (PeVL 31/1997 vp, PeVL 52/2025 vp). Valiokunnan käsityksen mukaan säännöksellä turvataan myös sellaisen henkilön oikeutta, joka ei ole kykenevä toimimaan hänelle asetettujen velvoitteiden mukaisesti (PeVL 52/2025 vp). Ehdotuksen mukaan 45 ja 46 §:ssä tarkoitettua vastaanottorahan alentamista tai 47 §:ssä tarkoitettua vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevaa päätöstä ei tule tehdä, jos se

vaarantaa henkilön ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai huolenpidon, tai jos alentaminen olisi muutoin kohtuutonta. Vastaanottorahan alentaminen ja vastaanottopalvelujen peruuttaminen perustuvat vastaanottopalvelujen saajan yksilöllisen tilanteen ja olosuhteiden kokonaisharkintaan. Harkinnassa huomioidaan esimerkiksi rajoittamistoimen oikeasuhtaisuuden moitittavaan toimintaan nähden sekä henkilöstä itsestään riippumattomat syyt, kuten erityiset vastaanottotarpeet. Harkintaa tehtäisiin tarvittaessa myös rajoitustoimen aikana, jos henkilön tilanne tai olosuhteet muuttuisivat. Vastaanottolain 6 § edellyttää, että lapsen etuun on kiinnitettävä erityistä huomioita. Tilanteessa tulee siten arvioida myös huoltajan elatusvelvollisuuden ja huolenpitovastuun toteutumista. Huoltajan vastaanottorahaa ei tulisi alentaa, jos lapsen toimeentulo ja hyvinvointi vaarantuisivat sen vuoksi.

Vastaanottopalvelujen peruuttaminen hakijalta, jolle on annettu päätös siirtää hänet hakemuksen käsittelystä vastuussa olevaan jäsenvaltioon hallinta-asetuksen mukaisesti, perustuu vastaanottodirektiivin 21 artiklaan ja hallinta-asetukseen. Vastaanottodirektiivin yhtenä tavoitteena on estää hakijoiden edelleen liikkumista jäsenvaltiosta toiseen. Hakijalla on oikeus vastaanottodirektiivin mukaisiin vastaanottopalveluihin ainoastaan siinä jäsenvaltiossa, jossa hänen hakemuksensa käsitellään. Hallinta-asetus edellyttää myös, että hakijan oikeus työntekoon peruutetaan. Vastaanottodirektiivi ja EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen säädökset asettavat eri tilanteissa olevat henkilöryhmät eri asemaan heille annettavien oikeuksien näkökulmasta. Eri tilanteisiin liittyvät, toisistaan poikkeavat oikeudet eivät siten valikoidu mielivaltaisesti, vaan perustuvat unionin oikeuteen.

Siirtopäätöksen saaneen palvelujen peruuttamista koskeva päätös tehdään vastaanottodirektiivin nojalla, mutta vastaanottopalveluiden peruuttaminen perustuu hallinta-asetuksen suoraan sovellettavaan sääntelyyn. Koska siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelut tulee hallinta-asetuksen nojalla peruuttaa, ei siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalveluja peruuttamisesta päätettäessä tehdä vastaavaa kohtuusharkintaa kuin muilla perusteilla tapahtuvassa vastaanottorahan alentamisessa tai vastaanottopalvelujen peruuttamisessa. Kansallista liikkumavaraa sisältyy kuitenkin siihen, miten siirtopäätöksen saaneen henkilön toimeentulo ja huolenpito turvataan vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana. Ehdotuksen mukaan siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttaminen vastaisi edellä kuvattua vastaanottopalvelujen peruuttamista. Henkilölle ei myönnettäisi vastaanottorahaa tai käyttörahaa. Hänelle järjestettäisiin majoitus ja ateriat, ja vastaanottokeskus turvaisi välttämättömän toimeentulon hyödykkeillä. Henkilön erityiset vastaanottotarpeet ja lapsen etu huomioitaisiin majoittamisesta ja siirtämisestä päätettäessä. Lisäksi vastaanottokeskus ottaisi hyödykkeitä myöntäessään huomioon henkilön kokonaistilanteen ja lapsen edun sekä henkilön erityiset vastaanottotarpeet. Vastaanottokeskuksen tekemän yksilöllisen harkinnan tarkoituksena on myös siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana varmistaa se, että henkilön toimeentulo tai huolenpito ei yksittäisessä tilanteessa vaarannu.

Vastaanottokeskuksen velvollisuutena on perustuslain 21 ja 22 §:n mukaisesti huolehtia siitä, ettei vastaanottopalvelujen saajalle koidu oikeudenmenetyksiä sen vuoksi, että hän ei ole tiennyt oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan tai velvollisuuksien täyttämättä jättämisen seuraamuksia. Tiedottamisvelvollisuus korostuu erityisesti silloin, kun henkilölle asetetaan velvoitteita, joiden laiminlyönti voi johtaa hänen oikeuksiensa rajoittamiseen. Ehdotuksessa täsmennetään vastaanottokeskuksen tehtävää antaa vastaanottopalvelujen saajalle tietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä ohjata ja neuvota henkilöä vastaanottoprosessin aikana. Vastaanottorahan alentaminen tai vastaanottopalvelujen peruuttaminen edellyttäisi asianomaisen kuulemista hallintolain mukaisesti. Ehdotuksessa esitetyistä rajoittamistoimista annetaan hakijalle hallintopäätös. Vastaanottokeskus antaisi päätöksen myös

vastaanottopalvelujen peruuttamisen aikana hyödykkeinä myönnettävistä etuuksista. Asianomainen voi saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Ehdotuksessa vastaanottorahan alentamiseen johtavat rikkomukset ja vastaanottopalvelujen peruuttamisen johtavat syyt on määritelty täsmällisesti ja tarkkarajaisesti niin, ettei viranomaiselle muodostu rajoittamattoman laajaa harkintavaltaa. Rajoittamista koskevat toimenpiteet ovat vastaanottodirektiivin, perustuslain ja kansainvälisen sääntelyn edellyttämällä tavalla oikeasuhtaisia ja perustuvat yksilölliseen arvioon. Valituilla ratkaisuilla voidaan varmistaa vastaanottopalvelujen saajan 19 §:n 1 momentin mukainen välttämätön toimeentulo ja huolenpito myös rajoitustoimen aikana.

Hallinnollisen sanktion yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla lailla, koska sen määräämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Myös perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan on säädettävä lailla. Laissa on täsmällisesti ja selkeästi määriteltävä seuraamuksen ja sen suuruuden perusteista ja oikeusturvasta (PeVL 32/2005 vp, s. 2—3, PeVL 55/2005 vp, s. 2/I). Hallinnollisten seuraamusten kohdalla on kyse merkittävästä julkisen vallan käytöstä (PeVL 49/2017 vp). Valiokunta on katsonut, että vaikka perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus ei sellaisenaan kohdistu hallinnollisten sanktioiden sääntelyyn, ei tarkkuuden yleistä vaatimusta kuitenkaan voida tällaisen sääntelyn yhteydessä sivuuttaa (ks. esim. PeVL 9/2012 vp, s. 2, PeVL 57/2010 vp, s. 2/II, PeVL 74/2002 vp, s. 5/I). Laista on ilmettävä, minkä lainsäädännön vastaiset teot tai laiminlyönnit ovat sen perusteella rangaistavia. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, että säännöksen sanamuodon perusteella on oltava ennakoitavissa, millainen toiminta tai laiminlyönti sen nojalla on rangaistavaa (PevL 74/2002 vp). Lisäksi säännösten tulee täyttää sanktioiden oikeasuhtaisuuteen liittyvät vaatimukset (ks. esim. PeVL 28/2014 vp, PeVL 15/2014 vp). Perusoikeusrajoituksen hyväksyttävyysvaatimuksen mukaisesti hallinnollisille sanktioille on esitettävä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II).

Päätöksen vastaanottorahan alentamisesta ja vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tekisi Maahanmuuttovirasto. Ehdotuksessa on huomioitu, että yksilöä koskevista velvoitteista ja niiden rikkomisesta määrättävistä seuraamuksista, jotka ovat luonteeltaan katsottavissa hallinnollisiksi sanktioiksi, ehdotetaan säädettäväksi lailla. Niin ikään ne perusteet, joiden perusteella vastaanottorahaa voidaan alentaa tai vastaanottopalvelut voidaan peruuttaa, ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Vastaanottorahan alentaminen ja vastaanottopalvelujen peruuttaminen on tarkoitettu Maahanmuuttoviraston välineeksi puuttua tilanteisiin, joissa vastaanottokeskuksen asiakas aiheuttaa häiriötä vastaanottokeskuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä yleiselle järjestykselle taikka on vaaraksi muiden henkilöiden turvallisuudelle, sisältäen myös niin sanottujen vaarallisten esineiden ja aineiden hallussapidon tai tuomisen vastaanottokeskuksen alueelle. Tavoitteena on edistää vastaanottokeskuksen yleistä järjestystä ja turvallisuutta, jota voidaan sellaisenaan pitää yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä tavoitteena. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden edistäminen liittyy välittömästi myös yksilön oikeuksien turvaamiseen. On huomioitava, että vastaanottokeskuksissa on kyse yhteisasumisesta ja keskuksissa on käytössä yhteiskäytössä olevia tiloja. Vastaanottokeskuksen asiakkaina on myös lapsiperheitä. Viranomaistoiminnan tehokkuuden ja toimivuuden sekä muiden yksilöiden oikeuksien turvaamisen näkökulmasta ehdotettuja muutoksia voidaan pitää perusteltuina niille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi sekä välttämättöminä ja riittävinä sen kohteena olevan oikeushyvän turvaamiseksi.

Voimassa oleva vastaanottolaki ei ole sisältänyt sääntelyä yleiseen järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvistä velvoitteista tai velvoitteiden rikkomisesta ja niistä määrättävistä seuraamuksista. Ehdotuksessa on eroteltu riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti yksilöä koskeva velvoite. Velvoitteen rikkomisesta määrättävät seuraamukset on ehdotuksessa porrastettu siten, että vastaanottorahaa voidaan alentaa, jos kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava toistuvasti ja vakavasti rikkoo 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä ja vastaanottopalvelut voidaan peruuttaa, jos henkilö edelleen jatkaa mainittujen velvoitteiden rikkomista. Tällä hetkellä yleisen järjestyksen häiriöihin ja muiden turvallisuuden vaarantumiseen puuttuminen on käytännössä ollut mahdollista vain poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaisilla toimilla ja viime kädessä henkilön ulkomaalaislaissa tarkoitetulla säilöönotolla. Säilöönotto välittömänä hallintopakon keinona on yksi keino turvata vastaanottokeskuksen yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen kohdistuvan uhan tilanteessa läsnä olevia henkilöitä ja omaisuutta, mutta vastaanottolakiin ehdotettu sääntely lisäisi viranomaisten välineitä puuttua häiritsevään käytökseen tai muiden turvallisuuden vaarantamiseen ja ennalta ehkäistä tilanteiden kehittymistä.

Hallinnollisia sanktioita koskevissa säännöksissä tarkoitettu teko tai laiminlyönti saattaa joissain tilanteissa täyttää myös rikoslaissa tai muussa laissa säädetyn rikoksen tunnusmerkistön. Sääntely muodostuu tällöin merkitykselliseksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa määritellyn kaksoisrangaistavuuden kiellon (*ne bis in idem* -kielto) kannalta (ks. esim. PeVL 17/2013, s. 3 vp ja PeVL 9/2012 vp, s. 4). Myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 7 kohdassa ja EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklassa määrätään periaatteesta.

Vastaanottokeskuksen yleiselle järjestykselle häiriön tuottaminen tai muiden henkilöiden turvallisuuden vaarantaminen vastaanottokeskuksessa voi olla sellaista toimintaa, josta aloitetaan rikostutkinta. Tällainen toiminta voi tarkoittaa esimerkiksi toisen henkilön pahoinpitelyä vastaanottokeskuksessa. Tällöin hallinnollisen sanktion eli vastaanottorahan alentamista harkittaessa Maahanmuuttoviraston lain soveltajana tulee huomioida kaksoisrangaistavuuden kielto.

13.4.4 Vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuva perintä

Ehdotuksen mukaan vastaanottopalveluista perittävä maksu voitaisiin periä takautuvasti enintään kolmelta kuukaudelta. Vastaavaa säännöstä ei sisälly voimassa olevaan vastaanottolakiin. Ehdotus perustuu vastaanottodirektiiviin ja siinä on käytetty kansallista liikkumavaraa. Liikkumavaran käyttöönotto on perusteltua vastaanottojärjestelmän väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Vastaanottopalvelut on tarkoitettu turvaamaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito sekä ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja auttaminen. Vastaanottopalvelut on tarkoitettu niille, joilla ei ole riittäviä omia varoja tai tuloja. Henkilö, jolla on ollut käytössään riittävästi tuloja tai varoja, on saanut kohtuutonta etua vastaanottopalveluista, jolloin myös maksun takautuva periminen on perusteltua. Esitys sisältää lisäksi ehdotuksen koskien vastaanottopalvelujen saajan velvoitetta ilmoittaa vastaanottokeskukselle sellaisista käytössään olevista tuloista ja varoista, joilla on merkitystä vastaanottorahan myöntämiselle tai vastaanottopalvelujen saamiselle. Jos vastaanottopalvelujen saaja ei noudata tätä ilmoitusvelvollisuutta tai on toiminut vilpillisesti ilmoitusta tehdessään, voidaan pitää perusteltuna asettaa hänelle siitä seuraamuksia.

Vastaanottolakia edeltäneen maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapakanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisen yhteydessä (laki 362/2005) perustuslakivaliokunta ei pitänyt ongelmallisena sitä, että vastaanottopalveluista peritään maksu. Vastaanottopalveluista perittävässä maksussa on kysymys julkisen vallan palveluista suoritettavasta korvauksesta,

jonka enimmäismäärä on säännöksessä kytketty palvelun tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Valiokunnan lausunnon (PeVL 8/2005 vp, s. 2–3.) johdosta lakiin lisättiin kuitenkin hallintovaliokunnan mietinnön perusteella paitsi säännös, jonka mukaan maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista, myös säännös, jonka mukaan maksua ei peritä takautuvasti (HaVM 7/2005 vp, s. 4). Ehdotuksen mukaan maksun takautuvan perimisen ei tulisi missään tilanteessa johtaa siihen, että henkilön tai hänen perheensä toimeentulo vaarantuu. Takautuvaa maksua perittäessä vastaanottokeskuksen tulisi varmistua siitä, että kansainvälistä suojelua hakevalla ja tilapäistä suojelua saavalla on ollut riittävästi tuloja tai varallisuutta sinä aikana, kun hänelle on järjestetty vastaanottopalveluja. Maksun takautuva periminen ei siten tule johtaa siihen, että henkilö hakee vastaanottorahaa tai täydentävää vastaanottorahaa (ks. myös HaVM 7/2005 vp, s. 4). Maksua määrättäessä otetaan huomioon henkilön yksilöllinen tilanne ja olosuhteet, erityiset vastaanottotarpeet sekä tarvittaessa lapsen etu. Ehdotuksessa on siten huomioitu tapauskohtainen harkinta eikä sitä ole pidettävä muutoinkaan kohtuuttomana.

Henkilöllä olisi edelleen oikeus hakea muutosta oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen hallinto-oikeudelta. Henkilön oikeusturvan kannalta on oleellista, että häntä tiedotetaan sekä vastaanottopalveluista perittävästä maksusta että sen takautuvasta perinnästä etukäteen. Tässä esityksessä lisätään vastaanottokeskuksen velvollisuutta antaa tietoa vastaanottoon liittyvistä velvoitteista sekä ohjata ja neuvoa vastaanottopalvelujen saajaa vastaanoton aikana.

13.4.5 Oikeus terveydenhuoltoon

Ehdotuksen mukaan hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän olisi sovittava Maahanmuuttoviraston kanssa vastaanottolain ja säilölain mukaisten terveyspalveluiden tuottamisesta kansainvälistä suojelua hakeville, tilapäistä suojelua saaville ja säilöön otetuille ulkomaalaisille sekä ihmiskaupan uhreille, joilla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Perustuslakivaliokunta on korostanut, että vaikka perustuslain 19 §:n 3 momentin säännöksen ensimmäinen virke ei turvaa mitään nimenomaista tapaa tarjota palveluja, säännös edellyttää, että palveluja on riittävästi (PeVL 38/2024 vp, kohta 4, PeVL 26/2017 vp, s. 32 ja 36—41, PeVL 12/2015 vp, s. 3 ja PeVL 11/1995 vp, s. 2). Perustuslain säännös ei ole siten sidottu esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä koskevaan perusoikeusuudistuksen aikaiseen lainsäädäntöön (HE 309/1993 vp, s. 71/II, ja esim. PeVL 63/2024 vp, kohta 5, ja viitatut). Palveluiden järjestämistapaan ja saatavuuteen vaikuttavat välillisesti myös muut perusoikeussäännökset, kuten yhdenvertaisuus ja syrjinnän kielto (HE 309/1993 vp, s. 71). Valiokunta on painottanut nimenomaisesti, että säännöksellä velvoitetaan julkinen valta turvaamaan palvelujen saatavuus (ks. PeVL 26/2017 vp, erit. s. 44—45 ja PeVL 54/2014 vp, s. 2/I). Säännös merkitsee siten vaatimusta palvelujen riittävästä tarjonnasta maan eri osissa asuville (PeVL 38/2024 vp, kohta 4, PeVL 17/2021 vp, kappale 72 ja PeVL 26/2017 vp, s. 33).

Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntely edellyttää lähtökohtaisesti samanlaista kohtelua muun muassa asuinpaikkaan katsomatta (PeVL 24/2017 vp, s. 4). Nykytilanteessa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan hoidon laajuus ja hoitoon pääsy on voinut vaihdella sen perusteella, mihin vastaanottokeskukseen asiakas on rekisteröitynä. Perustuslakivaliokunta on todennut nimenomaisesti, että jonkin potilasryhmän asettaminen terveydenhoitopalvelujen saamisen nopeuden osalta etusijalle muihin potilaisiin verrattuna on

hyväksyttävän perusteen käsillä olosta huolimatta lähtökohtaisesti ongelmallista yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumisen kannalta. Sääntely ei kuitenkaan kokonaisuutena muodostunut valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi (PeVL 1/2006 vp). Sittemmin hoitoon pääsyn nopeutta ja eräiden potilasryhmien erityiskohtelua yhdenvertaisuuden kannalta on käsitelty erityisesti hoitotakuusääntelyn yhteydessä (ks. PeVL 41/2010 vp ja PeVL 48/2024 vp). Esityksen tarkoituksena on toteuttaa yhdenvertaisuusperiaatetta säätämällä vastaanottopalveluista entistä täsmällisemmin ja saattaa vastaanottopalveluiden saajat keskenään yhdenvertaisempaan asemaan riippumatta siitä, minkä vastaanottokeskuksen asiakkaiksi heidät on rekisteröity. Nykytilanteen säilyttämiselle sellaisenaan ei ole painavia yhteiskunnallisia intressejä, jotka olisivat asiallisessa ja kiinteässä yhteydessä yhdenvertaisuusperiaatteen toteuttamiseen. Edellä esitetyn mukaisesti esityksen ei arvioida vaikuttavan hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla oleviin henkilöihin. Vastaanottopalvelujen saajan ja säilöön otetutun ulkomaalaisen palvelujen riittävyyden arviointi perustuisi jatkossakin viime kädessä yksilökohtaiseen arviointiin. Esitys turvaa yksilökohtaiseen tarvearvioon perustuvan yksilön oikeuden riittäviin terveyspalveluihin ja esitettyä lainsäädäntöä on pidettävä perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisena.

13.5 Alaikäisten oikeudet

13.5.1 Yleistä

Ehdotetussa sääntelyssä tulee ottaa huomioon lapsen edun huomioimista koskevat kansainväliset velvoitteet sekä perustuslain ja ulkomaalaislain säännökset. Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kaikissa toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. EU:n perusoikeuskirjan lapsen oikeuksia koskevan 24 artiklan 2 kohdassa todetaan, että kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Vastaava velvoite on kirjattu myös perustuslain 6 §:n 3 momenttiin, ulkomaalaislain 6 §:ään ja vastaanottolain 5 §:ään.

Lapsen edun huomioon ottamisesta häntä koskevassa päätöksenteossa säädetään ulkomaalaislain 6 §:ssä ja vastaanottolain 5 §:ssä, jotka perustuvat YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklaan. Kyseisen artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edun määrittämisessä on aina kyse kokonaisharkinnasta. EIT on korostanut ratkaisukäytännössään oikeudenmukaista tasapainoa, joka yksilön ja yhteiskunnan kilpailevien etujen välillä tulee EIS:n 8 artiklan soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa löytää. Huomioon on otettava yhtäältä yhteiskunnallinen tarve estää esimerkiksi kansallisen turvallisuuden vakava vaarantuminen ja toisaalta kolmannen maan kansalaisen oikeus nauttia perhe-elämän suojaa, ja näitä etuja on punnittava keskenään. Kansallinen turvallisuus on vakiintuneesti hyväksytty unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä oikeutetuksi tavoitteeksi rajoittaa perusoikeuksia.

Perustuslakivaliokunta on painottanut, että lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti myös sääntelyn soveltamisessa (PeVL 15/2021 vp, PeVL 18/2018 vp, s. 3, PeVL 17/2018 vp, s. 3, PeVL 25/2024 vp). Lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava täysimääräisesti (PeVL 2/2021 vp). Viranomaisten on ulkomaalaislain mukaisessa päätöksenteossa sekä lapsen vastaanottopalveluja vastaanottolain mukaan järjestettäessä kiinnitettävä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin.

13.5.2 Monitieteinen iän arviointi

Ehdotettu monitieteinen iän arviointi on merkityksellinen erityisesti perustuslain 6 §:n, 7 §:n ja 10 §:n kannalta. Alaikäisiin kohdistuvassa sääntelyssä on otettava huomioon perustuslain 6 §:n 3 momentti, jonka mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. EIS:n 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Yksityiselämän suojaan voidaan puuttua vain, kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa muun muassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden vuoksi tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa todetaan, että jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä kunnioitetaan.

Ulkomaalaisasioissa tehtävä iän arviointi liittyy sen selvittämiseen, onko kansainvälistä suojelua hakeva henkilö ilmoittamansa ikäinen. Tyypillisimmin tilanne on se, että alaikäiseksi esittäytyvää ulkomaalaista epäillään täysi-ikäiseksi. Iällä on merkitystä monien laissa säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien, kuten lastensuojelun, oppivelvollisuuden, rikosoikeudellisen vastuun, työelämän ja avioitumisen kannalta. Iällä on oleellinen merkitys myös turvapaikkamenettelyssä ja vastaanotossa, sillä alaikäisille ja erityisesti ilman huoltajaa oleville alaikäisille, turvataan erityisjärjestelyjä. Ulkomaalaislaissa on useita eri säännöksiä, joissa säädetään alaikäisyyteen liittyvistä seikoista. Tällaisia ovat esimerkiksi 37 §:n mukainen perheenjäsenen määritelmä ja 38 §:n edellytys lapsen alaikäisyydestä. Lisäksi alaikäisyydellä voi olla merkitystä esimerkiksi Maahanmuuttovirastossa vireillä olevan hakemuksen hakemusmenettelyn valikoitumisen näkökulmasta.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslakivaliokunta on pitänyt oikeasuhtaisuuden kannalta tärkeänä, että ikä selvitettäisiin vain silloin, kun se on sääntelyn tarkoituksen kannalta välttämätöntä. Kun oikeuslääketieteellistä ikätutkimuksesta säädettiin ulkomaalaislaissa ensimmäisen kerran, perustuslakivaliokunta piti tärkeänä sitä, että tutkimus voitaisiin tehdä vain silloin, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä annettujen tietojen luotettavuutta. Valiokunta on pitänyt tärkeänä myös sitä, että epäselvissä tapauksissa asia ratkaistaisiin hakijan eduksi. Valiokunta on myös korostanut oikeusturvan takaamisen ja lapsen edun huomioon ottamisen kannalta sitä, että ikää voidaan perustellusta syystä selvittää myös hakijan tai tämän huoltajan tai muun laillisen edustajan pyynnöstä. (PeVL 16/2010)

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän suojan ja perustuslain 7 §:n henkilökohtaisen koskemattomuuden kannalta on keskeistä, että iän arviointia koskevat toimenpiteet ja tutkimukset ovat vapaaehtoisia.

Euroopan neuvoston ministerikomitea antoi joulukuussa 2022 iän arviointia koskevan suosituksen CM/Rec (2022)22,[93] jonka mukaan iän arviointi tulisi tehdä ainoastaan, jos on perusteltu syy epäillä henkilön alaikäisyyttä. Lapsen edun arvioinnin tulisi olla osa iän arvioinnin tarpeellisuutta koskevaa päätöksentekoa. Iän arviointia koskevissa päätöksissä olisi yksilöitävä ne syyt, joiden vuoksi viranomaisella on päteviä perusteita epäillä ikää.[94] Päätös

[93] Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus CM/Rec(2022)22.
[94] Ministerikomitean suosituksen liite, kohta 65.

suorittaa iän arviointi tulisi tehdä vain, jos se katsotaan välttämättömäksi ja on vakavia ja päteviä syitä epäillä ikää kaikki tapauksessa esiin tulleet seikat huomioiden. Iän arviointia koskevassa menettelyssä tulisi huomioida iän arvioinnin kohteena olevan henkilön lapsen etu.[95] Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus antaa viitekehyksen ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakijoiden iän selvittämiselle. Sopimus sisältää muun muassa syrjimättömyyden (artikla 2), lapsen edun huomioon ottamisen (artikla 3) sekä kuulemisen (artikla 12) velvoitteet. Lisäksi sopimuksella taataan lapsen oikeus henkilöllisyyteen. Jokaisella lapsella on oikeus henkilöllisyyteen (8 artikla). Henkilöllisyys ei tarkoita vain nimeä, vaan myös syntymäaikaa sekä näitä tietoja ilmentäviä asiakirjoja. Monilla Eurooppaan saapuvilla lapsilla ja nuorilla ei ole henkilöllisyysasiakirjoja, jolloin iän arviointi on yksi tavoista selvittää hakijan ikää ja siten myös henkilöllisyyttä. Hakijan iän arviointi on tärkeä askel varmistettaessa lapsille taattujen erityisten takeiden ja oikeuksien toteutumista. Lapsen oikeuksien komitean mukaan iän selvittämisen ei tulisi perustua vain henkilön fyysiseen olemukseen vaan myös psykologiseen kypsyyteen. Selvittämisen tulee tapahtua tieteellisellä, turvallisella sekä lapsen etua ja ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentin nro 14 (CRC/C/GC/14, kohta 77) edellyttää, että lapsella on edustus. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 6 (CRC/GC/2005/6) ohjaa lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen soveltamista ilman huoltajaa oleviin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin. Komitean suositus korostaa lapsen henkilöllisyyden mahdollisimman nopeaa selvittämistä, mikä komitean mukaan sisältää myös iän selvittämisen.

Iän selvittäminen monitieteisellä iän arvioinnilla tukee lasten oikeuksien ja edun toteutumista. Ehdotettu moniammatillisessa yhteistyössä laadittu arvio hakijan iästä huomioi entistä monipuolisemmin psykologiset, sosiaaliset, kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät. Esitetty kansainvälistä suojelua hakevan iän arvioinnin kaksivaiheisuus tukee vähemmän invasiivisten menetelmien ensisijaista hyödyntämistä. On huomioitava, että ehdotettu sääntely koskien monitieteistä iän arviointia koskettaisi vain kansainvälistä suojelua hakevia ja jatkossakin esimerkiksi perheenkokoajan iän selvittämisessä menetelmänä olisi nykyisinkin käytössä oleva oikeuslääketieteellinen ikätutkimus. Tämän voidaan arvioida jokseenkin heikentävän iän arvioinnin kohteena olevien henkilöiden välistä yhdenvertaisuutta. Monitieteinen iän arviointi kuitenkin perustuu menettelyasetuksen velvoittavaan sääntelyyn, eivätkä muut kuin kansainvälisen suojelun hakijat kuulu sen soveltamisen piiriin. Käytännön järjestelyidenkin näkökulmasta on perusteltua, että jatkossakin perheenkokoajan ikää tutkittaisiin viranomaisaloitteisesti oikeuslääketieteellisellä tutkimuksella. Perheenkokoajat eivät tyypillisesti enää ole vastaanottopalvelujen piirissä eikä esityksessä ehdotettu vastaanottokeskuksen laatima lausunto henkilön iästä siten tulisi kyseeseen.

13.5.3 Alaikäisen kuuleminen

Kansainvälistä suojelua hakevien alaikäisten henkilökohtaisen kuulemisvelvoitteen laajentaminen edistää lasten oikeuksien ja lapsen edun toteutumista. Jatkossa kuulemisvelvoite ei olisi sidottu ulkomaalaislaissa muutoin säädettyyn 12 vuoden ikään. Sääntelyn voidaan tältä osin heikentävän lasten yhdenvertaisuutta suhteessa muihin ulkomaalaisasioihin. Muutos perustuu menettelyasetuksen velvoittavaan sääntelyyn. Lisäksi on huomioitava, ettei ulkomaalaislaissa säädetty 12 vuoden ikäraja ole esteenä sitä nuorempien alaikäisten kuulemiselle.

[95] Ministerikomitean suosituksen (CM/Rec(2022)22) liite, kohta 39.

13.5.4 Vastaanotto

Ehdotuksen mukaan vastaanottopalvelujen kestoa rajoitettaisiin ulkomaalaiselta, jolla ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle. Ilman huoltajaa olevat lapset on jätetty kyseisen vastaanottopalvelujen keston rajauksen ulkopuolelle. Rajausta voidaan pitää perusteltuna lapsen edun näkökulmasta sekä siksi, että paluudirektiivi edellyttää heidän kohdallaan maastapoistamisen osalta erityisiä järjestelyjä. Vastaanottopalvelujen keston rajoittaminen koskisi kuitenkin mukana hakevia lapsia. Vastaanottokeskusten palveluiden piirissä oli vuoden 2026 helmikuun lopussa yhteensä 39 mukana hakevaa lasta, joilla ei ollut vireillä kansainvälisen suojelun hakemusta tai tilapäisen suojelun hakemusta. Lisäksi keskuksissa oli yhteensä 26 mukana hakevaa lasta, joilla on vireillä kolmas tai myöhempi kansainvälisen suojelun hakemus. Ehdotuksen myötä näiden lasten oikeus vastaanottopalveluihin päättyisi. On kuitenkin huomioitava, että lasten olinpaikka määräytyy ensisijaisesti hänen huoltajiensa kautta ja lapsen huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta, kehityksestä, huolenpidosta ja turvasta. Lapsen huoltajilla on vastuu lapsesta myös tilanteessa, jossa huoltaja päättää jäädä vastaanottopalvelujen päätyttyä Suomeen ilman laillisen oleskelun perustetta. Lähtökohtaisesti ulkomaalaisen tulisi palata omatoimisesti kotimaahansa tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu. Lasten ja heidän perheidensä kohdalla maasta poistamista koskevan harkinnan yhteydessä on arvioitu ulkomaalaislain 6 §:n, 145 §:n ja 146 §:n mukaisesti myös lapsen etua ja lapsen sekä koko perheen siteitä Suomeen. Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen turva kuuluu jokaiselle Suomen lainkäyttöpiirissä olevalle. Täten myös ilman oleskeluoikeutta Suomessa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada vähintään välttämätön toimeentulo ja huolenpito. Lapsen etu tulee huomioiduksi esityksessä myös siten, että vastaanottopalveluja voitaisiin tarvittaessa jatkaa poikkeuksellisen painavasta syystä, esimerkiksi sen varmistamiseksi, että perheelle löytyy majoitus heidän poistuessaan vastaanottokeskuksesta.

Ehdotukseen sisältyvä velvollisuus tunnistautua säännöllisesti ei koskisi lapsia. Tämä edistää lapsen edun toteutumista. Jos lapsen vanhempi ei noudattaisi tunnistautumisvelvollisuutta, voisivat seuraamukset kohdistua kuitenkin epäsuorasti myös lapseen. Jos vastaanottokeskuksessa heräisi huoli lapsen hyvinvoinnista tai olinpaikasta, lapsesta voitaisiin tarvittaessa tehdä lastensuojeluilmoitus tai olla yhteydessä poliisiin lapsen löytämiseksi.

Vastaanottorahan alentamista ja vastaanottopalvelujen peruuttamista sovellettaisiin myös lapsiin. Heihin rajoittamistoimet voisivat vaikuttaa suoraan tai välillisesti lapsen huoltajaan kohdistuvien seuraamuksien kautta. Seuraamuksilta voi välttyä noudattamalla vastaanottokeskuksen sääntöjä ja menettelyyn liittyviä velvollisuuksia. Euroopan unionin tuomioistuin on todennut, että määrätessään seuraamuksia ilman huoltajaa oleville alaikäisille, kansallisten viranomaisten on otettava huomioon alaikäisen haavoittuva asema ja varmistettava seuraamusten oikeasuhtaisuus. Kaikkien seuraamusten olisi oltava linjassa lapsen edun kanssa, EU:n perusoikeuskirjan 24 artiklan mukaisesti. (Zubair Haqbin v. Belgia C-233/18) Euroopan unionin tuomioistuin on todennut, että EU:n perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohdassa vahvistettu lapsen edun periaate sisältää velvoitteen, jonka mukaan kaikissa lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (M.A. and Others (C-648/11). Tuomioistuimen mukaan jäsenvaltion määrätessä seuraamuksia ilman huoltajaa oleville alaikäisille, on kansallisten viranomaisten otettava huomioon alaikäisen haavoittuva asema ja varmistettava seuraamusten oikeasuhtaisuus (Haqbin v. Belgia, C-233/18) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan jäsenvaltiolla on velvollisuus tarjota turvapaikanhakijoille riittävät materiaaliset vastaanotto-olosuhteet, erityisesti haavoittuvan ryhmän jäsenille. Tuomioistuin vahvisti ratkaisussaan Tarakhel-tapauksen yhteydessä annettuja johtopäätöksiä, joiden mukaan perheille, joilla on alaikäisiä lapsia, tulee antaa erityistä suojaa. (M.S.S. v. Belgia & Kreikka, no 30696/09)

Vastaanottopalvelujen peruuttamisen yhteydessä myös lapsen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvasta huolehdittaisiin hyödykkeillä. Vastaanottokeskuksen tulisi myös tässä tilanteessa varmistaa, että lapsen toimeentulo ja huolenpito eivät vaarantuisi. Perustuslakivaliokunta on painottanut, että lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti myös sääntelyn soveltamisessa (PeVL 15/2021 vp, PeVL 18/2018 vp, s. 3 ja PeVL 17/2018 vp, s. 3). Lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava täysimääräisesti (PeVL 2/2021 vp, PeVL 25/2024 vp). Viranomaisten on lapsen vastaanottopalveluja järjestettäessä kiinnitettävä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Jos peruutustoimenpide koskee lasta tai lapsesta huolehtivaa aikuista, on huomioitava se, ettei rajoitus vaaranna lapsen hyvinvointia, eikä rajoita lapsen oikeuksien toteutumista. Tämä on olennaista myös rajamenettelyä ja paluurajamenettelyä sovellettaessa; menettelyä ei tule soveltaa, jos sen katsotaan yksittäistapauksessa olevan lapsen edun vastaista, tai jos lapsen vastaanottopalveluja ei voida järjestää vastaanottolain mukaisesti huomioiden lapsen edun ja tarpeet. Koska lapsen edun tulee olla ohjaava periaate kaikessa alaikäisiin liittyvässä toiminnassa, tulisi viranomaisen harkita rajoitustoimien välttämättömyyttä vastaanottolain 50 §:n mukaisten rajoitustoimien osalta ja toisaalta suunnitella myös vastaisuudessa rajamenettelyn majoitus ja liikkumisvapauden rajoittaminen lapsen edun mukaisesti ja niin, ettei lapsen oikeuksia rajoitettaisi enempää kuin se olisi välttämätöntä.

13.5.5 Edustajan määrääminen Ahvenanmaan maakunnassa

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntely edellyttää lähtökohtaisesti samanlaista kohtelua muun muassa asuinpaikkaan katsomatta (PeVL 24/2017 vp, s. 4). Voimassa olevassa kotoutumislaissa ei säädetä edustajan määräämisestä Ahvenanmaan maakunnassa sijaitseville ilman huoltajaa oleville lapsille. Ilman huoltajaa olevien lapsien yhdenvertaisuuden vuoksi on keskeistä säätää siitä, että heille määrätään kotoutumislain mukainen edustaja riippumatta siitä, asuvatko he Manner-Suomessa vai Ahvenanmaalla. Kotoutumislain 35 §:ään ehdotettu lisäys, jonka mukaan jatkossa myös Ahvenanmaan maakunnan kunnan tulisi tehdä hakemus edustajan määräämisestä, turvaisi ilman huoltajaa olevien lasten yhdenvertaisuuden toteutumista.

13.5.6 Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriotteen tarkistaminen

Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirastolla ja elinvoimakeskuksella olisi jatkossa oikeus tarkastaa vastaanottolaissa ja kotoutumislaissa tarkoitetun ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriote myös edustajaksi määräämisen jälkeen. Ehdotus perustuu velvoittavaan EU-sääntelyyn.

Voimassa olevan vastaanottolain 40 §:n 2 momentin mukaisesti rikosrekisteriotetta vaaditaan edustajan määräämistä koskevan menettelyn yhteydessä, jolloin rikosrekisteriote toimitetaan käräjäoikeudelle. Edustajaksi määräämisen jälkeen edustaja voi kuitenkin toimia tehtävässään jopa useita vuosia. Maahanmuuttovirastolle ja elinvoimakeskuksille säädettäisiin näin ollen uusi edustajatoiminnan valvontaan liittyvä tehtävä, jonka mukaan kyseisten viranomaisten tulisi tarkistaa edustajien rikosrekisteriotteet esimerkiksi silloin, kun edustajan määräämisestä olisi kulunut huomattavan pitkä aika eikä edustajalle olisi määrätty uusia edustettavia tai jos olisi syytä epäillä rikosrekisterin osalta edustajan kelpoisuutta tehtävään esimerkiksi hänestä tehdyn kantelun perusteella. Menettely olisi poikkeuksellista sen osalta, että voimassa oleva laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä koskee rikosrekisterin tarkastamista ainoastaan kerran, työtehtävään valittaessa tai työskentelyn alkaessa. Ilman huoltajaa olevat lapset ovat kuitenkin erityisen haavoittuvassa asemassa ja riippuvaisia siitä, että viranomaiset

pitävät huolta heidän turvallisuudestaan. Tämän vuoksi rikosrekisteriotteiden tarkistamiseen liittyvä poikkeuksellinen menettely olisi näissä tilanteissa perusteltua ja tarkoituksenmukaista.

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) keskeinen periaate on, että lasten etu tulee aina asettaa ensisijalle, kun tehdään heitä koskevia viranomaispäätöksiä, lakeja tai yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 19 ja 34 artiklan mukaan lapsia on suojattava erityisesti väkivallalta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Lisäksi Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen (SopS 19/1990) 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan on tuettava lasten huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Hyvinvoinnin edistäminen kattaa myös suojan väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan (HE 309/1993 vp). Lisäksi menettelyasetuksen 22 artiklan 1 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten on asetusta soveltaessaan otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Vastaavasti säädetään myös menettelydirektiivin 25 artiklan 6 kohdassa sekä määritelmäasetuksen 20 artiklan 5 kohdassa.

Lapsen edun, turvallisuuden ja kehityksen turvaamisen näkökulmasta on keskeistä, että lapsen kanssa ilman huoltajan läsnäoloa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa olevan edustajan kelpoisuutta toimia tehtävässään voidaan tarvittaessa tarkistaa. Lapsen turvallisuuden varmistamisen voidaan katsoa olevan hyväksyttävä syy rajoittaa edustajan yksityiselämän suojaa rikosrekisteriotteen tarkistamisen osalta. Rajoitus olisi lisäksi tarkkarajainen ja täsmällinen, sillä Maahanmuuttoviraston ja elinvoimakeskuksen oikeudesta tarkastaa vastaanottolaissa ja kotoutumislaissa tarkoitetun ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriote säädettäisiin lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisessä annetun lain uudessa 5 c §:ssä. Edustajan velvollisuudesta luovuttaa ote näille viranomaisille säädettäisiin vastaanottolain 39 a §:n 2 momentissa sekä kotoutumislain 36 §:n 2 momentissa.

13.6 **Liikkumisvapauden rajoittaminen**

13.6.1 Yleistä

Perustuslain 9 §:n 1 momentin mukaan maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Perustuslain 7 § 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että liikkumisvapauden ja henkilökohtaisen vapauden rajoitusten tulee olla kussakin yksittäistapauksessa paitsi välttämättömiä, myös oikeassa suhteessa saavutettavaan tavoitteeseen nähden. (PeVL 48/2016 vp, s. 4)

13.6.2 Vastaanottolain mukaiset liikkumisvapauden rajoitustoimet

Vastaanottolakiin ehdotetaan uusia säännöksiä, joita sovellettaessa rajoitettaisiin kansainvälistä suojelua hakevan perustuslain 9 §:n mukaista liikkumisvapautta. Vastaanottolakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan Maahanmuuttovirasto voisi päättää kansainvälisen suojelun hakijoiden sijoittamisesta tietylle selvästi rajatulle maantieteelliselle alueelle (49 §) ja säännöstä, jonka mukaan kansainvälisen suojelun hakijalle voitaisiin esittää vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa (50 §). Ehdotukset perustuvat vastaanottodirektiiviin ja

niissä käytetään direktiivissä jäsenvaltioille jätettyä kansallista liikkumavaraa. Pääsääntö olisi edelleen, ilman erityisiä liikkumisvapauden rajoittamiseen liittyviä toimiakin, että henkilöllä ei ole oikeutta valita, missä vastaanottokeskuksessa hänen vastaanottopalvelunsa järjestetään. Lähtökohtaisesti vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröity henkilö voi kuitenkin järjestää majoituksensa myös itse, jolloin hänellä on mahdollisuus valita asuinpaikkansa. Palveluja saadakseen henkilön tulee kuitenkin olla rekisteröityneenä hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen asiakkaaksi.

Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa alkuperän tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä maahanmuuttaja-aseman on katsottu vastaavan alkuperää, joka on nimenomaan mainittu perustuslain 6 §:n 2 momentissa kiellettynä syrjintäperusteena (PeVL 55/2016, s. 4). Hyväksyttävänä perusteena ulkomaalaisten erilaiselle kohtelulle voidaan pitää sitä, että ehdotettu sääntely koskee esimerkiksi sellaisia ulkomaalaisia, joiden oleskeluoikeuden perusteita vasta selvitetään, tai joiden kohdalla pakenemisen vaaran olemassaolo on todettu. Kansallisen liikkumavaran käytön tarve on noussut esiin muuttuneessa toimintaympäristössä, jotta voidaan varautua uudenlaisiin ja ennalta-arvaamattomiin, ennen kaikkea yleistä järjestystä vaarantaviin tilanteisiin ja ilmiöihin.

Hakijoiden sijoittaminen maantieteelliselle alueelle rajoittaisi hakijan oleskelun ja liikkumisen rajatulle maantieteelliselle alueelle. Hakijan tulisi noudattaa vaatimusta menettelyasetuksen 9 artiklan 4 kohdassa säädetyn mukaisesti. Hakijalla olisi tietyn maantieteellisen alueen sisällä oikeus liikkua vapaasti ja mahdollisuus järjestää majoituksensa myös yksityismajoituksessa. Alueen tulisi olla riittävän suuri, kuten kunta tai maakunta, jotta henkilö voi elää normaalia elämää, eikä rajoitus vaikuta hänen yksityiselämänsä loukkaamattomuuteen. Hakijan poistumista tietyltä selvästi rajatulta maantieteelliseltä alueelta ei valvottaisi viranomaisten toimesta, eikä poistumista estettäisi voimankäyttötoimin tai muutoinkaan.

Ehdotetun vastaanottolain 50 §:n mukaan hakijan voitaisiin vaatia asuvan määrätyssä vastaanottokeskuksessa sekä ilmoittautumaan siellä 1–4 kertaa vuorokaudessa tai olemaan läsnä tiettyinä aikoina. Ilmoittautumisvelvollisuuden tai läsnäolovelvollisuuden rajoissa hakijalla olisi mahdollisuus liikkua vapaasti vastaanottokeskuksen ulkopuolella, eikä häneen kohdistettaisi muunlaista valvontaa. Perustuslakivaliokunta on aiemmin lausunut velvollisuudesta asua nimetyssä vastaanottokeskuksessa ja katsonut tämän muodostavan liikkumisvapauden rajoituksen, jota tulee tarkastella perusoikeuksien yleisten rajoittamisedellytysten kannalta. Samassa yhteydessä valiokunta on huomioinut asumisvelvollisuuteen liittyvän velvollisuuden ilmoittautua vastaanottokeskuksessa jopa neljä kertaa vuorokaudessa ja katsonut, että asumisvelvollisuuden vaikutukset saattavat muodostua sellaisiksi, että turvaamistoimi tosiasiallisesti on lähellä vapaudenmenetystä (PeVL 48/2016 vp, s.3–4). Perustuslakivaliokunta on perusoikeussäännösten uudistusta koskeneessa mietinnössään (PeVM 25/1994 vp) todennut, että mahdollisten perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin ja niiden on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määritettyjä, välttämättömiä sekä painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Rajoitusten on myös oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia sekä perusoikeusjärjestelmän valossa normatiivisesti hyväksyttäviä. Vastaanottolakiin ehdotettava liikkumisvapauden rajoittamista koskeva sääntely on jo osa yhteistä eurooppalaista turvapaikkajärjestelmää koskevaa sääntelyä. Ehdotetut muutokset perustuvat EU-sääntelyyn eikä niitä siten ole lähtökohtaisesti pidettävä mielivaltaisina. Tämä myös tarkoittaa sitä, että liikkumisvapauden rajoittamista koskeva sääntely on hyväksyttävissä EU:n perusoikeuskirjan turvaamien oikeuksien valossa.

Rajoituksista ehdotetaan säädettävän täsmällisesti laissa. Kansainvälisen suojelun hakijoiden sijoittaminen tietylle maantieteelliselle alueelle olisi mahdollista vain, jos se olisi tarpeen

kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi. Tavoitteena olisi varmistaa Maahanmuuttoviraston mahdollisuus käsitellä hakemuksia tehokkaasti ja sijoittaa vastaanottokeskusten majoituksessa olevia henkilöitä tasaisesti Suomen sisällä. Vaatimuksella pyrittäisiin takaamaan hakemusasioiden sujuva käsittely ja majoituskapasiteetin täysimääräinen hyödyntäminen. Vastaanottolain 50 §:n mukaisia, hakijan liikkumisvapautta rajoittavia toimia voitaisiin määrätä vain, jos se olisi tarpeen yleiseen järjestykseen liittyvistä syistä, tai hakemuksen menettelyllisten seikkojen vuoksi, jotta voidaan estää hakijaa pakenemasta. Rajoitusten tarkoituksena olisi varmistaa esimerkiksi viranomaistoimien loppuun saattaminen tilanteissa, joissa yleinen turvallisuus olisi uhattuna, tai joissa hakijan kohdalla katsottaisiin olevan pakenemisen vaara hänen hakemukseensa liittyvien, menettelyllisten seikkojen vuoksi. Rajoitustoimia ei siis voisi määrätä sattumanvaraisesti kenelle tahansa, ja niillä puututtaisiin hakijan oikeuksiin niin vähän kuin mahdollista.

Ehdotetuissa liikkumisvapauden rajoittamistoimissa olisi kyse ajallisesti selkeästi rajatuista toimista. Kansainvälisen suojelun hakijoiden sijoittaminen tietylle maantieteelliselle alueelle olisi voimassa, kunnes sen ei enää katsottaisi olevan tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi, mutta kuitenkin enintään 12 kuukautta. Vaatimuksen asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa tarkoitus olisi ennen kaikkea turvata menettelyjen sujuvuus ja loppuun saattaminen. Esimerkiksi tietylle, samaan aikaan maahan saapuneelle ryhmälle voitaisiin määrätä vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa yleiseen turvallisuuteen liittyvistä syistä siksi aikaa, kunnes kansainvälisen suojelun hakemukset saataisiin rekisteröityä ja muut menettelyn alkuun liittyvät toimet tehtyä. Rajoitustoimi olisi voimassa enintään 12 kuukautta. Rajoitustoimi olisi kuitenkin heti määrättävä päättyväksi, kun sen määräämiseen liittyneet menettelyn vaiheet olisi saatu tehtyä tai yleiseen järjestykseen liittyvää syytä ei enää olisi. Vastaavasti tapauksissa, joissa hakijan katsottaisiin esimerkiksi oleskelevan väärässä jäsenvaltiossa ja hänelle määrättäisiin tästä syystä vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa, kestäisivät toimet vain sen aikaa, kunnes hakija olisi saatu siirrettyä siihen jäsenvaltioon, jossa hänen edellytetään olevan. Käytännössä keston voidaan olettaa olevan valtaosassa tapauksia huomattavasti lyhyempi kuin 12 kuukautta. Vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa eroaisi ulkomaalaislain 120 a §:n mukaisesta turvaamistoimena määrättävästä asumisvelvollisuudesta siinä, että se olisi pelkästään menettelyyn tai yleiseen tilanteeseen liittyvä rajoitustoimi, eikä niinkään hakijan omalla käytöksellään aiheuttama. Rajoitustoimesta päätettäessä ei siten tehtäisi samanlaista yksilöllistä harkintaa kuin turvaamistoimien käytössä. Henkilön yksilölliset olosuhteet otettaisiin kuitenkin huomioon rajoitustoimea määrättäessä.

Liikkumisvapautta rajoittaville toimille on ehdotetussa sääntelyssä asetettu selkeät edellytykset sekä niiden kestolle raamit. Näillä olisi merkitystä myös rajoitusten oikeasuhtaisuuden kannalta. Perustuslakivaliokunta on aiemmin todennut, että myös poikkeukset liikkumisrajoituksista ovat merkityksellisiä rajoituksen oikeasuhtaisuuden kannalta (PeVL 44/2022 vp). Hakijalla olisi oikeus poistua tietyltä maantieteelliseltä alueelta, jos se olisi välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi taikka viranomaisen tai muun kansainvälistä suojelua koskevan asian käsittelyn kannalta välttämättömän tahon tapaamiseksi tai tuomioistuinkäsittelyyn osallistumiseksi. Maahanmuuttovirasto voisi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti maantieteelliseltä alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun paivana henkilökohtaisen syyn vuoksi. Ehdotetun mukaan maantieteellisen alueen on oltava riittävän laaja, jotta voidaan turvata hakijan yksityiselämän koskemattomuus, vastaanottopalvelujen saaminen ja menettelyasetuksen 21 artiklassa tarkoitetut erityiset menettelylliset takeet. Vastaanottolain 50 §:n nojalla määrättävien rajoitustoimien tulisi olla hakijan henkilökohtainen tilanne huomioon ottaen oikeasuhtaisia. Esimerkiksi ilmoittautumiskertoja määrättäessä, tai valittaessa ilmoittautumisvelvollisuuden ja läsnäolovelvollisuuden välillä, otettaisiin huomioon mahdolliset hakijan erityiset

vastaanottotarpeet ja perheeseen liittyvät tilanteet. Rajamenettelyn osalta velvollisuuden määräämistä rajoittaisi myös voimassa oleva ulkomaalaislain 5 §, jonka mukaan lakia sovellettaessa ei ulkomaalaisen oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä.

Rajoitustoimien määräämisellä ei olisi vaikutusta henkilön kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyyn tai vastaanottopalveluiden saamiseen. Ehdotetuilla muutoksilla ei myöskään olisi vaikutusta palautuskiellon täysimääräiseen kunnioittamiseen. Vaikka rajoitukset eivät koskisi kaikkia hakijoita, ei niiden määräämisen voida katsoa johtavan mielivaltaiseen erotteluun, koska perusteet rajoitusten määräämiselle pohjautuisivat laissa säädettyihin edellytyksiin.

Perustuslakivaliokunta on todennut turvaamistoimista ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä (PeVL 4/2004 vp), että ilmoittautumisvelvollisuudessa, matkustusasiakirjojen luovuttamisvelvollisuudessa ja vakuuden asettamisvelvollisuudessa on kysymys pääasiaan nähden sillä tavoin itsenäisistä velvoitteista, ja että niillä on selvästi oma oikeusturvamerkityksensä. Tällaisen velvollisuuden määrääminen koskee asianomaisen ulkomaalaisen oikeuksia ja velvollisuuksia perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla. Toisaalta on kysymys sellaisista päätöksistä, joita luonteensa vuoksi tulee noudattaa välittömästi. Vaatimukseen asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa olisi oikeus hakea muutosta. Päätöstä tulisi kuitenkin sen luonteen vuoksi noudattaa heti. Kansainvälisen suojelun hakijoiden sijoittamisesta tietylle maantieteelliselle alueelle seuraisi suoraan menettelyasetuksen nojalla hakijan velvollisuus pysyä hänelle osoitetulla maantieteellisellä alueella. Tästä ei tehtäisi jokaiselle hakijalle yksilöllistä hallintopäätöstä. Tästä syystä varsinaisesta sijoittamisesta ei myöskään olisi valitusoikeutta. Ehdotetun mukaisesti (56 a §) hakijalla olisi kuitenkin oikeus vaatia hallintolain mukaista oikaisua päätökseen, jolla Maahanmuuttovirasto ei olisi myöntänyt hakijalle lupaa poistua tietyltä maantieteelliseltä alueelta. Oikaisuvaatimukseen tehtyyn päätökseen olisi oikeus hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saisi hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Sitä, ettei luvan epäämistä voisi saattaa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi, voidaan pitää muutoksenhakuoikeuden pääsääntöön nähden vähäisenä poikkeuksena huomioiden, että kyse on tarkoin rajatuista tilanteista, suppeasta henkilöryhmästä ja sisällöltään selkeästä asiasta. Hakijan perustuslain 21 §:n mukaisen oikeusturvan voidaan katsoa toteutuvan.

Valtion tulee pyrkiä takaamaan kansallinen turvallisuus sekä yleinen järjestys kaikissa olosuhteissa (PeVL 37/2022 vp, kappale 8, PeVL 16/2022 vp, kappale 10). Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen mukaan lukien oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Vaatimuksella asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa on yhteys erityisesti yleisen järjestyksen ylläpitoon tilanteissa, joissa rajoitustoimien määräämättä jättäminen voitaisiin katsoa yhteiskunnan kannalta huonommaksi vaihtoehdoksi. Toimien oikeasuhtaisuutta tulee myös tarkastella suhteessa uudenlaisiin maahanmuuton tilanteisiin kuten esimerkiksi tietylle alueelle tai rajanylityspisteelle kuormittavaan tilanteeseen, jolloin kyseessä ei välttämättä ole koko Suomen mittakaavassa laajamittaisen maahantulon tilanne. Huomionarvoista on myös se, että maahanpääsy on joka tapauksessa kansainvälisen suojelun hakijoille sallitumpaa verrattuna muihin ulkomaalaisiin, ja, rajamenettely pois lukien, Suomen viranomaisilla on velvollisuus päästää hakija maahan siksi ajaksi, kun hänen hakemuksensa tutkitaan. Toisaalta menettelyllistä seikoista johtuvat rajoitustoimet ovat johdettavissa erityisesti edelleen liikkumisen estämiseen ottaen huomioon, ettei rajamenettelyssä hakijaa tule päästää jäsenvaltion alueelle. Hallinta-asetuksessa tarkoitetun siirtopäätöksen saaneen hakijan osalta voidaan myös osoittaa, että edelleen liikkuminen on jo tapahtunut. Vastaanottolain 50 §:ään ehdotettua vaatimusta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa voidaan näin ollen pitää oikeasuhtaisena toimenpiteenä torjua

turvallisuusuhkia ja varmistaa yleisen järjestyksen säilyminen. Ehdotetulla rajoituksella on edellä mainittu, selkeä yhteys EU:n alueella tapahtuvan edelleen liikkumisen estämiseen, mitä voidaan pitää koko EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen näkökulmasta keskeisenä tavoitteena, ja sitä kautta kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen, ja näin ollen niiden voidaan katsoa olevan tarpeen painavasta yhteiskunnallisesta syystä.

13.6.3 Rajamenettely ja paluurajamenettely

Perustuslakivaliokunta on katsonut rajamenettelyn käyttöönottoa koskevassa lausunnossaan, että menettelyn vuoksi hakijaan kohdistuva velvoite oleskella hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jossa pysymistä varmistetaan estein, on luonteeltaan liikkumisvapauden rajoitustoimi, jonka käyttämisellä on menettelyn luonne huomioiden hyväksyttävät perusteet (PeVL 17/2024 vp). Perustuslakivaliokunnan mielestä rajamenettelyyn liittyville liikkumisvapauden rajoittamiselle on osoitettavissa perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta hyväksyttävät perusteet, jotka liittyvät ennen kaikkea väärinkäytösten estämiseen, perusteettomien hakemusten tehokkaaseen käsittelyyn ja tarpeeseen tehostaa EU:n ulkorajalla edelleen liikkumisen valvontaa (PeVL 17/2024 vp, s.11). Tämä on myös paktin rajamenettelyä ja paluurajamenettelyä koskevien säännösten tarkoitus, eikä tässä esityksessä esitetä muutoksia valiokunnan jo arvioimaan tapaan siitä, miten liikkumisvapauden rajoittaminen rajamenettelyä sovellettaessa toteutetaan. Esityksessä ehdotetaan, että liikkumista rajoitettaisiin paluurajamenettelyssä samalla tavalla kuin sitä ajallisesti edeltävässä rajamenettelyssä

Perustuslakivaliokunta on korostanut rajavartiolain sääntelyä arvioidessaan (PeVL 37/2022 vp, kappale 6), että maahantuloa sääntelevien toimien tulee tapahtua kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti ja niiden on kunnioitettava perus- ja ihmisoikeuksia sekä turvattava ihmisarvoinen kohtelu (ks. myös PeVL 15/2022 vp, kappale 8). Valiokunnan mukaan nämä vaatimukset voidaan perustaa myös perustuslain 1 ja 22 §:ään (PeVL 37/2022 vp, kappale 6). Perustuslain 9 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla. Ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

Perusoikeuksien rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määritettyjä, välttämättömiä sekä painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Rajoitusten on myös oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia sekä perusoikeusjärjestelmän valossa normatiivisesti hyväksyttäviä (esim. PeVM 25/1994 vp, PeVL 44/2022 vp). Menettelyasetusta edeltäneessä menettelydirektiivissä ei asetettu rajamenettelylle enimmäiskestoa hakemuksen tutkintaan säädetyn neljän viikon lisäksi, vaan kokonaismenettelyn kestoa koskevat ratkaisut jätettiin kansallisesti säädettäviksi. Menettelyasetuksen 51 artiklan 2 kohdan mukaan rajamenettelyn enimmäiskesto on 12 viikkoa, johon sisältyy sekä hakemuksen tutkintaa koskeva hallintomenettely että muutoksenhaku. Jos hakemus hylätään rajamenettelyssä, siirtyy hakija paluurajamenettelyyn, jonka tarkoituksena on turvata maasta poistaminen. Paluurajamenettelyn enimmäiskesto on paluurajamenettelyasetuksen mukaan myös 12 viikkoa. Näin ollen rajamenettelyn ja paluurajamenettelyn yhteenlaskettu enimmäiskesto olisi 6 kuukautta.

Perustuslakivaliokunnan mukaan ainakin pitkään jatkuva poistumisen estäminen merkitsee perustuslain 7 §:ssä turvatun vapauden riistämistä eli järjestelyä, jolla henkilöä kielletään ja estetään poistumasta hänelle määrätystä hyvin rajatusta olinpaikasta (HE 309/1993 vp, s. 48/I, PeVL 5/2006 vp, s. 6/II, PeVL 43/2010 vp). Asetuksesta suoraan sovellettavaksi tuleva käsittelyaika rajamenetellylle pitenee nykyisestä ulkomaalaislain mahdollistamasta enimmäisajasta (11 viikkoa) yhden viikon 12 viikkoon. Tämän ei katsota olevan merkittävä muutos perustuslakivaliokunnan arvioimaan voimassa olevaan rajamenettelyyn. Hakijan

oikeusturvaa lisäisi menettelyasetuksen 54 artiklan 1 kohdan edellytys, jonka mukaan liikkumisvapauden rajoittamisesta on tehtävä vastaanottodirektiivin 9 artiklan tarkoittama hallintopäätös, johon on myös oikeus hakea muutosta. Rajamenettelyn kohdalla päätös tehtäisiin liikkumisvapauden rajoittamisen tavasta, koska velvollisuus rajoittaa liikkumista rajamenettelyssä on suoraan menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdan ja 54 artiklan 1 kohdan nojalla velvoittavaa lainsäädäntöä. Myös muutoksenhaku kohdistuisi näin ollen tapaan, jolla liikkumista rajamenettelyssä rajoitetaan. Muutoin menettely ei muuttuisi, koska hakijalle turvattaisiin edelleen puolueeton ja yksilöllinen hakemuskäsittely. Liikkumisvapauden rajoitusten oikeasuhtaisuuden kannalta on myös olennaista, että rajamenettelyä voitaisiin jatkossakin soveltaa vain sen ajan, joka on välttämätöntä menettelyn tavoitteiden toteuttamiseksi. Menettelyasetuksessa määritellyn 12 viikon määräajan lisäksi 53 artiklassa säädetään tilanteista, jolloin rajamenettelyn soveltaminen on päätettävä.

Uuden sääntelynä tulevan paluurajamenettelyasetuksen tarkoitus on turvata henkilön maasta poistaminen tilanteissa, joissa hänen hakemuksensa on hylätty rajamenettelyssä. Myös paluurajamenettelyssä henkilön liikkumisvapautta on kyseisen asetuksen 4 artiklan 1 kohdan mukaan rajoitettava, eikä häntä saa päästää menettelyn aikana jäsenvaltion alueelle. Paluurajamenettelyn enimmäiskesto on 12 viikkoa. Kuten rajamenettelyn kohdalla menettelyasetus, myös paluurajamenettelyasetuksen sääntely on ehdotonta menettelyyn liittyvästä liikkumisvapauden rajoittamisesta, mutta jättää jäsenvaltioiden harkintaan keinon, jolla liikkumista rajoitetaan. Esityksessä ehdotetaan, että liikkumisvapauden rajoittaminen toteutettaisiin paluurajamenettelyssä samalla ulkomaalaislain 104 b §:ssä säädettävällä tavalla, niin, että hakijalla olisi velvollisuus oleskella hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jolla pysymistä varmistettaisiin estein. Paluurajamenettelyssä olevilla hakijoilla olisi rajamenettelyä vastaava oikeus vastaanottodirektiivin mukaiseen majoitukseen ja vastaanottopalveluihin (4 artiklan 2 kohta). Kuten rajamenettelyssä, myös paluurajamenettelyssä hakijan vastaanotto järjestettäisiin vastaanottolain mukaan vastaanottokeskuksessa ja sen järjestämin palveluin. Tämä toteuttaisi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla sen, että rajamenettelyn tapaan myös paluurajamenettelyssä olevan oikeudesta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon on huolehdittava säädösperusteisesti (PeVL 15/2021 vp, kappale 7). Myös hakijan vastaanottoa koskevien oikeuksien sekä mahdollisten rajoitusten osalta sovellettaisiin vastaanottolakia.

Perustuslakivaliokunta on aiemmin todennut, että poikkeukset liikkumisrajoituksista ovat merkityksellisiä rajoituksen oikeasuhtaisuuden kannalta (PeVL 44/2022 vp). Kuten rajamenettelyn, myös paluurajamenettelyn aikana hakijalla olisi painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi mahdollista poistua vastaanottokeskuksen alueelta Maahanmuuttoviraston myöntämällä luvalla. Myös poistuminen vastaanottopalvelujen saamiseksi sekä alaikäisen koulunkäynnin järjestämiseksi olisi mahdollista, jos niitä ei olisi mahdollista järjestää vastaanottokeskuksen alueella. Hakijan oikeusturvan kannalta on lisäksi olennaista, että liikkumisvapauden rajoittamisen tapaa koskeva hallintopäätös koskisi myös paluurajamenettelyä.

Paluurajamenettelyn keskeinen tarkoitus on varmistaa sellaisen henkilön maasta poistaminen, jonka hakemus on hylätty rajamenettelyssä. Käytännössä rajamenettelyn olettama todennäköisesti perusteettomasta hakemuksesta on tällöin todettu myös valitustuomioistuimessa, eli henkilöllä on myös ollut mahdollista valittaa saamastaan päätöksestä. Keskeistä on myös se, että henkilöä ei ole missään vaiheessa päästetty vielä Suomen alueelle, mistä syystä hänen liikkumistaan on rajoitettava myös paluumenettelyn aikana. Esitetyssä paluurajamenettelyssä hakijan oikeuksia ei rajoitettaisi enempää kuin olisi välttämätöntä, mutta kuitenkin niin, että rajamenettelyn lisäksi myös paluurajamenettelyn tarkoitus toteutuisi. Huomionarvoista on lisäksi se, että asetuksesta tulevat määräajat ovat

ehdottomia: jos rajamenettelyn 12 viikon määräajassa ei pysytä, ei myöskään paluurajamenettely enää sovellu, vaan mahdollinen maasta poistaminen toteutetaan normaalin paluumenettelyn puitteissa.

Asetuksesta velvoittavana tuleva sääntely liikkumisvapauden rajoittamisesta rajamenettelyssä ja paluurajamenettelyssä asettaa vastakkain kansainvälistä suojelua hakevan oikeudet ja toisaalta viranomaiselle asetuksessa pakottavana annetun velvoitteen estää hakijaa pääsemästä jäsenvaltion alueelle niin kauan kuin rajamenettelyä tai paluurajamenettelyä sovelletaan. Toisaalta viranomaisen mahdollisuudet toteuttaa kyseinen velvoite ovat rajalliset, sillä säilöönoton ei milloinkaan tulisi olla liikkumisvapauden rajoittamisen ensisijainen keino. Rajamenettely ja paluurajamenettely ovat unionin tasolla katsottu keskeisiksi keinoiksi hallita Eurooppaan kohdistuvaa muuttoliikettä sekä edelleen liikkumista, mistä syystä menettelyt tulevat paktin myötä pakollisiksi kaikissa jäsenmaissa. Menettelyihin ohjautuvat ainoastaan tietyt, selkeät kriteerit täyttävät hakemukset. Rajamenettelyn kansallisen käyttöönoton jälkeen menettelyyn on ohjautunut alle 70 hakijaa, vaikka samalla aikavälillä Suomesta on hakenut kansainvälistä suojelua yli 3 500 henkilöä. Rajamenettelyyn ohjautuneista hakijoista lähes kaikki ovat saneet kielteisen päätöksen, joten menettelyyn ohjautuneiden hakemusten voidaan katsoa ohjautuneen sinne oikein perustein. Tässä esityksessä ei edellä selvennetysti olla merkittävästi laajentamassa rajamenettelyn soveltamisalaa nykyisestä, eikä rajamenettelyyn ohjautuvien hakemusten prosentuaalisen osuuden voida vastaisuudessa olettaa kasvavan, sillä soveltamisen edellytysten katsotaan jatkossakin olevan tiukat liikkumavaran käyttämisestä huolimatta. Kansallisen liikkumavaran käyttö rajamenettelyn soveltamisalaa laajentavasti on edelleen perusteltua samoin kansallisen turvallisuuden lisääntymiseen ja järjestelmän väärinkäyttöön liittyvistä syistä kuin oli vuonna 2024. Näin ollen myös liikkumisvapauden rajoitustoimien voidaan katsoa olevan perusteltuja rajamenettelyn ja paluurajamenettelyn päämäärät huomioiden.

Ehdotetuilla liikkumavapauden rajoittamisen ratkaisuilla rajoitetaan näiden hakemusten tehneiden, kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden oikeuksia niin vähän kuin menettelyiden puitteissa on mahdollista sekä vältetään mahdollisimman pitkälle niiden kielteisiä hyvinvointivaikutuksia. Asetuksissa menettelyille on myös asetettu selkeät raamit tilanteille, jolloin niiden soveltaminen on lopetettava. Asetuksiin perustuvaa ehdotettua sääntelyä voidaan pitää perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta oikeasuhtaisena, kun otetaan huomioon sääntelyn taustalla olevat painavat yhteiskunnalliset ja koko Euroopan unionin intressit.

13.6.4 Seulonta

Seulonta-asetuksen 1 artiklan mukaan seulonnan tavoitteena on muun muassa tehostaa ulkorajat ylittävien kolmansien maiden kansalaisten valvontaa ja tarkistaa, muodostavatko henkilöt, joita seulonta koskee, mahdollisesti uhan sisäiselle turvallisuudelle. Seulonta-asetuksen 6 ja 7 artikla velvoittaa jäsenvaltion vahvistamaan kansallisessa lainsäädännössään säännökset sen varmistamiseksi, että seulottavat henkilöt ovat seulontaviranomaisten tavoitettavissa seulonnan ajan pakenemisen riskin ja tällaisesta pakenemisesta sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvien mahdollisten uhkien sekä 5 artiklan perusteella myös kansanterveydelle aiheutuvien uhkien ehkäisemiseksi. Seulonta-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan seulottavien henkilöiden on oltava seulontaviranomaisten tavoitettavissa seulonnan aikana. Seulontamenettelyn enimmäiskesto on 5 artiklan perusteella seulottavien henkilöiden kohdalla enintään seitsemän päivää ja 7 artiklan perusteella seulottavien henkilöiden kohdalla enintään kolme päivää. Seulonta-asetuksen 5 artiklan perusteella seulottavat henkilöt eivät ole saaneet lupaa tulla Suomen alueelle ja 7 artiklan perusteella seulottavat henkilöt oleskelevat Suomessa laittomasti.

Koska seulonta-asetus asettaa jäsenvaltioille velvollisuuden järjestää seulottavien henkilön pysyminen viranomaisten tavoitettavissa kansallisesti säädettävillä keinoilla, on arvioitava ulkomaalaislain mukaisten turvaamistoimien riittävyyttä. Ulkomaalaislain 118 §:n mukaisen ilmoittautumisvelvollisuuden ei voida katsoa olevan riittävä asetuksen velvoitteen täyttämiseksi, koska seulontamenettelyn ollessa kesken seulottavan henkilön sisäiselle turvallisuudelle mahdollisesti aiheuttamaa uhkaa ei ole voitu vielä selvittää, jos seulonnan turvallisuustarkastus on kesken. Ulkomaalaislain 121 §:n mukainen säilöönotto on tarkoitettu viimesijaiseksi keinoksi. Sitä voidaan käyttää seulontamenettelyssä, jos sen edellytykset täyttyvät. Se ei kuitenkaan ole seulontamenettelyssä tarkoituksenmukaisin keino toteuttaa asetuksen tuomat velvoitteet. Seulontamenettelyssä kyse ei ole seulottavaan henkilöön perustuvasta yksilöllisestä syystä rajoittaa hänen liikkumisvapauttaan, kuten säilöönotossa, vaan laajemmin kaikkiin seulottaviin henkilöihin kohdistuvasta keinosta.

Rajamenettelyssä hakijaan kohdistuva velvoite oleskella hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jossa pysymistä varmistetaan estein, on luonteeltaan liikkumisvapauden rajoitustoimi, jonka käyttämisellä on menettelyn luonne huomioiden hyväksyttävät perusteet (PeVL 17/2024 vp). Perustuslakivaliokunnan mukaan toisaalta pitkään jatkuva poistumisen estäminen merkitsee perustuslain 7 §:ssä turvatun vapauden riistämistä eli järjestelyä, jolla henkilöä kielletään ja estetään poistumasta hänelle määrätystä hyvin rajatusta olinpaikasta (HE 309/1993 vp, s. 48/I, PeVL 5/2006 vp, s. 6/II, PeVL 43/2010 vp).

Liikkumisvapauden rajoittamisesta on välttämätöntä säätää seulonta-asetuksen tarkoituksen toteutumisen vuoksi. Liikkumisvapauden rajoitusten oikeasuhtaisuuden kannalta on olennaista, että seulonnassa liikkumisvapautta voitaisiin rajoittaa vain sen ajan, joka on välttämätöntä seulontamenettelyn tavoitteiden toteuttamiseksi. Ulkomaalaislain 16 d §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettävän, että seulottava henkilö on seulontamenettelyn ajan velvollinen oleskelemaan seulontaviranomaisen hänelle osoittamassa seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa. Seulonta-asetuksen 18 artiklan mukaan seulonta päättyy, kun se on saatettu päätökseen, kuitenkin viimeistään 8 artiklassa asetettujen määräaikojen päättyessä (3 tai 7 vuorokautta). Vaikka kaikkia tarkastuksia ei olisi saatettu päätökseen näissä määräajoissa, seulonta on kuitenkin lopetettava ja henkilö ohjattava asianmukaiseen menettelyyn. Liikkumisvapauden rajoituksen kesto olisi näin ollen riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen.

Seulontamenettelyyn säädettävä liikkumisvapauden rajoitus vastaisi osittain voimassa olevaa rajamenettelyä koskevaa sääntelyä, mutta seulontamenettelyn huomattavasti lyhyemmän keston vuoksi siinä olisi myös eroavaisuuksia. Seulontamenettelyssä seulottavan henkilön pysyminen seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa voitaisiin varmistaa estein. Kuten rajamenettelyssä, esteet voisivat olla aitojen ja porttien kaltaisia fyysisiä esteitä. Säilöön ottamiseen verrattuna seulottavan henkilön velvollisuus oleskella hänelle osoitetussa paikassa olisi lievempi keino. Kyseessä ei olisi vapaudenmenetys, sillä kyse on suhteellisen lyhytkestoisesta rajauksesta, joka ei olisi ehdoton.

Poikkeukset liikkumisrajoituksista ovat merkityksellisiä rajoituksen oikeasuhtaisuuden kannalta (esim. PeVL 44/2022 vp). Seulontamenettelyn lyhyestä kestosta rajamenettelyyn verrattuna johtuisi, että seulottavalla henkilöllä ei olisi rajamenettelyn kaltaista oikeutta hakea poistumislupaa seulontamajoituspaikasta henkilökohtaisen syyn vuoksi. Seulontamenettelyyn kuuluu merkittävänä osana seulonta-asetuksen 15 artiklan mukaisen turvallisuustarkastuksen suorittaminen. Mikäli näiden hakujen suorittaminen tai toisen jäsenvaltion antaman seulottavaa henkilöä koskevan lausunnon saaminen kestäisi useita päiviä, olisi tarpeen varmistaa, että henkilö ei poistuisi hänelle osoitetusta paikasta. Ehdotetun ulkomaalaislain 16 f §:n mukaan seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa järjestettäisiin seulottavalle henkilölle välttämätön toimeentulo ja huolenpito. Tämä toteuttaisi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä

tavalla sen, että oikeudesta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon on huolehdittava säädösperusteisesti (PeVL 15/2021 vp, kappale 7).

Velvoitteesta pysyä seulottavalle henkilölle osoitetun seulontapaikan tai seulontamajoituspaikan alueella poikettaisiin aina silloin, kun seulottavalla henkilöllä olisi kiireellisen terveydenhuollon tarve. Seulonnan lyhyen keston aikana ei tulisi kysymykseen alaikäisten koulunkäynnin järjestäminen. Seulontamenettelyn liikkumisvapauden rajoittamisella olisi vain rajattu vaikutus seulottavan henkilön sosiaalisten suhteiden hoitamiseen. Seulottavan henkilön vapautta pitää yhteyttä muihin henkilöihin puhelimitse tai muilla sähköisillä viestintävälineillä ei rajoitettaisi.

Liikkumisvapauden rajoitusta voidaan pitää perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisen kannalta välttämättömänä ja oikeasuhtaisena syistä, jotka liittyvät ennen kaikkea tarpeeseen havaita sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvia mahdollisia uhkia sekä estää edelleenliikkumista EU:n alueella.

13.7 Oikeus työhön

Perustuslain 18 §:ssä säädetään oikeudesta työhön ja elinkeinovapaudesta. Suomen on turvattava tämän perusoikeuden toteutuminen Suomen lainkäyttövallan piirissä olevien henkilöiden kohdalla heidän kansallisuudestaan riippumatta. Suomen perustuslain mukaan ulkomaalaisten oikeutta työhön voidaan rajoittaa lailla, ja ulkomaalaisen tulee täyttää laissa vaaditut edellytykset, jotta hän voi käyttää kyseistä oikeuttaan Suomessa työskentelyyn (HE 309/1993 vp). Ehdotuksella ei muutettaisi voimassa olevan lain mukaista pääsääntöä siitä, että kansainvälisen suojelun hakijan työnteko-oikeus alkaisi kolmen kuukauden kuluttua, jos hakija olisi esittänyt ulkomaalaislain 11 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun asiakirjan. Jos hakijalla ei olisi esittää laissa määritettyä asiakirjaa, työnteko-oikeus alkaisi kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen rekisteröinnistä.

Ehdotus, jonka mukaan sellaisilla hakijoilla ei olisi työnteko-oikeutta, jotka olisivat saaneet vastaanottolain 48 §:n mukaisen päätöksen siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta, tai joiden hakemuksen käsittelyä nopeutetaan tietyillä menettelyasetuksen 42 artiklassa säädetyillä perusteilla, perustuu vastaanottodirektiivin ja hallinta-asetuksen velvoittavaan sääntelyyn. Tarkoituksena on vähentää hakijoiden edelleen liikkumista ja turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttöä, joten työnteko-oikeuden rajoittamisella kyseisiltä hakijaryhmiltä voidaan katsoa olevan painava yhteiskunnallinen tarve sen lisäksi, että kyse on velvoittavasta EU-sääntelystä.

13.8 Yksityiselämän suoja

13.8.1 Yleistä

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta ja siitä, että jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18 ja 19/1990) 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset saavat puuttua tämän oikeuden käyttämiseen silloin, kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 217 artiklassa turvataan yksityiselämän suojasta.

13.8.2 Tekninen valvonta seulontamenettelyssä

Seulontamenettelyssä säädettäisiin seulontaviranomaisten mahdollisuudesta suorittaa teknistä valvontaa. Seulontamajoituspaikan on katsottava rinnastuvan vastaanottokeskuksen asukkaan käytössä oleviin tiloihin, joita ei koske kotirauhan suoja (PeVL 59/2010 vp, s. 3). Sen sijaan käytettävä tekninen valvonta olisi eittämättä merkityksellinen yksityiselämän suojan kannalta. Perustuslakivaliokunta on korostanut, että yksityiselämän suojan rajoituksella tulisi olla hyväksyttävä yhteiskunnallinen intressi ja rajoituksen tulisi olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Tämä merkitsee, että rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoittaminen on sallittua ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään (PeVM 25/1994 vp, ja esim. PeVL 56/2014 vp ja PeVL 18/2013 vp).

Ehdotettu tekninen valvonta ei kuitenkaan kohdistuisi majoitus-, saniteetti- tai pukeutumistilaan. Teknistä valvontaa koskeva sääntely ei olisi siten ongelmallista kotirauhan suojan suhteen. Rajaus on täsmällinen ja sen sisältö ilmenee laista. Peruste teknisen valvonnan käyttämiselle on seulontamajoituspaikan järjestyksen ja liikkumisvapauden rajoituksen toteutumisen varmistaminen. Ehdotus on seulonta-asetuksen kansallisen liikkumavaran piiriin kuuluva asia, jolla toteutetaan seulonta-asetuksen 6 ja 7 artikloissa asetettu vaatimus säätää kansallisessa lainsäädännössä keinoista, joilla varmistetaan seulottavien henkilöiden tavoitettavissa pysyminen.

13.8.3 Henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely ja henkilötietojen kansallinen käsittely

Esitys on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Pykälän 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa tämän säännöksen lisäksi myös se, että henkilötietojen suoja sisältyy osittain samassa momentissa turvatun yksityiselämän suojan piiriin. Kysymys on kaiken kaikkiaan siitä, että lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa (ks. esim. PeVL 13/2016 vp, s. 3–4). Ehdotettu sääntely on merkityksellistä myös EU:n perusoikeuskirjan kannalta. EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojensa suojaan. Valiokunta on painottanut, että EU:n henkilötietojen käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä sovellettaessa on otettava huomioon mainitut perusoikeuskirjan artiklat kiinnittäen huomiota siihen, että EU:n tuomioistuimen antamat tuomiot määrittävät näiltä osin yksityiselämän ja henkilötietojen suojan keskeistä sisältöä (PeVL 14/2018 vp).

Perustuslakivaliokunnalla on verrattain runsaasti lausuntokäytäntöä henkilötietojen suojasta (ks. lausuntokäytännöstä kokoavasti esim. PeVL 4/2021 vp viittauksineen). Valiokunta on yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla tarkistanut kantaansa henkilötietojen suojasta lailla säätämisen vaatimuksen osalta. Valiokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Myös sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee jatkossa suhtautua pidättyvästi ja rajata sellaisen säätäminen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös yleisen tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi

sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn kohdalla (ks. esim. PeVL 51/2018 vp ja PeVL 14/2018 vp). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt myös erityistä huomiota sääntelytarpeeseen silloin, kun henkilötietoja käsittelee viranomainen (PeVL 14/2018 vp).

Seulonta-asetuksessa tarkoitetussa henkilötietojen käsittelyssä on kyse yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan kuuluvasta henkilötietojen käsittelystä. Näin ollen seulonnan aikana tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin yleistä tietosuoja-asetusta ja sitä täydentävää kansallista tietosuojalainsäädäntöä.

Seulontaviranomaiset käsittelevät henkilötietoja seulontaprosessissa pääasiallisesti seulonta-asetuksen mukaisesti lakisääteisten velvoitteidensa noudattamiseksi, jolloin henkilötietojen käsittely perustuu asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan. Seulonta-asetus velvoittaa seulontaviranomaisia käsittelemään seulottavaa henkilöä koskevia tietoja, jotka täytetään seulonta-asetuksen 17 artiklan mukaiselle seulontalomakkeelle. Näihin kuuluvat esimerkiksi henkilön tunnistamiseen liittyvät tiedot, tiedot seulonta-asetuksen 12 artiklan mukaisesti tehdystä alustavasta terveystarkastuksesta sekä tiedot haavoittuvuustarkoituksesta. Tiedot on asetuksen mukaan myös tallennettava ja luovutettava viranomaisille, joiden puoleen kolmannen maan kansalainen ohjataan.

Seulontaviranomaisten on asetuksen mukaan tehtävä hakuja unionin tietokantoihin turvallisuustarkastusta varten. Asetus määrittelee, mihin hakuja on tehtävä ja miten haun tuloksia voi käsitellä. Lisäksi ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen (EU) 2019/816 7 c artikla edellyttää kansallisten rikosrekisterien tarkastelua ennen artiklassa tarkoitetun lausunnon antamista sitä pyytäneelle toisen jäsenvaltion seulontaviranomaiselle. Näiden käsittelytoimien oikeusperusteena olisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta.

Seulonta-asetuksen mukaan turvallisuustarkastuksen tarkoitusta varten voidaan tehdä hakuja myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin. Esityksessä ehdotettu täydentävä sääntely mahdollistaisi seulontaviranomaisille tiedon saannin kansallisesta rikosrekisteristä ja sakkorekisteristä turvallisuustarkastuksen tarkoituksissa tiettyjä rikoksia koskevista ratkaisuista. Tältä osin käsittely perustuisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohtaan, jonka mukaan käsittely on sallittua yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi.

Esityksessä ehdotettu täydentävä sääntely, joka koskee henkilötietojen käsittelyä seulonnan yhteydessä, perustuu tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaiseen kansalliseen liikkumavaraan. Liikkumavaran puitteissa kansallisessa lainsäädännössä voidaan antaa tarkempia säännöksiä esimerkiksi yhteisöistä, joille ja tarkoituksista joihin henkilötietoja voidaan luovuttaa. Mainitun 6 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun jäsenvaltion lainsäädännön on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden.

Teknisessä valvonnassa käsitellään myös henkilötietoja. Koska kyse on perusoikeusherkästä sääntelystä, teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä ei voida tarkoituksenmukaisesti toteuttaa ilman kansallisen liikkumavaran puitteissa annettavaa sääntelyä asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Valvonnan tarkoituksen saavuttamiseksi on välttämätöntä, että sen avulla saatuja henkilötietoja on mahdollista käsitellä. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena olisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta. Ehdotus on seulonta-asetuksen kansallisen liikkumavaran piiriin kuuluva asia, jolla toteutetaan seulonta-asetuksen 6 ja 7 artikloissa asetettu vaatimus säätää kansallisessa lainsäädännössä keinoista, joilla varmistetaan seulottavien henkilöiden tavoitettavissa pysyminen.

Seulonta-asetuksen mukaisesti käsiteltäviin henkilötietoihin sisältyy myös yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuihin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, joita koskevaa sääntelyä kuvataan tarkemmin jäljempänä.

Tietosuoja-asetuksen 10 artiklan mukaan rikostuomioihin ja rikkomuksiin tai niihin liittyviin turvaamistoimiin liittyvien henkilötietojen käsittely 6 artiklan 1 kohdan perusteella suoritetaan vain viranomaisen valvonnassa tai silloin, kun se sallitaan unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä, jossa säädetään asianmukaisista suojatoimista rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Tietosuojalain 7 §:n mukaan edellä tarkoitettuihin rikostuomioihin ja rikkomuksiin tai niihin liittyviin turvaamistoimiin liittyviä henkilötietoja saa käsitellä, jos tietoja käsitellään 6 §:n 1 momentin 1, 2 tai 7 kohdassa säädetyssä tarkoituksessa. Tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 2 kohta mahdollistaa tietojen käsittelemisen, kun käsittelystä säädetään laissa tai käsittely johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä. Henkilötietoja käsiteltäessä on toteutettava tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetut asianmukaiset ja erityiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien suojaamiseksi. Mainittu sääntely on merkityksellistä rikosrekisterilakiin esitettyjen muutosten ja niiden seulontaviranomaisten henkilötietolakeihin esitettyjen säännösmuutosten kannalta, jotka koskevat tietojen antamista sakkorekisteristä.

Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään kiinnittänyt huomiota siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on valiokunnan mukaan pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 31/2017 sekä PeVL 17/2016 vp ja siinä viitatut lausunnot). Valiokunta ei toisaalta ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (ks. esim. PeVL 71/2014 vp, PeVL 62/2010 vp ja PeVL 59/2010 vp). Valiokunta on käytännössään arvioinut myös arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (esim. PeVL 15/2018 vp ja PeVL 38/2016 vp).

Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. PeVL 25/2005 vp). Seulonta-asetus sisältää velvoitteen tehdä hakuja asiaankuuluviin unionin tietokantoihin, mutta jättää hakujen tekemisen kansallisiin tietokantoihin kansalliseen harkintaan. Suomi käyttäisi tätä seulonta-asetuksen 15 artiklan sallimaa kansallista liikkumavaraa ja tekisi hakuja seulonnan turvallisuustarkastusta varten myös kansallisiin tietokantoihin. Haku kansalliseen rekisteriin toteutettaisiin tiedon luovuttamisena kansallisesta rikosrekisteristä ja sakkorekisteristä unionin tietojärjestelmään tehdyn haun tuloksiin perustuen. Kansallisten rikosrekisteritietojen luovuttaminen poliisille olisi tarpeen ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklan mukaisen lausunnon antamiseen. Asetus velvoittaa rikosrekisteritietojen tarkasteluun tässä tarkoituksessa, joten sellaisen käsittelyn osalta, jota tehtäisiin toisen jäsenvaltion pyytämän lausunnon laatimista varten, ei olisi kyse kansallisen liikkumavaran käytöstä. Rikosrekisteritietojen ja sakkorekisteritietojen luovuttaminen merkitsee puuttumista yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan.

Henkilötietojen käsittelyssä huomioitaisiin yleislainsäädännön mukaiset tietojen minimoinnin ja käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteet sekä tietosuojalain rikostuomioihin liittyvien henkilötietojen käsittelyä koskevat edellytykset. Rikosrekisteristä ja sakkorekisteristä luovutettavat tiedot rajattaisiin koskemaan vain määriteltyjä terrorismirikoksia ja muita vakavia rikoksia koskevia ratkaisuja, jotka ovat tarpeellisia seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi. Tietoja luovutettaisiin kansallisesti määritellyille seulontaviranomaisille. Näin luovutettavat tiedot rajautuisivat samoihin rikoksiin, joista seulontaviranomaiset saavat liputuksen seulonta-asetuksen velvoittaman ECRIS-TCN-järjestelmään tehtävän haun perusteella. Luovutettavia tietoja hyödynnettäisiin vain sen toteamiseksi, muodostaako henkilö uhkan sisäiselle turvallisuudelle. Tallennettavaan seulontalomakkeeseen tulisi vain tieto siitä, saatiinko asiaankuuluviin tietokantoihin tehdyissä hauissa osumia. Osuman sisältöä ei tallennettaisi. Seulontalomakkeen poistoaika on määritelty täsmällisesti asetuksessa, ja seulontalomakkeen käsittelyssä muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen noudatettaisiin voimassa olevan lain säännöksiä. Ehdotetun sääntelyn katsotaan siten olevan perustuslain edellyttämällä tavalla täsmällistä ja tarkkarajaista, ja henkilötietojen käsittelylle on yleisen tietosuoja-asetuksen mukainen oikeudellinen peruste.

ECRIS-TCN-järjestelmää koskevan asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitetun lausunnon antaminen toisen jäsenvaltion seulontaviranomaisille edellyttää sitä, että tuomiojäsenvaltion asiaankuuluva kansallinen viranomainen katsoo kansallisen rikosrekisterin tietoja. Kansalliseen rikosrekisteriin tehtävät haut rajattaisiin koskemaan toisen jäsenvaltion seulontaviranomaisen pyytämää. Asetus velvoittaa sekä haun tekemiseen että lausunnon antamiseen. Tiedon luovuttamisesta rikosrekisteristä ja lausuntoon sisältyvien henkilötietojen luovuttamisesta toisen jäsenvaltion seulonta-asetuksen mukaiselle seulontaviranomaiselle on kuitenkin tarpeen säätää julkisuuslain 29 §:n mukaisesti salassapidon murtamiseksi. Ehdotettu kansallinen sääntely on arvioitu tarpeelliseksi salassapidon murtavalle sääntelylle asetettujen edellytysten vuoksi.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetään henkilötietojen käsittelyn tarkoitussidonnaisuudesta. Henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Asetuksen johdanto-osan 50 kohdan mukaan henkilötietojen käsittely muita tarkoituksia varten kuin niitä tarkoituksia, joita varten henkilötiedot on alun perin kerätty, olisi sallittava vain, jos käsittely sopii yhteen niiden tarkoitusten kanssa, joita varten henkilötiedot on alun perin kerätty. Tällöin henkilötietojen keruun oikeuttaneen käsittelyn oikeusperusteen lisäksi ei edellytetä muuta erillistä käsittelyn oikeusperustetta. Jos käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi, unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä voidaan määrittää ja täsmentää tehtävät ja tarkoitukset, joiden myöhempää käsittelyä olisi pidettävä yhteensopivana ja laillisena. Myös unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön tarjoama käsittelyn oikeusperuste henkilötietojen käsittelylle voi muodostaa käsittelyn oikeusperusteen myöhemmälle käsittelylle. Jotta voidaan varmistaa, onko myöhemmän käsittelyn tarkoitus yhteensopiva sen tarkoituksen kanssa, jota varten henkilötiedot alun perin kerättiin, rekisterinpitäjän olisi kaikki alkuperäisen käsittelyn laillisuutta koskevat vaatimukset ensin täytettyään otettava huomioon muun muassa kyseisten tarkoitusten ja suunnitellun myöhemmän käsittelyn tarkoitusten väliset yhteydet, tilanne, jossa henkilötiedot on kerätty, erityisesti myöhempään käsittelyyn liittyvät rekisteröidyn kohtuulliset odotukset, jotka perustuvat hänen ja rekisterinpitäjän väliseen suhteeseen; henkilötietojen luonne; suunnitellun myöhemmän käsittelyn seuraukset rekisteröidyille; ja asianomaisten suojatoimien olemassaolo sekä alkuperäisessä että suunnitellussa käsittelyssä.

Niin edelleen tietosuojadirektiivin (2016/680) 4 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, että henkilötietoja käsitellään lainmukaisesti ja että niitä kerätään tiettyjä nimenomaisia ja laillisia tarkoituksia varten, eikä niitä käsitellä näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Saman tai toisen rekisterinpitäjän suorittama käsittely muuta kuin alkuperäistä tarkoitusta varten on kuitenkin sallittua, jos käsittelystä säädetään laissa ja käsittely tätä muuta tarkoitusta varten on tarpeellista ja oikeasuhtaista.

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on painotettu henkilötietojen käsittelyssä käyttötarkoitussidonnaisuuden toteutumista (mm. PeVL 20/2016 vp, PeVL 21/2012 vp), eritoten arkaluonteisten henkilötietojen osalta. Muu kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta ei saisi muodostua rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (PeVL 1/2018 vp, PeVL 14/2017 vp, PeVL 14/2009 vp). Käyttötarkoitussidonnaisuuteen voidaan tehdä täsmällisiä ja vähäiseksi luonnehdittavia poikkeamia (PeVL 47/2010 vp). Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on edelleen rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (PeVL 58/2018 vp).

Ehdotetuissa laeissa henkilötietojen käsittelyssä poliisitoimessa, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa ja henkilötietojen käsittelystä Tullissa säädettäisiin uudesta tarkoituksesta henkilötietojen käsittelystä muuhun kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Muutoksien tarkoituksena on mahdollistaa kansallisten tietojärjestelmien tietojen käyttäminen seulonta-asetuksen 15 artiklassa tarkoituksessa turvallisuustarkastuksessa, jonka tarkoituksena on todentaa, muodostavatko seulottavat henkilöt mahdollisesti uhkan sisäiselle turvallisuudelle. Seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdassa säädetään, että tätä tarkoitusta varten voidaan tehdä hakuja myös asiaankuuluviin kansallisiin tietokantoihin.

Ehdotettujen uusien käyttötarkoituksien yhteys tietojen alkuperäiseen keräämis- ja tallentamistarkoitukseen on alkuperäisen käyttötarkoituksen ja turvallisuustarkastuksen päämäärä. Seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdan mukaiset eurooppalaiset tietojärjestelmät, joihin hakuja tehdään, sisältävät tietoa esimerkiksi kolmansien maiden kansalaisten saamista tuomioista sekä Europolin että Interpolin tiedoista. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin ehdotettu muutos mahdollistaisi tutkinta- ja valvontatehtävien tietojen sekä rikoksen ennalta estämiseen ja paljastamiseen liittyvien tietojen käsittelyn uudessa tarkoituksessa. Niin ikään Tullin osalta nämä alkuperäiset käsittelytarkoitukset ovat samat. Rajavartiolaitoksen osalta alkuperäisiin käyttötarkoituksiin kuuluisi edellä mainittu rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen, mutta myös rajavalvonta sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitäminen sekä rikosten selvittäminen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Sen lisäksi, että näiden viranomaisten henkilötietojen käsittelyä koskevissa laeissa säädetään jokaisessa erityisten henkilötietojen käsittelyn välttämättömyydestä erikseen, säädettäisiin myös turvallisuustarkastuksen kansallisten tietojärjestelmien hakujen osalta välttämättömyysedellytyksestä.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia rekisteröidyn oikeuksia koskevaan kansalliseen sääntelyyn.

13.8.4 Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely

Seulontamenettelyn eri vaiheissa käsitellään yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan alakohtien g, h ja i mukaisiin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Tietosuoja-asetuksen 9 artiklaa ei kuitenkaan tietosuojalain 6 §:n mukaan sovelleta tietojen käsittelyyn, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä eikä silloin, kun terveydenhuollon palveluntarjoaja järjestäessään tai tuottaessaan palveluja käsittelee tässä toiminnassa saamiaan tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 8 § mahdollistaa soveltamisalallaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn, jos käsittely on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä.

Seulontaviranomaiset tulisivat seulontamenettelyn aikana käsittelemään seulottavien biometrisiä tietoja rekisteröidessään niitä Eurodac-asetuksen 15, 22 ja 24 artiklan mukaisesti siltä osin kuin sitä ei ole vielä tehty. Biometrisiä tietoja ei ole seulonnan yhteydessä tarkoitus tallentaa kansallisesti UMA-tietojärjestelmään. Biometristen tietojen käsittely niiden tallentamiseksi unionin tietojärjestelmään suoraan sovellettavan asetuksen mukaisesti on välttämätöntä kansallisesti määritellyille seulontaviranomaisille. Biometristen tietojen tallentaminen asetuksen edellyttämään tietojärjestelmään on seulontaviranomaisille mahdollista nykyisten säännösten perusteella.

Seulonta-asetuksen 12 artiklan mukaisen alustavan terveystarkastuksen yhteydessä käsiteltäisiin seulottavan terveystietoja. Terveystarkastusta koskevien henkilötietojen osalta rekisterinpitäjänä toimii terveydenhuollon palveluntarjoaja ja käsittelyyn sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (703/2023). Seulontalomakkeeseen tulisi täyttää tiedot alustavasta terveystarkastuksesta. Seulontalomakkeeseen ei kuitenkaan kuvattaisi yksityiskohtaisesti henkilön terveyden tilaa, vaan todettaisiin, onko alustavan terveystarkastuksen perusteella mahdollisesti tunnistettu tarve muille terveystarkastuksille.

Myös haavoittuvuustarkastuksen osana voi ilmetä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Osana haavoittuvuustarkastusta käsiteltäviin henkilötietoihin sovellettaisiin maahanmuuttohallinnon henkilötietolakia, sillä haavoittuvuustarkastusta tehdään osana ulkomaalaisen maahantuloa koskevaa päätöksentekoa ja valvontaa. Maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki mahdollistaa erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn, jos käsittely on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä. Seulonta-asetus edellyttää haavoittuvuustarkastuksen tekemistä ja haavoittuvuusprosessiin sisältyvien asiaankuuluvien erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen tallentamista seulontalomakkeeseen, joten käsittely olisi nykyisten säännösten mukaisesti välttämätöntä asetuksen velvoittamassa laajuudessa seulonnan tarkoituksissa.

Esityksessä ei täten ehdoteta muutoksia erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyä koskevaan kansalliseen sääntelyyn.

13.8.5 Kotirauhan suoja

Vastaanottolakiin ehdotettavan 10 §:n 3 momentin mukaan Maahanmuuttoviraston vastaanottopalvelujen tuottamista koskevan sopimuksen valvonta käsittäisi oikeuden tarkastaa vastaanottokeskuksen tilat. Tarkastus voisi tietyissä rajatuissa tilanteissa kohdistua myös asumiseen käytettäviin tiloihin, mikä tarkoittaa puuttumista perustuslain 10 §:ssä säädettyyn kotirauhansuojaan. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt vastaanottokeskuksen asukkaan käytössä olevia tiloja perustuslain 10 §:ssä turvatun kotirauhan piiriin kuuluvina (PeVL 59/2010 vp). Tällaisiin tiloihin kohdistuvat tarkastus- ja toimenpidevaltuudet ovat sen sijaan merkityksellisiä perustuslailla turvatun yksityiselämän suojan kannalta (PeVL 59/2010 vp, PeVL 5/2006 vp). Perustuslakivaliokunta on katsonut, että vastaanottokeskuksen asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen vaaraa aiheuttavien tai lain nojalla kiellettyjen aineiden tai esineiden haltuun ottamiseksi on hyväksyttävissä, kun tarkastusoikeus on selkeästi rajattu ja sillä on perusteltu välttämätön syy. (PeVL 59/2010 vp).

Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää sellaisista kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä, jota ovat välttämättömiä joko perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi. Sääntelyn täsmällisyyden kannalta on olennaista, että laista ilmenee, missä tarkoituksessa kotirauhan piiriin ulottuva toimenpide on sallittu, ja että laista käy ilmi, mitä perusoikeuksien turvaamisella asianomaisessa sääntely-yhteydessä tarkoitetaan (PeVL 37/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että kotirauhan piiriin ulottuvia toimenpiteitä koskeva sääntely on ehdotusta valmisteltaessa arvioitava välttämättömäksi (PeVL 49/2014 vp, PeVL 33/2013). Esimerkiksi asunnossa voidaan tehdä tarkastus vain, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi. (PeVL 54/2014 vp, PeVL 46/2001 vp). Valiokunta on lisäksi todennut, että viranomaisen toimivalta tehdä tarkastuksia kotirauhan piirissä ei voi perustua pelkkään suostumukseen (PeVL 40/2006, PeVL 37/2005).

Vastaanottolakiin ehdotetun 10 §:n 3 momentin mukaan vastaanottokeskuksen asumiseen käytettävät tilat voitaisiin tarkastaa ainoastaan, jos tarkastaminen on välttämätöntä asiakkaan aseman ja oikeuksien sekä asianmukaisten palvelujen turvaamiseksi. Tarkastustoiminnassa olisi lisäksi noudatettava hallintolain säännöksiä tarkastuksista ja niissä noudatettavista menettelyistä. Vastaanottokeskuksen tiloja tarkastettaessa voidaan keskuksen yhteisten tilojen lisäksi tarkistaa tarkastushetkellä asumaton, tyhjä huone tai asunto. Asumiskäytössä oleva tila voitaisiin ehdotuksen mukaan tarkastaa ainoastaan, jos se olisi välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi tai asiakkaan aseman ja oikeuksien tai asianmukaisten asumisolosuhteiden turvaamiseksi. Asiakkaiden oman huoneen tai asunnon tarkastaminen voisi olla välttämätöntä kokonaiskuvan saamiseksi esimerkiksi tilanteessa, jossa vastaanottokeskusta koskevassa kantelussa on esitetty keskuksen siisteyteen ja hygieniaan tai majoituksen turvallisuuteen liittyviä epäkohtia.

Ehdotettu sääntely on täsmällistä ja tarkkarajaista. Kotirauhan piiriin ulottuvan tarkastustoimenpiteen tarkoituksena on turvata vastaanottopalvelujen saajan oikeus 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Tarkastusoikeutta käytettäisiin ainoastaan, jos se olisi välttämätöntä näiden oikeuksien turvaamiseksi.

13.8.6 Edustajatoiminnan ohjaus- ja valvontatehtävään liittyvän tiedonsaantioikeuden laajennus

Esityksellä elinvoimakeskuksen ohjaus- ja valvontatehtävään liittyvää tiedonsaantioikeutta koskevaa kotoutumislain 91 §:n 1 momenttia esitetään muutettavan niin, että elinvoimakeskuksella olisi jatkossa tähän tehtävään liittyvä tiedonsaantioikeus Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta. Pykälässä ei ole kyse tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitetuista erityisistä henkilötietoryhmistä.

Esitetty tiedonsaantioikeus olisi säädetty laissa täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, sillä säännöksissä säädettäisiin lakisääteisestä tehtävästä, johon tietoja tarvitaan, ja tiedonsaantioikeus olisi rajattu välttämättömiin tietoihin. Tiedonsaantioikeudelle olisi perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä peruste, elinvoimakeskukselle laissa säädetyn ohjaus- ja valvontatehtävän toteuttaminen ja erityisesti edustajatoiminnan valvonta. On myös lapsen edun mukaista, että edustajatoiminnan valvontatehtävää hoitava viranomainen saa tehtävän hoitamiseksi kattavat tiedot edustajan toiminnasta. YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) keskeinen periaate on, että lasten etu tulee aina asettaa ensisijalle, kun tehdään heitä koskevia viranomaispäätöksiä, lakeja tai yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja.

13.9 Julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle

13.9.1 Yleistä

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Tarkoituksenmukaisuusvaatimus on oikeudellinen edellytys, jonka täyttymistä tulee arvioida tapauskohtaisesti. Tällöin on otettava huomioon muun muassa hallintotehtävän luonne (PeVL 53/2010 vp, PeVL 23/2013 vp, PeVL 5/2014 vp). Palvelutehtävän siirtäminen voi perustuslakivaliokunnan mielestä olla tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi tarpeen, jos säännöksen edellytykset palvelujen saatavuuden tai toiminnan tehokkuuden takaamisesta täyttyvät (PeVL 3/2009 vp). Perustuslain esitöiden mukaan tulee lisäksi kiinnittää erityistä huomiota yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen tarpeisiin (HE 1/1998 vp s. 179/II). Tarkoituksenmukaisuusvaatimuksen täyttymistä tulee arvioida tapauskohtaisesti kunkin viranomaisorganisaation ulkopuolelle annettavaksi ehdotetun julkisen hallintotehtävän kohdalla erikseen (PeVL 44/2016 vp). Olennaista on myös toimivaltuuksien sellainen rajaus, että viranomaiskoneiston ulkopuolisen osuus jää viranomaisten toiminnan suhteen avustavaksi ja täydentäväksi (PeVL 57/2010 vp).

Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Perustuslain esitöiden (HE 1/1998 vp s. 179/II) ja perustuslakivaliokunnan käytännön (PeVL 22/2014 vp, PeVL 55/2005 vp) perusteella merkittävän julkisen vallan käyttämisenä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin.

13.9.2 Vastaanottopalvelujen tuottamisesta sopiminen

Vastaanottopalveluilla turvataan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan perustuslain 19 §:n momentin edellyttämä välttämätön toimeentulo ja huolenpito. Vastaanottopalveluihin liittyy lisäksi toimia, joilla rajoitetaan vastaanottopalvelujen saajan oikeuksia. Vastaanottopalveluiden tuottaminen on siten monilta osin ymmärrettävissä perustuslain 124 §:ssä tarkoitetuksi julkiseksi hallintotehtäväksi. Vaikka esitys on valmisteltu siten, että kaikki merkittävän julkisen vallan käyttö on säädetty viranomaisen tehtäväksi, ehdotetaan siinä kuitenkin myös vastaanottokeskuksen tehtäväksi henkilöiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyviä toimia. Esitystä on siten tarpeen arvioida perustuslain 124 § huomioiden.

Vastaanottopalvelujen järjestämiseen liittyy oleellisesti asiakasmäärän suuret vaihtelut sen mukaan, kuinka paljon maahan saapuu kansainvälistä suojelua hakevia tai tilapäistä suojelua saavia. Vastaanottopalvelujen hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta mahdollistaa vastaanottokapasiteetin joustavan ja tehokkaan mitoittamisen kulloisenkin asiakasmäärän mukaisesti. Samalla varmistetaan se, että kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville voidaan turvata perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen välttämätön toimeentulo ja huolenpito sekä vastaanottodirektiivin ja tilapäisen suojelun direktiivin edellyttämät olosuhteet kaikissa tilanteissa. Vastaanottopalvelujen hankkiminen on tarkoituksenmukaista erityisesti sen vuoksi, että siten voidaan huolehtia palvelujen riittävästä saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Palvelujen hankkimisella varmistetaan lisäksi vastaanottopalvelujen oikea-aikainen tarjoaminen ja yksilöllisten tarpeiden parempi huomioon ottaminen palveluja annettaessa.

Vastaanottopalvelujen tarkoituksenmukaiseksi hankkimiseksi Maahanmuuttovirasto voi tehdä sopimuksen vastaanottokeskuksen ylläpitämisestä julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin

palveluntuottajan kanssa. Sopimuksella Maahanmuuttovirasto ei voi siirtää viranomaiselle kuuluvaa julkisen vallan käyttöä, eikä rajoittaa vastaanottolain mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle kuuluvia oikeuksia, ilman nimenomaista lain säännöstä. Maahanmuuttovirastolla säilyy lisäksi kaikissa tilanteissa 8 §:n mukainen vastuu vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta.

Vastaanottopalveluihin liittyviä julkisia hallintotehtäviä hoitavien pätevyysvaatimuksista on säädetty lailla. Vastaanottokeskuksen johtajan pätevyysvaatimuksista säädetään lain 9 §:ssä. Lain 17 §:n mukaan ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetun ryhmäkodin, tukiasuntolan ja muun lapselle tarkoitetun majoituspaikan henkilöstön pätevyysvaatimuksista on voimassa, mitä lastensuojelulain 60 §:ssä säädetään. Vastaanottokeskuksessa sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta tekee lain 26 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jonka pätevyysvaatimuksista säädetään laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015). Lain 27 §:ssä tarkoitettuja terveydenhuollonpalveluja antaa terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka pätevyysvaatimuksista säädetään laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994). Lupa- ja valvontavirasto ohjaa ja valvoo valtakunnallisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ammattitoimintaa ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Ehdotuksen mukaan Maahanmuuttovirasto voi lisäksi palveluntuottajan kanssa tehtävässä sopimuksessa edellyttää, että ohjaustehtävissä toimivilla työntekijöillä on esimerkiksi tehtävään soveltuva sosiaali-, terveys, -kasvatus- tai hoitoalan tutkinto ja että tietyllä osalla työntekijöistä on lisäksi Lupa- ja valvontaviraston myöntämä oikeus harjoittaa sosionomin tai sairaan- tai terveydenhoitajan ammattia laillistettuna ammattihenkilönä. Sopimuksessa määritellään myös vastaanottokeskukseen asiakasmäärän vaatima riittävä henkilöstömitoitus.

Muun kuin viranomaisen käyttäessä julkista valtaa hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tämän lain mukaisia tehtäviään, sovelletaan henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Ehdotuksessa lakiin lisätään siitä puuttunut vahingonkorvausvastuuta koskeva viittaussäännös. Lisäksi vastaanottokeskusta ylläpitävän palveluntuottajan on vastaanottopalvelujen antamista ja epäämistä koskevissa asioissa, niiden valmistelussa, päätöksenteossa ja päätösten täytäntöönpanossa noudatettava vastaanottolain lisäksi hallinnon yleislakeja. Vastaanottokeskuksen tekemistä ratkaisuista annetaan päätös, jonka vastaanottopalvelujen saaja voi viedä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Ehdotuksessa täsmennetään Maahanmuuttoviraston julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluntuottajan kanssa tekemien sopimusten vähimmäissisältöä, Maahanmuuttoviraston ohjaus- ja valvontavastuuta, sopimusrikkomuksen seuraamuksia sekä palveluntuottajia koskevia vaatimuksia. Täsmennyksillä varmistetaan, että vastaanottokeskustoiminnan tuottaminen palveluntuottajan toimesta on tarkoituksenmukaista eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Ehdotuksessa vastaanottokeskuksen tehtäväksi esitettyjä julkista valtaa sisältäviä tehtäviä on lisäksi arvioitu kutakin erikseen seuraavissa kappaleissa.

13.9.3 Monitieteinen iän arviointi

Ulkomaalaislain 6 a §:n mukaan Maahanmuuttovirasto tekisi arvion kansainvälistä suojelua hakevan iästä saatuaan monitieteistä iän arviointia, ja tarvittaessa oikeuslääketieteellistä iän arviointia, koskevan lausunnon sekä oleskelulupaa hakevan tai perheenkokoajan iästä saatuaan oikeuslääketieteellistä iän arviointia koskevan lausunnon. Ehdotetun 6 b §:n mukaan Maahanmuuttovirasto pyytää menettelyasetuksen 25 artiklassa tarkoitettua monitieteisestä iän arviointia varten vastaanottokeskukselta lausunnon kansainvälisen suojelun hakijan iästä ja vastaanottokeskuksen pyynnöstä lausunnon hakijan iästä voi tehdä julkinen tai yksityinen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikkö. Ehdotetun sääntelyn mukaisesti lausunto hakijan

iästä voidaan laatia myös sellaisten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimesta, jotka eivät ole viranomaisia. Esitystä on tarpeen arvioida perustuslain 124 § huomioiden.

Monitieteisessä iän arviointia varten pyydettävässä lausunnossa olisi kyse palveluiden tuottamiseen liittyvien tehtävien hoitamisesta. Lausuntoa voitaisiin ylipäätään ryhtyä tekemään vain Maahanmuuttoviraston pyynnöstä. Hallinnon tehokkuuden näkökulmasta olisi perusteltua säätää siitä, että Maahanmuuttovirasto pyytäisi monitieteistä iän arviointia varten lausuntoa hakijan iästä ensisijaisesti vastaanottokeskukselta. Näkemystä puoltaisi se, että vastaanottokeskuksen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilökuntaan kuuluvat henkilöt ovat joka tapauksessa vuorovaikutuksessa kansainvälisen suojelun hakijan kanssa. Koska henkilön iällä on merkitystä monien oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta, myös kansainvälistä suojelua koskevassa menettelyssä, voidaan pitää perusteltuna, että monitieteinen iän arviointi tehtäisiin mahdollisimman tehokkaasti. Tästä syystä olisi perusteltua, että arvioinnissa hyödynnettäisiin mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi vastaanottopalvelujen yhteydessä saatuja ja kerättyjä tietoja tarpeellisilta osin ja vastaanottokeskus laatisi lausunnon hakijan iästä.

Yksilön oikeusturvan ja riippumattomuuden näkökulmasta on kuitenkin nähty tarpeelliseksi säätää vastaanottokeskukselle mahdollisuus pyytää monitieteistä iän arviointia varten lausunto julkiselta tai yksityiseltä sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksiköltä. Sääntelyssä on huomioitu myös yksilön oikeuksien täysimääräinen toteutuminen eikä ehdotettua sääntelyä ole siten pidettävä tarkoituksenmukaisuusvaatimuksen näkökulmasta ongelmallisena. Luonteeltaan lausunto hakijan iästä vertautuisi esimerkiksi sosiaalityöntekijän lausuntoon lapsen edusta, jota Maahanmuuttovirasto voi pyytää vastaanottokeskukselta lapsen edun huomioimiseksi. Edellä mainittu huomioiden ehdotettua sääntelyä voidaan pitää tarkoituksenmukaisena hallinnon tehokkuuden sekä hallintotehtävän luonteen näkökulmasta.

Muiden kuin viranomaisina toimivien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden laatimaa lausuntoa voidaan pitää luonteeltaan viranomaistoimintaa avustavana ja täydentävänä, sillä se ei määrittele lopputulosta (hakijan ikää), vaan kyse on yhdestä Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnassa huomioitavana olevasta seikasta. Tässä esityksessä ulkomaalaislain 116 §:ään ehdotetun mukaisesti Maahanmuuttovirasto toimisi menettelyasetuksen 3 artiklan 16 kohdassa tarkoitettuna määrittävänä viranomaisena. Menettelyasetuksen mukaan määrittävä viranomainen vastaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tutkinnasta ja määrittävällä viranomaisella on toimivalta tehdä päätöksiä hallinnollisessa menettelyssä.

Perustuslakivaliokunta on ajoterveyteen liittyvän lääkärintodistuksen ja -lausunnon antamisen osalta todennut, ettei sen kohdalla lähtökohtaisesti ole kysymys perustuslain 124 §:n tarkoittamasta asetelmasta, jossa viranomaisen hoitamia julkisia hallintotehtäviä osoitetaan muualle. Kyseisissä tilanteissa lääkärin laatima todistus tai lausunto otetaan huomioon lain edellyttämänä lääketieteellisenä selvityksenä. (PeVL 63/2024 vp). Nyt ehdotetussa sääntelyssä voidaan arvioida olevan kyse luonteeltaan vastaavasta menettelystä, koska 6 a §:n mukaisesti Maahanmuuttovirasto tekisi arvion hakijan iästä saatuaan monitieteistä iän arviointia koskevan lausunnon. Näin ollen kyse ei myöskään olisi yksilön keskeisiä oikeuksia koskevan päätöksentekovallan siirtämisestä. Ehdotettu sääntely ei myöskään sisällä sellaisen harkintavallan siirtämistä yksityiselle toimijalle tai taholle, jota voitaisiin pitää luonteeltaan yksilön keskeisiä oikeuksia välittömästi määrittävänä. Yksilön oikeuksia koskeva päätöksenteko säilyisi viranomaisella, tässä tapauksessa Maahanmuuttovirastolla. Näin ollen monitieteistä iän arviointia varten pyydetyn lausunnon oikeusvaikutukset on rajattu asianmukaisesti sääntelyn tavoitteen kannalta välttämättömään.

Monitieteistä iän arviointia koskeva sääntely ei vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai hyvän hallinnon vaatimuksia. Monitieteistä iän arviointia varten pyydetyn lausunnon osalta voidaan arvioida olevan kyse luonteeltaan viranomaistoimintaa avustavista ja täydentävistä tehtävistä, joiden tehokas hoitaminen edellyttää, että lausuntoja voivat laatia myös muut kuin viranomaiset. Ehdotettua sääntelyä on pidettävä perustuslain 124 §:n tarkoituksenmukaisuusvaatimuksen mukaisena eikä esityksellä siirretä merkittävää julkisen vallan käyttöä koskevia tehtäviä muulle kuin viranomaiselle.

13.9.4 Vastaanottopalvelujen kesto

Vastaanottolain 14 a §:n 5 momenttiin ehdotetun mukaan vastaanottokeskuksen johtaja voisi päättää vastaanottopalvelujen jatkamisesta kohtuulliseksi ajaksi poikkeuksellisen painavasta syystä muutoin pykälässä säädettyjen määräaikojen estämättä. Esitystä on tarpeen arvioida perustuslain 124 § huomioiden.

Kyseinen säännös vastaisi sisällöltään voimassa olevan vastaanottolain 14 a §:n 4 momentissa säädettyä. Ehdotetun muutoksen myötä vastaanottopalvelujen jatkaminen olisi momentin mukaan mahdollista poikkeuksellisen painavasta syystä voimassa olevassa laissa säädetyn erityisen henkilökohtaisen syyn sijaan. Vastaanottopalvelujen jatkamista koskeva tehtävä ehdotetaan säädettäväksi lailla ja tehtävä perustuu laissa määriteltyihin mahdollisimman täsmällisesti rajattuihin tilanteisiin. Sääntelyn tavoitteena on mahdollistaa niin sanotut siirtymäjärjestelyt tilanteissa, joissa poikkeuksellisen painava syy lyhytaikaisesti estäisi oleskeluluvan saaneen kuntaan siirtymisen tai maastapoistamisen toteutumista.

Ehdotetun 14 a §:n 5 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa on kuvattu esimerkinomaisesti niitä tilanteita, joissa momentin soveltaminen voisi tulla kyseeseen. Vastaanottopalvelujen jatkamista koskevan harkinnan tarve voi ilmetä äkillisesti ja liittyä esimerkiksi yksilön elämäntilanteeseen, kuten sairauteen, haavoittuvaan asemaan tai esimerkiksi raskaana olemiseen. Tilanteet voivat liittyvä myös ennakoimattomiin haasteisiin kuntaan siirtymisessä tai maastapoistamisen yhteydessä. Näissä tilanteissa vastaanottokeskuksen johtajalla on tosiasiallinen mahdollisuus arvioida palvelujen jatkamisen tarvetta viivytyksettä ja vastaanottokeskuksen johtajalla on myös lähtökohtaisesti käytettävissään ajankohtaiset tiedot tapauskohtaisista olosuhteista. Näin ollen olisi perusteltua, että vastaanottokeskuksen johtaja päättäisi jatkossakin vastaanottopalvelujen jatkamisesta. Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa olevan tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Vastaanottopalvelujen osalta voidaan katsoa yleisesti olevan yhteys yksilön perusoikeuksiin. Ehdotetun mukaisessa vastaanottopalvelujen jatkamisessa ei voida kuitenkaan katsoa olevan kyse sellaisesta tehtävästä, jolla merkittävästi puututtaisiin yksilön perusoikeuksiin. Ensisijaisesti ehdotettu sääntely mahdollistaisi vastaanottopalvelujen jatkamisen tilanteessa, jossa ne muutoin lain nojalla päättyisivät. Vastaanottokeskuksen johtajan päättäessä palvelujen jatkamisesta olisi siten ensisijaisesti kyse yksilön oikeusasemaa vahvistavasta sääntelystä. Ehdotettu sääntely mahdollistaisi tapauskohtaisten olosuhteiden huomioimisen ja tukisi yksilön mahdollisuuksia saada perusoikeutensa turvatuksi. Niissä tilanteissa, joissa palvelujen jatkamiselle ei katsottaisi olevan poikkeuksellisen painavaa syytä, ei kuitenkaan puututtaisi perustuslain 19 §:ssä säädettyyn, koska vastaanottopalvelujen ulkopuolella välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen olisi viime kädessä hyvinvointialueiden ja Kansaneläkelaitoksen vastuulla. Ehdotettua sääntelyä on pidettävä perustuslain 124 §:n tarkoituksenmukaisuusvaatimuksen mukaisena eikä sillä siirretä merkittävää julkisen vallan käyttöä koskevia tehtäviä muulle kuin viranomaiselle.

13.9.5 Vastaanottopalveluihin liittyvät rajoitustoimet

Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältyy päätöksiin, joissa rajoitetaan hakijan palveluja tavalla, joka saattaa kaventaa hakijan valinnanvapautta ja yksityiselämän loukkaamattomuutta. Päätökset vastaanottorahan alentamisesta ja vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tehtäisiin tästä johtuen Maahanmuuttovirastossa. Maahanmuuttovirasto pyytäisi vastaanottokeskukselta selvityksen päätökseen mahdollisesti vaikuttavista henkilöä koskevista erityisistä tai yksilöllisistä olosuhteista. Toimivalta ratkaista yksittäisiä asioita kuuluu Maahanmuuttoviraston ylijohtajalle, joka voi määrätä tehtäviä viraston virkamiehille vahvistamallaan Maahanmuuttoviraston työjärjestyksellä.

Tarkoituksena on, että vastaanottopalvelujen peruuttamisen ja siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisen kohteena olevat henkilöt majoitetaan pääsääntöisesti valtion vastaanottokeskukseen. Koska majoitusta ei kuitenkaan välttämättä kaikissa tilanteissa ole tarkoituksenmukaista järjestää valtion vastaanottokeskuksessa, esimerkiksi syystä, että henkilön siirtäminen olisi kohtuutonta, on sääntelyä arvioitava myös 124 §:n edellytysten toteutumisen kannalta. Vastaanottokeskus käyttää julkista valtaa myöntäessään palvelujen peruuttamisen kohteena olevalle henkilölle hyödykkeitä. Toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen vastaanottopalvelujen peruuttamista koskevassa tilanteessa edellyttää yksilöllistä harkintaa, jota ei ole mahdollista tehdä Maahanmuuttovirastosta käsin. Tehtävän siirtäminen vastaanottokeskukselle on tarkoituksenmukaista, jotta voidaan riittävällä tavalla turvata hakijan yksilölliset tarpeet ja reagoida viivytyksettä tarpeissa tapahtuviin mahdollisiin muutoksiin. Koska hyödykkeiden myöntämisessä on kyse yksilöllisestä tarveharkinnasta, on niiden myöntäminen säädetty sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtäväksi. Hyödykkeiden myöntämisestä annetaan henkilölle hallintopäätös.

Palvelujen saatavuuden ja tehokkuuden näkökulmasta on tarkoituksenmukaista, että päätös hyödykkeiden myöntämisestä voidaan tehdä myös muussa kuin valtion vastaanottokeskuksessa. Tehtävän siirron tarkoituksenmukaisuutta tukee myös se, että vastaanottokeskus voi parhaiten huomioida henkilön yksilölliset tarpeet hyödykkeitä myöntäessään. Ehdotettu sääntely ei vaaranna yksilön perusoikeuksia, oikeusturvaa tai hyvän hallinnon vaatimuksia ja sääntelyä on pidettävä perustuslain 124 §:n tarkoituksenmukaisuusvaatimuksen mukaisena.

Vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuvassa perimisessä on kysymys kustannusten perimisestä sellaisista lakisääteisistä palveluista, joita henkilö saa asemansa perusteella ja joiden antamiseen ei liity harkintaa. Henkilön tulojen ja varallisuuden sekä maksun perimisen laillisuusedellytysten taannehtivaa arvioimista suhteessa perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvatun oikeuden toteutumiseen edellyttävän maksun takautuva periminen on verrattavissa takaisinperintään. Takaisinperintää pidetään vakiintuneesti perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna merkittävänä julkisen vallan käyttönä (ks. PeVL 18/2021 vp, kappale 4; PeVL 50/2017 vp, s. 3–4; PeVL 45/2006 vp, s. 2), jota koskevat tehtävät voidaan antaa vain viranomaiselle. Ehdotuksessa esitetään, että vastaanottopalveluista perittävän maksun takautuvasta perinnästä päättäisi Maahanmuuttovirasto. Myös maksua koskeva oikaisupyyntö lähetettäisiin Maahanmuuttovirastolle.

13.10 Alueellinen itsehallinto

Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Kyseistä perustuslain säännöstä on erityisesti arvioitu hyvinvointialueiden perustamista koskevan lainsäädännön yhteydessä (PeVL 17/2021 vp, lisäksi aiemmin PeVL 65/2018 vp, PeVL 15/2018 vp, PeVL 26/2017 vp, PeVL 75/2014 vp ja PeVL 67/2014 vp). Perustuslakivaliokunta on todennut, että perustuslaissa säänneltyjen erilaisten itsehallinnon

muotojen yhteinen piirre on kansanvaltaisuus (PeVL 17/2021 vp, kappale 26, PeVL 26/2017 vp, s. 24). Valiokunta on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että hyvinvointialueisiin kohdistuva valtion ohjaus ja alueiden rahoitusmalli kaventavat tosiasiallisesti aluevaltuuston päätösvaltaa (PeVL 17/ 2021 vp, kappale 26).

Perustuslakivaliokunta on korostanut perustuslain 22 §:n mukaista julkisen vallan velvoitetta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, mukaan lukien perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisten sosiaalisten perusoikeuksien toteutuminen (PeVL 14/2024 vp, kappale 19, PeVL 40/2024 vp, kappale 7). Sinänsä on arvioitavissa, että ehdotettava hyvinvointialueille ja HUS-yhtymälle asetettava velvoite tuottaa palveluita Maahanmuuttovirastolle rajaa jossain määrin entisestään hyvinvointialueiden rajallista mahdollisuutta päättää itse omista tehtävistään. Toisaalta hyvinvointialueiden tehtäviä säännellään jo nykyisellään runsaasti ja tuottamisvelvoitteesta huolimatta hyvinvointialueilla on vapaus päättää, miten ne tarkemmin sopivat palveluiden tuottamisesta alueellaan Maahanmuuttovirastolle.

Perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain 121 §:n 4 momentissa tarkoitettujen alueiden rahoitusta tulee soveltuvin osin arvioida perustuslakivaliokunnan rahoitusperiaatetta koskevan käytännön valossa. Rahoitusperiaatteen merkitys kuntia suurempia hallintoalueita koskevan sääntelyn valtiosääntöisessä arvioinnissa poikkeaa kuitenkin perustuslakivaliokunnan mukaan muun muassa puuttuvan verotusoikeuden vuoksi arvioinnista kuntien osalta (PeVL 15/2018 vp, s. 21). Ratkaisevassa asemassa hyvinvointialueille osoitettujen tehtävien asianmukaisen hoitamisen turvaamisessa on siten nimenomaan valtion rahoituksen riittävyys ja sen oikea kohdentaminen (PeVL 15/2018 vp, s. 21). Perustuslakivaliokunta on pitänyt olennaisena, että sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoituksen on riittävästi vastattava palvelutarvetta (PeVL 17/2021 vp, s. 23, PeVL 15/2018 vp, s. 23). Lakiehdotuksessa korvaus hyvinvointialueiden tuottamista palveluista määräytyisi Maahanmuuttoviraston kanssa tehtävän sopimuksen perusteella. Mikäli sopimuksessa ei olisi erikseen sovittu korvauksista, määräytyisi korvaus palvelujen tuottamisesta aiheutuneiden kustannusten mukaan. Lakiehdotus huomioidaan täysimääräisesti Maahanmuuttoviraston rahoituksessa eikä ehdotuksen siten arvioida vaarantavan rahoitusperiaatteen toteuttamista.

Myös Ahvenanmaan maakunnan kunnilla on kunnallinen itsehallinto siten kuin perustuslain 121 §:ssä säädetään. Itsehallintoon kuuluvan rahoitusperiaatteen mukaisesti kuntien lakisääteiset tehtävät eivät saa vaarantaa kuntien mahdollisuuksia päättää itsenäisesti taloudestaan ja omasta hallinnostaan. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa käytännössään korostanut, että kunnan tehtävistä säädettäessä on huolehdittava rahoitusperiaatteen mukaisesti kuntien tosiasiallisista edellytyksistä suoriutua velvoitteistaan. Valiokunta on myös katsonut, että kunnille osoitettavat rahoitustehtävät eivät kunnallisen itsehallinnon perustuslainsuojan takia saa suuruutensa puolesta heikentää kuntien toimintaedellytyksiä tavalla, joka vaarantaisi kuntien mahdollisuuksia päättää itsenäisesti taloudestaan ja siten myös omasta hallinnostaan (ks. esim. PeVL 41/2014 vp, s. 3, PeVL 50/2005 vp, s. 2). Rahoitusperiaate sisältyy myös Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 9 artiklan 2 kappaleeseen, jonka mukaan paikallisviranomaisten voimavarojen tulee olla riittävät suhteessa niihin velvoitteisiin, jotka niille on annettu perustuslaissa ja muissa laeissa (ks. esim. PeVL 16/2014 vp, s. 2).

Esityksessä ehdotetaan, että kotoutumislain 35 ja 38 §:ään lisättäisiin maininnat Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvasta kunnasta. Lisäyksillä tavoitellaan ilman huoltajaa olevien alaikäisten yhdenvertaisuutta. On keskeistä, että mainituille erittäin haavoittuvassa asemassa oleville lapsille määrättäisiin kotoutumislain mukainen edustaja riippumatta siitä, asuvatko he Manner-Suomessa vai Ahvenanmaalla. Tehtävä olisi Ahvenanmaan maakunnan kunnalle uusi, mutta arviolta työmäärältään erittäin vähäinen nykyisillä lapsimäärillä ja vähäinen myös tilanteessa, jossa lapsia olisi enemmänkin. Ahvenanmaan maakunnan kunnilla on voimassa olevan

kotoutumislain 69 §:n 2 momentin nojalla mahdollisuus hakea valtiolta korvauksia alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleen lapsen tai nuoren asumisen tai tuen järjestämisestä. Maakunnan kunnat voivat tämän nojalla hakea korvauksia alaikäisenä ilman huoltajaa olevan lapsen sosiaalihuollossa syntyneistä alaikäisen tuen järjestämisestä aiheutuneesta työstä johtuvista kustannuksista.

Kotoutumislain 35 ja 38 §:ään esitettyjen ehdotusten ei edellä kuvattujen seikkojen perusteella arvioida vaarantavan Ahvenanmaan maakunnan kuntien taloudellista kantokykyä tai rahoitusperiaatteen toteutumista.

13.11 Asetuksenantovaltuus

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Perustuslain esitöissä todetaan, että arvioitaessa sitä, tuleeko asetuksenantamisvaltuus laissa osoittaa valtioneuvostolle vai ministeriölle, tulee lähtökohtana olla, että valtioneuvoston yleisistunto antaa asetukset laajakantoisista ja periaatteellisesti tärkeistä asioista sekä niistä muista asioista, joiden merkitys sitä vaatii. Tämä periaate ilmenee muun muassa valtioneuvoston päätöksentekoa koskevasta 67 §:stä. Siten ministeriölle voitaisiin osoittaa asetuksenautovaltaa teknisluonteisemmissa sekä yhteiskunnalliselta ja poliittiselta merkitykseltään vähäisemmissä asioissa. Myös perustuslakivaliokunnan käytännössä on lähdetty siitä, että säädösvaltaa voidaan delegoida ministeriölle lähinnä silloin, kun kyse on selvästi teknisluonteisista ja toimeenpanovaltaan soveltuvista säännöksistä (esim. PeVL 20/1997 vp). Esityksessä ehdotetaan, että valtioneuvoston asetuksella voitaisiin määritellä ne maat, joita pidetään kansallisesti turvallisina kolmansina maina ja turvallisina alkuperämaina. Asian poliittista merkitystä korostaa se, että maiden määrittämisellä saattaisi olla myös vaikutusta Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Näin ollen kyse ei olisi pelkästään teknisluontoisesta tai poliittiselta merkitykseltään vähäisemmästä asiasta. Perustuslain 80 § ja siihen liittyvä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö edellyttävät muun muassa, että valtuutuksista säädetään laissa ja että ne ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia (ks. esim. PeVL 45/2016 vp, s. 4 ja PeVL 17/2010 vp, s. 2). Valtuutussäännös olisi ulkomaalaislain 100 §:n 2 momentissa. Ehdotetussa ulkomaalaislain pykälässä viitattaisiin menettelyasetukseen, jossa säädetään täsmällisesti edellytyksistä, joiden täyttyessä maa voidaan katsoa turvalliseksi kolmanneksi maaksi tai turvalliseksi alkuperämaaksi. Maista säätäminen valtioneuvoston asetuksella mahdollistaisi nopeat muutokset mahdollisten turvallisuustilanteiden muutosten myötä. Kansallisten turvallisten maiden määrittäminen edellyttäisi jatkuvaa turvallisuustilanteiden tarkastelua kyseisissä maissa.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Koska esityksessä ehdotetaan useisiin perusoikeuksiin liittyvää uutta sääntelyä, hallitus pitää kuitenkin perusteltuna, että esityksestä pyydettäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto ainakin oikeusturvan kokonaisuudesta, sisältäen lyhenevät valitusajat, hallinto-oikeuden käsittelyajat, valituskiellot, sekä neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon rajoittamisen seulonnassa suhteessa PL 21 §:ään; hallinto-oikeuksien käsittelyajoista suhteessa PL 3 §:ään; poikkeuksista oikeuteen oleskella Suomessa kansainvälistä suojelua koskeva hakemuksen käsittelyn ajan ja niiden suhteesta PL 9 §:n 4 momenttiin; uusista liikkumisvapauden rajoittamista koskevista toimista, sisältäen seulonnan teknisen valvonnan, suhteessa PL 9 §:ään sekä uusista vastaanoton rajoitustoimista, sisältäen vastaanottorahan alentamisen ja vastaanottopalveluiden peruuttamisen, suhteessa PL 19 §:n 1 momenttiin.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella ja koska EU:n muuttoliike ja turvapaikkasopimuksen muodostavissa vastaanottodirektiivissä ja asetuksissa on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla ja joita ehdotetaan täydennettäviksi lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:n 16 kohta, 87 a, 87 b, 88, 88 b—88 e, 89, 96, 96 a, 97, 97 b, 98 a, 99, 99 a, 104, 107, 108 ja 133 § ja 196 §:n 5 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 3 §:n 16 kohta ja 97 ja 98 a § laissa 501/2016, 87 a ja 88 c § laissa 323/2009, 87 b, 88 d ja 88 e § laissa 422/2014, 88 ja 89 § laissa 666/2024, 88 b § laeissa 323/2009 ja 247/2025, 96 § laeissa 973/2007, 501/2016 ja 472/2024, 96 a, 97 b, 99 ja 99 a § laissa 194/2015, 104 § laissa 426/2024, 107 § laeissa 666/2024 ja 247/2025, 108 § laeissa 323/2009 ja 666/2024, 133 § laeissa 749/2011 ja 816/2022 ja 196 §:n 5 momentti laissa 1022/2018,

muutetaan 3 §:n 12 a ja 27 kohta, 6 a ja 6 b §, 35 §:n 2 ja 3 momentti, 39 §:n 1 momentti, 40 §:n 4 momentti, 52 c §:n 2 momentti, 54 §:n 2 momentti, 55 §:n 1 momentti, 56 d §:n 2 ja 3 momentti, 57 §:n 4 momentti, 58 §:n 4 ja 8 momentti, 60 d §:n 1 momentti, 81 b §:n 2 momentti, 81 c §:n 7 momentti, 87 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 94 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 95, 95 a—95 c, 97 a, 98, 100—103, 104 a—104 c, 105 ja 106 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 110 §:n 3 momentti, 112 §:n 1 momentin 3 kohta, 113 §:n 1 momentti, 116 §, 116 a §:n 4 momentti, 117 ja 133 a §, 135 §:n 1 momentti, 136 a §:n 1 momentti, 147 a §:n 2 momentti, 193 ja 198 a §, 198 b §:n 1 momentti, 199 ja 200 a § ja 208 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 12 a kohta ja 106 § laissa 323/2009, 3 §:n 27 kohta ja 58 §:n 8 momentti laissa 147/2025, 6 a § laissa 549/2010, 6 b § laeissa 549/2010, 501/2016 ja 472/2024, 35 §:n 2 momentti, 133 a § ja 147 a §:n 2 momentti laissa 472/2024, 35 §:n 3 momentti laissa 64/2025, 39 §:n 1 momentti laissa 302/2025, 40 §:n 4 momentti, 136 a §:n 1 momentti, 198 b §:n 1 momentti ja 200 a § laissa 247/2025, 52 c §:n 2 momentti laissa 389/2015, 54 §:n 2 momentti, 55 §:n 1 momentti ja 87 § laissa 666/2024, 56 d §:n 2 ja 3 momentti laissa 1408/2025, 57 §:n 4 momentti ja 58 §:n 4 momentti laissa 668/2013, 60 d §:n 1 momentti laissa 121/2018, 81 b §:n 2 momentti laissa 216/2023, 81 c §:n 7 momentti laissa 255/2025, 95 § laeissa 194/2015, 437/2019 ja 816/2022, 95 a § laeissa 194/2015 ja 426/2024, 95 b § laeissa 432/2009 ja 501/2016, 95 c ja 198 a § laissa 432/2009, 97 a § laeissa 194/2015, 426/2024 ja 247/2025, 98 § osaksi laissa 432/2009, 102 § laeissa 194/2015 ja 437/2019, 103 §, laissa 437/2019, 101, 104 a—104 c ja 105 § laissa 426/2024, 113 §:n 1 momentti laissa 332/2016, 116 ja 117 § laissa 501/2016, 116 a §:n 4 momentti laissa 816/2022, 193 § laissa 16/2017, 199 § laissa 1022/2018 ja 208 §:n 1 momentti laissa 49/2017, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 619/2006, 358/2007, 323/2009, 631/2011, 1338/2011, 668/2013, 1218/2013, 332/2016, 501/2016, 121/2022, 216/2023, 389/2023 ja 147/2025, uusi 14 a, 14 b ja 28—32 kohta, 6 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi uusi 6 c §, 9 §:ään siitä lailla 737/2021 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti, lakiin siitä lailla 1214/2013 kumotun 16 §:n tilalle uusi 16 § ja sen edelle uusi luvun otsikko, lakiin uusi 16 a—16 j §, 39 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 302/2025, uusi 5 momentti, 40 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 449/2012, 121/2022, 487/2024, 147/2025 ja 247/2025, uusi 5 momentti, jolloin nykyinen 5 momentti siirtyy 6 momentiksi, 53 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 720/2018, 216/2023, 225/2024 ja 666/2024, siitä lailla 225/2024 kumotun 8 momentin tilalle uusi 8 momentti, 81 b §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 216/2023 ja 1410/2025, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 ja 4 momentti siirtyvät 4 ja 5 momentiksi, 81 c §:ään sellaisena kuin se on laissa 255/2025 uusi 8 momentti, jolloin

nykyinen 8 momentti siirtyy 9 momentiksi, 90 §:n edelle uusi väliotsikko, lakiin uusi 113 a ja 116 b sekä 116 c § ja sen edelle uusi väliotsikko, 131 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 631/2011, 332/2016, 620/2020, 1251/2020 ja 472/2024, uusi 6 momentti, 147 a §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 194/2015 ja 472/2024, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi 190 c ja 190 d §, 191 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1218/2013, 132/2016, 121/2022 ja 216/2023, siitä lailla 216/2023 kumotun 9 kohdan tilalle uusi 9 kohta sekä uusi 2 momentti, lakiin uusi 193 a, 193 b, 198 c ja 200 b § ja 202 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1022/2018 ja 247/2025, uusi 4 momentti seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

— —

12 a) *toissijaisella suojeluasemalla* asemaa, joka myönnetään ulkomaalaiselle, joka voi saada vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1347, jäljempänä *määritelmäasetus*, 3 artiklan 2 alakohdassa tarkoitettua toissijaista suojelua;

— —

14 a) *turvapaikanhakijalla* henkilöä, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, josta ei ole vielä tehty lainvoimaista päätöstä;

14 b) *turvapaikkamenettelyllä* kansainvälistä suojelua unionissa koskevan yhteisen menettelyn luomisesta ja direktiivin 2013/32/EU kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1348, jäljempänä *menettelyasetus*, tarkoitettua kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaa menettelyä;

— —

27) *laittomalla oleskelulla* sellaisen kolmannen maan kansalaisen maassa oleskelua, joka ei täytä tai ei enää täytä Schengenin rajasäännöstössä säädettyjä maahantulon edellytyksiä tai tässä laissa säädettyjä maahantulon tai maassa oleskelun edellytyksiä;

28) *seulonta-asetuksella* kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1356;

29) *seulottavalla henkilöllä* kolmannen maan kansalaista, joka kuuluu seulonta-asetuksen 5 tai 7 artiklan soveltamisalaan;

30) *seulontapaikalla* seulontaviranomaisen seulottavalle henkilölle osoittamaa rajanylityspaikkaa, poliisin toimipaikkaa, Tullin toimipaikkaa, muuta soveltuvaa seulontaviranomaisten hallinnoima paikkaa taikka muuta vastaavaa paikkaa, jossa seulontamenettelyn mukaiset tehtävät suoritetaan;

31) *seulontamajoituspaikalla* seulontaviranomaisen seulottavalle henkilölle osoittamaa majoitukseen soveltuvaa paikkaa;

32) *keskitetyllä seulonnalla* seulontamenettelyä, jossa seulontamenettelyyn kuuluvat tehtävät suoritetaan seulontaviranomaisten päätöksestä yhdellä tai useammalla seulontapaikalla laittoman maahantulon, tartuntatautilain (1227/2016) 3 §:n 7 kohdassa tarkoitetun poikkeuksellisen epidemian tai muun vastaavan syyn perusteella.

6 §

Lain soveltaminen alaikäisiin

— —

Kansainvälistä suojelua koskevasta lapsen kuulemisesta säädetään menettelyasetuksen 22 artiklan 3 kohdassa.

— —

6 a §

Iän arviointi

Oleskelulupaa Suomessa hakevan tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi voidaan tehdä iän arviointi, jos on epäilys iästä. Kansainvälistä suojelua hakevan iän arvioinnista säädetään menettelyasetuksen 25 artiklassa.

Maahanmuuttovirasto tekee arvion:

1) kansainvälistä suojelua hakevan iästä saatuaan monitieteistä iän arviointia ja tarvittaessa oikeuslääketieteellistä iän arviointia koskevan lausunnon; sekä

2) oleskelulupaa hakevan tai perheenkokoajan iästä saatuaan oikeuslääketieteellistä iän arviointia koskevan lausunnon.

6 b §

Monitieteinen iän arviointi

Maahanmuuttovirasto pyytää menettelyasetuksen 25 artiklassa tarkoitettua monitieteistä iän arviointia varten vastaanottokeskukselta lausunnon kansainvälisen suojelun hakijan iästä. Vastaanottokeskuksen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilökunta laatii lausunnon moniammatillisessa yhteistyössä.

Vastaanottokeskus voi tarvittaessa pyytää 1 momentissa tarkoitetun lausunnon myös julkisen tai yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköltä.

Kansainvälisen suojelun hakijan huoltajalla tai kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 39 §:ssä tarkoitetulla edustajalla tai tilapäisellä edustajalla taikka muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä lausunnon laatimiseen liittyvissä tilanteissa, jotka edellyttävät hakijan henkilökohtaista läsnäoloa.

6 c §

Oikeuslääketieteellinen iän arviointi

Oikeuslääketieteellisen tutkimuksen oleskelulupaa Suomessa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi tekee Maahanmuuttoviraston pyynnöstä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta on laadittava kahden asiantuntijan yhteinen lausunto. Asiantuntijoista ainakin toisen on oltava Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen palveluksessa. Asiantuntijoina voivat toimia laillistettu lääkäri tai hammaslääkäri, jolla on tutkimuksen edellyttämä pätevyys.

Tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet voi tehdä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pyynnöstä myös julkisen tai yksityisen terveydenhuollon toimintayksikkö. Tutkimusta varten tarvittavia toimenpiteitä tekevän on oltava terveydenhuollon ammattihenkilö. Tutkittavan

huoltajalla tai kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 39 §:ssä tarkoitetulla edustajalla tai tilapäisellä edustajalla taikka muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä tutkimusta suoritettaessa.

Mitä menettelyasetuksen 25 artiklan 4–6 kohdassa säädetään lääkärintarkastuksista, sovelletaan myös oleskelulupaa Suomessa hakevaan ulkomaalaiseen ja perheenkokoajaan.

9 §

Oikeusapu

— —

Poiketen siitä, mitä oikeusapulaissa säädetään, menettelyasetuksessa tarkoitetussa kansainvälisen suojelun myöntämistä ja turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnasta, asetusten (EU) 2021/1147 ja (EU) 2021/1060 muuttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 604/2013 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1351, jäljempänä *hallinta-asetus*, tarkoitetussa vastuunmäärittämistä koskevassa hallintomenettelyssä oikeusapuun kuuluvat ne oikeusavustajan toimenpiteet, jotka asiassa ovat välttämättömiä huomioon ottaen asian laatu ja merkitys sekä olosuhteet kokonaisuudessaan.

— —

2 a luku

Seulonta ulkorajoilla ja Suomen alueella

16 §

Seulontaviranomaiset

Seulonta-asetuksen 2 artiklan 10 alakohdassa tarkoitettuja seulontaviranomaisia ovat Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja suojelupoliisi.

16 a §

Seulontaviranomaisten keskinäinen tehtäväjako

Rajavartiolaitos suorittaa seulonta-asetuksen 5 artiklassa tarkoitettua seulontaa. Tulli suorittaa mainitussa artiklassa tarkoitettua seulontaa toimittaessaan rajatarkastusta tullilain (304/2016) 31 §:n perusteella.

Poliisi suorittaa seulonta-asetuksen 7 artiklassa tarkoitettua seulontaa sekä 5 artiklassa tarkoitettua seulontaa toimittaessaan rajatarkastusta poliisilain 2 luvun 21 §:n perusteella.

Poliisi antaa toisen Euroopan unionin jäsenvaltion seulontaviranomaisille niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitetun lausunnon.

Jos rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille rajavartiolain 15 §:n mukaisesti, seulontaviranomaisten vastuu seulonnasta jakautuu rajatarkastusvastuiden mukaisesti.

Suojelupoliisi osallistuu seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseen ja voi osallistua 14 artiklassa tarkoitettuun henkilön

tunnistamiseen. Suojelupoliisilla on oikeus suorittaa myös muita turvallisuustarkastuksen suorittamisen kannalta välttämättömiä toimenpiteitä.

Ahvenanmaan maakunnan alueella seulonnasta vastaavat Rajavartiolaitos ja Tulli. Rajavartiolaitos ja Tulli voivat tehdä seulontamenettelyyn liittyvissä tehtävissään yhteistyötä Ålands polismyndighet -nimisen viranomaisen kanssa. Yhteistyöstä ja kunkin viranomaisen toimivaltuuksista siinä säädetään erikseen.

Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin kesken voidaan sopia tilapäisistä ja lyhytaikaisista poikkeuksista seulontavastuussa.

16 b §

Seulontaviranomaisena toimivan virkamiehen toimivaltuudet seulonnassa

Seulontaviranomaisena toimivalla virkamiehellä on seulonnan suorittamiseksi oikeus:

1) suorittaa seulonta-asetuksen 14 artiklassa tarkoitettu seulottavan henkilön tunnistaminen;

2) suorittaa seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu turvallisuustarkastus tietokantoihin tehtävinä hakuina;

3) tallettaa seulontamenettelyn suorittamisen yhteydessä saadut tiedot noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa (615/2020) säädetään.

Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin seulontatehtävää suorittavalla virkamiehellä on lisäksi oikeus ilman rikosepäilyä:

1) estää seulottavan henkilön poistuminen seulontamenettelystä;

2) ottaa tilapäisesti haltuunsa asiakirjoja, tavaroita ja kulkuneuvoja, tarkastaa ja kohdistaa niihin etsintä;

3) suorittaa henkilöntarkastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi noudattaen pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 30 §:n 1 kohtaa ja 33 §:ää sekä rajavartiolain 28 a §:ää, poliisilain 2 luvun 21 §:ää ja tullilain 31 §:ää.

Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta poistumisen estämisestä ja 2 kohdassa tarkoitetusta tavaroiden ja kulkuneuvon tilapäisestä haltuun ottamisesta seulontamenettelyn ajaksi päättää rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajamies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies tai tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tai tullivalvonnan esimiehenä toimiva tullimies. Kiireellisessä tapauksessa poistumisen estää ja haltuunoton suorittaa seulontatehtävää suorittava poliisimies, rajavartiomies tai tullimies, jonka on viivytyksettä saatettava asia edellä mainitun virkamiehen ratkaistavaksi.

16 c §

Neuvonta seulontamenettelyssä

Seulontaviranomaisen on seulonnan alussa annettava seulottavalle henkilölle tietoa seulontamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä. Tieto annetaan kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Seulottavan henkilön tulee allekirjoituksellaan vahvistaa saaneensa tiedot.

16 d §

Seulottavan henkilön läsnäolo seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa

Seulontamenettelyn kestosta säädetään seulonta-asetuksen 8 artiklan 3 ja 4 kohdassa.

Seulottava henkilö on seulontamenettelyn ajan velvollinen oleskelemaan seulontaviranomaisen hänelle osoittamassa seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa, jossa

pysyminen voidaan varmistaa estein. Seulottavalle henkilölle on annettava selkeästi tieto seulontapaikan ja seulontamajoituspaikan alueen rajoista.

Seulontaviranomainen voi valvoa seulontamajoituspaikan aluetta teknisen valvonnan keinoin. Teknistä valvontaa ei saa kohdistaa majoitus-, saniteetti- tai pukeutumistilaan. Teknistä valvontaa käytetään seulontamajoituspaikan järjestyksen ja liikkumisvapauden rajoituksen toteutumisen varmistamiseksi. Teknisestä valvonnasta on ilmoitettava valvonnan kohteena olevalle henkilölle sopivalla merkillä.

Teknisestä valvonnasta kertyneiden tallenteiden käsittelyyn sovelletaan, mitä kunkin teknistä valvontaa suorittavan seulontaviranomaisen henkilötietojen käsittelystä erikseen säädetään.

Seulottavalla henkilöllä ei ole oikeutta poistua hänelle osoitetusta seulontapaikasta ja seulontamajoituspaikasta paitsi kiireellisen terveydenhoidon saamiseksi.

16 e §

Alaikäisen tilapäinen edustaja

Seulonnassa ilman huoltajaa olevan alaikäisen tilapäisen edustajan määräämisestä säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 5 luvussa. Jos seulonnassa ilman huoltajaa oleva alaikäinen ei ole hakenut kansainvälistä suojelua, häneen sovelletaan lastensuojelulakia (417/2007).

16 f §

Seulottavan henkilön ylläpito

Seulontaviranomainen vastaa seulontapaikassa ja seulontaviranomaisen perustamassa seulontamajoituspaikassa oleskelevien seulottavien henkilöiden ylläpidosta. Maahanmuuttovirasto vastaa seulottavien henkilöiden majoituksen ja aterioiden järjestämisestä, jos seulottavan henkilön seulontamajoituspaikaksi on osoitettu vastaanottokeskus. Seulontaviranomainen vastaa seulottavien henkilöiden kuljettamisesta seulontamajoituspaikkaan.

Seulontaviranomainen ja Maahanmuuttovirasto voivat sopia 1 momentissa säädetyistä vastuista poikkeamisesta keskitetyn seulonnan tilanteessa tai muutoin tilapäisesti.

16 g §

Seulottavan henkilön alustava terveystarkastus

Maahanmuuttovirasto järjestää seulonta-asetuksen 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun alustavan terveystarkastuksen. Kansainvälistä suojelua hakevan henkilön alustava terveystarkastus toteutetaan osana kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa tarkoitettuja vastaanottopalveluja.

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään järjestämisvastuusta, korvaus Maahanmuuttoviraston muulle kuin kansainvälistä suojelua hakevalle henkilölle järjestämästä alustavasta terveystarkastuksesta määräytyy seulontaviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston tekemän sopimuksen perusteella.

Edellä säädetyistä vastuista voidaan poiketa keskitetyn seulonnan tilanteessa tai muutoin tilapäisesti seulontaviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston kesken sopimalla.

16 h §

Seulontalomakkeen tiedon virheellisyydestä ilmoittaminen

Jos seulottava henkilö tekee seulonta-asetuksen 17 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottokeskukselle, ilmoitus tulee välittää seulontaviranomaiselle.

16 i §

Neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolo

Rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies voi pyynnöstä sallia neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon seulonnassa seulontapaikassa, jos läsnäolo ei vaaranna rajanylityspaikan, poliisin toimipaikan, tullitoimipaikan tai muun seulontapaikan turvallisuutta, yleistä järjestystä tai hallinnointia.

Rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies voi kieltää neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon seulontamajoituspaikassa, jos läsnäolo voi vaarantaa seulontamajoituspaikan turvallisuutta, yleistä järjestystä tai hallinnointia.

16 j §

Perusoikeuksien riippumaton seurantamekanismi

Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa ja menettelyasetuksen 43 artiklan 4 kohdassa tarkoitetuista riippumattoman seurantamekanismin seurantatehtävistä vastaa yhdenvertaisuusvaltuutettu.

Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan b alakohdassa tarkoitettujen perusteltujen väitteiden käsittelystä ja tutkinnasta vastaa seulontamenettelystä tai rajamenettelystä vastaava viranomainen. Perusteltujen väitteiden käsittelyyn ja tutkintaan sovelletaan hallintolain 8 a lukua.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeuteen saada tietoja ja selvityksiä 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi sovelletaan yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 4 §:n 1 momenttia sekä 5 ja 11 §:ää.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeuteen tehdä tarkastus 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi sovelletaan yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 6 §:n 1 momenttia. Tarkastus voi olla myös ennalta ilmoittamaton.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi antaa valtioneuvostolle vuosittain suosituksia seurantatehtävässään tekemiensä havaintojen perusteella. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi antaa viranomaiselle lausuntoja ja suosituksia 1 momentin mukaisissa tehtävissään.

Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan kuudennessa alakohdassa tarkoitettuun asianmukaiseen turvallisuusselvitykseen sovelletaan turvallisuusselvityslakia (726/2014).

35 §

Tunnistaminen oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä

— —

Määräaikainen oleskelulupa voidaan kuitenkin myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta, jos se myönnetään 51, 52, 52 a, 52 d, 52 e, 110, 113 a §:n tai

kansainvälisen suojelun perusteella. Ensimmäinen määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta Suomessa syntyneelle lapselle, jolle myönnetään oleskelulupa perhesiteen perusteella.

Jos hakijalle on myönnetty määräaikainen oleskelulupa kansainvälisen suojelun perusteella, pysyvä oleskelulupa voidaan näillä edellytyksillä myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta.

— —

39 §

Toimeentuloedellytys oleskelulupaa myönnettäessä

Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa kansainvälisen suojelun taikka 6 luvun perusteella, ellei 114 §:n 3 momentista, 114 a §:n 4 momentista tai 115 §:n 2 momentista muuta johdu.

— —

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja lapsen etuun ja poikkeuksellisen painavaan syyhyn perustuvia poikkeuksia ei sovelleta, jos kyse on 56 d §:ssä tarkoitetusta pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa koskevasta hakemuksesta. Lisäksi toimeentulon on tällöin oltava turvattu riippumatta siitä, millä perusteella hakija oleskelee tai on aiemmin oleskellut Suomessa.

40 §

Oleskeluoikeus

— —

Kansainvälistä suojelua hakevan oikeudesta oleskella maassa, kunnes hakemukseen on tehty päätös, säädetään menettelyasetuksen 10 artiklassa sekä tämän lain 102 §:ssä.

Kansainvälistä suojelua hakevan oikeudesta oleskella Suomen alueella rajamenettelyn aikana säädetään menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdassa.

— —

52 c §

Harkinta-ajasta päättäminen

— —

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa tarkoitettua auttamisjärjestelmää ylläpitävä Joutsenon vastaanottokeskus voi päättää harkinta-ajan antamisesta, jatkamisesta ja keskeyttämisestä, jos ihmiskaupan uhri otetaan auttamisjärjestelmään ennen kuin poliisi tai rajatarkastusviranomainen on tehnyt asiaa koskevan päätöksen. Vastaanottokeskus ilmoittaa viipymättä harkinta-aikaa koskevista päätöksistään poliisille.

— —

53 §

Ensimmäisen määräaikaisen oleskeluluvan pituus

— —

Tilapäinen oleskelulupa, joka on myönnetty 113 a §:n perusteella, myönnetään enintään yhdeksi vuodeksi.

— —

54 §

Jatkoluvan myöntäminen

— —

Jos ulkomaalainen on saanut oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella, uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään, jollei asiassa ilmene määritelmäasetuksen 14 tai 19 artiklan taikka menettelyasetuksen 66 artiklan 6 kohdan mukaisia perusteita pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman poistamiselle.

— —

55 §

Jatkoluvan pituus

Uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään enintään neljäksi vuodeksi. Uusi määräaikainen oleskelulupa pakolaisuuden perusteella myönnetään kolmeksi vuodeksi. Uusi määräaikainen oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella myönnetään kahdeksi vuodeksi. Uusi tilapäinen oleskelulupa myönnetään enintään yhdeksi vuodeksi, jos se myönnetään 113 a §:n perusteella.

— —

56 d §

Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntäminen

— —

Alle kuuden kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Suomen ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kymmenen kuukautta. Oleskelua voidaan erityisistä syistä pitää yhtäjaksoisena edellä mainittuja ajanjaksoja pidemmistä poissaolojaksoista huolimatta, joita ei kuitenkaan oteta huomioon oleskeluaikaa laskettaessa. Jos pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan hakija on EU:n sinisen kortin haltija, alle kahdentoista kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Euroopan unionin ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kahdeksantoista kuukautta. Jos kansainvälistä suojelua saanut tavataan toisesta Euroopan unionin jäsenvaltiosta niin, ettei hänellä ole siellä oleskeluoikeutta, hänen yhtäjaksoinen oleskelunsa keskeytyy riippumatta siitä, miten kauan tai mistä syystä hän on ollut Suomen ulkopuolella.

Viiden vuoden määräaika lasketaan ensimmäisen jatkuvaa maassa oleskelua varten myönnetyn määräaikaisen oleskeluluvan alkamispäivästä tai maahantulopäivästä, jos kolmannen maan kansalaisella on ollut jatkuva oleskelulupa maahan tullessaan. Pakolaisen ja toissijaista suojelua saavan osalta määräaika lasketaan kansainvälistä suojelua koskevan

hakemuksen jättöpäivästä, jos pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema on myönnetty kyseisen hakemuksen perusteella. Sellaisen EU:n sinisen kortin haltijan osalta, joka on käyttänyt erityisosaajadirektiivin 21 artiklassa tarkoitettua pitkäaikaista liikkuvuutta, viiden vuoden yhtäjaksoista oleskelua laskettaessa otetaan huomioon myös laillinen oleskelu jossakin Euroopan unionin jäsenvaltiossa EU:n sinisen kortin haltijana sekä lisäksi korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten myönnetyn kansallisen oleskeluluvan ja tutkijan luvan haltijana sekä kansainvälistä suojelua saavana henkilönä. Opiskelijan luvan haltijana laillisesta oleskelusta otetaan huomioon puolet. Lisäksi EU:n sinisen kortin haltijan osalta edellytetään, että hän välittömästi ennen oleskelulupahakemuksen jättämistä on oleskellut luvallisesti maassa yhtäjaksoisesti kaksi vuotta.

— —

57 §

Pysyvän oleskeluluvan ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntämisen esteet

— —

Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa ei myönnetä pakolaisasemaan tai toissijaiseen suojeluasemaan perustuvan oleskelun perusteella, jos asema on peruutettu määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan taikka 19 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan perusteella.

58 §

Oleskeluluvan peruuttaminen

— —

Määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa taikka pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa voidaan peruuttaa, jos oleskelulupaa haettaessa on tietoisesti annettu hakijan henkilöllisyyttä koskevia tai muita päätökseen vaikuttaneita vääriä tietoja taikka salattu sellainen seikka, joka olisi saattanut estää oleskeluluvan myöntämisen. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa voidaan peruuttaa myös, jos sen myöntämisen perusteena on ollut pakolaisasemaan tai toissijaiseen suojeluasemaan perustunut oleskelu ja jos asema on peruutettu määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan taikka 19 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan nojalla.

— —

Määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on poistettu määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä pakolaisasemaa 12 artiklan 2 kohdan a tai c alakohdan tai 3 kohdan perusteella taikka jos asema on poistettu 14 artiklan 1 kohdan d tai e alakohdan perusteella taikka jos henkilön toissijainen suojeluasema on poistettu 19 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä toissijaista suojeluasemaa 17 artiklan 1 tai 2 kohdan perusteella. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on poistettu määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä pakolaisasemaa 12 artiklan 2 tai 3 kohdan perusteella taikka jos henkilön toissijainen suojeluasema on poistettu 19 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä toissijaista suojeluasemaa 17 artiklan 1 tai 2 kohdan perusteella.

60 d §

Biometriset tunnisteet oleskelulupakorttia varten

Maahanmuuttovirasto tai Suomen edustusto ottaa oleskelulupahakemuksen ja poliisi tai rajavartiolaitos kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen rekisteröimisen yhteydessä hakijalta sormenjäljet jokaisesta sormesta oleskelulupakorttia varten. Jatkoluvan hakemisen yhteydessä sormenjäljet otetaan kuitenkin vain, jos tähän on erityinen syy tai jos edellisen oleskelulupakortin, jota varten sormenjäljet on annettu, myöntämisestä on kulunut viisi vuotta. Sormenjäljet otetaan myös haettaessa pysyvää oleskelulupaa ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa.

— —

81 b §

Työnteko-oikeus ja oikeus harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa

— —

Ulkomaalaisella, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tai menettelyasetuksen 55 artiklassa tarkoitetun myöhemmän hakemuksen, on oikeus tehdä ansiotyötä ilman oleskelulupaa, jos hän on:

1) esittänyt tämän lain11 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun asiakirjan ja hän on hakemuksen rekisteröimisen jälkeen oleskellut maassa kolme kuukautta; tai

2) hakemuksen rekisteröimisen jälkeen oleskellut maassa kuusi kuukautta.

Poiketen 2 momentissa säädetystä, ulkomaalaisella, jonka kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaa on nopeutettu menettelyasetuksen 42 artiklan 1 kohdan a–f alakohdan mukaisesti, ei ole oikeutta tehdä ansiotyötä.

— —

81 c §

Oikeus aloittaa työnteko ja oikeuden kesto

— —

Jos työnteko-oikeus perustuu kansainvälisen suojelun hakemiseen ja hakijalla on oikeus jäädä Suomeen muutoksenhaun ajaksi menettelyasetuksen 68 artiklan tai hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan mukaisesti, työnteko-oikeus jatkuu, kunnes oikeus jäädä Suomeen päättyy ja muutoksenhakua koskeva päätös on annettu tiedoksi. Jos hakijalla on oikeus jäädä Suomeen muutoksenhaun ajaksi menettelyasetuksen 68 artiklan tai hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan mukaisesti ja korkein hallinto-oikeus palauttaa kansainvälistä suojelua koskevan asian Maahanmuuttoviraston tai hallinto-oikeuden käsiteltäväksi, työnteko-oikeus jatkuu ja päättyy sen mukaan, mitä tässä momentissa on säädetty.

Työnteko-oikeuden päättymisestä tilanteessa, jossa siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelut on peruutettu, säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 48 §:ssä.

— —

Edellytykset kansainvälisen suojelun myöntämiselle ja poistamiselle

87 §

Kansainvälisen suojelun myöntäminen ja poistaminen

Edellytyksistä kansainvälisen suojelun myöntämiselle ja poistamiselle säädetään määritelmäasetuksessa.

Pakolaiskiintiö ja muu humanitaarinen maahanmuutto

90 §

— —

Kansainvälistä suojelua koskeva menettely

94 §

Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely

Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevasta menettelystä säädetään menettelyasetuksessa.

Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä käsitellään Suomen rajalla tai alueella viranomaiselle esitetty hakemus, jonka perusteena on tarve saada kansainvälistä suojelua.

Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan oleskeluoikeuden myöntäminen myös muilla esille tulevilla perusteilla.

95 §

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekeminen, rekisteröinti ja jättäminen

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus tehdään poliisille, rajatarkastusviranomaiselle, Maahanmuuttovirastolle tai säilöönottoyksikön henkilöstölle.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen rekisteröi hakemuksen.

Hakemus jätetään Maahanmuuttovirastolle, joka ilmoittaa hakijalle jättämisen ajankohdan ja tavan. Jos Maahanmuuttovirasto katsoo tarkoituksenmukaiseksi ja varmistuu hakijan Suomessa olosta, hakemus voidaan jättää käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa Maahanmuuttovirastolla ja hakijalla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jättämisen tapaa harkitessaan Maahanmuuttoviraston on otettava huomioon hakijan iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta johtuva haavoittuva asema tai muut hakijan henkilökohtaiset syyt, jotka voivat vaikuttaa tilanteeseen sekä 6 §:ssä säädetyt edellytykset. Maahanmuuttoviraston on varmistettava, että jättäminen voidaan hoitaa tietoturvallisesti. Hakemus voidaan jättää myös lomakkeella, jos hakija ei pysty jättämään hakemusta muulla tavalla vankeuden tai pitkäkestoisen sairaalahoidon taikka muun vastaavan hänestä riippumattoman syyn vuoksi.

Edellä 3 momentissa säädetystä poiketen hakemus jätetään hakemuksen rekisteröivälle viranomaiselle rekisteröimisen yhteydessä, jos rekisteröivä viranomainen pitää selvänä, että kyse on:

1) ensimmäisestä myöhemmästä hakemuksesta, joka on tehty ainoastaan lainvoimaisen maastapoistamispäätöksen välittömän täytäntöönpanon estämiseksi tai viivyttämiseksi; taikka

2) toisesta tai sen jälkeisestä myöhemmästä hakemuksesta.

Kun hakemus on rekisteröity, poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto voi ottaa haltuunsa hakijan matkustusasiakirjan ja pitää sen hallussaan, kunnes hakijalle myönnetään oleskelulupa tai hän poistuu maasta. Haltuun otettu matkustusasiakirja voidaan siirtää toiselle toimivaltaiselle viranomaiselle, joka siirron jälkeen vastaa matkustusasiakirjan säilyttämisestä. Poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaa matkustusasiakirjan haltuunotosta todistuksen.

Eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2019/1896, jäljempänä *raja- ja merivartiostoasetus*, tarkoitetun eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta lähetetyn ryhmän jäsenenä Suomessa oleva vieraan valtion toimivaltainen virkamies sekä Euroopan unionin turvapaikkavirastosta ja asetuksen (EU) N:o 439/2010 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2021/2303, jäljempänä *turvapaikkavirastoasetus*, tarkoitettu Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voivat avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen rekisteröintiin liittyvissä tehtävissä poliisimiehen tai rajatarkastusviranomaisen virkamiehen ohjauksessa.

Maahanmuuttovirasto voi keskitetyn seulonnan yhteydessä avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen rekisteröintiin liittyvissä tehtävissä.

95 a §

Maksuton oikeudellinen neuvonta

Maahanmuuttovirasto antaa menettelyasetuksen 16 artiklassa ja hallinta-asetuksen 21 artiklassa tarkoitettua maksutonta oikeudellista neuvontaa kansainvälistä suojelua hakevalle. Oikeudellista neuvontaa antavalla Maahanmuuttoviraston virkamiehellä tulee olla päätöksenteosta riippumaton ja itsenäinen rooli sekä riittävä perehtyneisyys kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan menettelyyn ja vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyyn.

Hakija voi pyytää maksutonta oikeudellista neuvontaa kaikissa menettelyn vaiheissa toimivaltaiselta viranomaiselta, joka välittää pyynnön Maahanmuuttovirastolle. Oikeudellinen neuvonta tulee järjestää tarpeen mukaan, oikea-aikaisesti ja asianmukaisella tavalla ottaen huomioon hakijan yksilöllinen tilanne sekä varmistaen neuvonnan tosiasiallinen saavutettavuus ja tietoturvallisuus. Neuvonnan järjestämisessä ja sen tapaa harkitessa on kiinnitettävä erityistä huomiota toiminnan tehokkuuden lisäksi hakijan haavoittuvasta asemasta tai muista henkilökohtaisista syistä johtuviin erityistarpeisiin.

Maksutonta oikeudellista neuvontaa ei anneta, jos:

1) hakemus on ensimmäinen myöhempi hakemus, jonka tarkoituksena on vain aikaisemman hakemuksen perusteella tehdyn lainvoimaisen maastapoistamispäätöksen välittömän täytäntöönpanon estäminen tai viivyttäminen;

2) hakemus on toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus; taikka

3) hakijalla on jo asiamies.

95 b §

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen peruuttaminen

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen nimenomaisesta peruuttamisesta säädetään menettelyasetuksen 40 artiklassa.

Hakija voi peruuttaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksensa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle tai vastaanottokeskuksessa sen johtajalle tai apulaisjohtajalle henkilökohtaisesti tekemällään kirjallisella ilmoituksella, josta yksiselitteisesti ilmenee, että hakijan tarkoituksena on peruuttaa hakemuksensa. Hakija päivää ja allekirjoittaa ilmoituksen.

Peruutusilmoituksen vastaanottaja pyytää hakijaa ilmoittamaan kantansa mahdolliseen maasta poistamiseen ja maahantulokieltoon sekä pyytää peruuttamiselle kaksi esteetöntä todistajaa, jotka voivat olla Maahanmuuttoviraston tai vastaanottokeskuksen virkamiehiä tai työntekijöitä taikka poliisi- tai rajatarkastusviranomaisia.

95 c §

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeaminen

Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeamisesta, jos hakija on kuollut.

97 a §

Puhuttelupöytäkirjan tarkastaminen

Kansainvälistä suojelua koskevista henkilökohtaisista puhutteluista säädetään menettelyasetuksen 11–14 artiklassa.

Puhuttelun päätyttyä hakija saa pöytäkirjasta jäljennöksen heti tai mahdollisimman pian puhuttelun jälkeen, ja hänelle annetaan kahden viikon määräaika toimittaa pöytäkirjaan lisäyksiä ja korjauksia. Määräaika voi olla pidempi, jos asian laatu sitä vaatii. Pöytäkirja voidaan tulkata hakijalle puhuttelun päätyttyä, jos Maahanmuuttovirasto katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

98 §

Tutkintamenettelyn kesto tuomioistuimen kumotessa kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen ja palauttaessa sen Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi

Tuomioistuimen kumotessa kansainväistä suojelua koskevan päätöksen ja palauttaessa sen Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi tutkintamenettely on saatava päätökseen viimeistään:

1) yhden kuukauden kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi menettelyasetuksen 38 artiklan 1 kohdan a, b, c tai d alakohdassa taikka mainitun artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla perusteella;

2) kahdeksan päivän kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi menettelyasetuksen 38 artiklan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitetulla perusteella;

3) kahden kuukauden kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on tutkittu menettelyasetuksen 42 artiklassa tarkoitetussa nopeutetussa menettelyssä;

4) kolmen kuukauden kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on tutkittu menettelyasetuksen 39 artiklan 3 kohdassa tarkoitetussa menettelyssä; määräaikaa voidaan poikkeuksellisesti pidentää viiteen kuukauteen, jos tutkintamenettelyn päättäminen ei Maahanmuuttovirastosta riippumattomista syistä ole lyhyemmässä ajassa mahdollista.

100 §

Turvallisten maiden määrittely kansallisesti

Kolmannen maan määrittämisestä kansallisesti menettelyasetuksen 59 artiklassa tarkoitetuksi turvalliseksi kolmanneksi maaksi ja menettelyasetuksen 61 artiklassa tarkoitetuksi turvalliseksi alkuperämaaksi säädetään menettelyasetuksen 64 artiklassa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan nimetä 1 momentissa tarkoitetut turvalliset kolmannet maat ja turvalliset alkuperämaat. Maiden määrittely perustuu Maahanmuuttoviraston arvioimaan maatietoon.

Maahanmuuttovirasto toimittaa menettelyasetuksen 64 artiklan 4 kohdassa tarkoitetut tiedot kansallisista turvallisista kolmansista maista ja turvallisista alkuperämaista Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin turvapaikkavirastolle.

101 §

Ilmeisen perusteeton hakemus

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan katsoa ilmeisen perusteettomaksi, jos se on hylätty menettelyasetuksen 42 artiklassa säädetyssä nopeutetussa menettelyssä.

102 §

Oikeus jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten yhteydessä

Menettelyasetuksen 10 artiklan 1 kohdassa säädetystä poiketen ja rajoittamatta palautuskiellon periaatteen soveltamista, hakijalla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi ja hakija voidaan poistaa maasta, jos:

1) hakija on lainvoimaisella päätöksellä päätetty rikoksen johdosta luovuttaa toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan, kansainväliseen rikostuomioistuimeen tai muuhun kansainväliseen tuomioistuimeen, jonka osapuoli Suomi on;

2) hakija on lainvoimaisella päätöksellä päätetty vapausrangaistuksen täytäntöönpanemiseksi siirtää toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan;

3) hakija on vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle; tämä ei kuitenkaan saa rajoittaa määritelmäasetuksen 12 ja 17 artiklan soveltamista;

4) ensimmäinen myöhempi hakemus on jätetty ainoastaan sellaisen päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi, joka johtaisi hakijan välittömään poistamiseen maasta eikä kyseisen hakemuksen tutkintaa jatketa menettelyasetuksen 55 artiklan 7 kohdan mukaisesti; tai

5) hakemus on toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus sellaisen lainvoimaisen päätöksen jälkeen, jossa aikaisemmin tehty myöhempi hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana.

Maahanmuuttovirasto antaa toimivaltaisen viranomaisen tai tuomioistuimen pyynnöstä lausunnon 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun hakijan luovuttamista tai siirtoa koskevassa asiassa. Lausunnossa on ilmoitettava, onko luovuttaminen tai siirtäminen toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan tai mainitun momentin 1 kohdassa tarkoitettuun kansainväliseen tuomioistuimeen mahdollista siten, että luovuttamispäätös tai siirtoa koskeva päätös ei johda suoraan tai epäsuoraan palauttamiseen, joka rikkoisi kansainväliseen ja unionin oikeuteen perustuvia Suomelle asetettuja velvoitteita.

Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisestä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta säädetään menettelyasetuksen 10 artiklan 3 kohdassa. Mitä 2 momentissa säädetään lausuntopyynnöstä, sovelletaan myös tässä momentissa tarkoitettuihin tilanteisiin.

103 §

Hakemuksen tutkimatta jättäminen

Sen lisäksi, mitä menettelyasetuksessa säädetään, kansainvälistä suojelua koskeva hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, jos jokin mainitun asetuksen 38 artiklan 1 kohdassa säädetyistä edellytyksistä täyttyy.

104 a §

Rajamenettely

Rajamenettelystä säädetään menettelyasetuksen 43–54 artiklassa.

Sen lisäksi, mitä menettelyasetuksen 45 artiklan 1 kohdassa ja 53 artiklan 1 kohdassa säädetään, rajamenettelyä sovelletaan mainitun asetuksen 43 artiklan 1 kohdassa säädettyjen edellytysten täyttyessä, jos:

1) hakemus voidaan hylätä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa tämän lain 103 §:n tai menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohdan mukaisesti; tai

2) hakemus tutkitaan 42 artiklan 1 kohdan a, b, d, e tai g alakohdan mukaisessa nopeutetussa menettelyssä.

Edellytysten täyttyessä hakijaan, joka siirretään Suomeen hallinta-asetuksen 67 artiklan 11 kohdan mukaisesti sisäisenä siirtona sovelletaan rajamenettelyä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo perusoikeuksien toteutumista rajamenettelyssä 16 j §:n ja seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan mukaisesti.

Rajamenettelyä sovellettaessa hakemus on ratkaistava ja päätös annettava tiedoksi viiden viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä. Jos rajamenettelyä sovelletaan hakijaan, joka siirretään Suomeen hallinta-asetuksen 67 artiklan 11 kohdan mukaisesti sisäisenä siirtona, Maahanmuuttovirasto voi pidentää hakemuksen tutkintaa neljällä viikolla. Jos Suomi on muuttoliikkeeseen ja turvapaikanhakuun liittyviin kriisitilanteisiin ja ylivoimaisen esteen tilanteisiin vastaamisesta ja asetuksen (EU) 2021/1147 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1359, jäljempänä *kriisiasetus*, 4 artiklassa tarkoitetulla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä saanut luvan mainitun asetuksen 11 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun rajamenettelyn käsittelyaikaa koskevan poikkeuksen käyttöön, Maahanmuuttovirasto voi pidentää hakemuksen tutkintaa kolmella viikolla.

Sisäministeriö antaa Euroopan komissiolle menettelyasetuksen 49 artiklassa tarkoitetun ilmoituksen riittävän kapasiteetin saavuttamisesta ja 50 artiklassa tarkoitetun ilmoituksen hakemusten vuotuisen enimmäismäärän saavuttamisesta.

104 b §

Liikkumisvapauden rajoittaminen rajamenettelyssä

Menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdassa säädetään siitä, että hakijalla ei ole rajamenettelyn aikana oikeutta tulla jäsenvaltion alueelle ja 54 artiklan 1 kohdassa siitä, että hakijan liikkumisvapautta on rajoitettava rajamenettelyn aikana.

Hakijalla on rajamenettelyn ajan velvollisuus oleskella hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jolla pysymistä varmistetaan estein. Vastaanottokeskuksen alueella tarkoitetaan vastaanottokeskuksen tonttia sekä siltä selvästi erotettua aluetta. Tontin tai

siitä erotetun alueen on oltava riittävän laaja, jotta voidaan turvata hakijan yksityiselämän koskemattomuus ja vastaanottopalveluiden saaminen. Hakijalle on annettava selvästi tieto alueen rajoista.

Maahanmuuttovirasto voi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti vastaanottokeskuksen alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi.

Hakijalla on myös oikeus poistua vastaanottokeskuksen alueelta, jos se on välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi tai alaikäisten koulunkäynnin järjestämiseksi.

Rajoitustoimista tehdään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 50 §:n mukainen päätös.

104 c §

Paluumenettely rajamenettelyä sovellettaessa

Rajamenettelyä seuraavasta paluumenettelystä säädetään rajalla tapahtuvasta palauttamismenettelystä ja asetuksen (EU) 2021/1148 muuttamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1349, jäljempänä *paluurajamenettelyasetus*.

Liikkumisvapauden rajoittaminen jatkuu paluurajamenettelyssä 104 b §:n mukaisesti.

105 §

Euroopan unionin kansalaisen kansainvälistä suojelua koskeva hakemus

Euroopan unionin kansalaisen tekemä kansainvälistä suojelua koskeva hakemus jätetään sisällöllisesti tutkimatta, jollei Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen pöytäkirjasta (N:o 24) muuta johdu. Maahanmuuttoviraston on ilmoitettava välittömästi sisäministeriölle unionin kansalaisen tekemästä kansainvälistä suojelua koskevasta hakemuksesta, jos se ottaa hakemuksen tutkittavaksi. Sisäministeriö ilmoittaa asiasta neuvostolle.

Hakemuksen käsittelyyn sovelletaan menettelyasetusta lukuun ottamatta sen 11 artiklaa tutkittavaksiottamispuhuttelusta.

Pakolaisasema ja toissijainen suojeluasema

106 §

Pakolaisasema ja toissijainen suojeluasema

Pakolaisaseman saa:

1) pakolaiskiintiössä Suomeen otettu pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalainen; ja

2) pakolaisen perhesiteen perusteella oleskeluluvan Suomesta saanut pakolaiseksi katsottava perheenjäsen.

Toissijaisen suojeluaseman saa:

1) pakolaiskiintiössä Suomeen otettu toissijaisen suojelun perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalainen; ja

2) toissijaista suojelua saaneen perhesiteen perusteella oleskeluluvan Suomesta saanut toissijaisen suojelun tarpeessa oleva perheenjäsen.

Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman myöntämisestä kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä säädetään määritelmäasetuksen 13 ja 18 artiklassa.

110 §

Oleskeluluvan myöntäminen tilapäisen suojelun perusteella

— —

Oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella jätetään myöntämättä, jos ulkomaalaisen katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle taikka jos on perusteltua syytä epäillä hänen syyllistyneen:

1) rikokseen rauhaa vastaan, sotarikokseen tai rikokseen ihmiskuntaa vastaan, sellaisia rikoksia koskevien kansainvälisten sopimusten määritelmien mukaisesti;

2) törkeään muuhun kuin poliittiseen rikokseen Suomen ulkopuolella ennen kuin hänelle annettiin tilapäistä suojelua Suomessa; taikka

3) Yhdistyneiden kansakuntien tarkoitusperien ja periaatteiden vastaiseen tekoon.

— —

112 §

Tilapäisen oleskeluluvan myöntäminen

Tilapäinen oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle:

— —

3) jonka oleskeluluvan myöntämisen perusteena on 113 a §.

— —

113 §

Jatkuvan oleskeluluvan myöntäminen

Jatkuva oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka saa määritelmäasetuksen 24 artiklan perusteella oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella tai oleskeluluvan kiintiöpakolaisena. Jatkuva oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaiselle, joka otetaan Suomeen tämän lain 93 §:n nojalla tehdyn valtioneuvoston päätöksen perusteella.

— —

113 a §

Oleskeluluvan myöntäminen palautuskieltoa sovellettaessa

Oleskelulupa myönnetään Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jolle jätetään myöntämättä kansainvälistä suojelua määritelmäasetuksen 5 artiklan 2 kohdan, 12 artiklan 2 tai 3 kohdan, 14 artiklan 2 kohdan taikka 17 artiklan 1–3 kohdan perusteella, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

Oleskelulupa myönnetään Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka kansainvälinen suojelu on poistettu määritelmäasetuksen 14 tai 19 artiklan nojalla, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

116 §

Kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta

Maahanmuuttovirasto:

1) toimii menettelyasetuksen 3 artiklan 16 alakohdassa tarkoitettuna määrittävänä viranomaisena;
2) jatkaa tarvittaessa henkilöllisyyden selvittämistä hakemuksen rekisteröinnin jälkeen ja kerää tiedot perheenjäsenistä ja muista omaisista;
3) myöntää ja peruuttaa oleskeluluvan;
4) päättää pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman poistamisesta;
5) soveltaa hallinta-asetuksen III osassa tarkoitettuja hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyjä ja vastaa mainitun asetuksen 51 artiklassa tarkoitetusta tietojen jakamisesta;
6) vastaa hallinta-asetuksen IV osassa tarkoitetuista sisäisiä siirtoja koskevista menettelyistä sekä hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuista menettelyistä vastuun korvaamiseksi; ja
7) päättää oleskeluluvan myöntämisestä pakolaisuuden tai toissijaisen suojelun perusteella pakolaiskiintiössä Suomeen otettavalle ulkomaalaiselle saatuaan suojelupoliisin lausunnon.

Poliisi ja rajatarkastusviranomainen voi avustaa Maahanmuuttovirastoa määrittävän viranomaisen tehtäviin kuuluvissa hakemuksen perusteiden ja muiden hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeiden tietojen selvittämisessä.

Poliisi voi osallistua kansainvälistä suojelua koskevaan henkilökohtaiseen puhutteluun, jos Suomen kansallinen turvallisuus tai kansainväliset suhteet taikka yleinen järjestys tai turvallisuus sitä edellyttävät.

Poliisilaitos antaa hakemuksen tutkinnasta vastuussa olevaan valtioon palautettavalle ulkomaalaiselle hallinta-asetuksen 46 artiklan 1 kohdan viidennessä alakohdassa tarkoitetun kulkuluvan.

116 a §

Apu Euroopan unionin turvapaikkavirastolta

— —

Suomen esittämän pyynnön johdosta Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voi Maahanmuuttoviraston virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa avustaa Maahanmuuttovirastoa hakemuksen perusteiden, muiden hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeiden tietojen ja vastuussa olevan jäsenvaltion selvittämisessä sekä suorittaa 205 §:n 4 momentissa tarkoitetun tiedoksiannon. Tukiryhmän jäsenen tulee Suomessa tehtäviään suorittaessaan ja toimivaltaansa käyttäessään noudattaa Suomen lakia.

116 b §

Yhteyspisteet

Maahanmuuttovirasto toimii määritelmäasetuksen 37 artiklassa tarkoitettuna yhteyspisteenä ja menettelyasetuksen 71 artiklassa tarkoitettuna yhteysviranomaisena.

Muuttoliikepaine- ja kriisitilanteet

116 c §

Yhteisvastuutarjouksia koskevista sitoumuksista päättäminen

Valtioneuvosto päättää yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuista Suomen sitoumuksista yhteisvastuutarjouksiksi.

117 §

Yhteisvastuun ja poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämisestä päättäminen

Valtioneuvosto päättää yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetun yhteisvastuun sekä kriisiasetuksessa tarkoitettujen poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvien ilmoitusten ja pyyntöjen esittämisestä Euroopan komissiolle ja neuvostolle.

131 §

Henkilötuntomerkkien ottaminen

— —

Raja- ja merivartiostoasetuksen mukaisen eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta lähetetyn ryhmän jäsenenä Suomessa oleva vieraan valtion toimivaltainen virkamies sekä turvapaikkavirastoasetuksen mukainen Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voivat avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista 1 momentissa tarkoitettujen henkilötuntomerkkien ottamisessa poliisimiehen tai rajatarkastusviranomaisen virkamiehen ohjauksessa.

133 a §

Passilain soveltaminen

Mitä passilaissa (671/2006) säädetään passin turvatekijöistä, sormenjälkien ottamisesta, passin teknisestä osasta, teknisen osan tietojen tarkastamisesta, teknisen osan tietojen tietoturvasta, tekniseen osaan talletettujen sormenjälkien lukemisesta ja päätöksestä, sovelletaan myös tässä luvussa tarkoitettuihin matkustusasiakirjoihin. Muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan tekniseen osaan talletettuja sormenjälkiä voi lukea mainitussa laissa säädetyn lisäksi myös Maahanmuuttovirasto asiakirjan aitouden toteamiseksi ja henkilöllisyyden todentamiseksi, jos sille säädettyjen tehtävien suorittaminen sitä edellyttää.

135 §

Pakolaisen matkustusasiakirjan myöntäminen

Pakolaisen matkustusasiakirja myönnetään ulkomaalaiselle, joka on saanut pakolaisaseman ja jonka pakolaisasemaa ei ole poistettu.

— —

136 a §

Muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan kelpoisuusalue

Pakolaisen matkustusasiakirja ja sellainen muukalaispassi, joka on myönnetty 134 §:n 2 momentin perusteella tai joka on myönnetty henkilölle, joka on saanut oleskeluluvan 113 a §:n perusteella, ei oikeuta matkustamaan ulkomaalaisen kansalaisuusvaltioon tai entiseen pysyvään asuinmaahan.

— —

147 a §

Vapaaehtoinen paluu

— —

Aikaa vapaaehtoiseen paluuseen ei määrätä myöskään, jos on olemassa pakenemisen vaara, henkilön katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle taikka kansalliselle turvallisuudelle, oleskelulupahakemus on hylätty selvästi perusteettomana tai vilpillisenä taikka kysymys on 103 §:ssä tai menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohdassa tarkoitetusta kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen hylkäämisestä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi taikka tämän lain 101 §:ssä tarkoitetusta ilmeisen perusteettomasta hakemuksesta. Pakenemisen vaaraa arvioidaan 121 a §:n mukaisesti.

Paluurajamenettelyasetuksen 4 artiklan 5 kohdan mukaista vapaaehtoisen paluun aikaa pyydetään rajatarkastusviranomaiselta, joka tekee asiaan päätöksen.

— —

190 c §

Valitusaika eräissä kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa

Valitus Maahanmuuttoviraston päätöksestä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa on tehtävä kymmenen päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista, jos:

1) hakemus on hylätty menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohdan tai tämän lain 103 §:n mukaisesti tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi;

2) hakemus on hylätty menettelyasetuksen 41 artiklan mukaisesti epäsuorasti peruutettuna; taikka

3) hakemus on tutkittu menettelyasetuksen 42 artiklassa tarkoitetussa nopeutetussa menettelyssä ja hylätty mainitun asetuksen 39 artiklan 3 kohdan mukaisesti perusteettomana tai tämän lain 101 §:n mukaisesti ilmeisen perusteettomana.

Valitus on tehtävä 1 momentissa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla ratkaistu oleskelulupa muulla perusteella ja päätetty maahantulokiellosta. Valituksenalaiseen päätökseen liittyvän maasta poistamista koskevan asian valituksen tekemisestä säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdassa.

Valitusaikojen laskemisesta säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 8 kohdassa.

190 d §

Valitusaika siirtopäätöksessä

Valitus hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetusta siirtopäätöksestä on tehtävä kahden viikon kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Valitus on tehtävä 1 momentissa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla päätetty maahantulokiellosta ja Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta.

191 §

Valituskiellot

Seuraaviin tämän lain nojalla tehtyihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla:

— —

9) päätös 16 i §:n 1 momentissa tarkoitetun läsnäoloa seulontapaikalla koskevan pyynnön hylkäämisestä;

— —

Päätökseen, jolla kansainvälinen suojelu poistetaan menettelyasetuksen 66 artiklan 6 kohdan perusteella, ei saa hakea muutosta valittamalla.

193 §

Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa

Poiketen 192 §:ssä säädetystä, toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy tämän pykälän 2 momentin mukaisesti, jos Maahanmuuttoviraston päätös koskee:

1) hakemusta kansainvälisen suojelun perusteella myönnettävän oleskeluluvan saamiseksi;

2) tilapäisen suojelun saamiseksi tehdyn hakemuksen hylkäämistä;

3) hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa tai 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettua siirtopäätöstä;

4) maasta poistamista, maahantulokiellon määräämistä tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamista ja päätös liittyy kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä tai tilapäistä suojelua koskevassa menettelyssä tehtyyn hylkäävään päätökseen taikka hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa tai 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettuun siirtoon;

5) kansainvälisen suojelun poistamista ja siihen liittyvää pakolaisen matkustusasiakirjan tai muukalaispassin peruuttamista, maasta poistamista tai maahantulokiellon määräämistä;

6) kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevan asian yhteydessä ratkaistua muulla perusteella haettua oleskelulupaa.

Jos päätös on tehty Maahanmuuttoviraston:

1) eteläisellä toimialueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Helsingin hallinto-oikeus;

2) itäisellä toimialueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Itä-Suomen hallinto-oikeus;

3) pohjoisella toimialueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Pohjois-Suomen hallinto-oikeus;

4) läntisellä toimialueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Turun hallinto-oikeus.

Tarkemmat määräykset Maahanmuuttoviraston toimialueista annetaan Maahanmuuttoviraston työjärjestyksessä. Maahanmuuttovirasto ja Tuomioistuinvirasto tekevät yhteistyötä Maahanmuuttoviraston päättäessä toimialueista ja muista muutoksenhakuun ja tuomioistuinten toimintaan vaikuttavista asioista.

193 a §

Kansainvälistä suojelua koskevan asian käsitteleminen hallintotuomioistuimessa

Hallinto-oikeuden on pyrittävä käsittelemään valitus kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa:

1) viimeistään 12 viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä, jos hakemus on Maahanmuuttovirastossa tutkittu menettelyasetuksen 43 artiklassa tarkoitetussa rajamenettelyssä;

2) kolmen kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä, jos Maahanmuuttoviraston päätös on tehty menettelyasetuksen 68 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla perusteella;

3) kuuden kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä muissa kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevissa asioissa sekä muissa kuin 2 kohdassa tarkoitetuissa kansainvälisen suojelun poistamista koskevissa asioissa.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa valitus on pyrittävä käsittelemään kuuden kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä, jos hallinto-oikeus ei ole sallinut valittajan jäädä Suomen alueelle odottamaan valitukseen annettavaa päätöstä.

Valitus on pyrittävä käsittelemään 1 momentissa säädetyissä määräajoissa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla ratkaistu oleskelulupa muulla perusteella, päätetty maahantulokiellosta ja Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta. Valituksenalaiseen päätökseen liittyvän maasta poistamista koskevan asian valituksen käsittelemisestä säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdassa.

Hallinto-oikeuden on käsiteltävä valitus 193 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa asiassa kiireellisenä. Korkeimman hallinto-oikeuden on käsiteltävä valitus 193 §:n 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitetussa asiassa kiireellisenä.

Jos Suomi on kriisiasetuksen 4 artiklassa tarkoitetulla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä saanut luvan mainitun asetuksen 11 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun rajamenettelyn käsittelyaikaa koskevan poikkeuksen käyttöön, hallinto-oikeuden on pyrittävä käsittelemään valitus viimeistään 18 viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä.

193 b §

Siirtopäätöstä koskevan asian käsitteleminen hallintotuomioistuimessa

Hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettua siirtopäätöstä koskevan valituksen käsittelemisen määräajasta säädetään mainitun asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa.

Valitus on pyrittävä käsittelemään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla päätetty maahantulokiellosta ja Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta.

198 a §

Kansainvälistä suojelua koskevan asian raukeaminen hallintotuomioistuimessa

Hallintotuomioistuin voi tehdä päätöksen kansainvälistä suojelua koskevan muutoksenhakuasian raukeamisesta, jos valittaja on oma-aloitteisesti, ilman viranomaistoimenpiteitä, poistunut Suomesta tai hänen katsotaan todennäköisesti poistuneen Suomesta menettelyasetuksen 41 artiklan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitetulla tavalla.

198 b §

Täytäntöönpanoa koskeva hakemus

Hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetun siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskeva hakemus on tehtävä seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu tiedoksi henkilölle, jota siirtopäätös koskee. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.

— —

198 c §

Suomen alueelle jäämistä koskeva hakemus

Oikeudesta jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi säädetään menettelyasetuksen 68 artiklassa.

Jos kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskeva päätös on tehty menettelyasetuksen 68 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla perusteella, Suomen alueelle muutoksenhaun ajaksi jäämistä koskeva hakemus on tehtävä hallinto-oikeudelle seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu tiedoksi hakijalle tai henkilölle, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.

199 §

Täytäntöönpanoa ja Suomen alueelle jäämistä koskevan hakemuksen ratkaiseminen

Hallintotuomioistuin voi ratkaista täytäntöönpanoa tai Suomen alueelle jäämistä koskevan hakemuksen ilman asiassa kertyneitä asiakirjoja, jos asian ratkaisemiseksi tarpeelliset seikat käyvät ilmi valituskirjelmästä tai muutoin.

Hallinto-oikeuden täytäntöönpanoa tai Suomen alueelle jäämistä koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

Edellä 198 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun hakemukseen tehtävän päätöksen ratkaisemisen määräajasta säädetään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa. Edellä 198 c §:n 2 momentissa tarkoitettua hakemusta koskeva hallinto-oikeuden päätös on tehtävä seitsemän päivän kuluessa. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.

200 a §

Käännyttämis- ja karkottamispäätöksen täytäntöönpano kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa

Jos päätös käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta liittyy kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevaan päätökseen, päätös voidaan panna täytäntöön sen jälkeen, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, ei ole menettelyasetuksen 68 artiklan mukaan oikeutta jäädä Suomen alueelle tai se on evätty hallintotuomioistuimen 199 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä. Jos asiassa tarvitaan valituslupa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, valitus ei estä täytäntöönpanoa, ellei korkein hallinto-oikeus toisin määrää.

Jos sovelletaan 102 §:ssä säädettyä poikkeusta, aiempi päätös käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta voidaan panna täytäntöön hakemuksen tutkinnan aikana.

200 b §

Siirtopäätöksen täytäntöönpano

Hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetun siirtopäätöksen täytäntöönpanosta säädetään mainitun asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa.

202 §

Erinäiset täytäntöönpanosäännökset

— —

Edellä 16 i §:n 2 momentissa tarkoitettu päätös neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon kieltämisestä voidaan panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta, jollei hallinto-oikeus toisin määrää.

208 §

Tiedottaminen yhdenvertaisuusvaltuutetulle

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon on saatettava määritelmäasetuksen ja tämän lain mukaiset päätökset, jotka koskevat oleskeluluvan myöntämistä kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella taikka ulkomaalaisen käännyttämistä, maasta karkottamista tai pääsyn epäämistä sekä siirtopäätökset. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon on viipymättä saatettava myös ulkomaalaisen säilöönottoa, lapsen asumisvelvollisuutta ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 50 §:ssä tarkoitetut rajamenettelyn liikkumisrajoitusta koskevat päätökset sekä seulonta-asetuksen 17 artiklan 3 kohdan kolmannessa alakohdassa tarkoitettu seulontalomake. Yhdenvertaisuusvaltuutetun pyynnöstä hänen tietoonsa on saatettava muutkin tämän lain mukaiset päätökset, 152 b §:ssä tarkoitetun maasta poistamisen täytäntöönpanon valvonnan edellyttämät tarpeelliset tiedot sekä 16 j §:n 1 momentissa tarkoitetun seurantatehtävän edellyttämät tarpeelliset tiedot.

— —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa jätettyyn kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen sekä käynnistettyyn pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman poistamista koskevaan tutkintaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita menettelysäännöksiä ja muutoksenhakua koskevia säännöksiä. Menettelyasetuksen soveltamisesta säädetään mainitun asetuksen 79 artiklan 3 kohdassa.

Jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on jätetty ennen tämän lain voimaantuloa ja tutkitaan nopeutetussa menettelyssä, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 81 b §:ää työnteko-oikeudesta ja oikeudesta harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa. Jos Maahanmuuttovirasto on tehnyt kansainvälisen suojelun hakemukseen päätöksen ennen tämän lain voimaantuloa, kansainvälistä suojelua hakevan työnteko-oikeuden kestoon sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 81 c §:n 7 momenttia. Hallinta-asetuksen soveltamisesta säädetään mainitun asetuksen 85 artiklan 2 kohdassa.

Jos Suomen ulkopuolella oleskelu on tapahtunut ennen tämän lain voimaantuloa, siihen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 56 d §:n 2 momenttia.

2.

Laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 3 §:n 1 momentin 6 kohta, 22 §:n 2 momentti, 30 § ja 55 §:n 2 momentti, sellaisena kuin niistä on 30 § osaksi laissa 473/2015,

muutetaan 3 §:n 1, 3 ja 9 kohta, 6, 7, 9–14, 14 a, 15, 16 ja 18 §, 19 §:n 3 momentti, 20 §:n 2 momentti, 21 §:n 2 momentti, 23 §:n 3 momentti, 29 ja 31 §, 32 §:n otsikko ja 3 momentti, 39–41 §, 42 §:n 1 ja 2 momentti, 43, 44, 56, 58 ja 60 §, 61 §:n 1 momentti ja 63 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 9 kohta laissa 388/2015, 6, 16 ja 40 § laissa 87/2015, 7 § osaksi laeissa 1253/2011 ja 1294/2022, 9 ja 10 § laissa 1161/2016, 12 § laissa 1165/2021, 13 § osaksi laissa 427/2024, 14 § laeissa 673/2015 ja 1084/2022, 14 a ja 31 § laissa 673/2015, 18 § osaksi laissa 1294/2022, 39 § osaksi laissa 616/2020, 41 § osaksi laissa 851/2019, 56 § laissa 851/2019 ja 58 § laeissa 616/2020 ja 1294/2022, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 388/2015, uusi 10 kohta, lakiin uusi 11 a, 13 a, 15 a ja 16 a §, 17 §:ään uusi 5 momentti, 19 §:ään uusi 4 momentti, lakiin uusi 23 a §, 32 §:ään uusi 4 ja 5 momentti sekä lakiin uusi 39 a § ja siitä lailla 616/2020 kumotun 6 luvun tilalle uusi 6 luku ja 56 a ja 63 a § seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *kansainvälistä suojelua hakevalla* kansainvälistä suojelua unionissa koskevan yhteisen menettelyn luomisesta ja direktiivin 2013/32/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1348, jäljempänä *menettelyasetus,* 3 artiklan 13 alakohdassa tarkoitettua kolmannen maan kansalaista tai kansalaisuudetonta henkilöä, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, johon ei vielä ole tehty lainvoimaista päätöstä;

— —

3) *vastaanotolla* vastaanottokeskusten ja niiden järjestämien vastaanottopalvelujen kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen;

— —

9) *auttamistoimilla* ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia;

10) *rajatarkastusviranomaisella* Rajavartiolaitosta ja muuta viranomaista, jolla on oikeus henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/399 tarkoitetun rajatarkastuksen tekemiseen.

6 §

Lain soveltaminen henkilöön, jolla on erityisiä vastaanottotarpeita

Tätä lakia sovellettaessa on otettava huomioon kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan erityiset vastaanottotarpeet.

Erityiset vastaanottotarpeet arvioidaan yksilöllisesti. Arviointi tehdään mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua koskeva asia on tullut vireille. Jos erityisiä vastaanottotarpeita ilmenee myöhemmässä vaiheessa, vastaanottokeskus arvioi kyseiset tarpeet ja vastaa niihin.

7 §

Kustannusten korvaaminen

Valtio korvaa tässä laissa tarkoitetusta toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa.

Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanottokeskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä korvauksen vastaanottopalvelujen tuottamisesta. Kulut korvataan siltä ajalta, jona ulkomaalaisella on oikeus saada vastaanottopalveluja 14 ja 14 a §:n perusteella tai jona vastaanottokeskus toimii ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuna seulontamajoituspaikkana. Maahanmuuttovirasto maksaa palvelujen tuottajalle korvauksen sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

Maahanmuuttovirasto maksaa hakemuksesta ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan palkkion tämän edustajan tehtäviin käyttämän ajan perusteella ja korvauksen edustamisesta aiheutuneista kuluista, jos edustaja on määrätty tämän lain nojalla ja lapselle ei ole myönnetty oleskelulupaa tai kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa tilapäisen suojelun perusteella. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä palkkion maksamisen perusteista ja palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä menettelystä palkkion maksamisessa ja kulujen korvaamisessa.

Korvaus hyvinvointialueen tuottamista 25 ja 26 §:ssä tarkoitetuista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista määräytyy hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän ja Maahanmuuttoviraston tekemän sopimuksen perusteella. Jos korvauksesta ei ole sovittu, Maahanmuuttoviraston on suoritettava palvelun tuottamisesta aiheutuneiden kustannusten suuruinen korvaus. Korvaus muusta julkisen tai yksityisen palvelun tuottajan tuottamasta palvelusta määräytyy sen mukaan, mitä siitä on erikseen sovittu.

9 §

Valtion vastaanottokeskukset

Maahanmuuttovirasto vastaa valtion vastaanottokeskusten ylläpidosta ja päättää niiden perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista.

Valtion vastaanottokeskuksen johtajalta edellytetään tehtävään soveltuvaa tutkintoa, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluviin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa.

Edellä 2 momentissa tarkoitetuissa tehtävissä toimiva johtaja vastaa toimivaltansa rajoissa siitä, että hänen johtamassaan vastaanottokeskuksessa on toiminnan vaatima riittävä henkilöstö ja että keskuksen toiminnassa noudatetaan sille tässä laissa ja muussa lainsäädännössä säädettyjä vaatimuksia.

10 §

Vastaanottopalvelujen tuottamisesta sopiminen

Maahanmuuttovirasto voi tehdä yksityisen, julkisen tai kolmannen sektorin palveluntuottajan kanssa sopimuksen vastaanottopalvelujen tuottamisesta. Maahanmuuttovirastolla säilyy vastuu 8 §:ssä säädetystä ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta myös silloin, kun vastaanottopalvelut tuottaa muu kuin valtion vastaanottokeskus.

Maahanmuuttoviraston ja palveluntuottajan välisessä sopimuksessa on sovittava ainakin:

1) palvelun sisällöstä, määrästä ja laadusta;
2) vastaanottopalvelujen tuottamisesta tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen;
3) järjestelyistä, joilla Maahanmuuttovirasto huolehtii ohjauksesta ja valvonnasta;
4) kustannusten määräytymisperusteista ja korvaamisesta; sekä
5) sopimusrikkomusten seuraamuksista ja sopimuksen purkamisen ehdoista.

Jos kyse on vastaanottokeskuksen perustamista ja ylläpitämistä koskevasta sopimuksesta, tulee 2 momentissa säädettyjen edellytysten lisäksi sopia ainakin;

1) vastaanottokeskuksen tiloja ja henkilöstöä koskevista vaatimuksista; ja
2) vastaanottokeskuksen laajentamisesta, supistamisesta ja lakkauttamisesta sekä varautumisesta laajamittaiseen maahantuloon ja muihin maahantulon häiriötilanteisiin.

Maahanmuuttovirastolla on oikeus saada palveluntuottajalta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä valvonnan kannalta välttämättömät tiedot ja selvitykset sekä oikeus tarkastaa vastaanottokeskuksen käytössä olevat tilat. Tarkastusoikeus ei kuitenkaan koske vastaanottopalvelujen saajan asumiskäytössä olevia tiloja, ellei niiden tarkastaminen ole välttämätöntä asiakkaan aseman ja oikeuksien tai asianmukaisten palvelujen turvaamiseksi. Tarkastukseen sovelletaan muutoin hallintolain 39 §:ää.

Palveluntuottaja vastaa tuottamiensa vastaanottopalvelujen lain- ja sopimuksenmukaisuudesta. Jos palveluntuottaja rikkoo lakia tai sopimusta, Maahanmuuttovirasto voi antaa huomautuksen tai korjausmääräyksen, määrätä sopimussakon, rajoittaa toiminnan laajuutta tai keskeyttää toiminnan siltä osin kuin se on välttämätöntä, taikka purkaa sopimuksen olennaisesta rikkomuksesta. Maahanmuuttoviraston on huolehdittava palvelujen jatkuvuudesta sopimuksen päättyessä.

11 §

Vastaanottopalvelujen tuottamista koskevat vaatimukset

Maahanmuuttoviraston tulee varmistaa, että muulla kuin valtion vastaanottokeskuksella on riittävät ammatilliset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset vastaanottopalvelujen järjestämiselle.

Muun kuin valtion vastaanottokeskuksen johtajan kelpoisuuteen sovelletaan 9 §:n 2 momenttia.

11 a §

Rikosoikeudellinen virkavastuu ja vahingonkorvausvastuu

Muun kuin valtion vastaanottokeskuksen palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

12 §

Laajamittaiseen maahantuloon ja muihin maahantulon häiriötilanteisiin varautuminen

Maahanmuuttovirasto vastaa varautumisesta kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseen laajamittaisen maahantulon ja muissa maahantulon häiriötilanteissa. Maahanmuuttovirasto laatii valtakunnallisen valmiussuunnitelman laajamittaisen maahantulon ja muiden maahantulon häiriötilanteiden varalta sekä ohjaa muiden viranomaisten ja toimijoiden varautumista vastaanoton järjestämiseen.

Maahanmuuttovirasto toteuttaa varautumista koskevia tehtäviään yhteistyössä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Sisäministeriö vastaa EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen mukaisen valmiussuunnitelman laatimisesta, käyttöönotosta ja siitä ilmoittamisesta Euroopan unionin turvapaikkavirastolle ja Euroopan komissiolle.

13 §

Vastaanottopalvelut

Maahanmuuttovirasto järjestää vastaanottopalvelut. Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava saa vastaanottopalvelut sen vastaanottokeskuksen kautta, jonka asiakkaaksi hänet rekisteröidään.

Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä ohjaus ja neuvonta siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.

Ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa järjestetään lapsen päivittäinen hoiva, huolenpito ja kasvatus. Ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito.

13 a §

Tunnistautuminen ja yhteystietojen ylläpito

Vastaanottopalvelujen saamisen edellytyksenä on, että henkilö tunnistautuu säännöllisesti vastaanottokeskuksessa. Kansainvälistä suojelua hakevan on tunnistauduttava 2–4 kertaa kuukaudessa ja tilapäistä suojelua saavan yhden kerran kuukaudessa. Tunnistautumisvelvollisuus ei koske alle 18-vuotiaita eikä työssäkäyviä. Henkilön tulee lisäksi ilmoittaa vastaanottokeskukselle yhteystietonsa sekä ylläpitää niitä.

Tunnistautuminen voidaan tehdä henkilökohtaisesti vastaanottokeskuksessa tai muulla Maahanmuuttoviraston määräämällä luotettavalla tavalla.

Jos kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava jättää ilman perusteltua syytä tunnistautumatta vastaanottokeskuksessa, henkilön asiakkuus vastaanottokeskuksessa voidaan päättää viiden arkipäivän kuluttua tunnistautumatta jättämisestä.

Maahanmuuttoviraston päätöksellä velvollisuudesta tunnistautua voidaan poiketa laajamittaisen maahantulon tai muussa maahantulon häiriötilanteessa. Päätös koskee kaikkia vastaanottopalvelujen saajia ja on voimassa tilapäisesti.

14 §

Vastaanottopalvelujen saaja

Vastaanottopalveluja annetaan kolmannen maan kansalaiselle tai kansalaisuudettomalle henkilölle, joka hakee kansainvälistä suojelua tai saa tilapäistä suojelua.

Myöhemmän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tehneelle ei kuitenkaan anneta vastaanottopalveluja, jos poiketaan hakijan oikeudesta jäädä Suomen alueelle ulkomaalaislain 102 §:n perusteella.

14 a §

Vastaanottopalvelujen kesto

Kansainvälistä suojelua hakeneelle, joka on saanut oleskeluluvan ja joka täyttää edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle, tai tilapäistä suojelua saavalle, joka täyttää edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle, annetaan vastaanottopalveluja kuntaan siirtymisen järjestymisajan, mutta kuitenkin enintään 3 kuukautta siitä, kun edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle täyttyvät. Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle vastaanottopalveluja annetaan kuitenkin kuntaan siirtymisen järjestymisajan.

Vastaanottopalveluja annetaan enintään 60 päivää siitä, kun kolmannen maan kansalaisella ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle.

Poiketen siitä, mitä 2 momentissa säädetään vastaanottopalvelujen kestosta, myöhemmän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tehneelle vastaanottopalveluja annetaan enintään 14 päivää siitä, kun hänellä ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle.

Poiketen siitä, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään vastaanottopalvelujen kestosta, ilman huoltajaa olevalle lapselle vastaanottopalveluja annetaan maasta poistumiseen saakka.

Edellä säädettyjen määräaikojen estämättä vastaanottokeskuksen johtaja voi päättää jatkaa vastaanottopalveluja kohtuullisen ajan poikkeuksellisen painavasta syystä.

15 §

Tietojen antaminen

Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan tietoja vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, velvollisuuksien noudattamatta jättämisen seuraamuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä.

Poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaa 1 momentissa tarkoitetut tiedot kansainvälistä suojelua hakevalle mahdollisimman pian ja viimeistään kolmen päivän kuluessa hakemuksen tekemisestä tai hakemusta rekisteröitäessä. Tilapäistä suojelua hakevalle tiedot annetaan hakemusta rekisteröitäessä.

Tiedot annetaan ymmärrettävässä ja selkeässä muodossa kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti. Henkilön tulee allekirjoituksellaan vahvistaa saaneensa tiedot.

Poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaa ilman huoltajaa olevalle lapselle tiedot lapsen ikä- ja kehitystasolle sopivalla tavalla. Tiedot annetaan lapselle määrätyn edustajan tai tilapäisen edustajan läsnä ollessa.

15 a §

Ohjaus ja neuvonta

Vastaanottokeskuksen on huolehdittava kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan ohjauksesta ja neuvonnasta.

16 §

Majoitus vastaanottokeskuksessa

Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen. Majoittamisessa otetaan huomioon majoitettavien ikä, sukupuoli ja erityiset vastaanottotarpeet. Majoitus järjestetään niin, että perheenjäsenet voivat halutessaan asua yhdessä. Majoitusta järjestettäessä toteutetaan asianmukaiset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että majoitus toteutuu turvallisesti.

Kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on välttämätöntä hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai turvapaikka- tai vastaanottojärjestelmän hallinnoinnin vuoksi.

Maahanmuuttovirasto päättää turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseen liittyvästä majoittamisesta ja siirroista. Vastaanottokeskus päättää majoittamisesta ja siirroista, jos ne liittyvät vastaanottokeskuksen toimintaan tai vastaanottopalvelujen saajaan itseensä. Maahanmuuttovirasto voi pidättää itselleen päätösvallan siirrosta, jos siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen majoitettava siirretään.

16 a §

Vastaanottokeskuksen yleinen järjestys ja turvallisuus

Asiakas ei saa aiheuttaa vastaanottokeskuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä häiriötä yleiselle järjestykselle taikka olla vaaraksi muiden henkilöiden turvallisuudelle.

Vastaanottokeskukseen ei saa tuoda eikä pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä, että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla.

Maahanmuuttovirasto vahvistaa vastaanottokeskuksen järjestyssäännön, joka sisältää tätä lakia tarkempia määräyksiä vastaanottokeskuksen yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta, paloturvallisuudesta, vaarallisten aineiden ja esineiden hallussapidosta ja vastaanottokeskuksen ja sen asiakkaiden omaisuudesta sekä muista vastaavista vastaanottokeskuksen järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

Vastaanottokeskus antaa 15 §:n 3 ja 4 momentin mukaisesti tiedoksi järjestyssäännön kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle tämän rekisteröityessä vastaanottokeskuksen asiakkaaksi.

17 §

Ilman huoltajaa olevan lapsen majoitus

— —

Ilman huoltajaa oleva lapsi voidaan majoittaa aikuisten tai perheiden vastaanottokeskukseen yhdessä hänen huolenpidostaan vastuussa olevan läheisen aikuisen kanssa, jos se on lapsen edun mukaista.

18 §

Yksityismajoitus

Kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse.

Vastaanottokeskuksen johtaja päättää sosiaalityöntekijän esityksestä ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen. Sosiaalityöntekijän on kuultava lasta ja hänen edustajaansa ennen esityksen laatimista. Vastaanottokeskus ilmoittaa yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille. Ilmoitukseen on liitettävä lapsen yksityismajoitusta koskeva päätös.

19 §

Vastaanottoraha

— —

Täydentävää vastaanottorahaa voidaan myöntää henkilön tai hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuviin, ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisiksi harkittuihin menoihin.

Jos sisäministeriö on päättänyt 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valmiussuunnitelman käyttöönotosta, kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan välttämätön toimeentulo voidaan turvata maahan tulon jälkeen lyhytaikaisesti hyödykkeillä.

20 §

Vastaanottorahan määrä

— —

Vastaanottorahan perusosa kuukautta kohti on:

1) yksin asuvalla 300 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 88 euroa;

2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitetulla 18 vuotta täyttäneellä 254 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 72 euroa;

3) perheensä kanssa asuvalla 10–17-vuotiaalla lapsella 210 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 60 euroa;

4) perheensä kanssa asuvalla alle 10-vuotiaalla lapsella 191 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 57 euroa;

5) yksinhuoltajalla 336 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 97 euroa.

— —

21 §

Käyttöraha

— —

Ilman huoltajaa olevan alle 16-vuotiaan lapsen käyttöraha kuukautta kohti on 26 euroa ja 16 vuotta täyttäneen 47 euroa. Käyttöraha voi olla myös tätä pienempi, jos se on perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

23 §

Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen

— —

Vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatetaan toimeentulotuesta annetun lain 2 ja 3 luvun toimeentulotuen määräytymistä ja menettelyä koskevia säännöksiä. Vastaanotto- ja käyttörahan takaisinperintään sovelletaan mainitun lain 4 luvun takaisinperintää koskevia säännöksiä.

23 a §

Tulojen ja varojen ilmoittaminen

Kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja heidän perheenjäsentensä on annettava kaikki tiedossaan olevat vastaanottorahan ja käyttörahan myöntämiseen sekä muiden vastaanottopalvelujen antamiseen vaikuttavat tiedot tuloistaan ja varoistaan sille vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi heidät on rekisteröity. Heidän on välittömästi ilmoitettava vastaanottokeskukselle tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

29 §

Suomalaista yhteiskuntaa koskevien perustietojen antaminen

Vastaanottokeskus järjestää kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle kurssin, jolla annetaan perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta. Kurssi on 18 vuotta täyttäneelle vastaanottopalvelujen saajalle pakollinen.

Maahanmuuttoviraston päätöksellä järjestämisvelvollisuudesta voidaan poiketa laajamittaisen maahantulon tai muussa maahantulon häiriötilanteessa.

31 §

Avustettu vapaaehtoinen paluu

Vapaaehtoisen paluun tukemiseksi voidaan kansainvälistä suojelua hakeneelle kolmannen maan kansalaiselle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille sekä oleskeluluvan ulkomaalaislain 51 §:n nojalla saaneelle maksaa avustusta ja korvata kohtuulliset matkakustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu. Edellytyksenä paluun tukemiselle on, että palaajalla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa. Edellytyksenä avustuksen ja korvauksen maksamiseksi kansainvälistä suojelua hakeneelle on lisäksi, että hän poistuu maasta vapaaehtoisesti pysyväisluonteisessa tarkoituksessa peruttuaan hakemuksensa tai oleskelulupahakemuksen tultua hylätyksi.

Avustus ja korvaus myönnetään, jos palaaja on tuen tarpeessa eikä voi aloittaa uudelleenkotoutumistaan eikä kattaa matkakustannuksiaan ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan tai muulla tavalla. Avustuksen rahamäärän suuruuden määräämisessä otetaan huomioon palaajan henkilökohtaiset ja paluumaan olosuhteet. Avustuksen myöntäminen edellyttää suunnitelmaa avustuksen käytöstä. Avustuksen rahamäärä voi olla tavallista suurempi, jos Maahanmuuttovirasto sisäministeriötä kuultuaan päättää poikkeuksellisesti tukea jonkin rajatun ryhmän paluuta määrätyn ajan. Avustuksesta ja sen määrästä, avustuksen kohderyhmästä sekä avustuksen myöntämisen menettelyistä annetaan tarkemmat säännökset sisäministeriön asetuksella.

Avustuksen ja korvauksen myöntää hakemuksesta se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaja on rekisteröity, tai Maahanmuuttovirasto. Vastaanottokeskus tai Maahanmuuttovirasto voi periä takaisin myöntämänsä avustuksen tai korvauksen, jos osoittautuu, että se on maksettu virheellisin perustein tai perusteettomasti. Hakemus takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

32 §

Vastaanottopalveluista perittävät maksut ja maksun takautuva perintä

— —

Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja.

Maksu peritään täysimääräisesti, jos vastaanottopalvelujen saaja ei ilmoita tulojaan ja varojaan 23 a §:n mukaisesti.

Maksu voidaan periä takautuvasti enintään kolmen kuukauden ajalta, jos jälkikäteen käy ilmi, että vastaanottopalvelujen saajalla olisi ollut riittävät tulot tai varat maksun suorittamiseen.

Maahanmuuttovirasto päättää maksun takautuvasta perinnästä. Vastaanottokeskuksen johtajan on tehtävä hakemus maksun takautuvasta perinnästä Maahanmuuttovirastolle kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun on saatu tieto perusteetta ilman maksua annetusta vastaanottopalvelusta. Hakemukseen on liitettävä tarpeellinen selvitys henkilölle annetuista vastaanottopalveluista, maksuvelvollisesta ja tämän edellytyksistä maksun suorittamiseen.

39 §

Edustajan määrääminen

Kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle sekä sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa. Edustaja määrätään mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään 15 arkipäivän kuluttua hakemuksen tekemisestä tai auttamisjärjestelmään ottamisesta. Jos sisäministeriö on päättänyt 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valmiussuunnitelman käyttöönotosta, Maahanmuuttovirasto voi pidentää edustajan määräämisen määräaikaa 25 arkipäivään.

Vastaanottokeskuksen, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, on tehtävä viivytyksettä hakemus edustajan määräämisestä kuultuaan lasta 5 §:n 2 momentin mukaisesti.

Edustajan määrää käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä sijaitsevan vastaanottokeskuksen asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen oikeudenkäymiskaaren mukaisesti. Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

Ennen edustajan määräämistä, vastaanottokeskuksen johtaja määrää viivytyksettä menettelyasetuksen 23 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitetuksi tilapäiseksi edustajaksi vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvan työntekijän.

Vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvalla työntekijällä tarkoitetaan sosiaalityöntekijää tai lapsen hoito- ja kasvatustehtävistä vastuussa olevaa työntekijää.

39 a §

Edustajatoiminnan hallinnointi

Maahanmuuttovirasto vastaa edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta sekä edustajien koulutuksesta.

Edustajan on pyynnöstä toimitettava Maahanmuuttoviraston nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä.

Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, vastaa edustajatoiminnan käytännön hallinnoinnista.

40 §

Edustajan kelpoisuus

Edustajaksi määrätään tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaa siihen suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti. Sopivuutta arvioitaessa on otettava huomioon edustajaksi esitetyn osaaminen ja asiantuntemus, tehtävän laatu ja laajuus sekä muut asiaan vaikuttavat seikat. Edustajaksi ei voida määrätä henkilöä, jolla on tai voisi olla eturistiriita lapsen kanssa.

Edustajaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen rikosrekisteristä.

Yksittäisellä edustajalla voi olla samanaikaisesti edustettavanaan enintään 30 lasta. Jos sisäministeriö on päättänyt 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valmiussuunnitelman käyttöönotosta, Maahanmuuttovirasto voi nostaa yksittäisen edustajan samanaikaisesti edustettavien lasten enimmäismäärän 50 lapseen.

41 §

Edustajan tehtävät

Edustajan tehtävänä on:

1) käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä koskevissa asioissa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:n, hallintolain 14 §:n, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 25 §:n mukaisesti;

2) käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen varallisuutta ja taloutta koskevissa asioissa holhoustoimesta annetun lain (442/1999) mukaisesti;

3) varmistaa tehtävässään lapsen edun turvaaminen;

4) avustaa lasta yhteydenpidossa tämän perheenjäseniin ja muihin omaisiin; ja

5) avustaa lasta ulkomaalaislain mukaisissa lasta koskevissa menettelyissä.

Ennen 1 momentissa tarkoitetun lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.

42 §

Edustajan vapauttaminen tehtävästään

Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja tai lapselle määrätään huoltaja, edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai ei hoida tehtäviään asianmukaisesti taikka jos siihen on muu erityinen syy.

Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity tai lapsen huoltaja.

— —

43 §

Edustajan tehtävän lakkaaminen

Edustajan tehtävä lakkaa, kun:

1) edustettava täyttää 18-vuotta tai todetaan täysi-ikäiseksi; tai

2) edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta.

44 §

Ilmoitusvelvollisuus

Käräjäoikeuden on ilmoitettava vastaanottokeskukselle, Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä.

Jos lapsella on edustajan hoidettavana olevaa holhoustoimesta annetun lain 66 §:ssä tarkoitettua omaisuutta, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin.

Maahanmuuttoviraston, poliisin, rajatarkastusviranomaisen ja vastaanottokeskuksen on viipymättä ilmoitettava 39 §:ssä tarkoitetulle edustajalle tai tilapäiselle edustajalle sellaisista edustettavaa lasta kokevista seikoista, joiden arvioidaan olevan merkityksellisiä edustajan 41 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiselle.

Vastaanottokeskuksen, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, on ilmoitettava ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle, että hänelle on määrätty 39 §:ssä tarkoitettu edustaja tai tilapäinen edustaja.

6 luku

Vastaanottopalveluja koskevat rajoitustoimet

45 §

Vastaanottorahan alentaminen

Maahanmuuttovirasto päättää kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle myönnettävän vastaanottorahan perusosan alentamisesta 20 prosentilla, jos henkilö ilman perusteltua syytä:

1) jättää toistuvasti noudattamatta 13 a §:ssä säädettyä velvollisuutta tunnistautua vastaanottokeskuksessa;
2) ei ylläpidä yhteystietojaan 13 a §:n mukaisesti;
3) rikkoo toistuvasti tai vakavasti 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä; tai
4) kieltäytyy toistuvasti suorittamasta hänelle osoitetun 29 §:ssä tarkoitetun kurssin.

Maahanmuuttovirasto päättää kansainvälistä suojelua hakevalle myönnettävän vastaanottorahan perusosan alentamisesta 20 prosentilla, jos henkilö ilman perusteltua syytä poistuu 49 §:ssä tarkoitetulta tietyltä maantieteelliseltä alueelta taikka ei noudata 50 §:ssä säädettyä vaatimusta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa.

Päätös vastaanottorahan alentamisesta tehdään enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Vastaanottorahan alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä olla muutoinkaan kohtuutonta.

46 §

Maasta poistettavan ja myöhemmän hakemuksen tehneen vastaanottorahan alentaminen

Maahanmuuttovirasto päättää kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle myönnettävän vastaanottorahan perusosan alentamisesta 20 prosentilla, jos hän saa vastaanottopalveluja sen jälkeen, kun hänellä ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle tai jos kansainvälisen suojelun hakija on tehnyt myöhemmän hakemuksen.

Päätös vastaanottorahan alentamisesta on voimassa, kunnes ulkomaalainen on poistunut maasta.

Vastaanottorahan alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä olla muutoinkaan kohtuutonta.

47 §

Vastaanottopalvelujen peruuttaminen

Maahanmuuttovirasto päättää vastaanottopalvelujen peruuttamisesta kansainvälistä suojelua hakevalta tai tilapäistä suojelua saavalta:
1) jolla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle ja joka on laiminlyönyt ulkomaalaislain 145 a §:ssä tarkoitetun velvollisuuden tehdä yhteistyötä maastapoistamismenettelyn aikana; tai
2) jonka vastaanottorahan perusosaa on alennettu 45 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla ja henkilö jatkaa edelleen 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn rikkomista.

Kun vastaanottopalvelut peruutetaan, henkilölle ei myönnetä 19 §:ssä tarkoitettua vastaanottorahan perusosaa tai 21 §:ssä tarkoitettua käyttörahaa. Henkilölle voidaan myöntää 19 §:ssä tarkoitettua täydentävää vastaanottorahaa vain, jos se on poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään, turvaa henkilön toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Hyödykkeet myöntää hakemuksesta 25 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.

Päätös vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tehdään 1 momentin 2 kohdan mukaisissa tilanteissa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Vastaanottopalvelujen peruuttaminen päätyy, jos 1 momentin 1 kohdan perusteiden katsotaan lakanneen tai jos tuomioistuin kieltää taikka keskeyttää ulkomaalaisen maasta poistamisen täytäntöönpanon.

Vastaanottopalvelujen peruuttaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä olla muutoinkaan kohtuutonta.

48 §

Siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttaminen

Maahanmuuttovirasto päättää turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnasta, asetusten (EU) 2021/1147 ja (EU) 2021/1060 muuttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 604/2013 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1351, jäljempänä *hallinta-asetus,* 42 artiklassa tarkoitetun siirtopäätöksen saaneen kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ja työnteko-oikeuden päättymisestä, jos Suomi ei ole se valtio, jossa hänen edellytetään olevan mainitun asetuksen 17 artiklan perusteella. Vastaanottopalvelut peruutetaan ja työnteko-oikeus päättyy siitä hetkestä, kun hakija on saanut tiedoksi päätöksen siirtää hänet vastuussa olevaan jäsenvaltioon. Tarkemmista edellytyksistä vastaanottopalvelujen peruuttamiselle säädetään hallinta-asetuksen 18 artiklassa.

Kun vastaanottopalvelut peruutetaan, henkilölle ei myönnetä 19 §:ssä tarkoitettua vastaanottorahan perusosaa tai 21 §:ssä tarkoitettua käyttörahaa. Henkilölle voidaan myöntää 19 §:ssä tarkoitettua täydentävää vastaanottorahaa vain, jos se on poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään, turvaa henkilön toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Hyödykkeet myöntää hakemuksesta 25 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.

49 §

Kansainvälistä suojelua hakevien sijoittaminen tietylle maantieteelliselle alueelle

Maahanmuuttovirasto voi päättää kansainvälistä suojelua hakeviensijoittamisesta tietylle selvästi rajatulle maantieteelliselle alueelle, jos se on tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi.

Kansainvälistä suojelua hakevan velvollisuudesta pysyä osoitetulla maantieteellisellä alueella säädetään menettelyasetuksen 9 artiklan 4 kohdassa.

Maantieteellisen alueen on oltava maakunta, kunta tai hyvinvointialue taikka muu vastaava hakijan yksityiselämän koskemattomuuden, vastaanottopalvelujen saamisen ja menettelyasetuksen 21 artiklassa tarkoitettujen erityisten menettelyllisten takeiden turvaamisen kannalta riittävän laaja alue. Vastaanottokeskuksen on annettava hakijalle selvästi tieto maantieteellisen alueen rajoista ja luvattomasta alueelta poistumisen seurauksista.

Maahanmuuttovirasto voi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti maantieteelliseltä alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi. Hakijalla on myös oikeus poistua maantieteelliseltä alueelta, jos se on välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi taikka viranomaisen tai muun kansainvälistä suojelua koskevan asian käsittelyn kannalta välttämättömän tahon tapaamiseksi tai tuomioistuinkäsittelyyn osallistumiseksi. Hakijan on etukäteen ilmoitettava vastaanottokeskukselle tällaisesta poistumisesta.

Maantieteelliselle alueelle sijoittaminen on voimassa, kunnes sen ei enää katsota olevan tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi, mutta kuitenkin enintään 12 kuukautta sen alkamisesta.

50 §

Vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa yleiseen järjestykseen tai menettelyllisiin seikkoihin liittyvästä syystä

Kansainvälistä suojelua hakeva voidaan Maahanmuuttoviraston, poliisin tai rajatarkastusviranomaisen päätöksellä määrätä asumaan tietyssä vastaanottokeskuksessa sekä ilmoittautumaan siellä yhdestä neljään kertaa vuorokaudessa tai olemaan läsnä tiettyinä aikoina, jos se on tarpeen yleiseen järjestykseen liittyvien syiden taikka hakemuksen menettelyllisten seikkojen vuoksi. Menettelyllisten seikkojen vuoksi määrättävät toimet edellyttävät ulkomaalaislain 121 a §:n tarkoittaman pakenemisen vaaran olemassaoloa.

Rajoitustoimien on oltava hakijan henkilökohtainen tilanne huomioon ottaen oikeasuhtaisia. Hakijalla on rajoitustoimista huolimatta oikeus saada vastaanottopalvelut, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä osallistua välttämättömiin tapaamisiin viranomaisten ja tuomioistuimen kanssa. Hakijan on ilmoitettava vastaanottokeskukselle tällaisista tapaamisista.

Rajoitustoimi on voimassa enintään 12 kuukautta toimen alkamisesta. Rajoitustoimi on kuitenkin heti määrättävä päättyväksi, jos se ei ole enää tarpeen yleiseen järjestykseen liittyvien syiden taikka hakemuksen menettelyllisten seikkojen vuoksi. Toimen määrää päättyväksi Maahanmuuttovirasto, poliisi tai rajatarkastusviranomainen.

56 §

Vastaanottopalvelusta perittävää maksua ja maksun takautuvaa perintää koskeva muutoksenhaku

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Maksun takautuvasta perinnästä voi vaatia oikaisua Maahanmuuttovirastolta. Oikaisuvaatimus tulee tehdä kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Muutoksenhausta hallinto-oikeuteen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa. Hallinto-oikeuden päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

56 a §

Muutoksenhaku koskien lupaa poistua tietyltä maantieteelliseltä alueelta

Tämän lain 49 §:n 4 momentissa tarkoitetun luvan epäämiseen voi vaatia oikaisua Maahanmuuttovirastolta. Muutoksenhausta hallinto-oikeuteen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa. Hallinto-oikeuden päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

8 luku

Erinäiset säännökset

58 §

Tiedonsaantioikeus

Sisäministeriöllä, esitutkintaviranomaisella, hyvinvointialueella, Helsingin kaupungilla, HUS-yhtymällä ja kunnan viranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 3 ja 4 luvussa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta, mainituissa luvuissa tarkoitettuja palveluja tuottavalta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta ja ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyltä edustajalta.

Edellä 3 ja 4 luvussa tarkoitettuja palveluja tuottavalla julkisella tai yksityisellä palvelujen tuottajalla, jonka asiakas kansainvälistä suojelua hakeva, tilapäistä suojelua saava tai ihmiskaupan uhri on, on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta palvelujen tuottamisen kannalta välttämättömät tiedot.

Ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyllä edustajalla on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 41 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta, hyvinvointialueelta, Helsingin kaupungilta, HUS-yhtymältä, kunnan viranomaiselta, Kansaneläkelaitokselta sekä 3 ja 4 luvussa tarkoitettuja palveluja tuottavalta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

60 §

Aineiden ja esineiden haltuunotto

Vastaanottokeskuksen haltuun on otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet:

1) joilla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä, että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla; tai

2) joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty.

Omaisuus on keskuksessa majoittumisen päättyessä palautettava sille, jolta se on otettu haltuun, jollei omaisuuden palauttamisesta, luovuttamisesta tai hävittämisestä muualla laissa toisin säädetä.

Haltuunotosta päättää ja haltuunoton tekee vastaanottokeskuksen johtaja taikka hänen määräämänsä sosiaalihuoltotyötä tekevä henkilö. Kiireellisessä tapauksessa haltuunoton voi tehdä myös muu vastaanottokeskuksen sosiaalihuoltotyötä tekevä. Haltuunotosta on tällöin viipymättä ilmoitettava johtajalle taikka hänen määräämälleen sosiaalihuoltotyötä tekevälle, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta.

61 §

Asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen

Vastaanottokeskuksen asukkaan käytössä olevat tilat voidaan tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä 60 §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä.

— —

63 §

Aineiden ja esineiden haltuunottoa ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamista koskevien toimenpiteiden kirjaaminen

Vastaanottokeskuksen on tehtävä pöytäkirja aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjan allekirjoittaa toimenpiteen suorittaja, läsnä ollut toinen työntekijä ja henkilö, jolta omaisuus on otettu haltuun tai jonka käytössä olevat tilat on tarkastettu.

— —

63 a §

Tiedoksiannon välittäminen

Vastaanottokeskus antaa kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle tiedoksi Maahanmuuttoviraston päätöksen 45 §:ssä tarkoitetusta vastaanottorahan alentamisesta, 46 §:ssä tarkoitetusta maasta poistettavan ja myöhemmän hakemuksen tehneen vastaanottorahan alentamisesta, 47 §:ssä tarkoitetusta vastaanottopalvelujen peruuttamisesta, 48 §:ssä tarkoitetusta siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ja 50 §:ssä tarkoitetusta vaatimuksesta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lain 14 ja 14 a §:ää sovelletaan kuitenkin vasta 1 päivästä syyskuuta 2026.

———

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain (615/2020) 4 §:n 1 momentin 5 kohta,

muutetaan 1 §:n 1 momentin 3 kohta, 3 §:n 2 momentin 6 ja 11 kohta, 7 §:n 1 momentti, 11 §:n 1 ja 3 momentti sekä 13 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentin 3 kohta laissa 683/2023, 3 §:n 2 momentin 6 ja 11 kohta laissa 228/2024, 11 §:n 1 momentti osaksi laissa 574/2025 sekä 13 § osaksi laeissa 1295/2022 ja 574/2025, sekä

lisätään lakiin uusi 14 c § seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Tätä lakia sovelletaan, jollei muualla laissa toisin säädetä, henkilötietojen kokonaan tai osittain automatisoituun käsittelyyn sekä muuhun henkilötietojen käsittelyyn, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa ja henkilötietoja käsitellään seuraavissa tarkoituksissa:

— —

3) kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanotto, ihmiskaupan uhrien auttaminen, seulottavan henkilön majoituksen ja alustavan terveystarkastuksen järjestäminen sekä ilman huoltajaa olevan lapsen edustajatoiminta osana vastaanottotoimintaa sekä näiden ohjaus, suunnittelu ja valvonta;

— —

3 §

Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjät ja vastuunjako

— —

Kukin viranomainen saa käsitellä tallentamiaan tietoja lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi seuraavasti:

— —

6) Tulli 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa;

— —

11) hyvinvointialueen viranomainen, Helsingin kaupunki ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomainen 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa.

— —

7 §

Käsiteltävät henkilötiedot

Rekisterinpitäjä saa käsitellä 1 §:ssä säädetyissä tarkoituksissa henkilön yksilöintitietoja, perhesuhdetietoja, edustajuustietoja, osaamista kuvaavia tietoja ja yhteystietoja sekä tietoja matkustusasiakirjoista ja kansainvälistä suojelua hakevan hakemusasian vireilläoloa osoittavasta kortista.

— —

11 §

Tiedonsaantioikeus ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjien välillä

Käsitellessään tietoja ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä:

1) Maahanmuuttovirastolla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentissa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain, kansalaisuuslain (359/2003), kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain (907/2017), jäljempänä *kausityölaki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä yrityksen sisäisen siirron yhteydessä annetun lain (908/2017), jäljempänä *ICT-laki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain (719/2018), jäljempänä *tutkija- ja opiskelijalaki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain (224/2024), jäljempänä *erityisosaajalaki*, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011), jäljempänä *vastaanottolaki*, säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002), jäljempänä *säilölaki*, ja kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023), jäljempänä *kotoutumislaki*, mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot poliisilta, suojelupoliisilta, Rajavartiolaitokselta, Tullilta, vastaanottokeskukselta, säilöönottoyksiköltä, ulkoministeriöltä, edustustolta, elinvoimakeskukselta sekä hyvinvointialueen viranomaiselta, Helsingin kaupungilta ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaiselta;

2) vastaanottokeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa vastaanottolain mukaisten tehtäviensä ja ulkomaalaislain mukaiseen seulontaan liittyvien tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, Tullilta, toiselta vastaanottokeskukselta, säilöönottoyksiköltä ja elinvoimakeskukselta;

3) säilöönottoyksiköllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa säilölain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta ja toiselta säilöönottoyksiköltä;

4) ulkoministeriöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja edustustolta;

5) edustustolla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain ja kansalaisuuslain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja ulkoministeriöltä;

6) elinvoimakeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 ja 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain ja

kotoutumislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta, edustustolta sekä hyvinvointialueen viranomaiselta, Helsingin kaupungilta ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaiselta;

7) hyvinvointialueen viranomaisella, Helsingin kaupungilla ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa kotoutumislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja elinvoimakeskukselta.

— —

Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Tullin tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetussa laissa.

— —

13 §

Muu tiedonsaantioikeus

Maahanmuuttovirastolla on 1 §:n 1 momentissa, vastaanottokeskuksella 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa, säilöönottoyksiköllä 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa, elinvoimakeskuksella, ulkoministeriöllä ja edustustolla 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa sekä hyvinvointialueen viranomaisella, Helsingin kaupungilla ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisella 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain, kansalaisuuslain, kausityölain, ICT-lain, tutkija- ja opiskelijalain, erityisosaajalain, vastaanottolain, säilölain ja kotoutumislain mukaisten tehtävien hoitamiseksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta välttämättömät luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä koskevat tiedot viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 4 §:ssä tarkoitetuilta tahoilta sekä yksityiseltä palveluntuottajalta ja ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyltä edustajalta.

Poliisin tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa.

Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Tullin tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetusta laissa.

Maahanmuuttovirastolla, vastaanottokeskuksella sekä säilöönottoyksiköllä on lisäksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta tehtäviensä suorittamista varten tarpeellisia tietoja seuraavasti:

1) turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnasta, asetusten (EU) 2021/1147 ja (EU) 2021/1060 muuttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 604/2013 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1351 25 ja 34 artiklan mukaisen harkinnan tekemiseksi henkilön kyvystä huolehtia turvapaikkaa hakeneesta lapsesta tai häneen riippuvuussuhteessa olevasta:

a) Oikeusrekisterikeskukselta sakkorekisteristä henkilön henkilötiedot, ratkaisutiedot, täytäntöönpanoasiatiedot, muuntorangaistusasiat ja tapahtumatiedot;

b) Oikeusrekisterikeskukselta oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja sen osajärjestelmistä tiedot syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista henkilön tekemiksi epäillyistä rikoksista;

c) Oikeusrekisterikeskukselta rikosrekisteristä henkilön rikosrekisteriote;

d) esitutkintaviranomaiselta tiedot henkilön tekemäksi epäillystä rikoksesta, häntä koskevasta rikosilmoituksesta ja esitutkinnasta;

e) hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja kunnan viranomaiselta sekä Ahvenanmaan maakunnan terveys- ja sairaanhoitoviranomaiselta ja HUS-yhtymältä tiedot henkilön saamista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista sekä sosiaalietuuksista;

f) Verohallinnolta henkilön varallisuus- ja tulotiedot;

g) Rikosseuraamuslaitokselta henkilön yhteystiedot, olinpaikka ja vapautumispäivä;

2) Oikeusrekisterikeskukselta oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja sen osajärjestelmistä sekä rikosrekisteristä tiedot:

a) syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista perheenkokoajan tekemiksi epäillyistä rikoksista lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi;

b) elatusvelvollisuudesta perhesiteen perusteella myönnettävän oleskeluluvan tai oleskelukortin tai oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytysten selvittämiseksi;

c) elatusvelvollisuudesta toimeentuloedellytyksen selvittämiseksi;

d) tuomioistuimessa vireillä olevista asioista ja tehdyistä päätöksistä, jotka koskevat Maahanmuuttoviraston ratkaisua tai toimivaltaa tai joilla on merkitystä Maahanmuuttovirastossa vireillä olevan asian käsittelylle;

e) vireilletuloasiakirjoista, ratkaisun perusteena olleista asiakirjoista ja käsittelyasiakirjoista lapsen edun ja oleskeluluvan yleisten myöntämisedellytysten arvioimiseksi;

f) perheenkokoajan rikosrekisteriotteesta lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi;

3) esitutkintaviranomaiselta tiedot perheenkokoajan tekemäksi epäillystä rikoksesta, häntä koskevasta rikosilmoituksesta ja esitutkinnasta lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi sekä tiedot esitutkinnasta ja vireillä olevista tai vireillä olleista rikosilmoituksista ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ottamista koskevaa päätösharkintaa varten;

4) Kansaneläkelaitokselta tulo-, etuus- ja perhesuhdetiedot ristiriitaisiksi epäiltyjen tietojen selvittämiseksi tai työ- ja perhesuhteiden aitouden selvittämiseksi;

5) Verohallinnolta varallisuus- ja tulotiedot ristiriitaisiksi epäiltyjen tietojen selvittämiseksi tai työ- ja perhesuhteiden aitouden selvittämiseksi;

6) Opetushallitukselta tai koulutuksen järjestäjältä tiedot ulkomaalaisen opiskeluoikeuden alkamisesta, opiskeluoikeuden väliaikaisesta keskeyttämisestä, muusta opintojen väliaikaisesta keskeytymisestä, opiskeluoikeuden ja opintojen päättymisestä, lukuvuosimaksun suuruudesta ja suorittamisesta, koulutuksen järjestäjän antamista apurahoista, asuntoeduista ja ateriaeduista sekä opintosuorituksista, arvosanoista ja tutkinnoista tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan, oleskeluoikeuden tai kansalaisuuden saamisen edellytysten selvittämiseksi;

7) ulkoministeriöltä tai edustustolta tiedot kielteisestä asiakirjan laillistamispäätöksestä ulkomaisen asiakirjan luotettavuuden arvioimiseksi;

8) Liikenne- ja viestintävirastolta ja Lupa- ja valvontavirastolta tiedot ulkomaalaisen ja tämän perheenjäsenen oikeudesta harjoittaa tiettyä ammattia toimeentuloedellytyksen tai oleskeluluvan, kausityöoleskeluluvan tai oleskelukortin myöntämisen tai oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytysten selvittämiseksi.

14 c §

Eurodac-tietojärjestelmän rekisterinpitäjä ja kansallinen yhteyspiste

Eurodac-järjestelmän perustamisesta biometristen tietojen vertailua varten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2024/1351 ja (EU) 2024/1350 ja neuvoston direktiivin 2001/55/EY tehokkaaksi soveltamiseksi ja laittomasti oleskelevien kolmansien maiden

kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tunnistamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksia varten tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1358 tarkoitetun Eurodac -tietojärjestelmän rekisterinpitäjä on Maahanmuuttovirasto.

Edellä 1 momentissa mainitussa asetuksessa tarkoitettua kansallista yhteyspistettä hallinnoi Maahanmuuttovirasto.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 18 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 818/2022,

muutetaan 3 §:n 5 kohta, 16 §:n 1 momentin 4 kohta, 18 §:n 2 momentin johdantokappale ja 31 §:n 2 momentin 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 3 §:n 5 kohta ja 18 §:n 2 momentin johdantokappale laissa 818/2022, 16 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 493/2025 sekä 31 §:n 2 momentin 3 kohta laissa 1250/2020, sekä

lisätään 13 §:ään uusi 5 momentti ja 31 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 1250/2020, uusi 4 kohta seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

— —

5) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta biometristen tietojen vertailua varten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2024/1351 ja (EU) 2024/1350 ja neuvoston direktiivin 2001/55/EY tehokkaaksi soveltamiseksi ja laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tunnistamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksia varten tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1358;

— —

13 §

Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen

— —

Poliisi saa käsitellä 5–8 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356, jäljempänä *seulonta-asetus,* 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, jos tietojen käsittely on välttämätöntä sen arvioimiseksi, aiheuttaako turvallisuustarkastuksen kohteena oleva henkilö uhkan sisäiselle turvallisuudelle.

16 §

Poliisin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä

Poliisilla on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista ja henkilörekisteriensä ylläpitämistä varten salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona tietoja rekistereistä siten kuin käytännön menettelyistä asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, seuraavasti:

— —

4) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä mainitun lain 49 §:n mukaisiin tarkoituksiin rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyviä tietoja, tietoja lupa-asioiden käsittelyä varten sekä seulonta-asetuksen 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista sakon täytäntöönpanosta annetun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja mainitussa artiklassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, mainitun artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista mainitun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja sellaisen lausunnon laatimiseksi, josta säädetään niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa, rikosrekisterilaissa (770/1993) tarkoitetusta rikosrekisteristä mainitun lain 4 ja 4 a §:n mukaisiin tarkoituksiin henkilöä koskevia tietoja ja oikeushallinnon viranomaisilta tieto niiden etsintäkuuluttamista henkilöistä, oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta annetussa laissa (955/2020) tarkoitetusta ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä tietoja rikosasioissa annetuista ratkaisuista ja niiden lainvoimaisuudesta sekä diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä tietoja syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista rikosasioista;

— —

18 §

Tietojen saanti eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi

— —

Keskusrikospoliisi on Eurodac-asetuksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tarkastava viranomainen vertailua Eurodac-tietoihin koskevien pyyntöjen esittämiseksi seuraavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi:

— —

31 §

Muu henkilötietojen luovuttaminen ulkomaille

— —

Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa:

— —

3) Euroopan raja- ja merivartiovirastolle ulkomaalaislain 131 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi käsiteltäviä henkilötietoja noudattaen, mitä eurooppalaisesta raja- ja

merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2019/1896 säädetään;

4) toisen Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisille seulonta-asetuksen 2 artiklan 10 kohdassa tarkoitetuille seulontaviranomaisille ulkomaalaislain 16 a §:n 3 momentissa tarkoitettua lausuntoa koskevia henkilötietoja.

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

5.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 5 §:n 6 kohta, 15 a § ja 22 §:n 4 kohta, sellaisina kuin niistä ovat 5 §:n 6 kohta laissa 819/2022 ja 15 a § laissa 430/2024, sekä

lisätään 16 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 430/2024, uusi 3 momentti seuraavasti:

5 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

— —

6) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta biometristen tietojen vertailua varten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2024/1351 ja (EU) 2024/1350 ja neuvoston direktiivin 2001/55/EY tehokkaaksi soveltamiseksi ja laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tunnistamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksia varten tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1358;

— —

15 a §

Henkilötietojen käsittely teknisen valvonnan suorittamiseksi

Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja rajavartiolain 29 §:ssä ja ulkomaalaislain (301/2004) 16 d §:n 2 momentissa tarkoitetun teknisen valvonnan suorittamiseksi.

16 §

Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen

— —

Rajavartiolaitos saa käsitellä 7–11 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356, jäljempänä *seulonta-asetus,* 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, jos tietojen käsittely on välttämätöntä sen arvioimiseksi, aiheuttaako turvallisuustarkastuksen kohteena oleva henkilö uhkan sisäiselle turvallisuudelle.

22 §

Tietojen saanti eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä

Rajavartiolaitoksella on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista varten salassapitosäännösten estämättä tietoja seuraavasti:

— —

4) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyviä tietoja rajaturvallisuuden ylläpitämistä, esitutkintaa, muuta tutkintaa, pelastustehtävää, eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetussa laissa (485/2004) tarkoitettua tehtävää sekä liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun ja öljypäästömaksun määräämistä varten sekä seulonta-asetuksen 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista sakon täytäntöönpanosta annetun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja mainitussa artiklassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

6.

Laki

kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023) 2 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohta, 35–38 §, 41 §:n 2 momentti, 43 §:n 1 momentin 2 kohta, 58 §, 83 §:n 2 ja 3 momentti, 86 §:n 1 ja 2 momentti, 91 §:n 1 momentti, 93 § sekä 95 §:n 1 ja 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohdan, 35 ja 37 §:n sekä 38 §:n 2–5 momentin ruotsinkielinen sanamuoto ja 95 §:n 1 ja 2 momentti laissa 1100/2024, 36 §, 41 §:n 2 momentti, 43 §:n 1 momentin 2 kohta, 58 § ja 91 §:n 1 momentti laissa 721/2025, 83 §:n 2 ja 3 momentti sekä 86 §:n 1 ja 2 momentti laissa 1376/2025 ja 93 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 322/2024, sekä

lisätään lakiin uusi 96 a § seuraavasti:

2 §

Soveltamisala

— —

Tämän lain 4 luvun säännöksiä kuntapaikalle ohjaamisesta sekä 61–66 §:n säännöksiä kustannusten korvaamisesta kunnalle tai hyvinvointialueelle sovelletaan henkilöön:

1) joka saa vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1347 tarkoitettua kansainvälistä suojelua;

2) jolle on hänen haettuaan kansainvälistä suojelua myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 51, 52 tai 113 a §:n perusteella;

— —

35 §

Edustajan määrääminen

Edellä 2 §:n 6 momentissa tarkoitetulle lapselle, joka on Suomessa ilman huoltajaa tai kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 39 §:ssä tarkoitettua edustajaa, on määrättävä edustaja viivytyksettä.

Hyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan on tehtävä hakemus edustajan määräämisestä kuultuaan lasta ja otettuaan huomioon lapsen etu 4 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edustajan määrää se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä lapsen kotikunta sijaitsee. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen. Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

Käräjäoikeuden on ilmoitettava hyvinvointialueelle, kunnalle, Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä.

Jos lapsella on edustajan hoidettavana holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 66 §:ssä tarkoitettua omaisuutta, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin.

Hyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan on ilmoitettava ilman huoltajaa olevalle lapselle, että hänelle on määrätty edustaja sekä siitä, miten edustajan toiminnasta voi tehdä kantelun.

36 §

Edustajatoiminnan hallinnointi

Elinvoimakeskus vastaa edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta.

Edustajan tulee pyynnöstä toimittaa elinvoimakeskuksen nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä.

37 §

Edustajan kelpoisuus ja tehtävät

Tämän lain nojalla määrättävän edustajan kelpoisuuteen sovelletaan, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 40 §:ssä säädetään.

Edustajan tehtävänä on:

1) käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä koskevissa asioissa noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 25 §:ssä säädetään;

2) käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen varallisuutta ja taloutta koskevissa asioissa noudattaen, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään;

3) varmistaa tehtävässään lapsen edun turvaaminen;

4) avustaa lasta yhteydenpidossa lapsen perheenjäseniin ja muihin omaisiin; ja

5) avustaa lasta ulkomaalaislain mukaisissa menettelyissä.

Ennen lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava 4 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.

38 §

Edustajan vapauttaminen tehtävästään ja edustajan tehtävän lakkaaminen

Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja tai lapselle määrätään huoltaja, edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt hoitamaan tehtäväänsä tai ei hoida tehtäviään asianmukaisesti taikka jos siihen on muu erityinen syy.

Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen käräjäoikeuteen voi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, hyvinvointialue, Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta, lapsen huoltaja tai muu lapsen laillinen edustaja.

Edustajan vapauttaa tehtävästään käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä lapsen kotikunta sijaitsee. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen.

Edustajan tehtävästään vapauttamista koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

Käräjäoikeuden ilmoitusvelvollisuuteen sovelletaan, mitä 35 §:n 4 ja 5 momentissa säädetään.

Edustajan tehtävän lakkaamiseen sovelletaan, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 43 §:ssä säädetään.

41 §

Kuntaan ohjaamisen alueellinen suunnittelu, kehittäminen ja toimeenpano

— —

Elinvoimakeskuksen on tehtävä alueellista suunnittelua yhteistyössä kuntien, hyvinvointialueiden, Maahanmuuttoviraston, alueella sijaitsevien vastaanottokeskusten ja perheryhmäkotien sekä muiden kuntaan ohjaamisen kannalta keskeisten viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

43 §

Kuntaan ohjaaminen

Elinvoimakeskuksen on ohjattava 42 §:ssä tarkoitetulla sopimuksella sovitulle kuntapaikalle:

— —

2) vastaanottokeskuksen esityksestä 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö, jolla on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 6 §:ssä tarkoitettuja erityisiä vastaanottotarpeita.

— —

58 §

Alueellinen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmä

Elinvoimakeskus voi asettaa alueellisen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmän. Yhteistyöryhmän tehtävänä on tukea elinvoimakeskusta 55 §:ssä tarkoitettujen tehtävien toteuttamisessa. Yhteistyöryhmällä voi olla muitakin maahanmuuttoon ja kotoutumisen edistämiseen liittyviä tehtäviä. Yhteistyöryhmään voi kuulua alueen kuntia, hyvinvointialueita, poliisi, vastaanottokeskuksia, muita viranomaisia, elinkeinoelämän edustajia sekä järjestöjä, yhdistyksiä, yhteisöjä ja kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja toteuttavia palveluntuottajia.

83 §

Kuntaan ohjaamisen alueellinen tiedonsaanti

— —

Muulla kuin Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla, hyvinvointialueella ja elinvoimakeskuksella on oikeus saada toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 42–44 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista henkilöistä.

Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla ja Ahvenanmaan maakunnan terveys- ja sairaanhoitoviranomaisella on oikeus saada Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja

elinvoimakeskukselta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 42 ja 43 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista henkilöistä.

86 §

Kotoutumista edistävien palveluiden tarjoamiseen liittyvä tiedonsaantioikeus

Kunnalla ja työvoimaviranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja Digi- ja väestötietovirastolta 14 §:ssä tarkoitetun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnin ja 16 §:ssä tarkoitetun kotoutumissuunnitelman laatimista varten välttämättömät tiedot maahanmuuttajista, joille on laadittava 14 §:ssä tarkoitettu osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi.

Kunnalla, hyvinvointialueella ja työvoimaviranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä toisiltaan, Kansaneläkelaitokselta, Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja Digi- ja väestötietovirastolta 14 §:ssä tarkoitetun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnin ja 16 §:ssä tarkoitetun kotoutumissuunnitelman laatimista varten välttämättömät tiedot maahanmuuttajista, jos hyvinvointialue osallistuu 14 §:ssä tarkoitettuun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointiin.

— —

91 §

Ohjaus- ja valvontatehtäviin liittyvä tiedonsaantioikeus

Elinvoimakeskuksella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 55 §:n 1 momentin 1, 5 ja 6 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot kunnalta, hyvinvointialueelta, Lupa- ja valvontavirastolta, 35 §:ssä tarkoitetulta edustajalta ja tässä laissa tarkoitetulta palveluntuottajalta sekä 55 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta.

— —

93 §

Alaikäisen edustajan tiedonsaantioikeus

Edellä 35 §:ssä tarkoitetulla edustajalla on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 37 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, hyvinvointialueelta, vastaanottokeskukselta, kunnalta, Kansaneläkelaitokselta, perheryhmäkodilta sekä tässä laissa tarkoitetulta palveluntuottajalta.

Maahanmuuttoviraston on viipymättä ilmoitettava 35 §:ssä tarkoitetulle edustajalle sellaisista edustettavaa lasta koskevista seikoista, joiden arvioidaan olevan merkityksellisiä edustajan 37 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamisessa.

95 §

Muutoksenhaku

Tässä laissa tarkoitettuun muuhun kuin käräjäoikeuden päätökseen saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa.

Muutoksenhaussa hallintotuomioistuimeen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muutoksenhausta kunnan työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain mukaiseen päätökseen säädetään työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 17 luvussa.

— —

96 a §

Salassapitovelvollisuus

Tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamista varten saadut tiedot ja asiakirjat on pidettävä salassa.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

7.

Laki

terveydenhuoltolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään terveydenhuoltolakiin (1326/2010) uusi 72 a § seuraavasti:

72 a §

Tietyt maahanmuuttojärjestelmän terveyspalvelut

Hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän on sovittava Maahanmuuttoviraston kanssa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 26 §:ssä ja säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköistä annetun lain (116/2002) 13 §:ssä tarkoitettujen terveyspalveluiden tuottamisesta henkilöille, joilla on mainittujen lakien perusteella oikeus terveyspalveluihin.

Korvauksista 1 momentissa tarkoitetuista terveyspalveluista säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 7 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain (224/2024) 4 §:n 10 kohta seuraavasti:

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

— —

10) *kansainvälisellä suojelulla* vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1347 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua kansainvälistä suojelua.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

9.

Laki

kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain (719/2018) 2 §:n 2 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 473/2024, seuraavasti:

2 §

Soveltamisala

— —

Tätä lakia ei sovelleta kolmansien maiden kansalaisiin:

1) jotka hakevat kansainvälistä suojelua tai jotka saavat vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1347 mukaista kansainvälistä suojelua;

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

10.

Laki

rikosrekisterilain 4 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 4 a §:n 1 momentin 8 kohta, sellaisena kuin se on laissa 23/2022, sekä

lisätään 4 a §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 1093/1999, 733/2014, 1114/2018, 75/2021, 23/2022 ja 424/2023, uusi 9 kohta ja 4 a §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1093/1999, 215/2012, 733/2014, 1114/2018, 75/2021, 23/2022, 333/2022, 424/2023 ja 313/2025, uusi 7 momentti seuraavasti:

4 a §

Sen lisäksi, mitä 4 §:ssä säädetään, rikosrekisteristä luovutetaan henkilöä koskevat tiedot Suomen viranomaiselle asiassa, joka koskee:

— —

8) rekrytointitukikokeilusta annetussa laissa (20/2022) tarkoitetun rekrytointituen myöntämistä tai sen takaisinperintää;

9) kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356 15 artiklassa tarkoitettua turvallisuustarkastusta sekä niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitettua lausunnon antamista.

— —

Edellä 1 momentin 9 kohdassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi ja lausunnon antamiseksi tiedot luovutetaan kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

11.

Laki

Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan Maahanmuuttovirastosta annetun lain (156/1995) 2 §:n 2 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 621/2020, seuraavasti:

2 §

Tehtävät

— — — —

12.

Laki

turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annetun lain (717/2018) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

— —

Lakia sovelletaan Maahanmuuttoviraston tiloihin saapuvaan ja siellä olevaan henkilöön. Lakia ei sovelleta Maahanmuuttoviraston ylläpitämän valtion vastaanottokeskuksen majoitustiloihin saapuvaan eikä siellä olevaan henkilöön.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

13.

Laki

yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 28 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (1085/2015) 28 §:n 1 momentin 9 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1316/2016, seuraavasti:

28 §

Järjestyksenvalvojan asettaminen poliisin tai rajavartiolaitoksen avuksi

Jos järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen ei muulla tavalla ole tarkoituksenmukaista sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sitä perustellusta syystä edellyttää, alueen tai paikan tai kulkuneuvon lähtöpaikan poliisilaitos voi lisäksi antaa luvan asettaa järjestyksenvalvojia poliisin tai rajavartiolaitoksen avuksi:

— —

9) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011) tarkoitettuun vastaanottokeskukseen keskuksen haltijan tai Maahanmuuttoviraston hakemuksesta.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

14.

Laki

lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1 momentin 10 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1111/2016, seuraavasti:

25 §

Ilmoitusvelvollisuus

Jonkin seuraavista tahoista palveluksessa tai luottamustoimessa oleva, vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan hyvinvointialueelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä:

— —

10) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitettu vastaanottokeskus;

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

15.

Laki

lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:n 2 momentin 5 ja 6 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 2 momentin 5 kohta laissa 723/2025 ja 6 kohta laissa 926/2012, sekä

lisätään 2 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 926/2012, 547/2021, 422/2023 ja 723/2025, uusi 7 kohta ja lakiin uusi 5 c § seuraavasti:

2 §

Soveltamisala

— —

Lakia sovelletaan 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös:

— —

5) varhaiskasvatuslain (540/2018) 43 §:ssä tarkoitettuun yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajaan;

6) perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen; ja

7) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011) ja kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (681/2023) tarkoitettuun ilman huoltajaa olevan lapsen edustajaan.

— —

5 c §

Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriote

Jos kyse on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa tai kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitetusta ilman huoltajaa olevan lapsen edustajasta, tulee edustajan antaa käräjäoikeudelle nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 40 §:n 2 momentissa säädetyn mukaisesti.

Maahanmuuttovirastolla on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 39 a §:ssä tarkoitetun valvontatehtävän perusteella sekä elinvoimakeskuksella on kotoutumisen edistämisestä annetun lain 36 §:ssä tarkoitetun valvontatehtävän perusteella oikeus pyytää edustajalta nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

16.

Laki

hallinto-oikeuslain 12 a ja 12 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan hallinto-oikeuslain (430/1999) 12 a §:n 1 momentin 8 kohta ja 12 b §:n 1 momentin 5 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 648/2016, seuraavasti:

12 a §

Hallinto-oikeuden kokoonpano eräissä asioissa

Hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä, jollei asiassa ratkaistavana olevan kysymyksen laatu edellytä kolmijäsenisen kokoonpanon käyttämistä ja ratkaistavana on muutoksenhakuasia, jossa on kysymys:

— —

8) kansainvälistä suojelua koskevasta asiasta taikka ulkomaalaislain (301/2004) soveltamisesta;

— —

12 b §

Hallinto-oikeuden päätösvaltaisuus yksijäsenisenä

Hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä ratkaistaessa muutoksenhakuasiaa, jossa on kysymys:

— —

5) kansainvälistä suojelua koskevasta hakemuksesta, jonka perusteita ei ole tutkittu tai joka on käsitelty nopeutetussa menettelyssä taikka kansainväliseen suojeluun liittyvästä siirtopäätöksestä.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

17.

Laki

korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain (1265/2006) 6 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 649/2016, seuraavasti:

6 §

— —

Korkein hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös kahden jäsenen kokoonpanossa ratkaisemaan valituslupahakemusta koskevan asian ja siihen liittyvän vaatimuksen kansainvälistä suojelua tai kansainväliseen suojeluun liittyvässä siirtopäätöstä koskevassa asiassa, jollei ratkaistavana olevan kysymyksen laatu edellytä kolmijäsenisen kokoonpanon käyttämistä. Asia voidaan käsitellä ja ratkaista kahden jäsenen kokoonpanossa myös, kun valituksenalaisella päätöksellä on samalla ratkaistu muulla perusteella haettu oleskelulupa ja päätetty maasta poistamisesta ja maahantulokiellosta. Kaksijäsenisessä kokoonpanossa käsitelty asia on siirrettävä laajemman kokoonpanon ratkaistavaksi, jos jäsenet eivät ole ratkaisusta yksimielisiä.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

18.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 14 §:n 1 momentti ja 16 §:n 1 momentin 10 kohta, sekä

lisätään 15 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

14 §

Teknisessä valvonnassa saatujen henkilötietojen käsittely

Tullilla on oikeus käsitellä 6 §:ssä tarkoitettuja teknisessä valvonnassa saatuja henkilötietoja, myös biometrisia tietoja, tullilainsäädännön ja muun Tullin valvontatoimivaltaan kuuluvan lainsäädännön noudattamisen valvomiseksi, henkilön tunnistamiseksi tullilain 28 §:n mukaisesti sekä ulkomaalaislain (301/2004) 16 d §:ssä tarkoitetun teknisen valvonnan suorittamiseksi.

— —

15 §

Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen

— —

Lisäksi Tulli saa käsitellä 7–10 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356, jäljempänä *seulonta-asetus,* 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, jos tietojen käsittely on välttämätöntä sen arvioimiseksi, aiheuttaako turvallisuustarkastuksen kohteena oleva henkilö uhkan sisäiselle turvallisuudelle.

16 §

Tullin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä

Tullilla on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista ja henkilörekisteriensä ylläpitämistä varten salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona tietoja rekistereistä siten kuin käytännön menettelyistä asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, seuraavasti:

— —

10) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä tietoja sakkorangaistuksista ja niiden täytäntöönpanosta sekä mainitun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja seulonta-asetuksen 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista mainitussa artiklassa tarkoitetun

turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, rikosrekisterilaissa (770/1993) tarkoitetusta rikosrekisteristä henkilöä ja oikeushenkilöä koskevia tietoja mainitun lain 4 ja 4 a §:ssä säädettyihin tarkoituksiin sekä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta annetussa laissa (955/2020) tarkoitetusta ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä tietoja rikosasioissa annetuista ratkaisuista ja niiden lainvoimaisuudesta sekä diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä tietoja syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista rikosasioista;

— —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

19.

Laki

työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 27 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain (380/2023) 27 §:n 3 momentti seuraavasti:

27 §

Työnhaun käynnistäminen

— —

Ellei Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu, ulkomaan kansalaisen ja kansalaisuutta vailla olevan henkilön rekisteröiminen työnhakijaksi edellyttää lisäksi, että henkilöllä on:

1) Suomea velvoittavien työvoiman vapaata liikkuvuutta koskevien kansainvälisten sopimusten perusteella oikeus saapua Suomeen hakemaan työtä ja oikeus tehdä ansiotyötä Suomessa ilman ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettua saatavuusharkintaa;

2) oikeus ansiotyöhön myönnetyn oleskeluluvan nojalla eikä oleskelulupaan liity työnantajaa koskevia rajoituksia; tai

3) oikeus työntekoon kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella ja hän on työttömyyskassalain (603/1984) 1 §:ssä tarkoitetussa työttömyyskassassa jäsenenä ja työttömyyskassan jäsenenä ollessaan työskennellyt vähintään 12 kuukautta.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

20.

Laki

yleistukilain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yleistukilain (48/2026) 6 §:n 2 momentti ja 8 § seuraavasti:

6 §

Oikeus yleistukeen asumisen tai Euroopan unionin lainsäädännön perusteella

— —

Sen estämättä, mitä 8 §:n 1 kohdassa säädetään, yleistukea maksetaan noudattaen, mitä työttömyysturvalain 1 luvun 8 a §:n 2 ja 3 momentissa sekä 8 b §:ssä säädetään oikeudesta ansiopäivärahaan, jos työssäoloehdon täyttäneen henkilön yleistukea rahoitetaan tämän lain 50 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

— —

8 §

Ulkomaalaista koskeva rajoitus

Henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta yleistukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön:

1) tilapäisen oleskeluluvan perusteella; tai

2) kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella, eikä asiaa ole ratkaistu lainvoimaisella päätöksellä.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

Helsingissä 16.4.2026

Pääministeri

Petteri Orpo

Sisäministeri Mari Rantanen

1.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:n 16 kohta, 87 a, 87 b, 88, 88 b—88 e, 89, 96, 96 a, 97, 97 b, 98 a, 99, 99 a, 104, 107, 108 ja 133 § ja 196 §:n 5 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 3 §:n 16 kohta ja 97 ja 98 a § laissa 501/2016, 87 a ja 88 c § laissa 323/2009, 87 b, 88 d ja 88 e § laissa 422/2014, 88 ja 89 § laissa 666/2024, 88 b § laeissa 323/2009 ja 247/2025, 96 § laeissa 973/2007, 501/2016 ja 472/2024, 96 a, 97 b, 99 ja 99 a § laissa 194/2015, 104 § laissa 426/2024, 107 § laeissa 666/2024 ja 247/2025, 108 § laeissa 323/2009 ja 666/2024, 133 § laeissa 749/2011 ja 816/2022 ja 196 §:n 5 momentti laissa 1022/2018,

muutetaan 3 §:n 12 a ja 27 kohta, 6 a ja 6 b §, 35 §:n 2 ja 3 momentti, 39 §:n 1 momentti, 40 §:n 4 momentti, 52 c §:n 2 momentti, 54 §:n 2 momentti, 55 §:n 1 momentti, 56 d §:n 2 ja 3 momentti, 57 §:n 4 momentti, 58 §:n 4 ja 8 momentti, 60 d §:n 1 momentti, 81 b §:n 2 momentti, 81 c §:n 7 momentti, 87 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 94 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 95, 95 a—95 c, 97 a, 98, 100—103, 104 a—104 c, 105 ja 106 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 110 §:n 3 momentti, 112 §:n 1 momentin 3 kohta, 113 §:n 1 momentti, 116 §, 116 a §:n 4 momentti, 117 ja 133 a §, 135 §:n 1 momentti, 136 a §:n 1 momentti, 147 a §:n 2 momentti, 193 ja 198 a §, 198 b §:n 1 momentti, 199 ja 200 a § ja 208 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 12 a kohta ja 106 § laissa 323/2009, 3 §:n 27 kohta ja 58 §:n 8 momentti laissa 147/2025, 6 a § laissa 549/2010, 6 b § laeissa 549/2010, 501/2016 ja 472/2024, 35 §:n 2 momentti, 133 a § ja 147 a §:n 2 momentti laissa 472/2024, 35 §:n 3 momentti laissa 64/2025, 39 §:n 1 momentti laissa 302/2025, 40 §:n 4 momentti, 136 a §:n 1 momentti, 198 b §:n 1 momentti ja 200 a § laissa 247/2025, 52 c §:n 2 momentti laissa 389/2015, 54 §:n 2 momentti, 55 §:n 1 momentti ja 87 § laissa 666/2024, 56 d §:n 2 ja 3 momentti laissa 1408/2025, 57 §:n 4 momentti ja 58 §:n 4 momentti laissa 668/2013, 60 d §:n 1 momentti laissa 121/2018, 81 b §:n 2 momentti laissa 216/2023, 81 c §:n 7 momentti laissa 255/2025, 95 § laeissa 194/2015, 437/2019 ja 816/2022, 95 a § laeissa 194/2015 ja 426/2024, 95 b § laeissa 432/2009 ja 501/2016, 95 c ja 198 a § laissa 432/2009, 97 a § laeissa 194/2015, 426/2024 ja 247/2025, 98 § osaksi laissa 432/2009, 102 § laeissa 194/2015 ja 437/2019, 103 §, laissa 437/2019, 101, 104 a—104 c ja 105 § laissa 426/2024, 113 §:n 1 momentti laissa 332/2016, 116 ja 117 § laissa 501/2016, 116 a §:n 4 momentti laissa 816/2022, 193 § laissa 16/2017, 199 § laissa 1022/2018 ja 208 §:n 1 momentti laissa 49/2017, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 619/2006, 358/2007, 323/2009, 631/2011, 1338/2011, 668/2013, 1218/2013, 332/2016, 501/2016, 121/2022, 216/2023, 389/2023 ja 147/2025, uusi 14 a, 14 b ja 28—32 kohta, 6 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi uusi 6 c §, 9 §:ään siitä lailla 737/2021 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti, lakiin siitä lailla 1214/2013 kumotun 16 §:n tilalle uusi 16 § ja sen edelle uusi luvun otsikko, lakiin uusi 16 a—16 j §, 39 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 302/2025, uusi 5 momentti, 40 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 449/2012, 121/2022, 487/2024, 147/2025 ja 247/2025, uusi 5 momentti, jolloin nykyinen 5 momentti siirtyy 6 momentiksi, 53 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 720/2018, 216/2023, 225/2024 ja 666/2024, siitä lailla 225/2024 kumotun 8 momentin tilalle uusi 8 momentti, 81 b §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 216/2023 ja 1410/2025, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 ja 4 momentti siirtyvät

4 ja 5 momentiksi, 81 c §:ään sellaisena kuin se on laissa 255/2025 uusi 8 momentti, jolloin nykyinen 8 momentti siirtyy 9 momentiksi, 90 §:n edelle uusi väliotsikko, lakiin uusi 113 a ja 116 b sekä 116 c § ja sen edelle uusi väliotsikko, 131 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 631/2011, 332/2016, 620/2020, 1251/2020 ja 472/2024, uusi 6 momentti, 147 a §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 194/2015 ja 472/2024, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, lakiin uusi 190 c ja 190 d §, 191 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1218/2013, 132/2016, 121/2022 ja 216/2023, siitä lailla 216/2023 kumotun 9 kohdan tilalle uusi 9 kohta sekä uusi 2 momentti, lakiin uusi 193 a, 193 b, 198 c ja 200 b § ja 202 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1022/2018 ja 247/2025, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
3 §	3 §
Määritelmät	*Määritelmät*
Tässä laissa tarkoitetaan:	Tässä laissa tarkoitetaan:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
12 a) toissijaisella suojeluasemalla asemaa, joka myönnetään ulkomaalaiselle, joka voi saada toissijaista suojelua;	*12 a) toissijaisella suojeluasemalla asemaa, joka myönnetään ulkomaalaiselle, joka voi saada vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1347, jäljempänä **määritelmäasetus**, 3 artiklan 2 alakohdassa tarkoitettua toissijaista suojelua;*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	*14 a) **turvapaikanhakijalla** henkilöä, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, josta ei ole vielä tehty lainvoimaista päätöstä;*
	*14 b) **turvapaikkamenettelyllä** kansainvälistä suojelua unionissa koskevan yhteisen menettelyn luomisesta ja direktiivin 2013/32/EU kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1348, jäljempänä **menettelyasetus**, tarkoitettua kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaa menettelyä;*
	— — — — — — — — — — — — — — — —
16) vastuuvaltion määrittämisestä annetulla asetuksella kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin	16) (kumotaan)
	— — — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 604/2013;	
— — — — — — — — — — — — — —	
27) laittomalla oleskelulla sellaisen kolmannen maan kansalaisen maassa oleskelua, joka ei täytä tai ei enää täytä Schengenin rajasäännöstössä säädettyjä maahantulon edellytyksiä tai tässä laissa säädettyjä maahantulon tai maassa oleskelun edellytyksiä.	27) *laittomalla oleskelulla* sellaisen kolmannen maan kansalaisen maassa oleskelua, joka ei täytä tai ei enää täytä Schengenin rajasäännöstössä säädettyjä maahantulon edellytyksiä tai tässä laissa säädettyjä maahantulon tai maassa oleskelun edellytyksiä*;* *28)* ***seulonta-asetuksella*** *kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1356;* *29)* ***seulottavalla henkilöllä*** *kolmannen maan kansalaista, joka kuuluu seulonta-asetuksen 5 tai 7 artiklan soveltamisalaan;* *30)* ***seulontapaikalla*** *seulontaviranomaisen seulottavalle henkilölle osoittamaa rajanylityspaikkaa, poliisin toimipaikkaa, Tullin toimipaikkaa, muuta soveltuvaa seulontaviranomaisten hallinnoimaa paikkaa taikka muuta vastaavaa paikkaa, jossa seulontamenettelyn mukaiset tehtävät suoritetaan;* *31)* ***seulontamajoituspaikalla*** *seulontaviranomaisen seulottavalle henkilölle osoittamaa majoitukseen soveltuvaa paikkaa;* *32)* ***keskitetyllä seulonnalla*** *seulontamenettelyä, jossa seulontamenettelyyn kuuluvat tehtävät suoritetaan seulontaviranomaisten päätöksestä yhdellä tai useammalla seulontapaikalla laittoman maahantulon, tartuntatautilain (1227/2016) 3 §:n 7 kohdassa tarkoitetun poikkeuksellisen epidemian tai muun vastaavan syyn perusteella.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
6 §	6 §
Lain soveltaminen alaikäisiin	*Lain soveltaminen alaikäisiin*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Alaikäistä lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.	*Kansainvälistä suojelua koskevasta lapsen kuulemisesta säädetään menettelyasetuksen 22 artiklan 3 kohdassa*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
6 a §	6 a §
Oikeuslääketieteellinen tutkimus iän selvittämiseksi	***Iän arviointi***
Oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi voidaan tehdä oikeuslääketieteellinen tutkimus, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä hänen iästään antamiensa tietojen luotettavuutta.	*Oleskelulupaa Suomessa hakevan tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi voidaan tehdä iän arviointi, jos on epäilys iästä. Kansainvälistä suojelua hakevan iän arvioinnista säädetään menettelyasetuksen 25 artiklassa.*
Tutkimuksen tekeminen edellyttää, että tutkittava on antanut tietoon ja vapaaseen tahtoon perustuvan kirjallisen suostumuksensa siihen. Lisäksi edellytetään hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kirjallista suostumusta.	*Maahanmuuttovirasto tekee arvion:*
Tutkimuksesta kieltäytymisestä seuraa, että asianomaista kohdellaan täysi-ikäisenä, jollei kieltäytymiselle ole hyväksyttävää syytä. Tutkimuksesta kieltäytyminen ei yksinään voi olla peruste sille, että kansainvälistä suojelua koskeva hakemus hylätään.	*1) kansainvälistä suojelua hakevan iästä saatuaan monitieteistä iän arviointia ja tarvittaessa oikeuslääketieteellistä iän arviointia koskevan lausunnon; sekä*
Ennen suostumuksen pyytämistä hakijalle tai perheenkokoajalle sekä hakijan tai perheenkokoajan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on annettava tiedot iän selvittämisen merkityksestä, siinä käytettävistä oikeuslääketieteellisistä tutkimusmenetelmistä, näiden mahdollisista terveysvaikutuksista, tutkimuksen seurauksista sekä tutkimuksesta kieltäytymisen seurauksista. Tiedot on annettava hakijan tai perheenkokoajan sekä hakijan tai perheenkokoajan huoltajan tai muun laillisen edustajan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän.	*2) oleskelulupaa hakevan tai perheenkokoajan iästä saatuaan oikeuslääketieteellistä iän arviointia koskevan lausunnon.*

Voimassa oleva laki

6 b §

Oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekeminen

Oikeuslääketieteellisen tutkimuksen oleskelulupaa Suomessa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi tekee Maahanmuuttoviraston pyynnöstä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta on laadittava kahden asiantuntijan yhteinen lausunto. Asiantuntijoista ainakin toisen on oltava Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen palveluksessa. Asiantuntijoina voivat toimia laillistettu lääkäri tai hammaslääkäri, joilla on tutkimuksen edellyttämä pätevyys.

Tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet voi tehdä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pyynnöstä myös keskussairaala, kunnallinen terveyskeskus tai yksityisen terveydenhuollon toimintayksikkö. Tutkimusta varten tarvittavia toimenpiteitä tekevän on oltava terveydenhuollon ammattihenkilö. Maahanmuuttoviraston virkamies todentaa toimenpiteen tekemisen yhteydessä tutkittavan henkilöllisyyden. Tutkittavan huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä tutkimusta suoritettaessa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tutkimuksen tekemisestä.

(uusi)

Ehdotus

6 b §

Monitieteinen iän arviointi

Maahanmuuttovirasto pyytää menettelyasetuksen 25 artiklassa tarkoitettua monitieteistä iän arviointia varten vastaanottokeskukselta lausunnon kansainvälisen suojelun hakijan iästä. Vastaanottokeskuksen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilökunta laatii lausunnon moniammatillisessa yhteistyössä.

Vastaanottokeskus voi tarvittaessa pyytää 1 momentissa tarkoitetun lausunnon myös julkisen tai yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköltä.

Kansainvälisen suojelun hakijan huoltajalla tai kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 39 §:ssä tarkoitetulla edustajalla tai tilapäisellä edustajalla taikka muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä lausunnon laatimiseen liittyvissä tilanteissa, jotka edellyttävät hakijan henkilökohtaista läsnäoloa.

6 c §

Oikeuslääketieteellinen iän arviointi

Oikeuslääketieteellisen tutkimuksen oleskelulupaa Suomessa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi tekee Maahanmuuttoviraston pyynnöstä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta on laadittava kahden asiantuntijan yhteinen lausunto. Asiantuntijoista ainakin toisen on oltava Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen palveluksessa. Asiantuntijoina voivat toimia

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	laillistettu lääkäri tai hammaslääkäri, jolla on tutkimuksen edellyttämä pätevyys. *Tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet voi tehdä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pyynnöstä myös julkisen tai yksityisen terveydenhuollon toimintayksikkö. Tutkimusta varten tarvittavia toimenpiteitä tekevän on oltava terveydenhuollon ammattihenkilö. Tutkittavan huoltajalla tai kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 39 §:ssä tarkoitetulla edustajalla tai tilapäisellä edustajalla taikka muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä tutkimusta suoritettaessa.* *Mitä menettelyasetuksen 25 artiklan 4–6 kohdassa säädetään lääkärintarkastuksista, sovelletaan myös oleskelulupaa Suomessa hakevaan ulkomaalaiseen ja perheenkokoajaan.*
9 §	9 §
Oikeusapu	*Oikeusapu*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
2 momentti on kumottu L:lla 15.7.2021/737.	*Poiketen siitä, mitä oikeusapulaissa säädetään, menettelyasetuksessa tarkoitetussa kansainvälisen suojelun myöntämistä ja turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnasta, asetusten (EU) 2021/1147 ja (EU) 2021/1060 muuttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 604/2013 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1351, jäljempänä* ***hallinta-asetus****, tarkoitetussa vastuunmäärittämistä koskevassa hallintomenettelyssä oikeusapuun kuuluvat ne oikeusavustajan toimenpiteet, jotka asiassa ovat välttämättömiä huomioon ottaen asian laatu ja merkitys sekä olosuhteet kokonaisuudessaan.*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
(uusi)	2 a luku ***Seulonta ulkorajoilla ja Suomen alueella***
(uusi)	16 § *Seulontaviranomaiset* *Seulonta-asetuksen 2 artiklan 10 alakohdassa tarkoitettuja seulontaviranomaisia ovat Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja suojelupoliisi.*
(uusi)	16 a § *Seulontaviranomaisten keskinäinen tehtäväjako* *Rajavartiolaitos suorittaa seulonta-asetuksen 5 artiklassa tarkoitettua seulontaa. Tulli suorittaa mainitussa artiklassa tarkoitettua seulontaa toimittaessaan rajatarkastusta tullilain (304/2016) 31 §:n perusteella.* *Poliisi suorittaa seulonta-asetuksen 7 artiklassa tarkoitettua seulontaa sekä 5 artiklassa tarkoitettua seulontaa toimittaessaan rajatarkastusta poliisilain 2 luvun 21 §:n perusteella.* *Poliisi antaa toisen Euroopan unionin jäsenvaltion seulontaviranomaisille niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitetun lausunnon.* *Jos rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille rajavartiolain 15 §:n mukaisesti, seulontaviranomaisten vastuu seulonnasta jakautuu rajatarkastusvastuiden mukaisesti.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Suojelupoliisi osallistuu seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseen ja voi osallistua 14 artiklassa tarkoitettuun henkilön tunnistamiseen. Suojelupoliisilla on oikeus suorittaa myös muita turvallisuustarkastuksen suorittamisen kannalta välttämättömiä toimenpiteitä. *Ahvenanmaan maakunnan alueella seulonnasta vastaavat Rajavartiolaitos ja Tulli. Rajavartiolaitos ja Tulli voivat tehdä seulontamenettelyyn liittyvissä tehtävissään yhteistyötä Ålands polismyndighet -nimisen viranomaisen kanssa. Yhteistyöstä ja kunkin viranomaisen toimivaltuuksista siinä säädetään erikseen.* *Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin kesken voidaan sopia tilapäisistä ja lyhytaikaisista poikkeuksista seulontavastuussa.*
	16 b §
(uusi)	*Seulontaviranomaisena toimivan virkamiehen toimivaltuudet seulonnassa*
	Seulontaviranomaisena toimivalla virkamiehellä on seulonnan suorittamiseksi oikeus: *1) suorittaa seulonta-asetuksen 14 artiklassa tarkoitettu seulottavan henkilön tunnistaminen;* *2) suorittaa seulonta-asetuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu turvallisuustarkastus tietokantoihin tehtävinä hakuina;* *3) tallettaa seulontamenettelyn suorittamisen yhteydessä saadut tiedot noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa (615/2020) säädetään.* *Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin seulontatehtävää suorittavalla virkamiehellä on lisäksi oikeus ilman rikosepäilyä:* *1) estää seulottavan henkilön poistuminen seulontamenettelystä;* *2) ottaa tilapäisesti haltuunsa asiakirjoja, tavaroita ja kulkuneuvoja, tarkastaa ja kohdistaa niihin etsintä;*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	3) suorittaa henkilöntarkastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi noudattaen pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 30 §:n 1 kohtaa ja 33 §:ää sekä rajavartiolain 28 a §:ää, poliisilain 2 luvun 21 §:ää ja tullilain 31 §:ää. *Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta poistumisen estämisestä ja 2 kohdassa tarkoitetusta tavaroiden ja kulkuneuvon tilapäisestä haltuun ottamisesta seulontamenettelyn ajaksi päättää rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajamies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies tai tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tai tullivalvonnan esimiehenä toimiva tullimies. Kiireellisessä tapauksessa poistumisen estää ja haltuunoton suorittaa seulontatehtävää suorittava poliisimies, rajavartiomies tai tullimies, jonka on viivytyksettä saatettava asia edellä mainitun virkamiehen ratkaistavaksi.*
(uusi)	16 c § *Neuvonta seulontamenettelyssä* *Seulontaviranomaisen on seulonnan alussa annettava seulottavalle henkilölle tietoa seulontamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä. Tieto annetaan kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Seulottavan henkilön tulee allekirjoituksellaan vahvistaa saaneensa tiedot.*
(uusi)	16 d § *Seulottavan henkilön läsnäolo seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa* *Seulontamenettelyn kestosta säädetään seulonta-asetuksen 8 artiklan 3 ja 4 kohdassa.* *Seulottava henkilö on seulontamenettelyn ajan velvollinen oleskelemaan seulontaviranomaisen hänelle osoittamassa*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	seulontapaikassa ja seulontamajoituspaikassa, jossa pysyminen voidaan varmistaa estein. Seulottavalle henkilölle on annettava selkeästi tieto seulontapaikan ja seulontamajoituspaikan alueen rajoista. *Seulontaviranomainen voi valvoa seulontamajoituspaikan aluetta teknisen valvonnan keinoin. Teknistä valvontaa ei saa kohdistaa majoitus-, saniteetti- tai pukeutumistilaan. Teknistä valvontaa käytetään seulontamajoituspaikan järjestyksen ja liikkumisvapauden rajoituksen toteutumisen varmistamiseksi. Teknisestä valvonnasta on ilmoitettava valvonnan kohteena olevalle henkilölle sopivalla merkillä.* *Teknisestä valvonnasta kertyneiden tallenteiden käsittelyyn sovelletaan, mitä kunkin teknistä valvontaa suorittavan seulontaviranomaisen henkilötietojen käsittelystä erikseen säädetään.* *Seulottavalla henkilöllä ei ole oikeutta poistua hänelle osoitetusta seulontapaikasta ja seulontamajoituspaikasta paitsi kiireellisen terveydenhoidon saamiseksi.*
	16 e §
(uusi)	*Alaikäisen tilapäinen edustaja*
	Seulonnassa ilman huoltajaa olevan alaikäisen tilapäisen edustajan määräämisestä säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 5 luvussa. Jos seulonnassa ilman huoltajaa oleva alaikäinen ei ole hakenut kansainvälistä suojelua, häneen sovelletaan lastensuojelulakia (417/2007).
	16 f §
(uusi)	*Seulottavan henkilön ylläpito*
	Seulontaviranomainen vastaa seulontapaikassa ja seulontaviranomaisen perustamassa seulontamajoituspaikassa

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	oleskelevien seulottavien henkilöiden ylläpidosta. Maahanmuuttovirasto vastaa seulottavien henkilöiden majoituksen ja aterioiden järjestämisestä, jos seulottavan henkilön seulontamajoituspaikaksi on osoitettu vastaanottokeskus. Seulontaviranomainen vastaa seulottavien henkilöiden kuljettamisesta seulontamajoituspaikkaan. *Seulontaviranomainen ja Maahanmuuttovirasto voivat sopia 1 momentissa säädetyistä vastuista poikkeamisesta keskitetyn seulonnan tilanteessa tai muutoin tilapäisesti.*
	16 g §
(uusi)	*Seulottavan henkilön alustava terveystarkastus* *Maahanmuuttovirasto järjestää seulonta-asetuksen 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun alustavan terveystarkastuksen. Kansainvälistä suojelua hakevan henkilön alustava terveystarkastus toteutetaan osana kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa tarkoitettuja vastaanottopalveluja.* *Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään järjestämisvastuusta, korvaus Maahanmuuttoviraston muulle kuin kansainvälistä suojelua hakevalle henkilölle järjestämästä alustavasta terveystarkastuksesta määräytyy seulontaviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston tekemän sopimuksen perusteella.* *Edellä säädetyistä vastuista voidaan poiketa keskitetyn seulonnan tilanteessa tai muutoin tilapäisesti seulontaviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston kesken sopimalla.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
(uusi)	16 h § *Seulontalomakkeen tiedon virheellisyydestä ilmoittaminen* *Jos seulottava henkilö tekee seulonta-asetuksen 17 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottokeskukselle, ilmoitus tulee välittää seulontaviranomaiselle.*
(uusi)	16 i § *Neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolo* *Rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies voi pyynnöstä sallia neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon seulonnassa seulontapaikassa, jos läsnäolo ei vaaranna rajanylityspaikan, poliisin toimipaikan, tullitoimipaikan tai muun seulontapaikan turvallisuutta, yleistä järjestystä tai hallinnointia.* *Rajanylityspaikan esimies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, päällystöön kuuluva poliisimies tai tullitoimipaikan esimiehenä toimiva tullimies voi kieltää neuvontaa ja neuvonantoa tarjoavien järjestöjen ja henkilöiden läsnäolon seulontamajoituspaikassa, jos läsnäolo voi vaarantaa seulontamajoituspaikan turvallisuutta, yleistä järjestystä tai hallinnointia.*
(uusi)	16 j § *Perusoikeuksien riippumaton seurantamekanismi* *Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa ja menettelyasetuksen 43 artiklan 4 kohdassa tarkoitetuista riippumattoman*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	seurantamekanismin seurantatehtävistä vastaa yhdenvertaisuusvaltuutettu. *Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan b alakohdassa tarkoitettujen perusteltujen väitteiden käsittelystä ja tutkinnasta vastaa seulontamenettelystä tai rajamenettelystä vastaava viranomainen. Perusteltujen väitteiden käsittelyyn ja tutkintaan sovelletaan hallintolain 8 a lukua.* *Yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeuteen saada tietoja ja selvityksiä 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi sovelletaan yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 4 §:n 1 momenttia sekä 5 ja 11 §:ää.* *Yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeuteen tehdä tarkastus 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi sovelletaan yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 6 §:n 1 momenttia. Tarkastus voi olla myös ennalta ilmoittamaton.* *Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi antaa valtioneuvostolle vuosittain suosituksia seurantatehtävässään tekemiensä havaintojen perusteella. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi antaa viranomaiselle lausuntoja ja suosituksia 1 momentin mukaisissa tehtävissään.* *Seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan kuudennessa alakohdassa tarkoitettuun asianmukaiseen turvallisuusselvitykseen sovelletaan turvallisuusselvityslakia (726/2014).*
35 §	35 §
Tunnistaminen oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä	*Tunnistaminen oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Määräaikainen oleskelulupa voidaan kuitenkin myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta, jos se myönnetään 51, 52, 52 a, 52 d, 52 e, 87, 88, 89 tai 110 §:n perusteella. Ensimmäinen määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta Suomessa	Määräaikainen oleskelulupa voidaan kuitenkin myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta, jos se myönnetään 51, 52, 52 a, 52 d, 52 e, 110*, 113 a §:n tai kansainvälisen suojelun perusteella*. Ensimmäinen määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta Suomessa syntyneelle lapselle, jolle

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
syntyneelle lapselle, jolle myönnetään oleskelulupa perhesiteen perusteella Jos hakijalle on myönnetty määräaikainen oleskelulupa 87 tai 88 §:n perusteella, pysyvä oleskelulupa voidaan näillä edellytyksillä myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta.	myönnetään oleskelulupa perhesiteen perusteella. Jos hakijalle on myönnetty määräaikainen oleskelulupa *kansainvälisen suojelun* perusteella, pysyvä oleskelulupa voidaan näillä edellytyksillä myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
39 §	39 §
Toimeentuloedellytys oleskelulupaa myönnettäessä	*Toimeentuloedellytys oleskelulupaa myönnettäessä*
Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa 6 luvun perusteella, ellei 114 §:n 3 momentista, 114 a §:n 4 momentista tai 115 §:n 2 momentista muuta johdu.	Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa *kansainvälisen suojelun taikka* 6 luvun perusteella, ellei 114 §:n 3 momentista, 114 a §:n 4 momentista tai 115 §:n 2 momentista muuta johdu.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
	Edellä 1 momentissa tarkoitettuja lapsen etuun ja poikkeuksellisen painavaan syyhyn perustuvia poikkeuksia ei sovelleta, jos kyse on 56 d §:ssä tarkoitetusta pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa koskevasta hakemuksesta. Lisäksi toimeentulon on tällöin oltava turvattu riippumatta siitä, millä perusteella hakija oleskelee tai on aiemmin oleskellut Suomessa.
40 §	40 §
Oleskeluoikeus	*Oleskeluoikeus*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Kansainvälistä suojelua hakeva saa laillisesti oleskella maassa, kunnes hakemukseen on tehty päätös, jollei 200 a §:n 5–7 momentista muuta johdu.	Kansainvälistä suojelua hakevan oikeudesta oleskella maassa, kunnes hakemukseen on tehty päätös, *säädetään menettelyasetuksen 10 artiklassa sekä tämän lain 102 §:ssä*.
— — — — — — — — — — — — — —	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Kansainvälistä suojelua hakevan oikeudesta oleskella Suomen alueella rajamenettelyn aikana säädetään menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdassa.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
52 c §	52 c §
Harkinta-ajasta päättäminen	*Harkinta-ajasta päättäminen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Kansainvälistä suojelua koskevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa *(746/2011)* tarkoitettua auttamisjärjestelmää ylläpitävä Joutsenon vastaanottokeskus voi päättää harkinta-ajan antamisesta, jatkamisesta ja keskeyttämisestä, jos ihmiskaupan uhri otetaan auttamisjärjestelmään ennen kuin poliisi tai rajatarkastusviranomainen on tehnyt asiaa koskevan päätöksen. Vastaanottokeskus ilmoittaa viipymättä harkinta-aikaa koskevista päätöksistään poliisille.	Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa tarkoitettua auttamisjärjestelmää ylläpitävä Joutsenon vastaanottokeskus voi päättää harkinta-ajan antamisesta, jatkamisesta ja keskeyttämisestä, jos ihmiskaupan uhri otetaan auttamisjärjestelmään ennen kuin poliisi tai rajatarkastusviranomainen on tehnyt asiaa koskevan päätöksen. Vastaanottokeskus ilmoittaa viipymättä harkinta-aikaa koskevista päätöksistään poliisille.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
53 §	53 §
Ensimmäisen määräaikaisen oleskeluluvan pituus	*Ensimmäisen määräaikaisen oleskeluluvan pituus*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
8 momentti on kumottu L:lla 3.5.2024/225.	*Tilapäinen oleskelulupa, joka on myönnetty 113 a §:n perusteella, myönnetään enintään yhdeksi vuodeksi.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
54 §	54 §
Jatkoluvan myöntäminen	*Jatkoluvan myöntäminen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Jos ulkomaalainen on saanut oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella, uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään, jollei asiassa ilmene 107 tai 108 §:n mukaisia perusteita pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman lakkauttamiselle tai peruuttamiselle.	Jos ulkomaalainen on saanut oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella, uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään, jollei asiassa ilmene *määritelmäasetuksen 14 tai 19 artiklan taikka menettelyasetuksen 66 artiklan 6 kohdan* mukaisia perusteita

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
— — — — — — — — — — — — — — —	pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman poistamiselle. — — — — — — — — — — — — — — —
55 § *Jatkoluvan pituus* Uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään enintään neljäksi vuodeksi. Uusi määräaikainen oleskelulupa pakolaisuuden perusteella myönnetään kolmeksi vuodeksi. Uusi määräaikainen oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella myönnetään kahdeksi vuodeksi. — — — — — — — — — — — — — — —	55 § *Jatkoluvan pituus* Uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään enintään neljäksi vuodeksi. Uusi määräaikainen oleskelulupa pakolaisuuden perusteella myönnetään kolmeksi vuodeksi. Uusi määräaikainen oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella myönnetään kahdeksi vuodeksi. *Uusi tilapäinen oleskelulupa myönnetään enintään yhdeksi vuodeksi, jos se myönnetään 113 a §:n perusteella.* — — — — — — — — — — — — — — —
56 d § *Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntäminen* — — — — — — — — — — — — — — —	56 d § *Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntäminen* — — — — — — — — — — — — — — —
Alle kuuden kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Suomen ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kymmenen kuukautta. Oleskelua voidaan erityisistä syistä pitää yhtäjaksoisena edellä mainittuja ajanjaksoja pidemmistä poissaolojaksoista huolimatta, joita ei kuitenkaan oteta huomioon oleskeluaikaa laskettaessa. Jos pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan hakija on Euroopan unionin sinisen kortin haltija, alle kahdentoista kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Euroopan unionin ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kahdeksantoista kuukautta. Viiden vuoden määräaika lasketaan ensimmäisen jatkuvaa maassa oleskelua varten myönnetyn määräaikaisen oleskeluluvan alkamispäivästä tai maahantulopäivästä, jos kolmannen maan kansalaisella on ollut jatkuva oleskelulupa	Alle kuuden kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Suomen ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kymmenen kuukautta. Oleskelua voidaan erityisistä syistä pitää yhtäjaksoisena edellä mainittuja ajanjaksoja pidemmistä poissaolojaksoista huolimatta, joita ei kuitenkaan oteta huomioon oleskeluaikaa laskettaessa. Jos pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan hakija on EU:n sinisen kortin haltija, alle kahdentoista kuukauden yhtäjaksoinen oleskelu Euroopan unionin ulkopuolella ei keskeytä yhtäjaksoista oleskelua, jos poissaolojaksot ovat yhteensä enintään kahdeksantoista kuukautta. *Jos kansainvälistä suojelua saanut tavataan toisesta Euroopan unionin jäsenvaltiosta niin, ettei hänellä ole siellä oleskeluoikeutta, hänen yhtäjaksoinen oleskelunsa keskeytyy riippumatta siitä, miten kauan tai mistä syystä hän on ollut Suomen ulkopuolella.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
maahan tullessaan. Pakolaisen ja toissijaista suojelua saavan osalta määräaika lasketaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättöpäivästä. Sellaisen EU:n sinisen kortin haltijan osalta, joka on käyttänyt erityisosaajadirektiivin 21 artiklassa tarkoitettua pitkäaikaista liikkuvuutta, viiden vuoden yhtäjaksoista oleskelua laskettaessa otetaan huomioon myös laillinen oleskelu jossakin Euroopan unionin jäsenvaltiossa EU:n sinisen kortin haltijana sekä lisäksi korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten myönnetyn kansallisen oleskeluluvan ja tutkijan luvan haltijana sekä kansainvälistä suojelua saavana henkilönä. Opiskelijan luvan haltijana laillisesta oleskelusta otetaan huomioon puolet. Lisäksi EU:n sinisen kortin haltijan osalta edellytetään, että hän välittömästi ennen oleskelulupahakemuksen jättämistä on oleskellut luvallisesti maassa yhtäjaksoisesti kaksi vuotta. — — — — — — — — — — — — — —	Viiden vuoden määräaika lasketaan ensimmäisen jatkuvaa maassa oleskelua varten myönnetyn määräaikaisen oleskeluluvan alkamispäivästä tai maahantulopäivästä, jos kolmannen maan kansalaisella on ollut jatkuva oleskelulupa maahan tullessaan. Pakolaisen ja toissijaista suojelua saavan osalta määräaika lasketaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättöpäivästä, *jos pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema on myönnetty kyseisen hakemuksen perusteella*. Sellaisen EU:n sinisen kortin haltijan osalta, joka on käyttänyt erityisosaajadirektiivin 21 artiklassa tarkoitettua pitkäaikaista liikkuvuutta, viiden vuoden yhtäjaksoista oleskelua laskettaessa otetaan huomioon myös laillinen oleskelu jossakin Euroopan unionin jäsenvaltiossa EU:n sinisen kortin haltijana sekä lisäksi korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten myönnetyn kansallisen oleskeluluvan ja tutkijan luvan haltijana sekä kansainvälistä suojelua saavana henkilönä. Opiskelijan luvan haltijana laillisesta oleskelusta otetaan huomioon puolet. Lisäksi EU:n sinisen kortin haltijan osalta edellytetään, että hän välittömästi ennen oleskelulupahakemuksen jättämistä on oleskellut luvallisesti maassa yhtäjaksoisesti kaksi vuotta. — — — — — — — — — — — — — —
57 §	57 §
Pysyvän oleskeluluvan ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntämisen esteet	*Pysyvän oleskeluluvan ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskeluluvan myöntämisen esteet*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa ei myönnetä pakolaisasemaan tai toissijaiseen suojeluasemaan perustuvan oleskelun perusteella, jos asema on peruutettu 108 §:n 1 momentin nojalla.	Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa ei myönnetä pakolaisasemaan tai toissijaiseen suojeluasemaan perustuvan oleskelun perusteella, jos asema on peruutettu *määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan taikka 19 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan* perusteella.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
58 §	58 §
Oleskeluluvan peruuttaminen	*Oleskeluluvan peruuttaminen*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa taikka pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa voidaan peruuttaa, jos oleskelulupaa haettaessa on tietoisesti annettu hakijan henkilöllisyyttä koskevia tai muita päätökseen vaikuttaneita vääriä tietoja taikka salattu sellainen seikka, joka olisi saattanut estää oleskeluluvan myöntämisen. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa voidaan peruuttaa myös, jos sen myöntämisen perusteena on ollut pakolaisasemaan tai toissijaiseen suojeluasemaan perustunut oleskelu ja jos asema on 108 §:n 1 momentin nojalla peruutettu.	Määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa taikka pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa voidaan peruuttaa, jos oleskelulupaa haettaessa on tietoisesti annettu hakijan henkilöllisyyttä koskevia tai muita päätökseen vaikuttaneita vääriä tietoja taikka salattu sellainen seikka, joka olisi saattanut estää oleskeluluvan myöntämisen. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa voidaan peruuttaa myös, jos sen myöntämisen perusteena on ollut pakolaisasemaan tai toissijaiseen suojeluasemaan perustunut oleskelu ja jos asema on peruutettu *määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan taikka 19 artiklan 1 kohdan b tai c alakohdan* nojalla.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on lakkautettu 107 §:n 1 momentin 6–8 kohdassa säädetyn perusteella tai toissijainen suojeluasema on lakkautettu 107 §:n 3 momentissa säädetyn perusteella. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on lakkautettu 107 §:n 1 momentin 6 kohdassa säädetyn perusteella tai toissijainen suojeluasema on lakkautettu 107 §:n 3 momentissa säädetyn perusteella.	Määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on *poistettu määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä pakolaisasemaa 12 artiklan 2 kohdan a tai c alakohdan tai 3 kohdan perusteella taikka jos asema on poistettu 14 artiklan 1 kohdan d tai e alakohdan perusteella taikka jos henkilön toissijainen suojeluasema on poistettu 19 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä toissijaista suojeluasemaa 17 artiklan 1 tai 2 kohdan perusteella*. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa peruutetaan, jos henkilön pakolaisasema on *poistettu määritelmäasetuksen 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä pakolaisasemaa 12 artiklan 2 tai 3 kohdan perusteella taikka jos henkilön toissijainen suojeluasema on poistettu 19 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, koska hänelle ei enää myönnetä toissijaista suojeluasemaa 17 artiklan 1 tai 2 kohdan perusteella*.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
60 d §	60 d §
Biometriset tunnisteet oleskelulupakorttia varten	*Biometriset tunnisteet oleskelulupakorttia varten*
Maahanmuuttovirasto tai Suomen edustusto ottaa oleskelulupahakemuksen ja poliisi tai rajavartiolaitos kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisen yhteydessä hakijalta sormenjäljet jokaisesta sormesta oleskelulupakorttia varten. Jatkoluvan hakemisen yhteydessä sormenjäljet otetaan kuitenkin vain, jos tähän on erityinen syy tai jos edellisen oleskelulupakortin, jota varten sormenjäljet on annettu, myöntämisestä on kulunut viisi vuotta. Sormenjäljet otetaan myös haettaessa pysyvää oleskelulupaa ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa.	Maahanmuuttovirasto tai Suomen edustusto ottaa oleskelulupahakemuksen ja poliisi tai rajavartiolaitos kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen *rekisteröimisen* yhteydessä hakijalta sormenjäljet jokaisesta sormesta oleskelulupakorttia varten. Jatkoluvan hakemisen yhteydessä sormenjäljet otetaan kuitenkin vain, jos tähän on erityinen syy tai jos edellisen oleskelulupakortin, jota varten sormenjäljet on annettu, myöntämisestä on kulunut viisi vuotta. Sormenjäljet otetaan myös haettaessa pysyvää oleskelulupaa ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupaa.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
81 b §	81 b §
Työnteko-oikeus ja oikeus harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa	*Työnteko-oikeus ja oikeus harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Ulkomaalaisella, joka on hakenut kansainvälistä suojelua tai tehnyt 102 §:ssä tarkoitetun uusintahakemuksen, on oikeus tehdä ansiotyötä ilman oleskelulupaa, kun hän on: 1) esittänyt 11 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun asiakirjan ja hän on hakemuksen jättämisen jälkeen oleskellut maassa kolme kuukautta; tai 2) hakemuksen jättämisen jälkeen oleskellut maassa kuusi kuukautta.	*Ulkomaalaisella, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tai menettelyasetuksen 55 artiklassa tarkoitetun myöhemmän hakemuksen, on oikeus tehdä ansiotyötä ilman oleskelulupaa, jos hän on:* 1) esittänyt *tämän lain* 11 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun asiakirjan ja hän on hakemuksen *rekisteröimisen* jälkeen oleskellut maassa kolme kuukautta; tai 2) hakemuksen *rekisteröimisen* jälkeen oleskellut maassa kuusi kuukautta. *Poiketen 2 momentissa säädetystä, ulkomaalaisella, jonka kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaa on nopeutettu menettelyasetuksen 42 artiklan 1 kohdan a-f alakohdan mukaisesti, ei ole oikeutta tehdä ansiotyötä.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

81 c §

Oikeus aloittaa työnteko ja oikeuden kesto

Jos työnteko-oikeus perustuu kansainvälisen suojelun hakemiseen, työnteko-oikeus päättyy, kun hakija on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston tekemän kielteisen päätöksen kansainvälisen suojelun hakemukseen tai hänen kansainvälistä suojelua koskeva hakemuksensa on rauennut. Jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on käsitelty tämän lain mukaisessa tavallisessa menettelyssä, työnteko-oikeus kuitenkin jatkuu sen ajan, kun päätökseen on oikeus hakea muutosta. Jos tavallisessa menettelyssä tehtyyn päätökseen on haettu muutosta, työnteko-oikeus jatkuu ja päättyy, kun hakija on saanut tiedoksi hallinto-oikeuden päätöksen, jolla valitus kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa on hylätty. Jos korkein hallinto-oikeus palauttaa tavallisessa menettelyssä käsitellyn kansainvälistä suojelua koskevan asian Maahanmuuttoviraston tai hallinto-oikeuden käsiteltäväksi, työnteko-oikeus jatkuu ja päättyy sen mukaan, mitä tässä momentissa on säädetty.

Edellytykset kansainvälisen suojelun antamiselle

87 §

Turvapaikka

Maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle annetaan turvapaikka, jos hän oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella sen johdosta, että hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, ja jos hän pelkonsa vuoksi on haluton turvautumaan sanotun maan suojeluun.

Ehdotus

81 c §

Oikeus aloittaa työnteko ja oikeuden kesto

Jos työnteko-oikeus perustuu kansainvälisen suojelun hakemiseen *ja hakijalla on oikeus jäädä Suomeen muutoksenhaun ajaksi menettelyasetuksen 68 artiklan tai hallinta-asetuksen 42 artiklan 3 kohdan mukaisesti, työnteko-oikeus jatkuu, kunnes oikeus jäädä Suomeen päättyy ja muutoksenhakua koskeva päätös on annettu tiedoksi. Jos hakijalla on oikeus jäädä Suomeen muutoksenhaun ajaksi menettelyasetuksen 68 artiklan tai hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdan mukaisesti ja korkein hallinto-oikeus* palauttaa kansainvälistä suojelua koskevan asian Maahanmuuttoviraston tai hallinto-oikeuden käsiteltäväksi, työnteko-oikeus jatkuu ja päättyy sen mukaan, mitä tässä momentissa on säädetty.

Työnteko-oikeuden päättymisestä tilanteessa, jossa siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelut on peruutettu, säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 48 §:ssä.

— — — — — — — — — — — — — —

Edellytykset kansainvälisen suojelun ***myöntämiselle ja poistamiselle***

87 §

Kansainvälisen suojelun myöntäminen ja poistaminen

Edellytyksistä kansainvälisen suojelun myöntämiselle ja poistamiselle säädetään määritelmäasetuksessa.

Turvapaikka jätetään antamatta ulkomaalaiselle, joka on tehnyt tai jonka on perusteltua aihetta epäillä tehneen:

1) rikoksen rauhaa vastaan, sotarikoksen tai rikoksen ihmiskuntaa vastaan, sellaisia rikoksia koskevien kansainvälisten sopimusten määritelmien mukaisesti;

2) törkeän muun kuin poliittisen rikoksen Suomen ulkopuolella ennen kuin hän tuli Suomeen pakolaisena; taikka

3) Yhdistyneiden kansakuntien tarkoitusperien ja periaatteiden vastaisen teon.

Mitä edellä 2 momentissa säädetään, sovelletaan myös ulkomaalaisiin, jotka yllyttävät siinä mainittuihin rikoksiin tai tekoihin tai muulla tavoin osallistuvat niiden suorittamiseen.

Turvapaikka jätetään antamatta henkilölle, joka voi saada suojelua tai apua muilta Yhdistyneiden kansakuntien elimiltä tai toimistoilta kuin Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetulta (UNHCR). Kun sellainen suojelu tai apu on lakannut ilman, että sellaisen henkilön asemaa on lopullisesti säännelty Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen hyväksymien voimassa olevien päätöslauselmien mukaisesti, sellainen henkilö on oikeutettu pakolaisasemaan. Jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut edellä mainitusta suojelusta poistumalla suoja-alueelta muista kuin suojelun tarpeeseen liittyvistä syistä, hänen oleskeluoikeutensa tutkitaan tämän lain mukaan.

Turvapaikka jätetään antamatta ulkomaalaiselle, jolla on sen valtion, johon hän on asettunut asumaan, toimivaltaisten viranomaisten tunnustamat tämän valtion kansalaisuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet.

Turvapaikka jätetään antamatta, jos:

1) on perusteltua syytä olettaa, että ulkomaalainen on vaaraksi kansalliselle turvallisuudelle; taikka

2) ulkomaalainen on yhteiskunnalle vaarallinen, koska hänet on lainvoiman saaneella tuomiolla tuomittu erityisen törkeästä rikoksesta.

Voimassa oleva laki *Ehdotus*

87 a §

Vainoksi katsottavat teot

Vainoksi katsotaan teot, jotka ovat laatunsa tai toistuvuutensa vuoksi sellaisia, että ne loukkaavat vakavasti perustavanlaatuisia ihmisoikeuksia. Vainoksi katsotaan myös vakavuudeltaan vastaava kertymä sellaisia tekoja, joihin kuuluu ihmisoikeusloukkauksia.

Vainoksi katsottavia tekoja voivat olla:

1) fyysinen tai henkinen väkivalta, mukaan luettuna seksuaalinen väkivalta;

2) oikeudelliset tai hallinnolliset toimenpiteet taikka poliisin toimintaan tai lainkäyttöön liittyvät toimenpiteet, jotka ovat itsessään syrjiviä tai jotka toteutetaan syrjivällä tavalla;

3) kohtuuton tai syrjivä syytteeseen paneminen tai rankaiseminen;

4) muutoksenhakumahdollisuuden puuttuminen tai epääminen, minkä seurauksena on kohtuuton tai syrjivä rangaistus;

5) syytteeseen paneminen tai rankaiseminen sen johdosta, että henkilö kieltäytyy asepalveluksesta selkkauksessa, jossa asepalveluksen suorittaminen sisältäisi 87 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tekoja;

6) luonteeltaan sukupuoleen tai lapsiin kohdistuva teko.

(kumotaan)

87 b §

Vainon syyt

Vainon syitä arvioitaessa otetaan huomioon ainakin alkuperään, uskontoon, kansallisuuteen ja poliittiseen mielipiteeseen sekä tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumiseen liittyvät tekijät siten kuin jäljempänä tässä pykälässä säädetään.

Vainon syinä:

1) alkuperä tarkoittaa erityisesti ihonväriä, syntyperää tai kuulumista tiettyyn etniseen ryhmään;

2) uskontoon kuuluvat erityisesti teistiset, ei-teistiset ja ateistiset uskomukset, osallistuminen yksityisesti tai julkisesti, yksin

(kumotaan)

tai yhdessä uskonnon harjoittamiseen tai siitä pidättäytyminen, muut uskonnolliset toimet tai mielipiteet taikka uskontoon perustuva tai uskonnon määräämä henkilökohtainen tai ryhmän käyttäytyminen;

3) kansallisuuteen kuuluu tietyn valtion kansalaisuus tai kansalaisuudettomuus sekä kuuluminen ryhmään, jota yhdistävät kulttuuriset, etniset, kielelliset, maantieteelliset tai poliittiset tekijät taikka ryhmän yhteys toisessa valtiossa asuvaan väestöön;

4) poliittinen mielipide tarkoittaa erityisesti mielipiteitä, ajatuksia ja uskomuksia mahdollisista vainoa harjoittavista toimijoista ja niiden politiikoista tai menetelmistä.

Vainon syitä arvioitaessa tiettynä yhteiskunnallisena ryhmänä voidaan pitää ryhmää:

1) jonka jäsenillä on sellainen yhteinen tausta, muu luontainen ominaisuus tai usko, joka on ryhmän jäsenten identiteetin taikka omantunnon kannalta niin keskeinen ominaisuus, ettei heitä voida vaatia luopumaan siitä; ja

2) jonka ympäröivä yhteiskunta mieltää muusta yhteiskunnasta erottuvaksi.

Yhteiskunnallisen ryhmän yhteisenä ominaisuutena voi olla myös seksuaalinen suuntautuminen, joka ei kuitenkaan vainon syitä arvioitaessa voi merkitä rikollisena pidettäviä tekoja. Yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumista tai tällaisen ryhmän piirteitä määritettäessä on lisäksi otettava huomioon sukupuoli-identiteetti ja muut sukupuoleen liittyvät seikat.

Arvioitaessa, onko hakijalla perusteltu pelko joutua vainotuksi, merkitystä ei ole sillä, onko hakijalla todellisuudessa alkuperään, uskontoon, kansallisuuteen, yhteiskunnalliseen tai poliittiseen ryhmään liittyviä piirteitä, jotka johtavat vainoon, jos vainon harjoittaja kuitenkin arvioi hakijalla olevan tällaisia piirteitä.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
88 §	
Toissijainen suojelu	
Maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle myönnetään oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, jos 87 §:n mukaiset edellytykset turvapaikan antamiselle eivät täyty, mutta on esitetty merkittäviä perusteita uskoa, että jos ulkomaalainen palautetaan kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa, hän joutuisi todelliseen vaaraan kärsiä vakavaa haittaa, ja hän on kykenemätön tai sellaisen vaaran vuoksi haluton turvautumaan sanotun maan suojeluun. Vakavalla haitalla tarkoitetaan:	(kumotaan)
1) kuolemanrangaistusta ja teloitusta;	
2) kidutusta tai muuta epäinhimillistä tai ihmisarvoa loukkaavaa kohtelua tai rangaistusta;	
3) mielivaltaisesta väkivallasta kansainvälisen tai maan sisäisen aseellisen selkkauksen yhteydessä johtuvaa vakavaa ja henkilökohtaista vaaraa.	
Oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella jätetään myöntämättä ulkomaalaiselle, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hän:	
1) on tehnyt rikoksen rauhaa vastaan, sotarikoksen tai rikoksen ihmiskuntaa vastaan, sellaisia rikoksia koskevien kansainvälisten sopimusten määritelmien mukaisesti;	
2) on tehnyt törkeän rikoksen;	
3) on tehnyt Yhdistyneiden kansakuntien tarkoitusperien ja periaatteiden vastaisen teon; taikka	
4) on vaaraksi yhteiskunnalle tai kansalliselle turvallisuudelle.	
Mitä edellä 2 momentissa säädetään, sovelletaan myös ulkomaalaisiin, jotka yllyttävät siinä mainittuihin rikoksiin tai tekoihin tai muulla tavoin osallistuvat niiden suorittamiseen.	
Oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella jätetään myöntämättä ulkomaalaiselle, jos hän on:	
1) ennen Suomeen tuloaan tehnyt yhden tai useamman muun kuin 2 momentissa	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tarkoitetun rikoksen, josta voitaisiin Suomessa tehtynä tuomita rikoslain mukaan vankeusrangaistus; ja *2) jättänyt alkuperämaansa ainoastaan välttääkseen näistä rikoksista johtuvia seuraamuksia.*	
88 b § *Lähdön jälkeinen kansainvälisen suojelun tarve*	
Edellä 87 §:n 1 momentissa tarkoitettu perusteltu aihe pelätä joutuvansa vainotuksi tai 88 §:n 1 momentissa tarkoitettu todellinen vaara joutua kärsimään vakavaa haittaa voi perustua kotimaasta tai pysyvästä asuinmaasta lähdön jälkeisiin tapahtumiin tai sellaisiin toimiin, joihin hakija on lähtönsä jälkeen osallistunut. *Jos 102 §:n mukaisen uusintahakemuksen yhteydessä todettu 87 §:n 1 momentissa tarkoitettu vaino perustuu olosuhteisiin, jotka hakija on itse aiheuttanut kotimaasta tai pysyvästä asuinmaasta lähtönsä jälkeen ainoana tai pääasiallisena tarkoituksenaan saada aikaan tarvittavat edellytykset kansainvälisen suojelun hakemiselle, voidaan hakijalle myöntää turvapaikan sijaan 88 §:n 1 momentin mukainen oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella.*	(kumotaan)
88 c § *Vainoa harjoittavat tai vakavaa haittaa aiheuttavat toimijat*	
Vainoa harjoittavia tai vakavaa haittaa aiheuttavia toimijoita voivat olla: *1) valtio;* *2) valtiota tai huomattavaa osaa sen alueesta valvonnassaan pitävät puolueet tai järjestöt; taikka* *3) muut kuin valtiolliset toimijat, jos voidaan osoittaa, että 88 d §:n mukaiset suojelun tarjoajat ovat kykenemättömiä tai haluttomia tarjoamaan suojelua vainoa tai vakavaa haittaa vastaan.*	(kumotaan)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
88 d §	
Suojelun tarjoaminen	
Suojelun tarjoaja voi olla sellainen valtio tai valtiota tai huomattavaa osaa sen alueesta valvonnassaan pitävä kansainvälinen järjestö, joka on halukas ja kykenevä tarjoamaan suojelua. Suojelun on oltava tehokasta ja luonteeltaan pysyvää.	(kumotaan)
88 e §	
Sisäisen paon mahdollisuus	
Turvapaikka tai 88 ja 88 a §:ssä tarkoitettu oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä ulkomaalaiselle, jos hänellä ei ole jossain kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa osassa perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi tai todellista vaaraa joutua kärsimään vakavaa haittaa tai jos hänellä on jossain kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa osassa mahdollisuus saada suojelua 88 d §:ssä tarkoitetulla tavalla. Lisäksi hänen on voitava turvallisesti ja laillisesti päästä maan kyseiseen osaan ja hänen on voitava kohtuudella edellyttää oleskelevan siellä. *Arvioitaessa, onko osa maata 1 momentin mukainen, huomiota on kiinnitettävä kyseisessä osassa vallitseviin yleisiin olosuhteisiin ja hakijan henkilökohtaisiin olosuhteisiin.*	(kumotaan)
89 §	
Oleskeluluvan myöntäminen palautuskieltoa sovellettaessa	
Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jolle turvapaikka on jätetty antamatta 87 §:n 2, 3 tai 6 momentissa säädetyllä perusteella tai jolle oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella on jätetty myöntämättä 88 §:n 2–4 momentissa säädetyllä perusteella, myönnetään tilapäinen oleskelulupa enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa	(kumotaan)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. *Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema on lakkautettu tai peruutettu 107 tai 108 §:n nojalla, myönnetään tilapäinen oleskelulupa enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.*	
(uusi väliotsikko 90 §:n edelle)	*Pakolaiskiintiö ja muu humanitaarinen maahanmuutto*
	90 §
	— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Turvapaikkamenettelyt	***Kansainvälistä suojelua koskeva menettely***
94 §	94 §
Turvapaikkamenettely	***Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskeva menettely***
Turvapaikkamenettelyssä käsitellään Suomen rajalla tai alueella viranomaiselle esitetty hakemus, jonka perusteena on tarve saada kansainvälistä suojelua. Ihmisoikeuksiensa vaarantumiseen vetoavan ulkomaalaisen katsotaan hakevan turvapaikkaa, jollei hän nimenomaan muuta ilmoita. Turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan oleskeluoikeuden myöntäminen myös muilla esille tulevilla perusteilla.	*Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevasta menettelystä säädetään menettelyasetuksessa.* *Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä käsitellään Suomen rajalla tai alueella viranomaiselle esitetty hakemus, jonka perusteena on tarve saada kansainvälistä suojelua.* *Kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevan menettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan oleskeluoikeuden myöntäminen myös muilla esille tulevilla perusteilla.*
95 §	95 §
Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättäminen	*Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen **tekeminen, rekisteröinti ja** jättäminen*
Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on jätettävä poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle maahan saavuttaessa tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Hakemus voidaan jättää myöhemminkin, jos: 1) olosuhteet ulkomaalaisen kotimaassa tai pysyvässä asuinmaassa ovat hänen täällä ollessaan muuttuneet; 2) ulkomaalainen on vasta myöhemmin voinut esittää selvitystä hakemuksensa tueksi; taikka 3) siihen on muu perusteltu syy. Poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on rekisteröitävä hakemus viipymättä. Jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus tehdään Maahanmuuttoviraston, vastaanottokeskuksen, säilöönottoyksikön tai	*Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus tehdään poliisille, rajatarkastusviranomaiselle, Maahanmuuttovirastolle tai säilöönottoyksikön henkilöstölle.* *Poliisi tai rajatarkastusviranomainen rekisteröi hakemuksen.* *Hakemus jätetään Maahanmuuttovirastolle, joka ilmoittaa jättämisen ajankohdan ja tavan. Jos Maahanmuuttovirasto katsoo tarkoituksenmukaiseksi ja varmistuu hakijan Suomessa olosta, hakemus voidaan jättää käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa Maahanmuuttovirastolla ja hakijalla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jättämisen tapaa harkitessaan Maahanmuuttoviraston on otettava huomioon hakijan iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta johtuva*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Tullin henkilöstölle, hakija on ohjattava jättämään hakemus poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle ja hakemus on rekisteröitävä kuuden arkipäivän kuluessa hakemuksen tekemisestä. Jos hakemusten määrä on voimakkaasti lisääntynyt, poliisi tai rajatarkastusviranomainen voi jatkaa rekisteröinnin määräaikaa kymmeneen arkipäivään. Määräajan jatkaja ilmoittaa tästä komissiolle vähintään kerran vuodessa ja heti, kun määräajan jatkaminen ei ole enää tarpeen.	*haavoittuva asema tai muut hakijan henkilökohtaiset syyt, jotka voivat vaikuttaa tilanteeseen sekä 6 §:ssä säädetyt edellytykset. Maahanmuuttoviraston on varmistettava, että jättäminen voidaan hoitaa tietoturvallisesti. Hakemus voidaan jättää myös lomakkeella, jos hakija ei pysty jättämään hakemusta muulla tavalla vankeuden tai pitkäkestoisen sairaalahoidon taikka muun vastaavan hänestä riippumattoman syyn vuoksi.* *Edellä 3 momentissa säädetystä poiketen hakemus jätetään hakemuksen rekisteröivälle viranomaiselle rekisteröimisen yhteydessä, jos rekisteröivä viranomainen pitää selvänä, että kyse on:* *1) ensimmäisestä myöhemmästä hakemuksesta, joka on tehty ainoastaan lainvoimaisen maastapoistamispäätöksen välittömän täytäntöönpanon estämiseksi tai viivyttämiseksi; taikka* *2) toisesta tai sen jälkeisestä myöhemmästä hakemuksesta.*
Kun hakemus on jätetty, poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto voi ottaa haltuunsa hakijan matkustusasiakirjan ja pitää sen hallussaan, kunnes hakijalle myönnetään oleskelulupa tai hän poistuu maasta. Haltuun otettu matkustusasiakirja voidaan siirtää toiselle toimivaltaiselle viranomaiselle, joka siirron jälkeen vastaa matkustusasiakirjan säilyttämisestä. Poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaa matkustusasiakirjan haltuunotosta todistuksen.	Kun hakemus on *rekisteröity*, poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto voi ottaa haltuunsa hakijan matkustusasiakirjan ja pitää sen hallussaan, kunnes hakijalle myönnetään oleskelulupa tai hän poistuu maasta. Haltuun otettu matkustusasiakirja voidaan siirtää toiselle toimivaltaiselle viranomaiselle, joka siirron jälkeen vastaa matkustusasiakirjan säilyttämisestä. Poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaa matkustusasiakirjan haltuunotosta todistuksen.
Eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2019/1896, jäljempänä *raja- ja merivartiostoasetus*, mukaisen eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta lähetetyn ryhmän jäsenenä Suomessa oleva vieraan valtion toimivaltainen virkamies sekä Euroopan unionin turvapaikkavirastosta ja asetuksen (EU) N:o 439/2010 kumoamisesta annetun	Eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2019/1896, jäljempänä *raja- ja merivartiostoasetus*, tarkoitetun eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta lähetetyn ryhmän jäsenenä Suomessa oleva vieraan valtion toimivaltainen virkamies sekä Euroopan unionin turvapaikkavirastosta ja asetuksen (EU) N:o 439/2010 kumoamisesta annetussa

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/2303, jäljempänä *turvapaikkavirastoasetus*, mukainen Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voivat avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen rekisteröintiin liittyvissä tehtävissä poliisimiehen tai rajatarkastusviranomaisen virkamiehen ohjauksessa.	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2021/2303, jäljempänä *turvapaikkavirastoasetus*, tarkoitettu Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voivat avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen rekisteröintiin liittyvissä tehtävissä poliisimiehen tai rajatarkastusviranomaisen virkamiehen ohjauksessa. *Maahanmuuttovirasto voi keskitetyn seulonnan yhteydessä avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen rekisteröintiin liittyvissä tehtävissä.*
95 a §	95 a §
Tietojen antaminen kansainvälistä suojelua hakevalle	***Maksuton oikeudellinen neuvonta***
Kansainvälistä suojelua hakevalle kerrotaan turvapaikkamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa tiedon hakijalle hänen jättäessään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksensa. Jos 104 a §:ssä tarkoitettua rajamenettelyä ei sovelleta, tiedon voi antaa myös Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus mahdollisimman pian hakemuksen jättämisen jälkeen. Tieto annetaan hakijan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Jos päätöstä kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen ei voida tehdä kuuden kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä, hakijalle on tiedotettava käsittelyn viivästymisestä. Hakijan pyynnöstä on myös annettava tietoa viivästymisen syystä ja siitä, milloin päätös on odotettavissa.	*Maahanmuuttovirasto antaa menettelyasetuksen 16 artiklassa ja hallinta-asetuksen 21 artiklassa tarkoitettua maksutonta oikeudellista neuvontaa kansainvälistä suojelua hakevalle. Oikeudellista neuvontaa antavalla Maahanmuuttoviraston virkamiehellä tulee olla päätöksenteosta riippumaton ja itsenäinen rooli sekä riittävä perehtyneisyys kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan menettelyyn ja vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyyn.* *Hakija voi pyytää maksutonta oikeudellista neuvontaa kaikissa menettelyn vaiheissa toimivaltaiselta viranomaiselta, joka välittää pyynnön Maahanmuuttovirastolle. Oikeudellinen neuvonta tulee järjestää tarpeen mukaan, oikea-aikaisesti ja asianmukaisella tavalla ottaen huomioon hakijan yksilöllinen tilanne sekä varmistaen neuvonnan tosiasiallinen saavutettavuus ja tietoturvallisuus. Neuvonnan järjestämisessä ja sen tapaa harkitessa on kiinnitettävä erityistä huomiota toiminnan tehokkuuden lisäksi hakijan haavoittuvasta asemasta tai*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

muista henkilökohtaisista syistä johtuviin erityistarpeisiin.

Maksutonta oikeudellista neuvontaa ei anneta, jos:

1) hakemus on ensimmäinen myöhempi hakemus, jonka tarkoituksena on vain aikaisemman hakemuksen perusteella tehdyn lainvoimaisen maastapoistamispäätöksen välittömän täytäntöönpanon estäminen tai viivyttäminen;

2) hakemus on toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus; taikka

3) hakijalla on jo asiamies.

95 b §

95 b §

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen peruuttaminen

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen peruuttaminen

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen nimenomaisesta peruuttamisesta säädetään menettelyasetuksen 40 artiklassa.

Hakija voi peruuttaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksensa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle tai vastaanottokeskuksessa sen johtajalle tai apulaisjohtajalle henkilökohtaisesti tekemällään kirjallisella ilmoituksella, josta yksiselitteisesti ilmenee, että hakijan tarkoituksena on peruuttaa hakemuksensa. Hakija päivää ja allekirjoittaa ilmoituksen.

Peruutusilmoituksen vastaanottaja pyytää hakijaa ilmoittamaan kantansa mahdolliseen maasta poistamiseen ja maahantulokieltoon sekä pyytää peruuttamiselle kaksi esteetöntä todistajaa, jotka voivat olla Maahanmuuttoviraston tai vastaanottokeskuksen virkamiehiä tai työntekijöitä taikka poliisi- tai rajatarkastusviranomaisia.

Tehdessään päätöksen hakemuksen raukeamisesta Maahanmuuttovirasto voi päättää ulkomaalaisen maasta poistamisesta ja maahantulokieltoon määräämisestä, jos edellytykset maasta poistamiselle ja maahantulokiellon määräämiselle ovat tämän lain nojalla olemassa.

Hakija voi peruuttaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksensa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle tai vastaanottokeskuksessa sen johtajalle tai apulaisjohtajalle henkilökohtaisesti tekemällään kirjallisella ilmoituksella, josta yksiselitteisesti ilmenee, että hakijan tarkoituksena on peruuttaa hakemuksensa. Hakija päivää ja allekirjoittaa ilmoituksen.

Peruutusilmoituksen vastaanottaja pyytää hakijaa ilmoittamaan kantansa mahdolliseen maasta poistamiseen ja maahantulokieltoon sekä pyytää peruuttamiselle kaksi esteetöntä todistajaa, jotka voivat olla Maahanmuuttoviraston tai vastaanottokeskuksen virkamiehiä tai työntekijöitä taikka poliisi- tai rajatarkastusviranomaisia.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
95 c §	95 c §
Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeaminen	*Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeaminen*
Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeamisesta, jos hakija on kuollut tai hän on poistunut tai hänen katsotaan todennäköisesti poistuneen Suomesta. Hakijan katsotaan poistuneen todennäköisesti Suomesta, jos hänen olinpaikkansa on vastaanottokeskuksesta saatavan tiedon mukaan ollut tuntematon vähintään kahden kuukauden ajan tai häneen ei ole vähintään kahteen kuukauteen saatu yhteyttä hänen viimeksi ilmoittamiensa yhteystietojen avulla. Jos hakija ilmoittautuu toimivaltaiselle viranomaiselle sen jälkeen kun Maahanmuuttovirasto on 1 momentin nojalla tehnyt päätöksen hänen hakemuksensa raukeamisesta, hänelle kerrotaan oikeudesta tehdä uusi hakemus.	*Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen raukeamisesta, jos hakija on kuollut.*
96 §	
Kortti hakemusasian vireillä olosta	
Kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua hakevalle taikka kiintiöpakolaisena Suomeen tulleelle ulkomaalaiselle voidaan antaa kortti, joka osoittaa häntä koskevan hakemusasian olevan Suomessa vireillä. Kortin antaa poliisi, rajavartiolaitos tai Maahanmuuttovirasto. *Korttiin merkitään hakijan nimi, syntymäaika, kansalaisuus ja siihen liitetään valokuva. Jos hakijan henkilöllisyyttä ei ole pystytty selvittämään, siitä tehdään merkintä korttiin. Kortti on voimassa Suomessa määräajan, kuitenkin enintään* *iihen saakka, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai asianomainen on poistunut maasta taikka hän on saanut matkustusasiakirjan.* *Ulkomaalaisen tulee palauttaa kortti, kun hakemus on lainvoimaisesti ratkaistu, asianomainen poistuu maasta tai hän on*	(kumotaan)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
saanut matkustusasiakirjan. Kun kortin voimassaolo on päättynyt, rajatarkastusviranomainen, poliisi tai Maahanmuuttovirasto voi ottaa kortin haltuunsa.	
96 a §	
Erityiset menettelylliset takeet	
Hakijalle, jolla on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (746/2011) 6 §:ssä tarkoitetusta haavoittuvasta asemasta johtuvia tai muuten turvapaikkamenettelyn aikana todettuja erityistarpeita, annetaan tukea sen varmistamiseksi, että hän voi hyötyä turvapaikkamenettelyyn liittyvistä oikeuksista ja noudattaa siihen liittyviä velvollisuuksia.	(kumotaan)
97 §	
Turvapaikkatutkinta	
Maahanmuuttovirasto selvittää kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen henkilöllisyyden, matkareitin ja maahantulon sekä suullisesti turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa olevan valtion määrittämiseksi tarpeelliset tiedot. Hakijan henkilöllisyyttä selvitettäessä kerätään henkilötiedot hänen perheenjäsenistään ja muista omaisistaan. *Maahanmuuttovirasto suorittaa turvapaikkapuhuttelun, jossa suullisesti selvitetään hakijan perusteet häneen kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan kohdistuneesta vainosta tai muista oikeudenloukkauksista ja niiden uhkista.* *Poliisi voi osallistua turvapaikkapuhutteluun, jos Suomen kansallinen turvallisuus tai kansainväliset suhteet taikka yleinen järjestys tai turvallisuus sitä edellyttävät.*	(kumotaan)

Voimassa oleva laki

97 a §

Turvapaikkapuhuttelu

Hakijaa turvapaikkapuhuttelussa kuultaessa perheenjäsenen läsnäolo on sallittu vain perustellusta syystä. Alaikäistä hakijaa kuultaessa sovelletaan tämän lain 6 §:ää ja hallintolain 14 §:ää.

Turvapaikkapuhuttelussa on erityisesti tiedusteltava, miten hakija suhtautuu mahdolliseen maasta poistamiseen turvalliseen alkuperämaahan sekä maahantulokieltoon. Hakijalta on selvitettävä erityisesti ne perusteet, joiden vuoksi hän katsoo, ettei kyseinen valtio ole hänelle turvallinen. Lisäksi on selvitettävä, onko hakijalla kansainvälisen suojelun tarpeen ohella muita perusteita oleskeluoikeuden saamiseen.

Turvapaikkapuhuttelu voidaan tallentaa äänenä ja kuvana. Tallentamisesta on ennen sen aloittamista ilmoitettava hakijalle.

Turvapaikkapuhuttelusta laaditaan pöytäkirja. Puhuttelun päätyttyä hakija saa pöytäkirjasta jäljennöksen heti tai mahdollisimman pian puhuttelun jälkeen, ja hänelle annetaan kahden viikon määräaika toimittaa pöytäkirjaan lisäyksiä ja korjauksia. Määräaika voi olla pidempi, jos asian laatu sitä vaatii. Pöytäkirja voidaan tulkita hakijalle puhuttelun päätyttyä, jos Maahanmuuttovirasto katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 39 §:ssä tarkoitetun tai muun alaikäisen edustajan on oltava läsnä ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa.

Jos Maahanmuuttovirasto katsoo tarkoituksenmukaiseksi, turvapaikkapuhuttelu voidaan pitää käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa Maahanmuuttovirastolla ja hakijalla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Turvapaikkapuhuttelun tapaa harkitessaan Maahanmuuttoviraston on otettava huomioon hakijan iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä

Ehdotus

97 a §

Puhuttelupöytäkirjan tarkastaminen

Kansainvälistä suojelua koskevista henkilökohtaisista puhutteluista säädetään menettelyasetuksen 11–14 artiklassa.

Puhuttelun päätyttyä hakija saa pöytäkirjasta jäljennöksen heti tai mahdollisimman pian puhuttelun jälkeen, ja hänelle annetaan kahden viikon määräaika toimittaa pöytäkirjaan lisäyksiä ja korjauksia. Määräaika voi olla pidempi, jos asian laatu sitä vaatii. Pöytäkirja voidaan *tulkata* hakijalle puhuttelun päätyttyä, jos Maahanmuuttovirasto katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tilasta johtuva haavoittuva asema tai muut hakijan henkilökohtaiset syyt, jotka voivat vaikuttaa puhuttelun kulkuun sekä 6 §:ssä säädetyt edellytykset. Maahanmuuttoviraston on varmistettava, että turvapaikkapuhuttelu voidaan pitää tietoturvallisesti.	
97 b §	
Tiedon hankinta yksittäisessä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa	
Tässä laissa tarkoitetut viranomaiset eivät saa yksittäisessä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa hankkia tietoa tavalla, jonka seurauksena vainoa harjoittavat tai vakavaa haittaa aiheuttavat toimijat saavat tietää kansainvälistä suojelua koskevasta asiasta ja j *ka vaarantaa asianomaisen tai hänen läheistensä turvallisuuden.* *Hakijalle järjestetään tämän suostumuksella lääkärintarkastus aiempaan vainoon tai vakavaan haittaan viittaavien seikkojen selvittämiseksi, jos se on tarpeen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen arvioimiseksi.*	(kumotaan)
98 §	98 §
Päätös kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen	***Tutkintamenettelyn kesto tuomioistuimen kumotessa kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen ja palauttaessa sen Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi***
Kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen on tehtävä päätös kuuden kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä tai, kun hakemukseen sovelletaan vastuuvaltion määrittämisestä annetussa asetuksessa säädettyä menettelyä, siitä kun Suomi on määritetty käsittelystä vastuussa olevaksi jäsenvaltioksi, hakija on Suomen alueella ja Maahanmuuttovirasto on ottanut hänet vastuulleen. Päätös on tehtävä 15 kuukauden kuluessa, jos päätöstä ei voida jostakin seuraavista syistä tehdä 1 momentin mukaisessa määräajassa:	*Tuomioistuimen kumotessa kansainväistä suojelua koskevan päätöksen ja palauttaessa sen Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi tutkintamenettely on saatava päätökseen viimeistään:* *1) yhden kuukauden kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi menettelyasetuksen 38 artiklan 1 kohdan a, b, c tai d alakohdassa taikka mainitun artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla perusteella;*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1) asiaan liittyy monimutkaisia tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin liittyviä kysymyksiä; 2) suuria määriä kolmansien maiden kansalaisia tai kansalaisuudettomia henkilöitä hakee kansainvälistä suojelua samanaikaisesti, minkä vuoksi menettelyä on käytännössä erittäin vaikea saada päätökseen kuuden kuukauden määräajassa; 3) viivästys johtuu selvästi siitä, ettei hakija ole myötävaikuttanut hakemuksensa selvittämiseen. Päätös on tehtävä 18 kuukauden kuluessa, jos sitä ei voida tehdä 2 momentin mukaisessa määräajassa sen vuoksi, että kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen asianmukaisen ja perustellun tutkinnan varmistaminen edellyttää pidempää tutkinta-aikaa. Jos alkuperämaassa vallitsee epävarma tilanne eikä päätöstä sen vuoksi voida tehdä 1–3 momentissa säädetyssä määräajassa, päätös on kuitenkin tehtävä viimeistään 21 kuukauden kuluessa 1 momentissa säädetystä määräajan alkamisesta. Mitä 4 momentissa säädetään, ei rajoita pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman saamista.	*2) kahdeksan päivän kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi menettelyasetuksen 38 artiklan 1 kohdan e alakohdan perusteella;* *3) kahden kuukauden kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on tutkittu menettelyasetuksen 42 artiklassa tarkoitetussa nopeutetussa menettelyssä;* *4) kolmen kuukauden kuluessa tuomioistuimen päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, jos hakemus on tutkittu menettelyasetuksen 39 artiklan 3 kohdassa tarkoitetussa menettelyssä; määräaikaa voidaan poikkeuksellisesti pidentää viiteen kuukauteen, jos tutkintamenettelyn päättäminen ei Maahanmuuttovirastosta riippumattomista syistä ole lyhyemmässä ajassa mahdollista.*
98 a § *Päätös kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen* *Kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen on tehtävä päätös kuuden kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä tai, kun hakemukseen sovelletaan vastuuvaltion määrittämisestä annetussa asetuksessa säädettyä menettelyä, siitä kun Suomi on määritetty käsittelystä vastuussa olevaksi jäsenvaltioksi, hakija on Suomen alueella ja Maahanmuuttovirasto on ottanut hänet vastuulleen. Päätös on tehtävä 15 kuukauden kuluessa, jos päätöstä ei voida jostakin seuraavista syistä tehdä 1 momentin mukaisessa määräajassa:*	(kumotaan)

1) asiaan liittyy monimutkaisia tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin liittyviä kysymyksiä;

2) suuria määriä kolmansien maiden kansalaisia tai kansalaisuudettomia henkilöitä hakee kansainvälistä suojelua samanaikaisesti, minkä vuoksi menettelyä on käytännössä erittäin vaikea saada päätökseen kuuden kuukauden määräajassa;

3) viivästys johtuu selvästi siitä, ettei hakija ole myötävaikuttanut hakemuksensa selvittämiseen.

Päätös on tehtävä 18 kuukauden kuluessa, jos sitä ei voida tehdä 2 momentin mukaisessa määräajassa sen vuoksi, että kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen asianmukaisen ja perustellun tutkinnan varmistaminen edellyttää pidempää tutkinta-aikaa.

Jos alkuperämaassa vallitsee epävarma tilanne eikä päätöstä sen vuoksi voida tehdä 1–3 momentissa säädetyssä määräajassa, päätös on kuitenkin tehtävä viimeistään 21 kuukauden kuluessa 1 momentissa säädetystä määräajan alkamisesta.

Mitä 4 momentissa säädetään, ei rajoita pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman saamista.

99 §

Turvallinen turvapaikkamaa

Hakijalle turvalliseksi turvapaikkamaaksi voidaan hakemusta turvapaikkamenettelyssä ratkaistaessa katsoa valtio: (kumotaan)

1) joka ilman maantieteellistä varaumaa on liittynyt pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleissopimukseen, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (SopS 8/1976) sekä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaiseen yleissopimukseen (SopS 60/1989) ja noudattaa niitä; ja

2) jossa hakija on saanut ja edelleen voi saada 87 tai 88 §:ssä tarkoitettua taikka muuten riittävää suojelua.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
99 a § *Turvallinen kolmas maa* *Hakijalle turvalliseksi kolmanneksi maaksi voidaan hakemusta turvapaikkamenettelyssä ratkaistaessa katsoa valtio:* *1) joka ilman maantieteellistä varaumaa on liittynyt pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleissopimukseen, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (SopS 8/1976) sekä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaiseen yleissopimukseen (SopS 60/1989) ja noudattaa niitä; ja* *2) jossa hakija olisi voinut saada 87 tai 88 §:ssä tarkoitettua taikka muuten riittävää suojelua.* *Turvalliseen kolmanteen maahan palautettavalle ulkomaalaiselle annetaan kyseisen maan kielellä asiakirja, josta ilmenee, että hänen hakemustaan ei ole tutkittu aineellisesti Suomessa.*	(kumotaan)
100 § *Turvallinen alkuperämaa* Hakijalle turvalliseksi alkuperämaaksi voidaan hakemusta turvapaikkamenettelyssä ratkaistaessa katsoa valtio, jossa hänellä ei ole vainon tai vakavien ihmisoikeusloukkausten vaaraa. Turvallisen alkuperämaan arvioinnissa otetaan erityisesti huomioon: 1) toimiiko valtiossa vakaa ja demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä; 2) onko valtiossa riippumaton ja puolueeton oikeuslaitos sekä vastaako oikeudenkäytön taso oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetettavia vaatimuksia; ja 3) onko valtio liittynyt keskeisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja noudattaako valtio niitä ja onko valtiossa tapahtunut vakavia ihmisoikeusloukkauksia.	100 § ***Turvallisten maiden määrittely kansallisesti*** *Kolmannen maan määrittämisestä kansallisesti menettelyasetuksen 59 artiklassa tarkoitetuksi turvalliseksi kolmanneksi maaksi ja menettelyasetuksen 61 artiklassa tarkoitetuksi turvalliseksi alkuperämaaksi säädetään menettelyasetuksen 64 artiklassa.* *Valtioneuvoston asetuksella voidaan nimetä 1 momentissa tarkoitetut turvalliset kolmannet maat ja turvalliset alkuperämaat. Maiden määrittely perustuu Maahanmuuttoviraston arvioimaan maatietoon.* *Maahanmuuttovirasto toimittaa menettelyasetuksen 64 artiklan 4 kohdassa tarkoitetut tiedot kansallisista turvallisista kolmansista maista ja turvallisista alkuperämaista Euroopan unionin komissiolle ja Euroopan turvapaikkavirastolle.*

Voimassa oleva laki

101 §

Ilmeisen perusteeton hakemus

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan katsoa ilmeisen perusteettomaksi, kun se on hylätty 104 §:ssä tarkoitetussa nopeutetussa menettelyssä.

102 §

Uusintahakemus

Uusintahakemuksella tarkoitetaan kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta, jonka ulkomaalainen tekee saatuaan lainvoimaisen päätöksen Maahanmuuttovirastolta tai hallintotuomioistuimelta aikaisemmin tekemäänsä hakemukseen, kun hän oleskelee edelleen maassa tai on päätöksen saatuaan lyhyeksi ajaksi poistunut maasta. Uusintahakemuksena ei kuitenkaan pidetä hakemusta, joka on tehty sen jälkeen, kun Maahanmuuttovirasto on tehnyt 95 c §:n nojalla raukeamispäätöksen.

Jos uusi hakemus tehdään asian ollessa vielä vireillä, hakijan esittämät tiedot toimitetaan käsittelevälle viranomaiselle otettavaksi huomioon uutena selvityksenä vireillä olevassa asiassa.

Uusintahakemuksen tutkittavaksi ottaminen edellyttää, että hakemus sisältää tai asiassa muutoin ilmenee uusia seikkoja tai perusteita, jotka lisäävät merkittävästi sen todennäköisyyttä, että hakijaa tulisi pitää kansainvälistä suojelua saavana henkilönä. Tutkittavaksi ottaminen edellyttää myös, että hakija ei hänestä itsestään riippumattomista syistä ole voinut esittää näitä seikkoja tai perusteita aikaisemman hakemuksen käsittelyn tai sitä koskevan muutoksenhaun yhteydessä. Maahanmuuttovirasto voi selvittää tutkittavaksi ottamisen edellytykset pelkästään kirjallisen aineiston perusteella.

Ehdotus

101 §

Ilmeisen perusteeton hakemus

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan katsoa ilmeisen perusteettomaksi, jos se on hylätty *menettelyasetuksen 42 artiklassa säädetyssä* nopeutetussa menettelyssä.

102 §

Oikeus jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten yhteydessä

Menettelyasetuksen 10 artiklan 1 kohdassa säädetystä poiketen ja rajoittamatta palautuskiellon periaatteen soveltamista, hakijalla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkinnan ajaksi ja hakija voidaan poistaa maasta, jos:

1) hakija on lainvoimaisella päätöksellä päätetty rikoksen johdosta luovuttaa toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan, kansainväliseen rikostuomioistuimeen tai muuhun kansainväliseen tuomioistuimeen, jonka osapuoli Suomi on;

2) hakija on lainvoimaisella päätöksellä päätetty vapausrangaistuksen täytäntöönpanemiseksi siirtää toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan;

3) hakija on vaaraksi yleiselle järjestykselle tai kansalliselle turvallisuudelle; tämä ei kuitenkaan saa rajoittaa määritelmäasetuksen 12 ja 17 artiklan soveltamista;

4) ensimmäinen myöhempi hakemus on jätetty ainoastaan sellaisen päätöksen täytäntöönpanon viivyttämiseksi tai estämiseksi, joka johtaisi hakijan välittömään poistamiseen maasta, eikä kyseisen hakemuksen tutkintaa jatketa menettelyasetuksen 55 artiklan 7 kohdan mukaisesti; tai

5) hakemus on toinen tai sen jälkeinen myöhempi hakemus sellaisen lainvoimaisen

Voimassa oleva laki

Ehdotus

päätöksen jälkeen, jossa aikaisemmin tehty myöhempi hakemus on hylätty tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi tai perusteettomana taikka ilmeisen perusteettomana.

Maahanmuuttovirasto antaa toimivaltaisen viranomaisen tai tuomioistuimen pyynnöstä lausunnon 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun hakijan luovuttamista tai siirtoa koskevassa asiassa. Lausunnossa on ilmoitettava, onko luovuttaminen tai siirtäminen toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan tai mainitun momentin 1 kohdassa tarkoitettuun kansainväliseen tuomioistuimeen mahdollista siten, että luovuttamispäätös tai siirtoa koskeva päätös ei johda suoraan tai epäsuoraan palauttamiseen, joka rikkoisi kansainväliseen ja unionin oikeuteen perustuvia Suomelle asetettuja velvoitteita.

Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisestä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta säädetään menettelyasetuksen 10 artiklan 3 kohdassa. Mitä 2 momentissa säädetään lausuntopyynnöstä, sovelletaan myös tässä momentissa tarkoitettuihin tilanteisiin.

103 §

Hakemuksen tutkimatta jättäminen

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus voidaan jättää tutkimatta, jos hakija:

1) on saapunut sellaisesta 99 §:ssä määritellystä turvallisesta turvapaikkamaasta tai 99 a §:ssä määritellystä turvallisesta kolmannesta maasta, jonne hänet voidaan palauttaa;

2) voidaan lähettää toiseen valtioon, joka vastuuvaltion määrittämisestä annetun neuvoston asetuksen mukaan on vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä;

3) on saanut kansainvälistä suojelua toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa, johon hänet voidaan lähettää; taikka

4) on tehnyt uusintahakemuksen, joka ei täytä 102 §:n 3 momentissa säädettyjä

103 §

Hakemuksen tutkimatta jättäminen

Sen lisäksi, mitä menettelyasetuksessa säädetään, kansainvälistä suojelua koskeva hakemus hylätään tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi, jos jokin mainitun asetuksen 38 artiklan 1 kohdassa säädetyistä edellytyksistä täyttyy.

edellytyksiä hakemuksen tutkittavaksi ottamiselle.

104 §

Nopeutetun menettelyn käyttäminen

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus käsitellään nopeutetussa menettelyssä, jos:

1) sen perusteeksi ei ole esitetty 87 §:n 1 momentissa tai 88 §:n 1 momentissa tarkoitettuja taikka muita sellaisia perusteita, jotka liittyvät palautuskieltoihin, tai esitetyt väitteet ovat selvästi epäuskottavia;

2) hakija on saapunut turvallisesta alkuperämaasta, jonne hänet voidaan palauttaa;

3) hakija on johtanut viranomaisia harhaan esittämällä vääriä tietoja tai asiakirjoja tai jättämällä tahallaan ilmoittamatta olennaisia tietoja tai esittämättä henkilöllisyyttään tai kansalaisuuttaan koskevia asiakirjoja, jotka olisivat saattaneet vaikuttaa päätökseen kielteisesti;

4) hakijan voidaan olettaa vilpillisessä tarkoituksessa tuhonneen tai kadottaneen henkilö- tai matkustusasiakirjan, josta olisi ollut apua hänen henkilöllisyytensä tai kansalaisuutensa selvittämisessä;

5) kyseessä on uusintahakemus, joka täyttää 102 §:n 3 momentissa säädetyt tutkittavaksi ottamisen edellytykset;

6) hakija on tehnyt hakemuksen vain viivyttääkseen tai estääkseen sellaisen jo tehdyn tai välittömästi odotettavissa olevan päätöksen täytäntöönpanoa, joka merkitsisi hänen poistamistaan maasta;

7) hakija kieltäytyy noudattamasta Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU)

(kumotaan)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoitussessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) N:o 603/2013 säädettyä velvollisuuttaan suostua sormenjälkien ottamiseen; *8) hakija on tullut Suomeen tai jatkanut oleskeluaan Suomessa laittomasti ja ilman 95 §:n 2 momentissa tarkoitettua syytä joko ei ole ilmoittautunut viranomaisille tai ei ole tehnyt kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta mahdollisimman pian maahantuloonsa liittyvät olosuhteet huomioon ottaen; taikka* *9) hakijan voidaan vakavista syistä katsoa olevan vaaraksi kansalliselle turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle taikka hakija on poistettu maasta pakkokeinoin yleistä turvallisuutta tai yleistä järjestystä koskevista vakavista syistä.* *Ilman huoltajaa olevan alaikäisen jättämä hakemus ratkaistaan nopeutetussa menettelyssä vain 1 momentin 2, 5 tai 9 kohdassa säädetyllä perusteella.* *Jos 96 a §:ssä tarkoitettua tukea ei pystytä antamaan nopeutetussa menettelyssä, nopeutettua menettelyä ei sovelleta.* *Käytettäessä nopeutettua menettelyä Maahanmuuttoviraston on ratkaistava hakemus viiden kuukauden kuluessa sen jättämisestä.*	
104 a §	104 a §
Rajamenettely	*Rajamenettely*
Rajamenettelyssä päätetään ulkorajan rajanylityspaikalla tai luvattoman ulkorajan ylityksen yhteydessä tehdyn kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkimatta	*Rajamenettelystä säädetään menettelyasetuksen 43–54 artiklassa.* *Sen lisäksi, mitä menettelyasetuksen 45 artiklan 1 kohdassa ja 53 artiklan 1 kohdassa*

Voimassa oleva laki

jättämisestä 103 §:n nojalla tai ratkaistaan hakemus 104 §:n nojalla nopeutetussa menettelyssä.

Rajamenettelyn 1 momentissa säädetystä soveltamisesta voidaan tilapäisesti poiketa, jos sen soveltaminen ei ole poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi mahdollista.

Jos hakija on ilman huoltajaa oleva alaikäinen, rajamenettelyä sovelletaan vain, jos hakemus voidaan:

1) jättää tutkimatta;

a) 103 §:n 1 kohdan nojalla, koska hakija tulee 99 a §:ssä määritellystä turvallisesta kolmannesta maasta, jonne hänet voidaan palauttaa; tai

b) 103 §:n 4 kohdan nojalla; taikka

2) käsitellä nopeutetussa menettelyssä;

a) 104 §:n 1 momentin 2, 5 tai 9 kohdan nojalla;

b) 104 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla, jos hakija on esittänyt vääriä asiakirjoja; tai

c) 104 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.

Lisäksi 3 momentin 2 kohdan b ja c alakohdan soveltaminen edellyttää, että on vakavia syitä katsoa hakijan pyrkivän salaamaan merkittäviä seikkoja, jotka todennäköisesti johtaisivat kielteiseen päätökseen. Hakijalle on annettava mahdollisuus esittää hyväksyttäviä syitä toiminnalleen.

Rajamenettelyä ei sovelleta, jos 96 a §:ssä tarkoitettua tukea ei voida antaa.

Käytettäessä rajamenettelyä Maahanmuuttoviraston on ratkaistava hakemus neljän viikon kuluessa sen jättämisestä.

Ehdotus

säädetään, rajamenettelyä sovelletaan mainitun asetuksen 43 artiklan 1 kohdassa säädettyjen edellytysten täyttyessä, jos:

1) hakemus voidaan hylätä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttuessa tämän lain 103 §:n tai menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohdan mukaisesti; tai

2) hakemus tutkitaan 42 artiklan 1 kohdan a, b, d, e tai g -alakohdan mukaisessa nopeutetussa menettelyssä.

Edellytysten täyttyessä hakijaan, joka siirretään Suomeen hallinta-asetuksen 67 artiklan 11 kohdan mukaisesti sisäisenä siirtona sovelletaan rajamenettelyä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo perusoikeuksien toteutumista rajamenettelyssä 16 j §:n ja seulonta-asetuksen 10 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdan mukaisesti.

Rajamenettelyä sovellettaessa hakemus on ratkaistava ja päätös annettava tiedoksi viiden viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä. Jos rajamenettelyä sovelletaan hakijaan, joka siirretään Suomeen hallinta-asetuksen 67 artiklan 11 kohdan mukaisesti sisäisenä siirtona, Maahanmuuttovirasto voi pidentää hakemuksen tutkintaa neljällä viikolla. Jos Suomi on muuttoliikkeeseen ja turvapaikanhakuun liittyviin kriisitilanteisiin ja ylivoimaisen esteen tilanteisiin vastaamisesta ja asetuksen (EU) 2021/1147 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1359, jäljempänä ***kriisiasetus****, 4 artiklassa tarkoitetulla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä saanut luvan mainitun asetuksen 11 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun rajamenettelyn käsittelyaikaa koskevan poikkeuksen käyttöön, Maahanmuuttovirasto voi pidentää hakemuksen tutkintaa kolmella viikolla.*

Sisäministeriö antaa Euroopan komissiolle menettelyasetuksen 49 artiklassa tarkoitetun ilmoituksen riittävän kapasiteetin saavuttamisesta ja 50 artiklassa tarkoitetun ilmoituksen hakemusten vuotuisen enimmäismäärän saavuttamisesta.

Voimassa oleva laki

104 b §

Liikkumisoikeuden rajoittaminen rajamenettelyssä

Poiketen siitä, mitä 40 §:n 3 momentissa ja 41 §:ssä säädetään, hakijalla ei rajamenettelyn aikana ole oikeutta liikkua vapaasti ja valita asuinpaikkaansa. Hakijalla on rajamenettelyn ajan velvollisuus oleskella *rajalla tai kauttakulkualueella taikka näiden läheisyydessä sijaitsevan,* hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jolla pysymistä varmistetaan estein. Vastaanottokeskuksen alueella tarkoitetaan vastaanottokeskuksen tonttia sekä siltä selvästi erotettua aluetta. Tontin tai siltä erotetun alueen on oltava riittävän laaja, jotta voidaan turvata hakijan yksityiselämän koskemattomuus ja vastaanottopalvelujen saaminen. Hakijalle on annettava selvästi tieto alueen rajoista.

Maahanmuuttovirasto voi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti vastaanottokeskuksen alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi.

Hakijalla on myös oikeus poistua vastaanottokeskuksen alueelta, jos se on välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi tai alaikäisten koulunkäynnin järjestämiseksi.

104 c §

Rajamenettelyn päättyminen

Rajamenettely päättyy:

1) jos edellytyksiä jättää kansainvälistä suojelua koskeva hakemus tutkimatta tai ratkaista nopeutetussa menettelyssä ei ole;

2) jos Maahanmuuttovirasto ei ole tehnyt päätöstä kansainvälistä suojelua koskevasta

Ehdotus

104 b §

*Liikkumis**vapauden** rajoittaminen rajamenettelyssä*

Menettelyasetuksen 43 artiklan 2 kohdassa säädetään siitä, että hakijalla ei ole rajamenettelyn aikana oikeutta tulla jäsenvaltion alueelle ja 54 artiklan 1 kohdassa siitä, että hakijan liikkumisvapautta on rajoitettava rajamenettelyn aikana.

Hakijalla on rajamenettelyn ajan velvollisuus oleskella hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jolla pysymistä varmistetaan estein. Vastaanottokeskuksen alueella tarkoitetaan vastaanottokeskuksen tonttia sekä siltä selvästi erotettua aluetta. Tontin tai siitä erotetun alueen on oltava riittävän laaja, jotta voidaan turvata hakijan yksityiselämän koskemattomuus ja vastaanottopalveluiden saaminen. Hakijalle on annettava selvästi tieto alueen rajoista.

Maahanmuuttovirasto voi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti vastaanottokeskuksen alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi.

Hakijalla on myös oikeus poistua vastaanottokeskuksen alueelta, jos se on välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi tai alaikäisten koulunkäynnin järjestämiseksi.

Rajoitustoimista tehdään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 50 §:n mukainen päätös.

104 c §

Paluumenettely rajamenettelyä sovellettaessa

Rajamenettelyä seuraavasta paluumenettelystä säädetään rajalla tapahtuvasta palauttamismenettelystä ja asetuksen (EU) 2021/1148 muuttamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
hakemuksesta neljän viikon kuluessa sen jättämisestä; 3) jos Maahanmuuttoviraston päätöstä ei anneta tiedoksi seitsemän päivän, joista vähintään viiden on oltava arkipäiviä, kuluessa siitä, kun päätös on tehty; 4) jos hallinto-oikeus kieltää käännyttämistä koskevan päätöksen täytäntöönpanon; tai 5) neljän viikon kuluttua siitä, kun käännyttämistä koskeva päätös on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, jos hallinto-oikeus ei ole kieltänyt päätöksen täytäntöönpanoa.	*neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1349, jäljempänä* ***paluurajamenettelyasetus****.* *Liikkumisvapauden rajoittaminen jatkuu paluurajamenettelyssä 104 b §:n mukaisesti.*
105 §	105 §
Euroopan unionin kansalaisen ***turvapaikka****hakemus*	*Euroopan unionin kansalaisen* ***kansainvälistä suojelua koskeva*** *hakemus*
Maahanmuuttoviraston on ilmoitettava välittömästi sisäministeriölle unionin kansalaisen tekemästä *turvapaikkahakemuksesta, jos se ei katso asianomaisen valtion olevan hakijalle turvallinen alkuperämaa eikä ratkaise hakemusta soveltaen 104 §:n 1 momentin 2 kohtaa ja 101 §:ää.* Sisäministeriö ilmoittaa asiasta neuvostolle.	*Euroopan unionin kansalaisen tekemä kansainvälistä suojelua koskeva hakemus jätetään sisällöllisesti tutkimatta, jollei Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen pöytäkirjasta (N:o 24) muuta johdu.* Maahanmuuttoviraston on ilmoitettava välittömästi sisäministeriölle unionin kansalaisen tekemästä *kansainvälistä suojelua koskevasta* hakemuksesta, jos se ottaa hakemuksen tutkittavaksi. Sisäministeriö ilmoittaa asiasta neuvostolle. *Hakemuksen käsittelyyn sovelletaan menettelyasetusta lukuun ottamatta sen 11 artiklaa tutkittavaksiottamispuhuttelusta.*
Pakolaisuus	***Pakolaisasema ja toissijainen suojeluasema***
106 §	106 §
Pakolaisasema ja toissijainen suojeluasema	*Pakolaisasema ja toissijainen suojeluasema*
Pakolaisaseman saa: 1) turvapaikan Suomessa saanut ulkomaalainen; 2) pakolaiskiintiössä Suomeen otettu pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalainen; 3) perhesiteen perusteella oleskeluluvan saanut 1 tai 2 kohdassa tarkoitetun	Pakolaisaseman saa: *1) pakolaiskiintiössä Suomeen otettu pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalainen; ja* *2) pakolaisen perhesiteen perusteella oleskeluluvan Suomesta saanut pakolaiseksi* katsottava perheenjäsen. *Toissijaisen suojeluaseman saa:*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
ulkomaalaisen pakolaiseksi katsottava perheenjäsen. Toissijaisen suojeluaseman saa: 1) oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella saanut ulkomaalainen; 2) perhesiteen perusteella oleskeluluvan saanut 1 kohdassa tarkoitetun ulkomaalaisen perheenjäsen, jonka katsotaan olevan toissijaisen suojelun tarpeessa.	*1) pakolaiskiintiössä Suomeen otettu toissijaisen suojelun perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalainen; ja* *2) toissijaista suojelua saaneen perhesiteen perusteella oleskeluluvan Suomesta saanut toissijaisen suojelun tarpeessa oleva perheenjäsen.* *Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman myöntämisestä kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä säädetään määritelmäasetuksen 13 ja 18 artiklassa.*
107 § *Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttaminen*	
Henkilön pakolaisasema lakkautetaan, jos: *1) hän vapaaehtoisesti uudelleen turvautuu kansalaisuusvaltionsa suojeluun;* *2) hän menetettyään kansalaisuutensa saa sen takaisin omasta vapaasta tahdostaan;* *3) hän saa toisen valtion kansalaisuuden ja voi turvautua uuden kansalaisuusvaltionsa suojeluun;* *4) hän vapaaehtoisesti asettuu asumaan maahan, josta pakeni ja jonka ulkopuolelle jäi vainon pelosta;* *5) hän ei enää ole suojelun tarpeessa, koska olosuhteet, joiden vallitessa hänestä tuli pakolainen, ovat lakanneet olemasta;* *6) hän on pakolaisaseman saamisen jälkeen tehnyt tai hänen on perusteltua aihetta epäillä tehneen 87 §:n 2 momentin 1 tai 3 kohdassa tai 3 momentissa tarkoitetun teon;* *7) on perusteltua syytä olettaa, että hän on vaaraksi kansalliselle turvallisuudelle; taikka* *8) hän on yhteiskunnalle vaarallinen, koska hänet on lainvoiman saaneella tuomiolla tuomittu erityisen törkeästä rikoksesta.* *Henkilön toissijainen suojeluasema lakkautetaan, jos toissijaisen suojeluaseman myöntämiseen johtaneet olosuhteet ovat lakanneet olemasta tai muuttuneet siinä määrin, ettei suojelua enää tarvita.* *Henkilön toissijainen suojeluasema lakkautetaan myös, jos on perusteltua aihetta*	(kumotaan)

epäillä, että hän on tehnyt toissijaisen suojeluaseman saamisen jälkeen 88 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun teon.

Edellä 1 momentin 5 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitetun olosuhteiden muutoksen on oltava merkittävä ja pysyvä. Mitä 1 momentin 5 kohdassa ja 2 momentissa säädetään, ei kuitenkaan sovelleta henkilöön, joka voi aiemmin koetusta vainosta tai vakavasta haitasta johtuvien pakottavien syiden perusteella kieltäytyä turvautumasta kansalaisuusvaltionsa tai entisen pysyvän asuinmaansa suojeluun.

Pakolaisasemaa ja toissijaista suojeluasemaa lakkautettaessa tulee suorittaa yksilöllinen tutkinta.

Matkustamista kansalaisuusvaltioon tai entiseen pysyvään asuinmaahan voidaan oleskelun kesto ja tarkoitus huomioiden pitää:

1) 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna vapaaehtoisena kansalaisuusvaltion suojeluun uudelleen turvautumisena;

2) 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuna vapaaehtoisena asettumisena asumaan maahan, josta henkilö pakeni ja jonka ulkopuolelle hän jäi vainon pelosta; taikka

3) osoituksena 2 momentissa tarkoitetusta olosuhteiden muutoksesta.

108 §

Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman peruuttaminen

Pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema peruutetaan, jos: (kumotaan)

1) hakija on kansainvälistä suojelua hakiessaan antanut tietoisesti vääriä tietoja, jotka ovat vaikuttaneet päätöksen lopputulokseen;

2) hakija on kansainvälistä suojelua hakiessaan salannut sellaisen seikan, joka olisi vaikuttanut päätöksen lopputulokseen; tai

3) turvapaikka olisi pitänyt jättää 87 §:n 2–5 momentin nojalla antamatta tai oleskelulupa 88 §:n 2–4 momentin nojalla myöntämättä.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
110 §	110 §
Oleskeluluvan myöntäminen tilapäisen suojelun perusteella	*Oleskeluluvan myöntäminen tilapäisen suojelun perusteella*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella jätetään myöntämättä, jos ulkomaalaisen katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle taikka jos on perusteltua syytä epäillä hänen syyllistyneen *87 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tekoon*.	Oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella jätetään myöntämättä, jos ulkomaalaisen katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle taikka jos on perusteltua syytä epäillä hänen syyllistyneen*:* *1) rikokseen rauhaa vastaan, sotarikokseen tai rikokseen ihmiskuntaa vastaan, sellaisia rikoksia koskevien kansainvälisten sopimusten määritelmien mukaisesti;* *2) törkeään muuhun kuin poliittiseen rikokseen Suomen ulkopuolella ennen kuin hänelle annettiin tilapäistä suojelua Suomessa; taikka* *3) Yhdistyneiden kansakuntien tarkoitusperien ja periaatteiden vastaiseen tekoon.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
112 §	112 §
Tilapäisen oleskeluluvan myöntäminen	*Tilapäisen oleskeluluvan myöntäminen*
Tilapäinen oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle:	Tilapäinen oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
3) jonka oleskeluluvan myöntämisen perusteena on *89 §*.	3) jonka oleskeluluvan myöntämisen perusteena on *113 a §*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
113 §	113 §
Jatkovan oleskeluluvan myöntäminen	*Jatkuvan oleskeluluvan myöntäminen*
Jatkuva oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka saa *turvapaikan tai oleskeluluvan kiintiöpakolaisena tai toissijaisen suojelun perusteella*. Jatkuva oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaiselle, joka otetaan Suomeen 93 §:n nojalla tehdyn valtioneuvoston päätöksen perusteella.	Jatkuva oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka saa *määritelmäasetuksen 24 artiklan perusteella oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella tai oleskeluluvan kiintiöpakolaisena.* Jatkuva oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaiselle, joka otetaan Suomeen tämän lain 93 §:n nojalla tehdyn valtioneuvoston päätöksen perusteella.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
(uusi)	113 a § *Oleskeluluvan myöntäminen palautuskieltoa sovellettaessa* *Oleskelulupa myönnetään Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jolle jätetään myöntämättä kansainvälistä suojelua määritelmäasetuksen 5 artiklan 2 kohdan, 12 artiklan 2 tai 3 kohdan, 14 artiklan 2 kohdan taikka 17 artiklan 1–3 kohdan perusteella, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.* *Oleskelulupa myönnetään Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka kansainvälinen suojelu on poistettu määritelmäasetuksen 14 tai 19 artiklan nojalla, jos häntä ei voida poistaa maasta, koska häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.*
116 §	116 §
Maahanmuuttoviraston *kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta*	*Kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta*
Maahanmuuttovirasto: 1) myöntää ja peruuttaa oleskeluluvan; 2) päättää pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttamisesta ja peruuttamisesta; 3) päättää toisen sopimusvaltion pyynnöstä vastuuvaltion määrittämisestä annetun asetuksen mukaisesta turvapaikanhakijan vastaanottamisesta tai takaisinottamisesta ja pyytää toiselta sopimusvaltiolta vastaavaa päätöstä turvapaikanhakijan vastaanottamisesta tai takaisinottamisesta; 4) antaa turvalliseen kolmanteen maahan palautettavalle ulkomaalaiselle asiakirjan,	Maahanmuuttovirasto: *1) toimii menettelyasetuksen 3 artiklan 16 alakohdassa tarkoitettuna määrittävänä viranomaisena;* *2) jatkaa tarvittaessa henkilöllisyyden selvittämistä hakemuksen rekisteröinnin jälkeen ja kerää tiedot perheenjäsenistä ja muista omaisista;* 3) myöntää ja peruuttaa oleskeluluvan; 4) päättää pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman poistamisesta; *5) soveltaa hallinta-asetuksen III osassa tarkoitettuja hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämismenettelyjä ja vastaa mainitun*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
josta ilmenee, että hänen hakemustaan ei ole tutkittu aineellisesti Suomessa.	*asetuksen 51 artiklassa tarkoitetusta tietojen jakamisesta;* *6) vastaa hallinta-asetuksen IV osassa tarkoitetuista sisäisiä siirtoja koskevista menettelyistä sekä hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuista menettelyistä vastuun korvaamiseksi; ja*
Maahanmuuttovirasto päättää oleskeluluvan myöntämisestä pakolaisuuden tai toissijaisen suojelun perusteella pakolaiskiintiössä Suomeen otettavalle ulkomaalaiselle saatuaan suojelupoliisin lausunnon.	*7)* päättää oleskeluluvan myöntämisestä pakolaisuuden tai toissijaisen suojelun perusteella pakolaiskiintiössä Suomeen otettavalle ulkomaalaiselle saatuaan suojelupoliisin lausunnon. *Poliisi ja rajatarkastusviranomainen voi avustaa Maahanmuuttovirastoa määrittävän viranomaisen tehtäviin kuuluvissa hakemuksen perusteiden ja muiden hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeiden tietojen selvittämisessä.* *Poliisi voi osallistua kansainvälistä suojelua koskevaan henkilökohtaiseen puhutteluun, jos Suomen kansallinen turvallisuus tai kansainväliset suhteet taikka yleinen järjestys tai turvallisuus sitä edellyttävät.* *Poliisilaitos antaa hakemuksen tutkinnasta vastuussa olevaan valtioon palautettavalle ulkomaalaiselle hallinta-asetuksen 46 artiklan 1 kohdan viidennessä alakohdassa tarkoitetun kulkuluvan.*
116 a § *Apu Euroopan turvapaikkavirastolta*	116 a § *Apu Euroopan turvapaikkavirastolta*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Suomen esittämän pyynnön johdosta Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voi *suorittaa 97 §:n mukaisia turvapaikkatutkintaan liittyviä tehtäviä* sekä 205 §:n 4 momentin mukaisen tiedoksiannon Maahanmuuttoviraston virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Tukiryhmän jäsenen tulee Suomessa tehtäviään suorittaessaan ja toimivaltaansa käyttäessään noudattaa Suomen lakia.	Suomen esittämän pyynnön johdosta Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voi Maahanmuuttoviraston virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa *avustaa Maahanmuuttovirastoa hakemuksen perusteiden, muiden hakemuksen tutkinnan kannalta tärkeiden tietojen ja vastuussa olevan jäsenvaltion selvittämisessä* sekä suorittaa 205 §:n 4 momentissa tarkoitetun tiedoksiannon. Tukiryhmän jäsenen tulee Suomessa tehtäviään suorittaessaan ja toimivaltaansa käyttäessään noudattaa Suomen lakia.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	116 b §
(uusi)	*Yhteyspisteet*
	Maahanmuuttovirasto toimii määritelmäasetuksen 37 artiklassa tarkoitettuna yhteyspisteenä ja menettelyasetuksen 71 artiklassa tarkoitettuna yhteysviranomaisena.
(uusi)	*Muuttoliikepaine- ja kriisitilanteet*
	116 c §
	Yhteisvastuutarjouksia koskevista sitoumuksista päättäminen
	Valtioneuvosto päättää yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetuista Suomen sitoumuksista yhteisvastuutarjouksiksi.
117 §	117 §
Kulkulupa	***Yhteisvastuun ja poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämisestä päättäminen***
Poliisilaitos antaa vastuuvaltion määrittämisestä annettua asetusta soveltavaan valtioon palautettavalle ulkomaalaiselle asetuksen mukaisen kulkuluvan.	*Valtioneuvosto päättää yleisistunnossaan hallinta-asetuksessa ja kriisiasetuksessa tarkoitetun yhteisvastuun sekä kriisiasetuksessa tarkoitettujen poikkeusmahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvien ilmoitusten ja pyyntöjen esittämisestä Euroopan komissiolle ja neuvostolle.*
131 §	131 §
Henkilötuntomerkkien ottaminen	*Henkilötuntomerkkien ottaminen*
	— — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	*Raja- ja merivartiostoasetuksen mukaisen eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta lähetetyn ryhmän jäsenenä Suomessa oleva vieraan valtion toimivaltainen virkamies sekä turvapaikkavirastoasetuksen mukainen Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	tukiryhmän jäsen voivat avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista 1 momentissa tarkoitettujen henkilötuntomerkkien ottamisessa poliisimiehen tai rajatarkastusviranomaisen virkamiehen ohjauksessa.
133 §	
Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittaisessa maahantulossa	(kumotaan)
Jos maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mahdollista, valtioneuvosto voi yleisistunnossa päättää, että maahantulijat, joiden maahantulon edellytykset ovat epäselvät tai joiden henkilöllisyys on epäselvä, voidaan rekisteröintiä varten toimittaa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuun järjestelykeskukseen. *Valtioneuvoston päätös tehdään määräajaksi, enintään kuitenkin kolmeksi kuukaudeksi.* *Poliisi tai rajatarkastusviranomainen taikka niiden valvonnassa sisäasiainministeriön tehtävään määräämä virkamies saa rekisteröinnin yhteydessä ottaa maahantulijasta 131 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilötuntomerkit. Maahantulija on rekisteröinnin ajan velvollinen oleskelemaan järjestelykeskuksessa, jollei hänen terveydentilaansa liittyvä tai muu tärkeä henkilökohtainen syy muuta edellytä.* *Rekisteröinti on suoritettava viipymättä.* *Raja- ja merivartiostoasetuksen mukaisen eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyvästä joukosta lähetetyn ryhmän jäsenenä Suomessa oleva vieraan valtion toimivaltainen virkamies sekä turvapaikkavirastoasetuksen mukainen Suomeen lähetetty turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsen voivat avustaa poliisia ja rajatarkastusviranomaista 3 momentissa tarkoitetuissa tehtävissä ja 131 §:n 1*	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
momentissa tarkoitettujen henkilötuntomerkkien ottamisessa poliisimiehen tai rajatarkastusviranomaisen virkamiehen ohjauksessa.	
133 a §	133 a §
Passilain soveltaminen	*Passilain soveltaminen*
Mitä passilaissa (671/2006) säädetään passin turvatekijöistä, sormenjälkien ottamisesta, passin teknisestä osasta, teknisen osan tietojen tarkastamisesta, teknisen osan tietojen tietoturvasta ja tekniseen osaan talletettujen sormenjälkien lukemisesta, sovelletaan myös tässä luvussa tarkoitettuihin matkustusasiakirjoihin. Muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan tekniseen osaan talletettuja sormenjälkiä voi lukea sen lisäksi, mitä mainitussa laissa säädetään, myös Maahanmuuttovirasto asiakirjan aitouden toteamiseksi ja henkilöllisyyden todentamiseksi, jos sille säädettyjen tehtävien suorittaminen sitä edellyttää.	Mitä passilaissa (671/2006) säädetään passin turvatekijöistä, sormenjälkien ottamisesta, passin teknisestä osasta, teknisen osan tietojen tarkastamisesta, teknisen osan tietojen tietoturvasta, tekniseen osaan talletettujen sormenjälkien lukemisesta *ja päätöksestä*, sovelletaan myös tässä luvussa tarkoitettuihin matkustusasiakirjoihin. Muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan tekniseen osaan talletettuja sormenjälkiä voi lukea mainitussa laissa säädetyn lisäksi myös Maahanmuuttovirasto asiakirjan aitouden toteamiseksi ja henkilöllisyyden todentamiseksi, jos sille säädettyjen tehtävien suorittaminen sitä edellyttää.
135 §	135 §
Pakolaisen matkustusasiakirjan myöntäminen	*Pakolaisen matkustusasiakirjan myöntäminen*
Pakolaisen matkustusasiakirja myönnetään ulkomaalaiselle, joka on saanut *106 §:ssä tarkoitetun* pakolaisaseman ja jonka pakolaisasemaa ei ole lakkautettu tai peruutettu. — — — — — — — — — — — — — —	Pakolaisen matkustusasiakirja myönnetään ulkomaalaiselle, joka on saanut pakolaisaseman ja jonka pakolaisasemaa ei ole *poistettu*. — — — — — — — — — — — — — —
136 a §	136 a §
Muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan kelpoisuusalue	*Muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan kelpoisuusalue*
Pakolaisen matkustusasiakirja ja sellainen muukalaispassi, joka on myönnetty 134 §:n 2 momentin perusteella tai joka on myönnetty henkilölle, joka on saanut oleskeluluvan *89 §:n* perusteella, ei oikeuta matkustamaan	Pakolaisen matkustusasiakirja ja sellainen muukalaispassi, joka on myönnetty 134 §:n 2 momentin perusteella tai joka on myönnetty henkilölle, joka on saanut oleskeluluvan *113 a §:n* perusteella, ei oikeuta matkustamaan

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
ulkomaalaisen kansalaisuusvaltioon tai entiseen pysyvään asuinmaahan.	ulkomaalaisen kansalaisuusvaltioon tai entiseen pysyvään asuinmaahan.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
147 a §	147 a §
Vapaaehtoinen paluu	*Vapaaehtoinen paluu*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Aikaa vapaaehtoiseen paluuseen ei määrätä myöskään, jos on olemassa pakenemisen vaara, henkilön katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle taikka kansalliselle turvallisuudelle, oleskelulupahakemus on hylätty selvästi perusteettomana tai vilpillisenä taikka kysymys on 103 §:ssä tarkoitetusta kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai 101 §:ssä tarkoitetusta ilmeisen perusteettomasta hakemuksesta. Pakenemisen vaaraa arvioidaan 121 a §:n mukaisesti.	Aikaa vapaaehtoiseen paluuseen ei määrätä myöskään, jos on olemassa pakenemisen vaara, henkilön katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle taikka kansalliselle turvallisuudelle, oleskelulupahakemus on hylätty selvästi perusteettomana tai vilpillisenä taikka kysymys on 103 §:ssä *tai menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohdassa* tarkoitetusta kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen *hylkäämisestä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi* taikka tämän lain 101 §:ssä tarkoitetusta ilmeisen perusteettomasta hakemuksesta. Pakenemisen vaaraa arvioidaan 121 a §:n mukaisesti.
— — — — — — — — — — — — — — —	*Paluurajamenettelyasetuksen 4 artiklan 5 kohdan mukaista vapaaehtoisen paluun aikaa pyydetään rajatarkastusviranomaiselta, joka tekee asiaan päätöksen.*
	— — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	190 c §
	Valitusaika eräissä kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa
	Valitus Maahanmuuttoviraston päätöksestä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa on tehtävä kymmenen päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista, jos:
	1) hakemus on hylätty menettelyasetuksen 38 artiklan 2 kohdan tai tämän lain 103 §:n mukaisesti tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi;
	2) hakemus on hylätty menettelyasetuksen 41 artiklan mukaisesti epäsuorasti peruutettuna; taikka

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	3) hakemus on tutkittu menettelyasetuksen 42 artiklassa tarkoitetussa nopeutetussa menettelyssä ja hylätty mainitun asetuksen 39 artiklan 3 kohdan mukaisesti perusteettomana tai tämän lain 101 §:n mukaisesti ilmeisen perusteettomana. *Valitus on tehtävä 1 momentissa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla ratkaistu oleskelulupa muulla perusteella ja päätetty maahantulokiellosta. Valituksenalaiseen päätökseen liittyvän maasta poistamista koskevan asian valituksen tekemisestä säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdassa.* *Valitusaikojen laskemisesta säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 8 kohdassa.*
(uusi)	*190 d §* *Valitusaika siirtopäätöksessä* *Valitus hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetusta siirtopäätöksestä on tehtävä kahden viikon kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.* *Valitus on tehtävä 1 momentissa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla päätetty maahantulokiellosta ja Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta.*
191 § *Valituskiellot* Seuraaviin tämän lain nojalla tehtyihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla: — — — — — — — — — — — — — — — — 9 kohta on kumottu L:lla 16.2.2023/216. — — — — — — — — — — — — — — — —	191 § *Valituskiellot* Seuraaviin tämän lain nojalla tehtyihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla: — — — — — — — — — — — — — — — — *9) päätös 16 i §:n 1 momentissa tarkoitetun läsnäoloa seulontapaikalla koskevan pyynnön hylkäämisestä;* — — — — — — — — — — — — — — — — *Päätökseen, jolla kansainvälinen suojelu poistetaan menettelyasetuksen 66 artiklan 6*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	kohdan perusteella, ei saa hakea muutosta valittamalla.
193 §	193 §
Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa	*Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa*
Poiketen siitä, mitä 192 §:ssä säädetään, toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy siten kuin 2 momentissa säädetään, jos Maahanmuuttoviraston päätös koskee:	Poiketen 192 §:ssä säädetystä toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy tämän pykälän 2 momentin mukaisesti, jos Maahanmuuttoviraston päätös koskee:
1) hakemusta turvapaikan tai toissijaisen suojelun perusteella myönnettävän oleskeluluvan saamiseksi;	1) hakemusta *kansainvälisen suojelun perusteella* myönnettävän oleskeluluvan saamiseksi;
2) tilapäisen suojelun saamiseksi tehdyn hakemuksen hylkäämistä;	2) tilapäisen suojelun saamiseksi tehdyn hakemuksen hylkäämistä;
	3) hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa tai 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettua siirtopäätöstä;
3) maasta poistamista, maahantulokiellon määräämistä tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamista ja päätös liittyy turvapaikkamenettelyssä tai tilapäistä suojelua koskevassa menettelyssä tehtyyn hylkäävään päätökseen;	4) maasta poistamista, maahantulokiellon määräämistä tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamista ja päätös liittyy *kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevassa menettelyssä* tai tilapäistä suojelua koskevassa menettelyssä tehtyyn hylkäävään päätökseen *taikka hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa tai 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettuun siirtoon*;
4) pakolaisaseman lakkauttamista ja siihen liittyvää pakolaisen matkustusasiakirjan peruuttamista tai toissijaisen suojeluaseman lakkauttamista ja siihen liittyvän muukalaispassin peruuttamista;	*5) kansainvälisen suojelun poistamista ja siihen liittyvää pakolaisen matkustusasiakirjan tai muukalaispassin peruuttamista, maasta poistamista tai maahantulokiellon määräämistä;*
5) pakolaisaseman ja siihen liittyvän pakolaisen matkustusasiakirjan peruuttamista tai toissijaisen suojeluaseman ja siihen liittyvän muukalaispassin peruuttamista.	*6) kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevan asian yhteydessä ratkaistua muulla perusteella haettua oleskelulupaa.*
Jos päätös on tehty Maahanmuuttoviraston *turvapaikkayksikön*:	Jos päätös on tehty Maahanmuuttoviraston:
1) eteläisellä alueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Helsingin hallinto-oikeus;	1) eteläisellä *toimialueella*, toimivaltainen hallinto-oikeus on Helsingin hallinto-oikeus;
2) itäisellä alueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Itä-Suomen hallinto-oikeus;	2) itäisellä *toimialueella*, toimivaltainen hallinto-oikeus on Itä-Suomen hallinto-oikeus;

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
3) pohjoisella alueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Pohjois-Suomen hallinto-oikeus; 4) läntisellä alueella, toimivaltainen hallinto-oikeus on Turun hallinto-oikeus. *Hallinto-oikeuden on käsiteltävä valitus 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetussa asiassa kiireellisenä*. Tarkemmat määräykset Maahanmuuttoviraston *turvapaikkayksikön* alueista annetaan Maahanmuuttoviraston työjärjestyksessä.	3) pohjoisella *toimialueella*, toimivaltainen hallinto-oikeus on Pohjois-Suomen hallinto-oikeus; 4) läntisellä *toimialueell*a, toimivaltainen hallinto-oikeus on Turun hallinto-oikeus. Tarkemmat määräykset Maahanmuuttoviraston toimialueista annetaan Maahanmuuttoviraston työjärjestyksessä. *Maahanmuuttovirasto ja Tuomioistuinvirasto tekevät yhteistyötä Maahanmuuttoviraston päättäessä toimialueista ja muista muutoksenhakuun ja tuomioistuinten toimintaan vaikuttavista asioista.*
(uusi)	193 a § *Kansainvälistä suojelua koskevan asian käsitteleminen hallintotuomioistuimessa* *Hallinto-oikeuden on pyrittävä käsittelemään valitus kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa:* *1) viimeistään 12 viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä, jos hakemus on Maahanmuuttovirastossa tutkittu menettelyasetuksen 43 artiklassa tarkoitetussa rajamenettelyssä;* *2) kolmen kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä, jos Maahanmuuttoviraston päätös on tehty menettelyasetuksen 68 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla perusteella;* *3) kuuden kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä muissa kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevissa asioissa sekä muissa kuin 2 kohdassa tarkoitetuissa kansainvälisen suojelun poistamista koskevissa asioissa.* *Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa valitus on pyrittävä käsittelemään kuuden kuukauden kuluessa valituksen tekemisestä, jos hallinto-oikeus ei ole sallinut valittajan jäädä Suomen alueelle odottamaan valitukseen annettavaa päätöstä.* *Valitus on pyrittävä käsittelemään 1 momentissa säädetyissä määräajoissa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla ratkaistu oleskelulupa muulla perusteella, päätetty maahantulokiellosta ja Suomessa*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta. Valituksenalaiseen päätökseen liittyvän maasta poistamista koskevan asian valituksen käsittelemisestä säädetään menettelyasetuksen 67 artiklan 1 kohdassa. *Hallinto-oikeuden on käsiteltävä valitus 193 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa asiassa kiireellisenä. Korkeimman hallinto-oikeuden on käsiteltävä valitus 193 §:n 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitetussa asiassa kiireellisenä.* *Jos Suomi on kriisiasetuksen 4 artiklassa tarkoitetulla neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä saanut luvan mainitun asetuksen 11 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun rajamenettelyn käsittelyaikaa koskevan poikkeuksen käyttöön, hallinto-oikeuden on pyrittävä käsittelemään valitus viimeistään 18 viikon kuluessa hakemuksen rekisteröimisestä.*
	193 b §
(uusi)	*Siirtopäätöstä koskevan asian käsitteleminen hallintotuomioistuimessa*
	Hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitettua siirtopäätöstä koskevan valituksen käsittelemisen määräajasta säädetään mainitun asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa. *Valitus on pyrittävä käsittelemään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa säädetyssä määräajassa myös, jos valituksenalaisella päätöksellä on samalla päätetty maahantulokiellosta ja Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamisesta.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
196 §	196 §
Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen	*Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen*
— — — — — — — — — — — — — — —	
Korkeimman hallinto-oikeuden on käsiteltävä kiireellisenä valitus, joka koskee 149 §:n 1 momentin 2–4 kohdan tai 4 momentin perusteella tehtyä karkottamispäätöstä. Samoin kiireellisenä on käsiteltävä valitus, joka koskee karkottamispäätöstä, joka on tehty sillä perusteella, että karkotettavan katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta 156 §:ssä tarkoitetulla tavalla.	(kumotaan)
198 a §	198 a §
Kansainvälistä suojelua koskevan asian raukeaminen hallintotuomioistuimessa	*Kansainvälistä suojelua koskevan asian raukeaminen hallintotuomioistuimessa*
Hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus voi tehdä päätöksen kansainvälistä suojelua koskevan muutoksenhakuasian raukeamisesta, jos valittaja on oma-aloitteisesti, ilman viranomaistoimenpiteitä, poistunut Suomesta tai hänen katsotaan todennäköisesti poistuneen Suomesta *95 c §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla*.	*Hallintotuomioistuin* voi tehdä päätöksen kansainvälistä suojelua koskevan muutoksenhakuasian raukeamisesta, jos valittaja on oma-aloitteisesti, ilman viranomaistoimenpiteitä, poistunut Suomesta tai hänen katsotaan todennäköisesti poistuneen Suomesta *menettelyasetuksen 41 artiklan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitetulla tavalla*.
198 b §	198 b §
Täytäntöönpanoa koskeva hakemus	*Täytäntöönpanoa koskeva hakemus*
Jos päätös käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta on tehty 95 b, 101 tai 103 §:n nojalla, täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskeva hakemus on tehtävä seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu tiedoksi hakijalle. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.	*Hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetun siirtopäätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskeva hakemus on tehtävä seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu tiedoksi henkilölle, jota siirtopäätös koskee. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
(uusi)	198 c §
	Suomen alueelle jäämistä koskeva hakemus
	Oikeudesta jäädä maahan muutoksenhaun ajaksi säädetään menettelyasetuksen 68 artiklassa. *Jos kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskeva päätös on tehty menettelyasetuksen 68 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla perusteella, Suomen alueelle muutoksenhaun ajaksi jäämistä koskeva hakemus on tehtävä hallinto-oikeudelle seitsemän päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu tiedoksi hakijalle tai henkilölle, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.*
199 §	199 §
Täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen ratkaiseminen	*Täytäntöönpanoa **ja Suomen alueelle jäämistä** koskevan hakemuksen ratkaiseminen*
Hallinto-oikeus voi ratkaista täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevan hakemuksen ilman viranomaisen toimittamia asiakirjoja, jos asian ratkaisemiseksi tarpeelliset seikat käyvät ilmi valituskirjelmästä tai muutoin. Hallinto-oikeuden päätökseen täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevassa asiassa ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Korkein hallinto-oikeus voi 1 momentissa säädetyin edellytyksin ratkaista täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevan hakemuksen ilman asiassa kertyneitä asiakirjoja. Edellä 198 b §:n 1 momentissa tarkoitettua hakemusta koskeva päätös on tehtävä seitsemän päivän kuluessa. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.	*Hallintotuomioistuin voi ratkaista täytäntöönpanoa tai Suomen alueelle jäämistä koskevan hakemuksen ilman asiassa kertyneitä asiakirjoja, jos asian ratkaisemiseksi tarpeelliset seikat käyvät ilmi valituskirjelmästä tai muutoin.* *Hallinto-oikeuden täytäntöönpanoa tai Suomen alueelle jäämistä koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.* *Edellä 198 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun hakemukseen tehtävän päätöksen ratkaisemisen määräajasta säädetään hallinta-asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa. Edellä 198 c §:n 2 momentissa tarkoitettua hakemusta koskeva hallinto-oikeuden päätös on tehtävä seitsemän päivän kuluessa. Määräaikaan sisältyy vähintään viisi arkipäivää.*

Voimassa oleva laki

200 a §

Käännyttämis- ja karkottamispäätöksen täytäntöönpano kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa

Jos ulkomaalainen on hakenut oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella, päätöstä käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta, johon saa hakea muutosta valittamalla, ei saa panna täytäntöön ennen kuin asia on lainvoimaisesti ratkaistu, ellei jäljempänä tässä pykälässä toisin säädetä. Jos asiassa tarvitaan valituslupa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, valitus ei estä täytäntöönpanoa, ellei korkein hallinto-oikeus toisin määrää.

Jos päätös käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta on tehty 95 b §:n taikka 103 §:n 2–4 kohdan nojalla, päätös voidaan panna täytäntöön sen jälkeen, kun se on annettu hakijalle tiedoksi, jollei hallinto-oikeus toisin määrää.

Päätös, joka on tehty turvallisesta turvapaikkamaasta tulleen ulkomaalaisen käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta 103 §:n 1 kohdan nojalla tai sellaisen ulkomaalaisen käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta, jonka hakemus on käsitelty nopeutetussa menettelyssä 104 §:n 1 momentin 1–7 tai 9 kohdan nojalla ja katsottu 101 §:n nojalla ilmeisen perusteettomaksi, voidaan panna täytäntöön aikaisintaan kahdeksantena päivänä sen jälkeen, kun päätös on annettu tiedoksi hakijalle, jollei hallinto-oikeus toisin määrää. Täytäntöönpanoa ennen on varmistauduttava siitä, että määräaikaan on sisältynyt vähintään viisi arkipäivää.

Päätöstä käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta ei saa panna täytäntöön 2 ja 3 momentissa säädetyllä tavalla ennen kuin 198 b §:n 1 momentissa tarkoitettu hakemus on ratkaistu.

Toisen 102 §:ssä tarkoitetun uusintahakemuksen jättäminen ei estä aikaisempaan uusintahakemukseen muun kuin 95 b §:n nojalla tehdyn lainvoimaisen

Ehdotus

200 a §

Käännyttämis- ja karkottamispäätöksen täytäntöönpano kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa

Jos päätös käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta liittyy kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevaan päätökseen, päätös voidaan panna täytäntöön sen jälkeen, kun hakijalla tai henkilöllä, jolta on poistettu kansainvälinen suojelu, ei ole menettelyasetuksen 68 artiklan mukaan oikeutta jäädä Suomen alueelle tai se on evätty hallintotuomioistuimen 199 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä. Jos asiassa tarvitaan valituslupa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, valitus ei estä täytäntöönpanoa, ellei korkein hallinto-oikeus toisin määrää.

Jos sovelletaan 102 §:ssä säädettyä poikkeusta, aiempi päätös käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta voidaan panna täytäntöön hakemuksen tutkinnan aikana.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
käännyttämispäätöksen tai karkottamispäätöksen täytäntöönpanoa. *Jos hakija peruuttaa valituksensa kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa, 102 §:ssä tarkoitettu uusintahakemus ei estä aikaisemman hakemuksen johdosta annetun lainvoimaisen käännyttämispäätöksen tai karkottamispäätöksen täytäntöönpanoa.* *Ensimmäinen uusintahakemus, joka ei täytä 102 §:n 3 momentissa säädettyjä tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, ei estä aikaisemman hakemuksen nojalla tehdyn lainvoimaisen käännyttämispäätöksen tai karkottamispäätöksen täytäntöönpanoa, jos uusintahakemuksen tarkoituksena on vain tämän päätöksen välittömän täytäntöönpanon estäminen tai viivyttäminen.* *Ulkomaalaiselle, jonka pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema peruutetaan tai lakkautetaan, tehtävää maasta karkottamista koskevaa päätöstä, johon saa hakea muutosta valittamalla, ei saa panna täytäntöön ennen kuin asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Jos asiassa tarvitaan valituslupa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, valitus ei estä täytäntöönpanoa, ellei korkein hallinto-oikeus toisin määrää.* Sellaisen pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen karkottamispäätöksen täytäntöönpanosta, jolla on pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema, säädetään 200 §:n 2 momentissa.	
(uusi)	200 b § *Siirtopäätöksen täytäntöönpano* *Hallinta-asetuksen 42 artiklan 1 kohdassa ja 67 artiklan 10 kohdassa tarkoitetun siirtopäätöksen täytäntöönpanosta säädetään mainitun asetuksen 43 artiklan 3 kohdassa.*
202 § *Erinäiset täytäntöönpanosäännökset* — — — — — — — — — — — — — — — — — —	202 § *Erinäiset täytäntöönpanosäännökset* — — — — — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	*Edellä 16 i §:n 2 momentissa tarkoitettu päätös neuvontaa tarjoavien järjestöjen ja*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	henkilöiden läsnäolon kieltämisestä voidaan panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta, jollei hallinto-oikeus toisin määrää.
208 §	208 §
Tiedottaminen yhdenvertaisuusvaltuutetulle	*Tiedottaminen yhdenvertaisuusvaltuutetulle*
Yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon on saatettava tämän lain mukaiset päätökset, jotka koskevat oleskeluluvan myöntämistä kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella taikka ulkomaalaisen käännyttämistä, maasta karkottamista tai pääsyn epäämistä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon on viipymättä saatettava myös ulkomaalaisen säilöönottoa *ja* lapsen asumisvelvollisuutta koskevat päätökset. Yhdenvertaisuusvaltuutetun pyynnöstä hänen tietoonsa on saatettava muutkin tämän lain mukaiset päätökset *sekä* 152 b §:ssä tarkoitetun maasta poistamisen täytäntöönpanon valvonnan edellyttämät tarpeelliset tiedot. — — — — — — — — — — — — — — —	Yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon on saatettava *määritelmäasetuksen ja* tämän lain mukaiset päätökset, jotka koskevat oleskeluluvan myöntämistä kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella taikka ulkomaalaisen käännyttämistä, maasta karkottamista tai pääsyn epäämistä *sekä siirtopäätökset*. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon on viipymättä saatettava myös ulkomaalaisen säilöönottoa, lapsen asumisvelvollisuutta *ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 50 §:ssä tarkoitetut mukaiset rajamenettelyn liikkumisrajoitusta* koskevat päätökset *sekä seulonta-asetuksen 17 artiklan 3 kohdan kolmannessa alakohdassa tarkoitettu seulontalomake.* Yhdenvertaisuusvaltuutetun pyynnöstä hänen tietoonsa on saatettava muutkin tämän lain mukaiset päätökset, 152 b §:ssä tarkoitetun maasta poistamisen täytäntöönpanon valvonnan edellyttämät tarpeelliset tiedot *sekä 16 j §:n 1 momentissa tarkoitetun seurantatehtävän edellyttämät tarpeelliset tiedot.* — — — — — — — — — — — — — — —
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	Ennen tämän lain voimaantuloa jätettyyn kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen sekä käynnistettyyn pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman poistamista koskevaan tutkintaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita menettelysäännöksiä ja muutoksenhakua koskevia säännöksiä. Menettelyasetuksen

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	soveltamisesta säädetään mainitun asetuksen 79 artiklan 3 kohdassa. *Jos kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on jätetty ennen tämän lain voimaantuloa ja tutkitaan nopeutetussa menettelyssä, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 81 b §:ää työntekooikeudesta ja oikeudesta harjoittaa elinkeinoa ilman oleskelulupaa. Jos Maahanmuuttovirasto on tehnyt kansainvälisen suojelun hakemukseen päätöksen ennen tämän lain voimaantuloa, kansainvälistä suojelua hakevan työntekooikeuden kestoon sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 81 c §:n 7 momenttia. Hallinta-asetuksen soveltamisesta säädetään mainitun asetuksen 85 artiklan 2 kohdassa.* *Jos Suomen ulkopuolella oleskelu on tapahtunut ennen tämän lain voimaantuloa, siihen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 56 d §:n 2 momenttia.*

2.

Laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 3 §:n 1 momentin 6 kohta, 22 §:n 2 momentti, 30 § ja 55 §:n 2 momentti, sellaisena kuin niistä on 30 § osaksi laissa 473/2015,

muutetaan 3 §:n 1, 3 ja 9 kohta, 6, 7, 9–14, 14 a, 15, 16 ja 18 §, 19 §:n 3 momentti, 20 §:n 2 momentti, 21 §:n 2 momentti, 23 §:n 3 momentti, 29 ja 31 §, 32 §:n otsikko ja 3 momentti, 39–41 §, 42 §:n 1 ja 2 momentti, 43, 44, 56, 58 ja 60 §, 61 §:n 1 momentti ja 63 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 9 kohta laissa 388/2015, 6, 16 ja 40 § laissa 87/2015, 7 § osaksi laeissa 1253/2011 ja 1294/2022, 9 ja 10 § laissa 1161/2016, 12 § laissa 1165/2021, 13 § osaksi laissa 427/2024, 14 § laeissa 673/2015 ja 1084/2022, 14 a ja 31 § laissa 673/2015, 18 § osaksi laissa 1294/2022, 39 § osaksi laissa 616/2020, 41 § osaksi laissa 851/2019, 56 § laissa 851/2019 ja 58 § laeissa 616/2020 ja 1294/2022, sekä

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 388/2015, uusi 10 kohta, lakiin uusi 11 a, 13 a, 15 a ja 16 a §, 17 §:ään uusi 5 momentti, 19 §:ään uusi 4 momentti, lakiin uusi 23 a §, 32 §:ään uusi 4 ja 5 momentti sekä lakiin uusi 39 a § ja siitä lailla 616/2020 kumotun 6 luvun tilalle uusi 6 luku ja 56 a ja 63 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
3 §	3 §
Määritelmät	*Määritelmät*
Tässä laissa tarkoitetaan:	Tässä laissa tarkoitetaan:
1) *kansainvälistä suojelua hakevalla ulkomaalaista, joka on hakenut kansainvälistä suojelua ulkomaalaislain (301/2004) 95 §:n mukaisesti;*	1) *kansainvälistä suojelua hakevalla kansainvälistä suojelua unionissa koskevan yhteisen menettelyn luomisesta ja direktiivin 2013/32/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1348, jäljempänä menettelyasetus, 3 artiklan 13 alakohdassa tarkoitettua kolmannen maan kansalaista tai kansalaisuudetonta henkilöä, joka on tehnyt kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen, johon ei vielä ole tehty lainvoimaista päätöstä;*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
3) *vastaanotolla* vastaanotto- *ja järjestely*keskusten *sekä* niiden järjestämien vastaanottopalvelujen kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on kansainvälistä suojelua	3) *vastaanotolla* vastaanottokeskusten *ja* niiden järjestämien vastaanottopalvelujen kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen;	suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen;
— — — — — — — — — — — — — —	——— — — — — — — — — — — — —
6) järjestelykeskuksella paikkaa, johon majoitetaan ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia ja joka järjestää heidän vastaanottopalvelunsa;	(kumotaan)
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
9) auttamistoimilla ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia.	9) auttamistoimilla ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia*;*
	10) rajatarkastusviranomaisella Rajavartiolaitosta ja muuta viranomaista, jolla on oikeus henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/399 tarkoitetun rajatarkastuksen tekemiseen.
6 §	6 §
Lain soveltaminen haavoittuvassa asemassa olevaan	*Lain soveltaminen* ***henkilöön, jolla on erityisiä vastaanottotarpeita***
Tätä lakia sovellettaessa on otettava huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta. Haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitetään yksilöllisesti kohtuullisen ajan kuluessa asian vireille tulon jälkeen. Erityistarpeet otetaan huomioon koko kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn ajan, tilapäisen suojelun antamisen ajan ja sen ajan, jonka ihmiskaupan uhri saa 4 luvun mukaisia auttamispalveluja.	Tätä lakia sovellettaessa on otettava huomioon *kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan erityiset vastaanottotarpeet.* *Erityiset vastaanottotarpeet arvioidaan yksilöllisesti. Arviointi tehdään mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua koskeva asia on tullut vireille. Jos erityisiä vastaanottotarpeita ilmenee myöhemmässä vaiheessa, vastaanottokeskus arvioi kyseiset tarpeet ja vastaa niihin.*

Voimassa oleva laki

7 §

Kustannusten korvaaminen

Valtio korvaa tässä laissa tarkoitetusta toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa.

Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanotto- *ja järjestely*keskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä *palvelujen tuottajalle* korvauksen vastaanottopalveluiden *järjestämisestä*. Kulut korvataan siltä ajalta, jona ulkomaalaisella on oikeus saada vastaanottopalveluja *12 ja* 14 §:n nojalla. Maahanmuuttovirasto maksaa palvelujen tuottajalle korvauksen sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

Maahanmuuttovirasto maksaa hakemuksesta ilman huoltajaa olevan lapsen, *jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa*, edustajan palkkion tämän edustajan tehtäviin käyttämän ajan perusteella ja korvauksen edustamisesta aiheutuneista kuluista. Valtioneuvoston asetuksella *annetaan* tarkempia säännöksiä palkkion maksamisen perusteista ja palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä menettelystä palkkion ja kulujen korvaamisessa.

Ehdotus

7 §

Kustannusten korvaaminen

Valtio korvaa tässä laissa tarkoitetusta toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa.

Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanottokeskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä korvauksen vastaanottopalvelujen *tuottamisesta*. Kulut korvataan siltä ajalta, jona ulkomaalaisella on oikeus saada vastaanottopalveluja 14 *ja 14 a §:n perusteella tai jona vastaanottokeskus toimii ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuna seulontamajoituspaikkana*.

Maahanmuuttovirasto maksaa palvelujen tuottajalle korvauksen sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

Maahanmuuttovirasto maksaa hakemuksesta ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan palkkion tämän edustajan tehtäviin käyttämän ajan perusteella ja korvauksen edustamisesta aiheutuneista kuluista, jos *edustaja on määrätty tämän lain nojalla ja lapselle ei ole myönnetty oleskelulupaa tai kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa tilapäisen suojelun perusteella.* Valtioneuvoston asetuksella *voidaan antaa* tarkempia säännöksiä palkkion maksamisen perusteista ja palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä menettelystä palkkion maksamisessa ja kulujen korvaamisessa.

Korvaus hyvinvointialueen tuottamista 25 ja 26 §:ssä tarkoitetuista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista määräytyy hyvinvointialueen tai HUS- yhtymän ja Maahanmuuttoviraston tekemän sopimuksen perusteella. Jos korvauksesta ei ole sovittu, Maahanmuuttoviraston on suoritettava palvelun tuottamisesta aiheutuneiden kustannusten suuruinen korvaus. Korvaus muusta julkisen tai yksityisen palvelun tuottajan tuottamasta palvelusta määräytyy sen mukaan, mitä siitä on erikseen sovittu.

Voimassa oleva laki

9 §

Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskukset

Maahanmuuttovirasto vastaa valtion vastaanotto- *ja järjestely*keskusten ylläpidosta ja päättää niiden perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista.

Valtion vastaanotto- *ja järjestely*keskuksen johtajalta edellytetään tehtävään soveltuvaa tutkintoa, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluviin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa. *Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä sekä työjärjestyksestä.*

10 §

Muu kuin valtion vastaanotto- tai järjestelykeskus

Maahanmuuttovirasto sopii kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa vastaanotto- tai järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta.

Sopimuksen tulee sisältää ainakin määräykset, jotka koskevat:

1) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen tiloja ja henkilökuntaa;

2) vastaanottopalvelujen järjestämistä tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen;

3) kustannusten korvaamista;

4) ohjausta ja valvontaa;

5) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen laajentamista, supistamista ja lakkauttamista;

6) valmiussuunnitelmaa.

Ehdotus

9 §

Valtion vastaanottokeskukset

Maahanmuuttovirasto vastaa valtion vastaanottokeskusten ylläpidosta ja päättää niiden perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista.

Valtion vastaanottokeskuksen johtajalta edellytetään tehtävään soveltuvaa tutkintoa, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluviin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa.

Edellä 2 momentissa tarkoitetuissa tehtävissä toimiva johtaja vastaa toimivaltansa rajoissa siitä, että hänen johtamassaan vastaanottokeskuksessa on toiminnan vaatima riittävä henkilöstö ja että keskuksen toiminnassa noudatetaan sille tässä laissa ja muussa lainsäädännössä säädettyjä vaatimuksia.

10 §

Vastaanottopalvelujen tuottamisesta sopiminen

Maahanmuuttovirasto voi tehdä yksityisen, julkisen tai kolmannen sektorin palveluntuottajan kanssa sopimuksen vastaanottopalvelujen tuottamisesta. Maahanmuuttovirastolla säilyy vastuu 8 §:ssä säädetystä ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta myös silloin, kun vastaanottopalvelut tuottaa muu kuin valtion vastaanottokeskus.

Maahanmuuttoviraston ja palveluntuottajan välisessä sopimuksessa on sovittava ainakin:

1) palvelun sisällöstä, määrästä ja laadusta;

2) vastaanottopalvelujen tuottamisesta tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen;

Voimassa oleva laki

Muun kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtajan kelpoisuuteen sovelletaan 9 §:n 2 momenttia.

Jos muu kuin viranomainen käyttää julkista valtaa hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tämän lain mukaisia tehtäviään, tähän sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

Ehdotus

3) järjestelyistä, joilla Maahanmuuttovirasto huolehtii ohjauksesta ja valvonnasta;

4) kustannusten määräytymisperusteista ja korvaamisesta; sekä

5) sopimusrikkomusten seuraamuksista ja sopimuksen purkamisen ehdoista.

Jos kyse on vastaanottokeskuksen perustamista ja ylläpitämistä koskevasta sopimuksesta, tulee 2 momentissa säädettyjen edellytysten lisäksi sopia ainakin;

1) vastaanottokeskuksen tiloja ja henkilöstöä koskevista vaatimuksista; ja

2) vastaanottokeskuksen laajentamisesta, supistamisesta ja lakkauttamisesta sekä varautumisesta laajamittaiseen maahantuloon ja muihin maahantulon häiriötilanteisiin.

Maahanmuuttovirastolla on oikeus saada palveluntuottajalta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä valvonnan kannalta välttämättömät tiedot ja selvitykset sekä oikeus tarkastaa vastaanottokeskuksen käytössä olevat tilat. Tarkastusoikeus ei kuitenkaan koske vastaanottopalvelujen saajan asumiskäytössä olevia tiloja, ellei niiden tarkastaminen ole välttämätöntä asiakkaan aseman ja oikeuksien tai asianmukaisten palvelujen turvaamiseksi. Tarkastukseen sovelletaan muutoin hallintolain 39 §:ää.

Palveluntuottaja vastaa tuottamiensa vastaanottopalvelujen lain- ja sopimuksenmukaisuudesta. Jos palveluntuottaja rikkoo lakia tai sopimusta, Maahanmuuttovirasto voi antaa huomautuksen tai korjausmääräyksen, määrätä sopimussakon, rajoittaa toiminnan laajuutta tai keskeyttää toiminnan siltä osin kuin se on välttämätöntä, taikka purkaa sopimuksen olennaisesta rikkomuksesta. Maahanmuuttoviraston on huolehdittava palvelujen jatkuvuudesta sopimuksen päättyessä.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
11 §	11 §
Ulkomaalaisen säilöönoton järjestäminen	***Vastaanottopalvelujen tuottamista koskevat vaatimukset***
Valtion tai kunnan ylläpitämän vastaanottokeskuksen yhteydessä voidaan järjestää ulkomaalaislain 121 §:n perusteella säilöön otettujen ulkomaalaisten säilöönotto. Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä säädetään säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002).	*Maahanmuuttoviraston tulee varmistaa, että muulla kuin valtion vastaanottokeskuksella on riittävät ammatilliset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset vastaanottopalvelujen järjestämiselle.*
	Muun kuin valtion vastaanottokeskuksen johtajan kelpoisuuteen sovelletaan 9 §:n 2 momenttia.
(uusi)	11 a §
	Rikosoikeudellinen virkavastuu ja vahingonkorvausvastuu
	Muun kuin valtion vastaanottokeskuksen palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).
12 §	12 §
Vastaanotto laajamittaisen maahantulon yhteydessä	***Laajamittaiseen maahantuloon ja muihin maahantulon häiriötilanteisiin varautuminen***
Jos Suomeen tulee niin suuri määrä ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia, että heitä ei voida sijoittaa vastaanottokeskuksiin tai että maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ei ole mahdollista, vastaanottopalvelut järjestää järjestelykeskus. Majoitus järjestelykeskuksessa on tarkoitettu lyhytaikaiseksi. Majoittuvalle annetaan hyödykkeitä välttämätöntä toimeentuloa varten.	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Maahanmuuttovirasto vastaa varautumisesta kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseen laajamittaisen maahantulon *tilanteessa*. Maahanmuuttovirasto laatii valtakunnallisen valmiussuunnitelman laajamittaisen maahantulon varalta sekä ohjaa muiden viranomaisten ja toimijoiden varautumista vastaanoton järjestämiseen.	Maahanmuuttovirasto vastaa varautumisesta kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseen laajamittaisen maahantulon *ja muissa maahantulon häiriötilanteissa*. Maahanmuuttovirasto laatii valtakunnallisen valmiussuunnitelman laajamittaisen maahantulon *ja muiden maahantulon häiriötilanteiden* varalta sekä ohjaa muiden viranomaisten ja toimijoiden varautumista vastaanoton järjestämiseen.
Maahanmuuttovirasto toteuttaa *2 momentissa tarkoitettuja* tehtäviään sekä muita tarvittavia toimenpiteitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja *10 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tahojen* kanssa.	Maahanmuuttovirasto toteuttaa *varautumista koskevia* tehtäviään yhteistyössä muiden viranomaisten ja *toimijoiden* kanssa.
	Sisäministeriö vastaa EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen mukaisen valmiussuunnitelman laatimisesta, käyttöönotosta ja siitä ilmoittamisesta Euroopan unionin turvapaikkavirastolle ja Euroopan komissiolle.
13 §	13 §
Vastaanottopalvelut	*Vastaanottopalvelut*
Vastaanottopalvelut järjestää se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään.	*Maahanmuuttovirasto järjestää vastaanottopalvelut. Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava saa vastaanottopalvelut sen vastaanottokeskuksen kautta, jonka asiakkaaksi hänet rekisteröidään.*
Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä *työ- ja opintotoiminta* siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.	Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä *ohjaus ja neuvonta* siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.
Ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito.	Ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa *järjestetään lapsen päivittäinen hoiva, huolenpito ja kasvatus. Ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito.*
Jos ulkomaalaislain 104 a §:ssä säädettyä rajamenettelyä sovelletaan,	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
vastaanottopalveluina järjestetään myös ateriat.	
	13 a §
(uusi)	*Tunnistautuminen ja yhteystietojen ylläpito*
	Vastaanottopalvelujen saamisen edellytyksenä on, että henkilö tunnistautuu säännöllisesti vastaanottokeskuksessa. Kansainvälistä suojelua hakevan on tunnistauduttava 2–4 kertaa kuukaudessa ja tilapäistä suojelua saavan yhden kerran kuukaudessa. Tunnistautumisvelvollisuus ei koske alle 18-vuotiaita eikä työssäkäyviä. Henkilön tulee lisäksi ilmoittaa vastaanottokeskukselle yhteystietonsa sekä ylläpitää niitä. *Tunnistautuminen voidaan tehdä henkilökohtaisesti vastaanottokeskuksessa tai muulla Maahanmuuttoviraston määräämällä luotettavalla tavalla.* *Jos kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava jättää ilman perusteltua syytä tunnistautumatta vastaanottokeskuksessa, henkilön asiakkuus vastaanottokeskuksessa voidaan päättää viiden arkipäivän kuluttua tunnistautumatta jättämisestä.* *Maahanmuuttoviraston päätöksellä velvollisuudesta tunnistautua voidaan poiketa laajamittaisen maahantulon tai muussa maahantulon häiriötilanteessa. Päätös koskee kaikkia vastaanottopalvelujen saajia ja on voimassa tilapäisesti.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
14 §	14 §
Vastaanottopalvelujen saaja	*Vastaanottopalvelujen saaja*
Vastaanottopalveluja annetaan kansainvälistä suojelua *hakevalle* ja tilapäistä suojelua *saavalle*.	Vastaanottopalveluja annetaan *kolmannen maan kansalaiselle tai kansalaisuudettomalle henkilölle, joka hakee* kansainvälistä suojelua *tai saa* tilapäistä suojelua.
Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneelle ja tilapäistä suojelua saaneelle, jolle on myönnetty jatkuva oleskelulupa, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika.	*Myöhemmän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tehneelle ei kuitenkaan anneta vastaanottopalveluja, jos poiketaan hakijan oikeudesta jäädä Suomen alueelle ulkomaalaislain 102 §:n perusteella.*
Tilapäistä suojelua saavalle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika	
14 a §	14 a §
Vastaanottopalvelujen kesto	*Vastaanottopalvelujen kesto*
Vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalaiselle annetaan oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta.	*Kansainvälistä suojelua hakeneelle, joka on saanut oleskeluluvan ja joka täyttää edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle, tai tilapäistä suojelua saavalle, joka täyttää edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle, annetaan vastaanottopalveluja kuntaan siirtymisen järjestymisajan, mutta kuitenkin enintään 3 kuukautta siitä, kun edellytykset kotikuntalaissa tarkoitetun kotikunnan saamiselle täyttyvät. Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle vastaanottopalveluja annetaan kuitenkin kuntaan siirtymisen järjestymisajan.*
Kansainvälistä suojelua hakevalle, joka on Euroopan unionin jäsenvaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen, annetaan vastaanottopalveluja kuitenkin vain siihen saakka, kun hän on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa. Edellä mainitun valtion kansalainen, joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen ja joka suostuu poistumaan valvotusti maasta	*Vastaanottopalveluja annetaan enintään 60 päivää siitä, kun kolmannen maan kansalaisella ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tai suostuu siihen, että käännyttämistä koskeva päätös pannaan täytäntöön ennen kuin 30 päivää on kulunut siitä, kun päätös on annettu tiedoksi, voi saada vastaanottopalveluja maasta poistumiseensa saakka, enintään kuitenkin 7 vuorokauden ajan.	
Kolmannen maan kansalaiselle, joka ei ole tehnyt hakemusta avustetusta vapaaehtoisesta paluusta, annetaan vastaanottopalveluja enintään 30 päivää sen jälkeen, kun päätös maasta poistamisesta on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ja poliisi on ilmoittanut vastaanottokeskukselle, että maasta poistamisen täytäntöönpano viranomaistoimin ei ole mahdollista. Jos avustettu paluu ei hakemuksesta huolimatta ole toteutunut tai hakemus on peruutettu, vastaanottopalvelut lakkaavat, kuitenkin viimeistään 90 päivän kuluttua hakemuksesta, jollei kolmannen maan kansalaiselle ole myönnetty oleskelulupaa. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta ilman huoltajaa olevan lapsen vastaanottopalveluihin.	*Poiketen siitä, mitä 2 momentissa säädetään vastaanottopalvelujen kestosta, myöhemmän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tehneelle vastaanottopalveluja annetaan enintään 14 päivää siitä, kun hänellä ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle.*
Vastaanottokeskuksen johtaja voi päättää, että henkilölle annetaan vastaanottopalveluja 2 ja 3 momentissa säädettyjen määräaikojen estämättä kohtuullinen aika erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi.	*Poiketen siitä, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään vastaanottopalvelujen kestosta, ilman huoltajaa olevalle lapselle vastaanottopalveluja annetaan maasta poistumiseen saakka.* *Edellä säädettyjen määräaikojen estämättä vastaanottokeskuksen johtaja voi päättää jatkaa vastaanottopalveluja kohtuullisen ajan poikkeuksellisen painavasta syystä.*
15 §	15 §
Tietojen antaminen	*Tietojen antaminen*
Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan tietoja vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä.	Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan tietoja vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja *velvollisuuksista, velvollisuuksien noudattamatta jättämisen seuraamuksista,* oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä.
Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa 1 momentissa *tarkoitettuja tietoja* kansainvälistä suojelua hakevalle *tämän*	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
jättäessä hakemustaan ja tilapäistä suojelua saavalle tämän maahantulon jälkeen. Tiedot annetaan mahdollisimman pian, viimeistään kuitenkin 15 päivän kuluttua kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisestä ja tilapäistä suojelua saavan henkilötietojen rekisteröinnistä. Vastaanottokeskus antaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja vastaanottokeskukseen rekisteröitymisen jälkeen.	Poliisi, rajatarkastusviranomainen *tai Maahanmuuttovirasto* antaa 1 momentissa *tarkoitetut tiedot* kansainvälistä suojelua hakevalle *mahdollisimman pian ja viimeistään kolmen päivän kuluessa hakemuksen tekemisestä tai hakemusta rekisteröitäessä. Tilapäistä suojelua hakevalle tiedot annetaan hakemusta rekisteröitäessä.*
Tiedot annetaan kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan *perustellusti* olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti.	Tiedot annetaan *ymmärrettävässä ja selkeässä muodossa* kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan *kohtuudella* olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti. *Henkilön tulee allekirjoituksellaan vahvistaa saaneensa tiedot.* *Poliisi, rajatarkastusviranomainen tai Maahanmuuttovirasto antaa ilman huoltajaa olevalle lapselle tiedot lapsen ikä- ja kehitystasolle sopivalla tavalla. Tiedot annetaan lapselle määrätyn edustajan tai tilapäisen edustajan läsnä ollessa.*
	15 a §
(uusi)	*Ohjaus ja neuvonta*
	Vastaanottokeskuksen on huolehdittava kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan ohjauksesta ja neuvonnasta.
16 §	16 §
Majoitus vastaanottokeskuksessa	*Majoitus vastaanottokeskuksessa*
Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen. Majoittamisessa otetaan huomioon majoitettavien ikä ja sukupuoli. Hakija voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on *tarpeen* hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai *kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn* vuoksi.	Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen. Majoittamisessa otetaan huomioon majoitettavien ikä, sukupuoli *ja erityiset vastaanottotarpeet*. Majoitus järjestetään niin, että perheenjäsenet voivat halutessaan asua yhdessä. *Majoitusta järjestettäessä toteutetaan asianmukaiset*

Voimassa oleva laki

Majoitus on järjestettävä niin, että perheenjäsenet voivat halutessaan asua yhdessä.

Majoittamisesta ja siirrosta päättää vastaanottokeskus. *Ennen siirtoa koskevan päätöksen tekemistä siirrettävää on kuultava. Ilman huoltajaa olevan lapsen siirtämisestä päätettäessä myös lapsen edustajaa on kuultava.*

Maahanmuuttovirasto voi pidättää itselleen päätösvallan majoittamisesta tai siirrosta, jos se on tarpeen *kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn* vuoksi tai jos *1* momentissa tarkoitettua siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen siirto tapahtuu.

(uusi)

Ehdotus

toimenpiteet sen varmistamiseksi, että majoitus toteutuu turvallisesti.

Kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voidaan *siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on välttämätöntä hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai turvapaikka- tai vastaanottojärjestelmän hallinnoinnin* vuoksi.

Maahanmuuttovirasto päättää turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseen liittyvästä majoittamisesta ja siirroista. Vastaanottokeskus päättää majoittamisesta ja siirroista, jos ne liittyvät vastaanottokeskuksen toimintaan tai vastaanottopalvelujen saajaan itseensä. Maahanmuuttovirasto voi pidättää itselleen päätösvallan siirrosta, jos siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen majoitettava siirretään.

16 a §

Vastaanottokeskuksen yleinen järjestys ja turvallisuus

Asiakas ei saa aiheuttaa vastaanottokeskuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä häiriötä yleiselle järjestykselle taikka olla vaaraksi muiden henkilöiden turvallisuudelle.

Vastaanottokeskukseen ei saa tuoda eikä pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä, että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla.

Maahanmuuttovirasto vahvistaa vastaanottokeskuksen järjestyssäännön, joka sisältää tätä lakia tarkempia määräyksiä vastaanottokeskuksen yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta, paloturvallisuudesta, vaarallisten aineiden ja esineiden

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	hallussapidosta ja vastaanottokeskuksen ja sen asiakkaiden omaisuudesta sekä muista vastaavista vastaanottokeskuksen järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista. *Vastaanottokeskus antaa 15 §:n 3 ja 4 momentin mukaisesti tiedoksi järjestyssäännön kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle tämän rekisteröityessä vastaanottokeskuksen asiakkaaksi.*
17 §	17 §
Ilman huoltajaa olevan lapsen majoitus	*Ilman huoltajaa olevan lapsen majoitus*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	Ilman huoltajaa oleva lapsi voidaan majoittaa aikuisten tai perheiden vastaanottokeskukseen yhdessä hänen huolenpidostaan vastuussa olevan läheisen aikuisen kanssa, jos se on lapsen edun mukaista.
18 §	18 §
Yksityismajoitus	*Yksityismajoitus*
Kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse. *Hänen on ilmoitettava kirjallisesti osoitteensa ja esitettävä vuokrasopimus tai muu selvitys yksityismajoituksesta vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Osoitteen ilmoittaminen ja vuokrasopimuksen tai selvityksen esittäminen ovat edellytyksenä muiden vastaanottopalvelujen saamiselle.*	Kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse.
Vastaanottokeskuksen johtaja päättää ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen *kuultuaan lasta ja hänen edustajaansa sekä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää.* Vastaanottokeskus ilmoittaa	Vastaanottokeskuksen johtaja päättää *sosiaalityöntekijän esityksestä* ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen. *Sosiaalityöntekijän on kuultava lasta ja hänen edustajaansa ennen esityksen laatimista.* Vastaanottokeskus

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille. Ilmoitukseen on liitettävä *vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän ja lapsen edustajan selvitykset yksityismajoituksen olosuhteiden sopivuudesta sekä lapsen luokseen ottavan henkilön tai henkilöiden kyvystä huolehtia lapsesta.*	ilmoittaa yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille. Ilmoitukseen on liitettävä *lapsen yksityismajoitusta koskeva päätös.*
19 §	19 §
Vastaanottoraha	*Vastaanottoraha*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Täydentävä vastaanottoraha kattaa henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat tarpeelliseksi harkitut menot.	*Täydentävää vastaanottorahaa voidaan myöntää henkilön tai hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuviin, ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisiksi harkittuihin menoihin.* *Jos sisäministeriö on päättänyt 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valmiussuunnitelman käyttöönotosta, kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan välttämätön toimeentulo voidaan turvata maahan tulon jälkeen lyhytaikaisesti hyödykkeillä.*
20 §	20 §
Vastaanottorahan määrä	*Vastaanottorahan määrä*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Vastaanottorahan perusosa kuukautta kohti on: 1) yksin asuvalla *290* euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa *85* euroa; 2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitetulla 18 vuotta täyttäneellä *245* euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa *70* euroa; 3) perheensä kanssa asuvalla lapsella *185* euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa *55* euroa;	Vastaanottorahan perusosa kuukautta kohti on: 1) yksin asuvalla *300* euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa *88* euroa; 2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitetulla 18 vuotta täyttäneellä *254* euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa *72* euroa; 3) perheensä kanssa asuvalla *10–17-vuotiaalla* lapsella *210* euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa *60* euroa; *4) perheensä kanssa asuvalla alle 10-vuotiaalla lapsella 191 euroa ja*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
— — — — — — — — — — — — — — —	*ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 57 euroa;* *5) yksinhuoltajalla 336 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 97 euroa.* — — — — — — — — — — — — — — —
21 § *Käyttöraha*	21 § *Käyttöraha*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Ilman huoltajaa olevan alle 16-vuotiaan lapsen käyttöraha kuukautta kohti on *25* euroa ja 16 vuotta täyttäneen *45* euroa. Käyttöraha voi olla myös tätä pienempi, jos se on perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.	Ilman huoltajaa olevan alle 16-vuotiaan lapsen käyttöraha kuukautta kohti on *26* euroa ja 16 vuotta täyttäneen *47* euroa. Käyttöraha voi olla myös tätä pienempi, jos se on perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.
22 § *Vastaanotto- ja käyttörahan tarkistaminen*	22 § *Vastaanotto- ja käyttörahan tarkistaminen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Edellä 20 ja 21 §:ssä säädetyt vastaanotto- ja käyttörahan määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2010 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu.	(kumotaan)
23 § *Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen*	23 § *Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatetaan soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain 3 luvun menettelyä koskevia säännöksiä. Vastaanotto- ja käyttörahan takaisinperintään sovelletaan toimeentulotuesta annetun lain 4 luvun takaisinperintää koskevia säännöksiä.	Vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatetaan toimeentulotuesta annetun lain *2 ja* 3 luvun *toimeentulotuen määräytymistä ja* menettelyä koskevia säännöksiä. Vastaanotto- ja käyttörahan takaisinperintään sovelletaan mainitun lain 4 luvun takaisinperintää koskevia säännöksiä.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	23 a §
	Tulojen ja varojen ilmoittaminen
(uusi)	*Kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja heidän perheenjäsentensä on annettava kaikki tiedossaan olevat vastaanottorahan ja käyttörahan myöntämiseen sekä muiden vastaanottopalvelujen antamiseen vaikuttavat tiedot tuloistaan ja varoistaan sille vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi heidät on rekisteröity. Heidän on välittömästi ilmoitettava vastaanottokeskukselle tiedoissa tapahtuneista muutoksista.*
29 §	29 §
Työ- ja opintotoiminta	***Suomalaista yhteiskuntaa koskevien perustietojen antaminen***
Muussa vastaanottokeskuksessa kuin kauttakulkukeskuksessa on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan omatoimisuuden edistämiseksi. Myös kauttakulkukeskuksessa voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa. *Jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta, hänelle maksettavaa vastaanottorahaa voidaan vähentää enintään 20 prosenttia korkeintaan kahden kuukauden ajan. Vähennys ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista, eikä se saa olla muutenkaan kohtuuton.*	*Vastaanottokeskus järjestää kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle kurssin, jolla annetaan perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta. Kurssi on 18 vuotta täyttäneelle vastaanottopalvelujen saajalle pakollinen.* *Maahanmuuttoviraston päätöksellä järjestämisvelvollisuudesta voidaan poiketa laajamittaisen maahantulon tai muussa maahantulon häiriötilanteessa.*
30 §	(kumotaan)
Työ- ja opintotoimintaan osallistuvan vakuutusturva	

Voimassa oleva laki

Työ- ja opintotoiminnassa tapahtuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaudista suoritetaan henkilölle korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturma- ja ammattitautilaissa (459/2015) säädetään työtapaturmasta ja ammattitaudista siltä osin kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta vähintään samansuuruiseen korvaukseen muun lain mukaan.

Korvauksen suorittamista koskevan asian käsittelee Valtiokonttori. Valtiokonttorin tämän pykälän nojalla tekemään päätökseen haetaan muutosta siten kuin työtapaturma- ja ammattitautilain 33 luvussa säädetään.

Maahanmuuttovirasto järjestää työ- ja opintotoimintaan osallistuville ryhmävastuuvakuutuksen.

31 §

Paluun tukeminen

Paluun tukemiseksi voidaan kansainvälistä suojelua hakeneelle kolmannen maan kansalaiselle, tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, *jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa*, sekä oleskeluluvan ulkomaalaislain 51 §:n nojalla saaneelle maksaa avustusta ja korvata kohtuulliset matka- *ja muutto*kustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu. Edellytyksenä avustuksen ja korvauksen maksamiseksi kansainvälistä suojelua hakeneelle on lisäksi, että hän poistuu maasta vapaaehtoisesti pysyväisluonteisessa tarkoituksessa peruttuaan hakemuksensa tai oleskelulupahakemuksen tultua hylätyksi.

Avustus ja korvaus myönnetään, jos palaaja on tuen tarpeessa eikä voi aloittaa uudelleenkotoutumistaan eikä kattaa matka- *ja muutto*kustannuksiaan ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan tai muulla tavalla. Avustuksen rahamäärän suuruuden määräämisessä otetaan huomioon palaajan henkilökohtaiset ja paluumaan olosuhteet. Avustuksen myöntäminen edellyttää

Ehdotus

31 §

Avustettu vapaaehtoinen paluu

Vapaaehtoisen paluun tukemiseksi voidaan kansainvälistä suojelua hakeneelle kolmannen maan kansalaiselle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille sekä oleskeluluvan ulkomaalaislain 51 §:n nojalla saaneelle maksaa avustusta ja korvata kohtuulliset matkakustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu. *Edellytyksenä paluun tukemiselle on, että palaajalla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.* Edellytyksenä avustuksen ja korvauksen maksamiseksi kansainvälistä suojelua hakeneelle on lisäksi, että hän poistuu maasta vapaaehtoisesti pysyväisluonteisessa tarkoituksessa peruttuaan hakemuksensa tai oleskelulupahakemuksen tultua hylätyksi.

Avustus ja korvaus myönnetään, jos palaaja on tuen tarpeessa eikä voi aloittaa uudelleenkotoutumistaan eikä kattaa matkakustannuksiaan ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan tai muulla tavalla. Avustuksen rahamäärän suuruuden määräämisessä otetaan huomioon palaajan henkilökohtaiset ja paluumaan olosuhteet. Avustuksen myöntäminen edellyttää

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
suunnitelmaa avustuksen käytöstä. Avustuksesta ja sen määrästä sekä avustuksen myöntämisen menettelyistä säädetään tarkemmin sisäministeriön asetuksella.	suunnitelmaa avustuksen käytöstä. *Avustuksen rahamäärä voi olla tavallista suurempi, jos Maahanmuuttovirasto sisäministeriötä kuultuaan päättää poikkeuksellisesti tukea jonkin rajatun ryhmän paluuta määrätyn ajan. Avustuksesta ja sen määrästä, avustuksen kohderyhmästä sekä avustuksen myöntämisen menettelyistä annetaan tarkemmat säännökset sisäministeriön asetuksella.*
Avustuksen ja korvauksen myöntää hakemuksesta se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaja on rekisteröity. *Jos palaaja ei enää ole rekisteröitynyt vastaanottokeskuksen asiakkaaksi, avustuksen voi hakemuksesta myöntää Maahanmuuttovirasto.* Vastaanottokeskus tai Maahanmuuttovirasto voi periä takaisin myöntämänsä avustuksen tai korvauksen, jos osoittautuu, että se on maksettu virheellisin perustein tai perusteettomasti. Hakemus takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.	Avustuksen ja korvauksen myöntää hakemuksesta se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaja on rekisteröity*, tai Maahanmuuttovirasto*. Vastaanottokeskus tai Maahanmuuttovirasto voi periä takaisin myöntämänsä avustuksen tai korvauksen, jos osoittautuu, että se on maksettu virheellisin perustein tai perusteettomasti. Hakemus takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.
32 §	32 §
Vastaanottopalveluista perittävät maksut	*Vastaanottopalveluista perittävät maksut* ***ja maksun takautuva perintä***
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. *Maksua ei peritä takautuvasti.*	Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. *Maksu peritään täysimääräisesti, jos vastaanottopalvelujen saaja ei ilmoita tulojaan ja varojaan 23 a §:n mukaisesti.* *Maksu voidaan periä takautuvasti enintään kolmen kuukauden ajalta, jos jälkikäteen käy ilmi, että vastaanottopalvelujen saajalla olisi ollut riittävät tulot tai varat maksun suorittamiseen.* *Maahanmuuttovirasto päättää maksun takautuvasta perinnästä. Vastaanottokeskuksen johtajan on tehtävä hakemus maksun takautuvasta perinnästä Maahanmuuttovirastolle kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun on saatu tieto perusteetta ilman maksua annetusta vastaanottopalvelusta. Hakemukseen on*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	liitettävä tarpeellinen selvitys henkilölle annetuista vastaanottopalveluista, maksuvelvollisesta ja tämän edellytyksistä maksun suorittamiseen.
39 §	39 §
Edustajan määrääminen	*Edustajan määrääminen*
Kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.	Kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle sekä sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa. *Edustaja määrätään mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään 15 arkipäivän kuluttua hakemuksen tekemisestä tai auttamisjärjestelmään ottamisesta. Jos sisäministeriö on päättänyt 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valmiussuunnitelman käyttöönotosta, Maahanmuuttovirasto voi pidentää edustajan määräämisen määräaikaa 25 arkipäivään.*
Hakemuksen edustajan määräämisestä tekee vastaanotto- *tai järjestely*keskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Ennen hakemuksen tekemistä lasta on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. *Vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes lapselle on määrätty edustaja.*	*Vastaanottokeskuksen*, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity*, on tehtävä* viivytyksettä hakemus edustajan määräämisestä *kuultuaan lasta* 5 §:n 2 momentin mukaisesti.
Edustajan määrää käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä sijaitsevan vastaanottokeskuksen asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaaressa säädetään. Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.	Edustajan määrää käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä sijaitsevan vastaanottokeskuksen asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen oikeudenkäymiskaaren mukaisesti. Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.
Edustajatoiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle.	*Ennen edustajan määräämistä, vastaanottokeskuksen johtaja määrää viivytyksettä menettelyasetuksen 23 artiklan 2*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Vastaanotto- tai järjestelykeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, vastaa edustajatoiminnan käytännön hallinnoinnista.	*kohdan ensimmäisen alakohdan a alakohdassa tarkoitetuksi tilapäiseksi edustajaksi vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvan työntekijän. Vastaanottokeskuksen henkilöstöön kuuluvalla työntekijällä tarkoitetaan sosiaalityöntekijää tai lapsen hoito- ja kasvatustehtävistä vastuussa olevaa työntekijää.*
	39 a §
(uusi)	*Edustajatoiminnan hallinnointi*
	Maahanmuuttovirasto vastaa edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta sekä edustajien koulutuksesta. *Edustajan on pyynnöstä toimitettava Maahanmuuttoviraston nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä.* *Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, vastaa edustajatoiminnan käytännön hallinnoinnista*.
40 §	40 §
Edustajan kelpoisuus	*Edustajan kelpoisuus*
Edustajaksi määrätään tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaa siihen suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti. Edustajaksi ei voida määrätä henkilöä, jolla on tai voisi olla eturistiriita lapsen kanssa.	Edustajaksi määrätään tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaa siihen suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti. *Sopivuutta arvioitaessa on otettava huomioon edustajaksi esitetyn osaaminen ja asiantuntemus, tehtävän laatu ja laajuus sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.* Edustajaksi ei voida määrätä henkilöä, jolla on tai voisi olla eturistiriita lapsen kanssa.
Edustajaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen rikosrekisteristä.	Edustajaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen rikosrekisteristä.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Yksittäisellä edustajalla voi olla samanaikaisesti edustettavanaan enintään 30 lasta. Jos sisäministeriö on päättänyt 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valmiussuunnitelman käyttöönotosta, Maahanmuuttovirasto voi nostaa yksittäisen edustajan samanaikaisesti edustettavien lasten enimmäismäärän 50 lapseen.
41 §	41 §
Edustajan tehtävät	*Edustajan tehtävät*
Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa sekä hoitaa lapsen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 25 §:ssä sekä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään. Ennen lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava tämän lain 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.	*Edustajan tehtävänä on:* *1)* käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä koskevissa asioissa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:n, hallintolain 14 §:n, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 25 §:n mukaisesti; *2)* käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen varallisuutta *ja taloutta* koskevissa asioissa holhoustoimesta annetun lain (442/1999) mukaisesti*;* *3) varmistaa tehtävässään lapsen edun turvaaminen;* *4) avustaa lasta yhteydenpidossa tämän perheenjäseniin ja muihin omaisiin; ja* *5) avustaa lasta ulkomaalaislain mukaisissa lasta koskevissa menettelyissä.* Ennen 1 momentissa tarkoitetun lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.
Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.	Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.
Edustajan on tehtävänsä päättyessä tehtävä tili siten kuin holhoustoimesta annetussa laissa säädetään.	
42 §	42 §
Edustajan tehtävästään vapauttaminen	*Edustajan vapauttaminen tehtävästään*
Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja,	Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja *tai lapselle*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt *tai kykenemätön hoitamaan tehtäväänsä* taikka jos siihen on muu erityinen syy. Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, vastaanotto- *tai järjestely*keskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, *taikka* lapsen huoltaja *tai muu laillinen edustaja.* — — — — — — — — — — — — — —	*määrätään huoltaja*, edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai *ei hoida tehtäviään asianmukaisesti* taikka jos siihen on muu erityinen syy. Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity tai lapsen huoltaja. — — — — — — — — — — — — — —
43 §	43 §
Edustajan tehtävän lakkaaminen	*Edustajan tehtävän lakkaaminen*
Edustajan tehtävä lakkaa, kun: 1) edustettava *tulee* täysi-ikäiseksi; 2) edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta; *tai* *3) edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja.*	Edustajan tehtävä lakkaa, kun: 1) edustettava *täyttää 18-vuotta tai todetaan* täysi-ikäiseksi*; tai* 2) edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta.
44 §	44 §
Ilmoitusvelvollisuus	*Ilmoitusvelvollisuus*
Käräjäoikeuden on ilmoitettava Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä. Jos lapsella on edustajan hoidettavana olevaa omaisuutta holhoustoimesta annetun lain 66 §:ssä säädetyllä tavalla, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin.	Käräjäoikeuden on ilmoitettava *vastaanottokeskukselle,* Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä. Jos lapsella on edustajan hoidettavana olevaa holhoustoimesta annetun lain 66 §:ssä tarkoitettua omaisuutta, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin. *Maahanmuuttoviraston, poliisin, rajatarkastusviranomaisen ja vastaanottokeskuksen on viipymättä ilmoitettava 39 §:ssä tarkoitetulla edustajalle*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	tai tilapäiselle edustajalle sellaisista edustettavaa lasta kokevista seikoista, joiden arvioidaan olevan merkityksellisiä edustajan 41 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiselle. *Vastaanottokeskuksen, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, on ilmoitettava ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle, että hänelle on määrätty 39 §:ssä tarkoitettu edustaja tai tilapäinen edustaja.*
	6 luku
(uusi)	**Vastaanottopalveluja koskevat rajoitustoimet**
	45 §
	Vastaanottorahan alentaminen
	Maahanmuuttovirasto päättää kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle myönnettävän vastaanottorahan perusosan alentamisesta 20 prosentilla, jos henkilö ilman perusteltua syytä: *1) jättää toistuvasti noudattamatta 13 a §:ssä säädettyä velvollisuutta tunnistautua vastaanottokeskuksessa;* *2) ei ylläpidä yhteystietojaan 13 a §:n mukaisesti;* *3) rikkoo toistuvasti tai vakavasti 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä; tai* *4) kieltäytyy toistuvasti suorittamasta hänelle osoitetun 29 §:ssä tarkoitetun kurssin.* *Maahanmuuttovirasto päättää kansainvälistä suojelua hakevalle myönnettävän vastaanottorahan perusosan alentamisesta 20 prosentilla, jos henkilö ilman perusteltua syytä poistuu 49 §:ssä tarkoitetulta tietyltä maantieteelliseltä alueelta taikka ei noudata 50 §:ssä säädettyä vaatimusta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Päätös vastaanottorahan alentamisesta tehdään enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. *Vastaanottorahan alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä olla muutoinkaan kohtuutonta.*
	46 §
(uusi)	*Maasta poistettavan ja myöhemmän hakemuksen tehneen vastaanottorahan alentaminen*
	Maahanmuuttovirasto päättää kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle myönnettävän vastaanottorahan perusosan alentamisesta 20 prosentilla, jos hän saa vastaanottopalveluja sen jälkeen, kun hänellä ei ole enää oikeutta jäädä Suomen alueelle tai jos kansainvälisen suojelun hakija on tehnyt myöhemmän hakemuksen. *Päätös vastaanottorahan alentamisesta on voimassa, kunnes ulkomaalainen on poistunut maasta.* *Vastaanottorahan alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä olla muutoinkaan kohtuutonta.*
	47 §
(uusi)	*Vastaanottopalvelujen peruuttaminen*
	Maahanmuuttovirasto päättää vastaanottopalvelujen peruuttamisesta kansainvälistä suojelua hakevalta tai tilapäistä suojelua saavalta: *1) jolla ei ole oikeutta jäädä Suomen alueelle ja joka on laiminlyönyt ulkomaalaislain 145 a §:ssä tarkoitetun velvollisuuden tehdä yhteistyötä maastapoistamismenettelyn aikana; tai* *2) jonka vastaanottorahan perusosaa on alennettu 45 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	ja henkilö jatkaa edelleen 16 a §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn rikkomista. *Kun vastaanottopalvelut peruutetaan, henkilölle ei myönnetä 19 §:ssä tarkoitettua vastaanottorahan perusosaa tai 21 §:ssä tarkoitettua käyttörahaa. Henkilölle voidaan myöntää 19 §:ssä tarkoitettua täydentävää vastaanottorahaa vain, jos se on poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään, turvaa henkilön toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Hyödykkeet myöntää hakemuksesta 25 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.* *Päätös vastaanottopalvelujen peruuttamisesta tehdään 1 momentin 2 kohdan mukaisissa tilanteissa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan.* *Vastaanottopalvelujen peruuttaminen päättyy, jos 1 momentin 1 kohdan perusteiden katsotaan lakanneen tai jos tuomioistuin kieltää taikka keskeyttää ulkomaalaisen maasta poistamisen täytäntöönpanon.* *Vastaanottopalvelujen peruuttaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä olla muutoinkaan kohtuutonta.*
	48 §
(uusi)	*Siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttaminen* *Maahanmuuttovirasto päättää turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnasta, asetusten (EU) 2021/1147 ja (EU) 2021/1060 muuttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 604/2013 kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1351, jäljempänä hallinta-asetus, 42 artiklassa tarkoitetun siirtopäätöksen saaneen kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ja työnteko-oikeuden päättymisestä, jos Suomi ei ole se valtio, jossa hänen edellytetään olevan mainitun asetuksen 17 artiklan perusteella.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Vastaanottopalvelut peruutetaan ja työntekooikeus päättyy siitä hetkestä, kun hakija on saanut tiedoksi päätöksen siirtää hänet vastuussa olevaan jäsenvaltioon. Tarkemmista edellytyksistä vastaanottopalvelujen peruuttamiselle säädetään hallinta-asetuksen 18 artiklassa. *Kun vastaanottopalvelut peruutetaan, henkilölle ei myönnetä 19 §:ssä tarkoitettua vastaanottorahan perusosaa tai 21 §:ssä tarkoitettua käyttörahaa. Henkilölle voidaan myöntää 19 §:ssä tarkoitettua täydentävää vastaanottorahaa vain, jos se on poikkeuksellisessa tilanteessa välttämätöntä. Vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään, turvaa henkilön toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä majoituksen ja ateriat sekä myöntämällä hyödykkeitä. Hyödykkeet myöntää hakemuksesta 25 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.*
	49 §
(uusi)	*Kansainvälistä suojelua hakevien sijoittaminen tietylle maantieteelliselle alueelle*
	Maahanmuuttovirasto voi päättää kansainvälistä suojelua hakevien sijoittamisesta tietylle selvästi rajatulle maantieteelliselle alueelle, jos se on tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi. *Kansainvälistä suojelua hakevan velvollisuudesta pysyä osoitetulla maantieteellisellä alueella säädetään menettelyasetuksen 9 artiklan 4 kohdassa.* *Maantieteellisen alueen on oltava maakunta, kunta tai hyvinvointialue taikka muu vastaava hakijan yksityiselämän koskemattomuuden, vastaanottopalvelujen saamisen ja menettelyasetuksen 21 artiklassa tarkoitettujen erityisten menettelyllisten takeiden turvaamisen kannalta riittävän laaja alue. Vastaanottokeskuksen on annettava hakijalle selvästi tieto maantieteellisen alueen rajoista ja luvattomasta alueelta poistumisen seurauksista.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Maahanmuuttovirasto voi myöntää hakijalle luvan poistua tilapäisesti maantieteelliseltä alueelta lähiomaisen vakavan sairauden tai hautajaisten taikka muun painavan henkilökohtaisen syyn vuoksi. Hakijalla on myös oikeus poistua maantieteelliseltä alueelta, jos se on välttämätöntä vastaanottopalvelujen saamiseksi taikka viranomaisen tai muun kansainvälistä suojelua koskevan asian käsittelyn kannalta välttämättömän tahon tapaamiseksi tai tuomioistuinkäsittelyyn osallistumiseksi. Hakijan on etukäteen ilmoitettava vastaanottokeskukselle tällaisesta poistumisesta.
	Maantieteelliselle alueelle sijoittaminen on voimassa, kunnes sen ei enää katsota olevan tarpeen kansainvälisen suojelun menettelyn tai vastaanottojärjestelmän hallinnoimiseksi, mutta kuitenkin enintään 12 kuukautta sen alkamisesta.
	50 §
(uusi)	*Vaatimus asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa yleiseen järjestykseen tai menettelyllisiin seikkoihin liittyvästä syystä*
	Kansainvälistä suojelua hakeva voidaan Maahanmuuttoviraston, poliisin tai rajatarkastusviranomaisen päätöksellä määrätä asumaan tietyssä vastaanottokeskuksessa sekä ilmoittautumaan siellä yhdestä neljään kertaa vuorokaudessa tai olemaan läsnä tiettyinä aikoina, jos se on tarpeen yleiseen järjestykseen liittyvien syiden taikka hakemuksen menettelyllisten seikkojen vuoksi. Menettelyllisten seikkojen vuoksi määrättävät toimet edellyttävät ulkomaalaislain 121 a §:n tarkoittaman pakenemisen vaaran olemassaoloa.
	Rajoitustoimien on oltava hakijan henkilökohtainen tilanne huomioon ottaen oikeasuhtaisia. Hakijalla on rajoitustoimista huolimatta oikeus saada vastaanottopalvelut, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä osallistua välttämättömiin tapaamisiin

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	viranomaisten ja tuomioistuimen kanssa. Hakijan on ilmoitettava vastaanottokeskukselle tällaisista tapaamisista. *Rajoitustoimi on voimassa enintään 12 kuukautta toimen alkamisesta. Rajoitustoimi on kuitenkin heti määrättävä päättyväksi, jos se ei ole enää tarpeen yleiseen järjestykseen liittyvien syiden taikka hakemuksen menettelyllisten seikkojen vuoksi. Toimen määrää päättyväksi Maahanmuuttovirasto, poliisi tai rajatarkastusviranomainen.*
55 §	55 §
Muutoksenhaku	*Muutoksenhaku*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Valituskirjelmän voi toimittaa myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka on toimitettava kirjelmä oman lausuntonsa ohella viipymättä hallinto-oikeudelle.	(kumotaan)
56 §	56 §
Vastaanottopalvelusta perittävää maksua koskeva muutoksenhaku	*Vastaanottopalvelusta perittävää maksua **ja maksun takautuvaa perintää koskeva** muutoksenhaku*
Maksuvelvollinen, joka katsoo, että maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.	Maksuvelvollinen, joka katsoo, että maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. *Maksun takautuvasta perinnästä voi vaatia oikaisua Maahanmuuttovirastolta. Oikaisuvaatimus tulee tehdä kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä.* Muutoksenhausta hallinto-oikeuteen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa. Hallinto-oikeuden päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
(uusi)	56 a § *Muutoksenhaku koskien lupaa poistua rajatulta maantieteelliseltä alueelta* *Tämän lain 49 §:n 4 momentissa tarkoitetun luvan epäämiseen voi vaatia oikaisua Maahanmuuttovirastolta. Muutoksenhausta hallinto-oikeuteen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa. Hallinto-oikeuden päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.*
8 luku	8 luku
Erinäiset säännökset	Erinäiset säännökset
58 §	58 §
Tiedonsaantioikeus	*Tiedonsaantioikeus*
Sisäministeriöllä, esitutkintaviranomaisella, hyvinvointialueella, Helsingin kaupungilla, HUS-yhtymällä ja kunnan viranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 3 ja 4 luvun mukaisten tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta, *järjestelykeskukselta,* 3 ja 4 luvun mukaisia palveluja tuottavalta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta ja ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyltä edustajalta.	Sisäministeriöllä, esitutkintaviranomaisella, hyvinvointialueella, Helsingin kaupungilla, HUS-yhtymällä ja kunnan viranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 3 ja 4 luvussa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta, mainituissa luvuissa tarkoitettuja palveluja tuottavalta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta ja ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyltä edustajalta.
Edellä 3 ja 4 luvun mukaisia palveluja tuottavalla julkisella tai yksityisellä palvelujen tuottajalla, jonka asiakas *turvapaikanhakija*, tilapäistä suojelua saava tai ihmiskaupan uhri on, on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja *järjestelykeskukselta* palvelujen tuottamisen kannalta välttämättömät tiedot.	Edellä 3 ja 4 luvussa tarkoitettuja palveluja tuottavalla julkisella tai yksityisellä palvelujen tuottajalla, jonka asiakas *kansainvälistä suojelua hakeva*, tilapäistä suojelua saava tai ihmiskaupan uhri on, on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta palvelujen tuottamisen kannalta välttämättömät tiedot.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyllä edustajalla on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 41 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja *järjestelykeskukselta,* hyvinvointialueelta, Helsingin kaupungilta, HUS-yhtymältä, kunnan viranomaiselta, Kansaneläkelaitokselta sekä 3 ja 4 luvun mukaisia palveluja tuottavalta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.	Ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyllä edustajalla on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 41 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta, hyvinvointialueelta, Helsingin kaupungilta, HUS-yhtymältä, kunnan viranomaiselta, Kansaneläkelaitokselta sekä 3 ja 4 luvussa tarkoitettuja palveluja tuottavalta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.
60 §	60 §
Aineiden ja esineiden haltuunotto	*Aineiden ja esineiden haltuunotto*
Vastaanotto- *tai järjestely*keskuksen haltuun on otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet: 1) joilla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä, että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla; tai 2) joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty. Omaisuus on keskuksessa majoittumisen päättyessä palautettava sille, jolta se on otettu haltuun, jollei omaisuuden palauttamisesta, luovuttamisesta tai hävittämisestä muualla laissa toisin säädetä. Haltuunotosta päättää ja haltuunoton tekee vastaanotto- *tai järjestely*keskuksen johtaja taikka hänen määräämänsä sosiaalihuoltotyötä tekevä henkilö. Kiireellisessä tapauksessa haltuunoton voi tehdä myös muu vastaanotto- tai järjestelykeskuksen sosiaalihuoltotyötä tekevä. Haltuunotosta on tällöin viipymättä ilmoitettava johtajalle taikka hänen määräämälleen sosiaalihuoltotyötä	Vastaanottokeskuksen haltuun on otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet: 1) joilla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä, että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla; tai 2) joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty. Omaisuus on keskuksessa majoittumisen päättyessä palautettava sille, jolta se on otettu haltuun, jollei omaisuuden palauttamisesta, luovuttamisesta tai hävittämisestä muualla laissa toisin säädetä. Haltuunotosta päättää ja haltuunoton tekee vastaanottokeskuksen johtaja taikka hänen määräämänsä sosiaalihuoltotyötä tekevä henkilö. Kiireellisessä tapauksessa haltuunoton voi tehdä myös muu vastaanottokeskuksen sosiaalihuoltotyötä tekevä. Haltuunotosta on tällöin viipymättä ilmoitettava johtajalle taikka hänen määräämälleen sosiaalihuoltotyötä tekevälle,

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tekevälle, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta.	jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta.
61 §	61 §
Asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen	*Asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen*
Vastaanotto- *tai järjestely*keskuksen asukkaan käytössä olevat tilat voidaan tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä 60 §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä.	Vastaanottokeskuksen asukkaan käytössä olevat tilat voidaan tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä 60 §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä.
63 §	63 §
Aineiden ja esineiden haltuunottoa ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamista koskevien toimenpiteiden kirjaaminen	*Aineiden ja esineiden haltuunottoa ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamista koskevien toimenpiteiden kirjaaminen*
Vastaanotto- *tai järjestely*keskuksen on tehtävä pöytäkirja aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjan allekirjoittaa toimenpiteen suorittaja, läsnä ollut toinen työntekijä ja henkilö, jolta omaisuus on otettu haltuun tai jonka käytössä olevat tilat on tarkastettu.	Vastaanottokeskuksen on tehtävä pöytäkirja aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjan allekirjoittaa toimenpiteen suorittaja, läsnä ollut toinen työntekijä ja henkilö, jolta omaisuus on otettu haltuun tai jonka käytössä olevat tilat on tarkastettu.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	63 a §
(uusi)	*Tiedoksiannon välittäminen*
	Vastaanottokeskus antaa kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle tiedoksi Maahanmuuttoviraston päätöksen 45 §:ssä tarkoitetusta vastaanottorahan alentamisesta, 46 §:ssä tarkoitetusta maasta poistettavan ja myöhemmän hakemuksen tehneen vastaanottorahan alentamisesta, 47 §:ssä tarkoitetusta vastaanottopalvelujen peruuttamisesta, 48 §:ssä tarkoitetusta siirtopäätöksen saaneen vastaanottopalvelujen peruuttamisesta ja 50 §:ssä tarkoitetusta vaatimuksesta asua määrätyssä vastaanottokeskuksessa.
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	Lain 14 ja 14 a §:ää sovelletaan kuitenkin vasta 1 päivästä syyskuuta 2026.
	_____

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain (615/2020) 4 §:n 1 momentin 5 kohta,

muutetaan 1 §:n 1 momentin 3 kohta, 3 §:n 2 momentin 6 ja 11 kohta, 7 §:n 1 momentti, 11 §:n 1 ja 3 momentti sekä 13 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentin 3 kohta laissa 683/2023, 3 §:n 2 momentin 6 ja 11 kohta laissa 228/2024, 11 §:n 1 momentti osaksi laissa 574/2025 sekä 13 § osaksi laeissa 1295/2022 ja 574/2025, sekä

lisätään lakiin uusi 14 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	1 §
Lain soveltamisala ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus	*Lain soveltamisala ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus*
Tätä lakia sovelletaan, jollei muualla laissa toisin säädetä, henkilötietojen kokonaan tai osittain automatisoituun käsittelyyn sekä muuhun henkilötietojen käsittelyyn, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa ja henkilötietoja käsitellään seuraavissa tarkoituksissa:	Tätä lakia sovelletaan, jollei muualla laissa toisin säädetä, henkilötietojen kokonaan tai osittain automatisoituun käsittelyyn sekä muuhun henkilötietojen käsittelyyn, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa ja henkilötietoja käsitellään seuraavissa tarkoituksissa:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
3) kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanotto, ihmiskaupan uhrien auttaminen sekä ilman huoltajaa olevan lapsen edustajatoiminta osana vastaanottotoimintaa sekä näiden ohjaus, suunnittelu ja valvonta;	3) kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanotto, ihmiskaupan uhrien auttaminen, *seulottavan henkilön majoituksen ja alustavan terveystarkastuksen järjestäminen* sekä ilman huoltajaa olevan lapsen edustajatoiminta osana vastaanottotoimintaa sekä näiden ohjaus, suunnittelu ja valvonta;
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
3 §	3 §
Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjät ja vastuunjako	*Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjät ja vastuunjako*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Kukin viranomainen saa käsitellä tallentamiaan tietoja lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi seuraavasti:	Kukin viranomainen saa käsitellä tallentamiaan tietoja lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi seuraavasti:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
6) järjestelykeskus 1 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa;	*6) Tulli 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa;*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
11) hyvinvointialueen viranomainen ja Helsingin kaupunki 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa.	11) hyvinvointialueen viranomainen*,* Helsingin kaupunki *ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomainen* 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
4 §	4 §
Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään tallennettujen tietojen käsitteleminen muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa	*Ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään tallennettujen tietojen käsitteleminen muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa*
Kukin rekisterinpitäjä saa käsitellä ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään tallentamiaan tietoja muuhun kuin alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen, jos tiedot ovat välttämättömiä mainitun viranomaisen lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi seuraavasti:	
— — — — — — — — — — — — — — —	
5) järjestelykeskus 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista käsittelytarkoitusta varten tallentamiaan tietoja 1 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisessa käsittelytarkoituksessa.	(kumotaan)
— — — — — — — — — — — — — — —	
7 §	7 §
Käsiteltävät henkilötiedot	*Käsiteltävät henkilötiedot*
Rekisterinpitäjä saa käsitellä 1 §:ssä säädetyissä tarkoituksissa henkilön yksilöintitietoja, perhesuhdetietoja, edustajuustietoja, osaamista kuvaavia tietoja ja yhteystietoja sekä tietoja matkustusasiakirjoista ja *ulkomaalaislain*	Rekisterinpitäjä saa käsitellä 1 §:ssä säädetyissä tarkoituksissa henkilön yksilöintitietoja, perhesuhdetietoja, edustajuustietoja, osaamista kuvaavia tietoja ja yhteystietoja sekä tietoja matkustusasiakirjoista ja *kansainvälistä suojelua hakevan* hakemusasian vireilläoloa osoittavasta kortista.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
(301/2004) 96 §:n mukaisesta hakemusasian vireilläoloa osoittavasta kortista. — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
11 §	11 §
Tiedonsaantioikeus ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjien välillä	*Tiedonsaantioikeus ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjien välillä*
Käsitellessään tietoja ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä: 1) Maahanmuuttovirastolla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentissa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain, kansalaisuuslain (359/2003), kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain (907/2017), jäljempänä *kausityölaki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä yrityksen sisäisen siirron yhteydessä annetun lain (908/2017), jäljempänä *ICT-laki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain (719/2018), jäljempänä *tutkija- ja opiskelijalaki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain (224/2024), jäljempänä *erityisosaajalaki*, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011), jäljempänä *vastaanottolaki*, säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002), jäljempänä *säilölaki*, ja kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023), jäljempänä *kotoutumislaki*, mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot poliisilta, suojelupoliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta, *järjestelykeskukselta*, säilöönottoyksiköltä, ulkoministeriöltä, edustustolta,	Käsitellessään tietoja ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä: 1) Maahanmuuttovirastolla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentissa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain, kansalaisuuslain (359/2003), kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain (907/2017), jäljempänä *kausityölaki*, kolmasien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä yrityksen sisäisen siirron yhteydessä annetun lain (908/2017), jäljempänä *ICT-laki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain (719/2018), jäljempänä *tutkija- ja opiskelijalaki*, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain (224/2024), jäljempänä *erityisosaajalaki*, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011), jäljempänä *vastaanottolaki*, säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002), jäljempänä *säilölaki*, ja kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023), jäljempänä *kotoutumislaki*, mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot poliisilta, suojelupoliisilta, Rajavartiolaitokselta, *Tullilta*, vastaanottokeskukselta, säilöönottoyksiköltä, ulkoministeriöltä, edustustolta,

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
elinvoimakeskukselta sekä hyvinvointialueen viranomaiselta *ja* Helsingin kaupungilta;	elinvoimakeskukselta sekä hyvinvointialueen viranomaiselta*,* Helsingin kaupungilta *ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaiselta*;
2) vastaanottokeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa vastaanottolain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, toiselta vastaanottokeskukselta, *järjestelykeskukselta*, säilöönottoyksiköltä ja elinvoimakeskukselta;	2) vastaanottokeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa vastaanottolain mukaisten tehtäviensä *ja ulkomaalaislain mukaiseen seulontaan liittyvien tehtäviensä* hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, *Tullilta*, toiselta vastaanottokeskukselta, säilöönottoyksiköltä ja elinvoimakeskukselta;
3) järjestelykeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain ja vastaanottolain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta, toiselta järjestelykeskukselta, säilöönottoyksiköltä ja elinvoimakeskukselta;	(kumotaan)
4) säilöönottoyksiköllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa säilölain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta, *järjestelykeskukselta* ja toiselta säilöönottoyksiköltä;	*3)* säilöönottoyksiköllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa säilölain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta ja toiselta säilöönottoyksiköltä;
5) ulkoministeriöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja edustustolta;	*4)* ulkoministeriöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja edustustolta;
6) edustustolla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain ja kansalaisuuslain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot	*5)* edustustolla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain ja kansalaisuuslain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot

Voimassa oleva laki

Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja ulkoministeriöltä;

7) elinvoimakeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 ja 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain ja kotoutumislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta, *järjestelykeskukselta*, edustustolta sekä hyvinvointialueen viranomaiselta *ja* Helsingin kaupungilta;

8) hyvinvointialueen viranomaisella *ja* Helsingin kaupungilla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa kotoutumislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja elinvoimakeskukselta.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja ulkoministeriöltä;

6) elinvoimakeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 1 ja 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain ja kotoutumislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, Rajavartiolaitokselta, vastaanottokeskukselta, edustustolta sekä hyvinvointialueen viranomaiselta*,* Helsingin kaupungilta *ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaiselta*;

7) hyvinvointialueen viranomaisella, Helsingin kaupungilla *ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisella* on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa kotoutumislain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja elinvoimakeskukselta.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. *Tullin tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetussa laissa.*

— — — — — — — — — — — — — — —

13 §

Muu tiedonsaantioikeus

Maahanmuuttovirastolla on 1 §:n 1 momentissa, vastaanottokeskuksella 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa, *järjestelykeskuksella 1 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa*, säilöönottoyksiköllä 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa, elinvoimakeskuksella, ulkoministeriöllä ja edustustolla 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa sekä hyvinvointialueen viranomaisella *ja* Helsingin kaupungilla 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain,

13 §

Muu tiedonsaantioikeus

Maahanmuuttovirastolla on 1 §:n 1 momentissa, vastaanottokeskuksella 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa, säilöönottoyksiköllä 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa, elinvoimakeskuksella, ulkoministeriöllä ja edustustolla 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa sekä hyvinvointialueen viranomaisella*,* Helsingin kaupungilla *ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan viranomaisella* 1 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa käsittelytarkoituksessa ulkomaalaislain,

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
kansalaisuuslain, kausityölain, ICT-lain, tutkija- ja opiskelijalain, erityisosaajalain, vastaanottolain, säilölain ja kotoutumislain mukaisten tehtävien hoitamiseksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta välttämättömät luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä koskevat tiedot viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 4 §:ssä tarkoitetuilta tahoilta sekä yksityiseltä palveluntuottajalta ja ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyltä edustajalta.	kansalaisuuslain, kausityölain, ICT-lain, tutkija- ja opiskelijalain, erityisosaajalain, vastaanottolain, säilölain ja kotoutumislain mukaisten tehtävien hoitamiseksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta välttämättömät luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä koskevat tiedot viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 4 §:ssä tarkoitetuilta tahoilta sekä yksityiseltä palveluntuottajalta ja ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyltä edustajalta.
Poliisin tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa.	Poliisin tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa.
Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.	Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. *Tullin tiedonsaantioikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetusta laissa.*
Maahanmuuttovirastolla, vastaanottokeskuksella, *järjestelykeskuksella* sekä säilöönottoyksiköllä on lisäksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta tehtäviensä suorittamista varten tarpeellisia tietoja seuraavasti:	Maahanmuuttovirastolla, vastaanottokeskuksella sekä säilöönottoyksiköllä on lisäksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta tehtäviensä suorittamista varten tarpeellisia tietoja seuraavasti:
1) kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 604/2013 8 ja 16 artiklan mukaisen harkinnan tekemiseksi henkilön kyvystä huolehtia turvapaikkaa hakeneesta lapsesta tai häneen riippuvuussuhteessa olevasta:	1) *turvapaikka-asioiden ja muuttoliikkeen hallinnasta, asetusten (EU) 2021/1147 ja (EU) 2021/1060 muuttamisesta ja asetuksen (EU) N:o 604/2013 kumoamisesta annetun* Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen *(EU) 2024/1351 25 ja 34* artiklan mukaisen harkinnan tekemiseksi henkilön kyvystä huolehtia turvapaikkaa hakeneesta lapsesta tai häneen riippuvuussuhteessa olevasta:
a) Oikeusrekisterikeskukselta sakkorekisteristä henkilön henkilötiedot, ratkaisutiedot, täytäntöönpanoasiatiedot, muuntorangaistusasiat ja tapahtumatiedot;	a) Oikeusrekisterikeskukselta sakkorekisteristä henkilön henkilötiedot, ratkaisutiedot, täytäntöönpanoasiatiedot, muuntorangaistusasiat ja tapahtumatiedot;
b) Oikeusrekisterikeskukselta oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja sen osajärjestelmistä tiedot syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista henkilön tekemiksi epäillyistä rikoksista;	b) Oikeusrekisterikeskukselta oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja sen osajärjestelmistä tiedot syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista henkilön tekemiksi epäillyistä rikoksista;

Voimassa oleva laki *Ehdotus*

c) Oikeusrekisterikeskukselta rikosrekisteristä henkilön rikosrekisteriote;
d) esitutkintaviranomaiselta tiedot henkilön tekemäksi epäillystä rikoksesta, häntä koskevasta rikosilmoituksesta ja esitutkinnasta;
e) hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja kunnan viranomaiselta sekä Ahvenanmaan maakunnan terveys- ja sairaanhoitoviranomaiselta ja HUS-yhtymältä tiedot henkilön saamista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista sekä sosiaalietuuksista;
f) Verohallinnolta henkilön varallisuus- ja tulotiedot;
g) Rikosseuraamuslaitokselta henkilön yhteystiedot, olinpaikka ja vapautumispäivä;
2) Oikeusrekisterikeskukselta oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja sen osajärjestelmistä sekä rikosrekisteristä tiedot:
a) syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista perheenkokoajan tekemiksi epäillyistä rikoksista lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi;
b) elatusvelvollisuudesta perhesiteen perusteella myönnettävän oleskeluluvan tai oleskelukortin tai oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytysten selvittämiseksi;
c) elatusvelvollisuudesta toimeentuloedellytyksen selvittämiseksi;
d) tuomioistuimessa vireillä olevista asioista ja tehdyistä päätöksistä, jotka koskevat Maahanmuuttoviraston ratkaisua tai toimivaltaa tai joilla on merkitystä Maahanmuuttovirastossa vireillä olevan asian käsittelylle;
e) vireilletuloasiakirjoista, ratkaisun perusteena olleista asiakirjoista ja käsittelyasiakirjoista lapsen edun ja oleskeluluvan yleisten myöntämisedellytysten arvioimiseksi;
f) perheenkokoajan rikosrekisteriotteesta lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi

c) Oikeusrekisterikeskukselta rikosrekisteristä henkilön rikosrekisteriote;
d) esitutkintaviranomaiselta tiedot henkilön tekemäksi epäillystä rikoksesta, häntä koskevasta rikosilmoituksesta ja esitutkinnasta;
e) hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja kunnan viranomaiselta sekä Ahvenanmaan maakunnan terveys- ja sairaanhoitoviranomaiselta ja HUS-yhtymältä tiedot henkilön saamista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista sekä sosiaalietuuksista;
f) Verohallinnolta henkilön varallisuus- ja tulotiedot;
g) Rikosseuraamuslaitokselta henkilön yhteystiedot, olinpaikka ja vapautumispäivä
2) Oikeusrekisterikeskukselta oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja sen osajärjestelmistä sekä rikosrekisteristä tiedot:
a) syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista perheenkokoajan tekemiksi epäillyistä rikoksista lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi;
b) elatusvelvollisuudesta perhesiteen perusteella myönnettävän oleskeluluvan tai oleskelukortin tai oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytysten selvittämiseksi;
c) elatusvelvollisuudesta toimeentuloedellytyksen selvittämiseksi;
d) tuomioistuimessa vireillä olevista asioista ja tehdyistä päätöksistä, jotka koskevat Maahanmuuttoviraston ratkaisua tai toimivaltaa tai joilla on merkitystä Maahanmuuttovirastossa vireillä olevan asian käsittelylle;
e) vireilletuloasiakirjoista, ratkaisun perusteena olleista asiakirjoista ja käsittelyasiakirjoista lapsen edun ja oleskeluluvan yleisten myöntämisedellytysten arvioimiseksi;
f) perheenkokoajan rikosrekisteriotteesta lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi

tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi;

3) esitutkintaviranomaiselta tiedot perheenkokoajan tekemäksi epäillystä rikoksesta, häntä koskevasta rikosilmoituksesta ja esitutkinnasta lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi sekä tiedot esitutkinnasta ja vireillä olevista tai vireillä olleista rikosilmoituksista ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ottamista koskevaa päätösharkintaa varten;

4) Kansaneläkelaitokselta tulo-, etuus- ja perhesuhdetiedot ristiriitaisiksi epäiltyjen tietojen selvittämiseksi tai työ- ja perhesuhteiden aitouden selvittämiseksi;

5 kohta on kumottu L:lla 29.12.2022/1295.

6) Verohallinnolta varallisuus- ja tulotiedot ristiriitaisiksi epäiltyjen tietojen selvittämiseksi tai työ- ja perhesuhteiden aitouden selvittämiseksi;

7) Opetushallitukselta tai koulutuksen järjestäjältä tiedot ulkomaalaisen opiskeluoikeuden alkamisesta, opiskeluoikeuden väliaikaisesta keskeyttämisestä, muusta opintojen väliaikaisesta keskeytymisestä, opiskeluoikeuden ja opintojen päättymisestä, lukuvuosimaksun suuruudesta ja suorittamisesta, koulutuksen järjestäjän antamista apurahoista, asuntoeduista ja ateriaeduista sekä opintosuorituksista, arvosanoista ja tutkinnoista tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan, oleskeluoikeuden tai kansalaisuuden saamisen edellytysten selvittämiseksi;

8) ulkoministeriöltä tai edustustolta tiedot kielteisestä asiakirjan laillistamispäätöksestä ulkomaisen asiakirjan luotettavuuden arvioimiseksi;

9) Liikenne- ja viestintävirastolta ja *Sosiaali- ja terveysalan l*upa- ja valvontavirastolta tiedot ulkomaalaisen ja tämän perheenjäsenen oikeudesta harjoittaa tiettyä ammattia toimeentuloedellytyksen tai oleskeluluvan, kausityöoleskeluluvan tai

tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi;

3) esitutkintaviranomaiselta tiedot perheenkokoajan tekemäksi epäillystä rikoksesta, häntä koskevasta rikosilmoituksesta ja esitutkinnasta lapsen edun, yhteiselämän mahdollisuuksien tai toimeentuloedellytyksen arvioimiseksi tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan ja oleskeluoikeuden edellytysten selvittämiseksi sekä tiedot esitutkinnasta ja vireillä olevista tai vireillä olleista rikosilmoituksista ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ottamista koskevaa päätösharkintaa varten;

4) Kansaneläkelaitokselta tulo-, etuus- ja perhesuhdetiedot ristiriitaisiksi epäiltyjen tietojen selvittämiseksi tai työ- ja perhesuhteiden aitouden selvittämiseksi;

5) Verohallinnolta varallisuus- ja tulotiedot ristiriitaisiksi epäiltyjen tietojen selvittämiseksi tai työ- ja perhesuhteiden aitouden selvittämiseksi;

6) Opetushallitukselta tai koulutuksen järjestäjältä tiedot ulkomaalaisen opiskeluoikeuden alkamisesta, opiskeluoikeuden väliaikaisesta keskeyttämisestä, muusta opintojen väliaikaisesta keskeytymisestä, opiskeluoikeuden ja opintojen päättymisestä, lukuvuosimaksun suuruudesta ja suorittamisesta, koulutuksen järjestäjän antamista apurahoista, asuntoeduista ja ateriaeduista sekä opintosuorituksista, arvosanoista ja tutkinnoista tehtäessä kokonaisharkintaa oleskeluluvan, oleskeluoikeuden tai kansalaisuuden saamisen edellytysten selvittämiseksi;

7) ulkoministeriöltä tai edustustolta tiedot kielteisestä asiakirjan laillistamispäätöksestä ulkomaisen asiakirjan luotettavuuden arvioimiseksi;

8) Liikenne- ja viestintävirastolta ja Lupa- ja valvontavirastolta tiedot ulkomaalaisen ja tämän perheenjäsenen oikeudesta harjoittaa tiettyä ammattia toimeentuloedellytyksen tai oleskeluluvan, kausityöoleskeluluvan tai oleskelukortin myöntämisen tai

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
oleskelukortin myöntämisen tai oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytysten selvittämiseksi.	oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytysten selvittämiseksi.
(uusi)	14 c § *Eurodac-tietojärjestelmän rekisterinpitäjä ja kansallinen yhteyspiste* *Eurodac-järjestelmän perustamisesta biometristen tietojen vertailua varten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2024/1351 ja (EU) 2024/1350 ja neuvoston direktiivin 2001/55/EY tehokkaaksi soveltamiseksi ja laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tunnistamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksia varten tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1358 tarkoitetun Eurodac -tietojärjestelmän rekisterinpitäjä on Maahanmuuttovirasto.* *Edellä 1 momentissa mainitussa asetuksessa tarkoitettua kansallista yhteyspistettä hallinnoi Maahanmuuttovirasto.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 18 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 818/2022,

muutetaan 3 §:n 5 kohta, 16 §:n 1 momentin 4 kohta, 18 §:n 2 momentin johdantokappale ja 31 §:n 2 momentin 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 3 §:n 5 kohta ja 18 §:n 2 momentin johdantokappale laissa 818/2022, 16 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 493/2025 sekä 31 §:n 2 momentin 3 kohta laissa 1250/2020, sekä

lisätään 13 §:ään uusi 5 momentti ja 31 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 1250/2020, uusi 4 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
3 §	3 §
Määritelmät	*Määritelmät*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Tässä laissa tarkoitetaan:	Tässä laissa tarkoitetaan:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
5) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 603/2013;	5) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta *biometristen tietojen vertailua varten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2024/1351 ja (EU) 2024/1350 ja neuvoston direktiivin 2001/55/EY tehokkaaksi soveltamiseksi ja laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tunnistamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksia varten tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1358;*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
13 §	13 §
Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen	*Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	*Poliisi saa käsitellä 5-8 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356, jäljempänä* ***seulonta-asetus****, 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, jos tietojen käsittely on välttämätöntä sen arvioimiseksi, aiheuttaako turvallisuustarkastuksen kohteena oleva henkilö uhkan sisäiselle turvallisuudelle.*
16 §	16 §
Poliisin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä	*Poliisin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä*
Poliisilla on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista ja henkilörekisteriensä ylläpitämistä varten salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona tietoja rekistereistä siten kuin käytännön menettelyistä asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, seuraavasti:	Poliisilla on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista ja henkilörekisteriensä ylläpitämistä varten salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona tietoja rekistereistä siten kuin käytännön menettelyistä asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, seuraavasti:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
4) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä mainitun lain 49 §:n mukaisiin tarkoituksiin rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyviä tietoja sekä tietoja lupa-asioiden käsittelyä varten, rikosrekisterilaissa (770/1993) tarkoitetusta rikosrekisteristä mainitun lain 4 ja 4 a §:n mukaisiin tarkoituksiin henkilöä koskevia tietoja ja oikeushallinnon viranomaisilta tieto niiden etsintäkuuluttamista henkilöistä, oikeushallinnon valtakunnallisesta	4) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä mainitun lain 49 §:n mukaisiin tarkoituksiin rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyviä tietoja, tietoja lupa-asioiden käsittelyä varten sekä *seulonta-asetuksen 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista sakon täytäntöönpanosta annetun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja mainitussa artiklassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tietovarannosta annetussa laissa (955/2020) tarkoitetusta ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä tietoja rikosasioissa annetuista ratkaisuista ja niiden lainvoimaisuudesta sekä diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä tietoja syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista rikosasioista; — — — — — — — — — — — — — —	*suorittamiseksi, mainitun artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista mainitun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja sellaisen lausunnon laatimiseksi, josta säädetään niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa,* rikosrekisterilaissa (770/1993) tarkoitetusta rikosrekisteristä mainitun lain 4 ja 4 a §:n mukaisiin tarkoituksiin henkilöä koskevia tietoja ja oikeushallinnon viranomaisilta tieto niiden etsintäkuuluttamista henkilöistä, oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta annetussa laissa (955/2020) tarkoitetusta ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä tietoja rikosasioissa annetuista ratkaisuista ja niiden lainvoimaisuudesta sekä diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä tietoja syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista rikosasioista; — — — — — — — — — — — — — —
18 § *Tietojen saanti eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi* — — — — — — — — — — — — — —	18 § *Tietojen saanti eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi* — — — — — — — — — — — — — —
Keskusrikospoliisissa on Eurodac-asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu kansallinen yhteyspiste sormenjälkitietojen vertailua Eurodac-tietoihin koskevien pyyntöjen esittämiseksi seuraavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi:	Keskusrikospoliisi on Eurodac-asetuksen *6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tarkastava viranomainen* vertailua Eurodac-tietoihin koskevien pyyntöjen esittämiseksi seuraavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Keskusrikospoliisi on lisäksi Eurodac-asetuksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tarkastava viranomainen.	(kumotaan 18 § 3 momentti)
31 §	31 §
Muu henkilötietojen luovuttaminen ulkomaille	*Muu henkilötietojen luovuttaminen ulkomaille*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa:	Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
3) Euroopan raja- ja merivartiovirastolle ulkomaalaislain 131 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi käsiteltäviä henkilötietoja noudattaen, mitä eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2019/1896 säädetään.	3) Euroopan raja- ja merivartiovirastolle ulkomaalaislain 131 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi käsiteltäviä henkilötietoja noudattaen, mitä eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2019/1896 säädetään*;*
(uusi)	*4) toisen Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisille seulonta-asetuksen 2 artiklan 10 kohdassa tarkoitetuille seulontaviranomaisille ulkomaalaislain 16 a §:n 3 momentissa tarkoitettua lausuntoa koskevia henkilötietoja.*
	— — — — — — — — — — — — — — —
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

5.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 5 §:n 6 kohta, 15 a § ja 22 §:n 4 kohta, sellaisina kuin niistä ovat 5 §:n 6 kohta laissa 819/2022 ja 15 a § laissa 430/2024, sekä

lisätään 16 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 430/2024, uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
5 §	5 §
Määritelmät	*Määritelmät*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Tässä laissa tarkoitetaan:	Tässä laissa tarkoitetaan:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
6) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 604/2013 tehokkaaksi soveltamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksessa tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä sekä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan eurooppalaisen viraston perustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 1077/2011 muuttamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 603/2013;	6) *Eurodac-asetuksella* Eurodac-järjestelmän perustamisesta *biometristen tietojen vertailua varten Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2024/1351 ja (EU) 2024/1350 ja neuvoston direktiivin 2001/55/EY tehokkaaksi soveltamiseksi ja laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tunnistamiseksi sekä jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten ja Europolin esittämistä, Eurodac-tietoihin lainvalvontatarkoituksia varten tehtäviä vertailuja koskevista pyynnöistä ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 603/2013 kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2024/1358;*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
15 a §	15 a §
Henkilötietojen käsittely teknisen valvonnan suorittamiseksi	*Henkilötietojen käsittely teknisen valvonnan suorittamiseksi*
Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja rajavartiolain 29 §:ssä tarkoitetun teknisen valvonnan suorittamiseksi.	Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja rajavartiolain 29 §:ssä *ja ulkomaalaislain (301/2004) 16 d §:n 2 momentissa* tarkoitetun teknisen valvonnan suorittamiseksi.
16 §	16 §
Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen	*Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	*Rajavartiolaitos saa käsitellä 7-11 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356, jäljempänä* ***seulonta-asetus****, 15 artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, jos tietojen käsittely on välttämätöntä sen arvioimiseksi, aiheuttaako turvallisuustarkastuksen kohteena oleva henkilö uhkan sisäiselle turvallisuudelle.*
22 §	22 §
Tietojen saanti eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä	*Tietojen saanti eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä*
Rajavartiolaitoksella on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista varten salassapitosäännösten estämättä tietoja seuraavasti:	Rajavartiolaitoksella on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista varten salassapitosäännösten estämättä tietoja seuraavasti:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
4) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyviä tietoja rajaturvallisuuden ylläpitämistä, esitutkintaa,	4) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyviä tietoja rajaturvallisuuden ylläpitämistä, esitutkintaa,

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
muuta tutkintaa, pelastustehtävää, eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetussa laissa (485/2004) tarkoitettua tehtävää sekä liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun ja öljypäästömaksun määräämistä varten; — — — — — — — — — — — — — —	muuta tutkintaa, pelastustehtävää, eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetussa laissa (485/2004) tarkoitettua tehtävää sekä liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun ja öljypäästömaksun määräämistä varten *sekä seulonta-asetuksen 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista sakon täytäntöönpanosta annetun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja mainitussa artiklassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi.* — — — — — — — — — — — — — —
	_____ *Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20* *.* _____

6.

Laki

kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kotoutumisen edistämisestä annetun lain (681/2023) 2 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohta, 35–38 §, 41 §:n 2 momentti, 43 §:n 1 momentin 2 kohta, 58 §, 83 §:n 2 ja 3 momentti, 86 §:n 1 ja 2 momentti, 91 §:n 1 momentti, 93 § sekä 95 §:n 1 ja 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohdan, 35 ja 37 §:n sekä 38 §:n 2–5 momentin ruotsinkielinen sanamuoto ja 95 §:n 1 ja 2 momentti laissa 1100/2024, 36 §, 41 §:n 2 momentti, 43 §:n 1 momentin 2 kohta, 58 § ja 91 §:n 1 momentti laissa 721/2025, 83 §:n 2 ja 3 momentti sekä 86 §:n 1 ja 2 momentti laissa 1376/2025 ja 93 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 322/2024, sekä

lisätään lakiin uusi 96 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 §	2 §
Soveltamisala	*Soveltamisala*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Tämän lain 4 luvun säännöksiä kuntapaikalle ohjaamisesta sekä 61–66 §:n säännöksiä kustannusten korvaamisesta kunnalle tai hyvinvointialueelle sovelletaan henkilöön:	Tämän lain 4 luvun säännöksiä kuntapaikalle ohjaamisesta sekä 61–66 §:n säännöksiä kustannusten korvaamisesta kunnalle tai hyvinvointialueelle sovelletaan henkilöön:
1) joka saa *ulkomaalaislaissa* tarkoitettua kansainvälistä suojelua;	1) joka saa *vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1347* tarkoitettua kansainvälistä suojelua;
2) jolle on hänen haettuaan kansainvälistä suojelua myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 51, 52 tai *89* §:n perusteella;	2) jolle on hänen haettuaan kansainvälistä suojelua myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 51, 52 tai *113 a* §:n perusteella;
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

35 §

Edustajan määrääminen

Edellä 2 §:n 6 momentissa tarkoitetulle lapselle, joka on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, on määrättävä edustaja viivytyksettä.

Hyvinvointialueen on tehtävä hakemus edustajan määräämisestä kuultuaan lasta ja otettuaan huomioon lapsen etu 4 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edustajan määrää se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä lapsen kotikunta sijaitsee. Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

Käräjäoikeuden on ilmoitettava hyvinvointialueelle, kunnalle, Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä.

Jos lapsella on edustajan hoidettavana holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 66 §:ssä tarkoitettua omaisuutta, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin.

36 §

Edustajatoiminnan ***ohjaus, suunnittelu ja valvonta***

Elinvoimakeskus vastaa edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta.

Ehdotus

35 §

Edustajan määrääminen

Edellä 2 §:n 6 momentissa tarkoitetulle lapselle, joka on Suomessa ilman huoltajaa tai *kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 39 §:ssä tarkoitettua edustajaa*, on määrättävä edustaja viivytyksettä.

Hyvinvointialueen *tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan* on tehtävä hakemus edustajan määräämisestä kuultuaan lasta ja otettuaan huomioon lapsen etu 4 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edustajan määrää se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä lapsen kotikunta sijaitsee. *Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen.* Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

Käräjäoikeuden on ilmoitettava hyvinvointialueelle, kunnalle, Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästä vapauttamista koskevista päätöksistä.

Jos lapsella on edustajan hoidettavana holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 66 §:ssä tarkoitettua omaisuutta, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin.

Hyvinvointialueen tai Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan kunnan on ilmoitettava ilman huoltajaa olevalle lapselle, että hänelle on määrätty edustaja sekä siitä, miten edustajan toiminnasta voi tehdä kantelun.

36 §

Edustajatoiminnan ***hallinnointi***

Elinvoimakeskus vastaa edustajatoiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Edustajan tulee pyynnöstä toimittaa elinvoimakeskuksen nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä.
37 §	37 §
Edustajan kelpoisuus ja tehtävät	*Edustajan kelpoisuus ja tehtävät*
Tämän lain nojalla määrättävän edustajan kelpoisuuteen *ja tehtäviin* sovelletaan, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 40 *ja 41 §:ssä* säädetään.	Tämän lain nojalla määrättävän edustajan kelpoisuuteen sovelletaan, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 40 §:ssä säädetään. *Edustajan tehtävänä on:* *1) käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä koskevissa asioissa noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 25 §:ssä säädetään;* *2) käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen varallisuutta ja taloutta koskevissa asioissa noudattaen, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään;* *3) varmistaa tehtävässään lapsen edun turvaaminen;* *4) avustaa lasta yhteydenpidossa lapsen perheenjäseniin ja muihin omaisiin; ja* *5) avustaa lasta ulkomaalaislain mukaisissa menettelyissä.* *Ennen lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava 4 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.* *Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.*
38 §	38 §
Edustajan vapauttaminen tehtävästään ja edustajan tehtävän lakkaaminen	*Edustajan vapauttaminen tehtävästään ja edustajan tehtävän lakkaaminen*
Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja, edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista.	Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja *tai lapselle määrätään huoltaja*, edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt *tai kykenemätön* hoitamaan tehtäväänsä taikka jos siihen on muu erityinen syy.	edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt hoitamaan tehtäväänsä *tai ei hoida tehtäviään asianmukaisesti* taikka jos siihen on muu erityinen syy.
Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen käräjäoikeuteen voi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, hyvinvointialue, lapsen huoltaja tai muu lapsen laillinen edustaja.	Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen käräjäoikeuteen voi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, hyvinvointialue, *Ahvenanmaan maakuntaan kuuluva kunta,* lapsen huoltaja tai muu lapsen laillinen edustaja.
Edustajan vapauttaa tehtävästään käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä lapsen kotikunta sijaitsee. Edustajan tehtävästään vapauttamista koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.	Edustajan vapauttaa tehtävästään käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä lapsen kotikunta sijaitsee. *Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen.* Edustajan tehtävästään vapauttamista koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.
Käräjäoikeuden ilmoitusvelvollisuuteen sovelletaan, mitä 35 §:n 4 ja 5 momentissa säädetään.	Käräjäoikeuden ilmoitusvelvollisuuteen sovelletaan, mitä 35 §:n 4 ja 5 momentissa säädetään.
Edustajan tehtävän lakkaamiseen sovelletaan, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 43 §:ssä säädetään.	Edustajan tehtävän lakkaamiseen sovelletaan, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 43 §:ssä säädetään.
41 §	41 §
Kuntaan ohjaamisen alueellinen suunnittelu, kehittäminen ja toimeenpano	*Kuntaan ohjaamisen alueellinen suunnittelu, kehittäminen ja toimeenpano*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Elinvoimakeskuksen on tehtävä alueellista suunnittelua yhteistyössä kuntien, hyvinvointialueiden, Maahanmuuttoviraston, alueella sijaitsevien vastaanotto- *ja järjestely*keskusten ja perheryhmäkotien sekä muiden kuntaan ohjaamisen kannalta keskeisten viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.	Elinvoimakeskuksen on tehtävä alueellista suunnittelua yhteistyössä kuntien, hyvinvointialueiden, Maahanmuuttoviraston, alueella sijaitsevien vastaanottokeskusten ja perheryhmäkotien sekä muiden kuntaan ohjaamisen kannalta keskeisten viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
43 §	43 §
Kuntaan ohjaaminen	*Kuntaan ohjaaminen*
Elinvoimakeskuksen on ohjattava 42 §:ssä tarkoitetulla sopimuksella sovitulle kuntapaikalle:	Elinvoimakeskuksen on ohjattava 42 §:ssä tarkoitetulla sopimuksella sovitulle kuntapaikalle:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
2) vastaanottokeskuksen esityksestä 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 6 §:ssä tarkoitetussa haavoittuvassa asemassa.	2) vastaanottokeskuksen esityksestä 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö, *jolla* on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 6 §:ssä *tarkoitettuja erityisiä vastaanottotarpeita*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
58 §	58 §
Alueellinen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmä	*Alueellinen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmä*
Elinvoimakeskus voi asettaa alueellisen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmän. Yhteistyöryhmän tehtävänä on tukea elinvoimakeskusta 55 §:ssä tarkoitettujen tehtävien toteuttamisessa. Yhteistyöryhmällä voi olla muitakin maahanmuuttoon ja kotoutumisen edistämiseen liittyviä tehtäviä. Yhteistyöryhmään voi kuulua alueen kuntia, hyvinvointialueita, poliisi, vastaanotto- *ja järjestely*keskuksia, muita viranomaisia, elinkeinoelämän edustajia sekä järjestöjä, yhdistyksiä, yhteisöjä ja kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja toteuttavia palveluntuottajia.	Elinvoimakeskus voi asettaa alueellisen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmän. Yhteistyöryhmän tehtävänä on tukea elinvoimakeskusta 55 §:ssä tarkoitettujen tehtävien toteuttamisessa. Yhteistyöryhmällä voi olla muitakin maahanmuuttoon ja kotoutumisen edistämiseen liittyviä tehtäviä. Yhteistyöryhmään voi kuulua alueen kuntia, hyvinvointialueita, poliisi, vastaanottokeskuksia, muita viranomaisia, elinkeinoelämän edustajia sekä järjestöjä, yhdistyksiä, yhteisöjä ja kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja toteuttavia palveluntuottajia.
83 §	83 §
Kuntaan ohjaamisen alueellinen tiedonsaanti	*Kuntaan ohjaamisen alueellinen tiedonsaanti*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Muulla kuin Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla, hyvinvointialueella ja elinvoimakeskuksella on oikeus saada toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta ja vastaanotto- *ja järjestely*keskukselta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 42–44 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi	Muulla kuin Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla, hyvinvointialueella ja elinvoimakeskuksella on oikeus saada toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 42–44 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
välttämättömät tiedot 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista henkilöistä.	välttämättömät tiedot 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista henkilöistä.
Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla ja Ahvenanmaan maakunnan terveys- ja sairaanhoitoviranomaisella on oikeus saada Maahanmuuttovirastolta, vastaanotto- *ja järjestelykeskukselta* ja elinvoimakeskukselta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 42 ja 43 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista henkilöistä.	Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla ja Ahvenanmaan maakunnan terveys- ja sairaanhoitoviranomaisella on oikeus saada Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja elinvoimakeskukselta maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 42 ja 43 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista henkilöistä.
86 §	86 §
Kotoutumista edistävien palveluiden tarjoamiseen liittyvä tiedonsaantioikeus	*Kotoutumista edistävien palveluiden tarjoamiseen liittyvä tiedonsaantioikeus*
Kunnalla ja työvoimaviranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta, vastaanotto- *ja järjestely*keskukselta ja Digi- ja väestötietovirastolta 14 §:ssä tarkoitetun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnin ja 16 §:ssä tarkoitetun kotoutumissuunnitelman laatimista varten välttämättömät tiedot maahanmuuttajista, joille on laadittava 14 §:ssä tarkoitettu osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi.	Kunnalla ja työvoimaviranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä toisiltaan, Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja Digi- ja väestötietovirastolta 14 §:ssä tarkoitetun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnin ja 16 §:ssä tarkoitetun kotoutumissuunnitelman laatimista varten välttämättömät tiedot maahanmuuttajista, joille on laadittava 14 §:ssä tarkoitettu osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi.
Kunnalla, hyvinvointialueella ja työvoimaviranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä toisiltaan, Kansaneläkelaitokselta, Maahanmuuttovirastolta, vastaanotto- *ja järjestely*keskukselta ja Digi- ja väestötietovirastolta 14 §:ssä tarkoitetun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnin ja 16 §:ssä tarkoitetun kotoutumissuunnitelman laatimista varten välttämättömät tiedot maahanmuuttajista, mikäli hyvinvointialue osallistuu 14 §:ssä tarkoitettuun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointiin.	Kunnalla, hyvinvointialueella ja työvoimaviranomaisella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä toisiltaan, Kansaneläkelaitokselta, Maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskukselta ja Digi- ja väestötietovirastolta 14 §:ssä tarkoitetun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnin ja 16 §:ssä tarkoitetun kotoutumissuunnitelman laatimista varten välttämättömät tiedot maahanmuuttajista, *jos* hyvinvointialue osallistuu 14 §:ssä tarkoitettuun osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointiin.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
91 §	91 §
Ohjaus- ja valvontatehtäviin liittyvä tiedonsaantioikeus	*Ohjaus- ja valvontatehtäviin liittyvä tiedonsaantioikeus*
Elinvoimakeskuksella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 55 §:n 1 momentin 1, 5 ja 6 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot kunnalta, hyvinvointialueelta, Lupa- ja valvontavirastolta, 35 §:ssä tarkoitetulta edustajalta ja tässä laissa tarkoitetulta palveluntuottajalta.	Elinvoimakeskuksella on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 55 §:n 1 momentin 1, 5 ja 6 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot kunnalta, hyvinvointialueelta, Lupa- ja valvontavirastolta, 35 §:ssä tarkoitetulta edustajalta ja tässä laissa tarkoitetulta palveluntuottajalta *sekä 55 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta ja vastaanottokeskukselta*.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
93 §	93 §
Alaikäisen edustajan tiedonsaantioikeus	*Alaikäisen edustajan tiedonsaantioikeus*
Edellä 35 §:ssä tarkoitetulla edustajalla on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 37 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, hyvinvointialueelta, vastaanotto- *ja järjestely*keskukselta, kunnalta, Kansaneläkelaitokselta, perheryhmäkodilta sekä tässä laissa tarkoitetulta palveluntuottajalta.	Edellä 35 §:ssä tarkoitetulla edustajalla on oikeus saada maksutta ja salassapitosäännösten estämättä 37 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot Maahanmuuttovirastolta, hyvinvointialueelta, vastaanottokeskukselta, kunnalta, Kansaneläkelaitokselta, perheryhmäkodilta sekä tässä laissa tarkoitetulta palveluntuottajalta. *Maahanmuuttoviraston on viipymättä ilmoitettava 35 §:ssä tarkoitetulle edustajalle sellaisista edustettavaa lasta koskevista seikoista, joiden arvioidaan olevan merkityksellisiä edustajan 37 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamisessa.*
95 §	95 §
Muutoksenhaku	*Muutoksenhaku*
Tässä laissa tarkoitettuun päätökseen saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa.	Tässä laissa tarkoitettuun *muuhun kuin käräjäoikeuden päätökseen* saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Muutoksenhaussa hallintotuomioistuimeen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa *(808/2019)* säädetään, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muutoksenhausta kunnan työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain mukaiseen päätökseen säädetään työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 17 luvussa.	Muutoksenhaussa hallintotuomioistuimeen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muutoksenhausta kunnan työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain mukaiseen päätökseen säädetään työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 17 luvussa.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	96 a §
	Salassapitovelvollisuus
	Tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamista varten saadut tiedot ja asiakirjat on pidettävä salassa.
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

7.

Laki

terveydenhuoltolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:
lisätään terveydenhuoltolakiin (1326/2010) uusi 72 a §, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	72 a §
(uusi)	*Tietyt maahanmuuttojärjestelmän terveyspalvelut*
	Hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän on sovittava Maahanmuuttoviraston kanssa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 26 §:ssä ja säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköistä annetun lain (116/2002) 13 §:ssä tarkoitettujen terveyspalveluiden tuottamisesta henkilöille, joilla on mainittujen lakien perusteella oikeus terveyspalveluihin.
	Korvauksista 1 momentissa tarkoitetuista terveyspalveluista säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 7 §:ssä.
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

8.

Laki

kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa osaamistasoa vaativaa työtä varten annetun lain (224/2024) 4 §:n 10 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
4 §	4 §
Määritelmät	*Määritelmät*
Tässä laissa tarkoitetaan:	Tässä laissa tarkoitetaan:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
10) kansainvälisellä suojelulla *vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiseksi kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle sekä myönnetyn suojelun sisällölle annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU 2 artiklan a alakohdassa* tarkoitettua kansainvälistä suojelua.	10) kansainvälisellä suojelulla *vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1347, 3 artiklan 3 kohdassa* tarkoitettua kansainvälistä suojelua.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

9.

Laki

kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain (719/2018) 2 §:n 2 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 473/2024, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 §	2 §
Soveltamisala	*Soveltamisala*
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
Tätä lakia ei sovelleta kolmansien maiden kansalaisiin:	Tätä lakia ei sovelleta kolmansien maiden kansalaisiin:
1) jotka hakevat kansainvälistä suojelua tai jotka saavat *vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiseksi kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle sekä myönnetyn suojelun sisällölle annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU mukaista kansainvälistä suojelua*;	1) jotka hakevat kansainvälistä suojelua tai jotka saavat *vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiselle kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle ja myönnetyn suojelun sisällölle, neuvoston direktiivin 2003/109/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/95/EU kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1347 mukaista kansainvälistä suojelua;*
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

10.

Laki

rikosrekisterilain 4 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 4 a §:n 1 momentin 8 kohta, sellaisena kuin se on laissa 23/2022, sekä

lisätään 4 a §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 1093/1999, 733/2014, 1114/2018, 75/2021, 23/2022 ja 424/2023, uusi 9 kohta ja 4 a §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1093/1999, 215/2012, 733/2014, 1114/2018, 75/2021, 23/2022, 333/2022, 424/2023 ja 313/2025, uusi 7 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
4 a §	4 a §
Sen lisäksi, mitä 4 §:ssä säädetään, rikosrekisteristä luovutetaan henkilöä koskevat tiedot Suomen viranomaiselle asiassa, joka koskee:	Sen lisäksi, mitä 4 §:ssä säädetään, rikosrekisteristä luovutetaan henkilöä koskevat tiedot Suomen viranomaiselle asiassa, joka koskee:
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
8) rekrytointitukikokeilusta annetussa laissa (20/2022) tarkoitetun rekrytointituen myöntämistä tai sen takaisinperintää.	8) rekrytointitukikokeilusta annetussa laissa (20/2022) tarkoitetun rekrytointituen myöntämistä tai sen takaisinperintää*;*
(uusi)	*9) kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356 15 artiklassa tarkoitettua turvallisuustarkastusta sekä niiden jäsenvaltioiden tunnistamista koskevan keskitetyn järjestelmän perustamisesta, joilla on kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN), eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän täydentämiseksi ja asetuksen (EU) 2018/1726 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2019/816 7 c artiklassa tarkoitettua lausunnon antamista.*
	— — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Edellä 1 momentin 9 kohdassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi ja lausunnon antamiseksi tiedot luovutetaan kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista.
	————
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	————

11.

Laki

Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan Maahanmuuttovirastosta annetun lain (156/1995) 2 §:n 2 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 621/2020, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 §	2 §
Tehtävät	*Tehtävät*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Maahanmuuttovirasto vastaa:	Maahanmuuttovirasto vastaa:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
3) valtion vastaanotto- *ja järjestely*keskusten sekä valtion säilöönottoyksiköiden ylläpidosta;	3) valtion vastaanottokeskusten sekä valtion säilöönottoyksiköiden ylläpidosta;
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	————
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	————

12.

Laki

turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annetun lain (717/2018) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	1 §
Lain soveltamisala	*Lain soveltamisala*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Lakia sovelletaan Maahanmuuttoviraston tiloihin saapuvaan ja siellä olevaan henkilöön. Lakia ei sovelleta Maahanmuuttoviraston ylläpitämän valtion vastaanottokeskuksen *tai järjestelykeskuksen* majoitustiloihin saapuvaan eikä siellä olevaan henkilöön.	Lakia sovelletaan Maahanmuuttoviraston tiloihin saapuvaan ja siellä olevaan henkilöön. Lakia ei sovelleta Maahanmuuttoviraston ylläpitämän valtion vastaanottokeskuksen majoitustiloihin saapuvaan eikä siellä olevaan henkilöön.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

13.

Laki

yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 28 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (1085/2015) 28 §:n 1 momentin 9 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1316/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
28 §	28 §
Järjestyksenvalvojan asettaminen poliisin tai rajavartiolaitoksen avuksi	*Järjestyksenvalvojan asettaminen poliisin tai rajavartiolaitoksen avuksi*
Jos järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen ei muulla tavalla ole tarkoituksenmukaista sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sitä perustellusta syystä edellyttää, alueen tai paikan tai kulkuneuvon lähtöpaikan poliisilaitos voi lisäksi antaa luvan asettaa järjestyksenvalvojia poliisin tai rajavartiolaitoksen avuksi:	Jos järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen ei muulla tavalla ole tarkoituksenmukaista sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sitä perustellusta syystä edellyttää, alueen tai paikan tai kulkuneuvon lähtöpaikan poliisilaitos voi lisäksi antaa luvan asettaa järjestyksenvalvojia poliisin tai rajavartiolaitoksen avuksi:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
9) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011) tarkoitettuun vastaanotto- *ja järjestely*keskukseen keskuksen haltijan tai Maahanmuuttoviraston hakemuksesta.	9) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011) tarkoitettuun vastaanottokeskukseen keskuksen haltijan tai Maahanmuuttoviraston hakemuksesta.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

.

_____

14.

Laki

lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1 momentin 10 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1111/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
25 §	25 §
Ilmoitusvelvollisuus	*Ilmoitusvelvollisuus*
Jonkin seuraavista tahoista palveluksessa tai luottamustoimessa oleva, vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan hyvinvointialueelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä:	Jonkin seuraavista tahoista palveluksessa tai luottamustoimessa oleva, vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan hyvinvointialueelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
10) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitettu vastaanottokeskus *tai järjestelykeskus*;	10) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitettu vastaanottokeskus;
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

15.

Laki

lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:n 2 momentin 5 ja 6 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 2 momentin 5 kohta laissa 723/2025 ja 6 kohta laissa 926/2012, sekä

lisätään 2 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 926/2012, 547/2021, 422/2023 ja 723/2025, uusi 7 kohta ja lakiin uusi 5 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 §	2 §
Soveltamisala	*Soveltamisala*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Lakia sovelletaan 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös:	Lakia sovelletaan 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
5) varhaiskasvatuslain (540/2018) 43 §:ssä tarkoitettuun yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajaan; *ja*	5) varhaiskasvatuslain (540/2018) 43 §:ssä tarkoitettuun yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajaan;
6) perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen.	6) perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen*; ja*
	7) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011) ja kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (681/2023) tarkoitettuun ilman huoltajaa olevan lapsen edustajaan.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	5 c §
(uusi)	*Ilman huoltajaa olevan lapsen edustajan rikosrekisteriote*
	Jos kyse on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa tai kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitetusta ilman huoltajaa

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	olevan lapsen edustajasta, tulee edustajan antaa käräjäoikeudelle nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 40 §:n 2 momentissa säädetyn mukaisesti. *Maahanmuuttovirastolla on kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 39 a §:ssä tarkoitetun valvontatehtävän perusteella sekä elinvoimakeskuksella on kotoutumisen edistämisestä annetun lain 36 §:ssä tarkoitetun valvontatehtävän perusteella oikeus pyytää edustajalta nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä.* ——— *Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .* ———————

16.

Laki

hallinto-oikeuslain 12 a ja 12 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan hallinto-oikeuslain (430/1999) 12 a §:n 1 momentin 8 kohta ja 12 b §:n 1 momentin 5 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 648/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
12 a §	12 a §
Hallinto-oikeuden kokoonpano eräissä asioissa	*Hallinto-oikeuden kokoonpano eräissä asioissa*
Hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä, jollei asiassa ratkaistavana olevan kysymyksen laatu edellytä kolmijäsenisen kokoonpanon käyttämistä ja ratkaistavana on muutoksenhakuasia, jossa on kysymys:	Hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä, jollei asiassa ratkaistavana olevan kysymyksen laatu edellytä kolmijäsenisen kokoonpanon käyttämistä ja ratkaistavana on muutoksenhakuasia, jossa on kysymys:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
8) ulkomaalaislain (301/2004) soveltamisesta;	8) *kansainvälistä suojelua koskevasta asiasta taikka* ulkomaalaislain (301/2004) soveltamisesta;
12 b §	12 b §
Hallinto-oikeuden päätösvaltaisuus yksijäsenisenä	*Hallinto-oikeuden päätösvaltaisuus yksijäsenisenä*
Hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä ratkaistaessa muutoksenhakuasiaa, jossa on kysymys:	Hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä ratkaistaessa muutoksenhakuasiaa, jossa on kysymys:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
5) *ulkomaalaislain 103 §:ssä säädetyistä asioista ja 104 §:ssä säädetyssä nopeutetussa menettelyssä ratkaistuista asioista.*	5) *kansainvälistä suojelua koskevasta hakemuksesta, jonka perusteita ei ole tutkittu tai joka on käsitelty nopeutetussa menettelyssä taikka kansainväliseen suojeluun liittyvästä siirtopäätöksestä.*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —

———

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

17.

Laki

korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain (1265/2006) 6 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 649/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
6 §	6 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Korkein hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös kahden jäsenen kokoonpanossa ratkaisemaan valituslupahakemusta koskevan asian ja siihen liittyvän vaatimuksen *ulkomaalaislain (301/2004) 6 luvussa tarkoitetussa kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa*, jollei ratkaistavana olevan kysymyksen laatu edellytä kolmijäsenisen kokoonpanon käyttämistä. Asia voidaan käsitellä ja ratkaista kahden jäsenen kokoonpanossa myös, kun valituksenalaisella päätöksellä on samalla ratkaistu muulla perusteella haettu oleskelulupa ja päätetty maasta poistamisesta ja maahantulokiellosta. Kaksijäsenisessä kokoonpanossa käsitelty asia on siirrettävä laajemman kokoonpanon ratkaistavaksi, jos jäsenet eivät ole ratkaisusta yksimielisiä.	Korkein hallinto-oikeus on päätösvaltainen myös kahden jäsenen kokoonpanossa ratkaisemaan valituslupahakemusta koskevan asian ja siihen liittyvän vaatimuksen *kansainvälistä suojelua tai kansainväliseen suojeluun liittyvässä siirtopäätöstä koskevassa asiassa*, jollei ratkaistavana olevan kysymyksen laatu edellytä kolmijäsenisen kokoonpanon käyttämistä. Asia voidaan käsitellä ja ratkaista kahden jäsenen kokoonpanossa myös, kun valituksenalaisella päätöksellä on samalla ratkaistu muulla perusteella haettu oleskelulupa ja päätetty maasta poistamisesta ja maahantulokiellosta. Kaksijäsenisessä kokoonpanossa käsitelty asia on siirrettävä laajemman kokoonpanon ratkaistavaksi, jos jäsenet eivät ole ratkaisusta yksimielisiä.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	————
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	————

18.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 14 §:n 1 momentti ja 16 §:n 1 momentin 10 kohta, sekä
lisätään 15 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
14 §	14 §
Teknisessä valvonnassa saatujen henkilötietojen käsittely	*Teknisessä valvonnassa saatujen henkilötietojen käsittely*
Tullilla on oikeus käsitellä 6 §:ssä tarkoitettuja teknisessä valvonnassa saatuja henkilötietoja, myös biometrisia tietoja, tullilainsäädännön ja muun Tullin valvontatoimivaltaan kuuluvan lainsäädännön noudattamisen valvomiseksi *sekä* henkilön tunnistamiseksi tullilain 28 §:n mukaisesti.	Tullilla on oikeus käsitellä 6 §:ssä tarkoitettuja teknisessä valvonnassa saatuja henkilötietoja, myös biometrisia tietoja, tullilainsäädännön ja muun Tullin valvontatoimivaltaan kuuluvan lainsäädännön noudattamisen valvomiseksi, henkilön tunnistamiseksi tullilain 28 §:n mukaisesti *sekä ulkomaalaislain (301/2004) 16 d §:ssä tarkoitetun teknisen valvonnan suorittamiseksi.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
15 §	15 §
Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen	*Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
(uusi)	*Lisäksi Tulli saa käsitellä 7-10 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen kolmansien maiden kansalaisia ulkorajoilla koskevan seulonnan käyttöönotosta ja asetusten (EY) N:o 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 ja (EU) 2019/817 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2024/1356, jäljempänä **seulonta-asetus**, 15*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	artiklassa tarkoitetun seulonnan turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi, jos tietojen käsittely on välttämätöntä sen arvioimiseksi, aiheuttaako turvallisuustarkastuksen kohteena oleva henkilö uhkan sisäiselle turvallisuudelle.
16 §	16 §
Tullin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä	*Tullin oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä*
Tullilla on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista ja henkilörekisteriensä ylläpitämistä varten salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona tietoja rekistereistä siten kuin käytännön menettelyistä asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, seuraavasti:	Tullilla on sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, oikeus saada tehtäviensä suorittamista ja henkilörekisteriensä ylläpitämistä varten salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona tietoja rekistereistä siten kuin käytännön menettelyistä asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, seuraavasti:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
10) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä tietoja sakkorangaistuksista ja niiden täytäntöönpanosta, rikosrekisterilaissa (770/1993) tarkoitetusta rikosrekisteristä henkilöä ja oikeushenkilöä koskevia tietoja mainitun lain 4 ja 4 a §:ssä säädettyihin tarkoituksiin sekä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) tarkoitetusta ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä tietoja rikosasioissa annetuista ratkaisuista ja niiden lainvoimaisuudesta sekä diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä tietoja syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista rikosasioista;	10) sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä tietoja sakkorangaistuksista ja niiden täytäntöönpanosta *sekä mainitun lain 47 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöä koskevia tarpeellisia tietoja seulonta-asetuksen 15 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja rikoksia koskevista ratkaisuista mainitussa artiklassa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi*, rikosrekisterilaissa (770/1993) tarkoitetusta rikosrekisteristä henkilöä ja oikeushenkilöä koskevia tietoja mainitun lain 4 ja 4 a §:ssä säädettyihin tarkoituksiin sekä oikeushallinnon valtakunnallisesta *tietovarannosta annetussa laissa (955/2020)* tarkoitetusta ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä tietoja rikosasioissa annetuista ratkaisuista ja niiden lainvoimaisuudesta sekä diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä tietoja syyttäjäviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireillä olevista tai olleista rikosasioista;
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	———

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

19.

Laki

työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain 27 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain (380/2023) 27 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
27 §	27 §
Työnhaun käynnistäminen	*Työnhaun käynnistäminen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Ellei Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu, ulkomaan kansalaisen ja kansalaisuutta vailla olevan henkilön rekisteröiminen työnhakijaksi edellyttää lisäksi, että henkilöllä on:	Ellei Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu, ulkomaan kansalaisen ja kansalaisuutta vailla olevan henkilön rekisteröiminen työnhakijaksi edellyttää lisäksi, että henkilöllä on:
1) Suomea velvoittavien työvoiman vapaata liikkuvuutta koskevien kansainvälisten sopimusten perusteella oikeus saapua Suomeen hakemaan työtä ja oikeus tehdä ansiotyötä Suomessa ilman ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettua saatavuusharkintaa; *tai*	1) Suomea velvoittavien työvoiman vapaata liikkuvuutta koskevien kansainvälisten sopimusten perusteella oikeus saapua Suomeen hakemaan työtä ja oikeus tehdä ansiotyötä Suomessa ilman ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettua saatavuusharkintaa;
2) oikeus ansiotyöhön myönnetyn oleskeluluvan nojalla eikä oleskelulupaan liity työnantajaa koskevia rajoituksia.	2) oikeus ansiotyöhön myönnetyn oleskeluluvan nojalla eikä oleskelulupaan liity työnantajaa koskevia rajoituksia; *tai*
— — — — — — — — — — — — — — —	*3) oikeus työntekoon kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella ja hän on työttömyyskassalain (603/1984) 1 §:ssä tarkoitetussa työttömyyskassassa jäsenenä ja työttömyyskassan jäsenenä ollessaan työskennellyt vähintään 12 kuukautta.*
	— — — — — — — — — — — — — — —
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

20.

Laki

yleistukilain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yleistukilain (48/2026) 6 §:n 2 momentti ja 8 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
6 §	6 §
Oikeus yleistukeen asumisen tai Euroopan unionin lainsäädännön perusteella	*Oikeus yleistukeen asumisen tai Euroopan unionin lainsäädännön perusteella*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Sen estämättä, mitä 8 §:ssä säädetään, yleistukea maksetaan noudattaen, mitä työttömyysturvalain 1 luvun 8 a §:n 2 ja 3 momentissa sekä 8 b §:ssä säädetään oikeudesta ansiopäivärahaan, jos työssäoloehdon täyttäneen henkilön yleistukea rahoitetaan tämän lain 50 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.	Sen estämättä, mitä *8 §:n 1 kohdassa* säädetään, yleistukea maksetaan noudattaen, mitä työttömyysturvalain 1 luvun 8 a §:n 2 ja 3 momentissa sekä 8 b §:ssä säädetään oikeudesta ansiopäivärahaan, jos työssäoloehdon täyttäneen henkilön yleistukea rahoitetaan tämän lain 50 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
8 §	8 §
Ulkomaalaista koskeva rajoitus	*Ulkomaalaista koskeva rajoitus*
Henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta yleistukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella.	Henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta yleistukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön: *1)* tilapäisen oleskeluluvan perusteella*; tai* *2) kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella, eikä asiaa ole ratkaistu lainvoimaisella päätöksellä.*
	————
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	————